Universidad de Deusto
Biblioteca

Università di Bologna

Universidad de Deusto
Biblioteca

HISTORIA

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

HISTORIA

DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBVS, EARVMQVE DIVERSIS STATIBVS, CONDITIONIBVS, MORIBVS, RITIBVS, SVPERSTITIONIBVS, DISCIPLINIS, EXERCITIIS, REGIMINE, VICTU, BELLIS, STRVCTVRIS, INSTRVMENTIS, AC MINERIS METALLICIS, & REBVS MIRABILIBVS,

NECNON VNIVERSIS PENÈ ANIMALIBVS IN SEPTENTRIONE DEGENTIBVS, EORVMQ; NATVRA.

OPVS VT VARIVM, PLVRIMARVMQVE RERVM COGNITIONE REFERTVM, ATQVE CVM exemplis externis, tum expressis rerum internarum picturis illustratum, ita delectatione iucunditateque plenum, maxima lectoris animum voluptate facilè perfundens.

AVTORE OLAO MAGNO GOTHO
ARCHIEPISCOPO VPSALENSI
Suetiæ & Gothiæ Primate,

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

18967

LOM. SCRIPT. PROV. GERM. S. J.
IHS

CAVTVM EST PRIVILEGIO IVLII III. Pont. Max. ne quis ad Decennium imprimat.

ROMAE M. D. LV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC
Domino D. Adolpho à Schovvenborg, Ar=
chiepiſcopo Colonienſi, ſacri Ro. Im=
perii per Italiam Archicancellario,
Principi Electori, VVeſt=
phaliæ Angariæ'que
Duci &c.

Olaus Magnus Gothus Ar=
chipræſul Vpſalenſis,

FELICITATEM.

VM tu Illuſtriſſime Princeps, ac Præſul ampliſſime, in concilio Tridentino adeſſes, pro repub. Chriſtiana Dei optimi maximi auſpiciis congregato, vt compoſitis hæreti= corum diſſidiis pax orbi reſtitueretur, per= petuus ille animi in me tui fauor, & om= nium ore prædicata tuarum virtutum integritas, cum admira= bili prudentia pari'qs humanitate coniuncta enituit: qui (vt cæteris præſtas in rebus naturæ variis recenſendis) cùm plura in corona multorum Præſulum, atq= virorum illuſtrium, qui quotidie ad amplitudinem tuam frequentius confluebant, tan= quam ad quoddam terreſtre ſapientiæ oraculum, grauiter diſ= ſereres: ego abs te aliquando ſuper regionibus Aquilonari= bus interrogatus, quanta videlicet rerum, ac gentium varie= tas incredibilis, & admiranda apud exteras nationes ignota con ſiſteret: quomodo homines & animalia innumera in Septen= trionibus perpetua frigorum immanitate rigentibus, elemen= torum aſperitatem, cœli'qs inclementiam iuxtà paterentur: vnde illa vitam ſuſtentarent, & qua ratione quid tellus algida benignè procrearet: eò animum ab illo die conuerti, atq= de= fixi, vt vno volumine ea deſcriberem, quæ dignationis tuæ vo= tis ſatisfacerent, & deuotionem in te meam perſuaſiſſimam eò

amplius significarent, indelebilí'qs propemodum iudicio tuo qualiacunqs dedicarem, qui grauissima censura omnes superas, & tam vitæ sanctimonia, quàm doctrina, facundia, & bonis omnibus à Deo tibi collatis antecellis. Nec enim tuas hîc mihi dotes prædicare sumo, qui ex omnium clarissima fortissimá'qs Schovvenborgorum Saxonum prosapia exortus, Coloniam Agrippinam summus Præsul, Romani Imperii Electior, ac Princeps moderaris, & ornas: sed Deo ipsi gratias agimus, & nobisipsis gratulamur, quòd duras ac feroces gentes, & inimicos Catholicæ fidei edomueris, quotidie'qs pro Christiana religione admiranda facias, nomen'que tuum tam ampliter in tota Italia sublime innotescat, quàm apud extremos terrarum fines prædicetur. Notum est enim omnibus, cùm pietas illa tua in synodo Tridentina esset, quibus suasionibus patres illos hortareris, vt omnes in te conuersi nihil magis expeterent, quàm tuæ inniti voluntati, vt quæ tota nimirum instinctu diuino plena esset, soli'que vnitati sacrosanctæ Ecclesiæ, Apostolicæ'que veritati intensius vacaret. Verùm nouis emergentibus in Germania tumultibus, ac periculis, vt rebus afflictis succurreres, maxima totius concilii patrum doloris anxietate recedere coactus es, tui desiderium apud omnes relinquens, qui Romam Apostolorum sedem visere auidius cupiebas. At cùm hæc non sine numine diuûm eueniant, speramus tandem superna optimi Dei gratia futurum, vt rebus lapsis finem quandoqs impositum, & Ecclesiam tranquilla pace fruituram videamus. Quare, cùm tu Princeps & Præsul ornatissime, honestissimo cognoscendarum rerum Septentrionalium flagrans desiderio, frigidam (quod aiunt) affluenter suffudisti, atqs mirificè studia, conatus'que nostros accendisti, vt cui potissimùm labores hos nostros offerrem, te vno superiorem habeam neminem, accipe tui Olai nomini tuo addictissimi, pollicitam Aquilonarium regionum seriem, vnde tanta hominum bellatorum turba (vt omnes vno consensu historiarum scriptores docent) exiuisse comprobatur, qui ferocissimè regna potentissima subdidêre. Hîc etenim mira admodum conspicari licebit, eò quòd & Septentrionales illæ quondam per me exaratæ perplexitates, in hoc volumine latissimè dissoluuntur, & insueta ac noua quædam, incredulis inexpertis'que auribus de integro in medium adduci videntur. Nihil autem à me relatum putes, tam de rerum naturis, quàm gentium illarum ritibus, quin irrefragabilium autorum testimoniis, qui etiam multò maiora, veritatis fidem propemodum excedentia, scriptis mandauerunt, firmissimè confirmetur. Neque tamen, sicubi à populari opinione, vel dubia minus'que probata quorundam sentẽtia discrepare visus fuero, ideò magis dubio procul aliis credendum esse existimari debet, quàm iis, qui vnde quæstiones locorum nascantur, natos in illis oris se, educatósue profitentur. Cùm verò Illustrissime Princeps nostra hæc legeris, si minus tuis auribus doctissimis, ingenio peracri, iudicióque subacto omni ex parte satisfecerint, excuses in primis velim, tot varios casus per me extra patrium solum perpessos, cogitésque omnis fortunæ aduersæ me diu iactatum naufragiis fuisse. Boni igitur consulas rogo munus hoc nostrum, quod tuæ amplitudini tam fauorabili studio consecramus: sub cuius vmbra recumbere nihil gratius deuotioni, ac pietati in te meæ existimes velim. Tuis salutaribus progressibus faueat opto is, qui rerum omnium rector solus est, magnus, & omnipotens.

Romæ IIII. Nonas Ianuarias, Anno salutaris partus

M. D. LV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM
ET FACTORVM MEMO-
RABILIVM, QVAE IN PRAESENTI
De gentibus & rebus Septentrionalibus volumine continentur.

A

Abietes fissiles pagina 143
Abren piscis 747
Absynthium contra vermes 450
Absynthii potus calculum leuat 570
Abundantia aquarum è niuibus 317
Abundantia spoliorũ piratę se nutriũt 365
Acanthis auis natura 691
Acętum ante obsidionẽ procurãdum 298
Acetum dentibus obest 38
Aceti maxima quantitas sit 450
Acham sur 549
Acho Hanson sepulturæ traditus 386
Achor vallis 549
Acies gladii succo pomi perstringitur 413
Acies inaudita ac inusitata 374
Aciei instructio 169
Acinaces quid significet 244
Accipiter auium niualium hostis acerbior 679
Accipiter domesticus 650
Accipitres capiunt, & domesticantur ibi.
Accipitres generosi 649
Accipitres infantulis insidiantur 650
Accipitres quidam in paruis audaces ibi.
Accipitrum copia in aquilone 667
Accipitrum genera multa 649
Accipitrum pennæ singulis annis renouãtur ibidem
Actor primùm audiendus 493
Actus detestabilis 640
Aculeus iustitiam, mel clementiam designat 58
Acuminata ferramenta 232
Acuspro meta sagittæ 145
Adeps piscium oculis prodest 751
Aditus insidiosus & furtiuus 332
Admirari potius, quàm imitari concedi-tur 237
Admonitiones præuidendæ 561
Adolescentes anno 18. ad militiam conscribuntur 249
Adolescentes non temerè de religione iudicabunt 555
Adolescentes qui probiores habentur 531
Adolescentes quibus artibus in aquilone incumbunt ibidem
Adoptionis regiæ forma 247
Adrianus Imperator 172
Adulando dii restituuntur 103
Adulatores dominos illudũt potius, quàm eis seruiunt 311
Adulatores in bello pessimi 260
Adulatores plus principi nocent, quàm balliſtæ subditorum 612
Adulatorum vera proprietas 311
Adultera asino imposita 487
Adultera dotem perdit ibidem
Adultera duo saxa collo portabit ibid.
Adulteræ iussu religiosi viri trucidantur 82
Adulteri pestilentissimi 484
Adulteri puniuntur 486
Adulterorum pœna 217
Adulteria non suspicanda 201
Adulterina soboles hodie quæritur 141
Aduocati boni laudantur 569
Aduocati fideles valde cõmendandi 492
Aduocati rarò breuiter angustiatis subueniunt 345
Aedes cuneatæ, ac quare? 409
Aedes muratæ 410
Aedes odoriferæ 412

Aedificia

Aedificia in aquilone vt plurimum lignea 373
Aedificia nociua redduntur ob mala ligna imposita 410
Adificia sine iunctura ferri 419
Aegipanum chori 112
Aegyptus in Pelusio primũ inuadit 591
Aegyptiorum dii 103
Scarabeus ibidem
Canis ibidem
Cattus ibidem
Mus ibidem
Aequa clades hosti infligitur 111
Aequinoctium rugitu onagri monstratur 54
Aeris vsus inter Massagethas 253
Aestas media die S. Io. Baptistæ 505
Aestas victrix 503
Aestatis tempore quomodo hostis excipiatur 236
Aestiuale iter in quibusdam mõtibus periculosum 74
Aestimatione, non pondere emptio contrahitur 139
Aetas hominum ad malum prona 488
Aetas hominum in terris frigidis 135
Aethiopes qualem pœnam horrescunt 387
Aethiopes rarò fuga euadunt 366
Aethiopes rubeo colore sacros dies honorant 99
Aethiopicæ arenæ 75
Aetna 61
Aetnæ cineres 75
Aër 37
Aër obscurus noxius 29
Aër semper frigidus, sed innocuus 11
Aëris clementia vbi 769
Aëre pisces siccantur 11
Affectus in calamitate ostenduntur 426
Afflictis emendæ largiuntur 154
Afflictio præceptorum 533
Afri 220
Afri, Mauri coriariis scutis vtuntur 293
Africa cæteras regiones serpentibus superat 775
Agaricus fungus noctu lucet 76
Agathius 303
Agesilaus rex post mortem hostis mitissimus 564
Agger aquis oppositus 335
Aggeres cuneati 230
Agmen militare cõclusum angustatur 374
Agnus ab agnascendo dicitur 575
Agni subrumi 576
Agni supposititii ibidem
Agri cineritii 434
Agri distinguuntur ibidem
Agri fertiles 82
Agri frigore & niue fœcundantur 36
Agri in septentrione distributi 433
Agrorum augmenta ibidem
Agricola suas habet contrarietates 435
Agricolæ 63
Agricolæ aquilonares periti 429. 430
Agricolæ senes consiliarii 224
Agricolæ cur in collibus seminant 31
Agricolarum prouidentia tempore hostili 431
Agricolarum vita tuta 295
Agricolas seruare vtile 540
Agricultura deserta 44
Agriculturæ cõmendatio, ac conditio 429
Agriculturæ diuersitas pro diuersis regionibus 436
Agriculturæ scriptores 432
Agrimensores 434
Agrippina Claudii principis cõiunx 687
Alani 253
Alapæ in sacramento Confirmationis imprimuntur 481
Alaricus rex vasa sacra sacris locis restituit 546
Alaudæ præsagium 695
Alber. Crantzius 97
Alber. Crantzii testimonium 43
Albertus magister Prussiæ 213
Albertus Magnus 574. 629. 748
Albertus Suetiæ rex 86
Albinus vorator 461
Albuin filius regis Longobardorum 247
Alces 599
Alces bestiæ sunt aquilonares 600
Alces maximæ à mustela occiduntur 601
Alces retrocedendo pascuntur iuxta Plin. 600
Alces venandi modus 601
Alcium pulli domesticantur 609
Alcium seu onagrorum pelles ibidem
Aleatores inutiles 246
Alexander Magnus 41. 187. 639
Alex. Mag. clementis. princeps 264
Alex. Mag. imperitus natandi 317

Universidad de Deusto
BibliotecA

Alexãder Magnus nũquàm in viros mortuos fæuiit 564
Alexander exemplo gruum vigilauit 673
Alexandri Magni gesta 129
Alexandri querela 357
Alexander Syriæ rex 548
Alffus Sigari regis Danoꝝ filius 184. 194
Alienum non est lædendum 331
Aliena cupientes propria perdunt 300
Alimenta ignium nauibus portantur 340
Alites duo geniti 115
Alphabeta ex rerum figuris formantur 58
Alter ædificans, alter destruens ambo perielitantur 553
Alter orbis Scandia insula vocata 135
Aluastra monasterium 79. 408
Aluilda regis filia virgo illustris 148 194 198. 199
Aluilda ornatissimè vestitur 195
Aluilda exercitio piratico viros superat 185
Amaberg mons 408
Amalasuenta illustriss. mulier 200
Amalongus 253
Amator ex raptore 627
Amazonum arma 197
Amazonum duæ reginæ 195
Amazonum origo ibidem
Ambitiosi & violẽti semper insecuri 243
Ambra calida & sicca 748
Ambra quomodo sophisticetur ibidem
Ambræ cum vnguento magna similitudo 749
Ambræ variæ medicinæ 748
Ambrosius 518. 625. 755
Ambrosii allegatio 485
Ambrosius Politus archiepiscopus Compsanus 550
Amici fideles in incendio adsunt 427
Amici fideles procurant vt filii rectè instituantur 532
Amicitia & beneuolentia quomodo crescunt 542
Amicitia indissolubilis 398
Amictu venenum, & clypeo morsus anguium excipitur 183
Amissione omnium bonorum adulteri puniuntur 487
Animodites serpens 774
Amnis piscosus 78
Amnis rapidus ibidem
Amnes gemmiferi in septentrione 800
Amor puellis venalis 801
Amphisbæna serpens 774
Amphitheatri nomenclatura 631
Amphora pendet 461
Amphorarum portitores in balneis præcedunt 528
Amundus Vilis rex 485
Anacharsis Scytha 134
Ananias & Sapphira occiduntur 560
Anas duplex in genere 655
Anates domesticæ ferè omnes candidæ ibidem
Anates ex fructu arboris in mare cadente generantur 674
Anatum infinita multitudo in aquilone 655
Anatum pinguedo medicinalis 674
Anatum præsagia 696
Anaximenes Milesius inuentor horologiorum 53
Anchoræ 314. 110
Anchoræ arboreæ 144
Anchoræ in dorsum ceti demittuntur 774
Ancilla adultera matronali vltioni subiicitur 487
Andanes 67
Andrius serpens 774
Andromadæ vinculorum vestigia 773
Angermannia 63
Angliæ splendor ac opulentia 276
Angues duo 183
Angues pudicitiæ custodes 182
Anguillæ ad sonum tonitru eleuantur 706
Anguillæ crudæ comeduntur ibidem
Anguillæ glomeratæ in lacu Benaco 707
Anguillæ sex diebus extra aquas viuunt 706
Aniger piscis 718
Animal illicò moritur 125
Animal quodcunque sereno aëre gaudet 676
Animalia aquilonaria frigora tolerant 593
Animalia arma hostium suorum nouunt 601
Animalia bigenera 572
Animalia calidarum regionum 573
Animalia coluntur 99
Animalia diri portenti 677

Animalia

Aialia diuersa loca cõgrua sortiuntur 697
Animalia duo hominibus pro solatio data 577
Animalia frigidarum terrarum 573
Animalia læsa ab hominib' remedia quærunt 782
Animalia minuta nocentissima 590
Animalia omnium figurarum in Oceano 729
Animalia parua innatam prudentiam habent 779
Animalia sub polo Arctico sine cornibus 574
Animalia terræ minima, sapientiora sapientibus 779
Animalium conseruatio 573
Animalium diuersorum nomina 218
Animantia trepidant frigore 33
Animus ductoris secretissimus cẽ solet 307
Annales Hispanicæ 621
Anno 18. adolescentes ad militiam cõscribuntur 249
Annona collecta aliis cedit 670
Annona indigenti conceditur 435
Annona procuratur 298
Annonæ caritas quomodo mitigatur 28
Annonæ caritatis futuræ prouida ratio ibidem
Annonæ vtilitas ex facie terræ 429
Annulus vel cultellus signa expeditę legationis 121
Annuli ferrei montibus infixi 73
Anser Capitolinus 656
Anser intempestiuè cantat 655
Anser nutritores amat 656
Anseris rostrum ob frigus albescit 655
Anseris præsagium 695
Anseres syluestres differunt 655
Anserum excubiæ commendabiles 656
Anseꝝ infinita multitudo in aquilone 655
Anseribus dii Romani cessere 656
Anserini adipis vsus 655
Anserinarum carnium vsus ibidem
Antennæ 411
Antiochus rex theriaca vsus 777
Antiochi regis responsum notabile 284
Antiochus Syriæ rex 548
Antiope 199
Antiqui circuli instar consedebant 458
Antiqui de bona possessione soliciti 534
Antiquorum cura de iuuentute bene instituenda 530
Antiquitas omnia examinauit 802
Antistites inculpabiles tardæ conuersionis aquilonarium gentium 153
Antoninus Imp. sericea veste indutus periit 470
Antonius Bruti cadauer suo paludamento inuolui mandauit 564
Antonius de Monte Cardinalis 568
Adiutorium Cardinalis de Monte ibidem
Obitus Cardinalis ibidem
Laus vera huius Cardinalis ibidem
Vir misericordiæ 569
Antra cauernosa sub aquis 422
Anus per aëra proiecta, salua reperta est 390
Aper agros deuastat 150
Apis 58
Apes à cibo, ne pereant, restringuntur 792
Apes æris tinnitu conuocantur 790
Apes alueis odoriferis imponendæ ibid.
Apes breues & rotundæ meliores 791
Apes canum latratu inuestigantur 790
Apes circa aquas clariores quærendæ ibi.
Apes contra extrahentes mella pugnant 795
Apes curribus vehuntur 791
Apes destitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt 795
Apes ebriosum acerrimè pungunt 794
Apes fures, lenones, menstruosas mulieres haud ferunt 792
Apes infantibus cedunt 790
Apes in campis absque custode dimittuntur 791
Apes in septentrione inoffensæ manent 797
Apes mane vbi morantur indagandæ 790
Apes migraturæ triduo antè murmur edunt 797
Apes multis iniuriis obnoxiæ 792
Apes nouellæ citò euolant 790
Apes oleo exanimantur 793
Apes per octo menses in alueis occludun-
tur 797
Apes per præcones opera incipiunt 795
Apes pigræ fumo ad opus excitantur ibi.
Apes post ictum moriuntur ibidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apes pro pascuis magnum spatium requi runt 791
Apes quibus in necessitate nutriuntur 789
Apes quemodo emendæ 791
Apes regem tyrannum occidunt 798
Apes seniores dulciora mella conficiunt 797
Apes 60. diebus somno aluntur 789
Apes turribus ecclesiarum adhærentes ecclesiæ cedunt 790
Apes ventos præsagiunt 795
Apum cibus in hyeme 789
Apum examen caput sauo & melle replet 252
Apum examina quando custodienda 790
Apum officia distincta 795
Apum prognostica 797
Apum punctura quomodo tollantur 795
Apum pungētium stigmata in facie ebriosorum remanent ibidem
Apum rex aculeo caret 798
Apum rex à labore immunis ibidem
Apum rex cæteras magnitudine anteceßit 797
Apum reges exeunt toto agmine stipati ibidem
Apum reges fucos interficiunt 793
Apum rixa quando flores conuehunt 795
Apum solatia perfecto labore ibidem
Apibus aer rigidus obest 791
Apibus nimia voracitas nocet 792
Apibus pro hyeme sufficiens cibus relinquendus ibidem
Apibus quæ inimica 793
Hirundines &cæ. ibidem
Apodum auium consyderatio 691
Apollo stuprator 103
Apologia Io. Mag. Archiep. Vpsal. 154
Apotheca ostrearum 769
Apparatus Hannibalis fictus 377
Appetitus inordinatus sibiipsi est pœna 83
Aqua 57
Aqua blanda nutrix animantium 746
Aqua gelida guttatim in caput immittitur 387
Aqua igni non resistit, nec extinguit 341
Aqua ignem excitat 60
Aqua imperiosa 78
Aqua in aquilone vino non miscetur 446
Aqua in fundo maris salsior 464
Aqua in medio aquarum venditur 318
Aqua Martialis præstantior 448
Aqua tanquam lapis portatur 711
Aqua indurantur niues 39
Aquæ defectu animalia in Africa pereunt 94
Aquæ ac flumina in montibus mineraruṁ conspiciuntur 209
Aquæ Bormiæ 571
Aquæ calidæ sulphureæ medullis nocent 527
Aquæ ex sublimiori loco cadentes, magnum sonum excitant 64
Aquæ factitiæ in sossis 297
Aquæ munera concessa diuinitus 571
Aquæ nigræ pisces nigros fouent 715
Aquæ partes quinque & vna mellis pro æstiuo potu 447
Aquæ salsæ ac dulces Stocholmiã alluunt 313
Aquæ salsæ atque dulces circa Holmiam commixtæ 366
Aquæ salsæ distillatione per arenam dulcescunt 318
Aquarum abundatia è niuibus 317
Aquarum defectus quomõ subleuetur ibi.
Aquarum garrulitas tristissima 63
Aquarum loca pro piscibus reseruantur 717
Aquarum moles 180
Aquarum obstructio 305
Aquatilia pectora carinata habent 754
Aquila ab acumine visus dicta 671
Aquila occiditur 115
Aquilæ acutius vident 648
Aquilarum genera diuersa 693
Aquilarum sex genera 651
Aquilarũ oua in pellibus vulpinis aut leporinis fouentur 652
Aquilarum pulli haud deseruntur à parentibus suis ibidem
Aquilarum vngulæ incuruantur ibidem
Aquili 113
Aquilo 21
Aquilo æstus temperat 769
Aquilo pestem repellit 19
Aquilonares agricolæ periti 429. 430
Aquilonares quando baptizati 529
Aquilonaria bella frigoribus immensis aluntur 384
Aquilonarium gentiũ ornatus in armis 93
Ara vetus 104
Arabes ac Afri proditorum magistri 272
Arabum proditiones 273
Aranes olim nobilissima arx 81
Araneus ex ore fila extrahit 781
Araneus intus lectisitatem lanigeram habet ibidem
Araneus telam conficiens v. obseruat ibid.
Araneus telas villosas conficit 780
Araneorum fœmina telas producit 781
Mas venatur ibidem
Araneorum genus multiplex 780
Araneorum variæ differentiæ 781
Araneus piscis 718
Arbitri prudentes & pii causis deputandi 493
Arbor ictu pedis penetratur 602
Arbor ignoti generis semper virens 104
Arbores asperitate aquarũ lapidescũt 415
Arbores cauæ pro apibus 626
Arbores colligatæ super hostes cadũt 230
Arbores fatidicæ duæ 104
Patritia ibidem
Plebeia ibidem
Arbores fructiferæ in septentrione 413
Arbores hyeme virentes 775
Arbores ignotæ virtutis 413
Arbores in extremis septentrionis humiles 614. 752
Arbores niuibus oneratæ 35
Arbores proceræ 95
Arbores quædam succisę renascuntur 412
Arbores reflexæ pro arcubus 221
Arborum abundantia in septentrione 411
Arborum diuersitas in septentrione 412
Arborum pinearum honos 411
Arborum qualitates 412
Arboribus tonsis naues obducuntur 334
Arborea strues oppugnatur 230
Archiepiscopus Colonienſis 710
Archiepiscopus Florẽtinus pœnituit 508
Arcus, virga, corona differunt 27
Arcus intensi fragor 501
Arcus adaptantur 364
Arcus chalybei ac cornei 261
Arcus manuales 144
Arcuales structuræ 409
Ardea cinerei cóloris 659
Ardea tempestates nuntiat ibidem
Ardeæ præsagium 696
Ardeæ stercoris natura 659
Ardelio inquietus 337
Ardor nimius sterilitatem causat 321
Ardore ac siti exercitus premitur 349
Arenæ Aethiopicæ 75
Arengæ passæ pisces 722
Argentũ quomodo optimè funditur 208
Argenti perpetuitas 216
Argento incendium redimitur 457
Aries marinus nauium vmbra occultatur 760
Aries seu hircus belua rapax 735
Aries agnellos diligit 574
Arietes feroces ibidem
Arimaspi cum gryphis pugnant 671
Arminum 322
Arnpert Longobardorum rex 354
Arista hexagonæ 436
Aristoteles 15. 511. 728
Aristoteles aquilam & vulturem pro eadẽ aue posuit 693
Aristotelis opinio quãdo apes se abscondant 789
Arma, seu insignia Gothorum 88
Arma & clypei stirpis nobilitatem testantur 87
Arma bestiarum 222
Arma eloquentiæ iuncta 190
Arma furua 365
Arma Gothorum quondam vsa 88
Cimbrorum taurus ibidem
Selauonum draco ibidem
Gepidarum nauicula ibidem
Alanorum, Burgundorum, ac Sueuorum cattus ibidem
Sueconũ virgines duę coronatę ibid.
Arma hominum 222
Arma igniuoma 325
Arma illustrium, ac nobilium varia 88
Arma in atrio ecclesiæ ponuntur 544
Arma integra victori cedunt 512
Arma non seruant modum 329
Arma picea 93
Arma pro amore 198
Arma quædam conticenda 222
Arma vilia, horologia pretiosa 53
Armorum causæ 88
Armorum & sagittarum causæ 220
Armorum genera 470
Armorum genera Amazonum 195

Universidad de Deusto
Biblioteca

Armorum genera in obsidione 302
Armorum genera in Septentrione 220
Armorum genera terribiliora 302
Armorum nomina in Aquilone 223. 225
Armorum stridor 170
Armis bellicis Finnis vti non licet 370
Armis onustus hyeme natat 352
Armis, vel insignijs maiorum visis, multa fiunt 88
Armati ac animati incolæ hostibus resistunt 394
Armati chorisantes 517
Armenia regio 728
Armeniæ fructus 83
Armenta pereunt 212
Armilla 187
Armillæ 114
Arngrimus pugil Sueticus 132. 157. 179
Arnolphus Imp. à pediculis consumptus 592
Arriani olim mitiores q̃ moderni Christiani 546
Aromata corrumpuntur 570
Ars bibendi legibus constat 461
Ars magna contra artifices loqui 533
Ars medicinæ celebris commendatur 569
Ars proditorum 307
Ars semper magis chara 120
Ars vrinatoria quando vtilis 516
Arte natatoria minus instructi, sune vitam seruant 352
Arte sagittandi Gothi aliis præstant 136
Arte Septentrionales milites vtuntur 236
Artes dolosæ bellorum compendia reputantur 293
Articuli 44. contra regem proprium oppositi 279
Artifex natura 645
Artifex truculentus in pane corrumpendo 320
Artifices periti in aquilone 408
Artifices peritiores in tornando 460
Artifices Venetiarum in aquilone 329
Aruarodus pugil victor 157. 179
Aruina vrsorum medetur vulneribus 626
Arundo 95
Arundines fungosæ ad natandũ aptæ 354
Arusp ices cauenda prodigia docent 726
Aruspicum disciplina 115
Arx Narue magni magistri Liuoniæ 359
Arx noua, Corona terræ, vel domus S. Oli 715
lai dicta 715
Arcis Aranes commoditas 81
Arces collimitaneæ 297
Arces conseruandæ 442
Arces Gothorum bene munitæ 301
Arces in aquis collocatæ quomodo obsidendæ 306
Arces mõtanę insuperabiles æstimant 297
Arces nobilium 79. 241
Arces turritæ atq; natura munitæ 297
Arces tyrannorum quas ob causas aqua destruantur 304
Ascensores scalaæ faciũt irruptionem 389
Assam dapẽ Starchaterus haud ferebat 159
Asellus piscis 731
Asini in septentrionalibus terris rarissimi 528
Aspera loca 136
Aspis stupefaciẽs pellẽ hyeme mutat 774
Assalon auis equos persequitur 691
Assentatores regna euertunt 402
Aster sagittator 509
Aster oculum patris Alexandri eruit 502
Astrorum peritia 54
Astutia euadendi persecutores 620
Astutia furti palliandi 316
Astutia militaris 298
Athalaricus rex Gothorum 123
Athalaricus filius Amalasuentæ 200
Athenæus Græcus 458
Athenienses humanam feritatem induxerunt 640
Athletæ 12. Hartbeni contubernales 157
Athletæ Biarmenses 161
Athletæ glorioſi 478
Atlas mons Mauritaniæ 112
Atlas mons noctu lucet 716
Atramentum 58
Attila 115
Auaris exilis vrna oceanus 133
Auaritia ac perfidia præfectorũ noxia 320
Auaritia consortium fugit 647
Auaritia destruit quod liberalitas præstat 465
Auaritia hominum, aurum ac argentum petit 204
Auaritia in educatione filiorum desit 532
Auaritia vitiorum parens 493
Auaritię periculum 209
Auaritię prodigiosa ingenia 295
Auceps audaciã impotentẽ adiuuat 649
Aucupium 707
Audacia Poloni 187
Auditoris capacitas in diuinis tractandis attendenda 554
Augures peritissimi in septentrione 115
Augurium venturi triumphi 174
Augurium venturæ hyemis 655
Auguria auium 670
Augustinus 60. 99. 118. 547
Augusti. de igne sacrificii 60
August. de stirpe deorum 102
August. super Genesin 37
Augustinus pictor Vasienen. 471
Auicenna 748
Auicula tardior in fuga rapitur 650
Auis pluuialis consyderatio 691
Aues ad cantum instruuntur 686
Aues adorantur 99
Aues alle alle dictæ 690
Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terrestres 676
Aues candidæ 688
Aues domesticæ 186
Aues domesticæ edicto necantur ibidem
Aues ignotæ 688
Aues in cophinis capiuntur 690
Aues insanitæ 146
Aues ingratissimæ 665
Aues laudes creatori canunt 648
Aues nigræ & pigræ 690
Aues niuales 679
Cibus auium niualium ibidem
Niuibus se balneant ibidem
Aues nocturnæ lucernis capiuntur 692
Aues paradisi pulcherrimæ 691
Aues prædatrices 647
Aues pugnantes à venatore capiunt 667
Aues quædam colorem, vocem, & mansionem mutant 688
Aues rapaces 647
Aues soluagæ insatiabiles 648
Auium auguria 670
Auium aquaticarum præsagium 695
Auium cantus 83
Auium distinctio 646
Differentia ibidem. 648
Auium genera gregatim volantia 687
Auium quorundam nomina 686
Auium syluestrium carnes meliores 653
Auitum regnum colendum 276
Auo sagittarius triplici sagitta fretus 500
Aura serena pelles emi debent 219
Aurelianus Imperator 230. 597
Auriphrygius auis 672
Aurum ab aquilone venit 143
Aurum cur non permittitur incolis aquilonis 213
Aurum ferro custoditur 205
Aurum monedulæ haud cõmittendũ 664
Aurum periculosè eruitur, ac periculosius possidetur 209
Aurum quando inutile 210
Aurum quãdo sepulchris extrahendũ ibi. ibident
Auri argentiq; repertores 213
Auri & argenti opulentia 191
Auri pondus victori donatur 253
Auri vsus apud Massagetas 116
Auro regii pueri liberantur 104
Auro templum splendidum 54
Aureus numerus baculis dinoscitur 104
Aurea catena templum cinxit 104
Aureas coronas virgines portant 474
Aureum vellus piscis 767
Aurum Tolosanum 257. 548
Auri Tolosani quantitas 257
Auro Tolosano ocs depauperantur 422
Auspicia iungendorum connubia 508
Auster 16. 95
Australis venti effectus 36
Austria 448
Autor à naufragio saluatur 65. 91
Autoris desiderium pijssimum 153
Autoris periculum 144
Autoris scripta quare dura 723
Autumnus frigidus & siccus 56
Autumno hostis ad loca decliuia prouocatur 236
Axes pro cursu citando inunguntur 281
Axungia porcellorum 79
Axungia porcina 42

B

Baculus magni ducis pretiosus 368
Baculus tripalmaris 223
Baculi descriptio, ac virtus 54
Baculo viatores alleuiantur 147
Baculi annales Rimstaff dicti 544
Baculis cauatis ferrum geritur 176
Baculis eleuatis auxilia petuntur 148
Badenses prodigi honestatis 527
Bagrada flumen 189. 772
Balderus 111
Balena arenis ob auiditatem immersa capitur 745
Balena in arena dormit 738

Universidad de Deusto
Biblioteca

Balena in Græcia maxima belua 741
Balena insula natans creditur 554
Balena maximos dentes habet 743
Balena profundè dormiens facilimè capitur 745
Balenæ frontis spatium 20. pedes habet 739
Balenæ rictus oris 14. pedum ibidem
Balenæ aquas spirant super catulos, ne arena impediantur 746
Balenæ branchias non habent ibidem
Balenæ fœtus in aluũ ob pericula recipiũt ibidem
Balenarum catuli 10. annis crescunt ibid.
Balenarum magnitudo 738
Ballista portentoso cornu protẽditur 498
Ballistæ Gothorum omnium maximæ 221
Ballistę Gothicæ 612
Balnea naturalia in septentrione nulla 527
Balnea priuata inter nobiles aquilonis ibi.
Balneæ nuptiales ibidem
Balneorum vsus in aquilone necessarius ibidem
Barbaries simplex 156
Barkakoning 322
Basilii Magni responsum 556
Bastarda vina 445
Bataliſſus Gruntlandiæ 71
Belisarius potens Iustiniani prefectus 320. 331
Bellagines liber Gothicus 244
Bellatores à Longobardis plures fiunt 250
Bellatores clarissimi, inter quos etiam fœminæ 169
Bellatores fortes iusti vocantur 311
Bellatorum quatuor genera 260
Bellicosi & sortes in aquilone gignunt 511
Bellum à belluis ortum 399
Bellum Candianum 236
Bellum contra ignem 433
Bellum contra lupos 611
Bellum impacabile pro horreis 435
Bellum incendio inchoare perniciosissimũ est 229
Bellum leue postea atrox seruitute plerũq; finitur 349
Bellum maximum vno impetu plerunque laxatur 306
Bellum monetariorum 214
Bellum Punicum secundum 330
Bellum septennio præparatum 169
Bello quæ animaduertenda sunt 262
Vada ibidem
Paludes ibidem
Montes ibidem
Ignes scintillantes ibidem
Bella aquilonaria frigoribus immensis aluntur 384
Bella aquilonarium continua 279
Bella atrocissima iuxta pontem 327
Bella continua videntur 279
Bella glacialia 359
Bella hyemalia duriora 290
Bella hyemalia in aquilonaribus regnis 587
Bella in omni loco orbis terrarum reperiuntur 325
Bella in ratibus atrociora 306
Bellorum incommoda 276
Bellorum perficiendorum impedimenta 384
Bellorum simulatio 270
Bellis, fame, peste regna desolantur 48
Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur 734
Belua maria vertebras dorsi 60. habuit 753
Belua monstrosa in Anglia reperta 742
Huius beluæ longitudo 90. pedum ibi.
Dorsi longitudinè, & aliorum mẽbrorũ quantitatem reperies ibi. 743
Belua 30. stadiorũ extensa spatio 736
Beluæ horribiles in littore Norueg ię 734
Beluę humana figura apparentes 729
Beluæ in oceano nunq̃ apparentes 736
Beluæ tẽpestatibus in littus agitantur 745
Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. visæ 736
Beluæ tubæ sono fugantur 732
Benedictio agrorum & aliarum retũ 432
Benedictio dei 532
Benedictio omnium rerum 536
Benedictio patris subtracta terribilis 532
Benedictio paterna 531
Benedictio regis catholici 478
Benedictio sacculorum & sustium 537
Benedictionem cuncti amplectuntur 529
Benedictus qui egenis participat 591
Beneficio paruulo grande periculum redimitur 117
Beneficiorum memores 539
Beneuentani 22
Beneuolentia Io. Mag. Archiep. Vpsal. 154
Beneuolentia sui alienique æris domina. 266
Bergchara regi Suetiæ tributarii 137

Bergen

Bergen emporium Norueg iæ celeberrimũ 731
Bergerfisck siccati pisces ibidem
Bergis Norueg iæ 454
Berus serpens 773. 774
Bestiæ cantu mulcentur 661
Bestiæ famelicæ plures in aquis 677
Bestiæ fulminis ictu illicò pereunt 57
Bestiæ mitius à tyrannis tractantur, quàm homines 304
Bestiæ musicis sonis delectantur 628
Bestiæ omnes in hyeme fortiores 595
Bestiæ rapaces interimuntur 498
Bestiæ sagaces 413
Bestiæ tyranni sub humana forma videtur 269
Bestiolæ stato tempore moriuntur 618
Betulæ lachrymæ potantur 411
Betulæ maxima copia in septentrione ibi.
Biarcho longitudine gladii plures interemit 181
Biarmia duplex 10
Biarmi idololatræ ibidem
Biarmenses pugiles 167
Biccho 273
Biorno insignis athleta 115
Biremes triremesq; 360. 109
Birgerus Ierl Holmẽsis regiæ fundator 313
Bisontis corium 15. homines capit 751
Biuraklubben 65
Blaccho 273
Bleyxen 106
Blida tormentum bellicum 290. 390
Blidh lætus 290
Blondus 199
Boa serpẽs occisa infantem in aluo habuit 772
Bohœmi optimi sagittarii 499
Bohœmicę puellę dolo superatæ defecerut 196
Boloma pisces 764
Bombardæ collaterales 290
Bombardæ longiores 306
Bombardæ mediocres 288
Bombardæ petrariæ ibidem
Bombardæ triangulares ibidem
Bombardæ nigro panno teguntur 294
Bombardarum eleuatio vel depressio attenda 306
Bombardarum frequẽs vsus in septentrionalibus regnis 287
Bombardarum vsus fidelissimis est cõmittendus 306
Bombardis & ferreis arcubus peritia fagittandi ostenditur 501
Boni semper erũt suprà & nõ subter 562
Bonos in caput & non in caudã dominus vult constituere ibidem
Bona deo dicata profanantur 557
Bona omnia in Gothlandia 85
Bona regis & ecclesię facilimè amplianda 153
Bonasus stercus in venatorẽ mittit 659
Bonasi capiuntur 633
Bonosa auis 678
Borbochæ pisces Lake Gothicè dicti 718
Borbochæ pisces quomodo capiũtur 709
Borcholm 84
Boreas 16
Boreas à montibus sic dictus 19. 21
Boreæ vis 36
Bornholm 72
Borra mimus cum officio suo centũ millia ducatorum lucratus est 524
Botaurus bestia 677
Bothnia id est fundus vasis 698
Bothnia duplex 595
Bothnia occidentalis 65
Bothniæ singularis amœnitas 698
Bothnicum mare 63
Bothnienses quem parallelũ habeant 142
Boues igne ad cursum stimulantur 377
Boues inebriati saltant 527
Boues infarti affantur 594
Boues piscibus tẽpore famis vescũtur 577
Boum cadauera aquis teguntur 316
Boum 2000. cornib' farmẽta pligant 377
Boum multitudo vbi 576
Boum pietas in socios 577
Brasium quid sit 450
Brauella Heed 167
Brauii species 42
Brauiken fretum 93
Britannia 15
Britanni artem magicam coluerunt 118
Brendanus septem annis in mari peregrinatus est 755
Brennus Gallorum dux 548
Broderus 113
Bruchi fumo piceo fugantur 577
Bruchi intrant cutes boum hyematuri ibi.
Bruneberg 314
Bruncho proditor ac adulter 315
Brunus Germanus historicus 399
Brutorum sonus ac sensus à maleficis cognoscitur 118

Universidad de Deusto
Biblioteca

Brinolphus Scarensis episcopus 550
Brynto Bertelson quomodo sepultus 68
Bubali retrorsum cornua mittunt 632
Bubo auis nocturna 692
Bubo à reliquis auibus deplumatur 647
Bubo quales pedes habeat ibidem
Bubonis descriptio 692
Bubonis præsagium 696
Bucca asini mons in Hispania 64
Buccina armati conuocantur 523
Buchi 113
Bucking pisces 722
Buska 450
Butyrum electissimum quia medicinale 84
Butyrũ infinita quãtitate venũdatur 466
Butyrum Oelandense salubrius ibidem
Butyri abundantia in septentrione ibidem
Butyri copia 733
Byzantium Starchaterus petit 161
Byzantini dii nobiliores 102
Byzantini malè sibi præsagiunt 741

C

Cabbelau pisces 710
Cachexia vniuersalis 316
Cadauera boum aquis teguntur ibidem
Cadauera humana erecta 185
Cadauera humana i hyeme sine fœtore 386
Cadauera putrida in arces proiicũtur 390
Cadauera malorũ escæ volatiliũ cœli 562
Cadentes è puppi retrahuntur 516
Cædes partium horrenda 295
Cæsar 384
Cæsar contra Pompeium magnam famem passus 322
Cæsar ex naue se eiicit, ac ad alias naues enatat 355
Cæsar in syluis plurima passus 230
Cæsaris ingenium in colligẽdis aquis 317
Cæsar Russiæ Moschorum dux vult appellari 368
Cæsena 322
Cæstuum tormentum 193
Cahab monstrum marinum 768
Caladrius auis alba 680
Caladrii auis mirum præsagium ibidem
Calami deni ab arcu simul eiiciuntur 498
Calamitas gemina 332
Calamitas luctuosa 235
Calandra omnium auium voces imitatur 686
Calcaria oblonga & ampla 253
Calcei vncti lubrici in glacie fiunt 712
Calcisodinæ in septentrione copiosæ 308
Calculi remedium delectabile 452
Calestris 199
Caligo nebulosa 125
Calmarnia 299
Calmarniæ arx obsidione soluitur 300
Calumniatores catholicorũ quomodo puniuntur 559
Calx viua piscium pestis est 717
Camæleontis natura 311
Cambyses Persarum rex 548
Cambysis exercitus arena obrutus 25
Cambysis exercitus Circio periit 22
Cameli adipe piscium perunguntur 751
Cameræ intra costas cetorum 754
Camilla Romanorum bellatrix 200
Campanę è falsa moneta conflantur 214
Campanę in bombardas trãsfusę bellatoribus infortunatę 422
Campanę quando in aquilone 52
Campanis pulsatis omnes ad ignis extinctionem excitantur 427
Campanulę argenteę caudis equorum alligantur 216. 213
Campanus mons 61
Campi lapidosi 233
Campi niuales ac glaciales 254
Canales aquarum obseruantur 298
Cancri accipitri dantur 649
Cancri omnibus rebus adhærent 637
Candelæ longitudinis brachialis 77
Canicula vinis nocet 446
Caniculę marinę & raiæ comedũtur 765
Caniculæ marinę morsus exitialis 761
Canis ac vrsus puellæ custodes 182
Canis cibum ad os patroni defuncti portat 579
Canis crudelis 176
Canis & equus hominibus in solatium attributi sunt 578
Canis ne pereant caprę reuocatur 637
Canis vno ictu excerebratur 602
Canis linctu Olo fatuatur 176
Canes cadauera dominorum suorum custodiunt 579
Canes fideles 578
Canes generosi quam virtutem habẽt 579
Canes gulonum dentes expauescunt 607
Canes hermelinos venantur 618
Canes homines custodiunt 578
Canes impinguebantur, & homines fame macerabantur 322

Canes

Canes iniurias veteres vlciscuntur 579
Canes insidiosi ac mordacissimi 370
Canes Islandenses candidi & villosi 578
Canes lupo oculum eruunt 644
Canes molossi 578
Canes polo arctico propinquiores feroces ibidem
Canes 400 in exercitu regis Angliæ 579
Canum bellicorum cohortes 578
Canum exemplo coniuges cohærent 127
Canum fides igne se comburentium 579
Canum memoria magna ibidem
Canum virtutes ibidem
Canities pisci, vti homini accidit 702
Cãnæ vel arũdines minimæ in Gothia 221
Cannarum fragilitas 641
Canones sacri contra sacrilegos 544
Cãtilenæ & gestus turpes prohibẽtur 506
Cantilenæ heroum canuntur 505
Cantilenis maiorum gesta recitantur 58
Cantiones Gothorum 315
Cantus auium 83
Cantus gallorum certior horologio 657
Cantus philomelarum sunt diuersi 687
Cantibus ac rhythmis maiorum gesta recensentur 62
Capilli Turcarum impexi 253
Caprimulgorum auium consyderatio 692
Capsæ ligneæ butyri 30. pedum 733
Captus esca fit hosti suo 640
Caput duci bombarda auellitur 307
Caput præfectorũ Xerxes tolli iussit 109
Caput regis Onesili abscissum 252
Caput vrsi debilissimum 626
Capita equorum aciei præferũtur 108. 118
Capita glaciei acumine præscinduntur 42
Capitatus pisces 718
Carabi pisces 737
Carbonum prouisio præparatur 298
Carcinomate exanimantur à maleficis icti 122
Cardinalis à Ruthenis excoriatur 369
Cardinales tres, et plures alii apostolici legati in Calmarnia fuere 300
Carduelis natura 686
Careli latronum more inuaduntur 364
Carnithia 448
Carnstia orationibus depellitur 153
Carmina Starchateri de frugalitate 159
Carmina Starchate. de vita sua 166
Carminibus cœlum concitatur 130
Carnificũ mun' qdã reges susceperũt 271
Caro coccycis dulcissima 695
Caro iurulenta magis nutrit 594
Caro propria satis potens est in hominis proditione 464
Carnis suillæ vtilitas 594
Carnes crudæ caprarum comeduntur 592
Carnes crudæ comeduntur 575
Carnes ferarum bonæ 626
Carnes salmonis rubeæ 700
Carnes salsę ac fumigatæ comparãtur 298
Carnes semiputres in Noruegia frequẽtius habentur 464
Carnes syluestrium auium meliores 653
Carnes vulpium & luporũ immundæ 635
Carolus Magnus 372. 639
Carolus Gothiæ rex 173
Carolus Suetię ac Noruegię rex 266
Carolus Suetiæ rex 7. annis exul 267
Carolus V. Imp. 14. millia globorum in Africana obsidione emitti iussit 290
Carpiones pisces 719
Carri 282
Carri aut nauigia libros de stultitia scriptos haud veherent 463
Carri pro muris habentur 291
Carthates auis 682
Casæ glaciales 375
Casei Finnorum optimi 467
Casei manu et arte mulierũ cõficiũtur ibi.
Casei Ostrogothorum ob bonitatem commendantur ibidem
Casei putres in Helsingia ac Noruegia ibi.
Caseorum magnitudo ibidem
Casimirus Poloniæ rex 267
Cassides Gothorum graues 252
Cassiodorus 28. 60. 118. 210. 222. 421. 747
Castella ac oppida spoliantur 301
Castella pomorum 39
Castimoniæ rigor 175
Castor ac Pollux equorũ sudorẽ abluũt 118
Castor & Pollux raptores 103
Castor supinè tractus pondus portat 604
Castores ignaui laborare coguntur ibid.
Castorũ abundãtia maxia in aquilone ibi.
Castorum domus super aquas ibidem
Castorum domus triclinialis ibidem
Cauda esca delicatissima ibidem
Dentes acutissimi ibidem
Castorum habitatio ibidem
Castorum natura 619
Castoreo somnus prouocatur 605
Castorinæ pelles 219
Castia currulia 291

Universidad de Deusto
Biblioteca

Castra Hannibalis mota 377
Castra hostium naturaliter munita 351
Casus improuisus in glacie 712
Casus miserabiles 336
Casus penè omnium legum sub municipalibus Gothorum comprehenduntur 490
Casus singulares quando partus hæreditatem consequitur 483
Catheiæ 292
Catena absq; vlla vi rumpitur 127
Catenæ ferreæ ante aciem eleuantur 334
Catenæ ferreæ rumpuntur 333
Catillus magus 124
Cato 429
Cato vir grauis 526
Catuli vrlini informes 623
Cauda equi pro vermibus abigendis 584
Cauda hermelinorum semper nigra 608
Cauda sciuri pro velo 615
Cauda seiurorum pro temone 616
Caudæ lupinæ vel vulpinæ lanceis alligantur 254. 261
Caucæ ferarum 227
Causa cur in aquilone lupulus imbecillior 454
Causa cur expditoribus haud parcitur 272
Causa discordiæ inter hæreticos 553
Causa inæqualitatis ortus signorum 11
Causa iusta superior 333
Causa noua bellum nouum parit 229
Causa ordinatorum saxorum 48
Causa piscandi multiplex 713
Causa repentinæ maturitatis 436
Causa soluendæ obsidionis 302
Causa suppressi ornatus 93
Causa tardæ vocationis populi septẽtrionalis 153
Causa tarditatis horologiorum in septentrione 53
Causa varietatis colorum 608
Causæ altercantium 398
Causæ armorum 88
Causæ armorum ac sagittarum 220
Causæ bellandi 225
Causæ bellorum, ampliari dominia 639
Causæ bellorum assumendorum 349
Causæ causarum non repetendæ 726
Causæ certaminis nautarum in hastiludiis 516
Causæ cur pauci in medicinis studeant 570
Causę cur piscatura periculosa dicitur 730
Causæ cursus equestris 40
Causæ emittendorum tyronum 249
Causæ exitus gentium ẽ Scandia 138
Causæ impressionum cœlestium 37
Causæ impressionum motus orbium ibi.
Causæ leues bellorum 325
Causæ petendę pacis 398
Causæ præliorum 141
Causæ punitiuæ 364
Causæ rapiendi multiplices 301
Causæ soliditatis vasorum septentrionalium 457
Causæ somniorum 606
Causæ variæ vnde incendia fiunt 426
Cautela captandę prędę 705
Cautela classica 28
Cautela coloris albi 292
Cautela conseruandæ vitæ in extrema necessitate 356
Cautela contra exploratores 45
Cautela equi vulnerati 257
Cautela est prouidè bellare 309
Cautela honesta obsidentium 299
Cautela in comparandis pellibus 618
Cautela in iudicio seruanda 492
Cautela in porrigendis armis 250
Cautela militaris 317
Cautela ne præda in mare euadat 745
Cautela ne rotę à cursu destituantur 281
Cautela obsessorum in subterraneis dolis cognoscendis 296
Cautela prudentissima contra duella 192
Cautela vitæ glacialis 34
Cautelæ belli tempore 139
Cautelæ connubiorum 483
Cautelæ principũ in pręliis habendæ 263
Celebritas casta etiam oculos à licitis refrenat 475
Celeritas efficax 331
Celeritas nimia equorum plerunque nocet 587
Celetes 255
Celtes 725
Celtes naturalium rerum scriptor 645
Cenchris serpens 774
Centum aduersus mille resistunt 236
Cerasa hortensia, ac syluestria 413
Cerę copia inæstimabilis 359
Ceræ opulentia 625
Ceræ resolutę tanta copia, quòd in canaligari potuit 360
Cereus benedictus in particulas distribuitur 535
Cereus insigne pontificum est ibidem

Cerei benedicti accenduntur 534
Cerei pro pellibus emuntur ad vsum ecclesiarum 544
Ceres frumenti inuentrix 441
Cerimoniæ apud Gothos in cõnubiis multiplices 481
Cerimonię mortiferę 489
Certamen artis ac naturæ in saxis 408
Certamen campestre 297
Certamen contra aquas terribile 381
Certamen hyemale 394
Certamen mortiferum 235
Certamen primum hostile de molis auferendis 440
Certamen propter pontem 327
Certamen pro pudicitia subeundum 201
Certaminis noui genus 190
Certamina grauissima in monte Brunckberg 314
Ceruisia Aethiopum melior 453
Ceruisia Aethiopum quando insipida ibi.
Ceruisia in Martio cocta, decem vel vigiti annis durat 450
Ceruisia Islandensium 454
Ceruisia miram fœcunditatem mulieribus adfert 451
Ceruisia noua & vetus contrarias naturas habent 452
Ceruisia Prutenica omnium excellentissima 450
Ceruisia semicocta laxat ibidem
Ceruisiæ coquendæ diuersitas 454
Ceruisiæ Gedanensis virtus 451
Ceruisiæ medicina 211
Ceruisię purgatio 453
Ceruisię transfusio ibidem
Cerua paritura non videtur 603
Ceruus ab vrso rapitur 623
Cerui iugales, aliàs rangiferi 10
Cerui simplices viso venatore stupent 603
Fistula mulcentur ibidem
Ceruorum cornua occupanti cedunt ibid.
Ceruorum venatio facilis ibidem
Ceruus volans 99
Cetus à mari iectus 50. cubitorum 755
Cetus arenas in dorso fouet ibidem
Cetus delphinos vorat 741
Cetus funibus ligatus attrahitur ibidem
Cetus grandis montibus adæquatur 755
Cetus in dorso radices, frutices, & arbusta fouet ibidem
Cetus in limum se mergit 741
Cetus naufgia ad imum deprimit 740
Cetus pisces saltem glutit 755
Cetus quidam capitur 740
Ceti carnes et lardum sale condiuntur 750
Ceti corio 40. homines vestiuntur ibi.
Ceti cornua cohærent 739
Ceti costarum longitudo 752
Ceti lusus tempestatem præsagit 755
Ceti magnitudo 741
Ceti oculi ambitus quindecim homines capit 739
Ceti ossium compago pro domo erigitur 754
Ceti pinguedo maxima 750
Ceti pinguedinis vsus ibidem
Ceti sperma passim in vndis ampliatur 748
Ceti spinæ quantitas 752
Ceti patrium solum diligunt 755
Ceti 4. iugerum magnitudine 739
Ceti vbi frequentius morantur 755
Cetorum adipe aurigę rotas vngunt 751
Cetorum in ossibus naufragia fiunt 753
Cetorum magna vtilitas 750
Cetorum ossa pro structuris ædium valent 752
Chalybs 209
Chalybs numero venditur ibidem
Chalybis indurandi modus ibidem
Chalybis vtilitas ibidem
Characteres mirabiles, in saxis pugilũ gesta continentes 48
Charitatis simulatione iniquissima fiunt 269
Charta Gothica 1539. Venetiis facta 155. 242
Charybdis 66
Chelonophagi coriis piscium vestiuntur 750
Chelydrus serpens 774
Cheto 273
Chirurgici plures apud aquilonares 571
Chloelia virgo per Tyberim natat 355
Choaspes fluuius dulcis 733
Chorea Eluarum 113
Chorea in luctum mutatur 141
Chorea Lycurgi temperantia & fortitudine exercetur 519
Chorea nudorum ensium 517
Choreæ arcualis siue circularis lex 518
Choreæ hormicæ ductor armatus 519
Chorisantes vasa in capite gestant 459
Christiernus 1. Daniæ rex ictu bombardæ 4. anteriores dentes amisit 314

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christiernus 2. Daniæ rex 73. 267. 277. 225
Christiernus 2. Daniæ rex crudelissimus 202. 214
Christiernus 2. è regno Suetiæ expulsus 214
Christiernus 2. fugit ex Suetia 278
Christierni 2. exercitus fame laborat 315
Christierni regis Daniæ exercitus igni to ferro laceratus effugatur 233
Christina regina mulier optima 361
Christus bona instituta seruat 534
Christi fideles in Gothia obediẽtiam summo pontifici præstant 493
Cibus apum in hyeme 789
Cibus eo sapidior, quò simplicior 159
Cibus leporinarum carnium atri coloris 609
Cibus nautarum in tempestate 467
Cibus obsessorum delicatior 310
Cibus sanguiferorum 595
Cibi apti bona medicina 570
Cibi fortes manducandi 722
Cibi medicinales 452
Ciborum mutatio colores causat 608
Cicatrices notandæ proditorum signa 189
Cicero 429
Ciconia pro pullis pugnat 678
Ciconia pullos à muro exportat 115
Ciconiæ in Thessalia serpentes deuorant 659
Ciconiæ miranda natura 151
Ciconiæ nigræ in septẽtrionali Suetia 658
Ciconiæ variæ in Germania 659
Ciconiæ veteres à iuuenibus nutriũtur ibi.
Ciconiarum ac tigridum natura 551
Ciconiarum esca 658
Ciconiarum præsagia 696
Ciconiarum pulli in paludibus producuntur 658
Ciconiis pietas eximia erga filios ibidem
Cimbri ac Moschi adulatores 311
Cimbri quibus armis vtuntur 223
Cimbri tricuspide telo vsi 499
Cimices quomodo fugantur, ac occidunt tur 786
Cingulum militiæ ad sepulchrum Christi suscipitur 479
Cingulum victoriæ 112
Cinis glaciem firmat 385
Cineres mortuorum non tangendi 210
Cinereii agri 434
Circhos siue cricos belua marina 768
Circius ventus 19. 21. 62. 64. 69. 133. 423
Circius Cambysis exercitum prostrauit 22
Circius ventus apes in extremis aquilonis non finit 796
Circius ventus austerrimus 240
Circii venti vehementia 329
Circuitus nullus in aliquibus mõtibus 7.8
Circulatores arguuntur 570
Circulus candidus circa solem quid portendat 17
Circuli euanescentes 26
Circuli inter auroram & meridiem frequentius apparent 28
Circuli repentini & densi 27
Circuli rubei coloris prodigiosi ibidem
Circuli solares 26
Circulorum effectus ibid. 28. 29
Circulorum qualitas 28
Circulorum varietas 29
Circunstantiæ bellorum 359
Circunstantiæ multæ in bello seruãdæ 589
Circunstantiæ naualis belli 341
Circunstantiæ quæ in sacris literis necessariæ 554
Circunstantiæ temporum, locorum, & hominum consyderandæ 519
Citatio morituri ad tribunal dei 491
Citharœdus portentosus 716
Ciues 1600. in Stocholm combusti 313
Ciues pernicioſi Rempub. euertunt 465
Ciues pessimi principis conniuentia emergunt 312
Ciuium afflictio 274
Ciuiles leges Gothorum 492
Ciuitas Holmensis 90
Ciuitatis bonæ pulchra comparatio 648
Ciuitates in hyeme durius obsidentur 379
Clades horrenda 277
Clamor in iudicio 492
Clamorosa aliquando Musica 522
Claritudo veterum ex armis 191
Classis duplex regis Hachonis 237
Classis piratico studio 7. regum dirigitur 177
Classis regia ad nauigandum inhabilis redditur 353
Classes æstiuæ eodem loco nauigant, quo hyeme rheda proficiscitur 45
Classes bellicæ nocte sibi illudunt 341
Claua Haldani ferreis nodis conserta 173
Clauæ pro conto è cœlo remittitur 109
Claudius 199

Claues

Claues portarum sæpius renouantur 298
Clauos Boya 509
Clementia aëris vbi 769
Clementia beluarum marinarum 770
Clementia elementorum circa solstitium æstiuale 482
Clementia erga peregrinos habenda 681
Clementię quando principes obliui sciũtur 402
Clibanus pro siccando brasio aptatur 450
Cloaca 50
Clodius vorator 461
Clodoueus rex Franciæ amens factus perpetuò 561
Clupea pisces 778
Clypeus & ensis signa fidei & nobilitatis 566
Clypeus dorso puerorũ appenditur 249
Clypei cur in locis sacris remanent? 566
Clypei ex cascorum corticibus fiunt 467
Clypei militares pelle felina muniuntur 589
Clypei oblongi 292
Clypeos à tergo comedentes sustinent 458
Coccyx auis 695
Coccycis caro dulcissima ibidem
Coccycis præsagium 696
Cœlum carminibus concitatur 130
Cohortes cataphractorum instruuntur 585
Colles arenosi sub aquis 424
Color glaucus olim in septentrione portentosus 475
Color in ambra seu succino variatur 425
Color rubeus ducum est 99
Color vestium in obsidione sæpius mutatur, & cur 299
Coloris rubei ratio 98
Colores adulterini citò deficiunt 486
Colores naturales 36
Colorum diuersitas in succino 415
Colossus 158
Colubrorum humor cius quid præstare videtur 118
Columba auis multiuaga 662
Columbę internuntię 186
Columbarum esca 662
Columbarum nidi qũo extruendi ibidem
Columbarum species duplices 663
Pulli domesticæ verni meliores ib.
Pulli syluestriũ i medicinis vtiles ib.
Columbarium vbi extruendum 662
Columbaria vel rara, vel nulla in septentrione ibidem
Columnę aureę 283
Comagene genus anserum 655
Comagenum medicamen ibidem
Combibulones 456
Comes Florialis 503
Comes Holsatiæ 188
Comes in periculo & poculo 247
Cometa Romę colebatur 107
Cometę 28
Cometæ quanto tempore in septentrione videntur 18
Comitia super regnis vniendis 276
Comodus Imp. templorum spoliator 50
Commodus Imp. sagittis valuit 502
Commodus Imp. veneno extinctus ibid.
Communicantes laudantur 245
Communitas iudicibus pro labore soluit 489
Commutatio rerum inter septentrionales 212
Comœdię proprium 526
Comœdiæ taxantur 533
Comparatio pulchra bonę ciuitatis 648
Compassus nauticus 343
Compendium aquilonariũ in nauibus fabricandis 330
Compendia mortis 222
Conclaue Giurithæ 175
Conclaue magorum 121
Concordia 206
Concordia beata 550
Concordia quare instauratur ibidem
Concordia vetus 473
Conditio et cõmendatio agriculturæ 429
Conditio illegitimorum grauissima 484
Conditio illegitimorum infamis 485
Conditiones bellantium & bellorum notandæ 260
Conditiones bellorum in successu 398
Conditiones bonæ equorũ aquilonarium 586
Conditiones boni principis 243
Conditiones bonorum regum 562
Conditiones notabiles in sponso eligendo 476
Conditiones notandæ 309
Conditiones optimæ regum 246
Conditiones regię electionis triplices 401
Confessio miserabilis 126
Conflictus glacialis 360
Congelatio globorum sub pedibus equorum quando fit 395
Congeries collium 155

Universidad de Deusto
Biblioteca

Congressus glacialis 385
Congressus militum periculosior 308
Coniugati in bello sortes 237
Coniugium honorabile 484
Coniugium societas indissolubilis 482
Coniugia aquilonarium firmissima 484
Coniugia fiunt ad domesticam honestatem dirigendam 436
Coniugiorum optimus euentus 477
Coniungendi matrimonialiter annulo & osculo firmantur 480
Connubiũ legale captiuatæ virginis principi conceditur 396
Connubia prima ex raptu 477
Conscientia ac pudor crimen indicãt 190
Consensus filiæ in matrimonio requiritur 184
Consensus gentis aquilonaris in fide 541
Consiliarii crudeles 399
Consilium autoris fidele 273
Consilium autoris salubre 802
Consilium dolosum 124
Consilium prudentissimæ mulieris 397
Consilium tutius in perplexitate morborum 570
Consilium viri fortis necessarium 283
Consilia ac conuentus in insulis de reparanda vnitate 401
Consilia senum tutiora, iuuenum dulciora 519
Constantia mulierum coniugatarum 288
Constantia mulierũ in septentrione 485
Constantia obsessorum 442
Constantini Magni laudes 568
Constantius 748
Constitutio catholica pro vnitate restauranda 554
Constitutio Friderici 2. de naufragiis 428
Cõstitutio pacis ad principes spectat 397
Consueta vilescunt 575
Consuetudo pessima est despicere veritatem 399
Consuetudines diuersæ 251
Consyderatio futuri euentus 520
Contemptor rex consuetudinum periclitatur 245
Contemptores mortis aquilonares 511
Contentio fallentium vna 311
Conti Parthorum grandes 349
Contos lõgos in equis pueri gestant 249
Continentia fortitudinis vinculum 160
Continuatio pugnæ 294
Contrarietates tempoꝝ formidabiles 322
Conuentus insularis de concordi regimine 400
Conuentus principum bellaq; gesta vibes illustrant 299
Conuictus morum facit similitudinẽ 542
Conuictus pacificus impeditur 543
Conuiuii simulatione sæpe à Danis optimates trucidantur 275
Conuiuiis effluere prodigum est 540
Copia piscium maxima 698
Cor pauidum impii habent 563
Cordis humani scrutiniũ difficilimũ 507
Corde duplici scriptura comminatur 560
Corbes, crates, seu arcus sub pedibus 147
Corbibus infantes portantur 152
Coriaria pecunia 212. 215
Corium bisontis 15. homines capit 751
Corium vrorum vtile 633
Corne. Tacitus 199. 458
Cornibus pro cyathis vtuntur 542
Cornices cur hyeme in dorsis porcorũ sedent 670
Cornicum præsagia 696
Cornicula vocalius solito cornicatur 126
Cornu lunæ acutum 17
Cornua arietibus deponenda 574
Cornua ceruorum occupanti cedunt 603
Cornua cohærentia 739
Cornua 15. ramorum 595
Cornua vroꝝ auro argẽtoq; circũdant 632
Corona regis capiti imponitur 478
Corona, virga, arcus differunt 27
Coronæ solis 31
Coronæ solares 27
Coronæ tres iam Sueonũ arma, & cur 88
Coronæ virginum 217
Coronatio regis 244
Corpus beluæ marinæ super vno pede fertur 768
Corpus viuum sine motu 571
Corpora alba diu durant 668
Corpora nigra porosa ibidem
Cortices quercini pro lumine 76
Corticibus arboꝝ literæ inscribuntur 58
Coruscatio quid 24
Coruus candidissimus regi Siciliæ missus 664
Corui albi 646
Corui albi agnos & porcos occidũt 149
Corui aquatici rapaces 665
Corui, atque cætera animalia in Islandia alba 664
Corui in ceruisiariis tabernis furantur 665

Corui marini 690
Corui nocturni 77
Corui porcellis insidiantur 240
Corui præsagium 696
Corui Romani multa millia nummorum meruêre, prolatis quatuor verbis 664
Verba vnius corui ibidem
Verba alterius ibidem
Corui 64. voces formant 665
Coruorum ferocitas communis 664
Corycæus secretus auscultator 337
Corycæi ibidem
Coryphæus inter maiores primus 458
Costæ cetorum quadragenũm cubitoꝝ 753
Costæ 40. pedum ibidem
Costæ quot homini, suibus, cornigeris, & serpentibus 754
Costarum fractio per ceruisiã sanatur 452
Cotes 93
Coturnices qũo à nauibus arcentur 761
Crabrones oblongi in septentrione 783
Crabrones, puocati seipsos vindicãt 784
Craca magica mulier 118
Crantzius 168. 325
Crateres argentei 38
Crates ferrea super portas dependens 389
Crates retiariæ 207
Crimen adulterii susurris detegitur 269
Crimen immane 482
Crimina læsæ maiestatis quomodo puniuntur 439
Crocodili aluus roditur 601
Crœsus 109
Crœsus Lydorum rex 639
Cruciatus multiplex 233
Crudelitas hostilis in victos 316
Crudelitas inaudita 266
Crudelitas maxima 546
Crudelitas Moschorum ac Ruthenorum 365
Cruor latus in aquis 341
Cruore humano Mars placatur 100
Crura equorum minimè lauanda 584
Crystallus sicut buccella 88
Crystallini lapides 93
Crystallina vasa 205
Cubicula rosarum 39
Cuculus per errorem fouetur 695
Cuculiauis consyderatio ibidem
Culicis aculeus fistulosus 785
Culices abigendi remedium ibidem
Culices dulcia fugiũt, & acida petunt ibi.
Culices & muscæ à pascuis fumo iunipe-
rorum fugantur 786
Culices in septentrione molestissimi 785
Culices minutuli in hyeme 680
Culices quandoq; succino inhærent 414
Culices quibus à domo pelluntur 786
Culices tristissimi 143
Culices vt citò generantur, ita & citò pereunt 786
Culicum mira subtilitas atq; vis 785
Culicum multitudinis causa 786
Culpa magna pœnam auget 294
Culpa populi pricipes boni auferunt 567
Cultellus tonsorius Haraldi 187
Culter cum vagina in propria lance circũfertur 458
Cultura agrorum instrumẽtis variatur 431
Cultura deorum diuersa 105
Cultus idolorum 241
Cunei in acie condensandi 260
Cuniculi non sunt in aquilone 609
Cuniculi Romano exercitu superãtur 149
Cuniculos agunt castra niualia oppugnantes 39
Cunipertus rex Longobardorum 181
Cupri æriscq; fundendi modus 208
Cura antiquorum de iuuentute bene instituenda 530
Cura prima liberandi parentes & infantes ex incendio 426
Cura sine tormento, remedium sine horrore, sanitasq; impunita acquiritur 60
Curetes 166
Curetes per raptum virginum matrinonia contrahunt 482
Curricula 282
Currus ad propugnacula seruantur ibi.
Currus 80. falciferi 283
Currus 300. ex vno ceto replentur 750
Currulia castra 291
Cursores Alex. Mag. 167
Cursus continuatur euulsis capitibus 502
Cursus flexuosus, vel arbitrarius 41
Cursus glacialis celerimus ibi. 391
Cursus glacialis insidiosus 41
Cursus glacialis pro piscibus vt aliàs pro pallio 713
Cursus in cacuminibus montium celerrimus 41
Cursus pro brauio 42
Cursus pro brauio quomodo periculosus ibidem
Curtii gesta 282
Cuspides sagittarum curuatæ 348

Universidad de Deusto
Biblioteca

Custodia equestrium 228
Custodia pudicitiæ 477
Custodiæ viarum ab obsidentibus 299
Custodes castrenses in media nocte mutantur 382
Custodes portarũ frequẽter mutantur 298
Custodes vexilliferis adhibentur 250
Cutis serpentis dentes eucliit 775
Cygnus auis placida nautis 661
Cygnus mitis 660
Cygnus plumas albas, ac carnes nigras habet 661
Cygnus præco sui fati 660
Cygni descriptio 661
Cygni altissimè volantes frigoris asperitatem iuuntiant 660
Cygni multi in aquilonaribus aquis ibi.
Cygnorum præsagia 696
Cygnos capiendi modus 660
Cymbæ piscatoræ ab ariete merguntur 735
Cynica Diogenis secta odiosa 464
Cynosura signum cœleste 577
Cyri regis filius occisus 150
Cyri regis responsio ibidem

D

Daci soboles Getharum 383
Dædali labyrinthus 124
Dæmon excelsior 127
Dæmon visus 128
Dæmones damna dant ibidem
Dæmones ianuam rumpunt 126
Dæmones in puteis mineraꝝ vagantur 211
Dæmones in statuas transformati 75
Dæmones noxii 211
Dæmones pœnæ exactores 126
Dæmonum sex genera inimetallis 211
Dæmoniaci linguis variis loquuntur 128
Dagoberti regis Franciæ facinus 551
Dagoberti regis Francorum attestatio 552
Dalacarli 72
Dalecarli 215
Damascus 567
Damianus à Goes eques Lusitanus 366
Damnum ab hominibus grauius, quam à feris 642
Damnum monetæ falsæ 213
Damnum vulpecularũ, earum pellibus restauratur 575
Damna ingentia è ratibus fiunt 309
Damna reipub. vnde 215
Dana Keer 232
Danmarck ecclesia prope Vpsaliam ibi.
Dania paruulæ telluris angustia dicit 276
Daniæ rex ab agrestibus fugatus 132
Dani aliena dominia appetunt 361
Dani semper in Suetia periclitantur 239
Danorum naues 169
Danorum odium pertinax in Succos, & ecõtrà 238
Danorum oppressio ibidem
Dans & accipiens oblata deo anathematizatur 558
Dardanarii crudeles 321
Darius excellentissimus sagittator 500
Darius Persarum rex 639
Datus antistes Mediolanensis 324
Dauid oleo benedictionis vnctus est 477
Decimæ dantur p pueris baptizandis 152
Decimæ episcopales hospitalibus dantur 537
Defensio arcium apud Gothos 302
Defensio per duodenas manus 494
Delphinus crocodilum interficit 601
Delphinus hominem in dorsum suum suscipit 765
Delphines Nili serrata dorsa habent 639
Delphini citharæ sono congregantur 708
Delphini tempestates indicant ibidem
Demetrius Moschorum nuntius 387
Dentes acutissimi 616
Dentes duo portentosæ longitudinis 758
Dentes morsi pretiosi 757
Dentes sciurorum præstigiosi 614
Dentium piscium differentia 758
Depositio potentum 549
Destructores vrbium 399
Deus in creaturis suis mirabilis 762
Deus laudandus vbiq; 454
Deus opus pium rependit 538
Deus pœnitentibus veniam præbet 552
Deus sanguinis 101
Dei imago in omnibus 99
Dei secreta in taberna ceruisiaria decãtantur 559
Dii adulando restituuntur 103
Dii Aegyptiaci 99. 103
Græcorum 99
Persarum ibidem
Romanorum ibidem
Dii Byzantini nobiliores 102
Dii magis tributarii, magis sancti 103
Dii tres maiores 100
Dii tres minores 101
Dii turpissimi infames, & noti sepulchris

Diis frustra minæ fiunt 109
Diabolus equestri pompa Scheningiã ingressus 217
Diabolus euanescit ibidem
Diadema regium in forma aspidis 775
Dian Hellesponti rex 284
Diana triplex dea 640
Luna in cœlo ibidem
Diana in syluis ibidem
Proserpina apud inferos ibidem
Diceneus Gothorum rex 244
Dictami herbæ virtus 603
Dictator 374
Dictis prius quàm armis Starchaterus aduersarios contemnit 163
Dies continuus per 5. menses 11
Dies 6. mensium 15
Dies & annus occisionis procerum 94. 277
Dies æstate, & noctes hyeme continuæ 14
Dies perduntur, dum vita quasi rapitur 462
Dierum distinctio à quo inuenta 54
Differentia auium 646. 648
Differentia gentium 46
Differentia piscium multiplex 727
Differentiæ sonorum in cantu 687
Difficile duo pericula euadere 239
Dignitas equiriatus 247
Dignitate maiores, priores in fuga 332
Dilapidatores pecuniarum pretiosi 721
Dimicatores 510
Diogenis secta à Romanis introducta 506
Diomedeæ aues inter aduenas ac incolas iudicant 772
Diomedearum auium præsagia 696
Dionysius Siculus 548
Disciplina armorum 54
Disciplina equestrium 255
Disciplina sagittandi 144
Disciplina silentii apud principes seruanda 656
Disciplinæ militaris proprium 509
Discordantes bestiis assimilantur 245
Discordes ad concordiam rediguntur 542
Discordia 86. 206
Discordiæ inter regem Daniæ ac regẽ Norvegiæ componuntur 300
Discrimẽ seu periculum raptarum ouium ac iumentorum 315
Dispersi in prælio facilè superantur 261
Dispositio in morituris 557
Disputantium temeritas cohibenda 554
Dissensio inter milites hastiludiis tollitur 514
Distantia inter Vilnam ac Mosquam 367
Distantia locorum 12
Distantia maxima 151
Distinctio platearum 421
Distributio prædarum 396
Diuersitas habituum in septentrione 474
Diuinatio hodie remittitur, & quare 117
Diuinitas oculis mortalibus non fallitur 546
Diuisio honorum quando fit 483
Diuitiæ infinitæ aquis inclusæ 417
Diuitiæ in profundo 204
Diuitum depressio 270
Diuortium inter Suecones rarum 481
Doctrina catholica à Latio petitur 519
Dofrinæ alpes 75
Dofrinarum auium præsagia 696
Dofrini montes 147
Dogmata impiorum auferenda 553
Dolabra 47
Dolia picata natantia portus introitũ mõstrant 425
Dolores occulti grauiores 269
Dolosis cum cautè agendum 344
Dolus dolo compensatur 340
Dolus inter præliandum difficilimè cauetur 262
Dolus plerunq; improsperè cedit 333
Dolus punitur 699
Domaldrus Suetiæ rex 323
Domesticis vix fidendum 307
Domi nil habentes, ad rapiendum alienas fortunas promptiores 271
Domitianus Imp. peritissimus sagittator 499
Domus in arboribus 145
Domus incastellatæ 410
Domus in mediis aquis comburuntur 417
Domus super aquas ædificantur, & quare? ibidem
Dona diuersa nationibus attribuuntur 66
Dona inuisibilia rex percipit 478
Dona nuptæ potriguntur 482
Dona quæ tyronibus dantur 250
Donationes pro nouis nuptis, & maritis 593
Dos ad quid datur? 477
Dos in aquilone à maritis datur ibidem
Dossi, aliàs sciuri 219
Draco domesticus 187
Draco marinus 760

Universidad de Deusto
Biblioteca

Draco 30. cubitorum 772
Dracones herbam in dorso habent 755
Dromades 330
Dromones ibidem
Dromones mille fabricantur 331
Drosagump 435
Dryadæ 244
Ducatus Finlandiæ 96
Ductor præliorum qualia notare debeat 385
Ductor spiritus magi malus dæmon 121
Ductores in distributione præstatiora spolia consequuntur 396
Dufflinum Hyberniæ oppidum 185
Duna vrbs 186
Duo cum pluribus certant 179
Duo imperia vix ab vno feliciter gubernãtur 276
Durities crustata spiculoꝝ impulsum frustratur 188
Durities saxosa in succino 414
Dux æstualis 503
Dux gruum 71
Dux hyemalis 503
Dux Prussiæ 415
Dux strenuus quantum in bello præstat 293
Duci caput bombarba aufertur 307
Duces bellorum vtriusq; partis inter se donis conuiuiisq; certant 297
Duces discordes inexitabilem perditionẽ pariunt 553
Duces fallaces exercitum seducunt 226
Duces imperiti fallunt 402
Duces in bello caueant ne eludantur 308
Ducum militarium officium 263
Ducum perplexitas in bello attendenda 347
Duellum 191
Duelli ardor ibidem
Dynastæ 214
Dysting nundinæ à Dysa regina vocantur 138
Dytmersenses hostes in aquis suffocãt 305

E

Ebbo pirata 174
Ebrietas Gallorum 461
Ebrietas nullibi in orbe cessat 462
Ebrietas perdit quod alea quæritur ibid.
Ebrietatis mala infinita ibidem
Ebrietatis vitia ibidem
Ebrii Massagethæ ore fœtentes 461
Galli petulantes ibidem
Germani rixantes ibidem
Gothi rebellantes ibidem
Finni plorantes ibidem
Ebrii nunquàm quidam reperti 160
Ebriosorum pericula 794
Ecclesia semper angustiatis subuenit 545
Ecclesiæ ac regis bona facilimè amplianda 153
Echeneis despicabile animal 761
Echeneis in cibo mortem infert 762
Echeneis ingentem nauim sistit 770
Echeneis maximam nauim tenet, & maximus piscis vnum ventriculum haud sat iat 721
Echeneis morsu suo naues alligat 762
Echeneis pisciculus potens 761
Echeneis 400. remiges superat 762
Edera adulatrix 412
Edictum Alexandri de pauone non necando 683
Edictum de succino non colligendo 414
Edictum Numæ de salsamentis 723
Edictum principis Gothorum 598
Edictum regis Christierni cassatum 612
Edictum regium ne cursu onagrorum viatores vtantur, & cur 392. 393
Edictum Theod. regis Gothorum 546
Educatio honesta liberorum 200
Edulium 111
Edzöere 492
Effectus innumerabilis ollæ maleficarum effusæ 118
Effœminati ad nullum opus valent 296
Effœminati è bello aufugiunt 236
Effœminati nihil in prælio valent 764
Effœminati quibus in amorem alliciantur 801
Effœminati spernuntur 245
Egbertus Biarmorum rex 180
Egtherus Finno trucidatur 173
Electuarium aquilonarium contra pestem 777
Electuarium variarum virtutum ibidem
Electuarii aquilonaris contra pestem confectio ibidem
Eleemosyna extinguit peccatum 537
Elementa inuicem confœderata 60
Elephantum natura 573
Eleuatio vel depressio bombardarũ attendenda 306
Eloquentia propria Romanorum 533

Emendæ afflictis largiuntur 154
Enarus cæteris grauius hostem impetit 501
Enarus Norwagicus sagittator peritissimus ibidem
Enari sagax responsum ibidem
Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos 309
Ennii carmen 510
Ensis & clypeus signa fidei & nobilitatis 566
Enses ambabus manibus versatiles 261
Enses lignei 715
Epaminondas Thebarum princeps 639
Epigramma Cyri regis Persarum 565
Epigramma Semiramis reginæ ibidem
Epistola Alarici regis Gothorum de educatione puerorum 532
Epistola archiepiscopi Nidrosiensis Erici Falchendorff, missa Leoni 10. cum capite monstrosæ beluæ 734
Epistola hirundinis pedibus alligata 186
Epistola regis Gothorum de echeneide 762
Epistola Theoderici regis Gothorum de venatione 640
Epitaphium Holmstani 50
Epitaphium vetustum cuiusdam Germundi ibidem
Epitaphia saxis incisa 49
Equæ fame macerantur ad cursum 585
Eques auratus potentissimus 491
Eques cadit occidendus 395
Eques per ventum deiicitur 22. 23
Equitis in glacie sine periculo casus 360
Equites ac pedites armati natant 350
Equites armati à terra equos conscendunt 254
Equites breui momento natando spirant 351
Equitum cataphractorum cohortes instruuntur 585
Equitibus angustus locus pernicioſus 236
Equester imperitus inutilis 585
Equestres garruli à muliere superantur 515
Equestria prælia 254
Equinus pullus ducendus per turbam 583
Equiritatus dignitas 247
Equus Alexandri Magni 585
Iulii Cæsaris ibidem
Nicomedis Bithyniæ regis ibidem
Equus Artybii mirabilis 252
Equus Biornonis pugilis præstantissimus 350
Equus celerrimus 251
Equus eleuatus dominum penè occidit 371
Equus interfectorem domini sui occidit 255
Equus loro non freno ducendus 584
Equus magnanimus vi regi non vult 585
Equus marinus magnitudinẽ bouis habet 768
Equus miræ magnitudinis 255
Equus niger 127
Equus portatur in humeris 157
Equus potius quàm sessor sagitta læditur 226
Equus Seianus 257
Equus stimulatus ob globos niueos pedibus adhærentes celerius cadit 395
Equus Troianus 594
Equus vnus cur vehiculo aptatur 378
Equi boni signa 580. 581. 582
Equi descriptio in lib. Iob 587
Equi sessor prudens esse debet 585
Equi ad natandum instructi 350
Equi ænei 284
Equi animosi Vestrogothorum 256
Equi apud Gothos ad aram immolabãtur 108
Equi barritu elephantorum terrentur 283
Equi bellum ingressuri flent 585
Equi boni quomodo notantur 351
Equi boum corio tecti 291
Equi candidi periculosi 581
Equi culmis tectorum aluntur 322
Equi desultorii 255
Equi dominos vt canes sequuntur 584
Equi edocti vt equite descendente eodem loco consistant 254
Equi eleuati sessores præcipitant 370
Equi exigui, verùm electissimi 84
In gyrum saltant ibidem
Circulos transiliunt ibidem
Piscibus ac lignis pascuntur ibid.
Ceruisia vel vino inebriantur ibid.
Equi hostes nõrunt 587
Equi incessum congressum horrent 588
Equi in gyrum à Germanis et Gothis vertuntur 259
Equi ne hostibus vsui sint eneruantur 351
Equi non equites sagittis impetuntur 431
Equi non habentes ferramenta in niuibus tutiores 395

Universidad de Deusto
Biblioteca

Equi Norici 580
Suetici ibidem
Oelandici ibidem
Finnonici ibidem
Equi Oelandici dociles 587
Equi pauci nunc tyrannos occidunt 255
Equi Perſici camelos timent 370
Equi podagra laborant 584
Equi præclares ex Gothia haud educuntur 586
Equi præliares in ſyluis enutriuntur ibid.
Equi recentes ad prælium aſſumuntur 371
Equi ſecretis ſignis ſuis veris ſeſſoribus applaudunt 256
Equi Suetici animoſi 587
Equi ſuper glaciem in gyrum vertuntur 360
Equi ſymphonia audita ad ſaltum mouentur 588
Equi viſo igne ad bellum prouocantur 77
Equorum ætas 582
Equorum aquilonarium bonæ cõditiones 586
Equorum docilitas 588
Equorum impatientia in frigore 382
Equorum infirmitates 587
Equorum informatio vt genua flectãt 588
Equorum nimia celeritas plerunque nocet 587
Equorum pulli meliores 583
Equorum 50. millia in armentis regiis 41
Equorum ſaltationes 587
Equorum ſylueſtrium ac indomitorũ vſus 376
Equis nomina dantur 255
Equos fortiores ſeptentrionales populi olim magis amplectebantur, quàm celeriores 40
Equos inſilire mora nulla 259
Erengislus Plata haſtiludiis præſtans 513
Ergaſtula oſſibus conſtructa 133
Ericius ſe in ſphæram recludit 641
Ericus Cræcæ priuignus diſertus 118. 190. 334. 353
Ericus contemporaneus Ciceronis 354
Erieus ligna ac manu promptus 190
Ericus Rollerusq; fratres cõiunctas egerũt nuptias 354
Ericus Emundus 116
Ericus rex cognomine Bonus 522
Ericus Suetiæ rex 116
Ericus Suetiæ rex exulat 265
Ermacius poma ad victum colligit 624
Ermãcius vrſum interimit 601
Errantes ſecum multos in errores ducunt 554
Error matris ad filios tranſit 484
Error mundi dolendus 641
Error ſeparatione deprehenditur 62
Eruditio literarum nobilitatem perficit 476
Erythrotao exiguis auibus parcit 666
Pondus prædæ ab eo attenditur ibi.
Erythrotao quomodo capitur 694
Erythrotaonis auis conſyderatio 666
Erythrotaonis pennæ ſortes ibidem
Eſa filia regis Vermorum 177
Eſaias 239
Eſca delicatiſſima 604
Eſca equorum 578. 586
Eſca ruſticior 159
Eſcarum copia congeritur 652
Eſurientes occidit, qui quod poteſt nõ aſſert 546
Euantes Græcus autor 643
Euentus belli incertus 260
Euentus caſualis in glacie, ſed notabilis 714
Euentus futurus conſyderandus 520
Euentus optimus coniugiorum 477
Euentus futuri à ruſticis iudicantur 55
Euentus inopinati circa matrimonium 483
Eulæus flumen dulce 733
Euphorbia herba remedium contra venenum 775
Euthymenis filius triennio tribus cubitis creuit 157
Eutropius 199
Exactores aſtutiſſimi 266
Examen apum 374
Excitati Lappones hilarius epulantur 141
Executio cenſurarum 489
Executio iuſtitiæ fit ibidem
Exemplum clementiæ ſequendum 666
Exemplum magnum pietatis in mari 771
Exemplũ notabile, ne principes illuſi turpiter occidantur 226
Exemplum pietatis erga filios 670
Exemplum velociſſimæ pacis 397
Exemplum vbi ardeliones taxantur 669
Exempla bona profunt 534
Exempla crudeliſſimi Neronis abhorrenda 612
Exercitationes militares 357

Exercitia aquilonarium 135
Moſchouitarum ibidem
Finnorum ibidem
Gothorum ibidem
Aduenarum Germanorum ibidem
Exercitia coniugatorum 480
Exercitia diuerſa 509
Exercitia iuuenum in equis 249
Exercitia mulierum ac virorum in aquilone diſtincta 467
Exercitia puerorum & iuuenũ aquilonarium 498
Exercitia terribilia inter milites 258
Exercitus Alexandri facilè delebilis 357
Exercitus Antiochi peltis conſuetus 283
Exercitus auxiliaris non perdendus 349
Exercitus ei ſemper fouendus, qui duo regna obtinet 276
Exercitus equeſtris quando puguat 237
Exercitus eſt quaſi animal 263
Exercitus fluctuans nauí aſſimilatur ibid.
Exercitus hoſtilis gladiis verſatilibus infringitur 281
Exercitus induratus 273
Exercitus integer compẽdiosè fouetur 319
Exercitus Regneri impunè laceratur 131
Exercitus Thebarum 49
Exercitus variæ linguæ plerunq; inglorius abit 385
Exercitus vnde 215
Exercitus conſcriptio 270
Exhalationum effectus 29
Exhortatio beati Ambroſii ad pietatem 659
Exhortatio dictatoris ad milites 374
Exilium Io. Mag. 19. annorum 154
Exilium ob adulterium iniungitur 486
Exilium prolixæ morti comparatur 272
Exilium 33. annorum 555
Exiſtimatio ſua vnicuiq; ſalua 697
Exocœtus monſtrum marinum 758
Experientia architectorum in lignis cognoſcendis 419
Experientia autoris 35
Experientia in eclipſi 30
Experientia matrimonialiter coniungendorum 436
Experientia quandoq; infelix 235
Experientia temporum 544
Experientiæ certitudo 55
Experimenta falſa 661
Experti varia pericula, iuſta perficiunt 345
Exploratorum ac proditoꝝ ſuffocatio 42
Extenſio dominii regis Suetiæ 134
Externi hoſtes infeliciter pugnant 328
Exultatio poſt periculum ſperanda 656

F

Faciei vngendæ materialia 485
Facies animalium naturaliter vaſis inſculptæ 460
Facinus Magni ducis crudele ac horribile 368
Faculæ cereæ 140
Faculis ardentibus ſponſa producitur 481
Faedele inſecta 788
Fagi in extremo aquilone non habentur 413
Fagorum nuces triangulæ ibidem
Falces ferreæ vadis immerguntur 287
Falces præacutæ in nauibus 334
Falco lanarius 668
Falco ſubalbidus ibidem
Falcones albi 646
Falcones aquilonares generoſi 667
Falcones margaritis adornati ibidem
Falconum infirmitates & medicinę diſtinctæ per ordinem 668. 669
Falconum nomina 668
Fallacia nocturna 132
Falonia prouincia Veſgothorum 94
Falſarii deportatione puniuntur 558
Falſi interpretes qua pœna tenentur 559
Fames futura ex quibus ſignis notatur 413
Fames horrenda 324
Fames in Armenia nulla 83
Fames in terra 91
Fames miſerandæ mulieris 324
Fames obſeſſis oneroſa 322
Fames peſtem generat 324
Fames quibus rebus leuatur 322
Fames vltimum ſupplicium humanorum 324
Fame, frigore pereunt hoſtes 73
Familiaritas nimia arguitur 456
Famuli cum famulis pugnare debent 252
Farcinatores peregrini quæ introduxerunt 458
Fare inſula 64
Farina comportatur pro pane conficiendo 318
Farina floris optima 444
Farina quercinis vaſis intruditur 44

Universidad de Deusto
Biblioteca

Farina ſiliginea 443
Fartor 159
Fatui furum proditores 525
Fatui naturales tolerandi ibidem
Fatui quidam aſtutiſſimi ibidem
Fatuitas 486
Fatum & tumulus in eodem alueo 239
Fata viam ſibi inueniunt, vt complean-
tur 51
Fauni ſeptentrionales 8. pedum longitudi-
ne 798
Fauni 112. 113
Feles ſola & incluſa ad mortem non pe-
tenda 589
Feles candidæ plures in aquilone ibidem
Feles domeſticæ à cunis infantum arcentur
ibidem
Feles ſylueſtres ibidem
Felicitas ſumma 57
Feneſtræ domuum Gothorũ in tectis 240
Feneſtræ glaciales 36
Feneſtræ in tectis, & curſ 409. 410
Fengo Danorum rex 274
Ferdinandus Aragoniæ rex 568
Amator religionis ibidem
Ferdinandus Aragonum rex 639
Ferdinandus Aragoniæ rex aleatores ex-
pulit 508
Ferdinandus Hiſpaniar. opt. rex 245
Clementiſſimus ibidem
Religionis cauſa bellabat ibidem
Oſor ſcurrarum ibidem
Liberalis 246
Ferdinandus rex Roma. modernus 22
Feræ ſylueſtres horas monſtrant 54
Fermentũ pro fece ceruiſiæ vſurpat 447
Feroces diſtrictione premendi 344
Ferocia victoriam obtinentium 236
Ferocitas Hungaricarum mulierum 196
Ferramenta acuminata 232
Ferratę clauæ 170
Ferrea lux 222
Ferrum candens 184
Ferrum cauatis baculis geritur 176
Ferrum cruſtatum 209
Ferrum ignitum fundis proiicitur 233
Ferrum per carmina hebetatur 173
Ferri cariſtia 253
Ferri cura obſidendis habeatur 298
Ferri plus alicubi quàm auri 222
Ferri vſus rarus ſub polo arctico 419
Fertilitas agrorum indefeſſa 432
Feſtedunth vulgare Gothicum 481
Feuda militiæ tyronibus largiuntur 250
Fex ceruiſiæ vel fermentum mulſo ſuper-
ponitur 447
Fex vini ignem recipit 60
Fecis commixtio 450
Fecis vetuſtæ ceruiſiæ vſus ibidem
Fidelitas virorum fortium perfecta 311
Fidenates victi 374
Fides antiqua ſecretariis committitur 401
Fides apud principes mendacio nõ deeſt
274
Fides canum igne ſe comburentium 579
Fidibus aſſueti optimè ludunt 522
Fiducia vix imitabilis 247
Figmentum auertendum 120
Figuræ variæ pomorum 413
Figuræ vaſoꝝ in ſeptentrione variæ 457
Fila é neruis 143
Filia regis propugnatori promittitur 177
Filiæ Octauii Cæſaris fila texerunt 309
Filius Amundi regis ex concubina 485
Filius Cyri regis occiſus 150
Filius ex vrſo ac puella natus 627
Filius M. Craſſi à Parthis occiſus 348
Filius ſapiens lætificat patrem 532
Filius veneno, & pater morbo pariter ne-
cantur 297
Filius ac nepotes Thoronis, pro diis ha-
biti 102
Filii duo 115
Filii duo iugales matrem ad templum tra-
xerunt 151
Filii 12. Veſtmari inſolentes 268
Filii et filiæ malorũ captiui ducuntur 562
Filii legitimi regum 247
Filii magnatũ emittũtur, vt vexẽtur 629
Filii Noę facto diluuio Babyloniæ turrim
conſtruxère 110
Filii obedientes 532
Filii presbyteroꝝ ĩ Gothia viliſſimi 485
Filii principum ſub ferula 531
Filii regis 7. magicam callent 120
Filiorum eſt emendare errata parentũ 560
Fimbriæ lutrinæ 614
Fimbriæ monſtroſæ 474
Fimus bouinus præcipuum remedium in
apibus conſeruandis 794
Fimo bouino arborum rimæ reſtaurantur
ibidem
Fimorum varietas 471
Finis rebus imponendus 802
Finlandiæ ducatus 96
Finmarchiæ zenit 11

Finni 363
Finni ac Moſchouitæ latrunculi 364
Finni arcubus agiliores comprobãtur 136
Finni conuertuntur 152
Finni gens robuſtiſſima 450
Finni in rubro panno ſuſpenduntur 490
Finni Moſchouitis inſidiantur 364
Finni populus ferox 370
Finni ventum venalem exhibuerunt 119
Finni vicatim habitant 152
Finnonica gens artis lignariæ peritiſſima
329
Finuidia prouincia 239
Firmamenta pacis 398
Firmus ac Bonoſus bibaces 461
Fiſcus miſer 214
Fiſcus ſine iniuria augetur 421
Fiſci iacturæ in aliena regione caſtra ſerua-
re 300
Flagellum horribile 533
Flamma picea in medio horrei lucet 435
Fl. Vopiſcus 199
Flexibilitas tortuoſa ſtipitis coryſini 413
Fliolmus Gothorum rex 456
Floccus Ruthenorum rex 161
Flores factitii oſtenduntur 504
Florum maxima abundantia 797
Florus 199
Fluctus vnde 16
Flumina congelata ſicut ſpecula 40
Flumina vaſtiſſima 148
Flumina 24. in vnũ lacum fluunt, ac vnũ
exitum habent 79. 80. 701
Fluxus & refluxus maris in pellibus ap-
paret 702
Fœcunditas mira ex cineribus 433
Fœdera matrimonii rupta 275
Fœmina Gotuara procax 268
Fœmina innocentiſſima 275
Fœmina manſuetiſſima 274
Fœmina vna nubens infinitam ſtragem a-
uertit 477
Fœminę à cunabulis in armis educatę 197
Fœminæ ac virgines Bothniæ incantatri-
ces 121
Fœminæ aquilonares raro vina bibunt
446
Fœminæ caſtoreum bibentes leuius pariũt
605
Fœminæ halecis carius comparantur 725
Fœminæ illuſtres captiuæ non ſunt violan-
dæ 396
Fœminæ in ſeptentrione pulchræ, & fœ-
cundæ 145
Fœminæ laſciuæ vbi ibidem
Fœminæ menſtruoſæ à vaſis ceruiſiæ arcen
tur 453
Fœminæ poſt partum purificantur 534
Fœminæ venatrices 146
Fœminarum ingenia aſtuta 198
Fœtor in mineris intolerabilis 211
Fœtor peſſimus in coitu hermelinorum
617
Folia lauri haſtis affiguntur 254
Fomenta ignium flammam laxant 341
Fons 104
Fontes cerealis liquoris ſaporem referentes
733
Fontium abundantia 216
Foramina lateralia in dromonibus 331
Forma benedictionis eleemoſynarum 537
Forma benedictionis paternæ ſuper filios
532
Forma benedictionis potus 536
Forma benedictionis ſuper peregrinantes
ibidem
Forma conſignandi baculum 537
Forma conſignandi ſacculum ibidem
Forma epulandi apud veteres 458
Forma intronizationis regiæ 478
Forma lignorum ad curſum cõgruentium
13
Forma pugnandi diſpar 348
Forma tradendi filiam conjungendam 481
Forma vehiculorum quæ rangiferi trahunt
393
Formæ ædificiorum variæ 409
Formæ maſſarum argenti 208
Formæ niuium vno die 20. videntur 38
Formæ variæ 90
Formica in labore imitanda 799
Formicæ duplices in aquilone ibidem
Formicæ paruæ magnas omine portento-
ſo occidunt ibidem
Formicæ regum exitus ſua pugna porten-
dunt ibidem
Formicæ rubeæ venenatæ ibidem
Formicarum veſtigia in ſilice cernuntur
ibidem
Fornicatores cunctis horrorem ingerunt
484
Fortes in aquilone gignuntur 511
Fortes in reges adoptandi 246
Fortes manu pro malleo vtuntur 193
Fortitudo athletica 510
Fortitudo bellica 520

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fortitudo Galatarum 283
Fortitudo in aduersis excitatur 520
Fortitudo Starchateri 158
Fortuna humana experimentis coniuncta in bello potens 260
Fortuna multis ob propriam pœnam parcit 134
Fortuna viliſſima à pœna nõ excuſat 487
Forum Iulii 92
Foſſores minerarum aliis peritiores 296
Foſſores minerarum hominũ genus duriſs. 206
Foſſores minerarum imperterriti 204
Foueæ mellis plenæ 798
Fragmenta ſaxorum obeliſci fiunt 48
Fragor arcus intenſi 501
Fragor pedum rangiferorum 595
Framea in nuptiis quid ſignificet 477
Fratres cucullati 1500. 313
Fratres diuerſorum ordinum incendia extinguunt 427
Fratres Ericus Rollerusq; coniunctas egerunt nuptias 354
Fratres 7. à Starchatero interimuntur 167
Fraus foliis tegitur 335
Fraus humana 377
Fraus odioſa 136
Fraudes liteſq; bombardariorum 289
Fraudibus magica innititur 120
Frenum caudale 584
Frenum ſtrictum equum ſtupidum reddit ibidem
Frenum virginale 475
Frena argentea 216
Frena aurea 283
Fridericus 3. 52
Fridleuus 185. 188
Fridleuus 12. pugiles oppreſſit 189
Fridleuus rex 115
Frigedag 100
Frigga pacificans ibidem
Frigus 194
Frigus ac nix oculis nocent 38
Frigus horrendum 33
Frigus incluſum quaſi lethale 74
Frigus pullis equorum nocet 583
Frigoris ac glacierum initium 45
Frigoris ſigna 35
Frigoris vehementiſſimi ſigna 33
Frigore & niue fœcundantur agri 36
Frigore poma ac pyra matureſcunt 83
Frigora animalia aquilonaria tolerant 593
Frigora aquilonis aſperrima 603
Frigora non execrantur 98
Froe deus ſanguinis 101
Froe Vpſalenſis deorum ſatrapa ibidem
Fons in occiput reflectitur 181
Frotho Danicus pugil & rex 188
Frotho Danorum rex 116. 179. 193. 268
Frotho Danorum rex fratrem occidit 274
Frotho rex Hunnorum exercitum deuicit 118
Fructus Armeniæ 83
Fructus diuerſi ibidem
Fructus exotici noxii ibidem
Fructus varii ſuper cineres ſeminant 433
Fruges ſex hebdomadis matureſcunt 432. 436
Frugum abundantia in Gothiam ac Sueciam rediit 323
Frumentum equis datum, hominibusq; denegatum ibidem
Frumentum ſole toſtum durabilius 316
Frumenta per ſecula durant 441
Frumenta torrentur ibidem
Fuga Chriſtierni regis 278
Fuga hoſtilis claſſis 338
Fuga infirmior ob graue pondus 738
Fuga latronum 365
Fuga nauibus in mari glaciato denegatur 386
Fuga ſimulata 376. 394
Fuga ſimulata plerunq; aduerſario perniciоſa 261
Fuga ſimulata hoſtis ad campum educitur 231
Fuga tutior 19
Fugæ cupido incutitur 185
Fugiens putat hoſtẽ à tergo incũbere 332
Fugiente vno multi labuntur 380
Fugitiuo militi celeres equi conueniunt 251
Fugitiui in ſpoliorum diſtributione excluduntur 396
Fulgur quid 24
Fulgure partu exanimato Martia vixit 25
Fulgure quandoq; naues pereunt 227
Fulgura halecis 725
Fulgurum plura genera 25
Fulica in loco ſuo natiuo manet 681
Fulicarum præſagia 696
Fulmen auertere pennæ aquilæ, pelles marini vituli, & frondes lauri creditur 25
Fulmen quid 24
Fulmen vnde, iuxta vulgi opinionẽ ibid.
Fulminis effectus ibi. 25

Fulminis ictu mineræ demonſtrantur 212
Fulmini reſiſtentia diſſipantur 26
Fulmine innumera hominum millia interempta 212
Fulmine vinum fiat fracto dolio 25
Fulmina quomodo auertuntur 24. 26
Fulminum effectus potius admirandi, q̃ cauſæ inquirendæ 25
Fumus 95
Fumus ac flamma caſtrorũ cuſtodes fugat 339
Fumus aſcendens quid ſignificat 535
Fumus obliquatus quid deſignat ibidem
Fumo fures falluntur 80
Fumi ad arcendum hoſtem excitantur 228
Fundamenta fiunt ſub glaciem dimergenda 418
Fundæ haſtatæ 370
Fundis igniuomis hoſtis impetitur 338
Funditorum opera 170
Fundus imperceptibilis 72
Funes ante obſidionem procurandi 298
Fungi incenſi 186
Funus mortui inimici propria chlamyde Alexander Mag texit 564
Fur granorum ſine vltimo ſupplicio non abſoluitur 435
Fur lapidatus 549
Fur publicus puniri iubetur 321
Fures fiſci ad bella non valent 237
Fures longi ac magni altius ſuſpenduntur 267
Furor aquilonarium incolarum 374
Furor populi ſæuientis irreuocabilis 305
Furtum alternatum 692
Furti aſtringuntur, qui naufragia rapiunt 428
Furti noui inuentores 53
Furta rara propter lucem 689
Furtim à tergo cædere infame eſt 178

G

Gabella leuis in ſeptentrione pro vinis 445
Gaddus 52
Galaica belua marina 747
Galatæ diuina virtute, non beſtiarum terrore ſuperati 284
Galatarum fortitudo 283
Galea grauis pueris imponitur 249
Galea pro pace petenda in haſta eleuatur 398
Galea ſola quandoq; haſtiludia fiunt 512
Galeæ cuneatæ periculoſæ 308
Galeæ Finnorum diuerſarum formarum 371
Galeæ latæ 308
Galeæ montanæ 89
Galeæ rotundæ 308
Galeæ ſquamatæ 309
Galeota piſcis 744
Galerus Imp. ſcurras in ſecunda menſa poſuit 524
Galienus 258
Galieni Imp. ſtultitia 39
Gallinarum pulli ſcopuli 241
Gallus fœminis parituris adeſt 657
Galli præſagium 696
Galli execti, ſiue capi illæſi 125
Galli iuniperi baccis ſaginantur 657
Galli media nocte canunt ibidem
Gallorum cantus certior horologio ibid.
Gallus ſylueſter diligẽtius pullos obſeruat 678
Galli ſylueſtres phaſianis maiores, ſed nigerrimi 677
Sub niuibus latitant ibidem
Iterum ſe ſub niuibus recõdunt 678
Cantu ſe produnt ibidem
Galli ſylueſtres poſt coitũ mirè ſaltãt ibi.
Galli ſylueſtres quomodo capiantur ibid.
Gambarucha 151
Gammal ſuen 250
Gandauienſes aquis pugnant 305
Garamantus rex expulſus per canes reſtituitur 578
Garpa moſe 232
Garruli primi in fuga 236
Garrulorum ac graculorũ diſtinctio 669
Garrulitas aquarum triſtiſſima 63
Ge Græcè terra dicitur 35
Gedanum 425
Gedanum ciuitas priuilegiata 438
Gedanum nobile emporium ibidem
Gedanum Pruſſiæ celeberrimũ emporium 267
Gedanum Pruſſiæ opulentiſs. 438
Gedanenſe emporium 216
Gedanenſium cõmendabile iudicium 506
Gedeon in aurora vicit 382
Gelaſii papæ doctrina quomõ condeſcendendum hæreticis 556
Gelonus Herculis filius venator 639
Gelu maius in ſeptentrione regnat, quam alibi, & cur 33

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gelu quid 35
Gemmæ vbi in auribus non habentur 800
Genius malus 128
Gens aquilonaris prouocata indomabilis 543
Gens in tumulis habitans 134
Gens Lapponum orbi ignota 136
Gens plurima mensuras ignorat 468
Gens robustissima pane hordeaceo vtens 442
Gens Tentyricarum 601
Gens vnita opus arduum aggreditur & superat 303
Gentes diuersæ prælia committunt 359
Gentes fortissimæ colluctando periclitantur 304
Gentes 300. ad mare Caspiũ distinctæ linguis 136
Gentium quarũdam nomina 699
Genus pietatis coercere infantiam criminis 495
Genus regale quomodo puniendum 490
Genus taxorum duplex 620
Genus tormenti vetustius apud aquilonares 390
Genus viuendi in septentrione 144
Genera animantium tria 648
Genera armorum 470
Genera armorũ apud septentrionales quãdo templa frequentant 543
Genera bellorum 396
Genera diuersa molendinorum 439
Genera ludorum varia 518
Genera mollium piscium 715
Genera rangiferorum duo 597
Genera vasorum aquilonarium 457
Genera vestium 470
Generatio quinta ab abauo punitur 109
Generatio rapax non decrescit 692
Gepidæ 253
Germani ac Gothi excellentiores potatores 461
Gesta aquilonarium maiora, quàm literis prodita sunt 58
Gesta maiorũ à cautibus extracta sunt 155
Gesta principum in historiis potius, quàm sepulchris perpetuantur 568
Gestilbindus Gothorum rex 118
Gibbus 190
Gigantes 48. 156
Gigantes in lapides conuersi 75
Gigantes septentrionales 57
Gigantomachia aduersus deum 555
Gilebertus magus ligatus 124
Gilmerus Vandalorum rex 522
Girfalcus 651
Giuritha nobilissima virgo 175
Giuritha regina Daniæ 238
Glacialis conflictus 360
Glacialis congressus 385
Glacialis cursus celerrimus 41
Glacialis cursus insidiosus ibidem
Glacialis fortitudo 416
Glacialis sepultura 386
Glaciales casæ 375
Glacies à gelu & aqua deriuatur 35
Glacies à nauibus quomodo arceatur 47
Glacies æstate in septentrione durat 68
Glacies in Aprili infida 46
Glacies in Maio 139
Glacies quid 35
Glacies quomodo debilitatur 380
Glacies resoluenda pacem accelerat 381
Glacies resoluta obsidionem soluit 375
Glacies succisa inimicis dat exitum 386
Glacies turmas equitum & exercitus portat 45
Glacici ac frigoris initium ibidem
Glacici acumine capita præscinduntur 42
Glacici firmitas quo tempore 45
Glacici mira natura 68
Glacici soliditas 360
Glacici spissitudo quãta, cùm pro brauio curritur 42
Glacie aliquot millia hostium suffocantur 232
Glacie naues corripiuntur 164
Glacies pensiles 36
Gladiatorum exercitia 510
Gladius biceps versatilis 281
Gladius carminibus hebetatur 175
Gladius Haquini regis 89
Gladius regi exhibetur 478
Gladii ac tela Gothorum 253
Gladii ad vim repellendã portantur 544
Gladii apud Gothos maximi 221
Gladiorum versatilium ratio 281
Gladii pisces 743
Glanis piscis 718
Globi ante obsidionem comparandi 298
Globi bombardales è lapidibus viuis 93
Globi ferrei à cingulo pendent 250
Globi igniti nocentiores 339. 341
Globi niuales sub pedibus equorum labentium 395
Globi niuei 39

Globi

Globi proiectiles baculis alligatis 370
Globuli niuales aucti, arces ruinant 76
Gloria aliunde expectanda 515
Gloria inanis 146
Gloriandum non est in malitia 278
Gnesium genus vulturum 693
Gnomon, aliàs compassus 66. 70
Gnomonum nauticorum virtus 730
Gobiones pisces 710. 719
Gobiones in Creta pingues 778
Gormo impius 115
Gormo rex 114
Gostauus Ericson 214
Gostauus quomõ princeps factus sit 224
Gostauus rex 213
Gostauus Trolle 398
Gostauus Trolle archiepiscopus Vpsalen. 277
Goth bonum, & deum designat 85
Gothia 142
Gothi 253
Gothi ac Germani ex cellẽtiores potatores 461
Gothi debiles ad templa portant 547
Gothi et Massagethæ peritissimi sagittarii 499
Gothi excellentius sapientiæ studuerunt 106
Gothi hordeo pro pane et potu abundant 441
Gothi immortalitatem tenuere 106
Gothi in aquis præliantur 350
Gothi in Italia dominabantur 494
Gothi multis pepercerunt 547
Gothi nullum templum vel sacerdotem in obsidione violârunt 324
Gothi Scythiam inhabitantes 244
Gothi venationi assueti 639
Gothorum & Byzantinorum deorum contentio 102
Gothorum exeuntium prima statio 86
Gothorum originalium mos iurandi 244
Gothorum reges rebus præclarè gestis claruerunt 94
Gothorum voluptas arma tractare 81
Gothico charactere scripti libri in metropoli Vpsalensi clauduntur 55
Gothlandia 574
Gothlandia bona omnia habet 85
Gothlandia iure perpetuo ad Suetiam ac Gothiam spectat 86
Gotuara fœmina in dicendo procax 268
Gouarus Norvegiæ rex 115
Graculorum ac garrulorũ distinctio 669
Græci nando saluantur 355
Græcorum & Persarum mos in vexillatis lanceis 261
Græculus conto leuatus 254
Græculi contra Gothos pro Imperatore nil faciunt 267
Gramina recentia sub tẽpore brumali 117
Grammatica fundamentum literarum 532
Grammatica magistra verborum 533
Grana in remotas regiones portantur 438
Grana triticea è cœlo pluunt 726
Granaria ampla ac lõga in septẽtriõe 436
Grando 37. 123
Gratia refertur pro pœna festinata 388
Gratia S. Pauli 590
Gratitudo boni regis 354
Gratitudo phreneticorum 570
Gregorius Nazianzenus 554
Gregorius papa potuit, sed noluit se liberare de persecutione Longobardorum 550
Gregorius 7. VVladislao Bohœmorũ duci scribit 559
Grep id est cloacaria furca 270
Grep filius Vestmari sceleratissimus 269
Adulter perfidus ac fœtidus ibidem
Grimmo pugil 174
Grimoaldus Longobard. rex 528
Groninga 502
Groninga Frisonum nobilissima vrbs 307
Grues saburrantur 71
Gruum natura ibidem
Gruum præsagia 696
Gruum vigiliæ 673
Gruibus volatus & vigiliæ cõmunes 672
Grylli hyeme caminis inhærent 442
Grylli vel locustæ 149
Gryphes 548
Gryphes alas habent 671
Aurum in desertis effodiunt 572
Gryphes in nidum gagathen lapidem ponunt 671
Gryphi forma qualis est ibidem
Gryphi vnde appellationẽ acceperunt ibi.
Alites ferocissimæ ibidem
Guilhelmus impius rex Angliæ 44
Gula humana multa depopulatur 645
Gula luxuriæ parens 721
Gulo animal voracissimum 605
Gulonis descriptio ibi. 607
Gulonis vngulæ medicinales 606
Sanguinem venatores bibũt ibidem

Gronlandia 58.69.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aruina putridis vlceribus cõfert ibi.
Dentes incantatoribus patrocinantur ibidem
Gulonum dentes canes expauescunt 607
Gummi abietino arena mixta calcei obliniuntur 191
Gunholmus ferrum hebetare solitus 185
Gunno cum filio occiditur 176
Gunno latro ibidem
Guthones sagittarii 170
Gutmara Grepiorum mater 191
Guthruna incantatrix 118
Gymnasium Vpsalense 52
Gymnici palmi 193

H

Haafisck 764
Haapar 144
Habitatio in arboribus 133
Habitus septentrionalium hominum 136
Suconum ibidem
Moschouitarum ibidem
Lapponum ibidem
Habitus simplex pudicitiæ custos 200
Habitus virginum pudicissimus 475
Hacho fastuosus 238
Hacho Gothorum rex 237
Haconis athletæ crudelitas 275
Hadingus Danorum rex 117. 186. 455
Hadingus rex magicis præstigiis illusus 123
Hadingus rex sub terram ductus 117
Hadingus quondam deus Gothorum 101
Hadrianus Imperator 639
Hadriani vita 521
Hæmorrhois serpens 774
Hæreditates in septentrione per sortes distribuuntur 117
Hæretici descendere debent corrigendi ad Christianos 556
Hæretici semper discordes 553
Hæreticis condescendentes descēdunt 556
Hagberta omnisormis 117
Haldanus nuptias Giurithæ suadet 175
Haldanus pugil 173
Haldanus pugil Norvegiæ regis filius 174
Haldanus quercu succisa 12. prostrauit 175
Haldani militia 162
Halec littora accedit 725
Halec paruũ, sed grati saporis in Bothnico mari ibidem
Halec quo tempore bonum ibidem
Halecis fulgura ibidem
Halecis infinita multitudo vbi 724
Haliætus siue marinus vultur 693
Halonum effectus 31
Hama Saxo pugil 161
Hamæ corpus medium dissectum 162
Handuanus Hellespont rex 186
Hangöe securissimus portus 87
Hangoe sinus 194
Hannibal Marcelli cadauer cremari iussit 564
Hannibal meliorem pugnandi locum fraude obtinuit 377
Hannibalis stratagema contra Romanos ibidem
Haquinus Norvegiæ rex 68. 123
Haquinus pugil 173
Haquinus Ring Suetiæ rex 165. 168
Haquini regis gladius 89
Haraldus Danorum rex 275
Haraldus Hildetan Daniæ rex 165. 168. 175
Haraldus Norvegiæ rex 187
Haraldus rex claua aurigæ peremptus 170
Haraldus rex occiditur 352
Haren siue aren serpens 772
Harpyiæ gulonibus assimilantur 607
Hartbenus Helsingus 9. cubitorum 157. 173
Hartbenus occiditur 173
Hasta in nuptiis extra fenestram proiicitur 477
Hasta in nuptiis quid designat ibidem
Hasta Iunoni consecrata ibidem
Hasta rotis immissa gressum impedit 289
Hastæ Gothorum densæ 253
Hastæ Romanorum Græcorumq; paruæ 348
Hastiludium nautarum 516
Hastiludia quando fiunt & quomodo 512
Hatherus Starchateri interfector 171
Hebetatio gladiorum 223
Heduiges pulcherrima virgo 465
Helcus piscis 701
Helga fluuius 335
Helgafiel abbatia 733
Helgo Danorum rex 274
Helgo rex Norvegiæ 162
Heliogabalus 258
Helsingia populosa 94
Helsingi 157
Helsingi ingeniosi 207
Henningus Gad electus episcopus Lincopen.
pensis 300
Henricus episcopus Lincopensis 432
Henricus 8. Angliæ rex 578
Herba in dorso draconum nascitur 755
Herbæ aquilonares efficaciores 570
Herbæ tectorum 316
Herbæ virentes signa cognoscendarum verarum nascentium subitus terram 95
Herbortimus 355
Hercyniæ sylvæ auium præsagia 696
Hercules iperat diis ambuere cicadas 109
Heremitorium in monte Bruncaberg 315
Hermelinæ pelles 219
Hermelini muribus impinguantur 726
Hermelini quomodo capiuntur 618
Hermelinorum cauda semper nigra 608
Hermes Trimegistus 54
Herodius auis 651
Herodotus 120. 199
Herothus Suetiæ rex 182
Heroum Gothorum nomina 244
Heruli 253
Hetha clarissima bellatrix 169. 199
Hetha regina Danis præficitur 170
Hiallus pugil 177
Hialtho vt fortior fieret sanguinem bibit 181
Hiarnö 189
Hiarus glacialis 46
Hielmsnabben, vel Elgxnabben 89
Hieronymus 60. 128. 755
Hieronymus de onocrotali natura loquitur 676
Hieronymus Quiri. patriar. Vene. 145
Hilarius 128
Hildigerus 70. pugilum oppressor 175
Himantopodes 112
Hippagogæ naues à portandis equis sic dictæ 587
Hippagines per insidias rapiuntur 340
Hippocratis cetura de bonitate hordeacei potus 449
Hippolytus Tiphernas 723
Hippopotamus equus fluuialis 607
Hippopotamus ob magnam saginam pedes vulnerat 767
Hircus seu aries belua rapax 735
Hirci in septentrione fere omnes albi 592
Hircorum maxima abundantia in terris aquilonaribus ibidem
Hirundo vnde dicitur 675
Hirundo visum pullorũ reformat ibidem
Cibos inter pullos æqualiter distribuit ibidem
Hirundinis pedibus epistola alligata 186
Hirundinis sapientia in pullis conseruandis 674
Hirundines ab aquis extrahuntur 717
Hirundines hyeme se in aquis condunt 673
Hirundines indociles 691
Hirundines passeres suffocant 675
Hirundinum alis ignis affigitur 185
Hirundinum in medicinis vsus 675
Hirundinum præsagia 696
Hirundo piscis volans 759
Hispani fame pressi 324
Historia effigiata totius orbis Norimbergæ impressa, plena portentosis signis 726
Historia puellæ raptæ 627
Historici graues hodie vix aspiciuntur 526
Histrio pinguis suspenditur 509
Histriones populus durus nõ æstimat 525
Histrionum qualitas ibidem
Histrionum studium 526
Hithin gigas 188
Holensis, & Scalholdensis cathedrales ecclesiæ 733
Hollerus magus marinus 122
Holmia 440
Holmia regia non potest expugnari 314
Holmiæ fundamentum 436
Holmiæ hostis à culmine domorum arcetur 410
Holmiæ obsidio tribus locis ac exercitibus fieri debet 314
Holmsiani epitaphium 50
Holsatus iactator à monacho superatur 513
Holsatus Ranson iactabundus ibidem
Holueden sylua 714
Homerus 71. 283
Homicidæ ac polluti à vasis ceruisiæ arcentur 483
Homo cellarium ingreditur, lupus exit 644
Homo cogitur vt in lupum se transformet ibidem
Homo delicias suas quandoque pasit 705
Homo diuina prouidentia dirigitur 531

Universidad de Deusto
Biblioteca

Homo formicæ exemplo laborare debet 780
Homo futura scire desiderat 114
Homo immitis erubescere debet 575
Homo indiscretum tempus patiēdi habet 770
Homo in lupum transfiguratur 643. 644
Homo in lupū trāsmutatus occisus, postea non apparet 644
Homo insatiabilis in rebus inquirendis 766
Homo nudus gignitur 47
Homo raro fulmine exanimatur 57
Homo suspensus inter deos assumitur 106
Hominē fame occidere grauius quam gladio tollere 545
Homines agendo fiunt expertiores 530
Homines aquilonares studio futura præscendi dediti 114
Homines effossi è niuibus seruantur 148
Homines frigore adusti quomodo sanātur 710
Homines iugis vt bestiæ subduntur 275
Homines marini 729
Homines mutuis subsidiis viuunt 538
Homines parcere nequeunt 694
Homines pilosi 145
Homines 50. cubitorum 158
Homines robusti 11
Homines septentrionales in tenebris videt 76
Homines suppolares apes nō habent 796
Hominum myriades nunc occiduntur 593
Hominum septentrionalium incredibilis multitudo 12
Hominum voluntas plerunq; detestabilis 648
Honos arborum pinearum 411
Horatius 112
Hordeum germinare videtur 470
Hordeum germinatum 483
Hordei abundantia Gothis pro pane & potu 441
Hordei mollitio 454
Hordei suauitas 450
Horologium solare 53
Horologium Vpsalense excellentissimum 52
Horologia pretiosa, arma vilia 53
Horologiorum varia genera ibidem
Horologiorum vsus tardè traditus est in aquilone 52
Horrea hyemalia 76
Horrea propria cum hostibus inclusis incolæ comburunt 435
Horrea Theoderici regis Gothorum 436
Horrenda partium cædes 295
Horror aliquando tacere iubet 208
Horror sceleris à malo reuocat 550
Horror vehementis soni 63
Horrorem cunctis fornicatores ingerunt 484
Hospes egrediens amicis commendatur 539
Hospitis benignum ꝓmissum omnes exhilarat 178
Hospitem occidere impia victoria 247
Hospites apud aquilonares honorificè tractantur. 606
Hospites boni amicitias reparant 539
Hospites honorandi 802
Hospites ingrati omni tempore inuisi 539
Hospites ingrati plectuntur ibidem
Hospites locorum ignari 67
Hospites odoriferi, insecuri apud aquilonares 539
Hospites rixosi expelluntur ibidem
Hospitum bonorum vtilitas ibidem
Hospitibus blandiri turpissimum est 538
Hospitibus dona dantur 539
Hospitalia Hispanorum magnifica 61
Hospitalitas 152
Hospitalitas Gothorum 538
Hospitalitas quomodo melior 540
Hospitium in Doffrinis montibus 76
Hospitium securius in glacie quàm in palatio 43
Hospitio suscipere liberale est 540
Hospitia glacialia ventus australis dissipat 43
Hospitia littoralia vel glacialia ibidem
Hospitiorum violator punitur 624
Hostilis irruptio otitur 334
Hostilibus in terris nil securum 239
Hostis cunctatione superatus interiit 336
Hostis cur circulo clauditur 261
Hostis improuisus vix sustinetur 520
Hostis inermis non contemnendus 233
Hostis insidiis interimitur 336
Hostis non est contemnendus 332. 514
Hostis prudenter superandus 251
Hostes aquilonarium incolarum 376
Hostes aquilonarium regnorum 282
Hostes fame, frigore pereunt 73
Hostes horribili sono spęcus debilitantur 362
Hostes humano generi vbique imminent 762
Hostes illusione terrentur 630
Hostes mortui honorantur 386
Hostes signis littoralibus amotis suffocantur 90
Hostes spoliis relictis fugantur 239
Hostium multa millia submersa 91
Hostibus fidelius seruientes firmiores æstimantur 310
Hotherus rex 110. 114. 193
Huitruillus Hollandiæ princeps 195
Huitsarck refugium piratarum 69
Huitsark rupes 68
Humanitas omnibus officiis impartienda est 540
Humanitatis verum officium 538
Humanum corpus sublime 33. cubitorum 157
Humiliati bello cautius agunt 295
Humusculus auis 665
Hundingus Suetiæ rex 455
Hungarorum artifices 216
Hunni 78 253
Husaby regia sedes 82
Hybernia vltima orbis mansio 161
Hybernorum mos 67
Hydri vicenūm cubitorum 772
Hydromeli 446. 447
Hydromelis confectio 447
Hyemale certamen 394
Hyems aditum cōcedit alicuius arcis obsidioni 384
Hyems æstati cedit 504
Hyems fatua 98
Hyemis asperitas 504
Hyemis asperitate extremæ nationes concutiuntur 33
Hyemis principium quando intelligēdum 665
Hyemis tarditas quibus significetur 788
Hyeme homines syluestres in ripis quiescunt 135
Hyeme maiores labores quàm æstate 142
Hyeme omnia plana ibidem
Hymnus Veni creator spiritus quando in nuptiis canitur 482

I

Iacobus archiepś Vpsalen. M. D. XXII. obiit 778
Iacobus Campa mercator Gedanensis 506
Iacobus 1. Scotorum rex 499
Iactantia Danorum quiescit 513
Iactatio lapidum 509
Iactatio summæ leuitatis est 515
Iactator Holsatus à monacho superat 513
Iactura amissorum librorum 531
Iactura fisci in aliena regione castra seruare 300
Iactus lapidis Finnorum certus 370
Iacula plumbea à magis emittuntur 121
Iagello cum 8. fratribus ad fidem conuersus 97
Ianua principis dum Pyrrhica saltatur nō pulsanda 521
Ianuæ ex corio marinarum beluarum 754
Ianuenses 330
Iarmericus Danorum rex 275
Iason piscis ingens 755
Iason Thessaliæ regis filius 639
Ichthyophagi 597. 733
Ichthyophagi Indiæ domicilia ex ossibus habent 752
Idebenkia 91
Idolatrarum conuertendorum spes 151
Iempthia 74. 153
Ierff 605
Iesus Christus in sempiternum laudandus 802
Ignari locorum celerius cadunt 394
Ignauia fugientiū reuocari nō potest 236
Ignaui nō sunt quos iudicia pariunt 246
Ignaui palma carent 191
Ignauorum iudicium debile 43
Ignis ad honorem numinum seruatus 534
Ignis animata bestia 97
Ignis aquis absconditus 60
Ignis colitur 97
Ignis Græcus quomodo componitur 285
Ignis in aqua valet 60
Ignis in noctibus ob nautas eminentiori loco fouetur 424
Ignis in spinis iuniperoꝝ per annum conseruatur 411
Ignis prælii naualis periculosus 341
Ignis quasi perpetuus in septētrionalibus regnis 426
Ignis regius 521
Ignes in dorso ceti accenduntur 755
Ignium fomenta flammam laxant 341
Ignita pyramis 228
Ignitæ sagittæ bombardales pulueres incenderunt 251
Ignobiles quare multi fiunt? 549

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illegitimi filii teſtes ſunt paternæ turpitudinis 485
Illegitimi non ſuccedunt 483
Illuſtres viri mœnia non accedant, & quare 300
Illuſtrium Suecorum 12000. ac illuſtrium Danorum 30000. popularium numerus infinitus vnico conflictu periit 165
Illuſus mitior videtur 641
Imago dei in omnibus 99
Imaginem maculoſa non reddunt 30
Imagines animalium ſaxis inſculptæ 51
Imagines B. Virginis in ſeptentrione pulchræ 472
Imagines hominum cupreæ 285
Imagines impudicæ conſtantes non turbant 471
Imagines nudæ mulierũ quaſi infames pictureq; in aquilone habentur ibidem
Imagines ſubtiles raræ in aquilone 463
Imbres 57
Immunitas delinquentium in prora 344
Impatientia equorum in frigore 382
Impedimenta bellorum perficiendorũ 384
Impedimenta bombardarum 289
Impedimenta equeſtrium hyberno tẽpore 394
Impedimenta equis pondera armorũ 259
Impedimenta non terrent prœliaturos 224
Impedimenta prœliorum caſſandorũ 290
Impedimenta quominus periculũ euitetur 236
Imperatoris Henrici iunioris rebellio 31
Imperio dictatoris acies mouetur 374
Imperia citius perduntur quàm acquirantur 307
Imperia duo vix ab vno feliciter gubernantur 276
Imperterriti effoſſores mineraꝝ 204. 206
Impetus equeſtris obiectis rotis diſpergitur 288
Impietas non manet inulta 547
Impii iuſtè à dæmonibus decipiuntur 127
Impulſus muſicæ animos implicare nouit 521
Impurus nil rectum iudicat 554
Incantatio Biarmorum 180
Incautus & dormiẽs facilè defraudat 296
Incendiarii acrius impetuntur 227
Incendiarii igne combuſti 239
Incendiũ intus, foris hoſtis conſpicit ibi.
Incendium Lutheri apoſtatæ 427
Incẽdio bellũ inchoare pernicioſiſſimũ 229
Incognita non temerè contemnenda 802
Incolæ ad prædam confluunt 741
Incolæ Gothici regni regem Daniæ fugant 612
Incolæ Middelpadiæ torrẽtem fugiunt 78
Incolę rupis Baſſenſis piſcibus raptis paſcuntur 654
Incolæ vbiq; armati concurrunt 241
Incommoda obſeſſorum 316
Incommoda obſidentium 398
Indoles vitiis facilè inquinatur 268
Indulgentia parentũ nimia pernicioſa 533
Indus 218. 220
Indi haud ſæpe fuga euadunt 366
Induſtria fidelium prę ſidentium valde laudanda 421
Induſtria momentanea ciuicas ſeditiones ſoluit 321
Inepti pretio ſurgunt 103
Infamia citò oritur 201
Infamia perpetua ſtupratã puellam ſequitur 482
Infamia perpetua ſacrilegi damnantur 558
Infans 40. dierum baptizatus reſpondit Amen 552
Infantes quomodo à ſerpentibus cuſtodiuntur 437
Informatio equorũ vt genua flectant 588
Ingellus Daniæ rex 164
Ingellus rex ſordidum luxuriæ mancipiũ ibidem
Ingenium artis & naturæ commẽdandum 497
Ingenium capiendorũ piſciũ varium 712
Ingenium piſcibus diuinitus inſuſum 770
Ingenium vndiq; fraudulentum 636
Ingenia aquilonaria præclara 52
Ingenia auaritiæ prodigioſa 205
Ingenia facunda nutriuntur 533
Ingenia fœminarum aſtuta 198
Ingenia Italica cæteris viuaciora 469
Ingenua adultera iugo ſeruitutis ſubiicitur 487
Ingratitudo maxima 272
Ingridis nobiliſſima virgo 217
Ingridi vaſa argentea donantur ibidem
Inimici per lethiferum ſonum fugantur 362
Initium infelix multis iniuriam commi natur 245
Iniuria priuata publico diſpendio malè penſatur 297
Iniuriam inferens ſibi primùm nocet 550

Inſequentes

Inſequentes fragmentis glacialibus occiduntur 360
Inſidiæ 133
Inſidiæ alibi intentantur, alibi perficiuntur 307
Inſidiæ curruum ſaxoſorum 282
Inſidiæ hoſtibus ſtruuntur 410
Inſidiæ in bello præcauendæ 261
Inſidiæ maiores in aurora cauendæ 382
Inſidiæ piratarum cauendæ 425
Inſidiis impacabilis crudelitas corripitur 239
Inſidiatores propriis dolis pereunt 366
Inſignia regum quomodo exhibẽtur 477
Inſolentia cuiuſdam pugilis 181
Inſolentia piratarum 365
Inſolentia victoriæ turpis 568
Inſolitæ res, mirabiliores videntur 28
Inſtituta militaria 248
Inſtructæ copię viribus exercitii ſq; plurimum valent 260
Inſtrumenta belli 236
Inſtrumenta bellorum 247
Inſtrumenta bellorum in glacie portantur 379
Inſtrumenta bellica quæ Finnis permitta 370
Inſtrumenta caſtrenſium obſeſſorum 295
Inſtrumenta fortia ſecuritatẽ præſtant 256
Inſtrumenta mineralia 210
Inſtrumenta muſicæ artis 521
Inſtrumenta obſeſſionum 296
Inſtrumenta piſcandi aptiſſima 706
Inſtrumenta ruinæ faciendæ 303
Inſtrumẽta rupendæ glaciei neceſſaria 711
Inſula Gothlandia epiſcopo Lincopenſi ſubiecta 86
Inſulæ Oẽlandiæ maxima vbertas 84
Inſulę innumerabiles in littore Noruagiro 682
Inſulæ innumeræ in ſeptentrione 681
Inſulæ plurimę 698
Intentio diuerſa fugientium, ſed vna ſalus 714
Interpretatio calumnioſa 175
Interpretatio iuramentorum 396
Interpretatio rhythmorum Gothicorum 432
Interpretes falſi qua pœna tenentur 559
Interpretes falſi vt hæretici puniendi ibi.
Interpretes legum 207
Interuallum 800. paſſuum nando ſuperatur 355
Introitus vnus ſed multi cuniculi 296
Inuaſor diuini iuris quis dicatur 560
Inuaſores alienæ poſſeſſionis partes vulpium fiunt 619
Inuentiones proditorum 308
Inuerecundi in balneis puniuntur 527
Ioannes Daniæ rex M. D. 290. 300 365
Ioannes Danorum rex à Suetia fugit 361
Ioannes Lucretius 494
Ioãnes Magnus archiepiſcopus Vpſalen. 168. 325
Io. Ma. archiepus Vpſalenſis exul 568
Io. Mag. archiepus Vpſalen. modum ſalis conficiendi præſtitit 465
Io. Mag. archiepiſcopus Vpſalen. Romæ mortuus 465. 675.
Io. Mag electus archiepiſcopus viliſſimã monetam abrogat 214
Ioãnes præfectus Iuſtiniani auariſſ. 320
Ioãnes 2. archiepus Vpſalen. occiditur 314
Iob 213 295
Iob potentior principibus, ſed humilitate ſeruus 493
Ionacopia 79
Ionas ab homine in aquam proiicitur, à piſce colligitur 770
Iordanes 14. 715
Iordanis ſententiæ de vſu bellandi Gothorum 262
Ira impotens 232
Irenicus 15
Irreligio & violentia numinibus inuiſa 561
Irruptio hoſtilis oritur 334
Irruptio inſidioſa 227
Iſidis ac Serapis templum 105
Iſidorus 524. 779
Iſidori opinio de nutrimento halecis 724
Islandenſes ſub quo parallelo 142
Islandenſium arma ſemper parata 733
Islandia 149. 240
Islandia cur ſic dicta 62
Islandiæ extenſio ibidem
Islandiæ montes 61
Islandiæ præfecti à Noruegiæ rege conſtituuntur 372
Iſpidarum pelles quid præſagiant 696
Italia de thriſſa piſce gloriatur 778
Itali olim pertinaces 87
Iter ampliſſimum negotiatorum Moſchouiæ 369
Iter diale Starchaterus duodenali equipauit 162

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iter inter valles 597
Iter inuium 114
Iter sub niuosis arboribus 680
Iteratio pœnæ nautarum rebellium 344
Itinerantes bestias venantur 598
Iuba equorum lauanda 584
Iudex iniquitati per æquitatem occurrere debet 492
Iudex iniquus ab equo cadēs in supremo iudicio comparuit 491
Iudices cōmunitatis voto constituti 488
Iudicum examinatio 270
Iudicum tres bonæ conditiones 493
Discretio ibidem
Executio ibidem
Pronuntiatio ibidem
Iudicium rectissimum fit naturali æquitate 489
Iudicium seuerissimum 492
Iudicium temerarium pernicioſum 491
Iudicia apud Moschouitas quomodo peragantur ibidem
Iudicia exacta rarò in aquilone fiunt 492
Iudicia paucorum expeditiora 400
Iudiciorum peruersio 270
Iugum dei suaue, ac hæreticorum importabile 334
Iugis vt bestiæ homines subduntur 275
Iulius Cæsar 509
Iulius Cæsar agilis equitator 585
Iulius Cæsar flumina transnatat 355
Iulius Cæsar nandi peritus 356
Iulius 2. papa per congelatum Padum validissimum exercitum duxit 44
Iumenta in prælio seorsum seruantur 291
Iuncus aquatilis 95
Iuniperi indesinenter accrescunt 412
Iuniperi radices loco panis habentur 411
Iupiter parricida, stuprator, adulter 103
Iouis Cretensis templum, qui fuit incestor, impudicus, ac spurcissimus 105
Iuramentum iudicis prouincialis 489
Iuramentum militis aurati 479
Iuramentum militum auratorum strictissimè obseruatum ibidem
Iuramentum per librum 494
Iuramentum præfecti regii ac iudicū 488
Iuramentum regum & subditorum 490
Iuramentum superstitioſum 244
Iuramenta à rege dantur ibidem
Iuramentorum interpretatio 396
Iuramentoꝝ qualitas in spoliis distribuēdis seruanda ibidem
Iurans per librum tria facit 494
Ius compēdioſum in municipalibus Sueciæ 246
Ius maritimum è Gothlandia petendū ac expectandum 86
Ius municipale 480
Iura municipalia aquilonarium regionum 547
Iura pro partu fauorabilia 483
Iura quando ex incendio saluantur 426
Iusiurandum superstitioſè cauendum 343
Iusse Ericson Danus auarus præfectus 265
Iustinianus Imp. 740
Iustitia à rege distribuitur 245
Iustitia vnita 264
Iustitiæ executio in duello ponitur 491
Iustitiam etiam coactus aliquis seruat 344
Iuuenalis 594
Iuuenes attentissimè educandi 531
Iuuenes nudi inter gladios se iactant 518
Iuuenum bellandi exercitia 38

K

Kalpack mitra dicitur 368
Karentina ciuitas Rugiæ 127
Keplingen insula 313
Kerrus 167
Kesya 231
Ketelberg 93
Kindaberg marmorea saxa habet 409
Kindaberg mons 83
Kindia 460
Klipping 214
Kniphoff 79
Knoden Midelpadiæ fluuius 92
Kosa Finnonica 457. 460
Kyrii à Starchatero subacti 167

L

Laberius mimorum scriptor 524
Laboratores in cauernis strangulātur 204
Laboratores inclusi fame moriuntur ibi.
Laboratores mineraru 12. necati 211
Laboratorum mineralium pericula ibid.
Labores maiores hyeme quàm æstate 142
Labores subsidiarii dulciores 431
Labra miseri mariti viscantur 486
Labyrinthus Dædali 124
Labyrinthus Porsennæ regis 125
Lacedæmonii 248
Lacerta 24. pedum longitudine 772

Lacertæ 774
Lacertæ quomodo ab alueis arcendæ 794
Lachrymæ arborum potabiles 411
Lachrymæ senectutis lasciuum habitū deplorant 475
Lacunæ piscium 705
Lacus albus 80. 689
Lacus albus inexhaustus piscibus 689
Lacus quidā Norvegiæ incongelabilis 46
Lacus Vener 100. millium passuum 701
Lacus Vether infelix hostilibus armis 714
Lacus in septentrione piscosissimi 80
Lacus insigniores in septentrione 713
Lacus plures in itinere 369
Lacus vbi maximi dulcium aquarū 704
Ladalaas Magnus Gothorum rex 246
Lætitia fauentis populi gratior est pretiosa moneta 321
Lagus auis in tēpestatibus maris lętaī 675
Lagi præsagium 696
Lamech dictum 549
Lamiæ 113
Lamina ferri ignita loco clibani 318
Lampedo regina Amazonum 195
Lana 95
Lana Anglica 470
Lana Flandrica ibidem
Lana longa 574
Lanæ Cypriæ natura 89
Lancea militaris in agmine arengarum firmatur 724
Lanceæ ad trāsiliendas portas ferunt 544
Lanceæ super aquas ducuntur 351
Landzrygga sylua sub polo 688
Laneæ ac lineæ vestes 38
Laneum sagulum 183
Laniones quomodo in Bacchanalibus habitum mutant 463
Lapis firmitatem designat 243
Lapis in capite quorūdam piscium 710
Lapis infamis ob adulteram redditur 487
Lapides arboribus connati ferris obstant 419
Lapides 12. Morasteen collaterales 243
Lapides fatales 51
Lapides fatales duorum fratrum ibidem
Lapides grandissimi rapiunt ad mare 16
Lapides hexagonam formā habentes 408
Lapides naturaliter ad murum apti ibid.
Lapidum congeries 51. 82
Lapidum iactatio 509
Lappones cui parallelo subiecti 142
Lappones excitati hilarius epulantur 141
Lappones non belligerantur nisi prouocati 137
Lapponum gens orbi ignota 136
Laridum duplex, durum, ac molle 413
Laruæ 113
Larus auis 675. 682
Lasciuiæ Starchaterus nunq̄ deditus 165
Latgertha bellatrix 182. 199
Latrones canum latratu produntur 365
Latrones lembis impositi comburuntur ibidem
Latrones nulli in glacie 43
Latrunculi armis tectis pugnant 347
Latrunculi Finni ac Moschouitæ 364
Laus mira Amalasuentæ 200
Laus perpetua posteritatis 567
Laus pro audacia surgit 247
Laus vera à viro laudato ꝓficiscitur 526
Leckiōc arx episcopi Scarensis 79
Lectus ferreus 9. cubitorum 157
Lecto duro viri fortes contenti 311
Legatio regis Poloniæ ad Moschouitam M. D. L I. 367
Legatus nauium rubeus 98
Legati apostolici in aquilone semper humaniter excepti 547
Legati armati 263
Legati experti præstigioso cultu non terrentur 367
Legati Moschouitarum in Holmia 361
Legumina renata 212
Leguminum prouisio fit 298
Lekat Gothicè, vel hermelini 618
Lembi ac lyntres ratibus adduntur 376
Lembi fabricantur 364
Lembi in humeris portantur 365
Lemures 113
Lemurum trux chorus 112
Lemmar, vel Lemmus 617
Leo custos asini 676
Leones, cameli &c. non sunt in aquilone 148
Leones 100. occiduntur 502
Leo dux Brunsuicensis 188
Lepus marinus formidabilis 768
Lepores marini 759
Lepusculus in mari formidabilis 779
Lepores candidi in septentrione 608
Leporum cibus ibidem
Leporum discolorum multitudo ibidem
Lex amnestiæ 400
Lex contra stupratores virginum 396
Lex debellandarum locustarum 782

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lex militaris 258
Lex militaris in torneamentis 512
Lex naturalis 153
Lex naturæ inuariabilis 573
Lex Platonis 555
Lex piscatorum 729
Lex signorum non auferendorum 45
Lex Tuisconis de adulteris 487
Lex viarum hyemalium 378
Legis Gothicæ tenor 494
Lege maiorum connubia celebrantur 195
Leges Gothicæ Perusiæ repertæ in charta pecorina 494
Leges Gothorum Perusiæ repertæ verificãt originem eorum esse ab aquilone ibi.
Leges imperiales contra sacrilegos 544
Leges maritimæ à Visby originem habent 342
Leges maritimæ à Visbycensibus petendæ 344
Leges mitigatæ populum conseruant 493
Leges montanorum plurimis articulis distinguuntur 206
Leges naturæ firmissimæ 797
Leges nauticæ 343
Leges terrore defenduntur 344
Legum corruptio 270
Legum maritimarũ extensio latissima 344
Libamenta fœda 101
Libelli Cæsaris inter natandum madefacti non sunt 355
Liber de arte bibendi 462
Libri æquiuocatio 54
Libri 12. Senatorum vrbis 195
Libri Sibyllini consuluntur 535
Libri scripti Gothico charactere in metropoli Vpsalensi clauduntur 55
Liberale est hospitio suscipere 540
Liberalitas antiqua 641
Liberalitas Finnorum 152
Liberalitas Io. Mag. archiepi Vpsal. 153
Liberalitas pulchra 540
Liberi moribus probis educandi 200
Libertas maxima sacerdotum 544
Libertas pretiosior auro 206
Libertatis reductio 562
Libido vaga fœdissima 141
Libido vaga legibus coërcetur 487
Libra vnde collecta est 469
Libussa Vandalorum bellatrix 199
Licentia mentiendi auferenda 559
Lidecopia 79
Liga conformi moneta cudi debet 213
Ligæ 47
Lignum in saxum conuertitur 89
Ligni vnici impulsu 12. occiduntur 179
Ligna ad quemlibet vsum intus aptiora 419
Ligna apta pro fundamentis in aquis 418
Ligna fagina lapides fiunt 409
Ligna non rimosa ad aquosa ædificia conducunt 419
Ligna nulla ob venti violentiam nascũtur 22
Ligna prouidentur 298
Ligna quercina in aquis custodiuntur 418
Lignorum longitudo quibus Scricfinni ad cursum vtuntur 13
Cur hæc ligna pellibus subducũt ibi.
Montium inaccessa his penetrant ibi.
Lignorum strues immensa 424
Ligniferæ plantæ 167
Ligones 47
Limites agros discernentes 51
Linachi auis consyderatio 667
Lineæ ac lineæ vestes 38
Lingones siue Lotharingi 206
Lingua Lapponum peculiaris 137
Lingua Ericus & manu promptus 190
Linguæ Albanorum olim 26. 136
Linteaminum cura habetur ne è tectis pendeant 298
Linteus pannus in cognoscendis pellibus vtilis 219
Lis inter agricolas cõuiuiis dirimitur 434
Lites ac fraudes bombardariorum 289
Litera Dominicalis baculis dinoscitur 54
Literæ Aegyptiacæ 58
Literæ Aquilonarium antiquiores Latinis 57
Literæ saxis insculptæ ibidem
Literarum eruditio nobilitatẽ perficit 476
Literarum notitia gloriosa ibidem
Lithuania idolorum cultrix 96
Lithuania magnus ducatus, & cur ibidem
Lithuani ac Russi gens fortis 629
Lithuanorum numina 97
Littus scopulosum 73
Littora importuosa 69
Liuius 324. 374
Locha 595
Locus 37
Locus exitialis 363
Locus fatidicus 642
Locus fingendi 105
Locus ob quem bellum mouetur vnicè custodiendus 380
Locus palustris fimo firmatur 421
Locus quatuor dentium 232
Locus scripturæ verax 544
Loci iniquitas pacem suadet 90
Loci versilis situs 111
Loca ab Amazonibus condita 196
Loca ab Amazonibus superata ibi.
Loca arida herbas saniores habent 574
Loca arte & natura munita 229
Loca bellorum 325
Loca bellorum propria 279. 290
Loca inaccessa arte superantur 303
Loca inuia 152
Loca plura vacua, quàm globis occupata 290
Loca plurima in aquilone munita 327
Loca profundissima vnde sal extrahitur 464
Loca sponsaliorum iucundiora 482
Loca vicina vtilia 87
Locorum ignari celerius cadunt 394
Locorum miles aquilonis curam habet 236
Locis certis ne comburantur parcitur 229
Locustæ arenosi coloris 782
Locustæ flamma & fumo abiguntur ibi.
Locustæ magnum malum in orbe terrarum ibidem
Locustæ more militari diriguntur 780
Locustæ seu grylli 149
Locustarum debellandarum lex 782
Lodbroch id est pilosa bracha 183
Loëfn 382
Loffoëth 66
Loligines naues obruunt 760
Loligines vltra biennium non viuunt ibi.
Loliginum multitudo ibi.
Longitudo hastarum 224
Longitudo saxorum erectorum 48
Longitudo scalarum militarium 307
Longobardi à Scandiana peninsula profecti 466
Longobardi ex Scandia 86
Loquela præcox portentosa 136
Lorica inter natandum detrahitur 352
Lorica pro cultu salutis 195
Loricæ sagittis transuerberantur 170
Lotherus Danorum rex 274
Lotio equorum pro illis educandis valet 584
Lubecensis ciuitas ab obsidione liberatur 333
Lubecum 454
Lucernæ continuæ in turribus portuũ 425
Lucernæ tempore hostili non sunt fenestris appendendæ 298
L. Lucullus 384
Lucius sub glacie ludit 705
Lucii sale conditi, & siccati boni ibi.
Lucrum duorum pullorum 652
Lucra aruorum opibus præferenda 432
Lucri cupidi 203
Ludibrium 111
Ludibrium oculorum confingitur 377
Ludiera præstigia 210
Ludolatra marinum animal 760
Ludus cursorius apud aquilonares 509
Ludus insidiosus 637
Ludus petauristicus 518
Ludus sagittariorum 501
Ludo schacorum virtus procorum explorator 758
Ludus sciurorum in niuibus 615
Ludi effœminatorum 108
Ludi latrunculorum ex dentibus rosmari conficiuntur 758
Ludi uariarum specierum 518
Ludorum genera 40. ibidem
Ludorum genera varia ibidem
Lula parochia 65
Lulatresch lacus Lapponiæ 79
Lumen è pinguedine beluarum 142
Luminum genus uarium 77
Luminibus in cauernas minerarum descenditur 209
Luna adoratur 98
Luna à sole lucem mutuat 32
Luna crescens 18
Lunæ debilitas 31
Lunæ claritas sine calore 32
Lunæ cornu acutum 17
Lunæ corpus densum est 32
Lunæ decrescentis effectus 788
Lunæ lucis diuersitas 32
Lunæ lumine pericula cultantur 147
Lunæ 7. articuli 18
Lunæ tres apparuerunt 31
Lunæ tres soles nocturni 32
Lunares mutationes baculis dinoscuntur 55
Lupulus 448
Lupulus non coctus pernicioſus 452
Lupulus Prutenicus fortior 454
Lupulus seorsum coquatur in mulsi confectione 448

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lupuli amaritudo 450
Lupuli decoctio pro ceruisia ibidem
Lupuli flores coquuntur 447
Lupuli faccus mulso imponi ibi. 448
Lupuli satis cocti probatio 452
Lupæ simulachrum 105
Lupus 58
Lupus humanam formam assumit 644
Lupus plures homines deuorauit 613
Lupus viam errabundo ostendit ibidem
Lupus vrinã in persequentem spargit 679
Lupi ædificia hominum oppugnant 644
Ceruisiam bibunt ibid.
Parietem transiliunt ibid.
Flagellis cæduntur ibid.
Lupi domestícati semper infidi 613
Lupi in ædes humanas irruunt 611
Lupi montani contra alces pugnant 602
Lupi mulieribus imprægnatis insidiantur 611
Lupi nocentiores 147
Lupi quo tempore anni sæuiores 544
Lupi specus incidunt 611
Lupi syluestres 612
Lupi truces 611
Luporum ex hominibus conuersorum copia 642
Luporum genus conuersum ex hominibus ibidem
Luporum genera plura 612
Luporum rapacitas vbi exercetur 542
Lupus piscis etiam venenosis bestiis vescitur 705
Lupus piscis, seu lucius vorax 704
Lupus caput piscis & squamas aculeatas primò comedit 705
Lupus piscis variis modis capitur ibi.
Lupi piscis astus 747
Lupi pisces carius pascuntur q̃ equi 705
Lupi pisces insatiabiles 709
Lupi super omnes pisces retia itrũpere conantur 712
Luporum piscium ossa ruptura equorum sanant 705
Lusci rari in aquilone 514
Lusus hastarum cur fiat 508
Lutherani propagatores omniũ scelerũ & impuritatum 486
Lutherani seditiosi 372
Lutheranorum crudelissimæ tormentorum inuentiones 208
Lutheranorum detestabilis impostura 704
Lutheranorum temeraria præsumptio 534
Lutræ cicuratæ piscantur 613
Lutræ mordaces ibidem
Lutrinæ fimbriæ 614
Lutrinæ pelles 219
Lux alternata 141
Lux clarissima in noctibus 15
Lux continua 142
Lux ferrea 222
Lux sex mensium vbi 53
Luxuriæ furor 721
Luxuriæ opera incredibilia ibi.
Luxus appellatione ciuilitatis introductus 458
Luxus vermibus consumitur 616
Lycaon in lupum transmutatus 644
Lycurgus 248
Lyncis natura 610
Lynces aquilonares ibidem
Lyncurium ibidem

M

Machina infidi mundi 641
Machina petraria 289
Machinæ glaciales 381
Machinæ glaciantur 375
Machinæ ligneæ altissimæ ibid.
Macrobij 12. pedum apud Indos 158
Maculosa non reddunt imaginem 30
Maga carmine potens 116
Maga in bouem conuersa, regem Frothonem cornibus occidit 118
Magi septentrionales 121
Magorum conclaue ibidem
Magorum magna vis 120
Magiæ mira vis 117
Magica ars fraudibus innititur 120
Magisterium artificiale 409
Magistratus talis, quales in moribus adolescentes 530
Magistri errorum 553
Magnanimitas aquilonarium pugilũ 192
Magnates inter lupos versantur 642
Magnatum filij emittunt vt vexẽtur 629
Magnetis natura 89
Magnetis virtus 343
Magnificentia mentita 367
Magnificentia structurarum Hollandicarum 439
Magnus Dysauald torneamẽtis clarus 513
Magnus Gothorum rex 108
Magnus Ioannis præfectus cruci affixus 277

Magnus Noruegiæ rex 115
Magnus rex triumphat ibidem
Magnus Ladalaas Gothorum rex 246
Magnus Ladalaas Suetiæ rex 568
Pater erat amore ibidem
Magnus Suetiæ rex 86. 550
Magni ducis palatium 368
Maiestas religionis 104
Maiores dignitate, in fuga priores 332
Maiorum gesta quæ 141
Makreel pisces 731
Maleficarum aquilonarium conuentus, ac tardantium pœna 85
Maleficarum vis 118
Malefici puniendi ibidem
Maleficium inhibitum 120
Maleuentum prisci dixêre pro beneuento 22
Malitiæ gradus 773
Mallei incuruati 261
Mallei louiales 107
Malleorum vsus 1130. cessauit 108
Maluę folium vesparum punctura sanat 783
Malus vir iudicatus 107
Malum grande semel deo dicatum repetere 560
Malum intestinum, cùm nemo alteri confidit 400
Mala ex ludis importunis 508
Mala multa ex otio & alieno cibo 495
Mala omnia in bello expertis nota 295
Mala posteriora pectora 279
Mala prouenientia ex fuco mulierum 486
Mala terribilia in bellis 399
Mamma rumus dicitur 576
Mammas virgasq; infantibus matres præbent 248
Mancipium luxuriæ sordidũ Ingellus rex 164
Mandata dei seruantes benedicuntur 536
Mandata patrio sermone fiunt 247
Manes 113
Mangones gemmas illustrant 800
Manicæ cuneatæ 474
Mansueti ciuiliter admonendi 344
Manus gemina bis senem excipit 179
Manus ob scelus abscinditur aut perforatur 343
Manu pro malleo fortes vtuntur 193
Manu vna viri duo manducandi tenentur 158
Manus clypeis, & pedes arents in prælio impediti 348
Manus furtiuæ incendio plerunque adsunt 427
Manus clarissimæ in scurris non contaminandæ 165
Manus prædatoria in obsidione semper erumpit 317
Marchia 460
Marcomanni apud Placẽtiam Romanum exercitum fundunt 230
M. Herennius fulmine perijt 25
Marcus Imp. stultè credulus 223
M. Scaurus 753
Marduri 616
Mardurnæ pelles 219
Mare congelatum 133
Mare potentibus haud sufficit 769
Maris congelati campus 191
Maris fluxus & refluxus in pellibus appa ret 702
Maris profunditas bolide inuestigat 425
Margaritæ in auribus mulierum nunquam in aquilone visæ 476
Margaritæ pallidæ 800
Maritus adulteram verberat 487
Matlucz pisces 732
Marpesia Amazonum regina 195
Mars adulter, & homicida 103
Mars deus belli 100
Maschati apud Gothos 6. diebus insaniunt 463
Masculi ex sene & puella generantur 571
Masinissa rex canum custodiæ se permisit 578
Massagethæ duo impalantur 461
Massagetharum victus ac amictus 253
Mater à pullo necatur 695
Mater rerum natura 218
Materfamiliás casta castam familiam souet 480
Matremfamiliás corruptam cætera familia sequitur 475
Materia excitandarum seditionum 298
Materia scutorum 294
Materialia vngendæ faciei 485
Matronarum ornamentũ pudicitia 476
Mauri, Afri coriarijs scutis vtuntur 293
Maximinus Gothorum Imp. 158. 459
Maximinus Imp. Gothus equo ad insequendum hostẽ flumen ingreditur 355
Meantæ præsagium 696
Meantæ aues Mea mea clamant 682
Mechthildis Roschildensis virago 218

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mediatores idonei inter regios fratres 561
Medicamenta ex melle oculis gignuntur 799
Medicina auxiliaris 569
Medicina ceruisiæ 211
Medicina diuersa ægris exhibetur 344
Medicina ex vngula alcium 601
Medicina pro adustione frigoris 383
Medicina voluptuosa ex fructu abietum 411
Medicinæ aquilonarium populorum 798
Medicinæ ex ambra 748
Medicinæ ex perdicibus 685
Medicinæ ex pullis hirundinum 675
Medicinæ ex vitulo marino 703
Medicinæ falconum per ordinē 668. 669
Medicinæ ignis sacri 655
Medicinæ marinæ stellæ 766
Medicinæ quæ ex ouibus conficiunt 575
Medicinæ simplices grauiores 571
Medicinæ vulpium 637
Medicus imperitissimus 271
Medici nulli vel rari in aquilōe 444 570
Medicinalia aquilonariu excolubis 663
Medo 447
Mel ac fauus coquitur 453
Mel circa solstitium collectum præstantissimum 798
Mel extra aquilonaria loca adulterat ibi.
Mel in aquilone abundat 789
Mel necessarium in obsidione ferenda 799
Mel pro toleranda obsidione necessarium est 796
Mellis & aquæ quantitas magna quandiu bullit 448
Melenactos 693
Meler lacus 79. 241
Membra mortui excisa hinc inde mittuntur 564
Membrorū vires à natura præscriptæ 259
Memmingus satyrus 10
Memores beneficiorum 539
Memoria 55
Memoria carminibus patriis manet 94
Mendicitas à monasteriis erecta, celeriter in aulam ascendet 302. 545
Mens misera variè torquetur 341
Mentes hominum ludo schacorum explorantur 507
Mensæ glaciales 36
Mensæ succini fusæ opera elaborant 415
Menses 10 ad probandum partum in Gothia sufficiunt 483
Menses ex numero imbrium nomina susceperunt 762
Mensura affectuum 531
Mensura ciuica minor in vendendo 468
Mensura res frumentariæ veneunt ibi.
Mentiri ac fallere Danis commune 274
Mercatores armati pro piscibus comparandis nauigant 732
Mercatores diuersarum regionum 724
Mercatoribus cum principibus præliari nunquam tutum erit 342
Mercatura discretior in ponderibus & mēsuris 468
Merces execrabiles 207
Merces exoticæ in Bothnia ibidem
Internæ ibidem
Mercurius nebulo 103
Meretrix Messalienſis 526
Merguli aues 682
Mergus auis 675
Genus insatiabile auium ibi.
Mergi præsagium 696
Mergorum species cornuta 675
Meropum siue gaulorum pietas in parentes 659
Metula candida in Achaiæ partibus 686
Metulæ auis descriptio ibidem
Messis multa, operarii pauci 153
Metallum nobile 215
Metallum fudatile 425
Metalla Moschi non habent 616
Metalla, vt argentum etc. pondere vendūtur 468
Metamorphosis hominis in lupum 643
Methotin insignis magus 101
Methotin occisus palo affigitur ibidem
Metropolis Io. Mag. archiepiscopi Vpsalensis 154. 561
Middelpadia 78
Miechouita Polonorum historicus 97. 606. 757
Militantibus necessaria ventorum cognitio 19
Militaris responsio 288
Milites apud Gothos parū fortes singulare natandi 355
Milites aurati creantur 479
Milites clypeati, viui aggeres denominantur 292
Milites 10 in habitu pastorum Romanos sub iugum mittunt 317
Milites delicatuli 384
Milites delicatuli vbicp contēnuntur 310
Milites extranei nedū regi, sed quoqp eius thesauro insidiantur 563
Milites fortes nunquam dominum illudendum præbent 310
Milites fortissimi naturæ imperio superantur 395
Milites fortissimi præferendi 296
Milites lectis durāte bello haud vtunt 261
Milites ob frigora molles 384
Milites peregrini testantur, Sueticum argētum sanguine emercandum 235
Milites prouidi 356
Milites 400. pane putrido periere 320
Milites robustiores ab ægris 429
Milites seditiosi dominos pdere solēt 258
Milites seueri 523
Milites strenui viribus non verbis pugnāt 513
Milites tonsi 253
Milites veri à garrulitate abstinent 515
Milites veterani, medici periti 173
Militum siue satellitum natura 229
Militibus probrosum morbo mori 171
Militia septēnis Starchate, in Suetia 161
Milliaria Gothica 39. vno die conficiuntur 597
Milo 459
Miluago piscis 760
Mimi ac scurræ contemnuntur 160
Mimi exotici 525
Mimmingus satyrus 114
Minera salis opulenta 464
Mineræ optimæ signa 203
Mineræ ibidem
Mineræ argenteæ hodie absēduntur 205
Mineræ ferreæ ac chalybis electiss. vbi 79
Minerarum desolatio 211
Minerarum inuentio 205
Minerarum laboratores aliquando suffocantur 206
Ministerium pietatis 455
Minuthyia 199
Mira natura glaciei 68
Miraculi fœditas 127
Miracula naturæ 363
Miseria obsessorum varia 376
Mithridates rex 273
Annos 7. venationē ob proditores finxit ibidem
Mithridates rex Ponti 639
Mixtio in Aethiopum ceruisiæ confectione 453
Modulatio dulcior morti vicinior apparet 661
Mod'abigendi vel īterficiēdi vespas 784
Modus absqp modo bibendi 459
Modus adulterandi ambram 748
Modus aquarum colligendarum 317
Modus arcendi hostem à littore 226
Modus ascendendi montes 150
Modus auarorum hominum 320
Modus aues venandi atris retibus 690
Modus aues venandi fustibus 691
Modus benedicendi et cōseruandi pueros à pessima societate 531
Modus butyri condiendi 466
Modus calcandi glaciem 194. 416. 712
Modus capiendi cetum 741
Modus capiendi cygnos 660
Modus capiendi hermelinos 618
Mod' capiēdi pisces in foueis ripalib. 710
Modus capiendi xiphias 744
Modus caseos formandi 467
Modus celerrimus currēdi in lignis planis pedibus affixis 13
Modus celertimæ conuocationis 223
Modus ceruisiam conficiendi 449
Modus ceruisiam cōficiendi apud Aethiopes 453
Modus ceruisiam conficiendi apud Norue gianos prolixus 454
Modus ceruisiam conficiendi Hippocrati ignotus 449
Modus chalybis indurandi 209
Modus circūueniendi hostem 228
Modus citò impinguandi agros 430
Modus cōficiendi galeas ne flaccescant 371
Modus conficiendi hydromelis, seu medonis 448
Modus conuēniendi ad consultādum 543
Modus conuiuandi apud septentrionales 541
Modus custodiendi apes ne frigore pereāt 796
Modus debellandi arces 373
Modus defendendi naues à piratis 365
Modus descendendi montes 150
Modus egerendi cibum 606
Modus eleuandi mineras 206
Modus equos informandi ad flectendum genua 588
Modus exiliendi à retibus 700
Modus expellendi gelu à piscibus congelatis 710
Mod' extrahēdi lapsos homines vel equos sub glacie 379

Universidad de Deusto
Biblioteca

Modus extrahendi ſerpentes ab ore infantium 437
Modus ferendi iniuriam 550
Modus formādi panes delicatiſſ. 444
Modus formandi panes durabiliores 443
Modus impediendi vada 287
Modus impetuoſus bellandi 225
Modus inducendi extraneas colūbas 562
Modus iniquiſſimus fingendi exactiones 399
Modus inuadendi arces per ſcalas ratibus inhærentes 389
Modus inueſtigādi latrones in ſyluis 365
Modus mittendi nuntii ad numen 107
Modus muniendi loca in frigore 379
Modus natandi apud ſeptentrionales 714
Modus nobilium ſepeliendorum 566
Modus notabilis pro prælatis 540
Modus nouus capiendi piſces 706
Modus obſidentiū aggrediēdi arcem 295
Modus occidendi gulonem 607
Modus opprimendi hoſtem 230
Modus piratarum inuadendi naues 365
Modus piſcādi cum equis ſub glacie 712
Modus piſcandi vitulos marinos 702
Modus alius ibidem
Modus præliandi littoralis 339
Modus prꝛparandæ terrę ad ſeminandum 63
Modus præparandi ſiccatos piſces 722
Modus præſtigiandi vel demōſtrandi 121
Modus propagandi ſoboleꝫ mirabilis 678
Modus purgandi foſſas 421
Modus purgandi portus 420
Modus purgandi vias 43
Modus rapiendi piſces 654
Modus recipiēdi rebellātes in gratiā 272
Modus rumpendi catenas nauibus ferratis 333
Modus ſalis coquendi 464
Modus ſecurus natandi 356
Modus ſeu ratio equitandi 587
Modus ſiccandi piſces, vltra mare ad Germaniam nauigio deferendos 66
Modus ſuperandi hoſtem 225
Modus ſuperandi rupinas arces 294
Modus temperandi confectionem hydromelis 448
Modus terribilis pugnandi 137
Modus triturandi 435
Modus varius formandi panes 442
Modus venandi alces 601
Modus venandi apud Lappones 146
Modus venandi erythrotaonem 566
Modus venandi gallos ſylueſtres 678
Modus venandi perdices 685
Modus venandi vrſos 622
Modus vincendi hoſtem 251
Modus virgines rapiendi 482
Modus vrſos domeſticandi 629
Modus vſitatus præſidia arcesꝫ demoliendi 294
Modus vt homo in lupū conuertatur 643
Modus vtendi tedis 77
Modi ceruiſiam conficiendi iuxta diuerſas regiones 450. 451
Modi diuerſi capiendi piſces 708
Modi erumpendi in hoſtes 375
Mœnia ferrea 221
Mœnia glacialia 381
Mœnia tabulata 389
Mola ſalſa 99
Mola truſatili hordeum infringitur 454
Molæ manuales 446
Pedales ibidem
Truſatiles ibidem
Rotatæ ibidem
Molēdina cōtrario flumine verſantur ibi.
Molendina equeſtria ibidem
Molendina in Hollandia ſuper foſſas 439
Molendina ventoꝝ vbi collocanda ibi.
Molendinorum diuerſa genera ibidem
Moles immobilis 156
Moles niuium inſtar montium 394
Mollis quandoqꝫ muſica 522
Moloſſi canes 578
Monachus in monaſteriū reuertitur victoriam obtinens 513
Monachus malum omen deſignat 115
Monachi vnà cū abbate ſubmerguntur 278
Monaſterium Aluaſtra 79
Monaſteriū diuæ Brigittæ viduæ pulcherrimum ibidem
Monaſterium Vaſtenenſe 408
Monaſterium Viſſenburg 582
Monedula vnde dicta 664
Monedulæ aurum non cōmittendum ibi.
Moneta à Moſchouitis falſificatur 213
Moneta conformis 214
Moneta Romana ibidem
Moneta vetus purior 802
Monetæ bonæ vtilitas 214
Monetæ falſæ damnum 213
Monetæ moratio 270
Monetæ ſigna 215
Monetarii 214

Mongali ſiue Tartari 285
Moniales Lubicenſes conſtantiſſimæ 555
Roſtochienſes ibidem
Vaſtenenſes ibidem
Monoceros belua ferox, ſed tarda 744
Monoceros piſcis ibidem
Mons Amaberg 408
Mons Tartarorum 64
Mons Veſuuius 61. 64
Mons virgo dicitur, & quare 85
Mons vt ciuitas mœnibus cincta apparet 408
Montis amœnitas 83
Montes altiſſimi 63
Montes arenoſi vulgariter Sanddunen dicti 423
Montes duriſſimi, marmoreā duritiem ſuperantes 48
Montes falconum 65
Coruorum ibidem
Aquilarum ibidem
Litium, pprio ſermone Kiuaneb dicti ibidem
Mōtes magnetū in ſuppolarib'iſulis 409
Montes mœroris 65
Montes Noruegiæ altiſſimi 61
Montes portus oſtendunt 65. 423
Montes quaſi natura ordinati 423
Montes ſalis in Polonia 464
Montes Suetiæ aquilonaris 61
Montiū mineraliū diuiſiones ac cāæ 205
Montium nomina à piloſis beſtiis 148
Montium nomina ab euentu 64
Montium nomina intra Suetiam ac Norueglam 148
Montium ſublimitas excelſiſſima, minima cœli comparatione reputatur 72
Monſtrum in littore virum integrū rapuit 735
Monſtra marina mirabilia 729
Monſtrorum grex deletur 114
Monumenta veterum 49
Moos inſula 771
Mora fit ſtudio prauo 763
Morafteen lapis ingens 52. 243
Morbus caſtrenſis, qui cachexia dicit 570
Morbo mori militibus probroſum 271
Morbi aquilonares 570
Morficis auis conſyderatio 665
Mori Lappones melius cenſent, quàm viuere 141
Morituri cura, & mortui ſepultura carent 44
Mors ardua victis 376
Mors miſerrima 324
Mors morti, & tumulus tumulo exaggeratur 286
Mors omnium memoriam tollit 192
Mors quando luctuoſior 567
Mors ridicula 455
Mors viua 571
Mors vltima linea rerum 557
Mors vt euitetur nil prodeſt 122
Mortis compendia 222
Mortis contemptores aquilonares 511
Morte afficiēdus ob pinguedinem dimiſſus 509
Mortalitate ſæua aurum in ſeptentrione deſiit 216
Mortuorum oſſa accedentes terrent 92
Morſus taxi exitialis 620
Morſi dentes pretioſi 757
Morſi aut roſmari piſces ibidem
Morſi piſces hoiem dente interficiunt ibi.
Mos bibendi in aquilone 542
Mos Chriſtianorum agricolarum 432
Mos eſt negotiatoribus Moſchorum nouas in itinere naues fabricare 369
Mos latrocinantium in ſyluis 583
Mos nuptarum apud aquilonares 528
Mos Parthorum ac Moſchorum pugnandi 366
Mos proditorum 337
Mos pudicarum mulierum 184
Mos ſepeliendi antiquitus 557
Mos tondendi capillos 249
Mos tyrannorum 265
Mos veterum pudicitiam cuſtodiendi 182
Mores barbararum gentium 571
Mores boni externū crimen deteſtātur 532
Mores corruptiſſimi fœminarum 475
Mores peſſimi malorū adoleſcētum 250
Mores petulantiſſimi 618
Moſchi ac Cimbri adulatores 311
Moſchi non frequenter fuga euadunt 366
Moſchi ſuum principem adorant 368
Moſchouitæ 363
Moſchouitæ fugientes proprias ædes comburunt 318
Moſchouitę potius ad prædandum, quàm præliandum exeunt 361
Moſchouitæ rapaces 265
Moſchouitæ ſchiſmatici 479
Moſchouitarum gens aſtuta 699
Moſchouitarum nobiles qua pœna plectendi 490

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mosqua metropolis Moschouiæ 368
Mostastroem 67
Motala locus inexhaustæ mineræ circa lacum Vether 79
Motus ac metus bellorum populum in prælium excitat 338
Mugil piscis 718. 719
Mugitus montis 61
Muli marini numero venduntur 468
Mulier animosa 568
Mulier animosa equestri garrulo hastis concurrit 515
Mulier auguratrix & malefica 126
Mulier bona 268
Mulier impudica scelegratissima 201
Mulier quando habet testimonium 483
Mulieris fortis pretium de vltimis finibus 801
Mulieres aquarum vnas porrigunt 381
Mulieres aquilonares mundissimè sua officia tractant 451
Mulieres aquilonares nũquàm nudos spectaculo se ostendunt 506
Mulieres Cimbricæ suis crinibus scuta imbuunt 292
Mulieres 10. virili habitu bellicosiss. 196
Mulieres generalius panes coquunt 442
Mulieres Giorgianorum 197
Mulieres Gothicæ primæ in acie 196
Mulieres illustrissimæ laboriosæ 480
Mulieres inclementer partus edunt 770
Mulieres mœnia defendunt 300
Mulieres nunquàm in septentrione suspendi solent 490
Mulieres panes in septẽtrione coquũt 319
Mulieres pariter panes coquunt 442
Mulierum ornatus specialis 800
Mulierum penuria apud Romanos 482
Mulierum prægnantium custodia 145
Mulieribus texturæ sapientia data est 781
Mullus piscis 719
Mullus 8000. nummùm emptus 721
Mulsa 447
Mulsum 449
Mulsum potus saniissimus 548
Mulsũ quò vetustius, eò sanius 447. 448
Mulsi color, odor, & sapor 448
Multa pecuniæ 174
Multa pro adulterio regi, episcopo, & fisco debetur 487
Multi vno fugiente labuntur 389
Multa libent, quæ non licent 390
Multitudo ad malum inclinata 492
Multitudo armata parcissimo præcepto dirigitur 517
Multitudo boum vbi 576
Multitudo incolarũ in insidiis latitat 227
Multitudo piscium ventis exiccatur 65
Municipalia Gothorum & Sueonũ 492
Municipalia Suetiæ 243
Munificentia principis 383
Munitio glacialis 381
Munitiones ciuitatum 332
Munus oratorium 214
Munus pecuniarũ carnifici deputatur 487
Munera principib' Tartarorũ offerenda 367
Muræna piscis 719
Muraiæ ædes 410
Murus pendulus qũo perstringitur 303
Murus petrarius sine calce 338
Muri grossissimi 408
Muri naturales 85
Muri sub aquis latentes 91
Muri teguntur, vt ferreæ sagittæ colligantur 298
Mus marinus 768
Mures auxiliarii existunt 591
Mures candidi ex esu sacchari 608
Mures domestici hospites onerosi 590
Mures è cadaueribus progrediuntur 591
Mures è nubibus cadunt 726
Mures Hispanici 149
Mures insatigati perseuerant 591
Mures in succino reperiuntur 414
Murium caterua 591
Murium turris in Rheno ibidem
Murium via sub niuibus 787
Murium vis innumerabilis 591
Musca 95
Muscæ apibus obsunt 793
Musculus balenæ masculus 738
Musica furoris alumna 522
Musica muta 526
Musica quandoque seuera 522
Mustela alcem obtruncat 601
Mustela lusum ostẽdit, sed mortem meditatur 609
Mustelæ bestiolæ contemptibiles 602
Mutatio in ecclesiis per excelsi dexteram 105
Mutatio periculosissima 306
Mutua laceratio obest 293
Myriades rusticorum contemnuntur 213
Myrtus 448
Myrti legumina pro vsu lupuli recipiuntur 447

N

Narbonenses 22
Narses 303
Narue arx magni magistri Liuoniæ 359
Natans deprehensus intercipitur ac occiditur 353
Nates ad malum torquentur 344
Nationum nomina, quę quondã ad Gothlandiam confluxere 85
Natrix serpens 774
Natura artifex 645
Natura clemens 432
Natura cuique animali prouidè succurrit 602
Natura defraudatur 564
Natura dutis populis armorum effigiem ostendit 90
Natura gruum 71
Natura in rebus temperandis ludit 667
Natura ipsa quandoque triumphat 386
Natura nihil otiosum produxit 779
Natura nil superflui habet 575
Natura non finit aliquid ótiosum 55
Natura periculum cuitare docet 63
Natura plerunque sceleratos punit, ac ab eis abhorret 386
Natura quiescentium ossea in domo 754
Natura rerum mater 218
Natura susurronum pessima 560
Natura tigridum & ciconiarum 551
Natura violatur 120
Naturæ lex inuariabilis 573
Naturæ maiestas fide caret 46
Naturæ ministerio aliquando hostes opprimuntur 229
Naturæ officia pugiles conciliant 192
Naturæ opus potius admirandum q̃ conuitiandum 722
Naturæ vis ad pacem compellit 379
Natura lacus Veter mirabilis 46
Naturali æqtate rectissimũ iudiciũ fit 489
Naucleri 31
Naucleri peritissimi vbi requiruntur 66
Naufragi ac aquis immersi quales habeant passiones 354
Naufragorum turba perit ibidem
Naufragis bona sua restituenda 427
Naufragium odore euitatur 66
Naufragium passis plura creduntur 345
Naufragia per littoralia saxa vitantur 52
Naufragia restituenda 80
Naugantibus necessaria signa 84
Nauigatio hyemalis lucrosa, sed periculosa 428
Nauigatio periculosa maris septentrionalis 67
Nauigium Cæsaris periit 315
Nauigia breuia 143
Nauigia breuia in aquilone ob vndas breues 329
Nauigia diuersi generis 428
Nauigia durabilia 144
Nauigia in portu submersa extrahuntur 422
Nauigia per glaciem ad apertum mare ducuntur 47
Nauigia piscibus plena 720
Nauis argentissima 330
Nauis 1000. armatos ac 300. naucleros habens 329
Nauis rostrata 334
Nauis serrata 333
Nauis stat pigra tumentibus velis 562
Nauis submersa leuatur 422
Nauis vastissima à puero mouetur 416
Nauis vt minusculum vas euertitur 736
Nauis leuandæ causa abiecta restitui debet 437
Naues annulis ferreis alligantur 73
Naues apud aquilonares in littore sub tecto seruantur 329
Naues bellicæ 220. dieb. 45. fabricatæ 330
Naues bellicæ submersæ tarissimè leuantur & quare? 422
Naues conductitiæ incendiariis connectuntur 340
Naues coriariæ binæ 68
Naues Danorum 169
Naues duæ dracones appellatæ 336
Naues fortissimæ à beluis obruuntur 739
Naues frondosæ non agnoscuntur 354
Naues igniuomæ 340
Naues incendiariæ 339
Naues in glacie tanquam in muro firmantur 385
Naues iuxta vim fluminum fabricantur 328
Naues ne vsui sint inimicis comburuntur 341
Naues nominibus ac coloribus distinctæ 329
Naues papyraceæ 68
Naues perunctæ pinguedine vituli marini non congelantur 703
Naues 400. amissæ 120
Naues 400. aqua flammisq̃ pereunt 336
Naues quæstuariæ 340

Universidad de Deusto
Biblioteca

Naues rubricatæ 98
Naues sæpius inter latentia saxa periclitatur 339
Naues scorteæ 68
Naues 60. bellicæ vno mense Venetiis fabricantur 330
Naues sine anchoris firmantur 72
Naues sine ferro 68
Naues subsidiariæ 92. 331
Naues Sueorum 250 o. 169
Naues superaggeres efferuntur 439
Naues vi ventorum in momento submerguntur 417
Nauium quarundam nomina 329. 330
Nauium tabulæ inunguntur, ne congelētur 751
Nautæ à beluis tubæ sono, & vasis vacuis euadunt 736
Nautæ beluas marinas timent 770
Nautæ externi periculis subiiciūtur 765
Nautarum necessaria 67
Nautarum pericula diuersa 761
Nauris quænam terribilia 67
Nearchus præfectus Alexandri per beluas turbatus 735
Nebulæ tenebrosæ 227
Necatores egentium 558
Necessaria nautarum 67
Necessitas artes adinuenit 316
Necessitas omnia audet 381
Necessitas seu perplexitas mortifera 385
Necessitate paci consulitur 231
Negotiatores fraudulenti 246
Negotiatoribus Oddo atrox, ruricolis clemens 122
Nemus insuetum 111
Nemus transire visum est 238
Nepa auis 676
Nepæ præsagium 696
Nepæ equarum cuculi dictæ 691
Nequitiosissima facta 268
Nero Imp. optimus citharœdus 522
Nero magiam summè amplexus est 120
Nerū in coniugendo loco cluorum 143
Nescire turpissima excusatio est 559
Nicolaus episcopus Lincopensis 217
Nicolaus Holste præfectus sanguinarius 267
Laqueo periit ibidem
Nidorum in insulis differentia 681
Nidrosia metropolis regni Norueg. 60. 621
Nil sine causa geritur 28
Nilus præter solitum excrescit 749
Nisus garrulum rapit 669
Nisus pietatis expers 647
Nisus rapax in suum genus sæuit 650
Nix 34. 37. 89
Nix ædes obtuit 410
Nix æstatis tempore 14
Nix alta terrā ne congeletur conseruat 787
Nix apparens solida periculū adfert 394
Nix copiosa sterilitatem causat 321
Nix densa agros impinguat 430
Nix diu in aquilone durat 680
Nix efficit, quòd an amicus, an verò inimicus ignoretur 34
Nix & frigus oculis obsunt 38
Nix in vertice, ac ignis in pede montis 61
Nix magis quàm fimus agros impinguat 680
Niues aqua indurantur 39
Niues minutissimæ periculosiores 148
Niues versus septentrionem variantur 38
Niues vt turbines cadunt 678
Niuium abundantia anni fertilitatem prænuntiat 679
Niuium formæ vno die 20. videntur 38
Niuium variarum figurarum ratio potius stupendā, quàm inquirenda ibidem
Noæ et filiorū eius ab arca descensus 242
Nobiles ad aratra pressi 545
Nobiles Daniæ data pecunia per fatuum vitam redimunt 525
Nobiles fictitii in aula Moschouitæ 367
Nobiles plerunq; ignauiæ indulgent 260
Nobilium & exemptorū venationes 603
Nobilium mulierum postulatio 288
Nobilitatis fulcrum tempore immutatur 563
Noctuæ auis nocturnæ consyderatio 693
Noctuæ præsagium 696
Noctuæ 77. 116
Nodi magici tres 119
Nomades 133
Nomē infame magnus dux sibi parat 368
Nomina à meliori euentu imponenda 92
Nomina certaminum 194
Nomina diuersarum ceruisiarum, vti vinorum 452
Nomina 12. filiorum sola terrent 180
Nomina falconum 668
Nomina locorum 699
Nomina locorum vbi piscatura exercetur 730
Nomina nauigiorum 329. 330

Nomina

Nomina præceptorum Gothorum 530
Nomina prouinciarum Suetiæ 613
Nomina pulchra pueris imponenda 531
Nomina quorundam gentium 699
Nomina 7. virorum à somno surgentium 13
Norcopia oppidum 93
Nortmanni per 2000. passuum naues traxerunt 356
Norwegia 97
Norwegiani quomodo sal decoquūt 464
Norwegienses, Tylemarchi 167
Notabile pro principibus 348
Notus 19
Nouacula dolum anticipat 311
Nouæ turmæ in prælio surrogandæ 225
Noualia quando seminanda 432
Nouē animantium genera immolant 106
Nouendiales feriæ ibidem
Nouennarii numeri obseruatio ibidem
Nouum amplius nil videtur 645
Nox continua 11. 142
Nox dum hostis incumbit attēdenda 298
Nox longior bellatoribus apta 309
Nox 6. mensium 15
Noctes continuæ 76
Noctes longissimæ 15. 417
Noctes 20. horarum in septentrione 382
Nocturnum certamen 174
Noxii dæmones 211
Nubes ardentes 33
Nubes quid præsagiunt 17
Nuces auellanæ 413
Nuces fagorum triangulæ ibidem
Numen erumpens vario modo per naturā disponit 363
Numen liberè operatur, vbi, quādo, et quo modo vult 67
Numero quæ res distrahuntur 468
Nummus pro saltu petitur 629
Nummi aurei 214
Nummi cur permissi 212
Nummi quo in loco nō æstimantur 699
Nummorū nullus vel rarus vsus apud septentrionales 212
Nundinæ glaciales 137
Nundinæ glaciales Vpsaliæ fiunt 138
Nuntius per cœlum iens 186
Nuntii hostium quo casu tenendi 224
Nuntii prouinciarum relaxantur 244
Nuntii sub aquis retibus extensis capiuntur 186
Nupti se à lasciuia refrenant 482
Nuptiæ apud Lappones ferro, silice, &c igne firmantur, & cur 140
Nuptiæ nobilium 480
Nuptiarum directores 481
Nuptialia festa plebeiorum equestria 588
Nutrices ac paruuli miserias adaugēt 296
Nymphæ 110
Nympharum vis ibidem

O

Obedientia grata 529
Obedientia grata, ac opes populi principes feliciores reddunt 271
Obedientia subditorum à principis prudentia proficiscitur 402
Obelisci 48
Obelisci pacis 232
Obsessi captiuitas cur desideratur 297
Obsessi ad deditionem constringuntur 309
Obsessi flamma ac fumo superantur 375
Obsessi præfecti vincuntur 235
Obsessi quibus modis superantur 293
Obsessi subtracto commeatu domant 317
Obsessorum miseria varia 376
Obsidentes suffocantur 380
Obsidio Holmiæ fiat tribus locis ac exercitibus 314
Obsidione arx Calmarniæ soluitur 300
Obsidione quæ attendenda 306
Obsonia delicatissima pro infirmis 444
Obstructio aquarum 305
Oceanus exilis vrna auaris 133
Oceanus terrarum ambitor 114
Occidens 95
Occidere pro acquirenda hæreditate illicitum est ibidem 483
Occisor Starchateri pœnā formidat 172
Occisus Methotin palo affigitur 103
Oerex reflexæ & ineptæ 253
Octauius Aug. fulmina expauescebat 702
Oculus purus ad pelles emendas necessarius 219
Oculi ambitus ceteris hominibus capit 739
Oculi à spectaculis indignis auertendi 201
Oculi ante ventrem pascuntur 721
Oculi in lumbis & ventre 756
Odo Danicus pirata 122
Negotiatoribus atrox, ruricolis clemens ibidem
Gurgite tandem submersus ibidem
Odensdag 100
Odhen bellans ibidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Odium pro dilectione 154
Odia connubiis vix sedantur 276
Odmundus Olonis filius 178
Odor piceus grauis mulieribus parturis 77
Odor piscium grauis 66
Odore naufragium euitatur ibidem
Oduin Longobardorum rex 247
Oelandia 84
Oelandia dulciss. herbas producit 466
Oestrus siue asilus insectum 782
Officiales iurati 723
Officium boni iudicis 491
Officium ductoris boni 380
Officium ducum militarium 263
Officium humanitatis verum 538
Officium mulierum in aquilone 451. 469
Officium philosophorum 530
Officium principis in recipiendis oratoribus 369
Officium regum 402
Officium secretariorum 401
Officia apum distincta 795
Officia inter rusticos præliaturos diuidun-tur 373
Og rex Basan gigas 157
Olaus rex baptizatus 82
Oleum factitium ex piscibus 751
Oleo apes exanimantur 793
Oleo benedictionis rex inungitur 478
Oleo maiores vsi non sunt 458
Oliuæ nullæ in aquilone crescunt 413
Ollæ lapideæ apud occidentales Gothos 457
Ollæ maleficarum effusæ, effectus innume-rabilis 118
Olo Daniæ rex occiditur 166
Olo princeps maritimæ classis 177
Olo Vegetus pugil tyrocinium virtute au spicatur 176. 177
Sicut fecit, ita factum est illi 178
Olor vnde dictus 661
Onagrorum cursus vehementissimus 392
Onocrotalus animal inexplebile 676
Naturam eius Hieronymus exprimit ibidem
Onocrotalus Esaiæ 34 notatur 677
Onus grauissimum in glacie leuissimum fit 47
Onera duobus iumentis immensa trahun-tur 143
Onustus armis hyeme natat 352
Onusti pecunia in incendio cremãtur 426
Opera mutua est præstanda 747
Operarii manuales in pyramidalibus æsti-bus morantur 409
Opes populi ac grata obedientia principes feliciores efficiunt 271
Opificium naturæ in specu mirabile 362
Opimatus vermis 775
Opinio Aristotelis quando apes se absecon-dant 789
Opinio autoris sphæræ 12
Opinio pœnarum de spectris 113
Opinio succini generati refellitur 610
Opinio vulgi de fulmine 24
Opinio vulgi de pauone 683
Opinioni quandoque cedendum 85
Opiniones de alcibus 600
Opiniones de ventis 15
Oppida castellaq; spoliantur 301
Oppressores dei iudicio relicti grauius pu niuntur 563
Oppressorum calamitas 230
Optimates loris ligati à bestiis conculcan-tur 275
Opulentia principum inuicta 343
Opulentia regum Suetiæ 79
Opum derelatio in aquilonaribus pugili-bus 192
Opus execrabile bona ecclesiæ profana-re 545
Opus pietatis curã sepulchrorum habere 567
Opus plenum pietate 539
Oratio archiepiscopi super regem 478
Oratio in annonam 536
Oratio super eleemosynam 537
Oratio super peregrinantes ibidem
Orationibus carnium depellitur 153
Orator Italus à Moschouitarum principe occiditur 368
Orator regis Poloniæ 367
Orator 50. pedum spatio à principe distat 368
Orator regius in hospitium deducitur ibi.
Oratoris receptio in Mosqua ibidem
Orbis vniuersus in cultura magiæ concors 119
Orbis nouis inuentores 58
Orca minor balena, sed crudelior 738
Orcarum gladio nauæ vulnerantur 744
Ordinatio archiepiscopi Vpsalen. super domibus egenorum 537
Ordo faciendi hortos ac ædificia in palu-de 421

Ordo

Ordo literarum in saxis 48
Ordo portantium vasa 459
Oriens 95
Origo autoris 93
Orithyia 199
Ornamentum templorum 540
Ornamenta armata 470
Ornatus alienus 167
Ornatus capitum in mulieribus 474
Ornatus corporis & equi hosti cedit 616
Ornatus muliebris 216
Orosius 199. 547
Os contumelio sum 175
Os humanum quasi leporinum 609
Os igniuomum bombardæ conseruandum 306
Osculum libri in iuramento datur 494
Osculis non armis aliquando agitur 194
Osinæ aues 677
Osse maria trafficiuntur 122
Ossa animalium offeruntur 99
Ossa mortuorum accedentes terrent 92
Ossa pro lignis comburuntur 750
Ossium gestamine caput draconis contun-ditur 187
Ossibus piscium cibi coquuntur 22
Ossea in domo quiescentium natura 654
Ostentatio frustra 368
Ostreatum apothecæ 769
Ostrogothorum saxa 49
Osura 12. filios genuit 179
Osura filia regis Danorum 180
Othinus aruspex 115. 122
Otis auis consyderatio 692
Otis auis præsagium 696
Otium militare pessimum 508
Otium omni ætati nocet præsertim adole-scentiæ 509
Otium vitiis amicum 268
Otia militibus auferenda 258
Otiosi seueriss. lege puniendi 495
Oua anatum prope aquas 681
Oua aquilarum in pellibus vulpinis aut le porinis fouentur 652
Oua deuorantur, ne hostes multiplicentur 71
Oua fulicarum à fluctibus non rumpuntur 681
Oua innumera auium occupanti cedunt ibidem
Oua piscium certo tẽpore extra aquas ser-uantur, vt rursus immittantur 727
Ouorum differentia in forma 682
Ouorum diuersi colores 681
Ouorum scopuli 241
Ouorum vis glutinatiua 681
Ouidius 112. 644
Ouidius librum de piscibus in senectute scripsit 768
Ouiken nundinæ glaciales in Martio 159
Ouis à lupo ad currum defertur 644
Oues diutius dant lac, quàm cætera anima-lia 575
Oues musica delectantur ibidem
Ouium infirmantium remedium ibidem
Ouium vtilitates multiplices ibidem

P

Pabulum priuatum publica pernicies 182
Pacta rara sine suspicione 290
Pædotribæ 531
Pali super glaciem firmantur 416
Pallium vile saltẽ de toto imperio in mor te aufertur 567
Palus congelata 150
Paludes cœnosæ 327
Paludum securitas 81
Panificia in montibus planis fiunt 319
Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius seruatur 442
Panis à Pan 441
Panis biscoctus ad ceruisiam Aethiopum ponitur 453
Panis biscoctus durabilior 320
Panis biscocti vsus 443
Panis conditus pro vsu viatorum ibi.
Panis durat 20. vel pluribus annis ibidem
Panis durissimus citò mollescit ibidem
Panis & potus ex granis 430
Panis ex cortice apud Lappones 411
Panis ex glandibus ac nucibus auellanis 413
Panis hordeaceus ad Aethiopum ceruisi-am ponitur 453
Panis in septentrione sine pondere vendi-tur 443
Panis natalitius gratis datur ibidem
Panis non datur puero nisi tangenti me-tam 498
Panis primarius ac secundarius 319
Panis subcineritius ibidem
Panis vento induratur vt saxum 443
Panes 113
Panes ex piscibus conficiuntur 752
Panes in farinam resoluuntur 320

Universidad de Deusto
Biblioteca

Panes Romæ Quirites faciebant 319
Panum cumulus grauitate saxorum depri mitur 443
Pannus tubeus pro deo colitur 98
Paradromis 502
Parens benedicit filiis 535
Parentes filios instituunt 55
Parentes tyrannorum nimis fœcundi 255
Parentum consyderatio erga coniungendos liberos 476
Parhelion quid 30
Parietes pro mœnibus habentur 410
Parochiarum trium causa, irruptio à Ruthenis fit 361
Parthi, ac Medi vestibus literas intexunt 58
Parthi raro fuga euadunt 366
Parthorum dolos experti Romani trucidabantur 348
Partus immaturus cauendus 674
Partus suppositititius ingratus 682. 683
Partus viperini natura 570
Paruuli decollantur 278
Pascua feracissima 10
Pascua in tectis 410
Pascua vberrima 74
Passeres ab hirundinibus suffocantur 675
Pastus liberalis pro mercede datur 431
Patientia durissima in militia 258
Patria ingrata erga Io. Mag. 154
Patriam exituri sorte diuiduntur 151
Patria verba Longobardorum dum militem creant 250
Patricius Venetus 140
Patricii Colonienſium qui puniuntur 490
Patroni à canibus inuitis produntur 578
Pauonis caro dura 684
Triginta diebus putrida facta non est ibidem
Pauonis fimus podagram mitigat ibi.
Pauonis mira natura ibidem
Pauones ob libidinem oua frangunt 683
Pauones rari in septentrione ibidem
Pauonum iuuenum esca ibidem
Pauonibus vulpes insidiantur ibidem
Paulus diaconus 14. 41. 86. 212. 247.
Paulus Iouius episcopus Nucerinus 387. 723
Paulus papa III. 14
Pauper quomodo aliquis fit 546
Pauperes habeant dona regnantium ibid.
Pauperes indulgentiis ecclesiæ & priuilegiis principum consouentur 537
Pax in momento fit ac celebratur 398
Pax 50. annorum 195
Pax rarissima apud aquilonares 278
Pax vel mors in vno plerunq; sita est 309
Pax vera vel fallax 398
Pacis conditiones vbi in Gothia accipiuntur 88
Pacis conseruatio 495
Pacis constitutio ad principes spectat 397
Pacis fictio 270
Pacis firmamenta 398
Paci in tempore consulendum 296
Paci tutius consulendum 343
Pacem suadet loci iniquitas 90
Pectunculus piscis 760
Pecudes in tectis aluntur 316
Pecudum raptores pereunt 315
Pecunia ab incolis corrasa 323
Pecunia coriaria 212. 215
Argentea 215
Aerea ibidem
Pecunia ingratis haud relinquenda 49
Pecuniæ ratio ab obsessis haberi debet 298
Pecuniã Starchaterus interfectori dat 172
Pecunia quæ maximè venerunt 215
Pecuniæ examinandæ 468
Pecuniarum dilapidatores pretiosi 721
Pedes cartilagineati piscis Cahab 768
Pedes equi præstantis abscinduntur 252
Pedes quatuor in lecto absente marito 525
Pedestres si prælium excesserint, qua pœna puniuntur 383
Pedites pro equitibus pugnant 225
Pegasus equus pennatus 672
Pellicula quædam contra hebetantes gladios prodest 122
Pellis gulonina pretiosa 606
Pellis vrsina vtilis 624
Pelles alcium seu onagrorum 600
Pelles castorinæ delicatæ 605
Pelles gulonis æstate nil valent 607
Pelles hermelinæ ampliantur 617
Pelles hermelinæ decadum numero venduntur 618
Pelles hermelinæ in hyeme albissimæ 617
Pelles hermelinorum pretiosæ 618
Pelles in frigore meliores 610
Pelles luporum ecclesiis offeruntur 621
Pelles lutrinæ exportantur 613
Pelles lutrinæ quomodo falsificantur 614
Pelles lyncinæ 610
Pelles numero distrahuntur 468
Pelles pedibus altarũ substernuntur 149

Pelles

Pelles pedibus altarium substernuntur 149
Pelles pretiosæ 369
Pelles seiurinę quomodo falsificantur 614
Pelles sub velmeulis 598
Pelles syluestrium et domesticarum caprarum pinguedine vituli vnguntur 703
Pelles vrsinæ scabellis altarium offeruntur 544
Pelles vrsorum locis sacris offeruntur 621
Pelles vulpinæ nigræ pretiosæ 368
Pelles vulpium nigræ cæteris pretiosiores 634
Crucigerę commercio Moschouitæ appretiantur ibidem
Albæ minoris reputationis ibidem
Rubeæ vbique reperiuntur ibidem
Pelles zebellinæ vitiosæ 617
Pelles zebellorum facilè corrumpunt 616
Pellium diuersarum nomina 218
Pellium mardurorum zebellorumq; differentia 616
Pellium vsus 146
Pelopidas Thebarum princeps 639
Pennę aquilæ aliàs consumunt 647. 652
Pennæ volucrum Indis pro tegumentis 89
Penuria mulierum apud Romanos 482
Perenopterus, aliàs oripelargus 693
Perdix auis dolosa 685
Perdix oua aliena excubat ibidem
Perdices fistula decipiuntur ibidem
Perdicum maxima copia in aquilone ibi.
Perdicum medicinæ ibidem
Peregrini nequaquàm tempore famis exturbandi 540
Perfidia præfectorum notanda 265
Periculum atrocius quando incurritur 230
Periculum autoris 144
Periculum grande paruo beneficio redimitur 117
Periculum marinum terribilius 340
Periculum præfectorum 224
Periculum quando glacies tenuissima niue cooperitur 394
Periculum suffocationis sub glacie 388
Pericula duo difficile euadere 239
Pericula duo mortis equis insidentibus imminent 256
Pericula laboratorum in mineris 211
Pericula lunæ lumine euitantur 147
Periculorum paritas efficit æqualem distributionem spoliorum 396
Periti pauci multitudinem inordinatam fugant 263
Peritia alchimistarum 318
Peritia latrocinandi Moschouitarum 364
Peritia nandi plurimum vsui 352
Peritia puerorum aquilonarium in arte saggittandi 498
Peritia natandi longus tractus maris tranci tur 352
Pernicies astuta cuncta subuertit 473
Perplexitas seu necessitas mortifera 385
Persæ fugantur 253
Personæ imbelles laborant 381
Pestis ãtiqua in sublatis principibus 400
Pestis in Anglia 44
Pestis in aquilone rara 570
Pestis, pecuniæ & annonæ defectus bella impediunt 296
Pestis per castoreum auertitur 605
Peste, fame, bellis regna desolantur 48
Petauristicus ludus 518
Petræ marmoreæ 95
Petraria machina 289
Petrariæ bombardæ 288
Petrus in mari Christum confessus, in terra negauit 721
Petulantia aulica 274
Phagon portentosus vorator 461
Pharetræ è taxorum pellibus 620
Pheton rex cæcitate percussus 109
Philippus Gallorũ rex quid de histrionibus sensit 524
Philippus Macedo 41
Philomelæ auis consyderatio 687
Philomelarum cantus sunt diuersi ibidem
Philomenes Græcorũ Phocensiũ dux 548
Philosophi capillati 253
Philosophi legirimi stultitiam arcent 530
Philosophi minutuli 645
Phlebotomia 528
Phlebotomiæ vsus estiu aquilone 787
Phthisis, tabes 371
Physeter belua crudelis 735
Physeteris cauda bifurcata 736
Physeteris os circulare ibidem
Physeteribus globi bombardarum parum nocent ibidem
Physicularores 156
Præculum inter Lappones furari vel rapere 137
Pica noxias bestias prodit 670
Pica quasi poetica dicta ibidem
Picæ præsagium 696
Piceus odor grauis mulieribus parturienti bus 77

Universidad de Deusto
Biblioteca

Picorum varia genera 695
Pictores exotici laruati incedunt 463
Pictores instruuntur per varias formas glà ciei 36
Pictores rari in aquilone 471
Pictorum ars ibidem
Pictorum diuersitas 472
Picturæ vtilitas ibidem
Picturæ infames prohibentur 506
Pienthen 80
Pietas boum in socios 577
Pietas eximia ciconijs erga filios 658
Pietas in auibus inuenitur 694
Pietas piscium in homine vix reperiri 746
Pietas quorundam piscium 747
Pietas vulturum 694
Pietatis conditio adhibere alicui funeris cultum 557
Pietatis exemplum magnum in mari 771
Pietatis opus curã sepulchrorũ habere 567
Pigrum scriptura damnat 429
Pigri præda excitantur 432
Pila 170
Pileati & pĩ genus pontificum : è quibus reges eligebantur 108
Pili grossi, vt pennæ anserinæ 734
Pili quomodo equis reparandi 585
Pinguedo anatum medicinalis 654
Pinguedo congelationem prohibet 380
Pinguedo vitulorum marinorum 281
Pinguedo vitulorum marinorum aquarum constrictionem prohibet 380
Pinguedo volatum impedit 665
Piratæ Hialmetus ac Atuarodus 179
Piratæ Pining, & Pothorst 70
Piscatores ad prædam capiendam congregantur 745
Piscatores duo obseruare debent 707
Piscatores fluitant sine anchoris 730
Piscatores ligati pisces trahunt, ne ipsi in mare retrahantur 731
Piscatores littoris Anglici 724
Piscatores Schoningiam relinquentes falsum conductum accipiunt ibidem
Piscatorum manus stupescunt 730
Piscatorum plura millia ibidem
Piscatura & aucupium simul fiunt 707
Piscatura hamata 709
Piscibus pauimentum sternitur 187
Piscinæ singularium piscium 727
Piscis alas membranaceas habens 759
Piscis alatus in cibo parum vtilis ibidem
Piscis hominem diligens 747
Piscis hominem interficiens ibidem
Piscis monstrosus in littore Angliæ repertus 756
Piscis nouit tempus suum à natura certius, quàm de eo disputantes 769
Piscis oceani alatus 759
Pisces aculeati dorsi 718
Pisces alij alibi præstantiores 778
Pisces alij alijs in locis principatum obtinent 727
Pisces alij amicitiam, alij inimicitiam sortiuent 728
Pisces aliquãdo loca consueta mutant 778
Pisces arcuatæ figuræ 718
Pisces campanæ sono capiuntur 708
Pisces cannis, hoc est, ad mensuram non libris emuntur 137
Pisces cartilagineati 728
Pisces cornuti 718
Pisces crudi comeduntur 722
Pisces cur adeò augentur 727
Pisces cur omni anno in aquilonem transeunt 769
Pisces & animalia loco lignorum combuuntur 750
Pisces & hirundines mixtim capiuntur 717
Pisces funigati 722
Pisces glacie inclusi moriuntur 709
Pisces ignoti nominis, sed nõ saporis 719
Pisces in aquis volantes 728
Pisces integri signo magistratus emittũtur 723
Pisces iussu Brendani cantando deum laudant 755
Pisces longi & lati diuersis ventis impinguantur 713
Pisces manibus capiuntur 709
Pisces marini dulcib' aquis delectant 769
Pisces marini quinam optimi 721
Pisces masculi pinguiores 709
Pisces nigri in cibis mortem afferentes 715
Pisces noui piscinis imponuntur 727
Pisces ob nutrimenta coæ eliguntur 721
Pisces patriam repetunt, quam homines relinquunt 770
Pisces peregrini mare Liuonicũ ingrediuntur 719
Pisces plaustris non mensuris diuiduntur 712
Pisces plurimi etiam monstrosi ob pinguedinem capiuntur 767
Pisces plurimi generis ignoti 718
Pisces portentosi bella denotant 730

Pisces præscripta domicilia habent 778
Pisces qui colorem mutant 728
Pisces qui fœtus emittunt 746
Pisces qui oua generant ibidem
Pisces quidam dormientes manu capiuntur 738
Pisces quidam lapidem in capite habent 710
Pisces quidam societatem sequũtur ob oua deuoranda 713
Pisces quomodo in vno loco seruantur 717
Pisces recentes 5. mensium 720
Pisces sicci vt strues lignorum habentur 722
Pisces sportulis non libra venduntur 720
Pisces stupidi 706
Pisces suffocantur 45
Pisces variæ speciei sub glacie extrahuntur 709
Pisces venenati 728
Pisces Venetorum multi, sed diuersi ab aquilonaribus 697
Pisces vento siccantur 134
Pisces viui electiores 721
Pisces vt ligna per strues venduntur 732
Pisces vt saxa in plaustris seruntur 720
Piscium adeps oculis prodest 751
Piscium capita quadrata, & spinosa 734
Piscium copia 10
Piscium copia maxima 698
Piscium dentium differentia 758
Piscium differentia multiplex 727
Piscium diuersa generatio 746
Piscium diuersitas 699
Piscium electio notabilis 720
Piscium genera CLXVI. 768
Piscium greges rectorem habent 737
Piscium Islandensium nomina 732
Piscium lacunæ 705
Piscium maximi 727
Piscium mollium genera 715
Piscium morandi loca diuersa 769
Piscium multitudo variis instrumentis capitur 707
Piscium multitudo vel paucitas vnde descendit 727
Piscium multorum nomina 760
Piscium Nili natura 727
Piscium ossibus cibi coquũtur 22
Piscium pietas in homine vix reperitur 746
Piscium planorum differentiæ 728
Piscium qualitates diuersæ 720
Piscium quidam lucent 728
Piscium quidam viuipari, quidam ouipari ibidem
Piscium quorundam amicitiæ 737
Piscium quorundam pietas 747
Piscium retia vnde fiunt 710
Piscium sale conditorum vsus in castris necessarius 723
Piscium salsorum genera multa ibidem
Piscium sapores potius quàm nomina attendenda 697
Piscium species in aquilone multiplices ibidem
Piscium species LXXIIII. & XXXIIII. 768
Piscium tegumenta plura ac eorũdem differentiæ 727
Piscium varia nomina 729
Piscium variæ species 737
Piscium vbertas 81
Piscium virtute & exemplo praui mores corrigi possunt 737
Piscibus ingenium diuinitus infusum 770
Piscibus in ritu epulandi maiores vsi sunt 458
Piscibus saxa ignita nocent 717
Pix 411
Pix in septentrione abundat 143
Pix in subterraneis specubus coquitur 364
Placida Theodosij Imp. filia 396
Plaga orientalis calida 655
Plagæ præcauendæ 563
Plagiarij qui 495
Plana omnia hyeme 142
Planctus pius 567
Plangus fuit clangus 693
Plateæ auis consyderatio 965
Plateæ Scheningiæ 217
Platearum bona distinctio 421
Plato 198. 660
Plato bibulos bonos socios vocat 459
Plato scripta sacrorum delubrorum veneratur 755
Plato turpes cantus prohibet 506
Plato vehementer ebrios carpit 462
Platonis dictum, Non temerè de aliqua re iudicandum 802
Plaustra diuersas res continentia 597
Plaustra loco propugnaculorum habentur 379
Plebiscita dicuntur 401

Universidad de Deusto
Biblioteca

Plebs tacere nescit 321
Plenilunium 18
Plenilunio nũdinæ Vpsalen. celebrani 139
Plenilunio venti sæuiores 69
Plenitudo gentiũ in extremo iudicio 153
Plinius 66. 181. 655. 728
Plinius nat. histo. princeps 643
Plinij locus de ventis 19
Plinij opinio de longitudine diei ac noctis 15
Plinij positio de lignis secandis 419
Plutarchus 128. 196. 199. 348
Plutonis æstimata sedes 204
Plutonium 125
Pluuiæ vel serenitatis signum 674
Pluuiæ 57
Poculorum duæ decades vna manú frangũtur 460
Podagra amarior exercitatis in armis 571
Podagræ descriptio ibidem
Podagræ reliquiæ fortiores ibidem
Podagræ remedium salubrius 572
Podolia 625
Pœna adulterorum 217
Pœna capitis in sacrilegos statuta 558
Pœna contumacium, sub glaciem eos mittere 388
Pœna contumeliosa malè pugnantium 383
Pœna curiosorum 12
Pœna decennalis 102
Pœna delectabilis in potu 521
Pœna excedentium prælia 383
Pœna falsificantium pisces 723
Pœna falsificatorum monetæ decoctionis vel suspensionis 213
Pœna frustra tentantis 184
Pœna iniquè iudicantium 489
Pœna in lupos se conuertentium 644
Pœna iura frangentium 488
Pœna maleficarum hodie ignis 123
Pœna mali affectus 486
Pœna monetæ falsificatæ 213
Pœna oppressorum patriæ 401
Pœna perpetua sacrilegorum 558
Pœna perpetua, vel mixta 102
Pœna proditorum 489
Proditorum iuxta leges nauticas 344
Pœna raptorum, bona naufragorum detinentium 428
Pœna rebelliũ ac seditiosorũ in naui 343
Pœna sacrilegorum 558
Pœna sacrilegorum grauis 544
Pœna temerariorum 124
Pœna transgredientiũ statuta cõuiuij 542
Pœna violantis sponsalia 481
Pœnæ dilatio exitiosa 270
Pœnæ exactores 126
Pœnam culpa magna auget 294
Pœnæ glaciales 39
Pœnæ impiorum non omnes scriptæ 562
Pœnæ insolentium 39
Pœnæ malorum principum 562
Pœnę pessimarum adinuentionum ibi.
Pœnæ terribiles impiorum ibidem
Pœnæ varię sacrilegorum 547
Pœnæ violantium sepulchra 548
Poggius nimis lasciuè scripsit 527
Poloniam Starchaterus ingreditur 161
Poloni audacia 187
Poloni nobiles in candida camisia suspenduntur 490
Polonicarum reginarum manibus vestes sacrę confectę 486
Polypus mutabilis 763
Polypus obcoitum debilissimus redditur 764
Polypi corpus paruum magnitudine pedu compensatur 763.
Polypi descriptio ibidem
Polypi quo tempore pariant 764
Polyporum genera multa 763
Polyxe 231
Pompa regis in armis ac armatis 245
Pompeius cur Magnus dictus 321
Pompeij 3. cohortes per Neptacometas pereunt 134
Pomum ex baculo sagitta ejicitur 500
Poma ac pyra frigore matureſcunt 83. 413
Poma quædam mense Decembri matureſcunt 413
Poma vltramarina meliora ibidem
Pondere omnia metalla distrahuntur 468
Pondera armorum equis impedimenta 259
Pondera maiora in glacie portantur 378
Pondera nulla vel rara in aquilone 444
Ponderum violator pro crudeli hoste punitur 469
Pondo quid 257
Pons putridus vel ruptus iuxta Stocholmiam 327
Pons vnicus ferreis catenis firmatus 715
Pontes an validi, in prælijs cõsyderandum 262
Pontes glaciales 379
Pontes lapidei 287

Pontes lignei hodie in aquilone 287
Pontes penduli 74
Pontes per glaciem effracti 44
Pontes XL. 82
Pontes rupti bellaſimpediunt 351
Pontes 7. ſtadiorum 109
Pontes ferra ſubtus ſcinduntur 286
Pontes tabulati in glacie 46
Pontibus diſſectis hoſtes perierunt 232
Ponticus ſinus dulces aquas habet 769
Pontifex deorum ſacrificia diſtinxit 101
Popilius Poloniæ rex 591
Popiſmate equi ad celeritatem ſtimulantur 351
Populus 95
Populus durus hiſtriones non æſtimat 525
Populus è latebris in bellum erumpit 377
Populus ferox manſuetè regendus 372
Populus Finnorum ferox 370
Populus Italiæ ferox 132
Populus pauper & inermis in opulentiſſimos reges triumphat 229
Populus ſimplex ſeducitur 493
Populi culpa principes boni auferunt 567
Populi monſtroſi 10
Populi ſeniores in inſulam conueniũt 400
Porcus pro fœdere mactatus 593
Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ ibidem
Porcorum latera, aliàs ſuccidiæ, petrarum duritiem accenſa emolliunt 79
Porcus marinus truculentus 756
Porcus monſtroſus ibidem
Porci marini membra monſtroſa ibidem
Porci marini membroꝝ interpretatio ibi.
Porcus Troianus 594
Porpel piſcis 778
Porphyrio auis 672
Portæ æreæ, ac ferreæ deauratæ 86
Portæ duæ ſolũmõ Holmiæ ciuitatis 314
Portæ ex maxillis cetorum 752
Portæ ſtrictæ apud limitaneos incolas 410
Portentum dirum 28
Portenta miranda ibidem
Portus apertiſſimus ſine anchoris 416
Portus Hangöe velut caſtellum 87
Portus Hielmſnabben optimus, ſed cruentus 90
Portus Islandenſium per prælium occupatur 342
Portus ſecuriſſimus 87
Portus Venetorum quibus ſignis demonſtratur 425
Portus introitum dolia picata natantia mõſtrant ibidem
Portus amœniſſimi 85
Portus ſarculo ferreo purgantur 420
Porus Indiæ rex 283
Poſitio autoris ſphæræ 9
Poſitio Plinij, & Solini ibidem
Poſſeſſio rangiferoꝝ domeſticorum 596
Poſſeſſor in nullo lædendus 331
Poſſeſſor primus equi Seiani perijt 257
Poſſidonius 458
Poſteritas inexplebilis 216
Poſthumius Libertus 254
Poſtremus in Pyrrhica ſaltatione in ignem proijcitur 521
Potatorum gradus 507
Potentes armis, pauperes rationibus ſe defendere ſolent 493
Potentum depoſitio 549
Potentia in iudicio ſuſpecta 493
Potentia probroſa reipub. nocet 102
Poteſtas cudendæ monetæ circa quos 213
Poteſtas gubernandi penes vnum 401
Potio ſaniſſima 448
Potus abſynthij calculum leuat 570
Potus fortiſſimus 449
Potus in conuiuio communis 541
Potus regius 733
Potus ſpecies in ſeptentrione 316
Præceptores diuinitus dati 529
Præceptores Gothicæ iuuentutis 530
Præceptorum afflictio 533
Præceptum militare 673
Præda afflicti ſolantur 319
Præda quæ nobilior 603
Prædarum diſtributio 396
Prædator, & præda citiſſimè concurrunt 641
Prædo publicus publica in priuatũ vſum conuertit 271
Prædo viliſſimus 174
Præfectus nauis ſagax 344
Præfectus regius & 12. viri cauſas decidunt 488
Præfecti boni virtus 265
Præfecti boni 311
Præfecti claſſiarij in aquis iuſtitiam exercere debent 345
Præfecti diuerſi in Gothia 264
Præfecti Finlandiæ 372
Præfecti obſeſſi vincuntur 235
Præfecti obſidione cinguntur 234
Præfecti peſſimi 265

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præfectorum bonorum opera pax constitui tur 397
Præfectorum prudentia 225
Præliaturos non terrent impedimenta 224
Prælium, aut humanum, aut bestiale 297
Prælium equestre 302
Prælium ferè maximum in Europa 169
Prælia durissima 297
Præmium artis 145
Præmium artes nutrit 532
Præmium victi nece constituitur 190
Præmium victoriæ 513
Præmia eorum, quorum membra adustione frigoris debilitata 383
Præmia præceptorum vnde apud aquilonares erogantur 532
Præmia victoriæ 191
Præsidentia bonorum principum valde vtilis 561
Præsides ad quos casus aperire debent oculos 451
Præsidium in aqua inualidum 591
Præsidium insuperabile 314
Præsidium regis Caroli in fuga 267
Præstigia pantomimorum 526
Præstigia Scricfinnorum 180
Præstigiis dæmonum multa tanquam vera adumbrantur 127
Præsumptio detestabilis hæreticorum 477
Præsumptio temeraria 301
Prasmi pisces 718
Prata amœna 82
Prata vberrima 680
Presbyter Ioannes Indiæ 285
Pretium cutis aliena labe minuitur 577
Pretium laboris læto cõuiuio soluitur 436
Pretium petitæ mortis 120. libræ auri 171
Princeps belli ignauus aduersa non audiens 253
Princeps belli laudabilis 264
Princeps collachrymat, vt milites ad obtẽperandum inducat 384
Princeps impius ministros impios alit 480
Princeps insatiabilis quę notare debet 565
Princeps maritimæ classis Olo 177
Princeps optimus 246
Principis conniuentia pessimi ciues emergunt 312
Principis facilitate subditi fœuiunt 402
Principis magnanimi est ob belli gloriam prœliari 297
Principis officium 271
Principes ad nuptias regum inuitãtur 477
Principes aquilonis sæpe importabiles reperiuntur 369
Principes belli quænam super omnia notare debent 348
Principes boni quomõ ad sepulchra portantur 567
Principes boni salus populi sunt 561
Principes capillis à satellitib. trahunt 286
Principes cur exules atq; infames 270
Principes effusis muneribus à mimis laudẽ mercantur 526
Principes ex venatoribus fiunt 638
Principes infelix spectaculum videant 273
Principes insolentia militũ interimunt 312
Principes oppressi primùm à proditoribus petuntur 349
Principes pertinaces periculosissimi 552
Principes potius amari curent, quàm timeri 543
Principes proditione plerunq; non gladio pereunt 380
Principum acta clarissima 397
Principum bonorum præsidentia valde vtilis 561
Principatus violentus breuis 563
Pristis beluæ descriptio 735
Priuilegia à rege dantur 479
Priuilegiorum venditio 270
Probus Imp. 167. 251
Probi nomine 4. milites vno in exercitu 251
Proceres gulæ 705
Procentas staturæ absq; robore inanis 260
Procomiũ in equis, p visus defensiõe 584
Procopius 76
Procorum probatio 507
Proculus Cæsar 199
Prodigum est conuiuijs effluere 540
Proditores exercitu abesse, spes victoriæ est 307
Proditores in caligine nocentiores 382
Proditores in tempestate ac prælio cauendi 341
Proditores mali bellatores 236
Proditores seipsos veneno plerũq; necant 272
Proditorum fallacia formidanda 306
Proditorum genus multiplex 273
Proditorum mos 337
Prognosticum gaudio plenum 36
Prognosticum seminandi 674
Prognostica ex castorum ædificio 605
Prognostica ex hircis 592

Prognostica

Prognostica ex pellibus vitulorũ marinorum 702
Prognostica famis 322
Prognostica quænam ex auibus cognoscenda 695
Prognostica ruricolarę nautarumq; ex syderibus 30
Proles 140
Proles patrem sequitur 497
Promer 330
Promones ibidem
Promonum vsus 424
Promus cõdus dolium mulso repletum in aulæ medio collocat 455
Prophetia super regno aquilonari 561
Propositio militaris 452
Propugnacula lignea 338
Propugnatores iuuat speciosè mori 98
Proscripti plerunq; in mineris laborantes 206
Proserpina 111
Prouerbium 612
Prouidentia adhibenda 148
Prouidentia agricolarum tempore hostili 431
Prouidentia ruricolarum 322
Prouinciæ in aquilone à se inuicem distant 466
Prudentia vbiq; necessaria 344
Pruina 34. 37
Prussia 425
Prutenicum littus 414
Przistavv procurator appellatur 368
Psittacus hospes aquilonaris 684
Psittacus risum & gemitum profert ibi.
Reuelans domestica secreta cõtemnitur ibidem
Psittaci rari & importati in aquilone 646
Psylli populi serpentes fugant 590
Publius mimorum graphicus 524
Pudicitia cõmendabilis, & virtus eius 201
Pudicitia illæsa 198
Pudicitia ornamentum matronarum 476
Pudicitiæ custos habitus simplex 200
Pudicitiæ insidiatores turpissimi ibidem
Pudicitiæ mulieris 30. custodes deputantur 269
Pudor & conscientia crimen indicant 190
Pudor ingenuus bonę indolis signum 497
Pudor inuiolatus 482
Pudor natiuus illegitimos semper sequitur 485
Puella longitudinis cubitorum L. 158
Puella pudica prædatrix 185
Puella pugnans 182
Puellæ apud Curetes quoad cõnubia libere 482
Puellæ Bohœmicæ 196
Puellarum aquilonarium vis 157
Puero rege omnia in Dania portentosa 269
Pueri castigandi 496
Pueri flamma ac frigore durantur 248
Pueri laude excitandi 496
Pueri lusores ad statuas ligantur 495
Pueri nec motu, nec metu mouentur 248
Pueri regij auro liberantur 116
Pueri victores exultant 497
Puerorum educatio 496
Puerorum inclinatio inspicienda 497
Pugilis cuiusdam insolentia 181
Pugiles 12. erempti 176. 178
Pugiles magiam exercent 121
Pugiles 9. eximiæ fortitudinis 162
Pugiles 9. à Starchatero consumuntur 163
Pugiles Olympici 510
Pugna cruenta 238
Pugna pedestris in naualem plerunq; mutatur 355
Pugna quandoq; ab elementis grauior, q̃ ab hoste 123
Pugna tumultuaria 225
Pugnam excedere nulla facultas datur 226
Pugna temeraria ac contemptu hostiũ plures perire solent ibidem
Pugnando comminus equi cataphracti sunt meliores 259
Pugnare aduersus bestias 154
Pugnatorum impedimenta à fortissimis militibus superanda sunt 383
Pullus equinus ab vrso fugatus nil in bello valet 624
Pulli alieno labore producuntur 695
Pulli aquilarum à parentibus haud deserũtur 652
Pulli ciconiarum in paludibus producuntur 658
Pulli equini vesparum punctura interficiuntur 784
Pulli equorum meliores 583
Puluis elatus fumo miscetur 374
Puluis frumentarius noxius 435
Puluere cretaceo pelles colorantur 219
Pulueres in pernicie hostium inter prælian dum excitantur 348
Pungius piscis 719

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pupilla 1. oculi cubiti mensurã habet 734
Pupillorum orphanorumq; oppressio 277
Purgatio post partum 140
Purpureum amiculum 163
Putreus 200. pedum altitudine 79
Pygargus 693
Pygmæi à gruum multitudine expulsi 71
Pygmæi, seu nani 70
Pygmæi spithamæi 71
Pyramis ignita 228
Pyramides 48. 49
Pyramides exhalationum 35
Pyrrhica saltatio 520
Pythagorica philosophia 106
Pythagoricum silentium 656

Q

Quadratæ structuræ 409
Quadrigæ 282
Quadrigæ falcatæ 283
Quælio continua in Italia 218
Quæstio frequens 463
Quæstus abundans 89
Quæstus ex plumis 689
Quæstus magn' ex pice in aglone 340
Quæstus maior quomodo ex succino fieret 415
Quæstus mercatorum trepidus ac ambiguus 342
Quæstus pellium ex hircis 592
Quæstus perniciosus 318
Quæstus varius in aquilone 429
Qualitas temporum in aquilone 503
Qualitas arborum 412
Qualitas boni regis 478
Qualitas boni sponsi 481
Qualitates optimæ boni sponsi 476
Quatuor difficillima 495
Quenar præfecti currum 597
Quercus incorrupta sub aquis durat 412
Quercu excisa Haldanus duodecim pepsirauit 175
Quercus aquis immersæ indurescunt 418
Querdam nulla violentiæ, quo milca pergit 309
Querelæ plurimæ ob rapinas 265
Querquedularum præsagia 696
Quies domestica insolentiam parit 301
Quies nulla obsessis permittitur 289
Quinqueremis 107
Quirinus & Romulus idem 104
Quotidiana vilescunt 93

R

Radij cuneati, vel pyramidales 583
Radij medonis guttatim præ nimia fortitudine ascendunt 449
Radij solis illustriores in oriente 17
Radix quorundam liliorum pro pane 319
Radice iuniperi panis effici potest ibidem
Radices abietis crispatæ 460
Raff rhombi pisces pars 731
Raia piscis hominem liberat 764
Raia piscis inimicus aui rapaci 666
Raiæ cum periculo capiuntur 765
Ranæ in hyeme prodeunt 787
Ranæ in succinum inuoluuntur 414
Rancha 595
Rangifer ibidem
Rangifer collum iubatum habet ibidem
Rangiferi, alias cerui iugales 10. 15
Rangiferi 6. duci Hollatiæ dudum emissi 596
Decem posteà emissi ibidem
Rangiferi sylvestres & domestici 597
Rangiferorum duo genera ibidem
Rangiferorum mira velocitas 598
Rangiferorum pedum fragor 595
Rangiferorum vt lituras 596
Rangiferis domesticatis in onerarijs vehiculis vtuntur 393
Rapacitas luporum vbi exercetur 642
Rapacitas paterna quãdo redundat in filios 560
Rapax elementorum vis 424
Raphael angelus comes itineris datus 537
Rapina armentorum 516
Raptores pecudum pereunt 315
Raptores occiduntur 239
Raptores vita bonisq; spoliantur 302
Raptus virginum 328
Rates accensæ dimittuntur 336
Rates maximę in oppugnandis arcibus confciuntur 309
Ratio continentiæ 482
Ratio gladiorum versatilium in rotis 281
Ratio pugnandi varia 385
Ratio quadruplex inimicitiæ beluas 737
Ratio seminandi & vtilitas 434
Ratio seu modus equitandi 585
Rationes terræ desolatæ 82
Ratti seu glires verborum virtute suffocantur 590
Rebellio militaris 384
Rèdire statim & regnare contigit 249

Refugium cauernarum quãtum præstet 133
Regia suasio 214
Regium munus non est meminisse iniuriarum 271
Reginæ Amazonum duæ 195
Reginæ quomodo benedicuntur 478
Reginæ sacra vestimenta laborant 800
Regiones septentrionales remotiores 445
Regiones septentrionales separatæ 441
Regionum septentrionalium nomina 135
Regnerus Daniæ rex 94. 116. 123. 130
Regnerus rex salutem ac victoria spoliat 123
Regnerus Noruegianus 182
Regnerus rex Norwegiæ ibidem
Regnerus rex colubris obiectus interit 183
Regnerus rex ac pugil 113
Regnum auitum colendum 276
Regnum Longobardorum iussum 246
Regnum Longobardorum quando constitutum 323
Regna aquilonaria distincta 477
Regna clementia seruantur 278
Regna crudelitate perduntur ibidem
Regna firmissima vbi, & quando 397
Regna plura angustias plures generant 302
Regna sub bonis præfectis florent 372
Regna 34. ab aquilonaribus fundata 242
Regnorum plurium incommoda 276
Regula generalis vbi vini copia, ac cerusia præstantior 462
Regula notanda 614
Regulæ natantium in equis 351
Religio & sapientia coniuncta 573
Religio ludibrio habetur 102
Religioni contradicens exturbatur 535
Reling 172
Reliquiæ naufragiorum nõ redduntur 67
Reliquiæ pessimorum præfectorum 266
Reliquiæ podagræ fortiores 571
Remedium aduersus cachexiam 570
Remedium aduersus ebrietatem 461
Remedium adustorum in frigore 609
Remedium auertendæ aquæ 92
Remedium efficacius cõtra hæreticos 574
Remedium flagellatorum 576
Remedium fugæ nullum 180
Remedium gubernatoris bellorum, quãdo exercitus tumultu laborat 347
Remedium itinerantium, à niue oppressorum 341
Remedium iuuentutis educandæ 534
Remedium seuandę famis sacrificare regem 323
Remedium ne caseus putrescant 467
Remedium ne fumus noxius in domibus obsit 77
Remedium obsidionis liberandæ 502
Remedium ouium infirmantium 575
Remedium podagræ 609
Remedium podagræ salubrius 572
Remedium salubertimum fulguris auertendi 26
Remedia accelerata fœnoribus adhibentur 495
Remedia ad fugandas beluas marinas 761
Remedia aduersus subterraneos fossores 296
Remedia aquilonaria contra venena 776
Remedia arcendæ pinguedinis 528
Remedia attendenda 153
Remedia contra culices 785
Remedia contra glaciale lubricitatem 388
Remedia contra venena 775
Remedia frigoris arcendi 218. 689
Remedia occidendorum luporum 611
Remedia podagræ ex aquis sumenda 571
Remedia solatii plura instrumenta mortalibus præbent 47
Remiges à belua vulnerantur 744
Remiges inebriantur 352
Remigum 14. millia in vna naui 330
Reparatio posteritatis vnde acquirit 484
Res congelata æstimatione pensatur 469
Res desolata humano ingenio iuuatur 422
Res ignota haud temere damari debet 645
Res illi cedit qui victoriam obtinuit 491
Res ac mercimonia quæ hyeme per montes portantur 147
Res aquilonaribus vsuales 137
Res contrariæ in vno ventre 461
Res in via abiectæ domini permanent 427
Res minimæ insolitæ mirabiliores apparent 28
Res secularium principum qua ratione deteriorantur 559
Res liue merces in septentrione 139
Res vilissimæ ex incendio citius quam bonæ saluantur 426
Rerum cõmutatio vbi exercetur 692
Rerũ cõmutatiõe securus victus habet 66
Resina 411
Resina putrefactionem prohibet 412
Resistentiæ timiditas 270
Respectus eligendi regis 243
Responsio militaris 288
Responsio Tochonis sagittarij libera 500

Universidad de Deusto
Biblioteca

Responsum regis Antiochi notabile 284
Respub. Moschouitarum quomodo salua existat 491
Restitutio bonorum ablatorum rara apparet 80
Restitutio bonorū dei ministrorum facienda 561
Restium vsus in prælio 370
Retho Ruthenorum pirata 174
Retia piscium vnde fiunt 710
Retiarium opus lini 469
Reuerentia erga senes 150
Reuerentia senum in vitulis marinis 702
Reus iustè iudicādus etiamsi patrem iudicis occidisset 494
Reus quomodo prouocauit actorem in iudicio videndum ibidem
Rex Armeniæ reti propè captus 371
Rex auarus non regni, sed carceris custos 271
Rex bellum meditans infelicissimus 399
Rex carissimæ Christoph. Bauarus appellatus 322
Rex Carolus à suis præfectis desertus 267
Regis Caroli responsum ad præfectū ibi.
Rex choreæ circularis 518
Rex Christiernus ante stragē gloriosus habitus est 278
Rex compeditus alligatur, ac comburitur 323
Rex consuetudinum contemptor periclitatur 245
Rex Ericus pœnitens obijt 522
Rex et regina Poloniç, ac filij eorum à muribus deuorati 592
Rex Fliolmus suffocatus interijt 456
Rex Hadingus sub terram ductus 117
Rex Hadingus voluntariè suspensus 455
Rex Hundingus dulciter mortuus ibi.
Rex impius ministros impios habet 323
Rex infelicissimus 271
Rex Magnus triumphat 115
Rex Martius bellator 523
Rex meditator cleri & populi 478
Rex melior iudex quàm communitas 403
Rex mendicorum 271
Rex murorum dicitur quando ciues fugantur 563
Rex ob pessimos præfectos exulat 266
Rex optimus 246
Rex Poloniæ 415
Rex quod alijs intulit ipse expectabit 563
Rex suffocandus ab aquis extrahitur 354
Rex suos amet vt ametur 276
Rex super lapide confirmatur 52
Rex tanquam theatrum 403
Regis boni proprietas 243
Regis eligendi respectus ibidem
Regis Frothonis contubernaliū vitia horrenda 269
Regem cum rege certare decet 252
Regem sacrificare remedium leuādæ famis 323
Rege puero plurima temeritate fiunt 269
Reges antiqui Gothorum 215
Reges aquilonares sui iuris videntur 493
Reges barbari grammatica nō vtuntur 533
Reges bene imperantes tutius regunt 402
Reges duo infensati 455
Reges & regina aquilonis peregrinati sunt 536
Reges Gothorum, Vbbo 94
Scarinus ibidem
Ericus ibidem
Reges Indorum in labijs margaritas gestā 476
Reges mortui combusti, vel suspensi 97
Reges quidam carnificum munus suscepe runt 271
Reges sacrificati 106
Reges 70. ab Olone necantur 176
Reges 70. sub mēsa reliquias colligūt 549
Reges 31. delentur ibidem
Regum & pontificum par potestas 108
Regum Franciæ & Angliæ rixæ 579
Regum Gothorum amœna statio 125
Regum liberatio multum prodest 19
Regum magnorum origo 628
Regum optimæ conditiones 246
Rhenensia vina 445. 446
Rhodopis meretrix 524
Rhodus aquilam non habet 688
Rhombi pisces 731
Rhythmi Gothici de agricultura 432
Rhythmis cantibusq; maiorum gesta enumerantur 62
Rimæ montium tortuosæ 63
Ringo rex Suetiæ victor Danorum 177
Ritus adeundi conuētum principum 249
Ritus antiquus in septentrione 40
Ritus aquilonarium hyemis fugandæ 503
Ritus baptizandi apud Moschos 388
Ritus gentis auertendi fulminis 24
Ritus seculi cultioris 55
Ritus septentrionalium in hastiludijs 512
Riuuli edentes glaciem 42

Rixæ regum Franciæ & Angliæ 579
Roedscher pars piscis 731
Róest 66
Rolandi statua Bremæ 217
Roma duplici malo pressa 324
Roma gentium domina 546
Romana magnitudo multitudine molendinorum cognoscitur 440
Romani 140
Romani damnatos ad mineras destinabant 211
Romani Græcos fastidiunt 324
Romani periculum in portu notent, & cauent in tempore 425
Romani rubeo colore triumphant 99
Romani suos laudibus extulerunt 191
Romanorum libri 115
Romanorum prudentia illusa 156
Romenia 445
Romuli, siue Quirini templum 105
Ros nocturnus pellibus exceptus 318
Rosa gladiatoria 517
Rosmarus profundissimè dormiens capitur 757
Rosmari dentibus loco scalarum vtuntur ibidem
Rosmari pelles vtiles 758
Rosmari piscis figura 757
Rossomaka 605
Rostarus humano sanguine placari voluit 101
Rosthiephus Finnonicus in numerum deorum assumptus ibidem
Rotabro pons 327
Rotæ altiores sunt agiliores 281
Rotę aquatiles in ferreis mineris plurimum vtiles 209
Rotarum in mineris commoditas 207
Róthárce 174
Rotunditas prolixa vniuersa colligit 641
Roxolani ingentes vrsos venantur 629
Rubor perpetuus in illegitimis 485
Rubus 95
Ruina inimicorū in densissimis syluis 395
Ruina regnorum Suetiæ & incolarum ex spolijs ortum habet 359
Ruinæ marmoreæ 85
Rundisualia rotunda vorago 72
Rupes Bassensis 654
Rupes Monachus apellata 64
Rupes cautium pro horologijs 53
Rupes sub aquis 91
Ruticolæ medicamen 163
Ruticolæ in aquilone super niuem seminant 434
Rusila bellatrix virgo 195. 199
Russia 626
Rustica pacta 235
Rustici aquilonares potentes ac feroces 373
Rustici in Liuonia seruilis cōditionis 643
Rusticorum aquilonarium peritia 55
Rutheni 363

S

Sabellicus 199
Sabrin serpens 774
Saccus coriarius inflatus natantem extollit 356
Sacerdotes Gothorum reges fiebant 244
Sacerdotes impiè iam tractantur 544
Sacerdotes paganorum 108
Archiflamines ibidem
Flamines ibidem
Salij ibidem
Augures ibidem
Sacrificium detestabile 640
Sacrificiorum genera 108
Sacrificijs à deo victoria impetratur 230
Sacrilegi infames 529
Sacrilegi infamia perpetua damnantur 558
Sacrilegi morte infami pereunt 548
Sacrilegi omnium summi 558
Sacrilegi qui dicuntur 557
Sacrilegi semper egentes 545
Sacrilegorum grauis pœna 544
Sacrilegorum intentio crudelissima 545
Sacrilegorum variæ pœnæ 547
Sacrilegium quando committitur ibidem
Sacrilegia Gothi horruere ibidem
Sęuitia frigoris robur corporis adimit 353
Sæuitia temperie frenanda 186
Sagaris fluuius 741
Sagittæ inquirendæ modus 144
Sagittæ cur veneno tinguntur 221
Sagittę è sublimi cadentes vehementius nocent 231
Sagittæ hostiles à nauibus quomodo arceantur 333
Sagittæ ignitæ bombardales pulueres incenderunt 233
Sagittæ insidiosæ ramorum 227
Sagittæ per aëra è sublimi proiectę, violentius lædunt 286
Sagittæ per aëra emissæ nocentiores 386
Sagittæ pro mercede redduntur 149

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sagittæ tanquam imbres emittuntur 384
Sagittæ tres pharetra exponuntur 500
Sagittarum vis ibidem
Sagittis Gothi opem ferre putabant dijs 101
Sagittarij Parthorum lectissimi 502
Sagittarij plurimi in aquilone 618
Sal domesticum in Gothia tempore belli fit 465
Sal exoticum in Suetia ac Gothia 464
Sal hyemale firmius, æstiuale mollius ibi.
Salis inuentio in septentrione 154
Salis minera opulenta 464
Salis montes in Polonia ibidem
Salis sapor cibis necessarius 465
Sala fluuius 104
Salahadinus rex orientis 567
Salassij populi 206
Salitio in equos 259
Salix 95
Salices duplices 412
Salmacida spolia 510
Salmo à saltu dictus 700
Salmo 6. vel 7. pedum longitudine ibid.
Salmonis carnes rubeæ ibidem
Salmonis cor diutissimè viuit ibidem
Salmones fumigati optimus cibus 722
Salmones Germanici 700
Salmones Gothici 701
Salmonum copia 78
Salmonum oua 701
Salmonum piscatura vberrima 700
Salpa piscis 727
Salpa vulgatissimus piscis in oceano Norwagico 730
Saltationes bellicrepæ 518
Saltus cantu moderatur 517
Saltu aquilonares iuuenes sese exercēt 509
Salus in mari prius quàm in terra 771
Salus propria in periculis charior 353
Samolxis dæmon Gothorum 125
Sampsò insula 179
S. Canutus occiditur 275
S. Dionysius animam Dagoberti regis libe rauit 552
S. Donatus episcopus 572
S. Ericus 87
S. Ericus rex 152
S. Henricus præsul ibidem
S. Olaus rex 75
S. Olaus rex Norwegię per sicarios occidi tur 275. 336
S. Sigfridus 82
Sangares hoc est pugiones 253
Sanguis gladiatorum ab hominibus bibi tur 181
Sanguisugæ vtiles 787
Sapientia hirundinum in nidorum constitutione 674
Sapientia sine religione nulla 553
Sapor blandus pomorum 413
Sapor falsus durabilior 725
Sapor falsus gratior 700
Sapores aquæ prædicuntur 95
Sapores 50. ex solo porco 594
Sarbonictus lacus 421
Sarcina carbonum 164
Sartaginum donatio 154
Satelles Olonis muliebriter cultus 176
Satelles solers 252
Satellites in modū circuli cōuiuantur 458
Satellitum siue militum natura 229
Satrapæ ficti 368
Saturnalia festa seruos dominis coęquant 456
Satyri 112. 113
Saucijs pro repub. liberalius stipendium numeratur 396
Sauri piscis pietas 747
Saxa cæca 90. 227
Saxa cæca vndis naufragia auertunt 65
Saxa fundis torquentur 335
Saxa gratis extrahuntur 408
Saxa latenta in subterraneo opere 296
Saxa littoralia 232
Saxa Ostrogothorum 49
Saxa periculosa 91
Saxa ruinæ 227
Saxa signo S. Crucis signata 50
Saxa velut muri sub aquis latent 91
Saxorum erectorū maxima multitudo 49
Saxorum fragmēta obelisci efficiuntur 48
Saxis literæ insculptæ 57
Saxosa durities in succino 414
Saxo Danorum historicus 86. 94. 155. 168. 274. 325. 429. 557
Saxo an vtile dixerit, alijs iudicandum relinquitur 275
Saxonis verba iustè retorquenda ibi.
Scæuola nando ad Cæsarem peruasit 357
Scala militaris incōparabilis regis Hispa. Ferdinandi 309
Scalæ flexiles ex funibus ac portatiles 308
Scalæ militares ibidem
Simplices ibidem
Duplices ibidem
Triplices ibidem
Scalæ ratibus inhærentes ad ascēdenda mœnia 389
Scalæ rotatæ 307
Scalarum ratio obsessis habenda 298
Scalholdensis, & Holensis cathedrales ecclesiæ 733
Scandiana peninsula alter orbis æstimatur 473
Scaphæ humeris apportantur 338
Scara ciuitas 81
Scarabeus cornua oblonga habet 783
Scarabeus stercoreus 99
Scarabeus syluaticus 783
Scarabei in stercore viuunt ibidem
Scarabei rutuli 782
Scarabeorū cornua amuleta infantum 784
Scari piscis ingenium 747
Scarinus rex 81
Scathus pugil 177
Scelus patris in filijs punitur 563
Sceleris atrocitas maiorem pœnam postulat 489
Scelera in ire detestantur 484
Scenicis artibus diuinitatis honor amittitur 102
Sceptrum seu virga regi exhibetur 478
Schala 458
Schecta sagitta 226
Schena flumen 92. 216
Schemingia ibidem
Schorbuk morbus 316
Sciurus bestia prouida 615
Sciuri cauda pro velo ibidem
Sciuri, aliàs dossi 219
Sciuri innūmerabiles in aquilone 614
Sciurorum cibus 615
Sciurorum dentes præstigiosi 614
Sciefinni frumento carentes 14
Sciefinnorum tortuosus cursus ibidem
Scripta autoris quare dura 723
Scriptores agriculturæ 432
Scriptura sacra exhorret sacrilegos 549
Scriptura sacra vulgari sermone non imprimenda 493
Scrutiniū cordis humani difficillimū 507
Scurra Bremensis spoliatur 525
Scurræ 39
Scurrarum ritus 162
Scurras Starchaterus castigari curauit 165
Scutha 144
Scutum in nuptijs quid designet 477
Scutum patientiæ 550
Scuta oblōga ex tiliæ ligno cōficiunt 292
Scyphi ex vngulis gryphorū, et ouis struthionum 671
Scytale serpens 774
Scytha 218. 220
Scythæ domos secum ferunt singuli 135
Secretarij tenentur esse vigilantes 401
Custodes veritatis ibidem
Secretariorum officium ibidem
Secta Diogenis à Romanis introducta 506
Secta Diogenis Cynica odiosa 464
Secures ad viam reparādam gestantur 544
Secures ferreæ, et chalybes gelu frāgunt 47
Securitas aurea 246
Securitas castrensis infirma 359
Securitas in castris 332
Securitas in equis loris moderanda 584
Securitas veltas ad castra admouentiū 235
Securum nihil in hostilibus terris 239
Sedes cuneata potantis 461
Sedes niuales 36
Sedilia ex ossibus 752
Seditio inter hostes 232
Seditio, proditio, tumultus bella remorantī 290
Seditiosi pacem nolunt 397
Seeekpipa 628
Seges læta 434
Segetum combustio res pessima 227
Sela virgo bellatrix 199
Seleucides aues locustas delent 782
Semina aquilonaria 431
Semina quæ in aquilone non sunt ibi.
Seminatus in collibus, & cur 31
Senatorum Vrbis libri XII. 195
Senatus Lubecen. hēt antiquiss. vinū 446
Seneca 204
Senex Biarmiensis peritus sagittandi 500
Senes infirmiq; in bello calamitatē cumulant 296
Senes perpetuò ab aquilōaribus venerāt 151
Senes principibus referunt excogitata 555
Senum sententia valet 150
Senibus mōs Kindaberg saltē cognitus 83
Seniores populi in insulā conueniunt 400
Sententia pessima 532
Sententia senum valet 150
Sententia terribilis in Commodum Imp. tyrannum 50
Sententiæ Iordanis de vsu bellandi Gothorum 262
Sentētia Domini regū corda indurant 549
Seps prona ac densa 227

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sepes arboreæ 412
Septem viri sopiti 12
Septentrio 95
Sptentrio maiore frigore laborat, atq; aliæ nationes, & quare 33
Septentrio pessimos serpentes habet 773
Septentrionales fortiter et audacter pugnāt 234
Septentrionales minus scribunt, ac fortius agunt 192
Septentrionalium hominum incredibilis multitudo 12
Septentrionalium regionum nomina 135
Septimanis sex quoddam genus hordei matureſcit 432. 437
Sepulchrum Anthei 70. cubitorum longitudine 565
Sepulchrum Cyri regis non esse iridendum ibidem
Sepulchrum pro testimonio aperitur 483
Sepulchra alienigenarum 232
Sepulchra mortuorum in aquilone violantur 565
Sepulchra tyrannorum abominabilia 567
Sepulchrorum violatio infame nomen redit 564
Sepultura Aethiopum ac Danorum in Suetia 388
Sepultura catholica 529
Sepultura glacialis 386
Sepultura vniuersal', Gothia ac Suetia 302
Sepulturæ inanes quæ sunt 567
Sequana flumen 366
Serapi ac Isidi Aegyptij tēplū posuēre 105
Sermo noster sit est est, non non 278
Sermo per interpretem 153
Serpens apparens regni mutationem portendit 771
Serpens 120. pedum longitudine 189. 772
Serpens emisso veneno fugit 776
Serpens iugeris longitudine 772
Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine 771
Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis ibidem
Serpens 8. iugis boū duci haud potuit 772
Serpens 50. cubitorum 771
Serpentes à veteribus antris vix amoueri queunt 776
Serpentes aquilonares noxii 437
Serpentes Arabiæ volant 715
Serpentes arenosi 774
Serpentes armenta, et pastores deuorāt 772
Serpentes candidi 774
Fului ibidem
Rubei pessimi ibidem
Citrini ibidem
Serpentes Caspiarum portarum viatoribus nocent 777
Serpentes cinerei coloris pessimi 774
Serpentes domestici in aquilone 776
Serpentes dormientem & nudum non lædunt 777
Serpentes ducem habent 776
Serpentes eleuati venena euomunt ibidem
Serpētes ex medulla humana ,pereātur 788
Serpentes nigri 773
Serpentes palmares ora infantium ingrediuntur 437
Serpentes per 10. pedes saltant 776
Serpentes pro numine coluntur 97
Serpentes seinuicem morsibus petunt 773
Serpentes terrestres petores aquaticis ibi.
Serpentes vocati mensis assistunt 775
Serpentum cibus ibidem
Serpentum colores diuersi 773
Serpentum longitudinis vel breuitatis duę causæ 772
Serpentum plura genera, & venena 775
Serpentum veneni quando nocentius 777
Serpentibus hyeme somnus pro cibo 775
Serra piscis 744
Serræ ligneæ ad tormētandum conficiūtur 313
Sertorij robur 350
Sertum roseum 247
Seruitus in Suetia & Gothia nulla 543
Seruus fidelis 187
Serui corporis, qui ventri indulgent 461
Serui dominos occidūt, à quibus enutriuntur 694
Seruorum copia in Liuonia 644
Seueritas regia 246
Seuerus Imp. 355
Sexus fragilis in persecutione Lutherana constantior reperitur 555
Sexus muliebris gloriabundus 515
Sexus nudus vtriusq; generis saltans cędiˊtur & proscribitur 506
Sexus vterque in septētrione armatus 100
Siclus 20. obolos habet 549
Sigarus Danorum rex 238
Sigebertus de septem fratribus 200. annis dormientibus 12
Sigismundus Poloniæ rex 632
Signaculum oppressorum in mineris 206

Signum pluuię, vel serenitatis 674
Signum victoriæ in sono rostri 638
Signa boni equi 580. 581. 582
Signa cœlestia 463
Signa cœlestia in satione attenduntur 431
Signa & sydera nautici obseruant 55
Signa ferocitatis & agilitatis 197
Signia frigidissima 33
Signa hominis veneno infecti 773
Signa in equo cauenda 256
Signa lætitię Suaro princeps præbet 572
Signa littoralia iniquissimè auferuntur 427
Signa minerarum inuestigandarum 203
Signa necessaria nauigantibus 84
Signa optimæ mineræ 203
Signa per voragines recti itineris tenendi 45
Signa præcurrētia rem futurā designāt 335
Signa rapacitatis 650
Signa saluandorum viatorum 75
Signa securi itineris 34
Signa subterraneæ effossiōnis 296
Signa variæ monetæ 215
Signa vehementissimi frigoris 33
Signorum ortus & occasus apud Finnarchos 11
Signis littoralibus amotis, hostes suffocantur 99
Signis multis futura nosciuntur 114
Silentium castrense 333
Silentium Pythagoricum 656
Silentij disciplina apud principes seruanda ibidem
Silex 146
Silfischena 216. 253
Siligo apud Suecones albissima redditur 441
Siligo frumentum delicatius 459
Siligo in septentrione quando seminanda 432
Silius poēta Italicus 356
Simiæ infantulis insidiantur 650
Similitudo humorum & minerarum 204
Similitudo morum 526
Similitudo pœnalis 559
Similitudo texturarum 469
Similitudines feminis & ferri in pueris instruendis 496
Simpa Gothicè pisce quendā designat 719
Simplices lenitate tractandi 344
Simplicitas antiqua in aquilone 488
Simplicitatē in edendo seruare saniss. 458
Simulachrum horrendum 128
Simulachra duo hyemem & æstatem designant 504
Simulachra præliorum 638
Simulachra virtutum in pueris conspiciuntur 497
Sinus maris cauendi 241
Sirenum natura 716
Sisara 900. curtus habuit falcatos 283
Situs saluberrimus 216
Siuardus cum 7. filijs exitio traditur 173
Siualdus in regem Danorum assumitur 238
Siuardus Gothiæ rex 184
Siuardus Noruegianus 372
Siuarus Saxonicus 175
Slaa serpens 774
Snapphaner 347
Snuck serpens 774
Sobrietas mentita 419
Sobrietas Starchateri 158
Sobrietas virtutum mater 458
Societas corrupta vitanda 496
Societas indissolubilis coniugium 482
Sol croceus quid designet 17
Sol deficeat 60
Sol pellibus obest 616
Sol purus quid significet, et reliqui colores 17
Sol rediens in septentrione tripudijs excipitur 503
Sol rutilans in occasu quid significet 17
Solis coronæ 31
Solem suppolares adorant 98
Soles nunquam supra & infrà videntur 31
Soles tres apparuēre ibidem
Solares radij præliando obiecti cauentur 262
Solatium ab infamibus quæritur 524
Solatia bellorum 291
Solidus quot denarios in se continet 468
Solinus 112. 595
Sommen lacus 42
Somnia animalibus similima 606
Somniorum causæ ibidem
Somnus castoreo prouocatur 605
Somnus grauissimus 702
Somnus vrsorum grauissimus 623
Somni furiales ex ebrietate 462
Sonus amplus 80
Sonus glacialis vt tonitruum 46. 64
Sonus terribilis 72
Sonus vehemens in fundo aquarum gignitur 378
Sonus vehementissimus in specu 362
Soni vehementis horror 63

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sonum raucum quæ generant 606
Sonorum in cantu differentiæ 687
Sorostres 20. annis temperato cæco in de ferro vixit 467
Sors ignobilium obscura 338
Sors militum miserrima 349
Sorte diuiduntur patriam exituri 151
Sorte sua nemo contentus 209
Soth pugil prosternitur 120
Sotularia 47
Spartanæ mulieres Pyrrhum vexârunt 306
Spartani 248
Species equi Seiani non deficit 350
Species omnes mortis pro diuinis eloquiis sustinendæ 556
Specierum illecebra nemo capi debet 184
Spectaculum cõmune in Norwegia 637
Spectaculum miserabile 233
Spectaculum miserrimum 641
Spectaculum naturæ inter anatem & felem 589
Spectaculum pulchrum tornamentum lusorum 514
Spectra agris imponuntur 664
Speculum quicquid videt reddit 30
Specula 163
Specula propè posita faciem reddunt 31
Specus 124. 125. 133
Specus Dalmatiæ 363
Specus luporum 611
Specus regiorum puerorum 116
Specus vrforum 623
Specus mirabilis ratio à prouido viro fertur inuenta 363
Specus fandici ibidem
Spelunca latronum 88
Sperma à corpore album exit 749
Sperma elephantis nigrum ibidem
Sperma spumosum ibidem
Spermatis albedo spumositas ipsius ibi.
Spermatum color varius ibidem
Spes dilata animam affligit 279
Spicula veneno tinguntur 499
Spina pedibus nocet 88
Spinæ certa quantitas 782
Spiritus sanctus sicum effugit 569
Spiritus familiares 113
Spiritus seu vmbræ hominibus se offerunt 62
Spithamæi Pygmæi 72
Splendor veri luminis illustratus 535
Spolia ingentia 359
Spolia iussit ab Imp. diuisa 252
Spolia quandoq; nocent 359
Spolia rerum militari more distribuuntur 398
Spoliorum abundantia piratæ se nutriunt 365
Spoliator colubri à parentibus derelictus seipsum nutrit 784
Spoliator colubri vermis ibidem
Spongia marina 763
Spongiarum marinarum differentiæ ibi.
Sponsa apud Lappones in rangifero dorsum deducitur 148
Sponsa crines abscondit 483
Sponsæ virtutes 476
Springang 478
Springhual piscis 738
Spuma 447
Sputum in prælio emittere periculosum 308
Squamæ piscium in tenebris lucent 187
Squatinæ pisces 731
Stadia 167
Stannum Anglicanum 457
Starchaterus 122
Starchaterus belli director 169
Starchaterus celerrimus 167
Starchaterus fortissimus ac eloquentissimus 164
Starchaterus lasciuæ nunq; deditus 165
Starchaterus laude bellica dignus 167
Starchaterus otiosus nunquam 165
Stachaterus semper armatus 162
Ebrius nunq; nec conuiua ibi.
Starchaterus Taueltus 157. 158
Starchaterus tẽpore natiuitatis Christi 161
Tribus seculis fortissimus ibidem
Starchateri caput terram momordit 172
Starchateri carmina de frugalitate 159
Starchateri mors virilis 172
Statio prima Gothorum exeuntium 86
Statuæ bonorum venerandæ 50
Statuæ erectæ regum prouida magnificentia 78
Statuæ, & nomen tyrannorũ delendum 50
Statuæ virorum illustrium 486
Statutum Romanorum contra sacrilegos 568
Statuta conuiuiorum 542
Steendor 90
Stella marina 766.
Stella marina ignea caloris ibidem
Stellæ XII. 100
Stellæ in æstate nullæ videntur 142

Stenchillus rex optimus sagittator 499
Steno ac Suãto principes Suetiæ fatuo credentes liberantur 525
Steno Stur ac Suãto pricipes Suetiæ 292. 359
Steno Sture antiquior 213
Steno Sture iunior in pallido equo perit 380
Steno Stur iunior princeps effossus comburitur 564
Stercus primogeniti vituli ad quid vtilis 790
Stercore bouino apum foramina oblinuntur 793
Sticla virgo bellatrix 195. 198. 199
Stipendia ferro numerantur 714
Stipitum lubricorum vsus 131
Stiria 448
Stirps regia consumpta 400
Stirpis perpetuitate iuniperi indesinenter accrescunt 412
Stocholmenses ciues quales 312
Stocholmia 502
Stocholmia celeberrimum emporium Sue tiæ
Stoici simulati 312
Stockfisck 253
Stockfisck ad numerum comparatur 728
Strabo 468
147. 735. 755
Strabo de Thebis 49
Strabonis opinio de Amazonibus 198
Strabonis pulcher locus 39
Strages ac periculum mercatorum ob portum 342
Strages hostium 338
Stratagema 92
Stratagema bellicum Henningi Gad 300
Stratagema Erici diserti 334
Stratagema Gothicum 227. 236. 237
Stratagema Gothorum in expugnandis arcibus 303
Stratagema Græcorum 229
Stratagema Hadingi regis 186
Stratagema nautarum in cadaueribus boũ occultandis 316
Stratagema Vlfonis in opprimendo hostes 336
Strati poëtæ tumulus, & natura eius 565
Strengis nundinæ glaciales 139
Stridor iaculorum non videtur, sed auditur 230
Stridor ignis abietini 520
Strix auis nocturna 693
Striges 113
Structuræ arcuales 409
Structuræ quadratæ ibidem
Structuræ rotundæ, & curt ibidem
Struma 190
Struthio auis 672
Studentes Vittebergenses seditiosi 553
Studium histrionum 526
Studium humanitatis 192
Stultitia Galieni Imp. 39
Stultitia superstitiosa Aegyptiorum 589
Stultitia simulata opes quæruntur 525
Stultorum infinitus est numerus 524
Stuprator mulierum occiditur 161
Sturicus piscis 757
Sturnus Græcè Latinèq; locutus 687
Sturni auis consyderatio 686
Sturni præsagium 696
Styli cæci sub aquis infiguntur 227
Styli triangulares & serrei 292
Stylorum triplicatorũ siue tribulorum vsus 385
Suanto princeps magnanimus 572
Sacrilegus nunquam repertus ibi.
Familiares effœminati apud eum nulli ibidem
Vestes è corpore dedit ibidem
Suanto princeps Suetiæ & Gothiæ 572
Suanto regni Suetiæ princeps 550
Subditorum confiscatio 270
Subditorum obedientia à principis prudentia proficiscitur 402
Subis auis aquilarum oua frangit 691
Succinũ à Prussia in remotas regiones portatur 425
Succinum ac ambra 414
Succinum ad alias regiones exportat 415
Succinum arbores pineæ quando fudant 414
Succinum in mare defertur ibidem
Succinum metallum fudabile 425
Succinum vnde venit ibidem
Succini generati opinio refellitur 610
Succini origo verior 414
Succini quæstus 415
Succini seu ambræ natura & origo 425
Succino vermes diuersi incorporãtur ibi.
Sudercopia oppidum Ostrogothorũ 93
Sueci suæ iniuriæ vindices 238
Sueno Danorum rex 230. 501
Sueno rex 115
Sueones ac Gothi durissimi 387
Sueones securibus præliantur 136

Universidad de Deusto
Biblioteca

Suercherus rex occisus 79
Suertingus Saxo 274
Suertingi filii trucidantur 167
Sues diutinitus concessi 593
Suetia ac Gothia 1370. annis, antequam Dania reges habuit 156
Suetia fertilis 323
Suetia superior 142
Suetiæ argentifodinæ ditissimæ 276
Suetonius 524
Sueui 253
Sufficienter nihil munitum 293
Suffragia ecclesiastica perpetua 566
Suggrundia propria amantur 594
Suidergal occisus occasione pulsantis vrsæ 629
Suikart protomimus 525
Sulphur calet 60
Sulphur pluit 27
Sulphureæ venæ cõgelationẽ ꝓhibent 82
Summum ius, summa æquitas 266
Sunamannus 82
Supellex tyrannorum confiscatur 305
Supellectilia quando ab incendio liberantur 426
Superbia hominum impotẽs à minusculis creaturis illuditur 761
Superbia impotens in crudelitatem erumpit 491
Superbia mortalium misera 105
Superbia naturalis in accipitre 649
Superstitiones vanæ prohibitæ 776
Suspicio indelebilis 368
Suspicio tyrannorum frequens 543
Sustentacula arcium arte supposita comburuntur 303
Susurronum pessima natura 550
Svvamfisck aquatile valde gulosum 767
Svvamfisck pisces euomit ibidem
Svvamfisck seipsum ob timorem consumit ibidem
Sydus 37
Sylla tyrannus 564
Sylua veneratur 97
Symphoniæ cantu Tyrrheni se in mare proijciunt 522
Synonyma lusoꝝ in tibiis et similibus 523

T

Tactus & frigus nocent pullis equoꝝ 583
Tanais vastissimus fluuius 584
Tanna gigas occiditur 161
Tannasors 92
Tantaurus mons 656
Taprobana 76
Tartari, siue Mongali 285
Tartarorum mos in ducendis oratoribus ad suum principem 521
Tartaroꝝ mos in recipiendis legatis 367
Taurus ab vrso rapitur 623
Taxus animal agreste 620
Mordax ibidem
Taxus supinus pugnat ibidem
Taxi morsus exitialis ibidem
Taxorum genus duplex ibidem
Taxorum natura 619
Tecta cuneata dromonum 331
Tecta cuprea, vel plumbea 409
Tecta ex ossibus 752
Tecta herbifera 316
Tecta in aquilone vnde fiant 409
Tecta terrea 410
Tectorum culmina quando ruinam minantur 674
Tedæ pineæ 77
Tegmina equoꝝ apud Gothos ferrea 261
Tegumen cruentæ pellis 184
Tegumentum capitis mulierum ex panno rubeo 474
Teias rex Gothorum in Italia 322
Tela nigra pro cognoscẽdis pellibus opus est 219
Tela pro fuso 198
Telum Commodi Imp. non errat 502
Telum Totilas rex resumere doctus 255
Telorum in Biarmia acer vsus 180
Temerarij & pertinaces quomodo taxantur 554
Temeritas disputantium in sacris cohibenda ibidem
Temeritas hostilis reprimitur 310
Temperamentum frigoris 609
Temperamentis omnia indigent 447
Temperantia 160
Temperies ex cõtrarijs humoribus constat 569
Tempestas 37
Tempestas horrenda 90
Tempestas in mari 91
Tempestas præscitur 681
Tempestas sæua nil relinquit 424
Tempestas tonitruis plena formidabilis 341
Tempestatem hostemq; contra periculosè pugnatur ibidem
Tempestate sæuiente arces vruntur 235

Tempestates diræ 227
Templum auro splendidum 104
Templum deæ Veneris caluæ 293
Templum Dianæ 196
Templum erat Vpsaliæ tẽpore Nini 104
Templum Paani 105
Mineruæ ibidem
Junonis ibidem
Veneris ibidem
Dianæ ibidem
Templa Dianæ, ac Cereris 110
Templa et cœmiteria sunt loco refugii 535
Templa idolorum 216
Templa magnificentissima 105
Temporisantes periculosi 556
Tempus 37
Tempus ac instrumenta agricolæ disponenda 430
Tempus conuiuandi aquilonarium, & locus 541
Tempus ex vestitu iudicatur 702
Tempus in structuris super glacie conseruandum 418
Tempus miles aquilonis consyderat 236
Tempus nuptiarum iucundius 482
Tempus semestre ad soluendum magistris 533
Temporis perditio in ludo schacoꝝ 508
Tempore carnispriuii ludus ensium ostenditur 517
Tempoꝝ contrarietates formidabiles 322
Temporum vicissitudo 654
Temulentia sibi ipsi pœna 460
Tencha pisces 719
Tenebræ palpabiles fumo excitantur 285
Tengildur Scricfinnorum rex 180
Tenor scripturæ in saxis 49
Tentoriolum ob culices necessarium 785
Tentyricæ populi crocodilos ligant 590
Tentyricarum gens 601
Terra agricolas ad seminandũ inuitat 432
Terra claresçit 32
Terra impinguanda 430
Terra in saxeam duritiem congelatur 787
Terra vsuram reddit 429
Terræmotus 26
Terræmotus crebriores fiunt 740
Terror ac decor alijs mittitur 331
Terror sumptuosus celeriter deficit 289
Tesseram militarem negligens, qua pœna puniendus 382
Testamentum plebanorum quomodo fit 532
Testiculi in castoribus captis abscisi non videntur 605
Testimonium autoris de laudibus Cardinalis de Monte 569
Testimonium beati Gregorii 36
Testimonium experientiæ autoris 33
Testimonium nautarum 71
Testimonium resurrectionis coram Theodosio factum 12
Testimonium scriptorum durabile 567
Testimonia scripturæ de pudicitia 201
Testis mendax 551
Testi corrupto fides minimè datur 494
Testudo piscis 764
Testudinum superficies domum faciũt 753
Teutones 167
Teutonicus ritus 159
Thaletis Milesij sententia 312
Thebarum exercitus 49
Theodericus rex Gothorum 123. 246. 331
Theodoatus rex Gothorum 200
Theologi facti in momento 554
Theriaca 437
Theriaca remedium contra venena 777
Theriaca remedium præstans contra serpentes 773
Theriacæ secũdum Plinium confectio 777
Thesauri quando ex incendio, eripiuntur 426
Thessali 97
Thira regis Angliæ filia 477
Thoes genus luporum 613
Thor tonans 100
Thora Regneri regis coniunx 183
Thora virgo 274
Thoraces alcini 134
Thoraces coriacei 252. 371
Thorilda 113
Thorilda Norvegiæ regis filia 173
Thorismundus Vestrogothorum rex à fratre occisus 528
Thorna emporium valde frequentatum 699
Thorna oppidum 698
Thoro pugil 173
Thrasybulus Athenienſis 673
Thrissa pisces 778
Thrissa M.D.LIIII. in Prussia captus ibidem
Thrissarum 12600. capta ibidem
Thuro lang 486
Thuronis longi statua 217

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tibia 60. cubitorum 158
Tibiæ ceruinæ 42
Tibicines exotici præstantiores 523
Tibicines importuni cæduntur ibidem
Tineæ niuales 68. 70
Tinguahu 79
Tinunculus in colũbarijs fouendus 662
Tintinnabula tibijs alligantur 518
Tipho ventus 423
Tiridates magus 120
Titulus magni ducis Moschouitæ maiorem locum in chartis, quàm in veris dominijs occupat 364
Tituli tyrannorum 304
Tituloꝝ Gothicaꝝ legum distinctio 492
TV Liuius de triduanis processionibus gentilium 515
Tocho præclarus sagittator 500
Toga virilis quando induitur 250
Togæ nõ illiũ fœminaꝝ breuissimæ 474
Togæ vrbanarum mulierũ longissimę ibi.
Tonitrua æstiua frequentiora 56
Tonitrua Claudiana 107
Tonitrua durissima ab aquilone 57
Tonitrua matutina ibidem
Tonitrua portentosa in hyeme 56
Tonitruum effectus 24
Tonitruũ ictus quo à vinis auertitur 445
Tonitruũ per singulos menses euenientium effectus 56
Tonitruis agricolæ & naucleri nõ turbantur ibidem
Tormenti genus vetustius apud aquilonares 390
Tormenta bellica 373
Tormenta bellica in distributione spoliorũ principi cedunt 396
Torneamentum luscorum pulchrum spectaculum 514
Torpedo piscis 747
Torpedinis ictus stuporem inducit 763
Torrentes rapidi 92
Torrentes soluti acies ordinatas impediut 290
Torsck piscis 710
Torsdag 100
Tortores ventris 458
Totilas 740
Totilas rex telum resumere doctus 255
Totilæ regis agilitas ibidem
Traan, aut lyse 77
Trabes ex altioribus muris penderes 295
Trabes igniferæ ad cõburendos pontes 286
Trabes longissimæ impositis asseribus pro ponte sunt 381
Trabes muris submittuntur 303
Trabes pro fundamento 43
Traditionum paternarũ magnus amor 87
Tranquillitas maris maxima 227
Transfugæ infames 310
Trebellij tractatus de 30. tyrannis 196. 199
Trebius piscis 715
Trepidatio ægrotantis 570
Trepidatio nocturna infelicior 332
Tribulorum siue triplicatorum stylorum vsus 385
Tribunalia campestria 488
Tributum cubitale 162
Tributum fisci in mineris 203
Triburorum varietas 270
Tricuspides 47. 221
Trilustris ætas ad arma conuocatur 223
Triplex genus mathematicorum interpretantes 156
Tripodes oblongæ 292
Triremes, biremesq; CCC LX. 109
Triremiũ vsus hodie i mari Gothico 329
Triste canum agmen Starchat dictum 363
Triticea grana è cœlo pluunt 726
Triticum vbi in aquilone abũdat, vel deficit 441
Triton in specu concha canit 716
Trituratio hyemalis 435
Triumphantes planè equitant 254
Triumphus virtutum 478
Trolhetta 80
Trondanes 67
Trondorum regis filia 176
Trux lemurum chorus 112
Tubarum clangor beluas terret 735
Tubarum directiones 523
Tumulus Strati poetæ, & natura eius 565
Tunica sub aquis deponitur 352
Turba naufragorum perit 354
Turbo quid 23
Turbo vnde ibidem
Turbinis effectus mirabilis ibidem
Turbinis motus vagus est ibidem
Turbine lapides magni à terra eleuant ibi.
Turbine siccandi pisces transferuntur ibi.
Turbine syluæ, tectaq; corripiuntur ibi.
Turbines ac venti cur fiunt 37
Turdelæ descriptio 686
Turdi quomodo nutriendi 662
Turdorum præsagia 696
Turismundus Gepidarum rex 247

Turmæ hostiles capiũtur 291
Turmæ nouæ in prælio furrogandæ 225
Turpe est dicere, Non putabam 520
Turpitudo vbi nulla in populo 698
Turris alta in Crusnicza 592
Turris murium in Rheno 591
Turris reorum robustissima 297
Turres portuum 423
Turtures gementes 648
Tussis per cerussiam leuatur 452
Tyberina ostia 427
Tyle vltimum 62
Tyrannis inaudita 275
Tyranni sub humana forma bestiæ videntur 369
Tyrannorum conditio 271
Tyrannorum crudelium facinora decãtantur 505
Tyrannorum mos 266
Tyrannorum suspicio frequens 543
Tyrannos incolæ fugant 234
Tyrocinium à virtute auspicandum 230
Tyrocinium puerorum in arte sagittandi 499
Tyrocinij rudimenta in prælio 260
Tyrones clariores 270
Tyrones quomodo indurantur 521

V

Vacca marina 130. annis viuit 768
Vacca marina similẽ sibi vitulũ parit ibid.
Vaccæ in aquilone nunquam plausitris subduntur 576
Vada fluminum immeabilia 287
Væh soli prouerbium, quando verum 147
Vagæ libido fœdissima 141
Vagnosithus pro deo colitur 101
Valachia 625. 626
Valamir Ostrogothorum rex 715
Valdemarus rex 115
Valerius maximus 199
Valisca bellatrix egregia 199
Valla 524
Vandalia 97
Vapores in hyeme ac vere expelluntur 56
Varietas fastidium leuat 802
Varro suillam carnem commendat 594
Vas ferri 500 libras continet 209
Vasa ab aquis exiliunt 424
Vasa argentea Ingridi donantur 217
Vasa cornuta 460
Vasa ferrea 600 librarum plena, bombardarum vi eiiciuntur 288
Vasa sanctorum non diripiuntur 546
Vasa solidissima aquilonaria 457
Vasa vitrea in aquilone inusitata ibi.
Vasche Polonus athleta 161. 167
Vastenense monasterium 408
Vastenũ vrbs S. Birgittę ac monasteriũ 278
Vbbo Frisius 144. sagittis perfossus interiit 170
Vegetus 199
Vegtboirga puella bellatrix 169. 199
Vehicula 391
Vehicula hyemalia ad bellum apta 378
Vehicula ignifera 376
Vela aduersa vnde 16
Vela cõtra imbres sagittaꝝ extendunt 339
Vela lanea 144
Velites equestres 228. 237
Velocitas mira rangiferorum 598
Velta 234
Vena regia piscium 708
Venæ mineratum variæ 204
Pendentes ibidem
Iacentes ibidem
Obliquatæ ibidem
Venæ siue lineæ orientales electiores 204
Venæ sulphureæ 56. 60
Venalitas impedimentosa 763
Venandi modus inter Lappones 146
Venatio durem habet 638
Venatio sequentissima feratum 10
Venatio periculis plena 640
Venatio regum in Oelandia 85
Venationes nobilium & exemptorũ 603
Venationes optimæ 82
Venatores multi in aquilone 638
Venatores partem victam insequũtur 602
Venatores patientes omnia sufferunt 638
Venatores peritissimi 63
Venatorum industria 652
Venatorum sagacitas 678
Venenum fulmine consumitur 25
Venenum igne dissoluitur 367
Venenũ in corpe calefactũ extinguit 777
Venenum serpentũ quando nocentius ibi.
Venenum vnde dicatur ibidem
Veneno pugnare turpissimum 297
Vener lacus 79
Veneti quidem nuquam ciuitate exeũt 736
Ventosæ vbi vsitatæ 528
Ventosus pilleus 116
Ventus 57
Ventus australis hospitia glacialia dissipat 45

Universidad de Deusto
Biblioteca

Venti australis per hyemem effectus 36
Ventus circius 21
Ventus circius rapit tecta domorum 22
Ventus equitem prosternit 22. 23
Ventus Finnis venalis est 119
Ventus homines suffocat 21
Ventus mollis ac tardus prȩliantibus nocet 341
Ventus procellosus 90
Ventus quid 19
Ventus septentrionalis saluberrimus 16
Ventus triturantibus necessarius 435
Ventus vnde 17
Vento Hellespontico CCCC. naues pereriêre 16
Venti 57
Venti aliquando contrarij spirant 16
Venti cardinales 21
Venti 12. subdiuisi 19
Venti & turbines cur fiunt 37
Venti formidabiles 133
Venti in aquilone continui 333
Venti lumen extinguere nequeunt 142
Venti particulares 16
Venti quandoq; causæ sunt dolorum ibi.
Venti 4. & eorum natura ibidem
Australis ibidem
Septentrionalis ibidem
Orientalis ibidem
Occidentalis ibidem
Venti sæuiores plenilunio 69
Venti XXXII. 21
Venti 24. á Victru. ponuntur ibidem
Ventorum alteratio diuersa 16
Ventorum cognitio militantibus necessaria 19
Ventorum effectus ibidem
Ventorum necessaria cognitio 18
Ventorum nomina 19
Ventorum spiritus IIII. ibidem
Ventorũ violentia portus obstruũtur 420
Ventorum vis vehementissima 424
Venus 100
Venus Cupidinem lactat 749
Ver floridum in aquilone tardatur 789
Verbera trecẽta, stigmata, ac colaphi Hellesponto infliguntur 109
Verbum beati Petri ad Ananiam terribile 560
Verbum Cæsaris, Iacta est alea 716
Verbum emissum irreuocabile manet 656
Verbum hæreticorum 545
Verbum optimum Ciceronis 532
Verba contumelioſa obsessorum pœnas aggrauant 294
Verba Crantzij de hospitalitate Gothorum 538
Verba Iouij de Moschorum tormentis 387
Verba Plutarchi 544
Verba solatiosa ægrotis prosunt 571
Verecundia est nudare corpus 193
Verecundia felicem facit 520
Verecundia fundamentum decoris consyderationis 519
Verecundia nõ virtute multi seruiunt 384
Veredenses 230
Veritas firmanda 402
Vermelandia 97
Vermis apibus nocens quomodo destruendus 793
Vermis conscientiæ inextinguibilis 427
Vermis longissimus in mari 766
Vermis quis propriè dicatur 788
Vermes alati noctu lucentes frigore moriuntur 76
Vermes albissimi in pane 443
Vermes augurales 442
Vermes noxij dormientium infantum ora subintrant 437
Vermes septenũm cubitorum 766
Vermes terræ 787
Aquæ ibidem
Actis 788
Frondium ibidem
Lignorum ibidem
Vestium ibidem
Carnium ibidem
Biscocti panis ibidem
Caseorum ibidem
Vermium variæ differentiæ 787
Vernisa vasa liniuntur 460
Verres crudelissimus 265
Vesetus athleta Sialandicus 175
Vespæ duplices quæ piscibus nocent 783
Vespæ grãdiores in quercubus degũt 784
Vesparum examen aduersus fidem concitatum 554
Vesparum punctura pulli equini interficiuntur 784
Vespertilionum consyderatio 692
Vestigia rosida 111
Vestis insecabilis ibidem
Vestis scapularis pudicitiã designat 474
Vestes ẽ neruis conficiuntur 469
Vestes leporinæ infinitæ 609
Vestes militares breues, & complicatę 253

Vestes scissæ signa læsæ pudicitiæ 801
Vestes singulares in prȩlio periculosę 470
Vestium genera ibidem
Vestium incisarum inuentio 475
Vestitus ducis Moschorum 368
Vestitus ex pellibus taxorum 620
Vestitus illustrium personarum 618
Vestitus militaris qualis in hyeme 711
Vestitus principum in septentrione 606
Vestitus principum Moschouitarum 634
Vestitus singularis in bello suspectus 380
Vesterhuss 74
Vestmarus & Colo fratres regi præficiuntur 268
Vestmarus satrapa 190
Vestrabord Islandiæ portus 21. 68
Vestrogothi ob caseos cõmendantur 467
Vesuuius mons 61. 64
Vether lacus 46. 79. 124
Natura illius mirabilis 45
Vether lacus infelix hostilibus armis 714
Vether lacus singularis naturæ 713
Vether lacus virtutem cognoscentes, ad litus quando fugiant vitã saluaturi 714
Vetulæ virgines fiunt, nullũ occidẽtes 197
Vexillifer quomodo constituuntur 250
Vexillum mortis 567
Vexilli de veritate certatur 262
Vexillo ac dextra Visna priuatur 169
Vexilla fusca in niuibus 39
Vexionensis lacus limosus 60
Via compendiaria rex reflectitur 230
Via in solitudine cognoscenda 19
Via iuuenum inscrutabilis 530
Via murium sub niuibus 787
Via reuocandi liberos a pessima vita 535
Viæ arbustulis præcluduntur 230
Viæ generales in glacie 43
Viæ niuibus opprimuntur 34
Viæ publicæ purgandæ 43
Viarum difficultas 34
Viatores ante galli cantũ noctu ædes haud exeunt 657
Viatores in partibus ruptarum glacierum remanent 46
Viatores inter voragines nil prȩter glaciem & cœlum vident 45
Viatores niuium mole quandoque opprimuntur 75
Viatores quando armati incedunt 611
Viburgum 75
Vicatim Finni habitant 152
Vicissitudines subitæ elemẽtorum corpora lædunt 131
Victi hostes ad imperata compellũtur 228
Victi insidias struunt 349
Victores in malis successibus dicaces ac petulantes 386
Victores stulta securitate perduntur 343
Victoria ad Israel redit 549
Victoria impia hospitem occidere 247
Victoria ordine neglecto perditur 336
Victoria paruula omen est maioris 335
Victoria plerunque cruenta 381
Victoriæ impedimenta 260
Victoriæ signum in fono rostri 658
Victorina fœmina illustris 196
Victruuius 18
Viduæ iuuenes custodiendæ 487
Viduæ spoliantur 277
Vielefrass 605
Vielisca & Bochna sal producit 464
Viggo 273
Vigiles exomnes 382
Vigiliæ nocturnę diligẽter obseruanti 376
Vigor indomitus i mineris laboratiu 206
Vigorem stupor hebetat 178
Vihtate ilamis vitæ Grep repellitur 269
Vinamannus 82
Vincentius 126. 522
Vindicta in combustores domorum 238
Vincis tempestate destructis, hydromel fieri potest 447
Vinum bonũ omni potioni præferẽ 449
Vinum stat fracto dolio 25
Vini Bastarda dicti qualitas, ac eius medicina 445
Vini Hispanici Bastarda noie vtilitas ibi.
Vina euanescunt, non ceruisia 452
Vina factitia vnde conficiuntur 446
Vina falsificantur ibidem
Vina Gallica austera Romenia dicta ibi.
Vina Hispanica ibidem
Vina Italica ibidem
Vina legitima Bastarda reputantur 445
Vina natiua non sunt in aquilone ibi.
Vina Peithana 446
Vina Rhenensia 445. 446
Vina Rhenensia durabiliora 446
Vina vetustate indomita redduntur ibi.
Vinorum genera triplicia ibidem
Vinorum sapor vnde ibidem
Violatio sepulchrorum infame nomen redit 564
Violator põderum vti crudelis hostis punitur. 469
Violator sepulchri necatur 565
Vitia principum 562

Universidad de Deusto
Biblioteca

Violenta inhumanitas ſuper viuentes 566
Violenta minus durabilia 29
Violentia ventorũ portus obſtruunt 420
Violentum nunquàm perpetuum 23
Vipera anguiſq; educandi traduntur 184
Vir à virgine fugatus 195
Vir bonus iuri ſuo aliquãtulum cedit 540
Vir inter Lappones prædam diuidit 146
Vir vaſer 98
Viri duo mãducandi vna manu tenent 158
Viri fortes dominos non deſerunt 310
Viri fortes modeſti ſunt 344
Viri illuſtres mœnia non accedant, & quare 300
Viri impigri vires ſuas demonſtrant 340
Viri magni quid cauere debeant 526
Viri nefarij alterius honori inſidiantur 345
Virorũ heroicorũ virtutes imitandæ 478
Viros exercitio piratico Aluilda ſuperat 185
Vires 236
Vires dolis ſuperantur 609
Vires in obſidione plerunq; fortiores 293
Vires vegetiores ex nocturna quiete veniunt 331
Virga Aaron ſignũm obedientiæ 537
Virgas ac mammillas infantibus vires præbent 248
Virgilius 97. 112. 118. 193. 196. 198. 263. 581. 632
Virgo Aluilda ornatiſſimè veſtitur 195
Virgo doloris inductrix 207
Virgo mons dicitur, & quare 85. 97
Virgines in ſeptentrione hoſpitum vultus contemplantur 178
Virgines vetulæ fiũt, nullũ occidentes 197
Virginum habitus pudicitiæ mus 475
Virgulæ aureæ ſophiſticatæ 213
Virgulta noxia comburuntur 433
Viriatus Luſitanus venator 639
Virtus ætatem legitimam efficit 250
Virtus boni præfecti 265
Virtus bonorum equorum 402
Virtus bonorum hoſpitum 540
Virtus cereorum benedictorum 538
Virtus corporis defectus ſubleuat 514
Virtus in Starchatero corporis magnitudini reſpondit 161
Virtus interna ac externa podagræ quomodo ſuperatur 571
Virtus omnis creaturarum ab optimo creatore procedit 770
Virtus regalis 200
Virtus reginæ Amalaſuentæ ibidem
Virtus ſplendida 505
Virtus tentatione perficitur 556
Virtus tutore caret 136
Virtutis nerui 160
Virtutes canum 579
Virtutes exẽplo auium amplectẽdæ 670
Virtutes maximæ 200
Virtutes paucę, vitia multa in Fliolmo rege 456
Virtutes per quas victoria obtinetur 325
Virtutes ſanctiſſimæ regum 478
Virtutum cultor Ingellus rex 164
Virtutum effectus 128
Virus aſpidum inſanabile 311
Vis arcuum 221
Vis carminis ingens 121
Vis elementorum rapax 424
Vis magna magorum 120
Vis naturæ ad pacem compellit 379
Vis naturæ potens 497
Vis ſagittarum 500
Vis ventorum eficacior quid efficiat 208
Vis ventorum vehementiſſima 424
Vis virgini illata vita punitur 485
Visby emporium 85
Viſcus piſcium humiditati reſiſtit 371
Viſingxoë inſula 124. 568
Viſinnus gladiator Ruſſiæ 161. 167
Viſinus magus gladiator 122
Viſna rei militaris perita 169. 199
Viſtula fluuius 216
Viſus gladiatorum immobilis 510
Vita agricolarum tuta 205
Vita beata 137
Vita cunctis charior 114
Vita hominis militia eſt ſuper terram 536
Vita malorum præfectorum 267
Vitaliani piratæ 86
Vitelliani, quorum Alb. Cran. meminit 70
Vitellius auium venatione abſumpſit 459
Vitiges rex Gothorum 523
Vitis nulla in aquilonaribus terris 430
Vitium in ſene turpiſſ. ardelionẽ agere 337
Vitia antiqua in hoc ſeculo remanent 209
Vitia cõmunia cantionib. exponũtur 505
Vitia contubernalium regis Frotonis horrenda 269
Vitia ebriorum 461
Vitia ignorantes beatiores 658
Vitia maritorum canuntur 505
Vitia mulierum ibidem
Vitia principum 562
Vitioſi adoleſcentes ſuſpenduntur 531
Vitolfus magus Helſingorum excæcauit hoſtes

hoſtes 122
Vitra & fictilia vaſa effracta, quomodo conglutinantur 681
Vitrifices Venetijs ſuper arte cõſtituũt 460
Vitulus marinus cunctis in coniugis interfectione 702
Vitulus marinus demersator balęnis 768
Vitulus marinus in piſces corpus atq; caudã in quadrageſima mãducatur 804
Vituli marini deſcriptio 702
Vituli marini medicinæ 703
Vituli marini partus 701
Vituli marini pinguedo ad multa vtilis 703
Vituli marini pinguedo dictus acriorem comeditur ibidem
Vituli marini vox vt tauri 701
Vitulorum marinorum conſyderatio 701
Vitulus monſtrosus in agro Vitebergensi editus 475
Vincendi genus in ſeptentrione 144
Vicera fortunæ 435
Vita ingenij aſtuti 335
Vitæ in mensa necessitas 339
Vitio diuina 422
Vitio hæreticorum 537
Vitor occiſorum fratrum 237
Vlula ab alijs auibus vexatur 697
Vlulæ auis natura 697
Vlulæ genus an die volans 689
Vlulæ præſagium 696
Vlulatus 4. milliaribus auditur 127
Vmbra vrbana effœminatum ciuilitem reddit 429
Vmbracula ſecreta principi militum fugienda 263
Vnamannus 82
Vncia primus gradus menſuræ 468
Vnguenta in ſeptentrione inuſitata 528
Vngulæ aquilarum incurmantur 652
Vngulæ equorũ p melioratione ſuffitæ 695
Vngulæ equorũ pingendi, grauia in glacie ferratæ 640
Vngulæ gulonis medicinales 696
Vngulæ perditæ cerulia reſtauratur 452
Vnitas & obedientia grata 529
Vnitas linguæ ad morum multum in præſtio valet 385
Vnitatem moneta conformis oſtendit 214
Vnus contra 9. ſimul vno tempore 163
Vnus ſit in matrimonij contractione plures 542
Volaterranus 60. 524
Volatilia infinita 54
Volatus quarundam auium linearis 660
Volatus roſtratus 661
Volucres à capiente non auſugiantur 767
Volumen de proditionibus poſſet conſcribi 590
Voluptas hominũ plerunq; deteſtabilis 648
Voluptas 83
Voluptas aliquando naufeam habet 415
Voluptas inſatiabilis in bibendo 462
Voluſatio in lutei cum porcis 463
Vomeres in gladios conuerſi 523
Vorago niuoſa hoſtes immerguntur 304
Voragines atenoſæ 69
Voragines circulares nautas abripiunt 67
Voragines tonidæ 61
Vorator ſuſpenſus, quia ſolus multorum eſcas abſumpſit 461
Vota & orationes populi ſeptentrionalis 541
Vota ſolennia 191
Vox alta in tempeſtate 344
Vpupa auis gemebunda 691
Vrbes conuentus principum, bellaq; geſta illuſtrant 299
Vrbes & inſulæ cuerſæ 696
Vrbes Germaniæ cereali liquore gaudent 452
Vrbium deſtructiones 329
Venatores quibus armis in aquis ſe defendunt 765
Vrinis hora oſtenditur 84
Vrna integra aquæ gelidæ gratiosè in caput effunditur 387
Vrna ſortilia 285
Vrnæ coriariæ 427
Vrſa antiquitus in inſignijs Gothorum 89
Vrſa plena fraudis 629
Vrſa quando ſortior vrſo 623
Vrſa rapit catulos ſuos 624
Vrſus ac canis puellæ cuſtodes 82
Vrſus animal omnium 625
Vrſus capitur 627
Vrſus occiditur 627
Vrſus plurimum terretur 622
Vrſus ſuctu vngulæ impinguescit 625
Vrſus villoſus ibidem
Vrſi caput nobiliſſimum 626
Vrſi albi 149
Vrſi albi piſcantur 624
Vrſi clauæ occiduntur 627
Vrſi domeſticati pleriunt 629
Vrſi & lupi territi, cornuum horrore iungantur 628
Vrſi formicas deuorant 625

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vrsi in eleuandis muneris seruiunt 206
Vrsi in melle suffocantur 798
Vrsi ligna faccosq; portant 631
Vrsi mella deprædaturi interimuntur 794
Vrsi musicis sonis delectantur 628
Vrsi nares in cubibus formicarũ fricant 799
Vrsi pondera eleuant 631
Vrsorum aruina vulneribus medetur 626
Vrsorum familiarium vtilitas 630
Vrsorum somnus grauissimus 623
Vrsuli catuli informes ibidem
Vrtica marina 766
Vrtica os medio in corpore habet ibi.
Vrticæ jet spongiæ à cæteris animalibus, et fruticibus tertiam quandam naturam habent ibidem
Vrus bos agrestis 632
Vri etiam paruuli domesticari haud possunt 633
Vri in spelæis capiuntur ibidem
Vri taurorum maximi 632
Vsorum cornua vtile 633
Vrorum cornua auro argẽtoq; circundantur 632
Vrorum fortitudo 633
Vrorum genera plura 632
Vsus anseripi adipis 655
Vsus balneorũ in aquilone necessarius 527
Vsus carnium anserinarum 655
Vsus serti rarus sub polo arctico 419
Vsus gentilitũ de dæmoniũ placatione 535
Vsus pellium 146
Vsus pinguedinis piscium 77
Vsus precariæ vitæ à generosis vitatur 511
Vsus promonum 424
Vsus restrum in prælio 370
Vsus stipitum lubricorum 131
Vsus telorum inter Gothos acerrimus 500
Vsus vitrorum nullus, vel rarissimus in aquilone, & quare? 460
Vtilitas bonorum hospitum 539
Vtilitas captiuorum 349
Vtilitas publica omnium studio petita debet 331
Vtilitas omnium partium fangiferi 598
VVaagh maximum pondus 732
VVardahus id est domus præsidij 730
VVardahus Norvegiæ arx 69
Vulcani arma diuina reputata 228
Vulgus indocile 87
Vulnera fulminis cæteris frigidiora 57
Vulnerum vapor 176
Vulpeculæ captæ excoriantur 619
Vulpeculæ insidiosæ ibidem
Vulpes 58
Vulpes animal odio dignum 635
Vulpes cancros piscatur 636
Vulpes canes lacerat, ac euadit 226
Vulpes clamore vpupæ proditur 691
Vulpes cornuo assimilatur 636
Vulpes se mortuam fingit ibidem
Vulpes volubilis in cursu 635
Vulpes pauonibus insidiantur 683
Vulpes propriam domũ nunq; faciũt 636
Vulpium colores varij 634
Vulpium coniectura de glacie 635
Vulpium medicinæ 637
Vulpium venatio 635
Vulpes marina 718
Vultures à quibusdã aquilæ appellati 693
Vultures senescentes fame intereunt 694
Vulturum ætas 100. annorum ibidem
Vulturum generatio ibidem
Vulturũ par magnam syluã occupat ibi.
Vulturum pietas ibidem
Vulturum præsagia 696
Vulturum sex genera 693
Vultus pueri à conspectu teli auertit 500

X

Xiphiæ dorsum cuneatum 743
Xiphiæ piscis descriptio ibidem
Xiphiæ telo hamato capiuntur 744
Xerxes 109
Xerxes Persa 548

Z

Zebellus animal fœtidum in coitu 616
Zebellus in vmbris latitat ibidem
Zebelli ibidem
Zebellinæ pelles 219
Zenobia fortior viro Odenato 196
Zigleri impia calumnia 153
Zinziber pro meliori sapore mulso imponitur 447
Zizaniæ extirpandæ 495
Zlorababa 97
Zona aurea 474
Zonis aureis ac argenteis laruati se ornant 463
Zona frigida 413
Zona victoriæ 111
Zubro stercore suo canẽ inutilẽ reddit 659

FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS IN HISTORIAM DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBUS, rerúmque Aquilonarium natura &c.

PRAEFATIO.

MAGNAM laudem veteres philosophi tribuêre Democrito, qui vltra octoginta annos continuos amore philosophandi peregrinatus est, multasq; regiones & vrbes ad centum & octo annos perueniens vidit. Vbicunq; enim gentium terrarúmue aliquid se discere posse arbitrabatur, eó quàm primùm profectus est, ne quid relinqueret, quod vspiam ab homine indagando percipi posset. Perrexit siquidem Babylonem, caput Assyriorum, vt forsitan muros sulphure, ferroq;, ac latere cocto, Reginæ Semiramis sumptibus & imperio fabricatos, intueretur. Deinde in Aegyptum concessit, vt à sacerdotibus Geometriam perciperet, & si qua etiam alia eum latebant. Magos in Perside, & Chaldæos subinde audiuit: à quibus Theologiam, & Astronomiam discendo assecutus est. Traiecit etiam in Indiam, vt à Gymnosophistis propriam eorum disciplinam perdisceret. Mox in Aethiopiam vltra rubrum mare transmisit, vt doctis quibusdam viris congrederetur. Sed nec ille solus in hoc commendandus est: nam & alii philosophi, vt sapientiores fierent, vno in angulo non delituerunt. Putabant enim, id quod res erat, ex diuersis locis, variisq; hominibus sapientiam, tanquam à compluribus in omni scientiarum genere absolutis, & expertis esse inquirendam. Osiris Rex Aegyptiterrarum orbem magna ex parte lustrauit: quia ex parte adeó gloriabatur, vt in columna sepulchri sui inscribi iusserit: OSIRIS Rex sum Saturni antiquior filius, qui nullum orbis locum reliqui, ad quem non penetrauerim, docens ea omnia, quæ pro humani generis vtilitate inueni, vt Diodorus Siculus lib. primo attestatur. Huius etiam laudis cupidus erat Alexander Magnus, qui omnium rerum peritiam tanti fecit, vt Aristoteli perexi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mio philosopho hanc solertiam demandauerit, quò perquisitis omnium rerum naturis, de eis quàm diligentissimè scriberet: iussitq́, vt quæcunque huic inquisitioni vsui forent, ei ab omnibus sui fisci opulentiis suppeditarentur. Peregit ergo Aristoteles philosophus excellentissimus, opus quinquaginta voluminibus: quorum plurima hac etiam ætate, magna doctissimorum admiratione, immò vniuersorum vtilitate, perennitq́ æuo in cathedris eruditioribus acceptantur, & leguntur. Cosmographiam, Geometriamq́ sua latissima peregrinatione discens, & docens primus omnium (vt Hipparchus scripsit) Homerus, qui magno ingenii acumine, poësin omni doctrinarum genere referstit, cunctis studiosis perutilem aperuit. Hecateus Milesius etiam primus omnium de situ orbis librum edens, breuiter pauca, sed notiora scripsit, occultiora aliis relinquens: cui tamen gratiæ habendæ sunt: egit enim quod potuit, & breui quidem compendio posterorum ingenia excitauit, & ad vberiora expergefecit indaganda.

Quod autem ille breuiter in commentarium redegerat, longiore argumento eius sequaces amplificárunt, & non modò gentes, regiones, vrbes, maria, flumina, lacus, paludes, fontes, montes, animalia, arbores, virgulta, herbas, & cætera eiusmodi complexi sunt: verùm diuersos ritus, ac mores singularum nationum, & varias hominum naturas, illustres quoq́, & præclaros viros virtute, armis, sapientia, ingenio, doctrina, arte, industria, opere, vel sermone adiiciunt, & res præclarè gestas domi, militiæue suis locis ostendunt, adeò vt ad ciuilem sapientiam nihil præstantius hac disciplina accedere possit. Ita Dionysius Græcus geographus (teste Irenico lib. I.) plurima, quæ vidit, attestatur. Ptolemæus etiam Claudius Alexandriç Rex, etsi multa vidit, tamen longè plura à nuntiis, sumptibus maximis in totum orbem ad vniuersæ terræ inquisitionem missis, fideliter relata, libris suis attulit. Eoq́ casu (teste Strabone lib. I.) fidedignis autoribus ex relatione loca moresq́ scribentibus, fidelis integritas est adhibenda, & iis præcipuè, qui referunt ex scientia vrbanas necessitates, immò & formam, ac magnitudinem simplici, ac breui oratione constringunt. Attamen vt incertarum atque dubiarum rerum Aquilonarium, à paucis hactenus cognitarum, in quibus maximè etiam doctissimi quique hallucinati sunt, verissima, vel sanè verisimilima habeatur notitia: cogitaui ego, faciliori seruato ordine, non scriptis modò, sed & picturis, qui mores & ritus, præliorumq́ insolita spectacula, atq́ diuersorum animalium, tam terrestrium & volatilium, quàm aquatilium ac insectorum, diu desideratas rationes, & maximè his compendio quodam ostendere, qui prędictorum philosophorum exemplo incessanter optant occasionẽ dari sibi in frigidissimis nationibus versandi, atq́ experimentum proprio periculo oium eorum mirabilium, de quibus nobis sermo erit, per præsentem oculorum inspectionem subeundi. Quod quàm impossibile, vel difficile sit, causæ sequentes ostendent, longissimum scilicet iter, ignorantia multorum idiomatum, defectus interpretum, Principum & terrarum discordiæ, explorationis suspicio, elementorum insueta asperitas, ciborum sapor insolitus, latronum & viarum insidiæ, syluarum vastitas, ferarum immanitas, alta rupium præcipitia, præcisa aquarum obstacula, tempestuosa nauigatio, ac propriæ libertatis & quietis amissio. Quocirca hæc omnia, atq́ longè acerbiora per me tampridem mille periculis exantlata, studiosi situm orbis Aquilonaris experiri volentes, pro sua securitate suscipiant, atq́ subsequentibus scripturis et picturis, quasi apertioribus interpretibus, qui dubia atq́ obscura quæq́ illustrent, clatioraq́ reddant, fidem animumq́ accommodent.

Pictura enim non modò gratiam habet, & mirificam delectationem exhibet, sed & præ-

& præteritarum rerum memoriam conseruat, & historiam rerum gestarum ante oculos perpetuò præfert. Quinetiam videndo picturas, in quibus præclara facinora exprimuntur, excitamur ad studia laudis, & ad magna negotia obeunda. Veluti si adolescentes insignis alicuius historiç memoriam, fixis in picturã oculis, intento animo complexi fuerint, vehementi ardore accenduntur ad studia immortalis gloriæ consequendæ: immò etiam hinc fundamentum magnarum artium elicitur, quo à pueritia quisque sagacior redditur ad optimas quasq́ disciplinas capessendas, quemadmodum Plato, ac Cicero leguntur cum plerisq́ aliis huius artis studiosissimi fuisse, eamq́ velut tacentem poesin tenuisse, quandoquidem ipsa lineis, coloribus, proportionibus, & imitatione rerum naturalium accuratissima constans, pro loquaci, & quasi vitæ magistra reputetur, ideoq́ magnifiat. Et certè cùm optimam picturã cernimus, id dicere possumus, quod Vale. Martialis de catella picta cecinit: Ipsam denique pone cum tabella, aut vtrãque putabis esse veram, aut vtrãque putabis esse pictam. Pictura enim ars est peregregia, & ad disciplinam scientiamq́ liberalium studiorum proximè accedit, adeò vt ab homine, literas amore prosequente, meritò amplecti debeat. Qui verò scitè in hac arte vnicuiq́ personæ, atq́ rei depingendæ decorum, modumq́ (ne nimiũ offendat, purumq́ defraudet, vt Apelles) addere potest, is aptior inter excellentes habetur: veluti improbus, imperitúsue arguitur, qui in ornatu, vel lineis apponendis ignorat, quid satis sit, aut desit in arte. Alii tamen tristes vmbras, alii lætas imagines, alii mugitu boues, alii cantu ad retia volucres fictis formis depinxere vocatas, & illusas. Huius autem artis magna vtilitas potissimùm ad Principes & illustres viros spectat, vt illi, cùm tutò à patria (vt dictum est) ob infinita pericula, grauesq́ sumptus in terras ignotas experientiæ capiendæ gratia emigrare, atq́ omnia oculis contueri nequeant, saltem beneficio imaginum rem concupitam animo & cogitatione comprehendant. Inest siquidem (vt Franciscus Patricius asserit) in pictoribus mirifica quædam doctrina, iucunditate, ac rerum varietate condita, quæ lectorem neutiquam otiosum esse permittat: quicquid enim admirandum, quicquid nouum, aut inauditum vspiam gentium, terrarum, locorúmue exisiit, ab illis sic lucidè tractatur, ac si coràm ante oculos poneretur. Ars enim perfectæ naturæ imitatrix, picturam inuenit, vt imaginis specie sine iniuria, ac probro delectaremur, & quæ ante oculos semper habere non possumus, per picturæ similitudinem aspiceremus, atq́ recordaremur. Ideoq́ clarissimorum, fortiumq́ virorum statuas, & imagines grata vetustas in locis illustrioribus posuit, vt iuuenum animos excitaret ad parem laudem, arduis studiis, & strenuis militiæ exercitiis vbilibet assequendam: veluti Alexandri, Darii, Cyri, Iulii, Catonis, & similium heroum infinitorum, atq́ optimorum Principum præsentis æui, vt infrà lib. XVI, cap. XXXVII, ac XLIX. per aliquot exempla clarius constabit.

Verùm quòd præfatio voluminis huius ab insigni commendatione peregrinantium philosophorum, & excellentia picturarum susceperit exordium, nulli mirum videatur, aut otiosum, cùm totus hic liber Aquilonarium rerum & rituum, longa difficiliq́ solicitudine per multos annos quasi in tenebris compilatus, atq́ demum in lucem hominum eductus, similitudine aliarum regionum, variarumq́ historiarum exemplis, ac difformibus naturæ spectaculis illustrari, & ita diffusior multò, ornatioq́ alieno potius, quàm proprio splendore, ad omnium notitiam, & forsitan non exiguam vtilitatem in publicum transmitti debuerit. Duorum tamen præcipuè autorum, videlicet Magni Aurelii Cassiodori, genere Gothi, ac Romani patricii, multorum Regum Gothorum in Italia dominantium prudentissimi cancellarii: ac Saxonis Grammatici, Danorum eloquentissimi historici, communibus sententiis li-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ber hic instructus, & auctus egreditur, cùm alter eorum res Gothicas in Latio viriliter gestas egregiè promouet, alter verò Danus, Septentrioni vicinior, celeberrimis sententiis nedum naturæ secretos effectus, sed & Principum gesta quasi viuis imaginibus interpretatur, prout subsequentibus libris, quid quisq; professus est, succinctè patebit. Aderunt & alii censores optimi, præsertim vetusti temporis, vt Ablabius Gothus, Iordanes, Priscus, Paulus Diaconus, Agathius, Procopius, atque recentioris seculi Albertus Crantzius, & Franciscus Irenicus, Germanicarum Gothicarumq; rerum incomparabiles scriptores, atq; omnium aliorum vltimus Io. Magnus, charissimus frater & antecessor meus, Archiepiscopus Vpsalensis, qui prædictorum, aliorumq; celeberrima testimonia in historiam suam conferens, huic etiam libro viam præbuit, quò solidior, & acceptior ad humanum solatium vniuersis studiosis exhiberetur.

Sed nec benignum lectorem moueat, plurima aliorum dicta in hoc volumine, vel sub eadem forma, vel syncerius, aut breuius recitata, interpretataq; comprehendi: quia in dubiis, obscuris, difficilimis, aut incredibilibus, securius duxi censuram veterum autorum, longis retroactis ætatibus ob multiplicem rerum experientiam approbatorum, adiungendam, quàm temerè aliquid sine teste de subtilibus & abditis naturæ rebus, nulli adhuc, nisi ipsi summo creatori, in consummata virtute compertis iudicandum. Arduum namque est, vetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis (vt Plinius in præfatione Naturalis historiæ asserit) voluisse, abundè pulchrum atque magnificum est, atque his peculiare, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi præferunt gratiæ placendi, prout ipse Plin. & se sæpius, & celeberrimum autorem T. Liuium ad publicum honorem, & priuatam exercitationem opus suum perfecisse attestatur. Ita & ego, licet impari & mitiori vena, ex algidissimis extremisq; Aquilonaribus terris, elementis, idololatris, superstitionibus, maleficis, & fortibus populis, ac durissimis armis, ritu præliandi, ac animalium, & marinorum monstrorum diuersitate, opinor me præclaris ingeniis (licet ea melioribus studiis digna sint reseruari) nonnihil ostendisse, quo satis existimer bonam interpretationis partem studiosis omnibus in tam vario philosophandi genere reliquisse, atque opportunam occasionem ampliter de felicioribus rebus meditandis præstitisse, ne frustra Prouer. IX. scriptum esse videatur: Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia, & si sapiens fuerit, sibimetipsi erit: si autem illusor, solus portabit malum.

Quia igitur vulgaris quædam eorum obiectio est, qui nullis aut paucis communiter scribendo prodesse possunt, aut volunt, vt hæc & similia blaterare non verentur, Scribendorum librorum nullus est finis: quod & beatus Ambrosius contra suos osores meminit. Deinde illud Terentianum verbum odiosè repetunt, Nihil est dictũ, quod non dictum sit prius. Propterea salua istoꝝ censura, qui ita improuidè loquuntur, ad diluendam huiusmodi obiectionem, attendenda erit alia sententia Plinii, qua dicitur, Nullum esse librum (vt omnibus notum relinquitur) tam malum, quin aliqua parte prodesse videatur. Quod vtique verum esse censetur, si eius causa, ordo, & institutum bono iudicio fuerit confirmatum: quod & meis rapsodiis attribuendum puto: quæ si non summa, vel mediocri, aut fortassis minima eloquentia, grauitate, verborúmue pondere (vt hæc docta ætas requirit, & singula quæq; tanquam ad bilancem expendit, examinatq;) congestæ sunt, at bona saltem, & integra fide, ac constanti veritate deprehendentur hisce literarum monimentis consignatæ. Quocirca synceriter opto, vt benignus quisq; interpres, siue lector, æquius ac modestius

pro

pro sua humanitate de his meis laboriosis lucubratiunculis sentiat, cùm nihil me ad hunc intricatissimum laborem, seu potius vertiginosum labyrinthum impulerit, quàm amor & affectus eorum, qui ab orbis initio anxiè cognoscere cupierant, atq; indies addiscere affectant, quid præter vsitatum prophetæ verbum, quòd ab Aquilone pandetur malum, vlterius sit expectandum. Sed interea qui haccuriosa terrenæ subtilitatis indagine (mira semper auscultantes, & abdita conyderantes) torquentur, excelsius oculos eleuent, vt et alium prophetam, Iob scilicet XXXVII. videant, audiantq; asserentem, quòd ab Aquilone aurum venit, videlicet (beato Gregorio interprete) inopinata vitæ celsitudo, & conuersio frigidorum peccatorum, qui ab hæresibus in via difficili fatigati, & mille erroribus illusi, tandem ad fidei, bonicq; operis feruorem, perpetuò stabiles permansuri, conuertentur. Hocq; aurum intelligi velim, non illud quod ferro nocentius est, & auaros affligit, atque Principes ob misera bella ad inopiam, & stirpem in mendicitatem vel aratrum adigit: sub quo inconsolabiliter ingemiscent, dicentq; cum Hieremia: Quomodo obscuratum est aurum, & mutatus est color, optimus scilicet status, & dignitas nostra, vbi quondam in sublimi culmine eleuabamur, nunc autem in horrido sterquilinio vix suspirare valemus. Igitur ad aurum, quod ab Aquilone venit, scilicet innocentiæ fulgorem, & claritatem reuertendum erit: idq; sufficiat pio lectori parumper indicasse, quàm ingens bonum ab Aquilone dimanabit: donec in altero sanctissimo volumine prædicti fratris & antecessoris mei, Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis, quod iampridem sub titulo Metropolis Vpsalensis, de euersione idololatriæ, & plantatione fidei, ac sanctitate multorum Pontificum, atque aliorum fidelium seruorum Dei, ab Aquilone electorum & vocatorum, compositi, extensius aliquid ostendetur.

Quòd autem Gothi ab Aquilone Dei nutu primi venientes in Italiam, vrbi Romanæ multa magnaq; damna referuntur intulisse, hoc sanè maximi autores, quorum primus est beatus Augustinus de Ciui. Dei, & alii complures mitigant, conformiter attestantes, quòd inter omnes barbaras nationes, quæ vnquam molestárunt Italiam, aut Romanum Imperium inuaserunt, nulla vnquam gens clementior reperta sit, quæ humanius ignoscere nouerit, quàm hæc Gothorum: immò quæ & Vrbem multis cladibus deformatam, senioq; confectam, situ squaloreq; coopertam, restauratis legibus, & libertate, quas Sylla crudelis abstulerat, reparari curauerit, & summa populi Romani maiestate, Rege præsertim Theoderico regnante, gubernari: estq; per omnia (vt inquit Historia noua Gothica fratris mei lib. IX. cap. XXIIII.) vetus ciuitatis forma, quam prius Reipub. oppressor Cæsar cum libertate euertit, in integrum à dicto Theoderico Gothorum Rege restituta: qui & Italos, & Romanos omnes perinde ac charissimos filios semper amauit: rursusq; ab eis non secus ac communis omnium parens, circiter annos quadraginta, quibus regnabat, obseruatus. Erat enim talis in ornanda, & conseruanda Italia, vt & ipsam ab omni externa iniuria tueretur, & ciues in tanta pace & tranquilitate conseruaret, vt omnes optimos Principes, qui vnquam ante ipsum fuissent, iustitia, clementia, bonitate, æquitate superauerit. Fuit enim (inquit Procopius) nemine inferior, qui à principio in dignitate Imperiali probatiores fuissent. Gothos quidem, ac Italos pari quadam, & summa beneuolentia suapte humanitate prosequebatur, ita vt omnes (quod vtique difficilimum est) eius imperium oblectaret. Præterea vt honorem Vrbis suæ gloriæ præferret, vetuit ex auro, vel argento monetam cudi alia forma, quàm veteri, dum Romana Respub. floruisset. Vt autem ciues Romani vel nouis erigendis, vel instaurandis vetustioribus ædificiis, maiorem haberent commoditatem, parandæ calcis officinas in pluribus Italiæ insulis fieri procurauit, calcemq; postmodum ciuibus, quorum principia ædificiorum cernerentur, liberaliter & sine pretio est largitus: mul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

taq́ alia pro publica,et priuata Romanæ vrbis instauratione,supra hominum fidem effecit. Hoc & copiosè Cassiodorus in libris suarum Variarum attestatur: qui & insuper dicit,ipsum Regem Theodericum religionis Christianæ,sacrorum locorum, cærimoniarumq́,& Romanorum Pontificum dignitatis curam enixius,quàm multi alii Christiani Imperatores gessisse, nihilq́ vnquam prætermisisse, quod ab optimo Principe optari potuisset. Sed nec defuit aliorum Regum Gothorum eximia pietas, qui nedum sacra vasa aurea & argentea, magnitudine & pulchritudine pretiosissima, bellico furore sublata, in sacras ædes (teste Orosio) referri præceperunt, sed etiam ad templa confugientibus (hostili furente gladio) pepercerunt. Immò etiam victoriosus Totilas ad preces Pelagii Romanorum legati, interdixit, ne ferrum in Romanos vi victos distringeretur,nec quisquam muliebri pudicitiæ illuderet,vt sexus ille omnis iniuriæ expers permaneret. Nec silentio prætereundum est, quo pacto longè ante Totilam (teste Procopio, & Aretino) Vitige Romam obsidente, nullum templum, nec vllus sacerdos, nec res diuina turbata est, sed suæ liberæ executioni permissa.

Vt autem res Aquilonares pro magna parte mirabiles,in hoc volumine contentæ, euidentioribus aliquot exprimantur argumentis, subiungendæ sunt nonnullæ eius vtilitates,quæ inter alia in humanis euentibus frequentius vsui esse possunt, ne fortè ex tot, tantisq́, & tam variis rebus quippiam desideretur, quod in primis diuino honori (cui nil præferendum est) aut Regibus, & eorum subditis, siue in bello,siue in pace seruiat, vnde pietas, fides, abundantia, concordia, atq́ omne expetendum bonum post tot horrendas strages,quæ modò fiunt, restitui firmariq́ possit.

Hæ igitur (inter alia non minus consyderanda) vtilitates veniunt prudenter attendendæ.

Quomodo scilicet Principes, bellatorèsue in solitudinem vi hostium acti,itet inueniant ad humanas habitationes, & in mari errantes experientia ventorum reperiant portum.

Quo pacto seruentur viatores, ne suffocentur in glacie, aut niuibus.

Qua ratione equites etiam armati cauere debeant, ne vi ventorum à monte, vel ponte præcipitentur in aquas.

Quemadmodum veteres pro pudicitia, & iustitia subiere duella.

Quàm austera & sobria fuerit vita gigantum, & educatio illustrium puerorum, exercitatioq́ in equitando.

Quantum falsa moneta noceat, veraq́ prosit.

Quo pacto diuersæ pelles pretiosæ cognoscantur adulteratæ.

Quomodo terribile bellum septennio inter duos Reges Aquilonares præparatum fuerit, & consummatum.

Quemadmodum commutationes rerum sine pecunia fiant, & maximæ nundinæ in aperta glacie.

Quomodo, & cur fiant publica hospitia super glaciem.

Qua ratione distinguantur itinera in amplissima glacie.

Qua seueritate puniantur exploratores, adulatores, & proditores.

Quomodo pauci bellatores contra infinitam multitudinem prælientur.

Quàm multæ,& arduæ sint cautelæ bellatorum.

Quemadmodum fiant mœnia ferrea per sagittas in campo.

Quibus rationibus arces tyrannorum, omnem æquitatem conculcantium, euertantur.

Item quæ, & qualia oppidanis, & inclusis in omni obsidione sint necessaria, & præcogitanda.

Quomodo

Quomodo duces bellatorum se gerant in prælio dubio,& inclinato.

Quàm dispendiosum sit aliena occupare dominia,& perdere propria.

Item quibus modis in nauali, glaciali, vel niuali bello procedendum sit.

Quo pacto recipiantur oratores Principum apud Moschos.

Item quis modus eorum sit in bellando, vel latrocinando.

Quomodo animalia viuant in aspertimo frigore Septentrionis, immò & acerrima bella super glacies committantur.

Sunt tamen & alia fortasse prædictis multò vtiliora, quæ scrutatoribus suis nonnihil amœnioris voluptatis excerpta præbere possint,eò quòd nil ambiguum, nilq́ occultum, quod homines iuuare queat, relinquere deliberârim, ne vel per meipsum longo rerum vsu compertа,vel aliunde conquisita studiosis abscondere,vel supprimere voluisse videar: quæ etsi prima fronte videbuntur fide carere,tamen examinata naturæ secreta dilucidant, atq́ non fidem modò conciliare, sed & admirationem (vnde studia proficiunt) excitare probantur: idq́ efficient, vt bonæ voluntatis meæ cunctis innotescat affectus: quo me ad bene de omnibus merendum promptissimum declarare volui, vt saltem promissis meis, quæ pridem anno M. D. XXXIX. super editione Descriptionis, siue Chartæ Aquilonarium regionum feceram, paruisse,& satis vtcunque feciſse inueniar, æternæq́ id posteritati, quod tum à patria pro fide Catholica exulans, in geographia illa,tabulas Ptolemæi ampliando,obiter delineaueram,posteaquàm Historiam Gothicam fratris & antecessoris mei propria impensa imprimendam curaui, hoc opere Borealium rerum, ac rituum, non minori fide quàm labore concinnato, inq́ conspectum totius orbis emisso, clarius & apertius, quasi viuis coloribus expressisse: eo reseruato proposito, vt melioribus adiutus auxiliis, prædictam Metropolim Vpsalensem, qua euacuatio idololatriæ, plantatio fidei, confutatio hæresum, & vitæ Pontificum cum remediis restituendæ religionis,insigni diligentia ipsius autoris Io. Magni Gothi quondam Archiepiscopi eiusdē metropolis,literis mandatę exponūtur,pari studio valeam diuulgare. Ea autem promissa mea,si non sublimi eloquētia, cuius riuum ne in minimo quidem attigisse me profiteor, at certè simplici, eodemq́ plano, ac vulgari penè dicendi modo, rerum abstrusarum veritatem potius, quàm inanium verborum splendorem secutus,exoluere in animo habui. Non enim mihi excidit præclara illa Fauorini philosophi apud A. Gellium sententia: qui cùm adolescentem quendam verbis ei seculo minimè accommodis affectatè inepteq́ vtentem audiret, Vtendum est, inquit, moribus præteritis, loquendum verbis præsentibus. Interim magnus Dominus, & laudabilis valde, in latenbus Aquilonis fundans Ecclesiam suam, omnes huius voluminis benignos interpretes foueat & conseruet,malignosq́ & stupidos illuminet, vt rectè sentiant de omnibus mirabilibus eius,& vnusquisq́ veritatem loquatur cum proximo suo. Pro maiori verò instituti nostri declaratione, sequentem Scandianæ insulæ descriptionem lectoris oculis subiicere libuit.

Regnorum Aquilonarum descriptio, huius Operis subiectum.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS DE RITV GENTIVM ET NATVRA RERVM AC VSV BELlandi populorum Septentrionalium.

De Biarmia, & situ, ac moribus eius.

CAP. PRIMVM.

BIARMIA igitur est regio Septentrionalis, cuius zenit est in ipso polo Arctico: eiusq; Orizon est idem cum circulo æquinoctiali: qui Zodiacũ in duas partes æquales intersecãs, efficit, vt vna medietas totius anni sit vnus dies artificialis, & altera medietas vna nox: & ita totus annus esset ibi vnus dies naturalis. Sed cùm ibi sol nunquàm magis 23. gradibus sub Orizõte deprimatur, videtur (inquit autor sphæræ) quòd illis sit dies cõtinuus sine nocte. In omni enim climate dies oritur, antequàm sol supra Orizontem eleuatur per 18. gradus, secundum sententiam Ptolemæi, aut secundum alios ad 30. gradus, scilicet per quantitatem vnius signi. Hactenus conuenienter ad naturam philosophatus est idem autor sphæræ. Quod autem subintulit, iniuriosum est naturæ: quam iudicare debuisset prouidentiorem circa conseruationem vniuersi. Illam enim nunquàm intermissam lucem naturæ beneficio concessam, perpetuis nubibus obfuscans; ait, radium solarem ibi existentem, adeò debilis esse virtutis, vt eleuatos vapores consumere, aut purgare nequeat. Proinde (inquit) neq; aër serenus ibi est, neq; dies. Hoc ille dicere voluit. At ex oppositio surgũt duo magni philosophi, Plinius, & Solinus, qui propter continuam solaris luminis præsentiam affirmant, ibi omnia intolerabili solis ardore periclitari. Ita isti, & ille,

Positio autoris sphæræ.

Positio Plinii & Solini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Biarmia duplex.

Pascua feracissima.

Monstrosi populi.

Cerui iugales, idem rãgiferi.

Memmingus satyrus.

Piscium copia, & venatio.

Idololatrę.

inter se naturam ipsam temerè damnatam, à frigore niuium ad calorem nimium protrudentes, errauerunt, aliisque occasionem errandi præstiterunt: qui si Dei prouidentiam, & naturæ moderationẽ intimius perpendissent, moderatius loquẽtes in scyllã, vel charybdim nõ impegissent. Diuiditur autẽ Biarmia, secundũ Saxonẽ Sialandicũ, in vlteriorem, & citeriorem. In hac citeriore sunt montes perpetuis, sed innocuis niuibus offusi, æstiuique ardoris expertes: inter quos inuiis nemoribus, & saltibus abundat: pascuorum feracissima, inusitatisque alibi bestiis frequens, vt inferius libro de animalibus ostendetur. Crebri in ea fluuii, ob insitas alueis cautes, stridulo, spumantique volumine perseruntur. In vlteriore verò Biarmia sunt quidam monstrosæ nouitatis populi, ad quos aditus inuius, & insuperabilibus periculis obsusus est: nec facilè mortalibus patere potest. Maior siquidẽ itineris pars præaltis niuibus perenniter obsidetur: quas si quis superare velit, ceruis iugalibus (quorum maxima copia illic est, vt apud Italos asinorum) currum instruat, cuius incredibili celeritate eximio gelu rigentia iuga transcendat. Meminit Saxo prædictus, Memmingum quendam syluarum satyrum, insignibus diuitiis præditum, illic mansionẽ tenuisse: ad quem Hotherus Suetię Rex domitorum ceruorum cursu peruenies, maximorum spoliorum, opumque adeptione ditatus, & felix euasit. Vtraque tamen hęc terra vallibus, campisque distincta, fruges, si seminarẽtur, haud negaret: sed inexhausta piscium vbique copia, & ferarum frequentissima venatio, efficit, ne ibi panis vsus magnoperè concupiscatur. Pugnaturi Biarmienses, arma artibus plerunque permutant, carminibúsque in nimbos soluere cœlum, ac lætam aëris faciem tristi imbrium aspergine confundere consueuerunt. Sunt Biarmi idololatræ, & Amaxobii Scytharum more, atque in fascinãdis hominibus instructissimi. Quippe aut oculorũ, aut verborũ, aut alicuius alterius rei maleficio, homines ita ligant, vt liberi non sint, nec mentis cõpotes, sæpèque ad extremam maciem deueniãt, & tapescendo dispereãt. Solinus in Africa, Plinius in Tribalis esse eiusdem generis maleficos perhibent: qui si impensius laudauerint pulchras arbores, lætas segetes, infates amœniores, egregios equos, pecudes pastu, atque cultu optimas, emoriãtur repente. Sed de similibus maleficis, ac eorum præstigiis, & instrumentis, inferius est narrandum.

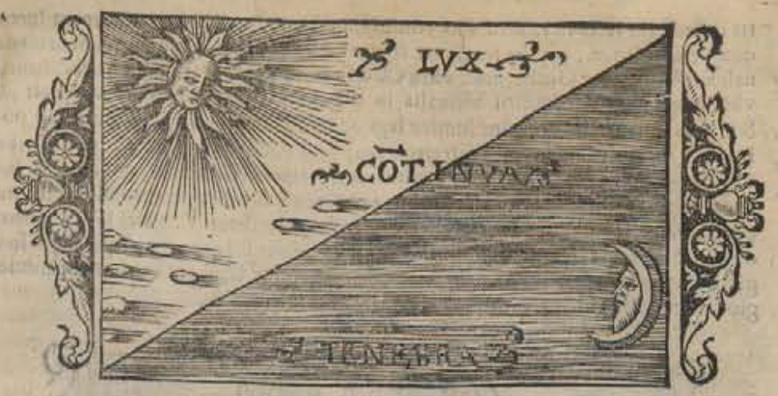

De Finmarchia, & gentibus eius.

CAP. II.

Homines robusti.

Aër semper frigidus, sed innocuus.

Aëre pisces siccantur.

Dies continuus

Zenit Finmarchiæ,

Nox continua, Signoru ortus.

Causa inæqualitatis ortus.

FINMARCHIA regio est Septentrionalis partis Noruegiæ, olim ob sui amplitudinem Regio titulo decorata. Hæc etsi rigidiorem orbis terrarum partem culturam, ac mansionẽ sortita est, attamen homines robustis corporibus, & animo magno habet, qui ab hostium incursu se strenuè defendere solent, vt infrà de bellis Finmarchorum ostendetur. Aër illius regionis, sicuti & vicinarum, semper frigidus est, & serenus, innocuus tamen humanis corporibus, rarissimas pluuias tempore æstiuo admittens: tantaque est illic aëris temperies, vt pisces nullo sale conditi, sed solo aëre siccati, toto decennio à putrefactione durent, vt infrà lib. de piscibus. cap. de piscatura periculosa ostendetur. Ab octauo Cal. Aprileis vsque ad sextum Idus Septembreis, est illic continuus dies, nullis interuenientibus tenebris, videturque sol à IIII. Nonas Maii vsq; ad Cal. Augusti, nulla intercidente nocte. Quo fit, vt sine graui periculo ibi nauigetur: aliquin in tenebris, ob latẽtia saxa, periculosissima esset illic nauigatio. Est autem Finmarchiæ zenit inter circulum Arcticum, & polum mundi, ipsorumque Orizon intersecat Zodiacum in duobus punctis æquè distantibus à principio Cancri: & in reuolutione firmamẽti cõtingit, quòd illa portio Zodiaci intercepta semper relinquatur supra Orizontem: vnde patet, quòd quandiu sol est in illa portione intercepta, erit vnus dies continuus sine nocte: & si illa portio fuerit vnius signi, erit ibi dies continuus vnius mensis sine nocte: ad quantitatem duorum signorum erit duorum mensium. Et ita deinceps ex oppositio contingit eisdem, quòd portio Zodiaci intercepta ab illis duobus punctis æquè distantibus à principio Capricorni, semper relinquatur sub Orizonte: vnde cùm sol est in illa portione intercepta, erit vna nox sine die, breuis, vel magna, secundum quantitatem interceptę portionis. Signa autem reliqua, quæ eis oriuntur, & occidunt, præposterè oriuntur, & occidunt. Siquidem Taurus ante Arietem, Aries ante Pisces, Pisces ante Aquarium præposterè oriuntur: & tamen signa his opposita oriuntur recto ordine, & occidunt præposterè, vt Scorpius ante Libram, Libra ante Virginem: & tamen signa his opposita occidunt directè, illa scilicet, quæ oriebantur præposterè, vt Taurus &c. Hæc ex autore sphæræ descripsisse volui, vt promptior sit lectori occasio de illis terris philosophandi. Plinius verò lib. II. cap. XIX. dicit: Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi cùm pars æqua mundi super, subterq; terras omnibus fiat momen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa, longiore tractu tenent lucem: quæ verò obliqua, ocyore transeunt spatio. Ab hac tamen Finmarchia Septentrionali ad Australiora Gothorum, vltra CCCL. milliarium Gothicorum est distantia: vbi mediis noctibus solstitii æstiualis in distinctis locis, Lincopiæ videlicet, & Scaris, minutissimæ literæ sine lumine legi, ac scribi, immò pecuniæ numerari possunt. Quibus etiam in locis sub elevatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maii ad initium Augusti, nullæ penitus conspiciuntur stellæ, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardens rubus penes terræ superficiem paululum to temporis interuallo (omniũ admiratione, & horrore) peruidetur. Præterea hic aduertendũ puto, autorem de nat. rerum dicere: Quibuscunque sol propior est, eis dies longior, & calidior est: quibus autem remotior, eis breuior, & frigidior dies apparet: lõgior eunti versus Occidentem, quàm eunti versus Orientem.

Distantia locorum.

Nullæ videntur stellę in æstate.

Autor sphęræ.

De VII. fratribus alienigenis.

CAP. III.

INCREdibilis multitudo hominũ Septentrionalium.

DECLARATIS Finmarchorũ moribus, ac asperitate cœli, soliq́, subquorum aspectu, & natura, incredibilis hominum multitudo genita sit, & in vniuersum orbem antiquitus magis, quàm hi sce tẽporibus, propagata, libet in primis communi omnium relationi insistere (cuius & Paulus Diaconus in principio histo. Longobardorum quasi pro miraculo meminit fidemque attribuere, in extremis Circiũ versus Aquilonaris Germaniæ finibus, in ipso Oceani littore antrum sub eminẽti rupe cõspici, vbi septẽ viri (incertum quo tempore) longo sopore sopiti quiescunt, ita illæsis, nõ solùm corporibus, sed etiã vestimẽtis, vt idẽ autor asserat, ex hoc ipso, quòd sine vlla per tot annorũ curricula corruptiõe perdurãt, dociles easdẽ, & barbaras natiões veneratiõi haberi. Hi denique, quantũ ad habitũ spectat, Romani esse cernũtur: è quibus dũ vnũ quidam curiosa cupiditate stimulatus vellet exuere, mox eius (vt dicitur) brachia aruerũt: pœnaq́ sua cæteros perterruit, ne quis eos vlterius cõtingere auderet. Sicq́ videtur, ad quẽ cos pfectũ per tot tẽpora prouidẽtia diuina cõseruet: sortassis horũ quãdoq́ (quia nõ aliter, nisi Christiani esse putant gẽtes illæ prædicatiõe saluandæ sunt: quea dmodũ Sigebertus anno Domini CCCC XLVII. refert de septẽ fratribus apud Ephesum à Decio Imp. pro Christo tormentis, q́ spelũca se clauserũt, & facta oratiõe ibi obdormierũt, & post annos suæ dormitionis circiter CC. ore speluncæ, quod suo tẽpore Decius obstruxerat, patefacto diuinitus, à somno surgunt: & asserta fide nostræ resurrectionis coram Theodosio Imperatore

Sigebertus de VII. fratribus CC. annis dormientibus.

Testimoniũ resurrectiõis coram Theodosio factum.

Imperatore, de qua multum dubitabatur, iterum dormiunt in Christo. Nomina eorum hæc sunt, quæ in baptismo acceperunt, Malchus, Maximinianus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, Constantinus.

Nomina eorum

De Scricfinnia.

CAP. IIII.

CRICFINNIA regio est inter Biarmiam, ac Finmarchiam sita, angulum tamen longiorem versus Austrũ, & mare Bothnicum emittens, quasi cauda sit principaliter appellata, quia incolæ eius admirabili quadam celeritate certis planis lignis instar arcuum in anteriori parte curuatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi vtuntur, quibus sese arbitraria voluntate sursum, deorsumque, vel obliquè super niuium cacumina transferunt expeditè: eo tamen modo seruato, vt vnum lignum altero sit longius mensura vnius pedis, iuxta virorum, vel mulierum proceritatem: vtpote si vir, vel mulier sit octo pedum longitudine, lignum vnius pedis totidem habebit pedes in longitudine iusta, reliquum verò nouem. Præterea prouiderant, quòd ligna illa subducta sunt tenerrima pelle vituli rangiferorum: cuius forma, & color ceruino colori assimilatur, sed longè procerior, & maior est: de cuius natura infrà libro de animalibus ostendetur. Cur autem pellibus tam tenerrimis hæc ligna subducantur, variæ redduntur causæ, vt videlicet celeriori lubricitate sese trãsferãt per altas niues, vt expeditius rupiũ voragines, & præcipitia transuerso motu euitent, vt sursum dirigentes cursum, retrorsum non excidant: quia pili instar sudium, aut echinorum se erigunt, miráque naturæ potentia, ne relabantur, obstiunt. Talibus igitur instrumentis cum ingenio currendi instructi, montium inaccessa, valliúmque ima, hyberno præsertim tempore assequuntur. Sed non æquè faciliè

Modus celeritmus currendi lignis planis pedibus affixis.

Forma lignorũ

Cur pelles lignis subdantur.

Montium inaccessa penetrãt

Universidad de Deusto
Biblioteca

in æstate, licet habeant niues: quia impressioni lignorum citissimè cedunt. Neque enim vlla rupes adeo prominet, quin ad eius fastigium callida cursus ambage perueniant. Primò siquidem vallium profunda relinquentes, scopulorum radices tortuosa gyratione perlabuntur: sicq; meatum crebræ declinationis obliquitate perflectunt, donec per sinuosos collium anfractus destinatum loci cacumen exuperent: quandoquidem idipsum venationis ardore facientes, quandoquidem de ingenio, & artis magisterio contendentes, veluti stadiorum cursores constitutum brauium susceptur i. Quibus ingeniis, & cursibus, etsi Papa Paulus III. referente D. Philippo Archinto Episcopo Salutiarum, almæ Vrbis gubernatore, fidem adhibere noluit, tamen reuera sic se habet cursus iste, prout superius, & inferius demõstratur.

Tortuosus cursus.

Papa Paulus III.

Adhuc de situ, & qualitatibus eius.

CAP. V.

VID veteres Gothicarum rerum scriptores de aspectibus syderum extremi Septentrionis, & gentibus, ac moribus eorum suo æuo senserint, paucis ostendetur. Iordanes in principio historiarum suarum asserit, gentem esse in Arctoa, quæ fertur in æstate media X L. diebus, & noctibus, luces habere continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum, noctiumque numero, lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio alijs, damnóque impar est: quia prolixioribus diebus solem ad Oriẽtem per axis marginem vident redeuntem. Breuioribus verò non sic conspicitur apud illos, sed aliter: quia Austrina signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illos per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ verò ibi gentes Erefennæ (quas rectius dixisset Scricfinnos) quæ frumentorum non quæritant victum, sed carnibus ferarum, atque auium viuunt: vbi tanta paludibus fœtura ponitur, & vt augmentum præstent generi, & satietatem, ac copiam genti. Piscibus tamen sole, aereque siccatis frequentius vesci videntur. Paulus Diaconus Longobardorum historicus lib. I. cap. V. dicit in Septentrione Stritobinos (quos verius Scricfinnos appellasset) habitare, qui etiam æstatis tempore niuibus non carent, crudis agresthum animalium carnibus vescentes, de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Hi à saliendo nomen ducunt. Saltibus enim

Iordanes.

Dies æstate, & noctes hyeme continuæ.

Scricfinni frumento carẽtes

Paulus Diaconus.

Nix æstatis tempore.

enim vtentes, arte quadam ligno antrorsum incuruo ad arcus similitudinẽ feras assequuntur. Apud hos est animal ceruo simile, de cuius ego corio, vt fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicæ genutenus aptatam conspexi. Verùm de illo animali, rangifero scilicet, & vestibus ex pilis eius, inferius forsitan mirabiliora dicentur. Igitur in his locis circa æstiuum solstitium per aliquot dies etiam noctu clarissima lux cernitur, dieſque ibi multò maiores, quàm alibi habentur: sicut e contrario circa brumale solstitium, quamuis diei lux adsit, lux tamen ibi non videtur, dieſque magis minuuntur, quàm vsquam alibi, noctesque longiores existũt: quia quantò à sole longius discceditur, tantò sol ipsi terræ vicinior apparet, & vmbræ longiores excrescunt. Præterea Franciscus Irenicus lib. X. cap. IX. Germaniæ diligentissimus scriptor ad hanc Pauli Diaconi opinionem addit, calidiores noctes esse apud alias gentes, quàm apud Germanos dies. Aristoteles huius rationem affert in problematibus, particula XXVII. quia sol propinquior est, & aër mouetur nihil minus quàm post diem. Higinius libro vlt. Sol, inquit, ab Ariete transiens ad Chelas, extendit sex mensium diem his, qui inter Arctos sunt. Item vsque ad Aretem efficit his locis sex mensibus: econtrà illis, qui in Boreali polo sunt, vbi sex mensibus noctem componit. Nec mirandum hoc est, cùm Homerus in Odyss. scribat, vbi Lestrygonũ meminit, pastores audiri posse, quorum vnus mane exeat, alius simul intret: tam paruo spatio illic noctem, & diem distare. Præterea Plinius lib. II. cap. LXXVII. de longissimo, ac breuissimo die mentionem faciens, tradit in Britannia diem esse XVII. horarum, vbi æstate lucidæ noctes haud dubiè repromittant id, quod cogit ratio credi, solstitialibus diebus accedente sole propius verticem mũdi, angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus, noctesque ecõtrà ad brumam remoto: quod fit in Tyle sex dierum nauigatione versus Septentrionem à Britannia distante.

Rangifer.

Lux clarissima in noctibus.

Longissimæ noctes.

Irenicus.

Aristoteles.

Higinius.

Dies sex mẽsiũ Nox totidem.

Plinii opinio de longitudine diei & noctis.

Britannia.

De ventorum nominibus, & effectibus eorundem.

CAP. VI.

TRADIT Aristoteles lib. I. Meteor. quosdam sapientes, omnes ventos vnũ nominasse ventum, sicuti omnia flumina vnum flumen natura: ponentes, ventum esse aëris motum, & quòd diuersitas ventorum accidit pro diuersitate

Opiniones de ventis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Venti 4. & eorum natura.

locorum. Sed quia hoc dixerunt absque inquisitione, melior, & rectior fiet sermo causis naturalibus consyderatis. Nunc verò notissimum relinquitur, quatuor esse ventos principales, videlicet Meridionalem, siue Australem, Septentrionalem, Orientalem, ac Occidentalem. Australis ob sui loci principium, sed maximè progressum, calidus est, & humidus, ex adiunctis vaporibus calidis, & siccis flatum suscipiens vehementem: quo etsi hyemis tempore in Septentrionem peruenit, tamen frigoris asperitate illico repercussus euanescit, donec vero solis adiutorio regrediens, glacies, & niues in flumina cogat. Septentrionalis huic oppositus, frigidus est, & siccus: quod ex nimia solis remotione contingit. Cùm enim sol ad eum aduenerit, altissimus est, & à terra remotus: ideóque in aere fiunt nubes, & frigora fortiora. Orientalis in calore, & frigore temperatus est, à collateralibus ventis mutabilem suscipiens qualitatem: in dextra parte à Vulturno vim desiccandi, in sinistra ab Euro nubes generandi. Suntq; generaliter Orientales venti Occidentalibus semper meliores. Occidentalis, cuius locus, vnde exit, vt temperatus est, & aliquantulum frigidus, & humidus, ita & ipse ventus inde procedens: qui si in principio noctis flauerit, & in principio diei, quia veniunt ab aere, in quo sol operatus non est, spissiores erunt, & grossiores venti: quòd si in fine diei, & principio noctis flauerint, erunt siccliores, & subtiliores. Sunt & alii octo venti istorum suffraganei, & natura suorum principiorum affines, non tamen adeò feruentes. Horum vnusquisque dum mouetur, natura aëris, & corporum complexiones mutantur. Boreas enim corpora indurat, & confortat, humores, & spiritus clarificat, cerebrum sanat, sensus subtiliat, motum confortat, malos humores, ne in alia membra discurrant, contrahit: quod ideò fit, quia corporis exteriora refrigerat, & calor naturalis intus adiuuatur. Tusses facit, & dolores pectoris, propter desiccationem spiritualis instrumenti: digestiones, & vrinam stringit, dolores oculorum parit, corporibus frigidis nocet. Auster econtrario neruos emollit, corpora, humores, sensus, & spiritus turbat: inde grauitas auditus, vertigo oculorum, pigritia, tarditas motus: caput grauatur, virtus digestiua languescit: quia ventus hic calidus est, & humidus, cerebrum impellens humidis humoribus: quæ omnia humectationem, & cerebri denotant defectionem. Defectio enim digestibilis fit ex humoribus à cerebro ad stomachum descendentibus. Orientales autem, & Occidentales venti, ex sui temperie sunt corporum temperatiui: octo verò alii secundum naturam suorum principalium operantur circa corpora, sed tamen mediocrius. Inter omnes autem ventos Plinius ait Septentrionalem esse saluberrimum, & Austrum noxium, ac æstuosum, reliquos verò temperatos. Omnes tamen venti vicibus suis spirant maiore ex parte: aut, vt contrarius definenti incipiat, cum proximè cadentibus surgunt. A leuo latere in dextrum vt sol ambiunt. Iisdem autem ventis in contrarium nauigatur prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrant. Austro maiores fluctus eduntur, quàm Aquilone, cùm ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Noctu Auster, die Aquilo vehementior: & ab Ortu flantes, diuturniores sunt ab Occasu flantibus. Sol oriens, & occidens, auget fluctus meridie, comprimit temporibus æstiuis: comprimuntur etiam vel nimio æstu, vel frigore, vel imbribus. Sunt etiam particulares venti quibusque gentibus, vti Circius à Norwegia cadens in ruinam Hollandorum, seu Batauorum. Item Hellespontius, quo Herodoto lib. VII. referente, periit maxima pars Xerxianæ classis, nempe CCCC. naues: erat enim venti vis intoleranda, vt infrà de Circio ostendetur. Item ventus Corus, & Circius, quasi omni anno in mari Gothico, seu Suetico, adeò insuperabili tempestate fœuiunt, vt maxima nauium multitudo vel submergatur, vel, diro naufragio periclitetur: immò nec aggeres, aut lapides littorales ita firmati, cõpositiq; uidentur, quin aliquando ventis eisdem absorpti, in viscera maris refluentibus vndis extrahantur, vt infrà dicetur.

Auster.

Causant dolores.

Septentrionalis saluberimus.

Aduersa vela vnde.

Fluctus vnde.

Venti particulares.

Hellespontico vẽto CCCC. naues periere.

Lapides grandissimi rapiũtur ad mare.

De

De necessaria cognitione ventorum.

CAP. VII.

AC imagine declaratur admirabilis obseruatio diuersarum regionum orbis, maximè Septentrionalium, circa solis, & lunæ proprietates, in qualitatibus aëris consyderandis, eo videlicet modo, quòd sol purus oriens, ac non feruens, serenum annũtiat diem: pallidus autem, grandinem. Si verò occidit pridie serenus, & oritur, tantò certior fides serenitatis habetur. Croceus autem oriens, pluuias indicat: idemque ventos, cùm ante ipsum oriẽtem nubes rubescunt. Quòd si rubentibus interuenerit, pluuias designat orituras. Circa occidentem cùm rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Si autem in eius exortu sparguntur, partim ad Austrum, partim ad Aquilonem, pura licet circa eum serenitas sit, pluuias tamen cum vento significant. Et si in eius occasu pluat, aut radii nubes in se trahant, asperam in proxima die tempestatem significat. Si autem in oriente radii illustres eminent, quãuis circundati nube non fuerint, pluuiam prætendunt. Si nubes ante solis ortum globentur, asperũ denuntiãt imbrem: si ab ortu repellantur, & ad occasum abeant, serenitatem. Si nubes solem circuncludant, qui nihilominus in se purus, vnius orbis, & serenus relinquatur, tantò tempestas erit turbidior: si verò duplex etiam orbis fuerit, tantò atrocior. Quòd si ex ortu, vel occasu fiat, ita vt rubescant nubes, maxima ostendetur tempestas. Si non ambiunt, sed incumbant, à quocunque vento fuerit, idem portendunt. Si à meridie, imbrem. Si oriens orbe cingatur, ex qua parte is eruperit, expectetur ventus. Si totus æqualiter effluxerit, serenitas erit. Si ante ortum radii se ostendunt, pluuiam, & ventum portendũt. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis leuem tempestatem. Si nebula, vehementiorem. Si cadente sole, ventum. Lunæ autem quarta æquè attentè obseruatur. Si explendens exorta puro nitore fulserit, serenitatem creditur portendere: rubicunda ventos: nigra verò pluuiam: erecta, & insecta, ventos signat: obtusa pluuiam. Cornu Septentrionale acutum, rigidum, præsagit ventum: inferius, Austrum: vtraque verò recta quarta, noctem ventosam. Si quarta die luna recta fuerit, grauem tempestatem in mari præsagit: nisi habeat circa se coronam,

Sol purus quid significet, & reliqui colores.

Croceus.

Sol rutilans in occasu quid significet.

Radii illustriores in oriente.

Nubes.

Ventus vnde.

Circulus cãdidus.

Cornu acutum lunæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Plenilunium. cùm illo modo non ante lunam plenam hyematuram ostendit. Si plenilunio per dimidium pura fuerit, dies significat serenos: si rutila, ventos: nigrescens, imbres. Et si orbe aliquo nubem incluserit, ventos destgnat: quam si ruperit, & surrexerint orbes gemini, maiorem tempestatem: & magis si tres, secundum quòd aut albi, aut nigri: quidam interrupti, aut distracti orbes fuerint. Nascens luna, si cornu superiori ab Arcto surgit, pluuias decrescens dabit. Si plena circa se orbem habuerit, ex ea parte ventum ostendit, ex qua is maximè splendebit. Si in ortu lunæ cornua fuerint grossa, designatur tempestas horrida. Si autē quarta orbē habuerit vento Fauonio flante, hyemalis erit toto mense. Si quintadecima vehementius flāmæ apparuerint, asperas tempestates portendit. Sunt & ipsius lunæ septem articuli, quoties in angulo solis incidit, plerisque intra illos tantum obseruantibus præsagia, tertius, octauus, vndecimus, 15. 19. 23. 25. De radiis autem, & virgis solaribus, ac lunaribus supradictis, satis se resoluit Seneca lib. VI. nat. quæst. asserens, certū genus earū esse vnius radii, quę si per angusta foramina tenues, & intentę, distātèsque inter se diriguntur, imbrium sunt signa descensurorum. Cometæ verò ferme omnes sub Septentrione, sub lacteo circulo nunquàm, in Occidua parte, si Plinio lib. II. cap. XXV. credendū erit, breuiori VII. & longissimo LXXX. dierum spatio, apparere videntur.

Nascens luna.

7. articuli lunę.

Cometæ.

De futura qualitate ventorum.

CAP. VIII.

Victruuius.

QVOD si viro insigni Victruuio in fundamēto, cōplemētóque structurarum perpetua commendatio fit attributa, quòd noxios, sanosq; ventos in terra firma seruandos, vel euitandos prospexerit, & docuerit, quantò amplius cōmendandi sunt autores, qui in vastissimo mari, horridáque solitudine docuerint sequendos, vel fugiendos esse ventos: quorum notitia salus, ignorantia vero mors, & pernicies infallibiliter apparebit. Contingit enim ventorum experientia, & notitia, infelices homines non minora vitæ discrimina quādoque in inuiis nemoribus inter crudeles bestias errabundos euadere,

Ventorum necessaria cognitio.

dos euadere, quàm in marinis tempestatibus, & procellis, horrenda naufragia, immo mortem præsenti simam declinare. Hanc artem Tartari, Scythæq; callentes, viamq; in solitudinibus non habentes, prosperè etiam tempore belli sæpius profiscisuntur: hanc forsitan naturæ regulam imitantes, quòd densiores arborum vertices, & rami ad Austrum sole contracti, humanas habitationes frequētius errantibus indicant, sicuti versus Occidentem declinanda sunt crepuscula longiora. Quod quia militares homines, Reges quoque, ac principes infaustis præliis quandoque presi, vel fugati, experiri coguntur, longè vtilius esset, vt in otio virtutem ventorū potius, quàm taxillorum amplecterentur, ne ob ignorantiam tam facilis, ac vtilis disciplinę, in vitæ discrimen, aut mille pericula, vel hostilem captiuitatem, vbi mori potius, quàm viuere vellent, perpetuò gemebundi laberentur. In mari autē, etsi aliena directione contra omnem ventorum, tempestatumq; iniuriam, & securitiam videntur securi, propria tamen experientia, necessitate vrgente, frequentius euadunt feliciores: eoq; casu vno principe, Rege, vel duce euadente, infinita hominum multitudo, seu regna, pristinæ felicitati restituuntur. Sed quomodo id fieri soleat, inferius lib. de campestribus bellis, & eorum stratagematibus, specialiter ostendetur.

Via in solitudine cognoscenda.

Militaribus necessaria ventorū cognitio.

Fuga tutior.

Regum liberatio.

De necessaria cognitione ventorum.

CAP. IX.

VIA igitur de necessaria cognitione ventorum hic sermo subiectus est, congruit præfari ad mentem Isidori lib. XIII. qui sic diffinit eundem: Ventus est aer commotus, & exagitatus: sic dictus, eò quòd vehemens sit, & violentus. Vis etenim eius tanta est, vt non solùm saxa, & arbores vellat, sed etiam cœlum, terramque conturbet, & maria cōmoueat, pro diuersis partibus cœli diuersa nomina adipiscens. Ventorum autem spiritus quatuor sunt principales: quorum primus ab Oriente Subsolanus, à Meridie Auster, ab Occidente Fauonius, à Septentrione eiusdem nominis ventus aspirat. Horum quisque hinc inde geminos collaterales habet. Subsolanus à latere dextro Vulturnum, à leua Eurum. Auster à dextris Euroaustrum, a sinistro Austroafricum. Fauonius, qui & Zephyrus dicitur, à parte dextra Africum, á sinistra Corum. Septentrio à dextris Circium, & à sinistra Aquilonem. Hi XII. venti globum mundi flatibus circumagunt: quorum nomina ex propriis causis assignantur. Nam Subsolanus dicitur, quia sub solis ortu nascitur. Eurus, quia ab Eoo flat, id est, ab Oriente. Vulturnus est Subsolano coniunctus, quia ab alto tonat. Auster ab hauriendo aquas: vnde & crassum aërem facit, & nubila nutrit. Hic Grecè Notus vocatur, quia interdum aërem corrumpit: nam pestilentiam ex aëre corrupto natam, Auster flans in regiones reliquas transmittit. Sed sicut Auster pestilentiam gignit, sic Aquilo repellit. Euroauster dicitur, quia ex vna parte habet Eurum, & altera Austrum. Austroafricus, quia hinc inde iungitur Austro, & Africo. Zephyrus Grecè, eò quòd flores, & germina flatu eius viuificentur. Hic Latinè Fauonius dicitur, eò quòd foueat quæ nascuntur. Austro flores soluuntur, Zephyro fiunt. Africus à propria regione vocatur, quia ibi flandi initium sumit. Corus ab Occidente æstiuo flat: sic dictus, quia vento circulum claudit, quasi choros faciens. Septentrio, eò quòd à circulo septem stellarum consurgat, quæ vergentes è mundo resupinato capite ferri videntur. Circius dicitur, quia est Coro conniunctus.

Ventus quid.

Ventorum 4. spiritus sunt.

Ventorum nomina.

Venti 12. subdiuisi.

Notus.

Aquilo repellit pestem.

Ventorum effectus.

Pli. lib. 2. cap. 49.

Circius.

Boreas à montibus sic dictus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EFFECTVS · VĒTOR · IN · SEPTEMTRIONE ·

Aquilo,quia aquas stringit,& nubes dissipat. Est enim ventus gelidus, & siccus. Idem Boreas,quia ab Hyperboreis montibus flat: vnde natura frigidus est. Natura enim ventorum Septentrionalium frigida est,& sicca: Australium calida, & humida. Ex omnibus autem ventis duo cardinales sunt, Septentrio, & Auster. Extra hos duo sunt spiritus, vbique magis quàm venti, aura in terra, altanus in mari. Præter hos ventos iam enumeratos, surgit alia ventorum distinctio, quam Vitruuius lib. primo habet: quæ continet XXIIII. ventos. Demum mare Gothicum,& Liuonicum nauigantes,necesse habent propter insulas, ac saxa latentia, ventorum distinctionem ad ventos XXXII. (nisi singulo momento periclitari maluerint) accedendo,ac fugiendo numerare,ac consyderare.

Aquilo.

Venti cardinales.

Venti 24.

Venti 32.

De vehementia venti Circii.

CAP. X.

QVANTA sit ventorum austeritas, & sæuitia in locis Septentrionalibus, abdita naturæ causa vix poterit, nisi per eorum manifestos effectus, explicari, præsertim de vento Circio, qui sicut nulli ventorum violentia inferior est, ita nedum in Aquilone, sed vbicunque vel sui natura, vel loci exhalatione vehementiam susceperit, omnia rapit, ac concutit, vt cœli,terræq; conturbator appellari mereatur. Et quia huiusmodi violentiæ infinita in diuersis mundi regionibus afferuntur exempla,etiamà magnis scriptoribus in libros relata, vnum tamen atque alterum adduxisse contentus,ad eius potentiam, quam in Septentrione demonstrat,retorquebo modum. Portus est in Islandia (terra scilicet mari glaciali vicina, sub dominio regni Norwegiæ, vulgari sermone Vestrabord) Occidentalis dictus, penes quem in littoralibus spatiis, & campis obequitantes armati, potenti flatu huius venti Circii quasi stuppa prosternuntur in terram. Similiter penes portucrypticos, id est,in cauernosis rupibus,& antris habitantes, eo præcipuè tempore brumæ, quo sol regreditur ad solstitialia signa,quando in marinis fluctibus venti sunt temperatiores. Sunt præterea montes in Hybernia mediocri sublimitate in pluribus locis eminentes: in quibus, si quis iter hoc Circio vento flante perficere tentauerit, nedum periculum, & ruinam expectare cogetur, sed spiritus suffocationem in præcipitis voraginosis. Præterea quàm formidabiles,& noxii sint venti in Occidentalioribus Norwegiæ-

Ventus Circius

Terræ cœlique conturbator.

Islandię portus Vestrabord.

Spiritus hominũ suffocator.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nulla ligna vastantur.

pis, ipsi incolæ, immò & alienigenæ eò confluentes, non ignorant. Nullum enim lignum, neque fruticem, ob violentiam huius venti, ibidem germinare intuentur.

Ossibus piscium cibi coquunt.

Quo fit, vt ob eorum defectum in ignibus instruendis, cibisq; coquendis, ossibus magnorum piscium vtantur.

Circius rapit tecta domorũ.

Quantum etiam sęuiat ventus iste in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipsi habitantes magno incõmodo suo sæpius experiũtur. Rapit enim integra tecta domorũ, eaq; per immensa terrarũ spatia dissoluta dispergit.

Narbonenses, Beneuentant.

Quod & fieri apud Narbonenses, & Beneuentanos, Cato, Procopiúsque, variata ratione pro locorum distantia, meminere: quòd scilicet armatum hominem, plaustrumq; oneratum in præcipitium trudit.

Ferdinãdus rex Roma. moderatus.

Hoc & in ponte Viennensi ducatus Austriæ sæpius vetusto tempore factum fuisse testãtur annales, donec modernis temporibus prouida Regis Ferdinandi magnificentia, & commissione factum est, vt iuribus telonii præsidentes, in capite pontis periculorum ignaros, turribus prȩcipuè accedentes, consiliis dirigant, ac viribus adiuuent, quibus securius tam longos, vastòsque pontes, amoto periculo, exuperare possint. Neque hæc ciuilitatis officia gratis fecisse queruntur, quoniam à viatoribus de tanto periculo erutis liberaliter remunerantur.

Maleuentũ prisci dixere.

Quòd autem Procopius paulò antè allegatus, propriam interpretationem retineat clariorem, lib. I. de Beneuento Italiæ oppido ita ait: Quondam prisci dixere Maleuentum: id nanque oppidum Dalmatiæ ex aduerso oppositum est, in continentique situm: in quod spiritus violentior quidam, & acerbissimus ingruere consueuit: qui vtique vbi flare cœperit, non foris iter agere, sed domi se quisque conseruare laborat. Nam venti huius ea est violentia, vt vel equitem cum equo simul arreptum, sublimem mox deferat, diuq; per aërem circumactum, & quocunque tulerit casus, proiectum interimat: vnde & Maleuentum, & in edito positum, ex eo vento toleratu difficili sortitum est nomen. Eo forsitan vento Cambysis exercitus obrutus est, vt Strabo refert lib. XVII.

Eques deiicit.

Cambysis exercitus eo vento periit.

De violentia turbinis, ac tempestatis.

CAP. XI.

TVRBINES, ac tempestates Septentrionalium locorum, vim habere terribilem, ac periculosam, nemo, qui secreta naturæ didicit, aut scrutatur, ignorat:

ignorat: præsertim cùm multiplex, ac indeficiens eius originis causa, materiaq; reperiatur. Turbo igitur est (dicente Isidoro) volubilitas ventorum: & dicitur à terra, quoties ventus consurgit, & terram in circuitu mittit: quem turbinem (Seneca naturalium quæsti. teste) efficit plurium ventorum inter se colluctatio. Et hæc circa terras concipitur, & fertur: ideoq; arbusta radicitus euellit, & in quodcunque inclinerit solum nudat, syluas interim, & tecta corripiens, inferior ferè nubibus, altior vtique nunquàm. Huius rotunda facies est: dum columnæ modo circumagentis se voluitur, omni nube velocior rapitur. Eius & motus vagus est, & dissectus, ac verticosus. Diu autem manere non potest: nam cùm vagus, & incertus spiritus coluctatus est, nouissimè tamẽ minimus omnium cedit. Nulla itaque tempestas perdurat magna. Sed tempestatum procellæ, quantò plus habent virium, tantò minus temporis, ventiq;: cùm ad summam veniunt, omni violentia remittuntur: & ista concitatione necesse est, vt in exitium sui tendant. Nemo itaque turbinem toto die vidit, sed nec hora quidem. Mira eius velocitas est, & mira breuitas. Violentius, ac celerius circa terram voluitur, quò est eo laxior: & ob hoc diffinditur. Fit etiam, cùm spiritus segregatus ab aliqua nube offenditur, & circa eam voluitur, at circa eam circulum faciens, corroboratur, ita vt partem nubis accipiat, quasi ab eo inseparabilis, ea, quæ rapit, in circuitu mouens, exitumq; non inueniendo, in seipsum iterum reflectens. Vnde & ex mari sæpe auferit aquas sub nubibus, nauesq; subuehit in sublime: etiam ex terra lapides, ac alia animalia, & paululum erepta dimittit. Nec solùm ea, sed plumbea tecta templorum, ac ædium diuersarum, immo & fortissima tigna, quæ ad æra rapit, atque alio accedente spiritu vehementiore, transuehit in spatia longiora: sæpissimè etiam integra molendina ventorum cum ingentibus saxis turbine inuoluta, saluis hominibus in loca remota euehuntur: immò adeò ingens turbo descendit, vt vrbes, castella, & villas inuoluens, tecta longius (vt dictũ statur, etiam lib. XXVI. cap. XXVI. de turbine faciens mentionem. Nec attestatio Diodori Siculi deest in VI. histo. dicentis, in partibus Aquilonis miram esse vim ventorum. Nam æstate ab Occidente, Septentrioneq; perflant tanta vi, impetuq; venti, vt lapides, quantos manus possit continere, à terra rapiat, ac veluti arenæ lapillorũ aceruos haud paruos cumulet, & vt aliquando ab hominibus arma, & vestes, quandoque ascensorem vi ab equo auferat, veluti proximo capite fuerat commemoratum. Quinimmò in Vichia Norueg iæ aliquando accidit, vt aëre, foleq; maximi pisces torrendi, è perticis instar tabularum vi turbinum in magna congerie à diuitum piscatorum locis, in ædes pauperum electi, tanquam donum diuinitus datum recipiantur. Nec actio competit repetenti: quia Deo reseruatur iudicium, quòd egenti subuenit.

Turbo.

Syluę, tectáque corripiuntur.

Motus vagus turbinis.

Nullum violentum perpetuũ Turbo vnde.

Turbinis effectus mirabilis.

Turbine lapides magni euantur à terra.

Turbine siccan di pisces trãsferuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De diuersis effectibus tonitruum, fulminũ, & coruscationum.

CAP. XII.

Tonitruum effectus.

ORMIDABILEM vim, & effectum habent tonitrua, fulmina, atque coruscationes in Septentrionalibus terris, præsertim versus loca opposita meridiei, propter sertilium locorum crassum vaporem: qui cùm humidus ascẽderit ad locum frigidum, videlicet ad medium aëris, inspissantur, ac aggregantur partes eius, diuersósque causant effectus, vt pluuiam, grandinem, niuem, & caliginem, secundum quòd frigore condensatur. Cùm autem comprimitur calor eius, nubiúmque latera propter frigus exire prohibetur, nubem violenter rumpit, tonitrumq; causat vehementem. Fit etiam tonitrus extinctione ignis in ventre nubis. Coruscatio verò est pars aëris, ex impetu ignis sic excusi resplendens. Fulgur autẽ, & fulmen, est ictus cœlestis iaculi, à feriendo secundũ Isido. sic dicti, etiã ex sententia Virg. in Geor.

Coruscatio. Fulgur.

Ipse pater media nimborum in nocte coruscat,
Fulmina molitur dextra.

Fulmen.

Seneca tamen dicit fulmen esse fulgur incensum, quod vbicunque deciderit, ibi sulphuris odorem retineat. Immò cessante fulmine, ac pluuia, quandoque sulphur in cãpis colligitur spissitudine taurinæ cutis, licet nulli sit accommodum. Apparent frequentissimè in partibus Aquilonis sub sereno cœlo totis noctibus in Septembri clara, atq; continua fulmina, quæ magis minantur, quàm lacerant inspectores, dum arcanis rationibus (vnde extrahũtur nubes non longè positæ, fulminãdi materiam tenuem administrant. Alia verò vulgi opinio est de fulmine huiusmodi nocturno, quòd infinita pinguium pisciũ agmina (halecũ scilicet) suo continuo reflexu, ac saltu, post autumni initium, tantum splẽdorem nubibus immittant, vt coruscatio è cœlo decidere credatur: nullaq; sine tali spectaculo nox est, vt inferius lib. de piscibus cap. de halecibus ostendetur. Fulmen verò natura nubium exortum, tonitruq; elapsum, grauissima damna mortalibus, aliisq; rebus ibidem infert. Plures etenim homines sublimiora loca inhabitantes, cum iumentis interimit: excelsas etiam turres, & ædes dura pice linitas (quod mirum non est) inextingui bili flamma consumit: altas arbores, vel ex summo vertice directè findit, vel obliqua corrosione contundit. Ne autem ciuitates, aut maturæ messes fulmine colliderentur, religioso ritu post acceptam fidem Catholicam obseruatum fuit, credoq;

Opinio vulgi.

Fulminis effectus.

Ritus gentis auertendi fulminis.

redóque adhuc obseruari, quòd sonatis campanis, cereisq; benedictis cum thure accensis, & precibus intensis, iram Tonantis auertant. Idq; manifestius fieri deprehenditur, quàm si pennis aquilæ, aut pellibus marini vituli, vel frondibus lauri gentilium superstitione fauerent errori. Tradit Plinius lib. XV. cap. vltimo, Tiberium Principem, tonante cœlo, lauro coronari solitum, ob fulminum metum. Sed quàm inane illud remedium fuerit, lib. VI. nat. quæst. ostendit Seneca: qui & ait, Cambysis exercitum Hammonem missum, arenam in modum niuis agitatæ texisse, & inde obruisse: præterea M. Herennium decurionem sereno die fulmine ictum fuisse. Herodotus lib. VII. asserit complures de exercitu Xerxis fulgure, ac tonitru periisse. Martia etiam princeps Romana icta grauida, exanimato partu, ipsa præter aliud incommodum vixit, teste Plinio: qui & tradit plura genera fulminum, videlicet quæ sicca veniunt, non adurunt, sed disipant: quæ humida fiunt, non adurunt, sed infuscant. Quædam verò clara sunt, & subtilia, quæ terebrant, ob puram flammæ tenuitatem. Tertium genus, quod vrit, multum terreni hãbet, & igneum magis est, quàm flammeum.

Pennę aquilæ, pelles marini vituli, & frõdes lauri, creduntur auertere fulmen.

Cambysis exercitus arena obrutus.

M. Herennius fulmĩe periit.

Fulgure partu exaniato Martia vixit.

Fulgurum pluta genera.

De miris effectibus fulgurum &c.

CAP. XIII.

NEC relinquendum hoc loco videtur, quod Seneca VI. lib. nat. quæst. de fulmine tradit, quòd eius subtili potentia loculis integris, & illæsis conflatur argentum, manẽte vagina gladius liquescit, & inuiolato ligno circa pila ferrum omne distillat, fracto quoque dolio vinum stat, nec vltra triduum ille perdurat rigor. Illud æquè inter annotanda ponendũ, quòd & hominũ, & animalium, quę icta sunt, caput ad exitum fulminis spectat, quodq; omnes per cussę arbores fulmine, tanq; hastilia surgunt. Quid quòd serpẽtũ, & animaliũ cæterorũ, quibus mortiferum virus inest, cùm icta sunt, fulmine venenũ omne cõsumitur. In venenatis siquidẽ corporibus vermis nõ nascitur fulmine, verò icta intra paucos dies verminãt. Qui quide effectus fulminis circa ea, quę tãgit, potius sunt admirandi, quàm causis inquirendi. Quis enim inuenit causam quomodo fulmẽ integris, & illæsis loculis aliquãdo cõflat ārgentũ, manẽte vagina liquefacit gladium, circa lignum dolatum ferrum distillat, fracto dolio vinum facit stare, atque alia multa. Idem tamen Seneca rationes talium effectuum eodem li-

Fulminis effectus.

Vinum stat fracto dolio.

Venenum consumitur.

Admiranda potius, quàm inquirenda.

Resistentia dissipantur.

bro ostendit, dum asserit, fulmen diuersimodè materiam penetrare, quia valentiora, atque resistentia vehementius dissipat, cedentia verò nonnunquàm sine iniuria transit: cum lapide, ferróque, & durissimis quibuscunque confligit, quia viam per illa necesse est quærat: teneris, ac rarioribus parcit, quia minus obsistunt. Fiunt etiam terræmotus valde vehementes in frigidis illis terris, sed rarò noxii, aut durabiles. Vbi autem (vt in Italia) diutius, & damnabilius fieri videntur, vt nuper in Scarparia Florentinorum horribile restat editum exemplum: tunc antiquus, & fidelis historicus Sigebertus in verbo Constãtinopoli fol. XII. dat tale remedium diuinitus reuelatum, vt populus, vel clerus deuotè, & frequenter cantent: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus, & immortalis, miserere nobis: nihil aliud apponentes, vt dicit in forma.

Terræmotus.

Remedium saluberrimũ fulguris auertẽdi

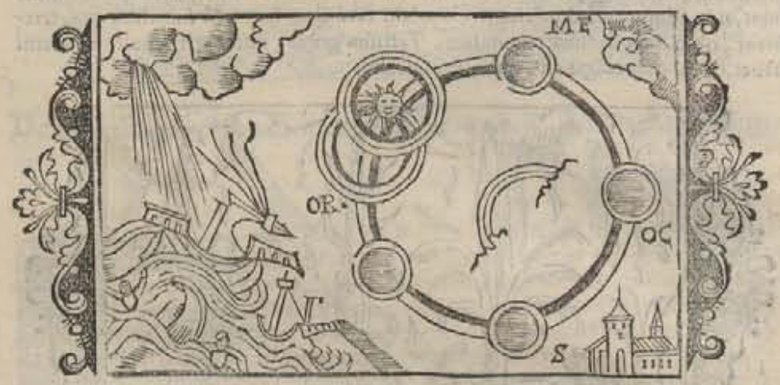

De circulis hyemalibus, & effectibus eorum.

CAP. XIIII.

Circuli solares.

SOLENT quãdoquidem circuli sub huiusmodi imaginibus versus Septentrionem, altis niuibus terram tegentibus, circa vernum æquinoctium apparere, tali videlicet situ: vt amplissimus circulus per Orizontem sparsus, totaliter albus est, ita & tres orbiculi, in eius superficie diuisim appendentes: qui tamen versus Orientem croceo colore, quasi solem imitantes, distinguuntur. Præterea ipsum solare corpus corona, siue halone, instar iridis, in colore circundatum est, vtroque latere solis imagines puniceo colore annexas habens: à quibus imaginibus, siue duobus solibus, duo semicirculi ad similitudinem arcuum per transuersum sese incidentes, exurgunt, ac tandem more halonum extensi, euanescunt. Circa vmbilicum, vel centrum amplissimi circuli, iris est obuersa, quæ in tenui nube splendet. Deinde eidem iridi in colore, situq; contraria, alia apparet iris subnigra. Postmodum versus meridiem per amplissimum circulum transuersa iris eadem, & subfusca protenditur, colore semper variato, quemadmodũ fieri solet in arcu, siue iride cœlesti. Hi tamen circuli, siue halones, vix vltra duas horas cum dimidia durant, semper habentes, vel sui natura, vel alia quauis secreta ratione, pessimos proximè secuturi temporis euentus, videlicet portentosa tonitrua, atque fulmina, quæ ædes, & iumenta prosternũt, captiuitates, & occisiones tam nobilium, quàm plebeiorum, ac incolarum rapinas, præterea

Circuli euanescentes.

Circulorum effectus.

præterea hostiles classes, piratarum grassationes, & incendia: immò ad finem veris circuli euanescentibus, pluere solent sulphurea grana cum vapore fœtido, móxque sequuntur horrenda tonitrua, vt contremiscere faciant audientes, rapidáque flumina plus solito niuium resolutione excitata, omnia suo cursu obruant, & dispergant, prout alibi latius de natura Septentrionalium fluuiorum ostendetur. Asserit Plinius lib. II. cap. XXX, circulos repentinos rubei coloris plurimum esse prodigiosos: bella etenim præsagiunt, ob longiorem solis defectum, & continuũ pallorem. Stellarum errantium aliquam si circuli, aut orbes incluserint, imbrem præsagiunt. Cæterùm quomodo, aut quibus rationibus fiant huiusmodi circuli, siue coronæ circa solem, aut reliqua sydera, Seneca lib. VI. nat. quæst. diffusè pertractat, atque inter alia dicit: Hæ verò coronæ cùm æqualiter delapsæ sunt, & in semet euanuerunt, significatur aëris tranquillitas: cùm autem ad vnam partem ruptæ cesserint, illinc ventus est. Vnde & nautæ inde ventum expectant, quando contextus coronæ perit. Si à Septentrione discedit, Aquilo erit. Si ab Occidente, Fauonius. Si verò pluribus locis ruptę sint, tempestates fiunt. Et noctibus quidem præcipuè circa lunam, & cæteras stellas, hæ coronæ notantur: interdiu verò raro, quia solis lumen fortius est, & aer coagitatus ab illo, calefactúsque, subtilior & solutior est. Lunę autem interior vis est: ideoq; facilius circumposito aëre sustinetur. Cætera quoque sydera infirma sunt, nec aëra vi sua perrumpere possunt. Illorum itaque imago susceptitur, & in materia solidiore, minusq; cedente seruatur. Deberet enim aër esse non tam spissus, vt lumen ad se immissum excludat, atque submoueat: nec tam tenuis, ac solutus, vt nullam venientibus radiis moram præbeat. Et hoc noctibus temperatioribus contingit, cùm sydera circumiectum aërem à luce leui non pugnaciter, nec asperè feriunt, spissioremq; quàm esse solet interdiu, inficiunt. Est autem differentia inter arcum, virgam, & coronam. Arcus solares, ac lunares sunt. Virgæ tantum soli adiacent. Coronę autem solem, lunam, & cætera circundant sydera, atque sequuntur vbique.

Pluit sulphur.

Circuli rubei coloris prodigiosi.

Coronę solares.

Arcus, virga, corona differũt.

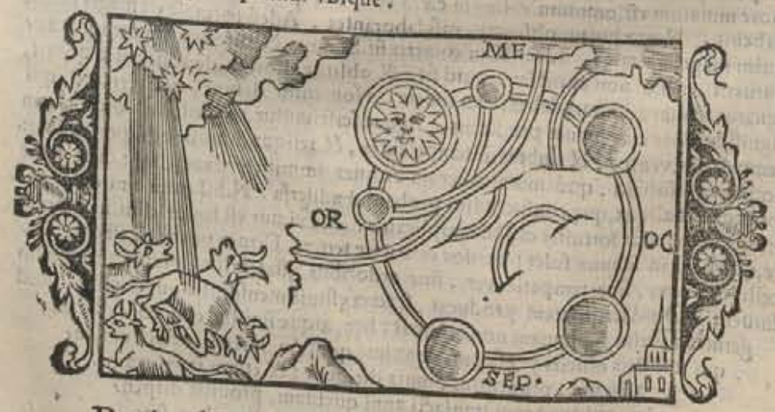

De circulis repentinis, & effectibus cometarum.

CAP. XV.

CIRCVLI, siue coronæ, figuris similibus certis annis tempore vernali apparere solent, præsertim quando densioribus niuibus tegitur superficies terræ: hoc modo, quòd amplè per Orizontẽ circulus vnus apparet nubibus totaliter albus, alter verò interior penes eum, densiore amplitudine niger. Qui quidem

Circuli repentini & drarii.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Circulorũ qualitas.

circuli maximi, in superficie quatuor habent lineas, siue hiatus rotundos, croceo colore distinctos: inter quos versus meridiem in nubibus candidis, quæ niuibus sunt repletæ, apparent duo circuli contrario modo dispositi: quorum vnus in exteriori latere est atri coloris, in interiori verò candidi. Alter autem circulus inferior, in cuius centro apparet solare corpus (in quod superior circulus excentricus incidit) est exterius albus, atque interius fuscus, eò tamen candidior, quò soli proximior. Præterea in opposito solis circa centrum maximi circuli, per Orizontem (vt dictum est) effusi, arcus apparet situ transuerso, colores habens instar iridis in nubibus densis, subrusum exteriorem, medium puniceum, seu croceum, ac viridem inferiorem. Magisq; hi omnes circuli inter auroram, & meridiem nubibus auctis apparent, vix vna cum dimidia, aut duabus horis duraturi: quia sol illico nubibus rarescentibus clarescit, & horrendum frigus adducit, aut nubibus densatis importabilem niuium molem (dum pluribus diebus splendere nequit) naturæ potentia in omnia subiecta loca descendere sinit: quia inusitata magnitudine, & specie, nubes interdum candidæ, interdum atræ, & maculosæ ascendunt, quemadmodum scaturigines aquarum, & vaporum, vnde exhalant, materiam administrant. Neque otiosum pauco pòst tempore deprehenditur, quod portentosis huiusmodi casibus fuerat demonstratum. Surgit enim in aëre mira contrarietas huiusmodi vaporum, siue nubium sic eleuatarum, mutua violentia sese impugnantium: atque eo modo terribiles cometæ, qui Isidoro teste) famem, bellũ, & truces ventos significant, versus Septentrionem, tanquam aërem pinguiorem, emergunt: qui non minus homines in stuporem suo horrore trahunt, quàm circuli supradicti. Nec mirum: quoniam ita compositi sumus, dicente Seneca lib. IIII. nat. quæst. vt nos quotidiana, etiam si admiratione digna sunt, transeant: econtrà minimarum quoque rerum, si insolitę prodierint, spectaculum dulce fiat. Is itaque cœtus astrorum, quibus vniuersi corporis pulchritudo distinguitur, populum non conuocat: at cùm aliquid ex more mutatum est, omnium vultus in cœlo est. Sol spectatorem, nisi defecerit, non habebit. Nemo lunam obseruat, nisi laborantes. Adeò naturale est magis noua, quàm magna mirari. Idem & in cometis fit. Si rarus, & insolitæ figuræ ignis apparuerit, nemo non cupit scire, quid sit, & oblitus aliorum, de aduentitio quærit, ignarus, vtrum admirari debeat, an timere. Non enim desunt, qui terreant, qui significationes eius graues prædicent. Itaque scisciantur cognoscere volentes, an tempestates, ventos, & imbres intemperantes, & reliqua huiusmodi portendant: eoq; magis soliciti, quò mutatos rerum ordines imminere paueſcunt: quia sæpe prętendunt aliqua, quę consuetudini probantur aduersa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur. Maximus est timor diutius sustineri, quod vel in summa solet populos celeritate terrere. Dirum portentũ est sine prorę, cellis hyemem, sine temperie ver, sine ardoribus æstatem, sine pluuia autumnum intueri. Quid fertilitatem producat, si terra æstiuis mensibus non caleſcat: quid germen aperiat, si pluuiam non resumat: hęc, atque similia cùm consyderant, qui publicis officiis præsident, maximè quorum interest exercitum sollicitare classicum, prudentius omnia dirigunt: & etiam sagaces agricolę, qui annonam transacti anni quęsitam, prouida dispensatione gubernant, & æquam legem venditoribus seruant, vt pro futuris annis, & seminibus diligenter custodiant. Quo fit, vt de antiquis frugibus prę-sentem caristiam subleuent, atque imminentem inopiam maxima sagacitate deuincãt, aut vniuersalem penuriam mitigent, & moderentur.

Circuli inter auroram & meridiẽ frequentius apparent.

Circulorum effectus.

Cometæ.

Res minimæ in solitę mirabiliores apparẽt

Portẽta mirãda

Cassi. lib. 12. Epist. ad fi.

Nil sine causa geritur.

Dirũ portentũ.

Cautela classica

Prouida futuri ratio.

De circulis

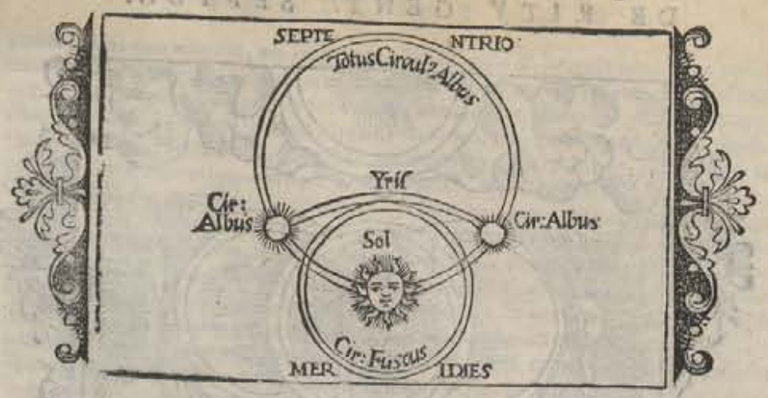

De circulis vernalibus.

CAP. XVI.

GENERANTVR & alii circuli albi, ampli, ac densi, iridem includentes cum coloribus suis, supposito circulo fusco, qui omnes reflexu atrarum nubium, & albedine densissimæ niuis, faciem terræ totaliter cooperientis, præsertim mense Februario, ac Martio, ob solis elongationẽ, & obliquitatem, videntur. Effectus autem eorum parumper à superioribus differẽtes retinent, nisi quòd atriores nubes inferioris circuli, vehementiores imminere præsagiunt tempestates. Hancq; causam etiam maritimæ aues rapaces, ẽ mari ad campos fugientes, inceſſabili garritu præsagire, signareq; videntur. Sed hæ, similesq; tempestates (vt superius de turbine dictum est) non diu durant: quantò nanque sunt impetu vehementiores, tantò durabilitate breuiores. Estq; notandum, quòd solis lumen caligine obsessum, quandoque maiori anni temporis spatio pallens globus, & sine splendore oriens, imbecillem, ac tenuem ex se calorem emittit. Quare grauis, ac dispartientis imbecillitate caloris obscurus aër, semicoctos edit fructus immaturos, & imperfecto flore collabentes. Tantum aëri frigus ingerit, vt pauendæ exinde sequi videantur sterilitates: eoq; hęc, & similia horribiliora eueniunt, quò circuli latiores extra orbem solarem in atrioribus nimbis, nubibusq; conspiciuntur. Accidit etiam, siue hæc, siue alia causa dirarum exhalationum, vt ingentia arborum robora in nemoribus deiiciantur: intumescant vltra solitum alueum flumina: rumpantur aggeres: infinita hominum, iumentorumq; multitudo interimatur: casuq; profundissimarum niuium inuia reddantur itinera: geluq; intolerabili superueniente, viatores nec antrorsum, nec retrorsum euadere cupientes, nec valentes, repentina miseria intercipiantur. De quibus angustiis infrà de bellis niualibus nonnulla terribiliora videbuntur.

Circulorum varietas.

Circulorum effectus.

Violẽta minus durabilia.

Obscurus aër noxius.

Exhalationum effectus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

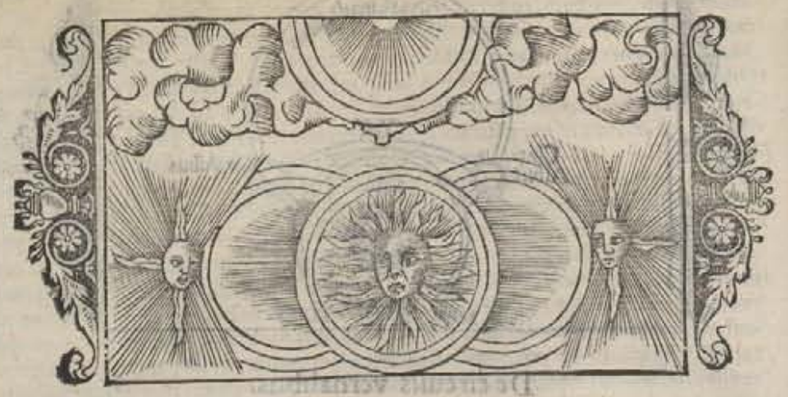

De imaginibus ſolis.

CAP. XVII.

Prognoſtica ruri colarum ac nautarum.

VM in omnibus terris Septẽtrionalibus lucidiores, diuturnioreſq; imagines circa ſolis latera parũper poſt eius ortum, vel occaſum, ſoleant apparere, operępretium putaui, nonnihil oſtendere, quo iudicio, vel prognoſtico ſigna ciuſmodi interpretari cõſueuerunt agricolæ, vel naucleri: quorum exercitia vti cœleſtibus influentiis magna ex parte ſubiecta ſunt, ita & neceſſe eſt, vt ſyderum ſacię, & effectu diligentius conſyderatis, prouida circumſpectione regantur. Imagines itaque ſolis (teſte Seneca de nat. queſt.) hiſtorici ſoles vocant: & binos, trinoſq; memorię tradunt. Hos Græci parhelion appellant, quia in propinquo ferè à ſole naſcuntur, vel quia ad aliquam ſolis ſimilitudinem accedunt. Ceterùm nihil habent ardoris: hebetes, & languidi ſunt. Hos quidam ita diffiniunt: Parhelion eſt nubes rotunda, & ſplendida, ſimiliſque ſoli: nam & in eclipſis hora pelues ponimus, quas oleo, vel pice implemus, ad notandum, qualiter luna ſe opponat: quia pinguis humor, dum minus facilè turbatur, quas imagines recipit, ſeruat. Sicut ergo vtriuſque imaginem in terris aſpici contingit, ſic fit in aere, cùm ſic coactus & limpidus conſiterit, vt ſaciem ſolis acceperit: quam & alię quoque nubes ſuſcipiunt, ſed tranſmittunt, ſi non mobiles ſunt, aut raræ, aut ſordidę. Mobiles enim illam ſpargunt: raræ emittunt: ſordidę, turpeſque non ſentiunt, ſicut & apud nos imaginem, maculoſa nõ reddunt. Solent autem eadem ratione bina parhelia fieri: nihil enim impedit, quin tot ſint, quot nubes ad exhibendam ſolis effigiem aptę fuerint. Quidam tamen ſentiunt, quoties duo talia ſimulachra exiſtunt, alteram imaginem eſſe ſolis, alteram ipſius imaginis, ſicuti in ſpeculis ſibiinuicem oppoſitis accidit: quia ſpeculum, quicquid videt, reddit. Nubes autem, quę hęc præſtant, denſę, leues, ſplendidę, planę, materięq; ſolidę eſſe dicuntur. Ob hoc omnia huius ſimulachra candida ſunt, & lunaribus circulis ſimilia, quia ex repercuſſo obliquè accepto ſole ſplendent. Nam ſi nubes infra ſolem fuerit, & propior ab eo diſſipatur: longè poſita

Parhelion.

Experientia in eclipſi.

Imaginem maculoſa nõ reddunt.

Speculum quic quid videt reddit.

poſita radios non remittet, nec imaginem efficiet: nam & ſpecula prope nos poſita faciem reddunt, procul verò minimè: quoniam acies noſtra vſque ad nos recurſum non habet. Agricolę autem his ſolibus, ſeu imaginibus venturam pluuiam expectant. Si ad Auſtralem partem diutius durauerit imago, ſplendoremq; paulatim dereliquerit inter nubes, quę ex eo maximè ingraueſcere ſolent, tutius tunc in collibus ſeminant tempore veris, & initio ætatis. Naucleri autem plus ſolito veris, & clauo, ſeu gubernaculo attendunt, ſi ſoles hos æquè pugnare, & euaneſcere ad latera ſolis intuentur: quia tunc grauiores longa experientia norunt immineré tempeſtates. Plinius lib. II. cap. XXXI. dicit plures ſoles ſimul videri, ſed nunquàm ſuprà, aut infrà, ſed ex obliquo: nunquàm iuxta, vel contra terram, nec noctu, ſed aut Oriente, aut Occidente. Semel in meridie conſpecti in Boſphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occaſum. Cernuntur etiam circa ſolis orbem coronæ, & verſicoloris circuli, ex quorum effectu Principes, & nobiles ſibi quæcunque proſpera, exemplo Iulii Cæſaris, euenire poſſe arbitrantur. Item Vincen. in ſpe. hiſt. lib. XXV. cap. CXVI. aſſerit, tempore rebellionis Henrici ſunioris in patrem Imperatorem, duos orbes in modum ſolis forma, & lumine quotidiano ſoli ſimiles, apparuiſſe, omnium colorũ ſpecie radiantes, ad modum arcus cœleſtis. Sæpe etiam in Gothicis regnis (vbi non exiſtentia, ſed æſtimatione nox eſt) duo, treſue ſoles apparere ſolent. Notatum etiam reperitur in effigiata hiſtoria mundi, anno Domini MCCCXIII. tres lunas in cœlo apparuiſſe. Præterea MCCCCXC. tres ſoles, & tres lunæ tempore natiuitatis meę, & multorum, in principio Octobris apparuere.

Specula propè poſita.

Seminatur in collibus, & cur.

Naucleri.

Soles nunquàm ſuprà aut infrà videntur.

Coronæ.

Henrici ſunioris rebellio.

Tres lunę.

Tres ſoles tempore natiuitatis meæ apparuere.

De halonibus lunæ, & iterum de imaginibus ſolis.

CAP. XVIII.

NEQVE luna ſine huiuſmodi halonibus circa ſolis oppoſitionem quandoque conſpicitur: quæ ferè ſimiles effectus in qualitatibus hyemis circa niues, frigora, & tempeſtates, & pruinas oſtendunt, quales ipſa æſtate in pluuiis, grandinibus, atque ardoribus portendere conſueuerunt: ea potiſſimùm cauſa, quia luna (teſte Ariſtotele) non habet omnino principium ſcilicet agẽdi in inferiora, niſi propter commutationem, & receptionem luminis à ſole: & ſic eſt

Halonum effectus.

Lunę debilitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luna à sole mutuat lucem.

ficitur quasi alius sol : vnde & solis fulgore, vt reliqua sydera iuxta opinionē Plinii lib. II. cap. IX. regitur, & in totū mutuata ab eo luce fulget, qualem in repercussu aquæ volitare conspicimus. Ideò molliore, & imperfecta vi soluit tantum humorem, atque etiam auget, quem solis radii absumant. Ideò & inæquali lumine aspicitur, quia ex aduerso demum, plena reliquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex sole cōcipiat &c. Vnde & ipse Plinius libro iam dicto cap. XXXII. ternas lunas apparuisse refert, quas plerique soles nocturnos appellare consueuerūt. Sol itaque rationes omnium colorum habet in se. Cumq; luna fuerit cum sole, tota eius medietas nobis exposita erit tenebrosa : quia terra est inter ipsam, et solem. Cumq; præcesserit solem versus Orientem, obscurabitur versus Orientem, & augebitur lux eius versus Occidentem. Itaque quantò plus elongatur à sole, tantò plus apparet nobis ex lumine in eius corpore, secundum motum suum, donec sit in solis oppositione : & tunc tota eius medietas lucida, erit nobis opposita : quia terra ponitur inter solem, & lunam. Quòd autem luna proprium lumen non habet, vti reliqua sydera, prout Helmando in Chronicis placet, ratio est, quia sydera supra solem locata omnia in æthere purissimo sunt, in quo omne, quicquid est, lux naturalis, & sua est (quod & Plinius lib. II. cap. X. attestatur) quæ lux tota cum igne suo sphæræ solis incumbit, vt cœli zonæ, quæ procul à sole sunt, & perpetuo frigore oppressæ. Luna verò, quæ sub sole est, & caducorum regioni luce sua carenti proxima, lucem de suprapositò sole, cui resplendet, habere non potuit. Terra quidem accepto solis lumine claresci tantummodo, & non relucet : luna verò ad instar speculi lumen, quo illustratur, emittit. Quamuis enim densius corpus sit, quàm cætera cœlestia, multum tamen terreno purius sit, accepta luce penetrabili, adeò vt eam rursus de se emittat, nullum tamen ad nos perferens sensum caloris. Nam lucis radius, cùm ad nos de origine sua, id est, de sole peruenit, secū naturam ignis, de quo nascitur, deuehit. Cùm verò luna corpori insunditur, & inde resplendet, solam refundit claritatem, non calorem, vt apparet in speculo igni oppositò.

Tres lunę soles nocturni.

Diuersitas lucis lunæ.

Luna cur proprio lumine caret.

Terra claresci. Corpus lunæ densum est.

Lunæ claritas sine calore.

De frigoris asperitate.

CAP. XIX.

QVANTAM potentiam gelu, seu frigus, in Septentrione tanquam proprio loco possideat, multis rationibus potius, quàm autoritatibus per sensum ostendi

ostendi potest. Sentit enim vim, & vredinem eius trepida animantium multitudo, pluribus stadiorum millibus inde distans, corpusq; & reliqua membra modico eius allapsu comprimit, & perhorret : quid non faceret, vbi propriis viribus, & naturæ legibus imperat ipsum frigus? Sub quo quia natus, & versatus sum (etiam circa elevationem graduum poli Arctici 86.) arbitror me posse hoc, & multis sequentibus capitulis, nonnihil cæteris vaga opinione scribentibus clarius demonstrare, quàm vehemens, & horrendum sit illic frigus : quod inde successiuè, veluti radii, ex centro tandem per totum orbem ampliatur, quemadmodum omnes nationes, quas penetrat, eius asperitate commotę attestantur. In primis itaque physicis rationibus notum relinquitur, Septentrionalia loca cæteris partibus orbis maius habere gelu, seu frigus, & hyemem asperiorem, iuxta rationem hemisphærii, quam alia loca : quia ibi tunc sol voluitur circulo breuiori, longiusq; distat, dum motum obliquat per hyemalia signa, vt interim terra, & aqua, elementa naturaliter frigida, fortius indurentur, ac congelentur. Etiam quia loca illa sub aspectibus Vrsarum, vel Plaustrorum (signis frigidissimis) situantur, mariq; Oceano, quod (versus Corum, & Eurum præsertim) inscrutabilis est profunditatis. Ad quam qua (teste Alberto lib. XIX. cap. VI.) sol penetrare non potest, frigus, seu gelu horribilius generatur. Signa verò vehementissimi frigoris venturi plurima præmittuntur : eaq; secundum suas naturales proprietates diligenter consyderantur, maximè quando penes solem (vti suprapositа imago monstrat) ad occasum in profunda hyeme vergentem, circunstant nubes igneam ostendentes sphęram, vel columnam, ac si immensa vrbs aliqua flammis accensa conflagraret : præterea radii cuneati directè ad sublimem aërem, veluti pyramides, continuo igne ardentes extensi. Hicq; rutilantes colores, dum successiuo pallore in nocturnam obscuritatem euanescunt, horrendum frigus post se relinquunt. Sunt & alia signa immensi frigoris successuri quàm plurima, vt serenum cœlum, stellæq; discurrentes : nubes in cacuminibus montium dependentes : fuligines focorum scintillis micantes : scaturigines fontium, & venarum fumigantes, ac intumescentes : sues, seu porci stramina portantes : galli, anseresq; tempestiuius canentes : pici sylvestres humanas habitationes requirentes : aquatilium auium sonus, & incessabilis garritus : sylvestrium auium sonorus motus : glacierum mugitus, veluti magnorum tonitruorum. Igitur

Animantia trepidāt frigore.

Testimoniū experientię autoris.

Asperitate hyemis extremę nationes concutiuntur.

Maius gelu Septētrionis, & cur.

Alia ratio.

Frigidissima signa.

Frigoris vehētissimi signa.

Nubes ardens.

Radii cuneti, vel pyramidales.

Horrēdum frigus est ne dubites.

Frigoris vehementissimi signa.

Frigore vruntur oculi animalium, & pili indurantur.
Frigore syluestres bestiæ famem leuaturę, ędes hominum petunt.
Frigore lupi suppolares oculis aliquando priuantur.
Frigore lupi plus solito in omnia animalia etiam seipsos sęuiunt.
Frigore lupi vasto agmine conglobati prædantur escas.
Frigore pelles omnium animalium sunt densiores, ac pulchriores.
Frigore pisces quinque vel sex mensibus recentes sine sale conseruantur.
Frigore pisces sub glacie non rupta suffocantur.
Frigore maior edacitas in animalibus semper excitatur.
Frigore gallorum cristæ, anserumq; rostra, pedesq; albescunt.
Frigore lepores, vulpes, harmelini, colores mutant.
Frigore ærea, vitreaq;, & fictilia vasa rumpuntur.
Frigore secures, dolabræ, ac serræ rumpuntur.
Frigore glaciales ludi, ac spectacula lętissima fiunt.
Frigore omnia inuia loca viatoribus, ac venatoribus exhibentur.
Frigore acriora certamina tam equestria, quàm pedestria redduntur.
Frigore ligna arida, ac frondosa, maximum sonum crepando præstant.
Frigore vestes parum humidæ, ferro applicatæ, conglutinantur.
Frigore labia, digiti, ac nares ferro admotæ, cute soluuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Frigore equiſo frena, ne ori equorum noceant, exufflare ſolet.
Frigore omnia ſemina terris iniecta fertiliora exurgunt.
Frigore certa genera pomorum, pirorumq́, circa ſolſtitium hyemale matureſcunt.
Frigore hoſpitia, nundinæ & bella ſuper congelatas aquas locantur.
Frigore, ſi muli, vel aſini aliunde aduehuntur, repentè moriuntur.
Frigore Aethiopes bello capti, vel aliàs aduenientes, diu non viuunt.
Frigore claui à parietibus, & portis, ac ſciaturis exiliunt.
Frigore campeſtria ſaxa, vaſa fictilia, ac vitrea rumpuntur.
Frigore vncti calcei, vel ocreę, in corneam duritiem conſtringuntur.
Frigore tuſsis, pituita, & ſimilia incommoda naſcuntur.
Frigore labia ferro admota, quaſi indiſſolubili bitumine adhærent.
Reliqua his ſimilia require infra de bellis glacialibus.

De pruinis, & caſu niuium.

CAP. XX.

Pruina.
Nix.
Amicus, an inimicus ignorari

Difficultas viarum.
Remedium.

Vię niuib. opprimuntur.

Cautela vię glacialis.
Signa ſecuri itineris.

TANTA eſt plerunq́ in Aquilonaribus terris vis pruinæ, & caſus niuium, tamq́ dira tempeſtas, vehementeſq́ caligines aëra obſcurantes, vt viatores proximum quemq́ obuium, etiam ſi amicus, vel inimicus ſit, agnoſcere, vel euitare non poſsint. Quod omnimodam paritˊ difficultatem, eò quòd in vtroq́ latere, vel alta præcipitia imminent, vel condenſatæ niues tam eleuatæ ſint, vt ferentes ſarcinas dextrorſum, vel ſiniſtrorſum vix ſeſe extricare poſsint. Attamen quia contra præcipitia raro conceditur optabile remedium, pro ſtationę iumentorum mutuo labore niues exoluunt, plauſtraq́ ſuper eas euertunt, vt inſtitutum iter abſoluant: hoecq́ ea celeritate faciunt, quaſi rapido incendio, moleſtiſsimoq́ periculo celerrimè auertendo vrgerentur: ne longiore interueniente mora, ex ſubito caſu niuium, & pruinarum, repletio fiat itinerum, & ſyluarum: vt quæ ſit via, vel campus, difficilius agnoſci poſsit. In glacie verò nulla, vel rara difficultas occurrit, eò quòd omnia placabili æqualitate itinerantibus offeruntur, ſaluo quòd caueant à ruptura glacierum per appoſita ſigna ad os rupturæ. Quæ ſigna, vel cruſtatis glacici particulis ad os aperturæ

turæ relictis, vel virentibus abietum, ſeu iuniperorum ramis in glacie congelatis, & eminentibus oſtenduntur: idq́ longo ordine & milliaribus multis, ſumptu & diligentia piſcatorum, ne viatores aberrare contingat, fideliter obſeruatur, quemadmodum inferius de glacialibus hoſpitiis, & nundinis oſtendetur. In ſyluis autem non leuia quandoque mutuò ſibi obuiantibus obſtacula è ruptura, ſeu motione arborum occurrunt. Stant enim præſertim populeę arbores, ob denſitatem niuium, veluti arcus extenti, niuibus oneratæ: quarum leuiſsimo motu maxima niuium moles in viatores deſcendens, eos non parum retardat: immò & ipſę arbores cancellato caſu grauitate niuis abruptæ, viam omnino immeabilem faciunt, vt non niſi ſecuribus ad eum vſum comportatis, ſibi exitum parare poſsint, prout mihi, meoq́ comitatui ſępius accidiſſe conteſtor.

Arbores niuib. oneratę.

Experientia autoris.

De glacierum varietate.

CAP. XXI.

PRAETEREA quantã, ac qualẽ aſperitatẽ frigus in terra, & aqua, cæteriſq́ corporibus humidis conſtringendis habeat, imagine præſentis figuræ, & annexis rationibus oſtendetur, hoc præmiſſo, quòd gelu dicitur, quia eo conſtringitur terra: ge enim terra appellatur. Sed tunc maiori rigore contingit, quando noctes videntur longiores, ac ſereniores, aërq́ reſperſus cœleſtino colore, qualis relinquitur poſt ſolis occaſum in nubibus condenſatis. Quod genus frigoris, ſeu gelu, griſeum Aquilonares appellant: animantibus plurimum formidabile, & damnoſum. Vnde & glacies à gelu, & aqua, quaſi gelacies, id eſt, gelata aqua deriuatur. Eſtq́ glacies coagulatio frigidi, & humidi, ex ſuperabundantia frigiditatis naturã talem ſuſcipiens, vt vnum pro reliquo ſæpius appelletur, gelidum videlicet pro frigido. Cùm itaq́ ſtagna, ac lacus in ſublimibus locis geniti, immani frigore congelantur, tacitiſq́ ſpecubus, ac venarum incrementis augentur, locum eis natura deputat decliuiorem, vt illico immenſitate aquarum exonerentur. Quo fit, vt ſtridulo caſu, celeriq́ lapſu fumum ſuſcitent altiſsimum, ac pyramides obuerſas, inſtar cœleſtium iri-

Gelu.
Ge.
Frigoris ſigna.

Glacies, gelu, & aqua.

Glacies.

Pyramides exhalationum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Colores naturales.

Pictores instruuntur.

Glacies pẽsiles.

dum, aut arcuum coloratas, descendendo efficiant collaterales, veluti certo ordine, arte, & ingenio collocatæ viderentur. Hocq; spectaculum solaribus radiis incidentibus, & repercussione splendidius lucente, sicuti aureæ, vel argenteæ bases, illustrante eas lumine lunæ, apparet. Neq; hę solæ figuræ ab excelso dependentes tota hyeme apparent, sed & aliæ formæ diuersæ, mille modis, atq; coloribus naturæ artificio fabricatæ: quarum admirabili, ac pulchra varietate, ingeniosi pictores artes suas, colorumq; proportiones illustrare contendunt. Sunt & aliæ formę glaciales ex tectis domorum veluti candelæ, vel lanceæ diuerso colore, & situ dependentes, ac si fistulæ organorum, vel hydraulicę penes parietes dependèrent, maximè sub tectis euaporariis, in quibus incolę aduersus asperas hyemes se tutos conseruant, quemadmodum infrà de architecturis Aquilonarium domorum ostendetur. Australis verò ventus Septentrionalia loca penetrans, hunc habet in hyeme vigorem, vt suo vehementi afflatu niues latissimè per campos more turbinum discurrentes, quasi cutem superponendo stabiliat: sed earum moles in arborum ramis dependentes, in aquas resoluit. Dum tamen hoc efficere nititur, aquæ guttatim cadentes, vi aëris Septentrionalis, aut collateralium ventorum rigore superueniente, illico per latissimas syluas constringuntur: videnturq; ex frondibus innumerabiles glacies dependère, sudium, seu contorum effigiem exhibentes. Fiunt etiã ex glacialibus laminis fenestrę cellatiorum, stabulorum, immò & mensæ in campis, prout etiam sedilia ex compressa niue, dum ita indigenis placet. Videntes igitur ruricolæ niuium ingentem molem mense Ianuario, ac Februario ex arboribus dependère, maioribus gaudiis, ob spem fertilitatis accedentis, afficiuntur.

Australis venti effectus.

Boreæ vis.

Fenestrę glaciales.

Mẽsę glaciales,

Sedes niuales.

Prognosticum gaudiosum.

Frigore & niue fœcundant agri.

Agnoscunt enim vberiores venturi anni imminere fructus, quando frigore diuturniore pro seminibus nutriendis fœcundior erit terra. Neq; hęc opinio autoritate, aut ratione caret. Ait enim Gregor. lib. XXV. Moral. Terra quidem quando compluitur, iactata in ea semina feracius liganTestimonium beati Gregorii.

tur: sed rursus, si illam pluuia immoderatius irrigat, in culmo pinguedinẽ frumenti, virtutemq; inuitat: Si verò iactatum semen post pluuiam gelu premitur, eò intus fœcundius radica tur &c. prout infrà lib. XIII. cap. de cinericiis, & syluestribus agris ostendetur.

De variis figuris niuium.

CAP. XXII.

PRO declaratione harum niualium imaginum, ac fenestrarum, aduertendum erit, in aëre quasdam esse aëreas causas, cur venti, & turbines fiunt: quasdam aqueas, vt nubes, pluuiæ, niues, grandines, arcus, irides &c. quasdam igneas, vt fulgura, fulmina, scintillationes, tonitrua, & diuersæ ignium formę, ac impressiones, & cometæ. Ad quod vlterius intelligendum, asserit Augustinus: Iste quidem aer inferior caliginosus, humida exhalatione pinguescit: qui commotus, ventos: & vehementius concitatus, ignes, & tonitrua: contractus nubila: & consp̃issatus pluuiam: congelatus niuem: turbulentus grandinem: & distentus serenum facit, occultis imperijs Dei à summis ad infima vniuersa, quæ creauit, administrantis. Ipsi itaq; aeri circumfuso iuxta terras, & ob hoc infirmæ parti deputato, tenues halitus vaporaliter inseruntur, & auras intexunt: quæ etiam nocturnis rigoribus aggrauatæ sereno rore distillant. Si autem vehementius frigus est, & gelu candidius, inalbescunt. Præterea Aristoteles primo Meteo. dicit: Causa etiam prima mouens terræ, & aquæ vapores, vt ex eis eleuatis fiant impressiones aëris, est motus orbium, scilicet solis, & aliorum. Sol enim, dum appropinquauerit his rebus, & elongatur ab eis, causa est generationis, & corruptionis accidentium in illis, id est, rerum huiusmodi, quæ in eis generantur. Dum enim calor eius ingreditur terram, eleuatur ex ea vapor humidus, & siccus, atq; in diuersas species separatur &c. Quando autem vapori ascendenti accidit vehementia frigoris aggregantis, fit pruina, quæ est vapor congelatus in locis nubilosis, & frigidis, è quibus nix, pruina, grando descendunt. Nix enim est ex nubibus frigore, & vapore congelatis: grando autem ex nubibus longinquis à terra: gignitur q; imbre congelato potius die, quàm nocte, & multò citius niue resoluitur in aquam, ita vt cùm maxima sit, tempestas dicatur. Cùm itaque omnes supradicti effectus contingant ex causis specialibus, & distinctis, ratione loci, temporis, & syderum influentias huiusmodi variantium, satis apertè relinquitur, quàm varię, & mirabiles formę, atq; imagines niuiu vbiq; inueniri, ac inspici possint, maximè in Septentrionalibus, & collateralibus locis: immo quantò magis acceditur versus polum Arcticum,

Venti & turbines cur fiunt.

Causæ impressionũ cœlestiũ Augusti. super genesim. Aer.

Causæ impressiõis motus orbium.

Pruina.
Nix.
Grando.
Tempestas.
Locus.
Tempus.
Sydus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Niues variãtur versus Septẽtrionem.

tantò magis quantitate, & qualitate variari videntur niues descendentes, vt potius stupenda, quàm inquirenda ratio sit, cur, & quomodo tot formę, & imagines, quę artifices quoslibet latent, tam mollibus, & exiguis rebus tam subitò imprimuntur. Vno etenim eodemq; die, ac nocte, X V. vel. X X. aut plures quandoq; distinctę formę reperiuntur. Prętereà non minora varietas in vitris contingit, quæ arcendi frigoris causa æstuariorum fenestris imponuntur. Dum enim loca huiusmodi caloribus contra immensum gelu tepidius instaurantur, forinseco frigore, atq; mira naturę artificio sub diuersis imaginibus ita depicta videntur illa vitra, vt quiuis artifex talibus inspectis, naturę excellẽtia potius posit admirari, quàm imitari. Ingenio tamẽ adhibito, plurima ex his pro domestico ornatu, ac decore, artificũ industria excogitantur, ac perficiuntur, qualia ab aliis nationibus prece, vel pretio vix acquiruntur. Vnde euenerat, vt eo ingenio plurimi argentei crateres excellenter fabricati viderentur. Prętereà lanęæ, lineęq; texturę pretiosę, atq; picturæ mirabiles, & decentes, quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus, ac texturis. Itaq; Aquilonares populi haud illaudabili ingenio præditi, non minus instruuntur à naturæ rebus pulcherrimis, quàm alibi per orbem artifices ab ingenio magistrali. Quo autem ad grandines, portentosa magnitudine videlicet capitis humani, vel vitulini descendentes, notare solent incolę secuturam mortalitatem. Nec sine experientia sunt, quia frigus & nix nocent oculis, sicuti acetum dentibus, & spina pedibus.

Argentei crateres.

Lanęæ & lineæ vestes.

Frigus, & nix nocent oculis.

Acetũ dẽtibus.

Spina pedib.

De castellis niualibus iuuenum.

CAP. XXIII.

Bellandi exercitia iuuenum.

MOS est Septentrionalium populorum, prouida quadam sagacitate adolescentes diuersis bellandi exercitiis, & artibus castella impugnandi exercere, & excitare, quibus præsertim tyrocinia sine cęde, & sanguine, ac quouis vitæ periculo hæc aggredi putant voluptuosum: & ob id quotannis hyeme durantibus niuibus, loco aliquo eminenti turmatim à maioribus excitati congrediuntur adolescentes, conformi labore immensas niuium moles comportantes: è quibus propugnacula ad formam castrensium mœniorum feriatis

feriatis saltem diebus solicitè fabricant, aqua structuram huiusmodi fenestris distinctam, continuó aspergentes, vt nix cum aqua taliter congesta, accedente frigore validius induretur. Qua diligentia adeò fortificantur, vt non solùm leues ictus, sed ęreos globos, atq; impulsum testudinum (quatenus opus esset) possent sustinere. Quibus paratis, adolescentes prædicti in diuersas turmas segregati, pars mœnia ingreditur contuenda, pars foris remanet eadem impugnanda. Nec desunt in candidis castris atra, seu fusca vexilla, aut virides iuniperorum rubi: sub quibus non pecuniæ, sed solius laudis appetitu, voluptuosum ingrediuntur certamen: quod aliis armis vtrobiq; non committitur, nisi niueis globis in alterutrum è manibus proiectis. Statuta enim pœna est nudi corporis in gelidam aquam immergendi, ne quis globis huiusmodi niualibus saxum, ferrum, lignum, aut glaciem proiecturus inuoluat. Sunt prætereà inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores niuium bases perforant, ac ingrediuntur, vt propugnaculi defensores coërceant à stationibus suis. Nec segnior intercidit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexillo rapto pars victa succumbat, alio tempore restaurato prælio contra partem victricem in eisdem castellis (si poterit) triumphatura. Neq; segnius, aut debilius ludos huiusmodi committunt, aut perferunt, quàm si pro patria, pro legibus, pro focis (vt dicitur) & aris, publico spectaculo in agone certarent. Profugos verò, & meticulosos pugnam excedentes, niuibus dorsotenus inter cutem, vestemq; immissis, vbi deprehensi fuerint, insolentibus verbis, ac vocibus punitos absoluunt, vt aliàs fortius reuersuri persistant, & acrius defendant castra. Quosdam aquis congelatis in caput, & collũ tempore horrendi frigoris guttatim dimissis, castigant, prout inferius de pœnis glacialibus manifestius exponetur. Et hęc omnia veluti voluptuosa spectacula ad irrogandum rebellibus, & stupidis mitiores pœnas. Qui mos prolixius forsitan, quàm decentius, hic recitatus est, cùm nonnullis merè ridiculus (quod non nego) nec dignus, quo repleatur charta, ostendi possit. Sed qui alarius ridere voluerit, ridendique sicuti plangendi tempus habuerit, videat acta, si, ma recenset: Ac ne eius prętereatur miseranda solertia, veris tempore cubicula de rosis fecit: de pomis castella composuit: vuas triennio seruauit: summa hyeme melones exhibuit: mensam secundam scurrarum, & mimorum semper propè habuit: omnibus palatinis officius inspicientibus plures, quàm dicere fas est, singulo die occidit: quorum viribus, & fortitudine pietati satisfaciendo, patrem proprium Valerianum Cęsarem ab ignominiosa captiuitate Regis Persarum, cuius scabellum pedum factus erat, honestius liberasset. Quòd insolens ille Princeps castella de pomis &c. fieri iussit, merę fatuitati (ne quid turpius dicam) perpetuò attribuendum erit: quia nulla specie fortitudinis, quæ gloria Principum est, id fieri decuit, prout hic superius de niualibus castellis est deductum: in quibus iactu globorum se pueri, & adolescentes futura certamina fortiter toleraturi, exercent, nulla cœli, elementorúmue iniuria fracti, vel fatigati, dum in tam duris lusibus, & aspera hyeme fuerint educati. Quod autem Strabo de legibus Lycurgi in simili casu lib. X. meminit, pulchrum est videre. Ait enim: Certis diebus pueri contra pueros &c. Item de raptu amorum, & studio literarum.

Aqua indurant niues.

Fusca vexilla in niuibus.

Globi niuei.

Cuniculos agũt

Pœnę insolẽtiũ

Pœnę glaciales

Stultitia Galieni Imperatoris

Cubicula rosarum.

Castella pomorum.

Scurræ.

Pulcher locus Strabonis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De cursu glaciali equorum pro palliis.

CAP. XXIIII.

Ritus ātiquus.

ETSI hæc figura seipsam satis, ob spectatam equorum agilitatem, declarare videatur, occurrit tamen eius interpretatio vtilis, & curiosa, dum illius occasione diuersi ritus populi Septentrionalis, ac vicinarum gentium, ad memoriam reuocantur: qui quidem ritus fideli cultu antiquitus seruabatur, vti nunc fideliter obseruatur. Olim siquidem apud veteres Gothos mos erat, brumali tempore ad finem mensis Decembris (dum niuibus, & frigore lacus, stagna, atq; terræ omnes validissima glacie constringerentur) optimos quosq; equos, forma elegantiores, in singulis prouinciis ad edenda publica spectacula colligere: duabus potissimùm causis inducti. Prima, vt quem, vel quos

Causæ cursus equestris.

celeriore cursu reliquis omnibus præcellere discernerent, hunc sacrificio numinum, velut munus pretiosum, ad aram mactandum, comburendúmue fideliter præsentarent: opinantes eo dono cunctis hostibus sese fore superiores, quò sacrificandi integritatem exoluerent puriorem, prout Herodo, lib. primo vltima pagina tradit de Massagethis, immò & Strabo lib. X. de eorum Aboriginibus Massagethis, qui solem Deum putant, & eidem equum mactant. Altera ratio, vt Regi, ac

Fortiores nō celeriores.

Principi, vel eius nuntiis velocissimos equos offerent, quibus hostiles motus, vbicunq; in regno, vel limitibus imminerent, opera cursorum exploratos, auerterent armis. Maior tamen respectus tunc habebatur, quàm nunc habetur ad equos fortiores, quàm celeriores: licet vtraq; virtus inest illis, propter graues lanceas, seu

Lib.8.cap. 13.

contos, ac armorum exuuias densiores (de quibus proprio loco dicetur) deferendas. Nec desunt pro omni momento velocissimi equi, atq; equites, pro portubus regni, quotiescunq; opus fuerit, custodiendis. Quantum verò ad voluptuosa spectacula attinet, die XXVI. Decembris super stagna, ac flumina congelata, in-

Flumina congelata sicut specula.

star speculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qualibet prouincia (distinctis licet communitatibus) pro brauio, ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò, seu meta cursus huiusmodi, longitudinem quatuor, aut sex milliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot mensuræ, seu modii annonæ seminandæ, & noua vestimenta apponuntur, & denique, vt equus metam non attingens, victori cedat. Verùm hæc spectacula nullibi frequentius in toto Septentrione

tentrione super glaciem, quàm apud Ostrogothos, ac Vestrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum vberrimis pascuis pro equitiis ad multa millia in electissimis herbis naturaliter conuenientibus equis enutriendis, licet valde spatiosis, & diuersis campis, & non in vno prato: quale Strabo lib. X. fol. penul. in Armenia allegat, atq; dicit, in eo pasci quinquaginta millia equorum, quæ armenta Regia sunt. Præterea lib. XVI. asserit Philippum Macedonem, atq; eius filium Alexandrum circa Laodiceam in pascuis habuisse equas supra triginta millia: quarum emissarii erant trecenti: in quo etiam loco erant equorum domitores, & belliei ludimagistri conducti, ac quicunq; rei militaris erant periti.

Pascua vberrima.

L. millia equorum in armentis regiis.

Philipp. Macedo.

Alexander Magnus.

De cursu glaciali hominum pro brauio.

CAP. XXV.

DVO genera hominum ad stadia, & brauia celerrimè sub præsignatæ artis compendio currentium, hac figura monstrantur. Primum syluestre, seu Lapponicum, quod pandis trabibus, siue longis stipitibus plantis pedum affixis, supra niues in vallibus, ac montibus flexuoso, ac arbitrario motu cursum præcipitem dirigendo se transfert: idq; perfectissima arte facit, siue aduersis casibus congrediendum sit, siue venationibus voluptuosis, quarum quæstu viuunt, & fortunas assequuntur vberiores, siue brauii, aut gloriæ causa hoc ipsum sit attentandum. Hocq; genus præcipuum inter Scrifinnos, de quo IIII. cap. huius libri, & V. maiores proprietates sunt enarratæ, & inferius de bellica eius virtute nonnulla cuenient repetenda. Hic satis est dixisse, eos homines talem, tamq; celerem in percurrendis cacuminibus niuosorum montium, etiam pro brauio, habere agilitatem, qualem vix reliqui planioribus, ac breuioribus instrumentis innixi, in plana, & lubrica glacie pertingere valent. Quinimmò qui niues calcant, & constitutam metam attingunt, feram occurrentem sagittis occidunt. Qui verò seruat glacialem cursum, vix ab hiatibus subtus latentibus est securus, prout infrà de glacialibus bellis dicetur. Aliud verò genus, quod ferro plano, & politò, siue planis ossibus ceruinis, vel bouinis, scilicet tibiis naturalē lubricitatē ob innatā pinguedinem habētibus, pedali longitudine sub plantis affixis, in sola glacie lubrica cursum

Cursus flexuosus, vel arbitrarius.

Cursus in cacuminibus montiū celerrimus

Glacialis cursus īsidiosus.

Glacialis cursus celerrimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cursus pro brauio.

Brauii species.

Axungia porcina.

Tibiæ ceruinæ.

Spissitudo glaciei quanta.

Cursus periculosus quãdo.

Riuuli edentes glaciem,

Capita glaciei lacumine prę scinduntur.

Exploratorum, & proditorũ suffocatio.

cursum intendit velocissimum, quemcp in glaciali æqualitate semper currendo continuat. In quo etiam genere vbicp reperiuntur homines voluptuosè pro brauio currentes: quorum meta super congelatos lacus instar speculi glaridos, spatio VIII. vel. XII. milliarium Italicorum ab vtrisq partibus est constituta, vel minus. Brauium verò cochlearia argentea, amphoræ æreæ, gladii, & nouæ vestes, ac iuuenes equi: sed hi frequentius. Cæteris brauium lucraturi currendo prę ueniunt, qui ceruinas tibias latè limatas plantis affigunt, porcina axungia perunctas, quia gelidis aquæ guttis velut per poros glacici in vehementi frigore surgentibus, tibiæ sic vnctæ impediri, aut constringi non possunt, sicuti ferrum quantumcunq politum, aut vnctum. Nulla nempe vnctio ferro conformior est, quàm ossium tibiarum ceruinarum, aut taurinarum, connaturalem habentium lubricitatem. Eocp modo quotiescunq glacies clara fuerit, ac niuibus discooperta, duobusq, vel tribus digitis spissa, tunc huiusmodi spectacula facilius, securiusq exercentur. Sed aliàs nequaquàm, quia nunquàm periculosior, mortiq vicinior casus est, quàm cursum intendere, dum glacies tenuissima niue sit cooperta. Amnes etenim, seu riuuli tacita celeritate è littoribus lacuum intrantes, corrosione, & motu continuo agunt, ne glacies inspissari, solidariq possit, nisi gelu fortissimo constringantur. Sed interim contingit temerarios cursores glacierum, naturam ignorantes, vel contemnentes, audacius, quàm cautius accurrentes, glacie confracta (corpore deorsum, atcp capite sursum, acumine glacici velut secuti abciso, miserè derelicto) submergi. Veruntamen eo periculo, vel simili, raro pereunt indigenę, sed peregrini terrarum exploratores: qui dum celerius proditionibus perficiendis compendioso itinere inseruiunt, subita glacierum dolositate, ac fragilitate absumuntur, documento cæteris relicto, quàm iusto naturę piaculo sępissimè pereant, qui contra naturæ ordinem odiis, ac occasionibus procurandis insistunt. Lacus est in finibus Ostrogothorum

Lacus Sõmen.

Sommen dictus, in quo plericp Danorum exploratores hac methodo mortis sępissimè sunt inclusi.

Ita etiam in collimitaneis fluminibus, & stagnis aliarum Suetię prouinciarum.

De glacialibus hospitiis itinerantium.

CAP. XXVI.

TSI hęc figura ĩ charta mea Gothica, ãno M.D.XXXIX Venetiis in Patriarchatu descripta, ac impressa sit, longocp maris tractu penes littora Germanici maris extensa, paucioribusq, quàm par erat, interpretationibus illustrata, iustum putaui diffusius, clarioribusq argumentis, & rationibus eam reddere notiorem, præsertim cùm appareat verisimile non esse (ne more ignauorum dicam impossibile) calida fomenta vsui hominum, aut iumentorum diutius super glaciem firmari posse. Quocirca modus iste à veteribus Gothorum institutis fideli interpretatione, etiam ad vicina regionum littora veniet extendendus. Vsus enim habet, vt publicę vię tempestatibus lignorum, syluarumcp casu obstructę, communi sumptu & labore, dolabris ac securibus reficiantur: densitate verò niuium occlusę, iumentorum, vehiculorumcp niualium transitu viritim aperiantur, vel penes littora marina, aut super ipsum mare congelatum signis in glacie constitutis vię generales deducantur, è quibus ad humanas habitationes pateat apertum iter. Ne autem simili ratione inferiores Germani Vandalicas vrbes, ac regiones inhabitantes, magnitudine niuium syluestres, seu campestres vias repręntium, in maximis commerciis negotiatorum impediantur, hospitia super littus maris, & planis scopulis, vel ipsa aperta glacie mira quadam industria collocant. Trabes enim oblongas duorum, vel trium pedum super glaciem eleuatas ad fundamentorum, & ędium distinctionem ordinant, ac desuper domos necessarias, hasq tabulatas lateraliter imponunt, foco carbonario in ęduariis abundanter (quemadmodum omnibus aliis ad lęta conuiuia requisitis) vtentes, nulliusq exploratoris, aut latronis, insidiatorisue versutias formidantes, quoniã plus securitatis in glacie, quàm palatio gaudent se adeptos: eóque securiores, alacriorésque permanent, quò frigora surrexerint acriora, & venti fortiores: qui fundamenta hospitiorum subtus perflantes, firmiora efficiunt, atcp solidant, & conseruant, donec calidis Austri spiraculis tota hæc domorum machina circa vernale æquinoctium dissoluta, in continentem terram, nulla pensione localis hospitii persoluta, deportetur. De frigoribus autem illius Germanici, seu Gothici maris, plura meminit Albertus Crantzius diligentissimus omnium regionum scriptor. Ait enim: Anno Do-

Ignauorum iudiciũ debile.

Vię publicę purgandę

Modus purgãdi vias.

Vię generales ĩ glacie.

Hospitia littoralia, vel glacialia.

Trabes pro fundamento.

Nulli latrones.

Securius hospitium ĩ glacie, quàm palatio.

Ventus australis dissipat hospitia.

Alberti Crantzii testimoniũ 1323.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1399. mini M. CCC. XXIII. gelidiſsimo frigore conſtringebatur mare, vt pedeſtri itinere per glaciẽ de littore Lubicenſi in Daniam, & in Pruſsiam mare tranſiretur, diſpoſitis per loca opportuna in glacie hoſpitiis. Anno M. CCC. XCIX. per brumam gelu terras, ac maria conſtrinxit, vt ſicco veſtigio è Lubeca per mare in vrbem Sundenſem, & inde in Daniam peruenirẽtur. Anno M. CD. XXIII.

1423. gelu fuit per brumam incomparabile, & inauditum, quòd equites è Gedano Pruſſiæ in Lubecam per viam nauigantium trãſirent incolumes, & deinde à Magnopoli per mare in Daniã, hoſpitia habentes in glacie. Anno M. CC. XCIIII. congelatum eſt mare Cimbricum, vt à Iuthia in Aslogiam equitaretur. Præterea, etſi multis ſeculis poſtea ſecuta ſunt aſperrima frigora, & marinorum fluminum congelationes, tamen quia frequentius acciderant, vix annotata reperiuntur. Quantam verò vim frigus in propria origine habeat, documenta ſunt Auſtralium locorum frigora, quę in Rheno, Danubio, & Pado fiunt: ſuper quem Iulius II. Pontifex adũerſus Gallos pro Eccleſiaſtica libertate pugnaturus, vt recens memoria tenet, ærea tormenta, ſeu bellicas bombardas ſecurè traduci iuſsit. Meminit etiam Vincen. in ſpe. hiſt. lib. XXV. cap. LXXXVII, quo modo in Anglia circa annos Domini M. CCC. tempore impii regis Guilhelmi, anno eius VI. diluuium ex abundantia imbrium fuit, quantum nullus meminerat. Mox accedente hyeme, fluuii congelabantur, vt peruii eſſent equis, quadrigis, & plauſtris.

1294. Gelu reſoluto, ex impetu glacialium fruſtorum pontes effracti ſunt. Ideoq; hac ratione, & importabili tributo regi dando, agricultura defecit: qua deficiente, fimes ſecuta eſt.

Iulius II. per Icõgelatũ Padũ validiſsimũ duxit exercitum.

1300. Guilhelmus impius.

Pontes fracti.

Agricultura deſerta.

Peſtis ſecuta.

Qua creſcente, mortalitas hominum ſurrexit adeò crebra, vt deeſſet morituris cura, & mortuis ſepultura.

Morituri cura, & mortui ſepultura caret.

Hęc figura capiti 28. de glacialibus inſtrumẽtis, præfigenda erat, & illa è cõuerſo præſenti cap. applicanda.

De tranſitu glaciali inter voragines.

CAP. XXVII.

VM ſuperiore capitulo de glacialibus hoſpitiis minus expreſſum ſit, quibus ſignis viatores niuoſo, aut pruinoſo tempore dirigantur, vt hoſpitia pertingant deſtinata: ex quo tam amplus, & planus vndiq; imminet tranſitus, vt nil præter cœlum, & glacies, ac niues, plerunq; inſpiciatur, vtputa dum eodem itinere ſub brumæ rigore iumentorum agilitate contendunt incedere, vbi æſtuo tempore maximę claſſes ventorum impulſu celerrimè nauigarunt. Idcirco aduertendum eſt, quòd glacie paululum perforata, arbores iuniperorum, ſeu abietum, ſingulo ſtadiorum ſpatio, vt erectę ſtantes cõgelentur, mari ſecus viam imponi ſolent, maximè vbi fortior ſit glacies à viarum ſcrutatoribus explorata. Et vbi hæc ſigna non eſſent, non minor formido, aut vitæ periculum inter glaciales voragines immineret, quàm in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas, aut in horrida ſolitudine inter belluas truculentas. Lege ergo ſeueriſsima cautum eſt, ne quis huiuſmodi ſigna, niſi tempore hoſtili, propter proditores, ac exploratores, alteret, aut exportet. Quàm præterea periculoſus ſit hominum tranſitus inter voragines glaciales ſuperius annotatas, ſequentibus cauſis oſtendetur. Ante omnia tamen præmittendum eſt, quòd generaliter omnes lacus, & ſtagnales aquæ in menſe Octobri incipiunt congelari, glacieſq; aucto frigore in pleriſq; locis tantum condenſari, vt vbi venæ lacus, & ſtagna viuentis aquæ non intrant, piſces ſuffocati tempore reſolutionis glaciei inſpiciantur. Verùm ne hæc ſuffocatio tam diſpendioſa fiat, diligentia piſcatorum continuè glacies ipſa perfringitur, ne congeletur, prout inferius lib. de piſcaturis hyemalibus oſtendetur. Glacies itaq; primæ, ac mediæ hyemis adeò fortis, & tenax eſt, vt ſpiſsitudine, ſeu denſitate duorum digitorum ſufferat hominem ambulantem: trium verò digitorum, equeſtrem armatum: vnius palmæ & dimidiæ, turmas, vel exercitus militares: trium, vel quatuor palmarum, integrã legionem, vel myriadem populorũ, quèadmodũ inferius de hyemalibus bellis memorandum erit. Hæc glaciei fortitudo, etſi tã valida cernũ, naturalibus tamẽ venis, & exhalationibus ſubtus i pleriſq; locis ęſtuãtibus, ita diuerſis riuis, ſeu apturis findit, vt longiſsimo trac-

Nil præter glaciem & cœlũ vident viatores.

Aeſtiuæ claſſes codẽ loco nauigant.

Signa recti itineris tenendi.

Lex ſignorum nõ auferẽdorũ

Cautela contra exploratores.

Initiũ frigoris & glacierum.

Piſces ſuffocãt.

Glaciei firmitas

Turmas equitũ portat glacies, & exercitus pedeſtres.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hiatus glacialis
Sonus glacialis vt tonitruum.

tu hiatū relinquat quasi cāpestris viæ, vel plateę: quam tamen fissuram prudēs viator gyrādo penetrat, ne institutum iter, & tēpus amittat. Cūm aūt fissuræ huiusmodi prę cipuè de nocte cōtigerint, nō aliter, quàm sęua tonitrua, vel fonorosi terręmotus à longè percipiūtur. Sed ob hoc solicitus viator nihil intentatū relinquit, quin inter voragines cōficiat iter. Vergēte tamen glacie ad principiū Aprilis, nullus eius spissitudini, minus fortitudini, nisi in aurora ambulādo, cōfidit: qā solis diurno aspectu tā fragilis reddit, vt quæ equestres armatos paulò antè portauerat, vix hominē nūc sufferre possit inermem. Viæ aūt hyemales, ob inductā frigoris duritiē, qua factę sunt spissiores, ac solidiores, diutius tāquam pontes i lacubus manēt. Descesurt tamē viatores à glacie in terrā, vel è cōtrā, necessū erit, vt habeāt tabulatū pōtem. Sol enim calefacto littore, decoquit oēm glaciei cōnectionem. Nec prætereūdum hic puto, lacū esse LX. milliariū i lōgitudine, & XX. i latitudine Italicorū, Veter appellatu, i regno Ostrogothorū: qui talis est naturæ, ꝙ cùm tēpestuoso vēto cōgelatus fuerit, & tēpus resolutionis immineat, vehemētissimo strepitu incipit in fundo ebullire, & cōmoueri, magnaꝙ violētia, prūpere in paruas rimas, vel scissuras, quę fiūt in glacie: & has in modico temporis spatio faciens valde latas, licet protunc glacies in spissitudine habuerit plusquàm vnum, vel duo brachia. Tuncꝙ cooperante superiore impetu, diuiditur tota glacies in plures particulas: in quibus viatores constituti, vix aliter, quàm Dei præseruatione ad littora dimittuntur, eò quòd ibi vis naturæ secretius, & mirabilius, quàm alibi in lacubus operetur. Est etiam lacus prope metropolim regni Norueg. Nidrosiam, qui nunquàm congelatur.

Lacus Veter, de quo infrà.
Natura mirabilis.

Viatores remanent in particulis ruptarū glacierum.

Lacus quidam Norueg. incongelabilis.

De glacialibus instrumentis.

CAP. XXVIII.

Differentia gentium.

VEMADMODVM calidæ, aut temperatæ regionis gentes à gelu, frigore, niue, pruina, glacie, & hyemali stridore videntur liberæ: ita vix deprehendere possunt, quàm diuersis artibus, remediis, & instrumētis aduersus huiusmodi austeritates, sub ipso frigidissimo Septentrione habitantes se muniant, & dirigant. Naturæ etenim vis, atqꝙ maiestas in omnibus momentis fide caret. Si quis modò partes eius, ac non totam complectatur animo, quàm multa fieri non posse, priusquàm sint facta, iudicātur? Si enim ipsa

Naturæ maiestas fide caret.

natura multis, mirisqꝙ artubus, ac membris fera animantia, vt ea perficeret, communiuit, quid hominis imbecillitati pro solatio non concederet? quem nudum gigni voluit, mox infinitis calamitatibus subiiciendum, vt has superaret ingenio, & artibus, quas solis viribus, ac instrumentis penetrare nequiret: vtqꝙ in promptu semper haberet remedia, vbi plura, eaqꝙ ardua obstacula imminerent. Et ob id suprapositā glacialia instrumenta tantummodò tempori gelido, nedum necessitatis, sed & vtilitatis, ac voluptatis causa hominibus, & iumentis ad diuersa exercitia cōmodissimè applicantur: vtpote cùm impossibile sit lubricam percurrere glaciem, aut per eam onera grauissima sub maxima distantia ad loca deducere destinata, nisi id arte fieret, pro viribus subleuandis apparent superius calcei lignei, ferreis subducti cuspidibus, quoniam viatorum, piscatorum, ac bellantium congruunt vsibus opportunis. Prætereà tricuspides, seu trianguli ferreos stylos habentes, tribus angulis pro firmiori gressu fabricati: demum circuli flexibiles vndiqꝙ aculeos habentes, deniato more acuatos: quibus omnibus, vt pedibus adhærcant, fortissimę ligę sunt annexæ, vt ea firmitate quiuis cursus, vel transitus sit securior, & onus quodlibet vnius, vel duorum hominum vi ducibilius: quod alioquin in arena, vel niuibus fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ, siue secures, omni glaciei perforandę prima, atqꝙ aptiora instrumenta: quia talibus instrumentis aperiuntur gelata flumina plurium fladiorum, dum classica fieri debeat expeditio in piratas: vel quòd Reipublicæ ita videtur vrgere negotia, vt nuntii vltra maria emittantur. Quo etiam casu nauigia iumentorum opera in vehiculis ab vrbibus, & castellis super glaciem ad apertum mare repentè educuntur, vt agilitate ventorum, ac velorum, subito cursu iter aquarum absoluant, quod plurimis diebus haud perficerent in iumentis. Videntur prætereà ferrei ligones præsenti tabulæ insculpti: quia his spissa, atqꝙ indurata glacies cæteris instrumentis ferreis non cedens, facilius infringitur, dum aliæ secures chalybe permixtæ, in vehementi frigore ad solum glaciei, vel virentis arboris ictum, instar vitri rumpuntur, vbi ligones prædicti, siue ferreæ hastæ, fortissimi manent. Cæterùm videntur harpagines adunco mucrone formatæ, quibus glacialia frusta prædictis instrumentis confracta, quò opus fuerit, facilius trahantur, vel extrudantur, etiam in aperto mari tempore hyemalis solstitii, quando non tantum contra molem glacialem arcendam, ne naues rumpat, prouidendum erit: sed contra latentia saxa, sed denicꝙ contra crudeles inimicos sit congrediendum. Cernuntur deinde sotularia, vel socculi, quibus aptius ad arbitrarium motum in glaciali pugna ad forti- ter resistendum, vel cautè fugiendum, lubrica glacies securius calcari possit, quemadmodum infrà de bellis glacialibus veniet demonstrandum.

Homo nudus gignitur.
Remedia plura Instrumenta.

Tricuspides.

Ligæ.
Onus grauissimum i glacie fit leuissimū.
Dolabræ.

Nauigia eue-hūtur per glaciem ad apertum mare.
Ligones.

Secures ferreæ, & chalybes gelu frāgūtur.

Arcēdæ glacies à nauibus.

Sotularia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De bellicis Gothorum obeliscis, & erectis saxis. CAP. XXIX.

Mõtes excelsi.

VETERVM Gothorum, ac Sueconum antiquissimus mos erat, vt vbi acriores in campis, seu montibus instituissent, & persecuissent pugnas, illic erectos lapides, quasi Aegyptiacas pyramides collocare soliti sint: quibus huiusmodi præclara gesta breuissimo aliquo titulo insculpẽtes, memoriam nominis, & gestorum suorum perpetuari putabant, prout eorũdem tẽporum vsitatę cantiones rhythmaticis cõpẽdiis compositę, cõtinuatisq; seculis in præsentẽ vsq; diem deriuatæ, hanc rem ad posterorũ memoriã ꝓpagãrunt. Extãt enim in Septẽtrionalibus locis durissimi montes cinericii coloris, marmoreã duritiẽ lõgé exuperãtes: hi plerũq; terræ motu, fulgure, vel alio naturę impulsu ita concuti solẽt, vt excisa, deorsumq; cadẽtia saxa, partim formã pyramidis, partim quadratarũ colũnarum, partim quadrãgulorũ, & obeliscorũ, quasi insigni naturę opificio forent fabricatę, suscipiũt, vt inutile, vanũq; aliquid his supaddere videatur. Has igit colũnas, primũ extractas in cãpis, & excelsioribus locis, partim scripturis notatas, ꝑtim insculptas, posuere gigantes, prout Virgil. in Aeneide similibus attestat, dũ inquit:

Fragmenta fiũt obelisci.

Gigantes.

Pyramides.

Vix illum lecti bis sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Obelisci.

Sed hę pyramides, seu colũnę, apud Helsingos plures, q̃ alibi reperiũtur i Aglone. Obelisci verò, seu sublimia saxa, viribus gigantũ ac pugilũ erecta, nullibi frequẽtius, q̃ apud Ostrogothos, & Vestrogothos, ac superiores Sueones in bruis, seu triuiis cõspiciũtur, ẽt in vastis solitudinibus: quę ducũ pestę, fame, & bellis habitatoribus euacuatæ, necdũ ob inertiã, seu negligentiã incolarũ, ad pristinũ cultũ (terra vltro exultãte hactenus, nisi rarissimè in formã noualiũ) sunt reductę. Habẽt itaq; hęc saxa in plerisq; locis erecta, lõgitudinẽ x. vel xv. xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinẽ quatuor, vel sex pedum mirabili situ, sed mirabiliori ordine, ac mirabilissimo charactere, ob plurimas rõnes collocata: literato, rectoq;, & longo ordine videlicet pugilũ certamina, quadrato tubas bellãtium, & spherico familiariũ designãtia sepulturas, ac cuneato equestriũ, ac pedestriũ acies ibidẽ, vel ꝑpẽ fortunatius triũphasse. Scripturæ verò à dextro latere in pede saxorum inchoatę, vsq; in verticem, & tandem reflectẽdo in sinistro pede finitæ, vel iterũ eodẽ ordine iterius eleuatę, depressęq; terminantur. Habentq; singulę literę spissitudinem, atq; longitudinem digiti maioris humani

Pyramides.

Obelisci.

Pestę, fame, bellis desolantur regna.

Longitudo saxorum.

Mirabiles characteres pugilum gesta continentes.

Causa ordinatorum saxorũ.

Ordo literarum

humani. Licet verò imbrium, atq; luti iniuria, multæ earum in imo saxorum, ob immemorabilem antiquitatem, sint exesę, attamen similes earum effectus clarissimè eo modo leguntur: Ego Vffo pro patria certans, XXXII. pugiles occidi, & tandem à Roluone pugile occisus hic requiesco. Præterea: Domitor violentorum, ac defensor oppressorum, cicatricibus, & senectute plenus, gladioq; cinctus, hic situs sum Ingoluus. Cùm alii bellicis rebus gloriam quærerent, ego Halstenus paci operam nauans, laudẽ merui immortalem. Asserit etiam Strabo Thebis esse literas quasdam in obeliscis scriptas, quæ Regum illorum diuitias, ac potentiam declarent, & imperium vsq; in Scythiam, & Indiam &c. tributorum magnitudinem, & exercitus circiter decies centena millia. Pyramides verò plures, & mirabiles esse, Isido. lib. XV. cap. XI. Strabo lib. XVII. Plinius lib. XXXVI. cap. II. attestantur. Sed Solinus cap. XLV. quas dicit vltra omnem celsitudinem fastigiatas, forsan vanæ ostentationis gratia, ne pecunia scilicet successoribus, aut insidiantibus æmulis relinqueretur. Et de his Pomp. Lętus amplissimè prosequitur, asserẽs tricenũm pedũ crassitudine quenq; lapidẽ habere.

Scripturę tenor

Epitaphia.

Strabo de Thebis.

Exercitus 1000000.

Pyramides.

Ne pecunia lin quaſ ingratis.

De obeliscis sepulchralibus. CAP. XXX.

SED neq; veteribus Gothis, aliisq; gentibus in Septentrione defuit memoria maiorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles statuas lapidũ excelsorum, prout hodie cernuntur mira compagine immensa saxa, in modum altissimę, latissimæq; ianuę surſum, transuersumq; viribus gigantum erecta, præsertim duobus milliaribus magnis à ciuitate Scarensi ad ruralem Ecclesiam Kelby proficiscẽdo. Ibi enim in quodam triuio thicis pulcherrimè sculpta videntur. Si quis etiã curiosus indagator de similibus saxis, tã solitudines, quàm apertos cãpos scrutandi gratia peragrare voluerit, infinita spectacula cõperiet, quę presentibus haud opus ẽ tędiosius infinuare. Vna tamẽ cautior esse possit, ꝙ nõ longa distãtia ab ea vetustissima vrbe Scarensi erat arx regia Aaranes dicta (de qua specialiter alibi dicetur) circa quam successiuis seculis, & generationibus, cõmittebantur acerrima bella: de quibus charissimus frater & antecessor meus Ioãnes Archiep̃s Vpsalẽsis mirifica scripsit. Sunt & apud Ostrogothos itidẽ, & superiores Sueones, magnatũ ac nobiliũ arces late ꝑ regiones i locis

Monumẽta veterum.

Saxorũ erectorum maxima multitudo.

Ostrogothorũ saxa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natura munitis extructæ: penes quarum muros,& agros, veterum ingentia saxa cuneato, rotundo, oblongo, & erecto situ terris infixa cernuntur:quorum sublimiora Gothicis scriptis insignita,quasi vinctis alicuius ducis imperio edocēt,quid sequi,vel fugere debeant eorum successores, viri utem scilicet amplecti, & vitia detestari &c. Nec dubitandum est, quin eo quo edictum simile seruatum sit in Aquilonarıbus regnis contra malignorum principum,& tyrannorum condienda corpoia, ne honesta potirentur sepultura,quemadmodū Senatus Romanus edidit(Mario Maximo, atq; Aelio Lampridio teste) contra Imperatorē Cōmodum in hac forma:Hosti patriq; honores detrahantur: parricidę honores detrahantur: parricida trahat:hostis patriq;,parricida, gladiator in spoliario lauetur: hostis deorum, carnifex Senatus:hostis deorum, parricida Senatus vnco trahatur: qui innocentes occidit, vnco trahatur &c. Parricidæ statuæ detrahantur: necator ciuium detrahatur: parricida ciuium trahatur. Sæuior Domitiano, impurior Nerone: sic fecit, sic patiatur. Qui omnes occidit, vnco trahatur: qui viuos spoliauit, vnco trahatur: qui testamenta deleuit, vnco trahatur: qui omnem ætatem occidit, vnco trahatur: qui vtrunq; sexum occidit, vnco trahatur: qui templa spoliauit, vnco trahatur: qui pretia vitæ exegit, & fidem non seruauit, vnco trahatur: qui Senatum vendidit: qui filiis abstulit hęreditatem, vnco trahatur: quia ad pernicrem ciuium, & ad dedecus suum vixit. Ideoq; statuæ, & nomen eius ab omnibus publicis, & priuatis locis abolendæ sunt, ac eradendæ. Quid etiam contra Caligulam, Vitellium, & similes Plutonis cohæredes clamatum, ac actum sit, voluminibus maximis explicari nequit, quemadmodum nulla æternitas satis longa videtur in commendatione optimorum Principum: quorum imagines, & statuę eó semper sunt sanctiores, quó calamitosi homines talium heroum recordatione meminerint se fuisse feliciores, continuè eisdem precantes felicitatem sempiternam. Talium etiam bonorum Principum obelisci, & saxa, multis seculis ante plantatam fidem Catholicam in Septentrionalibus regnis signo Crucis insignita adhuc apertè videntur,similem habentia inscriptionem: Postquàm dæmonum fallacia seductus erraueram, ad Christianorum Deum conuersus morior, & hic sepultus iudicium eius expecto Germundus. Præterea alibi in saxo hæc verba reperiuntur: Relicta idolorum cultura mortuus, & in Christi fide viuus, sub hoc lapide requiesco Holmstanus. Profectò gloriosior eius æstimabitur sepultura, & similium,vnico obelisco signata, quàm omnes pyramides tyrannorum Aegyptiacę vanitatis, prout superiori cap. aliqualiter est ostensum, præsertim attestatione Plinii lib. XXXVI. cap. XII. qui has vanitates per causas, expensas, loca, tempora, & meretrices deducit: quarum verecundus quæstus inter effœminatos erexit excelsas pyramides, vbi inter sortes homines Aquilonares auribus, & naribus ob turpitudinem priuatæ fuissent. Sunt quidem in Aquilonaribus terris scorta, sed adeò verecundo incessu,& cōuersatione,vt pauperes fœminę, etiā si ditissimę sint,ob annexam tamē infamiam, & turpitudinem,vilissimę rei assimilandę appellentur. Cloaca (teste Augustino) tolerari potius videtur in vna parte domus, quàm quòd tota domus vbiq; sit sordium nutrix, & sentina.

Terribilis sententia in tyrannum.

Templorū spoliator.

Statuę & nomē tyrānorū delenda.

Statuæ bonorū venerandæ.

Saxa signo S. crucis signata

Epitaphiū vetustū cuiusdā Germundi.

Holmstani aliud epitaphiū.

Cloaca.

De fatalibus saxis duorum fratrum.

CAP. XXXI.

REPERIVNTVR etiam alibi lapideæ tabulæ admodum latæ, & excelsæ, gigantum robore terris impressæ, imagines habentes draconum, serpentum, ac vrsorum insculptas: contra quos non minores sumpsere triumphos, quàm hostes armatos, prout inferius lib. de gigantibus, & pugilibus ostendetur. Præterea insignes petræ sunt littoribus aquarum immissæ, quæ veteri charactere monstrant,ibidem illustres personas vario euentu fluminum,tempestatum, fulgurum, turbinum, vel insidiatorum impulsu fuisse necatos. Indeq; nomen inditum æuo perpetuo perseuerat. Sunt & lapides alti, quorum aspectu & signo, prouinciarum, præfecturarum, arcium,communitatum,nobilium, ac plebeiorum antiquissimę possessiones sine legibus, sine litibus, sine iudiciis vnicuiq; pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus ostenso,quòd inter has simplices gentes plus iuris, & æquitatis ex limitancis saxis habetur, quàm alibi in multis legum voluminibus,vbi homines se reputant doctiores,& ciuiliores. Sunt & duorum fratrum bini lapides fatales in Gothia Meridionali hac antiquitate vsq; in præsens celebrati,quòd illis adolescentiæ ætatem vix egressis,à diuinatoribus prognosticatum erat, vt mutua cæde morerentur. Quod fatum abhorrentes,ac declinare volentes, ad remotas orbis partes perpetuò peregrinaturi separatim se contulerunt. Surgente verò ætate decrepita, in patriam regrediuntur, quisq; pro se putans, tanto temporis progressu fratrem, fatumq; fuisse finitum. At aliter euenit, vt fata viam inuenirent. Nam cum aliquot stadiis ab oppido Ionacopensi senes, & ignoti mutua salutatione conueniissent, & paulisper circa viam publicam in nemore pinoso quieuissent, mox rixantibus eorum canibus, pariter & ipsi ad mutuas rixas, & vulnera proruperunt, animamq; trahentes, & fratres se agnoscentes, expirârunt. Sed hæc antiquorum relatione potius, quàm approbatione sint addu-cta. Extant circa illum locum innumerabilium lapillorum altæ congeries, viatorum manibus sola proiectione congestæ. Mos enim est genti, dum iter conficit, celebribus locis, vbi portenta vel miracula fiunt,lapides immittere frequentissimos: forte vel hac ratione, vel alia honesta causa permoti,vt petrosa itinera prætextu pie-

Imagines animalium.

Lapides fatales.

Limites.

Lapides duorū fratrum.

Fata viam inueniunt.

Lapidum cōgeries.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Naufragia vitantur.

tatis expurgent. Sunt & lapides littorales satis sublimes, sine scripturis maiorum industria versus infidos portus reflexi, notabili signo nautas informantes, vt naufragia euitent. Est etiã lapis ingens, & rotundus, circũcirca duodecim minores adiacentes habens, cuneatis petris paululum è terra eleuatus, non procul à metropoli Upsalensi Morasten dictus: super quem nouus Rex eligendus infinita populi multitudine præsente suscipitur, ac postmodum sacrioribus cærimoniis à Catholicis Episcopis, iuramento defendendæ fidei præmisso, confirmatur.

Morasten.

Rex confirmat.

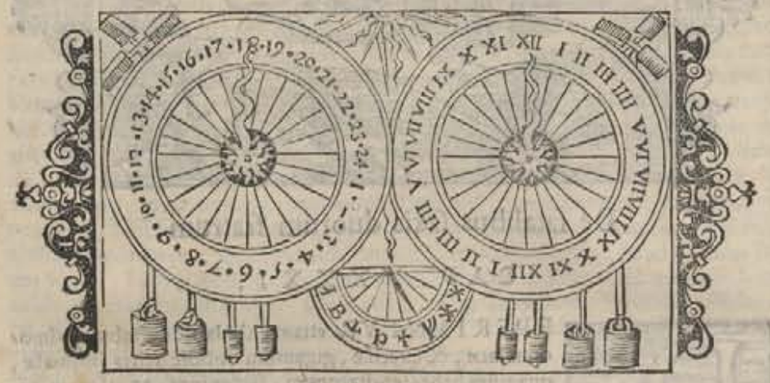

De horologiis.

CAP. XXXII.

VIA de inuentoribus horologiorum, ac distinctione horarum fere vbiq; terrarum aperta demonstratio cernitur, magis importunum, quam fructuosum esset, hic repetere manifesta. Veruntamen confitendum erit, ob imperitam antiquitatem, & simplicitatem vetusti seculi, tardissimè ad gentes Aquilonares eam dierum, horarumq; distinctionem, qua nunc aliæ nationes vtuntur (immò & vsum campanarum) peruenisse. Nunc autem in Aquilonari plaga ferè tota, adeò perfecta, facilia, & iusta horologia, tam domestica, quàm externa arte fabricata sunt, vt nil amplius, quàm sagax directio eisdem competere videatur. In metropoli Ecclesia Vpsalensi (vbi, vel prope eam ante DC. annos in certis collibus idolorum cultura erat) valde pretiosum, mirabileq; horologium habetur, cuius diurno pariterq; nocturno motu planetarum, solisq;, & lunæ accessus, & recessus perspicacissima ratione consyderantur. Hocq; recentioribus his annis præsidente Archiepiscopo Iacobo, qui & gymnasium priuilegiatum huic vrbi suę induxit, non exilibus expensis eli confectum, sed nunquàm pœnitendis, eò quòd omnes studiosi illarum regionum ad syderum, astrorumq; cursum, naturam, effectusq; cognoscendos non mediocriter (quemadmodum ad alias virtutes amplectendas) sint inclinati: quod & in aliis Cathedralium Ecclesiarum personis intelligendum esse velim, quibus Deo propitio præclarissima ingenia vt in plurimum sunt concessa. Vestrogotho prudentissimo viro Berone, vsus est ante omnes Fridericus III. in supremis consiliis suis. Ita & Alexander VI. Ostrogotho Gaddo, postmodum insidiis Danorum interfecto.

Horologiorum vsus tardè traditus ẽt Aquilone.

Campanę.

Horologiũ Upsalense excellẽtissimum.

Gymnasiũ Upsalense.

Præclara ingenia aquilonaria.

Fridericus III.

Gaddus.

interfecto. Quòd autem tardius modernorum horologiorum vsus peruenerit ad Septentrionales regiones, mirum non est, cum Roma omnium rerum curiosissima, longissimo æuo indiscretam lucem habuisse perhibeatur, donec Scipio Nasica primùm aqua horas, veluti post eum Victruuius architectus diuisit æquè noctium, & dierum. Idq; horologium sub tecto habuit anno Vrbis DXCV. Inuentum deinde horologium est metallis, arenis, vel testis ouorum confectũ, quod rotis dentatis, ponderibus, campanulis, & filis indicat horas, magnatibusq; solatium præstat. Quinimmò & aliud horologii genus vi tantum torto chalybe, neruisq; circundato, qui sese paulatim euoluens, vice ponderum rotas vertit. Cuius artificium adeò sublimi pretio sola curiositate euehitur, vt auro, argentoq;, & pretiosis margaritis fabricatum, valorem quandoque videatur superare mille ducatorũ, prout in manibus cuiusdã nobilis viri vidi, cuius arma bellica vix quinquaginta ducatis poterant æstimari. Nonne Respublica sexcentis lacerata iniuriis, contra tam petulantem ciuem iustè conqueri poterat? Vt Plinius lib. XIII. cap. I. & III. in vnguentarios, quasi noui furti officinarum inuentores, exclamat.

Cã tarditatis horologiorum.

Anno Vrbis 595.

Horologiorum varia genera.

Arma vilia, horologia ptiosa.

Furti noui inuentores.

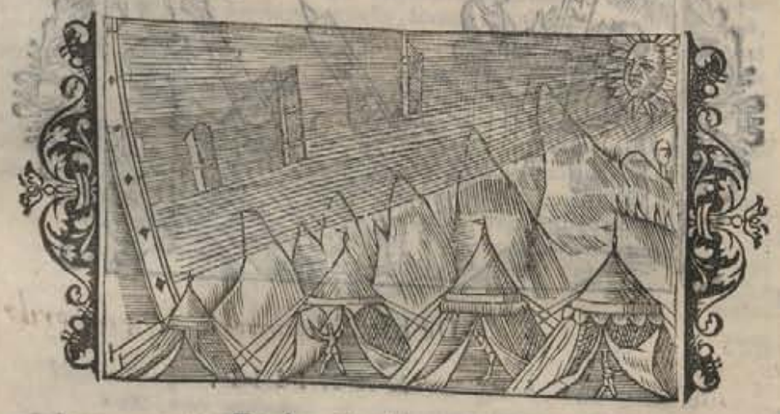

De horologiis vmbrosis.

CAP. XXXIII.

LVCEM continuam sex mensium apud suppolares homines, totidem mensium tenebras ibidem esse, primis capitulis huius libri satis videtur ostensum. Sed amodo multorum admirationi obuiandum fore arbitror, quibus ingenijs tempus quietis, & laboris distribuant, in distinctione dierum, noctium, & horarum. Quocirca sciendum est, incolas extremi Septetrionis vltra gradũ eleua. poli Arctici 86. habitantes, nullum habere solaris horologii vsum, quale Anaximenes Milesius Lacedæmonienſis primùm (teste Plinio) inuenisse dicitur: necp alterius cuiusuis horologii ponderum, rotarum, aquarum, mensurarum per lineas, & interstitia fabricati: sed tantummodò eos vti præaltis, ac depressis rupium cautibus, partim natura, partim ingenio dispositis, qui radios solares infallibili coniectura obumbrant, partesq; dierum distinguunt, veluti hyeme, noctibus & diebus (luna non splendente) volatilium, & campestrium

Lux sex mensium vbi.

Horologium solare.

Anaximenes.

Rupes cautium p horologiis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Volatilia infinita.

Ferę syluestres monstrant horas.

Hermes Trimegistus.

animalium vocibus, & gestis (quorum copia illic est infinita) clarissimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibusq́, velut obeliscis, aut syluestribus signis, sunt contenti. Quo autem directorio ripas glacialis, aut Scythici maris habitatores in nauigando sub Arctico polo vtantur, alibi ostenditur: etiam eorum exercitia, qui laborant sub lumine lunæ. Quòd verò superius dictum est, suppolares homines vocibus, & gestis animalium distinctas dierum horas agnoscere, mirum non est, cum & domesticę & syluestres ferę ordinem temporum naturæ instinctu succesiuè seruent, prout expertis est manifestum. Origo tamen distinguendorum dierum ex Hermete Trimegisto sumpta dignoscit: qui bis sex Aegyptii animalis emissis vrinis diem distinxit, & horas. Simile etiam huius naturæ indicium de onagro traditur, qui die XV. Martii duodecies de die, totiesq́ de nocte, pro signo præsentis tunc æquinoctii, frequentius rugit.

Vrinis ostendit horas.

Aequinoctium rugitu onagri monstratur.

De baculis, temporū designatoribus

CAP. XXXIIII.

Disciplina armorum.

QVEMADMODVM Latini, & Gręci autores asserũt, Gothos in armis, & militaribus disciplinis consummatam habere experiẽtiam, & cautelam: ita & Gothici scriptores aiunt, eos domi foriscp multarum, & vtilium rerum tenere notitiam, & experimentũm, & præsertim astrorum scientiam, qua plurimum possint diuinare futura, prout his annexa figura in parte demonstrat. Cernitur hic homo senex, atcp adolescens, baculum Gothicis characteribus insignitum habentes, tali ratione insculptum, vt videatur, quibus instrumentis vetustissimo tempore, dum librorum vsus non esset, lunæ, solisue, & cæterorum syderum virtutes, & influentias infallibili euentu cognouerint, prout hoc tempore ferè incolę omnes agnoscunt. Baculus itacp humana longitudine formatus est, vtrocp latere numero hebdomadarum anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas VII. habens, quibus aurei numeri, & literæ Dominicales (post acceptum Christianismum) patria voce, ac figuris distinguuntur. Nec aliis libris multiplici temporum circulo in astrorum interpretationibus vtebantur, licet priscorum opuscula, antiquitas appellauerit libros. Hodie quocp librum virentis ligni vocitamus exuuias. Sed erat indecorum, claras scientias

Astrorum peritia.

Baculi descriptio, & virtus.

Aureus numerus, litera dominicalis, & lunationes agnoscũtur baculis.

Libri æquiuocatio.

scientias committere tabulis impolitis, & in veternosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire. Et hoc primoribus consentaneum fuit, quoniam rude principium tale debuit habere commentum (teste Cassiodoro) quod prouocaret ingenia posterorum, donec cultioris seculi ritus fœcundiorem faceret scientiam, quam custodiæ committeret leuium chartarum: quibus securius imprimitur, quod æqualiter omni tempore audiatur. Memoria etenim, etsi causas retinet, verba tamen sæpius maxima cum iactura commutat. Erant nihilominus in tam innumerabili gente viri celeberrimi ingenii, qui aliquid excellentius cæteris pro publica vtilitate, atcp gloria, in optimis scientiis perpetuandis, librorum secretis custodiis commendabant: quorum aliquot exempla charactere Gothico scripta, in metropoli Vpsalensi, atcp Ecclesia Scarensi, & alibi in celebrioribus locis reperiuntur: etiam viuentes astronomi, ac aliarum facultatum doctissimi professores. Verùm de vulgo hæc consyderatio habetur, quòd sicuti á senioribus traditam astronomiæ scientiam, & practicam in præostensis baculis, & characteribus acceperat: ita immobiliter in eadem accipienda, tradendacp, etiam post sacræ fidei susceptionem, perseuerat, ita vt rustici, seu villani, adeò periti reperiantur, & sint, vt die vna prædicere possint, quotus quisq́ aureus numerus sit, literacp Dominicalis, annus bissextilis, interualla, festa mobilia, & ipsæ lunares mutationes, post decem, vel sexcentos, aut mille annos fient, vel erunt. Idcp studium cum sacerdotibus de festis, & similibus commune habent, vt interrogent, & responsum præstent. Cæterùm parentes filios suos laicos, immò mater filias, vel domi feriatis diebus, vel in accessu Ecclesiarum, ita instruunt, vt non minus eruditione, quàm experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetusta enim gentis consuetudine, baculis his rurales Ecclesias visitando in prolixis itineribus laici se sustentant, atcp pariter conuenientes, certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicant qualitates, quàm forsitan alii speculatiuis scientiis, aut præstigiosis prognosticationibus inhærentes. Præterea polum Arcticum mirè obseruant, vti gnomonem totius cœlestis horologii. Item plaustra, seu vrsas, colum ac susum Veneris, tanquam familiaria antiqui numinis signa: quorum natura inspecta, mirè prouident casibus euenturis, satis prouidè consyderantes, quòd natura neminem vult esse otiosum, sed aliquid addiscere, vel inuenire, & inuentis superaddere robur.

Ritus seculi cultior.

Memoria.

Gothico charactere scripti libri i metropoli Vpsalensi clauduntur.

Peritia aquilonariũ rusticorum.

Certitudo experientiæ.

Parentes docẽt filios.

Euentus futuri.

Signa & syderę obseruant.

Natura nõ finit aliquid otiosum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

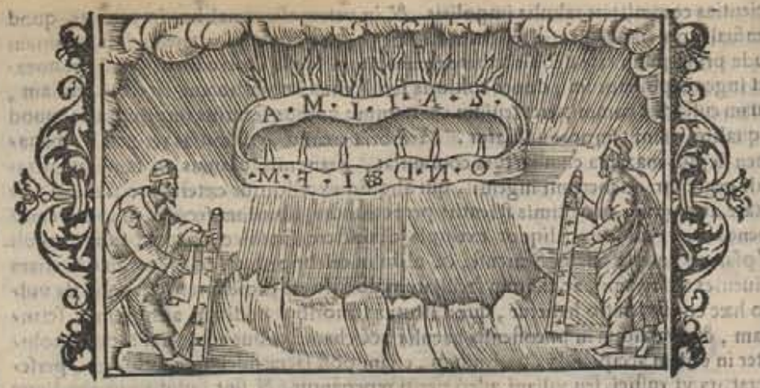

De menstruis signis tonitruorum.

CAP. XXXV.

Tonitrua æstiua frequentiora.

TSI omni tempore anni obseruari solent vapores, ac fumi, vnde tonitrua, nonfulmina nubium repercussione generantur, maximè tamen in æstate, quando abundantius caloris virtute extrahuntur, atq; altius eleuantur, prout omnibus relinquitur manifestum. In hyeme autem, & in vere, licet fumi, vaporesq; spissi cæteræ visceribus magis expellúntur, quàm extrahuntur, minus tamen ob caloris defectum ad superiora aëris trigintur, sed inferius remanent, pluuias, & ventos producturi. In autumno autem, qui (teste Seneca) frigidus est, & siccus, neq; humor est, qui eleuetur, neq; calor, qui eleuet, cùm omnia videantur asperrimo gelu consumi. Cumq; hæc communi ordine naturæ ferè vbiq; per orbem euenire solent, attamen in partibus Septentrionis (vti etiam Herodoto placet) portentosa tonitrua quandoque in hyeme euenire contingit, fortè ob calidas minerarum exhalationes ibidem abundantes, & sulphureas venas, quę quosdam lacus (prout infrà dicetur) in algidissima hyeme nequaquàm congelari permittunt. Quæ quidem tonitrua, vt importunè veniunt, ita minori admiratione agricolas turbant, & naucleros: qui etsi hæc brumalia tonitrua velut ostenta diiudicant, singulo tamen mensę, dum eueniunt, eorum effectus obseruant.

Vapores expelluntur.
Autumnus frigidus & siccus.
Tonitrua portentosa in hyeme.
Venæ sulphureę.
Tonitruis agricolę & naucleri turbantur.

Ianuarii tronitrua significãt plus solito inualescere ventos, & efectas exurgere fruges.
Ian.

Februarii maximam afferre mortalitatem, præsertim eorum, qui delicioſe viuunt.
Febru.

Martii validos tumescere ventos, anni quoq; sertilitatem, & strepitus iudiciorum.
Mar.

Aprilis pluuiam segetibus aptam, & fœtam agri faciem toto anno duraturam.
Apri.

Maii omnia contraria signãt, penuriã frugum, ac formidabilem caristiã omniũ rerũ.
Maius.

Iunii prætendunt sertilitatem abundantiorem, attamen ægritudines expauescendas.
Iun.

Iulii etiam frumentorum abundantiam, sed leguminum, ac fructuum destructionem.
Iul.

Augusti tonitrua signant pacificũ hominũ cõuictũ, ægritudinẽ tamẽ formidulosam.
Aug.

Septembris sertilitatem anni, ac bella, & seditiones, ac cædes imminere.
Sept.

Octobris portentosa æstimantur tonitrua, quia tempestates indicant imminere in terra, & mari.
Oct.

Nouembris, etsi rarissimis annis contingunt, pollicentur tamẽ sertilitatẽ sequẽtis anni.
Nouem.

Decẽbris tonitrua significãt omniũ rerum abũdantiã, ac iucundũ hominũ conuictũ.
Decem.

Sunt

Sunt prætereà fulgurum, ac tonitruorum aliæ obseruationes ex Pli. lib. XVIII. cap. vltimo, quas etiam obseruare solent Septentrionales gentes. Cùm æstate vehementius tonuerit, quàm fulserit, ventos ea parte denuntiat: contrà, si minus tonuerit, imbrem. Cùm sereno cœlo fulget, pluuiæ erunt, ac tonitrua, & hyemabit: atrocissime autem, cùm ex omnibus quatuor cœli partibus fulgurabit. Cùm ab Aquilone tantùm, in posterum diem aquam portendit. Cùm à Septentrione, ventum. Cùm ab Austro, vel Coro, aut Fauonio nocte serena fulgurauerit, ventum, & imbrem ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua verò matutina ventum significant: meridiana copiosum imbrem. Præterea plurimum refert, vnde venerint fulmina, & quò concesserint. Igitur diriſsima sunt, quæ per Septentriones occasum attingunt: optima quando in eorum exortiuas partes reuertuntur: quia cùm à cœli primęua parte venerint, & in eandem concesserint, summa felicitas portenditur. Sed reliquæ orbis partes remanent infelices. Noctu magis, quàm interdiu sine tonitruis fulgurat. Hunccp honorem natura homini tribuit, vt raro fulmine exanimetur. Verùm cùm id contigerit, religiosius est hominem terra condi, quàm comburi. Vulnera fulminis frigidiora sunt cæteris. Bestiæ primo fulminis ictu illico pereunt; nullum autem animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur.

Venti.
Imbres.
Pluuię.
Aqua.
Ventus.
Tonitrua matutina.
Tonitrua diriſsima ab Aquilone.
Felicitas sũma.
Hõ vix fulmine exanimat.
Vulnera fulmis.
Bestiæ illico pereunt.

De Alphabeto Gothorum.

CAP. XXXVI.

Gigantes Septentrionales.

AB antiquiſsimo tempore cùm essent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc est, longè ante inuentas literas Latinas, & antequàm Carmenta ex Græcia ad hostia Tyberis, & Romanum solum cum Euandro peruenisset, expulsisq; Aborginibus, gentem illam rudem, ac planè syluestrem mores, & literas docerent, habuerunt Aquilonaria regna suas literas. Cuius rei indicium præstant eximię magnitudinis saxa veterum bustis, ac specubus affixa. Quod si quis vi cedat, mirabq; maiora ad stuporem vsq; videat, quàm scriptura aliqua pollicatur, vel præstet. His itaq; (vt in historia charissimi fratris mei Io. Magni antecessoris Archi episcopi Vpsalensis lib. I. cap. VII. habetur) res gestas lapidibus

Literæ Aquilonarium antiquiores.
Saxis insculptæ literæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Literę Aegyptiacę.

imprimentes, ſempiternæ memoriæ tradiderunt. Nonnulli etiam pro priuatis computis, inſtar Aegyptiorum, variis animalium figuris pro literis vtebantur, & adhuc domeſtica ſagacitate vtuntur, vt inferius mox dicetur: quarum ſimiles adhuc Romæ in veteribus obeliſcis conſpicari licet, in quibus ſingulæ literæ ſingula nomina exprimebant, vtputa lupus auarum, vulpes inſidioſum, apis Regem: quia moderatorem populorum oportet cum iuſtitiæ aculeo clementiæ mel habere commixtum. Præterea vt epiſtolæ papyro inſcriptæ nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ literas ligno inſculptas pro celebri genere chartarum adinuicem deſtinabant: immò & nunc non ſuppetente papyro, in militaribus caſtris, aut obſidione vrbium, cortice, ſeu codice arboris betulæ in laminas, immò ſubtiles bracteas diſciſo, pro ſcribendis epiſtolis opportunè vtuntur, eoęp ſecurius, quò cortex huiuſmodi nulla imbrium, aut niuium iniuria deuaſtatur. Meminit etiam Petrus Martyr lib. VIII. Chaldęos nunc ſcribere in foliis arborum, eiſęp vſos fuiſſe primos noui mundi inuentores Portugalenſes, dum mutua pręſidia contra incolarum rebellionem ſupprimendam inſtaurare cogerentur. Reperiuntur etiam homines Septentrionalis plagæ adeò ſagacis ingenii, vt cùm neęp Gothicas, neęp Latinas literas vnquam didicerint, ſibiipſis ex rerum figuris, & inſtrumentis alphabeta componant: eiſęp pro ſubleuanda memoria in pelle, charta, vel cortice ſingulariter ſcribendo vtuntur. Hoęp ſecretum nullis niſi domeſticis communicant, atramentum fieri iubentes ex carbone trito, & lacte, vel communi aqua. Igitur ab hominibus vetuſtiſsimi ſeculi plurima, atęp præclara monumenta ad eruditionem præſentium ſeculorum haberentur, ſi viri illi ad res magnificas geniti, tam prolixa ſcripta, quàm clariſsima geſta ſucceſſoribus reliquiſſent, dum adeò tenuem literarum, & ampliſsimam armorum, & grauium bellorum deprehenduntur habuiſſe voluptatem. Attamen quod rudi illa ætate perſtrenuè geſtum eſt, cantilenis rhythmorum ad poſteros alacriter decantandum emiſerunt, quemadmodum præſenti die continuatur. Parthi verò, & Medi veſtibus intexunt literas potius, quàm chartæ, vel papyro. Meminit etiam Herodotus antiquos ante literarum inuentionem vſos fuiſſe clauis.

Atramentum.

Geſta maiora, quàm ſcripta.

Cantilenis recitantur geſta.

Parthi.

Medi.

LIBRI PRIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MIRA NATVRA RERVM Septentrionalium.

Liber Secundus.

PRAEFATIO.

QVANTA ſint aquarum miracula, pręſertim in vaſtiſsimo Oceano verſus Septentrionem regni Norvegiæ, & plurium inſularum eius, multi, hięp præclari autores, magis forſitan aliorum aſſertione, quàm propria inſpectione, vel experientia oſtendere ſunt conati. Quibus etſi verax, aut veriſimilior opinio ob inſcrutabilis naturæ maieſtatem per omnia non aſſenſerit, ſcriptis tamen eorum qualicunęp ratione munitis, magna pars fidei non veniet abneganda. Tanta etenim mirabilia (quorum nonnulla inferius annectentur) in ea Oceani vaſtitate ſita ſunt, vt vix præcellenti ratione ſufficiant demonſtrari, prout inferius de belluis & monſtris, Deo propitio erit declarandum. Quæ autem ſecretioribus argumentis adhuc repetenda erunt, ſucceſsiuis capitibus oſtendetur: & vbi priorum temporum, & autorum rationes haud ſuffecerint, poſteris aditum non ſecludimus, quin euidentiora, dum voluerint, ac poterint, in medium adducant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De combustione aquarum.

CAP. PRIMVM.

Venæ sulphureæ.

VNT igitur quædam sulphureæ venæ riuis aquarum vicinæ: quæ plerunq; accensæ, latius in modum flammarum cuncta in circuitu depopulatuiæ vagantur. Quod spectaculum in Islandia, & Scotia, terris frigidissimis, continuo ardoris incremento habitatores intuentur. Præterea in Meridionali Gothia non procul à ciuitate Vexionensi campestris, & limosus lacus est: qui ignea sua virtute quodcunq; coctile in eo dimissum, chordaq; extractum, quasi momentaneo, vel exiguo temporis momento coctum, vel adustum remittit. Hæc q; naturam lacum simile

Vexionensis lacus limosus.

Nidrosia metropolis Norueg iæ.

propè metropolim Nidrosiensem regni Norwegiæ habere compertum est, eo præcipuè argumento, quòd in mediis frigoribus nunquam congelatur, prout superius paruimper est ostensum, & si opus est, inferius cap. de fontibus ostendetur. Insuper quòd in mineris Septentrionalium montium à sulphure venit, quod calcat: vt à sole, quod desiccet. Iuuat videre secretum: latices vapores igneos exhalantes: amicum vndis indesinenter ardorem & calorem venire decursu riui, vnde vsualiter solebat extingui. Quocirca philosophi dicunt, elementa sibi mutuis complexibus illigari, & mirabili coniungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare, vtpote madentem sulphantiam vapores producere ignitos: quæ canalibus effusa, etsi succendit aëra, tamen tepidior facta, thermarum delicioris vsibus, ac voluptatibus pro arbitrio ductorum commodissimè adaptatur, immò quasi blanda medicina confertur, scilicet vt sine tormento cura, & sine horrore remedium, sanitasq; acquiratur impunita. Hinc balnea sulphurea per igneas terræ venas originem simul & fomentum trahentia, canalibus teporem generantibus distinguuntur, donec igneo vapore resoluto conuertatur in frigidam qualitatem. Stat tamen firma scripturæ sententia, qua Sapientiæ vltimo dicitur: Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliuiscebatur. Flammę è contrario corruptibilium animalium non vexauerunt carnes coambulantium, nec dissoluebant illam, quæ facilè dissoluebatur sicut glacies, bonam escam. Præterea relatio Augustini est, quòd ignis sacrificii, qui per LXX. annos Babylonicæ captiuitatis sub aquis vixerat, extinctus est, Antiocho vendente Iasoni sacerdotium. Insuper Hieronymus asserit hanc igni inesse naturam, vt appositò combustibili sufficienti nedum ascendat in altum, sed omnia, tam aquas, quàm rupes absumat. Meminit præterea Cassiodo. lib. III. Epist. Vulcani montis: de quo mirabile videtur, quòd tantarum flammarum congregatione succensus, marinis fluctibus haberetur absconditus, & ardor ibi indesinenter viueret, quem tanta vnda videbatur obruere. Qui insuper Volateranum lib. XXV. intueri velit, reperiet quoddam picis, & serpentis genus esse, quod ignem extinguit: immò & lapidem fore in Aegypto, cuius natura hæc est, vt aqua perfusus ignem euaporet, veluti calx adusta, quæ pice, oleo, tesina, adipe, vel alio liquore adhibito non accenditur, sed sola aqua, vt Augustin. lib. XXI. de ciuit. Dei attestatur: vbi quanta naturalium rerum sit secreta operatio, curiosè inquirentibus illico demonstratur. Immò & Plin. refert lib. XIII. cap. XX. fecem vini siccatam recipere ignem, & sine alimento per se flagrare.

Nidrosia metropolis Norueg iæ.

Sulphur calet. Sol desiccat.

Elementa confœderata.

Cura sine tormento, remedium sine horrore, sanitasq; acquiritur impunita.

Ignis in aqua valet.

Augustinus de igne sacrificii.

Hieronymus.

Cassiodo.

Ignis abscõditus aquis.

Volateranus.

Aqua ignẽ excitat.

Augustin. lib. 21. de ciui. Dei.

Fex vini.

Reliqua etiam ignium miracula, & aquarum, lib. II. vltimis aliquot capitulis copiosè recensèt idem autor.

De secreta

De secreta natura quorundam montium.

CAP. II.

VLTI per orbem montes sunt, qui magnitudine, sublimitate, variisq;, & miris rebus, ac speciebus, diuersa tamen relatione ac ratione, à magnis scriptoribus extolluntur, vt Vesuuius, Aetna, Campanus, & reliqui, priuatis eorum notitiis plurimum in nomine familiares. Nulli tamen frequentiores in memoria Aquilonarium hominum sunt, quàm Hispanici montes, quos olim illustres, ac nobiles, & pleiq; sortis personę ad Compostellam peregrinando laborioso peragrarunt, magnifica Regum hospitalia miris laudibus prosequentes, eò quòd humanissimè in eisdem recepti sint, ac optimè consolati. Præterea in Germania miri, magnicq; montes non minus alti, vastiq;, quàm virtute singulari reperiuntur. Vesuuius quidem pro tanto mirabilis esse refertur, quia plerunq; mugienti sonitum non dissimilem edit: qui ferme cùm fit, ingentissima vi cinerum eiiciendorum fieri iudicatur. Vesuuio monti valde similis, quem Hieronymus primo anno Titi tantũ de se dicit eieciisse ignem, & excitasse incendium, vt syluas, agros, prataq; combureret, & circumpositas regiones. In Islandia autem qualis naturæ montes sint, tam arbitror ferè toti mundo cõpertum, eò q; vltra veterum relationem in charta nostra Gothica descriptionem Ptolemæi supplendo, horum montium situm, & naturã ostendimus esse singularem, scilicet in eorum vertice niuem fore quasi perpetuã, & in basę ignem sulphureũ cõtinuè sine sui consumptione exardescentem. Qui propius accedunt, vi pulueris, & fauillæ fœturiẽtis facilè suffocantur, & maximè cùm in multis locis torridæ voragines cum cinere apparent montium combustorum, & vallium: quæ iterum tacitis incrementis sulphureis succrescentibus, quasi circulari temporum spatio disponuntur ad combustionem. Sunt etiam intra Norwegiæ limites vastissimi, altissimicq; montes quatuor dictarum ascensuros, totidemq; è vertice descensuros admittentes. Septentrionalis autem mea regio, quàm excelsos montes habeat, per occasionem insequentium ostendetur. Multi etenim, & excelsi sunt, tam arbores, quàm animalia diuersarum specierum perpetuò enutrientes.

Vesuuius.

Aetna.

Campanus.

Hospitalia Hispanorum magnifica.

Mugitus montis.

Islandiæ mõtes Nix in vertice, & ignis i pede.

Voraginęs torridæ.

Montes Norueg iæ altissimi.

Montes Suetiæ aquilonaris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De apparentibus vmbris submersorum.

CAP. III.

Islandia cur sic dicta.

PRO declaratione præsentis capitis aduertendum erit, ꝙ Islandia terra est subiecta polo Arctico, vēto præsertim Circio opposita, ac mari Glaciali propinqua: atq; ob id dicimeretur terra glacialis, seu vltimum Tyle, nulli veterum non celebrata: cuius incolæ à Saxone Sialandico continentissimi dicuntur, religione satis Christiani propriam scripturam, historiamq; rerum magnificè gestarum habentes. Suicq; temporis adhuc acta conscribunt: quæ & cantibus, ac rhythmis recolunt, atq; promontoriis, seu scopulis insculpunt, vt nulla nisi cum naturæ iniuria intercidant apud posteritatem.

Vltimū Tyle.

Cātibus & rhythmis maiorū gesta recēsent.

Islādię extēsio.

Situs insulæ extenditur inter Austrum, & Boream, longitudine centum milliarium Germanicorum. Pro maiori parte montosa, & inculta, præsertim versus plagam Septentrionalem, ob austera spiracula prædicti venti Circii, qui nec frutices eleuare permittit. Insula est insolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, siue promontorium in ea est (vt superiori capitulo tactum est) quod instar Aetnæ perpetuis ignibus æstuat. Ibiq; locus esse creditur pœnę, expiationisq; sordidarum animarum. Illic nempe spiritus, seu vmbræ, comperiuntur se exhibentes manifestos humanis ministeriis submersorum, siue alio violento casu enectorum. Spectra sese offerunt congressibus notorum hominum tam manifesta, vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum, data dextra. Nec deprehenditur error priusquàm disparuerint vmbræ. Incolæ plurimum præsagiunt fata principum, quidue remotius in orbe peragitur, reuelationibus apparentium spectrorum non ignorant, prout inferius cap. de magicis præstigiis lucidius aperietur. Neq; hæc mysteria latebant Virgilium sic dicentem:

Spiritus seu vmbræ offerūt se hominibus.

Error deprehendit sepatiōe.

Circius.

Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq; animæ flentes in limine primo,
Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
Lugentes campi: sic illos nomine dicunt.

De

De sonitu horribili littoralium cauernarum.

CAP. IIII.

Angermannia. Venatores.

EST præterea in Septentrionalibus plagis insignis quędam prouincia Angermannia appellata, cuius incolę peritissimi sunt venatores: eo etenim quęstu, videlicet pellium pretiosarum venditione, ingentes diuitias consequuntur. Sunt & agricultores optimi, ita vt præter planos, ac decliues agros sublimia montiū latera beneficio ignis, ac niuis in naturā fertilissimorū agrorum adaptare norint. Ignem nāq; in densum fruticem, atq; herbas autumnali æquinoctio imminentes, cinereinq;, & puluerem exinde productum superuenienti niuium casui studiosè disponunt, vt eius viscositate veluti bouino stercore pinguescant. Quo fit, vt lętiorem segetem, messemq; vberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hęc prouincia plures altissimos montes: quorum vertices cōtinuo candore niuium toto anni tempore excelsum aspectum nauigantibus in Bothnico mari prębent, ita vt eminentissimo signo perspecto, plurima portentosa pericula euadere, atq; securiores portus attingere possint. Prętereà vbi bases eorum in profundissimo gurgite stantes, casu aliquo, vel proposito nautę accesserint, tantum horrorem ex alta fluctuum collisione percipiunt, vt nisi prępropiti remigio, aut valido vento euaserint, solo pauore ferè exanimes fiant, multoq; dierum curriculo, ob capitis turbationem, pristinę mentis, & sanitatis compotes vix euadant. Habent bases illorum montium in fluctuum ingressu & regressu tortuosas rimas, siue scissuras, satis stupendo naturæ opificio fabricatas: in quibus longa voragine formidabilis ille sonitus quasi subterraneum tonitru generatur. Cuius causam vt improba iuuentus aliquando curiosius, quàm securius scrutabunda aggressa est, ita illico oppletis aqua nauigiis ex superioribus rimis, ac ventorum strepitu, cum admiratione vitam amisère. Vt tamen periculum hoc euitetur, immensa montium altitudo niuoso vertieis sui candore signum remotius nauigantibus lucidè ostendit, monetq; anticipare fugam, ne natura inscrutabilis soni parens, nullum remedium contra latens, & insidiosum malum concessisse videatur. Immò etiam ad plura milliaria per aera ab eisdem montibus exhalatus terribilis ille sonus aures nauigantium allabitur, admonens tristissimæ garrulitatis

Modus præparādę terræ seminandæ.

Montes altissimi.

Bothnicū mare.

Horror vehementis soni.

Rimæ montiū tortuosæ.

Natura docet euitare periculum.

Tristissima aquarum garrulitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mõs Tartarorũ

eius ruinam procul effugere, quam cominus positi nequeant sustinere. Quid autem Vincen. in spe. histo. lib. XXXI. cap. XXIIII. de simili materia sentiat, verbis eius, vt iacent, ostendetur: Apud Tartaros mons quidam exiguus est, in quo foramen quoddam esse dicitur: vnde in hyeme tam maximæ tempestates ventorum exeunt, quód homines inde vix, & cum magno periculo transire possint. In æstate verò semper quidam ibi ventorum sonitus auditur, sed de foramine tenuiter egreditur. Asserit etiam Dion Merula Alexandrinus tam vehementem sonitum in montibus Vesuuinis quandoque in subterraneis cauernis audiri, vt tonitruis persimiles esse perhibeantur, immó & supernè, vti in terra mugire videantur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis sub ipsa glacie, ob ventum inclusum, non minor auditur sonus, quàm fœui tonitrui ex densitate nubium in laterибus coarctati: de quo infrà cap. de piscaturis glacialibus aliquid ostendetur. Refert etiam Plin. lib. II. cap. LXXXII. sonum supra montes, ob eorum concauitatem causatum, audiri. Nec̃ ignotum relinquitur, Suidam dicere, in Danubio cataractas, id est, petras veluti tumulos sub aquis existentes: super quas fluuius ille incidens, cum magno sonitu repercutitur, scopulos circumuoluens.

Mõs Vesuuius. Sonus sub glacie ĩstar tonitruorum.

Cadentes aquæ excitant magnum sonum.

De rupe Monachi marini.

CAP. V.

Fare insula.

Rupes Monachus appellata

Circii venti.

Montium noia ab euentu.

Bucca asini in Hispania.

VB dominio quondam ditissimi regni Norwegiæ prope insulam Farensem, mons est eminens in Oceano, quem appellatione conformi nauigantes Monachum vocant. Habet enim naturali suo situ, & incisione partium, præsertim verticis, cappam contextam, immò & proprietatem, vt omnes in dira tempestate ad eum confugientes, tutissimè susceptos consoletur. Quinimmó væ omnibus his, qui vi ventorum agitati non attingunt fimbriam, vel sinũ eius: quoniã ibidem adeò sæuiũt vẽti Circii, & Septẽtrionales, vt eius asperitatẽ euasuri nautæ, cogantur intensissima arte & viribus, labore & summa experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiant ad Monachum illum, tanquam portum securiorem. Sunt etiam aliorum montium nomina ab euentu, natura, situ, proprietate, similibus appellata, vt Valla in historiis meminit de monte, qui Bucca asini dicitur in Hispania, & alio monte Amoris,

ris, qui forsitan vt gens est plena amoris, ita & ipse mons diffusior factus, & amplificatus. Vtcũq; res se habet de amore, longè plures in hoc nomine, & re, multiplicantur montes mœroris, qui stultos amantes intrudunt in buccam asininam, vt duorum dentium ordine conterantur, sua scilicet pœnitudine, & fallacia vesanæ consortis. Rari valde in hoc certamine montes victoriæ, vel triumphi reperiuntur. Præterea in Septentrionalibus aquis plurimi excelsi montes, quasi signa securi portus, in qualicunq; tempestate, vel tranquillitate petendi videntur. Sed ante eorum introitum plura latent cæca saxa: quæ vt remissiore vento plura naugia obruunt, ita tempestate prodita, ob eleuatas vndarum spumas, mirabilius saluant. Sunt præterea montes falconum, aquilarum, & coruorum, nautis accessuris securitatem, vel fugientibus cautelam, ne appropinquent, ostendentes. Insuper montes litium, immó arces fortissimæ, præsertim in Orientali Finlandia, occasione præliorum Moscouiticorum super fauces ripium erectæ, taliq; munitione artis, & naturæ firmatæ, vt facilius montes, quàm ipsas arces, vndecunq; emergat insultus, intercipiant obsidentes.

Montes mœroris.

Montes ostendunt portus.

Saxa cęcà vndis collisa, naufragia auertunt.

Mõtes falconũ

Mõtes coruorũ

Mõtes aquilarũ.

Mõtes litium.

Kiuaneb.

De rupe Coronata, & multitudine piscium.

CAP. VI.

Bothnia Occidentalis.

Lula.

Biuraklub.

NE vllum fileatur rerum naturæ opus, monstratur hic in Occidentali Bothnia versus extremas Septentrionis partes in parochia Lula Vpsalensis diœcesis, rupem esse maritimam, Biuraklubben vulgariter appellatam: quæ excelso suo vertice à longè nauigantibus tridentata, seu coronata videtur. Cuius aspectu, vmbra, aut portu si non fruerentur indigenæ maris expertissimi piscatores, nec̃q; tutam haberent vitam, nec̃ commodum victum inuenirent. Sua etenim mira celsitudine, orta densissima nubium caligine, prospecta in mediis vndis (prout anno Domini M. D. XIX. expertus sui) saluantur errantes. Tanta etenim condensati aëris, ac caliginis solet esse obscuritas, vt vix in exigua naui proram tenens è puppi respiciatur. Applicando tamen ad littus, tanta in base eius piscium multitudo hinc inde inspicitur, vt magnum stuporem visui generet, & omnimodam stomacho afferat satietatem. Pars etenim huiusmodi piscium marini laticis salsugine in plani-

A naufragio autor hic saluatus est. 1519.

Multitudo piscium vẽtis siccandorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Modus desiccandi pisces vltra mare ad Germaniã nauigio deferendos.

tie montani pedis aſperſa, ventoq; torrefacienda, ſpatio duorum, vel trium iugerum dilatari ſolet ſuper tellurem planam: pars haſtis erigi, perguliſq; extendi, præcipuè piſces maioris ſpeciei, vt ſole, & aëre deſiccentur. Omnes tamen vel domeſtico vſui, vel negotiatorum lucroſo quæſtui, etiam vltramarinis neceſsitatibus, ac voluptatibus reſeruantur, maximè vt horũ commutatione copiam annonæ (quæ teneriter ibidem ob circũſtans frigus matureſcit) acquirant, ac his, qui ſolitudines inhabitant, loco deliciarum, vt rurſum ſylueſtres opulentias in pellibus pretioſis recipiant, valeant exhibere. Ita enim Dei prouidentia conſtitutum eſt, vt mutua rerum commutatione ſeſe enutriant, quibus inæqualium rerum beneficia ſunt conceſſa. Alii enim vbertatem piſcium, alii ferarum, alii agrorum, pro læto conuictu retinent, vt inæqualitate prouentuum alacrem, & fidelem inueniant bonorum commoditatem, atq; optabilem animiorum vnitatem. Plinio tamen videtur, quòd piſces dantur habitatoribus naturæ beneficio, & alia ratione ſubtrahuntur ab illis. In pede igitur huius Coronati montis tantus odor ſuſpenſorum piſcium exoritur, vt longo maris interuallo eundem adnauigantes ſentiant præcurrentem. Eoq; odore percepto, ſub tempeſtuoſa caligine laborantes ab imminente naufragio ſeipſos, & bona præſeruare nouerunt.

Odor piſcium grauis.

Odore euitatur naufragium.

De æſtu, ſiue fluxu, & refluxu Oceani.

CAP. VII.

Roeſt.
Loffoth.
Charybdis.

VNT in charta mea Gothica, ſeu deſcriptione Septentrionalium regionum, certi ſinus Oceani littoribus Norua-gicis hic inſculpti, ſcilicet Röeſt, & Loffoeth: inter quos tantus eſt maris hiatus, vel charybdis, vt incautè appropinquantes nautas ſua repentina circumuolutione, vi & induſtria gubernatoris adempta, abſorbeat in momento, maximè naturam loci ignorantes, vel aliàs vi tempeſtatum appulſos, aut periculum imminens per contemptum parum pendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eò nauigare, peritiſsimos quoſq; conducunt naucleros, ſeu gubernatores, qui longa experientia, quomodo obliquando, dirigendoq;, tutius pericula euadere poſsint, didicerunt. Hiq; longo maris ſpatio gnomonis directione, ne in charybdim incidant,

Naucleri peritiſsimi requiruntur.

Gnomon, compaſſus.

dant, iter variando inſtituere ſolent: & maximè circa populoſiſsimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias inſulas, vbi pars maris Moſtaſtrom appellatur: quo loco æſtus eſt altior cæteris adiacentibus aquis. Mare etenim ibidem intra cauernas accedente fluxu inflatur, & effluxu reflatur, quanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel rapidi fluctus. Nauigatur hoc mare (vt dictum eſt) periculoſiſsimo euentu, quia iniquo tempore nauigantes ſubitò rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorum reliquiæ perraro redduntur, & ſi redduntur, ita colliſione ſcopulorum attrita robora videntur, vt quaſi lanugine obducta appareant, & comminuta. Et hæc potentia naturæ fabuloſas ſymplegadas, & formidatam maleam, & Siculam charybdim, atq; magna miracula ſuperans manifeſtatur. Cuius cauſam aſsignare quàm difficile ſit, rerum ſcrutatores arteſtantur: qui tamen eam erumpenti numini attribuunt, vt illud quomodo, quantumue, & vbi vult, liberè operetur.

Andanes.
Trondanes.
Moſtaſtroem.
Voragines circulares.
Reliquiæ naufragiorum nõ redduntur.
Numen liberè operatur vbi, quãdo & quo modo vult.

De charybdi, & mira natura glacierum.

CAP. VIII.

Naulgatio periculoſa maris Septentrionalis.

VM proximè præcedenti capite dictum ſit, quàm periculoſa ſit nauigatio Noruagici Oceani, maximè vbi inſcrutabili ratione vaſta charybde, niſi valde prouiderint, nautæ periclitantur: nunc, cùm aliqui talem euaſerint, vix humanæ virtuti, ſed diuinæ protectioni arbitror attribuendum, præcipuè in his, qui ſequis tempeſtatibus longo, vaſtoq; maris errore, velut hoſpites locorum ignari eò impelluntur: quales arbitror fore Hiſpanos, vel Gallos, qui vi hoſtili, vel ardore rapiendi littus ignotum ingrediuntur. Fatendum quidem eſt, eos expertiſsimos eſſe in nautico gnomone, vel compaſſo, aut bolide perſcrutandę profunditatis: ſed alia facies littoris huius regionis eſt, quàm Afrorum, vel Maurorum. Hic enim longiſsimę noctes, frigora intenſiſsima, rupes alicubi quaſi turres latentes, belluę truculentę, & formidabiles, vt infrà de monſtris oſtendetur. Præterea cruſtatę glacies, quaſi parietes ingentium domorum tempeſtatibus dirutarũ, tãquam incuitabilia naufragia è proximo producturęq;. Sed hęc omnia tolerabiliora ſunt in quauis periclitatione ſubeunda, quàm exhic omiſsis) Per lachrymas inuitare ſolet afflictos, vt bonis nudatos ſemiuiuos di-

Hoſpites locorum ignari.

Neceſſaria nautis.

Terribilia nautis.

Hybernorum mos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mira natura glaciei.

mittant ad laceras naues. Quantum verò admirari glacierum naturam attinet, hoc pro certo seruatur, quòd littori Islandico (teste Saxone) magnis molibus glacies appellitur: cuius si crusta in vase adseruetur, quamuis magna diligentia, tamen disparet statim, atq; reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum. In vastis autem solitudinibus, maximè sub spinis iuniperorum, itidem & sub paleis ingentium horreorum, & scandulis piceatarum arborum, adhuc sole in Leone stationem habente, conseruatur: eaq; inde extracta voluptuosi potatores, æstu solis durante, in vino, vel ceruisia immersa vtuntur. Nulli tamen niuem epotandis calicibus cuiuscunq; liquoris, ob viscositatem eius haud depuratam, immiscent: tineas enim habet secretas, & connatas, veluti lanei panni.

Glacies æstate durabiles.

Tineæ niuales.

De scorteis, seu coriariis nauibus Gruntlandiæ.

CAP. IX.

Huius cap. figura depicta ē.

SVPERIORE cap. III. huius libri pro bona parte videtur explanatum esse, qualis sit naturæ, proprietatisq; glacialis terra Islandia, apparitione spirituum eorum, qui nuper in aquis piscandi gratia fuerant suffocati: hinc ostendendum erit iter à portu Vestrabord eiusdem Islandiæ ad marinam, excelsamq; rupem Huitsark dictam, quæ mediam nauigationem continet ad Gruntlandiam: in qua genus piratarum reperitur scorteis nauibus vtens, arbitrariaq; nauigatione non tam supernè, quàm infernè forinsecus sentinas negotiatorum terebrando insidians. Vidi ego binas huiusmodi nauiculas coriatias anno M. D. V. super Occidentalem portam intus in Ecclesia Cathedrali Aslocensi diuo Haluardo dedicata, quasi pro spectaculis muro appensas: quas eiusdem regni Rex Haquinus bellica classe littora Gruntlandiæ pertransiens, dicebatur acquisiuisse, forte nauigia sua suffocare meditantes. Incolæ enim illius regionis non exilem spoliorum quæstum sibi comparare solent per has, & similes artes insidiosas, quas furtiuo ingenio tacitè tabulas naurum inferius (vt dictum est) terebrando, aquæ ingressum procurant, & illico præsentissimam suffocationem. Britanni verò (vt Plinio placet lib. VI. cap. XVI) vtuntur vitilibus nauigiis sortissimo corio circumsutis. Moscouitæ autem, & Bothnienses in Septentrione nauibus, vimine, radicibusq; colligatis, ac pice sine quouis ferro linitis vtuntur, prout inferius de raptoribus Moscorum ostendetur. Taprobanæ naues papyraceæ sunt, anchoris vtentes in prora, & puppi, propter vadosum mare canalibus, plusquam dissimis, quasi alueis, sub aquis diuisum. Immò anchoras canalibus, ob imperceptibilem fundum, nunquàm credunt, vel committunt. Plin. lib. VI. cap. XXII.

Vestrabord portus.
Huitsarch.
Scorteæ naues.

Regni Norueg. rex Haquinus.

Naues coriariæ binæ.

Naues sine sexto.

Naues papyraceæ.

De naufragiis Gruntlandiæ.

CAP. X.

ATIS horribili hoc spectaculo, quid interpretandum veniet, sine multorum casuum, & verborum circuitu demonstratur: attamen vnde, & quibus hæc eueniant, parumper aperiēdum erit, videlicet, quòd littora eius regionis admodum arenosa sunt, voraginibusq; plena, quasi inter profundas valles, sublimesq; montes itinerandum foret: in quorum vertice arbores vi tempestatum euulsæ, atq; eò depulsæ putrescentes, ibidemq; firmatæ, facili attactu confodiunt naues: quæ etsi arte, laboreq; hæc pericula euadere velint, nequaquàm vi seuorum ventorum permittuntur. Ventus enim Circius (de cuius violentia satis superius lib. primo tactum est) adeò vehemens in Septentrionalibus aquis est, præsertim plenilunio concurrente, vt quasi fatalis, & formidabilis omnibus eò nauigantibus sit timendus. Quibus autem hæc eueniunt, in promptu sunt Portugalenses nouas adhuc terras pro perpetuanda gentis suæ gloria (magis quàm diuitiis) quæsituri. Sunt & Hispaniarum, Galliarumq; naues sæpissimis ventis appulsæ, vt inhospitalia ea littora ingrediantur inuiti, pœnam geminantes, quòd gentis illius linguæ commercium, vel fidem non habent explorātam. Præterea quòd in littore cernuntur habitationes humanæ, quasi euersæ carinæ. Et meritò: quia ex costis cetorum, velut grandibus lignis, incolæ conficiunt ædes, muſco, & fruticibus pro niuibus, ac imbribus arcendis solicitè contegentes. Oriētaliora autem huius terræ (intermedia rupe Huitsark prædicta) Norueguam respiciunt: quæ versus insuperabilem arcem Regis Norueguæ Vardahus continuantur, sed ad Septentrionalem plagam, & partem Occidentalem incognito fine terrarum, & aquarum, ampliantur.

Voragines arenosæ.

Vētus Circius.

Plenilunio sæuiores venti.

Littora importuosa.

Huitsark refugium piratarū.

Vardahus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Pygmæis Gruntlandiæ, & rupe Huitsark.

CAP. XI.

Huitsark.

VPRADICTO capite proximo parumper de excelsa rupe Huitsark medio maris tractu inter Islandiã, & Gruntlandiam sita, dictum videtur: nec tædet eam repetere per amplius explanandam. In ea etenim circa annos Domini M. CCCC. XCIIII. duo insigniores piratæ, Pining, & Pothorst, ab omni humano consortio, Aglonarium Regum seueriſsimo edicto ob atrociſsima latrocinia, quasi in

Piratę Pining, & Pothorſt.

despectum, & contemptum omnium regnorum, & armatorum, cum complicibus suis piratis proscripti habitabãt, multaq; crudelia facta in quoscunq; siue propè, siue à longè nauigantes, committebant: vti & alio tempore priore Vitelliani plures, & insigniores piratæ (sic dicti) magna facinora egerunt, & ad vltimum communibus omnium regnorum Aquilonarium armis è viuis sunt sublati. Ita & quidam Kniphoff anno M. D. XXV. per Hamburgenses cũ LXX. cõplicibus è potẽtiſsima naue Galion dicta, extractis, supplicio capitis, & rotæ suspensione sunt puniti. In huius altiſsimæ rupis supercilio compassus circulis, & lineis plumbeis satis ampla rotunditate, opera prædictorum Pining, & Pothorst, formatus est: quo meta compendioſior latrocinari volentibus data est, vt sciant, quorsum opulentiores deprædationes extendi possint.

Vitelliani, de q̃bus Albertus Crantzius in Vandalia.

Kniphoff.

Compassus.

Videntur præterea in superiori tabula duo disparis quantitatis homines bellatores: quorum pusillioris staturæ homunculus intrepidè sese maiori obiiciens, triumphator exultat.

Pygmæi, seu nani.

Non enim minori animo in omnem casum maioribus se obiicit, quàm si gigantea poten tia gloriari, & prævalere posset.

Iterum

Iterum de eisdem.

CAP. XI.

VIX crederem frequenti hominum relationi de miris huius terræ Gruntlandiæ (quæ à batalisſo, seu eminente arena nominata, aut ab aliis à virore Gruntlandia dicta est) mihi etiam per graues viros factę, quòd contra multitudinem gruum incolis huius telluris sit belligerandum, nisi Plinius lib. VII. cap. II. de Scythicis gentibus loquens, scriptis, & rationibus similia allegaret. Ait enim prædicto loco: Super Astomorum gentem extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas spythamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedẽtes. Salubri cœlo, semperq; vernante, montibus ab Aquilone oppositis: quos gruibus infestari Homerus quoq; prodidit. Fama est insidentes arietum, caprarumq; dorsis armatos sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & ova, pulloſq; earum alitum consumere: ternis eam expeditionem mensibus confici, aliter futuris gregibus gruum non resisti. Atq; ab hac opinione Solinus dissentire nõ videtur, XV. cap. vbi dicit, ab vrbe Gerania gruum multitudine Pygmæos fuisse pulsos: adiiciens, manifestũ esse, in Septentrionalem plagam hyeme grues frequentiſsimas cõuolare. Nec piguerit meminisse, quatenus expeditiones suas dirigant. Sub quodam militiæ cunt signo, & ne pergẽtibus ad destinata loca vis flatuum renitatur, arenas deuorant, sublatisq; lapillulis ad moderatam grauitatem saburrantur, tunc se tollunt in altiſsima, vt de excelsiore specula metentur, quas petant terras. Fidens meatu præit cateruas, volatus defidiam castigat, vocesq; cogit agmen. Ea vbi obraucata est, succedit alia. Pontum transituræ angustias capiunt: & quidem eas promptù est oculis deprehẽdere tãquam subiecta loca, in quibus scrupulorum sarcina pedes liberent. Ita nautę prodiderunt, compluti sæpe ex illo casu imbre saxatili. Arenas non prius euomunt, quàm securæ sedis suæ fuerint.

Bataliſſus Grũtlandiæ.

Spithamęi Pygmęi.

Homerus.

Oua deuorãtur ne hostes multiplicentur.

Gruũ multitudine Pygmæi expulſi.

Concors cura omnium pro fatigatis, adeò vt, si quæ defecerint, congruant vniuersæ, lassasq; sustollant, vsq; dum vires otio recuperentur. Excubias nocte diuidunt, vt exomnis sit decima clangore: produnt lapidis casu negligentiam. Aetate nigrescunt pennis, vt

Saburrantur.

Dux gruum.

Nautarum testimonium.

Gruum natura.

infrà cap. de gruibus, & Pygmæis amplius ostendetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De inscrutabili profunditate littorum Noruegiæ.

CAP. XII.

Fundus imperceptibilis.

Mōtium sublimitas excelsissima, minima cœli comparatione reputat.

Naues sine anchoris firmāt.

Bornholm.

Dalacarli.

Rundisualia rotunda vorago

Sonus terribilis

ANTA est in pleriscp montosis littoribus Noruegiæ immensurabilis profunditas, vt funibus quantis repleri possit nauis ingentissima, bolide plumbea infernè demissa, fundus aliquis nequeat inueniri: eacp naturæ vis est, vt quantò sublimius montes in excelsum prominent, tantò in eorum radicibus inscrutabilior profunditas apparebit: licet eorum sublimitas respectu cœli minima super terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cauernosi, profundicp, & obliqui sunt, vt funibus immissis, quorsum tendat eorum hiatus, difficillimè cognosci possit. Sunt præterea littora (teste Plin. cap. II. lib. VII.) regionis Taprobanæ per modum canalium arenosorum distincta, inscrutabilis profunditatis, quibus incolæ anchoras minimè immittendas confidunt. Præterea in insula Bornholm Regi Danorum subiecta, lacus non admodum ampli reperiuntur, quorum profunditas non inuenitur. Demum apud montanos Dalacarlos, id est, viros vallium, lacus Runden, id est, rotundus dictus est, qui mensurabilem fundum non concedit. Deinde non longè à regia Holmensi Suetiæ, locus in scopulis marinis est Rundisualia vulgariter appellatus, id est, rotunda vorago, vt necp ibi rimari possit, quàm altus sit eius fundus. Putei præterea plures reperiuntur, & exigui lacus, quorum profunditas fæpissimè explorata inuestigari non possit. Apparent etiam longissimę, sed valde angustæ rupium, ac montium specus, quasi ferro cauatæ, vel excisæ, in opacos currentes recessus: in quibus constrepētibus aquis tranquillitate, vel tempestate accedentibus, sonus terribilis excitatur: à quo nisi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tam vehementi tinnitu obruuntur, vt pluribus horis sine auditu, ob excellentissimum obiectum, remaneant tabescentes.

De portubus

De portubus annullorum ferreorum.

CAP. XIII.

Annuli ferrei mōtibus ifixi.

Naues ligātur.

Littus scopulosum.

Fame, frigore percūt hostes.

Christiernus II Rex Danorū.

DICTO superiore capite, quàm inscrutabilis in littoribus Noruegiæ inter excelsiores montes sit profunditas: nunc ostendendum erit, quomodo inter sinuosas, scopulosascp voragines adnauigantes securius abscp anchoris inuenire, firmarecp poterint suas stationes. Quocirca cernuntur hic annuli ferrei, clypeo militari ampliores, suso plumbo lateribus multorum montium successiuo maris tractu quondam bonorum Regum magnificentia, & sumptu, præcipuè versus opulentam ciuitatem Bergensem, infixi, vt æstu, vel tempestate vrgente, subitò funibus immissis quasi inter abditas cauernas solidentur nauigia magna. Sed oportebit, vt ignari viarum non sint, qui tam periculoso labyrintho sese committere velint. Littus enim scopulis, & rupibus ita obuium est, vt inde egredi, vel progredi nequaquàm valeant inexperti: immò propter eius, & similium locorum (vt infrà de inimicis classibus specialius dicetur) difficultatem, & asperitatem naufragabūtur. Et si bellicę naues, vel piratarum, eò hostili impetu, vel tempestatum impulsu appulerint, consilijs, auxilijscp destitutę, sæpissimè tum fame, tum frigore, tum aggressu incolarum, miserabili spectaculo veluti contra elementa pugnaturę consumuntur. Huiuscp calamitosi euentus in simili casu, si quis legerit Noruegianorum, Danorumcp annales, præsertim Regis Christierni II. horribilē in omnibus reperiet infelicitatem. Ideocp sępissimè terrentur hostes ab ingressu horum scopulorum, ne seuerius, & secretius ab apertis, vel latentibus saxis inter montes, quàm patentibus inimicis in gurgite conterantur.

De periculoso transitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Noruegiam.

CAP. XIIII.

Iempthia. Vesterhuss. Aestiuale iter periculosum.

PROVINCIA est in Septentrionalibus regnis Iempthia dicta, Archiepiscopo Vpsalensi cum manerie, seu curia Vesterhusia appellata, ex immemorabili tempore subiecta. De qua Iempthia per excelsissimos montes prædictos in titulo, non minus terribile, quàm periculosum iter æstiuo tempore conficiunt incolæ terrarum, & peregrini viatores: qui aliàs hyeme pet congelatas paludes, stagna, & amnes breuioribus compendijs, & semitis, quocunq; placuerit, proficiscuntur. Montes enim illi vastissimi, quales in Europa vix sunt, Orientali parte sub pedis ingressu portas, seu aperturas habent, durissimo silice, partim naturali scissura, partim antiquorum principum sumptu, pro publica vtilitate excisas, aut perforatas. Post quas inter montium latera tantum etiam in media æstate sentitur frigus, vt nisi viatores more hyemis multiplicato vestitu sese munierint, ferè irremediabile periculum subita aëris mutatione incurrant, donec ea montana viscera, vallesq; frigidas exire contingat. Deinde à montibus plurium dierum itinere descensuris, maius quandoque periculum immi-

Frigus inclusũ quasi lethale.

net, vbi penduli pontes ligneis montium fulcimentis lateribus affixi, propter eorum niuium, ac arborum tempestate euulsarum, aut cadentia saxa confracti, vel semirupti videntur. Nec alia perplexis spes suffragatur, quàm quòd pontium reparationem communi opera incolarum expectent, cùm nullus per altissimos montes, ac profundissimas valles viarum circuitus inueniatur. Hæc, & similia cùm viatores imminere prouiderint, expensas secum afferunt sufficientes, ac si castrensem aliquam obsidionem illico subituri, ac seruaturi essent: iumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam, & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum transitu ex brachiis montium abundantissimi fontes, satis grato sapore ab omnibus commendati. Quòd verò tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum non est: quia propter excelsa rupium præcipitia, quæ difficillimè euitari, vel reparari possunt, omnia sagacissimo ingenio penetranda

Pontes pẽduli.

Nullus circuitus.

Pascua vberrima.

da videntur, & maximè cùm in vno situs sit inuius, & in altero ruinis, aut saxis oppletus. Præterea limites adeò angusti, vt viatoribus, ac iumentis, præsertim insuetis, vertiginem capitis, & oculorum caliginem afferant, & plerunq; irreparabilem lapsum.

De statuis viarum in montibus niuosis.

CAP. XV.

Doffrinæ alpes.

MONTES etiam sunt alio vocabulo vulgari Doffiafiel, siue malueris, Doffrini appellati, Suetiam à Noruegia diuidentes, tantæ molis, & sublimitatis, vt multorum dierum itinere versus Occidentem, seu Orientem proficiscentibus, ob indigestas niues, perpetuò appareant albicantes, quasi candidæ nubes in altissimo aëre condensatæ. Quo euenire solet, vt eò itinerantes, ob repentinum casum niuium, vias intueantur concludi: è quibus tandem laboriosis viribus non minus sese explicare contendunt, quàm si inter glaciales vndas constricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondam piissimi in Noruegia erant) prouida magnificentia factum est, vt excelsæ statuæ è viuis lapidibus excisæ, per cacumina montium videantur erectę, ac fortissimè, ne vi ventorum decidant, plumbo, vel ferro firmatæ. Nec desunt, qui putant has petreas statuas olim fuisse gigantes, & propter illusiones in fidei Catholicæ professores factas, imprecatione diui Regis, & martyris Olai tutelaris sancti (vt perpetuò itinerantium in niuosis illis montibus signa conseruationis sint) in huiusmodi statuas conuersos. Immò & fama, & fide receptum videtur, has statuas dęmones fuisse, atq; in eam formam, qua corpore suscepto conuertendis ad fidem Christi hominibus illudebant, eiusdē sancti Olai precibus, ne prædicationi suæ obessent, fuisse redactos. Sit quicquid sit: vti fabulosum non est, niues inter iuga altissimorum montium, & asperas rupes, cautesq; horrendas, longissimo itinere esse profundas: ita & piè credendum, deficiente humano præsidio, misericordem Deum, qui Ionam è mari, & pueros ab igne eruit, signa permisisse saluandis hominibus: quos ille, ne in tanto discrimine suffocandi deficerent, his & similibus remediis tutiores fieri iussit. Nec mirum est hìc de niuibus tam frequentibus, & densis in loco proportionato repertis, cùm & cineres Aetnę, ac Aethiopicæ arenæ tam incolas, quàm negotiatores, & armatos milites obruere, & inuoluere soleant,

Viatores mole niuium quandoque opprimuntur.

Statuæ erectæ.

Gigantes in lapides cõuersi.

Dæmones.

S. Olaus Rex.

Signa saluãdorum viatorũ.

Aetnæ cineres, & Aethiopicę arenæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Procop. de bello Gothorum.

immò ædes, ac tecta deprimere, ac syluas onerare casuras, vt illico quassatæ cuncta comminuant importabili grauitate. Testis huius rei est Procopius lib. II. de bello Gothorum: qui & cinerum eructatione caristiam annonæ imminere prædicit formidandam. Compertum etiam est in Sueticis terris, auiculas volatu excitasse globulos niuium, quorum augmento, casuq; flante Australi vento, arces, & villæ sunt prostratæ. Habetur tamen in his Dossrinis montibus hospitium, quo recreentur huius periculosi itineris viatores: non tamen vino prouisi, vt in alpibus Apenninis, vel montibus Hispaniarum, qui feliciores sunt, bona si sua norint.

Globuli niuales aucti, ruinant arces.

Hospitium.

De transitu tenebroso.

CAP. XVI.

VANDOQVE etiam vtilitate, vel necessitate vrgente, satis ingeniosum modum habent populi Septentrionales in nemoribus nocturno tempore pertranseundis, immò & diurno, quando in remotioribus Aquilonis partibus ante, & post solstitium hyemale continuę noctes habentur. Quicq; his remediis indigent, cortices quercinos inquirunt putres, coscq; collocant certo interstitio itinetis instituti, vt eorum splendore, quò voluerint, perficiant iter. Nec solùm hoc præstat cortex, sed & truncus putrefactus, ac fungus ipse Agaricus appellatus, in summitate arboris glandiferæ crescens: cuius virtus, & natura est, vt nocte reluceat, sicuti & vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: hi tamen, quia frigore correpti mox deficiunt, ad nullum vsum deputantur. Ideoq; frequentius quercum putridam, agaricumq; (seipsos propria luce prodentes) colligunt, ad prædictum syluestrem, immò domesticum vsum, scilicet vt eius luce tanquam ardenti lumine, securius accedant loca combusti bili materia plena, vt sunt horrea hyemalia, matura messe, fœnoq; repleta, quemadmodum infrà cap. de brumali trituratione dicetur. Inueniuntur etiam homines eo acumine oculorum præditi, vt sine quouis lumine materiali fere omnia videre, tractareq; se posse glorientur. Tales vtiq; in Taprobana (teste Plinio) multò plures, quàm alibi per orbem reperiuntur.

Cõtinuę noctes

Cortices quercini p lumine

Agaricus noctu lucet.

Alati vermes frigore moriuntur.

Horrea hyemalia.

Homines videntes in tenebris

Taprobana.

De luminibus

De luminibus, & tedis piceis.

CAP. XVII.

POPVLVS Septentrionalis (vt in principio huius libri ostensum est) longissimis noctibus subiectus, vario vtitur genere luminum, quo necessaria exerceat officia pro domestica commoditate. Igitur fatendum est, suppolares homines tempore hyemali vsu pinguedinis marinarum belluarum (vt infrà de vtilitate balenarum, & vitulorum dicetur) in omni sua commoditate perficienda viuere. Quam quidem pinguedinem vulgari eorum Traan, aut Lyse vocant, à lucendo, quia lampadibus immissa clarissimè, ac amplissimè lucet, maximè in ędibus magnarum familiarum, & Ecclesiarum, vbi perpetuum pro reuerentia Corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne à coruis nocturnis, seu noctuis, aut vespertilionibus absorbeatur, ferreis craticulis os lampadum occlusum seruant, prout inferius de generibus nocturnarum auium ostendetur. Præterea tedis pineis connaturalem picem habentibus, vniuersali varietate, quemadmodum vsualibus candelis, in toto Septentrione vtuntur, eo videlicet modo, vt ambabus manibus occupatis, diuisos subtiliter scandilos piceos, baltheis certo numero submissos, ori, vel capitis tegumento altero fine ardentes imponant: sicq;, quò libuerit, nulla ventorum iniuria impediti proficiscuntur, atq; alia, quæcunq; placuerit, operantur. Sed hoc securius in campis apertis, ob picem odorem non omnibus æquè, vt candelarum, acceptum, præcipuè mulieribus parturis, quæ grauibus his odoribus vsq; ad partus aborsum offendi solent. Attamen vt fumus tam noxius extra ædes euaporet, cuneatis canalibus sursum per tectum in culmine perforatum eleuatis, parsq; candelis communibus brachiali longitudine, iuxta noctium prolixitatem, accensis vtuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentius obscura, longaq; hyeme, quàm æstiua luce, ob rationes supradictas, & inferius dicendas, committuntur, piceis tedis exquisita pice per equestres, seu pedestres turmas, facilius etiam abietina resina confectis incedunt: quarum aspectu (si Soloni credendum est) equi prouocantur ad bellum, veluti elephantes viso sanguine suso, vel moro contracta.

Luminũ genus varium.

Vsus pinguedinis piscium.

Traan, aut Lyse

Corui nocturni, & noctuæ.

Tedæ pineę.

Modus vtendi tedis.

Odor piceus grauis mulieribus parturis

Remedium.

Candelæ longitudinis brachialis.

Equi prouocant ad bellum viso igne.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De irruptione aquarum ſtagnatarum.

CAP. XVIII.

Middelpadia. Huni.

INTER mirabilia Septentrionalis plagæ aquarum ſpectacula vnum eſt, non tam frequens, quàm noxium habitantibus in prouincia Middelpadenſi verſus Boreales partes Suetiæ ſuperioris, vbi ferè maior pars virorum Huni nomine appellantur, tanquam populi clarius contra Hunos olim belligerantes, ac triumphantes. In ea prouincia vaſtus amnis eſt, cuius aquæ lapſus tam præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunq; peſſundare ſoleat. Ex ſummis enim montium cacuminibus manans, dum per cliuorum prærupta ſaxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum ſtrepitu cadit. Verùm continuo ſaxorum obſtaculo repercuſſus, celeritatem impetus eadem ſemper æqualitate conſeruat. Itaq; toto aluei tractu vndis vniformiter turbidatis, ſpumeus vbiq; candor exuberat. Hæc tamen conſyderanda eſt eius natura terribilis, quòd ſingulis annis paulum ante ſolſtitium æſtiuale tanta glacierum, arborumq; connexa congerie tribus locis oppletur, & conſtringitur, vt inferiores aluei eius ripas inhabitantes, imminente eius irruptione, fugere cogantur ad loca eleuatiora. Interea tamen nuntiis, quo in termino formidabilis ille lapſus maneat, explorant, ne rapidus eius curſus improbas exerceat vires. Quippe hoc elementum cæteris omnibus (referente Pli. lib. XIII.) imperat, terras deuorat, ac ignes extinguit. Scandunt aquæ in ſublime, & cœlum ſibi quoq; vendicant, ac nubium obtentu vitalem ſpiritum ſtrangulant: quæ cauſa fulmina elidit, ipſo ſecum diſcordante mundo. Amnis itaq; ipſe, etſi (vt prædictum eſt) in omni ſua irruptione cunctis vicinis imminet, tamen vbertate electorum piſcium, ſalmonum ſcilicet, ac aliorum, omnibus affert opulentum quæſtum: qui nedum illius terræ incolis ad vſum domeſticum ſufficiunt, ſed & vltra marinas partes ingentibus nauigiis exportantur. Hanc; virtutem perpetuò retinet, vt quanto marinis alueis vicinior extenditur tanto melioribus piſcibus ſuperabundet. Nec deeſt offerentium liberalis, & grata piſcium exhibitio, ac donatio, ſi quis occurrerit hoſpes donatia recepturus.

Incolę fugiunt torrentem.

Aqua impioſa

Salmonum copia.

Amnis piſcoſus.

De tribus

De tribus famoſis lacubus Gothorum.

CAP, XIX.

LVRIMI inſignes lacus ſunt in Aquilonaribus terris, magnitudine, & ſitu mirabiles: quorum præcipuus eſt in regione Veſtrogothorum Vener dictus, CXXX. milliaria Italica in longitudine, & ferè totidem in latitudine habens, in multas, variaſq; diuiſus inſulas, & vaſtis illabentibus fluuiis, iiſq; maximis oneratus vltra XXIIII. vnũ ſolũmodò exitũ (de quo mox infrà dicetur) cõtinens. In hoc lacu, & circa hunc plures ſunt magnificæ ædes nobilium: quarum præcipua eſt arx Leckio in alta rupe, opera Epiſcoporum Scarenſium fabricata, puteum habens ſaxo duriſſimo inciſum ſuper altitudinem CC. pedum. Inciſio autem hæc non ferro tantum, ſed flamma trecentis porcorum pinguiſsimis lateribus igne ſucceſsiuis diebus immiſſo, & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duritiem gentibus illis penetrare compertum eſt, quàm laridum, vel axungiam porcellorum. Adiacent præterea huic lacui oppida vetuſtiſsima, Lidecopia, & Tinguallia, ex mineris electiſsimi ferri, & chalybis retinentia quæſtum opulentum. Eſt præterea lacus alius Vether dictus, adeò claras, & perſpicuas aquas habens, licet virenti colori conformes, vt obolus in profundo ſitu videri poſsit. Super hunc lacum eſt inſigne monaſterium diuæ Birgittæ, aliàs Brigidæ, & filiæ eius ſanctæ Catherinæ, vtriuſq; opulẽtia, & deuotione fundatum, & dotatum. Præterea aliud oppidum Ionacopia dictum in Auſtraliori parte, magnificis Regum comitiis memorabile in omni æuo ſecuturo. Extant & mineræ inexhauſtæ huius lacus verſus littus oppoſitum Septentrioni. Demum monaſterium Aluaſtra diui Bernardi temporibus ſumptuosè ædificatum, & dotatum. Prope hunc locum in villa Tolſtada, Rex Suercherus in nocte natalis Chriſti à proprio ſtabulario freno pro armis vtente, occiſus fuit. Tertius lacus Meler dictus: in cuius littoribus ciuitates, arces, & nobilium magnificæ ædes ſitæ ſunt. Præterea non longè inde in terra firma minerę argenti inexhauſtæ, cuprię, ac ferri, vltra humanam æſtimationem pretioſæ. Et hinc proueuit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europę principibus in omni theſauro, & opulentia nunquàm eſſe, aut fuiſſe inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquæ in montibus Lapponię, Lulatreſck dicti, longitudine CCC. milliarium Italicorum,

Lacus Vener. 24. flumina lacũ itrãtia vnũ habẽt exitum.
Leckioc Epi Scarẽſis, vbi puteus 200. pedũ altitudine.
Por corum latera 300.
Axungia.
Lidecopia.
Tingualia.
Minerę ferreę electiſſimæ.
Lacus Vether.
Monaſteriũ diuę Birgittæ vi duæ pulcherrimum.
Ionacopia.
Motala.
Aluaſtra.
Rex Suercherus occiſus.
Lacus Meler.
Arces nobiliũ.
Regia opulẽtia
Lacus Lulatreſch.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lacus octs piscosissimi. Lacus albus. Pienthen.

CXX. latitudine. Præterea alia multa collateralia stagna, & lacus paulò breuiores, ac latiores, adeò piscosi, vt in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famosissimus lacus albus sub polo: demum Pienthen in Finlandia cum similibus infinitis lacubus, stagnis, fluuiis, & altis venis.

De specubus insidiosis.

CAP. XX.

24. vasta flumina vnũ lacum ingrediuntur.

DICTVM EST superiori capite, in vnum lacum Vener ex altissimis montibus Norvegiæ, & Suetiæ, XXIIII. maxima flumina ingredi. Et licet eorum introitus valde stridulus, & verticosus sit, in omni descensu tamen montibus tam amplo circuitu resistentibus nusquam nisi vnicum inueniunt exitum: hunc̃q; tam rapidum, & sonorosum, vt vltra X X. Italica milliaria audiri possit. Nomenq; vulgare habet Trolhetta, hoc est, caputium dęmonis, forte propter horrorem, quem sono, stridoreq; generat, in paludinosam planitiem cadens: vel quia sub eius descensu præcipiti, reperitur insignis spelunca latronum: ad quam angusto tramite fit accessus, solùm ab ipsis latronibus, ac suribus frequentatus, eò quòd fluuius ille rapidus, & verticosus sit, suspicionem omnibus adimens, quòd nequaquam ibidem malefactorum collectio fiat, præsertim tempore æstatis. Sed hyeme, ob exhalationem fumi deprehensi, velocissimè rapiuntur ad pœnam, spoliaq; pretiosissimę supellectilis, argenti, auri, & pellium pretiosarum ad Principis fiscum. Vnde nullo intra semestre tempus legitimo comparente accusatore, cui bonorum ablatorum lege, & consuetudine restitutio fiat, iussu Principis pro tuenda publica pace, exinde confecta nauigia fluminibus maris influentibus immittuntur, vel aliis munitionibus fossarum, seu murorum, sagacitate præfectorum prouincialium deputantur. Sed (heu dolor) infelici hoc æuo nec hora, vel momentum reseruari videtur ad restitutionem offerendam, quantumcunq; apparuerit legitimus accusator, præcipuè in naufragijs negotiatorum, quibus dudum clementia Principum (soluto labore colligentium bona proiecta in littore) iussit omnia restituenda fore. Vidiq; super hoc æquissimas fuisse factas constitutiones à Regibus Aquilonis, Daniæ præsertim, & Norvegiæ, vbi hæc calamitas frequentius, quàm in aliis regionibus (exceptis Hybernis, & Curetibus Liuoniæ) sustinetur.

Spelunca latronum.

Fumo fures saluntur.

Rara bonorum ablatorum restitutio apparet.

Naufragia restituenda.

De excellenti

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Vestrogothorum Aaranes.

CAP. XXI.

Gothorum voluptas arma tractare.

ITSI Gothicis principibus maior olim inerat bellorum ardor, quàm delectatio quarumcunq; aliarum voluptatum, dum summum animi, corporisq; existimarent solatium, rigida arma tractare, ac arduissimis prælijs varios comparare triumphos: attamen plerisq; eorum voluptati huic magnificentius aliquid superaddere medijantes, posteris sumptuosa, simulq; vtilia ædificia reliquerunt: quemadmodum Scarinus quidam totius Gothici principatus monarcha potentissimus, singulari exemplo deprehenditur perfeciſſe, præsertim in Vestrogothorum regione, quam frequentiore sua præsentia illustrabat: idq; ob vicinum Norvegiæ Regem Sidagerum: cui vt erat sanguine coniunctus, ita etiam terrarum situ, & amicitia propinquior esse volebat. Hic ex suo nomine Scaram ciuitatem Vestrogothorum in loco stagnis, & paludibus admodumu mnito, tam prudenter erexit, quàm imprudenter eius successores ipsam desolari, ac collabi permiserunt. Antiqua hæc erat regni Gothorum sedes. Verùm non procul ab ea adhuc extant vestigia alterius Regiæ arcis Aaranes dictæ: cuius situs, muri, & structurę quoslibet inspectores ita in admirationem allìciunt, vt firmiter iudicent, nullum præstantius ædificium ea tempestate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuisse. Sed quid non mutat æui longæua vetustas? vt saltem signa ruinarum posteritatem vrgeant, magnificentiam meminisse heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas vnquam felix mortalium sedes à superis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem vno latere versus Occidentem & Boream, vastum ac piscosum lacum Vener antedictum pro regijs, & mensalibus delicijs habuit: altero versus Meridiem longissimo spatio, pro perpetua securitate cœnulentã, ac limosam paludẽ: cuius superficies tenero vestita gramine, ac frutice, nõ solùm vestigia negat, sed modicè calcãtes absorbet. Nã limo sunditus subsidẽte, in lutea voragies, sordidãq; colluuiẽ liquescẽs, attrahit accedẽtes. Nec minus riuuli plures,

Scarinus rex.

Scara ciuitas.

Aaranes olim nobilissima arx.

Arcis commoditas.

Piscium vbertas.

Paludum securitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

et ꝑfundi, vti venę ꝑ paludes diſcurrētes, arcis acceſſum denegāt, vt ipoſsibile eſſet, niſi multitudine pontiū (qui olim quadraginta erant) longis ambagibus veluti labyrintho, illuc peruenire. Eaęp difficultas in aſperrima hyeme perſeuerat. Nam rariſsimè propter calidas venarum ſulphurearum exhalationes, paludes illę congelantur. Ab Orientali verò latere ex oppoſito primæ portæ arcis, quæ vnicum terreſtri itinere habebat acceſſum, adeò amœna prata, ac fertilitas agri pro ſolatio caſtrenſi erant, vt nil amplius naturæ beneficio poterat concupiſci: etiam paſcua, & venationes in campis, & ſaltibus optimæ: quod & præſens humi eius facies oſtendit. Quæ licet horrendam nemorum deſitatem multis retroactis annis & ſeculis cultore vacua, ob bella, famem, peſtem, & domeſticam diſcordiam induerat: tamen ſulcorum, vomerumęp veſtigia quibuſuis eam intuentibus vltro oſtendit, frequenteſęp lapidum congeries (quibus agri ob maiorem feracitatem purgari, ampliarięp ſolent) ibidem inter altiſsimas arbores offert conſpiciendas, argumento fideli ad poſteros relicto, multò numeroſiorem prioris ævi fuiſſe populum, ſtrictioribuſęp agellis contentum, quàm cernitur hac ætate præſenti. Hæc igitur arx felicius florere viſa eſt circa annum Domini nongenteſimum quinquageſimumquintū, quando magnificentiſsimus Rex Olaus cognomento Schotkonung baptizatus eſt à S. Sigfrido Eboracenſi Archiepiſcopo, ex Anglia ob fidem Chriſti prædicandam ad eundem Olaum Regem, Eldredi, ſiue Mildredi Regis Angliæ exhortatione, ac petitione proficiſcente: qui & in hac arce pauliſper moratus eſt, donec alia ſedes regia Huſaby dicta, pro vſu eiuſdem S. Sigfridi, & cleri eius parari poterat, & conſecrari. Quo facto paganos, ac idololatras in fide Catholica inſtructos baptizabat: quod & tres nepotes eiuſdem Archiepiſcopi, Vnamannus, Sunamannus, ac Vinamannus (quorum vnus fungebatur ſacerdotis officio, ſecundus diaconatus, & tertius ſubdiaconatus) alibi in Verendia poſt tergum relicti, faciebant. Omnes tamen, vti beatus Io. Baptiſta, ob adulteræ mulieris indignationem, gladio interempti fuerūt: quorum corpora in Cathedrali eccleſia Vexionēſi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latius in hiſtorijs chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Gothi ſuis locis eſt oſtenſum.

Pontes 40.

Sulphureæ venæ prohibent congelationē.

Amœna prata, & fertiles agri atęp venatiões

Terræ deſolatæ rationes.

Congeries lapidum.

Anno 955. Rex Olaus baptizatus.

S. Sigfridus.

Huſaby.

Vnamannus. Sunamannus. Vinamannus.

Adulteræ iuſſu occiſi.

De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem.

CAP. XXII.

MONS eſt eminentiſsimus apud Veſtrogothos non longè à prædicta arce Regia, & lacu Vener, vulgari gentis ſermone Kindakulle dictus, tantæ altitudinis, vt a longe nauigantibus vltra XL. milliaria Italica in eodem lacu, quaſi atra nubes inter cœli hiatus appareat. Ideoęp multi tempeſtatibus, viſęp ventorum agitati, ſummis viribus conantur eius pedes attingere, vbi tranquilliſsimum portum adeſſe nouerunt. In huius montis ſummitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diuerſarum arborum (excepta vite) ſuapte ſponte naſcentium non raritate magis, quàm ſuauitate, velut ſatarum, aut plantatarum, reperitur, vt vix delectabilior in tota Septentrionali plaga inueſtigari poſsit, aut inueniri. Illic ſuauitas inenarrabilis, etiam concentu variarum auium (præter papagallos) multiplicata. Sed valde paucis, ijſęp ſolùm ſenibus notus eſt amœniſsimus ille locus. Neęp laſciuiori ætati per facilè monſtrandus, ne fortè ſeueriori diſciplina ſoluta, in omnem voluptatem, vel verius ſpurcitiem ſeſe proſterneret, difficillimè, vel nunquàm ad honeſtatem, & bonos mores reuerſura. Voluptas enim ipſa vſum, & conſuetudinem: conſuetudo neceſsitatem: neceſsitas deſperationem inducit, & coartat. Extra hunc montanum locum, immò & alibi latius per Aquilonem ſatis boni, ſuaueſęp fructus pyrorum, pomorum, ceraſorum, prunorum, ſed nulli ante medium Iulij, vixęp tunc in debita maturitate reperiuntur: immò quædam horum fructuum genera tam domeſtica, quàm ſylueſtria, ſolo frigore accedente matureſcunt, durantęp pendentia maiori parte hyemis etiam in ramis, ſolijs omnibus denudatis. Sed hi fructus quouis aceto pro gratiori ſapore ſunt eligibiliores, licet exiguę magnitudinis, ob frigus continuè circunſtans. Exoticos verò fructus per mare à Germanicis oris, vt ſunt poma celerrimè portata, ob ſuauitatem inhærentis muſti, tam auidè manducant incolæ, vt nunquàm, vel raro ſine diſcrimine variorum morborum (præſertim Gallicorum) vel mortis euadant. Et hinc eſt exemplum, quòd omnis inordinatus appetitus ſibi ipſi ſit pœna, atęp tormentum. Reperiuntur etiam nonnulla montana loca, ſeu plana in Armenia (teſte Strabone lib. XII.) quæ tantam agreſtium pomorum, & vltro naſcentium copiam gignunt, vt quocunęp tempore anni ea voluerint incolæ (qui ob id famē nunquàm ſentiunt) ſemper abundent: cùm interdum adhuc fructus in arboribus pendeant, interdum in ſolijs iaceant, quæ lapſa multa, & alta, ac humi ſuſa ſunt.

Kindaberg.

Montis amœnitas.

Auium cantus.

Senibus notus.

Voluptas.

Fructus diuerſi

Frigore matureſcunt poma et pyra.

Fructus exotici noxij.

Appetitus inordinatus.

Armēię fructus.

Fames nulla.

Universidad de Deusto
Biblioteca

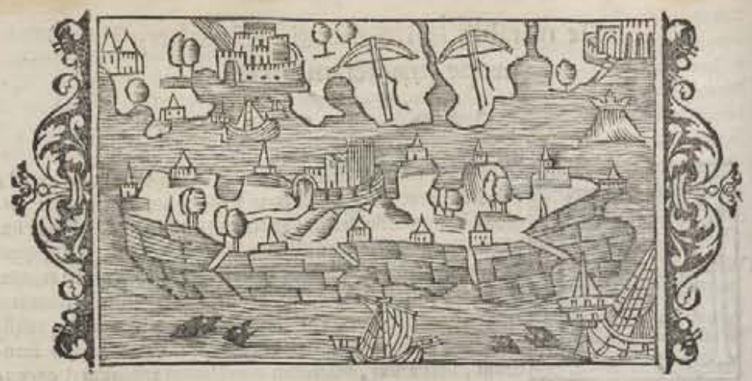

De pulchritudine, & vbertate insulæ Gothorum Elandiæ.

CAP. XXIII.

Oelandia.

Vbertas insulæ maxima.

Equi exigui, sed electissimi

Equi in gyrum saltantes.

Eq circulos trã siliunt.

Equi pascuntur piscibus et lignis, ceruisiaq vel vino inebriantur.

Butyrũ electissimum, qa medicinale.

Borcholm.

Nauigãtib. necessaria signa.

ELANDIA, siue Oelandia, vna est ex insulis Gothici maris, breuissimo maris interiectu à Gothia Meridionali diuisa, omnium insularum pulchertima: multis enim bonis adeò referta est, quòd spatij breuitatem (duorum dierum itinere absoluendam) soli fertilitas recompenset. Prata, & campi odore herbifico, indicibili suauitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum paruorum, sed validissimorum, vtputa qui fortitudine, & agilitate multis exijs corporis equis prævalent: quosq domestici, & exotici negotiatores pro voluptate emunt, atq in terras remotas veluti naturæ miracula venales exportant. Ingeniosissimi enim sunt, vt saltibus & choreis, buccinæ vel tympani sono per eos adaptari possint, quorum exercitium est huiusmodi spectaculis acquirere quæstum. Insuper instruuntur, vt circulos ferreos, aut ligneos non admodum amplos more canum transiliant, saltuatimq viuacissima pernicitate sese gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine moniti magis, vel minus id faciunt, iuxta arbitrium imperantis. Pascuntur huiusmodi equi, vbi opus est, piscibus solle tostis, & lignis abietinis: ceruisiaq, & vino vsq ebrietatem potantur, prout in simili infrà de alcibus ostendetur. Hæc igitur insula frugibus, pascuis, pecudibus, armentis, & piscibus tantum abundat, vt proprijs commoditatibus sufficiat, & alienis: eamq gratiam, & æstimationem boues, & pecora, ac butyrum vltra mare exportata habent, quasi medicinalia forent. Habuit olim hæc insula arces plures, tam naturæ, quàm artis præsidio locis opportunissimis fabricatas, & munitas: quarum aliquæ in templa Christiani ritus commutatę sunt, hodie non minus patriæ defensioni, quàm religioni deseruientes: aliquę bellorum turbine penitus desolatæ. Vna tamen vsq in præsentem ætatem omnium altior, & fortior Borcholm dicta, permansit: cuius celsitudine Gothicum mare eminus nauigantes, veluti specula pro ventorum, ac portuum directione adhuc vtuntur, præsertim Angli, Scoti, Selandi, Hollandi, quibus admodum necessaria est illustrium locorum cognitio in eo mari. Hæc insula ferè tota ambitur marmoreis saxis sursum, deorsumq

penes

penes littora XX. vel XXX. pedum altitudine, quasi artificum manu exindustria collocatis. Immò & in oris eius Orientalibus aperto mari obiectis, plures amœnissimi portus sunt: ad quos non minus curiositatis, quàm necessitatis causa extranei nauigantes, veluti naturæ spectaculum visuri accedere solent. In hac insula tempore pacis reges Gothorum, & Suconum, ob insignem eius amœnitatem, & venandi exercitium, æstates transigere consueuerunt. Etiam quia vicinjori maris tractu vltramarini principes commodius cum eis in arduis causis expediendis ibidem congredi possunt. Præterea prope Aquilonare littus eius exurgit mons excelsus: quem nauticum vulgus vitandi infelicis ominis, & marinæ tempestatis gratia, Virginem vocat: atq in eius portu manentes certis munusculis puellis dari solitis, vtpote chirothecis, fericeis zonis, & similibus, eas tanquam amico munere placant. Nec ingratum montis numen sentire videntur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce lapsa iussum fuisse donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciendo saluus factus est, vbi alij sunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur esse conuentus Aquilonarium maleficarum, vt examinent præstigias sua. Tardius ministerio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non assertioni cedant.

Muri naturale

Portus amœnissimi.

Regũ venatio.

Virgo mons dicit, & quare.

Aqlonariũ maleficarum conuentus, & tardantiũ pœna.

Opinioni cedit

De famosissima insula Gothorum, Gothlandia dicta.

CAP. XXIIII.

ORIENTALIS Gothiæ pars est, sic dicta, quasi Gothorum terra, vel bona patria. Goth quippe bonum, siue Deum lingua Gothica significat, & Landia terram. Est enim multis rationibus bona: bonus in ea populus: boni, & securi in circuitu eius portus: bonus, & electus in ea ager: bona armentis, equis, bobus, piscatione, venatione, aquis, syluis, pascuis, pulcherrimo marmore, & omnibus rebus humano vsui necessarijs. Est in eius Boreali parte præclarum oppidum Visby, in quo est arx mutantis opibus, & negotiatorum mercimonijs frequens, vt vix illi par in Europa similè haberetur. Confluxere illuc Gothi, Suedi, Rulsi seu Rutheni, Dani, Prusi,

Goth bonũ dicitur, & Deus

Bona omnia.

Visby emporium.

Nationũ noía.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hiſpani, ſingulæq; gentes ſuos proprios vicos, & plateas incolentes: nulli præcluſum municipium. Ingredientesq; terra, & mari omnia pacata inuenerunt, donec diſcordia, quæ omnium regnorum, & hominum perniciosiſsima deſolatrix eſt, ſubuerteretur: ſicuti infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerunt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ teſtantur veterem eius claritatem, amplitudinem, & vetuſtatem. Sunt adhuc teſtudinatæ domus, portæ ferreæ, cupreæ aut æreæ feneſtræ, olim argentatæ atq; deauratę, argumentum inęſtimabilium diuitiarum exhibentes. Vnde poſtmodum ortis odijs, & dolis, ex tumido earum rerum vſu diſgregati incolæ, abierunt in Vandalicas ciuitates: quæ non parum ex opibus huiuſmodi hoſpitum ſunt ditatę, vti olim Roma Carthagine deſolata. In hanc inſulam prima Gothorum armata caſtra poſt exitum à ſua terra, in Europa, & Aſia nouas terras, ob importabilem gentis ſuę multitudinem, quæſitura deſcenderunt. Demum multis ſeculis euolutis, Longobardi ex Scandiana inſula ob ſimilem, vel grauiorem cauſam exeuntes, per hanc inſulam in Rugiam agmine vaſtiſsimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno conſtituto in Italia ſedes firmauere: quod & Paulus Diaconus eorum hiſtoricus lib. I. atteſtatur. Præterea Magnus Rex Suetiæ anno Domini M. C C. LXXX VIII. ſedauit periculoſum bellum, quod erat inter ciues Visbycenſes, & plebem illius inſulæ: permiſitq; ciuibus inſtaurare collapſos muros ciuitatis, mœnibuſq;, & propugnaculis communire. Albertus Rex Suetię rogatus à principibus inferioris Germanię, vt à mari eorum eijceret potentiſsimos piratas Vitalianos, impignorauit hanc inſulam Gotlandiæ Magiſtro Pruſsiæ, pro viginti millibus duplonum, id eſt, nobilionum: quorum ſummam Regina Margareta eidem ſuccedens, ex Suetia collegit, atq; eam inſulam regni Suetiæ iuribus, & proprietatibus reſtituit, iure perpetuo poſsidendam. Hancq; inſulam Saxo Grammaticus Danorum inſignis hiſtoricus, in pluribus ſuis ſcriptis ad Suetiam ſine quauis hæſitatione ſpectare atteſtatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lingua, legibus, conſuetudinibus, & morum conformitate, & vicinitate perpetuò vtuntur: etiam quia Gothorum Epiſcopo Lincopenſi, tanquam primo fidei plantatori ſunt ſubiecti: à quo & Epiſcopalia iura petunt, & conſequuntur. Ab hac etiam inſula in omni nauigantium controuerſia, præſertim à conſulatu Visbycenſi, petitur, & datur ius, & ſententia diffinitiua, quid vnicuiq; permittendum, vel auferendum erit. Certè ius hoc mercatorum, ac nautarum, valde prudenter digeſtum, citius lites admit in fluidis aquis, quàm aliorum deciſio in terra firma.

Diſcordia.

Marmoreę ruinę

Portæ æreæ, ac ferreę deauratæ.

Pria ſtatio exeuntium Gothorum.

Longobardi ex Scandia.

Paulus Diaco.

Magnus Rex Suetiæ.

Albertus rex Suetiæ.

Vitaliāi piratę.

Iure perpetuo ſpectat ad Suetiam, & Gothiam.

Saxo Danorū hiſtoricus hoc confirmat.

Epo Lincopen. inſula hęc ſubiecta.

Ius maritimū hic petendū, & expectādū

De clypeis

VANTAM olim Reges, ac Principes Gothorum de perpetuanda nobili fama, ac bellica claritate curam habuere, arma, ſignaq;, & clypei eorum illuſtribus locis inſculpta, ac poſteris relicta euidentes oſtendunt, præſertim in Oſtrogothia, ac Veſtrogothia, & Auſtrali Finlandia, in magnifico portu Hangoe appellato: qui tam lætus, ac ſecurus eſt, vt in toto Septentrionali mari, & forſitan amplo Oceano parem non habeat, qui eidem valeat comparari. Omnes enim vndecunq; nauigantes liberè recipit in ſuum ſinum, ſecureq; introrſum tam à tempeſtatibus, quàm hoſtili claſſe, ſua naturali munitione (modo ipſi ſibi deeſſe non velint) protegit, & conſeruat. Portus etenim iſte in modum ampliſsimæ arcis in medijs montibus, ac vallibus amœnè ſitus eſt: habetq; in cautibus vetuſtiſsima heroum Gothorum, ac Sueonum inſignia, litera-to ordine, ſed antiqua ſimplicitate inſculpta, maximè ad oſtendendum poſteris, ibi olim claſſem pro regnorum defenſione contra quoſcunq; hoſtiles inſultus continua expeditione ſtationem tenuiſſe, atq; inde ad aperta arma, quoties opus fuerat, prodijſſe. Hodieq; frequentius in eodem portu, ob ſimilem cauſam, armatas claſſes tam Princeps, quàm nobiles habent, præſertim quia vicina loca omnia ſuppeditare poſſunt, quæ ſubitò requiri videntur ad confœderatorum armatam claſſem: omniaq; in hoſtes contraria verti, ſi perniciem ſtructuri in hunc acceſſerint portum.

Olim diuus Ericus Gothorum, Sueonumq; Rex, oblata pace, & contempta, Taueſtos, Carelos, ac Bothnienſes bellica claſſe, & equeſtri expeditione deuictos, ad fidem, & Chriſti religionem accelerare coëgit. Indocile enim genus barbarorum, niſi per arma ad iugum Chriſti cogi, vel pertrahi, vel inuitari non potuit: nimirum (vt Albertus Crantzius lib. IX. cap. XXXVII. Vandaliæ refert) magnus eſt amor paternarum traditionum. Nam & Itali diu pertinaces erant, hominum genus (vt ſibi videntur) omnium maximè ciuile, & honeſtum: quanta millia martyrum perdiderunt, priuſquàm Chriſto crederent? In hoc portu Suetici Reges grauj iniuria laceſsiti, vltramarinis principibus claſſe inſtructa, vel inſtruenda hoſtili-

Arma, et clypei teſtātur nobilitatem ſtirpis.

Hangœ ſecuriſſimus portus.

Portus velut caſtellum.

Loca vicina vtilia.

S. Ericus.

Indocile vulgus.

Traditionū paternarum magnus amor.

Itali olim pertinaces.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Coronæ tres, & cur.

Arma illustriū, et nobiliū varia.

dominorum amplitudinem, magnifica bellorum gesta, & inexhaustam minerarum vbertatem, vtuntur. Sunt & priuatorum nobilium insignia mira varietate distincta: similiter & vrbium, ac prouinciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro patria, & legibus suscepti, tot hominum turbæ distinctius ad vnum tandem finem dirigantur, prout infrà de directione armatæ multitudinis diffusius erit ostendendum.

De Crystallo & Magnete.

CAP. XXVI.

Crystallus sicut buccella.

VENERABILE verbum scripturæ est: Dominus dat niuem sicut lanam: & nebulam sicut cinerem spargit. Mittit crystallum suam sicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis sustinebit? etc. Certè si liber iste forsitan obscurissimus, claritate crystallina illustrari posset, neq; sic sufficeret in expositione verborum præmissorum,

præmissorum, eò quòd omnia mysteriorum plena sunt, quæ paucitate eorum meritò comprehendi possent. Dicitur: Qui dat niuem sicut lanam. Nix (vt omnibus constare videtur) è nubibus genita, latè, diffusecp per omnia cadens dilatatur. Lana autem sola Cyprica è frutice, seu sua planta ad hoc seminata, & maturata decidens, vniuersum campum tegit, & dealbat, vt incolis appareat quasi nix de cœlo decidens. Et hinc incolarum opulentissimus quæstus, qui in totum diffunditur orbem, præsertim frigori subiectum, ob calorem fouendum, vti volucrum pennæ Indis ꝓ regumēto naturæ, ac mitiori flatu reprimēdi caloris deseruire videntur. Quòd vero dicitur: Nebulam sicut cinerem spargit, parumper lib. I. cap. XX. huius voluminis de pruinis, & nebulis est respiciendum. Quòd præterea: Mittit crystallum sicut buccellas, patet in fragmentis eius, quæ vtiq; magnam habent quantitatem. Sed ob frangibilitatem buccellæ dicuntur, vt modica contritione quasi inter molares dentes facillimè comminuantur. Vsus eius magis apud antiquos erat, quàm modernos, præsertim in serineis, & manubrijs gladiorum, prout cernitur in Cathedrali ecclesia Asloënsi regni Noruegiæ, vbi ensis insignis Haquini Regis pro pulchro spectaculo reseruatur. Magnetes etiam in extremo Septentrionis veluti montes, vnde nautica directio constat, reperiuntur: quorum etiam magnetum tam vehemens est operatio, vt certis lignis sagineis coniuncti, ea vertant in sui duritiem, & naturam attractiuam. Quòd verò superius lapides cernuntur quasi volantes eijci, nemo non credit ob vim sulphureæ exhalationis, more bombardarum id fieri posse. Immò & magni cespites sine manibus præcisi, ad aëra eleuati in longinqua spatia proijciuntur.

Nix.

Lanæ Cypriæ natura.

Quæstus abundans.

Pennæ volucrū Indis.

Regis Haquini gladius.

Magnetis natura.

Lignum cōuertitur in saxū.

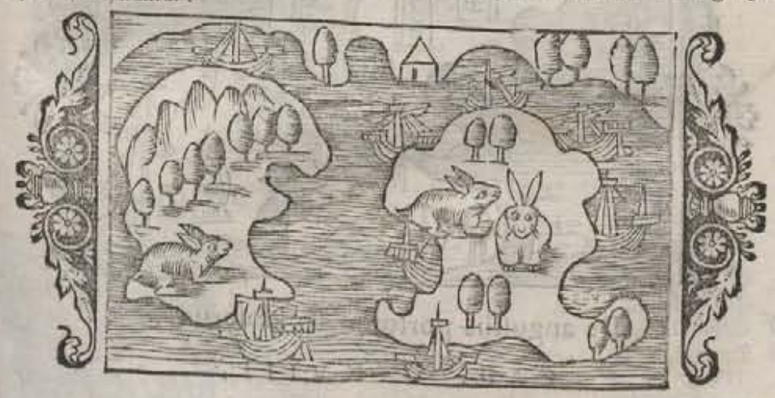

De rupibus galeatis.

CAP. XXVII.

NAVIGANDO è Germanico mari versus Septentrionem tribus dietis, antequàm introitus appareat ad Regiam ciuitatem Holmensem regni Suetiæ, occurrit admirabilis portus lingua vulgari gentis Hielmsnabben, vel Elgxnabben appellatus, eò quòd onagri, qui Elga dicuntur, propter attractum suauis venti eò concurrere consueuerunt: vel etiam quia montes, in quorum lateribus portus sunt, ita à natura formati videntur, vt galeæ militares putentur in-

Hielmsnabben vel Elgxnabben.

Galeę mōtanę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Natura duris populis ostendit armoꝝ effigiem.

sculptæ: quasi ars non sufficeret in armis fabricandis, nisi & natura monstraret, quid bellicosis populis Aquilonem inhabitantibus conueniat in armorum tractatione. Sed reuera, vti portus is ob omnes ventos, & tempestates arcendas insignis est, vt vix similem in tota Europa habeat: ita & hostili sanguine respersus, vt ibidem quasi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inueniatur. Sæpe etenim classis hostilis, quæ violentia tempestatum in vasto mari vario Marte congredi non poterat, huc depulsa, vel inducias ab aduersario petere, vel ipsa sua sponte, vel simulatione cogitur offerre, vel ineuitabile mortis, aut captiuitatis discrimen inire: quò enim vt saluus euadat armatus non inuenit. Si enim littus, aut portum exierit, cæca saxa, rupesq; minaces apparent: quæ eum leui motu in gurgitem, vt pacem præstet, immittunt. Si verò in apertum mare exire voluerit, obstat horrenda tempestas, ne visu quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientalisq; ventus eo in loco totaliter est procellosus. Præterea tempore hostili terrarum incolæ subtrahunt littoralia signa, ne hostis accipiat tantillulum quidem spatium, vt effugiat pœnam: alioqui incessabili ferocia impetu facto. latronum classis, manusq; impiorum hunc portum occuparet: vbi nihilominus classica bellorum ludia frequentius inchoari solent.

Portus optius, sed cruentus.

Loci iniquitas pacem suadet.

Cæca saxa.

Tempestas horrenda.

Ventus procellosus.

Signis littoralibus amotis hostes suffocãtur

De angustiis portuum lapidosorum.

CAP. XXVIII.

Ciuitas Holmẽsis.

Steendor.

Formæ variæ.

VNT præterea non exiguæ formidinis angusti exitus, & introitus æquoris Aquilonaris, præsertim ab aperto mari nauigando versus Holmensem ciuitatem: quæ regia est, & insigniter à natura, ac arte munita, vt meritò trepidare cogantur aggressuri, quæ fides, vel fraus sit nautarum in imminentibus periculis prosperius exuperandis. Præcipuus tamen, & periculosior est locus Steendor, id est, porta lapidum appellatus, eò quòd arctis faucibus, & lunatis cornibus quoquouersum obliquatur: hoc est, quandoque per modum Scythici arcus, quandoq; mucronis aspectu euitatur à nautis: in quibus longè periculosius, ob exortas densissimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm in amplissimo Oceano, suborta validissima tempestate. Nec

Rupes sub aq̃s

Nec procul ab eo sinu saxosæ rupes imminent sub aquis latitantes: in quas quicunq; inciderint, quasi viui sepulchro teguntur. Nec silent annales Gothici, quondam in eisdem rupibus multa millia Germanorum, ac Danorum repentino descensu fuisse perempta. Magis nanq; præsumptuosa, quàm experta nauigatione saxeas has angustias sunt ingressi: veluti etiam in alios sinus Septentrionales, qui non secus in mari naurgantibus apparent, quàm ingentissimæ trabes eminentes in aquis, quæ solo aspectu territant inspectores: nomen ab euentu, causa, gestis, & natura prout superius de irruptione aquarum eodem libro est ostensum) assumentes. Terribiliores q̃ hostibus piraticis videntur, quàm acies aliquæ militaribus armis instructę.

Multa millia hostium submersa.

De scopulis lapidosis, & via stricta.

CAP, XXIX.

Idebenchia.

Periculum autoris.

Muri sub aquis latentes.

Fames in terra.

Tẽpestas i mari

Saxa pericula.

SVNT insuper in littoribus Ostrogothorum, & Sueonum ingentia saxa, partim apparentia, partimq; latentia longissimo ordine, quasi scamna arte, vel industria collocata, vulgariter Idebenckia nominata: super quæ infelicissimi naufragantes quandoque sedere solent: mihiq; nisi Deus in graui tempestate anno Domini M. D. XVII. opem tulisset, parata fuerunt. Vehementia enim ventorum nauis vrgebatur in ea latentia saxa: quæ velut decliues muri oppidorum, vel castrorum longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia, vel ineuitabili tempestate inciderint, maximè hostiles classes auiditatem prædæ in littoralem populum (satis opulentum meditantes, profecto omnium infelicissimi reputabuntur, dum terra, mariq; horribilius, quàm in carcere circundantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armentis, pecudibus, ac supellectili, ob subitum hostilem incursum) fame, quæ omnibus hostilior est, & frigore omni tormento grauiore citissimè consumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (vt dictum est) sæuissima solet esse tempestas: à qua etiam si arte, & labore vellent euadere, naturę tamen seueritati resistere non valebunt. Vbiq; enim præter aëris impetum (vt dictum est) saxa, seu rupes, in acutum apicem instar turrium elcuata, periculum administrant: quæ arcuata flexilitate, & circuitu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Stratagema.

cuitu, ſpuma prodente, ſagaciter ſunt circumeunda. Solent in his locis ſtratagematibus vtentes bellicæ claſsis præfecti aliquot præliares naues, vel ſimulatas, ex induſtria tempore hoſtili ſignis inimicorum ornatis ſtatuere, vt claſsis hoſtilis eiſdem viſis, ſecurius in periculum ruat. De quibus, quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naues, patriæ annales me tacente atteſtantur, atq; hoſtilia oſſa in ſcopulos diſiecta, diligentius quid cauendum ſit, apertè demonſtrant.

Oſſa mortuoꝝ terrẽt accedentes.

De torrentibus rapidis.

CAP. XXX.

Torrẽtes rapidi

TORRENTES rapidi quaſi infiniti, præcipuè tempore ſolutionis niuium, ac glacierum, poſt finem Aprilis in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis afferentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus eſt, tam villas, vicos, ædes, & pontes lapideos, quàm ſuffoſſas arte arbores, vel naturali propagine in terra radicatas rapiunt, & exportant, quemadmodum de ſtagnorum irruptione ſuperius alio caſu fuerat enarratum. Qui torrentes iuxta impetuoſam naturam ſuam nomen imprimunt vrbibus, ac locis, vbi elabuntur: vti antiquiſsimum Oſtrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidiſsimum curſum vulgariter Schena appellatur, quaſi equus abiectis habenis ad omnem præcipitem curſum accenſus. Præterea alteri fluuio non longè exinde diſtanti, à continuo ſtridore dentium nomen impoſitum eſt. Ita & rapido torrenti in prouincia Middelpadiæ, vt ſuprà dictum eſt, nomen nodi impoſitum eſt: quia inſtar nodorum cruſtata mole glacierum arbores compreſſas, immò et ingentiſsimos lapides in ſui diſſolutione ſecum impetuoſiſsimè rapit, & portat: eoq; formidabilius hoc accidit, quò celerius prouincias, & populos terrere, atq; obruere ſolet. Qui tranſierant Forum Iulij à Germania vſq; Venetias, quid huiuſmodi aquarum impetus effecerit, aut facere ſoleat, ſine hac ſuperflua atteſtatione etiam à Tridentinis ſaltibus, & aquis apertiſsimo ſpectaculo agnoſcent. Nec aliud remedium huius horrendæ depopulationis hactenus repertum eſt, quàm viritim publica manu, collibuſq; effoſsis aliorſum diuertere curſum: quem etſi Septentrionales populi in pleriſq; locis auertunt, impetum tamen hunc ſinunt, vt temerarium hoſtem catarrhactis adhibitis præcipiti ruina, laxatiſq; nodis inuoluant.

Scheningia. Schena.

Tannafors.

Knoden.

Forum Iulij.

Remediũ auertendæ aquæ.

Licet autem ſuperius nomina torrentibus ab infelici euentu impoſita ſint, vt alibi etiam dicetur de ſubmerſis Epiſcopis euangelizantibus, & ſponſalibus ludis, & raptu virginum: tamen prudentioribus placuit, vt à triumphis, & victorijs, non à calamitatibus rei appellatio fieret.

A meliori euentu nomina imponenda.

De diuerſis

De diuerſis formis littoralium ſaxorum.

CAP. XXXI.

IN LITTORIBVS Oſtrogothoꝝ, id eſt, Orientaliũ freti Brauiken dicti, vbi etiam torrens vehementiſsimus per oppidum Norcopenſe illabitur, variæ admodum littoraliũ ſaxoꝝ figuræ, quaſi humana arte ſculptæ, vel politæ ſorent, reperiuntur: quod procul dubio cœli, & elementoꝝ ſecreto influxu fieri æſtimatur. Quidam etenim horum lapidum formam capitis humani, manus, pedes, & digitos habent: non tamen integro corpore cõpaginatam, ſed diſtinctione naturæ taliter expoliti. Gens autem illa talibus aſſueta ſpectaculis, nil hæc, & ſimilia curat, niſi inquantũ ſolidis coꝝ muris, & ſtructuris poterint inſeruire. Reperiuntur etiam in montibus longè à mari diſtantibus rupes naturali compagine, & rotunda concauitate formatæ, vt maximum aliquod caldare æreũ, vel thermarum concha putetur: prout videre licet apud Oſtrogothos in monte Ketilberg vulgariter dicto (id eſt, Monte cacabi) prope ciuitatem Lincopenſem: vnde mihi origo eſt. Si Italica curioſitas inde naturæ antiquitates extrahere poſſet, certè nõ exiguo quæſtu gauderet, quãdò nulli, vel pauci ſatiãtur in talibus inquirendis. Cernuntur etiam in multis vallibus mõtium infiniti lapides, globali formati figura, quãtitate capitis vitulini, vel oui anſerini, vel maioris, aut minoris: qui nulla artificum appoſita arte bombardis aptantur. Item cotes plana longitudine reperte illico bono vſui applicantur. Similiter & petræ marmorei generis apud Veſtrogothos tam varij coloris, & quantitatis habẽtur, vt ſine dolabris quaſi ſculptę ſepulchrorum vſibus adaptentur, quemadmodum lib. XII. dicetur de naturali varietate ſaxorum ad quaſuis ſtructuras applicandoꝝ. Sunt & cryſtallini lapides nõ lõgè ab Oſtrogothorum oppido Sudercopenſi hexagona forma, quantitate pugillari, vel digitali dependentes: quorum ſplẽdore vtiq; ad maiorem ornatum fabricari poſſent ædes, ſi incolæ plus attenderent ad pulchritudinem, quàm firmitatem. Immò perdentes hoſtilem rabiem crudelius poſſe, & velle, ob decorem ſtructuræ, omnia deuaſtare, magis fortificãt, quàm exornãt quæuis ædificia ſua: quãuis introrſum inſigni curioſitate cõmuniter ſunt ornata: ſed præcipuè, vt infrà dicet, micantibus armis, thoracibus ſcilicet, & galeis, ac clypeis: in qbus gens illa omnẽ exiſtimat ineſſe decorem, quia magna pars tuendæ ſecuritatis ex his dependet: licet aliqua ſunt atro colore picata, ob rationes inferius de bellis aſsignandas.

Brauiken. Norcopia.

Quotidiana vi leſcunt.

Ketilberg.

Origo autoris.

Globi bõbardales ẽ lapidib. viuis.

Cotes.

Petræ marmoreæ.

Cryſtallinilapides.

Sudercopia.

Cauſa ſuppreſſi ornatus.

Ornatus Aglonariũ i armis.

Picata arma.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De saxis gigantum, & scaturigine fontium.

CAP. XXXII.

VEMADMODVM superius lib. I. dictũ est de obeliscis gentilium, Regum, pugilũ, & gigantũ, quibus gesta eorum magnifica putabant fieri notissima perpetuæ posteritati, prout Saxo Sialãdicus meminit de suo Regnero Danor. Rege, qui quinquẽnali prælio cõtra Moscos, Russosq; in Aquilone cõmisso, res gestas reliquerit in rupibus altis, ne obliuione euanesceret, quod tot angustijs, & difficultatibus pro claritudine honoris sui perpetrasset: Ita et de compluribus Gothorum, Sueonumq; Regibus, ac heroicis viris: quor. adhuc magnitudo gestorum discernitur in eminentissimis locis Septentrionalium regionũ. Inter quos prȩclarioris memoriæ recensentur, & æstimantur, qui curam bellicæ gloriæ sic moderati sunt, vt publicæ omnium cõmoditati profuisse viderẽtur: qualis erat excellentissimus ille Rex Vbbo conditor antiquissimæ ciuitatis Vpsalensis, atq; Scarinus, et Ericus cum plerisq; alijs: quorum indelebilis memoria nedum in saxis campestribus, aut montanis cõscripta videtur, sed patrijs carminibus, ac musicis instrumẽtis celebrioribus locis, ac diebus sempiternis tripudijs cõtinuatur. Horum nanq; fidelior cura fuit prouincialibus prȩfectis (pace vbiq; data) committere, vt præter arma etiam venarum scaturigines prȩcipiti casu labentes, incolarum ministerio subderent molendinis, aut necessarijs fontibus ad publicam vtilitatem vbilibet construendis. Manant insuper ex rupibus multis in locis tam abundantes, & copiosi latices, vt naturæ, artisq; agilitate deducti longo, sed pulcherrimo aspectu XV. aut XXX. aquea molendina reuoluant. Falonia Vesgothorum nobilis prouincia, ac populosa Helsingia, prout inferius de ferrarijs artificibus ostendetur, talia, tamq; cõmoda spectacula monstrant. Nec opus est à partibus Africanis, vbi aquarum penuria plurimæ creaturæ periclitantur, ad has frigidas regiones aduocare peritos aqueductores, eò quòd & nix perpetua, & amnes, ac fontes innumerabiles vbiq; reperiantur: immò & homines naturæ indicijs tam sagaces, vt in superficie terrę infallibiliter prædicere valeant, quot vlnis, aut brachijs, seu pedibus suffossa terra effundet aquas, quorsumq; venæ curuantur, aut currunt.

Saxo. Regnerus Rex Danorum.

Gothoꝝ reges rebus prȩclarè gestis claruerunt.

Vbbo, & Scarinus, ac Ericus reges.

Carminibus patrijs memoria manet.

Falonia.
Helsingia.
Aquæ defectu pereunt aialia in Africa.

De signis

De signis fontium cognoscendorum.

CAP. XXXIII.

SIGNA tamen cognoscendarum venarum subtus terram scatentium Cassiodorus Magnus in fine lib. III. Epistol. Regis Gothorum Theoderici ponit, virentium scilicet herbarum, ac proceritatem arborum vicinarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longè subest, vbertas quorundam germinum semper arridet, vt est iuncus aquatilis, canna seu arundo leuis, rubus validus, salix lenta, populus virens, & reliqua arborum genera: quæ tamen vltra naturam suam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia huius artis indicia, cùm nocte aduenìente lana sicca in terram ponitur iam prouisam, & rudi cacabo tecta relinquitur, tunc si aquæ proximitas arriserit, mane humida reperietur. Sole autem declarato, intuentur etiam magistri loca soliciti, & vbi supra terram minutissimarum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facilè, quod quæritur, inueniri. Addunt etiam in columnæ speciem conspici quendam tenuissimum fumum: qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tanto in imum latices latère cognoscunt: vt hoc sit mirabile, quòd per hæc, aliaq; signa diuersa mensura definita prædicitur, quanta profunditate quæsita monstretur. Prædicuntur etiam sapores aquarum, vt nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis, necessariaq; inhonora contemni. Aquæ verò, quæ ad Orientem, Austrumq; prorumpunt, dulces, atq; perspicuas esse, & pro sua leuitate saluberrimas inueniri. In Septentrionem verò, atq; Occidentem quæcunq; manant, probari quidem nimis frigidas, sed crassitudine suæ grauitatis incommodas. In magno tamen pretio, & æstimatione aquæductores habentur, qui aquæductus inueniunt, vbi latices ponderosos arte leuare nouerint, qui ascendere non præualent per naturam. Igitur

Arte leuatur onus, solatur Musa laborem.

Herbæ virentes
Arbores procerę
Iuncus.
Arundo, rubus, salix, populus
Lana.
Muscæ.
Fumus.
Sapor.
Oriens.
Auster.
Septentrio.
Occidens.

LIBRI SECVNDI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE SVPERSTITIOSA CVLTVRA DAEMONVM POPVLORVM Aquilonarium
LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

DECLARATVRVS Septentrionalis populi maximos errores circa inanem idolorum cultum, fallacijs dæmonum (seducta mortalium simplicitate, & antiquitate) introductos, video in primis necessarium fore, nonnihil ex vicinis regionibus, præsertim Lituania, quæ in charta mea Gothica inseritur, de eodem cultu fore præmittendum, quomodo hanc, sicuti omnem aliam gentem, inuidia, & astutia diaboli tot retroactis seculis in horrendis erroribus tenuerit captiuatam, donec recentioribus annis laudabili Polonorum Regum deuotione, ac industria, ad communionem Catholicæ fidei fuerat aduocata: in qua vt iugiter perseueret, incessabiliter ab optimo Deo est petendum.

Lituania idolorum cultrix.

Lituania magnus ducatus, & cur.

Hanc Lituaniam ducatum magnum dici existimo, quia amplissimus est, & opulentissimus in cera, melle, armentis, & pellibus pretiosis magnus. Itidem est, quia equos, & magnanimos, ac strenuos bellatores habet. Magnus est, quia sæpius Tartaros, ac Moscos, & Valachos acerrimis prælijs superatos eduxerat in triumphum. Magnus etiam, quia à dæmonum cultu liberatus maior adhuc fieri possit, præsertim syncera seruata concordia cum Polonis; & rursus exili discordia suborta, & non sedata, in minimam redigi potestatem, vel seruitutem. Sed nec exiguus est ducatus Finlandiæ Regi Suetiæ subiectę: quæ olim etiam sub cultura dæmonum fascinata, Regio titulo, & potentia decorabatur: trecenta continens milliaria Germanica, seu Gothica in longitudine, ac in latitudine LX. qui ducatus Finlandiæ circa annos quadringentos in Australiori sua parte fuerat armis Regum Suetiæ, & Pontificum prædicatione vicinis Christicolis associatus.

Finlandiæ ducatus.

De superstitiosa cultura Lituanorum paganorum.

CAP. I.

ALBERTVS Crantzius fidelis Germanorum historicus, qui claruit M. D. & post eum Mechouita Polonus, asserunt hos Lituanos tempore paganismi, dum gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluisse, ignē videlicet, syluas, & serpentes. Ignem, quia omni sacrificio præfertur: vel ritu Persarum seducti, ignem ipsum Deū arbitrabantur, teste Herodoto: vel Aegyptiorum opinione ducti, qui persuasum habent, ignem animatam belluam esse, & omnia, quæ nascuntur, deuorare, & postquàm deuorando fuerit expleta, vnà cum ipsa re deuorata emori. Sylua: putabant sacrastomneſq; bestias more Aegyptiorum eas incolentes, deos existimabant, poëta referente:

Alber. Crantz. Mechouita. Lituanorum numina. Ignis.

Habitárunt dij quoque syluas.

Ignis animata bellua.

Sylua. Virgi.

Immò & hac fiducia multę nationes ductæ, Reges, ac principes suos satis exutos, vt vel dij fierent, vel inter deos eucherentur, combusserunt, aut in syluis, ac lucis aureo torque solenniter suspenderunt, quasi talibus sacrificijs laudem sceleris, ac mentiti numinis diuinitatem meterentur. Præterea serpentes vt sacros colebant, dum nemini nocere videbantur: ædium seruatores, atq; penates existimantes, quales Thessali excelso sepeliūt tumulo, vt Herodotus lib. II. asserit. Verùm hæc superstitiosa cultura etsi penitus sublata videtur, reliquiæ tamen eius dæmonum instinctu in nonnullis secretis solitudinum ædibus perseuerat, sicuti in Septentrionalibus regnis Noruegiæ, ac Vermelandiæ. Ab eo tamen impio errore anno Domini M.CCC.LXXXVI. prædicti Lituani purgati leguntur. Tunc enim fortissimus eorum princeps Iagello cum octo fratribus suis (teste Mechouita) ad fidem Christi peruēnit: in qua adhuc hodierno tempore religiosis incrementis perseuerat. Meminit præterea historicus antedictus, in confinibus Lituanorum ac Moscouitarum, statuam esse publico itineri impositam, quæ patria lingua Zlotababa dicitur, id est, aurea vetula: quam singuli viatores certis munusculis placant, etiam si pili valorem non excedant: alioquin suscepti itineris nullam habituri securitatem, prout superius lib. II. cap. XXIII. de insula Virgine dictum est. Hoc idem Albertus Crantzius in Vandalia sua cum alijs portentosis miraculis attestatur.

Noruegia. Vermelandia. Iagello cum 8. fratribus ad fidem cōuersus 1386. Zlotababa. Virgo insula. Vandalia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ſuppolarium hominum ſuperſtitioſa cultura.

CAP. II.

Solem adorant ſuppolares.

NEC extrema Septentrionis portio (quam plericp ob intenſiſsima frigora inhabitabilem putant) immunis eſt à facrilegis ritibus, culturacp dæmoniorum ſtatuto eorum tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ ſyluestres (vti reliquæ orbis nationes, quę videntur his ciuiliores) non exiles cauſas, quibus publicum errorem, & mentitam in rebus etiam ſriuolis diuinitatem quærant, & tueantur. Solem igitur toto æſtatis curſu eis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quòd lumen contra tenebras perpeſſas, & calorem contra immenſa frigora adducit. Quæ quantumcunch intolerabilia videntur, nunquàm tamen improperijs more quorundam Indorum execrantur, ſed tantum dicunt: Hæc fatua, ac ſriulta ſunt frigora, atch tenebræ menſuram excedentes &c. Simili etiam ratione lunam adorant, quia hyeme remoto ſole continuè eius vtuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, ſub lucidiſsimis ſtellis niuium candore clarius micantibus, quæcunch negotia ſua etiam diurno tempore diſponunt, vt infrà lib. IIII. cap. VI. colligetur. Præterea gentes illæ ſuppolares ſtupidiore quodam errore dæmonum illuduntur. Rubeum etenim pannum pertica, vel haſta ſurſum appenſum attentis precationibus, & cultiore ritu venerantur, diuinam quandam virtutem, propter colorem rubeum animalium ſanguini ſimilem, eidem ineſſe putantes. Similiter quia eius inſpectione arbitrantur ſe ſortunatiores ſore belluaꝝ interęptores, eaꝝ ſanguinem ebibentes, prout inferius dicetur de moribus Lappomannorum. Quæ autem rubei coloris ratio in ſatis hoſtilibus antiquitus ſeruabatur, Herodotus lib. III. atteſtatur. Ait enim: Veteri inſtituto naues omnes erant rubrica delibutæ &c. Quod ex oraculo Pythio aſſeruit, naues videlicet eſſe ligneum agmen, atch eas rubeum legatum habituras, tali ſcilicet à ceteris hoſtibus diſtinctum. Vir vafer adſit oportet, qui notet è ligno agmen, legatumcp rubentem. Ait etiam Plinius lib. XXXV. cap. VII. de coloribus claſſicis, quòd iuuat propugnatores ad mortem, aut certè eædem, ſpecioſè vehi. Quod ſorſitan in Germania attenditur, dum aliquo notabili delicto reperto conſules, ac magnates ſuppoſito rubeo panno capite plectuntur. Vult etiam Vopiſcus, rubeum colorem

Frigora nõ execrantur.
Hyems fatua.
Luna.

Pannus rubeus.

Coloris rubei ratio.
Naues rubricatę.
Legatus rubeus
Vir vafer.

Propugnatores iuuat ſpecioſè mori.

colorem ornamentum eſſe ducalis dignitatis. Item quòd Romani rubeo colore triumphant, & Aethiopes ſacros dies honorant. Eſt etiam nonnullis gentibus Septentrionis mos, quicquid primo diei diluculo in cœlo, terra, vel aquis vjuum apparuerit, hoc ipſum vſcp crepuſculum eiuſdem diei pro numine fideliter adorare, vt pote aues, animalia, piſces, ac ipſos ſerpentes, & vermes, & præcipuè ceruum volantem: quem ob cornua, quibus capita iuuenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant: veluti apud Aegyptios ſcarabei, qui pilulas, & ſtercora voluũt, teſte Herodoto, Strabone, ac Plinio: qui & aiunt, inſenſatos Aegyptios ad eam dementiam peruenisſe, vt bouem ſacram, crocodilum, canem, ouem, lupum, ſatyros, piſces, leonem, capram, hircum, murem, araneum, felem, accipitrem, & ibim deos putent, certiſcp ſacrificijs venerentur: cauſas haudquaquam conſentaneas (vt putant) afferentes. Quos verò deos, immò dæmones, Græca, Perſica, & Romana ſuperſtitio quondam coluerit, nemo, qui eorum autores, & annales legit, ignorat, prout latiſsimè in pluribus libris de ciuita. Dei meminit Auguſtinus: quem non pudet veteris hiſtoriæ, & cultus veritatem confiteri, vt ſpurco ritu, & cultu dæmonum detecto, omnes incitet in cognitionem, & amorem vnius veri Dei, ad cuius imaginem omnes homines ſunt creati. Ne etiam prædicti Septentrionales homines in conſpectu ſuorum numinum appareant vacui, certas oblationes ex oſſibus ſyluestrium animalium, & grandium cetorum, ac piſcium venatione quęſitas faciunt: quæ tamen oſſa æſtiuo tempore non incendunt (ne ſolis lumini, vel ardori videantur illudere) ſed horrenda ſurgente hyeme ſub publica congreſsione pro honore dierum comburunt, eo ſacrificio debitam reuerentiam numinibus afferre credentes. Tanta gentium in rebus ſriuolis religio eſt. Nec vitio aſcribitur deos colere quoquomodo quis poſsit: & ſortè mola ſalſa litare, qui non habent thura, vt Plin. in epiſ. ad T. Veſpaſi. De talibus etiã culturis Auguſti, lib. VIII. cap. XXIII. plurima ad punctum ſcribit &c.

Color rubeus ducum eſt.
Romani.
Aethiopes.
Aues, animalia
Ceruus volans.
Scarabeus ſtercutius.
Dij Aegyptiaci

Dij Græcorum
Perſarum.
Romanorum.
Auguſtinus.

Imago Dei in omnibus.

Oſſa animaliũ.

Mola ſalſa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De tribus Diis maioribus Gothorum.

CAP. III.

Tres dij. Thor tonans.

RANT apud veteres Gothos paganos, quemadmodum clarè charissimus frater, & antecessor meus Ioannes Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in principio suarum historiarum asserit, tres dij prima veneratione obseruati: quorum primus erat potentissimus Thor: qui in medio triclinio strato puluinari colebatur: cuius hinc inde latera duo alia numina, Odhen videlicet, & Frigga cingebant. Thor, inquiunt, præsidet in aere tonans, & fulgurans, ventos, & nubes, serenitatemq; gubernans, fruges administrans cum fructibus vniuersis, pestesq; tollens. Alter Odhen, hoc est fortior, bellis præsidet, hominibus in hostes auxilia subministrans: ipsi Thor à dextris collocatus: tanto opinionis fulgore clarus, vt ipsum non secus, quàm datum mundo lumen omnes gentes amplecterentur, nec vllus orbis locus extaret (Saxone testante) qui numinis eius potentiæ non pareret. Tertius Frigga pacem, voluptatemq; moderabatur: cuius etiam simulachrum turpitudinem sexus præ se ferebat: & ob id tantum apud Gothos, quantum Venus apud Romanos venerabatur: diemq; Veneris vsq; ad nostra tempora sibi retinet consecratum. Pingebatur gladio, & arcu cum armis, quòd in illis terris vterq; sexus semper ad arma promptissimus esset. Thor autem cum corona, & sceptro, ac XII. stellis designabatur: cuius magnitudini nihil digna æqualitate conferri posse existimatum est. Obtinuitq; diem hebdomadatim, immò & mensem primum totius anni, quem Ianuarium dicimus. Odhen verò armatus sculpitur, vti Mars simili gentilium superstitione apud Romanos: diemq; obtinuit æterna memoria suo nomini consecratum. Et quia viuus tota Europa diuinitatis titulum, quòd nulli in arte militari cederet, assecutus fuisset: hinc euenisse creditur, vt Gothi (sicut Dio Græcus, Ablabius, & Iordanes testantur) Martem, quem deum belli putauit antiquitas, apud se dicerent progenitum, prout etiã asserit poëta:

Gradiuumq; patrem Gethicis qui præsidet armis.

Frigga pacificans. Venus. Frigedag. Vterq; sexus armatus. Stellæ 12. Torsdag. Odens dag. Mars deus belli

Quem Gothi semper asperrima placauere cultura, morte scilicet captiuorum, opinantes bellorum præsidem aptius humano cruore placari, à quo vicissim omnem belligerandi industriam adeò perfectè didicerunt, vt deuictis Europæ, & Asiæ potentissimis imperijs, summum fortitudinis gradum reportârint.

Cruore humão placatur.

De tribus

De tribus Diis minoribus.

CAP. IIII.

Tres Dij minores.

RAETER hos tres deos suprædictos colebãtur & alij cõplures: qui (vt ait Saxo) miranda prestigiarũ machinatione callẽtes, obtentis simpliciũ animis, diuinitatis sibi fastigium arrogârunt. Quippe non solùm Gothos, verumetiam omnes Aquilonares prouincias vanissimæ credulitatis laqueis circumuentas, ad cultus sibi pendendi studium concitantes, præcipuo suæ ludificationis contagio respersérunt. Adeò nanq; fallaciæ eorum effectus peruebrebuit, vt in ipsis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, cosq; deos, vel deorum complices autumantes, veneficiorum autoribus solennia vota dependerent, & sacrilego errori respectum sacris debitum exhiberent. Inter quos quidam Methotin arte magica insignis, excellentem fictæ dignitatis opinionem sibi arripiens, simplicium hominum animos præstigio sæ artis fama seductos, ad præstigiosa libamenta sibi pendenda adduxit. Hic, cùm esset summus deorum pontifex, sacrificia, cærimoniasq; ita distinxit, & ordinauit, vt discretus superũ cuiq; cultus, & latio obseruaretur: asserens deorum offensas communibus sacrificijs, aut permixtis cærimonijs expiari non posse. Tandem sceleribus eius detectis, concursu populi occidit; occisusq; pestifera cadaueris sui cõtagione plurimos pimẽs, tumulo extrahitur, ac palo infigitur, vti vanitatis suæ præstigia meruere. Froe quoq; deorum satrapa sedem haud procul ab Vpsala habuit: vbi veterem litationis morem tot gentibus, ac seculis vsurpatum, tristi, infandoq; piaculo mutauit. Siquidem humani generis hostias mactare agressus, fœda superis libamenta persoluit. Cui tandem in numerum deorum relato, & quia deus sanguinis haberetur, furuæ hostiæ immolabantur, lectisterniaq;, & ludi nocturni annuo feriarum circuitu (vti aliquando Romæ Diti, & Proserpinæ) consecrabantur. Vagnosthus, & Hadingus non impari æstimatione venerabantur, quia præcipuam opem in arduis bellis promptius adhibere credebantur. Rosthicphum Finnonicum, quòd exquisitis præscientiæ studijs viuus excelluisset, post fata in deorum societatem translatum crediderunt. Rostarus additur his: cuius stupenda immanitas humani sanguinis sacrificio ita placari voluit, vt sibi illorum, quos cultores sui oppressuri essent, animas dedicarent,

Vota solennia Methotin magus.

Pontifex deorũ sacrificia distinxit.

Occisus palo infigitur.

Froe Vpsalensis.

Libamẽta fœda

Deus sanguinis

Vagnosthus.

Hadingus.

Rosthicphus Finnonicus.

Rostarus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filij et nepotes

Aug. de ciuita. Dei de stirpe deorum.

Demum complures alij potentissimi Thoronis, aut Othini filij existimati, diuinis honoribus à populo donabantur, ac publico digni libamine censebantur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, similesq; tantam diuinitatis opinionem, cultumq; obtinuerint, videatur inferius lib. V. de gigantibus, & pugilibus cap. primo versus finem. Sed nec deest Augustini testimonium de diuina stirpe talium deorum lib. III. de ciuita. Dei cap. IIII.

De correptione minutorum Deorum.

CAP. V.

Gothoꝝ et Byzantinoꝝ deorum contetio.

Dij Byzantini crimine nobiliores.

MAGNA erat eo æuo inter Gothorum deos, & Byzantinos contentio, quisnam in alterutrum corrigendi pœnam dictaret, vel faceret, si crimen pœna dignum in alternatiuis excessibus committeretur. Siquidem Byzantini dij maiores nobilitate criminis, non dignitate virtutum, Gothicos deos, si quando comperti fuissent diuinitatis gloriam aliquo nefario facinore maculasse, nõ solùm deorum collegio submouere, verùm etiam primatu electos, ac domestico honore, cultuq; spoliatos proscribere, & alijs pœnis afficere, autoritatem habebant: qua sæpius seueriter vsi fuisse traduntur, existimantes alicuius probrosi dei potentiam satius subruendam, quàm publicam religionem sacrilego exemplo profanari, ne ipsi pœnas alieno crimini debitas, in se translatas experirentur. Enimuerò compertum habebant, suæ diuinitatis cultores vulgatis comparium deorum criminibus obscquium contemptu, religionem ludibrio commutare: sacra pro sacrilegio duci: sitas, solennesq; cerimonias scenicorum ludorum loco æstimari. Itaq; submotis illis, alios in locum ipsoꝝ sufficientes, facto ipso ostenderunt, se deos, ac Reges creãdi, destituendiq; potestatem habere. Nec semper erat ea pœna perpetuò duratura, sed iuxta culpæ modum quædam menstrua, quædam annua, quædam triennalis, nonnulla verò decennalis, aut prolixior: qua persoluta, dijs atrocitatem exilij miserantibus, ad pristini fulgoris gloriam redierunt, maximè quando superioris infamiæ squalorem medij temporis interuallum euacuasset. Accidit etiam aliquando (inquit Saxo) quòd illi, qui scenicis artibus, aut alijs difformibus operibus impediti essent, quominus amissum diuinitatis honorem recuperare, aut de nouo assequi possent:

Probrosa potẽtia reip. nocet.

Religio ludibrio habetur.

Pœna perpetua vel mixta.

Decennalis pœna.

Scenicis artibus.

summos

summos deorum nunc adulando, nunc præmijs permulcendo, diuinæ maiestatis fortunam pecunia emercarentur, & ad honores, quibus alias inepti essent, ingentis summæ pretio aditum obtinuerunt. Quod si quanti emerint, scire voles, illos interroga, qui quanti veneat diuinitas didicerunt. Hoc tamen verum esse scias, quod Tertullianus de Laribus scripsit: Qui magis tributarij fuerãt, magis sancti habebantur: immò qui magis sancti, magis tributarij erant, ne liceret deos esse gratis. Nec mirum videri debeat, tantum valuisse in hac gente talium deorum opinionem, quandó apud Aegyptios, Græcos, & Romanos omnium prudentissimos, indignæ fabulæ colerentur, templisq; honorarentur, vtpote Iupiter, Saturnus, Mars, Mercurius, vti August. lib. VI. de ciuita. Dei cap. IX. latius asserit: quos fuisse mortales homines, & ipsis Gothicis dijs sceleratiores, atq; quorum sepulchra sciebant, omnemq; vitam præcedentem infamiæ, & turpitudinis fuisse plenissimam. Ait enim Lactan. lib. I. cap. X. Apollinem stupratorem, & occisorem fuisse: Martem adulterum, & homicidam: Castorem, & Pollucem raptores omnium miserrimos: Mercurium nebulonem, furem, & defraudatorem: Iouem parricidam, non expectata morte decrepiti senis: præterea stupratorem, & in naturam verum adulterij commissorem. Et hi sunt dij, quorum statuæ, & solennis memoria adhuc in sublimibus aulis plusquàm religiosa veneratione coluntur. Meminit etiam Plinius lib. XXX. cap. XI. magnam partem Aegypti scarabeum pilulas voluentem inter numina colere ritu curioso. Etiã Strabo lib. XVII. asserit, eosdem Aegyptios canem, cattum, murem, & cætera coluisse: quorum fœda cadauera rectius horruisse sent.

Adulãdo resistuuntur.

Inepti ptio fur gunt.

Magis tributarij magis sãcti

Dij turpissimi infames, & noti sepulchris.

Apollo stuptor

Mars adulter et homicida.

Castor & Pollux raptores.

Mercurius nebulo.

Iupiter parricida, stuprator, adulter.

Scarabeus.

Canis.

Cattus.

Mus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De magnifico templo Deorum Septentrionalium.

CAP. VI.

Templum erat Vpsaliæ tempore Nini.

VM ferè totus orbis olim innumeris superstitionibus dæmonum instinctu vbiq; illuderetur, non incongruum putaui adhuc euidenter ostendere, quibus locis Gothica, seu Suetica, ac Septentrionalis natio pagana superstitione seducta paruerit idolis insensatis: vt agnoscatur multa loca, sicuti dæmoniorum genera, fuisse, quibus indebitus cultus offerebatur. Templum igitur (de quo & charissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis lib. I. histo. meminit) nobilissimum à tempore Nini prope fluuium Sala erat: vbi hodie Vpsala Sueonum, ac Gothorum Primatialis, & Archiepiscopalis sedes est. Quod adeò magnifico apparatu constructum venerabatur, vt nihil in eius parietibus, laquearijs, aut columnis, nisi auro splendidum viderentur. Tectum præterea totum auro fulgebat: à quo aurea catena dependens totum templum ad mœnia, domusq; fastigia cinxisse memoratur. Quo factum erat, vt templum in ampla planitie situm, admirando sui fulgore venerandam religionis maiestatem accessuris ingeneraret. Astabat eius foribus arbor ingens ignoti generis patulis diffusa ramis, æstate & hyeme iuxtà virens: non tamen de earum arborum genere, quæ suapte natura, vt laurus, oliua, palma & myrtus, virere videntur: quin in Aquilone nulla vnquam oliua, vel laurus, nisi in paruo frutice pro spectaculo Vastenis exurgere visa est. Eratq; fons huic templo propinquus, qui scaturijt in locum sacrificiorum: de quo mox infrà dicetur. Et hæc sufficiant exteris nationibus de tali ritu Gothorum nonnihil vanitatis intellexisse. Nunc rursus Aquilonaribus indicare congruit, quòd soli illi irretiti, vel illusi non fuerint hac vanitate. Quantum igitur ad arbores semper virentes facit, Plin. lib. XVI. cap. XX. videtur plures afferre rationes: sed potissimùm lib. XV. cap. XXIX. de Quirini, id est, Romuli delubro diffusius aliquid dicit, videlicet fatidicas fuisse duas arbores myrti ante ædem ipsam Veneris: quarum altera patritia, altera plebeia erat appellata. Patritia multis annis prævaluit, flaccescente plebeia, exuberans & læta: quandiu Senatus quoq; floruerit, illa vigens, Plebeia torrida, ac squalida: quæ postquàm eualuit flaccescente patritia Marsico bello, languida autoritas patrum facta est, ac paulatim in sterilitatè emarcuit maiestas. Quin & ara vetus Veneri Myrteæ, quam

Auro splẽdidũ
Aurea catena.

Maiestas religionis.

Arbor ignoti generis semp virens.

Fons.

Quirinus et Romulus idem.

Fatidicæ arbores duæ.

Patritia.

Plebeia.

Ara vetus.

quam Murciam vocant, consecrata erat. Immò & multiplici superstitione alijs numinibus magnificentissima templa posuere veteres pagani: quos tamen homines fuisse compertum habebant: vti templum in Aegypto Serapi, & Isidi: quæ ex Græcia veniens, Aegyptios literas docuit. Præterea aliud templum in Creta Ioui: quem Optimum dixere, dum fuisset incestor in suis, impudicus in extraneis: qui etiam nunc arietis, nunc tauri, nunc pueri, nunc cygni, nunc aquilæ, nunc serpentis effigie depingebatur, tanquam omnium spurcissimorum scelerum formam, & testimonium repræsentans. Item & in alio loco erat templum Romuli, siue Quirini Romæ: vbi lupæ vetustissimum simulachrum erat vbera lactanda præbens: cuius gustu fratricidium postmodum est secutum. Templum Fauni apud Latinos, quòd futura quibusdam signis, non voce prædixit. Præterea apud Athenas templum Mineruæ: & exinde apud Samum templum Iunonis: & apud Paphum templum Veneris: & alia infinita idolorũ templa. Quantæ magnificentiæ fuerit templum Dianæ Ephesinæ, Plin. lib. XXXVI. cap. XIIII. clarius manifestat: qui & lib. II. cap. VII. irridet omnium mortalium miseram superbiam, quæ tot pudendis monstris etiam digito gestatis, totis præcordijs famulatur: ita sese astringentes, vt non matrimonia, non liberos, non deniq; aliud quicquam, nisi talibus iubentibus dijs diligant. Alij fortunam rebus prosperis blandientem honorant, eamq; rursus diris execrationibus aduersò surgente fato condemnant: & ita euenit, vt Isido. lib. VIII. Etymo. dicit, quòd omnis fingendi locus vacat, vbi veritas cessat. Sed turpissimum erat talibus dijs parare templa, quales nunquàm decet mortales homines inueniri. Nuncautem Deo propitio fatendum est, eo in loco, scilicet Vpsaliæ, perpetuis temporibus, die præsertim XIX. Maij, diuinæ religionis ad populum quasi innumerabilem, præsente Rege, ac principibus, & nobilibus vtriusq; sexus, fieri Catholicas prædicationes: vbi olim tot, ac tam impiæ factæ sunt spurcitiæ, & abominationes, ac hominum, immò charorum parentum, & amicorum mactationes.

Templa magnificentissima.

Serapi & Isidi.

Ioui Cretẽsi, q fuit incestor, & impudicus ac spurcis.

Romuli, siue Quirini.

Lupę simulachrum.

Fauni templũ.

Mineruę.

Iunonis.

Veneris.

Dianæ.

Misera mortalium superbia

Cultura diuersa

Locus fingendi

Mutatio dextere excelsi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De sacris, & sacrificiis Gothorum.

CAP. VII.

Nouenarij numeri obseruatio.

Pythagorica philosophia.

ERAT olim in sacrificijs Gothorum, vt in historia Sueonum Gothorumq; lib. I. cap. XII. comprehenditur, numeri nouenarij obseruatio admodum accepta: fortè quia Pythagorica philosophia (quam à Salmoxe, & Diceneo didicerant) monuerit, numerum imparem in omnibus præponi oportere. Et quamuis dijs suis summum cultum hebdomadatim, & quotidie exhiberent: tamen omni nono mense solenniorem venerationem ipsis impendentes, nouem dies sacrificijs ritè, ac religiosè absoluendis tribuerunt:

Nouem aïantiũ genera.

Nouendiales ferię.

Homo.

Suspensus.

singulisq; diebus nouem animantium genera immolabant: quibus etiam humanas hostias adiungebant. At post nouendium per summam totius regni celebritatem templum Vpsaliæ antedictum frequentissimo incolarum accessu visitabatur: ibiq; nouendialibus ferijs, & præscripto sacrificiorum numero dijs libamenta ad aram mactabantur. Homo autem, quem sors immolandum obtulerat, in fontem, qui ad locum sacrificiorum scaturiebat, viuus immergebatur: qui si facilè efflaret animam, faustum renuntiauere sacerdotes votum: moxq; inde ereptum in vicinum nemus, quod sacrum credebant, suspendentes, inter deos translatum affirmabant.

Reges sacrificati.

Quo factum erat, vt beatum se crederet, qui ea immolatione è viuis excederet. Accidit nonnunquam Reges ipsos simili sorte delectos victimari. Quod quia faustissimum regno libamen æstimabatur, totius populi multitudo cum summa congratulatione tam insignem victimam prosequebatur. Enimuerò sic defunctos non omnino mori, sed tam illos, quàm seipsos immortales esse persuasum habebant:

Gothi excellentius sapientiæ studuerunt.

maxime ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, vt Dion, Ablabius, Iordanes, Strabo, & alij referunt: qui & asserunt, Gothos multis rationibus excellentius sapientiæ studuisse: ideoq; opinionẽ de immortalitate aïæ induisse, q^(vt ait Herodotus lib. IIII.) se mori nõ putantes dicerent, eos qui vita functi essent, in alium quẽpiã locum amœniorẽ demigrare. In quo deũ quendam Bleyxen præsidere affirmabãt: ad quẽ assiduè

Gothi immortalitatem tenuere.

Bleyxen.

prę-

præter superius expressum modum cum naue quinq; remigum nuntium quempiam ex seipsis sorte delectum mittebant, præcipientes, vt ea, quibus indigerent, à liberalitate numinis impetrarent. Modus mittendi nuntij is erat. Quidam eorum aliquot lanceas acutas in altum tenebant: super quas alij ipsum, qui destinandus erat, manibus pedibusq; correptum injiciebant: qui si statim cadens extinguebatur, propitium sibi deum arbitrabantur, quòd nuntium facilè exceperit. Si autem secus accidisset, ipsum nuntium insimulabant malum esse virum, qui indignus esset ad deos destinari. Itaq; eo abiecto, alium mittebant, dantes adhuc viuenti mandata, quæ apud ipsum numen prosequatur. Deinde præmissa iactatione extinctum marinæ voragini opera eorundem quinq; remigum tradiderunt. O miseræ deceptionis errorem, tale numen colere, quod hominum morte placabatur, vt Cassiodo. in Epistolis ait. Simile habet Strabo lib. XI. & Herodo. lib. IIII. Asserit etiam Pli. lib. III. cap. XXV. quòd Romani crediderunt animam Cesaris, viso cometa, inter sydera poni: sicq; cometa Romæ colebatur in templo. De cultura etiam deorum in luco Pli. lib. XII. cap. I. nonnullas causas adducit.

Quinqueremis

Modus mittendi nũtium ad numen.

Malus vir.

O miserę errorẽ

Cometa Romę colebatur.

De superstitionibus Gothorum circa tonitrua.

CAP. VIII.

Sagittis opem ferre putabãt dijs.

Mallei Iouiales.

Tonitrua Claudiana.

PRAETEREA tam obstinatissimo animo deorum suorum cultum (vt etiam in eadem histo. Gothorum, & Sueon. lib. I. cap. XII. habetur) obseruabant, vt concitato in nubibus fragore, sagittas ex arcubus in aëra excutientes, ostenderent se opem afferre velle dijs suis: quos tunc ab alijs oppugnari putabant. Nec ea temeraria superstitione cõtenti, inusitati põderis malleos (quos Iouiales vocabãt) igẽti ęre cõplexos, magnaq; religione cultos, ad eũ vsum habebãt, vt ꝑ eos taquã ꝑ Claudiana tõitrua, & ꝑ vsitatã reę similitudinẽ, cœli fragores (quos malleis cieri credebãt) exprimerent, tanticp sonitus vim fabrilium speciem imitantes, deorum suorum bellis sic adesse admodum reli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Malleorũ vsus cessauit 1130. Magnus Gothorũ rex.

giosum existimarent. Durabat is Iouialium malleorum vsus vsq; ad annum à Christo nato millesimum centesimum trigesimum, cùm Magnus Gothorum Rex Christianæ disciplinę studio paganam superstitionem perosus, & fanum cultu, & Iouem insignibus spoliare sanctitatis loco habuit: qui propterea ad multa tempora à Gothis perinde ac cœlestium spoliorum sacrilegus raptor reputatus est. Solebant etiam Gothi processuri in prælium, equos ad aras immolare: quorum abscissa capita, contisq; excepta, subiectis stipitibus distentos faucium rictus ante acies præsebant. Nec tantùm victimas ante bellum, verùm etiam post superatos hostes hostias immolabant, magnificosq; ludos in honorem deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus, scenicicq; mimorum plausus, ac mollia nolarum, siue ærium crepitacula ostendebantur. Hæc, & alia eximia sacrificiorum genera potissimùm faciebant, vt dijs iuuantibus nulla bellorum vi superari possent. Adeò eis arma in desiderio, & continuo vsu erant, vt reliqua omnia humana studia nequicquàm comparanda rei militari putarent. Præerant his sacris disparium graduum sacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salij, Augures: quorum primis, vtpote Pontificibus, permissa erat par cum Regibus potestas, tantaq; autoritas, vt quicquid illi vel suaderent, vel iuberent, quasi de cœlo sonuisset, mox ipse Rex, & populus alacres exequerentur. Instruxerunt gentem plurima sapientia, selegerunt sacerdotes, religionem fundauerunt. Testatur Dion Græcus, huic genti nulla ætate defuisse Pontifices, qui eos in sapientia erudirent. Erat quoq; inter eos genus Pontificum illustrius, quos Pileatos, & Pios vocauerunt: ex quibus Reges, & sacerdotes sibi cooptabant, prout Iordanes latius prosequitur: qui dicit, eos vocari Pios, & exire solitos vrbium portas cum citharis, & vestibus candidis obuiàm suis Gothis triumphantibus, vt deos placarent.

Eq; immolabantur ad aram.
Capita equoꝝ.
Ludi effœminatorum.
Sacrificiorum genera.
Sacerdotes paganorum.
Archiflamines.
Flamines.
Salij.
Augures.
Regũ et Põtificũ par ptãs.
Pileati & Pij: è quibus reges eligebantur.

De impu-

De impugnatione Deorum.

CAP. IX.

VRSVS in aliam deuenère stultitiam, & superstitionem, vt se deos bellicis eorum expeditionibus non fauentes, aut non iuuantes, diuersis armorum generibus contra cœlum extensis putarint opprimere posse, vel minis & terroribus, vt imperata facerent, coercere. Et hoc inaniter facientes, existimabant se non minoris potentię in terra timendos, venerandósue fore, quàm hos apud superos, vel inferos collocatos. Sed non aduertunt vetus prouerbium Gothorum, Ne proijciendus sit contus in cœlum, vnde densior remittitur claua. Quàm verò stultum sit talia præsumere, adducendus est testis Augustinus lib. X. cap. XI. de ciuita. afferens, Herculem, cùm apud Locrenses quiesceret, iussisse deum, vt cicadas strepentes compesceret. Sic & Crœsus missis Lydis iussit vincila, & compedes (teste Herodo. lib. I.) Delphico deo ad limen templi eorum, cum comminatione quòd illi non faueret, imponi: responsumq; suscepit, Sortem fato destinatam effugere non posse: quia quintę retroactæ ætatis crimen abaui dolo domini proprium interficientis, luere oporteret. Quibus intellectis, non dei, sed suam culpam agnouit. Sic & Pheron Rex oculis & ęcitate percussus est, quia admisso facinore spiculum in fluuij Aegyptij medios vortices supra XVIII. cubitos ascendentes contorsit. Sic Xerxes, ob ruptos ingenti tempestate longissimos pontes septem stadiorum, grauiter indignatus iussit trecenta Hellesponto verbera infligi, & in eius pelagus par compedum demitti. Demum missis nuntijs præcepit, vt illi quoq; stigmata inurerent, ac colaphos infligerent, seu incuterent, dicendo barbara verba, ac vesana, ea forsitan forma: O amara aqua, dominus hanc tibi irrogat pœnam, quòd eum lęsisti, qui de te nihil mali meritus erat. Te tamen Rex Xerxes, velis nolisue, transmittit: meritoq; nemo hominum tibi sacrificat, vt doloso pariter & amaro flumini. Immò eis, qui pontibus construendis præpositi erant, caput præscindi iussit, ingrata mercede tantos recompensando labores. Alij verò architecti, ne simili pœna plecterentur, biremes triremesq; trecentas sexagin-

Dijs frustra minę fiunt.
Pro cõto claua.
Hercules impetrat dijs amouere cicadas.
Crœsus.
Quinta generatio ab abauo punitur.
Pheron rex.
Xerxes.
Põtes 7. stadiorum.
Trecẽta verbera & stigmata ac colaphi.
Caput pręfectorũ tolli iussit.
Biremes triremesq; 360.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anchoræ 314.

ta versus pontem Euxinum composuere, & ab alio latere trecentis quatuordecim prægrandibus anchoris, & funibus eos affigentes stabilierunt: quod hic ob miram pontium longitudinem ex industria adductum relinquere volui: ne fortè per freta, fluminaq; transitus in necessitate, vel vtilitate sit excogitandus. Neq; hic omittendum puto, iuxta testimonium Iosephi in principio suarum antiquitatum, quomodo filij Noę post diluuium conspiratione facta pariter stare vellent, ne in propagatione gentium diuisim abeuntes, à Deo iterum per diluuium corriperentur. Attamen Babyloniæ structura, vt vis superùm humanis viribus auerteretur, hinc pedem assumpsit.

Filij Noę facto diluuio Babyloniæ turrim construxere.

De fatalibus sororibus, & Nymphis.

CAP. X.

Templa Dianæ & Cereris.

ERANT prætereà in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ, & Cereri consecrata, ædesq; fatalium sororum absq; humana ope præstigioso quodam artificio extructę: quas antiqui, super futuris liberorum euentibus Parcarum oracula consulturi, nuncupatis solenniter votis, precabundi accedere consueuerunt: vbi introspecto sacello quandoq; ternas, quandoq; plures sedes totidem nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemq; humani fauoris copiam erogabant: aliæ verò liberalitatis, aut aliarum virtutum excellentiam condonabant: demum aliæ proteruioris ingenij reliquarum donis afficere cupientes, futuris puerorum moribus parsimoniæ, aut alius crimen affixerunt. Nec solùm pueris, verumetiam ætate prouectis, & quandoq; Regibus huiusmodi præstigiosarum artium commentis ludificatum fuisse comperitur. Hotherus siquidem Rex Suetiæ & Daciæ, inter venandum errore nebulæ à reliquis longius auulsus, in quoddam syluestrium virginum conclaue incidit: à quibus proprio nomine salutatus, quænam essent perquirit. Illæ suis ductibus, auspicijsq; maximè bellorum fortunam gubernari testantur. Sæpe enim se nemini conspicuas prælijs interesse, clandestinisq; subsidijs optatos amicis præbere successus: quippe

Nymphæ.

Hotherus rex.

Nymphæ vis.

quippe conciliare prospera, aduersa infligere posse pro libito memorabant: hortatę eum, ne Balderum arcano superùm semine procreatum, armis lacesseret. Quo accepto Hotherus labentis hospitij tegmine defectus, sub dio se relictum, totiusq; expertem vmbraculi medijs repentè campis expositum conspicatur. Præcipuè tamen puellarum præpetem fugam, locicq; versilem situm, ac fallacem ędis imaginem mirabatur. Ignorabat enim quæ circa se gesta fuerant: ludibrium tantùm, inanesq; præstigiosarum artium extitisse commentum. Deinde aliquot euolutis annis idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, insuetumq; mortalibus nemus emensus, ignotis fortè virginibus habitatum reperit specum. Easdem esse constabat, quæ eum insecabili veste quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infaustos belli declarat euentus. Itaq; fide earum damnata, gestarum infeliciter rerum fortunam, tristesq; casus deflere cœpit, secus sibi cessisse questus, quàm ab ipsis promissum accepit. At nymphæ eum, quanquàm raró victor extiterit, æquam tamen hostibus cladem ingessisse dicebant: nec minoris stragis autorem fuisse, quàm complicem: ceterùm affuturam victoriam, si edulium augendis inimici viribus excogitatum prærripere potuisset: quo euenirет, vt omnia votis suis prospiceret successura. Sicq; dimissus vires reparat, militiamq; conscribit in hostę. Cuius castra dum perui gil obseruabat, vidit excessisse tres nymphas arcanæ dapis gerulas: quas cursim insequens (nam earum fugam rosida prodidere vestigia) tandem tecta, quibus assueuerant, subit, citharæq; (cuius peritissimus erat) dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum, potentemq;

victoriæ zonam ab eis obtinuit: atq; itinere, quo venerat, repetito, hostem obuium illico lethifero vulnere fudit, vt postridie Proserpinæ, quæ sibi per quietem astare aspecta est, transmitteretur.

Balderus.

Loci versilis situs.

Ludibrium.

Nemus insuetũ

Vestis insecabilis

Aequa cladesinfligitur hosti.

Edulium.

Vestigia rosida.

Zona victorię.

Proserpina.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Eluarum, id est, spectrorum nocturna chorea.

CAP. XI.

Trux lemurum chorus.

OLENT quoq; nocturni viatores, gregumq; & armentorum excubijs intenti, portentis diuersi generis circumfundi. De quibus Saxo Sialandicus sic cecinit:

Trux lemurum chorus aduehitur, præceps q; per auras
Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.
Accedunt fauni satyris, panumq; caterua
Manibus admixta militat ore fero.
Syluanis coëunt aquili, laruæq; nocentes.
Cum lamijs callem participare student.

Saltu librantur furiæ, glomerantur eisdem
Laruæ, quas simis fantua iuncta premit

Virgilius. Scripsit de similibus Virgilius his verbis:

Ouidius. Et vos agrestum præsentia numina Fauni. Et Ouid.
Sunt mihi semidei, sunt rustica numina Nymphę.
Quos quoniam cœli nondum dignamur honore,

Horatius. Quas dedimus certè terras habitare sinamus. Horatius:
Faune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, & aprica rura

Atlas. Leuis incedas. Hunc alij Satyros vocant. Pompo. Mela vltra Atlantẽ monSolinus. tem Mauritaniæ scribit noctu persępe visa lumina, & crepitus cymbalorum, ac fiAegipanum chori. stularum cantus auditos, nec die repertum quenquam. Idem Solinus testatur cap. Satyri. XXXVIII. vbi inquit: Choris Aegipanũ, id est, caprinos pedes habentium, vndiq; Himantopodes mons personatur. Etiam cap. XLIIII. Satyros, & Himantopodes quasi loripFauni. des adducit, cęcam gentilitatem illudentes. Idcirco pro constanti habitum, hos Faunos esse, ac Satyros, similes illis spectris, quæ in multis locis Septentrionalis regionis, præsertim nocturno tempore, suum saltatorium orbem cum omnium Musarum concentu versare solent. Sed post ortum solem quandoq; rosidis deprehenduntur vestigijs: velut Hotherus rex (teste Saxone superiore cap. allegato) tres nymphas ad earum antra secutus, victoriæ zonam, & cingulum imperCingulum victoriæ. trauit: quandoq; verò saltum adeò profundè in terram impresserant, vt locus, cui assueuerant,

assueuerant, insigni ardore orbiculariter peresus, non parit arenti rediuiuum cespite gramen. Hunc nocturnum monstrorum ludum vocant incolæ Choream Eluarum: de quibus eam habent opinionem, quòd animi eorum hominum, qui se corporeis voluptatibus dedunt, earumq; quasi ministros præbent, impulsuiq; libidinum obediunt, ac diuina, & humana iura violant, corporibus illapsi circum terram ipsam volutantur. E quorum numero credunt eos esse, qui se adhuc nostro seculo in effigie humana accommodare solent ministerijs hominum nocturnis horis laborando, equosq;, & iumenta curando, vt infrà cap. XX. de ministerio dæmonum hoc eodem libro ostendetur.

Chorea eluarũ

Opinio pœnarum.

Spũs familiares

De pugna contra Faunos.

CAP. XII.

VM varia portenta, innumeraq; præstigia penè per totum orbem olim fuisse transacta testetur antiquitas, lemures videlicet, & faunos, satyros, laruas, aquilos, striges, lamias, manes, panumq; cateruas, quibus homines aut falso applausu turpiter illudebantur, aut indicibili terrore, & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebantur: non putaui silendum fore, quibus ingenijs, & armis huiusmodi spectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorum athletas cum monstris, & inusitatæ feritatis belluis, vel ob imbecillorum hominum liberationem, vel experiendæ virtutis gratia, sæpe solos pugnauisse: cauebantq;, ne comitatio res belluam aliquam aggrederentur, quàm fortium virorum permitteret consuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, aduersus obscœnissimas nocturnorum portentorum cateruas à Thorilda nouerca muliere crudelissima immissas, noctem dimicando permensus, luce reddita varias laruarum formulas, & inusitata specierum figmenta passim aruis incidisse cognoscit: inter quas & ipsius Thorildæ crebris obsusa vulneribus effigies visebatur. Quo facto & athleticam sibi claritatem acciuit, & paternum regnum ab inimicis eripuit. Præterea Broderus quidam, & Buchi cum Rege Gormone nouum

Lemures.
Fauni.
Satyri.
Laruę.
Aquili.
Striges.
Lamię.
Manes.
Panes.

Regnerus rex & pugil.

Thorilda.
Broderus.
Buchi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iter inuium. Oceanus terræ ambitor.

audacię genus complexi, hæreditarium Gothicæ fortitudinis ſpiritum ſcrutandæ rerum naturæ veſtigijs exculturi, iter omni refertum periculo, ac penè mortalibus inuium aggrediebantur. Ambitorem nanq; terrarum Oceanum nauigantes, ſolem poſtponentes, ac ſydera ſub chao peruagantes, ac demum vltra terram Biarmiæ in loca lucis expertia (prout cap. I. lib. primi oſtenſum eſt) iugibuſq; tenebris obnoxia, peruenientes, cùm incredibili monſtrorum grege pugnam conſeruerunt. Siquidem incurſantes ſe Lamias adactis vndiq; ſpiculis inceſſabant, arcuumq;, & fundarum tormentis agmen obtriuere monſtroſum, prout Saxo Danorum hiſtoricus, antiquitatum diligentiſsimus indagator, lib. VIII. de Rege Gormone præfatur. Extat etiam in veteres hiſtorias relatum, quomodo Hotherus Regis Suetiæ filius, pernox attenta curis mente langueſcens, obumbrantem tabernaculo ſuo Satyrum Mimmingum haſta petiuit, obrutumq; ictu, nec ſatis fugę potentem vinculis intercepit: vltimò deinde per ſummam verborum atrocitatem minatus enſem, armillaſq;, quorum notitiam habuit, depoſcit. Nec ſegniter Satyrus ſalutis redemptionem, quæ ab ipſo petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior eſt vita, cùm nihil apud mortales ſpiritu charius exiſtere ſoleat.

Mõſtrorũ grex.

Gormo rex. Hotherus rex. Mimmingus.

Armillæ.

Vita cunctis charior.

De diuinatione.

CAP. XIII.

Homo futura ſcire deſiderat

SATISFACIENDO huic imagini, & titulo, præmittere oportebit verbum Catholici doctoris Chryſoſtomi dicentis in homelia Erunt ſigna in ſole, & luna &c. quòd nulla creatura eſt, quæ tantum futura ſcire deſiderat, vt homo &c. Quo conſyderato, inſuper fatendum erit, nullam vnquam gentem tam humanam, tamq; doctam, immò nec tam immanem, aut barbaram fuiſſe, quæ non ſignificare futura, & à quibuſdam intelligere, ac prædicere conſueuerit: maximè tamen Aquilonares homines, quos ſtudio futura præſciendi occupatos fuiſſe comperio: quandoquidem volatibus auium, ſaltu, ſonoq; piſcium, cantibuſq;, & exhalationibus montium &c. vt certiſſimis ſignis declarari res futuras putabant. Nullum bellum, nullum negotium publicum

Homines Aquilonares.

Signis multis futura noſcũt.

blicum, nec domi, nec militiæ ſine auſpicijs gerebatur. Nec ſola aruſpicum diſciplina, ſed ſortilegium, acromantia, geomantia, pyromantia, necromantia, inſuper etiam ſomnia grauiora, ſi quæ ad Rempub. pertinere viſa ſunt, à ſummis præſidibus acceptabantur. Othinus Hadingo Regi contra Iocherum Curetum tyrannum bella moturo captiuitatem prædixit: quæ non aliter quàm eo ordine, quo prædixit, euenit. Gouarus Norուegiæ Rex adeò doctiſsimus diuinandi erat, induſtriaq; præſagiendi excultus, vt quicquid in Saxonia contra ſe tentaretur, præuideret in Norուegia vltra C. milliaria Germanica conſtitutus. Gormo cognomento Impius profuſo in ſomnum animo, exiſtimauit coniugem ſuam duos alites genuiſſe, ſed alterum altero grandiorem: corpora ſupernè librantes præpeti cœlum volatu petere: exiguoq; tempore interiecto, reuerſos ſuis altrinſecus manibus inſedisſe: ſecundò quoq;, ac tertiò paruula quiete recreatos propaſsis alis aëri ſe credidiſſe: tandemq; minorem ex his ad ſe pennis cruore oblitis comite vacuum remeaſſe. Cuius ſomnij veritas ſic declarata eſt. Duo eius filij ſubactis Anglis, Sclauis, & Hybernis, proſpera viſi ſunt fortuna, donec natu maior in bello concederet, minor verò fratre orbatus pennas cruore oblitas referre videretur. Magnus Norուegiæ & Daniæ Rex, cùm nocte, qua bellum Sclauicum inſecutum eſt, ſe ſopori dediſſet, imago cuiuſdam dormienti obuerſata prædixit, eum hoſte ſuperiorem futurum, inq; aquilæ nece victoriæ fidem, auſpiciaq; ſumpturum. Expergefactus Rex viſionis ordinem magna cum omnium admiratione vulgauit: progreſſoq; exercitu aquilam, quæ in quiete monſtrata fuerat, cominus conſpectam pernici equo aduolans haſta petiuit, fugamq; alitis veloci iaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primam pugnandi occaſionem corripiens, eodemq; euentu, quo omine, dimicans, inimicos ſuperauit. Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeri coruorum greges interuolaſſe produntur, vt complures ſe erectis militum haſtis feriendos obiecerint. Victus ab eo Sueno Rex, & totus eius exercitus, coruorum laniatu ſubſtratus auguri declarauit euentum. Biorno inſignis athleta inſulam quandam incitatiſsimi fluminis ambitu munitam, cum electa pugilum manu complexus, vidit per quietem egreſſam vndis belluam, quæ triſtes ore flammas egerens, continenti cuncta incendio daret ſequenti luce. Fridleuus Rex ſuperatis impetuoſi amnis vorticibus, pugiles omnes (Biornone excepto) ferro conſumens, ſomni modum expleuit. Hæc pauca ex multis idcirco adducta ſunt, vt Aquilonaria auſpicia, oſtenta, & portenta cum antiquis Romanorum libris conferantur: quibus decretum erat, omnem auem tripudium facere poſſe, vnde diem committendi, aut differendi belli dependere neceſſe eſſet. Similia coniectatoris genera Plinius habet lib. II. cap. XXXI. Procopius lib. III. de Attila eadem teſtatur: qui viſa ciconia exportare pullos à muro, & ipſe receſsit. Sunt & augures peritiſsimi in eiſdem Septentrionalibus terris, qui volatu, voceq; auium, ferarum occurſu, & ſimilibus multa prædicere nõrunt, vt infrà de auibus dicetur: quorum opinio vetuſtis nata temporibus fidem facit hominibus ſecuturis, quòd ij, qui confiteri peccata renuunt, infelix omen aſſerunt videre monachum, vel ſacerdotem.

Aruſpicũ diſciplina.

Othinus.

Gouarus Norուegiæ rex.

Gormo.

Duo alites geniti.

Duo filij.

Magnus Norուegiæ rex.

Aquila occidit.

Rex triumphat

Valdemarus rex.

Sueno rex.

Biorno.

Fridleuus rex.

Romanæ libri

Attila.

Ciconia.

Augures.

Monachus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De arte magica Erici Ventosi pilei, & aliorum.

CAP. XIIII.

Ericus rex.

ERICVS Rex Suetiæ in arte magica nulli suo tempore secundus habebatur: tamq; familiaris erat malis dæmonibus, quorum cultui summoperè vacabat, vt quocunq; verteret pileum suum, confestim inde optatus ventus aspiraret. Quo eventu inditum illi nomen fuit, vt Ventosus pileus diceretur. Creditumq; à multis erat, Regnerum Daniæ Regem huius Erici nepotis sui ductu in remotissimas orbis partes piraticam feliciter extendisse, multasq; regiones, & munitissimas vrbes eius ingenio subiugasse: demum cooperatorem fuisse, vt procerum consensu & electione, in Regem Suetiæ assumeretur: quod ei diuturnum, felixq; permansit, donec senio moreretur.

Ventosus pileus.

Regnerus rex.

Ericus Emũdus

Præterea alter quidam Ericus cognomine Emundus, cùm nauigare statuisset, & quidam nautarum per quietem vidisset, per inculta montium iuga lasciuo admodum eo quo se prouehi, eoq; cursum citante, inter vallium opaca præcipitatum crebris noctuarum vnguibus laniari: idq; mane per iocum sodalibus retulisset: Rex ipse non minus in diuinatione, quàm magica peritus, ea visione veluti periculi præmonitus, ne cum nauigationis comitem haberet, in aliud se nauigium conferre præcepit.

Noctuæ.

Et ita pereuntibus socijs, Regis nauigium est saluatum. Cæterùm Frotho Danorum Rex proprio fratre Haraldo insidiosè interempto, ne & innocentes pueros nepotes suos, Haraldum & Haldanum, truculenter perderet, tutores eorum in specu subterraneo catulorum specie (Saxone teste) eos seruabant, ac nutriebant, varijs figmentis affirmantes, eos à lupis noctu fuisse deuoratos. At Frotho mortis eorum fide repudiata, latebræ locum ex perita auguri fœmina cognoscere instituit: cuius carminum tanta vis erat, vt rem quantalibet nodorum consertione perplexam, è longinquo soli sibi conspicuam ad contactum euocare posse videretur. Hæc Regnonem quendam occultè circa illos educationis officium peregisse, eoq; tegendæ rei gratia caninis consuisse nominibus astruebat. Qui cùm se inusitata carminum violentia latibulis egestos, incantantis obtutibus admoueri conspicerent, ne tam horrendo coactionis imperio proderentur, gremium eius accepti à tutoribus auri incussione perfundunt:

Frotho rex.

Specus regiorũ puerorum.

Maga carmine potens.

Auro liberãtur pueri regij.

fundunt: quæ recepto munere repentina morbi simulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis ministris causam tam subiti lapsus, inscrutabilem puerorum fugam existere memorabat: quorum eximia vis etiam atrocissimos carminum temperaret effectus. Ita paruulo contenta beneficio, maius à Rege præmium præstolari desijt. His itaq;, & similibus argumentis deprehenditur, quantum diuinationis, & magicæ artis potentia apud antiquos venerabatur: quæ nunc certa negligentia remittitur, & annihilatur, efficientibus id prognostica tionibus, augurijs, extispicijs, iguispicijs, hydraulicis, sortibus vestigiarijs, & mille alijs ritibus sacrilegis, dæmoniorum illusionibus adinuentis. Vtuntur nihilominus adhuc certis diuinationibus (causis naturalium rerum approbatis) etiam sortibus, ligni particulis duabus, tribus, vel pluribus in vnam proiectis, vt earum colore candido, fusco, vel rubeo, hereditates distribuant personarum.

Beneficio paruulo redimit grãde piculũ.

Diuinatio remittitur, & quare.

De magicis mulieribus,

CAP. XV.

ITEM magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres aliquot, paucis exemplis ostendetur. Hagberta Vagnosti gigantis filia insolito suæ granditatis aspectu nunc contractioris, nunc exilis, nunc defluentis substantiæ modò corrugata, modò explicati corporis situm arbitraria mutatione transformare solebat: atq; nũc proceritate cœlis inuecta, nunc in hominem angustioris habitus composita, cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, naues sublimare, deos infimare, fydera extinguere, tartarum illuminare posse credebatur. Hadingo Rege cœnante, alia eiusdem artis fœmina cicutarum gerula, propter foculum humo caput extulisse conspecta, porrectoq; sinu percontari visa, qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuissent exorta: cuius cognoscendi cupidum Regem proprio obuolutum amiculo, refuga secum sub terras adduxit: ostensisq; infernalium regio-

Hagberta omniformis.

Mira vis magiç

Hadingus rex.

Gramina recentia tẽpore brumali.

Rex sub terram ductus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Craca. Colubrorũ humor eius quid præstare videt

nuni monstris, tandem mundo restituit. Craca Norvegiana mulier futuri filij sui Rolleri fortunæ consultura, pulmentum parat: cui tabificum humorem trium colubrorum supernè tenui reste dependentium instillabat. Sed Ericus Cracę priuignus dapem filio Rollero paratam ad se transtulit: saustaq; dape refectus, interna ipsius opera ad summum humanæ sapientiæ pondus euasit. Quippe epuli vigor supra quam credi poterat, omnium illi scientiarum copiam ingenerauit, ita etiam vt ferinarum, pecudalium q; vocum interpretationem calleret. Neq; enim solùm humanarum rerum peritissimus erat, verum etiam sensuales brutorum sonos ad certarum affectionum intelligentiam (Plin. in simili casu lib. XXVI. cap. IIII. de Democrito testante) referebat. Præterea iam comis, atq; ornati eloquij erat, vt quicquid disserere cuperet, continuò prouerbiorum lepore poliret. Huius consilio Frotho Rex potentissimorum Hunnorum exercitum CLXX. Regum ope succinctum deuicit. Hunc tandem Ericum Gestilblindus Gothorum Rex sibi, & regno Suetiæ successorem effecit: id q; tempore natiuitatis Christi. Frotho verò Rex à malefica in bouem conuersa, dum eius cornibus in quodam maris littore impetitur, exanimatus occubuit. Guthruna Iarmerici Regis propugnatores subitò oculis captos, in seipsos arma conuertere procurauit. Quòd superius imago mulieris aspicitur cum olla effusa, ostendit omnium maleficarum commune esse instrumentum, quo succos, herbas, vermes, & exta decoquant, atq; ea venefica dape ignauos ad vota alliciant, & instar bullientis ollæ nauium, vel equitum, aut cursorum excitent celeritatem. Præterea equinum caput conto exceptum, ac eleuatum, dentium rictibus denudatum, militaribus castris, vt formidinem excitent, opponunt: quibus & carmina addunt, vt videatur integra acies instructa, hostes celerrimè demolitura. Deinde qualem potestatem habeant maleficę in radijs lunæ obtenebrandis, & tempestatibus excitandis, arboribus & plantis extirpandis, armentis & iumentis eneruandis, omnibus, qui hanc insaniã curiosius perscrutãtur, notissima relinquo: id q; tritum Virgilij carmen,

Brutaliũ sonus & sensus cognoscitur.
Ericus disertus Frotho rex.
Gestilbindus.
Maga in vaccã conuersa regẽ cornibus occidit.
Guthruna.
Ollæ effusæ effectus inumerabilis.
Caput equinũ.
Maleficarũ vis.

Virgilius.

Hanc ego de cœlo vidi deducere lunam,
Atq; satas alió vidi traducere messes.

Augustinus.

Cumq; talium merita nesciamus, iudicia Dei mirari solemus, prout Augustinus ad longum deducit lib. VIII. de ciuita Dei cap. XIX. & alibi. Nec deest Lactantij testimonium, asserentis de Castore & Polluce, quòd bello Latino apud lacum Iuturnę visi sunt equorum ludorem abluere. Idem bello Macedonico equis albis insidentes, P. Vicinio Romam nocte venienti se obtulisse dicuntur, nuntiantes ea die Regem Persen victum, & captum esse: quod paucis diebus literis Pauli verum fuisse compertum est. Contra maleficos tamen assumendam omnino vindictam esse

Castor & Pollux.

horiatur Cassio. lib. IX. dicens: Impiũ est non punire maleficos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est,

Cassio locus.
Malefici puniendi.

creatorem vitæ relinquere, & sequi potius
mortis autorem.

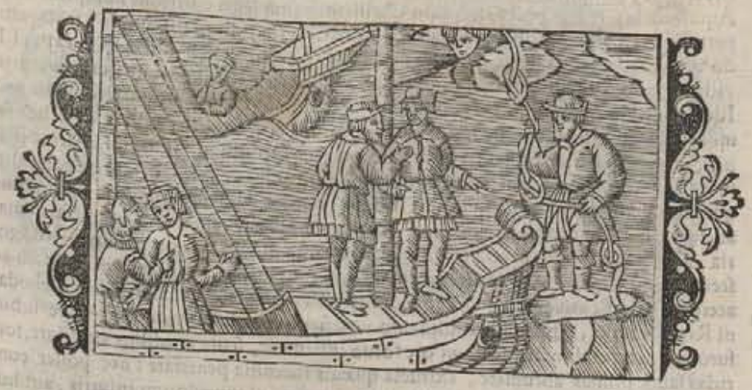

De Magis, & maleficis Finnorum.

CAP. XVI.

VAE etiam vis sit magorum, & maleficorum in cogendis elementis, tam sua quàm aliena manu incantatis, vt mitius, vel rigidius naturalem ordinem temperent, figura superposita parumper ostendit: hoc præmisso, quòd hæc extremi Aquilonis regio Finlandia, ac Lapponia, ita erat docta maleficijs olim in paganismo, ac si Zoroastren Persam in hac damnata disciplina præceptorem habuisset: licet & alij Oceani incolæ, vt Britanni, teste Plinio lib. XXX. cap. I. ea vesania fascinati dicerentur: adeò enim attonitè hanc maleficam artem totus orbis in hoc, & simili malo plurimum concors, celebrat. Solebant aliquando Finni inter cæteros gentilitatis errores negotiatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempestate impeditis, ventum venalem exhibere, mercedeq; oblata tres nodos magicos, non cassioticos loro constrictos, eisdem reddere, eo seruato moderamine, vt vbi primum dissoluerint, ventos haberent placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita sæuas tempestates se passuros, vt nec oculo extra proram in euitandis scopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus porrigantur. Hic q; infelicius rem experti sunt, qui vim eiusmodi nodis per contemptum inesse negârunt. Et meritò: quicunq; enim magos consulunt, & vaticinia, aut auspicia rebus gerendis quærunt, semper sunt anxij, & nunquàm inter metum & spem auidi futurorum quiescunt. Si illi prospera nuntiant, inani & vana spe iam tum lætari incipiunt: sin contrà, repentè tristitia affecti torpescunt. Heu miseros mortales imbecillitas ingenij, & mens stupida huc illuc distrahit, atq; suspendit. Insana sanè sunt documenta, quæ nostra credulitas excogitauit, vt

Britannia.
Totus orbis cõcors.
Finni.
Vẽtus venalis.
Nodi tres.
1. 2. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Figmentũ auertendam.

Inhibitum maleficium.

Fraudibus initi tur magica.

Nero.

Tiridates.

Natura violaī.

Ars chara magis VII. filij regis magicam callentes.

Vis magna magorum.

Herodotus.

400. naues.

acrius torqueremur. Vtinam faceſſeret à mentibus hominum tale figmentum: quod eſſe falſum, & nullius momenti, etiam a maioribus eſt oſtenſum. Sed hæc gens Aquilonaris arte hac poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum legis coertione nunquam in aperto vita eſt vti: nec alijs eam ſub vitæ periculo tradidit in diſciplina: ſi aliquando veris fundamentis potius, quàm figmentis (vt Plinio. lib. XXX. cap. II. videtur) tradi poteſt: omnis ſiquidē magica ars fraudulētiſsimis innititur principijs. Ideoq; mirum in modum altis rationibus inuehitur in Neronem, qui profundis animi vitijs hanc artem ſummis ingenijs concupiuit, eiq; validius cæteris omnibus fauit, vt dijs imperare poſſet. Cùm verò præſens capitulum ventorum, ac tempeſtatum ſpecialem mentionem faciat, opportune eodem lib. cap. II. dicere congruit, quomodo ad Neronem magus ille Tiridates venerat Armeniacum de ſe triumphum afferens, & ideo prouincijs grauis. Nauigare noluerat, quoniam expuere in maria, alijſq; mortalium neceſsitatibus violare naturam eam fas non putauit. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Nec tamen artem ab eo accipere valuit, etiam ſi regnum illi conſignaſſet. Præterea Siualdo Suetico Haldani Regis æmulo, ſeptem fuere filij tanto veneficiorum vſu callentes, vt ſæpe ſubiti furoris viribus inſtincti, ſolerent ore toruo infremere, ſcuta morſibus attrectare, torridas fauce prunas abſumere, extructa quæuis incendia penetrare: nec poſſet conceptus dementiæ motus alio remedij genere, quàm aut vinculorum iniurijs, aut humanæ cędis piaculo temperari. Quòd ſuperius aſſeritur vendi ventos, teſtatur Herodotus lib. VII. de præfectis Xerxis, quòd ij triduana tempeſtate CCCC. naues amiſere, donec quarto die magi inciſiones faciendo, & veneficijs incantando, ventum Theti, & Nereidibus ſacrificando, tempeſtatem compeſcuerunt: ſiue eadem tempeſtas aliter ceſſauit.

De magicis

De magicis inſtrumentis Bothniæ.

CAP. XVII.

Magi ſeptẽtrionales.

Pugiles.

Fœminę.

Vis carminis ingens.

Modus præſtigiandi vel demonſtrandi.

Conclaue.

Ductor malus dæmon.

Annulus vel cultellus ſigna expeditę legationis.

Iacula plũbea.

INTER Bothnicos homines Septentrionis paſsim reperiebantur malefici, ac magi, tanquam in proprio loco: qui per ſummam ludificandorum oculorum peritiam ſuos, alienoſq; vultus varijs rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibuſq; formis veros obſcurare conſpectus. Nec ſolùm pugiles, verùm etiam fœminæ, & teneræ virgines pro voto ſuo laruas liuido ſqualore terribiles, facieſq; adulterino pallore diſtinctas, ab acris teneritudine mutuari concreuerunt, & rurſus ablegato nubilæ inumbrationis vapore, prętentas ori tenebras ſudis perſpicuitate diſcutere. Tantamq; vim carminibus eorum affuiſſe conſtat, vt rem remotiſsimè poſitam, & quantalibet nodorum contortione perplexam, conſpicuam & præſentiſsimam efficerent. Talibuſq; præſtigijs idipſum hoc modo demonſtrant. Scire cupientes ſtatum amicorum, aut inimicorum, longinquo terrarum ſpatio quingentorum, vel mille milliarium inde diſtantium, Lapponem ſeu Finnonem huius rei peritum dato munere, lineq; ſcilicet veſtis aut arcus, rogant experientiam fieri, vbinam fuerint, & quid agant amici, vel inimici. Quocirca conclaue ingreditur vno comite, vxoreq; contentus, ranam æneam, aut ſerpentem malleo ſuper incudem præſcriptis ictibus concutit, carminumq; murmure hinc inde reuoluit, continuoq; cadens in extaſim rapitur: iacetq; breui ſpatio velut mortuus. Interea diligentiſsimè à prędicto comite, ne quoduis vi uens, culex, aut muſca, vel aliud animal eum contingat, cuſtoditur. Carminum nanq; potentia ſpiritus eius malo dæmone ductore à longinquis ſigna (annulum, vel cultellum) in teſtimonium expeditæ legationis, ſeu commiſsionis reportat. Illicq; reſurgens, eadem ſigna cum cæteris circunſtantijs conductori ſuo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diuerſa ægritudine proſternendis. Faciunt nanq; de plumbo iacula magica breuia ad modum digiti: ea emittunt per quæuis diſsita loca in eos, de quibus vindictam expetunt. Hi oborto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Carcinomate exaiantur icti.

Vitolfus Helfingus excæcauit hoſtes.

Viſinus gladiator.

Starchaterus.

Pellicula cõtra hebetates gladios prodeſt.

carcinomate à crure, vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur. Extant etiam præſtigia, ſeu maleficia Helſingorum: quorum princeps Vitolſus quos voluit ita videndi officio ſpoliauit, vt propinquas ædes nec proſpectu capere, nec certis poſſent veſtigijs indagare: adeò luminum vſum nubilo quodam errore obtundere callebat. Præterea Viſinus eximiæ opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinis habitum ſolo conſpectu redigere ſolebat. Gladio tamen Suetici gigantis Starchatari de quo inferius dicetur interemptus eſt. Tenuiſsima enim pelle (quod vnicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium ſuum ſemper ſeruauit obtectum. Verùm proiectilia ſaxa nulla arte, vel carmine, ne ſortiter emiſſi nocent, hebetari poſſunt.

De Magis marinis.

CAP. XVIII.

Hollerus.

Othinus.

Oſſe traiecit maria.

COLEBATVR etiam inter alia Aquilonis numina magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude, quàm ſingulari ſuperſtitione diuinitatis opinionem, & cultum ſibi in gente curioſa vendicans. Is ſiquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum aſſecutus, adeò armorum, & præſtigiorum vſu clarus euaſerat, vt ad traijcienda maria oſſe, quod diris carminibus obſignauiſſet, nauigi loco vteretur: nec ſegnius eo, quàm celerrimo velorum, ventorumq; vſu præiecta aquarum obſtacula ſuperaret. Tandemq; ut diuinitas eius oſtenderetur eſſe mortalis, ab æmulis ſuis truculentiſsima morte eſt interemptus. Præterea Oddo Danicus pirata maximus, tantum magicæ doctus extitit, vt abſq; carina altum peterrans, hoſtilia ſæpe nauigia concitatis carmine procellis euerteret. Itaq; ne cum piratis in maritimarum virium certamen deſcenderet, exaſperatos maleficio fluctus, & ventos, ad naufragia eiſdem infligenda perducere ſolebat. Hic vt negotiatoribus atrox, ita ruricolis extitit clemens, aliter ruſticas munditias, aliter ſordidos hominum quæſtus æſtimans. Is etiam in hebetando carmine ferro miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hoſte circumuentus,

Contra mortem nihil prodeſt.

Oddo pirata.

Negotiatoribus atrox, ruricolis clemens.

Gurgite tãdem ſubmerſus.

gurgite ſubmergitur, qui marinos vortices præſtigioſis
carminibus olim calcare conſueuit.

De eiſdem

De eiſdem Magis, & ſimilibus.

CAP. XIX.

Hadingus rex illuſus.

DEINDE Othinus maior, atq; ſenior inter magos, Hadingum quendam Daniæ Regem magicis præſtigijs turpiter illuſum, atq; longius à ſuis familiaribus auulſum, cum equo per vaſta maris ſpatia ad propria reduxit. Cùm tamen Hadingus duceretur, amiculi eius rimas, ſub quo trepidus delitebat, per ſummam rerum admirationem viſus perſpicuitate traijciens, animaduertit equinis ſreta patère veſtigijs: prohibituſq; rei inconceſſæ captare conſpectum, plenos ſtuporis oculos à terribili itinerum ſuorum contemplatione deflexit.

Haquinus rex. Grando.

Demum Haquinus Noruegiæ Princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio ita hoſtium vertices inuſitatis grandinis ictibus conuerberauit, vt eorum oculi veluti quibuſdam nimborum ſpiculis laceſsiti, proſpiciendiq; penitus facultate defecti, grauiorem ab elementis pugnam, quàm ab hoſte ſentirent.

Pugna grauior ab elementis.

Præterea Biarmenſes polo Arctico viciniores, in Septentrione contra potentiſsimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggreſsi cœlum, ſolicitatas nubes ad ſummam vſq; nimborum violentiam impulerunt. Deinde Danos ſubitò remiſſa tempeſtate tempeſtuoſiſsimi feruoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum viciſsim affecta corpora ſalute, & victoria ſpoliauit.

Regnerus rex,

Salute & victoria ſpoliat rex

Sed de hoc, & ſimili certamine Biarmenſium, Finmarchorum, ac Scricfinnorum, alibi diffuſius lib. I. cap. primo & ſequentibus, ſuperius eſt oſtenſum &c. Nouiſsimis tamen his ſeculis omnes vtriuſq; ſexus homines in hoc errore conuicti, pœna ignis, quoties opus fuerit, acerrimè puniuntur: quia verſari non licet in magicis artibus temporibus Chriſtianis, quemadmodum Caſsio. IIII. lib. meminit de edictis Theoderici Regis Gothorum: qui voluit, ne leges ſinerent euadere criminoſos. Præterea lib. IX. Athalarici Regis Gothorum ſententia eſt, Maleficos, vel eos, qui ab eorum nefarijs actibus aliquid crediderint expetendum, legum ſeueritate fore puniendos: quia impium eſt circa eos eſſe remiſſos,

Pœna.

Theodericus rex Goth.

Athalaricus rex Goth.

quos cœleſtis pietas non patitur impunitos, vt ſuperius eodem lib. cap. XV. eſt notatum: quia Decretali pœna
plectendi ſunt,
qui ſe
prohibitis exceſsibus
miſcuerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Mago ligato.

CAP. XX.

Veter lacus.

Visingxoe insula.

Specus.

Gilebertus magus ligatus.

Catillus.

Cõsiliũ dolosũ

Pœna temerariorum.

Dędali labyrinthus.

APVD Ostrogothos lacus est maximus recentium aquarum Veter dictus (de quo superius satis dictum est) amœnam, sed oblongam insulam in vmbilico suo habens, duas tenentem Ecclesias parochiales: sub quarum altera specus cauernosus, longoq; introitu, & exitu immensæ profunditatis reperitur: quam specum non nisi vanæ ostentationis, & curiositatis homines laternis accensis, filisq; glomeratis repetendi regressus prouisi descendunt: ea potissimùm causa, vt quendam magum Gilebertum nomine, arte magica (vnde calamitas eius orta est) à vetustissimo tempore per proprium præceptorem Catillum, cui insultare præsumpserat, superatum atq; ligatum, eo scilicet modo, vt exiguo fuste certis characteribus Gothicis, seu Ruthenicis sculpto, atque à præceptore proiecto, & manibus apprehenso ipse Gilbertus immobilis maneret, et obstrictus: nec dentibus ad soluendum adhibitis (quasi tenaciori bitumine astrictis) nec pedibus doloso præceptoris consilio admotis, dissolui posset. Cuius spectaculi causa visendi, etsi plures temerarij spiritus inspectores vehementi admiratione accurrere soleant, tamen non propius, ob fœtorem cauernæ, & noxios vapores, aggredi præsumunt, ne spiritu obstructo, clausoq; stomacho suffocentur. Arcentur etiam appositis aggeribus, & repagulis incolarum, ne proprij periculi contemptores velut insanientes (nunquàm egressuri) ingrediantur. Præterea lege grauissima tanquam de his, qui sibi mortem conscinerunt, prouisum est, ne hæc pericula agnoscentes, alios inexpertos ad huiusmodi spectaculum perscrutandum alliciant, aut allectos inducant, cùm multis exemplis notissimum sit, in eo antro ad mortem vsq; plurimos fuisse periclitatos, ita vt facilius apud Cretenses portentosissimum Dędali labyrinthum, itinerum ambages, occursus, & recursus inexplicabiles continentem, crebrasq; fores ad fallendos exitus, reditusq; in errores eosdem habentem, penetrarent, & euaderent, quàm hanc profundissimam specum, & flexuosam viam.

Simile

Simile Strabo meminit lib. XIII. dicens: Plutonium est os in paruo quodã imminentis montis supercilio ita commensuratum, vt hominem suscipere possit mira profunditate. Huic propositum est vallum quadratum ambitu ferè semiiugero: quod nebulosa, & crassa caligine plenum est, vt vix solum discerni possit ad septum appropinquantibus. Aer innoxius est, purus ab illa caligine in tranquillitate ventorum: nam caligo intra ambitum manet. Si verò animal introrsum progrediatur, statim moritur. Quapropter tauri introducti cadunt, & mortui educuntur. Passeres etiam subitò moriuntur: galli verò execti illæsi accedunt, vt etiam vsq; ad os introspiciant accedentes, & immergantur, quousq; possint spiritum continere. Huic speculationi si quis aliquid superaddere tempus habuerit, videat labyrinthum Porsenæ Regis Hetruriæ: quem si quis sine filo glomerato intrat, exire nequit. Possent hic plura in simili de Gilberto adduci, qualia referente Vincen. in speculo. histo. lib. VI. cap. LXI. Helmandus de Virgilio refert. Sed paucis ostendere sufficit, vanitati nullum dari finem. Specus etiam propter cuitanda tonitrua profundius in terra fiunt: etiam subterranea ædificia: qualia visus est Salmoxis homo, vel dæmon Gothorum (teste Herodoto lib. IIII) multò ante Pythagoram viuens fecisse: vt forsan clausus ibidem, & inde annis aliquot euolutis rediens, mirabilia se fingeret apud inferos contemplatum. Huic etiam loco applicari poterit Tiphonis gigantis locus apud Iustinum, & Solinum satis notus. Hæc igitur supradicta insula Visingxœ dicta, valdè insignis reputatur, ob amœnam, & securam stationem Regum: qui & in ea mortui sunt, ac tumulati.

Plutonium.

Nebulosa caligo.

Animal illico moritur.

Galli execti illæsi.

Labyrinthus Porsenæ.

Specus.

Samolxis dæmon Gothorũ.

Regum amœna statio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De castigatione maleficarum.

CAP. XXI.

NE VIDEANTVR Septentrionales maleficæ solùm hic ad tristia spectacula adducti, occurrit Vincen. in spec. histo. lib. XXV. cap. XXVI. asserens, Anglicanam fœminam arte magica illusam, à dæmonibus post dira tormenta ad aera cum clamoribus horrendis fuisse raptam. Cuius verba hæc sunt: Mulier quædam apud Berheliam Angliæ villam auguratrix & malefica, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula, quã habebat in delicijs, vocalius solito nescio quid cornicata est. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, simul & vultus expalluit. Ingemiscens diutissimè ait: Hodie ad vltimũ sulcum peruenit aratrum meum: hodie audiam, & accipiam grande incommodum. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuntius dicens: Hodie mortuus est filius tuus, & tota familia subita morte interijt. Quo audito, continuo dolore saucia decubuit: vocaticp præcepit superstites liberos, monachum, & monacham: quibus singultiendo ait: Ego miserabili quodam fato meo dæmonicis actibus semper inseruiui: ego vitiorum omnium sentina, & illecebrarum magistra fui, & superabam tantum in religione vestra, & à meipsa desperaui. Nunc ergo, quia scio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui suasores in culpa: rogo vos per materna viscera, vt mea tentetis alleuiare tormenta: nam de anima sententiam damnationis non reuocabitis. Corpus ergo meum insuite in corio ceruino, & includite in lapideo sarcophago, & operculum ferro, & plumbo constringite, & lapidem ipsum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita secure iacuero, quarta die infodietis me in humo: quanquàm verear, ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Psalmicines quinquaginta sint noctibus, & missæ cantentur pro me tot diebus. Factum igitur est, vt præceperat: & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus cùm chori clericorum psalmos canerent circa corpus, singuli dæmones hostium ecclesiæ immani obice clausum, leui negotio confringentes, duas extremas catenas diruperant: media verò, quæ operosius elaborata erat, illibata durauit. Tertia nocte circa galli cantum strepitu aduenientium hostium omne monasterium visum est à fundamentis moueri. Vnus nempe vultu cæteris terribilior, & statura

Vincẽtij verba. Mulier auguratrix et maleficã.

Cornicula.

Confessio miserabilis.

Exactores pœnæ.

Dæmones rupe runt ianuam.

& statura celsior, ianuas maiori vi concussas in fragmenta deiecit, & arroganti gestu accessit ad sarcophagum, inclamatocp nomine, vt surgeret, imperauit. Qua respondente, Nequeo præ vinculis: Solueris, inquit, & malo tuo. Statimcp catena, quæ cæterorum ferociam eluserat, nullo conamine vt stupam dirupit, operculumcp tumbæ pede depulit: & apprehensa manu palam omnibus ab ecclesia extraxit ad fores: vbi paratus erat equus niger superbè hinniens, vncis ferreis per totum proturberantibus: super quos misera illa mulier imposita, ab oculis intuentium cum toto sodalitio disparuit. Audiebantur tamẽ clamores per quatuor ferè milliaria miserabiles suppetias deprecantis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonũ cultum acciderit infelicibus Rugianis in vrbe Karentina, refert Saxo lib. XIIII. vbi dæmonũ illusione primùm stupra hominũ, puocata erãt, & tãdem illico sub ipso spurcissimo actu detestabiliter punita. Siquidem mares in ea vrbe cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere solebant: nec ab ipsis morãdo diuelli poterant. Interdum vtricp perticis è diuerso appensi, inusitato nexu ridiculum populo spectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate solẽnis cultus ignobilibus statuis accessit. Creditumcp est eas vitiis effectum, cp dæmonũ erat præstigijs adumbratũ. Talia ergo testante S. Augustino lib. VIII. de ciuita. Dei, alto iustocp Dei iudicio sinũtur, p meritis eoꝝ: quos ab eis vel affligi tantum, vel etiam subijci, ac decipi iustũ est. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus sacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cum malignis dæmonibus non vult habere societatem, non superstitionem, qua coluntur, noxiam pertimescat: sed veram religionem, qua produntur, & vincuntur, agnoscat.

Dæmon celsior

Catena rũpitur

Equus niger.

Quatuor milliaribus audit vlulatus.

Karentina Rugiæ.

Canũ exemplo

Miraculi fœditas.

Præstigijs dæmonũ adumbratum.

Impij iustè decipiũtur à dæmonibus.

De ministerio dæmonum.

CAP. XXII.

PRAEMISSIS multis, & apertis tam sacrę, quàm profanæ scripturæ testimonijs, quòd dæmones appareant, seruiantcp hominibus, coscp mille modis illudentes in varios errores, ac pericula infinitis, & inexplicabilibus modis adducant, in parte repetendum veniet, quod cap. II. lib. II. ac alijs proximis cap. huius tertij libri est adductum: scilicet quòd in Septẽtrionalibus, siue Aquilonaribus locis (vbi literali sensu sedes est Satanæ) indicibili ludificatione, varijscp formis habitatoribus eoꝝ locorum applaudant, immò

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dæmones damna dant.

& damna inferunt, ædium videlicet euersionem, pecudum interitum, agrorum destructionem, ac castellorum aquarumq; omnimodam desolationem: quæ omnia, immò longè secretiora, siue apertiora dæmonum ludibria, vt superuacaneum est doctis & prudentibus per exempla ostendere, ita & nullius vtilitatis erit curiosis & vanis, quibus nullæ rationes aut autoritates sufficiunt, hæc ipsa peramplius manifestare. Pro comperto tamen relinquitur, vt citato II. cap. præcedentis libri notatum est, spiritus, seu vmbras amicis apparere, dextramq; reddere, & quò ituri sint, gemebundis suspirijs intimare. Quòd autem dæmones sint sub vmbra nuper in aquis Islandicis suffocatorum, vel spiritus defunctorum, inter mirabiliora hactenus creditum fuerat, & obseruatum. Hoc tamen clarè fatendum est, obsessos à dæmonibus varijs loqui linguis, maximè stridoroso superioris Germaniæ sono, sexcentis milliaribus ab Aquilone distante (confusa licet appellatione) quos voluerint, nominare. Hocq; in casu simili beatus Hieronymus asserit: sanctum scilicet Hilarium expulisse à dæmoniaco multiplex genus dæmoniorum: quod varia voce respondebat, lingua videlicet Græca: aliud Hebræa: aliud Arabica: aliud ex vno ore: & ita de alijs. Quòd etiam videantur dæmones, mirum non est, aut inusitatum, præsertim à sanctis viris: vt de Martino legitur, qui diabolum vidit visibiliter à tergo Principis insidentem, & eum expulit. Parum enim est sanctis viris cœli virtutibus vti, nisi ipsæ virtutes visibiliter humanis oculis videantur. Immò & à profanis hominibus, ac ethnicis videri compertum est, vt Plutarchus in vita Cæsaris ad finem de Bruto Cæsaris interfectore memmit: cui apparuit horrendum simulachrum hominis, inusitata quidem magnitudine, & specie grauissima, ipsi lectulo assidens: ac interrogatus, quis esset: respondit, Tuus sum malus genius: in Philippis me videbis. Vbi iteratò nil dicens apparuit, & ipse Brutus ex præcipiti colle super pugionem, quo Cæsarem interemit, se moribundus iniecit. Sic & Saxo lib. IIII. accidisse dicit Saxonibus armatis, qui à Sclauis horrenda forma, tanquam bono & optato omine, supernè in vertice montis viso dæmone, sunt interempti: quia eo monstro veluti diuinitus dati ducis aduentu firmati, sumptis victoriæ auspicijs, ex improuiso Saxones eosdem sunditus occiderunt.

Obsessi à dæmonibus.

Dæmoniaci linguis varijs loquuntur.

Hieronymus, Hilarius.

Virtutũ effectus

Plutarchus.

Simulachrũ horrendum.

Genius malus.

Dæmon visus.

LIBRI TERTII FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLIS ET MORIBVS SYLVESTRIVM PAGANORVM AC VICINORVM
LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

STENSVRVS bella syluestrium inhabitatorum extremi Aquilonis, mores asperos, exercitia miranda, linguarum varietates, locorum situs, cursum alibi inusitatum, rupium præcipitia, profundas niues, inuias paludes, limosas voragines, amnesq; præcipiti cursu labentes per syluas latissimo spatio inhabitatas, curiosum lectorem, si liuerit, ad res gestas Alexandri, nihil intentatum relinquentis, remitto: atque inter alia de triumphis ab inope gente Indiana quæsitis: quæ propriis expulsa laribus, rupem abruptam, seu potius acuminatam petram pro sui defensione, & natura munitam elegit, pluresq; temerè iussu Alexandri accedentes interemit: parumq; abfuit ne & ipse locorum arduorum, vt rupium inuasor potius, quàm hominum victor, saucius & morituro similimus interimeretur. Aerius enim, quàm cautius plurimis interfectis ducibus, temeraria præsumptione pugnabat. De quibus eius facinoribus, qui plura videre desiderat, apud Q. Curtium, Iustinum, & Plutarchum inquirat.

Alexander Magnus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. I.

Regnerus rex.

Carminibus cœlum cõcitatur.

REFERT clarissimus Danicæ historiæ autor Saxo Grammaticus, Regnerum Regem Danorum integro lustro in oris Ruthenicis piratica expleta, animum induxisse, vicinos Biarmenses, homines scilicet Septentrionales, montes & loca campestria inhabitantes, hostilibus armis, & incomparabili potentia sua humiliandos aggredi. Qui cùm aduentum eius compertum haberent, carminibus aggressi cœlum, solicitatas nubes ad summam vsq; nimborum violentiam impleuerunt. Quæ res Regnerum aliquandiu nauigatione prohibitum, alimentorum facultate defecit, eundemq; subitò remissa tempestate æstuosissimi

æstuosissimi seruoris flagrantia torruit. Nec ea quidem pestis concitati frigoris magnitudine intolerabilior extitit. Itaq; anceps geminæ intemperantiæ malum vicissim affecta corpora suorum militum immoderata vtriusq; status accessione corrupit. Verùm vt Rex se adulterina magis, quàm vera aëris vi impeditum animaduerteret, Biarmorum insolentiam vlturus, iterum eosdem inopinato repetiuit assultu. Quorum rex pertissima sagittariorum vicini ducis Finmarchiæ opera fretus, Regneri in Biarmia hybernantis impunè lacerauit exercitum. Quippe Finni (vt in principio primi libri tactum est) lubricorum stipitum celeri allapsu cursum intendere soliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptissimamq; propinquitatis, vel absentiæ facultatem obtinent. Mox enim vt hostem læserint, eadem celeritate, qua subeunt, auolant: neq; procursu languidius reditum tentant. Itaq; & vehiculorum,

Vicissitudines elementorum.

Exercitus ipunè laceratur.

Stipitum lubricorum vsus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& corporum agilitate instandi, fugiendiq; expertissimam habent potestatem. Credendum (vt idem Saxo refert) potentissimum Regem fortunæ suæ imbecillitatem admiranter tulisse, cùm se olim Romani culminis triumphatorem ab inermi, inconditoq; agmine ad vltimum vscp discrimen abripi perspiceret. Itaq; qui splendidissimum Romanæ militiæ decus, maximiq; ac serenissimi ducis insignes copias excellenter obtriuerat, agrestis & ignobilis vulgi sordidissimo atq; tenuissimo apparatui cessit: iscp, cuius bellicam anteà claritatem fortissimę gentis vis hebetare nequiuerat, despicabilis populi paruulam manum sustinere non valuit. Quo euenit, vt ea manu, qua clarissimam orbis pompam, ac grauissimum militaris roboris instrumentum fortissimè contudit: qua tot peditum, tot castrorum, tanti equitatus fragorem apertissimè subruit: vilem, obscuramq; plebeculam furtim, & quasi per latrocinium incessere sustineret, illustremq; gloriam suam palàm, atq; interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubescceret, manifestę fortitudinis loco clandestinas amplexatus insidias: quæ res vt opere deformis, ita exitu vilis fuit. Potuitq; vsitatum carmen dicere:

Rex Daniæ ab agrestibus fugatus.

Eheu quàm breuibus pereunt ingentia causis.

Fallacia nocturna.

Prætereà quòd Arngrimus Tengildum Finmarchorum, & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorum Regi tam obstinato animo, & viribus resistentes, deuicerit, ipse Frotho filiam, quàm vnicè diligebat, eidem Arngrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello prouocatum deuicit, matrimonio copulauit: haud incongruum ducens, eius se socerum exhibere, qui sibi tantis operum titulis sublato hoste acerrimo, potentem latè claritatem struxisset. Quantæ insuper ferocitatis, & audaciæ fuerit ille populus Italiæ fiducia plenus, licet rudis & pastorius, in recuperando ac conseruando imperio, L. Florus primo bello Punico ostendit: de quo populo dicit, Nihil interesse virtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur.

Arngrimus pugil Sueticus.

Populus Italiæ ferox.

De immanitate

De immanitate syluestrium incolarum.

CAP. II.

VEMADMODVM Orientales populi Caspios montes inhabitantes, ob vehementem ortum solis strepitum, ac horrendum sonum secretis exhalationibus è terræ visceribus excitatis, ad cauernas vitam conseruaturi refugiunt, aurescp ambas obturant, vt vrgente tempore tutiores fiant: ita gentes in vltimis Norwagici Oceani littoribus constitutæ, ob validissimum ventum Circium (de quo lib. primo dictum est) & densitatem niuium in excelsis montibus susceitatam, specus subterraneas habent, piscium q; ac ferarum vsu viuunt. Hicp aliorum alibi adnauigantium congressum, tanquam prædonum, ne fortè in captiuitatem redigantur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate oppressos, pro eorum, suaq; defensione consortes admittunt: instruuntcp, quo modo piratas littora eorum accedentes, positis insidijs suscipere, vel interimere possint. Possunt quidem, dum refugas se simulant, vel obsequium portuum ignaris exhibent, ne perichtentur: quos volunt periculis claudi. Vbi verò exoticis hominibus non occurrentibus hæc, & similia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergastulis, seu cauernis beluarum marinarum ossibus, ac costis constructis, propter ventos, ac niues commorari coguntur. Hæ etenim cauernæ in superficie tectorum ex alga factorum more carinæ euersæ satis ingeniosè videntur extructæ: idcp ob vehementiam ventorum, qui non minus formidabiles sunt ibidem, quàm diræ tempestates è gurgite susceitatæ. Sunt etiam inter eos certi homines, quasi Nomades, littus maris Caspij inhabitantes: qui cespitibus, vel algis, aut musco montano coniunctis fruticibus aditum ad eorum tuguriola claudunt, ne quis è mari proueniens eos, eorumcp secreta scrutaturus accedat. Et forsitan hanc cœli, solicp, & antrorum duritiem non grauatim sufferunt, vt liberi sint ab importabili, insatiabil icp tributo crudelium tyrannorum, quibus immensurabilis Oceanus videtur exilis vrna. Memi nit præterea Strabo lib. XII. Neptacometas gentes feroces super arboribus, ac turribus habitare, ex carne ferina, & arborum fructibus viuentes: quæ ex lignis disili-

Refugiũ cauernarum.

Circius ventus.

Specus.

Insidiæ.

Mare cõgelatũ.

Ergastula ossibus cõstructa.

Venti formidabiles.

Nomades.

Oceanus exilis vrna auaris.

Hitatio i arbo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pompeii 3. cohortes periere

entes, peregrinos adoriuntur iter agentes. Tamq; potentes fuerunt, vt tres Pompeij cohortes armis, & dolis obtruncarent, dum montana pertransirent. Miscentes enim crateras furentis mellis, quod rami arborum ferunt, potos, & mente alienatos adortæ facilime interemerunt: quod dissimile non est suprascriptis syluestribus viris, qui ninium, sagittarumq; densitate potentissimum abegerunt hostem.

Gẽs in tumulis habitans.

De gentibus etiam Septentrionem versus ad Oceani æstum in tumulis habitantibus, satis multa, & mira Plinius lib. XVI. cap. II. recenset: gentem scilicet miseram esse, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus constructa ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, naufragantibus similes, cùm integant aquæ circundatę naufragijs. Cùm verò recesserint, fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur: quos sic acceptos vento magis, quàm sole desiccant. Quòd autem ab aliis non superentur in seruitutis iugum, facit, quòd fortuna parcit eis, ob propriam pœnam.

Pisces vẽto siccantur.

Fortuna multis parcit ob ꝓpriam pœnã.

Adhuc de syluestrium hominum ferocitate &c.

CAP. III.

Extensio dnij regis Suetiæ.

VERSVS lacum albũ extremi Septentrionis, vbi Regis, et regni Suetiæ dominiũ latissimè extẽditur, circũquaq; ferocissimę gentes habitant, alijs nõ vtentes thoracibus, quàm pellibus onagrinis, vel alcinis: similiter & arcubus, ac lanceis minutissimo conto antrorsum, retrorsumq; obfirmatis. Agilitate enim admiranda (vti superius lib. I. de Scricfinnis dictum est) in omne latus se voluentes, gyrantesq;, quemcunq; impetum fallere, vel auertere nòrunt: idq; præcipuè super cacuminibus vallium perpetua densitate niuium vbiq; repletis, quemadmodum superius in multis cap. tam primo, quàm II. & III. libris per occasionem est ostensum. Fereq; de eisdem gentibus expedit hic dicere, quod summus Scytharum philosophus Anacharsis de eorum moribus scripsit: id est, vt neq; quispiam, qui ad eos se contulerit, ausugere queat, neq; ipsi capi possint, aut ne inueniri quidem, si nolint, atq; deprehendi. Siquidem nullæ sunt eis vrbes, nulla mœnia

Thoraces alcini

Anacharsis.

mœnia extructa: domos secum ferunt singuli: pedestres sagittarij: nullo pane victitantes, sed ex piscibus, & venatione feratum: pro domibus plaustra habentes, ac tentoria, vel ex induratis animalium corijs, vel arborum codicibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum, & æstate inter frutices arborum, & opaca loca variata statione quiescunt. Tegumenta capitum pro frequentiori vsu habent exuuia anserum, seu anatum syluestrium, ac gallorum: qui, vt cætera volatilia, ibidem reperiuntur innumerabili quantitate. Pelles illic pretiosæ nimis multiplicatæ, potius commutatione rerum, quàm vsu, numeroq; nummorum reperiuntur.

Scythæ domos secũ ferunt singuli.

Hyeme in ripis quiescunt.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum.

CAP. IIII.

HAC diuersitate habituum & armorum, declaratur quanta sit differentia, & distantia regionum, linguarum, ætatum, & exercitiorum. Regiones itaq; multæ, magnæ, ac potentes sunt, vt Lapponum, Moscouitarum, Sueonum, Gothorum, Vermorum, Dalensium, Montanorum, ac Norwegianorum: quarum amplitudo in longum latumq; extensa, maior est, quàm simul sumpta Italia, Hispania, ac Gallia: vt Plinius frustra eas non vocauerit, ob incompertam magnitudinem, Alterum orbem. Ideoq; mirandum non est, quòd in ea quintuplicis linguæ vsus reperiatur, Septentrionalium scilicet Lapponum, seu Bothnicnsium, Moscouitarum, Ruthenorum, Finningorum, Sueonum, ac Gothorum, & Germanorum. Ætas verò hominum ibidem in natiõibus frigidis eò prouenit, vt centum sexaginta & amplius annos viuant, etiam in Anglia, & Scotia: vbi quidem venerandus Episcopus Dauid vixit vltra CLXX. annos. Exercitia etiam eorum (scilicet solitudines Aquilonis inhabitantium) sunt, vt venationibus, & piscaturis intenti, Moscouitarum commutationibus viuant. Finni siue Finningi, agriculturæ, piscationi, ac lignorum dolaturæ: Gothi, Sueones, prædictis exercitijs etiam operam præstant: aduenæ Germani diuersis rerum mercimonijs intenti, ex quæstu viuunt: leges terrigenarum acceptant: omniaq;, quę ad

Regionũ noia.

Alter orbis.

Ætas.

Exercitia.

Moscouitæ.

Finni.

Aduenæ Germani.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mitioris vitæ genus spectare videntur, vt pannos sericeos, aureas texturas, & vi-
na diuersa, important. Armorum generibus, quibus & qualibus vtantur, partim
hic, partim infra, & fusius quidem, de campestribus prælijs ostendetur. Hic autem
manifestum relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte sagittatoria Go-
thos esse expertiores, ac agiliores in ballistis: vt Finni in arcubus comprobantur.
Sueones securibus, ac bipennibus, ac hastis præliari solent. Habitus more vetusto
breuis solet esse, ac strictus: præter caligas, quæ sunt laxiores. Sueones ampliori-
bus, quasi Germanico ritu, vtuntur vestimentis. Moscouitæ longis more Græco-
rum: quorum omnium sunt valde Boreales. Syluestres verò Lappones variarum fera-
rum pretiosis pellibus, nulla ornatus, sed necessitatis causa, vestiuntur. Quód au-
tem magna varietas linguarum sit in tanta prouinciarum distantia, nulli videbitur
mirum, dum Strabo lib. XI. (licet opinatiuè) asserit, quód LXX. vel potius
CCC. gentes circa mare Caspium habitantes, in commercijs totidem linguis distin-
ctis vtuntur, quia aspera, atq; intractabilia loca inhabitant: quarum plures Sarma-
tici generis sunt, omnes tamen Caucasi inhabitatores. Præterea paulò pòst asserit,
Albanorum gentem olim diuisam fuisse in XXVI. linguas: quarum quælibet suum
proprium Regem habebat, & obseruabat: & forsitan vnicuiq; facies sua singularis
erat, vt clarè videri posset tam gentium, quàm linguarum admiranda diuersitas: vnde
cantuum, ac modulorũ flexiones, & animorũ explanationes (quibus homines à feris di-
stinguuntur) apertè cognosci possèt. Qui verò ante ętatẽ natura pręscriptã (vt Croesi fi-
lius semestris) loquitur, portentosum est ad gentiũ, et parentũ euersionẽ &c. Actatẽ ta
mẽ legitimã virtus facit: vt qui valet hostẽ cõfodere, tutoribus vix indigere videtur.

Ars sagittandi.
Finni.
Sueones.
Habitus.
Moscouitæ.
Lappones.

300. gentes distinctę linguis
Aspera loca.
Linguæ 26.

Loquela portẽtosa.
Virtus tutore carebit.

De commutationibus rerum, & mercium sine nummis.

CAP. V.

VM omnis fraus grauis, & detestabilis ĩ omni rẽp. pertra-
ctatione esse videatur, tamẽ eò iniquor, & importabilior, ac
amarior est, quò inter simplices populos intẽtari probatur,
maximè falsato, vel adulterato numismate interueniẽte, p̃
ut inferius de diuersitate monetarũ lib. VI. ostendetur. Pro
pterea gẽs hæc Lapponũ, siue Bothniensiũ, & syluestriũ lo-
corũ, vti ęta domi, ita & reliquo orbi foris ignota cẽsetur.
Hoc discrimine falsitatis haud cõcutit, dum potius rẽp., quàm nũmorũ cõputa respi-
ciens,

Fraus odiosa.

Ignota gens orbi.

ciens, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita strepitum furoris nescíens,
sine seditione viuit, sine inuidia cohabitat, & sine dolo omnia communicat: cui
sola contentio est paupertatem fugere, & diuitias non amare. Nesciunt populi illi
esse lucripetæ, ne se aliqua negotiationis calliditate discrucient. Ideò sine tumultu
viuentes, sic fortunas mediocrium cupiunt, vt sana diuitum conscientia non priuen-
tur: quibus insigne piaculum est aliquid rapere: qui nesciunt aliena fraudare. At-
tamen cùm non sint ex omni parte beati, quin alterutrius ope rebusq; indigeant, pro
sua meliori commoditate: ideirco commercia rerum absq; pecunia, bonæ & fideli
permutationi inhærentes, mutuo consensu nullo communicato sermone (prout pro-
ximo capite) quia gens multiplex est, fideliter agunt: non propter ingenii inopiam,
& barbaros mores, sed quód linguam habeant peculiarem cæteris vicinis parumper
ignotam. Loca quoque constituta vel in campestri planitie, vel stagnata glacie, sin-
gulo anno ad hæc petagenda negotia, quasi nundinalia retinent, vt vniuersis exhi-
beant, quod priuatis ingenijs domi, vel foris agnouerint se conquisiuisse. Nec in-
terea à similibus abstinent commercijs dum offertur quod cupiunt ab alienis. Ad
hanc rem pulchrè quadrat Herodotus lib. IIII. vbi agit de columnis Herculis:
à quibus non longè populus habitat, qui fumo, & flamma rerum pretia, ac con-
sensum explorat. Sed ibi interuenit aurum: quod omnino ignoratur in hac gen-
te: quia pelles pretiosæ, panni lanei lineiq; sal, frumentum, & pisces, qui ve-
luti Romana canna, non libra distrahuntur, in pretio sunt. Præsides communi ple-
bis consensu Bergchara, id est, viros montium appellatos, habent & venerantur,
quibus etiam pelles pretiosas, piscium q; multa genera, tam vice tributorum Regi
Suetiæ pendenda, quàm propria liberalitate donata pendunt. Et hi rubeo vestitu
præ ceteris agnoscuntur induti. Regi etiam Norvegiæ, ac Principi Moscouitarum
similia tributa pendunt, & obtemperant. Bella nunquàm, nisi grauí iniuria pro-
uocati, in proprios vicinos, vel longè distantes inferunt. Tuncq; nedum armis, quę
furor accommodat, sed & diris incantationibus (vt superiore libro, immò in prin-
cipio huius dictum est) inimicos quasi impacabiles adoriuntur, membra
hostium in stuporem vertendo, vt nec manum leuare, nec en-
se ferire, & vix effugere, eis sit concessum. De
commutationibus rerum Taprobanæ
insulæ, qui voluerit, videat
Plinium lib. VI.
cap. XXII.
vbi
plura, pulchraq; reperiuntur.

Vita beata.

Piaculum furari vel rapere.

Lingua peculiaris.
Nundinę glaciales.

Res Aquilonaribus vsuales.
Pisces cãnis nõ libris emũtur.
Bergchara regi Suetiæ tributarij.
Non bellãt nisi prouocati.

Modus terribilis pugnandi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De nundinis glacialibus.

CAP. VI.

Vpſaliæ fiũt nũdinæ glaciales

HAC imagine demonſtratur antiquiſsimus ritus glaciálium nundinarum, in multis prouincijs, & locis ſuper planam, apertamq; glaciem opulentiſsimo mercatorum congreſſu obſeruatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi regni Suetiæ: per cuius medium vaſtiſsimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie frequentius circa initium Februarij congelatur, vt infinitam hominum multitudinem, iumentorum pariter, & omnigenarum mercium ſuſtineat grauitatem. Taleſq;

Dyſling à Diſa regina.

nundinas vſq; in hunc diem antiquitas vocauerat, & adhuc vocat, Dyſling, id eſt, Iudiciarium locum prudentiſsimæ Reginæ Dyſæ: eò quòd excelſi ſpiritus, & ſagaciſsimi conſilij fœmina, videns populi infinitam multitudinem, ob cœli rigidiſsimum influxum, ſegetes ac fruges exhauſtas, famis acerbitate periclitari, potius ſorte declarata natale ſolum exeundo, ſedes in alienis terris vltra mare pacifico conuictu perſuaſit inquirere, & inquiſitas diligenter colere, quàm trucolentiſsima quorundam improuidorum hominum cenſura è vita deleri. Nec tamen is exitus

Cauſæ exitus gentium,

gentium eſt à peninſula Scanziana, cuius Paulus Diaco. meminit de Longobardis. Similis quidem cauſa eſſe potuit: ſed longiſsimo temporum interuallo huius Dyſæ Reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis, & potentia variata. Cùm verò chariſsimus frater, & anteceſſor meus Io. Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis in ſua hiſtoria huius rei meminit, ſolicitũ lectorem ad eius dicta remittens, ad nundinas glaciales reuertens dico, quòd inuariabili ſigno, & tpe cũcti Septẽtrionales populi, ac eorum vicinæ nationes nundinas huiuſmodi ſtrictiſsimè ſeruare ſolent: hoc ſcilicet modo, quòd primæ incenſionis, quæ fit poſt diem, etiam mediam nocte

ctem Trium Regum in Ianuario, plenilunium, infallibile ſignum & tempus præſcribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notiſsimo valeant peruenire: eo tamen ſeruato puncto, vt antè, & in ea, ac poſt eius lucem obſeruent commercia inſtituta, vt luna decreſcens ſuo lumine vnicuiq; reditum præbeat ad locum, vnde ſit profectus. Res igitur, quæ negotiatorum voto, vſuq; ibidem contrectantur, omnigenæ ſunt: pelles ſcilicet pretioſæ diuerſorum animalium: demum argentea vaſa pro vſu menſarum, atq; inſatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ: metallorum, ferri, cupri, pannorum, ac eſualium rerum: quæ frequentius iuſta æſtimatione, quàm ponderum grauitate pro mutuo, hilariq; conſenſu diſtrahuntur: exceptis rebus, quibus ſagax præſidum prouidentia præſentibus, vel futuris neceſsitatibus intuetur indigenas poſſe rogare: quales ſunt fruges, & equi præliares, & liquidæ eſeę butyri, caſeorum, & laridi: quarum ſpecies, ſi bellum immineat, peregrinis negotiatoribus, vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato prohibentur edu.

Plenilunio celebrantur nundinæ.

Res, ſiue merce

Aeſtimatione, non pondere fit emptio.

Belli tẽpore cautelæ.

Præterea alio in lacu congelato Meler dicto, circa finem Februarij, ad mœnia vrbis Strengenenſis fiunt nundinæ glaciales. Deinde in medio Martij territorij Iemptię in montanis Suetię, & Noruegiæ, loco

Strengis.

Ouiken dicto, etiam ſuper glaciem nundinæ celebrantur: immo in pleriſq; locis, in medio, vel fine Maij ſuper congelatas aquas, caſq; latiſsimas, equeſtres turmæ ſiue ad pacem, ſiue ad bellum incedunt, dum Romæ delicatis fructibus veſci ſolent.

Ouiken.

Glacies in Maio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De nuptiis Lapponum per ignem.

CAP. VII.

Nuptiæ ferro, silice, & igne firmãtur, et cur.

PRAESENTIBVS amicis & sanguine iunctis, parentes per ignem fœderant coniugia natorum: & hoc ferro, & silice per excussionem. In igne nanq; , & silice, quasi coniugali consortio auspicatiora, & aptiora nectuntur connubia, quàm quouis altrinseco signo: tamq; consyderato more recepto, ac si è media Græcia, vel Latio processisset hæc disciplina. Quòd autem ignem præferunt, id non faciunt soli, cùm eum ritum Romani omnium populorum maximi, olim festiuè (vt Ziglero placet) obseruârint. sed vt ostendant se ea ratione duci, tanquam significatione ignis è silice excussi, itidemq; recluſi, vinculum, seu virtutem inesse indissolubilis charitatis. Vt enim silex latentem in se ignem valde affinem retinet, qui concussione emicat: sic in vtroq; sexu est recondita vita, quæ tandem profertur mutuâ copula in prolem viuentem: Sed nec sine igne ciuiliores Christiani populi nuptiales ritus alibi in Aquilone exornant. Vnusquisq; enim sponsus, & sponsa, iuxta eminentiam suæ dignitatis ac generis, altas faculas mira arte, varioq; colore è molli cera, varioq; colore fericeis pannis appendentibus confectas, pro sacerdotali benedictione ecclesiam accessuri, ante se portari iubent: quas & ibi solennibus peractis, vnà cum eximijs oblationibus persistere sinunt: vbi interim cereorum portitores quasi prædam opulentam pannos sericeos, velut furore pleni, partiuntur. Præterea mulieres enixa prole post partum cereis accensis Deo gratias acturæ accedunt: immò et cuncti Christifideles luminibus accensis in tumulum reportantur, vti olim baptismo, & lampade accensa mundum sunt ingressi. Quantum verò ad prædictos Lappones, & eorum ritum attinet, superaddendum erit, quòd nuptijs his more præmisso per ignem celebratis, sponsam armelinis pellibus ac zabellinis ornatam, rangifero quasi domesticato ceruo amicorum insigni caterua, iuxta germinis excellentiam, comitatam, agnati imponunt: atq; ita in thalamum, vel tentoria, mediantibus tripudijs, fœcunditatem & sanitatem precantes, inducunt. Maritus verò lynceis ornatus pellibus, aut mardurinis, tanquam patricius vir Venetus aliquis, incedit: pretio pellium æquè æstimandus, vt alij

Romani.

Silex.

Proles.

Faculæ cereæ.

Purgatio post partum.

Spõsa deducit.

Patricius Venetus.

vt alij gemmis onusti, vel torquibus deauratis. Sed pro tanto sponsus miris laudibus prosequendus est cum sponsa sua, immò tota gens illa, q̃ non vagi libidine, sed honorabili matrimonio tantis celebritatibus sese permittunt coniungendos. Non ita Garamantici Aethiopes: de quibus Soli. cap. XLIII. qui inter omnes populos degeneres habentur, & vilissimi reputantur. Nec immeritò: quia afflicta castitatis disciplina, successionis notitiam ritu improbo perdiderunt: quibus nostro infelici quo valde similes æstimari merentur, qui violato sacri coniugij nexu, adulterinam q̃q; runt sobolem, cui indebitam distribuant hæreditatem, immò infatigabilem seditionem, & occisionem.

Vaga libido fœdissima.

Adulterina soboles.

De choreis gemebundis, seu luctuosis.

CAP. VIII.

NEQVE gens hæc sub rigidissimo Septentrionis climate alternata luce, & tenebris habitans, sine gaudio mœrore commixto, quasi heremi cultrix remanere videtur. Instruit enim alacria conuiuia citharœdis accitis, vt conuiuantes hilariores (licet vsu durissimarum dapium) effecti, excitentur ad saltum: quem vehementius citharœdo sonante ducentes, veterumq; heroum, ac gigantum præclara gesta patrio rhythmate & carmine, quid scilicet gloriæ, laudisq; virtute sua meruere, canentes, in gemitus & alta suspiria, hinc luctus & lachrymas, ac vlulatum resoluti, dimisso ordine in terram ruunt. Similiter & multi astantes efficiunt, vt gestibus eorum videantur esse consortes. Tandemq; citharœdis excitantibus ad amœniora conuiuia surgunt, nil amplius resonantes, quod prouocet luctum: qui ea potissimùm ratione motus est, quòd clara maiorum gesta in nullis, vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus assimilari, scilicet in virginum pudicitia defendenda, & violentia oppressorum auertenda: vbi dolosa præsidium dissimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impunè. Ideoq; prædictæ gentes longè securius moriendum esse arbitrantur, quàm viuendum: puerperia luctu, funeraq; festiuo cantu vt in plurimum concelebrantes.

Lux alternata.

Chorea mutat in luctum.

Epulantur excitati.

Maiorum gesta quæ.

Melius mori quàm viuere

Universidad de Deusto
Biblioteca

De exercitiis sublunaribus.

CAP. IX.

Nox continua.

Lux continua.

REQVENS est quæstio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ, continuæq; sunt noctes ante, & post solstitium hyemale, dum beneficio solaris luminis homines, præsertim suppolares, aliquid debeant operari: rursumq; tempore continuę lucis in æstate, quando nulla omnino nox ferè mẽsibus sex apparet. Quoctica prę-missis, quæ primo libro in aliquot prioribus capitulis ostensa sunt, hic animaduertendum erit, quod Ptolemęus in II. Almagesti cap. VI. attestatur, quòd in XXXIX. parallelo maxima dies sex mensium est: & huic parallelo subiiciũtur gentes, seu regiones extremè polares, Lapponienses scilicet, & Bothnienses, & Islandenses insulares. In XXXVIII. parallelo maximus est dies quinq; mensiũ: cui subijciuntur Suetia, Helsingia, Angermāniæ & Norvegiæ Borealiora. In XXXVI. parallelo maximus habetur dies trium mensium: cui subijciuntur Gothia, Moscouia, Russia, & Liuonia. Qui igitur habitant in ea imensa æstatis luce, aut oppositis tenebris eius, optimè noverunt, vtiliterq; solent suas continuas operationes in tenebris variare, scilicet vt loco diurnæ lucis pinguedine marinæ; beluæ; incęsa, suo lychno suppositio in domibus, vel campis, aut syluis, vtantur: neruos animalium, præcipuè rangiferorum (de quibus infrà de animalibus dicetur) pro filis, teliscq; ac vestibus (præsertim lanosæ; pelliũ) consuendis subtiliantes, & adaptantes: eò q; linũ in extremis regionibus illis ob excellentissimum frigus non seminatur, neq; crescit. Præterea qui in locis campestribus laborant, vel eadem pinguedine beluarum, vel aruina piscĩũ (cui venti nocere nequeunt) vel clarissimo lumine lunæ, vel stellaꝝ reflexa luce in niuibus vtũtur: immò maiores sub lumine lunæ labores in syluis, campis, glacie, ac niuibus, itidem & longiora itinera commodius, quàm æstate sub luce solari perficere possunt. Valles nanq; tortuosæ, & obliqui colles, rupesq; præcipites, & excelsi montes æstiuo tempore impermeabiles sunt, pro plaustris euehendis, vel itineribus conficiendis: vbi hyemali tempore omnia quasi plana, & apta sunt, pro quibuscunque itineribus commodè perficiendis. Immò tam opportuna vtilitas, & agilitas est, vt plus

Lappones.
Bothnienses.
Islandenses.
Suetia superior
Gothia.

Lumẽ è pinguedine beluarũ.

Venti lumẽ nõ extinguunt.

Labores maiores hyeme.

Plana omnia.

plus oneris duo iumenta (prout superius dictum est, & infrà de glacialibus bellis ostendetur) in lubrica glacie, vel trita niue, quàm decem equi in campestribus plaustris pertrahere solent. Quò autem ad lucem excellentem, ne tempori dormitionis eorum nocęat, satis opportuna remedia siue in ædibus, siue tentorijs seruant: immò nec lux clarissimè rutilans, aut caumata eius tantum obsunt indigenis, quantum tristissimi culices: qui forsitan Aegyptiacis sunt tristiores, vt infrà de eisdem erit ostendendum, & remedijs eorundem.

Onera duobus iumẽtis trahũtur immensa.

Culices tristissimi.

De nauibus neruo, & radicibus colligatis.

CAP. X.

VIA in extremis Aquilonaribus terris nullæ mineræ ferreæ, cupreę, aut argenteæ adhuc repertæ sunt, (licet beatissimus Iob dicat, ab Aquilone venire aurum) multusq;, & necessarius vsus nauigiorum, ob aquarum multitudinem ferro firmandorum, hominibus illis est inquirendus: ideoq; nauigia fabricaturi, maximè ad piscatorium vsum, fissiles pinos, & abietes in eorum nemoribus ad subtiles tabulas redactas (nullo existente ferreo clauo) tenerrimis arborum radicibus recenter extractis, quasi canopeis funibus insigni ingenio componunt. Alij restibus, & vimimbus arborum populearum, aut alterius generis, præterquàm quercinis, ad CC. milliaria Gothica, siue Germanica propè non crescentibus, nauigia ligant. Sed abietes, & pini adeò proceræ altitudinis, ac rectitudinis sunt, vt aptissimæ sint ad quemlibet necessarium vsum, etiam lucricupidis ad opulentum quæstum, quandò vltramarinis mercatoribus vẽdi possunt. Alij fabricando naues conuersis, ac contritis animalium neruis, præcipuè rangiferoꝝ, sole ventoq; siccatis, tabulata coniungunt. Sed hi nerui instar stuparum sunt à subtilioribus neruis pro vsu filorum purgatis, extracti, & excrescẽtes, prout alibi de vtilitate rangiferorum lib. de animalibus ostendetur. Omnia igitur nauigia vndecũq; fabricata, combinataq; fuerint, pinea pice (cuius inexhausta abundantia ibidem adest) diligentissimè liniuntur, clauisq; ligneis intus, foris ue, vbi opus fuerit, fortissimè compaginantur. Nauigia autem marinis fluctibus deputanda, admodum curta, non profunda sunt: sed valde lata, ꝓportione debita ꝓ vsu veloꝝ i tẽpestatibus reseruata, fabricatur: eò q; breues vndq; sunt, & spumosę, ꝓpter latentia sub aquis saxa, excitatę.

Aurę ab Aquilone venit.

Abietes fissiles.

Nerui loco clauorum.

Fila è neruis.

Pix.

Nauigia curta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nauigia durabilia.

Anchoræ arboreæ.

Vela lanea.

Scutha.

Haaper.

Cedunt̃q; vt in plurimum fluctibus, velut coriarius saccus, vndarumq; reflexioni: q̃ non duro, nec indomabili ferro, sed mollibus, ac tenacissimis viminibus, & neruis sunt compaginata. Longoq; tempore ab elemẽtorum iniuria, ob innatam picem, durant. Anchoris ex incuruatis fortium lignorum radicibus saxorum pondere connexis, & restibus populeis, seu betuleis, pro sufficienti longitudine funium, & laneo panno pro velo, vel arborum codicibus vtuntur, maximè in stagnalibus aquis, vti rarissimè in mari salso. Hæcq; nauigia Scutha appellantur: sicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari, & recentibus aquis, Haapar dicitur, sine quocunq; ferro diligentissimè combinatum. Sed vti miræ longitudinis est, ita & portentosæ celeritatis, vt volare videatur ad leuem impulsum. Rapidis fluminibus è sublimioribus locis descendentibus solummodò, & æstiuæ piscaturæ reseruatur. Quo genere nauigij periculosissimè inter montana flumina M. D. XVIII. descendendo euectus fui: adeò fragili ligno coactus sum, ob publica negotia peragenda, credere animam & salutem meam: eoq; formidabilior erat transitus, quò magis in littore signa apparuere, magni nominis personas ibidem vi fluminum suisse suffocatas.

Periculũ autoris.

De instructione sagittandi.

CAP. XI.

Viuendi genus

Arcus manuales

Sagittãdi disciplina.

Sagittę iq̃rẽdę.

ARTEM sagittandi quasi connatam professionem vniuersę gentes Septentrionales prosequuntur, præcipuè ex arcubus omni ætati, tempori, loco, & occasioni concessis, prout exprimitur superiori figura: in qua ætas, & exercitium ostenditur, quo viuendi genere sit occupata: & hoc à primęua ętate, qua soliciti parentes proles suas vtriusq; sexus, sed prȩcipuè masculos instruunt, quomodo manuales arcus (nam alio sagittarum genere non vtuntur) teneant, cleuent, deprimant, vel obliquẽt in telis excutiẽdis: atq; si telũ, vel sagitta nõ tacta meta iter arbores, herbas, vel niues euanuerit, aut è sublimi dimissa fruticibus, & arbusculis absc̃sa, quo pacto recuperi possit: hoc est, vt aliã, vel plures sagittas, seruata eadem arcus eleuatione, in longum vel altum dimissas, per cadẽtes inquirant.

inquirant. Nec longè ab ea reperibilis est, quam prius emisit. Huncq; modum tela recuperandi seruant balliſtarij totius plagę Septentrionalis. Pueris itaq; , vt metam diligentius tangant, candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atq; noui arcus apponuntur: similiter & puellis linea vestis. Tamq; periti euadunt, vt magno interstitio mediante obolum, vel acum (quatenus videre poterunt) infalliliter attingant, prout personaliter anno prædicto M. D. XVIII. in terris eorum constitutus vidi. Gens hæc vtplurimum pusillæ staturæ est, animoq; pusillo, eò quòd absq; vrbibus, aut castellis, vel in pagis, vel tentorijs, vel carris, aut solitudine vasta moratur: immò pars eorum in arboribus quadrato ordine crescentibus domos collocant, ne denso niuium casu in campestribus suffocentur, aut à bestijs famelicis insuperabili agmine congredientibus deuorentur: quo casu magna custodia fit prægnantium mulierum, & paruulorum, quos auidius tanquam delicatorem escam insequuntur, prout inferius de luporum natura dicetur. Mulieres, ac puellæ earum regionum valde fœcundæ, & pulchræ sunt, ea potissimùm causa, q candore, & rubedine opificio naturæ præcipuo formosiores habentur: nec fucum sciunt, aut scire volunt, etiam si venustatem eisdem natura negasset. Aestimo multos Italicæ nationis præclarissimos viros, præcipuè Venetos, in domestica amœnitate, ac pudicitia fore securiores, si eorum lasciuientes fœminæ fucatum ornatum maxima enumerata stipe ab Aethiopia, vel Aegypto anxia solicitudine non haberent. Solebat charissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, sacramentum Confirmationis nomine dignissimi viri Hieronymi Quirini Patriarchæ Venetiarum conferens, & ego post eum, dicere: Quam pulcherrimę Dei creaturę sunt hę puellulę, si sic sine fucato colore vsque ad optatam senectam peruenire possent, & vellent. Sed hæc pretiosa vanitas, læsa postmodum conscientia, accedentęq; senio, morbo, scabie, vertigine, facit eas omnibus creaturis turpiores. Igitur tutius viuunt homines supradicti in syluis, & vastis solitudinibus, sub mutua naturæ pulchritudine, & innocentia, quàm incolæ fortium ciuitatum sub legibus, & metu pœnarum. Quòd autem cernitur in superiori imagine homo pilosus, & caudatus, sic intelligendum est, quòd parentes tegunt siccatis animalium pellibus, prȩcipuè iuuenum virorum, corpora adolescentum, et puerorum. Nec vitio datur genti simplicitate morum, & innocentia taliter institutæ.

Premium artis

Acus pro meta sagittæ.

Domus ĩ arboribus.

Mulierę p̃gnantium custodia

Fœminæ pulchræ & fœcundæ.

Fœmiæ lasciuæ

Hiero. Quiri. Patriar. Vene.

Hoies pilosi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De venatione Lapponum.

CAP. XII.

Venãdi modus

VM alibi, videlicet primo lib. cap. II. dictum sit de Scrie/finnis, Biarmiensibus, & Finmarchis, & moribus, ac vita eorundem, hic adiungendum erit, qualiter in pandis, seu latis trabibus, seu lubricis tabulis, pedibus alligatis super valles, niuosos̃q montes, ac cacumina montium celerrimo transitu, lapsuq̃ præcipites in bestias efferuntur, arcubus et sagittis venatione quærendas. Cernitur hic fœmina solutis crinibus intendere saggittas. Nec mirum: quia sub polo habitantibus in vasto nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas, & multitudo, vt soli viri, nisi & fœminæ accurrant, non sufficiant ad earum venationem instituendam. Igitur eadem agilitate, & forsitan maiori, fœminæ venantur, vt viri. Attamen vir prædam diuidit, veruq̃ designat assandam: quidue domesticis, seu vicinis certa liberalitate donandũ sit, disponit. Nec tantum hæc venandi sagacitas in terrestres feras tam insidiosè, quàm apertè quærendas, extenditur, quàm etiam in aues diuersi generis, amplissimas solitudines inhabitantes: quarum plumis mollioribus pro lectis, pennisq̃ durioribus pro texturis neruorum vtuntur. Carnibus verò horum animalium frequentius assis, quàm lixis vescuntur. Pellium verò exuuias, vt proximo cap. dictum est, corporibus paruulorum filiorum, vel adolescentum adaptant, vti auium, pro capitum tegumentis. Ideoq̃ temerè apud plerosq̃ creditur, quòd sint corpore hirsuto instar brutorum, aut beluarum: quod forsan prouenit ob ignorantiam, aut voluptatem, quam inde plerique capiunt, vt supra fidem rerum dicant omnia comperta sibi apud remotiores terras, vt Paulo Iouio visum est.

Fœminæ venatrices.

Vir prædã diuidit.

Aues infinitæ.

Pellium vsus.

Inanis gloria.

De transitu equorum super montes niuosos.

CAP. XIII.

TRANSITVS huius hominis, & equi, quasi super clypeos militares, sic intelligitur. Sunt inter Septentrionalia regna Suetiæ, & Norueg iæ, montes alti limitanei, Doffrini dicti, ac alij similes, hyberno tempore adeò densis, & profundis repleti niuibus, vt per eos solidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verùm vt domestici negotiatores eiusmodi difficultatem ingenio superent, arteq̃ pondera leuent, crates, seu arcus leui, ac lato subere, seu cortice tiliando contextos, pedibus proprijs, ac equorum alligant, rugaq̃ niuium sine formidine depressionis (graui licet pondere onusti) conculcant, iterq̃ diurnum, duo scilicet montana milliaria (quę XII. Italica sunt) propter dierum breuitatem conficiunt. Noctè verò sub splendidissima luna duplatum iter consumunt, aut triplatum. Neq̃ id incommodè fit, cùm niuium reuerberatione lunaris splendor sublimes, & declines campos illustret, vt etiam montium præcipitia, ac noxias feras à longè prospiciant euitandas: inter quas montani lupi sub intenso frigore, mense præsertim Ianuario, agmine magno conglobati, sunt nocentiores, prout infrà de periculo luporum dicetur. Res autem, quæ tam ingenioso labore portantur, sunt sal, crustatum ferrum, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia saxa argenti, cupri, ac pelles pretiosæ. Vt autem equi ad iter niueum prouidentius instituantur, eos in niuosis vallibus à iuuentute exilibus sportis quasi corbibus ad pedes alligatis, cum leui onere dietim ducunt, vt assuescant pondera portare grauiora. Nec minus ductores corbibus sub plantis alligatis sese baculo inferius lato habilitant, & sustentant, vt his præambulis pro tempore imminentem valeant effugere necessitatem, & mortem. Euenit enim itinerantibus, vt Austro flante tantùm nix mollescat, vt impressis pedibus equi, vel hominis, nisi modo prouidcatur antedicto, quasi aperta vorago cedat: nec est qui releuet solum cum iumento, nisi fidis hominibus fuerit comitatus. Si in multis casibus verum est verbum Vę soli, certè horrendum est in hoc passu, nisi homo habuerit in tali casu subleuantem. Neq̃ hic prætereundum puto grauem autorem Strabonem lib. XI. de partibus Armeniæ valde similia ad hunc casum addu-

Doffrini mõtes

Corbes, crates, seu arcus sub pedibus.

Lumine lunæ euitant pericula.

Lupi nocentiores.

Res & mercimonia.

Baculo alleuiantur viatores.

Vę soli.

Strabo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

centem, his scilicet verbis: Armeniæ pars est Faunena, & Comisena, ac Orchistena: quæ equis abundat. Chorsena verò, & Cambisena, Septentrionales, & valde niuales sunt, Caucasijs montibus, & Iberiæ, & Colchidi vicini: vbi iter agentes in summis montium cacuminibus niue obrui dicuntur: nam ibi plurima cadit. Vnde baculos habent ad eiusmodi pericula, quos in summam niuem respirandi gratia exerant, vt eo signo auxilium ab aduenientibus consequantur: quapropter sæpe effossi seruantur. Eo igitur argumento clarum est, Gothicas, Sueticas, ac Norwegicas gentes Occidentaliores prouidentius artis sagacitate suæ saluti consulere, quàm apertis periculis se committere, & alienam, ac incertam deposcere commiserationem.

Baculis eleuatis auxilia petunt
Effossi hoies seruantur.
Prouidētia adhibenda.

De periculoso transitu intra montes.

CAP. XIIII.

MAIVS adhuc periculum in cauernosis montibus iter facientibus imminet: quia flatus, seu ventorum spiracula adeò vehementia ibidem concursu minutarum niuium excitari videntur, vt, nisi comportatis fossorijs, siue ligonibus, quibus viam aperiant, vix adsit spes, qua exeant altissimos montes, & profundissimas valles. Montes igitur hi præcipui sunt, Doffra, Schars, Sula, Horuilla, cum multis similibus: de quorum radicibus, vel vmbilicis, exeunt vastissima flumina, partim in Orientem, & partim in Occidentem. Perpetui enim montes, quasi linea dorsotenus tracta, ab Austro in Septentrionem continuo gibbo ducuntur: nominaq; fortiuntur à prouincijs, amnibus, vel forma locorum, vel bestijs versantibus in eisdem, vt ab vrsis, lupis, & ceruis, aut castoribus, & alijs animalibus omnimodè pilosis, quæ pro loci qualitate contra vim frigorum peroptimè sunt vestita. Ideoq; leones, cameli, simeq, asini, vel muli, vix eò portati superuiuere possunt, prout superius lib. primo de horribili frigore fuerat enarratum. Montes tamen hos incolæ hyemis tempore domesticatis rangiferis quasi iugalibus ceruis, oneribus non exiguis

Niues minutissimæ periculosiores.
Montium noīa
Flumina vastissima.
Noīa montiū à pilosis bestijs
Leones, cameli, &c. nō sunt i Aquilone.

exiguis penetrant, milliaribus Italicis propè ducentis. Vni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domesticati: quorum quilibet pondus suffert librarum ducentarum, & amplius.

De lege coruorum necandorum.

CAP. XV.

LEGE cauetur in Islandia, id est, terra glaciali, regno Norwegiæ antiquitus, & nunc subiecta, vt quicunq; noxiam bestiam occiderit, à fisco, vel Regio præfecto iuxta crudelitatem occisi cadaueris, & præsentati, constitutum suscipiat emolumentum. Cùm itaq; corui, etiam albi ibidem plus, quàm in alijs regionibus, agnellos & porcellos impetuoso volatu, ac vngularum raptu occidendo, sint feruiores, iuuenes terrarum incolæ eo labore se habilitant, & indurant, vt hanc depopulationem vlciscantur, plurimos coruorum occidendo sagittis: solaq; rostra funibus alligata præsidibus pro signo mercedem petituri demonstrant: quam & liberalissima largitione pari sagittarum numero, vt bestiæ fuerint interemptæ, compensant. Ita & de reliquis animalibus damnosis in tota Septentrionali plaga obseruatur, saluo quòd pelles grandium vrorum, præsertim alborum, scabellis sacrorum altarium, ne frigus sacerdotibus noceat, substernuntur. Nec dissimilis venatio murium apud Hispanicas nationes, Strabone teste, fuit. Incolæ enim harum terrarum, vt immunem haberent annonam ab eorum corrosione, publico stipendio conducebant huius pestis extirpatores: licet ea diligentia nil proficiebant. Præterea nec dissimile est, quòd duo cuniculi in insulam circa columnas Herculis, & Gades introducti, ferè eam totam subuertissent, nisi Romani opem quatocyus attulissent. Nunc verò continuis venationibus exterminati defecerunt. Quid insuper excelsa Romanorum potestas, stipendio publico ruricolis constituto, vt exterminarent locustas, seu bruchos (quos gryllos vocant) nedum agros, sed & arbores, & quæcunq; virentia depopulantes, interpolatis temporibus & annis fecerit, aliquando Romæ cum admiratione vidi: quoniam pro certa mensura, & numero enecatarum locustarum, pretium numerabatur, donec decresceret hoc noxium agmen. Sed nec alienum erit hic meminisse Mysiæ legationis

Islandia.
Corui albi occidūt agnos & porcos.
Sagittæ p̄ mercede reddūtur
Vrsi albi.
Pelles ad pedes altaris.
Mures Hispanici.
Cuniculi Romano exercitu superantur.
Grylli vel locustæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aper.

Cyri regis responsio.

Filius regis occisus.

ad Cyrum in hac forma : Apparuit , ô Rex, apud nos maxima res : aper,qui agrestia corrumpit opera : quem studiosissimè captantes, interimere non valuimus. Nunc itaq; te obsecramus , vt nobiscum filium tuum, ac delectos iuuenes , canesq; mittas, quo beluam è regione tollamus . Quibus respondit , Se filium,ob nouam nuptam, non missurum : sed Lydorum delectos , & venatores omnes cum canibus , mandatoq; , vt quàm promptissimè beluam de regione submoueant . Attamen filius Cyri , ne ignauus videretur , sua sponte pro confodienda bestia equis, & canibus properans , ictu lanceæ , qua aper occidendus erat , infelicissimo casu interemptus fuit.

De obsequiis erga senes.

CAP. XVI.

Reuerentia erga senes.

Modus descendi.

Modus ascendi.

Palus cõgelata.

Senum sentẽtia valet.

AETERVM quantam curam habeant populi Septentrionales erga senes , tam parentes , quàm alios veneranda senecta depressos , parumper ostenditur præmissa figura : qua senex præcipitem montem ,collemq; descensurus, pelli vrsinæ imponitur , filiorum,vel seruorum obsequio defferendus: hac tamen seruata cautela,vt posterior pars cutis, aut pellis , ob erigendos pilos , & retardandas niues , vel glacialem lubricitatem , antrorsum vertatur : & ita lentè delapsus , incolumis cum oneribus è sublimioribus locis ad ima defertur. Sed & hæc reuerentia senibus , & commoditas fit , vt cùm viam glacialem eo modo descendere nequeant ,obliquato gyrantium filiorum transitu paulatim in plana portentur : rursumq; si glacialis lubricitas ascendendo penetrari debeat , ne deorsum grauescens plaustrum resiliat , ramoso ligno suppositò (vt iumenta trahendo respirent) vel bifurcato ferro veniet sistendum. Hæcq; prouisio tam vtilis, quàm necessaria est in longinquis itineribus , vbi duobus, tribusue,vel pluribus diebus ascenditur , & totidem descenditur ad plantiem paludinosam, totaliter congelatam . Sed nec insuetum est genti , vbicunq; in via , aut æde occurrerit senex , illi locum cedere , & reuerentiam exhibere , iudiciumq; suscipere,& exequi,quod protulerit in sua professione , quemadmodum inferius lib. XIIII. de syluestribus iudicijs ostendetur . Adhæc igitur obsequia senibus exhibenda , adduci possunt duo filij

filij(iumentis præstò non occurrentibus) qui matrem XLV. stadijs plaustrali iugo ad templũ Iunonis omniũ laude , & admiratione traxerunt (esse Herodoto lib. primo) apud Argiuos: quicq; filij precatu matris, vt optimum mortalibus concedendum assequerentur , illico mortui sunt : testimonio ad posteros relicto , quòd satius esse homini mori , quàm viuere , vt supra eodem lib. cap. VIII. Quale etiam , & quàm vtile consilium prudens mater Gambarucha filijs , ne infinita populorum multitudo periret , ante exitum Longobardorum à Septentrione præbuerit,Saxo lib . VIII. meminit : scilicet vt seruata erga parentes ac liberos pietate , patria excessuri sorte deligerentur : quæ si senes inualidos obtulisset , robustiores se eorum loco exilio offerrent,eiusq; pondus pro debilibus perferendum sua sponte susciperent. Nec dignos esse vita,qui illam scelere,& sacrilegio comparare, parcteq;,ac prole tam iniqua sententia prosequi sustinuissent,charitatis loco crudelitatis officia peracturi. Postremò cunctos malè patriam demereri , apud quos parentum , aut liberorum amori proprij spiritus charitas præponderaret . Hæc Saxo . Sed neq; bestijs desunt pietatis obsequia erga parentes , cùm inter alias ciconiæ (redeuntis anni, & lętitiæ nuntiatrices) pennis parentes ob senium destitutos , nec ad proprios quærendos cibos potentes , plumis tegunt , & famem leuant , ac corpora fatigata reficiunt , donec in pristinum vigorẽ ala grandæua redierit: pia vicissitudine vitam,quam à parentibus acceperant, recompensantes. Quid ergo homines facere debebunt? quando & hanc pietatem brutis,& bestijs inesse cognoscunt . Prætereà Septentrionalium populorum mos est, vt minores maioribus natu obuij cedant via , ac deflectant : aduenientibusq; è sedili assurgunt , maioribus natu perpetuam reuerentiam exhibentes.

Duo filij iugales matrẽ duxerunt ad tem plum.

Gambarucha.

Sorte diuidũt. patriã exituri.

Ciconiæ miranda natura .

O parricida & sacrilege quid agis?

Senes perpetuò venerantur.

De baptizandis pueris syluestrium incolarum.

CAP. XVII.

ETSI multa de idolatris extremi orbis Septentrionalis , & eorum superstitioso cultu dicta sint , & quomodo spes est , vt aliquando audita diuini verbi vera prędicatione,ad communionem Christifidelium accedere non tardarent : tamen pia prævalẽte exhortatione Catholicorum sacerdotum , magna pars syluestrium hominum inducta est , maiorq; spes oritur , vt ámodo , sedatis alibi erroribus , vnanimiter inducendi accedant . Quòd verò tardare videntur , causa est, & hæc euidentissima , quòd maximè distant , ducentis scilicet , & amplius, millia- Distãtia maxia.

Idolatrę spes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ribus Italicis ab Ecclesijs Christianorum: ad quas, ob eam immensam distantiam, rarius valeant appropinquare. Veruntamen qui Christiano ritui sese subdiderant, obedientissimi reperiuntur: licet ob prædictam distantiam semel, aut bis in anno suas visitant Ecclesias baptismales, liberosq; lactentes cophinis, seu corbibus impositos, post tergum ligatos secum baptizandos comportant, aliaq; pondera, & munera pellium, præsertim pretiosarum, sacerdoti loco decimarum distribuenda. Sed non modò Bothniensium versus Septentrionem, verumetiam Vermorum versus Occidentem habitantium, hæc distantia, & incommoditas conuertendorum hominum ad fidem, est deploranda. Et ob id rarissimè presbyteri, sed nunquàm Antistites, solitudines illas, ob inuia loca periculorum plenissima, accedere possunt.

Corbibus portantur infantes

Decimas dant.

Loca inuia.

De conuersione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hospitalitate.

CAP. XVIII.

VIT olim hæc vltima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinæ terræ, pagana superstitione seducta: & ideò à via veritatis aberras, Deo cõtumeliosa, & proximis extitit violenta. At postquàm duo clarissima lumina, & sanctissimi viri, Ericus Suetiæ Rex, & beatus Henricus Vpsalensis Archipræsul, fidei Christianæ & regno Suetiæ circa annos salutis M. C. LV. prædicatione verbi diuini, paceq; oblata ac contempta, & victoriosa manu subiecissent, ac templa extruxissent, sacerdotesq; eidem genti præfecissent, facta est præcipua omnium virtutum amatrix, præsertim liberalitatis, & hospitalitatis: qua incolæ eius in aduenas, & peregrinos per summam benevolentiam vtuntur. Sunt inter se benigni, & modesti, atq; ad iram tardi: at si diu prouocati fuerint, tarditatem magnitudine vindictæ compensabunt. Habitant vicatim in parochias, & villas distincti. Ecclesias magnificè constructas habent, nouisq; erigendis magnoperè student. Sacerdotibus summam venerationem exhibent, decimasq; rerum omnium præstant: & rursus ab eis ita in lege diuina, interprete

S. Ericus rex. S. Hēricus pſul. 1155.

Finni conuertuntur.

Liberalitas.

Hospitalitas.

Vicatim hitaſ.

interprete in ambone ex more adhibito, instruuntur, vt pristinis erroribus extirpatis, ad honesta quæq; sequenda quadam mentis ingenuitate promptissimi, ac alacres efficiantur. Nec his dissimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur: qui deficientibus scholasticis disciplinis naturali lege ita instructi sunt, vt vitia detestentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim omnibus bonis eos affluere, qui rectè viuunt, ac nemini nocent: & econtrà ob detestanda crimina, fornicationes scilicet, & adulteria, furta, homicidia admissa, aues & bestias nemora, ac pisces aquas eorum frequentius reliquisse, nec antea, quàm orationibus ac benedictionibus sacrorum ministrorum offensa diuinitas placata fuisset, redijsse: de quo infrà lib. XVI. plura dicentur, immò & de multis remedijs diuersorum excessuum contra violatores Ecclesiæ, & pauperum, fideliter attendendis.

Sermo per interpretem.

Lex naturalis.

Orationibus depellitur caristia.

Remedia attendenda.

De causis tardatæ conuersionis gentium Aquilonarium.

CAP. XIX.

QVOD autem extremi Aquilonis populi ad fidem Catholicam in tot retroactis ætatibus & seculis integraliter haud vocati sunt, in primis causam præstare videtur inscrutabilis Dei prouidentia, quæ horas & momenta quando hoc opus pijssimum fieri posset) in sua posuerat potestate. Interea tamen & assiduè petendum erit, vt cùm messis multa sit, idoneos & efficaces operarios emittere dignetur in tempore opportuno. Et si ego viderer necessarius, nunquàm recusarem tam pium subire laborem, vbi diuinæ maiestati in cor Regis Suetiæ immittere dignaretur, vt sineret me iuxta ardētissimum desiderium meum adimplere tam optimum opus, quēadmodum annis XI. suscepto Archiepiscopali titulo illarum regionum incessanter cupieram, pro honore excelsi Dei, & omnium incolarum perpetua securitate. Nec dubitarem eius auxilio ita augere regnicolas in locis olim per me visis aptissimis, vt vbi nemo iam habitat, intra decennium habitationem capacem, & idoneam redderem, pro pluribus hominum millibus commodissimè habitaturis: vnde quæ Dei Deo, & quę Regis, Regi sufficienter, & omnimodè impenderentur. Sed, heu dolor, adesse tempus non cernitur, quo tanta vtilitas ad opus, & effectum felicibus auspicijs adduci credatur. Calumniatur quidam Lutheranæ vesaniæ fautor Ziglerus in Aquilonari geographia sua, præsules Septentrionales in culpa fore, quòd gentes illæ Septentrionales haud conuertantur ad Christifidelium sanctissimam communionem: quasi importabilia tributa Pontificibus daturæ, à sacro baptismate, & vera religione perterritæ alienarentur. Sed reuera vti hæc assertio impia & mendax est, ita Deus, qui veritas est, agnoscit & iudicat, Antistites in culpa non esse, quòd differtur hoc opus pijssimum: quia Episcopi vix gregem opere, & doctrina in Meridionalibus prouincijs suarum diœcesum olim acquisitum, ob persecutionem quorundam magnatum hæresibus infectorum, defendere sufficiunt: multominus in extremas Aquilonis prouincias peregrinando, nouum superaddere possunt, donec fortè plenitudo gentium fiat, & vnus pastor, ac vnum ouile. Attamen ius & autoritatem Metropolitanę ecclesiæ Vpsalensis defensurus, anno salutis M. D. XXVI. Ioannes Magnus protunc Electus, licet Apostolicus legatus, visitationem fecit in extrema Iempthia: vbi plus prouentuũ pauperibus erogauit ad solatiũ, quàm sibi retinuit ad necessariũ vsum, put latius videri poterit ī vita eius sub titulo Metropolis Vpsalēsis.

Causa tardę vocationis popłi Septētrionalis

Messis multa, operarij pauci.

Desideriũ autoris pijssimum

Bona regis et ecclesiæ facilimè amplianda.

Zigleri impia calumnia.

Antistites inculpabiles.

Plenitudo gentium.

Iempthia.

Io. Magni Archiepi Vpsal. liberalitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De modo alliciendi, ac conseruandi gentes in vera religione.

CAP. XX.

ONSTITVTO igitur electo Archiepiscopo, etsi populi in extremis regionibus præ magna alacritate omnem obedientiam, & benignitatem exhibere conati sunt: tamen benevolentiam hanc benevolentia studuit omnimodè superare, vt omnes comprobarent eum esse imitatorem illius veri pastoris, qui cognoscit, & pascit oues suas. Siquidem emendas, quæ summo sacerdoti iuxta diuinam legem pro delictis populi offerri consueuerant, in vsus pauperum liberaliter erogauit, etiam incendio amissis fortunis oppressos, atq; aliás tyrannica violentia afflictos adiuuit. Præterea laborantes intolerabili salis defectu, nedum salis coquendi artem (inter studendum extra patriam quęsitam) coquere docuit, sed & officinas, & sartagines in littoribus maritimis sine quocunq; lucro erigi fecit, erogans in eum pium & necessarium vsum ferè mille marcas monetæ maioris. Sed his, & similibus ingentissimæ pietatis studijs, quantum gratiæ & fauoris apud veros Catholicæ religionis cultores assecutus est, tantum odij, cùm è longissima visitatione ad aspectũ infamium Lutheranorum rediisset, reportauit. Veruntamen exemplo illius, qui velut ouis coram tondente non aperuit os suum, nunquàm desijt etiã in exilio XIX. annorum constitutus, inenarrabili patientia & fide laborare pro honore Regis Gostaui, & patriæ suæ, quæ à Lutheranis dæmonijs malè vexabatur: vt vinceret in bono malum. Quid verò boni peramplius egerit, aut alij venerabiles Dei præsules, pro salute, seueriss imæ (ne dicam ingratæ) patriæ suæ, in Metropoli Vpsalensi, & Apologia sua (quatenus opus fuerit) clarissimis exemplis ostendetur vniuersis. Et ita sit finis huius IIII. libri, vt adstus pateat ad antiquitates pugilum, & gigantum: qui si nunc viuerent, vtique cum bestijs, id est, impuris hæreticis, si viribus agendum foret, pugnare, & congredi non negarent.

Io. Magni Archiepi Vpsal. benevolentia.

Emendas largit afflictis.

Salis inuentio.

Sartaginum donatio.

Odium pro dilectione.

Exiliũ 19. annorum.

Patria ingrata.

Metropolis.

Apologia.

Pugnare ad bestias.

LIBRI QVARTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE GIGANTIBVS.

LIBER QVINTVS.

CAP. I.

TSI sacræ, profanæq; historiæ maxima gigantum, atq; pugilum gesta euidenter commemorant, clareq; quid, quóue tempore, & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint, attestantur: inutile tamen non erit aliqua his superaddere, quæ à cautibus, & saxis Septentrionalium regionum sunt eruta, palàm vniuersis latius per orbem reddere manifesta, dum ab antiquissimis, ijsq; rarissimis scriptoribus, in libros sunt relata. Regiones igitur extremæ aliás in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helsingia &c. adeò euidentia munimenta gigãtum curiosis, seu studiosis inspectoribus vbiq; exhibent, vt admiratione præuia credere cogantur, tam sublimem saxorum molem, tamq; immanem collium congeriem, nullo naturæ compendio, sed portentosis hominum viribus fuisse congestam, ac absolutam: etiam in campis, syluis, ac montibus regnorum Suetiæ, Gothiæ, ac Norvegiæ, vbi similia saxa conspiciuntur. Quid verò Saxo Grammaticus Danorum diligentissimus historicus, de sua tellure Danica in hac materia asserat, curiosus lector præfationem hi-

Gesta maiorum à cautibus extracta sunt.

Charta Gothica 1539. Venetijs facta.

Cõgeries colliũ

Saxo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

storiarum eius (quatenus libuerit) circa finem inspiciat : comperietq; Danicam regionem giganteo cultu quondam exercitam , prout eximiæ magnitudinis saxa veterum bustis , ac speluncis affixa testantur . Quod si quis vi monstrosa patratum ambigat , quorundam montium excelsa suspiciat , dicatq; si callet , quis eorum vertibus cautes tantæ granditatis inuexerit . Inopinabile nanq; quiuis miraculi huius æstimator aduertet , vt molem super plano minimè, vel difficile mobilem,in tantum montanæ sublimitatis apicem simplex mortalitatis labor , aut vsitatus humani roboris conatus extulerit . Vtrum verò talium rerum autores post diluuium gigantes extiterint , an viri corporis viribus ante alios præditi , testatur se parum notitiæ ex Daniæ antiquitatibus inuenisse . Fortè si superioris Suetiæ , atq; Gothiæ cautes , & saxa examinasset , præclarissima veterum gesta mirabili suo ingenio ad posteros transtulisset : cùm Suetia , & Gothia mille trecentis septuaginta annis Reges , & Principes habuerint , antequàm Dan primus Rex in Dania regnare cœpit : quorum magnifica gesta saxis insculpta, nostri temporis curiositas intuetur. Distinguit tamen ipse Saxo triplices quondam sub specie gigantum , ac pugilum, mathematicos extitisse , atq; inauditi generis miracula discretis præstigiis exercuisse . Primi fuere monstrosi generis viri Gigantes dicti , humanam magnitudinem corporum granditate superantes . Secundi Physiculatores,artem habentes phythonicam : qui quantum superioribus habitu cessere corporeo , tantum viuaci mentis ingenio perstiterunt. Inter hos , & Gigantes assiduum bellorum de rerum summa certamen erat, donec Giganteum genus armis subigerent , sibiq; & regnandi ius , & diuinitatis opinionem conscisserent . Tertij verò ex superiorum copula pullulantes, naturæ eorum nec corporum magnitudine , nec artium exercitio respondebant . His tamen apud delusas præstigijs mentes diuinitatis accesit opinio , prout III. lib . in multis cap . fuerat enarratum . Nec mirandum,si portentis eorum simplex consenserit in adulterino deorum cultu barbaries , cùm Romanorum olim immensa prudentia talium quorundam mentitis honoribus illudebatur , prout diuus August . de ciuita. Dei lib. II. cap. IIII. & lib. VI. cap. IX.de turpissimis deorum officijs modestius , quàm sceleris horror exigit, disputando, quamplurima adducit : quantæ scilicet turpitudinis,abſurditatis, indignitatis , ac falsitatis fuerit eorum profana cultura .

Immobilis moles.

Suetia & Gothia 1370. ānis antequàm Dania reges habuit.

Triplex genus mathematicorum.

1. Gigantes.

2. Physiculatores.

3.

Barbaries simplex.

Romanoꝝ prudentia illusa .

De diuersitate

De diuersitate Gigantum , & pugilum ,

CAP. II.

LIM in regno Helsingorum, qui nunc parent Regi Suecorum versus Septentrionem , gigas erat Hartbenus nomine , tanta præditus magnitudine,vt nouem cubitis dimensio longitudinis eius protenderetur.Habebatq; XII. athletas contubernales: quorum insignis proceritas dimidio inferior videbatur . Alter quidam Starchaterus , toti Europæ olim ob crebras (vt inferius dicetur) victorias nominatissimus . Similiter & Arngrimus, ac Aruerodus:de quorum etiam excellentissimis gestis infrà dicetur . Ne tamen à solis veteribus seculis exempla magnitudinis , aut fortitudinis mutuare videar, viros aliquot moderna memoria tam à mineralibus, quàm alijs Suetiæ,& Gothiæ provincijs adducere congruit , tanta fortitudine præditos , vt quisq; eorum in humeros subleuatum equum , vel bouem maximum , immò vas ferri sexcentarum , octingentarum , aut mille librarum (quale & aliquæ puellę leuare possunt) ad plura stadia portaret. Visus est etiã quidam equitem armatum subitò obuium , non agilitate tantùm , sed viribus in terram deiecisse , vèl detrusisse . Quòd autem de Hartbeno superius dictum est , iuuat simile adducere ex literis sacris , quòd Og Rex Basan de stirpe Gigantum genitus , lectum ferreum habuit longitudine nouem cubitorum, latitudine verò quatuor,ad mensuram cubiti virilis manus,prout Deutero. III. habetur : cuius autoritati impudentissimum est non assentire , vti & S. August. lib. XV. de ciuita. Dei cap. IX. de Gigantibus loquens attestatur,longè maiora corpora hominum extitisse , quàm hae nostra ætate. Dicit etiam Solinus Salaminę Euthymenis filium creuisse in triennio cubita tria sublimitate : sed incessu tardo, sensu hebeti,rosusta voce , pubertate festina , morbis citò absumptum . Deinde notatur in bello Cretico , cùm elata flumina impetu plusquàm vi amnica inuecta terras rupissent,post discessum eorundem humanum corpus repertũ esse , sublimitate cubitoꝝ XXXIII. cuius spectandi cupidine L . Flaccum legatum , Metellum etiam impendiò captos miraculo , quod auditu refutauerant , oculo potitos . Ex lib . de naturis rerum. In

Helsingi.

Hartbenus .

Athletæ 12 .

Starchaterus .

Arngrimus.

Aruerodus .

Equus portabil?

Puellarum vis.

Og rex Basan.

Lectus ferreus 9.cubitorum.

Euthymẽis filiꝰ triẽnio tribus cubitis creuit.

Humanum corpus sublime 33. cubitoꝝ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Puella longitudinis cubi. 50

Occiduis quoq; partibus reperta est puella (quam vnde fluuiorum gurgites ab Oceano adduxerant, ignoratur) in capite vulnerata, ac mortua, induta chlamyde purpurea, longitudinis cubitorum quaquaginta, latitudinis inter humeros quatuor.

Colossus.

Colossus etiam homo monstruosus fuit: quem occisum Tyberis fluuius cooperire nequiuit: ipsumq; mare per multa spatia sanguine rubro infecit, teste Adelino.

Vna manu duo viri mãducandi tenentur.

Prætereà tantæ magnitudinis homo aliquando visus est, vt in antro suo resupinus iacens, vna manu duos viros teneret crudos, eosdem manducaturus. Allegat Plinb. VII. cap. II. homines in Scythia inueniri, proceritatem quinquaginta cubitorum excedentes. Isidorus dicit, apud Indos Macrobios haberi longitudinis

Homines 50. cubitorum.

duodecim pedum.

Itẽ. 12. pedum

Gabinius Romanorum scriptor per Strabonem lib. XVII. citatus, scribit de sepultura Antæi, asserens eius tibiam sexaginta cubitorum longitudinem habere.

Tibia 60. cubitorum.

Huic profectò tibiæ non respondisset caliga Maximini Gothi Imperatoris.

Maximinus Gothus.

De sobrietate Gigantum, ac pugilum.

CAP. III.

Starchaterus Tauestus.

ASSERIT clarissimus Danicarum rerum scriptor Saxo superius allegatus, ac inferius frequenter allegandus, inter alios Septentrionales fortissimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine præditos, quendam fuisse Starchaterum Thauestum: cuius admirandas, & heroicas virtutes ita dignè extollit, vt raros sui æui similes vix habuerit in Europa, aut toto orbe: nec forsitan adhuc habet, vel habebit. Cumq; eidem excelsi spiritus viro permultas virtutes accommodat, inter alias ipsam sobrietatem fortibus viris summè necessariam, huic relationi peculiariter statuendam, vtpote speculum prurientis æui nostri nunc attentius intuendum. Erat enim (eodem Saxone teste) eiusdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum vsu auersa. Semper voluptate omissa, virtutis respectum egit,

Sobrietas.

Fortitudo.

egit, vetustos continentiæ mores imitans: ac rusticioris escæ paratum appetens, cœnæ sumptuosioris impendium fastidiuit. Igitur profusam dapum indulgentiam aspernatus, fumidoq; ac rancido cibo vsus, famem eò sapidius, quò simplicius pepulit, ne veræ virtutis neruos externarum deliciarum contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priscæ frugalitatis normam inusitatis gulæ suæ persitionibus abrogaret. Cæterùm indignanter ferebat assam dapem, eandemq; elixam, vnius cœnæ sumptibus erogari: edulium pro monstro accipiens: quod culinę nidoribus delibutum, fartoris industria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. Igitur vt Danicum luxum, Teutonum ritu (vnde effœminati fierent) introductum, auerteret, inter alia patrio carmine, multis dimissis, sic cecinit:

Rusticior esca.

Sapidius quò simplicius.

Assa daps vel elixa.

Fartor.

Teutonicus ritus.

Carmina Starchateri de frugalitate.

Fortium crudus cibus est virorum:
Nec reor lautis opus esse mensis,
Mens quibus belli meditatur vsum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus presso lacerare dente,
Quàm vorax lactis vacuare sinum
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus fouentes,
Coctilés paucis placuere sucei
Tempore prisco.
Discus herbosi vacuus saporis,
Arietum carnes dabat, & sutillas.
Temperans vsus nihil immodesto
Polluit ausu.
Lacteum qui nunc adipem ligurris,
Induas mentem petimus virilem:
Esto Frothonis memor, & paterni
Funeris vltor.
Occidet nequam, pauidumq; pectus:
Nec fugax fati stimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.
Vndecim quondam proceres eramus
Regis Hachonis studium secuti.
Hic prior Helgo Begathus resedit
Ordine cœnæ:
Hic famis primæ stimulum licebat
Aridis pernæ natibus leuare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia crusti.
Offulam nemo vapidam petebat:
Quisq; communes celebrabat escas:
Simplici tantum stetit apparatu
Cœna potentum.
Vulgus externum fugiebat esum:
Nec fuit summis epuli libido:
Ipse Rex paruo meminit modestam
Ducere vitam:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mellei temnens speciem saporis,
Combibit tostum Cereris liquorem:
Nec parum coctis dubitabat vti,
Assa perosus.
Mensa perstabat modico paratu,
Exhibens sumptum tenui salino,
Nequid externo variaret vsu
Docta vetustas.
Amphoras nemo, paterásue quondam
Intulit mensis: dolio profudit
Poculum promus: nec erat catillis
Copia pictis.
Nemo transacti venerator qui,
Cantharis iunxit teretes diotas:
Nec cibis lancem cumulauit olim
Comptus agaso.
Non breui concha, cyathóue leui
Prandium vanus decorabat hospes:
Nunc recens morum facies pudenter
Omnia presit.

Temperantia. Ebrij nunquàm Continentia.

TAlibus' itaq; argumentis plurimos ad temperantiam, & sobrietatem, cæteraſq; virtutes induxit, vt plericp inuenirentur, qui nunquàm ebriosa potione indulsisse dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum continentia, luxuriæ viribus eluderetur. Tamcp remotus ab omni lasciuia eorum animus erat, vt penitus dedignarentur spectatores esse mimorum, aut scurrarum: nec delicatam dapem parare, aut lautiori industria aliena culina paratam appetere, aut oblatam deguslare: nec cuiquam pernicioso voluptati animum, aut vires effœminandas offerre: ne veræ virtutis neruos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorum contagione commacularent.

Mimi, & scurræ.

Virtutis nerui.

De virtutibus

De virtutibus fortissimi Starchateri.

CAP. IIII.

ABENDO sobrietatem (vt proximè prædictum est) quàm aptè ad cæteras virtutes vinculum ampliare potuit, omnes, qui gentilium operationes intuentur, agnoscunt: clariorcp factus fuisset in meritis, si Christi doctrinæ, sicuti natiuitati eius, vicinitatem habuisset. Peregit tamen trium hominum secula, fortis & inuictus pugil, monstruosa & incredibili quadam virtute præditus, supra communem hominum staturam longè euectus, giganteam quandam molem præseferens, ita vt corporis magnitudini virium robur, & animi fortitudo responderet, vt nulli mortalium virtute cedere putaretur: cuius tam latè patens claritas fuit, vt adhuc quocp celeberrima gestorum eius, ac nominis opinio perseueret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis, & eis vicinis, speciosissima sibi peperit monimenta. Primùm in Vichari Norueginæ Regis iugulo, deorum fauori facinorum suorum principia dedicauit: deinde piraticam agens, profligatis latè prouincijs, Russiam inuasit, Regemcp eius Floccum superauit, & ingenti thesauro spoliauit. Ob hæc tam præclara militiæ principia, ab athletis Biarmiensibus, qui tunc præstantissimi habebantur, accitus, cùm plurima apud eos memoratu digna edidisset facinora, Sueonum fines ingreditur: vnde septenni militia peracta, ad Daniam se contulit: deinde in Hyberniam: ne vltimæ rerum humanarum mansiones ab eo intactæ consisterent: vbi duobus præstantissimis athletis congressus, victor euasit. Mox in Orientalia Russiæ contra eximiæ opinionis gladiatorem Visinnum properauit. Is enim Visinnus vicinas, longinquasq; prouincias omni iniuriæ genere vexauit, illustriumcp virorum coniuges, maritis spectantibus, raptas ad stuprum pertraxit. Cuius sceleris Starchaterus, vt alter Hercules, rumore excitus, tollendi autoris gratia Russiam petiuit, raptoremcp ad singulare certamen prouocatum oppressit. Deinde latius ad Orientem progressus, Byzantium peruenit: vbi inuictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretus, colluctando deuicit, ignotasq; terrarum partes proscripti titulo petere coegit. Igitur cùm nulla fortunæ sæuitia vires eius victoria fraudare potuisset, Poloniæ partes aggressus, eximium athletam Vasche, vel Vaszam, duelli certamine superauit. Nec longè pòst Hamæ pugili, apud Saxones gymnicis palmis clarissimo, congreditur: cuius pugno primum ita obrutus memoratur, vt genibus nixus, hu-

Starcha. tpe natiui. Christi.

Tribus seculis fortissimus vixit.

Corporis magnitudini virtus respõdit.

Floccus rex.

Athletæ Biarmienses.

Septennis militia.

Hybernia vltia orbis mansio.

Visinnus gladiator.

Stuprator occiditur.

Byzantium.

Tanna gigas.

Polonia.

Vasche Polonus athleta.

Hama Saxo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum mento contingeret: quam corporis nutationem egregia vltione penſauit: nam vbi reſuſcitato poplite manum expedire, ferrumq; diſtringere licuit, medium Hamæ corpus diſſecuit: eaq; victoria Saxones Danorum ſubiecit imperio: quo a deò ſeuerè abuſi ſunt, vt pro cubitalium quolibet indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur. Sed non diu violentum durauit imperium.

Hamæ corpus medium diſſectum.

Tributum cubitale.

De patrocinio oppreſſorum.

CAP. V.

Haldani militia

Armatus ſemp. Ebrius nũquam nec conuiua.

Scurrarũ ritus.

TRIVMPHIS his deductis omnibus in exteris terris, in patriam ſuam Suetiam eſt reuerſus: Haldanicq; militiam proxima familiaritate complexus, nunquàm bellorum exercitio abſtinuit, ita vt abſtractum delicijs animum, continua armorum intentione torqueret, ſibiq; nunquàm ebrioſa potione indulſiſſe diceretur. Ad conuiuia nunquàm ſuſtinuit inuitari, aſſerens, hunc ſcurrarum, & paraſitorum morem eſſe, lautioris alimoniæ gratia ad alienæ culinæ nidorem decurrere. Quocirca non ſecus ac graui iniuria affectus, inuitantes grauibus pœnis afficere conſueuit. Ab Helgone Noruegiorum Rege (qui nouem eximiæ ſortitudinis pugilibus, ipſo nuptiarum die ſub duelli prouocatione ſponſam rapere volentibus, congredi debuerat) ſuppliciter rogatus tanto diſcrimini auxilium afferre, tam promptiſsimo animo precibus aſſenſit, vt Helgone ad locum pugnæ præcedente, interiectis aliquot diebus profectionem orſus, tantum locorum diali itinere pedeſter emenſus prodatur, quantum præcedentes diebus duodecim equeſtres peragraſſe dicuntur. Interrogatus à pugilibus, an ei dimicandi virtus ſuppeteret, Non vnum tantùm, verùm quotlibet admiſſos excipiendi certiſsimas ſibi vires extare, reſpondit. Sequenti die cum contemptu aduerſariorum campum ingreſſus, ſub

Helgo rex Noruegiæ.

Pugiles 9.

Diale iter duodenali equipa rauit.

ſub montis cuiuſdam cliuo ſeſsione quæſita, aduerſum ventis, ac niuibus corpus præbuit. Tunc, ac ſi verno tempore apricandum eſſet, depoſita veſte, demendis operam pulicibus dabat. Purpureum quoq; amiculum, quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ ſponſæ) donatus fuerat, ſentibus iniecit, ne contra ſæuientia grandinis tela, indumentorum vmbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex oppoſito ſubeuntes, auerſum ventis ſedendi locum petunt: accenſoq; igne, frigus depellunt. Denicq; non viſo Starchatero, quendam montis faſtigio immittunt, qui tanquam è ſpecula eius contemplaretur aduentum. Is in deuexa montis parte ſenem proſpicit, ſcapulis tenus niuali deſuper reſperſione contectum: quem percontatur, an is ſit, qui promiſſas pugnæ partes agere debeat. Cunq; ſe eſſe hunc Starchaterus aſtrueret, ſuperuenientes cæteri, paritèrne omnes, an ſingillatim excipere ſtatuiſſet, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triſte canum agmen oblatrat, ſimul, non viciſsim eos abigere ſoleo. Ita ſe cum vniuerſis, quàm ſingulis confligere malle ſignificans, prius aduerſarios dictis, quàm armis contemnendos putabat. Inito conflictu, ſex eorum abſq; mutuo vulnerum receptu proſtrauit: tres verò reſiduos, quanquàm multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo conſumpſit: quæ quidem vulnera ſoli runicolæ filio, ob officij venerationem, credidit reſtauranda. Is enim euulſas ſtomachi partes priſtino loco reſtituit, elapſamq;
extorum congeriem nexili viminum complexione perſtrinxit.
Ne autem indonatam iuuenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus iniectam,
oblatæ dignationis præmium effecit.

Vnus contra 9. ſimul vno tpe.

Purpureũ amiculum.

Specula.

Triſte canũ agmen.

Dictis prius, quàm armis.

Pugiles 9. conſumuntur.

Runicolæ medicamen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De exercitiis eiusdem Starchateri.

CAP. VI.

Ingellus Daniæ rex.

Sordidum luxuriæ mancipiū.

Sarcia carbonū

Starchaterus fortissimus et eloquentissimus.

Virtutū cultor.

DVM autem Starchaterus apud Regem Suetiæ militaret, intellexissetq; Daniæ Regē Ingellum prorsus petulantissimi luxus illecebris mancipatum, vitiaq; pro virtute complexum, intermissis Regiæ maiestatis officijs, sordidum luxuriæ mancipium euasisse, dolenter tulit, tantę indolis iuuenem, tam inclyti patris filium exuisse. Eximium igitur carbonum fascem, tanquam opimam sarcinam, humeris suis Daniam petiturus impendit. Rogatus ab obuijs, quid tam insolitum onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus se perducturum astruxit. Nec minus quàm dixit, effecit. Tantum enim valuit fortissimi, ac eloquentissimi viri monitio, vt Ingellus ex enerui, & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor euaderet, patriscq; sui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradū extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus suis monitis satisfactum gaudēs, gratiasq; agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo quo sequitur, inter alia complurima ceciniſſe refertur:

Imberbis quando ductum, auspiciumq; sequebar
Militiæ Rex Hacho tuæ, lasciua perosus
Ingenia, & luxum, nil præter bella colebam.
Exereens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegaui, stomachoq; placentia fugi,
Fortia complexus animo, nancq; arma professus.
Aspera vestis erat, cultusq; parabilis olim,
Rara quies, somnicq; breues, labor otia longè
Propulit, & parco fluxerunt tempora sumptu.
Non vt nunc quidam, quibus insatiata cupido
Ingluuie cæca visum rationis inumbrat.
Horum aliquis vestis operosæ tegmine cultus,
Molliter ali pedem flectit, sparsamq; renodat
Cæsariem, & laxos patitur fluitare capillos:

Discere

Discere sæpe foro, turpicq; inhiare lucello
Gaudet, & hoc studio vitam solatur inertem,
Venali celebrans commissa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro iura lacessit,
Obterit innocuos, alieno pascitur ere,
Stupra, gulamq; colit, risu conuiuia mordax
Insequitur, sic scorta petens vt sarculus herbam.
Occidit ignauus, dum prælia pace quiescunt,
In media si valle cubet: testudine nulla
Tutus erit, qui fata timet: fors vltima viuum
Quæq; rapit, latebra lethum depellere non est.
Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoq; sub astra leuandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Semper prætereà tam remotum à lasciuia animum habuit, vt ne eius spectator esse sustinuerit. Nunquàm otium negotio prætulit: nec minimè quidem luxuriæ assensor esse voluit, mollium, & timidorum contemptor. Histriones, scurras, parasitos vbicunq; inter bellantes comprehendit, cædendos curauit: satius ratus in leuium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare supplicium, quàm pœna capitis funestum imperare discrimen. Eoq; modo iocularis ministerij, sordidęq; conditionis cateruam probroso verborum ludibrio multare contentus extitit, ne clarissimas manus turpissimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipse Starchaterus in eo famosissimo bello Suetico, quod Ringo Suetiæ Rex contra Haraldum Daniæ Regem gessit, præcipuum culmen. Eo siquidem bello nullum maius vnquam in Aquilonaribus regnis factum memoratur. Victor Suecorum Rex Danis imperauit. Periere ex Suecis XII. millia illustrium & procerum, ex Danis XXX. millia nobilium, at popularium vtriusq; partis nullus erat numerus.

Lasciuiæ nunquàm deditus

Otiosus nunquàm.

Scurras ędendos curauit.

Clarissimę manus in scurris non contaminandę.

Haquinus.

Haraldus.

12000. Illustriū Suecoꝝ et 30. millia Illustr. Danoꝝ, cæteroꝝ nullus numerus.

P

Universidad de Deusto
Biblioteca

De summa gestorum Starchateri.

CAP. VII.

Carmina Starchateri de vita sua.

DEMVM post egregiam facinorum suorum laudem in senium vergens, hoc succincto carmine totius vitæ, & militiæ suæ studium summatim sic expresit, autore Saxone:

At mihi (si recolo) nascenti fata dedere
Bella sequi, belloq; mori, miscere tumultus,
Inuigilare armis, vitam exercere cruentam.
Castra quietis inps colui, pacemq; perosus,
Sub signis Gradiue tuis discrimine summo
Consenui, victorq; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cædes
Egregium duxi, & strages celebrare frequentes.
Sæpe graues bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos, galeasq; teri, crudescere campos
Sanguine, loricas affixa cuspide rumpi,
Vndiq; thoraces admisso cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite pastas.
Hic aliquis fortè egregij conaminis autor,
Marte manuq; potens, mediũ dum pugnat in hostem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Casside perfossa, ferrumq; in vertice mersit.
Olo. Quando ter Olonis summo discrimine nati
Expugnator eram: nanq; agmine prorsus in illo,
Aut gladium fregit manus, aut obstantia fudit.
Curetes. Hæc grauitas ferientis erat. Quid quando Curetum

Littus, & innumera constratum cuspide callem,
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Nanq; aditurus agros confertos murice ferreo,
Armabam laceros subiecto sti pite gressus.
Hinc mecum egregijs congressum viribus Hamam
Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Obtriui Kyrios, vel quas alit Esthia gentes,
Et populos Semgalla tuos. Post hæc Tylemarchos
Aggressus, caput inde tuli liuore cruentum,
Quassum malleolis, atmisq; fabrilibus ictum.
Hic primùm didici quid ferramenta valerent
Incudis, atque animi quantum popularibus esset.
Teutonici quoq; me pœnas autore dedere,
Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua
Cæde reos, domini vindex ad pocula straui.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara
Vno septenos necui certamine fratres,
Teste loco: qui me stomacho linquente perosus,
Non parit arenti rediuiuum cespite gramen.
Moxq; ducis Kerri bellum nauale parantis,
Vicimus egregio confertam milite puppim.
Inde dedi letho Vaszam: fabrumq; procacem
Multaui natibus cæsis: ferroq; peremi
Rupibus à niueis hebetantem tela Visinnum
Quattuor hinc Leri natos, pugilesq; peremi
Biarmenses: gentis Hybernæ principe capto,
Dusline populabar opes: semperq; manebit
Nostra Brauellinis virtus conspecta trophæis.
Quid moror? excedunt numerum, quæ fortiter egi,
Quodq; manu gessi, ad solidum celebrare recensens,
Deficio: sunt cuncta meo maiora relatu.
Vincit opus famam, nec sermo suppetit actis.

Littus, & innumera constratum cuspide callem — Ligniferæ plantæ.
Armabam laceros subiecto sti pite gressus. — Hama.
Obtriui Kyrios, vel quas alit Esthia gentes, — Kyrij.
Et populos Semgalla tuos. Post hæc Tylemarchos — Norvegienses.
Quassum malleolis, atmisq; fabrilibus ictum.
Teutonici quoq; me pœnas autore dedere, — Teutones.
Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua — Suertingus.
Cæde reos, domini vindex ad pocula straui.
Vno septenos necui certamine fratres, — Septem fratres.
Moxq; ducis Kerri bellum nauale parantis, — Kerrus.
Inde dedi letho Vaszam: fabrumq; procacem — Vaszo Polonus
Visinnum Ruthenus.
Biarmenses. — Biarmenses.
Dusline populabar opes: semperq; manebit — Bauella Heed.

Sanè fuit hic vir haudduble dignus omni bellica laude, non animi solùm vigore, sed etiam corporis viribus excellens, præcipuaq; pedum pernicitate, vt vno die accelerando à superiori Suetia in Daniam pedester vsus sit: qualem alij diebus duodecim continuò gradientes vix habuerunt. Neq; id à veritate alienum creditur, cùm Solinus testetur, cursores Alexandri Magni vno die MCC. stadia transiuisse: quæ stricto numero vix XXXII. milliaria Germanica constituere possunt, Procopio referente. Prætereà adeò inuicti corporis fuit hic Starchaterus, vt ob continuam exercitationem, & vires augendas, induci non potuerit (etiam in rebus strenuè gestis) vt aliquid laboris sibijpsi laxaret, prout Imperatorem Probum pluries fecisse monstratur. — Starchaterus laude bellica dignus. Celerrimus. Cursores Alex. Magni. Stadia. Probus Imp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

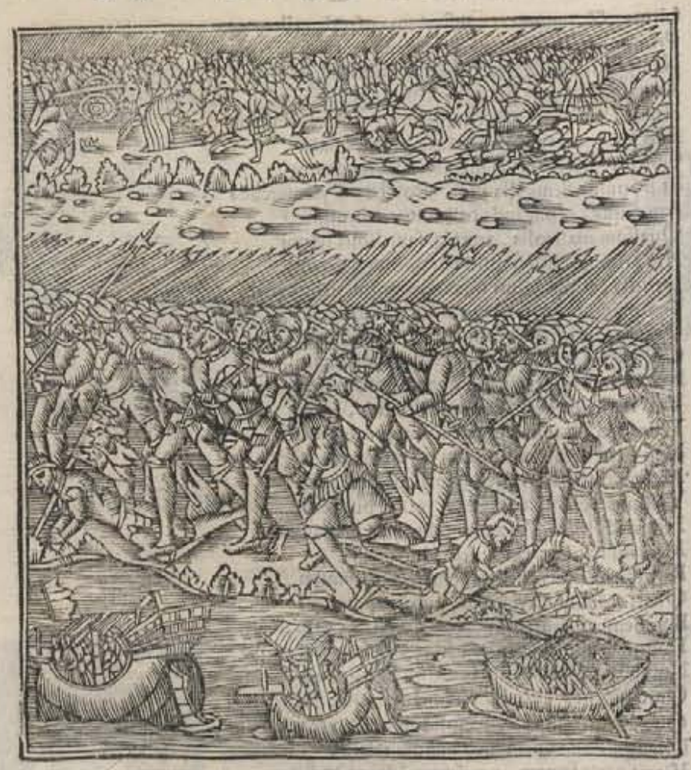

De maximo, ac terribili bello Suecorum, ac Gothorum: cui Starchaterus præfuit contra Danos.

CAP. VIII.

Haquinus rex, Haraldus rex.

Saxo.

Crantzius.
Io. Archiepſ Vpſalenſis.

CVM cauſam, & exordium, ac progreſſum, & exitum acerrimi prælij Haquini Ring Suecorum Gothorumq; etc. Regis, ac Haraldi Hildetan Danorum Regis, lib. VIII. hiſtoriarum excellentiſsimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo Sialandicus, omni æuo ſucceſſuro notiſsimam tradiderit, ac poſt eum euolutis iam quinquaginta annis Albertus Crantzius idē prælīū incidenter attigerit, nouiſsimuſq; omnium chariſsimus frater, & anteceſſor meus, Io. Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis, hoc vaſtum, & incomparabile bellum in Gothicis, ac Sueticis hiſtorijs ſuis ex ineuitabili propoſito veraciter, vt fidelem hiſtoricum decet, nuper conſcripſerit: ad me pertinere arbitror, vt fal-

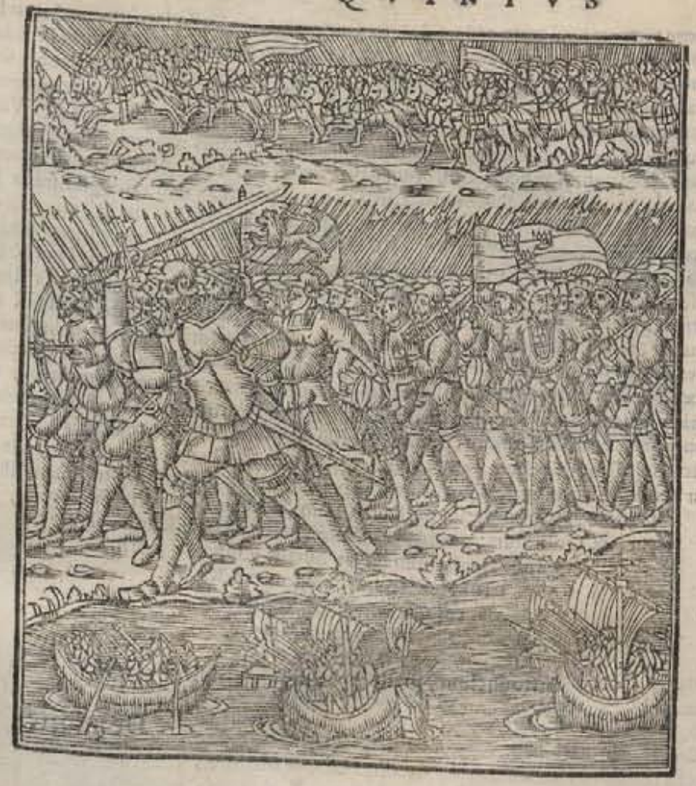

tem eiuſmodi formidabilis conflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugiles, & gigantes interſeram, præcipuè quia in nullo prælio Septentrionalium regnoꝝ, & vix vnquam in tota Europa tot fortiſsimi, vtriuſq; potentiſsimi tam terreſtris, quàm naualis exercitus duces, cum tanta vehementia, ac ardore belli ſeptennio præparati, concurriſſe leguntur, quemadmodum in hiſtorijs ſatis concordibus ſupradictarum regionum, ac Regum, & autorum fideliter conſcriptum habetur. Enumerantur in primis clariſsimi bellatores, vnde, & quo ſtemmate inſigniores pro parte Danorum fuerint: inter quos & fœminæ duæ, quibus virilem animum natura, arsq;, & experientia peritiam erogauerat militarem: Hetha, ac Viſna, Sclauonicæ ſtirpis illuſtriſsimæ mulieres: quarum altera prima dux erat, altera verò apprimè rei bellicæ perita, principale vexillum gerens, eo, dextraq; in conflictu, vrgente in acie Suecorum Gothorumq; Starchatero, vt infrà dicetur, priuata fuit. Similiter ex parte oppoſita duces inſigniores enumerantur, maximè quòd Starchaterus Suetici Regis Ringonis principalis exercitus director fuit, atq; in eius exercitu Vegtbiorga puella acerbiſsima bellatrix, vt inferius oſtendetur. Numerus nauium Ringonis pro Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: ſed Danorum non impar erat. Præparatis igitur vtrinq; nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad prælium requiſitis, lituiſq; canentibus, aſperrimum fortiſsimarum gentium tanto tem-

Prælīū vix maius in Europa Septennio ppa ratū bellum.
Bellatores clariſsimi, et fœmię Hetha.
Viſna.
Vexillo priuat & dextra.
Starchaterus belli director.
Vegtbiorga puella.
Naues Sueorū 2500.
Danoꝝ plures.
Acies.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Armoꝝ ſtridor
Vulneꝝ vapor
Funditoꝝ opa
Pila.
Ferratæ clauę.

pore præparatum, tanto ardore de inuadendo, ac defendendo imperio conſeritur bellū, vt crederes repentè (inquit Saxo) terris ingruere cœlum, ſyluas cāpoſcp ſubſidere, miſceri omnia, antiquum rediiſſe chaos, diuina pariter & humana tumultuoſa tēpeſtate confundi, cunctacp ſimul in perniciem trahi. Nam vbi ad teli iactum peruentum, intolerabilis armorum ſtridor incredibili cuncta fragore compleuit. Vapor vulnerum repentinā cœlo nebulam intendebat: dies effuſa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At vbi pila manu, aut tormentis excuſſa, cominus gladijs, ferratiſcp clauis decernitur, tum verò plurimum ſanguinis periclitatum eſt. Igitur feſsis manare ſudor corporibus cœpit, mucronumcp crepitacula eminus audiebantur. Illic Starchaterus, qui belli huius ſeriem ſermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi Regis proceres, Hun & Elli, Hort ac Burgha à ſe proſtratos, abſciſſamcp Viſnæ dexteram commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem ſtrauit: & ipſa quoqp, altero inſtante hoſte, interempta eſt. Tanta enim vi periti arcuum Gothones neruos intenderant, vt clypeos quoqp iaculis tranſuerberarent: nec alia efficacior cædis extitit cauſa. Loricas, galeaſcp perinde ac inermia corpora ſagittarum acumina penetrabant. Centum quadragintaquatuor ſagittis Vbbo quidam fortiſsimè pugnans, transfoſſus interijt. Summa etenim ſagittariorum vi, inſtantibus Dalacarlis, recruduit ſemper bellum contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excuſſus, claua aurigæ proprij excerebratus interijt procerumcp triginta millia ex ſua acie, atcp duodecim millia ſimilium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum: popularium verò numerus erat infinitus. Regnoqp Daniæ iuſſu Regis Suetiæ Ringonis præficitur Hetha numero regentium XLVI. cui ſucceſsit Olo, per Starchaterum ab inſidiatoribus introductum, pretioqp corruptum, interemptus.

Soth pugil.
Guthones ſagittarij.
Loricæ ſagittis penetrantur vt aquę.
Vbbo 144. ſagittis pfoſſus interijt.
Haraldus claua aurigę peremptus.
Hetha regia pſficitur Danis.

De morte

De morte Starchateri.

CAP. IX.

POSTREMO iam prolixa fatigatus ętate, & labore, ne ſenij vitio priſtinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, ſi voluntarium ſibi conſciſceret exitum, fatumcp proprio maturaſſet arbitrio, (olim nancp rei bellicæ deditis morbo oppetere probro datum eſt) aurum librarum CXX. quod iampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appenſum gerebat, emendi in ſe percuſſoris gratia: nihil aptius ratus, quàm ſi aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ ſalutis impenderet. Itacp Hatherum ſplendido loco natum, cuius olim patrem occiderat, obuium nactus, hortabatur, ne à parentis ſui interfectore pœnas exigere vereretur: hæc facientem auro, quod gerebat, potiturum eſſe promittit. Et vt eius in ſe animum vehementius efferaret, huiuſmodi exhortatione vſus eſſe traditur:

Morbo mori militibus probroſum.
Pretium petita mortis 120. libræ auri.
Hatherus.

Præterea Hathere priuaui te patre Lenno.
Hanc mihi quæſo vicem referas, & obire volentem
Sterne ſenem, iugulumcp meum pete vindice ferro,
Quippe opem clari mens percuſſoris adoptat:
Horret ab ignaua fatum depoſcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas eſt.
Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens, vetus excidenda: miniſter
Naturæ eſt, quiſquis fato confinia fundit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et sternit quod stare nequit: mors optima tunc est,
Cùm petitur, vitæq; piget, cùm funus amatur,
Ne miseros casus incommoda proroget ætas.

Pecunia.

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem tam fruendi æris, quàm paternæ vltionis capessendæ cupidine concitatus, obsecuturum se precibus, nec premia repulsurum, spopondit. Cui Starchaterus cupidè ense prębito, pronam postmodum ceruicem applicuit, ne timidè percussoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter vteretur, hortatus: præfatusq; , quòd si peracta cæde ante cadaueris lapsum caput, ac truncum medius interliliret, armis innocuus redderetur. Igitur Hatherus adacto vegete gladio, senem capite demutilauit: quod corpori auulsum, impactumq; terræ glebam morsu carpsisse fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percussor tamen promissis fraudem subesse veritus, saltu abstinuit: quem si temerè egisset, fortè lapsi cadaueris ictu obrutus, occisi senis pœnas proprio funere persoluisset. Verùm ne tantum athletam busti inopem iacère pateretur, corpus eius in campo, qui vulgò Reling dicitur, sepulturæ mandandum curauit. Ita ex vehementia hydropisis Adrianus Imperator audacissimum barbarum minis,& muneribus coëgit, ac solicitauit, pro morte sibi sub mammillis inferenda: sed ad tantum facinus ferox homo induci non potuit: quia, teste Dione Cassio in vita Adriani, ausugit.

Starchateri mors virilis.

Starchateri caput terrã momordit.

Occisor formidat pœnam.

Reling.

Adrianus Imperator.

De Haldano

De Haldano, aliisque pugilibus ab eo deuictis.

CAP. X.

ACCEDIT præterea alius claræ memoriæ Gothorum pugil, Haldanus nomine, Gotho patre, videlicet Rege Carolo genitus, ijsdem temporibus florens: cuius admiranda gesta atq; facinora, eó diligentius præsentibus inserta sunt, quò insigniori fortitudine deducta noscuntur. Is primę militię annis piratica transactis, certamini Suetico se immisit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carminibus ferri peritum, adesse didicit, eximiæ magnitudinis clauam, ferreis confertam nodis, tunsionis vsibus adaptauit, perinde ac præstigij vires ligneo robore debellaturus. Deinde cùm cæteris conspicuæ virtutis habitu præemineret, inter acerrimos hostes obnupto galea capite, scuti inops, clauam in obiecta clypeorum munimina gemina manus ope retorquebat: nec vllum tantæ soliditatis obstaculum erat, quod non fustatim clauę impulsu obteret. Quo euènit, vt occursantem sibi in acie pugilem, acriore gestaminis impactione subrueret. Victus tamen, & saucius, Suecorum potentiæ cessit, in remotas terras dilapsus: viribusq; opera veterani militis, qui medendi artem curatione propriorum vulnerum dudum didicerat, restitutus, quodam insigni pugile Thorone in suam societatem accepto, Suecis denuò stratagemate classico congreditur: victorq; excedens, Siualdum quendam cum septem filijs natura, habituq; ferocissimis, nouum molientibus insultum, sub prouocatione (satis informi clava vsus) pariter oppressit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helsingum, nouem cubitorum proceritatem (vt superius dictum est) habentem, (quòd raptas Regum filias stupro corrumpere gloriæ loco ducebat, illustres nuptias humilibus præferre, tantoq; se clariorem existimare consueuerat, quantò splendidiores concubitus per vim assequi potuisset) malleo mirę granditatis vnà cum sex suis athletis simili violentia, ac scelere debacchantibus, validè contriuit. Præterea Egtherum Finnensem, quòd piratica plurimos hinc inde molestaret, nauali q; prælio expugnari nequiret, ex prouocatione secum decernentem oppressit. Deinde cùm Hatheri Norvegiani Regis filiam Thorildam à Grimmone eximiarum virium athleta, sub duelli comminatione expeti comperisset, edictumq; à patre esset, potiturum ea, qui pugilem amouisset: quan-

Haldãus pugil Carolus rex.

Haqnus pugil.

Ferę hebetatur

Clava clauis acuta.

Milites veterãi medici periti.

Thoro pugil.

Siualdus cũ 7. filijs.

Hartbenus Helsingus 9. cubitorum.

Hartbenus occiditur.

Egtherus finno.

Thorilda regis filia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm ad ſenectutẽ cœlebs peruenerat,nõ minus tamẽ Regis promiſſione, quàm athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum acceſsit. Grimmonem appetens, extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte perſecuit. Quod factum Grimmo admiratione proſecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Statimq; ferrum exerens, obiectum clypeum gladio conuulſit: cuius immorantem ictui dexteram Haldanus ferro corripuit, vulnereq; in femur miſſo, eum perpetuò reddidit mutilatum: vtq; reliquias languentis vitæ retineret, pecuniarum multatione coẽgit. Poſtremò Ebbonem plebeium inſignem piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum, atq; dimidium regni in dotem poſtulantem, ea audacia repreſsit, vt deſpicabiles generis ſui ſordes,eximiq; nobilitatis ſplẽdori miſcere nõ præſumeret, multominus regni conſortium affectare. Atq; ea prolata comminatione, die non ſuppetente, ſub ſplendida luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monſtro exhibiturus.

Grimmo pugil

Multa pecuniæ Ebbo pirata.

Nocturnum certamen.

De alio quodam Haldano, & geſtis eius.

CAP. XI.

NEC minori claritudine inter fortiſsimos pugiles memoratur alter quidam Haldanus Borchari Noruegiani, atq; Drothæ Regiæ prolis filius: cuius iuuẽtę initia ſtoliditatis opinione referta fuere: ſequens verò ætas fulgentiſsimis operum inſignibus illuſtris euaſit, maximiſq; vitæ ornamentis inclaruit. Adoleſcens pugilem ingenuæ famæ, quòd ab eo pueriliter obludens colapho percuſſus eſſet,geſtamine,quod in manu habebat, petitum oppreſsit: augurio apud omnes relicto, quanta animi, atq; virium magnitudine in hoſtes triumphaturus eſſet. Ea tempeſtate Retho Ruthenorum pirata plures ,puincias rapinæ,& crudelitatis iniurijs profligabat:cuius tam inſignis atrocitas erat, vt cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hic etiam ſecretiores corporum partes ſegminibus ſpoliare deforme non duceret. Vnde graues adhuc, immaneſq; rapinæ, Rotheran cognominari ſolent. Habebat & aliam torquendi

Haldanus.

Augurio vẽturi triumphi.

Retho pirata.

Viliſsimus pdo Rethare.

torquendi fæuitiam beluinam, quam verecundiæ cauſa volens prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani pater, Rethoni ſe obiecit: quorum vt mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus verò eam pugnam vulneribus affectus exijt: è quibus vnum ori euidentius inflictum habebat, adeò cicatrice conſpicuum, vt ęteris ſanatis, carnis excremento ſarciri nequiret: quæ res contumelioſum os nomen ei peperit: vnde perennem gloriam pro honeſtate, & patria pugnans, equius meruiſſet. Sed quid virtuti dignum vnquam retribuit calumnioſa interpretatio malignorum? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, vt vbicq; ob inſignem fortitudinem formidabilis haberetur: vnde & ea fiducia ductus, concupiſcere cœpit conſortium nobiliſsimę virginis Giurithæ, regij ſtemmatis eo ſeculo in Dania vltimæ hæredis: que cauendæ iniuriæ gratia, conclaue ſuum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cùm Haldanus ſemel fortè veniſſet, abeſſentq; pugiles, quorum ipſe fratrem impubes extinxerat, Oportere eam, inquit, caſtimoniæ rigorem honeſtiſsimo coniugij decore permutare, vt lapſa regni gubernacula copulæ ſuæ beneficio reparare poſſet. Se ergo nobilitatis ſplendore conſpicuum, nuptialibus ab ea votis reſpici hortatur, quòd ob dictam cauſam voluptati aditum datura videatur. Cuius reſponſione intellecta, didicit ſe nedum generis claritudine imparem exiſtimari, ſed oris deformitatem ſibi exprobrari: obſecrat, ne cui tori conniuentiam præbeat, antequàm reditus interitúſue ſui certitudinem cognouiſſet. Quem athletę Giurithæ locutum indignè ferentes, diſcedentem inſectari conantur. Quo viſo, mox quercu ſucciſa, atq; in clauæ habitum redacta, ſolus cum duodecim manus conſeruit, eoſq; ſpiritu ſpoliauit. Deinde augendæ claritudinis titulo Ruſsiam ingreſſus, ſumma omnium dignatione ſuſcipitur, atq; in breui (feruente inter Sueos, & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli prouocatione oblatos interemit: & in poſtremis proprium fratrem Hildigerum, ſeptuaginta pugilum oppreſſorem (dum pietatem fortitudini, ſe fratrem manifeſtante, non præponeret) gladio panniculis, ne carminibus hebetaretur, obducto, occidit. Deinde Siuarum Saxonicum,quòd nuptialibus triumphis ſponſam eius Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emenſo regreſſu inter conuiuantes oppreſsit: ſponſaq; lęto applauſu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetan: de quo cap. VIII. dictum eſt. At finaliter à Veſeto inſigni pugile, in Sialandia pro reſtituenda lacerata patria pugnans, occiditur.

Os contumelioſum.

Interpretatio calumnioſa.

Giuritha.

Conclaue.

Rigor caſtimoniæ.

Haldanus nuptias ſuadet.

Quercu exciſa duodecim ,p/ſtrauit.

Hildigerus 70. pugilũ oppſſor.

Gladius hebetatur.

Siuarus Saxonicus.

Haraldus Hildetan rex.

Veſetus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Olone Vegeto.

CAP. XII.

Olo Vegetus tyrocinij virtute auſpicat. Gunno latro.

OLO Vegetus vix tertio ætatis luſtro peracto, tyrocinium virtute auſpicatur. Cùm enim percepiſſet Gunnonem proximas manſioni ſuæ ſyluas per atrox latrocinium obſidere, atq; innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Noruegiano impetrat: canecq; crudeli ſecum accepto, ac equo, profundam ſyluam ingreditur: hominum veſtigia niuibus impreſſa cognoſcit. Quo ſigno ſuperatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas inuenit: quorum ſtabularium artuatim confractum, primò interemit, tectoq; tranſuerſum iniecit: deinde patrem filiumq;, tanq; ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane conſumpſit. Sed ne ipſe quidem incruentam geſsit victoriam: nam aduerſo corpore ſuſcepit vulnus: quod ſedulo cane perlinctum, citius ſanatum inuenit: moxq; ſtipitibus capita, atq; cadauera latronum, in ſignum reſtitutæ ſecuritatis, infigi iuſsit: qua etiam fortitudine XII. pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua inſula (vt ſequenti capite dicetur) oppreſsit. Erat prætereà illi acre ingenium viribus coniunctum, vt facili manu ferociſsimos hoſtes conficeret, aut fugaret: vnico quandoquidem ſatellite muliebriter culto contentus, modo ſeruato, vt ſuum comitiſq; ferrum cauatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet, repentè immergere poſſet. Eoq; ſtratagemate vſus, potentes plerunq; aduerſarios ſuperauit. Deinde piraticam longè lateq; militaribus armis exercens, LXX. maritimos Reges nauticarum virium certamine conſumpſit. Quo euenit, vt inſigniores pugiles eius conſœderationem peterent, atq; plures ejrenati ingenij iuuenes eius fierent ſtipatores. His viribus inſtructus, ita finitimos Reges ſola opinione caſtigauit, vt ijſdem gerendorum bellorum manus, curam, audaciamq; detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem peruenit: eò charior illi factus, quò cæteris eius aulæ principibus ſingulari fortitudine ſimilior erat: vnde & princeps

Alteq; ferro, alteq; cane occidit.

Linctu canis ſanatur.

Pugiles 12. interempti.

Trondorum regis filia.

Satelles muliebriter cultus.

Cauatis baculis ferrum geſsit.

Reges 70. necati

& princeps maritimę claſsis (quæ numerum duorum millium & quingentarum nauium continebat, vt ſuperius cap. VIII. dictum eſt) conſtitutus, eam in ſeptem Regum manu, conſilioq; promptiſsimorum ſibi adhærentium eo ordine, ac piratico ſtudio gubernabat, vt Danorum potentiſsimam claſſem victorioſo titulo ſuperaret, prout Rex Ringo totius Suecorum terreſtris agminis victorioſus ductor extabat. Tandem vt cap. VIII. dictum eſt, Rex Danię factus, ob meram crudelitatem à Suetico pugile Starchatero interemptus eſt.

Princeps maritimæ claſsis.

Piratico ſtudio 7. regum dirigitur claſsis.

Ringo rex Suetię victor Danorum.

Adhuc de eodem pro pudicitia victoriosè pugnante.

CAP. XIII.

ERANT olim in montanis Noruegiæ penes Occidentalium Gothorum limites, gemini pugiles, ijdemq; fratres, Schatus & Hiallus nomine, tantum præſumentes inſolentię luxum, vt effreni petulantia excellentis formæ virgines parentibus ereptas, concubitu violarent: quo euenit, vt Eſam quoq; Olaui Vermorum Regis filiam, raptui deſtinantes, patri mandarent, ſi illam externæ libidini famulari nollet, per ſe, vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etſi paternæ clementiæ, ſub incommodis decrepitæ ſenectutis ſuſpiranti, maximè probroſum erat: attamen exhauſtos corporis neruos propinquorum ingenio, & viribus in filiæ iuſtiſsima defenſione erigere conabatur. Interim Olo adoleſcens Noruagicus, ſplendido loco & familia genitus, horrore ſceleris permotus, oblataq; pugnæ facultate gauiſus, Olaui penates agreſtium cultum mutuatus accedit: vbi cùm inter extremos diſcubitu frueretur, mœrentem Regis familiam conſpicatus, eius filio de induſtria propius accerſito, cur cæteri luctuoſa facie eſſent, inquirit: quo aſſerente, ſororis ſuę pudicitiam, ni cuiuſpiam defenſio ocyus intercederet, proximè per acerrimos pugiles profanandam. Rurſum percontatur quid prędmij recepturus foret, qui ſalutem ſuam pro virgine deuoueret. Super quo Rex per filium interrogatus, filiam propugnatori ceſſuram reſpondit: quę vox præcipuam Oloni ſubeundi diſcriminis cupidinem attulit. Conſueuerat autem vir-

Scathus. Hiallus.

Eſa filia Regis Vermorum.

Olo Noruagicus.

Filia Regis propugnatori permittitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virgines cõtemplantur hoſpitum vultus.

Vigor ſtuporẽ hebetat.

Hoſpitis benignũ ꝓmiſſum exhilarat oẽs.

Furti à tergo eẽdere infame cẽ.

Occiſi 12.

Odmundus.

Sicut fecit ita factum eſt illi.

go (referente Saxone) prout hodie Aquilonaribus mos eſt, hoſpitum vultus propius accedendo, quàm curioſiſsimè prælato lumine contemplari, quò certius eorum mores, cultumq; perſpiceret, vt omnia ſigna habitudine corporis notata, parentibus oſtenderet iudicanda. Quæ more prædicto Olonem ſcrutata, inuſitato oculorum eius horrore perſtricta, penè exanimis concidit: tadeò vigorem ſtupor hebetat) cauſamq; trepidationis ſuæ illicò parenti reuelat. Quo conſyderato adoleſcens pupillas, ne viſentibus formidini forent, palpebris arctius obſtringendas curabat, depoſitoq; pileo, quo facies obnupta erat, circumſtantes hilarem animum abiecto omni metu aſſumere iuſsit. Nec ſegnius actum, quàm iuſſum fuerat: mox euẽnit: ita vnius hoſpitis benignum promiſſum, communem omnium formidinem propulſabat. Interea Hiallus & Scatus, cum decem vernaculis ſuperuenientes, tanquam puellam Regiam illico ſublaturi, Regem tumultuoſo clamore, ni filiam ſiſteret, euocantes in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo ſponſione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicantis inceſſerent, ſed aduerſis tantùm pugna congreſsibus ſtarent. Deinde gladio à maioribus relicto ſolus XII. proſtratis, maius adoleſcente opus edidit. Cæterùm pugnæ locum inſula dabat: vnde non longè vicus abeſt, nomina occiſorum fratrum referens vſq; ad præſens. Igitur ex puella ſibi in præmium victoriæ data, filium ſuſtulit Odmundum.

Deinde clarior indies in arduis prælijs euadens, ad vltimum in balneo inſidioſè occiſus eſt, prout illi dudum à ſene quodam vaticinatum eſt, dum regulum Thoronem hoſpitij iura violando interemit.

De

De Arngrimi, & Aruarodi pugilum geſtis.

CAP. XIIII.

HOC quoq; loco prætereundum non eſt, quomodo conſilio Regis Suetiæ Erici Diſerti, cuius mentio poſthac fiet, quidam Arngrimus inſignis pugil Sueticus, contra Septentrionales Reges Scricfinniæ, & Biarmiæ præliando, triumphãdoq; focer factus ſit Regis Daniæ Frothonis, quòd eius imperio vltimos humanarum rerum terminos adieciſſet, egregiiſq; operum titulis patentem eius claritatem latè per orbem ampliaſſet. Suſtulit autem, teſte Saxone, XII. filios ex Oſura. Hi ab adoleſcentia piratico muneri incumbentes, vno omnes nauigio fortè inſulam Sampſe aduecti, duas in maritimis naues Hialmeri atq; Aruadori, Norwegianorum piratarum, reperiunt: quos pugna adorti, remigibus in abſentia gubernatorum mox vacuefecere, mœſtiores facti, quòd principales eorum rectores non interemiſſent: vnde & partam victoriam, vti inanem, ita ſecuritate vacuam contempſerunt: animaduertentes ſequentibus prælijs ſeſe maiora diſcrimina, & fortè indigniore fortuna ſubituros. Quippe prædicti piratæ, quorum iampridem abrupto clauo tempeſtas nauigia lacerauerat, alterius excidendi gratia nemus ingreſsi, ligni rudem extenuare materiam, dolabris couſq; eam ambientes, donec formam induceret naualis inſtrumenti. Quod cùm humeris impoſitum ſociæ cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filijs recenti oppreſſorum cruore madentibus laceſsiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti ſunt. Nec par quidem congreſſus extabat, cùm geminam biſſena manus exciperet. Cæterùm victoria numero non reſpondit: interfectis enim omnibus XII. prædictis, oppreſſoq; ab eiſdem Hialmero, victoriæ Aruarodum titulus non fefellit: quem ſolum ex tanto ſociorum numero fortuna ſeruauit: qui infirmiem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum niſu, tanta vi hoſtium adegit corporibus, vt duodecim vnico eius impulſu contuſos elideret.

Arngrimus pugil.

Frothio rex Daniæ

Oſura 12. filios genuit.

Sampſe inſula.

Piratæ.

Duo cum pluribus certant.

Biſſena manus geminam excipit

Aruarodus victor.

Vnico ligni impulſu 12. occiduntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de eodem Arngrimo, & præstigiis Finnorum.

CAP. XV.

Egbertus rex. Tengildus rex.

PVGNAVIT etiam hic Sueticus pugil Arngrimus contra potentes extremi orbis Septentrionalis Reges, Egbertum Biarmorum, & Tengildum Scricfinnorum: de quibus in principio lib. IIII. aliqua mentio facta est: vt victoria super his obtenta, pro meritis & triumphis filiam Regis Daniæ Frothonis Osuram acquireret contoralem, prout inde monstrauit euentus. Interim tamen syluestri genti congressurus, exercitu valido se muniuit, eoq; proficiscebatur: primumq; reperit se, nedum contra homines feroces, sed & elementa, duriora moturum bella, quemadmodum inferius lib. XI. de belOsura filia Regis Danorum.

Telorum vsus. Incantatio.

lis syluestribus ostendetur. His tamen hominibus acer telorum vsus est, vt dimicando latis, & grandibus sagittis vtantur: nec minus incantationibus, & præstigijs aggrediendo, fugiendóue in trabibus pandis inter medias niues excipere, vel obtrudere nórunt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis causa sibi conciliandæ adortus, obtriuit: qui cùm infeliciter dimicando fuga dilaberentur, tribus lapillis post tergum coniectis, totidem montium instar hostibus apparère fecerunt. Igitur Arngrimus ludificati visus errore perstrictus, ab insectando hoste exercitum reuocauit, magnarum se rupium interiectu coërcitum putans. Iidem postera die congressi, victiq; coniectę in terram niui ingentis fluuii speciem indiderunt. Itaq; Suecis per summum visus errorem falsa rerum opinione delusis, inusitata aquarum moles obstrepere videbatur. Ita victore vanam aquarum imaginem formidante fugam impetrauere Finni. Tertio identidem die reparauere bellum: nec iam amplius vllum fugæ efficax remedium fuit. Videntes enim suas inclinari acies, potestati se permisére victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducem duello prouocatum deuicit. Post hæc spolijs trophæisq; auctus, Suecorum Regis arbitrio mediante, Danorum Regis prædicti filiam suscepit Osuram: ex qua (eodem Saxone teste) XII. filios genuit, nominibus huiusmodi annotantis: Brander, Biarbi, Brodder, Hiarrandi, Tander, Tiruingar, duo Hadingi, Hiorthuar, Hiarthuuar, Rani, Angantir: qui omnes, vt prædictum est, piraticam exercentes, ad vltimum fuerunt interempti.

Aquæ moles.

Remediũ fugę nullum.

Sola noia 12. filioꝝ terrent.

De occis

De occisione vrsi, & epotatione sanguinis eius.

CAP. XVI.

INTER Aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio semper vtens longitudinis inusitatæ, quem voluptatis loco duxit in quoscunq; insolentioris vitæ athletas duelli prouocatione distringere, ne moribus abiectissimis deditos, claritudinem athleticam turpibus exemplis sterneret infamare: vnde & plurimos ea occasione aut insolentiam totaliter abijcere, aut vitam in periculum ponere coegit. Talibus itaq; operum meritis exultanti, nouam de se syluestris fera victoriam præbuit. Vrsum quippe eximiæ magnitudinis obuium sibi inter dumeta factum, gladio confecit, comitemq; suum Hialthonem, quò viribus maior euaderet, applicato ore egestum beluæ cruorem haurire iussit. Creditum nanq; erat, hoc potionis genere corporei roboris incrementa præstari: quale etiam (Plinio teste lib. XXVIII. in princi.) olim inter medicinas supremas receptum erat, bibere sanguinem gladiatorum, vt bibentibus populis procul essent comitiales morbi: quod spectare facientes eadem arena feras quoq; horror est. At illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum, spirantemq;, & vnà ipsam animam ex oculo vulnerum, cùm è plagis hũc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano: quasi sanitas videri possit, feram ex homine fieri &c. Quis ista inuènit ostenta? quam pôtest medicina ista habuisse originem? &c. Hæc ille. Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conuiuijs nodosa ossa in confessores conijciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladij vsu iniuriam pensare, osse inuicem in iacientem remisso, frontem eius in occiput reflexit, idemq; loco frontis intorsit transuersum hominis animum, vultus obliquitate multando, fortè vt ab ossibus amodo ejciendis horreret. Meminit etiam Paulus Diaco. in histo. Longo. lib. V. cap. XL. Cunipertum Regem Longobardorum tanta brachiorum fortitudine præditum fuisse, vt, cùm iuuenculus esset, duos verueces miræ magnitudinis, lana dorsotenus in singulas manus apprehensos, à terra leuârit: cuius exem-

Biarcho Iongitudine gladij plures interemit.

Vrsus occidit.

Hialtho, vt fortior fieret, sanguinem bibit.

Plinius.

Sanguis gladiatorum.

Pugilis insolentia.

Frons reflectit in occiput.

Cunipertus rex Logobardorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Regnerus Rex Noruegiæ. Puella pugnãs. Vrsus & canis custodes.

pli inter omnes coætaneos nullum inuenit imitatorem. Præterea Regnerus quidam Norwegianus, dum illustris militiæ tyrocinium exerceret, vidit in sociorum castris puellam ingenti fortitudine hostes vndique profligantem: cuius amore captus satiari nequiuit, donec immanem vrsum, canemq; ferocissimum virginis conclaue tutantes, interemisset: quos (etsi aditum amori prius solicitata spopondit) ea ratione opposuit, vt ferocissimarum bestiarum oppressorem intueretur, cui nerues diu tutatiæ pudicitiæ crederet permittendos. Huicq; puellæ Latgerthę nomen fuit: de cuius fortitudine paulò inferius inter pugnatrices nonnihil ostendetur.

Latgertha.

De Regnero Pilosa bracha dicto.

CAP. XVII.

Herotus Rex Suetiæ.

Mos veteꝛ pudicitiam custodiendi.

Angues nutrici custodes.

Pabulum priuatiu publica pernicies.

Regnerus.

PRAESENTIS imaginis interpretatio ostendit, Regem fuisse Suconum Herothum nomine, cuius anxia mens, ob custodiam pudicitiæ pulcherrimæ filiæ suæ, non parum vrgebatur, an potius beluino præsidio, (vt tunc quorundam principum mos erat) an humanæ fidei eam permitteret conseruandam. Verùm cùm humanæ fiduciæ præferret bestialem crudelitatem, citius eligebatur, quod periculosius erat nociturum. Quippe syluas venatione complexus, repertos à comitibus angues filiæ detulit nutriendos. Illa paterno ocyus obsecuta præcepto, vipereum genus virgineis manibus educauit. Et ne earum satietati conueniens esca subtraheretur, integrum bouis cadauer curiosus parens afferri iussit, ignorans se priuato pabulo publicam sustentare pernicem. Qui cùm adulti pestilentissimo alitu viciniam vrerent, Rex inertis operæ pœnitens, posturum filia, qui pestem amouisset, edixit. Cuius rei summam Regnerus Norue-

gianus, Regia prosapia oriundus, inter plurimos procandæ virginis competitores præcipuus, vbi publica fama didicit, laneum à nutrice sagulum, villosaq; se moralia, quibus inflictos anguium morsus eliderent, expetiuit. Cumq; nauigio Suetiam appulisset, de industria frigoris rigori aquis supereffusis vestem indurari permisit: qua amictus solus ense, teloq; munitus, procedit ad regiam. Procedenti duo insuitatæ magnitudinis angues obuij allabuntur, iuuenem stricturæ cauendum, ac venenato vomitu perempturi. At Regnerus gelati cultus duritie frestus, amictu venenum, & clypeo morsum infatigabili beluarum congressione fustinuit, ac repressit. Ad vltimum proiectum manu amentatum telum, strenuè coportibus eorum adegit. Deinde ense bicipiti vtriusq; præcordia lacerans, felicem ingeniosæ, ac periculosæ pugnæ exitum habuit. Cuius vestitum Rex curiosius contemplatus, cùm hispidum dorsotenus præcipuè incomptam bracharum speciem animaduertisset, eludens, Lodbroch, id est, Pilosam bracham, eum agnominauit: quem etiam vt ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accersit. Ille prius reuisendos sibi, quos reliquerat, socios aiebat: quos nitidè vnà secum vestitos, Regiæ mensæ præsentauit. Et demum ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclare indolis pignora procreauit: eoq; syncériori amore eius solatio potitus est, quò maioribus periculis, & ingenijs cum suo consortio partam agnouisset. Absumpta tandem nobilissima hac coniuge, Thora appellata,

Laneũ sagulũ.

Duo angues.

Amictu venenũ et clypeo morsus excipitur.

Lodbroch, id est, pilosa bracha.

Thora.

in varia fortunæ ludibria incidit, vt toto orbe fulgidus armis,
ab inermibus Finnis, & Biarmis (prout anteà dictum est) superatum se doleret: qui
etiam postmodum ab Hella
Hybernorum prin-
cipe
colubris obiectus, vita
functus est,

Rex colubris obiectus interijt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Alfone pudicitiæ defensore.

CAP. XVIII.

Siuardus rex. Almida.

REX Gothorum Siuardus filios habuit Vemundum, & Oſtenum, filiamq; Aluidam: quæ tantam verecundiæ fidem ab ipſis incunabulis præferebat, vt os peplo iugiter obnuptum haberet, quominus formam ſuam alienæ libidinis irritamentum efficeret. Huic pater in arctam cuſtodiam relegatæ viperam, anguemq; educandos commiſit, pudicitiam eius adultorum tandem reptilium cuſtodia vallaturus: vt viris tantùmmodò fortitudine & virtute inſignibus, magnitudine diſcriminum ſuperata, virginis aditum annuere videretur: hoc adiecto, vt ſi quis idipſum fruſtra tentaſſet, protinus amputandum caput, paloq; refigendum præberet: ne quiuis petulanti ingenio ſtimulatus, tantum ſacinus in Regium ſanguinem præſumeret attentare. Quo comperto Alf Sigari Regis Danorum filius, non tam viribus, quàm ingenio confidens, periculumq; eò clarius quò periculoſius, tentandum exiſtimans, proci titulo beluas virginei thalami ſeruatrices, debellandas aggreditur, præſertim quòd edicti ratione earum victori virgineus deberetur amplexus. Quarum vt fortius aduerſum ſe excitatam rabiem ſuſtineret, cruda cruentaq; corpus pelle contexit: qua ſuccinctus, mox vt ſepti valuas ſubijt, candens ferrum forcipe comprehenſum, hiantis viperæ faucibus immerſit, atq; exanimem proſtrauit. Anguem deinde ſinuoſa volubilitate accedentem, inter medios rictus telo abſumpſit, vel, vt antiquiores Gothorum hiſtoriæ tradunt, ardenti ferrea haſta, velut cultrato mucrone, oppreſsit. Cumq; edicti ratione connexum victoriæ pignus expeteret, refert Rex Siuardus, Hunc ſibi generum placiturum, in quem filia ſolido arbitrio conſentiret. Cumq; ſola puellæ mater proci votum difficulter exciperet, mentem filiæ ſecreto perluſtrat alloquio: quæ cùm deprehenſa eſſet procum incautius ob virtutem laudare, mater eam conuitijs lacerat, quòd eliſis pudicitiæ neruis, ſpecierum illecebra caperetur, omiſſaq; virtutis cenſura adulantibus formæ blanditijs laſciuę mentis intuitum exhiberet. Quamobrem iuſtam matris ſententiã tacitè approbans, ingenium inuènit, quo nedum pudicitiam beluinis cuſtodibus interemptis, illeſam oſtenderet, ſed inſigniori aliquo fortitudinis auſu ſpecioſius illuſtraret, & confirmaret. Moxq; ad Danici iuuenis contemptum adducta, fœminea

Pœna adiecta.

Alffus.

Tegumẽ cruẽtę pellis.

Candẽs ferrum.

Cõſenſus filiæ.

Specierum illecebra.

neam veſtem & animum, in virilem permutauit, atq; ex pudica admodum puella, ferocem piratam agere cœpit. Adeo nanq; virtutem otio prætulit, vt cùm regijs delicijs frui liceret, bellico diſcrimini fœmineo furore adducta, ſe ſubitò immerſerit: omneſq; viros tam pertinaci caſtitatis propoſito auerſari cœpit, vt firmiter ſecum ſtatueret, nunquàm alicui viro copulari, ſed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem ſuperare, aut æquare.

Pudica puella prædatrix.

Exercitio piratico viros ſuperat.

De ſtratagematibus Fridleui.

CAP. XIX.

Fridleuus.

EXTANT Fridleui cuiuſdam inſignia geſta: cui præter inſitam animo fortitudinem etiam contemptrix ferri tunica, vel lorica, fiduciam miniſtrabat. Hac in publicis priuatiſq; conflictibus, tanquam ſalutis cultu vſus, plurimos potentes hoſtes acri prælio fatigatos oppreſsit, atq; inter alios Gunholmum quendam hoſtile ferrum carminibus hebetare ſolitum, crebro capuli ictu exanimauit. Dum autem mucroni manum cupidius inſerit, eliſa neruorum officia reductos in palmam digitos perpetuo curuitatis vinculo perſtrinxerunt. Idem dum Dufflinum Hyberniæ oppidum obſideret, murorumq; firmitate expugnationis facultatem negari conſpiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis incluſum fungis ignem affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, ſubitò flammis tecta luxerunt: quas oppidanis reſtinguere concurrentibus, maioremq; ſopiendi ignis, quàm cauendi hoſtis curam præſtantibus, Dufflino potitur. Poſt hæc apud Britanniam amiſsis bello militibus, cùm diffidilem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorum cadaueribus erectis, & in acie collocatis, ita priſtinum multitudinis habitum repræſentabat, vt nil ex eius ſpecie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hoſti non ſolùm conſerendæ manus fiduciam abſtulit, ſed etiam carpendæ fugæ cupidinem incuſsit.

Lorica, p cultu ſalutis.

Gunholmus ferrum hebetare ſolitus.

Dufflinum.

Hirundinũ alis ignem affixit.

Cadauera erecta

Fugę cupido.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De eiusdem stratagematibus per aues.

CAP. XX.

Hadingus Danorum rex.

Handuanus. Duna vrbs.

Aues domesticę Fungis incęsis.

Stratagema. Sæuitia ęperie frenanda.

Aues edicto necantur.

Epistola alligata pedibus hirundinis.

Columbæ.

Nūtius per cœlum iens.

Nuntij sub aqs retibus capiūtur extensis.

VANTVM ad Hadingianum ingenium superius adductum, is est intellectus, quòd Hadingus Danorum Rex primis adolescentiæ suæ annis felicissimè deductis, omisso voluptatis studio, continua armorum meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tempus se spectatis militiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Hellesponti Regem apud Dunam vrbem inuictis murorum præsidijs vallatum, mœnibusq; nouatis resistentem, bello pertentat: quorum fastigio oppugnationis aditum prohibente, diuersi generis aues loci illius domicilijs assuetas, per aucupij peritos prendi iussit, earumq; pennis accensos igne fungos sulfigi curauit: quæ propria nidorum hospitia repetentes, vrbem incendio compleuerunt: cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defensoribus portas reliquerunt. Adortus itaq; Handuanum cepit, eiq; redemptionis nomine corpus suum auro rependendi potestatem fecit. Cumq; hostem tollere liceret, spiritu donare maluit: adeò sęuitiam clementia temperabat. Attamen quotiescunq; posteà obsidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes domesticæ aues necabantur. Meminit & Plin. lib. X. cap. XXIIII. æquè mirandam hirundinum naturam, dicens: Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas in vrbem secum afferens victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illico victoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus suis, cum obsideretur præsidium Romanum à Ligustinis, hirundinem à pullis ad se cum epistola allatam, vt lino ad pedem eius alligato nodis significaret, quoto die aduenientę auxilio eruptio fieri deberet. Præterea eodem lib. cap. XXXVII. asserit columbas in rebus magnis internuntias fuisse, & epistolas annexas earum pedibus obsidioni Mutinensi in castra consulum pertulisse, D. Bruto mittente. Quid vallum, & vigilum obsidio, atq; etiam retia amne prætenta profuerint, Antonio per cœlum eunte nuntio: quomodo etiam vrinatores inter Coloniam, et Nicensem ciuitatem à Philippo Burgundo olim obsessam, præsidium cautelamq; docendo, sub aquis ierint, qui velit, historiam illam legat apud Crantzium &c.

Demum retibus quasi pro castoribus venandis, ingenio huic vrinatorum, vbi & quando opus fuerit, obuiari solet.

De pugna Haraldi Regis contra draconem domesticum.

CAP. XXI.

Haraldus Noruegiæ rex.

Draco domesticus.

Seruus fidelis.

Armilla.

Piscículi.

Squamæ lucent in tenebris.

Cultellus tonsorius.

Gestamẽ ofsiū.

Alexander Magnus.

Poloni audacia

HARALDVS Illustrissimus Norvegianus Rex in adolescentia sua apud Byzantium Regem commoratus, & homicidij crimine damnatus, domestico draconi lacerandus obiectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei seruus vltro se damnationis comitem obtulit. Vtrunq; is, qui custodiæ præerat, curiosius obseruatum, per os antri inermem, excussumq; dimisit. Itaq; nudato ministro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tantùm discinctum excepit: à quo clàm armilla donatus, piscículis paruimentum instrauit, vt haberet draco, in quo primæ famis procursum effunderet, reorumq; carceralibus tenebris obsuli oculi, vel paruulam prospiciendi copiam ipso squamarum nitore capesserent. Tunc Haraldus lecta cadauerum ossa angustijs telę consertioris implicuit, iisdemq; in vnum globum coactis, veluti clauam effecit. Cumq; allapsus draco in obiectam perquàm auidè prædam irrueret, dorsum eius veloci saltu conscendens, cultellum tonsorium, quem secum fortè tectum attulerat, vmbilico, qui solus ferro patebat, immersit: sectionem enim rigidissimis squamis obsitus serpens, cætera corporis parte spernebat. Sed necp Haraldus ob sessionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiúmue acumine noceri, aut caudę voluminibus elidi poterat. Minister verò compacto gestamine ossium vsus, conueberatum beluæ caput ad sanguinem & necem vsq; crebris ictum ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, vltione in administrationem versa, fortitudini supplicium condonauit, nauigioq; & stipendio donatos abire permisit. Necp minorem Alexander Magnus admirationem habuit, dum intelligeret Lysimachum, quem propter accelerata Callisthenis fata, ferocissimo leoni deuorandum obiecerat, manu armiculo subducta, atq; in os missa, linguam beluæ abstraxisse, atq; interemisse. Admiratus est etiam Mathias Rex Vngariæ cuiusdam nobilis Poloni facinus, qui ecquem leoni libero, & famelico abstulit, atq; eidem tantum terroris intulit, vt rugire quidem non auderet, vel se loco mouere. Itidem fecisse Regem Angliæ compertum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comes Holsatiæ.

Leo dux Brunsuicensis.

est, Crantzio teste, dum videret quendam Comitem Holsatiæ truculentissimum leonem in suam perniciem ab æmulis excitatum, valida manu per densam iubam arripere, atq; in caueam religandum adducere: quo ferrea catena constricto, liber atq; illæsus exiuit. Quid de Henrico Leone Duce Brunsuicensi meminerit prædictus Crantzius, cui placet, inspiciat in sua Saxonia, vbi admiranda recenset.

De pugna Frothonis, & Fridleui contra serpentem.

CAP. XXII.

Frotho.

ROTHO Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emensus, solitario congressu serpentem miræ magnitudinis, & ferocitatis (qui impactum congredientis ferrum aspero cutis horrore contempsit, & spicula, quæ in eum coniecta fuerant, cluso mittentis conatu læsionis, irrita resultabant) immisso in ventrem ferro consumpsit. Nec minoris fortitudinis censendus est Fridleuus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate consequendi thesauri absconditi, anguem corporis robore, & venenatis dentium morsibus admodum formidabilem adortus, diu in squameum latus irrita tela coniecit: quippe spiculoꝝ impulsum crustata corporis durities frustrabatur. Ipse verò coluber crebras admodũ spiras agitans, orbiculato caudę flexu tactas obiter arbores stirpitus euertebat, crebroq; corporis tractu cauata ad solidum humo, præruptum hinc inde latus effecerat, vt quibusdam in locis aduersi colles media valle sequestrati conspiciantur. Igitur Fridleuus inuicta suprema beluæ consyderans, ima gladio tentat: perfossaq; inguinis parte, saniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogæo erutam asportauit. Item gigantem quendam Hithin nomine, monstruosum habitum mutuantem, cùm Regis Telemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxisset, eoq; remige vteretur, pede manuq; curatum, liberato captiuo adolescente, deuicit.

Fridleuus.

Durities crustata.

Hithin.

De eodem

De eodem Fridleuo.

CAP. XXIII.

S etiam duodecim pugiles Noruegianos, quamuis gigantei triumphis claros, trophęis gentium celebres, spoliis locupletes, cùm crebra vicinos irruptione vexarent, non tam auaritiæ, quàm virtutis ardore inductus, oppressit. Hic etiam Hiarnonem quendam regni competitorem, quòd vitæ eius pretextu magnæ familiaritatis, & ingentium obsequiorum, acerrimus insidiator esset, multitudine & atrocitate cicatricum in balneo deprehensum, duelli congressu interemit. Præterea quòd hoc capitulo, aliisq; locis huius libri, cernitur acre certamen contra monstruosas beluas, & formidabiles angues, immensa magnitudine portentosos, mirum non est, cùm tot graues autores certamina huiusmodi, euidenti summpta ratione, loco & tempore attestentur. Notum est Plinio lib. VIII. referente, in Punicis bellis ad flumen Bagradam occisum fuisse serpentem CXX. pedum longitudinis. Pellis eius, & maxillæ, vsq; ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatę Boę, in tantam magnitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Paulus Orosius lib. IIII. cap. VII. latius, & pulchrius loquitur de bello Reguli contra serpentem, prout infrà lib. de monstris Oceani cap. de serpente Noruagico ostendetur.

Fridleuus 12. pugiles oppressit.

Hiarno.

Cicatrices notandæ.

Bagradam flu. Serpens 120. pedũ lõgitudine

Universidad de Deusto
Biblioteca

De lucta attractiua per circulum.

CAP. XXIIII.

Ericus disertus.

VM Ericus Disertus tempore natalis Christi apud Septentrionales gentes ob insuperabilem eloquentiam, & facundiam, militaremq; industriam, celebris haberetur, vt qui grauitate sententiarum superari non posset, (nam illa ætate non minus eloquentiam, quàm arma illustres, ac nobiles personæ pro extrema voluptate dilexerunt) excogitatum est aliud certaminis genus in claritudinem eius viribus opprimendam. Quidam enim Vestmarus inter supremos Regis Daniæ Frothonis satrapas, quem sapientia, & verbis superare non potuit, viribus incessere non dubitauit, vincentis præmium in victi necem constituens, vt vtriusq; salus in pignore posita videretur. Nec Ericus conditione vti abnuit, ne lingua, quàm manu promptior æstimari posset. Erat autem tale certaminis genus: Circulus vimine vel sune contextus, magno pedum manuumq; conatu decertaturis raptim distrahendus, exhiberi solebat, fortiori tribuens palmam: quem colluctantium si quis alteri detraxisset, victoria donabatur. In quem modum agonizans Ericus, correptam acrius restem manibus concertantis excussit. Quod Frotho videns: Arduum, inquit, reor contra sortem sune contendere. Et Ericus: Arduum vtiq;, cùm corpori struma insidet, aut tergum occupat gibbus. Statimq; propulso pede senem colli senilis, ac dorsi fractione contriuit. Quòd Vestmarus Erico infestissimus erat, ex eo paulò antè prouenerat, quòd Ericus eius filios se ad certamen prouocantes, strenuè oppressit. Causa verò certaminis extitit, quòd Ericus maiorem eius natu filium, de commisso cum Regina adulterio apud Regem accusauit: quod quia mox Reginæ pudore, & Greppi conscientia, tanquam euidentioribus signis, probatum est, Greppus omni furia plenus, Ericum telo neci tradere nititur: dumq; id fratre Erici Rollero stricto gladio auertente, efficere nequiret, accusantem cum tota eius comitiua pro purgando crimine ad certamen prouocauit. Prouocatus triduanas inducias petit: & interim ex tergore recens mactatæ pecudis crepidas

Arma eloquentiæ iuncta.

Vestmarus satrapa.

Præmium.

Lingua & manu promptus.

Certaminis genus.

Struma.

Gibbus.

Pudor & conscientia indicant crimen.

crepidas parat: quas abietino gummi, intersusis mixtim arenis, obliniens, quò firmius vestigia poneret, suis suorumq; pedibus adaptauit. Posteà statuto tempore cum suis congelati maris campum aggressus, Grepios omnes, eorumq; commilitones lubrico, insuabiliq; gradu titubantes, crepidarum firmitate subnixus prostrauit. Gutmaram deinde Grepiorum matrem, lingua verbisq; procaciss imam, responsionum calliditate superauit, coegitq;, vt eximium auri pondus victa victori donaret. Petitus deinde cum propria consorte dormiens, per duos sicarios ad mortem, rumore percepto euigilans, secq; defendens, vtrunq;, etiam vxore arma stringente, interemit.

Gummi abietinum.

Maris cõgelati campus.

Gutmara.

Auri pondus.

De duello pugilum.

CAP. XXV.

XISTIMABANT Gothorum pugiles, nullum certaminis genus efficacius esse ad capessendam fortitudinis palmam, quàm duellum: propria etenim virtute subnixum, alienæ manus opem excludebat. Iamq; receptum erat ab omnibus ordinibus, vt pro victo haberetur, quicunq; eam pugnæ sortem recusabat: vt Regibus, & principibus sempiterno opprobrio daretur, si illud (quamuis ab infimæ sortis hominibus prouocati) abnuissent. Veterum enim claritudo principum, ex armis potius, quàm ex opibus existimabatur, præsertim vbi paucorum sorte exequi posset, quod vniuersorum discrimine sedari nequiret. Tantusq; erat illis ardor duello congrediendi, quanta solet esse voluptas effœminatis proceribus ad lauta conuiuia inuitari. Quippe tunc conuiualibus gaudiis alacrius indulserunt, cùm conuiuium duello absoluendum erat. Donabantur victores singulari fortitudinis gloria, Martis hedera redimiti: præmiis victricibus decorati, virtutis laudẽ pmeruerũt: ignauus palma caruit, rediitq; inglorius armis: vitę deformitas extremum dedecus: summa infelicitas inertes comitabatur. Enimuerò quemadmodum Romani suos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos, Paulos, Marios, summis laudibus ob res gestas extulerunt: ita Aquilonares fortia facta suorum sempiterna

Duellum.

Claritudo veterum.

Ardor duelli.

Præmia victoriæ.

Ignaui palma carent.

Romani.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septentrionales minus scribūt, & fortius agunt.

laude prosecuti fuissent, si doctius scribere, quàm fortius facere didicissent.

Præmium periculosi duelli erant prima inter fortes pugiles sedes: nuptiæ nacuius generosæ, aut speciosæ virgiliis. Opum vero summa detestatio in eis fuit, ne virtutem auaritiæ stipendiis obnoxiam feciſſe viderentur: sed potius honestati intentos, quàm quæstui deditos, pecuniæ cupiditati fortitudinem prætuliſſe monstrabant: gloriam non in pretio, sed magnanimitate repositam ostendentes. Nec sem-

Opū detestatio

Magnanimitas

per victis denegatus erat debitus honor: siquidem victores victos inferiis sæpe prosequebantur. Quamuis enim eos mentium discrimina separauerant, naturæ tamen iura conciliabant: in quibus suprema humanitatis officia ineſſe rati, liuorem fato, simultatemq; funere sopiebant: & quanquàm viuis odium intercesisset, alter alterius cineres prosequebatur. Gloriosum victori erat, victi funus magnificè ducere, extinctoq; studium humanitatis impendere. Nec minus succurrendum putabant luctuosæ calamitati, quæ viuos interdum damnata corporum parte contingere posſit. Quando enim incolumi spiritu membrorum clades pugnantibus incidit, læsio tot auri talentis, quot inter pugiles conuentum erat, sartiebatur. Enimuerò talis sors omni fato tristior ducebatur, quòd mors omnium memoriam tolleret, viuens verò proprii corporis stragem negligere nequiret. Cauendum tamen est (referente Saxone lib. IIII.) ne, dum vltionis effectum appetant in infirmas, & inopes virium manus, stulta secum audacia conferant, dumq; alienum affectant exitum, proprium experiantur occasum, optimæ indolis habitum præpropera laudis cupidine consumpturi. Quamobrem parcant iuuentę, parcant vitæ, nec temerè votum eis inceſſerit pereundi &c.

Naturæ officia conciliant.

Studium humanitatis.

Mors.

Cautela prudētissima contra duella.

quod pugilibus neceſſum est, etiam vt de priuatis vltoribus prouidè consyderent, qualis exitus fiat.

De Cæstibus, & Gymnicis palmis.

CAP. XXVI.

AESTVVM certamen inter Septentrionales pugiles satis validum reputabatur, licet in raro vsu ob graues sortesq; manus hominum sint, vt congredientibus opus non fuerit corio, vel plūbo insuto grauiorem infligere ictum, quandò solo pugno instar mallei caput, vel corpus obiectum contundere possent. Notum enim relinquitur cęstuum tormentum apud antiquissimos pugiles nil aliud fuisse, quàm lorum ex corio bubalino manibus circumuolutum, quo & ictum minus ipsi sentirent, & grauius aduersarium ferirent. Præterea plumbeas massas coriis insuentes, grandi periculo, vel morte mutuos humeros contundebant. De quibus loris fortissimis tantummodò viris adscriptis, poeta refert:

Manu pro malleo sortes vtūtur.

Cęstuū tormentum.

Virg. 5. Aenei.

In medium geminos immani pondere cæstus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia suetus
Ferre manum, durocq; intendere brachia tergo.
Obstupuere animi, tantorum ingentia septem
Terga boum, plumbo insuto, ferroq; rigebant.

Gymnicis verò palmis, id est, nudis vnctisq; corporibus, rarissimè (nisi apud singulares athletas) fiebant certamina. Pro vlciscenda enim ignominia, etsi suscipiuntur pugnæ, luctæ, vel alia gladiatorum munera: non tamen nudis corporibus, nisi solo brachio dextro in hastiludiis, seu torneamentis, pro vana ostentatione inspicientium illustrium puellarum. Sed hi ferè nulli, vel rarissimi reperiuntur, ob innatam verecundiam nudandi corporis in aspectibus singulorum. Meminit tamen Saxo, Frothonem non tantum Regiis ornamentis, quantum gymnicis palmis in athletarum numero excelluisse. Præterea Hotherum quendam stirpis Regiæ, cęstuum peritia inter coęuos suos, aliaq; militarium exercitiorum agilitate claruisse. Necp horum certaminum nominibus deest S. Augustinus lib. XVIII. de Ciuita. Dei

Gymnicis palmis.

Verecundia nudare corpus.

Frotho rex.

Hotherus rex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Noia certaminũ

cap. XVII. ad Marcellinum : vbi Commentator in verbo Ad pugillatum dicit: In Græcis certaminibus erant luctæ, cursus, saltus, iactatio &c. quos cęstus vocant. Græci hos luctas dicunt.

De piratica illustrium virginum.

CAP. XXVII.

Aluilda.

CCASIONE præcedentis capituli XVIII. atrocem piraticam exercere cœpit Aluilda illustrissima virgo: compluribusq; eiusdem voti puellis in commilitium accitis, eò fortè loci peruenit, vbi piratarum agmen amissi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formę pulchritudinem, & animositatem, piraticæ princeps creata, maiores muliebri virtute res edidit. Quam Alff crebris nauigationibus insectari conatus, in Blacmannorum classem hyeme incidit: quo tempore densatæ frigoribus aquæ, atq; glaciei moles, ita nauigia firmare solent, vt eis nulla vis, aut ars concedatur remigandi. Cumq; frigoris diuturnitas tutiorem conclusis sponderet incessum, iubet Alff suos lubrico calceamentorum vsu depositio, nudis caligarum soleis glacialem calcare planitiem, atq; ita hostes vnctis calceis infirma vestigia tenentes, facilimo congressu fatigare. His ita repressis, glacieq; soluta, institutam nauigationem in Finnos, seu Finlandos dirigit: vbi contractiorem sinum Hangœ ingressus, missis exploratoribus portum inuenit aliorum nauigijs occupatum. Aluilda quippe easdem angustias prior classe intrauerat: quæ cùm ignotas eminus puppes adesse conspiceret, celeri remigio in eorum desertur occursum, irrumpere hostem, quàm eo obrui satius iudicans. Vt ergo nauale pugnam committere cœperunt, magnoq; gloriæ & fortitudinis respectu vtrobiq; continuârunt, iuuenis maiori ac recentiore milite cinctus, optato omine Aluilda proram insiliente, in puppim vsq; facta resistentium strage) progreditur. Cuius comes Borcharus, decussa Aluildæ galea, facieiq; gratulitate conspecta, animaduertit oculis, non armis agendum esse, telorumq; rigore deposito, blandioribus hostem officijs attrectandum. Igitur Alff, quam terra mariq; tot obstantibus periculis indefesso labore quæsierat, supra spem offerri gaui-

Alff.

Glacie constringuntur naues.

Frigus.

Modus calcandi glaciem.

Hangœ.

Oculis non armis.

sus, cupidius apprehensam ornatissimo muliebri vestitu protinus exornauit, suoq; toro laudabili maiorum lege seruata, coniũxit: ex qua postmodum filiam Gyritham procreauit: quæ Haldanum fortita maritum, Haraldum Hildetan peperit: qui Daniæ regnum domesticis iniurijs multipliciter laceratum, ad pristinum decorem, pace L. annorum habita, restituit: duasq; bellaces virgines, Sticlam & Rusilam, in Regem Trondorum super regni dominio classe bellica decertantes, insigni astutia victas prostrauit. Sed neq; eius nepoti Odmundo Olone genito, par gloria cessit, dum aliam virginem Ruslam, cum fratre de regno Norvegię piratica contendentem, potentibus armis aggreditur. Nam ab ea fugatus, clandestina rebellione à populari-bus molestatam, refugam fecit, atq; fraternæ persecutioni, dum fugeret, impiè obiecit trucidandam. Neq; omittendum est, quòd potentissimus Hollandiæ princeps Huiruillus, Rusilam virginem Norvegiæ, res bellicas æmulantem, insigni armatorum virtute oppressit.

Virgo ornatissimè vestitur.

Lege maiorum.

Pax 50. annorũ

Sticla.

Rusila.

Vir à virgine superatus.

Huiruillus Hollandię princeps

De bellicis exercitiis mulierum.

CAP. XXVIII.

NE etiam huic proposito desint aliorum autorum præclara testimonia, de educatione, exercitiis, & triumphis Gothicarum mulierum, videatur Iustinus lib. II. Amazonum originem adducens: quem secutus Paulus Orosius, cùm de Scytharum fœminis sermonem texuisset, Gothorum subinfert mentionem, ostendere volens, qua de radice procederent Amazones. Testatur etiam Iordanes, Dionem Græcum, & Ablabium Senatorem Romanum secutus, professa voce, Gothos fuisse, è quorum origine prodierint Amazones. Testatur etiam Iordanes, se duodecim libros Senatorum super eisdem rebus lectitasse, & inde, quæ scriberet, memoriter tenuisse. Si fortasse adessent libri illi, multò clariora, ac certiora testimonia in hac materia adduci possent. Attamen harum fœminarum asserit duas Reginas præcipuas ex toto agmine consilijs fuisse, vt domi foris q; res strenuè administrarentur. Vna Lampedo dicta, quę domesticis rebus ordinandis, ac defendendis præfuit: altera Marpesia, quæ forensem militiam dirigebat. Hæc fœminarum agmine sumpto, armorumq; multiplici ge-

Amazonum origo.

Libri 12. Senatorum Vrbis.

Duæ reginæ.

Lampedo.

Marpesia.

Armorum gña.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nere, videlicet arcu, iaculis, securi, peltis, galeisq; coriariis instructo, diuersas Asiæ gentes bello contriuit, castra collocans aliquanto tempore ad Caucasum montem: cui nomen teste Virgilio reliquit:

Virgilius.

Quàm stet dura silex, quàm stet Marpesia cautes. Inde egressæ Armeniam, Ciliciam, Syriam, & Galatiam, ac Pisidiam, multaq; alia Asiæ loca occuparunt: ibiq; diutius demorantes, Ephesum, Smyrnam, Cirrham, Myrmam, Paphe, & alia munimenta condiderunt: templumq; Dianæ toto orbe celeberrimum, ob venandi sagittandiq; studium, quibus artibus se tradiderant, mira pulchritudine apud Ephesum construxerunt. Quæ res etsi multorum subnixa sit testimoniis de virtute Amazonum, non tamen caret exemplis. Nam longè posteriori-

Loca superata.
Loca condita.
Templũ Dianæ

bus seculis in gente Bohœmica inuentæ sunt puellę, quę omne maris genus perosæ, imperium pluribus annis tenuere: armis exercitæ, omnia virorum agmina, quæ obuia fuere, per apertam vim diu prostrauere. Ad extremum dolo superatæ, magis deceptæ, quam victę feruntur, teste Aenea Syluio lib. primo historiarum Bohœmię, & Alberto Crantzio.

Bohœmicę puellę.
Dolo superatæ defecerunt.

De eisdem ab externis exemplis.

CAP. XXIX.

Plutarchus.

QVID verò meminerit Plutarchus, veterum morum diligentissimus scrutator, in libro De illustribus mulieribus apud Græcos, & Io. Bocatius apud Latinos, curiosus lector inquirat: etiam quomodo Eusebius Orosio, & Floro in libro temporum suffragatur, & Rhegyno Prunensi, asserenti eandem ferocitatem in Hungarorum viris, & mulieribus extitisse. Præterea Iordanes asserit, Gothicas mulieres primas in acie versatas fuisse. Deinde Fl. Vopiscus, Blondus, ac alii attestantur, decem mulieres bellacissimas summa virtute sub habitu virili contra Aurelianum decertasse: quas & in triumphum traduxit. Paulus Diaco. asserit, Longobardorum mulieres viris deficientibus, sumptis armis in locum eorum processisse, stragemq; non minus virilem, quàm formidabilem perfecisse. Refert etiam Trebellius tractatu De XXX. tyrannis, Victorinam fœminam illustrem, tanto insignitam facinore, & titulo, vt castrorum sediceret matrem, Tetricumq; eius nepotem Cæsarem appellaret, & constitueret Galliarum. Quid etiam idem autor de Zenobia muliere potentissima meminerit, non paucis exemplis, & facinoribus attestatur, eam videlicet bellicosissimo viro suo Odenato,

Ferocitas mulierũ Vngaricæ.
Mulieres Gothicę primę in acie
Mulieres 10. virili habitu.
Tractatus de 30 tyrannis.
Victorina.
Zenobia fortior viro Odenato

Odenato, multorum graui sententia fuisse fortiorem, mulierem omnium Orientalium fœminarum nobilissimam, ac (Cornelio Capitolino teste) speciosissimam: de qua inferius nonnihil illustrius ostendetur. Refert etiam Vincen. in spe. histo. lib. XXX. cap. XCIII. mulieres Giorgianorum equestris ordinis ad prælium fore doctas. Refert & Herodo. lib. IIII. ad longum, Amazones arcu tela excutere, iaculari, & equitare, & muliebria opera ignorare. Præterea venatum ire equis insidentes, atq; adeó in prælium cum suis proficiscì, quemadmodum viri. Sed postquàm admisère viroę connubia in extrema Scythia Europæ habitantes, nulla virgo nubit, priusquàm aliquem hostium interemerit. Ideoq; nonnullæ earum decedunt iam vetulæ antequàm nubant, quód legi satisfacere nequeant.

Mulieres Giorgianorum.
Amazonum arma.

Vetulæ fiũt nullũ occidentes.

De bellis illustrium mulierum.

CAP. XXX.

NON est admirationi, aut incredulitati leuiter tribuendum, Gothicas præsertim mulieres olim maxima gessisse bella, dum ab ipsis cunabulis moribus seueris, & militaribus disciplinis educabantur, atq; virtutis neruos non luxuria, turpitudine, aut petulantia, sed armorum exercitiis, quasi singulo momento instrui permitterentur: vt delicatum viuendi genus adhorrentes, corpus, animumq; patientia, ac labore durare valerent, totamq; fœmineæ leuitatis mollitiem abiicere, atq; muliebre ingenium in virilem sęuitiam commutare: præcipuè, quarum ingenii vigor, aut corporum agilitas maioribus signis spectatior apparebat. Hæ siquidem perinde ac natiuæ conditionis immemo-

Fœminæ à cunabulis in armis educatæ.

Signa ferocitatis et agilitatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arma ꝓ amore
Tela pro fuſo.

res, rigorem blanditiis anteferentes, bella pro baſiis, arma pro amore, gladios pro delicijs elegerunt, ſanguinem non oſcula delibantes: manuſcꝙ, quas in telas aptare debuerant, telorum obſequiis exhibebant, vt iam non lecto, ſed letho ſtudentes, ſpiculis appeterent, quos ſola ſpecie mitigare potuiſſent. Nec paruus earum numerus erat, quæ ſe à voluptatibus abſtractas, ad idem militiæ propoſitum promptiſſimas offerebant. Necꝙ exiguis rationibus parentes earum id fieri permittebant: vt

Pudicitia illęſa

illęſam pudicitiam ab inſolentia pugilum armis defenderent, quos ſceleris, & ſtupri horror ab inferenda verecundia non reuocaret: vtcꝙ patriam, parentes, & innocuos malignorum violentia concuti non ſinerent, quos naturæ benignitas gratiſſima munierat immunitate. Inter quas

Sticla.
Aluilda.

Sticla ponitur illuſtriſsima virgo Noruegiana, & Aluilda, vt ſuperius cap. XXVII. dicebatur.

De eiſdem.

CAP. XXXI.

Strabonis opinio.

TANTARVM igitur mulierum ingenio & fortitudine, domi foriſue regna & imperia augebantur, actacꝙ inſigni ſtrenuitate tuebantur, quemadmodum temporis progreſſu primę earum ſoboles, & imitatrices Amazones euidentibus geſtis demonſtrarunt. Strabo tamen lib. XI. plurimum à fide diſtare exiſtimat, quicquid de earum magnificis geſtis annoſa fabulatur antiquitas, eò quòd nullam Rempub. ab Amazonibus ſine virorum adiutorio conſtitui poſſe perſuadet: quaſi impoſsibile foret naturalem furorem, aſtutacꝙ ingenia fœminarum, preſertim ſub

Ingenia fœminarum aſtuta.
Plato.

rigido cœlo genitarum, militaribus diſciplinis poſſe indurari, & acerrima conficere bella. Sed in ea aſſertione, vel perſuaſione, longè diuerſus eſt à Platone in VII. Dialogo de Legibus, ſcribente, ſuo tempore innumera mulierum millia circa Pontum militaſſe: quibus non equorum modò, verùm etiam arcuum, cæterorumcꝙ armorum cura, exercitatiocꝙ erat. Nec longè pòſt de militari Amazonum fortitudine memoriam facit. Accedit & Virgilius II. Aeneidos inter alia de Amazonibus

Virgilius.

loquens:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Pentheſilea furens, mediſcꝙ in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetcꝙ viris concurrere virgo.

Item:

Item: Qui Martem genuiſſe ferunt, hi ſpicula torquent.
Penthesilea tamen non inferiore ſecuri.

Videatur etiam Sabellicus lib. primo de Sarmaticis virginibus. Præterea Vegetius lib. II. de Artemiſia Rhodianorum. Item Herodotus lib. VII. miratur Artemiſiam aduerſus Græciam nulla adactam neceſsitate, ſed præſtantia animi, atcꝙ virilitate in militiam concedentem. Item Plutarchus in Vita Marii: Cimbrorum mulieres hoſtium arma ſumpſerunt: at deinde ſuorum rebus inclinatis, pueros vltra currus proiecerunt, & fœmineo furore, vi tamen virili, ne in hoſtium poteſtatem deuenirent, occiderunt, terribiliſsimum ſpectaculum inſpicientibus, & poſteris ſeculis relinquentes. Aliæ Oroſio, Val. Maximo, & Eutropio aſſerentibus, dum à Mario impetrare non poterant, vt Veſtalibus virginibus perpetua clauſura iungerentur, ſibi ipſis mortem conſciuerunt. Præterea Cæſar lib. I. Comment. late dicit: Mulieres viros rogabant flentes, vt perſiſterent, ne ſe & ſuos in ſeruitutem redigerent: & currus ipſis obuiàm, ne effugerent, repoſuerunt. Deinde Florus, & Cor. Tacitus produnt quaſdam acies iam inclinatas & labantes, à fœminis reſtitutas, conſtantia precum, & obiectu pectorum, ac cominus monſtrata captiuitate, quam non tantum abhorruerunt, quantum ludibrio per ſtupri nefas affici formidarunt, prout ſimili caſu refert Fl. Vopiſcus de Proculo Cæſare, qui ſe fortem putabat pugilem, ſemigigantem, dum C. Sarmatarum virgines in acie repertas, XV. dierum ſpatio compraret. Quid verò Claudius fecerit deuictis Gothicis mulieribus, curioſus lector apud Trebellium, Blondum, & Sabellicum facilè inueniet.

Sabellicus.
Vegetius.
Herodotus.
Plutarchus.
Oroſius.
Val. Max.
Eutropius.
Florus.
Cor. Tacitus.
Fl. Vopiſcus.
Proculus Cæſ.
Claudius.
Trebellius.
Blondus.
Sabellicus.

Iterum de bellacibus fœminis, & excellentiſsima Regina Amalaſuenta.

CAP. XXXII.

ERANT præterea multę alię bellaces fœminę, nedum Gothici germinis illuſtres, ſed & alię complures aliarum nationum clariſsimæ, fortiſsimęcꝙ mulieres. Et in primis ad Septentrionem reflectendo, præter ſupradictas occurrunt Orithyia, Antiope, Caleſtris, ſiue Minuthyia libro primo hiſtoriarum Gothicarum cap. XXXII. per chariſsimum fratrem meum cum Amazonibus, & earum geſtis diligenter annotatæ. Demum quæ domeſticis prælijs, vti ſuperius hoc lib. cap. VIII. videtur, iiſdēcꝙ acerrimis fuerint implicatę, veluti ſunt Heta, Vegtbiorga, Lādgertha, Aluilda, Ruſila, Sela, Sticla, et ſimilibus bellis, vbi opus fuerit inferius annotandum. Meminit etiam diligentiſsimus omnium nationum ſcriptor Albertus Crantzius, Decanus Hamburgenſis, multas illuſtriſsimas puellas inter Vandalos, vti Libuſſam, Valiſcam, Viſnam, tum ob pudicitiam defendendam, tum cupidinem gloriæ, & ho-

Orithyia.
Antiope.
Caleſtris.
Minuthyia.
Heta.
Vegtbiorga.
Landgertha.
Aluilda.
Ruſila,
Sela.
Sticla.
Libuſſa.
Valiſca.
Viſna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Camilla.

Amalasuenta.

Laus mira huius mulieris.

Athalaricus. Amalasuenta.

Virtutes maxię Virtus regalis.

noris, strenuè militauisse, quemadmodum rarissimi exempli fœminas contra Græcos in Troia Penthesileam & Artemisiam, & apud Romanos Camillam, apud Bohœmos & Vandalos Libussam viraginem: licet ad vltimum magis insidiis, quàm bello victas pugnauisse, deletasq; pro maiori parte fuisse, præcipuè Valiscam apud Bohœmos, postquam septem annis strenuè præfuerat cum puellis suis. Erat etiam inter Gothicas mulieres illustrissima, ac prudentissima illa Amalasuenta filia Theoderici Regis Gothorum, & Italiæ: cuius fœminæ tot nobilissimi scriptores, Græci scilicet & Latini, meminerunt, quemadmodum Iordanes, Procopius, & alii: multò autem diffusius Suidas dicit: Amalasunta Athalarici mater, iustitię cultrix, ingenio virilem virtutem referens, quoad Vbi præfuit, neminem à Romanis, neq; corpore, neq; re nummaria multauit, neq; vllo pacto Gothis, cùm in Vrbem sęuire vellent, permisit, aut consensit. Gnatum etiam inter Romanos magistratus communi eorum vitæ vsu voluit teneri, adegitq; vt literatos audiret: delectis è Gothorum principibus, qui annis, vsu rerum gubernandarum, & moderatione animi præstabant, eos Athlarico gnato ad communem vsum studiorum iuuenilium socios addidit &c. Verba prætereà Theodoati Regis Gothorum de eadem Amalasuenta hæc sunt: In ipsa est decus regnorum omnium: in ipsa flos honorum nostræ originis: quicquid fulgemus, ab eius claritate susćipimus: quoniam non solùm parentibus laudem contulit, sed ipsum quoq; genus humanitatis ornauit. Quis possit sufficienter edicere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Discerent profectò nouæ philosophi, si viderent, & minora libris suis faterentur condita, quàm huic cognoscerent attributa. In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione grauissima. Hæc est procul dubio Regalis virtus, celerius necessaria sentire, & tardius in verba prorumpere. Nescit enim pœnitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini. Beata Respub. quę tãtę domine gubernatione gloriatur &c. Reliquas huius gloriosissimę Reginæ virtutes Albertus Crantzius amplius prosequens, omnibus eas inspicere cupientibus, pulcherrimo ordine, & ratione exhibet manifestas.

De commendatione pudicitiæ.

CAP. XXXIII.

Virtus reginæ.

ISA itaq; tam incomparabilis Reginæ heroica virtute, dignum est, vnde hanc hauserit, & effundere potuerit (vt ius prælaris eximiæ laudis honorificis titulis ferè vniuersis sui æui illustrissimis mulieribus, vel anteferri meruerit, vel æquiparari) per aliquot indicia fœmineæ probitatis ostendere, atq; cęteris accessum tribuere, vt huius, & similium illustrissimarum fœminarum fieri valeant imitatrices. Credendum ergo est, hanc à parentibus ita pudicis exemplis, honestis moribus, & castis disciplinis institutam fuisse, vt nullibi vel domi vel foris, signo vel verbo, nutu vel negligentia impuros admiserit inspectores, vel collocatores, omnis pudicitiæ turpissimos insidiatores. Habuere veteres Gothi, præsertim illustriores familiæ, seuerissimam educandorum liberorum disciplinam, vt probis moribus, & honestis exercitiis (vt infrà lib. XIIII. cap. II. & III. ac IIII. demonstratur) ad quæ eorum processura ętas accederet, educarentur: masculos scilicet ad militiæ rudimenta, & fœmellas ad silentium, pudorem, & sobrium ornatum domesticæ, & propriæ curæ: non in vestibus pretiosis auro, vel gemmis extructis, luxuriæ & libidinis alectricibus, sed habitu simplici, tutioris pudicitiæ cooperatore, ne qua saltem suspicio lasciuiens exterius appareat, quèd intus

Educatio honesta liberorum.

Insidiatores pudicitię turpissimi.

Liberi moribus probis educãdi

Habitus simplex pudicitiæ custos.

intus in mente corrupta exæstuat iniquus assensus: qui sola oculorum auersione, & occasione purgari poterit, ne violatæ, vel violandæ pudicitiæ rumorem accendat: quo sicut nil leuius, vel celerius circumuolat, ita diligenter auertenda est omnis suspicio, & species mali. Quæ enim semel audit siue iure, siue etiam iniuria, magna cum difficultate populi famam recuperare potest: fœmina enim suspectę pudicitiæ infelicem vitam agit. At quando non omnia in optima fœmina esse possunt, pudicitia sola est, quæ supplet, quæcunq; desunt. Hæc dotis inopiam auget: deformitatem non modò ornat, verùm ad pulchritudinis speciem redigit: ignobilitatem illustrat: & denicq; cuncta adimplet, quæ aliqua ex parte deesse possent. Pudicitia gratam parentibus, maioribusq; matronam facit: cuis sanguinem nullo adulterio vitiatum suspicatur, hæc eandem liberis commendatissimam reddit: quibus nec de matre vnquam erubescendum est, nec de patre ambigendum. Hæc denicq; efficit, vt neq; iurgia, neq; suspicionem formidet, cùm sibi conscia sit, ab omni externi corporis congressu se innoxiam esse: pro qua nedum luctandum est, sed omne certamen (vt supra cap. XXX. dictum est) subeundum, ne pudicitia, aut virginitas amittatur: quemadmodum de multis virginibus constantissimis in sacris, & profanis historiis sine vlteriori repetitione relinquitur manifestum: idq; genus triumphantium eò reputatur laude perpetua commendabilius, quò in omni bellorum genere difficilius est prosternere proprias passiones. Mulier autem carnis illecebris superata, vestem (scelere pessimo admisso) mutat, omnemq; verecundiam & pudicitiam deponit, atq; in quęq; turpissima flagitia ruit: à cuius malitia, velut exitiali toxico, omnibus est cauendum.

Oculi auertẽdi à spectaculis indignis.

Infamia citò oritur.

Pudicitia cõmẽdabilis, & virtus eius.

Adulteria non suspicanda.

Certamen pro pudicitia.

Testimonia scripturæ.

Mulier ipudica sceleratissima.

LIBRI QVINTI FINIS.

Universidad de Deusto · Biblioteca

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MINERIS & Metallis.

LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

VIA durum, & indomabile genus bellatorum Septentrionis, Suetiæ & Gothiæ minerales montes inhabitans, ob ingentem animi, & corporis ferocitatem, animositatem, ac etiam propter durissima exercitia, quibus implicatur, gigantibus, & pugilibus debitè poterit assimilari. Idcoq; eisdem gigantibus, & pugilibus in ordine rex Aquilonarium annecti meretur, & subsequentibus ob diuersa armorum genera, quibus vtraq; pars vtitur, anteferri. Haecq; ratione aliorum scriptorum ordine, & forma non seruata, nonnihil de Mineralibus rebus inferendum erit, vnde paramenta pro ostensione subsequentium præliorum distinctius quò fieri posset, assumantur. Montes igitur excelsi sunt, sed pro maiori parte steriles, & aridi, in quibus ferè nihil aliud pro incolarum commoditate, & conseruatione gignitur, quàm inexhausta pretiosorum metallorum vbertas: qua satis opulenti, fertilesq; sunt in omnibus vitæ necessariis, forsitan & superfluis aliunde si libet conquirendis, vnanimiq; robore, ac viribus, vbi vis contra hæc naturę dona intentata fuerit, defendis. Acre enim genus hominum est, nullis bellorum asperitatibus, ob qualemcunq; elementorum asperitatem, aut hostiles minas, cedens, prout infrà de bellis campestribus erit ostendendum. Quàm etiam feroces, & impetuosi, agmine pedestri incedentes, hostibus imminere soleant, Dalacarli dicti, externus testis Albertus Crantzius magna, miraq; in bellis contra Reges Daniæ, præsertim Christiernum I. ac Regem Ioannem confectis, satis integrè manifestat. Immò & ipse Christiernus II. qualiter viribus, & furore, Rege Gostauo anno M. D. XXI. ductore illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam pessimis consiliis circumuentus agnoscit. Quàm verò horribilis, & immanis crudelitas eius regimine commissa sit in Septentrionalibus terris, inferius suo loco secundum ocularem meam inspectionem verisimè ostendetur. Reseruatus enim videbar ad videndum tam horrenda spectacula gentis meæ.

Christiernus 2. Daniæ rex crudelissimus.

De Mineris,

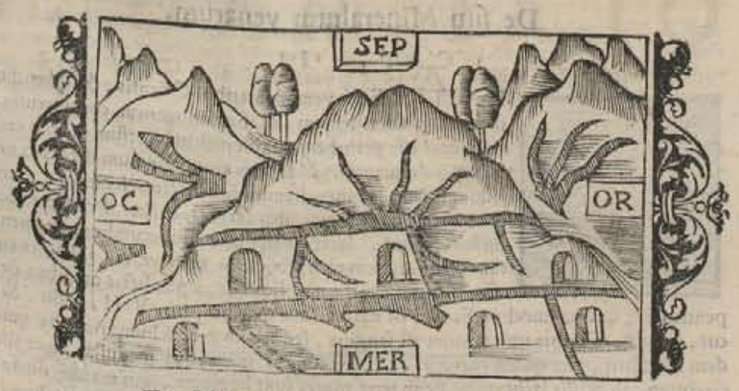

De Mineris, & earum inuentione.

CAP. I.

MINERAE Septentrionalium regionum satis multę, magnæ, diuersæ, & opulentæ sunt. Multæ, quia in vallibus & montibus sitę, frequentius adhęrentes extrahuntur. Item magnæ, quia inexhaustæ, & amplæ, tam in superiori Suetia, quàm Gothia, & Varmorum regione, pènes Norwegiæ limites reperiuntur. Item diuersæ, quia argenti, cupri seu æris, & chalybis, & electissimi ferri. Item opulentæ, vt infrà dicetur, cùm in eiusmodi mineris bona pars Regii fisci, seu tributi, veniet extrahęnda. Et licet taliũ montium, ac minerarum ingens multitudo sit in antedictis regnis, tamen plurimis signis natura monstrante, semper nouæ, recentesq; scrutantibus offeruntur, præsertim vbi montes in summitate rotundi sunt, & in vmbilico, ac rotunditate non fissi, vel fracti: sed nix in hyeme, propter sulphuris fumositatem, liquescens. Ictu verò fulguris in vertice, vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in fissuris ostendunt, suosq; lucricupidos allectos, magis magisq; ad ardorem inexplebilis auaritiæ incendunt, vt nullius respectu periculi, saxa cauando perueniant ad interiora: vbi non secus venæ in montibus, quàm membra in hominibus stantes sursum deorsum, leuorsum vèl dextrorsum diuisa videntur: eoq; fulgentiores mineras annexas retinent, quò puriori petræ, vel marmori connatæ videntur. Quæ enim versus Occidentem naturæ lineamentis diriguntur, maioremq; gibbum ad Meridiem, & Boream flectunt, optimæ sunt, & inęstimabiles: quoniam non aliter apparent venæ illæ, quàm micantes armati ordine suo bene locati. Hæcq; voluptas vtilitati coniuncta, non paruum solatium laborantibus, ac possessoribus præstat.

Mineræ.

Tributum fisci.

Signa minerarũ inueniendarũ.

Lucricupidi.

Similitudo.

Signa optimæ mineræ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De situ Mineralium venarum.

CAP. II.

Lineæ orietales

Venæ.
Pendentes.
Iacentes.
Obliqtę venæ.

Seneca.
Similitudo humorum, & minerarum.

Auaritia.

Plutonis æstimata sedes.

Strangulantur.

Famę moriunt.

PRAETEREA venæ à lateribus Orientis, & Meridiei in mixtum Occidentem, & Septentrionem concurrentes, electiores esse perhibentur: non itidem aliorsum in alias cæli partes deriuantes. Maturior enim minarum decoctio ortiuum solem, & meridianum sub Arctoo sequitur. Sunt etiam venæ Pendentes, atq; Iacentes dictæ. Pendentes deorsum tegunt. Iacentes in plano situ recumbunt, augmentum & bonitatem ab ipso exitu assumentes. Sunt etiam venæ sursum deorsum obliquatæ, à prædictis omnibus dependentes, quemadmodum Seneca de naturalibus quæstio. lib. VIII. tradit. Sicut, inquit, in nobis non tantùm est sanguis, sed multa genera humoris, alia quidem necessarii, alia quoq; corrupti, ac pinguis, vt in ossibus medullæ, in capite cerebrum, in oculis lachrymæ: sic in terra plures sunt humores, qui matutè durantur. Et hinc est omnis metallorum humus: vnde aurum, & argentum petit hominum auaritia. Cæterùm sicut in nostris corporibus, sic & in illa humores sæpe vitia concipiunt, cùm aut ictus, aut quassatio aliqua loci, aut senium, aut frigus, aut æstus corrupêre naturam. Interim tamen infinitis periculis, & mortibus ad ipsa montium viscera (vbi Pluto habitat) opera scilicet gigantum, & fortium virorum, vt Plinio placet lib. XXXIII. præparatur accessus: qui cuniculis per magna spatia actis, ad lucernarum lumina, ac nocturnas vigilias, & labores, pro diuitijs solicitantes, partim saxis, partim vapore, & fumo miserabili casu in mediis laboribus obruuntur, vel funibus ruptis in medio cauernarum strangulantur: documentum cæteris præbentes, minus temerarium vrinatoribus fore, inter marinas beluas in profundo pelagi quæsiuisse margaritas, quàm laboratoribus hausisse mineras. Quidam etiam ruptis formicibus, seu ligneis sustentaculis, collisione montium vel illicò intereunt, vel fame (nullo suppetente auxilio) deficientes moriuntur, vt cap. sequenti ostendetur.

De modo cauandi Metalla.

CAP. III.

Imperterriti.

Diuitiæ in profundo.

VERVNTAMEN his periculis sequaces eorum effossores territi, non fugati, sustinendis montibus crebros fornices, ligneaq; sustentacula inter ipsa montium latera, ac inferius pro sua securitate reponunt: eaq; dubia, atq; anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo sese in suminibus inter inuias rupes metalla cæsuri, vel argenti lineas lecturi, dimittunt: quæ postmodum igne, & aqua, arte adhibita depurant. Cumq; sterilis quæstus, atq; inanis labor is esse videtur, quasi in cortice & superficie, nullus aut ranus pinguissimę mineræ quærendus sit fructus, solidioris ingenii vsu resumpto, prioribus longè fortioribus fornicibus intra montiũ latera colũnas statuũt, firmiter credẽtes, nõ nisi in profundioribus montium cauernis sagacioribus signis diuitias esse quærẽdas, et infima abysso: vbi decoquẽte natura vberior, atq; frequẽtior, argẽtea præsertim, et cætera metalla fodiũtur. Nũc tamẽ Strabone referẽte, in prouerbio est, Multò plures augę, vel argentum, aut vtrũq; præparatum rapere, quàm effodere impuę, etiãsi gryphibus, aut

aut Scythicis formicis inter mille repagula clauderetur. Sed iterum in alio proverbio est, Raptum aurum indigere custodia ferri. Ideoq; Plinio referente, innocens & beata, immò verò delicata esset hominum vita, si nihil aliud de ea, nisi quod supra terras concupisceret, assequeretur, haberetq; non nisi quod secum est, prodit superius enarratum in parte videtur de commutationibus rerum necessariarum. Verùm tot prodigiosa auaritiæ ingenia olim excogitata fuerunt, vt longè profundior, & altior, ac amplior auri, argentiq; vbiq; exuberantis videbantur abusus, quàm impotens huius seculi affectus scrutari poterit, aut (prout vellet) in singulis vanitatibus imitari. Nonne vanum iudicatur? naturam prouocare in irritamenta vitiorum, & in poculis libidines cælare, ac per obscœnitates bibere, demum crystallina vasa fiatim lapsu peritura ob fragilitatem, aucto pretio nauseam reddente auro, & argento pluris emere, deinde temulentiæ causa ad potandum vasa smaragdis texere, ac tandem homines ratione exutos, stupidos efficere, ac effœminatos.

Aurum ferro cu stoditur.

Prodigiosa auaritiæ ingenia.

Crystallina vasa.

De distinctione Mineralium venarum.

CAP. IIII.

Diuisiones mõtium, & causę

Minerarum inuentio.

Vita agricolarũ tutior.

Minerę argẽteę absconditur.

DISTINCTIO ac diuisio mineralium venarum, siue puteorum, aut possessionum, certis signis montibus impositis ab inuentoribus, aut euentibus, aut naturali situ, & proprietate specialiter fieri solet: quæ etiam mirabili ordine sunt inuentæ, quotidieq; (irato, an propitio numine, ignotum est) inueniuntur: primò violentia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, vnde micantes argenteæ glebę prodũtur: deinde ligonibus rasi vertices subterranearum montium ostendunt splendentes argenti venas: quas illicò prouidus agricola fimo abscondit potius, agro pacifico contentus, quàm argentea minera sponte se offerente: vnde suam, suæq; sobolis vitam educare posse cognoscit. Formidat enim solicitus agricola nobilem, vel fiscum, cuius ager est, visa argenti minera, maioris lucri causa eum à prædio amouere velle, ne amplius sit agricultura, vbi fertilis sit argenti minera. Ideoq;, vt dictum est, præeligitur sertilitas agri. Olim ob hanc eãm tã agri, quàm argẽteę mineræ sic apparẽtes, sunt dẽsolatę: hodieq; quàm diligẽter fieri poterit, absconduntur: tantũq; nocuit regentiũ inexplebilis auaritia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritia, vt vbi erant putei, seu minerę ferrariæ, æreę, argentarię sexcentę, vix trecentę hodierno die ad publicam vtilitatem relictę videantur: quorum nomina superuacaneum est hic enumerare, dum incolæ earum memoria insigniter contristantur, eò processisse fata, quòd aduersus numina violenta nil audeant attentare, quemadmodum Strabo meminit lib. IIII. de populis Salassijs, Heluetijs conterminis: qui aurisodinas vberiores, quàm nunc, habuerunt: quas etiam olim cùm potentia, ac concordia valerent, tutè possidebant, & ingrediendi dominium obtinebant, donec domestica discordia fracti, auaritsimis Romanorum præfectis aurum, & eò pretiosiorem libertatem suam traderent moderandam, seqs deiicerent in despicabilem inopiam, & seruitutem: quod & idem Strabo in fine eiusdem lib. in Lingonibus, id est Lotharingis, acciditse testatur, ea scilicet tempestate vniuersas aurisodinas in Romanorum fore potestate: immò totius orbis aurum, & opulentia, eorum inscrutabili ingenio, & prudentiæ, facili præcepto, cedit.

Salassij populi Concordia.

Discordia.

Libertas pretiosior auro.

Lingones.

De rotis, instrumentis, & periculis laboratorum.

CAP. V.

VOD denique superius altissima rota, seu machina tractoria, humano vel iumentorum gressu circumagi reuolucq, præterea homines funibus insidentes, atqs ad ima descendentes, ac rursum vrnæ seu situlæ, mineris vel aqua plenæ, eleuari videntur, id significat (prout omnibus est compertum) quòd hunc modum metallici laboratores necessariò congruentem seruant: immò quòd & ipsa iumenta, equi videlicet, ac grandes visi vicissim, & collateraliter in rotis, ob grauiora eleuanda vel deprimenda pondera reuoluendis, deputantur, dum nullis cuniculis, vel scalis egestæ mineræ, ab antris infernis facilius educi possint. Fossores verò tam graues durosqs labores sursum deorsumqs perpetuò subeuntes, hominum genus durissimum est, & plerunqs ob certa maleficia proscriptionis titulo eò collectum, sola Principis securitate ibidem viuens, ne patria in exilium commutata, à postliminio nunquàm ad propria reuertatur. Leges tamen laboratores illi, & iura montana sequuntur: quibus etsi ad tumultus, seditiones, homicidia, ac mille iniurias subitò perpetrandas inclinati sint: tamen seuerissima constitutione, ne cuipiam malum inferant, constringuntur. In reliquis nullum expauescunt subire periculum, vel ruinam: quæ inter saxorum cadentia fragmenta, siue in trabibus inter latera montium obfirmandis, siue in lethifera minerarum exhalatione aut fœtore, siue inclusi aëris grauitate, contingere possunt. Ideoqs sæpissimè subduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, quàm circumspectius impetuosè laborant, sustentaculis ruptis, saxisqs cadentibus, vel mox quassantur, vel diebus aliquot (vt prædictum est) cum horribili clamore fame cruciandi suffocantur: quibus, vt viui extrahantur, nullo concesso remedio, vno sepulturæ signaculo quomodo, quotqs, scilicet XXX. LX. vel C. aut plures perierant in momento, ostenduntur. Manet nihilominus in aliis sossoribus indomitus vigor, vt vel his, vel similibus spectaculis horrendis minimè terreantur. Leui etiam tactu malleorum accedente, immenso pondere maximi montes collabuntur.

Modus eleuandi mineras.

Vrsi seruiunt.

Fossores.

Proscripti.

Leges mõtium plurimis articulis distinguuntur.

Imperterriti laboratores.

Suffocantur.

Signaculum oppressorum.

Vigor indomitus.

De arte

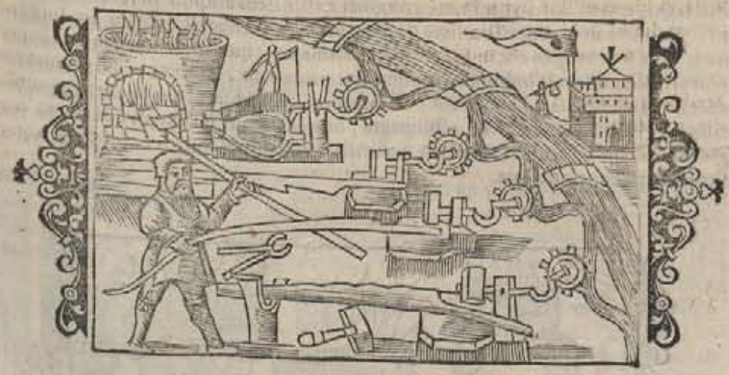

De arte, & ingenio fabrorum.

CAP. VI.

TSI in multis Aquilonaribus regnis & prouinciis, mira fabrorum cuiusuis ductilis, vel fusilis, vel tornatilis metalli fieri soleat æstimatio, præcipuè apud Montanos Dalacarlos, inuictum pugnatorum genus: tamen in regione Helsingorum (quæ olim ob magnifica gesta Regio titulo decorata fuit) versus Septentrionem adeò periti, & diligentes fabrilis officii artifices inueniuntur, vt vix pares habeant in toto Aquilone. Metalla enim cruda, ac difformia aquarum, rotarumqs ingeniosa directione, longo tractu ob eandem minerarum opulentiam distendere norunt, vt agilitate, & impulsu talium machinarum, breui temporis spatio opus aliquod ingentissimum reddatur consummatum, etiam vsualia vasa extensi æris, aut ferramentorum: vnde non exiguus quæstus gentibus his accrescere solet. Similiter in ferreis portis, ac fenestris laminatis, ac cratibus retiarijs indissolubili connexione firmandis, quale opus in iunctutis vix cernitur in tota Europa. Habet quidem sacellum S. Andreæ iussu Pont. Max. Iulii III. in via Flaminia collocatum crates ferreas, & magnifica structura Dominorum de Matthæis Romę versus cõmunem plateam opus craticulatum ferreum, pulchrum, & forte: sed si mirabilius more magistrorum Septentrionalium fabricatum, ac visum foret, plurimos duceret in admirationem. Ferramenta verò pro tormentandis reis, vel suspectis, vti sunt manicæ ferreæ, aculeati compedes &c. ibidem nunquàm, vel rarissimè fiunt, sed à negotiatoribus Germanicis quæstus causa inter cæteras merces parum placituras, regno importantur: quarum vna species est vetusta appellatione Virgo dicta: quæ digitis applicata, tantum eos comprimit, vt inde primo impetu intolerabilis extollatur cruciatus. Pulchrum quidem nomen est, sed res ad experientiam mota, omni amaritudine amarior est, in quacunqs sustinenda calamitate. Pro quibus autem, & qualibus noxis, aut suspicionibus hæc Virgo applicetur, videant dicantqs, si opus fuerit, diuersarum legum interpretes, & censores, quoniam ad me non spectat de causa, vel modo torquendi facere relationem, cùm tot angustiæ, & gemitus in omnium mortalium conditione intrinsecus Aquilonari-

Helsingi ingeniosi.

Rotarum commoditas.

Crates retiariæ.

Merces execrabiles.

Virgo doloris inductrix.

Interptes legũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lutherãor̃ crudelissimæ tormentorum inuentiones.

bus regnis exorti sint, vt minimè congruat extrinsecus aliquid in tormentis apponi. Vnum tamen commiseratione dignum adducere conuenit, nonnullos Lutheranæ factionis principes esse in littore maris Sarmatici, qui crudelissimarum torturarum artifices in ferreis instrumentis nunquàm prius visis, ita amant, & adiuuant, vt doleant se dudum tam horribilem, & immanem cruciatum aliis applicandum ignorasse. Qualia autem sint hæc instrumenta, horret animus imaginari, & multò magis manus tam portentosa tormenta manifestare, cùm apud inferos excogitata, vel offendi nequeant crudeliora.

Horror tacere iubet.

De distinctione fusilium Metallorum.

CAP. VII.

Argentum.

EST et alius modus in opulentissimis montibus argenti, cupri, seu æris, & ferri fundendi, vel malleandi apud eosdem artifices Aquilonares, tam vtili ac commodo ordine distinctus, vt facili labore vnumquodq; metallum iuxta priam naturam redigatur in massam. Argentum in sua fusione cauas fornaces, & liquidos ignes, tanquam pretiosius metallum exquirit, vt resolutum in fluidam mollitiem, suppositis oblongis aut rotundis canalibus, in varias formas ab operariis deputatas extrahatur. Formæ quidem taliter

Formæ massæ argenti.

effluentes argenti plerunq; fiunt, vt vsuales mensæ, vel sedilia quadra, aut clypei militares: hocq; potissimùm ea ratione fit, vt Regis, & regni magnificentia, ac opulentia, tam quoad incolas, quàm magnorum principum oratores, quibus huiusmodi argenteæ massæ donantur, debeant demonstrari. Cuprea autem, siue ærea metalla, oblongis fornacibus eleuatis ex argilla, palea q;, & ferreis filis, ac funibus confectis, multo follium numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appenso, etiam in diuersas formas absq; canalibus in maximas massas, effossa tamen terratum ferobe, funduntur: sed longè faciliori compendio subtus irrumpentium ventorum, quo continuitati immensi caloris in mediis flammis stratum metallum reducitur in

Cuprum & æs.

Vis ventor̃ efficacior.

varias formas, centum, CC. vel D C. aut M. libras, & amplius continentes, etiam maialia pondera, vel stateras numero grossiore.

Adhuc de eisdem Metallis.

CAP. VIII.

Rotæ aquatiles

FERREAE verò minerę non nisi adminiculo aquatilium rotarum flabella mouentium, vt transeant in dissecabilem massam, ligonibus frustratim, seu crustatim diuiduntur, ea semper seruata proportione, vt instar mediq manus clausæ crusta ferrea, vel quadruplo maiora, ad plura centena millia quotanis fabricentur: quę crustæ ferreæ pondere quingentarum librarum, vel amplius, oblongis vasis instar basilium Romanorum imposita, ad exteras nationes, vel ĩternas prouincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiam electissimi tanta copia illic est, vt & indigenis, & alienigenis ad omnem ædilium instrumentorum, & quorumcunq; armorum, thoracium, galearum, ac gladiorum, & hastarum sufficiat indeficientem vsum. Sed eò purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri mixtura redditur, quò ex ardentiori fornace extractus chalybs tractim, non subitò suffocetur in aqua: quia si totus immittitur, ita ruptibilis, seu frangibilis redditur, vt nullam vim in sui flexura sufferre possit. Apud Montanos Septentrionis crustata figura fit instar gemi-norum digitorum, numerorumq; distinctione, videlicet centenario, millenario &c. quasi foro leuissimo venundatur.

Ferrum.

Vas ferri continet 500. libras

Chalybs.

Chalybis vtilitas.

Modus idurãdi chalybis.

Chalybs numero venditur.

De labore veterum circa Metalla.

CAP. IX.

Sorte non contenti.

SATIS notum relinquitur vetusti temporis quæstum, & pe sẽ inexplebilem in inquisitione, & vsu, vel abusu metallorum successiuis seculis extitisse, atq; ad hæc sitibunda tempora penetrasse, vt nulli, vel raro sorte sua, etiam felices & fortunati, sint contenti. Consyderandum igitur est, quàm plurimos in antiquum metallum olim destitutum dimissos fuisse, vt explorarent an aliquid futuris vetus auaritia reliquisset. Illos itaq; descendisse cum multo lumine, deinde longa via fatigatos, ingentia flumina, & volubiles aquarum conceptus vastos, non quidem compressos terra superueniente, sed liberæ laxitatis vidisse: argumento inde suscepto, seculum hoc nostrum non nouis vitiis, sed iam antiquitus traditis laborare. Illi maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles nos esse querimur, spe ducti montes profundos ęciderunt, & supra lucrum sub ruina steterunt, vt mirandum esset, quæ necessitas hominem ad sydera erectum incuruaret, & in fundum telluris intimæ mergeret, vt eueret aurum non minori periculo quærendum, quàm possidendum. Propter hoc cuniculos elegit, & circa prædam lutulentam, inertemq; reptauit, oblitus naturæ melioris, à qua se conuertit. Nulli ergo mortuò terra tam grauis est, quàm istis, supra quos vrgens auaritia terrarum pondus iniecit: quibus abstulit cœlum, dum eos in imo, vbi malum illud latitat, infodit. Vt cunq; tamen res hæc se habeat, metallorum

Luminibus descenditur.

Aquæ.

Vitia antiqua.

Aurum periculosè eruitur, et periculosius possidetur.

Auaritię periculum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aurum inutile quando.

lorum ambitus solatia sunt hominum. Nam diuitis auri vena similis est reliquæ terræ, si iaceat: vsu crescit ad pretium, quando & apud viuos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. Cassiodorus Theoderici, aliorumq; Regum Gothorum prudentissimus Cancellarius, lib. IIII. in epistola Dudę Saioni missa, inter alia dicit, Vt in inquirendo auro omnino abstineat se à cineribus mortuorum: quia (vt inquit) nolumus lucra quæri, quæ per funesta possunt scelera reperiri. Aedificia tegant cineres, columnæ vel marmora ornent sepulchra, talenta non teneant, qui viuendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulchris iuste detrahitur, vbi dominus in memoria non habetur: immò culpę genus est, inutiliter abditis relinquere mortuorum, vnde se vita potest sustentare viuentium. Non est enim cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscat amisisse, primi enim dicuntur aurum Acacus, argentum Indus Rex Scythiæ reperisse, & humano vsui summa laude tradidisse: quod nos in contrarium negligere non debemus, ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inuenta cum vituperatione videantur esse neglecta. Hactenus ille.

Cassiodorus.

Cineres mortuorũ nõ tãgendi

Aurum quãdo extrahendum.

Auri argentiq; repertores.

De Metallicis Dæmonibus.

CAP. X.

Instrumenta mineralia.

Ludicra præstigia.

HOC in summa colligitur, quòd in Septentrionalibus regnis, quemadmodum superius lib. III. cap. XXII. dictum est, magna fiunt dæmonum exercitia, ac ministeria incolis illarum regionum: frequentius tamen in stabulis, & mineris: in quibus saxa infringunt, cauant, & findunt: quæ & vrnis, seu situlis ingerunt, rotulasq; & cochleas, quibus machinæ tractoriq; sursum trahuntur, solicitè adaptant, sesq; velut vmbras, dum libuerit, in quacunq; forma operariis ostendunt, risusq; atq; inanes cachinnos, ludicraq; præstigia, & alia infinita ludibria, quibus infelices decipiunt, vocali sono confingũt. Sed hæc mentita obsequia non nisi in perniciem, & nouissimè in interitum, columnas frangendo, conuertunt, vel casu petrarum fractione scalarum, pro-

uocatione

uocatione fœtorum, suffocatione ventorum, ruptura funiculorum, opprimunt aut conturbant, vt fractis ceruicibus decidant, aut magnitudine periculorum Deum blasphement, profundiorem dęmonum catenam illicò subituri. Idq; potissimùm faciunt in ditioribus argenti mineris, vbi spes eminet vberior infiniti thesauri inueniendi. Haccq; ratione plurimæ mineræ ditissimę, penitus desolatæ videntur, ac penitus inualidatæ, maximè quòd in metallicis locis sex genera dęmonum cæteris maligniora inueniantur: quorum pauore, atq; noxio insultu, multi metallici laboratores perichtantur. Quid verò Germanicus scriptor Munsterus de simili spirituum illusione, immò oppressione sensit, ita aperietur: Compertum, inquit, genus dæmonum in nonnullis fodinis versari: quorum quidam nihil damni metallicis inferunt, sed in puteis vagantur, ac laboribus, cùm nihil agant, videntur se exercere, nunc cauando venam, nunc ingerendo in modulos id quod est effossum, nunc machinam versando tractoriam, nunc irritando operarios: idq; potissimùm faciunt in his specubus, è quibus multum argenti effoditur, vel magna eius inueniendi spes est. Alii verò admodum noxii sunt, vt ille, qui ante aliquot annos Annæbergi fodinam, cui nomen Corona rosacea est, ideò infestam habebat, vt metallicos XII. necarit, ac ea de re fodina, quantumuis argento diues esset, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctissimo viro, summoq; philosopho Georgio Agricola. Romani olim damnatos ad mortem, in huiusmodi cryptas destinassent, quibus eacodæmones sic illusissent.

Pericula laboratorum.

Minerarum desolatio.

Dęmonum sex genera in metallis.

Dęmones vagantur.

Noxii.

Laboratores 12 necati.

Romani.

De fulgure montium Metallicorum.

CAP. XI.

MONTES minerales inhabitantes sæpissimè tonitruo, fulgure, fulmine, aut coruscatione flagrante, mirabiles effectus in exhalationibus minerarum experiuntur, crassum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: grauem in superficie montium circa exitum & introitum actis stre-

turis; quæ calida ceruisia immixto butyro repentè pota, dissoluitur, vt succedsiuè

Pericula laboratorum.

pitum, qui arcet accedentes: & super omnia intolerabilem fœtorem, sulphureo fulminis odori admixtum: quem si quis insuetus eò accedens hauserit, ęgritudinem incurret difficilimè restaurandam, oppilationem videlicet meatuum gut-

Fœtor.

Ceruisiæ medicina.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fulminis ictu mineræ monstrantur.

Armenta pẽũt.

Paul. Diaco.

Fulmine innumera hominũ millia iterẽpta

Legumina renata.

maioribus adhibitis remediis repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potius læsi homines, quàm virtute medicinarum, ibidem sanantur. Contingit præterea ibidem ictu fulminum nouas argenti venas in lateribus montium clarissimo nitore denudari: quo inde perpetuum fortitę nomen, & vsum, fortunas multiplicant possessoris. Præterea ibidem tantum fœuiunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, vt plura armentorum agmina tempestuosissimo accedente aëre, per latos varioscp campos occidantur: quod mirabile non videtur, cùm abditis naturæ causis id ibi contingat, prout in plerisqp aliis locis. Ait enim Paulus Diaco. lib. V. cap. XV. circa annum Domini DC. XL. tantam fuisse pluuiam, atqp tonitrua, quanta antè nullus hominum meminerat, ita vt innumera hominum & animantium millia, fulminibus essent perempta: eoqp anno legumina, quæ propter pluuias colligi nequiuerunt, iterum renata, & ad maturitatem vsqp perducta, integra colligebantur. Quantum insuper ad effectus fulminum circa metalla, vel ferramenta, cui vlterius seruiari placuerit, videat caput XIII. primi libri huius voluminis, in quo subtiliora enarrari videntur.

De Monetariis, & Monetis.

CAP. XII.

Cõmutatio rerũ.

Nũmorũ nullus vsus vel rarus apud Septentrionales.

Nummi cur permissi.

Coriaria pecunia.

SEPTENTRIONALES populi vetusto tempore rerum commutationibus maiore ex parte syncerè viuentes, feliciores æstimabantur, pecuniæ vsum ignorantes, nec affectantes, quàm hodie reperiuntur: licet in extremis partibus adhuc sine nummis in rerum commutatione viuunt. Nec vsus eorum procedente tempore inuentus, permissusqp fuisset, nisi malesuasa gentilitas à iusta rerum æstimatione deuiasset. Verùm vt rudi populo, & ætati maiores quietius consulerent, inuenta, permissaqp est coriaria pecunia, certis argenteis punctis, quibus valor in pondere, & numero pensaretur, variata: multisqp seculis apud Gothos, & Sueones inter Regios thesauros

thesauros excrescens, in maximo pretio, & turrium custodia seruabatur. Succedente verò tempore, more cæterarum regionum argentei numismatis vsus pariter & commixti æris extitit ibidem introductus, non autem monetæ aureæ, ob occultatas mineras eius, quas Iob dicit ab Aquilone venire: ita eas iam inuenisse dicitur Rex Gostauus pretiosissimæ æstimationis. Aliunde nihilominus importatur in ea regna, prętęrquàm ad extremas prouincias Septentrionis, vbi principum edicto non recipitur, ob fraudem mercatorum, & populi simplicitatem, qui auricalcum, vel marchisitam, ob splendorem, putat esse purum aurum, prout Paulus Diaconus lib. III. cap. VI. de Saxonibus meminit: qui certis virgulis sophisticati auri Longobardos in emptionibus rerum maximè defraudarunt, donec cogniti punirentur.

Auri & argenti opulentia.

Iob. 37.

Rex Gostauus.

Aurum cur non ẽmittitur ico lis Aquilonis.

Virgulæ aureæ sophisticatę.

De falsariis Monetarum, & pœna eorum.

CAP. XIII.

Moneta à Moschouitis falsificatur.

NEQVE puri argenti, vel mixti æris pecuniarius vsus est apud extremas Septentrionis gentes, ob falsarios Moschouitarum negotiatores, qui Græca esurie docti, pro gloria, & lucro ducunt, pessima moneta ferro, stanno, plumboqp mixto fabricata, quoscunqp vicinos, immò longinquè distantes circumuenire. Sed nec impunè dolus iste cedit illis in ea regione. Compertum etenim est, ferream monetam stanneo candore micantem, regni regisqp signo insculptam, immensa quantitate Moschouitarum negotiatores aliàs (emptis pro eorum desiderio omnigenis mercibus, & rebus) simplici populo tradidisse, moxqp præfectos & egios ea seueritate fraudem puniuisse, vt in caua fornace supposito igne effunderent hanc monetam, vndequaqp repetitam, atqp in eam bulliente metallo autores perfidissimę fraudis immitterent viuos. Cæteri verò in simili fraude deprehensi, caldaribus impositi, vel aqua feruenti cõsumuntur, vel in sublimiori trabe circùligata p totũ corpus moneta vndiqp splẽdente, suspenduntur, quemadmodum anno Domini M. D. extra ciuitatem Lincopensem regionis Ostrogothorũ puer existens fieri vidi. Statutum ergo fuit iuxta leges vetusti temporis, & laudabiles vicinarum prouinciarum consuetudines, vt penes Reges, & Principes, ac maiores Ecclesiastici regiminis proceres, & magistratus, potestas cudendi legalem monetam remaneret, ea potissimùm causa & modo, vt vno eodemqp grano, seu gradu, vel liga, nedum in Septentrionalibus regnis, sed & vrbibus Germaniæ maritimis, in emendo vel vendendo, ob meliorem concordiã, moneta cuderetur, ac expẽderetur.

Pœna monetæ falsificatæ.

Pœna alia decoctionis vel suspensionis.

Potestas cudendæ monetæ.

Liga conformi.

De damnis vilissimæ Monetæ.

CAP. XIIII.

Damnũ monetę falsæ.

EVOLVTIS demum pluribus annis, statuta tam necessaria, & vtilia dum contemnerentur, aut negligerentur, aut propter priuatam quorundam præsidum cupiditatem studiosè supprimerentur, moneta adulterata rerum pretia sine omni ęqualitate, aut ęquitate eleuabantur. Prætereà commutatio, seu venditio odiosa vbiqp intendebatur: lites domi forisue etiam vsqp ad Romana tribunalia ante L. annos inter Principem regni Suetię Stenonem Sture, et Ottonem falsarium monetę, volebantur. Nec longè ab eo tempore Magister Prussiæ Albertus (sic enim Ordini Theutonicorum prędens appellatus est) promotus graue bellum aduersus Regem Poloniæ, monetam multo ære, seu cupro respersam, quadrata figura cudi iussit: quem

Steno Sture antiquior.

Albertus magister Prussiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christiernus 2. rex Daniæ. Klipping. 1521. Gostauus.

Rex Daniæ Christiernus II. contra Sueones Gothosq; pugnaturus, similem monetam, Klipping dictam, fieri præcepit: valoremq; maiorem ex autoritate, quàm æris bonitate imposuit vilissimæ huic monetæ: qua multiplicata, seditiosorumq; opera concurrente, in adeptione regni voti compos factus est. Sed breui momento. Surrexit enim illustris adolescens Gostauus Ericson, qui sequitiam Christierni fugiens, procerum ac populi consensu, regna Suecorum ac Gothorum gubernanda suscepit, exiguoq; temporum interuallo simili multiplicata moneta, atq; militibus erogata, Christiernum è regnis totaliter exclusit. Sed nec ita facilis erat introducti numismatis, licet abiectissimi, & per tot ampla dominia dispersi, abrogatio, donec allegatis euidentissimis tam pessimæ monetæ incommodis, prouida circumspectione D. Ioannis Magni Gothi Legati Apostolici, ac electi Archiepiscopi Vpsalensis, in publico totius regni conuentu, nunquàm deinceps valitura abrogaretur. Igitur comportatã hanc monetam prouinciales præsides, seu natu maiores, in campanas Ecclesiarum, adhibitis artificibus peritis, ad obsequium Dei transfuderunt. Regnisq; vtcunq; pacatis, rediit vetus moneta: sed rerum pretia odiosè eleuata, non ita facilitèr ad æqualitatem reduci poterant, vt alias indiscretissimè per externos homines erant introducta.

Christiernus exclusus.

Io. electus archiepus abrogat vilissimã monetam.

Campanæ conflantur è moneta.

De vtilitate legalis Monetæ.

CAP. XV.

Fiscus miser.

QVEMADMODVM omnibus compertum relinquitur, illum esse miserum fiscum, qui vilitate monetarum colligitur ex tributo subditorum: ita opulentus, & securus habetur, qui iure, valoreq; collectus est ad publicam vtilitatem. Mira igitur vtilitas ad amputandas regionum, ac hominum seditiones, dolos, fraudes, periuria, & reliqua indicibilia mala, est in legali & iusta moneta, ex forma signi, materia metalli, ac pondere constans: qualem vetusto tempore regio Aquilonaris cum vrbibus Germaniæ conformiter retinens, pacis pulchritudinem habuit, & omnia bona comitantia eam: tantoq; temporum spatio eandem obtinere creditur, quanto ea media fouet, & amplectitur, vnde perenniter coalescere possit, hoc est, quòd pares pondere & pretio denarii sint, quocunq; deducti fuerint in possessionem alterius crumenæ, præsertim aurei nummi, qui similitudine ponderum, diuersitate imaginum, conformitate granorum, barbaras nationes ducere solent in admirationem, & stuporem, vt cum talibus principibus, quorum hæc signa videntur, pacem cupiant, vel oblatam sine cunctatione suscipient. Pulcherrimũ huius rei testimonium Plin. lib. VI. cap. XXII. de Romanis affert, cũ quibus ob prædicta numismata principes Indiæ & Taprobanæ, inire & seruare amicitiam affectabant, arbitrantes eam gentem magnã tenere iustitiam, quæ tot pretiosis, tãq; miris, variisq; insculptis imaginibus, offenderet vnitatẽ: in qua reliquæ virtutes pulchro ordine catenatæ videtur. Sed neq; illa harmonia diu carere potuit turbatore: nam monetarii, quos constat in publicam vtilitatem specialiter fuisse susceptos, ad priuatum cõmodum respicientes, seditiosis hinc inde collectis turbis, Aureliano Imperatori intulere periculosum bellũ, quale in sempiternũ vocatur Bellum Monetariorũ. Mira profectò fuit eo in tpe inopia, vel paditio fisci, cùm Reges ipsos plurimum posse dicimus, ait Strabo lib. IX. Ideoq; ipsos Dynastas, id est, potentes nuncupamus: quoniam quò velint populos, aut vi, aut suasione perducant. Per munificentias igitur maximè psuasos efficiunt: non enim orationem suadere Regale, sed oratorium est munus. Regiam verò suasionem tunc appellamus, cùm donationibus adducant, ferantq; quo cupiant. Itaq; muneribus exhibendis persuadent: Armorum autem copiis violant, & vrgent. Ista verò ambo

Monetæ bonæ vtilitas.

Moneta consormis.

Nummi aurei.

Moneta Romana.

Moneta consormis vnitatem ostendit.

Monetarii.

Bellum monetariorum.

Dynastę.

Munus oratorium.

Regia suasio.

ambo pecunia veneunt, comparanturq;. Nam ille magnum habet exercitum, cui & alendi facultas suppetit, & plurimas effundere largitiones is valet, cui amplissima possessio cuènit. Sed de his infrà in libris Bellorum aliquid peramplius ostendetur.

Pecunia veneũt

Exercitus vnde

De excellentioribus Monetis Septentrionalium regnorum.

CAP. XVI.

VALVIT plurimum vetusto tempore pecunia coriaria, vt superius eodem lib. cap. XII. dictum est: deinde argentea pura, postmodum mixta: quæ multis seculis vsq; ad hæc tempora, etiam in solo ære cusa durauit. Quæ cùm certis signis mõstrata est Regio fisco, ac Reipublicę inferre irreparabilia damna, repetitus est antiquus cudendi modus, scilicet in puro argento, maximè pro mercibus importandis, vel exportandis. Hæcq; moneta diuerso æstimata est valore, vtputa sub signo nauicularum, coronarum, vrsorum, aurum, canum, spicarum, & ferrearum clauarum: quæ omnia prouinciarum, Regum, Principum, ac communitatum signa sunt. Hoc autem tempore pura moneta argentea valore vnius floreni abundantissimè ad plura centena millia & myriades, annuatim cusa, vsq; ad Germaniæ, Sarmatiæ, & Tartarorum fines exportatur: rursusq; veterum Gothorum Regum, Theoderici, Alarici, Theodati, Totilæ, Vitigis, & Teiæ, monetæ aureæ regno inseruntur. Maximè delectantur insigniores personæ, magnatum signa, faciesq; contemplantes.

Pecũia coriaria

Argentea.

Aerea.

Damna vnde.

Monetæ signa.

Daleri.

Reges antiqui Gothorum.

De Aurificibus.

CAP. XVII.

OSTENSO superioribus figuris quòd maxima, ac inexhausta sit copia argenti in montibus regni Suetiæ, & quomodo reperiatur, & extrahatur ibidem, sequitur vt eius vsus, vel abusus ostendatur, ne nobile metallum hoc non habentibus, & bene vti scientibus, vt habeant, relinquatur ignotum. Repetitis

Metallũ nobile

Universidad de Deusto
Biblioteca

Templa idolorũ.

Mortalitas.

Posteri inexplebiles.

igitur antiqui temporis moribus, satis monstrari poterit, quàm ingens auri, & argenti, alteriúsue pretiosi æris opulentia fuerit, quando (vt primo lib. præmissum est) templa idolorum, triclinia Regum & Principum, vsq; ad infantum cunabula, & equorum frenos, & phaleras, in eminentissimum ornamentum extendebantur. Auri quidem minera, vt tunc abundans fuit, ita postmodum ob sæuam mortalitatem, pestę, gladio, fame, & tempestatibus excitatam, rarefacta, cura eius euanescebat. Solam memoriam quorundam locorum, vnde extractum fuit, ad posteros satis inexplebiles misit, quemadmodum extremis finibus Aquilonis superius fuerat enarratum: attamen non negandum arbitror, quin auri maxima vis sit in Suetico cupro: quod emptum, & exportatum, ac plerunq; à naufragio repetitum, arte igneq; expurgatum, possessoribus suis præstat insigne lucrum. Hanecq; artem puto

Hungarorũ artifices.

Vistula flu.

Gedanense emporium.

Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum, & examinatum, atq; in tenues laminas resolutum, externorum negotiatoribus vendunt: qui demum per dominia Regis Poloniæ, vsu longarum nauium in flumine vulgatissimo Vistula vsq; ad emporium Gedanense Ducatus Prussiæ deportandum, eoq; loco diuidendum faciunt: reliqua domesticis aurificibus (si arte secretiori aliquid auri è cupro, vel ære exprimere possint) salua relinquuntur. Quantum ad argenti vsum, nullibi communius, aut splendidius in omni hominum conditione venundatur, quàm in Suetia, & Gothia: vbi vix domus, vel familia reperitur, quæ non semper aliquid annua industria adiicit ad partam possessionem. Quæstus etiam maximus est in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum: quibus ciboria, siue loca auro, argentóue constructa, reuerenter deputantur. Similiter

Ornatus muliebris.

Argenti perpetuitas.

& ornatu virginum in amplissimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, brachialibus, catenis, murenulis, annulisq; à parentibus, paranymphis, vel amicis erogatis. Nec frustra: prouidè enim eis potius argento, tota earum vita & heredum duraturo, quàm fericeis vestibus esu vermium subitò perituris, elargiuntur.

Silff schena.

Campanulæ.

Frena.

Immò illustrioribus viris adaptari solebant antiquitus argenteæ cinctura, vulgariter Silff schena dictæ, atq; rotundi argentei nodi in vestibus vndiq; perstringendis: immò etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, vt sono percepto obuii caueant calcitrationem, alligantur. Præterea strepæ, frena, & pectoralia, plurimaq; argentea, potius luxu, quàm solido apparatu, fabricantur ornamenta.

De argenteo ornatu virginum.

CAP. XVIII.

Scheningia.

Schena flu.

Fontes.

EXTAT apud Ostrogothos vetustissimum oppidum Scheningia dictum, eò quòd torrens certo tempore impetuosissimè alluit latera eius, Schena appellatus. Siccitate verò adeò pauculam reseruat aquam, vt vix solis iumentis, & pecudibus sufficiat adaquandis. Sed hunc defectum optimorum fontium abundantia vbiq; supplet, cùm ex viua scaturigine perpetuas habent venas. Oppidum hoc, etsi vergens ad senium videtur proximum fore desolationi, tamen situ, fertilitateq; sua, ac opulentia

Situs saluberrimus.

simile non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, saluberrimum habet, vtputa inter fertilissimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde vtilia & opaca

opaca. Plateq; huius oppidi adeò ingeniosa industria à primis fundatoribus tradu-ctæ sunt, vt quasi ex omnibus circumferentiis qualitercunq; flectuntur ad publicum forum, & prætorium veluti centrum concurrunt. In hoc foro stabat gigantea statua, Turonis longi nomine, instar Rolandi Bremensis insignita: ad cuius genua publica quæstione corripiebantur malefactores, præcipuè adulteri, licet raró reperti: qui inter brachia statuæ connexa, ferreis catenis saxa indicibili confusione, ac aliis ludibriis in collo eleuata tenebant, maximè in terrorem fragilioris sexus haud corrumpendi. Erant olim in hac vrbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis, deauratisq; coronis palmari altitudine solennioribus festis incedentes: quarum etiam alius cultus, & ornatus, sicuti & aliarum mulierum, totus, & opulentus erat in argento: cuius copia ad omnes & singulos, etiam agricolas extendebatur, & adhuc extendi creditur, vt gloria Principi detur, quòd potius splendidis & opulentis imperat, quàm egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

Plateę.

Turelang.

Roland.

Adulterorum pœna.

Coronæ virginum.

De magnis diuitiis, & viris heroicis huius antiquissimi oppidi Scheningensis, & illusione diabolica in eo facta.

CAP. XIX.

VERVNT & illustres, ac nobiles viri, ac fœminæ in prædicto oppido Scheningensi, tam ratione magni germinis, quàm fortunarum deliciis in omni generatione, ac natione reputati: inter quos beatus Nicolaus quondam Antistes Ecclesiæ Lincopensis, diuina reuelatione purissimus in vita sua S. Birgittę declaratus. Preterea nobilissima vidua Ingridis: quæ contemptis mundi pompis, Hierusalem, Compostellam, ac Romam tempore Martini IIII. anno Domini M. CC. LXXXII. peregrè profecta, eiq; à terra sancta cum aliquot deuotissimis virginibus comitibus suis reuertenti, diabolus insidias positurus, magna pompa, ac equitum caterua, veluti potens dominus hoc oppidum ingrediens, proconsules ac ciues illicò in forum publicum vocatos instruxit, vt nequaquam admitterent certas mulieres ante mœnia paululum commorantes: asserens, eas maleficas fore, & à multis annis earum exercitia dudum apprimè cognouisse, tanquam pessimarum incantatricum. Quo audito, multis è consulibus, & aliis consueto modo sese signo sanctæ crucis ob horrendam relationem munientibus, illicò in ictu oculi tota illa diabolica turma euanescere visa est, quasi fumus. Compertoq; per nuntium, mulierem sanctam præ foribus à peregrinatione reuertentem adesse, sanctissimis obsequiis obuiàm procedentes, eam in ciuitatem suam receperunt: & ob id eius benedictione omnibus bonis repleti, stabilitiq; merebantur. Vnde Senatus ille, viso tam euidenti miraculo, quisq; pro sua sorte maxima vasa argentea, quibus abundabant, sanctę huic mulieri in supplementum fuæ opulentię, vt mansionem pro se, suaq; virginea comitiua, quodcunq; vellet, fabricaret, alacriter ac liberaliter offerebant: quo factum est, vt deuotissimum monasterium Virginum S. Dominici hunc exurgeret, loco apto, laudabiliq; obseruantia, & regula,

Nicolaus Epus Lincopensis.

Ingridis.

Diabolus equestris pompæ.

Diabolus euanuit.

Vasa argentea donantur Ingridi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mechthildis Roschildensis

ad hæc vsq; tempora Lutheranorum, magna ciuium diligentia, pro earum filiabus caſtè, & ſanctè educandis, cuſtoditum, ſed nunc euerſum. Comes etiam huius ſanctiſsimq; viduq; fuit quædam Mechthildis, de regno Daniæ illuſtris proſapiæ virago: cuius violentus ſponſus contradicentem opprimere volens, ab altis ſcalis cadens, fracta ceruice ſubitò expirauit. Hæcq; in medio noctis ſilentio auſugiens, ope prædictæ mulieris viduq;, in ſancta virginitate vſq; vitæ exitum plena bonis operibus illæſa permanſit.

De pellicibus, & diuerſitate pellium.

CAP. XX.

Quæſtio continua.

MIRANTVR plurimi quomodo tutè, & ſanè viuant homines in horrendis frigoribus plagę Septentrionalis, de quibus primo lib. cap. XIX. pro parte extitit declaratum: hanc q; leuem quæſtionem vltra XXX. annos audieram in Italia, præſertim ab Aethiopibus, & Indis, quibus oneroſus videtur veſtitus ſub zona torrida, ferre plumaceas veſtes ex pſittacis, et diſcoloribus papagallis artificioſè confectas: quibus reſpondetur, prout omni pręterito quo poterat reſponderi, Naturam omnium rerum matrem nihil agere ſuperfluum, neq; diminutum, immò omnibus productis optimè prouidere. Gaudet Indus multiplici plumarum genere, magis forſan pro tegumento, quàm neceſſitate: rurſus Scytha villoſo veſtitu, & tegmine pro commoditate. Nec terminum commutare licebit ſagacitate naturæ præſcriptum: quæ ſicuti ſub polo Antarctico immenſos calores, difficili remedio temperandos, amplectitur: ita ſub Arctico aduerſus aſperrimas hyemes, glacies, frigora, & ſpiritus procellarum opportuna remedia faciliter adminiſtrat, ligna videlicet in maxima copia, & leuiſsimo pretio, & demum pelles diuerſorum animalium, tam ſylueſtrium quàm domeſticorum, vt ſunt,

Natura rerum mater. Indus. Scytha.

Remedia frigoris arcendi.

Animalium nomina.

Agnorum	Doſſorum	Lutrarum
Alcium	Fibrorum	Mardurorum
Aſperinorum	Gulonum	Onagrorum
		Biſontium

Biſontium	Glirium ſylueſtrium	Ouium
Cernorum	Harmelinorum	Rangiferorum
Caſtorum	Hędorum	Taxorum
Cattorum ſylueſtrium	Leporum	Vitulorum marinorũ et domeſticorũ.
Caprarum	Lyncum	Vulpium
Damularum	Luporum	Zebellinorum.

Quarum omnium experti pellifices ita ingeniosè nouerunt mixturas componere, vt pulcherrimum decorem oſtendat varietas, & calidiſsimum fomentum adiuncta mollities. Sed in his emendis ſubſequens capitulum attendatur.

De cognoſcenda pellium ſophiſticatione.

CAP. XXI.

PELLES zebellinę, mardurinę, harmelinæ, caſtorinæ, lyncinæ, ac lutrinæ, in ſui cognitione valde cauta indigent examinatione, cùm vario modo falſificatæ perueniant ad manus emptorum, vt eos ſæpe emptionis pœniteat, ob ſubitam colorum mutationem. Aſperinæ aut pyrolinæ, quę Italico ſermone Schiraſſę, vel Doſsinæ dicuntur, in duplici differentia reperiuntur, montanæ ſcilicet Septentrionales, albicantes cum colore cœleſtino: aſperſione cretacei pulueris fallaciter colorantur. Aliæ verò, ſcilicet Meridionales, id eſt, verſus Auſtralem regionis ſitum captæ, ſimiliter creta, & picea fuligine mixta facilimè ſophiſticantur. Mardurinæ autem, aut zebellinæ pelles, piceis tedis fumantur, vt appareant in pilis denſiores, ac nigriores. Ideoq; ſub aperto cœlo, aut aura ſerena, vel ſolis reflexu, ſed caliginoſo obſcuroq; aere ex induſtria venundari ſolent. Et ita caſtorinæ, ac lutrinæ pelles adulterantur. Verùm fallacia hęc fricatione candidiſsimi lintei panni ſtatim deprehenditur. Harmelinæ pelles creta in modum farinæ reſperſæ, multò albiores ſolito diſcernuntur. Sed rurſus hæc ſophiſticatio nigra tela per leuem fricationem admota oſtenditur, tanquam per duos colores directè contrarios experientia caperetur. Igitur in comparatione, ſeu emptione huiuſmodi pellium, puro oculo, claroq; die prouido emptori opus eſt, ne prędictis, aut aliis maioribus fallaciis decipiatur.

Doſsi.

Puluis cretacę.

Mardurinæ.
Zebellinę.
Aura ſerena.
Caſtorinæ.
Lutrinæ.
Linteus pannus
Harmelinæ.
Tela nigra.

Puro oculo.

LIBRI SEXTI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLICIS INSTRVMENTIS, RITV, CAVSA, ET CAVTELIS PRÆLIANDI.

LIBER SEPTIMVS.

De Artificibus ballistarum, & telorum.

CAP. I.

PARVM naturę visum est hominem cęteris omnibus animantibus imbecilliorem ęrumnis & lachrymis plenum, ad infinitas calamitates, vt Plinio lib. VII. placet, produxisse, nisi & ipse homo crudeliora abbreuiandæ breuis vitæ compendia inuenisset: idęp iuxta gentium ritus in toto orbe dispersarum. Aliis etenim modis Scythæ, aliis Afri indięp pugnant, aliisęp armis, vel deprauata natura, vel furore ipsa ministrante, vtuntur. Apud Septentrionales gentes talis, vt superius ostenditur, vsus reperitur in arcubus, ballistis, & sagittis: vixęp datur incola terræ, qui in similibus armis haud est prouisus: idęp propter hostiles insultus arcendos, ac noxias bestias vbicunęp occurrent, depellendas, vt sunt immanes vsi, ac lupi: contra quos iaculę veluti nouaculæ producuntur sagittæ, ob pilorum densitatem. Item ligneæ sagittæ lato capite, pro marduris, zebellinis, ac pyrolis interimendis. Item bifurcatis, pro auibus syluestribus aucupandis: aliis in aquaticis incisiuis, ob pennarum duritiem penetrandam: aliis

Scythæ.
Afri.
Indi.

Armoꝝ genera

Causæ armorũ, & sagittarũ.

aliis ad alces, seu onagros, gulones, vulpes, & similes bestias conficiendas. Verùm de his & similibus, non ballistarum, sed reflexarum arborum sagittis, inferius de diuersis animalibus venandis, plura ostendentur.

Arbores reflexę pro arcubus.

De sagittis, & telis bellicis.

CAP. II.

QVANTVM ad præliorum congressum attinet, certum omnibus relinquitur, Gothos cęteros in fortitudine ballistarum, sagittarum, lancearum, & gladiorum præcellere, eò quòd vix in orbe maioris rigoris fiunt ballistæ, quàm apud eos: neqꝫ maiores gladii, qui hæreditario iure, & munere, tanquam supellex argento locupletior, inæstimabili desiderio affectantur, & dantur, ac possidentur. Nec minor in fortibus ballistis affectus est, & rotulis earum attractiuis, quibus mira agilitate dorso incuruato ballistę extenduntur: talemqꝫ vim habet eius vigore emissa ferrea sagitta, vt virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare consueuit. Ideoqꝫ earum frequentior, quàm aliorum armorum in pręliaribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, vsus est, vt infrà de ferreis mœnibus annectendum erit. Talibusqꝫ sagittis ferreis non parui duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia secum diligenter ferunt: quoniam portatiles sunt, & raró frustra proiectæ, etiam tricuspides, & veneno tinctæ, ob hostium rabiem, & immanitatem, sine graui vulnere emittuntur. Nec facilè venenatis vtuntur sagittis, nisi vbi exploratum habuerint hostilem ferociam, & crudelitatem, quòd nemini sit parsura. Meminit Plin. lib. XVI. cap. XXVII. cannarum siue arundinum, vnde sagittæ fiant. Sed earum vsus in Septentrionali plaga nunquàm habitus est, nec vllo tempore haberi poterit, quia canna ibidem crescens, ob frigoris vehementiam, puerilis digiti grossitiem, vel spissitudinem nunquàm excedit. Ideoqꝫ vna canna Italica pro fulcimento fenum, & debilium, ibi loco deliciarum venundari posset vno boue, vel equo.

Vis arcuum.

Mœnia ferrea.

Tricuspides.

Sagittæ cur veneno tingũtur

Cannæ vel arundines minimę

Ballistæ verò neruosæ ab inferioris Germaniæ artificibus ad regna Aquilonaria importatæ, boum aut equorum commutatione, vbi moneta non affuerit, recipiuntur.

Ballistæ. Gladii.

Universidad de Deusto
Biblioteca

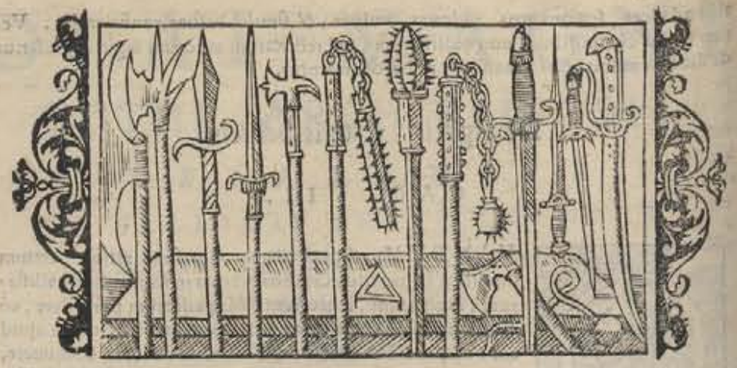

De diuersis generibus Armorum.

CAP. III.

Arma bestiarũ. Arma hominũ.

NOTVM est naturam bestias, alias dentibus, alias cornibus, alias pedibus, alias secretioribus membris, immò sputis, spiculis, vrinis, & excrementis in sui defensionem, & tutelam armauisse: hominem verò vagitu, gemituq; imbecillem, omnium ærumnarum capacem, à primordio originis suæ angustiatum, mitem, inermem, rationi subiectum, velut in arenam, & certamen omnium tolerandarum passionum, & iniuriarum constituisse. Sed dum rationi, quæ salubria suadet, consentire renuit, ad arma pluspuàm beluina ferocitate consurgit. Et hinc tot exquisita ad miseriam, morbum, & mortem compendia, præter secreta abominabilium artificum inuenta, & tormenta, quasi à crudelioribus macellariis laudabiliter excogitata videantur: de quibus scilicet secretioribus armis, ob horrorem multiplici ratione deinceps veniet abstinendum, ac conticendum. Attamen superius depicta, ac alia arma, inter præcipuos thesauros pluspuàm honores, & fortè animam, collocata custodiunt. & adaugent Septentrionales, immò inter dotalitia, & hæreditaria bona quasi pretiosam, et primam supellectilem computant, in continua generis successione: & hoc non tantùm, quia his remediis & instrumentis, ingruentibus inimicis, sed & ferocissimis bestiis, hyeme præcipuè, veniet occurrendum: licet & æstate nulla rubigine consumuntur. Interea satis apparet, plures ferro, quàm auro, vel argento fore ditiores. Splendet enim, Cassiodoro teste, claritas in armis expolita, vt intuentium facies fideli puritate restituantur: quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt, vt non limis compositę, sed igneis fornacibus credantur effusæ. Harum media pulchris alueis excauata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis: vbi tanta varietatis vmbra concludit, vt intextum magis credatur variis coloribus lucidum metallum: & hæc arma atia cotis emundat, & minutissimùs puluis industriosè detergit, vt speculum quoddam virorum faciat ferream lucem: qui patriæ natura largiente concessus est, vt huius rei opinionem aliis faciat singularem. Enses, qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani: qui tanta elegantia visus est excolere fabrilia, vt quod eius manibus formabatur, non opus mortalium, fed crederetur esse diuinum. Ideoq; pretiosi

Compẽdia mortis.

Arma conticẽda

Plus ferri quàm auri. Cassiodo.

Ferrea lux.

Vulcani arma.

pretiosi muneris loco nunc, vt olim, amica vicissitudine inter principes locum obtinent, quia singulis temporibus grata videntur & accepta, vsuq; delectabili (teste eodem Cassiodo. lib. V. in principio) apud Regem Theodericum, & alios principes seruabantur. Si etiam quis de omnibus, vel pluribus bellicis instrumentis aliquid intueri desiderat, videat Isido. lib. XVIII. qui nihil in hoc oneroso solatio videtur omisisse docendum. Igitur Septentrionales populi gladiis, lanceis, pugionibus, spathis, aliisq; telis nedum domi, sed foris contra nocentes bestias, & crudeles inimicos vtuntur. Cimbri tamen tricuspi, sicuti & Gothi, telo vtuntur: quæ & olim toti mundo incognita non fuerunt. De armis verò Persarum, Assyriorum, Thracum, & Aegyptiorum, ac Indorum, Herodotus extensè permaxima dicit: similiter & Plin. lib. VII. ac Vegetius in sua professione. De gladiorum hebetatione, seu amentatione, ac incantatione, Saxo Danorum historicus diuersis in locis mirabilia, sed non incredibilia adducit, dum in rebus multis & minutis, ob stupenda naturæ miracula inesse videntur.

Armoꝝ noïa.

Cimbri.

Hebetatio gladiorum.

De subita conuocatione communitatis ad arma.

CAP. IIII.

CERNITVR hic homo præcipiti equo vectus, fustem, seu baculum vno fine combustum, altero fune ligatum asferens: cuius fidelior, simpliciorq; interpretatio hæc est, vt quoties immineant hostes in littore maris, seu limitibus regnorum Septentrionalium, tunc illicò iussu præfectorum prouincialium, accedente consensu & consilio veteranorum in simili negotio valde peritorum, baculus tripalmaris communi eorum aspectu, agiliori iuueni cursu præcipiti ad illum, vel illum pagum, seu villam, huiusmodi edicto deferendus committitur, vt III. IIII. vel VIII. die vnus, duo, vel tres, aut viritim omnes & singuli ab anno trilustri cum armis, & expensis X. vel XX. dierum, sub pœna combustionis domorum (quæ vsto baculo) vel suspensionis patroni, aut omnium (quæ fune alligato signatur) in tali ripa, vel campo, aut valle

Modus celerrimæ conuocationis.

Baculus tripalmaris.

Trilustris ætas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

comparere teneantur subitò, causam vocationis, atq; ordinem executionis prædicti præfecti prouincialis, quid fieri debeat audituri. Itaq; nuntius ille quouis posita, seu veredario celerior, peracta commissione lentè reuertitur, signum afferens, omnia legaliter se fecisse: continuoq; momento vicatim vnus & item alius cursor, qualiter agendum sit, præscripto loco demonstrat. Taliq; modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali, vel octiduano spatio innumera multitudo cum armis, & expensis congregatur, immò agricolæ grauiores propter consilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, in campos accedunt, sicuti & fœminæ in mœnibus vrbium, vel arcium, vt eiciant saxa, vel calcineas pultes: de quibus infrà suo loco dicetur.

Agricolæ senes consiliarii.

De custodia viarum, & exploratorum.

CAP. V.

Nuntii hostium quo casu tenendi.

ATQVI ne hostilis exercitus, quid incolæ meditantur, agnoscat, loco opportuno deputantur viarum custodes, qui neminem ab ea multitudinis conuocatione descendere sinunt, immò nec nuntios hostium, quando deprehenduntur non pacis gratia, sed explorandi causa aduenisse. Volunt enim incolæ inimicos, quàto numero congregati sint, quibusue hastis & armis, seu contis aut sagittis vtuntur, ignorare: quandoque enim hastæ (vulgari Italico Picchæ dictæ) duobus, aut tribus pedibus longitudinem exuperant hastas, seu lanceas inimicorum, vti in electione Regis Danorum Christierni II. anno Domini M. D. XXI. ductu nobilissimi Gostaui Ericson, postea Regis, euenit: qui XX. millibus huiusmodi hastatorum montensium inhabitatorum, Dalacarlorum, ad campestria loca Arosiana, sub finem Maii impetuosè hostibus congressurus descendit, & in momento victor euasit. Horror enim Christiernianæ seueritatis non vnam familiam, aut prouinciam, sed vniuersos incolas agitabat in furorem, vt viritim exeuntes prorumperent in vltionem. Quo ordine, causaue factum est, vt idem Gostauus vbiq; concurrente infinita multitudine, etiam illustrium, & nobilium assensu, primò proclamatus sit Princeps, & inde Rex à tribus Episcopis sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem habentibus, sit coronatus: de cuius gestis alibi diffusius ostendetur. Nuntiis igitur, vel cursoribus, pro enuntiando congressu multitudinis ad prælium, nil vnquam celerius, aut seuerius excogitari possit: quia hos neq; vis niuium, neq; imber, neq; æstus, neq; nox distinet, quin propositum sibi cursum celerrimè conficiant: quorum primus proximo pago denuntiat, & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio, seu districtu cuncti cognouerint, vbi, quandoue, & propter quid sit congrediendum. Nec satis securus erit præfectus, si titubat, aut vacillat, quid prouocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militaturi, illicò scire volunt, quid expediat peragendum.

Longitudo hastarum.

Gostauus quō Princeps factus sit.

Impedimenta nō terrent præliaturos.

Periculū præfectorum.

De directione multitudinis conuocatæ.

CAP. VI.

CONGREGATAE multitudini incolarum mox assunt prudentiores præfecti, qui vno tempore & agenda demonstrant, & cohortes, turmas, ac legiones distribuunt, acieſq; seruandas prædicunt, vexilla committunt, causas belligerandi exponunt, præmia prædamq; victoribus promittunt, hostium insolentiam & damna inculcant, & quàm necessarium sit patriam tueri libertatem, vniuersis & singulis manifestant: hacq; celeri expeditione omnes audacissimos iniuriarum vindices reddunt, ea potissimùm ratione, quòd domestico tyrocinio prius didicerant bellicos exercere congressus, idq; pilis, sagittis, fundis, gladiis, quibus aliquoties, vel sæpius hostem interimere, vel fugare consueuerunt: quidue in bello fieri oporteat, non minus commodè sibi ipsis præscribere, quàm ab aliis addiscere norunt. Quo fit, vt dum in hostem non secus quàm graues, & luctuosæ tempestates vno impetu deferuntur, ferociterq; irruunt, vel facultatem inueniant cædendi, sternendi, capiendi, aut omnia in hostilibus castris confundendi, prout natura loci concedit. Populoq; mos est tumultuaria, atq; cursoria pugna dimicare. Qui verò cæteros antecellunt in hastis, aut statorio bello, suo ordini seorsum deputantur, vt suis sint auxilio, si resistentia hostium in ipso impetu retrusi fuerint, vel fugati. Alii verò turmatim conglobati, aut itinera custodiunt, vt hostem ad insidias, & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, vt diuturnitate sufferendæ pugnę defessum reddant, aut ad extrema pericula voraginum, ac præcipitiorum cogant, vt rupium faucibus ipsum hostem inclusum facili negotio conficiant, vel captiuent. Summeq; prouident, quòd nouas recentesq; pugnatorum turmas bello inualescente inimicorum viribus incessanter opponant, vt in tuta munimina recipiant debilitatas.

Præfectoꝝ prudentia.

Causæ bellādi.

Armoꝝ noia.

Modus impetuosus.

Pugna tumultuaria.

Modus supplandi hostem.

Nouæ turmæ surrogandæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de cautelis bellatorum.

CAP. VII.

SOLET etiam plerunq; , vti in quouis acerrimo bello , accidere , vt non modò defesso ex pugna excedendi , sed ne saucio quidem eius loci, vbi constiterat, relinquendi , ac sui recipiendi facultas concedatur . Ideoq; hyeme propter horrendũ frigus , & æstate ob ingentem æstum longè plures pereunt , quàm reliquis temporibus anni : quinimmò cuncto tempore intereunt , qui aut pericula præuidere negligunt, aut hostium paucitate contempta, temerè præliantur . Sæpe etenim minores bestiæ angustiis constrictæ , rabie contracta maiores superãt, vtpote quòd vna vulpes plures canes robustos lacerat, & euadit. Qui verò in hostili exercitu ab equis siue nudis, siue cataphractis pugnãt, maioribus periculis subiiciuntur. Incolæ enim patriæ defensores, vti peritissimi sunt in sagittatoria arte ex fortibus corneis ballistis,ita & modũ pugnandi seruant,vt potius equum, quàm sessorem latioribus sagittis, Schecta appellatis, transfigant : rectè existimantes, læso iumento,ipsum sessorem mox ruiturum. Nec opinione fallũtur. Ferrea enim sagitta corpori immissa, intolerabili excitato cruciatu equitẽ & iumentum strangulat repentino casu, prout in multis cap. infrà dicetur. Præterea hoc obseruant, vt semper pedites,qui optimi iaculatores sunt, in locis montanis,ac asperis ,p equitibus pugnent:quia loci natura cũ fideli ductore victoriã ab hostibus certissimo exitu pollicetur,sicuti ecõtrà,quãdo duces belli ad insidiosa loca ducunt, vel potius seducunt exercitũ optimè animatũ, & armatum: prout Liuius factum fuisse in Saltibus Candianis testatur,& Plutarchus per proditores Arabes contra M. Crassum, vti miserrimum & infelicissimum spectaculum ibidem videtur, satis dignum vt à principibus legatur , sæpiusq; lectum repetatur .

Pugna exire nõ licet.

Pugna temeraria,& contemptu hostiũ plures pire solẽt.

Vulpes euadit.

Equus potius quàm sessor sagittatur.

Schecta.

Pedites ,p equitibus pugnãt.

Duces fallaces.

Exẽplũ notabile, ne pricipes illusi turpiter occidantur.

De littoralibus præliis.

CAP. VIII.

IMMINENTE maritimo bello mira diligentia vtuntur Septentrionales populi , præsertim Gothi , Sueci , ac Finningi in hostica classe arcenda , vel excipienda . Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præsidiis eminus hostem sagittis arcent à littore , aut propius accedentem saxis è sublimi proiectis elidunt,

Modus arcendi hostẽ à littore.

elidunt , aut in faucibus portuum stylos cæcos , densasq; sudes sub aquis infigunt , vt sine defensoribus aditum aduersariis valeant prohibere . Aliquando etiam hostium opinioni timidos se demonstrant , in extremis syluarum brachiis latitantes , vt quo loco prædandi causa hostes aduenerint , cornuum acutiore citato sono conuocent reliquam multitudinem in abdito permanentem . Plerisq; enim in locis littoralibus accessus recessusq; syluarum teneris arboribus incisis , inflexisq; crebris in latitudinem ramis enatis , ac rubis , sentibusq; interiectis effecerant , vt instar muri hæ sepes munimenta præbeant , quæ non modò non intrari , sed ne facilè introrsus perspici possint . Intra eas syluas quasi singulis prouinciarum portubus obiectas , maxima multitudo latitat incolarum : quæ eò celerius inimicis congreditur , quò diligentius speculatorum industria fuerit excitata , præsertim dum holles per ædium incendia , & agrorum depopulationes sæuire videntur . Eo nanq; scelere nullum truculentius indigenæ reputant , nec atrocius patria seueritate compensant , quemadmodum huius rei Cassiodo meminit de Regibus Gothorum,grauiter eos punire solitis , qui segeti nocerent , aut messibus maturandis.

Styli cęci.

Stratagema.

Irruptio insidiosa.

Seps prona ac densa.

Multitudo latitans.

Incendiarii acrius impetuntur

Segetũ cõbustores pessimi.

De pessimo euentu hostilis classis.

CAP. IX.

VENIT præterea sæpius, classem bellicam littoribus applicantem , tantis nebularum obscuritatibus subitò obrui , vt nedum vlterius progredi nequeat, sed nec mutuas prohibere nauium collisiones , aut cæca sub aquis saxa,labore vel ingenio cuitare , immò nec velorum beneficio ad apertum euadere gurgitem , propter diras tempestates , quæ nebulas huiusmodi concomitantur : quibus sedatis , tanta plerunq; succedit maris tranquillitas , vt classis ipsa sese à loco minimè commouere possit : immò & fulgurum , ac coruscationum cæuis interdum sequitur , vt ipsa nauigia incendio , ac submersione vrentur : cuius rei frequens testimonium perhibent annales Ostrogothorum , aliaq; saxa in littore relicta , de simili calamitate ostendentia rationem . Cæterùm vbi hostis minores insulas defensore carentes , lignandi causa audentius ingreditur , sine vita , vel vulnere vix discedet . Dum enim insularum possessores id imminere prospexerint , inter frutices , frondesq; iacula secretis funiculis ad arborum robustiores ramos violenter extendunt : quorum fortissimo repulsu , leui tactu citato , quilibet ignarus facilimè trucidatur . Nec desunt in locis opportunis cauęæ ferarum , profundo insidiosoq; ingenio fabricatæ : quas si quis inciderit , membris integris vix extrahetur.

Nebulæ tenebrosæ.

Cæca saxa.

Tempestates diræ

Tranquillitas.

Fulgura.

Saxa ruinæ.

Sagittæ insidiosæ ramorum.

Cauęæ ferarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ignibus montanis tempore hostili.

CAP. X.

Fumi.

Custodia equestrium.

Ignita pyramis

Velites equestres.

Modus circumueniēdi hostē.

Victi.

IN hac imagine duo veniunt consyderanda: quorum alterum in vertice montium, fumi scilicet congestis lignorum struibus ad classicos insultus accedentium inimicorum arcendos excitati: alterum verò in littoralibus angustiis, & scopulis, ne hostes insiliant, diligens equestrium custodia intuenda: qui montana inhabitant loca tempore hostili, veluti celerrimi speculatores, signa fumo faciunt: quibus visis, alii reliquos montes incolentes, itidem alongè positis ignita pyramide demonstrant, vt quilibet armatus iuxta numerum Principis, & patriæ lege decretum, ex campestribus locis pro littorum custodia sine mora descendat. Inter quos velites equestres celerrimi adsunt, vt hostibus portuum, vel riparum accessum præclusuri, sagittariis plebeiæ multitudinis locum statuant, vbi commodius excipiant, ac conficiant hostem, omnino aggredi contendentem: vt scilicet in vallibus, aut cauernis expectent, vel ad iniqua & ignota hostibus loca, quasi fugitiui declinent, ne fortè eos taliter insequentes educere valeant in agmina robustiora: quę vrgente necessitate, vsq; ad infinitam multitudinem augeri solent. Nec desunt exploratores quoquo versum emissi, qui renuntiant, qua ex parte adhuc immineant hostes, vt his celerius, & copiosius occurrentes, vel consilio, vel virtute, vel insidiis, vel necessitate, vel desperatione, vel loci securitate nutantibus, nedum victoriam adimant, sed et victos, vt imperata perficiant, militari lege constringant.

De externis exemplis Finnorum.

CAP. XI.

Cā noua bellū nouum parit.

Stratagema.

Incendio bellū inchoare pniciosissimū est.

Satellitū natura

Paup & iermis populus triūphat in opulētissimos reges

Locis certis paritur.

NEQVE Cæsar in bello Pompeiano sine significatione per castella fumo facta, vt erat superioris temporis consuetudo, cohortibus adductis circa ripas (vt lib. II. & III. Commen. ipse attestatur) processit, vbi noua orta causa nouam belli mutationem fecit. Accedit præterea modus Græcorum maximè Caphareum inhabitantium, qui hyemis tempore nauigare solent, vt hominibus montana iuxta ripas inhabitantibus, præcipiant luminosos ignes in summitatibus montium accendere, quibus visis hostes naūigantes in periculum, & mortem præcipiti casu rapiantur, sociiq; ex strepitu, & clamore morientium terreantur. Aliquibus tamen bellorum ducibus imprudens consilium videtur, quòd præliaturi ab incendio inchoent bella, quia eo signo longinqui conuocantur ad vltionem: quod vtiq; verissimum est in his, qui aliena inuadunt, & non in illis, qui propria tueri annituntur, vt superiori figura monstrabatur. Sed hoc quoq; euentu maiorem calamitatem recipiunt externi hostes, quàm intraneis intulerunt, & plerunq; prius quò fugiant circunspiciunt, quàm tela contorquent. Satellites enim hominum genus infidum, & inquietum est, quod facilius congregari, quàm dirigi potest. Viso periculo in seditionem citius, quàm ad victoriam versi, ipsos præcipitare festinant, & hoc modico, ac inermi oblato resistente. prout Salustius refert cognitum, scilicet esse pauperem gentem, quæ contra opulentissimos Reges & Principes acerrima bella gesserit, prout de seruilibus bellis toties commissis est manifestum. Parcitur tamen villis, & oppidis sublimiori loco positis, ne comburantur, tum quia vigilantium sunt receptacula, tum etiam quia sub dominio sunt, tum itidem quia ligna afferunt pro montanis ignibus accendendis, vt longè lateq; apparcant in hostilibus castris.

De bellis syluestribus.

CAP. XII.

Loca arte & natura munita.

Naturæ ministerio opprimuntur hostes.

SVNT etiam quāplurima propugnacula tum natura, tum arte in syluis, ac montibus, ad arcendos hostes satis opportuno situ collocata: in quorū accessu magis studēt indigenę properantem inimicorum exercitum opprimere, vel captiuare, quàm eidem bonorum ciuium dispendio, & strage aperto armorum discrimine colluctari: æquius putantes crudeles inimicos naturæ ministerio corripere, qui despecta omni lege humanitatis, more beluino, nulli sexui, ætati, aut conditioni parcentes, furiunt & grassantur. Vnde vt incolæ eosdem hostes acrius inter syluarum proceras ar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arbores colligatæ.

bores prosternant, eas penes viam, qua processuri sunt, ferè dissectas, atq; in vertice funiculis connexas, super hostes longinquè casuras, restibus aut funibus moderantur: quo fit, vt equitum peditumq; turmę, velut fulmine factæ, illicò maiori ex parte enecantur, vel aliàs in arcta via, atq; aspera, lapidibus supernè iactis, quasi ex altis mœnibus obruuntur, aut in faucibus montium per relictas insidias iaculis, & telis confossi succumbunt, aut ex subterraneis specubus penes colliculos sitis, balistis & sagittis confodiuntur. Quorum enim possessiones hostilibus incendiis consumptæ sunt, ij in talibus locis amaritudine prouocati, exercituum duces interimere solent, aut aliàs domibus inclusos repagulis adhibitis incinerare, prout cap. de incendiarijs puniendis exprimetur. Nec aditus in eorum subterraneas specus vlla industria ab alienigenis inquiri possunt, cùm inter abditas rupes, cuniculosq; retortos callidè sunt obliquati. Auditur quidem vehemens emissi iaculi stridor, sed vnde exurgit, penitus ignoratur. Quibus autem in locis Gothorum specus huiusmodi reperiuntur, sine mea informatione temerarius, & superbus hostis, quoties alienæ paci nocere præcogitat, experiatur.

Modus opprimendi hostẽ.

Vindicta in cõbustores.

Stridor iaculorũ

De particularibus exemplis huiusmodi belli.

CAP. XIII.

Verendenses.

Sueno rex Danorum.

AXO Danorum clarissimus historicus de calliditate Suenonum in cædendis syluis loquens, asserit, Verendenses, id est, Meridionales Gothos, dum Sueno Danorum Rex omnia flammis, ferroq; sub algidissima bruma inuaderet, plurimosq; in niues moribundos abigeret, sese eidem Regi viriliter opposuisse. Cęsis enim minoribus truncatarum arborum coaugmentis, saucium, quas permeaturus esset, angusta præcluserunt. Tantis siquidem circumiacentium rupium anfractibus claudebantur, vt absq; ingenti dispendio à latere præteriri nequirent. Quorum ausum dum Rex omnis moræ impatiens, celerius quàm prudentius equestri militia demoliri contenderet, atrocius periculum incurrebat. Vbi etenim ventum est ad sauces, delapsi equis milites, quanquàm tenui armatura essent, quòd eis festinationis ardor periculorum contemptum ingesserat, arboream struem oppugnare cœperunt: dumq; pacem indigenis poscentibus non admitterent, pars ab agrestibus è strue tanquam ex muro pugnantibus, capite hasta traiecto opprimitur: pars saxis, fudibusq; fugatur: pars frigore correpta, Regeq; ignaro, furtiuo discessu domum dilabebatur. Ipseq; Rex compendiaria via cursum in suam Daniam reflexit, iustè punitus in frigore, qui prius afflictæ plebis æstuaria per crudele incendium deuastauit. Ne etiam desint externa exempla, occurrit Flauius Vopiscus, asserens Imperatorem Aurelianum tantam cladem à Marcomannis apud Placentiam accepisse, vt Romanum penè Imperium solutum fuisset. Causa fuit hostilis calliditas: nam cùm congredi aperto Marte non possent, in syluas se densissimas contulerunt, atq; ita Romanos vespera incumbente, turbarunt: quos nisi diuinitas post exhibitas sacrificiorum curas (vigore sententię Sibyllinæ) præseruasset, penitus deletum fuisset Imperium Romanorum. Quanta etiam Cæsar in syluis succisis passus est ab hostibus suis, ipse de se apertius, & pluries contestatur. Contingit etiam, vt detruncatis arboribus ipsi defensores quasi circulo clausi, nullo modo erumpere valentes, ab hoste fugando interimantur. Aggeres etiam cuneatos è durissimo ligno erectos, in locis decliuibus opponunt, fruticibusq; contegunt, vt equitum

Viæ præcludũtur arbustulis

Periculum atrocius.

Arborea strues.

Oppressorum calamitas.

Via compẽdiaria.

Aurelianus Imperator.

Marcomãni apud Placentiã

Sacrificiis à deo victoria impetratur.

Cæsar in syluis pluria passus est.

Aggeres cũeati

quitum saltus insidioso spiculo impediant, vel aliquot ex vna, aliquot ex altera parte occisis, acre certamen exurgat, donec montibus & syluis inclusi, fundisq; & sagittis obruti, de vita & libertate pacisci cogantur.

Necessitate consulitur paci.

De dolosis sagittis, & tribulis.

CAP. XIIII.

THis quoq; modis materies bellicæ calamitatis incrementum suscipere solet, scilicet vt hostes, quos Septentrionales populi in rupibus, aut syluis interimere, vel turbare nequeunt, eosdem ad apertos campos simulata fuga, vel seditione callidius educant: accedentesq; tam equestres, quàm pedestres turmas ferreis sagittis in sublime emissis, casuum ictu facilè excipiunt, vel occidunt. Gothi etenim in arte sagittatoria, vt prædictum est, peritissimi, certa telorum genera ferrea vnius & dimidiæ palmæ, medio ligno abietino, medioq; ferro acutissimo confecta, secum ad multa millia in bella comportant: quæ tela, vel sagittas, non directè pro hac sorte præliandi in equites occurrantes, sed in aëra transmittunt, vt sua naturali grauedine, ac relapsu, instar grandinum quantitate innumerabili cadentia conficiant hostem: idq; fit ictu triplici. Aut enim suo casu ipsos equites galea, vel thorace penetrato, subitò interimunt, vel infirmant: aut capita, vel dorsa equorum incidentia, ipsos in furorem & fremitum, vt sessorem eiciant, conuertunt: aut terris fixa, ligneo confracto manubrio, velut sudes & spicula, equorum vngulis subtus adhærent, vt remaneant claudicantes. Inde maius ingenium, vt non turmas equestres taliter illæsas, & appropinquantes, sed iumenta sagittis impetant: quia equo læso, vel cadente, facilè corruent sessores: & si illicò non cadunt, contos secum incolæ portant, quadruplici vnco ferreo variatos, vulgariter Polyxę dictos, quò detrahant hominem ab equo.

Hosq; contos lima, veluti falcem ad messem,
ipsi incolę acuunt ad cer-
tamen.

Fuga simulata.

Sagittæ è sublimi cadẽtes vehementius nocent.

Infrà lib. 10. ca. 14.

Equi non eqtes sagittis impetuntur.

Polyxe.

Kesya.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De tribulis ferreis, ac quadratis ſtylis.

CAP. XV.

Acuminata ferramenta.

T-ne vi quidem equeſtris armaturę in fugam coarctari, pro innouando præſidio, prompto carent ingenio. Vnas enim ad hoc præparatas tribulis, quadratiſcp ferreis ſtylis plenas, ac alia acuminata ferramenta fugiendo poſt ſe in arena, aut prato, vel niue proiiciunt, vt ſequentes turmæ equeſtres obſtacula ſentiant in equorum pedibus, quo minus inſequi, interimere, vel captiuare valeant fugientes, immò vt ipſi equites retrorſum abeuntes, penitus inutiles fiant, ſeditioneq, ob contemptibilem incolarum reſiſtentiam & ingenium, mota, incidant in maiorem metum atcp terrorem, reſumptiſcp nouis indigenarum aucta multitudine viribus, nedum amplius eos perſequi poterunt, ſed pacis conditiones, quas ſors obtulerit, petere, vel oblatas ſubire cogantur: & ita eó res concidit, vt qui propter impotentem iram patriæ libertatis defenſores opprimere nequeunt, ſub eorum armatis manibus oppreſsi corruant, ac ſpiritum contumaciſsimum pẽdant, aut conditiones ſtrenuis militibus forſitan indignas attingant. Quod ita ſæpiſsimè factum ſit, æternam memoriam vbicp in Septentrione oſtendunt alti, & erecti vetuſtiſsimi obeliſci, ſimiliter & montes, colles, amnes, paludes, & pontes: quibus perpetuum nomen ex infinita hoſtium multitudine, maximè externorum, in his proſtrata, eſt impenſum. Nec longè à Regia ciuitate Holmenſi locus eſt monticulorum Quatuor dentium appellatus, eó quòd Rex Daniæ Chriſtiernus primus infeliciter pugnans, quatuor dentes ictu bombardæ amiſerit anteriores. Prætereá inſignis Eccleſia parochialis Danmark dicta, prope Vpſaliam nomen perpetuum ſortita eſt ab hoſtium regione, quia opimis ſpoliis magnificè conſtructa eſt, remanente occiſorum ſtrage memoria ſempiterna. Teſtantur prætereá hoc ipſum limoſæ paludes vbicp in Gothia & Suetia, vulgariter Garpa moſe, vel Dhena Keer dictæ: in quibus etiam Bohœmi, Teutones, Dani, Moſchi, Liuones, Prutemi, Pomerani, Curetes, pro ſe vel Danis præliantes, pariter ſunt trucidati, aut ſuffocati. Item lacus, & amnes haud vndequaq, congelati ſemper videntur: in quibus hoſtiles equitum turmæ è Dania progredientes, ſæpius (glacie incolarum ſolicitudine concaſa) plura hoſtium millia ſunt ſuffocata. Denicp in pontibus ex induſtria diſſectis, quantus perierat in aquis fremibundus exercitus, ipſa ſaxa penes littora ad ſempiternam memoriam poſita, parum aliquid de tot, & tantis ſtragibus vnà cum hiſtoriis atteſtantur.

Seditio.

Neceſsitas compellit optare pacem.

Ira impotens.

Obeliſci pacis.

Quatuor dentium locus.

Dãmark eccl'ia ,ppe Vpſaliã.

Garpa moſe.

Dana keer.

Sepulchra alienigenarum.

Glacie ſuffocati

Pontes diſſecti

Saxa littoralia.

De fundis lapidum, & igniti ferri.

CAP. XVI.

LEXIBILIBVS catenis, ferreiſcp iuncturis, fuſtibus ligneis alligatis, ſæpius in caſtrorum obſidione, quàm reliquis armis Aquilonares vtuntur, præſertim vbi campus circumiacens ſit lapidoſus. Vbi autem ſaxa non ſunt, quod raró videtur, cruſtatum ferrum ignitum ſcintillis micans, forfice in burſam fundæ impoſitum, vehementi iactu in caſtra emittunt. Habent enim ſemper ad manum vaſa inſtar barilium Romanorum, plena cruſtato ferro: coq, in ignem miſſo, & fundis applicato, ac contra obſeſſos proiecto, tam vehemens vulnus, & cruciatum infligunt, vt rara, vel nulla medicorum ope valeant reſtaurari. Caſu etenim ob ponderis grauitatem, & tactus aduſtionem, irremedicabiliter lædit: ficcp abditorum ferreorum cruſtorum terrore, vel vulnere conficiunt hoſtem: cuius rei memoria recentior eſt in Danorum Rege Chriſtierno II. qui talibus armis M. D. XXI. in ciuitate & caſtro Aroſienſi perdidit potentiſsimum exercitum ſuum. Similiter & ſagittis ignitis: quæ de flamma ereptę, atcp forfice ballistis impoſitæ, repentino iactu eó atrociora vulnera indiderunt, quò minus manibus propter ardorem extrahi quiuerunt. Sed miſerabilius erat, quòd ferreæ ſagittæ, ac cruſta ignita in puluerem bombardalem cadentia, quaſi momentaneo excitato flammarum impetu, latius per circuitum plurimos aſtantes milites interemerunt: maximè etiam, quia Montani, ferox hominum genus, mineralibus exercitiis educatum, ſagittis, ſaxis, ferreiſcp cruſtis, quaſi imbribus per fundas emiſsis, vehementer inſtabant. Vidi ego exinde ſpatio CCL. milliarium Italicorum nauigio in regiam Suetię Holmiam plurimos ſic miſerabiliter lauciatos, eodem anno terribili ſpectaculo, nempe naribus, oculis, brachiis, pedibuſcp euulſis adduci: qui tandem inſanabili vulnere, & cruciatu, præcipuè Germani, Dani, & Scoti miſerabili morte vitam eſſlarunt. Quæ ſors & mors, eiſdem militibus Germanicis, ac Danicis, præcipuè Iuthis, & Holſatis euenit, quòd Montanos illos (Dalacarlos dico deſpecto nomine inermes ruſticos, ac ad prælia indiſciplinatos, homines ſtupidos, & imbecilles reputabant, & appellabant, etiam imprecantes, quòd è cœlo myriades com-

Cãpi lapidoſi.

Ferę ignitũ ,p iicitur fundis.

Cruciatus multiplex.

Chriſtierni 2. regis Dãię exercitus ignito ferro laceratus effugatur.

Ignitæ ſagittę bombardales pulueres incẽderunt.

Spectaculũ miſerabile.

Hoſtis inermis nõ cõtẽnẽdus.

Myriades.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pluerent rusticorum, quos omnes quasi locustas vno momento excutere vellent, & possent, inanibus verbis insultantes. Sed re ipsa compertum est illicó, verba & minas nil valere, dum appropinquarent qui verbera, & mortem inferre valebant. Viso etenim impetu in meridie diei Pentecostes ipsorum Montanorum, seu Dalacarlorum, mille inuriis vnà cum reliquis regnicolis ad iracundiam prouocatorum, non solùm non attentatam pugnam validissimo milite equestri & pedestri, contra multitudinem institutam sustinere nequiuerunt, sed turbatissimo metu in propugnacula vitam defensuri, sese velocissima fuga receperunt: in quibus, vt dictum est, sagittis ignitis, & ferro crustato interimebantur.

De veltis centurionum.

CAP. XVII.

Septentrionales fortiter & audacter pugnãt

Tyrãnos incolę fugant.

Præfecti obsidiõe cingunt.

Velta.

VAMVIS tumultuaria manus, & inermis ruricolarum turba, vbicp per orbem militaris disciplinę nullam credatur habere peritiam: tamen longè seuerior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui comportatis expensis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æquè vt ad tripudia congrediuntur. Validissimi enim sunt, præsertim Sueci & Gothi, in arcibus, fortalitiis, oppidis, ac vrbibus obsidendis, & impugnandis: idcp multiplici modo, prout hoc libro variis capitulis inferius ostendetur. Hic tamen modus superiori figura depictus, exteris fortè periculosior existimatur. Incolæ enim grauissima lacessiti iniuria, & tyrannide, vt ea liberentur, in vnum colle cti, crudelibus præfectis celeriter amouendis subitò congredi non formidant: vnde & eos superatos, arcp ad arces & oppida confugere coactos, mox agminatim arcibus incluſos obsidione cingunt, coniunctisep viribus & animis, arbusta seu sarmenta colligunt, & hæc virentibus iuniperis vbicp crescentibus, cum pice, corticecp arboris betulinæ ingenioso compendio restibus constringunt: idcp adeò immani altitudine, & magnitudine instar longarum turrium efficiunt, vt vnamquamcp congeriem (quam Veltam vocant) antrorsum mouendo, circiter viri centum voluant, aut plures; prout immensitas huiusce modi veltarum requirit: quæ etiam velta talem secu-

ritatem

curitatem motoribus suis ob vastam spissitudinem præbet, vt nullo sagittarum, scorpionum, aut tormentorum genere in eius admotione lædi possint. Securitas admouentium.

De modo, & tempore adducendi veltas.

CAP. XVIII.

VT autem expeditius animo suo vlciscendi, maturiore efficacioreep naturæ adminiculo satisfacere valeant, ex industria ventos expectant, & eligunt tempestuosos & austeriores, qui admotos & accensos veltarum fumos, & flammas tectis arcium intrudant: alioqp latere turmatim imminent sagittarii infestiores, qui vel obsessos in fenestris, vel scuta in manibus opposita, aut capita obsessorum ita sagittarum, ac telorum multitudine replent, vt formam induant ericiorum. Eoqp finaliter vis ista progreditur, vt obsessi viribus destituti, vel flammis & fumo denicti, horrendo spectaculo nullis admissis conditionibus, aut pactis interimantur. Nescit enim effrenis rusticorum simplicitas alia tractare pacta, quàm sola mors amarissima præscribit obsessis, eò quòd toties vaferrimis impiorum præsidum, & hostium inducis illusam, ac afflictam se meminit, & interemptam, vt potius eligat semel fortiter pugnando mori, quàm ad tanta lubdibria, ac tormenta tyrannorum diutius reseruari. Et hinc mos crudelissimus inoleuit, vt milites gregarii cum Sueticis, ac Gothicis ruricolis, & indigenis publico certamine congredientes, desperatione vitæ retinendæ neminem captiuant, nec contrà, sed sese mox interimunt furia quadam beluina, prout vbicp per latissimos campos nõ epitaphia, sed ipsa ossa rupibus vbicp affixa demõstrant. Attamẽ hæc luctuosa calamitas plures externos milites variarum nationum, eò ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte consumit, quàm ipsos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, seuerioresqp aduersus quemcuncp hostilem vim exurgunt. Testantur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miserias has quandoqp euasere, documentum cæteris omnibus præstantes, Sueticiargenti spolium vita, & sanguine ab extremis gentibus dispari commutatione fore emercandum. Infelicissimus igitur est, qui alieno non credens periculo, supradicta mala intelligere noluerit, sed experiri.

Tẽpestate sæuiente vruntur arces.

Obsessi vincũt

Rustica pacta.

Certamen mortiferum.

Calamitas luctuosa.

Milites peregrini.

Experientia infelix.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ſudibus, telis, & foueis inſidioſis.

CAP. XIX.

Ars.
Vires.
Tempus.
Loca.
Centum contra mille.
Stratagema.

Tpe æſtatis.

Autumni.

Eqtibus anguſtus locus pernicioſus.
Bellum Cãdianum.
Impedimenta.
Inſtrumẽta belli.
Ferocia.
Ignauia.
Garruli in fuga primi.
Effœminati.
Proditores.

ILITES ſeu Septentrionales populi munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, vtuntur arte, & viribus, tempus locaq; conſyderantes, quibus indubiè exigua manu circumueniant hoſtem, tempus ſcilicet hyemis, veris, æſtatis, aut autumni. Hyemis itaq; tempore ſi pugnandum erit, quia adminiculo niuis, & glaciei (vt infrà dicetur) centum ſufficiunt reſiſtere mille. Si veris, tunc hoſtem eò prouocant, vt incidat in ſaxa: quorum copia infinita ibidem eſt frigore ad caſum laxata, vt eques ſtabile veſtigium non inueniat, quo tutus a lapſu, & præcipitio ſit, quacunq; virtute præhetur. Si æſtatis tempore, tunc foſſatis, ſudibus, & ſylis pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludinoſo loco excipiunt temerarios inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaq; decliuia prouocantur ab hoſte, imbribus eum inſatuant, & eneruant, vt ad anguſtos limites redigatur, donec plures congregati non adiutorio, ſed miſerando ſpectaculo, & periculo ſibiinuicem fiant. Nihil enim ita equitibus nocet, vt locus anguſtus, & voraginoſus: qui vix euitari poterit, dum ſtrenui equites ira concepta, quocunq; cernunt ducem volitare, cum robore & impreſsione ſequuntur: de quo modo T. Liuius in bello Candiano, & ſaltibus eius, ſatis ſtupenda recenſet. Nec fuga ſaluti erit, propter equitatum à tergo inſtantem: nec dextrorſum, aut leuorſum, ob præcipitia, limoſas paludes, profundas voragines, inſidioſas ſpecus, & aquas, ac ſaltus, pericula euitari poſſunt. Tunecq; deprehenditur, quòd non ſolis enſibus, lanceis, ſagittis, contis, ac pugionibus dimicare iuuat, ſed locis ſcabroſis, & iniquis, ad quæ nimia præſumptione, & improuidentia ſunt illapſi. Quòdſi victores euaſerint, durum eſt eorum ferociam reprimere, ſicuti & fugientium ignauiam, & perfidiam reuocare: & fortè quia vndiq; conclamatur ad arma, tela, & diuerſa compendia mortis. Hi tamen primùm auſugere ſolent, qui in tabernis, vel hominum cœtu ſunt garrulis loquaciores, quia vt ſpuma maris citò diſſoluuntur. Præterea effœminati, quorum inane corpus eſt à virili ſpiritu, dum tota imaginatio captiua ligatur in ſinu meretricis. Demum proditores, quia omnem

omnem arborem, quam ſciunt ſe dudum meruiſſe. putant eſſe furcam. Fures etiam ſiſci ad bella non valent, & ſi adſunt, illicò auſugiunt, quia cor obcæcatum habent, & in nummo recluſum. Legitimo autem matrimonio coniugati, vel aliàs ſine ſcorto viuentes, pluſquàm leones in audacia, & ſtrenuitate victoriam certamini annexam tenent. Igitur modus eſt gentis occurrere inimicis, vt ducant eos ad ſyluarum vaſtitatem, & opacitatem, vt primùm tenebras expaueſcant ſaltuum, donec ſucceſsiuè veniant ad hoſtile robur, ſuo loco & ordine collocatum: vbi principiò velitares ad leues pugnas occurrunt, deinde turmalis exercitus equitum: pro quo tamen in locis aſperis pugnare ſolet pedeſtris turma, donec erumpat in locum ad certandum ampliorem.

Fures.

Cõiugati fortes

Stratagema.

Velites.
Exercitus.

De ſtratagemate Regis Hachonis per frondes.

CAP. XX.

TROCES iniurias quàm vehementi ſpiritu, & ſtudio Gothi vindicare ſoleant, parumper præſenti capite demonſtratur. Erat olim in patria Gothorum potentiſsimus Rex Hacho nuncupatus, adeò præclaris, & magnificis geſtis addictus, vt cæteri proceres potius ea admirari, quàm imitari valerent. Tanta enim circumſpectione omnibus Reipublicæ partibus ſatisfecit, vt quemadmodum contra hoſtes in bellicis rebus incomparabiliter ſtrenuus eſſet, ita in ciues, & amicos nullum benigni Principis officium præteriret. Hic potentiam & militiam ſuam diuiſit in duas claſſes bellicas: quarum vnam fratres eius, patriæ limites, & populos defenſuri, ſtrenuè gubernabant, dum ipſe interim altera claſſe, militumq; parte ſuccinctus, arma Occidentalibus Oceani inſulis inferret. In quibus conſtitutus, cùm certis nuntiis didiciſſet, duos fratres ſuos bello nauali a Danis oppreſſos, tertium verò ignominioſo mortis genere in ſuę familiæ, & Suetici Regis contumeliam abſumptum, nihil vltrius morandum ratus, totius exercitus ſui robur ex Hybernia in Danos conuertere

Hacho rex.

Admirari potius quàm imitari cõceditur.

Claſsis duplex.

Vltor exſorum fratrum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

properauit : quem licet Starchaterus pugil Sueticus, & nonnulli alii cauſis adductis deſerebant, tamen claſſe, reſiduaq; militia felicibus velis peruenit in littora Selandiæ, rectoq; ac celerimo curſu per ſaltus, & nemora vſq; ad regiam, in qua tunc Sigarum Regem verſari intellexerat, contendit. Nec acceleratioñi proſpera fortuna deſuit: nam primam, & ſecundam vigilum ſtationem ſuſpenſo, tacitoq; itinere prętereuectus, cùm ad extremas ſyluarum latebras deueniſſet, iuſſit abſciſſos arborum ramos ſingulorum ſuorum manibus geſtari. Quod cùm milites in tertia ſtatione conſtituti aduerterant, mox Sigaro nuntiant, ſe inſolitam, & ſtupendam rei nouitatem admirantibus oculis ſubieciſſe. Viſum quippe erat nemus ſuis ſedibus euulſum ad regiam vſq; properare. Tum Sigarus animo ad inſidiarum conſyderationem conuerſo, reſpondit, eo ſyluarum acceſſu ſibi extrema fata portendi. Moxq; militem, quem inopinatus caſus obtulit, contrahens, obuiàm aduenienti hoſti progreditur: fit atrox, & pertinax pugna, Suecis ſuo more vindictam vehementiſsimè ſitientibus. Cecidit eo prælio Sigarus Danoꝝ Rex, Hacho verò victoriam in crudelitatem conuertens, nulli ſexui, aut ætati pepercit, regnumq; Daniæ tam ſcueriter opprimebat, vt illud nequaquàm ad tributum aut ſubiectionem, ſed ad extremam deſolationem expugnaſſe videretur: nec quieuiſſet, donec magnam eius partem deſolatam reddidiſſet, niſi morte patris ab eo conatu in Gothiam ſubitò reuocatus fuiſſet. Subſtituit tamen alterum eiuſdem nominis ducem Hachonem, cognomento Faſtuoſum: quem cùm Dani poſt Sueonum abſceſſum viribus deſtitutum viderent, confeſtim ad arma reuerſi, ſtatuerunt ſe à Suetico iugo ereptos in priſtinam libertatem vindicare: filioq; Sigari Siualdo in Regem aſſumpto, prælium vehementius, quàm vnquam prius inſtaurant. Fuit ea pugna adeò vehemens, & cruenta, vt proſtratis anteà multis millibus, tandem ambo exercituum duces Hacho, & Siualdus corruerint: erantq; pauciſsimi, qui ſibi poſt tam miſerabilem cladem fuga conſulere potuerint. Et hic fuit finis infeliciſsimę pugnę: in qua omne Regii ſanguinis ſtemma in Dania extinctum, ad vnam fœminam Gyritham Gothico regno oriundam, peruenit.

Sigarus rex.

Nemus tranſire viſum eſt.

Sueci vindicatiui.

Danoꝝ oppreſſio.

Hacho Faſtuoſus.

Siualdus.

Pugna cruenta.

Gyritha regina

De hoſtilibus incendiariis puniendis.

CAP. XXI.

Danoꝝ odium ꝓtinax i Sueos & econtrà

MEMINIT Saxo Danorum egregius ſcriptor, Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odiis, Sueonum Gothorumq; incolas impugnare

pugnare ſtatuiſſe, vt nulla pacis conditione admiſſa, aliquis ſaluus, & tutus viuere permitteretur in ſua vita, ac libertate, etiam ſi Rex eorum in fœdera quæcunq; decerneret conſentire. Hybernì itaq; temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapiniſq; & incendio Finniam olim, nunc Finuidiam, Meridionalem Gothorum prouinciam, prædabundus aggreditur. Occurrunt indigenę ſupplices, patriam, ſeq; dedentes: nec ſic ſe proſtrauiſſe contenti, etiam commeatibus prębitis hoſpitalitatis cum obſequiis proſequuntur. Propter quæ officia dum ſeſe tutos non experirentur, fas putabant inſidiis impacabilem corripere crudelitatem: vnde & illuſtres viros, familiareſq; eorum, cædis & rapinarum ſocios, maiorem noctis partem in commeſſationibus extrahentes, temulentiaq; graues, in horreum annona vacuum pariter ſobrietate exutos ſe recipientes, prædicti Finni igne & flamma, quibus antea penatibus in horrendo frigore priuati erant, vnanimiter congregati interemerant. His nanq; altiore ſomno ſpirantibus:, Finnenſes foris valuas obicibus obſerantes, igni ſparſere rectum: iamq; eius maior conflagrauerat pars, priuſq; ædes in cinerem propè collapſa ſuit, quàm preſſos mero ſenſus vis ardoris expungeret. Poſtremò propiore flammarum feruore correpti, dum nudi valuas erumpere geſtiunt, foris inſecus eas obeluſas cognoſcunt. Vrgebat intus incendium, foris hoſtis vetabat egreſſum: ſed præſens pœna ſequentis metum leuabat, inſtantiſq; mali periculum futuro triſtius ducebatur. Quo euenit, vt Dani ferro, quam flammis opprimi præoptantes, validius conniſi, præcluſa foribus clauſtra conuellerent, vtq; vnum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

Finuidia.

Inſidiis corripitur impacabilis crudelitas.

Incędiarii igne combuſti.

Intus incędium
Foris hoſtis.

Duo picula euadere difficile.

De eodem periculo amouendo.

CAP. XXII.

GREGIAE indolis pueri, quos ſibi in clientelam prędicti duces, & illuſtres viri, reſpectu propinquitatis acceuerant, abſq; ętatis miſeratione ſub Nicę amnis glaciem nudatis corporibus Finuidorum ludibrio merſi, in eodem alueo fatum, & tumulum recepere: ita paucorum agreſtium fraude, hoc eſt æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus euanuit. Neq; eo ſolùm vetuſto tempore id accidiſſe compertum eſt, ſed quotieſcunq; Gothos, ac Suecos hoſtilibus armis ſpoliandos Dani impetunt, totiès in ædibus conſtricti, partim ignibus, partim aquis, partim ferro, apertè vel inſidioſè vt in plurimum abſumuntur: quod eò facilius fieri creditur, quòd in ligneis ædificiis vndiq; combuſtibili materia circundatis, crapula fatigati profundè dormitant, ſtultè exiſtimantes, inter eos homines ſe fore ſecuros, quibus omnem violentiam, & crudelitatem inſligunt: eoq; celeriores, ac horribiliores pœnas ſubeunt, quò ſæua tyrannide petulantius in ædes, ac fortunas incolarum ſunt graſſati. Priuati enim domibus, in aſperrima hyeme vxores, & paruulos ſyluarum latebris abſcondunt, vnoq; impetu, ac furore, & deſperatione ducti, balliſtiſq; & telis armati, rapaces incendiarios per viarum inſidias quæſitos, occidunt, vt vita amiſſa, bona ablata reaſſumantur à poſſeſſoribus iuſtis, ne fruſtra ſcriptum videatur, Væ qui prædaris, nonne & tu prædaberis? Quo fit, vt vel atrociſsimo periculo diſperant, vel expeditiore, ſed fœdiore fuga impetu ruricolarum elabantur: quippe ſpoliis inter hoſtes relictis, ſeſe ſpectaculum & ludibrium non modò externis, ſed domeſticis, nudi ſpoliatiq;, & plerunq; ſaucii domum ęgrè reuertentes, oſtendunt. Stultè

Fatũ & tumulũ in eode aluco.

Dani ſemper in Suetia pericli tantur.

Nil ſecurum in hoſtilibus terris.

Raptores occiduntur.
Eſa. 33.

Spoliis relictis fugãtur hoſtes

Universidad de Deusto
Biblioteca

igitur bellum in hyeme contra colonos accipitur, quando iussu dominorum, simili exorto inimicorum casu includendorum, domos repagulatas comburere non formi-
Fenestrę tectoꝝ dant, quia abundantia propinquarum syluarum nouas ædes mutuo adiutorio erigere possunt. Domus autem nunquàm in latere, sed in culmine tecti senestras habent: idcó soribus obseratis facilimè somno sepulti comburuntur.

De defensione riparum Islandiæ.

CAP. XXIII.

Islandia.

Corui insidiantur porcellis.

Fraudulēti negotiatores.

Circius ventus austerrimus.

TSI superioribus libris, præsertim II. dictum sit de mirabili natura montium, & portuum Islandiæ, id est, terræ glacialis, vbi maxima diligentia excitantur robusti adolescentes, pro occisione coruorum, ne deuorent porcellos, & agnos: attamen his adduntur equites magno conducti stipendio, vt coërceant insolentiam negotiatorum: qui ob indicibile lucrum quotānis è diuersis Germanię, & præsertim Saxoniæ inferioris partibus, vt sunt Lubicenses, Hamburgenses, Vismarienses, ac Bremenses, eó confluunt. Inter quos cùm plurimi fraudibus, & dolis pleni sunt, vt circumueniant, aut spolient simplices inhabitantes, vel aliàs angustient innocentes, prouisum est fortitudine equestrium armatorum, ne in littoribus, aut portubus, aut rure, vis alicui fiat, vel facta permaneat impunita. Quòd autem cernuntur cryptæ, & subterraneę cauernæ pro vsu habitationum humanarum, ac conseruatione bestiarum, nemo miretur, cùm venti, quemadmodum superius lib. II. dictum est, intantum ibi sæuiant, præsertim Circius ex Occidentali ac Septentrionali commixtus, vt vix equitare, aut ambulare concedatur viatori.

De custodia

De custodia riparum tempore hostili circa lacum Meler in superiori Suetia.

CAP. XXIIII.

Meler lacus.

Arces nobiliū.

Cultus idolorū.

Gallinarū pulli.

Quorū scopuli.

Sinus cauendi.

Incolæ vbiq; armati.

EST præterea in superiori Suetia lacus insignis Meler appellatus: de quo supra lib. III. dicta fuerant plurima admiranda, præcipuè quòd inter Septentrionales aquas sit piscosissimus, atq; plures illustrium, ac nobilium hominum habeat arces, & palatia pro more gentis satis ornata: præterea aliquot insignes Ecclesias Cathedrales, Arosiensem, & Strengenensem: vbi vetusto tempore superstitiosus cultus viguit idolorum, maximumq; certamen heroum pugilum, ac gigantū, prout cernere licebit in immanibus saxis à campis & montibus in parietes Ecclesiarum translatis: in quibus literarum Gothicarum longo, atq; obliquo ordine leguntur gesta dictorum gigantum. In sinu etiam huius lacus scopuli sunt inaccessibiles, ab incolis vocati Gallinarum pulli. Rupes enim media est Gallinæ nomen habens, quemadmodum apud Norwegianos scopuli reperiuntur Quorum, id est, Eggiafiord appellati. Præterea è mari in Gothiam, & Suetiam nauigantibus, certi sinus maris, & promontoria obiiciuntur, quæ menarum, scamnorum coruorum, porcorum, falconum, & præliorum nominibus nuncupantur: in quibus, ingruentibus inimicis, intermedia saxa cum scaphis insultoriis se abscondunt, immò apertè conseruant incolæ, vt hostes intercipiant præsumptuosè adnauigantes: quicq;, si littus solidum hostes ingressi fuerint, armatam multitudinem vbiq; in littoribus pro patriæ defensione animosè inueniunt congregatam, quemadmodum specialiter infrius in sequentibus libris ostendetur.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE STATV REGENTIVM ET OFFICIORVM AC EXERCITIO MILITARI, LIBER OCTAVVS.

PRAEFATIO.

DECLARATIS primæui temporis Gothorum Sueonumq; potentissimis Regibus, per charissimum fratrem & antecessorem meum Io. Magnum Gothum Archiepiscopum Vpsalensem, in historiis suis nuper hic Romę impressis, succinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, qualęsue constitui solent Reges in Septentrionalibus regnis, vbi post descensum Noę, ac filiorum eius ab arca, prius, quàm in reliqua parte totius orbis, idem habuisse, atq; demum inde totum mundum amplasse, prout postea multis attestantibus grauissimis autoribus compertum est, ab eadem Septentrionali plaga plusquàm XXXIIII. Reges exisse, & potentissima regna latè per orbem instituisse, quemadmodum anno M. D. XXXIX. in Charta mea Gothica Venetiis impressa, lucidius declaratur: quorum gesta quàm ardua, ac magnifica sunt, ipse idem frater meus antedictus in historiis suis fidelissimè scriptis attestatur. Quibus sic demonstratis, ostendendus insuper erit modus, quomodo Regia electio, vel stirpium successio à vetustissimo tempore regentium, & officiorum, ac exercitia militaria fuerant obseruata.

Noę et filiorum eius ab arca descensus.

Regna 34. ab aquilonaribus fundata.

Charta Gothica Venetiis impressa.

De electione

De Electione Regis.

CAP. I.

GLORIOSA maiorum constitutio nomine municipalium, successiuis seculis & generationibus tradita, in sui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suetia, senatores, ac proceres, nuntiiq; omnium prouinciarum, communitatum, ciuitatumq; regni prędicti conuenire teneantur in Archiepiscopali ciuitate Vpsalensi: vnde non procul est lapis campestris amplus, ab incolis perpetuo tempore Morasten appellatus, in circuitu XII. continens lapides paulò minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti senatores, seu regni consiliarii, ac nuntii confluere solent. Ibidem ex senatu præcipuus oratione circumspecta proponit, quàm necessarium sit pro regni, omniumq; incolarum libertate, in vnum Regem, ac Principem consentire, prout a maioribus supra talem lapidem, qui firmitatem signat, prouidentius fuerat obseruatum: omnes exhortans, vt libero, quem velint, voto quantocyus ex nomine prosequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicum, regnicq; gloriam, pacem & concordiam semper tueri visus est: qui priuato regimine nullum lęserat: qui victor in bellis frequentior fuerat: qui totius populi iustè viuendo fauores fortitus est: qui legis, & religionis amantior est: is omnium nuntiorum prouincialium vnanimi consensu Rex appellandus eleuatur: eo tamen respectu, vt si filius Regis, frater, aut consanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis, sed electionis iure cæteris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quin tales omni diligentia, cura, autoritate, gratia, precibus, pollicitationibus sibi procurent populares fauores. Nonnulli comminatione externorum Principum, pariter & armato auxilio violenter sibi Regium titulum aseribi festinant. Sed nulli infeliciores illis, quia violentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam si inter munitissimas arces, vel sydera posuerit solium suum. Vtcunq; euenerit, ille semper securius intrat, durat & exit, qui voce populi satis prouidi, vocatur ad regnum, quasi animo virtuteq;, siue inter suos, siue inter hostes clarissimus, ac stre-

Municipalia Suetię.

Morasteē lapis Lapides 12. col laterales.

Lapis signat firmitatem.

Cōditiones boni principis.

Respectus eligendi regis.

Ambitiosi & violenti semp insecuri.

Regis boni proprietas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nuiſsimus reputatus : quia nil prius, aut antiquius illi videtur agendum, quàm proſpicere proceribus, ac populis ſuis, vt iuſtum imperium, firmum præſidium, & perpetuam pacem habeant. Et cùm hæc fecerit, populus non tolerat aliquem alium ſibi Regios honores vendicare.

De mutuis iuramentis præſtandis.

CAP. II.

Iuramentum ſuperſtitioſum.

REGES olim in Septentrione diis ſuis ſuperſtitioſum cultum & honorem deferentes, per nomen eorum, quoties ardua ſubeſſet cauſa, iurare ſolebant, immò per nomina eorum, Dryudum, ac fœminarum, vt Methodio placet, & Luciano in ſuo Dialogo. Item per ventum & acinacem, vitam & mortem intelligentes, dum ſcilicet ventum animam quidam dixerint, initium vitæ, quam acinaces, id eſt, iaculum claudit. Sed hoc aliis commune fuit etiam per libertatem patriæ iurare. Magnus itaq; reputabatur inter gentes bellaces acinaces : cuius interpretatione iaculum, lanceam, venenum, funem, furcam &c. intelligere volebant, vt infrà de diuiſione bellicorum ſpoliorum diffuſius oſtendetur. Quòd iurarunt per Dryudas, excelſum aliquod teſtimonium erat, quia præclarioris ingenii viri fuerint, omnium arcanarum quæſtionum ſcientes reddere rationem, & diffinitionem. Habuerunt etiam in patrio ſuo inſtituto Gothi, vt ſacerdotes eorum in Reges conſecrarent, ac mortuis ſacerdotibus diuinos honores largirentur, quemadmodum Strabo lib. VII. teſtatur. Habuerunt & Zeritam, Comeſinum, Abyrim : quorum honeſtiſsimam memoriam faciunt Dion, Iornandes, Strabo, Suidas, Chryſippus. Diceneus etiam Gothorum Rex omnem ſubditam plebem ad Pythagoricæ diſciplinæ religionem traducens, vir iuſtus, ac conſtans, omnem philoſophiam Gothos docuit, conſcriptam in libro, qui Bellagines inſcribitur. Temporibus Valentis doctiſsimum quendam Gothorum ſacerdotem Sozimenus ac Socrates hiſtorici allegant, & Theodericus Epiſcopus : quod puto præcipuum apud eos Gothos fuiſſe, qui Scythicas partes penes Aſiam occupauere. Illi autem Gothorum Reges, qui in originali patria manſerunt, per numina, & thronos ſuorum deorum &c. vt prædictum eſt, iurarunt. Religione poſtmodum Chriſtiana inſtructi, per ſummum Deum & eius ſancta Euangelia, ſe omnem iuſtitiam, & religionem etiam ſeruaturos iurant : rurſus & ſubditi, vt fideles ſint, in acceptione cuiuſlibet regiminis iurant, præcipuè milites aurati, prout inferius per occaſionem erit exponendum.

Acinaces.

Dryudæ.

Sacerdotes reges fiebant.

Nomina heroũ

Diceneus rex.

Bellagines.

Gothi Scythiã inhabitantes.

Gothorum originalium mos iurandi.

De Coronatione, ac executione Regii officii.

CAP. III.

Iuramẽta dãtur

DATIS igitur, & acceptis iuramentis de religione, & legibus, ac conſuetudinibus fideliter obſeruandis, nomine prouinciæq; Regalibus cõuiuiis honorati, cum literis Regiis quid actum fuerat, quidue Rex præcipiat, ad propria relaxantur. Demum coronatione ab Archiepiſcopo Vpſalenſi, & aliis Catholicis Epiſcopis ſub ſolitis cæremoniis in præſentia totius ſenatus, & procerum regni, ac nobilium perſonarum ſuſcepta, maiorum laudabili conſuetudine in

Nũtii ,puincia-rum relaxãtur

Coronatio regis.

hærendo,

hærendo, prouincias regni ſui Regia decentia circumire tenetur, literaſq; præmittere, quando, & qua cauſa venire decreuit, vt eum proceres, & ſatrapæ dignis honoribus, & obſequiis excipientes, aliis aliiſq; populis, territoriis, & prouinciis exhibeant honorandum. Præcipuus ornatus huius Regiæ pompæ ſtat in maximis equis, & armis, quaſi ad continuum certamen præparatis. Nec interea vacuus eſt à iuſtitiæ adminiſtratione, quin vnicuiq; iuſtitiam diſtribuens, pacem, & vtilitatem augendam omnibus, contrarium facientibus pœna conſtituta, proponat. Ideoq; indicibili gentis alacritate quocunq; progreditur, voto addito, vt diu feliciterq; viuat, acceptatur. Et hinc progreditur illa amicitia, quæ coniuncta ciuium beneuolentiæ tutiſsima cuſtos, ac comes Regibus, principibuſq; eſſe ſoleti : qua quidem dum muniti fuerint, neq; externa, neq; inteſtina arma formidabunt, & inſuper feliciſsimi erunt, ſi voluntates ſuas cum amicis communicabunt, & ciuibus, ac incolis nullam iniuriam facient, aut fieri permittent. Si quis verò Rex huiuſmodi conſuetudinem ſeruare contempſerit, regnumq; peregrino, ac ſuperbo faſtu circumire præſumpſerit, maxima incolarum indignatione veluti præuaricator, & patriæ legis tranſgreſſor æſtimatur : nec ſecurus erit, quocunq; diuerterit, à furentis populi vltione. Habent enim pro compertiſsimo, vt qui exordium regiminis ſui à contemptu legum ſuſcipit, multis vt iniuriam faciat comminatur. Ideoq; propè illi euenit, vt Regi Taprobano Indianoq; (teſte Plin. lib. VI. cap. XXII.) delinquenti, vt mortem mulctetur nemine interimente, ſed auerſantibus cunctis, & commercia etiam ſermonis negantibus feſta venatione abſumatur, gratiſsima ea beſtiis futura &c. Nec puto hic crudeliores beſtias eſſe, quàm incolas diſcordantes, quos neceſſe eſt Regi nouo, & bono accepta regni poſſeſsione concordare, ne nocentiores intra regnum hoſtes relinqui videantur, quàm ab exteris nationibus expectantur.

Pompa regis ornata.

Iuſtitia diſtribuitur.

Contemptor cõ ſuetudinũ periclitatur.

Initium infelix

Diſcordãtes beſtiis aſsimilãtur.

De qualitate boni Regis.

CAP. IIII.

Ferdinandus Hiſp. opt. rex

RESPICIENS fidelem relationem doctiſsimi hiſtorici Laurentii Vallę ſuper iuſta cõmendatione Sereniſsimi Regis Ferdinandi, non poſſum non optare à Domino Deo, vt talis ſemper ſit in Aquilone, qualis hic fuit in Occidente, ſcilicet vt ſicut ille natura ſublimi fuit, ab omni tamen remotus faſtu, animo fidenti, atq; intrepido, ſed aduerſus infamiam, veritatemq; demiſſo : in contumaces, nocenteſq; vehemens, ſed erga eos, qui allegarent neceſsitudines, paupertatem, morbum, ætatem, aliasq; miſericordiæ cauſas, clementiſsimus. Item quòd eſſet amator bellicæ gloriæ, ſed ita vt pacem præoptaret. Item liberalis inter primos, ſed non niſi religionis & meriti cauſa. Item in conuerſatione procerum rarus, attamen vt nulli indigenti ianuam clauderet, immo aperiri iuberet, vt quiſq; neceſsitatem ſuam loquendo comiter audiretur, & iuuaretur. Item vt ab obſcœnitate factorum, & dictorum abhorreret. Item vt cibos, vinaq; non ad gulam, ſed pro dignitate apparari ruberet. Item vt à venere etiam in matrimonii ſanctitate temperans eſſet. Item vt nemini domeſticorum ſcortum in domum ducere, aut foris alere fineret, ne effœminatum militem haberet in bello. Item vt omnes ſtudioſos excitaret, & iuuaret ad agnitionem ſcientiarum. Item vt nulli ſtipendium numeraret, niſi qui doceret ſe legitimo teſtimonio eo in anno corpus Domini, & calicem communicaſſe. Item quòd blaſphemorum acerrimus vltor eſſet. Item vt aleatores quaſi peſtes haberet exoſos : nihil enim boni viri adeſſe exiſtimant

Clementiſſ.

Religionis cã bellabat.

Oſor ſcurrarũ.

Effœmiati ſpernuntur.

Communicãtes laudantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aleatores inutiles.

Liberalis.

Seueritas.

Cōditiones optimæ regum.

aleatoribus, & blasphemis. Item vt attenderet in beneficiis an alteri indultum esset, & an alter dignior esset. Item vt nihil intercedente pecunia, ne auarus æstimaretur, conferre vellet. Item vt omnibus gratum vultum, Regia seueritate seruata, exhiberet. Item vt iuxta Pauli Diaco. sententiam lib. III. cap. IIII. prout Constantinus, esset in eleemosynis promptus, in iudiciis iustus, in iudicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipsecp dilectus à cunctis. Præterea idem autor lib. V. cap. XXIII. de alio Rege loquens, asserit eum fuisse corpore præualidum, audacia primum & fortunatum, non minus consilio quàm viribus decoratum. Item alibi adhuc de Rege quodam dicit: Vir pius, fide Catholicus, iustitiæ tenax, pauperumcp largissimus nutritor. Præterea alibi addit: Princeps prudentia, sagacitate, & clementia nulli secundus, munificus in benemeritos, bilingues grauj odio persequens, lasciuorum contubernia vitans, patiens erga inimicos, non præceps in vindictam, sed iniurias facile obliuiscens. Præterea idem Pau. Diaco. lib. III. cap. XV. hoc mirabile refert, quòd in regno Longobardorum nulla erat violentia, nulli struebantur insidiæ, nemo aliquem iniustè angariabat, nemo spoliabatur: non erant furta, non latrocinia: vnusquisq; quò libebat, secutus sine timore pergebat. Huiecp simile, dilectissime Lector, nō grauer is in ligno paruulo sub dextro brachio Regis cap. primo cordula ligato, notare: quo significatur dudum fuisse Reges apud Gothos, præcipuè Magnum quendam Ladalaas dictum, qui tantam omnibus incolis per duo mille milliaria Italica indixit securitatem, vt nullus tantum horrea, ac bona sua confideret ferreæ seraturæ, sed cuti appositò huic exiguo ligno. Et ita more aurei seculi diutius fuerat obseruatum. Præterea cernuntur penes brachium Regis libri: qui significant municipalia, leges, & consuetudines ab antiquo præscriptas, inuiolabiliter à Rege primùm, & demum ab omnibus incolis fore obseruandas. Nec immeritò: tantum etenim omnis iustitiæ seruandæ in hoc compendio reperitur, vt omnibus quorūcunq; voluminum institutis satisfieri existimetur: & inter alia vnj tit. De noxali. actio. & alteri. Si quadrupes paupe. fe. di. quod omnino in his municipalibus, vti in illis titulis, quid resartiendū sit, prudenter æstimatur, & diffinitur: ita et de plerisq; aliis in mera æquitate fundatis.

Rex optimus.

Princeps optimus.

Regnum Longobardoꝝ iussum.

Magnus Ladalaas rex.

Securitas aurea

Ius compendiosum in municipalibus.

De adoptione Illustrium per arma.

CAP. V.

QVIA morem vetustissimorum Principū Gothiæ ad hucusq; ætate in filij adoptiōe seruare nō desiit potentissimus Rex Gothoꝝ Theodericus, idcirco epistolam eius lib. IIII. Regi Herulorum transmissam, volui huc inferre. Per arma, inquit, fieri posse filium, grande inter gentes constat esse præconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignaui autem esse nesciunt, quos iudicia peperunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis consequuntur, quando vinculo animi obligantur

Theodericus rex Gotho.

Fortes.

Ignaui.

mi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis est, vt prius se velint mori, quàm aliquid asperum patribus videatur infligi. Et ideò more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus, vt competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignoscaris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theoderici sententia comprobatis. Sume itaq; arma mihi, tibiecp profutura. Ille à te deuotionem petit, qui te magis defensare disponit. Probat tuum animum, & opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nota sunt enim Herulis Gothorum, Deo iuuante, solatia. Nos arma tibi dedimus, gentes autem olim virtutum pignora præstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atcp illum legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis literas nostras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ sunt dicenda, subiungant.

Instrumēta bellorum.

Adoptionis forma.

Mādata patrio sermone fiunt.

De eadem adoptionis forma.

CAP. VI.

RAT præterea tam rigida apud veteres Gothorum Regum obseruatio in armorum experientia, vt eorum legitimi filii cum patre in publica, aut priuata mensa cibum non sumerent, antequam armis idonei ab externis Principibus declararētur: quod & Pau. Diaco lib. primo cap. XXIII. attestatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad sedes proprias remeassent, Regi suo Oduin suggesserunt, vt eius filio Albuin conuiuia fierent, cuius virtute in prælio, Regis Gepidarum occiso filio, victoriam cepissent, vt qui patri in periculo, ita & in conuiuio comes esset. Quibus Oduin respondit: se hoc facere minimè posse, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non esse apud nos consuetudinem, vt Regis cum patre filius prandeat, nisi prius à Rege gentis exteræ arma suscipiat. His Albuin à patre auditis, XL. iuuenibus sumptis, Turismundum Gepidarum Regem, cuius filium aliàs in bello occiderat, insignia armorum periturus accessit: quem Rex benignè suscipiens, instituto conuiuio ad dexteram collocauit, vbi federe consueuerat filius eius aliàs interemptus: quod tamen pater reuoluens, alta suspiria traxit, grauem existimans filii mutationem. Ob quam cùm Regis alter filius, & aulici telis eductis vindicare contenderent, Rex eosdem sub dira interminatione compescuit, asserens eam victoriam esse impiam, cùm quis hospitem in domo propria occiderit: vnde & singulos in læta conuiuia redire decreuit: sumenscp arma filii sui interempti, ea Albuin tradidit, atcp cum pace, & incolumitate ad patris regnum remisit. Dehinc patris conuiua factus, omnia ordine narrauit, insignemcp laudem pro tanta audacia meruit: sed multò maiorem Turismundus, pro constantissima fide in hospitem efferissimum obseruata. Est etiam recepta hominum opinio, velut sanctio militarium virorum, vt Rex militem equestris ordinis, id est, Equiriatus dignitatis, creare possit, qui ante suam coronationem in eo ordine assumptus non fuisset: quia sub autoritate Regii culminis hoc includitur, velut sertum ex rosis super aureum diadema.

Filii legitimi.

Pau. Diaco.

Oduin.

Albuin.

In periculo & poculo comes

Turismundus Gepidarū rex.

Fiducia vixi mitabilis.

Victoria impia hospitem occidere.

Laus pro audacia surgit.

Equiriatus dignitas.

Sertum roseū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De militari educatione Illustrium, ac nobilium puerorum.

CAP. VII.

Instituta militaria.

ERAT apud veteres Gothos non postrema cura de rigida educatione puerorum: quos militaribus exercitiis, & bellis communi lege ascribere satagebant, vt tales omni casu patria haberet defensores, quales olim in vetusto seculo maiorum institutissent imitatores. Isq; modus in primis seruabatur, qui & præsenti tempore durat. Olim pueri recenter cunas egressi, virgas & mammas experiebantur: primùm in balneis calidissimis grauiter ad sanguinis effusionem excedebantur, deinde in algidissimam aquam ferè ad periculum mortis detrudebantur, vnde compactiora membra referrent, quàm ab aliquo Lacedæmonio cæromate, quo ipsi pueros suos ad tolerandos æstus, atq; algores obdurabant: etiam quemadmodum Spartani pueri ad aram sic verberibus afficiebantur, vt multus è visceribus sanguis exiret, nonnunquàm etiam ad suspicionem necis: quorum nō modó nemo exclamauit vnquam, sed ne ingemuit quidem, vt am vitæ feuentatem, quam Lycurgus suos Lacedæmonios longo prudentiæ vsu docuit, ab infantiæ cunabulis, & cum lacte materno imbiberent. Siquidem nouiter natos pueros ad flammam primùm deferebant, fæuoq; gelu durabant, & vndis: deinde adolescentiores facti, grauissimas plagas in corpus, & vultum excipientes, eo silentio ferunt, vt ne oculorum motu, aut metu impatientiam testari audeant. Plumarum & mollitiem vitant. Durum tegmen illis amictui est. Cibus, potusq; fortis. Tabulatis plusquàm plumatis lectis incumbunt, & similibus asperrimis rebus, vt membra induant solidiora, & ad omnes aduersos casus aptiora.

Virgas & mammas infantibus matres phent.

Lacedæmonii. Spartani.

Lycurgus.

Pueri flāma & frigore durant

Nec motu, nec metu mouent

Quia verò Rex Hungariæ Ludouicus delicatissimè nutritus erat, plurimum arguere solebat promos suos, ne fortè è bello fugiens, dare rustica qualicunq; sorte quæsita, vitam redimere posset, prout postea probauit euentum.

De ratione, & modo equitandi.

CAP. VIII.

DEINDE (velut Strabo meminit lib. XI. de schola Persica) equitandi, iaculandi, sagittandiq; studio diligenti venerationē apud principes habenda, iuuenes attentè instruuntur: atq; inter alia capiti eorum imponitur grauis galea, atq; longus in manu contus, vt non tam robustè, quàm decenter erecta semper ceruice morem equitandi discant, & conseruent. Præterea clypeus dorso appenditur, vt sciant retrospiciendo occurrentes insidias attentius præcauere: etiam quia vetustissimus Gothicæ nobiliratis mos est, talibus insignibus, videlicet galea, lancea, & clypeo, publicos principum conuentus accedere, atq; armis huiusmodi patriæ libertatem, & iustitiam defensare. Præterea ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur huiusmodi adolescentes in longinquas principum curias, vt addiscant mores, linguam, discrimina personarum, ingenia regionum, pugnarum, acierumq; ordinem, ne rudes ad gubernacula surgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quàm regnare. Erat etiam mos veterum Principum, mutuò filiorum capillos suscipere, vt cæsariem incidentes, patres efficerentur, talesq; remittere Regis muneribus decoratos. Gothi tamen non tondunt capillos, sed strictas galeas, seu cassides, ac loricas alligant, equos fortiores ascendere præcipientes, hyeme verò horrenda venationes insequi, alternoq; tempore sub algidissimo frigore armatos simulare stationem, quasi vitę piculū in aliqua hostili obsidione auersuros: quod hyeme frequētius, quàm æstate fieri solet. Habet etiā Vopiscus in vita Probi, adolescētes oēs octauodecimo anno solere ad militiā, nō latrociniū euocari: quo casu impubere aut inualidū vita priuare probrosum non erat, aliàs minimè licuit, propter obseruantiā militarem.

Galea grauis. Contus longus

Clypeus.

Ritus adeundi conuentū principum.

Causæ emittendoq; tyronū.

Redire et regnare contingit.

Mos tondendi capillos.

Exercitia.

Anno 18. ad militiam conferi buntur adolescentes.

De electione tyronum ad arma.

CAP. IX.

HIS imaginibus in parte ostenditur, quo ritu Reges Gothorum, Suecorum, ac Norwegianorum, aliiq; Principes Septentrionis, Regia, atq; prouincialia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tyrones clariores.

officia antiquitus instituebant, modernoq; tempore partiuntur. Illos itaq; tyrones militaribus armis cæteris omnibus clariores existimabant, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenárunt ætatem: qua nihil est sceleratius malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fidelis, nec patriæ vtilis, nec sociis portabilis, nec cuiquam gracilis esse putatur, nisi militari seueritate ad strenuos mores reducta fuerit, vt eo casu fortissimi patriæ propugnatores institui possint, quibus dirigendæ prouincię securius committantur. Verùm ne continuo rigore huiusmodi iuuenes militaribus disciplinis constringantur, Regia liberalitas eosdem semper erigit, & exaltat, ac specialibus donis, quibus firmioribus obsequiis Regię fidei sese constringant, adaptat, quasi intrepidos in quouis certamine, & vitæ periculo subituros.

Mores pessimi malorum adolescentum.

Dona tyrõibus dantur.

Feuda.

Toga virilis.

Dona igitur gladii, ballistæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, vmbones, framęæ, & equi militares, ac grandiores, atq; annexa feuda: quibus omnibus veteri ritu speciales verborum formæ, ac rationes sigillatim cur dantur, accipiuntúrue, sunt annexę. Talibus nanq; donis, & signis, extunc virilem togam, & libertatem induunt, qua sine tutoribus integrum bonorum suorum liceat habere moderamen, atq; bellicis conflictibus audentius interesse, ac stipem, & prædam promereri maiorem, & denicq; in omnibus iudiciis militaribus testimonium, & sententiam afferre firmiorem, quemadmodum Cassiodorus lib. I. inter epistolas Regis Gothorum Theoderici asserit in hac forma:

Gamma[suen.

De eodem per ritum externum.

CAP. X.

Virtus.

OTHIS ętatem legitimam virtus facit, vt qui valent hostem consodere, ab omni iam vitio astringitur se vendicare. Quod & Paulus Diaco. lib. I. testatur de Longobardis: qui vt bellatorum possent ampliare numerum, plures à seruili iugo ereptos, ad libertatis statum perducunt: vtq; rata possit haberi eorum ingenuitas, sanciunt more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem quædam patria verba: quæ tantum sonant, Di te hac sagitta nobilitent, conficiantq;, vbi patriæ, ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum est Saxonis testimonium lib. II. quòd olim ingressuri curiam proceres, famulatus sui principia alicuius magnæ rei voto Principibus obligare solebant, virtute tyrocinium auspicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regiis aulis Gothiæ, & Suetiæ, nunquàm meriti sunt, nisi strictum gladium, vel pugionem, per cuspidem Principis manu, & munere, fidelitatis iuramento præstito, suscepissent, ne capulo sumpto ipsum gladium retorqueant in viscera porrigentis: prout dudum accidisse compertum est, dum vindicem sustinere passus est, qui capulum pro cuspide variata veterum consuetudine ingrato concesit. Vexilliferos autem, seu primipilos, viros virtute ac nobilitate claros, & singulari fortitudine præditos, solius signi exhibitione constituunt, quòd militari lege sese agnoscunt æquè ac honorem, & vitam defensuros: quibus & applicant audacissimos custodes, bipennes acutas habentes, ac ferreos globos ad cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hostem imminentem iactu prosternant, vbi gladiis bis acutis nequeat superari.

Tyrocinių à virtute auspicandum.

Cautela.

Vexilliferi.

Custodes.

Globi ferrei.

De diuersis ætatibus pugnatorum.

CAP. XI.

Consuetudines diuersæ.

VCCESSIVIS temporibus inter veteres Gothorum Principes contrarię seruabantur cõsuetudines in equestribus bellis conficiendis. Nonnulli enim solebant viris iuuenibus equos iuuenes, ac feroces applicare: sed hi raram victoriam reportárunt, quia nimia celeritate vsi, in præcipitia ruebant, & ruinam. Alii verò veteranis militibus præcipites, ac iuuenes equos certamen ingressuris tribuerunt: iiq; triumphantes victorias reportárunt: virtute enim sessores moderabat furiositas equi, vt nõ tam præcipitãter, quàm prudẽter hostem attentaret. Itaq; p vsu apud plerosq; Principes diu hæc ratio seruabatur, vt iuniores ac feruentiores viri equis senibus, senesq; & graues milites iumentis iuuenibus in pręliis vterentur, tanquam eo temperantiæ genere tutius quęcunq; certamina decidi possint. Verùm quid in vita Imperatoris Probi, quem milites ingenti prosequebantur amore, Vopiscus de equo velocissimo meminit, hic inferere non pigebit. Cùm, inquit, Probus adeò iustè inter milites suos spolia diuideret, vt nil præter tela, & arma sibi retineret, quinetiam cùm de spolio (an ex Alanis, siue ex aliqua alia gente, incertum est) repertus esset equus non decorus, neq; ingens, qui, quantum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita vt per dies octo, vel decem continuaret, & omnes crederent Probum tale animal sibimet seruaturum: iam primùm dixit, Fugitiuo militi potius, quàm forti hic equus conuenit. Deinde in vnam militares iussit nomen suum mittere, vt aliquis eum sorte ductus acciperet: et cùm essent in exercitu quidam, nomine Probi, alii quatuor milites, casu euẽnit, vt primùm emergeret, cui Probo nomen existeret, cùm ipsius Probi ducis nomen missum non esset. Sed cùm quatuor illi milites inter se contenderent, ac sortem sibi quisq; defenderet, iussit iterum agitari vnam: sed & iterum Probi nomen emersit. Cumq; tertiò, & quartò fecisset, quartò Probi nomen effusum est. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipsis etiam militibus, quorum nomina exierant, id volentibus.

Modus vincendi.

Hostis prudenter superãdus

Probus Imp.

Spolia iustè diuisa.

Equus celerrimus.

Fugitiui milites.

Quatuor Probi nomine.

Vna sortialis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de alia conditione equi.

CAP. XII.

Equus mirabil. Satelles solers.

REFERT præterea Herodotus lib. V. de Artybii Persarum ducis mirabili equo, in armatum erigere se docto: quod audiens Onesilus eius aduersarius dux Cyprorum, ad latus litem suum (erat enim rei bellicæ, & alioqui solertiæ plenus) Audio, inquit, Artybii equum edoctum se erigere, & pedibus simul, atq; ore eum, in quem agitur, persilire: proinde tu propere inita ratione dicito, vtrum malis obseruare, equum ne tibi feriendum, an ipsum Artybium. Ad quem seruus: Ego verò, inquit, Rex paratus sum & vtrunq;, & alterutrę, et omnino quicquid imperaueris, facere. Promam tamen quod rebus tuis conducibilius esse sentiam, Regem ac ducem oportere cum Rege ac duce certare. Sine enim talem occidas, decori tibi fore: siue à tali, quod abst, occidaris, quod secundum est, dimidium mali esse. Hos verò famulos cum famulis hostium debere confligere. Nam quod ad equum attinet, non est causa, cur eius artificium extimescas. Recipio enim tibi eum posthac aduersus neminem se erecturum. Hæc illo locuto, mox exercitus conflixere: dumq; acies dimicant, circa Imperatores hoc actum est: Vbi Artybius equo, cui insidebat, in Onesilum inuectus est, Onesilus vti conuenerat cum satellite, ipse inuadentem Artybium ferit, eius satelles equi sublatos pedes in Onesili scutum iactantis falce percutiens abscidit: quo ictu Artybius Persarum Imperator illic vnà cum equo corruit. Cæteris pugnando occupatis, Onesilus tamen eo prælio occiditur, caputq; eius abscisum hasta ciuitati, quam obsederat, importatur, atq; supra portas suspensum, & exinanitum, ingressum examen apum fauo refersit: & ob id honorificè mox sepultum, quotannis ab incolis veneratur.

Satelles solers.

Propositio militaris.

Regē cū Rege certare decet. Famuli cum famulis.

Scutū abscindit Caput regis ab scisum.

Apū examē caput fauo & melle replet.

De ritu veteris militiæ Gothorum.

CAP. XIII.

Cassides graues Thoraces corna cei.

HABEBANT olim cassides graues, non satis polita manu iuxta rudem illam ætatem fabricatas, præterea thoraces spissos, partim ferreos, partim coriaceos

coriaceos, partim filtrinos, lino lanaq; consutos, simili modo brachialia ferrea, & manuum chirothecas. Ferebant & densas hastas, ac longas, prout Procopius his verbis lib. II. meminit: Primos nanq; omnium Gothos cum densis, ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt. Vtuntur & cataphracti contis longis. Asserit etiam idem autor, Gothos equites telis, ac gladiis vti consuesse: quam sententiam Iordanes confirmat. Ait enim: Admirandum reor fuisse spectaculum, vbi (videlicet post mortem Attilæ) cernere erat cunctis, pugnantem Gothum, ense furentem Gepidam, in vulnere suorum cuncta bella frangentem, Sueuum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum graui, Herulum leui armatura aciem instruere. Præterea Herodotus lib. I. versus finem asserit, Massagethas, occiso per Thomyrim eorum Reginam Cyro Persarum Rege, amictum, & victum Scythico modo similem habuisse, atq; ex equis, & pedibus fortiter pugnauisse. Vtroq; enim genere valent sagittarii item, atq; hastati sangares, hoc est pugiones, eorum more gestantes, in omnibus auro, & ære vtentes: ære in omnibus, quæ ad hastas, ad pharetras, & ad sangares pertinent: auro autem in cunctis, quæ ad capitis, & baltheorum ornamentum spectant. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant, circa frena, & pharetras aurum adhibent, ferro, atq; argento nil prorsus vtentes: quorum in regione cùm immensa sit auri, atq; æris copia, ferri tamen, atq; argenti nihil est. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, auro tanquam digniori metallo, pro reuerentia suorum numinum in ornatu supremi templi (vti lib. primo dictum est) indicibili magnificentia olim vtebantur. Hodie etiam constituta lege cautum est, vt campanulæ æreis, vel argenteis alligentur detruncatis calcitrosorum equorum caudis, vt imbelle genus hominum sono percepto periculum euitet. Quibus verò argenti cultura maior, baltheos latos (Stiff schena dictos) tam pro ornatu, quàm munimine in medio dorsi erectos habent, necnon & alia insignia, quibus colitur aulicum decus.

Hastæ densę. Persæ fugantur Tela ac gladii

Gothi. Gepidæ. Sueui. Hunni. Alani. Heruli. Massagethę. Sangares. Aeris vsus. Auri vsus. Ferri caristia.

Campanulæ argenteæ.

Stiff schena.

De reliquis antiquitatibus equestrium.

CAP. XIIII.

VTEBATVR & illa vetusta ætas inusitata magnitudine in calcaribus oblongis, atq; radiorum amplitudine latis. Præterea ocreis satis inepta reflexura in recuruanda anteriori parte, nullo prorsus subsistente commodo fabricatis, prout in pueritia mea ante LX. annos vidi: iamq; pro spectaculo in arcibus quorundam nobilium reseruantur. Præterea vestes, seu tunicellæ militares, adeò breues, & complicatæ erant, quòd vix clunes tegerent inferius, ac ita cancellatæ, & diuisę superius, vt nec scapulas cooperirent, necq; frigoris iniuriam defluentes pili excluderent, præsertim in stipendiariis militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, sed solis principibus, maximè filiis Regum: qui à pueritia intonsi manebant, vt à tergo iis defluerent crines, qui vtrinq; à fronte dissriminati pendebant: non tamen more Turcarum impexi, squalidi, atq; sordidi, vel aliàs calamistrati, sed pretiosis vnguentis superinfusi, prout Agathius lib. I. latius asserit de bello Gothoę. Erat et mos veteę philosophoę incedere capillatos: ita etiam æstimationi mos receptus, vt turpissimę vitę hoies coma defluęte se Stoicos simulabāt. Cùm igitur superius mentio fit de densis hastis, ac contis, nō omittendus est Paulus Diaco. lib. V. cap. X. vbi asserit, quòd quidam Amalongus, qui Regium

Calcaria oblonga & ampla. Ocreę reflexę et ineptę. Vestes breues & cōplicatæ.

Milites tonsi.

Capilli Turcæ impexi. Philosophi capillati. Stoici simulati. Amalongus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Græculus cõto leuatus.

Posthumius Libertus.

Triũphãtes planè equitant.

Folia lauri.

Caudæ vulpinę vel lupinæ.

contum ferre erat solitus, quendam Græculum eodem conto vtrisq; manibus fortiter percutiens, de sella, super quam equitabat, sustulit, eumq; in aëra super caput suum leuauit: quo spectaculo Græcorum exercitus immenso pauore perterritus, in fugam conuertitur, vltimaq; pernicie cæsus. Hinc lætior triumphus exortus cunctos exhilarauit, quòd sine sanguinis effusione sit comparatus. Sic & Posthumius Libertus in consulatu, qui primus omnium ouans ingressus est Vrbem, cùm rem leuiter sine cruore gesserat, vt Plin. lib. XV. cap. XXIX. attestatur. Exhinc etiam apparet mos introductus, & seruatus, vt triumphantes planè equitent, dum vrbes intrant, immò etiam, vt quemadmodum idem Plin. cap. vlti. eodem lib. asserit, lanceis triumphantium lauri folia in contis pro signo victoriæ affiguntur: ita apud Septentrionales, qui lauro carent, caudę vulpinæ, vel lupinę, tam in bellis, quàm triumphis miliaribus hastis alligantur, licet in despectum hostium potius fiat.

De militaribus exercitiis, & disciplinis.

CAP. XV.

Equites armati.

Campi niuales & glaciales.

Equestria prælia

Equi remanent

MOS erat antiquitus constanter obseruatus, qui & in hodiernum diem apud Aquilonares obseruatur, vt equites integris armis induti, de plana terra, atq; quocunq; loco natura iniquo, equos ascenderent altos, & ephippiatos, præsertim in lubrica glacie, atq; niualibus campis, vbi frequentiora, atq; acriora bella fieri solent, prout inferius de hyemali certamine ostendetur, maximè propter grauem armaturam, hastasq; densas, quibus communiter in hostes vtuntur: quod absurdum apud eos minimè æstimatur, quemadmodum de Sueuorum moribus Cæsar meminit. Dicit enim: Equestribus præliis sæpe ex equis desiliunt, ac pedibus præliantur, equosq; eodem remanere vestigio assuefecerunt, ad quos se celeriter, cùm vsus est, recipiunt. Nec eorum moribus turpius, aut inertius habetur, quàm ephippiis vti. Itaq; ad quemuis numerum ephippiatorum,

ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent: talesq; equi Desultorii nuncupantur, quòd ex eis facilè equites desiliant: quos & Celetes Græci, atq; Latini vocant. Præterea alia Gothorum disciplina militaris est, quòd in præcipiti equorum cursu sese totaliter armatos ab vno in alterum, & deinceps in tertium equum vrgentibus præliis, terram non tangendo, transferre solent, etiam quòd ex equo se supinent, eleuent, vel inclinent, sursum deorsumq; se moueant, pilam, vel hastam variando, prout Procop. lib. III. de agilitate Totilæ Gothorum Regis latè testatur, dicens: Armis indutus processerat auro abundè cælatis, & ex equo vt ornatissimis phaleris, ita & pilo, ac lancea nosceitabatur, purpureaq;, & Regia veste, & ex prædicto equo præcipuè, quo ille miræ magnitudinis vehebatur. In medio autem campo vt bellicæ artis peritus, ac ludibundus processerat, equum diuersim calcaribus concitando, in orbem frenis agiliter agere, obequitandoq; telum in auras sursum versus aptè diuerberare, & ipsum id rursum ad terram delatum impigrè per manus translatum, gloriæ id artis plurimum ducere, supinandoq; se desuper equum, inclinandoq; vtrinq; ad terram, & vicissim in latera, vt qui à puero fuisset desultandi, ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendi.

Equi desultorii Celetes.

Disciplia equestrium.

Totilæ regis agilitas.

Equus mirę magnitudinis.

Telum resumere doctus.

Adhuc de exercitiis militaribus.

CAP. XVI.

Equis nomina dantur.

OLENT etiam Septentrionales equites præstantiores equos nominibus propriis, signis, & coloribus certis ad se vocare, vt canum more in inuiis, deuiis, rupibus, ac paludibus liberè gradientes, habeant adiutores, vt iubis eorum manibus innixi, subita lassitudine non succumbant. De quibus Saxo lib. XIIII. ac alibi plurima attestatur: sed intimius adhuc Solinus de miro affectu, & ingenio equorum aliqua enarrat, & inter alia ex Plinio allegat: Regem Scytharum cùm singulari certamine interemptum aduersarius victor spoliare vellet, ab equo eius calcibus, morsuq; laniatus est. Præterea cum prælio Antiochus Galatas subegisset, Centaretri nomine ducis, qui in acie ceciderat, equum ouaturus insiluit: isq; adeò spreuit lupatos, & tyrannicos sessores, vt de industria curuatus ruina & se, & equitem affixit, & peremit, vt sequenti cap. dicetur. Profectò talium equorum pretium præsenti æuo mereretur magnum gradum, si eorum arte, vel natura tot impii, ac crudeles tyranni præcipitari, ac confici possent, quot parturiunt nimium fœcundi parentes ad irreparabilem multorum calamitatem.

Equus occidit interfectorem domini sui.

Equi pauci nũc tyrannos occidunt.

Parẽtes tyrãnorum nimis fœcundi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De quorundam equorum dolositate.

CAP. XVII.

Equi animosi Vestrogothorum.

VM apud Vestrogothos equi reperiantur non minus pulchri, quàm animosi, atq; ad omnia subeunda certamina, & onera præstantissimi, quia à ferocissimo equorum genere hyemalibus pascuis vt plurimum enutrito producuntur, ideoq; importunius ab omnibus, præsertim nobilibus, & militaribus viris, satis caro pretio comparantur. Cùm verò casu aliquo tales equi raptu, vel furto, aut alia quauis negligentia à iustis possessoribus auferuntur, nunquàm, aut raro nouis sessoribus adeò viuacem spiritum, aut firmam securitatem in periculis exhibent, quemadmodum pristinis alitoribus suis mira agilitate præstare solebant. Signis enim secretis in voce, sono, tactu eos instruunt, quibus admoniti hilarius ad imperata, quàm si calcaribus vrgerentur, procedunt: immò signis huiusmodi à sessoribus non perceptis, duo præcipuè mortis pericula, vel mortem ipsam, inferunt eisdem. Aut enim freno mordicus ore apprehenso, capiteq; inter tibias submisso, & clunibus in altum leuatis à dorso antrorsum equitem excutiunt, aut sese in posteriores pedes erigunt, & in tergum supinè casuros exponunt, vt impossibile sit sessoris ceruicem non disrumpi, aut caput non excerebrari. Volens hic fileo casus quorundam Principum, & illustrium virorum Aquilonarium, qui sic periere. Qui enim equos tales à primis educatoribus violentia, vel licentia extrahunt, contemnentes petere quibus signis venient dirigendi, illicò quàm impetuosi sint, experientur. Verùm pro recentioribus annis opportunius, quàm aliàs vllo priori æuo remedium domandi tam feroces equos repertum est, vt nunquàm, vel raro, nisi negligentia turpiter interueniente, aliquis præcipitetur ab equis, præcipuè etiam quia omnia equitandi instrumenta modis omnibus proportionata, afferunt securitatem.

Equi secretis signis applaudunt suis.

Pericula duo mortis.

Signa in equo cauenda.

Instrumenta sortia præstant securitatem.

De externis

De externis exemplis malignorum iumentorum.

CAP. XVIII.

QVIA gentibus Septentrionis vix notitia est, qualis fuerit equus ille Scianus, de cuius forsan vsitato nomine magis, quàm maligno euentu, plurimi plura referre nouerunt. Igitur talis erat, vt quotquot ob eius eximiam præstantiam eum equitare volebant, tot in præcipitia, mortemq; ruebant. Asseritur enim fuisse magnitudinis inusitatæ, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba, cæteriscq; equorum laudibus insignis: hunc tamen quisquis possideret, cum omni domo, & familia, ac fortunis in perniciem deduceretur. Itaq; Cn. Seium primum eius dominum, à M. Antonio capitis damnatum, miserabili supplicio vitam constat finiuisse. Eodem tempore Dolabellam consulem in Syriam proficiscentem, fama eius equi permotum, Argos diuertisse, emisseq; sestertiis centum millibus, sed ipsum mox in Syria bello ciuili obsessum, atq; interfectum fuisse. Deinde eundem equum C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, adduxisse: quem Cassium postea victis Parthis, fusoq; exercitu suo, miseram mortem oppetisse manifestum est. Deinde Antonium post interitum Cassii parta victoria, nobilem illum equum quæsiuisse, & mox eo potitum, victum, atq; desertum miserabili exitio interiisse. Vtcunq; sit, annectendum hic puto, & valde cauendum, quòd equi in prœliis, aut alibi sagittis in latere, vel vmbilico, vel coxis icti, se sæpius in posteriores pedes eleuant, dorsotenus cum sessore casuri, prout Herodotus plurimis in locis de Parthorum equis attestatur. Est etiam in pari prouerbio communis relatio de auro Tolosano, quòd quicunq; illud attigit, à templis exportando, ille misero, ac cruciabili exitu perierit, prout Strabo lib. IIII. reliquit manifestum. Aurum igitur Tolosanum, teste Iustino lib. XXXII. fuere argenti pondo quinquies decem centum millia, auri pondo centum decem millia: quod sacrilegium causa excidii Cępioni, exercituiq; eius fuit. Pondo, interprete Budæo de Asse, continet libras decem.

Equus Scianus.

Primus possessor eq; periit.

Cautela eq; vulnerati.

Aurę Tolosanũ

Auri Tolosani quantitas.

Pondo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De militaribus exercitiis.

CAP. XIX.

Patientia durissima.

INTER alia Septentrionalium bellatorum, seu equestrium exercitia, vnum erat præcipuum, vt quicunq; tentaret ea ingredi, & prosequi, haudquaquàm ambigeret sub ardua se patientia ferream disciplinam subiturum: primùm quòd contra sæuissima elementa cunctorum certaminum initia esset ingressurus, videlicet hyemales vigilias in glacialibus castris facessere, nec à loco quocunq; frigore, vel tempestate sæuiente auelli: deinde famem, æstumq; diæ ac nocte necessitate vrgente pati: præterea equos ad omnem pugnandi insultum, & motum agitare, contos circum humeros gyrare, equoisq; in saltum per fossata, sepes, ac trabes cogere, vt in bellicis simulachris sub florida pace, quæ rarissima apud Martiales cernitur, continuè addisceret, quæ posmodum in acerrimis certaminibus pro patria libertate pugnando, velut regulam obseruaret. Qua industria militantium animos assidua exercitatione lex militaris corroborabat: nam & decurrere eos cogebat, & in equum agiliter desilire, armatosq; tripudiis agitari, & tuba classicum personante obtundi, ne fortè ex quiete, & otio bellorum obliti, vel ignari in veris prælijs remollescerent, aut in turpem fugam laberentur. Vt enim otium in omni re perniciosum est, ita in militaribus disciplinis noxium, & abhorrendum. Quippe sub eo militare genus hominum suapte natura ad res optimè constitutas commouendas, & conturbandas promptum, in mille seditiones, & proditiones illicò ruit: primumq; proprios Principes, quorum negligentia otiari, vel lasciuire permittuntur, vel hostibus domestica fraude instructa produnt, vel in aperto prælio crudeliter perimendos ostendunt. Sed longè detestabilius otium est, quando ab ipsis Principibus supremis ad subditorum enervationem assumi videtur, prout infame posteris argumentum magni autores tradunt Heliogabalum reliquisse: qui peractis infinitis ineptijs, tandem per scurras occisus est, ac per plateas, & cloacas sordidissimè tractus, & in Tyberim submissus.

Exercitia terribilia.

Pax rarissima apud Aquilonares.

Lex militaris.

Otia militibus auferenda.

Milites seditiosi dominos prodere solent.

Heliogabalus.

Idem de Galieno homine socordissimo, aliisq; similibus naturæ portentis, infinita patent exempla.

Galienus.

Adhuc

Adhuc de eisdem militaribus exercitiis externis.

CAP. XX.

MEMINIT præterea Fran. Irenicus lib. II. cap. XXIIII. Germanis fuisse familiare, in gyrum equos vertere, ac in altum leuare: verùm ago asserto primùm apud Gothos Septentrionales equos in gyrum vertere plurimum in vsu fuisse, perpetuaq; disciplina durare. Sed abolita est, & in contemptum redacta consuetudo, equos in altum ob rationes supradictas leuare, dum æquè aptum attenderet, ex equo in duos posteriores pedes erecto pugnare, velut bipedem armatum manibus ac pedibus humi serpentem, hostem impetere conto. Sicut enim natura vnicuiq; animanti vires in singulis membris pulchrè præscripsit, ita & eis ornatius est vtendum. Quam periculosum autem, & inutile sit, ex equo sursum eleuato pugnare, videatur supèrius cap. XVIII. & cap. XVII. Cæterùm Vegetius lib. I. De re militari hæc asserit: Equotum salitio non solùm à tyronibus, sed etiam à stipendiarijs militibus districtè semper exacta est: tantaq; cura huius rei solet esse, vt non solùm à dextris, sed etiam à sinistris partibus & insilire condicerent de silice. Hoc enim assidua meditatione faciebant, vt scilicet sine mora in tumultu prælij ascenderent, qui tam studiosè in pace se exercebant. Idem lib. III: Equi cataphracti propter munimenta, & arma, quę gerunt, à vulneribus quidem sunt tuti, sed propter impedimentum, & pondus armorum, facile est ipsos capi, quia frequentius contra dispersos pedites, quàm contra equites in certamine sunt obnoxij. Melius tamen ante legiones positi, vel cum legionarijs mixti sunt, quando cominus (hoc est, manu ad manum) pugnatur, quia aciem hostium sæpè rumpunt.

Equi vertuntur in gyrum.

Membrorę præscriptæ vires.

Equorę salitio.

Mora nulla in saliēdo equos

Impedimenta ponderum.

Cominus pugnare.

De multiplici genere bellatorum.

CAP. XXI.

VERTITVR inter militares homines sæpius admiratio, quomodo nonnulli bellis acerrimis implicati, vel viui, vel saucij campum, seu pugnam exeunt, qui primi videntur, & permanent in prælio, ac vltimi sunt in exitu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bellatoræ quatuor genera.

Primi.

vel fuga, frequentiusq; ad interitum impetuntur: & ob id aduertendum est quatuor esse genera bellatorum. Primum eorum, qui fortitudinem modestia temperantes, rebelles acrius cædunt, fugientibus instare erubescunt. Hi siquidem diuturna armorum experientia certiora virtutis testimonia prosequentes, gloriam suam non in victorum fuga, sed vincendorum expugnatione constituunt, cuneos in acie condensantes. Alii, qui corporis, animiq; viribus freti, sed nulla miserationis parte præditi, in hostium tam terga, quàm pectora communi cædis atrocitate desæuiunt. Hiq; iuuenilis animi calore prouecti, tyrocinii rudimenta bellorum auspiciis ornare contendunt, tamq; ætatis, quàm laudis ardore inflammati, in fas nefasq; ruunt, nulla periculorum discretione pensata. Tertii, quibus inter metum & pudorem anxiis, progressum terror adimit, recursum ruboris obstaculum tollit: qui sanguine clari, inaniq; tantùm proceritate conspicui, aciem numero, non viribus densant, hostemq; vmbra potius, quàm armis feriunt, & in bellatorum grege solo corporum spectaculo censentur: qui licet sunt magnarum opum domini, genere quàm animo præstantiores, plus tamen ignauiæ, quàm nobilitatis viribus indulgere videntur, nihil præclari audentes attentare. Quarti, qui speciem, non rem in bellum perferunt, secq; extremis sociorum agminibus inferentes, primi fugam, postremi prælium gerunt: in quibus imbecillitatis habitum certi pauoris indicium detegit, cùm semper quæsitis de industria subterfugiis, pugnantium terga timidioris progressus pigritia subsequuntur. Hæcq; bellatorum quatuor genera Saxo clarè commemorat lib. IIII.

Cunei cõdẽsati.

Secundi.

Tyrocinii rudimenta.

Tertii.

Proceritas inanis.

Nobiles ignauiq; indulgẽtes

De differentia Ducum.

CAP. XXII.

ATTENDITVR præterea ducum differentia, vbi vnus tardus, & timidus est: alter ferox, & perspicax: vnus ingenio, atq; militari disciplina instructus: alter vagus, temerarius, & pertinax: vnus prospicit commeatum, præcauet insidias, vires hostium ponderat, tempus pugnæ elegit, arma perlustrat, aciem instruit, & subsidiis firmat: alter ordinem militum non attendit, locum non explorat, signa non distribuit, impedimenta non remouet: vnus graues, & cunctabundos pugnatores hostibus obiicit: alter tyrones, aut mala disciplina institutos exercitus accipit, quorum fœda fiducia ductus, paucissimis hostibus circumseptus occumbit. Plurimum nanq; in bellis polleré videntur militum copiæ viribus, exercitiisq; instructæ, præterea ducum ingenia, & experimenta humanæ fortunę cõiuncta: quę potentior vis est in bellicis rebus. Verùm vel tanta nobilitas militum, vel fortunæ varietas incidere solet, vt vicissim nunc exules, nunc Reges videntur: & ita de vniuscuiusq; incerto euentu cogitandum erit. Præterea quòd exercitus propter inconsueti aëris incommoditatem plerunq; dissenterię morbo grauiter exagitari possit, atq; illicò interire. Deinde quèd bellatores, præcipuè sacrilegos, aduersus sublime numen præhiantes (vt Iustinus attestatur) elementorum vis, tempestas scilicet & grando, & frigus, multos absumere solent, quasi vulnere sauciatos. Insuper & assidui imbres, gelu, nix concreta, fames, lassitudo, peruniarum defectus, murmuratio afferentium necessaria, & absentia ducum, discordia militum, & pessima susurratio seditiosorum, ac portentosa deceptio adulatorum, quia apertis auribus ficta pro veris suggerunt, variant, atq; victoriam adesse promittunt, & in exitu plus lingua, quàm ensis hostilis sublatis opibus, & Principis vitæ nocuisse videbuntur. Væ igitur illis, qui talibus delectantur malis.

Cõditiones bellantiũ & bellorũ notanda.

Instructi viribus pollent.

Fortuna humana potens.

Euẽtus incertus belli.

Victoriæ impedimenta.

Adulatores pessimi.

De armis

De armis, & cautelis equestrium.

CAP. XXIII.

INGRESSVRI Septentrionales equestre certamen grauibus lanceis, & densis, earum cuspides non ferico (vt dictum est) aut aureis filis exornant, sed caudis vulpium, aut luporum, in despectum quorumcunq; inimicorum. Nunquàm etiam vexillatis hastis more Persarum, aut Græcorum vtuntur, qui eo apparatu præstigioso, veluti primo stratagemate, satis acriter putant fugare, vel saltem territare quemcunq; venturum hostem. Balistis tamen, seu arcubus chalybeis, atq; corneis, ob maximum ictum, & vehementiam eius robore concitandam, vtuntur: sunt etenim fidelissimè fabricati, prout omnimodę sagittę eis coniunctæ. Demum gladiis tam longis, quàm strictis, & incuruatis: quibus, perfractis lanceis, punctim, vel cesim vtuntur. Similiter & latis ensibus, vtraq; manu versatilibus. Item malleis ferreis vnco incuruatis: quibus districtius galeas penetrant, & infringunt, quàm quouis alio præliari instrumento: immò huiusmodi malleis aut equitem à iumento extrahunt, aut ipsum equum excerebrant, vt sessorem exturbent. Item cominus pugnando, multo ac vario genere vtuntur pugionum, & telorum, stricto videlicet & lato, bicipiti, curuato ac hamato, prout in parte superius est expressum. Tegmina equorum chalybea sunt, aut ferrei thoraces, vel coriarii, calce viua macerati, & ferreis filis ob gladiorum sectiones præmuniti. Eoq; modo instructi, acies plures à seinuicem paululum, si opus sit, distantes, prouidentius instaurant, vt vna alteri hostę ingruente mox aduolatura succurrat: summeq; nituntur, vt hostem instar turbinis circulo includant, ne eius astutia, aut longis stratagematibus ipsimet inuoluantur: vtq; id opportunius faciant, certis signis speculatorum, tibicinumq; diriguntur.

Caudæ vulpinę cotis alligant.

Græcorum & Persarę mos.

Arcus chalybei ac cornei.

Enses versatiles

Malleі icuruati

Tegmina equorum ferrea.

Hostis cur circulo claudit.

De aliis cautelis.

CAP. XXIIII.

CAVENT etiam diligenter, ne hostem cauillosè fugientem celerius, quàm cautius (rapina quauis relicta) insectentur. Fuga nanq; simulata, & tectis insidiis plures quandoq; perimi solent, quàm Marte truculento. Neq; etiam si hostis necessitudine, vel voto campum exierit, seipsos continuò dispergere solent. Nouere etenim eò inimicorum studium ferri, vt quos fortitet vnitos, & mutua defensione securos disturbare nequierint, modis omnibus disgregatos insiliant, & confringant. Nec etiam armis, thoracibus præsertim, durante certamine se denudant, vt lectis more mollium incumbant: sed primam, præcipuamq; de tumentis suscipiunt curam, vt saltem arborum ramis, quibus etiam assueti sunt alio non occurrente pabulo, reficiantur. Interim ipsi equites dulcius in saxis, vel humo nuda quiescunt. Nec desinunt continuis speculatoribus explorare, an hostiles insidiæ per syluarum latebras præmissæ

Fuga simulata.

Dispersi superantur.

Milites lectis nõ vtuntur durante bello.

Insidiæ cauẽdę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontes.

Vada.
Paludes.
Montes.
Ignes scitillãtes
Dolus cauetur difficilimè.
Vexilli veritas.
Solares radii obiecti cauẽtur

sint, aut post tergum propè, vel à longè relictæ: etiam an pontes viciniores abrupti, aut sustentacula eorum mediotenus per limam scissa, cùm id insidiandi genus non ignorant præsentissimam afferre mortem. Notant etiam signis diligentibus, quæ saxis, vel arboribus imprimunt, vbi facilius vel aggrediendo, vel declinando hostem, vada fluminum celeri transitu sunt tutiora: item iniqua loca, voraginosum solum, paludem limosam, & montium asperitatem, præterea strictos saltus, & nemora obscura, ac ignem scintillantem: quas quidem cautelas, aliasq; eisdem similes, etsi diligenter obseruant, transfugarum tamen dolis, quibus Saxo Sialandicus in tota sua historia Danos abundare meminit, pluries circumueniuntur: quia & ii adulterino signo præliantes, quasi sociorum vti solent, maximè vt aduersarios turbent ab equestri ordine, & disciplina, dum contentio oriatur de veritate vexilli. Summeq; cauent Aquilonares, ne solaribus radiis pariter, & hostibus ab Austro imminentibus (ne oculi eorum hebetentur) sese opponant, sed procurato ex industria loco obliquo, & duro, eisdem inimicis occurrant.

De certis breuibus cautelis à Iordane in conflictibus Gothorum annotatis.

CAP. XXV.

Sentẽtię Iordanis de vsu belladi Gothoꝝ

NOVERVNT Gothi confligere cum superbis, quia etsi loca inhabitãt diuersa, vniti tamẽ cõsiliis ad bella pcedunt.
Sicut famosum prælium, ita multiplex, & perplexum.
Loci opportunitas non paruam victoriæ partẽ pollicetur.
Facile assumit pugnãdi necessitatẽ, q̃ fugiẽdi nõ iuenit loꝝ.
Audaciores sunt, & insolentiores, q̃ inferũt bellum. (cũ.
Dissonæ gentes pauorem immittunt, vel pariunt.
Abscisis membris, membra relabuntur.
Nec corpora perstant, quibus ossa sunt subtracta.
Morituros in otio fata præcipitant.
In formidine belli præsentia Regis fortitur spem meliorem.
Fragile munimentum quandoq; vitæ subsidium præstat.
Hostis fractus quandoq; tubis territat inimicos, veluti leo venabulis pressus.
Fatigandus est obsidione, qui annonæcopia caret.
Sellis equinis construitur agger.
Fortibus viris digna debentur funera.
Modestum regimen non parit in competitore certamen.
Indignum facinus priuatum malum publico resarcire.
Astuti Principes alibi minantur, alibi arma inferunt.
Par fraus, & astutia, spem victoriæ alit.
Incomposita regnandi initia, surreptionis opportunitatem promitunt.
Generosi animi est, post victoriam non sæuire.
Degener animus nec libertati studet, nec fidem præstitam seruat.
Sentiet iratum, qui proprium dominum crediderit contemnendum.
Suadetur bellum in vicinos, vt in propriis pax habeatur.
In eis sæpe regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant.
Vitam truculentam sæuissima mors imitatur.
Attila vino, somnoq; grauatus, fluxu sanguinis è naribus obiit.
Fatales exitus nullus vindicare præsumit.
Diuersis insignibus ornatur aulicum decus.

Dum

Dum multi imperare cupiunt, omnes simul imperium perdunt.
Regnum plus grauat copia, quàm inopia successorum.
Facilè omnes appetunt, quæ pro cunctorum vtilitate tentantur.
Per discordiam ex vno corpore exurgunt diuersa.
Non æquè filius, ac parentibus fortuna fauere solet.
Diuisidium pernicioſa res est, præcipuè fratrum.
Diuisi corruunt, qui vniti alios territare solent.
Armentà rapiens, nisi corripiatur, regna inuadere præsumit.
Inaccessibilia humana diligentia perdia fieri possunt.
Melius est hostem preuenire muneribus, quàm sustinere obsidentem.
Melius est sponte, & liberaliter elargiri partem, quàm amittere totum.
Madentibus armis in cruore, sæuitia remanet infracta.
Victoria non hominum potestate, sed Dei virtute donatur.
Pro gloria libertatis acrius certatur.
Necessitas consilium quærit, & inuenit.
Sibiipsi non hosti nocet, qui insidias struit in loco ignoto.
Solatium est calamitosis præcognoscere fatum.

Cautelæ principum.

Quòd autem tam attentissimæ cautelæ in prælijs, præcipuè penes Principem, & ductorem exercitus, habendæ sint, mirum non est, quia dux omnium vices in se gerit, vbi exercitus quasi animal quoddam homini persimile reputatur: cuius caput est Princeps, acies verò instructa vt pectus ac thorax, pedites manus, equites autem pedes. Consequens ergo erit, vt commoto capite membra reliqua nullum officium præstare possunt, sic perturbato ductore, omnis exercitus fluctuat, periclitatur, & perit: expositus enim est fortunæ, veluti nauis reflantibus contrariis ventis, si gubernator ab officio suo torpescit, nec clauum pro fluctuum motu forti animo huc atq; illuc versat, impellitq;. Nullum igitur constantis ducis, aut fortissimi militis munus omittat oportet ille, qui rei bellicæ præest: sed occurset timentibus, retineat cedentes, adsit fortibus, spe, consilio, manu, nutu, voce: hostibus semper insignis sit, suis autem conspicuus appareat, & ardore, præsentiaq; animi in omne opus feratur: flagrantes oculos circumuoluat, truci voce increpet, & nunc minacibus, nunc blandis verbis milites appellet, vt magis è re arbitrabitur. At cùm à pugna otium erit, arma paret ductor oportet, alloquatur exercitum, militem ferat, in ore vulgi agat, rumores hauriat, præterita, instantia, futura pari diligentia meditetur, secreta vmbracula fugiat, in propatulo, atq; aperto vescatur, literas diligenter legat, nuntios audiat, neq; illos perterreat. Ignaui quidem Principis est, nolle aduersa audire, & nuntiis adeò perturbari, vt à ratione discedat. Magnæ quidem constantiæ est, aduersis nuntiis non commoueri, & animi affectum, subitumq; motum ex vultu non prodere, iuxta illud Virgilij,

Exercitus quasi animal est.
Exercitus fluctuans naui assimilatur.
Officium ducũ.
Vmbracula secreta fugiẽda.
Ignauus princeps.
Virgi.

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Expedit enim vt aliquando principes simulent, vel dissimulent, sic tamen vt omnia contrahant ad obsequium approbabilis veritatis. Qui verò nuntium vnum atq; alterum percutit, aut malè tractat, consequens est, vt armatos sustinere debeat legatos: qui etsi pauci videntur accedere, tamen ob peritiam militarem facilè oppriment effœminatam multitudinem, & inordinatam colluuionem. Vera etenim victoria speranda, ac cõsequenda erit in exercitatione militari, ab incũte adolescẽtia principis, ducis, aut Regis introducta, et quasi connata, vt aliter sciat se gerere in priuata, aliter in publica pugna, aliter in pedestri, equestri, in nauali, & aliter in glaciali, seu niuali, prout inferius lib. XI. diffusius ostendetur. Immò ad veram militiam capessendam alia quædam ratio habenda est, vbi in aciem descenditur, & cum hoste concurritur, illic puluis, æstus, sudor, sitis, clamor militaris, ho-

Legati armati.
Pauci pĝiti multitudinem fugant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stium incursus, timor, spes, & alia multa adeò animum perturbant, ac distrahunt, vt vix illi ipsi, qui à teneris annis talia perpessi sunt, eadem perferre valeant. Magnis itaq; laudibus extollendus est princeps, qui milites quotidie bellicis laboribus exercet, ne per ignauiam, & desidiam tabescant, vt cùm opus fuerit, pro iustitia, & patria libertate certando eneruare poterint violentiam tyrannorum: quod solum inter præclariores triumphos perpetuam meretur laudem, & memoriam sempiternam. Nec efferatur aliquis inanibus titulis, quòd artem calleat militarem, nisi (vt dictum est) aliquid pro tuenda æquitate, & innocentia defendenda, demonstret se strenuè exercere. Commendatur mitis modis Alexander ætate XXXIII. annorum moriens, quòd inter cæteras heroicas virtutes clementissimus extiterit in oppressos, ita vt à barbaris nationibus lugeretur extinctus. Vita tamen spirans, XXX. millia puerorum è diuersis nationibus victis, sub præceptoribus diuersarum artium instrui fecit: quorum proiecta ætate, & prudentia, si superuixisset, totum orbem iustè regnando gubernasset.

Princeps laudabilis.

Alexander Magnus.

De præfectis prouincialibus.

CAP. XXVI.

IN Septentrionalibus regnis vti multæ, & potentes sunt prouinciæ, ita & in illis dirigendis diuersæ sortis, & linguarum præfecti à principibus constituuntur, tanquam radij à sole emissi, vt in toto terrarum circuitu æquitas et iustitia custodiatur, securitasq; permaneat omnibus populis inuiolata. Falsus enim dolor esse non creditur, vbi tanti laboris incommoda subeuntur, quando scilicet defectu bonorum, aut grauamine malorum præfectorum apud regni iudicium ex vltimis finibus afflicti subditi coguntur afferre querelas, veluti ab Islandia, aè Finmarchia

Præfecti diuersi

Iustitia vnita.

Finmarchia apud Regem Noruegiæ, & de Scricfinnia, Bothnia, Finlandia, ac Dalacarlia, ad Regem Suetiæ: qui tamen nullam deteriorem querelam ex omnibus potentatibus suis, quàm à Moschouitarum limitibus sufferre solet, idq; ob insatiabilem collimitaneorum rapacitatem, & Græculum dolum. Attamen Regius præfectus autoritati satisfaciens, homicidia resecat, furta condemnat, abactores animalium legitima securitate coërcet, quietosq; incolas à sceleratis Moschorum ausibus reddit, vindictamq; malignis eorum moribus semper opponit, & proditores, explorato-resq; (crimine confesso) corripiendos constringit. Talibus enim excessibus, publica violata pace, sæpius notantur Moschouitæ. Itaq; præfecti, qui ita innocentes defendunt, & insolentes corripiunt, à bonis iustisq; Principibus constituuntur: quos & conseruant in longeua pace beatos.

Querelę ob rapinas.

Virtus boni præfecti.

Moschouitę raptores.

De tyrannica seueritate, & exactione præfectorum.

CAP. XXVII.

VERVM ne diuturna permaneat hęc felicitas regiminis ęquitate parta, malignorum hominum consiliis alibi per regnum tales constituuntur præfecti, qui auaritia, & malitia obcęcati, innocentes torquent, sceleratos exaltant, iura omnia peruertunt, totum regnum in ruinam, seipsos in calamitatem, & Regem in ludibrium, infamiam, miseriam, & exilium breui momento transmittunt. Verùm ne res hæc careat documento, inter cæteros sanguinarios, & auaros præfectos, quos Ericus Rex Suetiæ ex ducibus Pomeraniæ ortus &c. eiusce randæ Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus Iusse Ericson: is super Dalacarlorum regionem constitutus, tam crudelem se omnibus exhibuit, vt putarentur omnes omnium malignorum tyrannorum spiritus, qui vnquam antea fuerant, in hunc perditissimum nebulonem confluxisse. Narrat Cicero crudelem Verrem fumo ex putridis lignis educto, vnum hominem innoxium perdidisse: at hic Iusse eiusdem malignitatis spiritu obsessus, non vnum innocentem, sed ex Dalacarliæ incolis sine numero innocentissimos fumo suspensos (licet viribus sese

Præfecti pessimi.

Iusse Ericson Danus.

Verres crudelissimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebellando liberare poterant) occidit. Quo pacto ne non satis ingeniosus carnifex in exquirendis nouis tormentorum generibus videretur, vxores maritorum tam crudeliter occisorum, in locum iumentorum trahendis aratris applicari non erubuit, immò inter primas delicias duxit, videre, & audire eas inter tantas angustias foetus ex se mortuos abijcere, & rursus aratro apponi, donec mortuæ, aut semianimes collaberentur. Possent hic horribiliora eiusdem Danicæ tyrannidis facinora adduci, quæ tunc non solùm per illum, sed per omnes Regios præfectos committebantur: at satis est dixisse eos his artibus vltima fata in se, & exilium in Regem suum impiissimum procurasse. Rusticorum nanq; furore crudeliter occisi sunt, quando audaciores erant ad prædandum, quam præliandum. Rex verò Ericus Pomeranus à Danis, quorum consiliis in suam, multorumq; ruinam vsus fuerat, derelictus, vrgente viro potenti Engilberto, centum millibus incolarum ad arma prouocatis stipato, ad paruam Gotlandiæ insulam velut profugus in miserabili senecta se recepit. Sed quia de his, & similibus dilectissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Magnus Gothus, in vita eiusdem Erici diffusius tractat, pium lectorem ad hunc remitto, interea cunctis principibus fideliter suadens attendere responsum Alexandri Magni: qui interrogatus, vbinam thesauros haberet, respondit, apud amicos caute sibi seruari. Et rectè: benevolentia enim & sui, & alieni æris domina est. Nec dissonat huic consilio verbum Tyberii Cæsaris: qui suadentibus subditos grauandos esse tributis, respondit, boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.

Crudelitas inaudita.

Exulat rex.

Benevolentia.

Adhuc de eisdem pessimis præfectis.

CAP. XXVIII.

Reliquiæ pessimoq; pfectoq;

TSI superiore cap. visa est tota regio purgata tyrannide crudelium præfectorum, tamen damnabiles reliquiæ similis astutia, & arte in eorum complicibus & alumnis velut toxico perseuerárunt: qui quantò mentitis obsequijs magis fidem principibus ostentare poterant, tantò putabant se Regijs secretis, & officijs præ ceteris omnibus fieri superiores. Nec opinione fallebantur. Dum enim primùm supplices, ac humiles Danica disciplina, ac in municipalibus scientijs expertos sese Regibus exhiberent, maximè in exactione triburorum, & multarum, mox ad præfecturas sine vlterioribus meritis super simplicem populum erigebantur: taliumq; præfectorum tyrannide cooperante, potentissimus Gothorum, Suecorum, ac Norvegianorum Rex Carolus, prædicti Regis Erici successor, coactus est fidelissimæ gentis suæ sustinere rebellionem, ac tandem exilium sufferre, prout mox dicetur. Ii etenim præfecti auarè, & atrociter subiectum populum opprimebant, quia ad omnem nequitiam erant audacissimi, & ad omnem virtutem, resq; præclaras imbellissimi. Erant etiam in legibus patriæ haud ter eruditi, vt magis iuris, quàm iustitiæ consulti haberentur. Nullus erat patriæ legis titulus, quem non cogerent suæ inexplebili auaritiæ inseruire. Omnia verba legis ita interpretabantur, vt nihil prorsus ad legislatoris intentionem accedere viderentur: summum enim ius summam æquitatem esse dicebant. Seueritas voluit iustitia videri: immò vt consuetissimus mos tyrannorum est, omnibus nefandis sceleribus nomina summarum virtutum imponebant, dicentes se omnia ob publicam totius patriæ salutem facere, cùm tamen totam patriam desolare, & funditus euertere contenderent. Cumq; Rex ipse ob tam immania suorum præfectorum scelera, atq; sacrilegia

Exactores astutissimi.

Carolus rex.

Rex exulat ob pessimos pfectos.

Summum ius.

Mos tyrannoꝝ

sacrilegia, obsidione grauissima in sua regia incolarum potentia clauderetur, frustraq; a suis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat quid in tanta perplexitate pro remedio conduceret tutiore, misitq; denuò secretos nuntios antedictis præfectis, mandans ob eorum honorem, & fidem, ac prestitum iuramentum, vt eius calamitati subuenirent. Sed frustra: nihil enim aliud didicerant, quàm superbè dominari supplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, iniurias irrogare miseris, supplicio afficere innoxios: at arma pro suo Rege assumere, aut vires viribus opponere, nunquàm didicerunt, immò seipsos Regijs aduersarijs sponte captiuandos exhibuerunt (prout in simili Procopius in suos Græcos ulos conquer tur, contra Gothos pro Iustiniano Imperatore nil facientes) digni profectò ita captiuari, vt similibus traditoribus sempiterno terrori essent, & exemplo. Tum Rex in arctâ necessitate positus, tutissimum præsidium in fuga prouidens, naues aliquot in horrendissimo frigore mensis Ianuarij celerrimè diuitijs ingentibus impositis, adaptari iussit. Cumq; iam anchoræ leuandæ restarent, quidam ex præfectis Regem interrogat, an aliquid in terra neglexisset: quo audito Rex suspirans, respondit: Neglexi sanè ante plures annos te, & tui similes in furcam suspendere: quod tunc si fecissem, nunc quietius in tranquilla Republica remanerem. Moxq; erectis velis in Gedanum Prussiæ celeberrimum emporium, magis grata, quàm iucunda nauigatione peruenit, à Casimiro Rege Poloniæ humanissimè exceptus, donec VII. annis euolutis, in pristinam dignitatem, & potentiam reciperetur, factus omnibus charissimus, qui antea publico odio laborabat. Præfectos nanq; instituit, qui virtutes vitijs, iustitiam iniurijs, honestatem vtilitati præferebant. Quid verò Rex Daniæ Christiernus ejus nominis secundus, in regnis Aquilonaribus ob sæuitiam crudelium præfectorum passus sit, nemo qui acta eius legit, ignorat. Inter cæteros autem quendam, impium sanguinarium præfectum habuit, Nicolaum Holste appellatum: cuius vnica voluptas erat, Regem feuerum præcedendo, eleuare excelsas furcas, quibus infelices regnicolas immani morte afficeret, nisi certo auri, argentiq; pondere quantocyus redimerent vitam: afferens longos fures altas decere cruces. Nec defuit præconi iustum fatum. Regia nanq; sententia, quòd à multis innocentibus pecuniam extorsisset, condemnatus, & in eadem furca, quam aliis parari iusserat, ipse suspensus fuit: licet nihil magis securitatis à furibundo populo Regi partum est, quin fugeret omni momento. De hoc autem Christierno Rege, & gestis eius, nonnihil oculata fide inferius scribam, quia præsens horrenda vidi.

Rex desertus à præfectis.

Vitia malorum præfectorum.

Perfidia notanda.

Græculi.

Præsidiũ in fuga

Regis responsũ

Gedanũ Prussiæ celeberrimũ emporiũ.

Casimirus Rex Poloniæ.

Carolus rex Suetiæ 7. annis exul.

Christiernus 2. Rex Daniæ.

Clauos Holste.

Fures longi altius suspedũt.

Laqueo periit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De pessimis Consiliariis Principum minorennium.

CAP. XXIX.

Frotho rex.

SAXO Danicarum rerum celeberrimus scriptor, asserit Regi Frothoni eius nominis III. adhuc minorenni, cunctorum procerum vnanimi consensu plures ex illustribus viris nedum in tutelam, sed eius nomine regni regendi, amplam fuisse tributam potestatem: qui expectato Regis robore, vicaria officia tutabantur. Duo igitur horum, Vestmarus, & Colo fratres, eiusmodi regiminis, & tutelæ principui erant. Colo vxorem habuit tantæ procacitatis, vt quantumlibet distortos eneruare solebat. Altercando quippe, ac disceptando, & quærendo peruicacissima extitit, & imbellis: nam à lingua spicula mutuabat, quibus velut fallaciarum laqueis, incautos strangulabat. Cæterùm condere pacta, aut rescindere, præpotens erat, vtriusq; horum efficaciam oris aculeo gestans. Attamen ad vltimum tam nefariis artibus, & atroci crimine deprehensa, quòd Regio honori turpiter illusisset, lapidibus obruta fuit: documentum cæteris relinquens, mulierem omnem oportere esse sensatam, tacitam, & pudoratam. Vestmaro erant XII. filii, Coloq; terna filiorum sorte gaudebat. Hi pariter cùm & ætate puberes, & animis acres essent, fiducia in temeritatem versa, ad obscœnos ritus inquinatam flagitiis indolem contulerunt. Adeò enim insolenter egerunt, vt constupratis aliorum nuptis, ac filiabus (quemadmodum Iustinus de Dionysio tyranno meminit) proscripsisse pudicitiam, atq; in prostibulum relegasse viderentur. Corruptis quoq; matronarum fulcris, ne toris quidem virginalibus abstinebant. Suus nullum thalamus securitate donabat, nec quisquam ferè patriæ locus luxuriæ eorum vestigiis vacuus erat. Mariti metu, coniuges corporum suorum libidinis vexabantur: iniuriis obtemperatum est: cessit copularum respectus, violentusq; amplexuum vsus extabat: publicata est Venus, coniugiorum reuerentia pereunte: raptim luxuria petebatur. In causa otium erat, quòd expertia agitationis corpora, amica vitiis, quiete diffluerent.

Vestmarus & Colo.

Fœmina ,peax

Mulier bona.

Filii 12. Vestmari.

Indoles vitiis inquinatur.

Neqtiosissima facta.

Otium vitiis amicum.

Adhuc

Adhuc de eisdem.

CAP. XXX.

HORVM itaq; filiorq; libidine & insolẽtia, præcipuè vnius Grep appellati, pterrita soror Regis, quò tutior ab iniuria foret, septũ vallo conclaue, adhibitis XXX. sui corporis custodibus, petiuit. Verùm quod in Regia sorore turpiter efficere nequiit, paululum postea in Regis legitima consorte, Hunnorum Regis filia, concubitu nefandissimo adimpleuit. Dum enim humili Venere haud cõtentari potuit, eò se temeritatis effudit, vt cum Regina commercio libidinis habito, tam Regi perfidus, quàm cæteris violentus existeret. Adoleuit deinde paulatim infamia, tacitoq; gradu criminis suspitio serpsit antè vulgo comperta, quàm Regi. Grep enim in omnes, qui vel modicam huius sceleris mentionem egissent, animaduertere solitus, accusationem sui formidabilem fecerat: opinio tamen criminis primùm susurris alita est, dehinc exceptа rumoribus. Difficilis siquidem apud conscios alieni criminis occultatio est. Intereà tamen dum tantis flagitiis fœtidus is adulter æstuaret, Regis sorori coniugii vinculo associari instabat. Sed vilitate infamis vitæ repulsus, cunctos virginis proc os, ac petitores coniurii simulatione contractos, capitibus truncauit: quibus & cauæ fororis Regiæ cæteris in terrorem, & crudele spectaculum cinxit. Nihil tamen eius apud Regem gratiæ detractum est, quominus consueta familiaritate fungeretur. Constituit enim, ne quis Regem allocuturus, sine muneribus aggrederetur, Regiæ charitatis simulatione crudelitatis suæ infamiam leuaturus. Taliter lacessitum vulgus afflictationis suæ querelam tantis gemitibus agitabat: nulli miserię tempora cuipandi palàm animus erat: nemo ingruentem calumniam apertis querimoniis prosequi audebat: internus omnium præcordia dolor hòc acrius, quò occultius lacerabat. Et hæc omnia impunè sub Rege puero quauis annexa temeritate perpetrata sunt.

Grep.

Pudicitiæ mulieris 30. custodes deputãtur

Adulter pfidus

Crimen detegit susurris.

Adulter fœtid'.

Vilitas infamis vitæ.

Charitatis simulatione iniqssima fiunt.

Dolores occulti grauiores.

Rex puer.

De portentosis sceleribus contubernalium eiusdem Regis Daniæ.

CAP. XXXI.

VINETIAM, vt idem Saxo refert, contubernales eiusdem Regis otio petulantiam nacti, partam quiete lasciuiam improbissimis extulere sceleribus. Quosdam enim restibus in sublime pertractos, more agitabilis pilæ pendula corporum impulsione vexabant: aliis hædinum incedentibus corium substernẽtes, lubrici tergoris offendiculo per occultum funis raptum incautos subegere gressus: alios veste nudatos, variis verberum suppliciis lacerabant: alios clauo affixos, laquei more suspensionis multauere ludibrio: quorundam barbæ, & verticis pilos faculis torruerunt: aliis pubem, atq; inguina subiecto torre cremabant: virginibus nubere non licebat, nisi quarum castitas eis antè delibata fuisset: aduenas ossibus conuerberabant: alios ad intemperantiam compulsos, immoderata potione rumpebant; nemini filiam nuptum dare licebat, nisi gratia

Vitia contubernalium Regis horrenda.

Portentosa oia in Dania sub puero rege.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsorum, fauorecp mercato: nulli matrimonium contrahendi fas erat, si eorum non pretio præemisset assensum. Præterea non in virgines modò, verùm etiam in matronarum turbam passim dissolutissimę libidinis suæ flagitia porrexerunt. Mixtam petulantiæ rabiem duplex furoris species agitabat. Conuenis, hospitibusq; receptuum loco conuitia præbebantur. Tot ludibriorum irritamenta à petulantibus, & lasciuis reperta sunt. Adeò sub Rege puero temeritas libertate nutrita est. Nihil enim tantum peccandi licentiam protrahit, quantum vltionis, pœnæq; dilatio. Tam effrenata militum procacitas, non exteris tantùm, sed etiam Danicæ patriæ inuisum fecerat Regem. Dani tamen dolenter ferebant, superbè sibi, ac crudeliter imperari. Sed quomodo omnium horum autor Greep dictus (id est, cloacaria furca) fuerit punitus, autor vix ostendit.

Pœnæ dilatio dispēdiosa.

Greep.

De vafris consiliis, & iniquis Consiliariis &c.

CAP. XXXII.

PRINCIPIBVS cùm (vt in plurimum sint suspiciosissimi) diuersimodè consilia tribuuntur, alius miris technis de moneta intendenda, vel eleuanda, dum fuerit erogandā, & rursus deiicienda, dum fuerit corroganda, vt & multum æris paruo dissoluat, & pro paruo multum recipiat. Alius suadet vt bellum simulet, vt pecuniam conflet. Alius facit pacem sanctis cærimoniis, vt plebeculæ præstigium fiat, ac si pius Princeps ab effusione sanguinis horreret. Alius antiquas leges tinea rasas, quas nemo latas meminit, contra transgressores ad multas extrahendas adducit, quasi nullum haberet vberiorem prouentum, nullum magis honorificum, vtpote qui iustitiæ personam præ se ferat. Alius, vt grauia primùm tributa fiant, & posteà interpositione bonorum virorum ad mitiorem summam relaxentur: quo casu quæstores suas capsas ditare possunt. Alius suadet vendere priuilegia tantò pluris, quantò melior fuerit Princeps, populum offendere timens. Alius suadet examinare iudices, vt adulatione, vel ignauia cedant votis Principum, & trepidam in tribunali ferant sententiam. Necp enim deest prætextus pronuntianti pro Principe, nempe satis est aut æquitatem à sua parte esse, aut verba legis, aut contortum scripti sensum, aut grandem prudentiam, et autoritatem iudicis. Alius allegat Crasi diuitis dictum, Nullam auri vim satis esse Principi, cui sit alendus exercitus. Præterea nihil iniustè Regem facere, vt maximè etiam velit, posse: quippe omnia omnium eius esse, ac homines etiam ipsos. Tantum verò cuicp esse proprium quantum Regis benignitas ei non ademerit: quod ipsum quàm minimum sit, Principis vultum referre, vt cuius tutamentum in eo situm sit, ne populus diuitiis, ac libertate lasciuiat, quòd hę res minus patienter ferant dura, atcp iniusta imperia: quin contrà egestas, atcp inopia rotundat animos, ac patientes reddit, adunatcp pressis generosos rebellandi spiritus. Vtcunq; sit, multi Principes his, & similibus consiliis, & consiliariis, facti sunt exules, miseri, infames, & inhabiles in se, & posteritate sua, amplius gubernandi.

Monetæ mutatio.
Bellorum simulatio.
Pacis fictio.
Legum corruptio.
Tributorum variatio.
Priuilegiorū ēditio.
Iudicum examinatio.
Iudiciorum peruersio.
Exercitus conscriptio.
Subditorum cō fiscatio.
Diuitū depssio
Resistentię timiditas.
Principes exules & infames cur?

De bonis

De bonis consiliis, ac Consiliariis.

CAP. XXXIII.

VANTVM profuere in omni ætate salubria consilia Principibus, ac populis, nemo est qui non exultat, hæc memorans, ac sciens maximè, quòd honor, & securitas illis, scilicet Regibus & Principibus, frequentius eueniat ex populi opibus, & grata obedientia, quàm infelicibus fortunis, in quibus rixæ sunt connatæ. Principis itacp officium est, vt secus non curet subditos, quàm fidelis pastor oues, vt dirigat, foueat, & conseruet. Nam populi egestas non dent, quasi fastidium habentes bonæ securitatis, vt promptiores sint ad violandum, rapiendumcp alienas fortunas, vbi domi nil habent, quod perdere possunt. Itacp infelicissimus est Rex, qui aliter suos in officio continere non potest, quàm contumeliis, compilatione, & sectione vexare: cui magis vtile est regno se abdicare, quàm his artibus possidere. Necp enim Regia dignitas est mendicis imperare, sed opulentis, vt Fabricii verbum est, Malle se diuitibus imperare, quàm diuitem esse. Absurdissimum est enim, aliquem voluptate, ac deliciis fluere, dum alii vndicp conteruntur lamentis, & egestate: & hoc quocp non est regni, sed carceris esse custodem. Præterea imperitissimus æstimandus est medicus, qui morbum nescit, nisi morbo curare: ita vitam ciuium per bonorum ablationem tutari, impiissimum est, aut improborum admissis iniquis consiliis permittere, quòd pauci ad se omnia trahant, & rapiant, atcp in priuatum vsum conuertant: quod à publicis prędonibus, & sicariis parum differt: quos ciues etsi dudum sustinuit rebellantes, amodo æstimet fideles, & obedientes. Non enim est Regium munus, meminisse iniuriarum, quas priuatus accepit: nam quos prius hostes habuit, postea clientes, vt patronum, tutorem, & patrem decet, tueri debet, nec præterita, sed sequentia delicta cognoscere, & si opus est, punire. Tyrannorum verò hæc est conditio, aut tyrannis similium, vt suis ciuibus, nec absentibus, nec præsentibus confidant: & si confidere necesse habent, plerunq; cùm res in periculum vocatur, ab alterutris cladem accipiunt, & defectionem: & forsan iusta ratione, cùm Valla dicat, quosdam non officium Regum, aut gubernatorum suscepisse, sed carnificum munus: ideoq; & ipsi plerunq; in macello macentur.

Opes popli & grata obedientia principes efficiūt felicio res.
Principis officium.
Domi nil hētur qđ pdi possit
Rex infelicissim'
Rex mendicor.
Carceris nō regni custos est rex auarus.
Medicus imperitissimus.
Prędo public'.
Regiū munus nō ē meminisse iniuriarum.
Tyrannoꝝ conditio.
Carnificum munus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De proditoribus cognoscendis, & cauendis.

CAP. XXXIIII.

Arabes & Afri proditoꝝ magistri.

VARIAE prouinciæ varios huius tituli habent artifices, & professores: quorum non exigua pars etiam in Septentrionalibus terris (heu dolor) inuenitur. Sed vix eos ea astutia præditos, veluti Plutarchus continuè citat Arabes, & Afros: quos excellentiores omnium reputat, qui sunt in toto orbe. In vna tamen re, videlicet tradendi, prodendiue conueniunt, vt dominos, vel eorum secreta turpissimè prodant. Ideoq; deprehensis illis vix venia conceditur: quia arguente proprio iudicio de sua causa diffidunt, quoniam dominos insidiis occidere satagunt, aut arces eorum nocturnis temporibus occupare conantur, vel finitimos ad arma solicitant, vel externos principes inducere nituntur, vel se Reges facere intendunt, vel structis contumeliis contra proprium dominum cuncto crimine insimulandum, ab hostibus eius auxilium poscunt. Ideoq; raro, aut nunquàm clementiam petituri Principem, nisi veneno sibi, vel alteri inferendo, accedunt. Sed & tunc infelicissima meditatione agitati, etiam si accesserint pacis inquietes, perseuerant, nisi materiam grassandi inuenerint, qua denuò perniciem ostendant, necessitati magis, quàm voluntati consulentes. Si tamen hi principes sunt, qui à rebellione cessárunt, & in gratiam recipiendi, tunc gladiis pendentibus ad humeros more veterum heroum, & extra iactum lapidis equo descendunt, primò adorant genu posito, iterumq; progredientes paululum, & tertiò non procul à Rege, vel Principe, qui vix eis assurgit clementiæ signum ostensurus, licet nuper competitores fuerint regni, vel alterius eminentiæ susciendæ. Scriptum etenim nórunt, Si inimicus tuus incuruauerit se super poplitem, non credas illi, quia liuore, vltione, & scelerata machinatione, nouarumq; proditionum plenus, incessanter cupit eum interimere, à quo redemptus fuerat, & libertate donatus, vt plerunq; accidere solet. Quo fit, vt aliquando morte subita, vel longo exilio, vt prolixiorem mortem subeant, puniuntur. Sed frequentius iusto, & inscrutabili Dei iudicio euenit, vt eo loco, quo atrocius deliquerunt, illo quoq; modo, & asperitate plectuntur, prout multi fideles historici diuersarum regionum conformiter atteslantur, & inter alios Saxo Grammaticus, qui miranda de proditorum ingeniis, ac crudelitatibus

Cã cur ꝓditoribus haud ꝓcit

Proditores seipsos veneno plerũq; necãt.

Modus recipiẽdi rebellantes in gratiam.

Ingratitudo.

Exilium ꝓlixæ morti comparatur.

tibus suæ gentis explorata, ferè per totum volumen suum exponit, præcipuè de quodam Biccho & Blaccho, Cheto & Viggo, cum similibus, quibus barbarica fraude, & ferina rabie proprios dominos ab hostibus diuersitate tormentorum illusos, ad vltimum perdiderunt, & ipsi quoq;, licet longè iustius, periere.

Biccho.
Blaccho.
Cheto.
Viggo.

De externis exemplis.

CAP. XXXV.

VI astutiam insignium proditorum, vt caueat, intueri velit, videat inter alios huiusmodi crudele negotium annotantes, ipsum Plutarchum in vita M. Crassi: qui duorum Arabum fugitiuorum subdolosissimis ingeniis ad inenarrabilem afflictionem, & calamitatem perductus, turpissimè cum suo potentissimo exercitu perit. Hi etenim stultè credulum Principem in inuia, & deserta loca, speluncas ferarum, & horridam solitudinem sæpius deducentes, atq; ad vltimum in conspectum Regis eorum statuentes, interemerunt.

Arabum proditiones.
Marcus imperator stultè credulus.

Quocirca hinc cordati principes, quemadmodum & ex aliis præclaris autoribus, inanibus ludis, & turpibus exercitiis penitus omissis, videre, vel audire non omittant simile infelicitatis suæ spectaculum præcauendum, & hanc diabolicam fallendi artem, ne capti, tormentisq; constricti, pœnas neglecti consilii luant, quo talium proditorum dolos, & insidias prospicere non studuere. Mœ quidem humilitatis syncera exhortatio est, vt principes prudenter hunc autorem Plutarchum videant in hoc puncto, nec vnquam vidisse, & aduertisse pœnitebit. Similiter & Albertum Crantzium Germanum historicum generalem lib. XI. cap. VII. qui breuiter consilium præstat, vt principes Ecclesiastici, vel seculares sibi caueant, ne nimium iis, quos vel in propria, vel alterius eis sanguine seu affinitate iuncta personis leserunt, fidant, vt eis rerum summam præsertim in bello, imprudenter credant. Sunt enim viri ad fallendum aptissimi, qui ob facilem offensam, liuorem vlciscendi retinent sempiternum: de quibus etiam generaliter, & specialiter hoc tempore meminit clarissimus vir D. Conradus Brunus lib. I. cap. XIII. de seditiosis. Quidam etiam more obiurgantium mutuis armis sese tumultu inter conscios excitato, quasi furibundi impetunt dominos, & innoxios lites dirempturos, occidunt. Et hoc desperatorum vltimum ingenium esse creditur, vt mutua nece quamlibet absoluant proditionem. Nec decet extensius, aut secretius ad exempla descendere, cùm omne genus proditorum adeò multiplex, versutum, & varium sit, vt neq; diuini timoris, neq; naturalis vinculi, aut ætatis, vel commiserationis respectu, aut propriæ mortis horrore, vel propriorum membrorum mutilatione à scelerato proposito auerti soleat. Quod cùm Mithridates (referente Iustino volumine XXXVII.) timeret, ne inimici, quod equo feroci, præcipitiis, aut veneno in necem eius efficere nequiérant, ferro peragerent, venandi studium finxit: quo per VII. annos neq; vrbis, neq; ruris tecto vsus est, sed per syluas vagatus, diuersis montium regionibus pernoctabat. Ignaris omnibus, quibus esset in locis assuetus, feras cursu aut fatigare, aut persequi, cum quibusdam etiam congredi solebat. Quibus rebus & insidias vitauit, & corpus suum ad omnem vtilitatis patientiam indurauit: etiam exercitum hyeme media fortiter hæc, & similia tolerare docuit.

Proditoꝝ genus multiplex

Mithridates rex.

Rex 7. annis in venatione ob proditores occupatur.

Exercitus induratus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De cauſis perpetuæ diſcordiæ, quam Sueci ſiue Sueones, & Gothi contra Danos gerunt.

CAP. XXXVI.

Saxo clariſsim' Danoꝝ hiſtoricus.

SVECI, ac Gothi cùr tam ferocibus animis, et armis contra Danos ferantur, ipſe Danorum diligentiſsimus hiſtoricus in XVI. libris ſuis hinc inde vſq; ad ſummum horrorem apertiſsimam reddit rationem. Vbiq; enim memi-nit gentis ſuæ tam violentum, & truculentum regimen in ſubditos, ac doloſam amicitiam in vicinos, & vtrunq; in omnes confœderatos, vt quilibet prudens, & ſenſatus homo meritò cauere debeat, quàm tutus in eorum ſocietate, aut naturali vinculo, vel alia iurata confœderatione fieri poſsit. Aſſerit nanq; primo libro, Lotherum Regem illuſtriſsimum quenq; vita aut opibus ſpoliare, patriamq; bonis ciuibus vacuefacere, probitatis loco duxiſſe. In II. lib. quòd Helgo Rex adeò proiectus in Venerem extitit, vt ambiguæ exiſtimationis eſſet, tyrannide magis, an libidine arſerit: vnde & Thoram virginem ſtuprum pati coëgit, quæ poſtea tam deteſtabile nefas excogitauit, vt contra eam mirè exclamat Saxo. Tertio lib. Fengonem teſtatur inſidiis poſitis fratrem trucidaſſe, eiuſq; vxore abuſum, inceſtuoſam libidinem parricidio adieciſſe. Quam atrocitatem quanta beneuolentiæ ſimulatione texerit, parricidiumq; pietatis nomine colorarit, ſatis exponit ipſe Saxo. Fœminam enim à ſe oppreſſam, omni manſuetudine plenam, nullum lædentem, & ſine felle fœminam, ad hoc induxit, vt confiteretur ſuum maritum Regi inſidiantem, à ſe interfectum fuiſſe. Nec irrita perſuaſio fuit, dum apud Principes fides mendacio non deeſt, vbi ſcurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro IIII. fol. vlt. Saxo teſtatur, Danos ſuos mentiri & fallere, inter vitia & ſordes non ducere, quemadmodum mos eſt apud Parthos. Libro V. fol. II. quàm fœdi mores, ac turpiſsimę petulantiæ ſimul & violentiæ aulicis ineſſe monſtrantur, ſanè totus orbis, & vniuerſa barbaries horret. Lib. VI. in Saxones poſt eoꝝ pugilis cædem adeò Danoꝝ inſoleuit imperium, vt ꝓ cubitalium membroꝝ quolibet indicem ſeruitutis ſtipem quotānis pēdere cogerentur, donec quidam Suertingus ciuiū afflictione motus, ſe, & Regē cōiuraſſet ſimulatione ſuſceptū, incēdio conſumpſit. Libro VII. in prin. Frotho ꝓpriū fratrem à quodā familiariū occultè interfici iubet.

Lotherus rex Danorum.
Helgo.
Thora virgo.
Fengo.
Fœmina māſuetiſsima.
Fides mēdacio nō deeſt apud principes.
Mentiri & fallere.
Petulantia aulica.
Suertingus.
Ciuiū afflictio.
Frotho fratrem occidit.

Rei iubet. Et ne ſcelus à conſcio proderetur, eundem inſidiarum miniſtrum tacitè trucidandum curat. Sed à filiis occiſi fratris canum ſpecie nutritis, tandem incendio conſumptus, pœnas parricidii luit.

Ad idem.

CAP. XXXVII.

INTER alia ſatis diffusè Saxo proſequitur portentoſam Iarmerici Regis crudelitatem, à pueritia vſq; in prouectam ætatem truculenter continuatam: quæ ſicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quouis ſenſato homine ſine graui horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita etenim tyrannide exquiſitiſsimis tormentis ſæpe afflictos trucidauit. Regem nanq;, & Reginam eorum, à quibus iure belli captus, & ſummæ libertati reſtitutus, atq; in numerum amicorum, & primum familiaritatis locum translatus, & ſublimatus extitit, admoto furtim incendio, per ſummam ingratitudinem occidit: deinde XL. Teutones captos, applicatis totidem lupis laqueo adegit. Nec ſic poterat eius ſanguinaria mens ſatiari. Quippe optimates eorum primò tibias loris traiectos, moxq; immanium taurorum vngulis alligatos, moloſsiſq; inceſſentibus raptim in cœnum, voragineſq; pertractos, lachrymabili ſpectaculo conſumpſit. Demum Comites, Duces, Principes Teutonicæ gentis captos, traiectis ſune tibiis, equis in diuerſa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea ſumma feritate ſibi ſiſtendum putauit. Nam propriam Reginam Hunnorum Regis filiam, quamuis innocentiſsimam, & pudicisſimam, himo alligatam equinis obterendam calcibus præbuit: cuius corpus adactus iumentoꝝ grex crebris veſtigiis confodit, & lacerauit. Immò etiā ſuis ex ſorore nepotibus inſidioſè cōprehenſis, laqueo ſpiritum eripuit. Optimates quoq;, qui eoꝝ tutores erāt, cōiuui ſimulatione contractos, eodem exeplo cōſumendos curauit. Deinde eodem libro Haquonis cuiuſdā Dani crudelitas adeò infanda cōſpicitur, vt meritò cūctos mortales terreat, ne pactis, aut victoriis eius gētis ſe tutos agnoſcāt. Nono lib. in prin. idem autor notat publicam pietatem priuato furore Regis fuiſſe laceratam, & poſt multa Regem Haraldum ex ſplendido ſanctitatis autore infamem factum apoſtatam, & deſertorem. Lib. X. quòd Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas ſibi nubere coëgerunt, reſciſſaq; domeſticorum matrimoniorum fide, externis auidius inhærentes, ſuam cum hoſte fortunam communi nuptiarum vinculo partiti ſunt. Demum quòd Rex Haraldus pecudalibus iugis humanas alligaſſet ceruices. Deinde quòd diuū Olaum Norūegię Regem ſicariis pecunia corruptis, et poſtremò Blacchonis proditoris opera S. Canutum occidiſſent. X. quòd Sueno Rex potius ſacrę religionis, quàm inceſtę nuptę deſertor ſit inuentus. XII. quòd violentiore morte captiuos Teutones Iulinēſes Dani cōſumerent: retunctis poſt terga manibus, palis primùm affigendos curabāt: deinde ventrium cauā cultro rimati, nudatis extis, primaq; viſcerum parte protracta, cætera ſtipitibus explicabāt: nec antè ſuppliciū remiſerunt, quàm torros extis funditus aluo egeſtis, horridæ rapacitatis ſpiritum profundere coëgiſſent: quod ſpectaculum vt ſpecie triſte, ita re noſtris per quàm vtile extitit: nō ſolùm enim reis pœnam inflixit, ſed etiam cæteros conſimilem cruciatus cauſam vitare ꝓmonuit. Itaq; nō minori viſentibus documento, quàm afflictis ſuppliciо fuit. In reliquis verò libris, quia ſatis multa, & horrenda inter pauca bona cōmemorantur, potius iuſto lectoris arbitrio, quàm huic oneroſæ oſtenſioni meæ, quatenus opus fuerit, perſcrutanda relinquo, ſatis legitimā exiſtimans cām, cui Sueonū, ac Gothoꝝ, immò aliaꝝ nationū inſecura ſocietas ſit cum illo populo, cui ob præmiſſas cauſas (vt verbis Saxonis lib. X. vtar) quiſquis humanitatē, atq; obſequium erogat, ingratis beneficium præſtat.

Iarmericus Danus.
Tyrannis inaudita.
Optimates loris ligati à beſtiis conculcātur.
Fœmina innocentiſsima.
Conuiuii ſimulatio à Saxone ſemꝑ allegat.
Haquonis crudelitas.
Haraldus.
Fœdera matrimonii rupta.
Iugis vt beſtię ſubduntur homines.
S. Canutus & S. Olaus corruptis ſicariis occiduntur.
Vtile qualiter Saxo dixerit, eſto iudicium aliorum.
Verba Saxonis iuſtè retorquēda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De cauſis cur Danorum Reges ambiunt vicina regna, & parta celerius perdunt.

CAP. XXXVIII.

Angliæ ſplẽdor & opulentia.

Dania paruulæ telluris angu-ſtia dicitur.

Suetiæ argenti-fodinæ ditiſ-ſimæ.

Comitia ſup. re gnis vniendis

Odia cõnubiis vix ſedantur.

Duo ĩperia vix ab vno felici-ter gubernãt.
Exercitus ſem-per fouendus.
Bellorum incõ-moda.

Pluriũ regnorũ incomoda.

Auitũ regnũ co lendum.
Rex amet ſuos vt ametur.

DIVVS Canutus propagaturus regnum ſuum Daniæ (vt Saxo refert) recolebat bellicam maiorum gloriam cum opi-bus imperii, atq; latis finibus, nullo magis, quàm Anglis eis creuiſſe titulis, maioremq; eis ex vnius inſulæ, quam totius Orientalis Ruſsiæ ſpoliis inceſsiſſe ſplendorem: a-quorum imitatione deficere ſtolidi, ac degeneris animi eſ-ſe, ſatiuſq; regno carere, quàm inter paruulæ telluris Da-niæ angustias incluſum maieſtatis vſum habere. Et ita re-uera eſt, prout aliàs in geographicis deſcriptionibus à mul-tis reperitur oſtenſum. Et hinc euenit præter enumeratas rationes, cur Aquilonaria regna, præſertim Noruegia, Gothia, & Suetia (quæ aliàs in opulentia argentifo-dinarum præcipuè excellit) inceſſabiles vexationes ſuſtinent ea vicinitate Danorum, magnam maieſtatem non potentium ſouere in pluribus inſulis Balthico mari diſgre-gatis. Fuerant plerique tractatus ſuperioribus ſeculis, ſuper vnione prædictorum re-gnorum cum Dania, in pluribus principum comitiis habiti, vt ſucceſsiuo tempore vno ex his regnis electo Rege, ac coronato, moderarentur: ſed inexplebilis auaritia, ac ambitio locum, tempuſq; pati non potuit, vt bona concordia ſuſciperet, & pa-reret diuturnum incrementum. Præterea ſæpius naturę vincula, ac affinitatis fœde-ra per connubia fuerant attentata, vt parta concordia in vtriſq; gentibus pro publica ſalute ſtabilior permaneret: ſed neq; ſic inſatiabilis Danorum ſublimitas contenta quieuerat, quin inceſſanter aſpiraret ad potentatus, & principatus vicinorum re-gionum. Hoc tamen & eis, & aliis attendendum erit, quòd qui duo regna bello, vel affinitate quæſita gubernare ſtudent, maius habebunt ingenium in conſeruando, quàm acquirendo. Aſsidua nanq; pullulant diſcordiarum ſemina, vel internæ re-bellionis, vel externæ incurſionis in deditos. Ita ſemper pro illis, vel contrà pugnan-dum, ſemper fouere exercitum, compilari interim ſe, efferre foras pecuniam, alienæ gloriolæ ſuum impendere ſanguinem, pacem nihilò tutiorem, domi corruptos bel-lo mores, latrocinandi indubitatam libidinem, confirmatam cædibus audaciam, le-ges eſſe contemptui, quod Rex duobus, vel pluribus regnis diſtractus, minus ad vtrumuis intendere poteſt. Cumq; regni conſiliarii tantis malis nullum finem vi-dent, inito conſilio Regi vtrius regni regendi imperium habere velit, optionem præſtare ſolent: nam vtriuſq; non fore poteſtatem, cùm dimidiari nequit. Si regno amicum, & fidum præfecerit Viceregem, citius eiicitur, oportetq; ad vnum verum regnum commigrare. Conſyderandum etiam eſt, quot nationes tumultuantur, quot theſauri exhauriuntur, quot populi perimuntur, quot denique in ſumma mala fiunt, pro vno regno ſeruando: nemo ignorat quantò plura, pejoraq; fierent pro pluribus acquirendis, & conſeruandis. Item auitum regnum colendum, ornan-dum, & fortificandum eſt. Rex ergo, aut princeps, amet ſu-os, & ametur à ſuis: cum his vnà viuat, imperetq; ſuauiter, atq; alia regna, veluti conti-nuos cruciatus, valere ſinat.

De ſeueritate Regis Chriſtierni.

CAP. XXXIX.

Chriſtiernus 2.

Goſtauus Trol le.

Dies & annus occiſionis ꝓ-cerum 94.

Magnus Ioãnis præfectus.

Viduæ ſpolian tur.

Pupillorum & phanorumq; oppreſsio.

Clades horrẽda

HORVM & ſimilium, immò maiorum conſiliorum, ac cautelarum immemor Rex Daniæ Chriſtiernus eius nomi-nis ſecundus, qui diuerſis temporibus & ingeniis, procu-rato per quoſdam Danicæ factionis in regnis Suetiæ, & Gothiæ proceres, Danorum conſanguineos, & affines, (inter quos erat infeliciſsimus Goſtauus Trolle Archiepiſ-copus Vpſalenſis) aditu in regna prædicta, adeò ferox, & ſeuerus euaſit, vt nullo præſtiti iuramenti, aut ſigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi Dominici corporis ha-bito reſpectu, aut cuiuſuis commiſerandæ rationis compaſsione, vna die, ſcilicet VIII. Nouembris M. D. XX. diuerſorum ordinum principes, magnates, con-ſules, ac ciues numero XCIIII. me vidente, ac trepidante, impio ferro, impiiſ-ſimo malignorum conſilio ſtimulatus, detruncari iuberet, atq; triduo ante prætorium vrbis Holmenſis inhumata eorum corpora, donec extra ciuitatem comburenda de-portarentur, remanere. Profectò horrendum ſpectaculum, quod ipſi Chriſtierno pro-cul dubio mille miſeriis poſtmodum vexato occurreret, ſic inſtigante crudeli conſilio ad gratiam receptos, quos perendie amicabiliter inuitatos hoſpites ad Regale con-uiuium habuiſſet, atrociſsimè puniuiſſe: idq; non vſitato ſæuiendi modo, ſed cru-ci affixum quendam Magnum Ioannis præfectum patriæ ſuæ validiſsimum defen-ſorem, humi in terra tabulaq; ligatum: vt primùm pudendis, demum corde exci-ſis, & in vultum patientis contumelioſorum verborum inſultu projectis, ad maio-rem rabiem, & perpetuum horrorem actum fuiſſe oſtenderetur. Poſtea eiuſdem diei inſequenti nocte infeliciſsimę viduæ, quarum mariti ferro conſumpti ante ora beſtia-rum in publico foro iacebant, pecunia, & omni ſuppellectili per inſatiabiles Da-niæ præfectos ſpoliatæ, inconſolabiliter ingemiſcebant. Certè turpiſsimi, & imma-niſsimi erant officiales illi, ſolo terrore Regii nominis, vel pendentis crudelitatis, cunctos maximè innoxios, vſq; pudicitiæ & omnis verecundiæ honeſtatem depræ-dantes. Nec melior erat pupillorum, & orphanorum conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis ſpoliabantur. Longa, & terribilis per me, tanquam ſingula lachrymoſè videntem, texenda foret hiſtoria, ſi ſingulas huius calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet diuina, & humana confun-debantur, nulla promiſſę fidei ratio, nullus religioni reſpectus, omnia temeritate ſacrilega agitabantur, vbiq; gemitus, vbiq; cædes, vbiq; mors, nullibi conceſſum effugere, viuere inter diſtrictos gladios, & efferos homines impoſsibile. Seruabatur vigilantiſsimo cuſtode ciuitas, ne quis ex eo communi omnium ciuium carcere erumpat, vt regni incolis patratæ crudelitatis ſeriem denuntiet: quam ſi libera populi multitudo ſubitò perſenſiſſet, nihil commiſsi facinoris inultum remanſiſſet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de seueritate eiusdem Regis.

CAP. XL.

Fuga Christierni Regis.

QVOD cùm Rex aduerteret, in sola fuga salutem suam reponens, paucis postmodũ diebus inde versus suã Daniam se recipere est coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioq; horrendæ mortis genere quartando mortificari iussit, præsertim apud Ostrogothos in Vasteno, terra S. Birgittæ: demum in Nydalensi monasterio, Nouuallis dicto: vbi licet humanissimo hospitio susceptus esset, tamen die Purificationis diuæ Virgini dedicato, Abbatem cum VII. monachis peracto altaris sacrificio, manibus à tergo ligatis in rapidum flumen submergi iussit: vnde cùm Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regijs satellitibus ferro excerebratus interiit. Ita & paruuli illustris familiæ Ribbingorum Vestrogothiæ, quibus hostilis barbaries ignoscere solet, ante eius conspectum gladio subiati sunt. Quo factum est, vt sub eo congregatis XXX. millibus incolarum armatorum, ipse sibi conscius per deuia, ac inuia potius nocturno, quàm diurno tempore præcipiti cursu se reciperet intra limites suæ Danicæ ditionis: vbi neq; diu sine simili formidine securior est relictus. Adeò velox fama factum eius ante aduentum vbiq; monstrauit, maximè apud subditos Cæs. Maiestatis in terra Batauorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: vbi dudum cùm in honore esset, & sublimi gloria, ante tam immanem stragem in pleroscp innocentes commissam, habitus erat glorioſus. Dicat hic Saxo Danorum historicus lib. XII. in omni circumspectione sua, vti superius cap. XXXVII. allegatum est, an hoc spectaculum vt specie triste, ita re ipsa Danis vtile extitit, an crudelium pœnarum, ac torturarum inflictione, an clementia, modestia, æquitate, & reliquis virtutibus Regijs quærantur regna, & maneant parta: certè per experientiam agnoscet, Danicam seueritatem superioribus libris, et hoc Christiernano facto ad memoriam reuocatam, plus infamiæ, & horroris, crudelitatis, & despectionis regno, & Regibus eius parere, quàm si humani, & iusti essent: nisi forsan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes se putent in iniquitate, vt nouacularum more faciant dolum: quod abſit. Quis etenim securè commercium cum his intentare, & firmum manere cogitat? qui (vt Saxo vltimo cap. lib. IIII. asserit) mentiri & fallere, inter sordes & vitia non ducunt. Sit ergo sermo eorum, Est est, Non non, & omnes credent eis. Nec credant me boni homines hæc supradicta propter odium, aut simultatem in Danicam nationem illam, & vetusta eius gesta, aut Regis Christierni seueritatem

Vastenũ S. Birgittæ vrbs, & monasterium. Monachi submerguntur.

Paruuli decollantur.

Christiernus fugit.

Rex glorioſus erat ãte stragẽ.

Regna crudelitate perdũtur & clementia seruantur.

Gloriandum in malitia nõ est.

Sermo sit est est, non non.

seueritatem, in omnibus ostendisse, sed longè terribiliora ex industria, quæ sine suspitijs, & horrore legi nequeunt, & multò minus in libros referri, reliquisse. Danica tamen nobilitas post exactum Regem Christiernum antedictum, XLIIII. articulos in Vrbem, & totum orbem, pro sua excusatione, cur ab eodem Rege defecerat, publicè legendos emisit. Ita & Senatores regnorum Suetiæ, & Gothiæ, ac Noruegiæ, tam antea, quàm postea repetitis vicibus libris, & literis se excusarunt. Quòd autem ego amarius exteris, verius tamen, & parcius scribo, audax testimonium facit, quia cum graui meo periculo, & mœrore omnibus iis tragœdiis inspiciendis interfui, vt dolenter viderem mala gentis meæ, quæ nunc millies aucta videntur, & insuperabiliter, ob impias legum constitutiones, & subditorum oppressiones, deteriora.

Articulos 44. Danica nobilitas posuit cõtra proprium regem.

Mala posteriora peiora.

LIBRI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS CAMPESTRIBVS
LIBER NONVS.

PRÆFATIO.

VTVMANT plurimi bonę spei homines, expeditis regionum, ac Regum truculentissimis prælijs, quibus ferè totus orbis occupatur, propter ingentes prouinciarum ruinas, ac alia infinita stragium incommoda, stabilem quandoque posse fieri pacem. Sed rursus quàm incerta, ac anxia sit hęc spes, quæ sui mora infinitos affligit, non est quòd multis probetur argumentis, cùm ab initio bella, & seditiones semper coaluerant, atq; (nisi Deus auerterit) mundum nunquàm sint relictura, sed aucta maioribus malis, ꝑpetuò quoad hęc humana natura perstiterit, permansura: quam rem tam sacræ, quàm profanæ historiæ, atq; poëtes, quæ bellorum plenæ sunt, semper fuisse testantur: immò quibus armis, machinis, locis, temporibus, ducibus, periculis, & cautelis facta perhibentur, tam generaliter, quàm particulariter passim à multis, tum veteribus, tum recentioribus fuerat demonstratum. Cùm itaq; in regnis Septentrionalibus horrenda semper, tanquam in domo Martiali, ab initio seculi non solùm communi more contra armatos homines fuerant cõmissa certamina, sed & aduersus elementorum asperrimas qualitates, & tempestates oppositę vires, prout annexa tabella, quomodo in vallibus, montibus, syluis, campis, aquis, & glacieibus arduissima exercentur prelia demonstratur, successiuisq; libris & capitibus, prout septimo & octauo factum est, amodo ostendetur. Nec optimus inspector inania hęc iudicet, donec causas intelligat, an talibus calamitate, & cruciatu plenis instrumentis, quærenda sit intima securitas: an pacei, quæ nihil insidiarum habet, per amœniora compendia Dei virtute, & victrice patientia sit consulendum. Verè tamen fatendum est, quòd ipsis armis prima facie terretur inimicus, & incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere: quæ veluti in bello sunt necessaria, ita & in pace decora videntur: attamen imbelles, fragilesq; mortales cunctis beluis efficiunt ferociores.

Spes dilata affligit animam.

Bella continua videntur.

Bella Aquilonarium cõtinua.

Loca bellorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

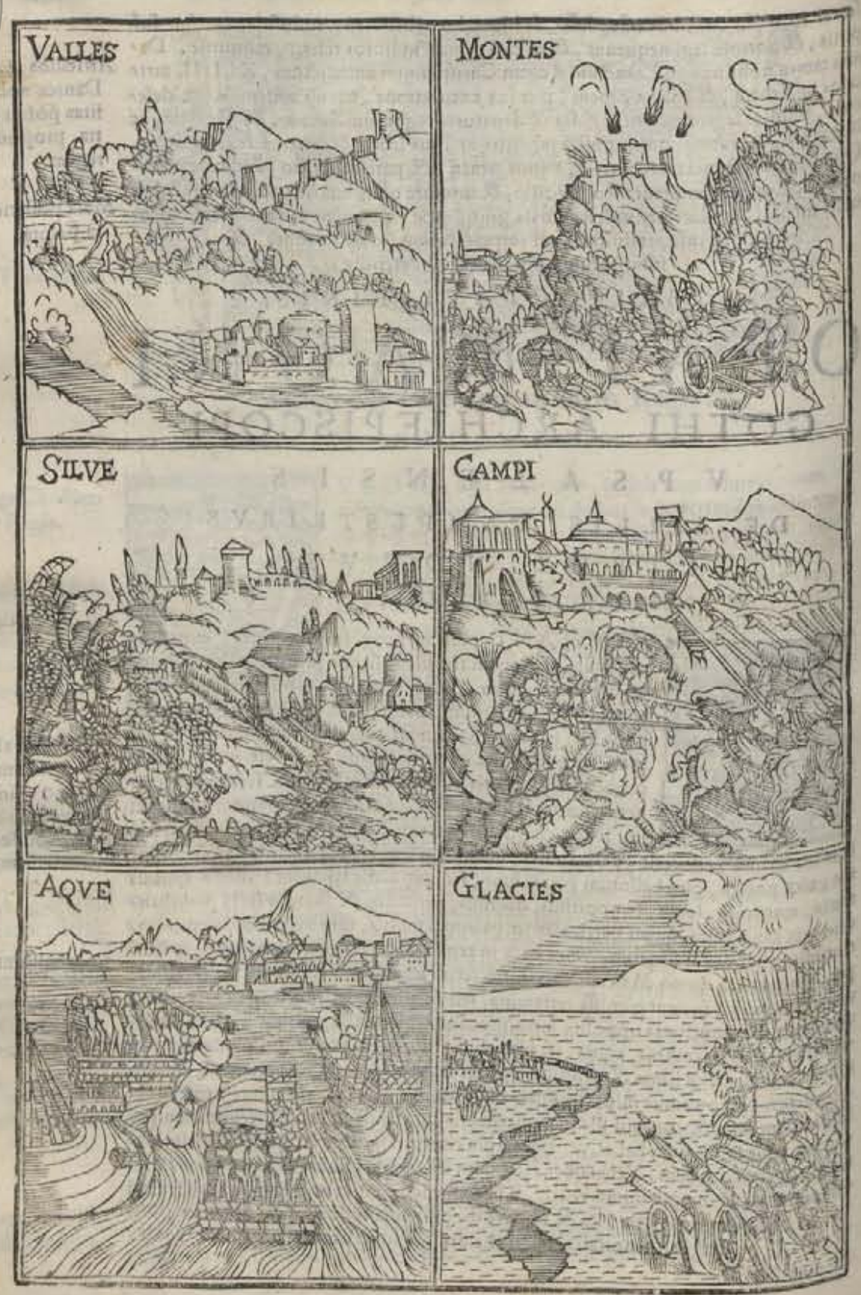

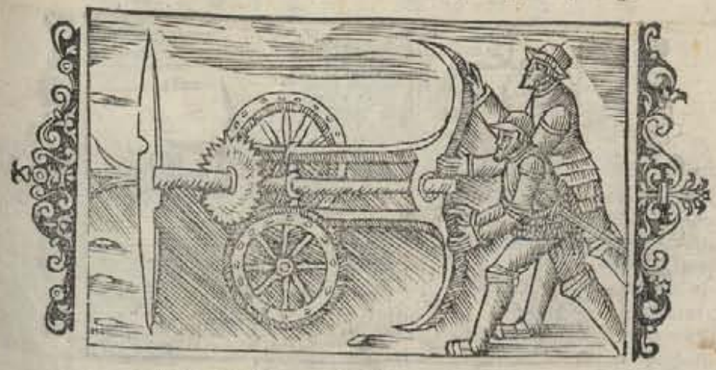

De gladiis verſatilibus in rotis.

CAP. I.

NTIQVI Gothi ſimiles rotarum machinas, & gladios verſatiles aciebus equeſtrium, & pedeſtrium ſæpius infringendis, præcipitem ſtructuri acceſſum vel receſſum, obiecisse reperiuntur, modernoq; tempore, licet rarius ſolito, vbi locus expoſtulat, diligenter opponunt: cuius tamen machinæ ratio ſic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duæ altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quę vni earum mutuis coniuncta dentibus, motum neceſſarium ſua agilitate in bicipiti gladio anteriori ſtipiti affixo cauſat: quo quidem gladio ſic verſatili lateraliter a peritis motoribus eleuato, & admoto, non parum obiectæ acies lacerantur, ac infringuntur. Attamen id caueri ſolet, vt rotarum radii ſint aſſereulis, ſeu planis tabulis in latum cooperti, ne haſtis inter eos inimicorum induſtria proiectis, rotæ deſtituantur à curſu. Quantò etiam rotæ ſunt altiores, ac agiliores, tantò extenſior ipſius gladii amplatur ſciſſura. Suntq; ſtipites, ſeu ligna, quibus dirigitur enſis, trium, aut quatuor pedum longiora, quàm quæuis lacea militaris, vt ab inſultu equeſtrium tutiores eius ſint directores, qui à tergo balliſtariis, ſeu bombardariis turmatim muniuntur. Axes verò rotarum pro faciliori curſu citando, inungi ſolent pinguedine phocarum, ſeu vitulorum marinorum, igne purgata, ac bene defecata, qualis ſuperabundat apud mercatores Septentrionales: vnde diligentia negotiatorum comparata, per vaſtum mare in vaſis magnis incomparabili quantitate tam ad inferiores, quàm ſuperiores Germanos, quęſtus & lucri cauſa deportatur, prout infrà lib. de piſcibus, præſertim piſcatura marinorum vitulorum oſtendetur. Hac igitur machina hoſtile robur plerunq; veluti vaſtiſsimum lignum acuto, & robuſto cuneo, vel infringi ſolet, vel in ipſa ſtatione turbari.

Ratio rotarum.

Gladius biceps

Cautela.

Rotæ altiores ſunt agiliores.

Axes vncti.

Pinguedo vitulorę marinorę.

Exercitus hoſtilis infringitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De curribus falcatis.

CAP. II.

Hostes Aquilonarũ regnorũ.

HAC similitudine curribus falcatis, & hamatis interpræcipuos bellorum apparatus olim vsi sunt Sueonum, & Gothorum pugnatores, præsertim in acroribus prælis contra validissimos exercitus Teutonum, Danorum, & Ruthenorum, eo videlicet modo, vt exploratis hostium accessibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene vnctis in decliuibus montium lateribus firmis trabibus alligarent, saxisq; repletos velut pendulos pontes in funibus statuerent, soliis virentibus, aut ramis vndiq; cooperientes, donec hostes præcipiti accessu, trepida simulata fuga, ad obducta discrimina incitarent, atq; curruum dissolutorum celeri cursui vel lacerandos subiicerent, aut acies cuneos infringerent dispergendos. Quo facto & qui prius visi sunt fugere, & aliæ sociales turmæ, siue equestres, siue pedestres, agminatim irruere solebant in dispersos, aut resistentes. Curribus demum eisdem veluti propugnaculis mobilibus, vbi opus fuerat, in reliquis certaminibus semper vtentes, eo moderamine inuiolabiliter obseruato, quòd curruum directoribus, seu aurigis, duplo maius quàm equitibus stipendium, & spolium redderetur. Itidem & his, qui bigas, siue curricula stipitibus lateraliter antrorsum ferratis cuspidibus, hisq; mucronatis inter hostes discurrendo in inuia, ac præcipitia coarctabant, veluti de gestis Curtii historiæ hoc modo testantur: Aliorum turbati equi non in voragines modò, lacunasq;, sed etiam in amnem præcipitauere curricula. Quòd autem antiqui in bigis, aut quadrigis hostes vicerunt, meminit Suetonius in vita Augusti. Quadrigas, inquit, bigasq;, & equos desultorios agitauerunt iuuenes nobilissimi, carros etiam pro vallo obiecerunt.

Insidiæ curruũ saxosorum.

Currus ẽt ad ꝓpugnacula seruabantur.

Curtii gesta.

Curricula. Quadrigę. Carri.

De eodem.

CAP. III.

QVOMODO autem Rex Antiochus Soter dictus, talia Galatarum instrumenta vicerit, apud Fran. Ireni. lib. VI. cap. XLV. diffusius inuenitur. Ait enim, Antiochum cognouisse Galatarũ fortitudinem, & ingentem multitudinem, eorumq; phalangas strenuè prouisas, ac congruentes: quarum frontes ærei thoraces protegebant, cum quatuor & viginti armatis à tergo præordinatis, cornua verò equitatus, infinitus in medio, ac corpore exercitus eorum currus vidit habet curru bis totidem equos coniugales. Hæc itaq; animaduertens Antiochus, omni spe destitutus, dum hostes inexpugnabiles existerent, ipse verò neq; magnificè, nec secundum belli debitum apparatum proficisceretur, ac valde modicum duceret exercitum, peltis consuetum, ac leuis armaturæ præditum, in cæteris nudum, vt penè vix dimidium eius exercitus fuerat, doloribus captus, conditionem pacis cum Galatis eisdem gratis mirè disposuit. Interim à viro militarium rerum expertissimo illi suadetur, vt XVI. suos elephantes seorsum absconderet, donec tibicinibus vtriusq; canentibus concurrerent exercitus pugnaturi, & præsertim equites, tunc in eorum medium quatuor elephantos immitteret, ac octo contra falcatos currus: quo consilio euenit, vt Galatarum equi horrido aspectu, & barritu elephantorum perterriti, priusquàm iacula attingerent, quàm celerrimè sunt repulsi, & mutuò percussi, peditum spiculis ac hastis confossi, alii equorum vngulis conculcati. Currus verò stragem in proprios dominos, & seipsos diuerterunt. Hinc verificatur carmen Homeri:

Currus cum sonitu verso sunt tramite ducti.

Sed neq; sacra litera de curribus falcatis tacere videtur, vbi Iudi. IIII. dicitur, Sisaram habuisse nongentos falcatos currus, & per XX. annos oppressisse Israel. Præterea in exercitu Alexandri Magni quadrigæ equorum omnes falcatæ, bigę M CC. equitum turmæ XXX. peditum CCC. millia L. mulorum castrensium ad sarcinas portandas duo millia, camelorum dromedariorum, & boum duo M. ad ferendum frumenta, & carnes. In exercitu autem hostis sui Pori Regis Indiæ, XIIII. millia octingentæ quadrigæ falcatæ, elephanti turrigeri CCCC. in equis, mulis, & elephantis frena aurea, ita etiam signa militaria, & vexilla ex puro auro. In domo eius solidæ columnę aureæ: quæ omnia victor Alexander rapuit, & militibus dedit.

Fortitudo Galatarum.

Currus 80. falciferi.

Exercitus peltis consuetus.

Consilium viri fortis necessarium.

Equi terrentur barritu elephãtorum.

Homerus.

Sisara habuit 900. currus falcatos.

Quadrigæ falcatæ.

Porus rex Indiæ.

Frena aurea.

Columnę aureę

Universidad de Deusto
Biblioteca

De æreis equis igniuomis.

CAP. IIII.

Dian rex.

NEQVE hoc loco omittendum est, quod Saxo de Regis Regneri astutia, & stratagematibus eius lib. IX. memini. Inquit enim, Hellesponti Rege Dian post varia bellorum discrimina occiso, Regnerum à duobus filiis interemptum Dian videlicet & Daxon, seuera certamina sustinuisse. Ii etenim filii olim Rutheni Regis filias maritali sorte complexi, impetratis à socero copiis, ardentissimo spiritu paternæ vindictæ negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immensum animaduertens exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos ductilibus rotulis superpositos, ac versatilibus curriculis circùductos, in confertissimos hostes maxima vi exagitari præcepit: quæ res tantum ad relaxandam aduersariorum aciem valuit, vt vincendi spes magis in machinamento, quàm milite reposita videretur: cuius intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit. Potuit fortè Rex iste Regnerus dicere de suis æneis equis, quod suprà dictus Antiochus Soter (Luciano teste) de suis elephantibus contra Galatas pugnans, testatus est. Dum enim eiusdem Antiochi principes conuenissent, & victoriosum Regem nuncupassent, Rex respondit: Verecundiam habemus milites, quòd nostra salus tantum in XIIII. animalium terrore sita fuerit. Si autem rem copiosius tractare volumus, diuina virtute Galatæ conciderunt, quia somnio bono confortatus, audacter ingressus sum prælium, atq; victor euasi.

Equi ænei.

Responsum regis notabile.

Galatæ diuina virtute nō bestiarum terrore superati.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

Presbyter Ioannes Indię.

ASSEERIT etiam Vin. in spe. histo. lib. XXXI. cap. X. Indorum Regem, qui vulgò Presbyter Ioannes dicitur, grauissimo Saracenorum Aethiopum, videlicet Christianæ fidei persecutorum, exercitu hostili impetitum, stratagemate prædicto non dissimili sese liberasse. Fecit enim imagines cupreas hominum, & vnamquamq; posuit super equum: retro quam imaginem in eodem equo hominem directorem collocauit, follem habentem, quo ignem per ordinata foramina excitaret in fumosa materia, intus in prædicta imagine prius immissa. Itaq; multis equis, & imaginibus eo modo dispositis contra hostes antedictos (quos & Mongalos, siue Tartaros vocat) strenuè processit. Cumq; ad locum prælii peruenissent, equos cum imaginibus, ac eorum directoribus (vt præmittitur) ordinatos, vnum lateraliter iuxta alium in hostilem exercitum præmisit, præcepto dato, vt mox ante eorum aciem follibus sufflarent ignem intus fumantem, aëremq; tenebris continuo flatu densarent, quatenus caligine quasi palpabili hostes circumfunderentur: quo cuènit, vt sagittis frequentibus impetiti plures perimerentur, aut in fugam repentinam laberentur. Immò refert multos homines, ac equos, igne Græco ibidem fuisse inter tenebras incineratos, aut combustos: qui ignis componitur ex his rebus, modo suis artificibus noto:

Imagines cupreę.

Mongali, siue Tartari.

Tenebrę palpabiles excitātur

Ignis Græcus sic cōponitur.

Asphaltum, nepta, dragantum, pix quoq; Græca,
Sulphur, vernicis, de petrolio quoq; vitro,
Mercurii, sal gemmę, Græci dicitur ignis.

Itē: Sulphur, petrolium, colopho, resi, terebinthi,
Asphaltum, camphora, nepta, armo, benedictum.

Versibus his etsi quis adhibuerit operam interpretandis, tamen raro puto verum eorum sensum comprehendi posse, nec opus arbitror in eorum interpretatione immorandum esse, cùm atrocissimum exitum habere videntur in sui executione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

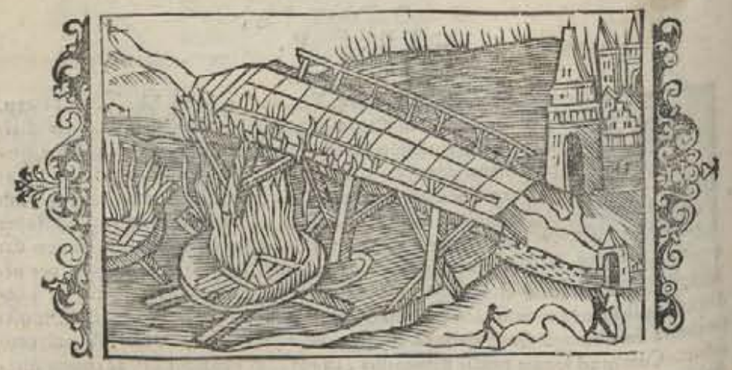

De pontibus comburendis.

CAP. VI.

Trabes igniferæ

NGRVENTIBVS bellis acrioribus penes pontes, & flumina terrarum Septentrionalium Gothorum, & Suecorum, hæc prouisio per diligentiores bellorum præfectos celerius opponi solet. Dum etenim impossibile sit hostem æquis armis à pontibus eiicere, vel arcere posse, parantur superiori fluminis situ maximè trabes, lateraliter viminibus colligatæ: super quas ingentes aridorum lignorum strues, cæteraq; combustibilia insigni magnitudine, & horrore reponuntur: quibus succensis, rapido casu fluminis vsq; pontes dimittuntur continuè comburendos. Nec facilè ardentes illæ moles hostium conatu extingui possunt: qui enim struxere flammam, mox sagittas in sublime directas, violentius in eos defendere cogunt. Occurrit & aliud ingenium, quo pontes post tergum, vel in insidiis latitantes, vel fugam simulantes disrumpere solent, subtus interscindendo ferra, more Cæsaris lib. II. qui & asserit lib. VI. tantam fieri ducum contentionem propter pontes, vt nedum quotidiana prælia propter eos subeant, sed & fluminis ripis appropinquantes, coangustati præcipitentur, vt alteri alteris non solùm morti mortem exaggerent, sed tumulos tumulis submersorum exæquent. Quo casu magno honore iij satellites remunerandi sunt, qui dominos, vel principes suos capillis trahentes, littori restituunt, & libertati.

Sagittæ p aëra è sublimi ,pie cta, violentius lædunt.

Pōtes ferra subtus scindūtur.

Mors morti, et tumulus tumulo exaggeraī.

Principes capillis trahuntur.

De ma

De materia pontium, & natura vadorum.

CAP. VII.

MNES ferè pontes in publicis itineribus Aquilonarium regnorum è trabibus potius fabricati videntur, quàm ex saxis: non quòd lapides, aut cementa desunt, sed quòd hostium ingressus subita demolitione pontium citius per incolas ad præliandum imparatos arceantur, aut impediantur. Statis tamen territoriis apud Ostrogothos marmorei, aut alterius generis lapidei pontes, mirabilem antiquitatem attestantes inueniuntur. Vada autem fluminum, vti ibidem ratissima sunt, ita & singulari incolarum industria accessuris hostibus immeabilia disponuntur. Inuoluunt enim ramosis iuniperorum ramis portatilia saxa, quæ instar corbium ad plura milia sub aquas immittunt. Sed ne fluctuum, aut fluminum violentia è loco pellantur, fustibus acutis, vt fundo fortius adhæreant, & hostibus asperius noceant, eadem saxa, ramosq; connectunt. In aquis verò tranquillis longas submergunt abietes, aut pinos semisectos, & acutos habentes ramos, saxorum pondere deprimunt, vt eorum attactu hostes periculosius offendantur. Quidam etiam in angustioribus vadis, ad quę ex insidiis prouocant inimicos, falces ferreas pice linitas, triangularibus saxis alligatos, immergunt.

Pontes lignei.

Pontes lapidei.

Vada immeabilia.

Modus impediendi vada.

Falces ferreę.

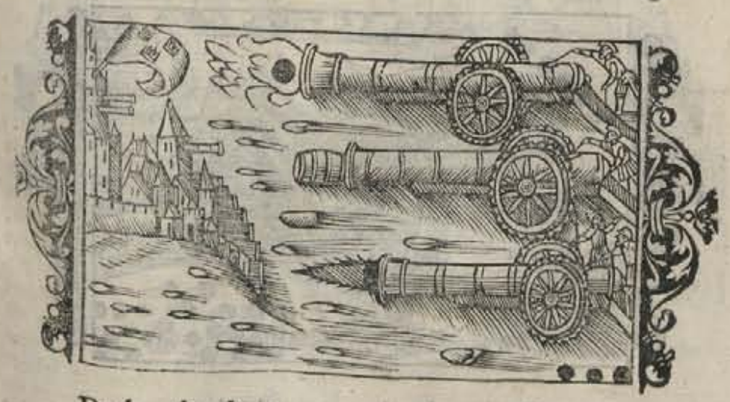

De bombardis Septentrionalium populorum.

CAP. VIII.

REQVENTI satisfacturus quæstioni, an in Aquilonaribus regionibus vsus sit bōbardaꝝ, atq; an magnę sint &c. dico singulis hac inutili quęstione curiosius, quàm discretius vexatis, apud eos homines dura propagine genitos, atq; continui certaminis vsu versatos, nullum deesse tormentum, quo frequentius, ac fortius extero, vel infelicius, ac miserabilius domestico hosti inferant nocumenta: quę pernicioſius in hunc, & iustius in illum (concordia refutata) vertuntur. Sunt autem bombardæ in plerisq; ciuitatibus,

Bōbardaꝝ vsus frequēs in Septentrionalibus regnis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vasa ferrea 600 librarũ plena bõbardarũ vi eiiciuntur.

ac arcibus Suetiæ, & Gothiæ, tantæ magnitudinis, vt vas ligneum barile Romanum latitudine, ac longitudine superans, ferreo globo, ac ferreis crustis instar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletum puluere, & igne excitatum, vehementissimo impetu veluti tempestuosus turbo, vel imber emittitur, vt quodcunq; obstaculum vim eius sufferre non possit: idq; nedum in terrestri, sed nauali, ac glaciali (prout infrà dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac longissimæ bombardæ, ferreos globos euomentes. Præterea petrariæ, quæ lapides sublimiori ictu casuros emittunt: eoq; formidabilius fit certamen, quo talibus bombardis (quæ vastitate, & violentia cæteras præcellunt) non vno impetu, atq; horribiliori crepitu, sed successiuis ictibus in loca quassanda soluuntur: atq; ad earum impulsum pulueres ex disiectis parietibus, vel aliis obstaculis, turbineos videtur excitare fumos. Quo horrore euenire solet, vt illustres, nobilesq; matronæ, vt hostem ab ictu, & sonitu bombardarum auertere valeant, dicunt se prægnantes, vel in proximo pariturас. Sed respondetur, vt partem arcis eligant, ad quam ictus nullus fiat, lege seruata, quód cum marito hoste nullam habeant communionem. Verùm hoc negant fœminæ, tanquam conditionem impiam, & turpem, omni periculo acerbiorem. Non enim in periculis modò, sed nec in morte maritum deserere solent, nec quicquam sibi iucundum, nisi cum illo commune, cuius incolumitatem cupiunt, etiam sua calamitate depaciſci.

Bombardæ mediocres.

Petrariæ.

Nobiliũ mulierũ expostulatio.

Responsio militaris.

Constantia mulierum coniugatarum.

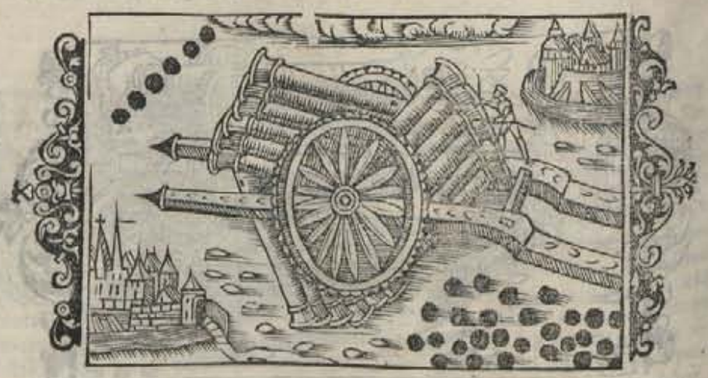

De bombardis triangularibus.

CAP. IX.

Bõbardæ triangulares.

BOMBARDARVM triangularium apud Sueones, & Gothos, maior alias in earum inuentione vsus erat, quàm modò reperitur. Poterat enim hac tripartita machina immanis hostilitas acie reparata, sæpiusq; admota dispergi, vbi rotarum obiecta volubilitate quiuis equestrium impetus cõdensato agmine acceleràs, exigua manu impediret. Sed fraude doloq; bõbardarium magistrorũ quandoq; euenit, vt pro ferreis globis stupam, vel chartam bombardis imponant,

Impetus equestris dispergit obiectis rotis.

imponant, vel hostes audaci aggressu radios rotarum solius hastæ immissione impediant, ne è loco moueantur. Cessatum est ideò ab eo compendio, quo rarior victoria parta, & frequentior ruina fuit accelerata. Sicut enim nullo instrumento bellico celerior, vehementiorq; more fulgurum, ac tonitruorum in bombardis fieri solet impetus, ita etiam mille dolosis artibus, periculis, & impedimentis, ne effectum habeat, momentaneo casu intercipi solet. Quæ autem, & qualia sint hæc impedimenta, custodes bombardarum expertiores haud ignorant: quomodo scilicet fraudes fieri soleant, siue per hostes, siue per proditores, qui igniuomum spiraculum clauo mox ante congressum occludere tentant, satis est manifestum: immò inter bombardarios altrin secus se persequentes similes doli frequentius fiunt, vt nimis oneterent, vel plurimum subtrahant, vel eleuent, aut deprimant machinas exoneraturas, præsertim nouas, nullius examine probatas, aut reprobatas. Igitur triangularibus, aut cuiusuis formæ bombardis, parum spei tribuendum arbitror, cùm inferutabile bellatorum ingenium opportuna remedia opponere nouit, vt sumptuosus ille terror facilius deficiat, quàm feriat in momento. Attamen directoris sagacitas, locus, & tempus sunt attendenda.

Hasta rotis imissa impedit gressum.

Impedimenta bombardarũ.

Lites et fraudes bõbardariorũ.

Teror sumptuosus celeriter deficiens.

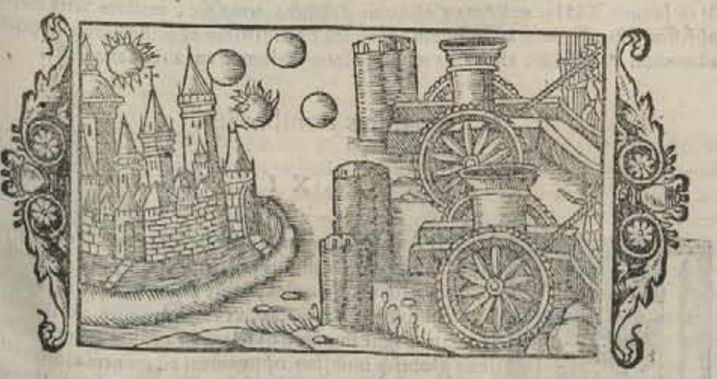

De bombardis petrariis.

CAP. X.

SIMILIBVS tormentis saxa iactantibus, obsessi premuntur, & plerunq; oppugnantur: quia nec noctibus, nec diebus aliquid quieti relinquitur, quo tantillum quid respirationis consequantur obsessi, immò quod ad immanitatem tendit, simum, ac peiora simo, quæ teterrimum odorem remittunt, sæpius quàm saxa in arces, vel ciuitates iaciuntur. Ne autem videatur antiquitas similibus caruisse tormentis, Paulus Diaco. Longobar. histo. lib. V. cap. VIII. machinam petrariam adducit qua viri cuiusdam insignis, & intrepidi (ob indicibilem constantiam domino proprio inter minantes mortem exhibitam) excisum caput ab obsidentibus proiectum est in vrbem.

Quies nulla permittitur obsessis.

Machina petraria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Blida.
Blidh.

Præterea apud Gothos aliud proiectionis genus est, lígneum videlicet, & sublime, quo instar libræ depressæ, vel eleuatæ, pondere saxorum repleto, violentissimoq; impetu, & iactu dimisso, intra arces & mœnia grossos lapides, vel putrida animalium cadauera immittunt. Et hoc vulgari Suecorum, ac Gothorum Blida vocatur, quasi neminem lętificans Blyd enim gentis vsu lætus dicitur. Eius itaq; machinę ictu

Ioannes Daniæ rex.

circa annos Domini M. D. Meridionales Gothi in oppido Calmarnensi vehementer premebant præsidia Regis Daniæ Ioannis relicta ibidem, & tandem superarunt, prout sæpius antea factum fuisse annales attestantur. Ibi enim ob collimitaneum regnorum situm, cuiuslibet belli initium, medium, & finis sæpius, quàm in aliqua

Loca belloꝝ.

Aquilonis parte intentatur, veluti in Italia apud Ianuenses, vel Mediolanenses: ró tamen armis, aut violento obsidentium impetu, vel insultu, sed induciis pactis,

Pacta rara sine suspicione.

literis, promissis, tam diuino, quàm humano iure firmatis, sed rarissimè obseruatis, decipiuntur obsessi. Armis tamen fortiter resistendo vincunt: sed ad pacta seditione magis, quàm necessitate) respicientes, illicó defraudati superantur. Quód terre-

Loca plura q̄ globi.

antur emissis globis, exiguus horror, aut metus est. Plures enim vrbis, aut arcis vacua receptacula sunt, quàm immissi globi. Veruntamen referente quodam bombardario Gotho stipendiario, didici, Imperatorem Carolum in Africano bello mis-

Carol' V. Imp. 14. millia globoꝝ in Africana obsidione emitti iussit.

sis in summa XIIII. millibus globorum distincto tempore, multum terra mariq; obsessos afflixisse, atq; ad vltimum vi armata potentissimo aggressu superasse, quemadmodum non dubito alios eius rei professores dudum in annalibus annotasse.

De organicis bombardis.

CAP. XI.

Bombardæ collaterales.

HABEBANT etiam inter alias bellorum machinas populi Septentrionales, hostibus præcipuè equestribus congressuri, bombardas collaterales, more organorum, aut coniunctarum fistularum colligatas, vt eas vel pariter, vel successiuè excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulueribus globisq; immissis, opponerent ad omnem motum eisdem inimicis: quibus etsi visi sunt, sereno præsertim tempore, grauia intulisse bella, propriaq; perstrenuè defendisse castra: tamen quia frequentiora, acerbioraq; prælia (prout infra dicetur) euenire solent in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ, dum niues excidunt densiores, quibus bombardarum vsus in excitando igne prohibetur: idcirco rarior factus est earum vsus in campis, & nihilominus frequentior in castellis, ad arcendos obsidentes. Militaribus etiam viris ignotum non est, quot ingentissimi bellorum apparatus, & terribiles acies ordinatæ, repentino superueniente

Bella hyemalia duriora.

imbre, seu nimbo, corusca tione, tonitru, niue, pruina, grandine, tum in faciem, tum in dorsum, dextrorsum leuorsumue vtrinque cadentes, impediri solent, etiam montanis aquis, & amnibus ex industria resolutis. Prætereá quód iis malis euentibus etiam pestis, dissenteria (vt supradictum est) pecuniæ, & annonæ defectus accedit: quinimmó, quod omnium pessimum est, seditio, proditio, simultas, inuidia, liuor in ducem exercitus, atq; fuga ad inimica castra, & loca insidiosa: quod

Impedimenta prælioꝝ casfandorum.

Torrẽtes soluti.

Pestis pecunię, et annonę defectus.

Seditio &c.

i) præcipuè studeant facere, immó pessimis sceleribus inclarescere, qui non possunt, aut cupiunt gloriosis eminere facinoribus, vti plurimorum extant perpetrata monimenta.

De curris

De currilibus bombardis.

CAP. XII.

IN planis, ac campestribus locis, vbi vel ex condicto, vel electione hostium, vel euentu temporum, ac occasionum exoritur prælianti facultas, incolæ terrarum vt fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, currilibus vtuntur bombardis, quæ & currilia castra vocantur: quorum aurigæ non minus, quàm vexilliferi, vel alii exercitus ductores sunt armati, immó & ipsi equi indurato bouum corio in collo, & tergore. Quatuor itaq; hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex vtroq; latere bombardis deputati, impetum, quem fors dederit, aurigę concurrente ingenio & audacia, exercent in hostem, vt à fronte, vel latere discissus, equestribus armatis perfacilè non resistat. Si verò curriles directores fugere, vel obliquare cogentur, eo situ solis curribus se collocant, ac interpositis clypeis muniunt, vt non aliter, quàm robustissima propugnacula armatis viribus penetrari valebunt. Interea tamen iumentis retrorsum alligatis prouident, vt inimicorum sagittis, ac ictibus non lędantur, immó potius eoꝝ agilitate, & vsu, vt pecora ab hostibus rapta resumant, incessanter attendunt. Sępeq; euenit, vt hostiles turmæ armenta abacturę, insidiis structis rapiantur, rapteq; miserabilem captiuitatem incidentes, suam libertatem (si & hæc indulta fuerit) graui ære redimere constringantur, vel damna damnis aliorum captiuorum relaxatione recompensare. Hæc nanq; videntur vnica bellorum solatia, vt magnitudine prædarum, aut restitutione captiuorum inimicus exultet, vel nimia auiditate pereat, vel stupida custodiendi negligentia confusus abscedat. Carri igitur ante exercitum vt muri, turresq; ante ciuitates, & castella statuuntur, hac sola opportunitate mirabiliores, quòd sua mobilitate vel in grauiora præcipitia (quod frequentius accidit) vel in triumphum (quod raró contingit) efferantur in campum.

Currilia castra.

Equi boũ corio tecti.

Iumenta seorsũ seruantur.

Turmę hostiles capiuntur.

Solatia belloꝝ.

Carri ꝓ muris habentur.

Iumenta etenim sagittis impetita, diu non permanent ilęsa, nec currus sine prædatore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De portatilibus bombardis, ac militibus clypeatis.

CAP. XIII.

Clypei oblõgi.

MOS erat frequentior vetusto tempore, quàm nunc est militibus in acie, seu aggressu castrorum & exercituum, quasi muris aut propugnaculis, vti clypeis oblongis & cuneatis, vt pro opportunitate, ac necessitate celerrimè currendo, eos contra sagittas fundasq́, dextrorsum vel sinistrorsum, in forti aggressu, vel prudenti fuga obiectarent. Dum autem bombardarum portatilium repertus est vsus, clypeis his dupla quantitate diminutis, superadditæ sunt lignee tripodes oblonge: super quarum eleuatione capite politis bombardis, omnem hostilem motum, & locum auertere poterant, vel impedire. Iscq́ modus adhuc seruatur in campestri planitie saxis carente, & littoralibus arenis arbusculas, aut frutices non habente. Hicq́ clypeati, & loricati milites, cæteris statura proceriores, Viui aggeres denominantur: quorum opera etiam super aperta glacie triangularibus stylis pedibus alligatis, aut nudis solularibus indutis, præliorum duces præ omnibus vti solent, quemadmodum in annalibus Principum Suetiæ, & Gothiæ plerunq́, sed præcipuè contra Russos, ac Moschouitas in locubus Finlandiæ (belligerantibus antiquo Stenone Sture, & Suantone) factum fuisse reperitur. De quibus, & similibus extensiora nonnulla in historiis charissimi fratris, & antecessoris mei, omnibus exhibentur.

Tripodes.

Milites clypeati.

Styli triangulares & ferrei.

Steno & Suanto principes Suetiæ.

De externis exemplis.

CAP. XIIII.

Catheiç.

AEC scuta, seu clypeos, antiquitas Catheias appellauit, vt Virg. lib. VII. in his carminibus apertius attestatur:

Teutonico ritu soliti torquere catheias.

Sidonius etiam Apollinaris lib. XX. de eisdem catheis loquitur:

Quondam fracte subis Cimber, gladiisq́ grauatus,
Ante manus solas iusse portare catheias.

Lignum tiliæ.

Materia scutorum.

Quę scuta prælonga sunt, penè totam corporis inferioris partem tegentia, ligno tiliæ, aut betulę contusis, bitumenatisq́ neruis diligenter compacta. Præterea obtinuit mos antiquus conficiendorum scutorum, vt alii extremi orbis populi ex iuba, seu humerali duritie piscium rotunda conficerent scuta, alii ex vrorum, aut taurorum coriis, alii certarum arborum crispatis radicibus, alii ferreis laminis in vmbilico cuneatis: variisq́ coloribus hæc distinguerent, rubeo, glauco, nigro, & candido. Sed huius, scilicet candidi coloris, rarissimus vsus est, ne hostes præuiso signo albo, celerius properent & cautius agant, vel fugam simulent, vt crudeliores reuertantur, veluti sunt viciniores inimici Russi, Liuoni, Moschi. Sed nec omittendum hic est, familiare fuisse Cimbrorum mulieribus, ex capitis earum crinibus scuta, ac tela imbuere: quem vsum validissimum Vegetius, Frontinus, aliiq́ tenuerunt: hocq́ casu Maximinus Cæsar vtroq́ parente Gothus, fertur fœminarum crines telis adhibuisse, vt Iulio Capitolino,

Cautela coloris albi.

Mulieres Cimbricæ.

tolino, & cæteris placet. Quamobrem Romani deæ Veneri Caluæ templum constituerunt, vt mulierum comis ipsis vti liceret. Estq́ compertum, Mauros, Afrosq́ passim vti coriariis scutis.

Templum deæ Caluæ.

Mauri, Afri.

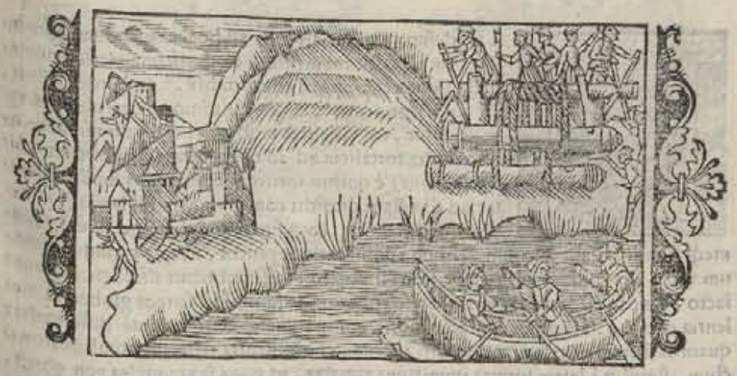

De montanis arcibus demoliendis.

CAP. XV.

Arces montanæ

ARCES etiam quædam sunt in Aquilonaribus terris, quæ naturali munitione sua insuperabiles æstimantur: idcq́ propter arduum accessum, vt iusto Marte nedum aditi nequeant, sed nec incendio, aut dolosis artibus, quę bellorum sunt compendia, superari: quod potissimùm ex eo prouenit, quia superadditum opus artis, naturæ munimen inexpugnabile præsidium reddit, & præsertim sub duce strenuo, cuius acerrima calliditas in arduissimis bellis æstimari solet. Attamen his omnibus, & similibus nimia fiducia non est adhibenda. Ea etenim securitatis præsumptione extrema incautis pernicies sæpius accidere solet: quinimmò nihil ita situ, aut astu munitum esse creditur, quod non itidem callidis ingeniis, & iunctis viribus euerti poterit, & funditus desolari: & esto quòd in rupibus vsq́ ad nubium vertices præsidia extollantur, omniaq́ montium cacumina transcendant, adituq́ formentur anguſti, fortiq́ milite, tormentis, & armis corroborentur, vt omnino videantur inexpugnabilia, quæ tot, ac tantis difficultatibus superandis credantur esse munita: sed nunquid impugnatoribus plures non suppetunt vires, & consilia in præsidiis huiusmodi demoliendis, quàm ipsis inclusis in defendendo? Immò non vno, sed variis modis eorum altam securitatem perfringere solent. Aut enim ex industria ab eorum congressu, ob prædictam munitionem, diutius cunctando abstinent, vt inualescente fame, grassante inter humidas pestes morbo, fœuiente insolentium seditione, accedente tristi tædio, vel spontaneo motu (pactorum interpositione) se dedant, vel aliàs seipsos mutua crudelitate conficiant, prout infelici rabie frequentius actum fuisse ferè omnes historici attestantur.

Artes dolosæ bellorũ cõpendia reputãtur.

Dux strenuus.

Nihil sufficienter munitum.

Vires foris plures.

Obsessi supantur his modis

Mutua laceratio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De eodem, & causa sæuiendi in obsessos.

CAP. XVI.

NEC desunt præsentis seculi ad hoc explendum dira instrumenta, duriores milites, & durissima vlciscendi vindicta, qua celerioribus compendiis, bombardis scilicet, & æreis tormentis, arces huiusmodi demoliendas aggrediuntur, eo videlicet modo, vt obliquo montium latere contra fortalicia ad id congruente, tractorias machinas statuant: è quibus fortiores bombardas funibus alligatas, ad directam præsidii concussionem sublimius, vel depressius attrahunt, eoq; situ eas dependère sinunt: summeq; frondium, aut atrorum vestium adumbratione cauent, ne quę geruntur ab arcium vigilibus conspiciantur, ne opem (si poterint) afferant rebus illicò periturisquo facto, igne in eisdem tormentis idoneè præparatis immisso, ferreos globos ea violentia eiiciunt, vt eorum contactu muri, compagineq; arcis repentè dissoluantur: quam iacturam ne resartiant inclusi, incessanter obsidentes reiterant bombardarum ictum, simulq; è latere turmas immittunt armatas, vt quos saxea moles non obruit, ipsę continua oppugnatione perturbent, donec inclusos intercipiant, & captiuatos abducant. Est præterea alius modus præsidia demoliendi, hostico furori modernis seculis augendæ hominum calamitati solicitè præparatus, tantò truculentior, quantò celerior antedicto existimandus: quo videlicet bombardali puluere fundamentis arcium suffosso, ac clauso, igneq; subtilibus filis per rimas paulatim adhibito, velut fulmine repentè arces ipsæ quasi in cinerem comminui solent. Quòd plerunq; arcius arces expugnantur, & forsan atrocissimo cruciatu indifferenter occiduntur obsessi, inter alias causas non exilis hæc est, quòd obsessi inhonesta, opprobriosa, ac contumeliosa verba, scommata, ac irrisiones, honorem principum obsidentium tangentes, sine respectu turpissimè fundunt: quo fit, vt nullus, vel rarus sit veniæ locus, vel pacis cendi tempus, quia maior est plerunq; culpa, quàm quod veniam mereatur, aut facilliorem pœnam.

Modus supandi rupinas arces.

Bõbardæ tegũt nigro panno.

Cõtinuatio pugnæ.

Modus vsitatus.

Verba contumeliosa aggrauãt obsessoꝝ pœnas.

Culpa magna pœnã auget.

De machinis,

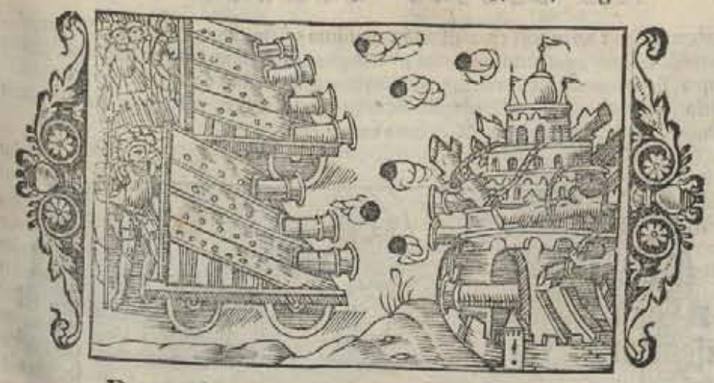

De machinis, & bombardis castrensibus.

CAP. XVII.

VANTA compendia mutuæ destructionis parant obsidentes, ac obsessi, satis prouidè præter hanc imaginem consyderat, qui bellorum incommodis suerat humiliatus, ne frustra per beatum Iob scriptum videatur: Fiat illi sicut Regi meditanti bellum &c. Cernuntur hic primò ex altioribus muris obsessorum immensæ trabes funibus ligatę, ad leuem funiculorum incisionem super capita aggredi præsumentium ad casum relaxandæ. Præterea in suburbiis arcium maiores bombardæ sitæ videntur, præsertim ad infringendum, vel impediendum quarumcunq; machinarum intrusionem, vel admotionem. Sed quæ secretius ex arcibus, aut propugnaculis in obsidentes eiicienda per calcem viuam & bullientem, picemq; ardentem, resinam inflammatam, cuspides ferreas & hamatas, circulos igniferos, & harpagines ferreas, ac indissolubiles tripennes cum asperrimis tribulis, & quadratis stylis ferreis, atq; ignitis sagittis excogitata, & calidè eiicienda sunt, nil amplius eorundem malorum expertis opus erit inferere declarationem, cùm alibi de fundis, & telis ignitis, pro parte videatur ostensum. Quid verò obsidentes pro sua securitate, speq; victoriæ consequendæ ex opposito meditantur, et agunt, satis deprehenditur ex rotatis machinis in obsessos pertinacius admouendis. Tegminibus enim tabularum quercinarum cuneato ordine in machinis eleuatarum, locum demoliendum inuasuri accedere solent, eo præsertim animo, vt vel viribus obsessos inuadant, vel minacibus armis exterreant, & fatigent, aut eorum inanem fiduciam adimant, aut seditionibus eos angustiatos inuoluant, aut ab impetu cedendo remissius agant, aut aliquem euentum expectent, quo tepido aggressu videantur nil agere velle, aut posse amplius in obsidione manere, vt sic tergiuersando, & cunctando (donec occasio emergat) vnanimi insultu insuperabiles fiant: quo casu non trabibus, calcino pulmento, tribulis, aut ferreis stylis, sed ensibus, scutis, & contis cominus adhibitis, obsidio tantoperè firmata, & tantis angustiis seruata, necessariò est dirimenda: taleq; spectaculum illicò eueniet, vt alii intereant, alii ferro stringantur captiui, alii vitam mercaturi fide militari obligentur, alii irrumpentes retrudantur, alii clamoribus dissonis in præcipitia ruant, vel extrudantur. Nec

Humiliati bello cautius agunt.

Iob.

Trabes pẽdẽtes

Instrumenta extrensium obsessorum.

Mala oĩa exptis nota.

Modus obsidẽtiũ aggrediẽdi

Horrenda ptiũ cædes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nutrices & parauuli.
Senes et infirmi
Paci melius in tpe cōsulēdū.

parum miseriæ adaugent circumstantiæ omnium calamitatum, nutrices & paruuli, senes & infirmi, aut ardor intensus, vel frigus horrendum, caligo densata, glacies rupta, hostis immitis & crudelis, aut incidere inter bestias, aut cauernas, aut præcipitio, vel suffocatione, & his, ac similibus perire malis, vel longo luore præter famem, sitim, languorem, & vulnera excogitatis.

De cuniculis cognoscendis, & restringendis.

CAP. XVIII.

Incautus et dormiēs facilè defraudatur.
Vnus introitus sed cuniculi multi.
Saxa latentia.
Fossores mineraræ pitiores.
Effœminati nihil valent.

Milites fortissimi præferēdi.
Instrumēta obsidionum.
Cautela obsessorum.
Signa subterraneę effossiōis.
Remedia.

RATIO agendorum cuniculorum breuis, & tuta videtur, ne hostis aliquid præparet ex aduerso, sed incautus, & dormiens facilè defraudetur. Attamen diligentissimè cauere solet, ne insidiæ propter terræ egestionem, & sonum suffodientium, ac strepitum fabrorum deprehendantur. Vnus quidem introitus esse consueuit, sed cuniculi variantur hinc inde in terra per vias diuersas: quia subterraneum opus, ob latentia saxa, vix fieri potest directo ordine, quemadmodum fossores mineralium antrorum in Septentrione peroptimè cauere nórunt. Ideoq; ad arduum facinus perpetrandum ipsi præcipuè, quia audaciores, & peritiores sunt, ad hoc opus deputantur, vbi molles, vel tædio laboris, vel affectu mulierum domi relictarum insiabiles, & perfidi reperiuntur. Sed talium exigua vis est, tanquam fraudulenter agentium: quibus & ipsa fortuna aduersatur, vbi fortissimi milites attenti fuerint, & concordes: tales tamen fossas vix faciunt, si machinis, bombardis, veltis, arietibus, testudinibus, harpaginibus, & scalis irruptiones efficere possunt: sin minus, tunc subterraneos dolos, fallaceſq; recessus pro diuersitate ingeniorum effodiunt, & incuruant, vt mœnia, muros, turresq; deiiciant præcipiti casu. Veruntamen ne soli videantur hoc impunè facere, solent obsessi super aggeres militaria tympana, ac pisa, seu globulos rotundos desuper eminentius apponere, vt minimo, leuissimoq; subterraneo motu cunctis pateat, quòd subtus, vel non longè abinde dolosi sint effossores: contra quos illicò obliquè fodientes, è periculo se liberant, vel hostem inuentum interimunt, vel interimuntur. Quandoque etiam retrofugiunt, vt insidiis structis in lateralibus cauernis facilius

facilius capiantur, quàm occidantur: & hoc ex causa cognoscendorum secretorum super necessitatibus inclusorum. Quandoq; etiam pugionibus sese mutuò sub terra interimunt, dum casu magis, quàm proposito concidunt in cuniculos solis hostibus præparatos. Retrofugiunt & alii quandoq; bellatores ad angustias vallium, vt ex insidiis, quando campestre certamen committitur, interimant hostem, quem ferro, fame, flumine vrgere, vel occidere nequierunt. Veruntamen apud collimitaneas arces regnorum Aquilonarium sic pugnatur, vt inter acerrima prælia, quæ cum Danis, vel Moschouitis, seu Ruthenis, aut Germanis frequentius fiunt, statis diebus bellorum duces conuiuia, tripudiaq; instruant, & alternent, præcipuè vt appareat non odii, sed dignitatis, ac militię gloria accensos donis, muneribusq; inter ipsa bella contendere. Magnanimi etenim principis est, non propter prædam, sed nominis excellentiam quærere bellum, & rursus turpissimum est scelere, non gloria, & ratione impetere regna: sed omnium detestabilissimum est, veneno potius, quàm humanitate reconciliandum hostem opprimere, vbi forsitan fidelissimus euasurus esset amicus, & auxiliator. Sæpe etiam euenit, vt filius veneno, & pater morbo pariter è medio auferantur. Estq; notatum in historiis, Philippum Macedonum Regem insidiis, & filium eius Alexandrum Magnum aperto semper Marte, & militari gloria triumphasse. Et hoc est prælium humanum, reliquum bestiale.

Obsessi capti-uitas cur desideratur.
Certamen campestre.
Arces collimitaneæ.
Prælia durissia
Bellor̄ duces vtriusq; ptis cō uiuant, & cur
Magnanimus princeps.
Venēo pugnare turpissimum.
Filius veneno, & pr̄ morbo pariter necant
Prælīū humanū aut bestiale.

De rebus necessariis ad obsidionem tolerandam.

CAP. XIX.

VOD arces Septentrionalium regionum contra quoscunq; hostes potenter arcendos optimè prouisæ videntur, hoc efficit, quòd turribus partim altis, partim imis, densisq; muris, præterea fossatis perennes, aut factitias aquas habentibus, in locis tam natura, quàm arte dispositis, sunt munitæ. Omnium tamen turrium robustissima est, qua sceleris suspicione, aut maleficiorum truculentia deprehensi, ad iustitię rigorem saluandi, vel puniendi cautissimè reseruantur, ne carcerem callidius euadentes, flagrantissimo vindictæ appetitu priuatam iniuriam publico dispendio pensent, prout in simili casu Appianus

Arces turritæ atq; natura munitæ.
Aquæ factitiæ.
Turris reorum.
Iniuria priuata pub malo male pensatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Claues. Custodes. Canalia.

Ligna. Carbones.

Legumina. Annona. Carnes. Linteamina. Lucernę. Nox attendẽda Puluercs. Globi. Pecunia. Acetum. Scalæ. Funes. Ferrum.

Muri tegũtur, vt ferreæ sagittæ colligãtur.

Alexandrinus de quodam Spartaco meminit, & complicibus eius. Præterea portarum claues frequentius renouant, vel immutant, panterq; custodes. Similiter & canalia aquarum aliunde per venas deductarum, ne hostili ingenio, vel viribus intercipiantur, attendunt, vt eo casu quantocyus (vt infrà de defectu aquarum dicetur) vtile, ac necessarium remedium afferatur. Item de lignis combustibilibus, & præsertim carbonibus, superabundantem prouisionem ante imminentem obsidionem præparatam conseruant, ne tigna, trabesq; domorum, aut necessariarum ædium, intra arcem vrgentibus fabris, pistoribus, & frigoribus exigentibus (prout aliquando expertus sum) tectis destructis comburantur. Item de leguminibus diuersorum generum, annona, & carnibus salsis, ac fumigatis, præcipuè porcinis, latrantem stomachum sine decoctione refecturis. Carnibus etiam bouinis, veruecinis, ac caprinis, sale, sole, & aere vernali, vel fumo hyemali dudum siccatis, etiam sine pane per milites fortissimos comedendis, prout superius lib. V. de sobrietate gigantum ostendebatur. Insuper attendunt, ne linteamina, vel alterius lucidi coloris panni, vel lucernæ ardentes è tectis, vel turribus, aut senestris pendeant versus hostes: quia vel signa sunt inimicis placentia, vel fidelibus incolis nonnihil amaræ suspicionis ingenerant, ne fortè cum hostibus habeant collusionem: & ob id multa attentione de die, sed maiore de nocte occupantur custodes in arcibus, vel oppidis conseruandis. De pulueribus, globis, pecunia, potu, aceto, scalis, funibus, & ferro, ac aliis, notum relinquitur quid sit habendum. Insuper omittendum non erit, quomodo arcium muros frequentioribus sagittis obiectos, obsessi tegere solent ciliciis, storiis, centonibus, stragulis, culcitris, præterea propugnacula contabulatis prædisponere, ac omnibus tormentis humana ope requisitis anteà communire.

De obsessis omnimodè superandis.

CAP. XX.

Astutia militaris.

Materia seditionũ excitandarum.

RVRSVS obsidentes, ne sine ingenio, vel stratagematibus, tanquam rei bellicæ ignari, permaneant, ad astuta ingenia se conuertunt, vt quos armis, & viribus superare nequeunt, ad seditionem ductos facilimè vincant: ficq; inter alia procedunt, vt fumos artificiosos certa distantia ab vrbibus, aut castellis excitent: deinde alicuius manum, qui obsessis fauet, & compatitur, adulterant, celericq; sagittæ applicando alligant, ac in vrbem traiiciunt, vt quicunq; ex sorte talem scripturam inuenit, præsidi ciuitatis illicò consignet, adesse videlicet circa fumum præsidia noua, quæ tali loco, & tempore ciuibus irruptionem, & direptionem comminantur, vt ibi per extremam potentiam

potentiam intenti ciues alia loca mœniorum, aut arcium, à serioso obsidentium impetu non tueantur, vt eisdem obsidentibus pateat introitus per alia loca minus custodita. Solent etiam obsidentes summè præcauere, ne nocturni vigiles castrenses stationes obseruantes, verbis insolentibus, aut opprobriosis principibus detrahant, aut honestis coniugibus eorundem. Vno etenim verbo calumniosè, mordaciterq; prolato, vt superius dictum est, excessus alioqui venia dignus, ita amarè suscipitur, vt inextinguibili liuore excitato, irremissibilem causare videbitur vltionem. Quid enim pariunt, nisi cædem, rabiem, iram, & truculentiorem compressionem? vbi præclarius discordia militaris silentio, quàm impari commination tollẽda putaretur. Solent demum obsidentes vario colore vestium, & frequenti transitu hincinde apparere, vt numerus obsidentium plus solito videatur adauctus. Præterea speculantur è vicinis collibus, ne equitatus, aut peditatus suppetias obsessis inferendi certas inueniat itinerum, aut semitarum opportunitates: hocq; negotium non quibuslibet, sed certis hominibus assignatur.

Cautela honesta

Color vestiũ sæpius mutatur, & cur.

Custodię viarũ,

De frequenti impugnatione Gothicæ vrbis Calmarnensis.

CAP. XXI.

Calmarnia.

OPPIDVM est in littoribus Meridionalis Gothię, à nauigãtibus è Germania in Septentrionem Calmer dictum, eò quòd longo tractu maris frigidius mare, cœlumq; reperiunt, quàm in eorum Germanica terra, vnde nauigarunt: immò ab Hispania, Gallia, Anglia, & Hollandia eò diriguntur frequentes, & lucrosæ nauigationes. Hæc igitur ciuitas, quia situ (nempe super littus maris posita) & antiquitate reliquis in Meridionali Gothia vetustior est, ac multorum principum conuentibus, immò maximis bellis in ea gestis illustrata, ab vltramarinis principibus, præsertim Teutoniæ, & Daniæ acrioribus prælijs, & frequẽtioribus astutijs impeti solet, maximè vt ea tanquam firmiori Gothorũ portu primùm obtẽto, in reliquas Septẽtrionales regiones facilius cędes, & rapinas extendant.

Conuẽtus principum bellaq; gesta illustrant vrbes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aliena cupiẽtes propria pdũt Ioannes rex Daniæ. 1500.

Sed reuera quantum anniſi ſunt alienas diripere, laniarecp fortunas, & libertates, tantum more aranearum, præſertim Dani, melioribus bonis ſua, vel maiorum induſtria partis, ſeſe euiſcerárunt: cuius rei apertius documentum poſteris Regibus inter alios Rex Ioannes circa annos Domini. M.D. reliquit. Hanc nancp vrbem, & arcem magnis, difficilimiſcp bellis, & grauibus expenſis potitam, maxima totius Danici regni ſui iactura aliquot annis, commeatu, & pecunia pro milite alendo nauigiis à Dania importatis, ſeruauit. Non enim à Gothica gente, quæ prædictę arci parére ſolet, aliud tributum vlla vi, aut pactis obtinere potuit, quàm omni momento porrigere conſueuerunt inexorabilibus inimicis: quo factum eſt, vt non tam annua proprii fiſci iactura, & exinanitione grauatus, quàm incolarum tumultu, & vexatione attædiatus, eam vrbem, & arcem, impoſitis aliquot militum præſidiariis turmis, reliquerit expectationi melioris euentus, ne fortè ſeditione inter nobiles variis ingeniis ſuorum fautorum procurata, vel aliter exorta, hanc arcem tanquam aſylum haberent præconcepti liuoris ſui in æmulos Danorum cooperatione peramplius extendendi, ac vleiſcendi.

Iactura fiſci in aliena regione ſeruare caſtra.

De ſtratagemate Henningi Gad Electi Lincopenſis.

CAP. XXII.

Hẽningus Gad electus Eps Lincopenſis.

ONDITIONIBVS igitur Danorum præſidibus rationabiliter vt abirent exhibitis, & contemptis, non impigrè aderat aſſutiſsimus vir in hoc titulo prænominatus, quin & ipſe (Romæ ſub Alexan. VI. educatus) aliquem arriperet modũ, eam ciuitatem ad Gothicã reducendi coronã: vnde & iuſsit tibicines mediæ noctis tenebris ſub ambitum murorum ad Meridionalem partem tacitè penetrare, ibiq aſtantes clangorem tubarum, quàm terribilius poſſent, emittere: ipſe verò ſingulis bellorum inſtrumentis Occidentaliori parte admotis, validorum armatorum agminibus aggreſſus, facilè ſcalis adhibitis muros plurimis in locis tranſcendit, dum obſeſsi ad tubarum ſonitum ſubito terrore perculſi, vrbem defenſuri coirent, veluti eo loco de ſumma ſalute certamen adeſſet. Sed cùm hoſtes in mediis plateis turmatim aduolare viderent, prout poterant, eos exturbare nitebantur. Verùm quia reſiſtendo nil poterant, fugiendo ad arcem Regiam ſeſe tuendos acceleràrunt. Nec ibi diu ſiue vexatione fuere: nam præter cædem, & infelicem famem, graui ægritudine ducti, arcem honeſtis conditionibus anteà ſpretis, iamq petitis & acceptis, ipſi Electo nomine Gothorum, ac Suecorum Principum ſeſe dediderunt. In hac vrbe defendenda ſæpe mulieres pari fortitudine cum viris è mœnibus proiiciendo ſaxa lethaliter excipiunt hoſtes, vti Spartanæ mulieres (teſte Iuſtino) vexárunt potentiſsimum Pyrrhum. Ideò Plutarcho viſum eſt, ne principes, aut illuſtres viri, vel nobiles arces, vel ciuitates oppugnaturi, muros accedát: quia à viliſsimis perſonis, vt ſeruis & mulierculis, æquè occidi poſſunt, vt à fortibus viris: ſed memoria propè infami, quia à talibus temerè ſe ingerentes occidebantur. In hac Calmarnia quondam Magnus Rex Suetiæ grauiſsimas diſcordias inter Regem Daniæ Ericum, & Regem Noruegiæ ſubortas, per ſummam prudentiam terminauit. Deinde abnepos eius Rex Magnus, ob temerarium, ac inſolens regimen, à proprio filio Haquino Rege Noruegiæ ibidem extitit captiuatus. Præterea in hunc locum venit Guido Cardinalis, atcp poſt eum Nicolaus Cardinalis Anglicus, poſtea Papa factus, ac Adrianus IIII. nominatus, deinde Guilielmus Cardinalis Sabinenſis, & deinde multi Legati Apoſtolici: quorum vltimus erat Ioannes Angelus, nunc Archiepiſcopus Mediolanenſis.

Stratagema.

Obſidio ſoluta

Mulieres mœnia defendũt.

Spartanę mulieres vexárunt Pyrrhum.

Illuſtres viri mœnia nõ accedãt, et quare

Diſcordiæ componuntur.

Cardinales tres & plures alii Apoſtolici legati in hac vrbe Calmarnẽſi fuere.

De exigua

De exigua vtilitate, & triumpho externorum, Suetiam & Gothiam impugnare contendentium.

CAP. XXIII.

RCES præterea plures ſunt, & fortalitia nobilium, tam apud Occidentales, quàm Meridionales, & Orientales Gothos, vbiq contra externorum inſultus miro naturæ, & artis opificio fabricata, eaq diligentia armis, militibus, pecuniis, & abundantia expenſarum communita, vt nihil ad eorum conſeruationem vſpiam deeſſe putetur. Quibus Gothi, Suecicp confiſi, audentius inimicis vndecunq confluentibus ſe opponunt, eaq animi magnitudine, & viribus defendunt, vt nullum commodum, ſed irreparabilem ruinam aſſequatur, quicunq præſumpſerit eorum violare libertatem. Verùm ne domeſtica hac ſecuritate, & quiete glorientur ſe ſemper immunes, inſoleſcenteſcp in vicinos, vel amicos euadant, ſatis opportunè concurrere ſolent, qui tentent, acuanticp eorum animos præſumptuoſos: inter quos præcipui Germani, Dani, Cimbri, ac Moſchouitę ſunt, impigrè, vt ſeditiones forſan motas augeant, vel auctas cumulent, accurrentes: aut opulentam prædam ab incolis rapiant, & exportent: aut caſtra, ciuitateſcp obſidione preſſas, ſuæ poſſeſsioni coniungant. Immò plures tanta temeritate ducuntur, vt credant ſolo ſuo multuario inſultu muros (defenſoribus deſpectis) tranſcendere poſſe, ac deuincere incluſos. Alii verò aerto ri diſciplina militari incedentes, iaculis, ſagittis, fundis, & omnigenis bellorum inſtrumentis adhibitis, vt voti compotes fiant, extrema quæq tam equeſtribus, quàm pedeſtribus turmis attentant: quibus etſi multa cõnati ſunt rapere, prout in oppidis, & caſtellis ad prælium imparatis, aut defenſore

Arces benemunitæ.

Quies domeſtica inſolẽtiam parit.

Cauſæ rapiendi multiplices.

Præſumptio temeraria.

Spoliant caſtella & oppida.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Raptores vita spoliantur & bonis.

Plura regna plures angustias generant.

Mendicitas eiecta à monasteriis celeriter ascedet i aulam

carentibus: fieri solet tamen, & sæpius acciderat, vt gloriantes in hac violentia sua, rapinis pariter & vita (vltoribus incolis) fuerint spoliati. Tutius ergo erit, vt quisq; terrarum suarum pacifica sorte sit contentus, diuesq; reputetur, & felix, quàm quòd more tabescentium aranearum sese euiscerare cogetur, vt rapiat muscas. Si dux est, & nomen bonum habet, amicis & creditoribus satisfacit. Si Rex vnius regni est, suspicione plenus paucos amabit, & mutuum capiet, sed vix concredita soluet. Si Rex duorum, trium, quatuor, aut plurium regnorum dominus euadet, præ magnitudine debitorum, aulicam pompam, adulatoresq;, & susurrones fouendo, contractorum, vix vlli satisfaciens rapere, vel mendicare cogetur, & præsertim quando mendicitatem eiicit à monasteriis, tunc eam (teste Theoderico Rege Gothorum) inueniet in aula, vt etiam infra XVI. lib. ostendetur.

De Gothorum, Sueonúmque resistentia.

CAP. XXIIII.

Defensio arciũ.

Armorũ genera.

Cũ soluẽdę obsidionis.

Armorũ genera terribiliora.

Equestre præliũ

Sepultura vniuersalis.

CONTRA Gothi è turribus, ac arcibus, & muris coëuntes, haud segnius iaculando, sagittasq; emittendo præliantur è mœnibus: etiam magnę molis saxa manibus prouoluunt, sudes securesq; demittunt in subeuntes, armorumq; genus omne, quod ab ea necessitate videtur non alienum, hostesq; oppugnando, seq; tuendo, tormentis & machinis vtuntur, ita vt nihil omnino intermittatur, quod valeat ad se tuendos afferri, donec obsidentes defectu commeatuum, vel incolarum armato congressu pellantur, aut vltro recedant: immò sartagines è sublimioribus locis, antequàm campestre, vel equestre prælium experiantur, subiecto igne pultibus calcis repletas, super hostes scalis ascendentes infundunt obsessi. Omne genus tormentorum ea vis superat, quia eo ardore in armis suffocantur: tormenti genus importabile. Sed celeritas, & temeritas ferina hoc tormentum incautius quasi primum honorem excipit, dum inimicorum fociæ manus veluti subsannando rei euentum expectant. Si res equestri prælio veniet dirimenda, necessaria existente causa, tam viribus quàm insidiis omnimodè conantur indigenæ, vt à temerario hoste se liberent, signoq; non vulgari id vel resistendo, vel fugiendo, vel hostes captiuando, vel detruncando, exercitus duci quàm strenuè sese fecisse demonstrent, quemadmodum sæpius factum fuisse annales meminere. Ideoq; mirari non congruit, cur exterę gentes in Gothia, & Suetia capita maiorum euulsa repetant, donec integra, vel saucia sua corpora ibidem quasi in vniuersali sepulchro relinquant.

De fun-

De fundamentis arcium comburendis.

CAP. XXV.

Loca iacessa arte superantur.

Gẽs vnita opus arduũ aggredi tur et superat.

Instrumenta ruinæ faciendæ.

Trabes submissæ muris.

Stratagema.

Murus pẽdulus

Sustentacula arcium arte sup posita combu runtur.

Agathius.

Narses.

VETERIS ruinæ vestigia in Aquilonaribus regnis satis clarè demonstrant, quomodo quàm plurima fortissima loca rupibus, ac inuiis accessibus imposita, artificialibus flammis è subterraneis specubus excitatis, velut tonitruis concussa, dissolutaq; reperiuntur. Cùm enim fortalitia huiusmodi ob continua latrocinia ex his, limitaneis præcipuè, prouinciarum locis suscitata deprehenderentur, communibus armis vnanimi gentis consensu, iudiciscq; decreto incolę conuocati, ea adorti miris ingeniis demoliebantur, eo scilicet modo, vt loca montium magis ruinosa introeuntes, eadem malleis, dolabris, cuneis, cæteriscq; instrumentis ad lapides excidendos, muroscq; demoliendos accommodis, validissima manu perfregerint, aut si spelunca fuit naturalem habens concauitatem, vsu similium instrumentorum sensim eius fastigia ex ea parte præciderint, qua præsidiorum fundamenta denudarentur, erectas trabes ex ordine subiicientes, quibus murorum innixa moles sustineretur, ne statim compages ipsa corrueret, aut dissoluetur. Vt autem decisorum atq; cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis turmis cum clamore, & strepitu horridiorem, vel simulatione, vel seriò inferebant insultum. Verùm vbi iam murus eo spatio, quo supra specum porrigebatur, pendulus totus est factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, aridiore vndequaq; collecta materia, igneq; iniecto confestim ipsa sustentacula correpta perfringebantur, & impositò ponderi concessere. Præsidii autem pars omnis, quæ tignis sublenata detinebatur, in vacuum collabendo subsedit, turresq; ea è regione, & propugnacula celerrimè à cætera compagine diuulsa, in decliue deferebantur, foribus atq; portis arctissimè cohærentibus, simili ruina concussis: quibus artibus etsi Agathius de bellis Gothorum Narseti talia conanti, nihil præter damna aduersus Gothos expugnandos cessisse commemorat, eò quòd Gothi in vnum coeuntes validè se tuebantur: in Gothicis tamen regnis maxima pars hostium, siue domestica, siue foranea hæc fuerit, hoc igneo commento deletur, prout olim potentissima præsidia sub variis temporibus, & tyrannis funditus sunt euersa, fortè quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gentes fortissimę colluctando periclitãt.

acrioribus præliandi viribus fortissimæ gentes mutuó se collidebant, facilioriq; compendio vastas lignorum congeries sine pretio ad eum effectum comportarevalebant.

De suffocatione arcium tyrannorum.

CAP. XXVI.

Bestiæ mitius à tyrānis tractãtur q̃ hoies.

GNE superius, hic aqua contenditur, quid fieri solet contra impios, aut inhumanos, qui legibus se reputant ita exemptos, vt mitius bestias, quàm homines tractent. Quocirca vnicum, extremumq; remedium aliquando etiam apud populos Septentrionales, vt concurrente natura loci instar diluuii, inuincibiles tyranni cum omnibus impiis suis ministris suffocandi corriperentur, quando præsertim nullo commouebantur sceleris horrore, ætatis commiseratione, priuata amicitia, publica calamitate, generis proximquitate, locorum aut personarum respectu, numinis reuerentia, diei vel temporis obseruantia, iusta confœderatione, concordia, vel societate, pacto, precibus, vel pretio, lachrymis, vel cruciatibus, oppressionibus, aut miseriis, honestate, aut pudore, innocentia, aut imbecillitate, incendiorum conflagratione, aquarum depopulatione, agrorum & annonę sterilitate, terrarum desolatione, hominum mortalitate, prudentum consilio, propria euitanda morte, infamia turpis, aut generis, & reliquis causis non obstantibus: sed perseuerabant duri, pertinaces, obstinati, incorrigibles, stupidi, insensati, intractabiles, feroces, austeri, rigidi, contumelioſi, opprobrioſi, elati, inflati, mordaces, vindicatiui, iniurioſi, minaces, crudeles, atroces, impii, impuri, periuri, blasphemi, irrisores, insolentes, omnes despicientes, & denique in omni diabolica rabie desperati, nullam admittere, vel audire volentes concordiam, quietem, aut tranquillitatem: sed ita cunctis superbè resistebant, donec vel exirent ad patrandum horribilius malum, vel morbo, fameq; more bestiarum se mutuó lacerarent.

De eodem

De eodem, sed specialius.

CAP. XXVII.

Furor populi sæuientis irreuocabilis.

VOCIRCA ne populus tot malis afflictus, longiore obsidione cum publico, & priuato grauamine premeretur, maioraq; incommoda tædiosius pateretur, & ipse quoq; in furiam, furoremq;, atq; irreuocabilem ferociam versus, valles circumquaq; cespitibus, arenis, terris, saxis, aggeribus vno impetu congestis claudebat, lacusq;, & amnes, ac scaturigines, & indeficientes venas (quæ vbiq; ob resolutas niues sunt reperibiles) aperiebat, & ita finem suis calamitatibus, grumnis, & laboribus quisq; in sua reuersurus imponebat. Ne autem nobilis, diuesq; supellex, & opulenta præda (quam populus vix attendit) arcibus incluſa periret, Principis edicto confiscabatur, canalibusq; adaptatis aqua in commodiore exitu, partim pro molendinis relaxanda, partimq; ad prata irriganda, vel steriles campos, effluere sinebatur. Qualem verò modum Cimbri, gens Dytmersia præsertim, in aperiendis claudendisq; riuis, canalibus, & fossatis, singulari ingenio natura concurrente, ad integros equestres, pedestresq; suffocandos exercitus in prompta mutatione retinent, qui videre velit historias Danorum, præcipuè Regis Ioannis circa annos Domini M.D. intueatur. Sed neq; fortissimi Gandauienses admirabili aquarum munitione contra quemcunq; bellicum insultum videntur à natura, vel arte secluſi. Ex his ergo infertur, nullam violentiam tyrannorum perpetuò manere impunitam.

Dytmersenses suffocãt hostes in aquis.

Gandauienses pugnant aqs.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De impugnatione arcium, ac vrbium per rates.

CAP. XXVIII.

Attendenda in obsidione.

T bellorum multiplices sunt causæ, & origines, ita & dum ingenia, loca, & opportunitates prouidentius sunt attendendæ. Cùm igitur arces, aut ciuitates in fluminibus, aut aquis stagnalibus collocatæ sint, sudibus, palisq; & trabibus, ac ferreis catenis circumquaq; in vertice palorum pendentibus premunitæ, similiter & inaccessi aggeres, ac portæ, tunc fideles, ac ingeniosi præfecti, seu duces, ratibus latissimis, ac robustissimis petrarias bombardas imponere solent, vt & ignem in obsessos eiciant, & occupatos in eius extinctione globis lapideis occidant. Prætereà longioribus, densioribusq; machinis, seu bombardis ferreos globos iniiciunt plerunq; geminos, aut quaternos, prout situs admittit: diligentissimè cauentes, vt hic bombardarum vsus expertissimis, simul & fidelissimis dirigendus committatur: quia sicut in campestribus prælijs spes maxima victoriæ est, vt fideles, & periti habeantur duces, ita in aquis nulla victoria, immò damnum, & confusio à proditoribus exercituum, & bombardarum sunt formidanda. Quomodo autem perfidi possint, aut soleant proditorie agere, præsenti, aut altera pagina (licet aliquid horum non penitus ignotem) haud exponam, ne fortè ignotum, aut abditum aliquorum tradimentum noxia publicatione commune subiungam. Satis est enarratum, si duces attendunt, qualiter artis huius magistri eleuent, vel deprimant ipsas bombardas, insuper et quantitatem, qualitatem, ac proportionem puluerum, & globorum, prout superius cap. IX. dictum est: & quo liquore, aut quàm citò, vel tardè leuentur, aut purgentur, & præcipuè quomodo os igniuomum in ipso aggressu bellico sit apertum, vel occlusum: alioquin euenire poterit, vt qui victoriam multo labore, expensis, ac periculis nancisci desiderant, turpi paucorum perfidia hostium seruituti, ludibrio, aut morti, aut quod deterius est, longissimæ captiuitati (quę immortalis videtur) subita mutatione subdantur. Sæpe tamen accidit, vt omnibus bellorum apparatibus instar vrbis, obsidio multorum millium armatorum, tam aquis quàm terris composita,

Bella in ratibus atrociora.

Bombardæ longiores.

Bõbardæ vsus fidelissimis est committẽdus.

Proditoꝝ fallacia formidãda

Eleuatio vel depressio bõbardaꝝ attẽdẽda.

Os igniuomum

Mutatio periculosissima.

Bellũ maximũ vno ictu plerunq; laxatur.

sita, & ampliata, vno ictu bombardæ confusissimè labatur dissoluta, quemadmodum superioribus annis extra nobilissimam Frisonum vrbem Groningam accidisse memoratur: vbi puerulus bombardarij filius, artem parentis imitari volens, igne immisso in maximam bombardam, caput Illustrissimi ducis in obsidione foris milites exhortantis, ferreo globo eruisit, totum exercitum confusum, ac vagum illicò reddens, & obsessos vtcunq; quietos. Imperia etenim tam citò, vel citius forsan amittuntur, quàm facilè acquiruntur. Spes tamen victoriæ est, si exercitus caret proditoribus, & alias vincere consueuit.

Groninga.

Caput ducis aufertur.

Impia citius pduntur, quàm acquiruntur.

Proditores.

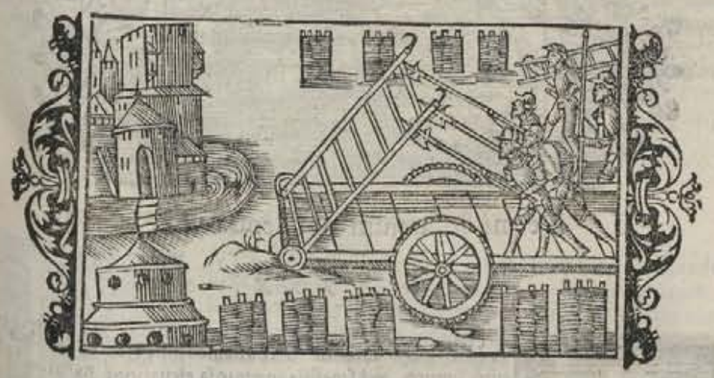

De campestribus scalis duplicatis.

CAP. XXIX.

MAGO hæc magna non indiget declaratione, cùm seipsam manifesta operatione declaret: solùm satis est hic videre milites Septentrionales, Gothicæ præsertim regionis, ingenio & viribus non carere, ad arces quomodolibet debellandas. Vnum tamen hic videtur de longitudine scalarum consyderandum, quod tale est: Si muros, & mœnia sui eleuatione triginta, vel quadraginta pedes, aut magis vel minus habere intuentur obsidentes, secundum hoc rotatas adaptant scalas mensuratæ longitudini, & amplius correspondentes: quas diuersis in locis collocant, maiorem obsesis curam, & formidinem, quòd eo, vel his locis fortiorem insultum assumere non retardent, incutientes. Sed neq; sine suspicione sunt obsessi, quin hæc manifesta indicia maiores insidias alibi tectas afferant, quàm hic terrores emittant: licet paucissimis ex obsidentibus ante ipsam aggrediendi horam, animus ductoris quid, & vbi aliquid efficere velit, apertus fiat, vt obsessos inuadat. In negotijs enim arduis, domesticis parcè fidendum est, donec bene digestæ rei effectum felicior euentus ostendit, propter nefandissimos proditores, qui tempore belli in machinis, & scalis impediendis, quando commodè vtendæ sunt, & admouendę, secretius adesse solent, vt Principis, seu ducis occultum propositum in nihilum ruat. Quodsi in bellicis instrumentis propter diligentem eorum custodiam manibus aliquid efficere nequeunt, dicunt incommo-

Longitudo scalarum.

Scalæ rotatę.

Insidiæ alibi intentãt, & alibi perficiuntur.

Animus ductoris secretissimus esse solet.

Domesticis vix fidendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inuentiones ꝓditorum.
Duces caueant.

dum fore tempus, locum, trepidos milites, annonæ defectum, aquæ, pecuniæ, & instrumentorum, quibus sperandus est triumphus: quæ omnia hæc fermenta sunt seditionum, vt principes, ac duces, nisi caueant, in optimo proposito, & occasione eludantur: quia eò sceleratorum audacia tendit, prout sæpius in expeditione contra inimicos Crucis Christi deprehenditur attentatum.

De modo arcium obsidendarum.

CAP. XXX.

Scalę flexiles ac portatiles,
Siplices.
Scalę Duplices Triplices
Congressus militum ꝓiculosior.
Galeæ rotundæ
Calcisodinę.
Galeæ latæ.
Galeæ cuneatæ.
Sputum emittere i prelio periculosum.

TAMETSI funibus ferreos hamos alligatos habentibus, turri, muro, vel fenestris ingeniosa eleuatione hastarum affigendis, in obsidionibus vtuntur armati, quasi flexibilioribus, ac commodioribus ad portandum instrumentis, more scalarum interpositis nodis, vt pedetentim fiat ascensus: tamen communior modus obseruatur in scalis, siue simplicibus, siue duplicibus, aut triplicibus, iuxta mœniorum altitudinem eleuandis: idęꝑ nedum æstiuo tempore in terra, sed & hyberno in glacie fieri solet. Duplices tamen, seu triplices scalæ adhibentur, dum magna militum multitudine celerius, ac fortius muri sint ascendendi. Agitur nanꝙ seriosius, & audentius eo casu, quàm alibi in quocunꝙ militari congressu, vbi milites ascendentes, veluti signa ante sagittas, donec cominus deueniatur, ad pugnam positi conspiciuntur. Sicęꝑ ascensuri galeis vtuntur rotundis, & latis, similitudine pluuialium pileorum: & hoc propter effusionem ardentis calcis, quasi pulmenti in sartaginibus ad eum effectum decocti: quod omnium tormentorum (vt superius lib. eodem XXIIII. cap. dictum est) terribilius est, propter naturalem vrendi vim, quæ vnquam excogitari possit. Habent enim Septentrionales calcisodinas ferè vbiꝙ copiosas: de qua calce viua quilibet præfectus castrensis ex consuetudine militari tenetur esse prouisus, sicuti de carbonibus: licet de iis minutis rebus posterna memoria videtur haberi, vti superius lib. eodem cap. XIX. est ostensum, titulo De rebus necessariis in obsidione. Galeis etiam latis sublimiori loco positi bellatores è capite amotis, tanquam clypeis contra infernas sagittas vtuntur, dum super eorum capita nullum immineat periculum, vel disremigneata. Sed hac exigua est securitas, ob emittendum sputum, quia anteriori eleuata parte ori aperto infiguntur ferreæ sagittæ, dum instar imbrium emittuntur: quo casu scio nobilissimos viros in exercitu Danoꝝ Regis Christierni II. i Suetia M. D. XX. perisse.

perisse. Sunt etiam squamatę galeæ, quali vsus est olim strenuissimus vir montanus Engilbertus: qui ob tyrannidem crudelium præfectorum Regis Daniæ Erici Pomerani, centum millium armatorum ductor descendit in Schoningiam, vt domesticam iniuriam, nullo iuris inuento remedio, longa patientia quæsito, & expectato, in alienam vltionem propulsaret. Nec erat in tanto exercitu querela ab incolis rapti oui, vel gallinæ, vbi iter agebat, quemadmodum charissimus frater, & antecessor meus Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis in historiis Sueticis, ac Gothicis de eiusdem Engilberti gestis attestatur. Congruit etiam hic adducere magnificum opus Serenissimi Ferdinandi Hispaniarum Regis, iuxta relationem doctissimi historici Laurentii Vallæ, quòd ipse Rex vnam scalam procerem habuit, quam super machinam in sublimi erigi fecit, latitudine decem pedum ab imo ad superius: in qua centum armati stare potuerunt, & post hos in machina latebant alii centum, & deinde totidem cum rebus medicinalibus per vices sagittantes, ne quem in muris sinerent prospicere. Et hæc merebatur dici, & esse militaris scala.

Galeæ squamatæ.
Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos
Querela nulla violentiæ.
Scala incōparabilis regis Hispa. Ferdinādi

Adhuc de alio modo arcium, & ciuitatum per rates impugnandarum.

CAP. XXXI.

Rates maximę.

RATES hoc casu appellantur densissimę trabes longitudine XXXV. vel XL. pedum ferreis, vel ligneis ligaminibus lateraliter perforatæ, atqi certo ordine, & numero coniunctæ: quæ vt à terra, vbi fabricatę sunt, ad vsum predictum dimittuntur, rotundis lignis quasi altioribus rotulis priori, posterioriꝙ, & media parte suppositis, facilimè in aquas fossales, vel fluuiales submouentur: idęꝑ sub nocte longiore, vt necessariis instrumentis pro perforandis ageribus, vel rumpendis muris adhibitis, facilius, celeriusꝙ bellatorum viribus ad hoc opus debito ordine, loco, & numero conuocatorum, vbiꝙ obsessos circumuenire, & ad deditionem constringere possint. Attamen hæc aliquo loco aptiore pertinacius, quam alio fortissima deputata cohorte intentare solent, licet plerunꝙ frustra, maximè quando prouidi defensores æquè fortes, vel fortiores custodiunt arces suas, prout superius fuerat enarratum, & adhuc infrà loco opportuno ostendetur. Ex his igitur ratibus diligenter gubernatis, fortitudine, & impulsu tormentorum fieri solent insignia damna in obsessos, donec elucescente die remedia opponant conuenientiora.

Nox lōgior bellatoribus apta
Obsessi cōstringuntur.
Damna ingētia è ratibus fiunt.

De cautelis cominus congredientium.

CAP. XXXII.

SI præterea eò deuentum fuerit, vt obsessi & obsidentes, quando cominus sint bellaturi, priusꝙ (si furor admittit) qualis hostis occurrit, quàm gladius stringatur explorent, ne forte tam nobilis, grandis, opulentus, splendidus, magnificus, & illustris sit, vt loco, tempore, signo, ac nomine, militari virtute, & lege constrictus, facilimo compendio vel integros bellorum sumptus reficiat, aut optimis conditionibus absoluat, ac dirimat bellum, vel diuini æquitate iudicii in eo loco superatus intereat, quò furibundus accedens, omnia

Cautela est pui de bellare.
Cōditiones notandæ.
Pax vel mors i vno plerunꝙ sita est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vastare cupiebat, quatenus in malis conatibus videatur oppressus, quòd simul aduentum suum iunxisset, & exitum, quasi salutaris ferri excæcatione purgatus, vt inquè præsumentis vindicaretur accessus, & excessus, & obsessorum periculum leuaretur, & incommodum. Quo casu vel reperitur hostilis refrenata, vel castigata temeritas, vel via reducta, qua obsessis in angustia succurratur: immò tunc ab hoste securiores exultant, quando de famis periculo conspexerint se liberatos. Arduum tamen fideles obsessi patientur famem, vel mortem, antequàm dominum suum inimicis præbeant illudendum, & se bonis, & vita spoliandos, ac in despicabilem seruitutem redigendos: & si qui milites tam delicatuli sint, vt ob defectum vsitati potus, vini, vel cerusæ, aut escarum, vel fructuum recentium, obsidionem continuare noluerint, liberari quidem poterint ab instantibus incommodis, sed nunquàm in cœtu militari, vel aspectu Principum sine nota infamiæ, multominus nouo honore acquirendo præponendi, audebunt comparere. Igitur in obsidione equorum, cattorum, glirium, sollium, calceorumq; etiam sine condimentis delicatus cibus iis est, qui fidem, & honorem collocant in summa æstimatione: vbi prouidentia attenta omnia prius ad necessariam opem importassent, ne hostili ludibrio subderentur, & periculo propriæ vitæ.

Temeritas hostilis repressa.

Milites fortes nunquàm præbent dominũ illudendum.

Milites delicatuli vbiq; contemnuntur.

Cibus castrẽsiũ delicatior.

De commendatione virorum fortium bellatorum.

CAP. XXXIII.

QVANTA sint laude digni fortes viri, ac constantes bellatores in re militari, non paucis præconiis, ac titulis exponi possit: qui in extremis angustiis proprios Principes conflitatos non deserunt, aut debita fide non defraudant: quemadmodum illi degeneres, & sceleratissimi sunt, qui vilissima transfugæ conditione ad alienos dominos fugiunt, proprii domini fingentes odium, vel morbum, immò propriorum membrorum mutilationem, vt alterius sibi procurent affectum, & vtilitatem, prout superius de natura immanium proditorum in parte videtur expressum. Igitur ipsi fortes viri digniori laude reputandi sunt, qui diuina iudicia aduersitatis proprii domini expectant, antequàm euolent ad alienos: iiq; vt merentur, largius à nouo domino præmium expectant, & consequuntur, qui fidelius eius hostibus seruierunt, nec aliqua

Viri fortes dominos nõ deserunt.

Transfugæ infames.

Hostibus fidelius seruientes firmiores æstimãtur.

aliqua nouitate, vel terrore moti, alium Principem adierunt, donec ad animam proprio domino in mortem vsq; assistere non formidárunt. Non deessent hic præclarissima scriptorum exempla, nisi apertum esset, quàm excelsi nominis, ac meriti, & reputationis sint viri fortes, fideles, & militares, quos & iustos Ambrosius vocat. Prudenter enim sequi solent communes casus, ac diuinæ operationis effectum, vt humana fide commendatiores habeantur. Et hinc euenit, vt credita sibi negotia tanta integritate disponant, quòd in admirationem cadat eorum perfecta fidelitas, quæ aliàs tam pertinax fuerat in varia contrarietate. Insuper quòd infatigabili cura malè dispersa per adulatores (qui pluribus dominis potius illudunt, quàm seruiunt) sagaci industria resarcire, augere, & conseruare conantur, maximè vt ita domini colefcat vtilitas, quòd priuatæ subditorum commoditati non inferant damnum: immò in summa viri fideles, & fortes (licet valde rari sint) ad hoc laborant, quòd inter subditos sit concors affectus, vt termini siue in censu, siue in possessionibus constituti, & præscripti, pro publica omnium quiete maneant inuiolati. Tales etiam viri fortes plurimum audaciæ habent in periculis capessendis, plurimumq; consilii in difficultatibus euadendis, quia animus eorum nulla afflictione vinci, nec corpus infringi laboribus poterit, aut ærumnis: dura humo, vel silice potius ad quietem quæsita contenti, quàm molli lecto, qui delicatulo seruit, non armato.

Bellatores fortes iusti vocãt

Fidelitas perfecta.

Adulatores dominis illudũt potius, quàm seruiunt.

Præfecti boni.

Lectus durus.

De adulatoribus aulicis.

CAP. XXXIIII.

LOCO superiori huius libri rectius iste titulus inter proditores promeruisset speciale capitulum, quàm hac retardata positione. Ea etenim horum artificum connexio est, vt vterq; veluti nouacula acuta, antequàm sentiatur, anticipet dolum: qui illicò detectus ingeminat cruciatum. Tres igitur regiones in Septentrione sunt, continua terra coniunctę, Gothia, Suetia, Noruegia: quæ licet austeritate suæ originis, & proprietatis nil minus, quàm adulari nórunt, aut nosse volunt, tamen ex Aquilonari Moschouia, Græca calliditate instructa, & ab Australi Cimbria, proprio & naturali ingenio prædita, frequentius prouenit, vt in prædicta regna plures perueniant adulatores, & detestabiles adulationes: quæ pro tanto pessimæ reputantur, & virulentissimę, quòd (teste Isidoro) ab amicitia relegantur, ab ipsaq; veritate longè abesse dignoscuntur, & coguntur: eiusq; rei inopia laborant magna fastigia, ac omnia possidentibus deesi qui verum dicat. Vna enim horum est contentio, qui blandissimè fallant, & quodcunq; dixeris, feceris ue, sine discrimine laudant, & assentando extollunt, vultum fingendo, & nutum, non autem mentem, & voluntatem loquentes. Astat enim, teste Terentio, turba Gnatonum, Ait quis, aiunt: negat is, quoq; negant. Et vt ex Plutarchi Moralibus colligitur, ii chameleonis naturę assimilantur: is enim omnem imitatur naturam, præter album. Sic adulator in turpibus nihil non imitatur, solum quod honestum est, imitari non potest. Vt etiam pictores illustrant lucida appositis vmbris, & obscuris: sic adulator laudans diuersa vitia, nutrit, ac fouet, quæ adsunt. Et vt aspides, quem percusserunt, torpore somnoq; necant, cùm harum virus sit omnium maximè insanabile: ita certissimam perniciem afferunt adulatores, qui sic inficiunt hominis animum, vt illi sensum sui adimant. Vt igitur pestiferum hunc morbum quis effugiat, ab his adulatoribus animum ad rationem

Nouacula anticipat dolum.

Moschi et Cimbri adulatores

Contẽtio fallentium vna.

Adulatorę vera proprietas.

Cameleonis natura.

Virus aspidum insanabile.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thaletis sententia.

traducens, ex Thaletis Milesii sententia seipsum noscat. Hac enim ratione perfacilè intelliget, verum ne sit, quòd illi prædicant: quo cognito adulatores huiusmodi ignominia notatos, quisquis sanæ mentis extiterit, longè abigendos censebit. Sunt & alia multorum militum aulica scelera, teste Pompo. Læto, videlicet rapere, stuprare, necare, incendere: in quibus & ipsi Principes plerique vsquequò delectantur, vt talium insolentia non punita tandem perimantur, tanquam à furiosis alumnis, quibus ansam præbuere peccandi. Accidit etiam sæpe, vt multitudo imperita bene de se merito viros iniuriis quàm maximis afficiat, & ex secundis rerum gestis ecco quodam impetu feratur, vt æquè domino ac hosti nocere videatur.

Principes insolentia militum interimuntur.

De crudelitate prædictorum adulatorum, proditorum, & aduenarum, sæpius in Regia ciuitate Stocholmensi sæuissimè perpetrata.

CAP. XXXV.

Stocholmia.

STOCHOLMIA celeberrimum emporium totius regni Suetiæ, immò Septentrionis est: in quod ex omni gente & natione, maximè autem ex Germania inferiore (vt verbis charissimi fratris, & antecessoris mei Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis in vita Regis Alberti vtar) ciues conscribi consueuerunt: & inter eos non raro miscentur illi, qui vel ob æs alienum, vel turpe aliquod facinus in sua patria nequeant commorari: hi crescentibus diuitiis solent sæpe naturam, quam paupertas occulerat, aperire, & patriæ, à qua benigna hospitalitate excepti fuerant, extremam moliri perniciem, maximè quando Principem talem assequuntur, sub quo omne libitum licitum esse putauerint. Tales igitur Teutones in ciuitate Stocholmensi tempore Regis Alberti CLXX. inuenti fuerunt: qui occulta conspiratione colligati, se Cuculla-

Holmēses ciues quales.

Principis cōniuētia emergūt pessimi ciues.

tos fratres appellitabant: creuitq; postea eorum numerus vltra mille quingentos. Horum studium præcipuum erat, coniectis in Sueones, & indigenas conuitiis, ad rixas, & lites prouocare, vt demum apud Regem delatos vita, aut fortunis, vel pariter vtrisq; spoliarent, prout postea actum est. Nam vt eos exquisitis tormentorum generibus crudelissimè dilaniarent, aptabant ex ligno serras, quibus eorum præstantiores ita vsq; mortem tormentabant, vt magis ad horrorem tam crudelis facti ingemiscere, quàm scribere oporteret. Tandem reliqui ciues Sueci sub mediæ noctis silentio ex arce Regia, vbi captiui detinebantur, per naues ad proximam insulam iactu ballistæ distantem Cheplinge dictam, exportati viui, in domo quadam inclusi digitis in perforato pariete cuneorum impressione affixis, superiecto igne combusti fuerunt, maiore quidem numero, quàm affirmari possit: nam vt oues colligati plures intrudebantur comburendi. De hac vrbe Albertus Crantzius in hunc modum meminit: Stocholm insigne Suetiæ emporium, insigni clade afficiebatur, nam de cœlo fulmine tactum, penè totum conflagrauit. Perierunt mille sexcenti homines. Sed miserabilius, quod sequitur: Fœminę proles, & sine numero puellæ nauibus res suas inuexere cum paruulis, at ob nimiam confluentium pressuram, incendium fugientium, in ictu oculi pariter suffocati periere.

Fratres cucullati 1500.

Serrę lignęæ.

Keplingen.

Ciues combusti Stocholm.

De origine, & situ huius regiæ.

CAP. XXXVI.

PRAECIPVAM hanc Sueonum ciuitatem, Regiam Stocholmiam, à fundamento illustris, & fortissimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, munisq;, & mœnibus fortissimis communiuit, in loco adeò opportuno, & necessario, atq; inuincibili, vt nihil vnquam commodius per eum excogitari potuisse credatur. Est enim locus torrentibus vndiq; munitus (quondam solis piscatorum vsibus vsurpatus) atq; inter aquam salsam, & dulcem ita positus, vt porta totius Suetiæ appellari possit. Prius enim Estones, Moschouitæ, Russi, Tauestihi, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandestinis incursionibus Sueones, nullam hostilitatem suspicantes adorti

Birgerus Ierl Holmensis regiæ fundator.

Aquæ salsæ ac dulces hac alluunt vrbem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Io. Archiepſ Vpſalenſis occiditur.

prædabantur: factaq; ingenti hominum ſtrage, liberè, & impunè, atq; maximis ſpoliis onuſti, in ſuas terras euaſerunt: quo incurſu Ioannem ſecundum Archiepiſcopum Vpſalenſem in ſua propria manſione Almerſteck occiderunt, & nonnullos alios clariſsimę ſtirpis, & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmia extructa, omnes & ſinguli diuturnam pacem aſſecuti fuerunt, hoſtes verò ſempiternam formidinem: qui viſo tam inſuperabili præſidio contra quoslibet inimicos in reliquum tẽpus erecto, à diripienda Suetia abſtinuerũt. Quam tamen Holmiam ſi quis obſidione cingere, viribuſq; ſuperare præſumpſerit, nunquàm proficiet, etiam ſi pertinax perſeuerare poſſet in omnimoda eius obſidione. Sita enim eſt in profundiſsimis aquis, & rapidiſsimis fluminibus, duas ſolùm portas longis interpolitis pontibus ex Auſtro, & Aquilone tenens: quæ portę, pontesq; plus Regibus Daniæ conſtant in fruſtrata impugnatione, quàm decem maiores ſui regni ciuitates. Nec obſideri poterit, niſi tribus fortiſsimis exercitibus in inſulis ſolida terra, & aqua diſtinctis: qui tamen exercitus nullo tempore à ſagittariis terrarum ſubitò congregandis ſecuri videbuntur. Probet qui velit, & inueniet terribiliora.

Portę duę totius ciuitatis.

Obſidio eius ſi et tribus locis & turmis.

De ſitu montis Bruncaberg extra regiam Holmenſem, & prœliis in eo factis.

CAP. XXXVII.

Bruncaberg.

EXTRA hanc Regiam vrbem verſus Aquilonarem plagam mons eſt, ſeu collis eminens, & arenoſus: ſuper cuius verticem, & obliqua latera, multorum principum, nobilium, ciuium, & plebeiorum acerrima certamina tam vetuſtis, quàm recentioribus ſeculis, tamq; per internos, quàm externos hoſtes ſunt commiſſa. De quibus, quia chariſsimus frater meus D. Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis complurima veriſsimè, nominatimq; in Sueticis, ac Gothicis tangit hiſtoriis, non eſt quòd iis repetendis faſtidio alſiciam lectorem: vno tamen ſaluo, quòd Chriſtiernus Rex Daniæ eius nominis primus, fugiendo ex hoc monte vrgentibus Dalacarlis in acerrimo prælio ad præſidia ſuæ bellicæ claſsis, quatuor ſupremos dentes ictu manualis bombardæ amiſerit, proinde

Certamina graueſsima i monte.

Chriſtiernus I. rex Danię ictu bõbardę amiſit anteriores dentes 4.

inde progrediens ætas in cantionibus & compotationibus meminiſſe gloriatur. Præterea Chriſtiernus II. fame, & morbo laborantem exercitum ſuum ægerrimè ex hoc monte transferre potuit per aquas, ad claſſem retro montes ante hanc Holmiam Meridionali ſitu conſeruatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potuit, niſi ſubdolis pactis ipſius vrbis, & regni Principi, & incolis ſub fide violanda obiatis, ſumptus, et eſcas neceſſarias à ſtulte credulis ciuibus pro eodem exercitu, immò ſua Regia menſa liberaliſsima donatione recepiſſet. Quomodo autem honori ſuo Regio pro æterno æuo conſulens ſatisfecit, dudum ante hanc relationem per alios relinquo pro parte enarratum, quòd ſcilicet rupta fide ſex nobiliores regni obſides ſecum in Daniam pertraxit inuitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni proditore, & turpi adultero, nomen ab euentu ſortitus eſt, licet plurimis prouincijs (teſte Lau. Valla) mos eſt, à lætiſsimis, clariſsimiſq; rebus locis ipſis imponere nomen, prout ſuperius de fluminibus, & portubus eſt oſtenſum. Erat etiam in hoc monte olim ſubterranea ſpecus, vbi aliquo tempore victitabant heremitæ: qui monita ſalutis præbebant exeuntibus ab ea vrbe, donec ſuperueniente hoſtilitate (qua frequentiſsimè ea ciuitas vexatur) aliorſum emigrarent, & locus ille in ſpeluncam latronum verteretur: quibus iterum purgata, repleta iacet humo, ne cuiquam deſeruiat homicidæ, vel ſcelerata negotia meditanti.

Cantiones.

Chriſtierni II. exercitus labo rat fame.

Brũcho ꝓditor

Heremitorium.

De paſcendis pecoribus in tectis obſeſſorum.

CAP. XXXVIII.

Obſeſſi.

ACCIDIT præterea vrbes obſeſſas adeò duris, & pertinacibus armis, terra mariq; comprimi, vt nihil ſolatii, aut alimentorum pro reſtauratione obſeſſorum inuehi concedatur, præter quod extremo diſcrimine, ac armata potentia ab hoſtibus ipſis violenter eripitur, ac importatur: fitq; multoties ea occaſione tam atrox prælium, vt pro raptu aliquot paucorum pecorum, plura millia pereant armatorum: dumq; funeſtius certatur pro beſtiis, campi replentur funeribus militum occiſorum. Sed nec eo cruore, furoreq; reprimuntur Viribus etenim primis annis, demùm (milite ſtragibus continuis diminuto)

Diſcrimen raptorum ouium vel iumentoꝝ.

Pecudũ raptores pereunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pecudes ī tectis aluntur.

artibus, dolis, & insidiis obsidentium surripiunt commeatum, presertim pecudes, quas secum abductas, in herbosis domorum tectis pascendas imponunt, ne defectu carnium recentiorum morbum incurrant, quibusuis ægritudinibus tristiorem, patria lingua Schorbuk appellatum, hoc est saucium stomachum, diris cruciatibus, & diuturno dolore tabefactum. Frigidi enim, ac indigesti cibi auidius sumpti, morbum huiusmodi causare videntur, qualem medici cachexiam vniuersalem appellant. Sed alibi latius: de quo, & similibus lib. XVI. nonnihil erit ostendendum. Quòd autem in tectis commodè pascuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis est attendendus. Aedificant enim domus lapideas, sublimes, ac amplas, ligneasq; : quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ exquisita industria tegunt, terram herbiferam quadrata figura à campis excisam superimponentes: quam submisso auenæ, vel hordei semine, firmioribus radicibus nectunt: quo fit, vt tecta huiusmodi pratorum virentium speciem, & virtutem æmulentur. Sed ne herbæ tectorum, prius quàm euellantur, arescant, vicissim cum pluuiis domestica diligentia aquas asperguntur. Ita necessitas homines fortes instruit, vt supra humanas vires obsidentibus resistant, & illudant, ac penuriam omni contempta aduersitate superent.

Schorbuk.

Cachexia.

Tecta herbifera

Herbæ tectorū.

Necessitas adin uenit artes.

De eodem.

CAP. XXXIX.

Rapina armentorum.

Frumētum sole tostum durabilius.

Potus species.

Incōmoda obsessorum.

Crudelitas hostilis.

Stratagema.

Cadauera boū aqua teguntur

Astutia furti palliandi.

ANCQVE artem, quotiescunq; arduissima hostilitas, & obsidio diuturna occurrerit, reiterare non omittunt. Nulla quippe rapina taliter inclusis opportunior esse creditur, quàm armentorum, dum omnibus aliis necessariis sumptibus sunt prouisi, vt superius de obsidione castrensi dictum est. Frumentum habent, quod sole in signo Cancri current tostum, purgatumue, per seculum durat. Potio etiam potu, ceruisia videlicet recenti, ac vetusta, immò & exoticis vinis, medone, melicrato, mulsa, ac pomorum, pyrorumq; musto, pyreto dicto, & reliquis solatiis non omnino carent: & si carerent, felicem eam reputant calamitatem, qua domini sui honorem, & vitam, secq; tuantur ab hostica crudelitate: cuius comparatione angusta fames, ægritudo, & ipsa mors suauior est obsessis. Agnoscunt enim quàm insolens, ferox, impius, inuerecundus, insatiabilis, truculentus, perfidus, atrox, & furiosus est hostis, qui ita sæuit, vt victis ignoscere nesciat, & si ignoscit, verbis: vtiq; factis crudelius sæuire consueuit. Quantum igitur ad simile stratagema pecudum, tradit Saxo lib. V. quosdam nautas leniendæ famis causa discurrentes, per littora pecus constrauisse: aut enim leuanda esuries, aut fame periclitandum erat. Armento cæso, nudata in nauim cadauera, detractis coniecere tergoribus. Quo comperto possessores pecoris classe prædones insequuntur: cumq; nautæ se impeti cognouissent, cæsarum boum corpora signatis funibus alligata, fluctibus occultanda prospiciunt, deinde si quid apud se quæsiti cadaueris esset, superuenientibus possessoribus perlustrandi licentiam tribuunt, affirmantes occultandis rebus angustos nauium angulos esse. Illi cadauere nusquàm reperto, suspicione in alios relata, reos prædæ innocuos arbitrati sunt: dum nulla rapinæ vestigia patuissent, alios sibi nocuisse putantes, fontibus ignouerunt. Hæc Saxo. Fortè si spiritum, & clauam Herculis possessores illi habuissent, ex funibus depressis, vt Hercules à boum mugitibus de Caco abigeo, saltem cadauera resumpsissent, vt Liuius I. Deca. lib. I. asserit. Sed longè periculosius stratagema

gema eadem Deca. lib. IX. in prin. à Samnitibus contra Romanos assumptum commemorat: sicitq; decem milites pastorum habitu ad diuersa loca prope Romana castra transmissos: quorum conformi relatione iidem Romani in loca insidiosa, & tandem sub iugum, & ludibrium, ac mortem missi sunt. Quo terribili exemplo rebus suis diligenter prouideat omnis superbus, & insolens hostis. Igitur locum herbidum Aquilonares obsessi supereffusa aqua reddunt tecta domorum, interim cùm alij abigant ab hostilibus pascuis iumenta: quæ cùm pinguia, atq; valida sint, plurimumq; necessaria obsessis releuandi sumptus causa, confestim mactantur. Predatoria tamen manus, vt pecudes abigat, semper erumpit in obsidione: alioquin incessis omnibus viis, per quas commeatus è terra & mari subuchi solet, fame domantur obsessi.

Milites decē in habitu pastorum.

Cautela.

Manus prædatoria.

Obsessi domantur subtracto commeatu.

De aquarum defectu subleuando.

CAP. XL.

Aquarum defectus.

Modus aquarū colligendarū.

Abundantia aq̄rū è niuibus.

Cęsaris ingeniū

OCCASIONE insuper hic orta super defectu recentium carnium, & forsitan grauiore aquarum, hic ostenditur modus Septentrionalium obsessorum, quomodo inter cętera necessitatis remedia etiam curam inant de aquis inueniendis. Euenit nanq; obsessis tanta scaturientium, aut putealium aquarum (ob hostile impedimentum) penuria, vt vel se dedere cogantur obsidentibus, vel incurabili morbo, vel inuitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium, ciuitatum præfecti, velis, vel telis concaua flexura, longaq; extensione è superioribus tectis suspensis, ac dilatatis, & funibus cuncato situ versus ima depressis, desuper casuras pluuias, aut rores præstolari disponunt. Nec frustra: quia imbres frequenti niuium resolutione adeò copiosos torrente sole è montibus descendentes excipiunt, vt cunctis tam hominibus, quàm bestijs sufficiant ad optatum vsum, & necessitatem. Nec ea prouidentia Cæsar ipse in classica expeditione lib. III. Commentariorum dignoscitur caruisse, dum obsessos ita coarctaret, vt necp lignandi, necp aquandi, necp naues ad terram colligandi potestas fiebat. Erat enim res in magna difficultate; summiscp angustiis rerum necessa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riarum premebantur, adeó vt cogerentur ſicuti reliquum commeatum, ita ligna, atq; aquam nauibus onerariis ſupportare. Atq; etiam vno tempore accidit, vt difficilioribus vexati tempeſtatibus, ex pellibus, quibus erant tectæ naues, nocturnum excipere rorem cogerentur inuiti: quas tamen difficultates patienter & æquo animo ſufferebant, neq; ſibi nudanda littora, & relinquendos portus exiſtimabant. Denum qui venas ſalſi maris arcium fundamenta, vel fontes intrantes habent, per vaſa arenis plena pluries diſtilliando purificant, & inueniunt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem vſum, & æquè bonam per hanc ſimplicem artem, prout ante paucos annos quidam patricii Veneti (qui in ſalſis aquis, & alga habitant) talem diſtillandi modum à quodam alchimiſta ſunt mercati: quod fortè vti paucis dubiosè prodeſſe viſum eſt, ita parum releuare potuerit publicum defectum, & querelam quam augere videntur in ſumma æſtatis ſiccitate, qui aquas venales è terra firma in nauibus reportant, in quibus calcem non coctam recenter conduxerant in vrbem. Sæpe & vidi, & condolui ſuper hoc iniquo, & pernicioſo quæſtu, quòd nulli, vel pauci eum conſyderárunt.

Ros nocturnis pellibus excæptus.

Aquæ ſalſæ diſtillatione dulceſcunt.

Peritia alchimiſtarum.

Aqua venditur in medio aquæ.

Quæſtus pernicioſus.

De panum defectu ſubleuando.

CAP. XLI.

INGRESSVRI Gothi, Sueciq; hoſtiles terras Moſchouitarum, ſæpe reperiunt eos ob aduentum formidabilis exercitus, nedum ad latebras ſyluarum, ac rupium repentè fugere, ſed & quæcunq; ad vſum humani victus neceſſaria ſunt, domibus incenſis ſecum in vaſtam ſolitudinem aſportare, nil penitus, quod mandi poterit, venturo hoſti relinquentes. Quo caſu prouidi exercitus præſides more veterum Gothorum, ne prius fame, quàm ferro numeroſus exercitus corruat, bonam ſiliginææ farinæ quantitatem in ſaccis ad hoc diſpoſitis, retro ſellas equitum vnà cum lamina ferrea alligare ſolent, conſeſtimq; vbi res poſtulat, igne ſtructo, laminæ ferreæ ſuperpoſitæ paſtas imponunt panum tanquam in clibano conficiendorum: qua nihilominus lamina more clypei (in cuius modum formata eſt) corpora ſua protegentes, geminam ac ſummè neceſ-

Moſchouitæ fugiẽtes ꝓprias ædes cõburũt.

Farinæ compoſitio.

Lamina ferri ignita loco clibani.

ſariam militaris induſtriq; opem ex vna re prudentiſsimè mutuare videntur. Faciunt etiam panes ſubcineritios ex farinæ maſſa ſubtilibus arborum populearum corticibus, & foliis inuoluta, igniti ſq; cineribus cooperta: qui etſi viles eſſe videntur, primum tamen voracitatis ardorem eligibilius tollunt, pluſq; durioribus ſtomachis conueniunt, quàm quiuis alter primarius, vel ſecundarius panis. Eſt præterea tertius modus facilior ſupradictis, quo in planis montibus, qui ſæpius occurrunt, panificia fiunt. Struunt enim copioſum ignem in vna, atq; altera, & tertia montis parte (quia vndiq; gratis habent ligna) donec ſufficienter calefacta, purgataq; eadem parte, paſtam rotunda, lataq; forma ſuperimpoſitam citius decoquere poſſunt. Interim tamen propinquam, & continuam montis partem eodem igne auctis combuſtibilibus ſuccenſam, pro noui panis decoctione diſponunt, eamq; priori modo purgatam, ſimili vſui commodiſsimam reddunt, eoq; compendio plura millia panum breui conficiunt: quorum ſatietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus, terras inimicas ingreditur, & vbilibet eaſdem (niſi pactis obuiatum fuerit) cædibus, ac flammis euertit: tantiſq; onuſtus rapinis egreditur, vt nulla, vel exigua reputetur perpeſſa calamitas, quam tantis ſolatiis, & diutiis viderint compenſatam. Quòd autem milites bellatores ſine mulierum miniſterio quibus hoc officium apud omnes Septentrionales conuenit) panes conficiunt, nemini videatur abſurdum, cùm hoc caſu, & ſimilibus publica conſtringit neceſsitas, & ſortium virorum arbitraria voluntas, prout Plin. lib. XVIII. cap. XI. latius exequitur, aſſerens, piſtores Romæ non fuiſſe ad Perſicum vſq; bellum. Annis ab Vrbe condita DLXXX. ipſi panes faciebant Quirites. Cæſariani milites contra Pompeium pugnaturi, herbaceo pane vſi ſunt, vt Pompeius diceret ſe contra beſtias pugnaturum, & fugandum, prout accidit, erant enim multi à paucis ſuperati. Quales autem Aegyptii decoquunt panes ex aquaticis liliis, vel potius earum radicibus lotis nuncupatis, pomi quantitatem habentibus, breuitatis cauſa videat, qui velit, Herodotum lib. II. hiſtoriarum: cuius exemplo non dubito etiam in Septentrione tales inueniri radices, & frutices, vnde panis neceſſarius pro extrema fame arcenda formari poſsit, etiam radix iuniperi, quam Iob XXX. cap. pro cibo tradit.

Panis primarius, & ſecundarius.

Panificia fiunt i motibus plãis

Exercitus integer cõpendioſè fouetur.

Præda ſolantur afflicti.

Mulieres decoquunt panes.

Panes faciebãt Quirites Romæ.

Radix liliorum pro pane.

Radix iuniperi

De Græco ingenio conficiendi panes.

CAP. XLII.

Auaritia & pfidia præfectoꝝ noxia.

QVANTVM stupida ignauia, ac detestabilis auaritia perfidorum præfectorum obesse solet Principibus armaq; præcipuè tractantibus in campestri, siue classica expeditione, inter alia celebris autor Procopius lib. III. Vandalici belli demonstrat. Refert enim Belisarium Iustiniani potentem præfectum, dum venti non flarent, bellicam iussisse classem in anchoris persistere saluam, vt milites interea plures conscriberet, nouoq; ordine collocaret, ac reliquos duces ornaret. Quibus administratis, cùm aliquandiu expectando ventos

Belisarius.

Io. præfectus Iustiniani auarissimus.

moraretur, plures morbis correpti, ex causa interiere. Ioannes quidem præfectus prætorii erat cum in aliis detestabilis, tum vehemens in ea commentando, quæ publicè sint ad hominum perniciem per auaritiam accessura. Panem, qui in exercitu fertur, bis est consuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, ne breuiter corrumpi possit. Verùm eundem pondere à primo deficere, è quarta saltem parte necesse est. Ioannes itaq; cogitans, quonam modo artoptis, ac pistoribus minus lignorum, ac mercedis daret, nec tamen pondere deficeret, crudum adhuc panem in publicum balneum ferre, ac in locum, vbi ignis vigebat, collocare iussit, donec vehementer coctus videretur: deinde in culeis positos nauibus immisit. Postquàm verò classis apud Methonem fuit, panes soluti omnes rursus in farinam reuersi, marcidam quidem & tabidam, ac viritim minutatimq;, illis verò qui in dignatione aliqua essent, per medimnos & modios, distributi fuere. His itaq; milites æstatis tempore in loco etiam æstuoso pasti, in morbos facilè inciderunt, perieruntq; non minus quadringenti: plures etiam interiissent, ni Belisarii prouidentia his prohibitis in regione conquisitos alios panes dare iussisset. Imperatori deinde de hoc conquerendo scripsit. Ille quanquàm rem detestari visus est, attamen artificem tam truculentum, & auarum, nulla tunc pœna plecti iussit.

Panis biscoctus durabilior.

Modus auarorum.

Panes resoluuntur in farinã.

Milites 400. pane putrido periere.

Artifex truculentus.

De pœna

De pœna defraudantium annonam.

CAP. XLIII.

TALEM tamen Reipublicæ defraudatorem, teste Cassiodo. lib. VI. Theodericus Gothorum Rex præfecto annonæ sacratissimæ vrbis Romæ scribens, vt publicum hostem, defraudatorem, & furem punire iubet, dum non licet aliquid furari de populo. Nam quod in ciuitatis damno committitur, silentio non celatur. Nescit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. Iubet ergo, vt pœnam distringat in fraudulentos, & panis pondera velut æquus examinator intendat: solicitius auro pensetur, vnde à Quiritibus viuitur: quia gratior est lætitia fauentis populi, quàm copia pretiosissimi metalli. Vbiq; redundet panis copia, vt tam magnus populus tanquam vna mensa satietur. Officina pistorum, cibiq;, & munditia panis exigatur. Nam si querela panis, vt assolet, concitetur, prouisio vbertatis seditiones ciuicas momentanea industria soluet. Ideoq; prospiciatur, ne quid à populis conquerentibus excedatur. Non immeritò Pompeius vocatus est Magnus, quia sagacitate populum à penuria liberauit. Nec minor laus est dispensationem probabilem facere, quàm frumenta colligere, quando in quauis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla seruetur. Quid interim leges decernunt contra crudeles dardanarios, publicæ vitæ oppressores, videant Reipublicę conseruatores.

Fur publicus.

Plebs tacere nescit.

Lætitia fauentis populi gratior è pretiosa moneta.

Industria momentanea soluit ciuicas seditiones.

Pompeius Magnus cur sic dictus.

Dardanarii cruderes.

De pabulorum defectu subleuando.

CAP. XLIIII.

FIT quandoque ob intolerabilem solis ardorem, aut niuium repentinum casum, & densitatem, tanta inopia communis pabuli iumentorum, vt neque fœnum, neq; palea, aut alia legumina nascantur, quibus hominum, & iumentorum consulatur necessitati. Quo euenit, vt incolæ huiusmodi penuriæ occurrere volentes,

Ardor nimius & nix copiosa sterilitatem causant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fames obsessis onerosa.

Fames leuatur his rebus.

Cõtrarietates tẽpoꝛæ formidabiles.

Prognostica famis.

Prouidentia ruricolarum.

Rex caristię.

Barkakoning.

Canes ipinguebãtur, et hoies fame macerabantur.

Teias rex Gothoꝛ in Italia

Ariminum.

Cæsena.

Equi alunt culmis lectorum.

Cæsar contra Pompeium.

omnimodam diligentiam faciant, quò talibus angustiis omne genus tormentorum superantibus, vitamq; auferentibus, opportuna remedia opponantur, præsertim cùm hæc omnia propè mortifera sint, & nimium onerosa: obsidione tamen clausis intolerabilissima: intus nanq; omnium rerum penuria, foriscp impacabilis hostilitas obiecta videtur. Quo casu plurimum proderit inhabitantes anteacto tempore æstatis more formicarum fuisse solicitos, vt arborum folia, ramos, frutices, thyrsos, fungos, muscos, suberes, & cortices arborum cauta prouidentia in priuatis horreis, pro simili venturæ hyemis penuria, habeant recollectos. Experientia enim elapsi temporis agricolas docuerat, vt de talibus haud negligant assumere prouisionem. Nec frustra: quãdo enim hyemes sine procellis, vel sine tẽperie ver, aut æstas sine ardoribus semini congruentibus, aut autumnus sine pluuia notatur ab incolis, & præsertim duobus elementis frigoris perpetui, & contrariæ siccitatis, non dubitant, quin arida terræ nascentium penuria sit ventura. Qui verò foris equestres sunt, & in obsidione continua præliaturi, multò facilìori remedio gaudent, quàm obsessi, quòd ruricolæ de supradictis frondibus, fruticibus, ac foliis sunt prouisi, imò & de futuro semine pro agricultura continuanda: in quo tamen vim quandoq; ab impiis præsidibus, & Regibus, equos potius saginari, quam agros seri cupientibus, præter omnem æquitatem patiuntur. Hocq; impietatis facinus Regi Christophoro Bauaro attribuitur, vt toto æuo Rex caristiæ (ne quid deterius de corticibus arborum dicam) appellaretur. Plus enim visus est equos, & canes suos æstimare, ac magnificare, quàm omnes fideles incolas suorum dominorum: potiusq; in Suetia, ac Gothia Christianis hominibus alimoniam tempore publicæ famis eripi passus est, quàm equis, & canibus Regiæ aulæ. Igitur ad præsentem iumentorum famem, bonum lectorem remitto ad historiam charissimi fratris, & antecessoris mei Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis lib. XIIII. cap. XXI. de fortissimo Rege Gothorum Teia in Italia præliante, quòd positis castris iniquo loco, & tempore inter Ariminum, & Cæsenam tanta nix cecidit, quantam nulli homines anteà memi-nerunt, diuq; durans terram contexit, vt necessarium fuerit equos, & iumenta alere culmis tectorum: quare tum pabuli inopia, tum frigorum magnitudine, magna equorum vis hyeme illa consumpta est. Nec dissimile incommodum Cæsar ipse memi-nit lib. III. contra Pompeium eo modo: Erat summa inopia pabuli, adeò vt foliis ex arboribus strictis, & teneris arundinum radicibus contusis, equos alerent: frumenta enim, quæ erant intra munitiones sata, consumpserunt &c. Et quod infelicius aliquando visum est, nec pabulandi, nec frumentandi tempus, aut occasio permittebatur.

De crude-

De crudelitate Domaldri Regis, & maxima fame, & exitu Longobardorum.

CAP. XLV.

Domaldrus rex

Rex impius oẽs ministros hẽt impios.

Frumentũ eqs datum.

Pecunia corrasa

Suetia fertilis.

Remediũ leuandæ famis sacrificare regem.

Rex alligat & comburitur.

Abundãtia frugum rediit.

Vomeres in gladios conuersi.

Regnum Lõgobardorum.

VANTVM igitur ad gesta Regis Christophori superiori capitulo allegata attinet, notandam esse velim similem crudelitatem cuiusdam Domaldri LXIII. Regis Suetiæ interni, lib. VII. historiarum D. Archiepiscopi Vpsalensis annotati: sub quo extrema felicitas regni erat, quando eius satellites in speciem defensionis patriæ, atcp innocentiæ comparati, ore quidem iustitiç & æquitatis ministros se affirmabant, re aũt vera hostes erant ciuiũ, omniscp honestatis, et virtutis. Quicquid enim vsquam in frumentis erat, id suis equis deuorandũ apponebant, cùm interim infelices parentes viderent liberos suos, nõ supplicante ad panem frumento, fame atcp inedia perire, ipsiscp pariter cum eis in fata concedere cogerentur. Non enim in loculis, vnde emerent, habebãt, nec qui venderent, inueniebantur. Tantum quippe ab huius Regis patre Visburo spoliati fuerant, vt nec agris seminandis, nec liberis in vita conseruandis sufficerent. Quocirca cùm fames non modò Gothiæ regnum, sed & Suetiam (quæ omnibus rebus ad humanum victum necessariis abundare consueuit) tam acriter inuaderet, vnicum remedium à templorum Pontificibus, qui Othino idolo Vpsaliæ ministrabant, contra præsentissimam omnium terrarum Septentrionalium ruinam persuadebatur, videlicet quòd Regem Domaldrum, tanquam atrocem humani generis hostem, vinculis constrictum apud Vpsaliam deæ Cereri (cuius cultus illuc ex Græcia peruenerat) immolarent. Quod quasi ex deorum oraculo prodisset, æquè celeriter factum, vt dictum erat. Siquidem à consternato populo Domalder compeditus alligatur, deinde ex Gothia in Vpsaliam ductus, grata victima Cereri, siue genero eius Plutoni immolatur. Post cuius fata frumentum, rerumcp omnium abundantia longè latecp successit. Refert præterea idem Archiepiscopus lib. VIII. historiarum suarum cap. XVII. famem fuisse validissimam in Suetia, & Gothia: non tamen ob terræ sterilitatem, quę superabundantem panem, & potum cultori rependere consueuit, sed quia agricolæ vomeres in gladios continuis annis pugnantes, conuerterant. Et hinc est, quòd sortibus in vrnam transmissis, maxima pars populi sedes nouas quæsitura emigraret à propriis terris, atcp deinceps in Italia constitueret regnum Longobardorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De maxima fame Longobardiæ, & aliarum nationum Italiæ, & Hispaniæ.

CAP. XLVI.

Datius antistes Mediolanẽsis.

PERACTIS demum aliquot annis (referente prędicto autore ex Datio antistite Mediolanensi) tam arcta caritate annonę in sua dioœesi laboratum est, vt prœterquàm quod fœda, & obscœna multa ederentur, reperta sit mulier, quę fame adacta, à filii carnibus non abstinuerit. Laborabatq; per hæc tempora duplici malo Italia, Vrbis obsidione, & fame

Fames miseran dę mulieris. Roma duplici malo pressa.

teterrima, publicaq; terrarum & populorum discordia. Prœualescente autem fame, prœclusis itineribus diu tolerari non potuisset, nisi milites noctu iam maturis segetibus furto aliquid frumenti ex agris corripuissent, magnoq; pretio vendidissent. Hinc secuta pestis Romam afflixit: nata etenim erat ex cibis abominandis, ad quos coëgerat obsessos famis magnitudo: quam, sicuti & aliam afflictionem, passa est Roma, quòd toties à fide Gothorum ad Græcas glorias defecisset. Ideoq; res Romana in tantis difficultatibus, & angustiis versabatur, vt ciues potius mortem optarent, quàm vitam inter ipsos Græcos tot miseriarum generibus cumulatam, diutius prorogare, belumq;, famem, pestem, & omnem miseriam cum summo dedecore, & horrore sustinere: vbi non ignorarent Gothos in tota illa obsidione nec templum, nec sacerdotem violasse, sed liberè eos rem diuinam agere permisisse. Quanta etiam fames in Hispania sub tribus Gothorum Regibus, Fridigerno, Alatheo, & Safra fuerit, ipse Archiepiscopus Gothus Vpsalensis clarè meminit in prin. lib. XV. Deinde XVI. lib. cap. XXIII. eadem natio Hispanica intolerabili alimentorum, & frumenti penuria, tantaq; fame premebantur incolę, vt plurimi eorum relicto patrio solo, nouas per orbem sedes quęrere cogerentur. Meminit etiam Liuius lib. I. belli Punici, licuisse ad Erycem populo Romano, si voluisset, vltimo supplicio humanorum, fame interficere. Demum III. lib. Romanos Casilino suis conclusis militibus fame pressis, per dorsa fluminis frumentaria vasa misisse, immò illusa custodia Hannibalis, nuces cratibus exceptas pro fame leuanda destinasse: iisq; non sufficientibus, ad hoc ventum est, vt lora, detractaq; scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua, mandere conarentur, nec muribus, alióue animali abstinerent. Omnium tamen miserrimum genus mortis est, frigore, & fame perire. Tanta etiam (teste Mechouita) quondam in Polonia erat fames, vt raptis è patibulis furum cadaueribus incolæ vescebantur.

Romani fastidiunt Græcos.

Gothi nullũ tẽplum vel sacerdotem in obsidiõe violárũt.

Hispani premebantur fame.

Liuius.

Fames vltimũ supplicium.

Fames horrẽda

Mors miserrima.

LIBRI NONI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLIS NAVALIBVS
LIBER DECIMVS.

PRAEFATIO.

Loca bellorum

TOLERABILIA satis viderentur præmissa campestria certamina, latè per rura inter montes, valles, rupes, cauernas, abrupta præcipitia, paludes, voragines, syluas, insidiosas speluncas, & feroces bestias (quandoq; ob leues offensiunculas) in mille tormentis perpessa, quòd infelices bellatores periclitentur, & sanguinem fundant, nisi & reliqua viscera in classicis congressibus vastissimi gurgitis impacabili stimulante furia, & ferocia, inter monstra marina recolligerent dilaniandа: quod eò formidabilius plerunq; euenit, quò periculosius igniuomis armis, elementorumq; potenti bello pugnatores huiusmodi mediis in aquis obiiciuntur interimendi. Nec locus, aut natio reperitur in orbe, quo non grassetur hoc infelicissimum malum, quemadmodum infinitis exemplis ostenditur vbiq; fuisse factum, atq; impacabili furore timetur agendum. Meminit horum naualium prœliorum egregius Danorum historicus Saxo Sialandicus, in vita Frothonis, & præcipuè Regis Haraldi, quòd hæc contra Ringonem Suecorum Gothorumq; Regem, nedum cruentissimo, sed infelicissimo congressu, & exitu fuissent assumpta. Similiter & Albertus Crantzius in historiis Aquilonarium regionum, ac post omnes alios charissimus antecessor, & frater meus Io. Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, qui atrocissima bella facta memi-
nit in Aquilonaribus regnis, prout ipse testatur, & infrà pro parte referuntur exempla, quomodo scilicet robore nauium, virtute militum, agilitate & arte rectorum, & scientia remigum, maximo terrori bellici conflictus inimicis esse solent, prœsertim naues igniferę: quæ magis ad incendendum obliquo rostro deputantur, quàm ad prœliandum.

Quo fit, vt ignibus haud absumpta, clade tristiore suffocentur in aquis.

Loca bellorum Causæ leues bellorum.

Arma igniuoma.

Bella semp. imminent.

Saxo.

Crantzius.

Archieps Vpsalensis.

Virtutes victoriæ obtinẽdæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

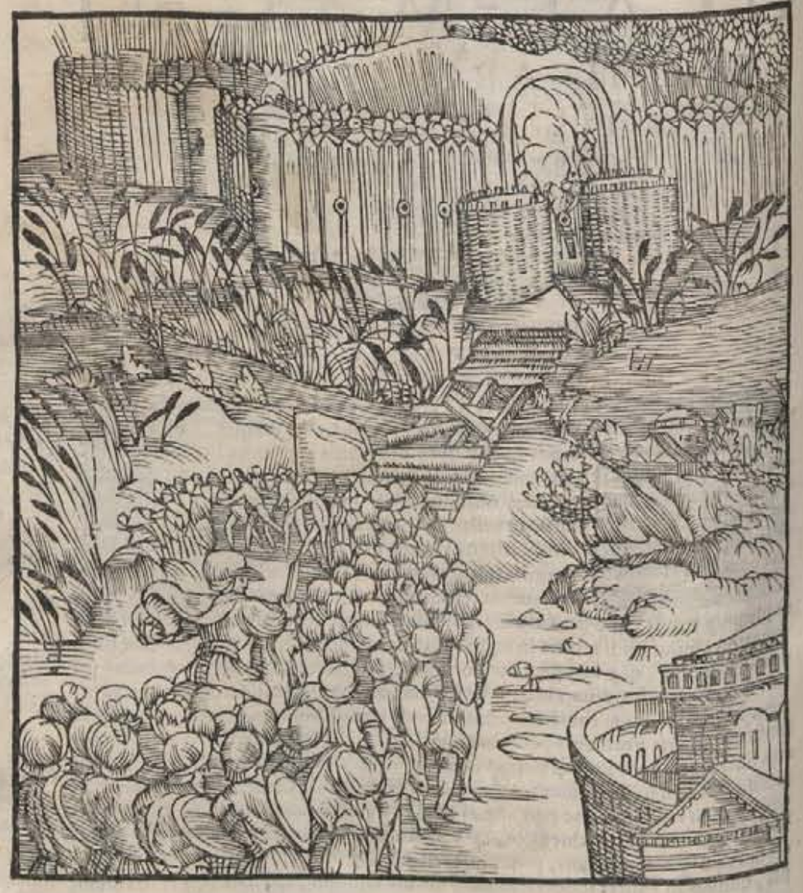

De præliis

De præliis paluſtribus, & ruptis pontibus.

CAP. I.

NOTA Septentrionalis regio ferè montoſa, ac nemoroſa eſt (vt ſuperioribus duobus primis libris extitit declaratum) habetq; loca plurima naturaliter tam aquis, quàm rupibus ab hoſtium incurſibus præmunita, ita vt contra equeſtrem, vel pedeſtrem exercitum paucorum manu ſecuritatem inueniat ferè vbiq; optatam: immò & plurimę paludes ita inuiæ, ac cœnoſæ ſunt, ac profundæ, quòd vix etiam in algidiſsima hyeme congelari videantur, vt pedi tem ſufferant leuiter gradientem. Taliſq; inter cæteras, a lioquin valde voraginoſas, locus Rotabro, id eſt Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia ciuitate Stocholmenſi prædicta diſtat: de qua ciuitate cùm remotius prædandi cauſa hoſtilis exercitus ab exernis inimicis, Germanis, vel Dacis aduectus in terras opulentas exire præſumpſerit, illicò mediis ſyluis incolarum congregatorum munitionibus, & ſagittis retruſus, vnde exierat, reuertitur, vel viribus auctis incolas ipſos cedere cogit in alium, quem poterunt, locum: ſicq; (quod raró accidit) ad hunc paluſtrem pontem profugientes, immobiles in quocunq; acerrimo certamine perſeuerant. Rupto nanq; longiſsimo ponte ligneo, ac ſtricto, vtroq; latere voraginoſo, non eſt quòd hoſtis vllam inueniat occaſionem naturæ vim inferendi, fortiſsimis viribus premunitæ. Habita ſunt hoc in loco ſæpius atrociſsima bella diuerſorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhythmate paſsim vſq; in hunc diem conuiuali more exhilaratis vocibus, & iubilo fieri ſolitę atteſtantur, videlicet quòd arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumq; induſtria, & fide, parta ſit victoria, & ampliter augmentata.

Loca munita in Aquilone.

Paludes cœnoſę.

Pons putridus vel ruptus.

Rotabro.

Certamen propter pontem.

Bella atrociſsima.

Bella atrociſsima.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De forma, & vsu antiquarum nauium Septentrionalium.

CAP. II.

Exteri hostes infeliciter pugnant.

PALVSTRIVM bellorum progressus & exitus in Septentrionalibus regnis, hanc sortem & vicissitudinem circa externum hostem retinent, vt rebus infeliciter (quemadmodum frequentius ob locorum ignorantiam accidit) gestis, per inuia, ac deuia, syluarumq; compendia ad nauigia certo loco repositā, refugium habeant duces: dumq; ab initio, quoties vnus alterum, aut pariter ambo alterutrum se mutuo leui forsan ratione ad prælia prouocabant, continuum iter habuerunt, vtputa propter raptas virgines, aut arripiendas (prout Saxo Danorum historicus in Aquilonaribus regnis inter potentissimos Principes frequenter meminit, etiam interueniente cruentissimo bello, fuisse factum) inglorii, & non sine clade redierunt. Forma igitur vetustarum nauium iuxta fluctuum breuem, vel spatiosum cursum, lata, vel oblonga fabricatur: veluti in mari Oceano versus Norwagianos, vbi spatiosæ, sicuti Hispanici maris, vndæ longas, latasq; recipiunt nzues: quemadmodum in mari Gothorum, Sueonumq; littora

Raptus virginū

Naues iuxta vim fluminū fabricantur.

littora alluente, breuia, latasq; nauigia, oneraria præsertim, obstrictas, sæpiusq; reflexas vndas, adesse oportebit. Antiquitus vnaquæq; prouincia, etiam à mari distans, penes littora in aliquo tuto portu, & plerunq; in littore, sub tecto seruabat naues suas, & earum singula armamenta: quales in littoribus Norwegiæ, & demum Suetiæ vidi. Quæ quidem naues ingruente necessitate, subito motu ad vsum imposítis instrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit, in aquam, & expeditionem in magno, vel paruo numero, iuxta Principis edictum emittebantur: quæ tamen ita signis, coloribus, & nominibus distinctæ erant, vt quocunq; classico surgente cum hostibus congressu, semper sine confusione nutu suorum præfectorum dirigerentur: nisi rapida vertigine ventorum, præsertim Circii, plusquàm aduersa classe disgregentur in mari: is enim ventus quasi exitialis hic est, vt Hellespontici Subsolanus.

Nauigia breuia in Aquilone.

Naues i littore seruantur sub tecto.

Naues noibus & coloribus distinctæ.

Circius ventus.

De alia specie nauium Septentrionalium.

CAP. III.

Nauium noia.

OMISSIS pluribus nauium generibus, forma quidem cum aliis quarumlibet aquarum nationibus ferè congruentibus, sed nomine patrio discrepantibus, de his solis hic mentio fiet, quæ communiori vocabulo generali notitia demonstrantur, vt sunt naues actuariæ, onerariæ, lembi, lintres &c. Hippagogæ, quæ ob multitudinem equorum ab Aquilone vltra mare ad Germanos euehendorum, maximæ, ac multę sunt. Præterea bellicæ naues, quarum vna Gostaui Regis Suetiæ tantæ magnitudinis erat, vt mille armatos, naucleroscp trecentos, qui optimi bellatores sunt, vnà cum aliis ingentissimis nauibus classico certamini deputatis, emittere posset. Præterea idem Rex primus vsum biremium, triremium, ac quadriremium circa annos Domini M.D.XL. in mari Gothico, ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali stipendio conductorum, introduxit, maximè vt prædones Moschorum, ac Esthonum pluries violatis in duciis terras suas inuadentium, celerius corripiat, vel captiuet. Iamq; gens sua Finnonica lignariæ artis pertissima, ea compagine & robore, vel forsitan me-

Nauis 1300. hās naucleros.

Triremiū vsus &c.

Artifices Venetiæ i aqlone.

Finnonica gēs.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Naues 60. belli cæ vno menſe Venetiis fabri cantur.

Ianuenſes.

Naues bellicæ 220. diebus 45. fabricatę.

Bellum Punicũ

Compendium Aquilonariũ in nauibus fabricandis.

Noĩa itẽ alia nauigiorum.

Nauis ingentiſſima.

Nautarum 14. millia.

liore, triremes conficere nouit, vti inſigni induſtria apud Venetos fieri vidi: ſed vix ea celeritate, vt omnibus neceſſariis ad nauigandum, velificandumq; cum armis, & bombardis, ac commeatu LX. vel amplius ex rudi ligno ſpatio vnius menſis more Venetoꝝ, & ſortè Ianuenſium, vſque ad bellicum congreſſum educere poſſunt, prout primo Punico bello claſſem Duilli Imperatoris ab arbore exciſa LX. die nauigaſſe memorię, pditũ eſt. Cõtra verò Hieronem Regem teſte Pli. lib. XVI. cap. XL. CCXX. naues effectas diebus XLV. tradidit L. Piſo. Secũdo quoq; Punico bello Scipionis claſsis XL. die à ſecuri nauigauit. Tantum tẽpeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Verùm his dimiſsis exoticis, licet pulcherrimis exemplis, vnum certum eſt compendium, propter omnigena fabricandarum nauium reperabilia inſtrumenta, celerrimè conficiendi nauigia in Aquilone, vt vix melior, aut opportunior ſit in alia parte Europæ, ſi ita artifices in promptu eſſent, ad cætera feſtinanter dirigenda. Habebant præterea lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, ſcaphas, & ſimiles. Lintres præterea plurimum in vſu apud Septentrionales ſunt, eò quòd facilè è grandibus lignis abietinis, & quercinis cauantur, XX. vel XXX. hominum capaces: ſed qui minoris quantitatis ſunt, piſcatorio vſui deputantur. Meminit etiam Perottus in Commentariis ſuis, quendam Triphonem cognominatum ad quinquaginta longitudine (vt etiam Plutarchus refert) ducentorum octogenúm cubitúm, latitudine quadragenúm & octonúm ratem, ſeu nauigium habuiſſe: in qua remiges fuerunt vſq; ad quatuordecim millia, nautæ quadringenti, armatorum tria millia. Sed hæc nauis vt magnæ molis, oſtentationi potius, quàm vſui fuit.

De impugnatione nauium, vel arcium per promones.

CAP. IIII.

Promer.
Promones.
Dromones.

Dromades.

ENERA horum nauigiorum Gothica, ac Suetica lingua vocantur Promer, vel Promones, cùm ficta declinatione flectantur, Græcoq; vocabulo Dromones, vel Dromades. Sunt autem Promones ſubductiores naues, tabulatis vndiq; ad propugnaculi, caſtrine ſpeciem communitæ, cęteris grandibus nauigiis fortitudine remigum in tranquillis aquis velociores. Vel ſecundum Procopium lib. III. de bello Gothorum, Dromadas Græci appellant naues, mœnia vndequaq; lignea habentes, opportunis locis perforata,

perforata, ad ſagittas, ac cætera tela in hoſtes emittenda. Vel vt alibi aſſerit, quòd ex foraminibus ipſis hoſtem poſſent è tuto ferire. Ducentas igitur dromadas Beliſarius in Tyberim miſit, quibus frumentorum ſolatium diutina obſidione incluſis Grę-cis, licet non incruenta victoria, ſubuenit. Habebat etiam Iuſtinianus ſubſidiarias naues ex Aegypto XCII. longas, ſupernè tegminibus contectas, ne remiges ab hoſtibus lædi poſſent, teſte eodem Proco. eodem libro. Quantum verò ſtudium Theodericus Rex Gothorum circa huiuſmodi dromones habuit fabricandos, Caſsiodo. lib. V. Epiſtolarum teſtatur his verbis: Cùm noſtrum animum frequens cura pulſaret, naues Italiam non habere, vbi tanta lignorum copia ſuffragatur, vt aliis quoq; prouinciis expetita tranſmittat, Deo nobis inſpirante, decreuimus mille interim dromones fabricandos aſſumere, qui & frumenta publica poſſunt conuehere, & aduerſis nauibus, ſi neceſſe fuerit, obuiare. Nec ſegnius executum eſt, quàm Regio edicto commiſſum. Affuit enim claſsis tanta præfectorum, & artificum induſtria celeriter conſummata, quæ vix æſtimari poterat inchoata, Rege affirmante: Qui peregrinos claſſes optabamus aſpicere, nunc mittamus aliis & terrorem pariter, & decorem. Non habet quod Græcus nobis imputet, aut Afer inſultet. Illud apud nos inuidi vigere reſpiciunt, quod illi arduiſsimo pretio vix obtinuere. Vnde vt tam validam claſſem apud Rauennam congregatam, & numero, & viribus ampliemus, publico edicto decernimus, omnia ligna pro dromonibus fabricandis neceſſaria, per vtranq; Padi ripam, nullo obſiſtente, iubemus abſcindi. Vtilitas nempe publica, ſicut ad cõſeruationem reſpicit omnium, ita perfici debet ſtudio, ac labore cunctorum. Volumus etiam hoc exemplum à noſtris prædiis inchoare, vt nulli grauis ſit iuſsio, quæ iuſtis legibus Principis auctoritatem non abſoluit. Volumus etiam, vt nihil ad lædendum poſſeſſorem ſtudioſè videatur inquiri, niſi quod ad noſtram, & publicam vtilitatem neceſſariò præſumatur acceptum. Nec exquiratur aliquis à domino, quod poſteà publico nõ dicatur acquiſitum. Ligna ſylueſtria iubemus cędi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abſcidi. Talia nobis proſunt, qualia noſtros grauare non poſſunt. Quantum igitur ad dromones Gothicos attinet, hoc conſyderandum eſt, eos vix aquis ad duos, vel quatuor pedes immergi, etiam ſi multis, grauibuſq; armis bombardis totaliter onerantur: quia longi, latiq; ſunt, & ex fortiſsimis lignis conſtructi, & ferreis clauis compaginati, ſpiſsisq; tabulis cuneato tecto dependentibus muniti: & ob id quibuſcunq; denſiſsimis inimicorum nauibus, neceſsitate vrgente, obiiciuntur, vt emiſsione ferreorum globorum tabulas vicinorum aquis in hoſtili claſſe perforent, & ſubmergant. Horum etiam dromonum lateralia foramina appenſo atro panno aperiuntur, & more catarrhactarum ianuæ clauduntur, contra inimicorum proiecta, vel proiicienda ſaxa.

Beliſarius.

Naues ſubſidiariæ.

Theodericus rex Gothoꝝ.

Dromones mille fabricantur.

Celeritas efficax

Terror et decor

Vtilitas publica.

Poſſeſſor ĩ nullo lędendus.

Alienũ nõ lędi.

Tecta cuneata dromonum.

Foramina lateralia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De nocturnis insidiis inferendis, & præcauendis.

CAP. V.

Munitiones.

Securitas rara ĩ castris.

Hostis nõ ẽ contemnendus.

Aditus insidiosus et furtiuus

Trepidatio nocturna infelicior.

Maiores dignitate, priores in fuga.

Fugiens putat hostem à tergo sedere.

Calamitas gemina.

TSI pro securiori munitione arcium & ciuitatum, turres, muri, valles, aggeres, paliq; tam erecto, quàm obliquo situ in aquis hostium machinationibus, ac viribus diligenti prouisione opponi soleant, immó sufficienti spatio præter alias munitiones extra loca inimicis obiecta, vastissimas trabes ferreis contis, seu sudibus acutis firmatas, atq; ad palos fundo impressos, ac natantes opponere, & ob hoc ab omni hostium incursu ignauius dormientes sese reputare securos, otiisq; & abominandis artibus immergere, vsq; ad contemptum inimicorum: Tamen euenit, vt subitò præparatis insidiis super eos insiliant hostes obsidentes, ea scilicet arte, vel simili, aut fortiori, vt plures oblongas scaphas bombardis munitas, variato pondere tam prora, quàm puppi numero XX. vel XXX. armatorum eleuantium, vel deprimentium, alterutram partem libr ent, magnoq; silentio seruato, aptiorem locum antea præuisum, vel ab aliquo inclusorum ostensum, impetuosius quò possunt inuadant, locumq; raptum illicò sequentibus armatis, ac multiplicatis obfirment, furtiuo aditu intempesta nocte hæc omnia perficientes: ad quorum aditum vt insolito tempore strepitus tumultuantium excitatur, ita clamor aliorum alios inclamantium auditur, & inter miseros obsessos infelicior trepidatio surgit. Plus etenim timoris nocturna vociferatio, & lachrymosa fuga hostium (etiam paucorum) excitat, quàm si diurno insultu à pluribus contingeret impugnari. Quo fit, vt multi exanimati, ac perterriti præ timore reddantur, præsertim belli autores, non vrbem, non fortunas, sed vitam amissuri, maximè vbi præsidium seruat muliebris metus, vt pudori consulatur honesto: & quò dignitate maiores, eò in fuga quandoque celeriores, quasi in stadio pro corona currentes: ficq; effusa fuga maiorem imaginationem incutit, tanquam hostis semper hæreret à tergo: quia inter deliberandum, ac festinandum velut incendio, celeberrimo discursu opus est. Nox etiam, atq; sceleris conscientia timorem inducit, ac animos debilitat, ita vt gemina vexentur calamitate, noctis scilicet, & timoris. Sed neq; Biantis sententia de tali hostium nocturno insultu frustrata redditur, vbi dicit, Sic nauigantes ad nocturnum prælium neq; inter viuos, neq; mortuos computari posse.

posse. Etiam euenit, quòd plerunq; dolus inprosperè cedit, vnde intentatur: quem admodùm causa iustior, ita & fortuna superior vt plurimum adesse solet. Sed iterum accidit, vt dum fortunam aliquis inconsultius sequitur, in insidias deductus, vel lapsus occumbat. Qui enim militares, vt fortes, & expertos viros condecet, in castris, vel struendis insidiis occupati sunt, adeò taciti, immotiq; permanent, vt nec transeant, nec spiritum, nec sputum, nisi magno silentio pressum, emittere soleant.

Dolus inprosperè cedit.

Causa iusta superior.

Silentium castrense.

De nauibus ferratis.

CAP. VI.

Catenæ ferreæ rumpuntur.

Nauis ferrata.

Sagittæ hostiles arcentur.

Modus rũpẽdi catenas.

Venti continui in Aquilone.

Lubicensis ciuitas.

VISO superiori cap. qualiter nauiculis vastissimæ trabes pro arcium, ciuitatumq; munitione in aquis firmatæ, penetrantur, iam alius Aquilonarium militum ostenditur ordo, qualiter maximè, densissimeq; catenæ ferreæ simili ratione ad arces, vel ciuitates muniendas, vti prædictæ trabes, littoribus ac portubus alligatæ rumpuntur, vt amicis obsidione reclusis commodius, & violentius contra conspectum obsidentium succurratur. Præparari solet fortissima nauis uigil sub firmis tabularum ordinibus (ad arcendum hostiles sagittas) collocatis, atq; subtus ferrea serra inusitatæ magnitudinis valde firmari, vt concurrente validissimo flatu, velis erectis accurrendo violenta incisione rumpantur catenæ, ea tamen seruata industria, vt nautæ se recipiant in partem puppis, vt prora eleuata facilius penetretur supposita serra: quæ si illicò vim sufficientem efficere nequeat, a puppi congloberati nautæ, apportatis ponderibus grauitate catenam disrumpunt, aut relaxant: idq; celeritate ventorum (qui in Aquilone continuè perflant) commodissimè perficere possunt, prout aliquando Gothorum, Sueonumq; annales pro liberatione inclytæ ciuitatis Lubicensis commemorant fuisse factum. Licet pro hac infelici ætate strictioribus vilissimorum apostatarum catenis ligata, aliquando lima, serraq; prudentioris consilii ad veterem gloriam, & integritatem reducta sentiet, quàm im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iugũ Dei ſuaue & hęreticorũ importabile.

pium fuerat iugum inimicorum Dei, & quàm ſuaue ſit Domini, vt redeant, manentq́ in antiqua ſanctitate, in qua Deo per bonam conſcientiam, & toti mundo per iuſtum commercium mirificè placuerunt, & amodo complacebunt. Quòd autem

Falces acutæ.

ſuperius videntur in lateribus nauis præacutæ falces affixæ, cauſa eſt, ne hoſtes turmatim inſiliant, vel interrumpant ipſam nauim: quæ etiam ob eam rationem antrorſum roſtrata eſt, & retrorſum in puppi munita. Necp in campeſtri exercitu inuiſum

Nauis roſtrata.

eſt, vt acies ferreis catenis firmetur, quatenus caput aciei diſiici, vel infringi non poſſit, ſed longo ordine ad ſaltum deprimi, vel obiici aduerſus hoſtilem inſultum, pro-

Catenę ferreę ãte aciẽ eleuãi.

ut Albertus Crantzius lib. XI. Vandaliæ Bohœmos feciſſe tradit.

De nauibus inſidioſis.

CAP. VII.

Ericus diſertus,

VM Ericus Diſertus (de quo infrà plura dicentur) variis, miriſcp ingeniis Regi Danorum Frothoni Aluildam Gethari Regis Noruegiani ſpecioſiſsimam filiam, ſub nuptialibus pactis in coniugem procuraſſet, eamcp in Daniam cunctorum applauſu eduxiſſet, oritur in ipſis ſponſalitiis feſtis & tripudiis, hoſtilis irruptio Sclauorum in Regem, & regnum eius: quod ob effœminatiſsimos, & inſolentes aulicorum mores (contra quos eorum hiſtoricus Saxo ad ſydera clamat, vt ſuperius lib. IX. cap. XXXI. dictum eſt) ac Regis rudem ætatem in re bellica, defenſore vacuum putabatur. Verùm ne ſic morerentur inulti, Ericus cum octo nauigiis ad eam irruptionem coercendam Regia petitione inclinatus, ſubitò ſe, ſuoſcp perarmat: ne vitilem vnquam operam detractaret, ſuſceptum gratulanter officium fortiter exequendum curauit: qui cùm piratas ſeptenis nauibus eſſe cognoſceret, vna tantum è ſuis aduectus, reliquas ligneis propugnaculis cingi, tonſiſcp arborum ramalibus obduci iubet. Deinde cùm hoſticæ claſsis numerum plenius ſpeculaturus procederet, inſequentibus ſe Sclauis, ocyus ad ſuos fugere cœpit. At hoſtes, vt inſidiarum ignari, ita fugientem comprehendere auidi, crebro, incunctaticp fluctus remigio concuſſere. Naues enim Erici liquidò cognoſci non poterant, frondentis

Irruptio hoſtilis orta.

Stratagema.

Arbores tonſæ.

Naues frondoſæ non agnoſcuntur.

ſyluæ ſpeciem præferentes. Qui cùm anguſtioris ſe maris flexui tradidiſſent, ſubitò Erici claſſe concluſos ſe vident. Sed primùm inuſitata facie ſtupidi, nauigio nemus agi putabant: deinde fraudem ſoliis ſubeſſe cognoſcunt. Seram ergo incuriæ pœnitentiam agentes, habitam incautius nauigationem remetiri tentabant. Sed dum puppes obuertere parant, ab hoſte eas inſiliri conſpiciunt. Ericus verò ſubducto in littus nauigio, funda procul in hoſtes ſaxa torquebat. Igitur Sclauorum plericp cæſi: XL. capti fuere: qui poſtea vinculis, ac fame coërciti, inter varios cruciatus ſpiritum depoſuerunt. Poſt hæc Ericus ſociis patientius præſtolari iuſsis, actæ iam cladis famam Frothoni nuntiare perrexit. Cumcp nauigando puppim piraticam vadoſis, ac nimis altis gurgitibus inflictam hærere conſpiceret, quòd res fortuitas dictorum grauitate proſequi ſolitus erat, Obſcura eſt, inquit, ſors ignobilium, fortunacp vilium ſordida. Deinde naue propius applicata, piratas proprium contis nauigium expedire, atcp in altum educere conniſos, & circa eius ſeruationem impenſius occupatos oppreſsit. Quo peracto rem geſtam Regi nuntiat, eumcp florentiſsimæ pacis autorem eo omine vaticinatur: teſtatus eò veriora à ſe dici, quò paruula victoria felicioris ominis progreſſum, & triumphum ſæpiſsimè ſit paritura: & ſicut primam militiam quiſcp feliciter geſſerit, conſimilem de cætero fortunam candidè ſperare poſsit. Difficile enim res magna geritur, quæ ſignorum præcurſione minimè declaratur.

Fraus foliis tegitur.

Saxa fundis torquentur.

Sors ignobiliũ obſcura.

Victoria paruula omen ẽ maioris.

Signa pręcurrentia.

De effoſſione aquarum, ne naues exeant.

CAP. VIII.

LVMEN Helga nomine non procul ab vrbe Calmarnenſi Meridionalis Gothiæ diſtans, cuidam Vlſoni eiuſdem vrbis nobiliſsimo præfecto, viro Suetico, ſubiectum erat: qui Vlſo homo erat aſtuti, ac vaſri ingenii: ſine cunctatione aquas in Danicarum nauium aduentum ita armauit, vt earum viribus Danorum vires non ſolùm obrueret, ſed penitus eneruaret. Aggerem nancp præualidum aquarum curſui obiiciens, eas prorſus à ſolito impetu cohibebat, donec ſubeunte in oſtium fluminis Danica claſſe, caſ-

Helga flu.

Vlſo aſtuti ingenii.

Agger oppoſitus aquis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rates.
Naues 400. aq̃ et flãmis ꝓuũt
Dracones naues

dem rursus (rupto aggere) relaxaret, simulq̃ rates vario ignium fomento accensas dimitteret: quo euenit, vt magna pars Danicæ classis quadringentarum nauium aqua, ac flamma periret: inter quas duæ præcipuæ erant Dracones appellatæ. Præterea dum aliam eorundem hostium machinationem noui pontis erectione in se, suosq̃ præparari conspiceret, proprium exercitum, ne hostem cœpto turbaret, admonuit, futurum ratus, vt primùm eminus, deinde propinquius ex aduersa ripa fluminis fundis, ac sagittis pugnans, efficacius conficeret inimicos, qui se auderent magno agmine infirmo ponti committere, omniaq̃ maiori furia, quàm militari ordine attentare. Nec secus euenit. Dum enim Vlfo acrioribus sagittis hostes in fugam repelleret, dissidente ponte inter vndas, auidum pugnæ spiritum deposuerunt: coq̃ miseriores effecti, quò nullis ingeniis, nec auxiliis à morte poterant liberari. Dum enim fluctu aliquis emergeret, mox alterius amplexibus in profundum periturus abstrahebatur: nec quisquam armatus enare poterat, qui tantis angustiis reprimebatur. Ita Vlfo felicius hostem cunctatione, & astu, quàm impetu contritum vidit. Deinde sentiens Danorum vltionem summis viribus sibi pro tanto facinore præparari, simulato metu classem propriam reliquit, totumq̃ exercitum minoribus nauigiis proximo littori imponendum abduci iussit, vt insidiis per latebras structis, hostem susciperet temerè aduentantem. Nec mora, præteriit: aduenere Dani sociæ cladis vltionem audaciore spiritu, & viribus resumpturi: Vlfonis classem insiliunt: dumq̃ eam propugnatore vacuam intuentur, simili se furore in ripam hostem quæsituri recipiunt. Nec longè aberat, quem quesierunt: insidiis nanq̃ Vlfonis illicò excipiuntur, ac trucidantur. Tandem Canuto Danorum Regi, ob prolem masculam, Suenonem videlicet, ex Regia sorore Estrita suscitatam, & fortè ne amplius Danos molestaret, reconciliatus est, atq̃ ad extremum odio renouato, inter ipsa mensę sacra occisus est. Interea Canutus Olaum optimum Regem Norwegiæ, quem viribus, & armis bello superare nequierat, teste Saxone, sicariis procuratis, pecuniaq̃ corruptis facilè interemit.

Victoria ꝑdit ordine neglecto.
Casus miserabiles.
Hostis cũctatione superatus interiit.
Stratagema.
Hostis insidiis interimitur.
Vlfo occisus in mensa.
S. Olaus rex Norwegiæ per sicarios occiditur.

De externis exemplis insidiarum cauendarum.

CAP. IX.

EST apud Strabonem lib. XIIII. notabile experimentum tam mercatorum, quàm pugnatorum in mari, vel terra versantium, diligenter præcauendum, videlicet de quibusdam Corycæis, qui nouum (fortè pro ea ætate, sed nunc valde tritum, & commune) insidiandi genus adinuenerunt. Dispersi enim per portus accedunt ad mercatores (vt nunc proditores faciunt, accedentes ad viros militares) qui applicuerunt, auscultantes quid rerum ferant, & quò nauigent, vel ad quam militiam tendant. Posteà cùm illi soluerint, & in altum se receperint, congregati eos adoriuntur, ac diripiunt. Et hinc prouenit, quòd omnes curiosi, & occulta ac secreta auscultare conantes, Corycæi appellantur, & in prouerbio dicitur, Hunc Corycæus auscultauit, cùm quis aliquid dicere, vel facere secretò videatur, quod minimè est secretum, propter eos qui speculantur, & scire student, quæ non conuenit. Cui valde similis est quiuis ardelio omni momento inquietus, huc atq̃ illuc semper volitans, saliens, manus iactans, omnibus negotiis se immiscens: quod vitium eò turpius est, quò constat in sene notari, prout Martialis in Afrum inuehens ait:

Condita cùm tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo,
Discurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra est,
Cui non mane feras irrequietus, aue.
Et sine te nulli fas est prodire tribuno,
Nec caret officio consul vterq̃ tuo.
Et sacro decies repetis palatia cliuo,
Saturnioq̃ modos, Partheniosq̃ sonas.
Hęc faciant sanè iuuenes: deformius Afer
Omnino nihil est ardelione sene.

Coryczi.
Mos ꝑditoꝝ.
Corycæus auscultator.
Ardelio inquietus.
Vitium in senibus turpissimum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De classe hostili à littoribus reprimenda.

CAP. X.

Murus petrarius sine calce.
Propugnacula lignea.
Motus & metus bellorum.

PRO arcendis hostilibus nauigiis à littore, vbi portus, vel profundior introitus à natura relictus est, petrarius murus sine calce communi omnium manu fortissimus in primis instauratur, vel lignea propugnacula terris affixa sufficienti ordine pro vsu sagittariorum, vel bombardariorum statuuntur. Deinde vrgente necessitate, si ingens immineat bellorum motus, & metus, quasi viritim exiens populus, iussu Regii præfecti cum multis, & electis millibus sagittariorum descendit in littus: vbi inuenta inimicorum classe, velut imbres per sublimiorem aerem super eam casuras sagittas emittit, pro certa experientia habens, acutissimas sagittas arte excellentissima per eundem aëra libratas, variataſq; rarissimè emitti incassum: fitq; desuper tanta strages hostium ex frequentia sagittarum, vt nullibi nisi in imis nauigiorum sentinis securus inueniatur locus: quo casu qui littora defendunt, scaphas paratas è vicinis fluminibus humeris, vel iumentis adductas, aquis cum armatis immittunt, eoq; contendunt, vt funes nauium in anchoris affixarum abscindant, & ventis, atq; præsentissimo naufragio inuoluant: quod frequentissimè in scopulis marinis, ob angustos scopulos, aut in lacubus, & stagnis aquæ recentis, fieri contingit. Vel hostilis exercitus classis plenus pauoris, & fugæ, funibus abscissis horridæ tempestati potius se recessurus committit, quàm importunis sagittis vulnera spectet, vel mortem. Sed nec solùm sagittis huiusmodi quasi grandinibus impetuntur hostiles classes, sed & igniuomis fundis, & ballistis globos, sagittasq; eiicientibus valde ardentes, vti superius lib. VII. cap. XIIII. de sagittis ignitis copiosius extitit declaratum, videlicet quòd tales sagittæ è sublimi cadentes, triplicem faciunt læsionem, vt ibidem notatur.

Strages hostiũ.

Scaphę humeris apportant.

Fuga hostilis classis.

Fundæ igniuomæ.

De remes

De remediis liberandæ classis.

CAP. XI.

VISO tali periculo sagittarum descendentium è sublimi in capita classicorum militum, velis, pannisq; nauigia quasi cuneatis tectis cooperiunt nautæ, maximè dissolutè ligatis velis: quia si strictè, contorteq; ligata sunt, nulla flaccitas prodesse poterit, quin rigidum obiectum naucleris maximè noceat, vt graue damnum suscipiant sagittarum penetratione: non autem à latere de terra in telis emissis: quia longa distantia etiam propter oppositas in classe tabulas, suis viribus priuatę, redduntur otiosæ. Verùm neq; solis sagittis vexantur hostiles classes, sed plerunq; in anchoris firmatæ, globis ignitis è fundis, vel æreis tormentis emissis: quibus, quia directè, & à latere proueniunt, facilis fiet resistentia oppositione simillium tabularum. Si verò vi tempestatum ruptis anchoris, & iniquo loco dimissis, effugere cogatur inimica classis, nisi mare apertum per liberum sinum tetigerit, nunquam, vel raro, vt superius lib. II. dictum fuerat, ob mille pericula superstes aut incolumis euadet. Tot enim cęca, atq; latentia saxa in gurgite subsunt, vt vix, nisi vehemens vndarum collisio agitante procella monstrauerit ea, infelix liberabitur classis.

Vela contra imbres sagittarũ extenduntur.

Globi ignitino centiores.

Naues sæpius periclitantur.

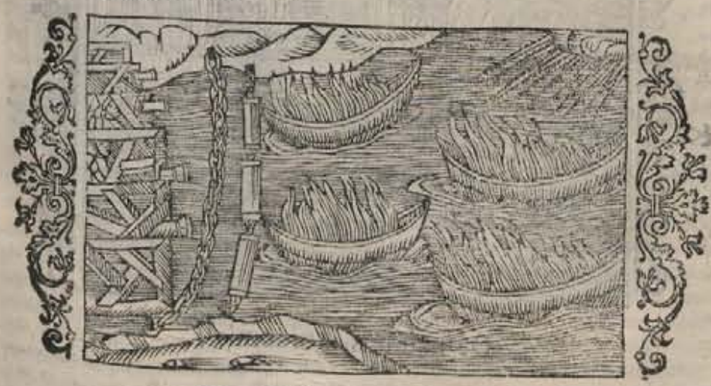

De nauibus incendiariis.

CAP. XII.

EST præterea Septentrionalium pugnatorum contra littoralia castra, seu propugnacula, præliandi modus, vt multis attentatis congressibus, sed frustratis, incendiarias naues quouis combustibili impositò, expectatoq; tempestuoso vento (directione alicuius audaculi è puppi tandem fugientis) versus propugnacula maximis trabibus constructa, seperatim vel coniunctim dirigere soleant, alioq; loco, vel littore machinis, seu tormentis aduectis castrorum custodes lacessant, vt vi flammæ, fumiq;, & ardoris, ita oppressos se sentiant, vt nullo, vel difficilimo remedio sibiipsis prospicere possint. Plura

Modus pręliandi littoralis.

Naues incendiariæ.

Fumus & flamma fugat nautas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etenim vnico tempore, locóue forsitan angusto pertolerant mala, hac potissimùm ratione, quia tales incendiariæ naues à peritissimis militibus exquisito semper ingenio, & vncis ferreis præparari solent. Sed nec minus conductitiæ naues, quæ frequenter maximę sunt, ad comportandum combustibilia, seu ignium alimenta, prædictis si opus fuerit connectentur. In quibusdam etiam nauibus, vt dolus dolo compensetur, solis remigantibus visis præparatorum militum multitudo ad arma seruatur inferiori loco, vt furtim in speculatores curiosè accedentes irruant, vel eo situ in littore diuisi permaneant, vbi non amplius dissimulatione, sed seriò sit aggrediendum: quo casu impigri, & fortes viri sese, suaq; ingenia, ac vires demonstrant, quibus artibus inimicorum castra sint attentanda, ac demolienda. Quædam etiam naues eo ingenio integras hippagines, plenas equorum, armorumq; ornamentis, & insigni spoliorum genere repletas arripiunt. Aduolant præterea ex improuiso nonnullæ naues quæstuariæ, multa, magnaq; liquidæ, vel duræ picis vasa ferentes: quæ etiam eò deducuntur, vt igne immisso admoueantur in propugnacula suprà dicta. Maximus etenim incolis (qui ex pice huiusmodi, & corticibus betulinis viuunt) quæstus est: quia pix pro nauibus, cortexq; pro tectis aptatur, vti infrà de structuris lib. XII. cap. III. ostendetur.

Naues cõductitiæ.

Alimenta igniũ

Dolus dolo cõpensatur.

Viri impigri.

Hippagines.

Naues quęstuariæ.

Quæstus picis.

De nauibus igniuomis.

CAP. XIIII.

NOTVM satis est, sæpissimè eodem loco aperti maris fore nauium igniuomarum acerrima prælia, vbi bruma præcedenti eodem loco super glaciem in plurimis equorum turmis, & bombardis fuerant atrocissima bella. Hoc tamen nauali congressu eò terribilius enascitur periculum, quò saucius aliquis factus, atq; è naui dejectus, locum recuperandi vires non habeat, aut inueniat exigua ope relevandum: & ita geminata miseria, igne scilicet ambustus, & aqua præfocatus, extinguitur in instanti. In glacie verò cadens, facilimè ad littus amicum extrahitur, medicina sanandus. Si igne in naturali bello quis tactus fuerit, vix vnquam se integrę sanitati restituendum agnoscet.

Naues igniuomæ.

Periculũ marinũ terribilius.

Ignis

Ignis enim ille non vulgaris, sed incendiarius est, & eò penetrabilior, quò acrioribus fomentis sentitur iectus: cui aqua etiam resistere nequeat, nec madidum corium, aut humore quodcunq; velatum, immò strepitu horrisono, quo celeres sagittę mitti nequeant, assiduis flammis, & globis ignitis humano capite maioribus, quasi pilis accensis eleuatur in altum: vnde celerius descendens, vel alta nauigia vrente flamma mox corripit, vel eadem aquis iniecta sua voracitate consumit. Quo fit, vt ardoribus his oppressi, vel victos se doleant, vel pertinacissima resistentia se fatuant triumphatores. Interea mens misera dum hac sęuitia illuditur, orta cœli tempestate, strepentiq; horribili sonitu taliter oppressa, inter fragores, & crebrò micantes ignes, auribus oculisq; capti, quasi semimortui proiiciuntur in aquas, maximè accedente sæuissima tempestate, tonitruis plena, vernali, æstiualiq; magis, quàm reliquo anni tempore (prout lib. I. dictum est) formidanda.

Ignis prælii naualis periculosus.

Aqua igni non resistit.

Globi ignitinocentiores.

Mēs misera torquetur.

Tempestas tonitruis plena.

De cautelis congrediendi.

CAP. XIIII.

VIA maior vis residet in arte, peritia, audacia, & aggressu nauarchi, qui circumstantiis consyderatis in hostę nouit, an loco spatioso, an angusto eligibilius velifico, an angusto nauigiorum cursu sit pugnandum. Prætereà an à latere, aut à tergo mutuum damnum sociæ naues inferant, prouidere solent, vt obuersis proris aduersas proras imbre sagittarum excipiant, & non tam sagittis, ac iaculis, quàm pilis: & hoc pro gloria, pro libertate, vita, & religione alacriter attentant, & sæpius robore, & numero victores euadunt, vbi hostes trucidantur, cæduntur, capiuntur, mierguntur aquis, lato cruore infectis. Qui verò ob iniquum congressum cedere coguntur, naues effusa fuga terram petentes, arenis proras impingunt, malentes vitæ, quàm classi, famæq; consulere, & demum naues comburere, ne vsui sint inimicis, aut cum omni armatura capiantur. Contingit etiam vt naues iusta magnitudine, militumq; magno numero in nauibus existentium, ob loci angustiam classes inimicarum nauium simul constipatæ, ac collisę, maximo sint periculo ducibus bellorum: tunc q; solent gubernatores, cæteriq; nauarchi, & bellatores, contra iniquum locum, & irruentes tempestates, ac hostes simul vno tempore pugnaturi, insignem virtutem ostendere. Nam & alta voce vtuntur, vbi aliàs semper tacendo pugnare solent, & contis, ac armis pariter vti, vt harpaginibus in alterutram nauim immissis, vel retineant constrictas, vel ordinem inueniant, quò diutiùs rarefiant: alioquin vehementiore surgente flatu, & tempestate, ac hostili versutia, & forsitan proditoribus in eadem classe latentibus, vix salui, minus victores euadent. In mari tamen aperto, vbi ventus est mollis, tardus, vel remissus, ferè simile periculum imminet, vbi velorum, ventorumq; beneficio locus aggrediendi, vel declinandi non offertur: tunc q; solent horrendum subire discrimen, tedis, pice, stupa, sulphure, cæterisq; igniuomis rebus laxare flammam: sicq; maior pars transanctæ crudelitatis, & sceleris in gurgite pœnas pendit.

Quandoq; etiam tota nocte sibi illudunt bellicæ classes, donec albente cœlo diutius fallere nequeunt, tunc illicò, quò virtus emerget, serioso congressu monstratur.

Circũstantiæ nauales belli.

Causæ prælioꝝ

Cruor latus i aquis.

Naues cõburũt

Tempestas & hostis.

Vox alta in tẽpestate.

Proditores cauendi in tẽpestate.

Ventus mollis & tardus nocet.

Fomenta igniũ

Classes bellicæ nocte sibi illudunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Islandiæ.

CAP. XV.

Strages & periculum mercatorum.

MISERABILE ſpectaculum negotiatorum mutua ſtrage ſeſe ob quæſtum vſq; ad vitæ periculum, & diſcrimen bonorum omnium, etiam vlciſcendæ ſtirpis ſiue domi, ſiue foris impetentium, vt oculis apertis, & clara luce intueri non valeant, quantis depræda tionibus vbiq; ſint ſubiecti, niſi & ipſi arma acuere ſcirent, & in propriam extendere calamitatem. Inter quos Vandalicarum vrbium Bremenſes, Roſtochienſes, Viſmarienſes, ac Lubicenſes principales exiſtimantur: demum Anglorum, Scotorumq; mercatores, qui de primatu, & priuilegio Islandenſium portuum occupandorum adeò pertinaciter inſtar nauallium bellorum litigant, & mutua ſtrage ob quæſtum laceranr, vt ſiue is, ſiue alter ſe ſtrenuum victorem exiſtimet, ſemper fiſci ſpeculator aſsiſtit, qui vtranq; partem tam ordinaria quàm extraordinaria exactione, tam in ære quàm corpore grauiſsimè corripere nouit. Longè tutius eis foret, vt iudicio maritimæ legis Visbycenſis altercationes marinorum portuum quoad antiqua priuilegia ex æquitate dirimerent, quàm ſeſe ita inſatiabili præfectorum rapacitate deiicerent laniandos. Eſt & alia longè imprudentior mercatorum inſania, vt bellum indicere, militemq; conſcribere, arma, nauesq; componere audeant aduerſus potentiſsimos Reges, qui prouincias, territoria, vrbes, caſtella, & denicp infinitam multitudinem plebium, continua tributa ad neruum belli afferentium habent: vbi etiam ſi prudentiſsimi mercatorum ſenatores ſint, nil penitus præter ambiguum quæſtum vndequaq; ex dominiis principum cum indicibili formidine, ac trepidatione prædonum in terra, & piratarum in mari, conquirere habent. Et eſto conniuentibus aduer-

Portus Islãdenſium.

Leges maritimę à Visby.

Tutũ nunq; erit mercatoribus, præliari cum principibus.

Quęſtus mercatoꝝ trepidus.

aduerſariis Principibus hæc vno, duobúsue annis quaſi terriculamentis inanibus ſic conficere poſsint, nonne his ſpectroſis minis præmeditari nórint? quód Principum potentia tandem excitata magnitudine, & certitudine Regiorum prouentuum, & tributorum, atrociſsimum bellum mari terraq; rapinis & cædibus plenum inferat: vbi alii ob inopiam deſinunt, ipſi per opulentiam ſurgunt. Quocirca conſultius exiſtit Euangelicum ſequi conſilium, legatos mittere, & petere, quæ pacis ſunt, ac ea obtenta fideliter adimplere: quæ rurſus ſi ex altera parte, vti promiſſa ſunt, non obſeruantur, Deo (qui non irridetur) exitum cauſæ vlterius perficiendum committant: qui debitoris, & creditoris æquitate conceſſa, miſertus erit. Si verò vtraq; pars non vero, ſed ſuperſtitioſo iureiurando (à fidei vnitate vacillando) aliter & aliter ſuo ſenſu cauſam iniuriarum iudicare præſumit, non mirandum erit, ſi mille incommodis reſeruati peramplius, & perplexius in omnem irreparabilem ruinam lapſi ꝓpetuò ingemiſcent, quòd aliam, quàm Deus præſtat, ſtabilem opinantur fore pacem.

Opulentia principum inuicta

Paci tutius conſulendum.

Iuſiurandum ſuperſtitioſè cauendum.

De punitione rebellium nautarum.

CAP. XVI.

Leges nauticæ.

QVEMADMODVM in cunctis hominum ſtatibus, & generibus, conſtitutæ ſunt leges, & regulæ, quibus honeſtius, iuſtius, ac cautius viuatur: ita in nauticis officiis rationabiles vſus, & conſuetudines conditæ, ac rigidè obſeruatæ reperiuntur. De quarum ſpeciebus (licet innumerę ſint) nonnullas ſaltem generaliores oſtendere exiſtimabitur opportunum. Qui igitur ſeditione mota gladio patronum, aut rectorem nauis inuaſerit, aut inuadere præſumpſerit, ſeu malitioſè nauticum gnomonem, aut compaſſum, & præciꝑuè portionem magnetis, vnde omnium directio dependet, falſauerit, & ſimilia horroris ſcelera in naui commiſerit, vt in plurimum (ſi vitæ parſum fuerit) gladiolo, vel cultello ſumatam manum (cuius officio frequentius vtitur) ad malum, ſeu principale lignum nauis, mediam ſcindendo retrahere oportebit. Qui verò tumultuarius, aut iniurioſus fuerit, funiculo ligatus vno latere nauigii ſubtus immerſus, ex altero ſub dorſo nauigii retrahitur, atq; ſi propter abſorptam in gurgite aquam opus

Compaſſus nauticus.

Magnetis virtus.

Manus abſcidit aut perforatur

Pœna rebellũ & ſeditioſoꝝ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iteratio pœnæ. Pœna ꝓditoꝝ.

fuerit, supinus reponitur, aut pronus, ne intereat suffocatus. Quidam verò enormitate sceleris, aut rebellionis, proditionisue, præsertim in bello nauali manifestè notati, totaliter viui mittuntur in mare, ne totam classem versuta machinatione disperdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrimè petita, repositam habent, vel antequàm eam intrauerint, sociorum manu apprehensi, ter

Immunitas deliquẽtiũ i ꝓra

natibus ad antennam, vel malum tortis, cum impetum sentiunt, vt quasi meridie fulgeant stellas. Hæ & similes pœnæ, immò grauiores, ex constitutionibus vetustissimæ vrbis Visbycensis in insula Gotlandię, dominio Regis Suetię & Gothię perpetuo iure subiecta quatenus opus fuerit, extensiori modo repetentur. Et licet vrbs illa (vt superius lib. III. dictum est) potentissima, ac opulentissima quondam fuerit, & pro minima occasione, nempe fractione vnius fenestralis vitri, vix valoris obulatis, humiliata sit: tamen leges maritimę, & decisiones omnium controuersiarum singulariter longè lateq; vsq; ad columnas Herculis, & vltimum mare Scythicum ex ea petuntur, & datę obseruantur, vt cuncta sub debita tranquillitate peragantur, quę pacificis commerciis valeant, & debeant conuenire.

Nates torquentur ad malum.

Leges Visbycensium.

Extensio legũ latissima.

De cautelis obseruandi maritimas leges.

CAP. XVII.

Præfectus sagax

OFFICIALIBVS marinis, vt nautis, vel aliis populis præfectus non vno consilio præditus inuenitur, sed pluribus ac circumspectis, iuxta delinquentium exorbitatem. Feroces districtione premendi sunt, mansueti ciuiliter admonendi, dolosi cautè, simplices sub leuitate tractandi sunt. Et ideò vbiq; probatur esse necessaria prudentia, quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda. Ideoq; contra nullum erigi, stringiq; leges congruit, nisi qui eisdem parere contemnit: nec ad forum trahendus, nisi qui iustitiam despexerit, aut inobediendo contradixerit veritati, vt tandem coactus faciat, qui iusta sponte complere recusat. Is culpa caret, qui imperata complere cornatur. Tanta etenim est in peruersissimo hominum congressu diuersitas, vt nemo poterit leges defendere, nisi terrorem, & fortè cruorem admisceat in temperamento. Aegris non vna causa salutis est: alter nanq; cibis reficitur, alter per abstinentiæ beneficia tenuatur: hic lauachra mollia, hic ferrum quærit ad vulnera, & varium posceq; modesti sunt, & iustitiam valde diligunt, qui plurima pericula, ac prælia trá-

Feroces.
Mansueti.
Dolosi.
Simplices.
Prudẽtia necessaria.
Coactus iustitiã seruat.

Leges terrore ꝓ fenduntur.
Medicina diuersa.
Viri fortes modesti sunt.

ctauerunt: quia hi inter cauos maris sinus, charybdes, scyllas, syrtes, rupes, tempestates, & naufragia, ac mille pericula, vt iusta perficiant, & pœnas euadant, admonentur: vbi aduocati, causidici, iudices, per solitudines legum euntes, perrò conformem legem inueniunt, quò breuiter, aut compendiosè subueniant angustiatis. Igitur præfecti classiarii, ac subpræfecti in aquis iustitiam exerceant, quia eam difficulter obnoxia instrumenta in terra videbunt. Insuper notandum est, his plerunq; plura, maioraq; gubernandi naufgia amplius dirigenda committi, qui plures difficultates, & infortunia quandoq; euaserunt: prudentia hos longè magis præstare, qui nondum infelices fuere. Et hæc solet præcipua Batauorum, siue Hollandorum, esse circumspectio in nauibus ad fortunam (vt aiunt) committendis.

Experti.
Aduocati.

Præfecti classiarii.
Naufragiũ passis plura creduntur.

De pessimis artibus factiosorum præcauendis.

CAP. XVIII.

VIDENTES viri nefarii, scelerati, ac temerarii, fortunam alicuius strenui ducis, ac præfecti, ob sinistrum & insuperabilem rei militaris euentum, labefactari posse, mox eius honori potestatiq; insidiantes, infinita mendacia conflant, quibus eos pertinaci militum tumultu, & temerario applausu, & iudicio ab honore, immò verius onere destituant, & sese surrogent in locum eorundem. Inprimis igitur sicarios, proditores, dominorum propriorum desertores, Reipublicæ iures, & contemptores, quasi commilitones alacriter salutatos conuocant, simulantes se eorum misereri, quòd magnis bellis, maioribus periculis, & maximis denique laboribus sint implicati, quasi nullus modus, nulla vsquam requies fatigatis eorum animis concedi possit, sed vbiq; bellando, pererrando, bellis bella addendo, miseram vitam terant: nullam tam onerosa militia dignam suscepturi mercedem, vt non milites armorum, sed iniqui & auari domini thesaurorũ custodes reputẽtur: præterea in niuibus, pluuiis, pruina, gelu obruti, per vasta deserta sequi oportere infortunati principis castra, quasi alicuius profugi hominis incommoda semper accepturi. Quocirca suadent, hortantur, & fictis additis lachrymis tumultuarios milites praua consuetudine ductos blandiendo, magna pollicendo (quod difficile non est) inducunt, vt infortunatos dominos deserant, ac se, vt splendidiores, fortunatiores, victoriosiores omnibus ditissima spolia, & immensas libertates completa militia reddituros. Quo fit, vt hac peste corrupti milites, sæpe verso clypeo (de perfidissimis, & effœminatis dicitur, non fortibus viris) optimos dominos deserant, ac eorũ aduersariis adhærentes, quæcunq; pessima excogitare poterunt, vetustis suis patronis infligant. Tales autem desertores, & proditores, quocunq; demum disgregati effugerint, digna vltione non carebunt.

Viri nefarii.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De communibus cautelis diuersorum hostium.

CAP. XIX.

CONTRA classem saluandam, vel perdendam.

Contra fossas vrbium

Contra inexpugnabilem vrbem.

Contra diligentes custodes.

Contra sagittariorum magnum numerum.

Cõtra hostem à tergo, & fronte imminentẽ.

Contra longã obsidionem dirimendam.

Cõtra domesticos insidiatores.

Cõtra perfidiam infidelium vxorum.

Contra regni insidiatores.

Cõtra insatiabiles præfectos.

Contra tumultuarios, & seditiosos.

Contra hostes incendiarios.

Contra suspectos, & exploratores.

Adhuc contra eosdem castra explorantes.

Cõtra pessimos milites, & vitiosos.

Nautæ vtuntur ligneis clauis, terebratis nauigiis, extractis, vel clanculùm immissis.

Deriuare aquas per plures partes.

Simulare ducem mortuum sub signis exequiarum, & in speculum seruare milites.

Fingitur transfuga puella, vel vir, vt exploratam portam statò tempore aperiat.

Solent expectare telorum euacuationem per clypeos, & dein mum telis vtendum in hostem.

Præda diues spargenda est, vt mutuo dissidio hostis intentus pœnas incurrat.

Fingatur dux belli mortuus, petatur nouus ab hoste: in cuius electione tumultus orientur.

Donis liberalibus vtendum, pecuniam & iocalia dando cum bonis promissis.

Vtenda est fides, & gratia ancillarum, & fidelium seruitorũ.

Promittenda feuda, castra, & gubernacula ciuitatum.

Danda vis auri, dissimulando tributi defectum.

Est vtenda affabilitas, & quæstio, quomodo hostibus resistatur.

Vbi vltioni locus non est, redimendæ sunt domus communi pecuniarum contributione.

Deputantur opulenta cõuiuia, vt exhilarati secreta reuelent.

Retinẽdi quotquot successiuè veniunt, ne reuertãtur ad suos.

Maximis pollicitationibus ad prælia mitti solent, quorum minima pars promissa petitura reuertitur: sed reuersis liberè datur, vt aliàs credant.

Contra gra-

Contra grauantes Rẽpublicam.

Contra timidos, & ignauos.

Cõtra seruos maleuolos, & duros.

More Catilinæ fœces sceleratorum educi solent ad castra, vt terræ purgentur.

Ponẽdi mixto ordine inter fortes in classe, vel mœnibus, vbi fugere nequeãt: sæpe enim extrema necessitas virtutẽ operatur.

Tortura, compedes, & flagella.

De subita perplexitate ducum fugiendi, vel resistendi.

CAP. XX.

ACCIDIT plerunq; exploratores ab hostilibus castris pauciores quàm emissi fuerant (aliis scilicet interemptis, vel interceptis) citatissimo cursu ducibus nuntiare, non solùm se vix hostium manus effugisse, sed & eosdem hostes magno impetu ad pugnandum paratos subitò irruere, & numero, & robore formidandos: quò casu eò maiori stupore, ac perplexitate duces recenter lacerati, vixdũ reparati exercitus, maximè propriorum militum exorto tumultu, solent concuti, quò uix mente quicquam prospicere, aut rectè quasi furibundi consulere possint. Nam & de tumultu sedando, ac progressu totius exercitus metuunt euentum. Attamen vti subitus casus est, ita remedii apud exercitatos, & fortes viros reassumit in instãti. Igitur primùm milites virtute fidei præstitæ in ordinem redactos, quàm citissimè in aciem extensos collocant, ne circumueniantur.

II. equites in cornibus vtrinq; collocant loricatos.

III. Visa opportunitate, exercitum contrahunt, spatia militibus vacua tanquam portas pluribus in locis relinquentes.

IIII. vniuersam aciem in plures ordines distribuunt.

V. vnicuiq; ordini turmam equitum, ne sine auxilio sint, tribuunt.

VI. acierum cornibus cum vexilliferis fortissimos quosq; præficiunt.

VII. vt in acie stantes cibum capiant, ob necessitatem perurgent.

VIII. ne horrisono hostium clamore terreantur, aut habitu. Solent enim irruentes hostes aliquot incomposito ordine ante aciem premittere, pellibusq; superinductis armorum fulgorem occultare: quod & passim faciunt latrunculi inferioris Germaniæ, atris & picatis vtendo thoracibus in mercatoribus spoliandis: de quibus alibi alius erit sermo.

IX. vt milites ad soluendum militares ordines & reintegrandos, ad omnem hostilem circumuentionem sint paratissimi.

X. ne sic constricti in acie, aut ordine maneant, quòd non habeant liberam sagittandi facultatem, immò nisi se dilatauerint, hostium sagittis corruent plures.

XI. vt spectent hostilium sagittarum euacuationem.

XII. ne statim fugientem hostem spolii causa insequantur: quod alacritatis causa

Perplexitas ducũ attendẽda.

Remediũ gubernatoris bellorũ

Latrũculi armis tectis pugnãt.

Snaphaner.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filius M. Crassi captus.

Principes super omnia hæc notent.

generosi adolescentes contra ducum voluntatem sæpius indiscretè facientes, mortem incurrunt, aut captiuitatem: prout miserabile spectaculum de filio M. Crassi Plutarchus (vnde hæc supradicta pro Gothorum similitudine pugnatorum extracta sunt) calamitosissimo ordine meminit: quomodo scilicet Parthica fraude, & crudelitate Romani victi sunt, quòd vix similis inueniatur: ad quam historiam respiciant omnes strenui bellatores, vt circũspectius cum hoste pugnantes, ludibriũ euadãt inimicorũ.

De dolosa hostium fuga cauenda.

CAP. XXI.

Plutarchus.

Notabile pro principibus.

PROSEQVITVR demum idem autor Romanorum miserabile infortunium, et stragem, in persequendis hostibus Parthis, simulantibus trepidam fugam, his verbis: Magno igitur impetu equitibus Romanis hostes insequentibus, nec pedites quidem otiosè sequebantur, sed alacritatis, & spei magnitudine incensi, illorum penè celeritatem adæquabant, & ad omnes casus paratissimi aderant, ac se iam fudisse hostes, ac vicisse arbitrantes, eousq; persecuti sunt, quoad non vltrà fugientibus Parthis tandem illorum dolos, ac fraudes

Parthorũ dolos experti Romani trucidabãt.

agnouere. Conuersi enim in eos Parthi, qui eatenus fugam simulauerant, atq; vndiq; superuenientes alii sese ad pugnam parauerunt, atq; equites cataphractos Romanis equitibus opponentes, reliquum equitatum nullo ordine passim Romanis circumfundere, & ita vndiq; per planitiem discurrentes, ingentem vim pulueris excitabant, vt neq; se mutuò videndi, nec adinuicem colloquendi Romanis facultas esset, sed mutuis etiam vulneribus seipsos interimerent. Multi etiam attrahendi spiritus angustia penè suffocati, & sagittis insuper confossi, miserabiliter in puluere volutabantur. Nec vulneratis eximendi teli potestas aderat: siquidem curuatis vncis instructæ sagittarum

Pulueres excitati.

Cuspides sagittarum curuatæ

Manus clypeis & pedes arenis impediti.

cuspides non sine maxima neruorum, & carnium laceratione diuelli poterant. Cumq; multi admodum eo pacto interficerentur, cæteri metu, atq; horrore torpebant, nec impetum pedites in cataphractos facere poterant, implicitas manus clypeis ostentantes: pedes verò arenæ cumulis altius inhærentes, neq; ad pugnandum, neq; ad insequendũ

Forma pugnandi dispar.

satis idoneos se esse monstrabant. Erat enim pugnãdi forma omnino dispar: quia Romani milites vtebantur paruis, & debilibus hastis, quibus ferreos thoraces, aut ex corio fabrefactos, incassum peterent: ab hostibus verò grandioribus contis petiti, nuda penè corpora aditus præberent. Qui verò grauiter armati pugnabant, cunctorum ictibus ex equis deiecti, immobiles humi iacere cogebantur. Multi etiam sponte sua ex equis desilientes, media illorum viscera perfodiebant: qui vulneris dolore perciti, huc illuc

Hastæ Romanorum paruæ.

illuc furibundi currentes, se pariter & hostes conculcando perimebant: nec minori asperitate ardoris, & sitis premebãtur. Tandem multis fraudibus Parthorũ pater post filiũ illusus interiit: quod notent q (pace cõtempta) similibus ludibriis se immittunt.

Cõti Parthorũ grandes.

Ardor & sitis.

De causis sumendi belli, & hostis in fuga dimittendi.

CAP. XXII.

TSI periculosa hominum voluptas sit, pro gloria sæpius tanquam inter delicias (præcipuè vt dici solet, homini inexperto) versari in atrocissimis bellis, tamen necessitatis causa, quò se, suosq;, ac amicos ab incursu hostium, & populum à tyrannide tueatur, atq; ne innocentes iustitiæ colore grauamen, & calumniam patiantur, cruentum quandoque bellum assumitur bellum: quod sæpe ita nouis nouisq; subortis causis coalescit, vt pro paucorum vltione repellenda, impræmeditatè sumptum, multorum, immò innumerabilium hominum irreparabili ruina ampliatum, deditione & seruitute finiatur. Grauiori tamen periculo Principes in hac causa premuntur, quia cunctos habent suspectos, vt vitæ eorum maximè proditores insidientur, dum vili quandoque pretio (operante liuore) vitam Principis, ac totius populi salutem mercari solent, quemadmodum & alii stipendiarii milites, qui obliti generis, & amicorum, pro exigua pecuniola se mutuò confodiunt, & rursus, si viui campum exierant, misero luxu eam consumunt. Quantum verò ad fugientes, obtenta victoria plures captiuari congruit, quàm vita priuari, ne fortè (vti superius dictum est) eorum respectu priusquàm dimittantur, diu optata pax vtrisq; aduersariis restituatur. Referuato etiam exercitu in acie sub vexillis potius plerunq; permittendus est hostis aufugere, quàm ambiguo belli euentu peramplius amicum exercitum in perditos, & sceleratissimos homines relaxare. Sæpe nanq; præsumptuosa securitate victores superantur à victis: quibus proprium est insidias struere, vix cauendas. Nec insolitum est hostibus iniquo loco presis, clàm nocte fugere, aut interdiu seruato ordine se transferre, vt ab insequentibus sint securi: qui etiam si vrgeantur natare per aquas, ea arte plerunq; præditi sunt in disciplina militari, vt hac fuga & se, & dominos suos, ne trucidentur, aut captiuentur, eximere possint. Ideoq; nandi scientia neutiquàm prætermittenda est, etiam à Principibus: quibus & vsui, & saluti plerunq; esse potest, prout aliquando in laudabili vsu fuit in Italica natione, vt filios suos applicaret huic disciplinæ.

Durum à stirpe genus natos ad flumina primùm
Deferimus, sæuoq; gelu duramus, & vndis.

Cãę bellorũ assumendorum.

Bellũ atrox seruitute plerũq; finitur.

Principes primũ à proditoribus petũtur.

Sors militũ miserrima.

Vtilitas captiuorum.

Exercitus auxiliaris non perdendus.

Victores stulta securitate perduntur.

Victi insidias struunt.

De equestrium natatione.

CAP. XXIII.

Equites et pedites armati natant.

QVAMVIS non minus infaustum, quàm temerarium sit, armatum equitem, vel peditem gurgiti natando se committere: attamen quia Gothi omnia temporum momenta ad excolendam militiam collaturi erant, nullas partes militari exercitio idoneas experiri omiserunt. Quocirca artem, & vsum aquis innatandi, adeò perfectè callucrunt, vt plerunq; armis onusti, atq; equis inuecti, magna fluminum spatia inter hostiles exercitus ad resistendum, vel fugiendum tranatarent. Nec minori equos industria, quàm seipsos, ad natandi consuetudinem instruebant, prout Cornelius Tacitus asserit de Germanis: quorum nobilissimum institutum erat, equos ad natandi studium informare, audaciterq; (vt Herodianus lib. VIII. testatur sese fluminibus cum equis natare peritis, immergere. Nec testimonium Saxonis in hoc casu omittendum est. Is enim dicit, Biornonem quendam Norvegianum insignem pugilem, equum habuisse præstantem corpore, præpetem velocitate, adeò animosum, vt indefessus obstrepentem vorticem superaret: cuius aquæ lapsus tam incito, ac præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunq; pessundare soleat. Eo tamen equo tum Fridleuo pugile fortissimo (de quo superius in V. lib. dictum est) vrgente, tum scrupeo, atq; iniquo loco, priuatus est, & ad vltimum hostili stratagemate equi errore captiuatus. Ita nullibi terrarum species, aut natura videtur deficere equi Seiani. Quòd autem Gothorum equi eiusmodi natandi artibus perhibentur instructi, necessariam causam magnitudo, latitudoq; immensorum fluminum vbilibet administrat.

Equi ad natādū instructi.

Equus Biornonis pugilis.

Spēs eq̄ Sciani non deficit.

Gothi prælianrtur in aquis.

Vix enim vlla certamina apud Orientales, Occidentalesq; Gothos, aut Finnos, Ruthenos, & Moschos instaurari, vel perfici possunt, nisi aquarum vastitas, & vorax impetus superetur.

De ins

De industria natantium.

CAP. XXIIII.

CASTRA etenim hostilium exercituum ita naturæ præsidio sępius, quàm in scopulis, et campis statuuntur, vt operę pretium sit exquisita calliditate, et astu non minus contra naturæ munitionem, quàm hostis potentiam decertare. Nec dissimili, aut minori sagacitate opus est, vbi longiores amnium pontes æstu, vel hoste subitò destructos intuentur: quia tunc vti nequeunt noctis beneficio ad euitandum lignea fragmenta, aut palos ripis infixos: sed prima aurora tadios lucis immittente, quando equi iumentaq; vegetiores nocturna quiete resumpserant vires. Interiora verò regni vada tempore hostili acutissimis sudibus sub aquis muniunt, ne equites natando suscipiant ripam. Verùm ne subnatantibus equis vllam vim sessores huiusmodi inferant, regulas adhibent singulares, videlicet vt genua, & pedes dorsotenus eleuent in equis, vt aerem in respirando quàm breuissimum capiant, veluti suffocandi, vtq; immobiles se contineant, frenaq; liberrima, & longa iumentis relaxent, lanceasq;, & tela aquis innatantia ducant, & popismate, quo inter pabulandum vti solent, stimulent ad celeritatem. Reliquam equorum non inutilem disciplinam require inferius inter animalia cap. de equorum pullis edomandis. Etiam quæ Virgilius meminit de bonitate equi:

Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponti.

Castra naturaliter munita.

Pontes rupti impediunt bella.

Vires vegetiores veniunt ex nocturna qete

Regulæ natātiū

Equites breui momento spirant natando.

Lāceæ ducūtur sup r aquas.

Popisma.

Equi boni sie notantur.

Equi eneruātur

Equi recentes aptantur.

Equos verò non affluetos, aut doctos ad natandum, saucios poplite abscisso, ne hostibus sint vsui, eneruant, domumq; natando corporeis viribus sese recipiunt ad aliud littus, vbi noui, recentesq; caballi ad prælium aptissimi, semper occurrunt: nec minus liberale stipendium illicò paratum est pro recreatione tot difficultatum perstrenuè superatarum.

De natatione pedestrium armatorum, & præsertim pinguium.

CAP. XXV.

Ars natatoria.

ALIS etiam apud Septentrionales milites seruari solet vsus, vt qui minus arte natatoria sunt instructi, aut nimia crassitudine distenti, quòd propriis viribus vrgente necessitate nec seipsos, nec socios ad meliorem certaminis euentum reseruare possint, illis ipsis ita consulatur, vt fu-

Peritia natandi

nibus vtraq; ripa fluminum agiliori quopiam milite firmatis innitentes, vna manu sese transferendo teneant, altera verò contorta aqua statim locum artis compendio enixius quò valuerint præripiant. Quidam verò tanta natandi industria callent, vt inter æstuantis freti procellas, longo maris tractu nando

Siuardus Norueg. Remiges inebriantur.

salutem redimant, complurimosq; præsentis periculi socios littori restituant, durioribus forsan satis reseruandos. Libet hic ex Saxone huius rei singulare exemplum afferre de quodam Siuardo Norueg. qui post multa, præclaraq; facinora in bellis edita, ab hostibus interceptus, cùm naui in alto mergendus veheretur, quasi sunus suum inferiis præcessurus, empta de industria potione remiges oneraut: quibus exhilaratis, gubernandi potestatem supremi beneficii loco impetrauit: nautasq; im-

Haraldus rex occiditur.

pensius edere remigium hortatus, cùm vehementissimum nauigii cursum animaduerteret, proiecto gubernaculo præceps vndas insiliit, priusq; littori, quàm concitatæ ratis impetum correxisset, restitutus, Regem Haraldum improuidum occidit. Deinde nauali prælio dimicans incredibili, & præstantiori humani viribus fortitudine, solus aliquandiu consumptis sociis, nauigium ab hostibus vindicauit: quorum multitudini tandem cedere coactus, singulari nandi peritia fretus, quanquàm hybernum

Onustus armis hyeme natat.

tempus instabat, armis militaribus onustus profundo se credidit, atq; sub vndis enatans, dubium effecit, maioris audaciæ specimen in puppi præbuerit, an inter vndas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quò liberius enaret, cum reliquis armaturis sub vndis sibi detraxit, ac demum cùm capessendi spiraculi gratia fluctibus emersisset, à quodam familiari suo per habitum hostibus indicatus, tunicam, qua se prodi suspicabatur, rursum corpus aquis occultando depo-

Lorica detrahit inter natandũ

Tunica sub aquis deponit.

suit.

suit. Sed cùm ne sic quidem proditoris notitiam fefellisset, ad extremum se veste nudauit. Nec tamen adhuc indice ludificato, cùm solus ex sociis superesset, seq; hęc omnia, quæ & callidè, & animosè tentauerat, frustra expertum animaduerteret, tandem fati simulatione profundo diutius immorans, insidiatoribus, an viueret, dubium reliquit. Ad vltimum cùm humanæ respirationis consuetudine supernè aërem capessere debuisset, cuiusdam fortè nauigii gubernaculum ptinacissimis brachiorum amplexibus apprehendit, eiq; aliquandiu tacitus inhæsit, donec cuiusdam curiosius cultum contemplantis indicio deprehensus intercipitur, & morti adiudicatur. Plura tamen elapsionis genera animi firmitate tentasset, si hyberni frigoris immensa sęuitia corporis eius robur haud deseruisset. Nec prætereundus est nobilis Romanus Fronditius, qui præclara facinora, teste Plin. lib. XVII. cap. I. Vulturnum transnatans, fronde capiti imposita aduersus Hannibalem edidit.

Natãs deprehẽsus intercipit, & occiditur. Sæuitia frigoris

De extrahendis hostibus ab aquis.

CAP. XXVI.

Ericus disertus.

EST & aliud cuiusdam Erici Diserti nobilissimi Norueg. memorabile exemplum, singulari vincendi genere admirandum. Is enim Ericus videns se impacabili inuidentia domesticorum heroum Regis Daniæ Frothonis, propter insuperabilem facundiæ facultatem, ad quoduis crudele fatum circumdari, etiam ab ipso Rege gladium aduersus eum proiiciente, sed obiecto obstaculo non lædente. Quocirca circumspectis hincinde remediis, nullum efficacius oblatum est, quàm quod securitatem celeri compararet fuga: cui dum

Classis regia redditur inhabilis.

solicitus sul. tenebris nocturnis intenderet, classem Regiam anchoris firmatam, dissa laterum parte nauigationi inhabilem reddidit, insertisq; rursum asserculis sarsit, quominus ab intuentibus læsio agnosceretur. Deinde nauigium, quo se, comitesq; receperat, haud procul à littore depelli curat. Quem Rex laceratis insequi nauibus parans, mox fluctu foros æquante, quanquàm armis admodum onustus existeret, enare inter alios cœpit, propriæ salutis seruandæ, quàm alienæ lacessendæ cupidior effectus. Præcipitatis in altum proris, sedibus suis remiges stagnans introrsum æstus

Propria salus ĩ periculi charior.

Universidad de Deusto
Biblioteca

excusſit, nullum in horrenda calamitate ſolatium inueniens, niſi remigia brachiorum, prout Caſsiodo. lib. VIII. de Tholo Principe Gothorum in ſimili caſu memi-
Rex extrahitur ſuffocādus ab aquis. nit: quo infortunio Ericus, fraterq; eius Rollerus conſpecto, cum contemptu peri-
Turba naufragoꝝ periit. culi incunctanter ſe profundo dedere, natabundiq; fluctuantem excepere Regem.
Naufragi q̄les habēt paſsioes Iamq; eum ter ſuperfuſa vnda ſubruerat, cùm Ericus cęſarie comprehenſum pelago
Gratitudo boni regis. leuat. Cætera naufragorum turba aut aquis obruta aut ægrè littori reſtituta eſt. Rex humido nudatus cultu, ſicca circumamictus veſte contegitur. Multus illi ab ore hi-
quor crebra pectoris ructuatione manabat: vox quoq; cum continuis laſſata ſingultibus deficere videbatur. Tandem calore ſpiritum vehementiorem ad obſequium turbatæ rationis reſtituente. Rex penſatis inſignibus fratrum meritis Erico ſub ſponſalium fide in publica concione ſororem, atq; centuriatum dedit Rollero: etiam Re-
Fres cōiunctas egerunt nuptias. ginam ob arduas cauſas repudiatam, cùm nouam ſponſam è Noruegia expectaret, ſimili ſponſione coniunxit. Ita ergo fratres coniunctas egere nuptias, altero ſororem
Ericus cōtpane us Ciceronis. Regis, altero repudiatam Reginam ducente. Regi deinceps eò chariores habiti,
Aripert rex Lōgobardorum. quòd præ cęteris eorum virtute, & viribus regno, vitæq; fuerat reſtitutus. Sed præcipuè Ericus Diſertus (Ciceronis contemporaneus) Rex Sueonum poſteà factus: cuius prudentiſsimo conſilio idem Rex Frotho ſuos principatus admirabili pace auxit, ac direxit, & conſeruauit. Tales Rex Aripert Longobardorum (teſte Paul. Diaco. lib. VI) auxiliatores non habuit, quando auro onuſtus fugere voluit: natando ſuffocatus eſt, quia fortè nulla experientia artis natatoriæ prius vſus eſt &c.

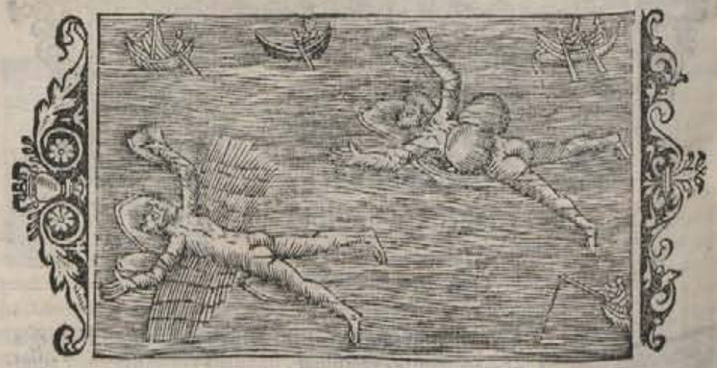

De primis inſtrumentis natatoriæ artis.

CAP. XXVII.

Arundines fungoſæ. NATATORIAE artis inſtrumenta, & diſciplina in vtribus, ſeu veſicis inflatis, vel manipulis leuium arundinum fungoſarum hic appoſita ſunt, vt pueri, adoleſcentesq; maiorem præ cęteris ętatibus aquis ſe immergendo, & exercendo habeant voluptatem, ne fortè tacitis præcedentibus annis, harum rerum ignari nec ſe, nec alios à præſentiſsimo mortis periculo valeant liberare. Modus is apud veteres Septentrionales homines diligentiſsimè obſeruabatur, vt non minori induſtria ſuos admouerent ſtridulis flu-

Modus natādi.

minibus,

minibus, aut altis gurgitibus ſe immergere, atq; reſpiracula capere, quàm furioſis equis ſurſum deorſumq; directis inceſſere, & hortenda præcipitia declinare. Putabant enim ſe, ſuoſq; milites parum fortes, aut glorioſos exiſtimari, niſi etiam tali caſu ſeſe, patriæq; ſalutem ab hoſtibus redimere poſſent. Sæpius etenim pedeſtris, ſeu campeſtris pugna in nauale, ſeu ſtagnalem, aut paludincam commutari ſolet, vti Herodianus lib. VII. meminit de Maximino Imperatore Gotho: qui cùm ad ingentem, vaſtamq; paludem deueniſſet, intra quam Germani pentiſsimi natandi (vt qui tantummodò in fluminibus lauentur) fuga ſe receperant, verentibus Romanis eoſdem inſequi, primùm Maximinus equo paludem ingreſſus, cùm quidem etiam ſupra aluum equus voragine hauriretur, magna vi hoſtes contrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore inſtinctus, ne prodere pro ſe pugnantem Imperatorem videretur, auſus & ipſe eſt paludem ingredi, atq; fortiter pugnare. Cæſar etiam multitudine hoſtium iniquo loco obrutus, ſeſe (vt lib. IIII. teſtatur) ex nauigio eiecit, atq; ad eas, quæ longius conſtiterant naues, adnatauit. Hinc ſuis laborantibus ſubſidio ſcaphas mittens, nonnullos conſeruauit. Nauigium quidem eius militum multitudine depreſſum, vnà cum hominibus interiit. Præterea paulò antè eodem libro dicitur, quòd Cæſaris multi milites fuga, cædeq; ſuorum perterriti, XXX. pedum altitudine in ædificiis conſiſtere auſi non ſunt, ſed per molem ſe in mare præcipitauerunt, & octingentorum paſſuum interuallo ad oppidum deſtinatum enatauerunt. Meminit etiam Diones Caſsius, Imperatorem Hadrianum adeò peritos, & laborum patientes habuiſſe exercitus, vt olim equites, qui vocantur Baſtai, Danubium armati tranatarent.

Milites parum fortes ſine arte natandi.

Pugna pedeſtris in nauālē mutatur.

Maximinus Imp. Gothus equo ingreditur flumen.

Cæſar adnatauit.

Nauigium Cæſaris periit.

Interuallū 800. paſſuum nādo ſuperatur.

De eodem per externa exempla.

CAP. XXVIII.

PRAETEREA Imperatori Seuero (teſte Herodiano) Britanni non minus ſeſe oppoſuere in paludibus, per quas ipſi natant, excurſantęq;, ad ilia demerſi nudo corpore cœnum contemnentes (neq; enim veſtis vſum cognouerunt) quàm apertis campis, vbi ventrem atq; ceruicem ferro incingunt, ornamentum id eſſe, ac diuitiarum argumentum exiſtimantes, perinde vt aurum. Corpora pingunt omniſariàm formis animalium. Ideoq; non induuntur, ne picturam adoperiant. Inſuper Suetonius Iulium Cęſarem teſtatur nando tranſnataſſe flumina, vel innixum inflatis vtribus ea velocitate vſum fuiſſe, vt ſępe nuntios de ſe præuenerit. Prætereà Alexandriæ circa oppugnationem pontis eruptione hoſtium ſubita compulſus, in ſcapham pluribus eodem præcipitantibus, cùm deſiliſſet in mare, nando per CC. paſſus euaſit ad proximam nauem, elata leua, ne libelli, quos tenebat, madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne ſpolio potiretur hoſtis. Herodotus inſuper dicit, in exercitu Xerxis plures Græcos natandi peritos euaſiſſe ſaluos, quàm barbaros. Demū Liuius dicit Chlœliam virginem vnam ex obſidibus, cum agmine virginum per Tyberim inter ſagittas Romam veniſſe ſaluam. Meminit prętereà Saxo prædictus, nobilem quendam Herbortum exercitus ducem, armorum onere retento ſe credidiſſe profundo: quoſq; gradu non poterat, incredibili nandi virtute præceſsit in Sclauorum irruptionem.

Seuerus Imp.

Iulius Cæſar.

Libelli madefacti non ſunt.

Græci nādo ſalui facti.

Chlœlia.

Herbortimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De natatione armati militis per coriarium saccum fistula inflatum.

CAP. XXIX.

Milites puidi.

Saccus coriarius insufflatus extollit natantem.

Modus securus nandi.

Cautela conseruandæ vitæ in extrema necessitate.

SOLENT plerique milites prouidi in locis marinis, seu stagnalibus deligerantes, dum artem natandi non habeant, secum comportare coriarium saccum cum fistula affixa, qua culeum ipsum sub brachiis ad collum ligatum insufflare poterint, ita vt grauior pars corporis sit infra saccum: qui è corio ceruino (vnde pila conficitur) debet consui amplitudine palmari, in forma rotunda, quasi pectora lia trahentium equorum in curru. Fistula autem subtilis sit in parte anteriori, dum sufficienter saccus ille fuerit aere impletus, et colligatus: eoq; modo securissimè homo nudus, vel armatus modicè manus, & pedum motione sese, quò velit, transferre possit. Sed cauendum est, ne caput inclinet deorsum, ne fortè ventus culeo inclusus grauiori mole succumbat. Qui obsidione strictiori marino situ inclusi sunt, vel latis fossis, ne exeant, impeditos se vident, eo remedio suæ libertati consulunt, vbi omnis spes adempta est euadendi per scaphas.

De pueris instruendis in arte natandi.

CAP. XXX.

Iulius Cæsar.

Sertorius.

Silius poëta Italicus.

NANDI tamen vsum & peritiam, si quis anteacta ætate per habitum susceperat, plurimam sibi, & Reipublicæ reseruatus afferre poterit vtilitatem, prout Iulium Cæsarem plures historiæ feliciter fecisse confirmant, præsertim cum Alexandriam impugnaret, vbi hostium irruente multitudine nando fugere sit coactus, vt superiori cap. demonstratur. Meminere præterea diligentes historici mirabile robur Sertorii, qui in bello Cimbrico grauiter vulneratus, equum amisit, & indutus thoraca, & scutum, atq; arma tenens, Rhodanum fluuium rapacissimum per aduersos fluctus plurimum nando transiecit, & non sine magna hostium admiratione ad suos peruenit: cuius laudes Italicus poëta Silius his versibus egregiè laudat:

Ipse inter medios venturę ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu,
Muraleis fossas, vndosum frangere nando
Indutus thoraca vadum, spectacula tanta
Ante aciem virtutis erant, sæpe alite planta
Ilia perfossum, & campi per aperta volantem,
Ipse pedes præuertit equum, sæpe arduus idem
Castrorum spatium, & saxo transmisit, & hasta.

His pauculis versibus omnes ferè militares exercitationes complectuntur, vt quiuis intelligere possit, inter castrenses industrias nandi peritiam primum, licet periculosiorem, obtinere locum.

Exercitationes militares.

De peritia natandi, & eius vtilitate.

CAP. XXXI.

Alexander.

Alexādri ꝗrela.

Exercitus Alexandri facilè delebilis.

Scæuola.

Peritia nandi.

QVA quidem arte, & experientia nandi se carere, iniquo animo ferebat Alexander. Is etenim, cùm aliquando maximum flumen cum omni exercitu transmittere opus esset, paucos equitum ad tentandum vadum præmisit: cuius altitudo primò summa equorum pectora adæquabat: mox vt in medium alueum ventum est, ceruicetenus equi abluebantur. Tum milites omnes pauore torpebant, & nemo audebat in fluuium se mergere. Hoc cùm cerneret Alexander, O me deterrimum, inquit, qui nunquàm nare didicerim. Deinde confestim rapto incumbens clypeo, audacter traiecit. Cuius exemplum alii secuti, partim nando, partim equitibus hærendo, partim autem sublatis in verticem sarcinis, hastisq; nitentes, pedibus transmisère adeò, vt ex tanto exercitu nihil, præter pauculas sarcinulas, desideratum sit: sed sic omnes madidi vndiq; ripis, aggeribusq; fluminis expositi sunt, vt facilè exercitus omnis deleri potuisset, si pares hostium copiæ illum aduenientem excepissent. Est & aliud admirandæ fortitudinis exemplum cuiusdam Scæuolę, qui apud Britannos prævalente multitudine, atq; adueniente nocte, in profundum pelagi se deiecit, duabusq; loricis, & graui scuto onustus, ad Cæsarem nando peruasit: à quo laudatus pro concione, & ex gregario milite centurio factus, vitis honore donatus est. Quanto etiam vsui fuit nandi peritia in primo Punico bello, testatur T. Liuius in multis historiis suis. Ideoq; nandi disciplinam acquirant homines per artem, quam omnibus aliis animantibus exhibuit ipsa natura.

LIBRI DECIMI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLIS GLACIALIBVS
LIBER VNDECIMVS

CAP. I.

REPERIVNTVR in annalibus Septentrionalium regionum tam vetusto, quàm recenti tempore, inter Ruthenos, seu Russos, aut Moschouitas, & Sueones, siue Finnos, ob diuersas, sed arduas causas, tam in mari quàm in terra, atq; plana glacie, & densis altisq; niuibus, sæpius atrocissima fuisse commissa certamina, sorteq; militari, & fortuna variata, nunc vni, nunc alteri parti (vt fieri solet) strenuam victoriam adiecisse: quæ rursus deuicta, in horribilem prolapsa sit calamitatem. Huiusq; discriminis causa est loci, temporisq;, ac gubernatorum circumstantiæ, quæ in talibus celerrimam acceterant occasionem. Cernuntur hic duæ fortissimæ arces: quarum altera interiecto profundo, & verticoso gurgite, dominio magni Magistri Liuoniæ (sic enim maximè prouinciæ Princeps appellatur) subdita est: altera verò magno Principi Moschouitarum pertinet. Vna tamen Naruen regimini Christianorum Liuonienſium, & altera schismaticorum Moschouitarum subiecta est: quæ arx Moschouitis subiecta, tanto naturæ munimine, ob circumcurrentes aquas, & armatas vires, se tuta perenniter dudum credidit, vt nullius etiam potentissimi hostis insultum expauescere vellet. Sed hæc insania vti fallax extitit, ita & repentinam, & ineuitabilem experta est calamitatem. Nam Suecorum, Gothorumq; illustrissimi Principes, Steno Stur antiquior, & Suanto, multis & grauibus Moschorum iniuriis, ac perfidiis prouocati, post arduissima bella, ac damna eorundem Moschorum potentibus prouincijs, ac populis illata, exercitum quinquaginta millium armatorum, prædictamq; arcem Moschouitarum aggredientes, ferro, flammaq; (speculantibus amicis Liuonienſium castris) insuperabili furore expugnarunt, vt Moschi crudeliter vulnerati, multis interemptis, ac combustis, vix fuga sibi peperere salutem. Hacq; arce superata, inestimabile spolium argenti, & pretiosarum pellium rebellinarum Principibus Suecis, & Gothis antedictis, & exercitui eorum cesit in prædam, vt inde perpetuò gloriarentur pro grauibus arduorum præliorum molestijs, tam æstu, quàm frigore perpessis, maximis spoliis onustos triumphasse. Sed hæc opima spolia, vti superatis hostibus irrecuperabili damno, doloriq; fuerunt, ita & Principibus prædictis, & amicis, ac terris eorum, ob discordiam pretiosissimæ prædæ hincinde vsurpatæ, perniciosum, ac inextinguibile odium (vnde postmodum regnorum ruina orta est) excitarunt. Hanc itaq; arcem ab hostibus militari fortitudine eruitam, cùm magnus Magister à Suecis victoribus gratis, & dono oblatam, suo dominio formidaret adiungere, flamma imposita, exportatisq; ingentibus spoliis per Finlandiam in Suetiam, & Gothiam, victor exercitus est reuersus. Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immensus quæstus est, & dominorum diues

Gentes diuersæ.

Bella glacialia.

Circumstantiæ bellorum.

Arx magni magistri Liuoniæ

Securitas castrensis infirma.

Steno Stur & Suanto principes.

Spolia ingētia.

Spolia nocent.

Ruina regnorū & incolarū ex spoliis ortum habet.

Copia cerę inæstimabilis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cera nauigabilis. tributum) in eadem arce, ob importabilem grauitatem, relicta est, vt flammis resoluta, nauigabile iter per magna locorum spatia exundatione sua reddere posset.

De conflictu glaciali.

CAP. II.

Conflictus glacialis.

EQVE minori bellandi impetu Sueci, ac Gothi contra Moschouitas, seu Ruthenos, pacta constitutę pacis ob ardorem rapinarum in finibus Finnonici maris violantes, super aperta glacie, quàm in ipsa solidissima terra consistunt: immò, vt prius dictum est, vbi anteà æstiuo tempore acerrima commissa sunt bella naualia, eisdem in locis glacie concreta aciebus militari modo instructis, bombardisq; ordinatis, habentur horrendi conflictus. Adeò solida glacies est in equestribus, ac pedestribus turmis sufferendis, ampliter vel strictè collocatis. Neq; mirum, aut incredibile cuipiam, Latiali præsertim homini videatur, quomodo equorum vngulæ in lubrica glacie firmari poterunt, vt nedum impetuosissimè cursitent, sed & in gyrum versi, atq; ad cursum agitati, armatum sustineant pugnatorem. Equi etenim adeò firmati sunt in pedibus adunco ferro, & clauis acutis, vt nusquam, quantuncunq; plana sit glacies, sessori de lapsu sit formidandum: immò talibus equorum ferramentis glacialia frusta impetu fugientis excisa, in faciem immittuntur insequentis, vt illicò moribundus corruat, vel vulnus recipiat, non faciè curandum.

Glaciei solidi tas.

Vngulæ equoꝝ ferratæ.

Equi vertuntur in gyrum.

Eqtis sine periculo casus.

Insequẽtes fragmẽtis glacialibus occidũtur

De irruptio-

De irruptionibus Moschouitarum, seu Ruthenorum.

CAP. III.

MAGNO gentis suæ numero non tantum ad præliandum, quantum prædandum pro maiori parte exiguo, vel nullo seruato ordine militari, ad bella proficiscuntur Moschouitæ, præcipuè qui limites regni Suetiæ, ac magni ducatus Finlandiæ præliaturi, aut prædaturi accedunt, prout in annalibus eorundem regnorum, præcipuè circa annos Domini M.CD. XCV. viribus sexaginta millium hominum factum fuisse commemoratur. Causam motæ irruptionis posuere trium parochiarum collimitanearum, scilicet Egrebpe, Iaschc, & Saualax, atq; de fluminibus earum repetitionem: quasi æquius ad eorum pertinerent ditionem, quàm regni Suetiæ iurisdictionem. Sed recenti stimulatione Ioānis Danorum Regis tanta colluuies eò ingressa est, vt maxima regni Suetiæ prouincia subiugata, partem iuri & dominio Moschorum subiiceret, & partem dominio eiusdem Regis Danorum subiugaret: quemadmodum paucis inde euolutis annis, anno M. D. posteà in Regia ciuitate Holmensi legati Moschouitarum eidem Regi Ioanni in quadragesima propoſuerunt, asserentes pactum hoc osculo S. Crucis inter vtrosq; principes pro humilianda, ac vsurpanda corona Suetię, solenniter fuisse stabilitum. Sed vtrąq; pars in meditationibus suis subitò fuit exinanita, vt Rex Ioannes in suam Daniam (relicta Regina Christina, de Ducibus Misniæ, muliere optima) fugere sit coactus, & ipsa Moschorum turma hostiliter humiliata, atq; more prædonum repulsa ad patrias redire habitationes, ea memoria cladis accepta, vt Danorum persuasione nunquàm dominia Regis Suetiæ aliena stimulatione, vel proprio ausu præsumpserit impugnare. Vtcunq; se res habet, cùm Daniæ regnum paruulæ telluris angustiis (teste Saxone) clauditur, importunè, & astutè prouidere solet, vt amplissima vicinorum regnorum Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia multorum principum confœderationibus, & auxiliis vsurpare possit, præcipuè Moschouitarum, seu Ruthenorum ex Oriente, Scotorum & Gallorum ex Occidente, & Germanorum ex Meridionali plaga: quæ nationes simul coniunctę, in Suetiam subiugandam venientes, citius tumulum inueniunt, quàm triumphum.

Moschouitę potius ad prædãdum quàm præliandum exeunt.

Parochiæ tres.

Ioãnes Dannorum rex.

Legati Moschouitarum.

Christina regĩa.

Ioannes rex fugit à Suetia.

Dani appetunt dominia alica

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ſpecu horriſono, Smellen vulgariter dicto.

CAP. IIII.

VISVM eſt ſuperiore capite, glacieī tantam ineſſe ſortitudinem, vt equeſtres, pedeſtreſq; bellatrices turmas facilimè ſufferre poſsit. Iamq; intuendum erit, ſpecum ſubterraneam ſore prope littoralem vrbem, Viburgum appellatam, eiſdem Moſchouiticis terris plurimum vicinam: quæ eius ſecretæ virtutis eſt, vt animali viuo in ipſam projecto, tam horribilis ſonus excitatur, q̃ ſua excellentia aures propè poſitorum ſuffocat, ne audire, aut loqui, vel ſtare poſsint: qua virtute multò plures, quàm vehementiſsima bombarda interimit, vel debilitat in momento. Sed neq; hoc naturæ opificium videtur eſſe otioſum. Ingruente enim hoſtilitate præfectus terræ iubet omnium aures concludi cera, cellariisq;, ac antris abſcondi victuros: & demum ſe muniens, animal aliquod vel haſta, vel ſune præcipitat in os ſpeluncæ: vnde tam horridus excitatur ſonus, vt hoſtes obſidentes in circuitu, quaſi mactanda pecora collabantur, lapſiq; (ſi incolis viſum eſt) longo interuallo remaneant ſpoliandi. Sed nulla voluptas vltionis ſumendæ victoribus ineſt, quando naturæ potentia tam fortiter opprimi videntur inimici: qui mox vt ſenſum ceperint, non præliandi, ſed fugiendi tempus aſſumunt, ne ſono iterum excitato, tandem moriantur, vel mortifera ægritudine contracta, paululum etiam fugientes ſuperuiuant. Quo caſu euenit, vt qui armis, & viribus à bellico furore reprimi non poterunt ſolo terrore mugientis naturæ tabeſcunt, priſtinum vitæ robur tardè, vel nunquàm recuperantes.

Sonus vehementiſsimus.

Opificiū naturę mirabile.

Hoſtes debilitantur horribili ſono.

Inimici fugãtur

De eodem

De eodem.

CAP. V.

MISERANDVM, & infelix huius calamitatis exemplum, plus cæteris hoſtibus Rutheni, ſeu Moſchouitæ, multis millibus ſuorum amiſsis, quandoque ad poſteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maximè Finnos, ſuperba multitudine gratis opprimere pergant. Hi etenim Finni & mutuis præſidiis, & Gothicis, ac Sueticis armis, magiciſq; artibus, & elementorum ſecretis viribus ſeſe, ſuaſq; terras inconcuſsè ſeruare ſolẽt. Huius autem ſpecus ratio vndecũq; conſtat, à prouido ſemper viro dirigi, ac cuſtodiri debet, etiam intra plures, vt hic cernitur, circumpoſitos muros: quia eius, vt aliarum rerum ſecreta natura in maxima potentia ſita eſt, ita leuiter haud veniet percipienda, prout Plin. lib. II. cap. XCV. miracula terræ potius appellat, quàm ſcelera naturæ: quibus cœleſtia vix ſunt narratu difficiliora, ignium ſcilicet tot locis emicantium, perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus lethales alibi aut ſerobibus emiſsi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi mortiferum ſpiritum exhalantes: alibi locum eſſe, quem qui intrauere, moriuntur: alibi fatidici ſpecus, quorum exhalatione temulenti futura præmunt, vt Delphis nobiliſsimo oraculo: quibus in rebus quid poſsit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam, quàm diffuſe per omnem naturæ ordinem ſubinde aliter atq; aliter diſponere crumpens numen? Surgunt etiam naturales venti in profundis hiatibus terræ geniti: qui licet ad propoſitum parum faciunt, tamen ob ſimilitudinem adducuntur. Aſſerit enim Plinius alibi, in Dalmatia ſpecum eſſe, vaſto hiatu præcipitem: in quem deiecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini ſimilis emicat procella. In domibus etiam multis manufacta, incluſa opacitate, conceptacula auras ſuas habent: quæ & generali appellatione venti ſunt.

Rutheni. Moſchouitæ. Finni.

Specus à prouido viro ſeruat

Miracla naturę

Locus exitialis

Numẽ erũpens.

Specus Dalmatiæ.

De præliis Finnorum contra Moſchos.

CAP. VI.

QVEMADMODVM ampliſsimus, ac potentiſsimus ſit principatus maximi Ducis Moſchouitarum, ac Ruthenorum, ita & titulum ſuæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ eius nouiſsimè per quendam Demetrium Clementi VII. tranſmiſſæ, atteſtantur in hunc modum: Magnus dominus

Titulus hic in chartis maiorẽ locũ occupat, quàm in veris dominiis obtinet possessionem.

Basilius Dei gratia Imperator, ac dominator totius Russiæ, necnon magnus Dux Volodemariæ, Moschouiæ, Nouogrodiæ, Plescouiæ, Smoleniæ, Ifferiæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ &c. dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigoniæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rozeuiæ, Belchiæ, Rosconiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq; &c. Datum in ciuitate nostra Moschouia anno ab initio mundi septimo millesimo triceſimo, tertio Aprilis. Verùm hunc titulum tam magnum, & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quàm eius vires formidant, maximè Finni, qui sæpius prouocati non desistunt tam potentibus eius titulis, & populis insidiari. Sed non tam frequenter in campis (nisi asperrima hyems fuerit) quàm aquis in plurimos amnes, lacusq; diuisis: verùm vt plurimum latrunculi sunt pro vtraq; parte ardore (vt supradictum est) rapiendi præstantes. Sed neq; ob hanc minutam rationem principes Aquilonis in apertam hostilitatem ruunt. Præscriptæ enim sunt causæ, quibus irretiti pro vtraq; parte satis aspero cruciatu plectuntur, prout superius lib. VII. de transgressoribus, seu falsariis monetarum, fuerat declaratum.

Finni insidiant Moschouitis.

Latrunculi.

Causæ punitiuę

De modo latrocinandi Moschorum.

CAP. VII.

Peritia latrocinandi.

Carcli.

Lembi.

Pix.

Arcus.

RVTHENI, seu Moschouitæ, quàm pernicioſam in piratica, seu latrocinandi studio peritiam, ac astutiam habent, paululum suprapositæ figuræ declarat. Dum enim Carelos, siue alias vicinas gẽtes latronũ more inuadere prædisponũt, societate cõgregata, atq; certis legibus & pactis instructa, lẽbos abietinos lõgos, ac leues, XX. aut XXV. hominũ capaces, in solitudinibus diligẽtius asseribus planis & subtilibus fabricãt, eo videlicet ordine, vt pars dolabris eos cauat: pars picem in subterraneis specubus (ne fumo prodantur) ex pineis stipitibus, aut scandulis concoquit: pars cuspides iaculorum, vt indurescant, adurit: pars arcus, & neruos, sagittasq; adaptat. Pro omnibus enim similibus instrumentis materiam aptissimam habent solitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis, pariter eos in aquas velut classem latrunculi immittunt, & armis instaurant.

Deinde

Deinde vicos, villas, castella, naueſq; oneratas in Albo lacu, vel Venedico sinu, vel Liuonico mari sub anchoris stantes, spolia rapturi aggrediuntur. Nec bona spoliasse, aut diripuisse contenti, sed etiam innata crudelitate sine quocunq; discrimine, & discretione, homines talibus ingentis superatos, in gurgitem mittere suffocandos satagunt.

Crudelitas Moschorum et Ruthenorum.

De eodem.

CAP. VIII.

ALIQVE prosperitate freti adeò insolentes euadunt, vt naues maiores marina tranquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi aggredi, & molestare non formidant: sagittis enim, ne supernè à propriis defendantur, nauigia satis acriter auertere contendunt. Attamen ratissimam pro tantæ præsumptionis audacia victoriam consequuntur, quia tormentis, ballistis, & iactilibus saxis frequentius repelluntur. Deinde dum consyderant se non satis diu post illatam violentiam, & rapinam, inter homines afflictos permanere securos, aut vlteriori omnium dispendio publicam exercere piraticam, lembos humeris impositos, in abdita syluarum referunt, quorum secretiora loca intimius cognoscunt: vt rursus eisdem pro similibus latrociniis exercendis, opportuniore tempore vti possint, interim præsidia in memoribus firmantes, vt in his tanquam secretioribus heremi locis, spoliorum abundantia se nutriant, ac armis tueantur. Verùm vti facinus eorum horridum est, & pernicioſum, ita promptissimos vindices illicò inuenit in sui vltionem. Venatorum nanq; diligentia, & sagacitate primùm latronum syluestria præsidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi furuis armis induti, hostium vires vsq; ad extremam internecionem deleturi. Neq; tamen id sine cruenta victoria venit, dum latrones sceleris conscii, pro vita tuenda quasi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cauernas, partim ad densos arboſum ramos scandendo se recipiunt, eò securiores se putantes, quò secretiora hæc loca anteà ad tantum facinus perpetrandum prælegerant in ea solitudine vasta. Sed Dei vindicta exigente, neq; eo modo aut loco vitam, aut emunitatem mentuntur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere consueuerunt. Omnes enim siue villa clementia lembis, & præsidiariis ædibus impositi, comburuntur. In cauernis verò, & antris latitantes, grandibus admotis saxis, & palis viui, miseriæ prolixioti, fame videlicet relinquuntur interimendi. Qui denſis arborum frondibus se tutos opinantur, latratu canum proditi, nisi de vita redimenda pacisscantur, mox sagittis opplentur, vt decidant in terram moriturí. Nec alia apud eos efficacior vis est inuestigandi syluestres grassatores, & fures, quàm odoratu, & latratu canum venaticorum.

Insolentia piratarum.

Modus iuadendi naues.

Modus defendendi.

Lẽbi portãtur ĩ humeris.

Abũdantia spoliorum.

Modus inuestigandi latrones

Arma furua.

Fuga latronum

Latrones comburuntur.

Latrones canũ latratu ꝓdũtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De externis exemplis.

CAP. IX.

Normanni traxere naues. Sequana.

TERVM exurgit mirabile facinus in simili casu nauium trahendarum, prout in Reginonis historia refertur, videlicet Nortmannos duorum millium passibus naues per terram traxisse, vt Burgundiam spoliarent, & Parisios. & demum in Sequanam immersisse. Præterea Iustinus volumine XXXII. asserit, Regis Colchorum ministros, Argonautas raptores filiæ, insequentes, naues suas humeris propriis per iuga montium vsq; ad littus Hadriatici maris transtulisse. Si verò iidem equestres Colchi bellare contendunt, tunc indisciplinata multitudine, ac clamore concurrunt, quemadmodum Damianus à Goës Lusitanus, Indianarum rerum fidelis scriptor, in Aethiopum præliis fieri attestatur: qui etiam, vbi ceciderint equo, sicut Parthi, & Moschouitę prędicti, fuga non euadunt, impediente cursum fluxa, longaq; veste ad pedes vsq; deducta. Præterea non pauca loca reperiuntur in Septentrionalibus regnis, in quibus incolæ, vt arceant hostilem classem, modico collium spatio naues attrahere, & inimicis opponere solent, præcipuè circumquaq; per regiam Holmensem, vbi salsi maris, atq; aquæ recentis plures sinus sunt: per quos, si prouidi ciues sunt, facilimè hostes opprimere, vel abigere possunt. Loca autem ea volens hic taceo, ne innotescant inimicis: qui cùm ea inciderint, insidiasq; posuerint, plus sibi, quàm aduersariis nocuisse deprehendent, prout superius de militaribus cautelis discretius est notatum. Natura tamen Moschorum, veluti & Parthorum est, leuibus armis, & equorum celeritate prædam abripere, & fugam intendere, dum forti animo cataphractos habentes equos, potius pugnã decernere, quàm accipitrum instar hostem cuolando ferire contendant. Vbi verò classe, lembis, scaphis, vel myoparonibus agendum est, mira celeritate regnicolę vti solent, vt opportunis locis Moschos, Russosq; spoliis omnibus exutos interimant, vel in fugam conuertant, vel captos arcibus vicinis dura seruitute premendos includant, aut persequi non desinant, donec consumantur in fuga, vel sese loco munitos defendentes, ad turpem deditionem (tametsi efferatè resistant) compellere possint. Eoq; modo expectata securitas reducitur ad incolarum diuturnam tranquillitatem.

Damianus à Goes eques Lusitanus.
Aethiopes.
Indi.
Parthi.
Moschi.
Aquę salsæ atq; dulces cõmixtæ.
Insidiatores ꝓpriis pereunt dolis.
Mos Parthorũ & Moschorũ.

De modo

De modo recipiendorum oratorum apud Moschouitas.

CAP. X.

PERHIBENT nonnullæ Septentrionalium regnorum veteres historiæ, quosdam Principes Moschouitarum miris præstigiis Regum & principum legatos excepisse, atq; adhuc excipere solere. Siquidem elegerunt, nunc̃q; pro tempore ex plebeia multitudine quàmplurimos procerioris staturæ viros, insigni canitie, & prolixioris barbæ forma spectabiles, elegãtissimo cultu, vestitu scilicet Principis, eos exornantes, eligunt, vt in amplissimo nobilium cœtu hinc inde cum silentio sedentes, sui ornatus splendore, & multitudine oculos perstringant ingredientium oratorum: qui tanto apparatu fascinati, aut territi, nihil austerum proponant, vel propositum communibus eorum sententiis annuant concludendum. Sed is apparatus, vti mentitam magnificentiam continet, ita & frequentius in suo exitu vilescere iudicatur. Longè etenim ab ea æstimatione aberrant, quam se putauerant consecuturos. Nam expertioribus legatis, qui latius arduis deductis negotiis penetrauerant orbem, totus ille splendor, prę-fligiosusq; cultus, contemptibilis apparet, & pudendus. Prętereà mos est apud Tartaros, vt legati, antequàm eorum Imperatori commissa proponant, inter duos ignes ire cogantur, ea potissimùm causa, vt si venenum portauerint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portitorum necem prius dissoluatur. Noluntq; aliter eosdem legatos audire, nisi munera ferant, flexisq; genibus commissa loquantur, cæteraq; cœlicolis debita homini mortali impendant: & hæc facere recusantes, vix sine vitæ periculo absoluuntur, prout latissimè Vincen. in spe. histo. lib. XXXI. cap. XXI. & sequenti attestatur. Vt autem hic ritus recipiendorum legatorum apud Moschouitas, clarioribus ostendatur exemplis, inferendam esse volui Serenissimi Regis Poloniæ legationem, anno Domini M.D.LI. ad Ducem Moschorum, ordine quo sequitur, institutã. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomieuicza Knize Gedroitzki, vir nobilitate insignis, ꝑ milliaria Germanica CC. à Vilna ciuitate ce-

Nobiles ficticii
Ornatus alienus
Magnificentia mentita.
Legati expertí non terrentur.
Tartarorũ mos.
Venenum igne dissoluitur.
Munera offeren da principi.
Legatio Regis Poloniæ. 1551
Orator.
Distãtia magna

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mosqua.

lebriori Lithuanię, ad Mosquam Moschouię metropolim ꝓueniẽs, Mosquam ingreſ-

Receptio oratoris.

ſurus conſummato prędicto itinere, aliquot eqtibus ad hoc à magno Duce deſtinatis ſuſceptus eſt: ac poſteà paucis diebus elapſis, ad tradendũ Regias ĺras ſolẽni põpa vti

Satrapæ ficti.

Oſtentatio ſtulta.

Moſchouitis viſum eſt) in arcem ꝑ duo atria, quę homines ꝓcerę ſtaturę, ac prę longã barbã nutrientes, et plerũq; ſeruilis cõditionis, in ſubſellijs orbiculatim ſedentes, ſplendidiſq; ſatis amictos veſtibus, ad magnũ Ducem ꝓtinẽtibus, vt poſsit ſolũmodò ex longinquis oris venientibus oſtentare ſuæ aulæ magnificentiam, continebant: ad palatium tandem, in quo magnus Dux vnà cum ſuis principibus, etiam eiuſdem formæ indutis veſtimentis, morabatur, introductus eſt. Magnus autem Dux in ſella aliqua, ab aliis principibus multum ſeparata, longa talari tunica ex ſerico villoſo,

Magnus dux.

Veſtitus ducis Moſchorum.

cuius extremæ oræ margaritis vnionibusq; prætextæ, indutus ſedebat, ac ſcipionem,

Baculus ꝑciosus

Mitra Kalpack

ſiue baculum, ſuperiori ex parte inauratum, inferiori verò argento inductum, cui innitebatur, manu tenebat: denicq; capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua Kalpack

Pelles vulpinæ nigrę pretioſq

appellant) de pręſtantiſsimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maximo in pretio, longeq; ſuperant zebellinas pelles, quoad æſtimationem) impoſita erat. Quando autem legatus palatium ingreſſus eſt, illicò qui eum adduxerunt, ac

Moſchi adorãt principem.

Magno Duci præſentabant, in pauimentum coram eo ſe proſternebant, ac capite terram terq; quaterq; (quemadmodum Moſchouitis moris eſt, hoc modo reuerentiam ſupremam ſuo domino exhibere opinantibus) quatiebant. Verùm oratori ad

Orator diſtat 50 pedum ſpatio à principe.

fores diſtantia L. pedum à magno Duce, vnà cum famulis ſuis, quorum XII. cum illo aduenerant, conſiſtere, per procuratorem ſibi (quem illi Przisiavv vocant) conſtitutum, iuſſu magni Ducis iniunctum eſt, nec propius ad eum progredi permiſſum: ibiq;, donec ad magnum Ducem orationem haberet, ac Regias literas

Procurator.

Cæſar Ruſsię appellari vult Moſchorum dux.

ſecretario ad hoc deſtinato traderet, perſtitit: cuius quidem Regis literas, orator magni Ducis, aliàs dum in Polonia eſſet, quòd ſuum dominum Czar Ruſki (hoc ſonat Cæſarem Ruſsiæ) à Metropolitano iſtius terræ ſic creatum, minimè compellarent, atq; hanc ob cauſam idem Dux proprium oratorem poſtmodum miſit, recipere recuſarat. Poſteà dictus Regis Poloniæ orator à procuratore iterum in hoſpitium ſatis magna pompa, oſtentandi gratia deductus eſt. Hęcq; de modo recipiendi oratores apud Moſchouitas ſufficiant.

Orator reducit in hoſpitium.

De Italico oratore crudeliter occiſo.

CAP. XI.

Orator Italus.

INSVPER Albertus Crantzius hiſtoricus Germanorum inſignis, in ſua Vandalia aſſerit, oratorem Italum, eòq; caput ſuum totaliter coram Principe Moſchouitarum verba factu-

Facinus crudele ac horribile

rus non nudaret, crudeliter fuiſſe interemptum. Cùm enim orator patriq; ſuę conſuetudinem (qua nullius dignitas, vel maieſtas tecto capite orantis offendi putaretur) allegaret, ferus Princeps ferreo clauo tegumentum cerebro contingi

Nomen infame

iuſsit, irriſoriè aſſerens, ſe ritum huiuſmodi tali memoria noua violaturum, ſed confirmaturę. Quo crudeliſsimo facto tantam infamiam, & vilem opinionem ſui nominis omnibus in orbe Principibus, ac eorum oratoribus intulit, quòd etſi pro tempore quiuis potentiſsimus Moſchorum Princeps nunquàm ad ſimilem inſaniam, & barbariem, ob euitandam deteſtabilem horrendi ſceleris memoriam, ſit peruèturus: tamen ſuſpicio inauditè crudelitatis petratę, plena terroris, perenniter inualeſcet, ne ſortè ſopitę abſurditati ſucceſſor regiminis adhuc ſuperadderet deteriorem, quemadmodum de quodam Cardinali propa-

Suſpicio indelebilis.

gandi

gandi Chriſtiani nominis, vnitatiſq; in eccleſia Dei reparandæ ſtudioſiſsimo, memoriæ proditum eſt: qui cùm Ruthenis, ſeu Moſchouitis concordiæ ineundæ, vnioniſq; fidei ſuſcipiendæ, fidiſsimus autor eſſet, ab illis indignè excoriatus eſt. Propterea ꝓudentis viri, ꝓcipuè Principis, officium erit, vt peregrinas, et nondum cognitas nationes beneuolentia, & humanitate conciliet: quia ex hoc neceſſariò creſcet ſuarum concordia, vt opus non ſit de vicinitate collidere, aut truculenti regiminis horrendum nomen incurrere, vel tam ferocem barbarum, & inhumanum cæteris omnibus obiici, vt potius, et tutius feris, ac beſtiis cõmunicandũ ſit, quàm talibus ſpectris, omne malum agentibus ſub humana forma. Sed admirabile eſt, ꝙ magna pars Principũ Aquilonis, antequàm venerint ad principatum, coronã, aut maieſtatem, tam humani, benigni, & modeſti videntur, quaſi ad delicias, & aurea ſecula geniti, exaltatiq; videantur. At habita autoritate, & poteſtate, omnibus importabiles, paucis exceptis, ſtupidi, auari, feroces, et inhumani fiunt, vt qui prius reputati ſunt intimi, poſteà omnium ſuſpectiſsimi redduntur, & in omni momento ſub formidine ſeueriſsimæ mortis expauefcendi. Vnum tamen omnibus commune remedium eſt, quòd eorum regimen, & gaudium eſt inſtar puncti ad æuum tranſiens, nullo fine claudendum.

Officiũ principis.

Beſtiæ videntur tyrani ſub humana forma.

Principes Aquilonis ſæpe importabiles reperiuntur.

De ingenio negotiatorum Moſchouiæ.

CAP. XII.

HAC imagine ꝓpè cum titulo concordante, qualiter Moſchouitæ negotiantur, ſatis apertè mõſtratur, etiam ex prioribus lembis latronum humeris, vt cernitur, deportatis. Negotiatoꝝ tamen huius gentis alius mos eſt, nouas ſcilicet diuerſis occurrẽtibus ſtagnis, & fluminibus fabricare naues, & merces eiſdem immittere comportandas. Iter enim quę-

Mos ẽ negotiatoribus nouas in itinere fabricare naues.

ſtus cauſa in Septentrionalibus terris inſtitutum, ad CCC. vel CCCC. leucas ſe extendit: in cuius ſpatio cùm ſyluæ, atq; longi amnes, vel lacus frequenter occurrunt, comportatis rebus, nauibus iam fabricatis, aut fabricandis vtuntur. Nec eſt qui de iniuria, aut

Iter ãpliſsimũ.

Lacus plures.

inciſione ſyluarum, vel piſcatione talium mercatorum querulatur, modò vltra hęc naturæ dona alia non vſurpauerint, patronis ignorantibus, aut inuitis, veluti iumẽtis ꝓ eoꝝ nauibus ꝓtrahẽdis, aut edẽdis pecoribus: loco quoꝝ carnibus ferinis iter itinerãdum ſagitta quęſitis, abundè vtuntur. Merces aũt eoꝝ ſunt pelles ꝓtioſę, et omnigenę

Pelles pretioſę.

ſortis apud eos in pretio, vez zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ, aliàs vulgari Italico Doſsi dictę: de quibus ſuꝑius, ac inferius nõnihil eſt annotatũ, & annotandum.

De diuersis modis præliandi Finnorum.

CAP. XIII.

Populus ferox.

Arma bellica.

Instrumenta p/missa.

Fundæ hastatę.

Iactus certus.

Vsus restium in prælio.

Globi plectiles

Canes insidiosi

Equi Persici timent camelos

Eq; eleuati præcipitat sessores.

VM apud Finnos, seu Finlandos populos Septentrionales, ob eorum nimiam ferociam, grauibus pœnis censura Regia edictum sit, ne domi in mutuam perniciem belicis armis vtantur, videlicet lanceis, telis, iaculis, gladiis, aut pugionibus oblongis: attamen securium, dolabrorumq; vsum pro domestica necessitate leuanda omnimodè permissum habent: quibus etiam conficiunt structuras admirandas. Verùm ne defensoriis armis, quibus sese à Moschouitis latrocinantibus nimium vicinis, opportuno tempore defendant, carere videantur, hastatis fundis primos insultus sufferunt, aut repellunt. Deinde cominus certaturi, iactilibus saxis cingulis eorum alligatis se tuentur. Fortissimi enim sunt brachiorum, atq; plurimum iaciendo experti, ita vt nullus frustra pereat iactus. Habent etiam longissimas hastas abietinas, sole arefactas: quarum cuspides clauis, vel fudibus acuunt. Hicq; velitum, seu leuium equorum impetum primi repellunt. Quidam restibus instar retium ferinorum ductilibus sublimi iactatione vtuntur. Vbi enim cum hoste congressi sunt, iniiciunt eos restes quasi laqueos in caput resistentis, vt equum, aut hominem ad se trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis funiculo quatuor palmorum longitudinis (quibus ferrei, vel plumbei globi, vel catenulæ ferreæ non sunt) baculo alligato equitum brachia, vel equorum pedes inuoluunt, trahendoq; in casum repentinum retorquent. Nec minus eisdem Finnis adiutorio sunt maximi, ac mordacissimi canes: quos non minus equi Moschouitarum horrent, & fugiunt, quàm Persici equi camelos. Hi etenim canes saltu, & morsu (prout disciplinati sunt) naribus equorum insidiantur: quo euenit, vt ea formidine subitò se in posteriores pedes erigant, equitem abiicientes, illicò interimendum, vel captiuandum.

Adhuc

Adhuc de eorundem armis, & munimentis.

CAP. XIIII.

Thoraces coriacei.

Galeę diuersarum formarum.

Modus cōficiēdi galeas.

Viscus piscium liquoribus resistit.

Equus eleuatus domini occidit.

Phthisis.

Rex reti capit.

VNTVR & iidem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alcium iubato: quod superfusa aqua (si hyeme bellandum sit) congelari permittunt, nec glacies pilis forinsecus adhærens, fudoribus portantis à concepta duritia relaxatur. Galeis quidam eorum instar squamarum piscium ex vngulis alcium, siue rangiferorum (de quibus inferius lib. de animalibus plura dicentur) aut boum ingeniosè connexis vtuntur: quidam verò certarum volucrum exuuiis intrinsecus filis ferreis diligenter contextis: quidam coriariis galeis ex spissa, humidaq; cute calce decocta, super ligno ad formam capitis contracta, eaq; aëre sensim siccata, tutissimè muniunt caput. Verùm galeas huiusmodi, ne capite incalescente flaccescant, subtili cortice arboris populex intus piscium viscō (qui liquoribus resistit) confirmant. In simili etiam casu refert Herodotus lib. VII. vni ex supremis præfectis, seu ducibus Xerxis Persarum Regis accidisse. Ait enim: Tertius horum collega Pharnuches, Sardibus erat relictus ægrotus: nam cùm Sardibus proficisceretur, in calamitatem incidit insciens: equitante enim eo, canis sub pedes equi intercurrit: quo equus improuiso deterritus, atq; erectum sese attollens, Pharnuchem excussit. Hic collapsus sanguinem euomuit, nactusq; morbum, qui in phthisim euasit. Equo autem à casu statim domini, fecerunt famuli, vt ille iusserat. Abducto nanq; in eum locum, vbi dominum strauerat, crura cum genibus abscinderunt. Nec omittendum est hoc passu, quòd Regem Armeniæ Tiridatem (de quo Iosephus lib. VII. belli Iudaici cap. XLII. supradicto artificio propè captum, quidam missō laqueo circundatum tracturus fuerat, nisi celeriter gladio rupisset laqueum, atq; ita fugisset.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De præfectis Septentrionalibus Regis Suetiæ.

CAP. XV.

Islandia.

QVEMADMODVM superius dictum est de præfectis Islandiæ, id est, terræ glacialis, qualiter edicto Regis Norwegiç iura reddendo, lites pro portubus illius terræ motas auerterent, aut inter mercatores Germaniæ flagrantes, iusta pœna corriperent eò nauigantes, ne vel ipsi negotiatores legitimo quæstu, vel ipsi incolæ suo commodo, vel ipse fiscus debito tributo, & omnes amœna commutationis pacifica societate priuarentur: Ita & in his Finnonicis terris populosissimis, & opulentis, Regis Suetiæ præfecti, viri sagaces, & prudentes, strenui, & mansueti, vt iurgia tam indigenarum, quàm alienigenarum recto iustitiæ tramite auferant, & pacem vnicuicp adiudicent, constituuntur. Quantò enim

Præfecti Finlandiæ.

Populus ferox mansuetè regendus.

ferociores, austerioresçp eo sub climate reperiuntur populi, (prout reuera sunt) tantò prudentioribus viris opus est, qui magis suadeant (salua iustitia) quàm rigidè coerguant, spolient, vel tormentent: eoçp casu nedum præscripta tributa alacriter exhibent, sed ad quæuis imperata, etiam si periculis mortiferis annexa sint, vt eis obediant, sese promptissimos reddunt. Talibus præfectis prudentibus, iustis, & moderatis, semper floruerant Aquilonaria regna cum Regibus, & principibus suis, vt suauiter recordari congruit antiqui Stenonis Sture, XXIIII. annis durissimum populum spatio bis mille Italicorum milliarium strenuè, & pacificè moderantis, & rursus Regis Caroli ob auaros, contumeliosos, ac violentos omnium suarum prouinciarç præfectos, VII. annis exulantis. Quid etiam cæteri ante eum Reges in extrema calamitate ob infatiabiles officiales passi sunt, ex annalibus eorundem (quatenus opus fuerit) curiosus inquisitor testimonium sumat, & insuper ab externis, videlicet Caroli Magni inuictissimi Imperatoris, sicuti et Alexandri Magni, ac Pompeii Magni, et Constantini Magni gestis, quòd eorum semper maximum augebatur imperium, & gloriosum nomen, opera prudentissimorum officialium, ac præfectorum: quoçp, vti etiam manifuetoçp Pontificum, consilio & prudètia idem Carolus Magnus vsus, austerissimam gentem Saxonicam, infinitis discordiis & ruinis attritam, constitutis optimis legibus ad optatissimam pacem, concordiam, & omnem felicem conditionem reduxit: à qua moderno tempore non parum turbata videtur, cooperantibus impiis hominibus, per seditiosam doctrinam Lutheranorum.

Carolus magn⁹.

Lutherani seditiosi.

De ar-

De arcibus violentorum præsidum comburendis.

CAP. XVI.

VRICOLAE, seu communitates, sentientes se quandoque incessabili violentia ab iniquis præsidibus prçter omnem æquitatem vexari, ad amaritudinem prouocati, fortissimas arces ampla glacie circundatas, cohortibus ac turmis, quasi vir vnus, modo quo sequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nulla exigente necessitate) vel aliæ crudelissimæ oppressiones inducuntur, toties vi publica armorum grauaminibus tam atrocibus perpetuè infringendis obuiatur, ita videlicet quòd incolæ, seu rustici (qui semper potentes, & vniti ibidem sunt) huiusmodi fortalitia demoliturі, condicto tempore plura millia eiusdem territorii in sylua, ac glacie arcibus viciniore conueniunt, communi ferocia repentè quid faciendum sit consulentes, & concludentes. Inter quos viri acrioris ingenii, breui exhortatione ad multitudinem furentem super passis, ac patiendis grauaminibus exposita, vnicuicp agmini sub ductoribus seuerioribus officia distribuunt opportuniora: aliis, vt machinas fortissimas, ac altas subitò è lignis super glaciem construant: aliis, vt multa millia fasciculorum penes eos è sylua excisa comportent: alіis, vt magistros operis ballistis, & armis per excubias à tyrannicis incursibus tueantur, donec omnibus paratis vnanimiter institutum negotium aggrediantur: quo fit, vt primùm machinas, siue propugnacula, contra hostium tormenta, vel sagittas securissimè antrorsum in lubrica glacie trudant, manipulatimcp fasciculos infinita multitudine & humeris, & vehiculis congestos, super muros, & mœnia iactent, donec eorum altitudine vel superata, vel æquata, ignibus immissis flamma, & fumo absumantur inclusi: qui necp periculum hoc auertere, necp sese ob immensam combustibilis materiæ molem defendere possunt, aut æquis conditionibus apud inexorabiles, & furiosissimos hostes inuenire: necp fugere conceditur, ob multitudinem ad omnem cædem, & truculentiam excitatam. Nec aliter quàm stupa exardescens, comburuntur hæc fortalitia: quæ incendiis obnoxia sunt. Maiori enim parte non latere cocto, aut campestribus saxis, sed ex densis syluis (ob arcendum frigus) coagmen-

Modus debellandi arces.

Rustici aquilonares potentes & feroces.

Officia distribuuntur.

Tormenta bellica.

Obsessi flãma & fumo suffocantur.

Aedificia vt plurimum lignea.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatis lignis concamerata ædificia constituuntur, „put infrà dicetur de domibus Aquilonarium regionum.

De eodem.

CAP. XVII.

VOT autem, & quando, ac vbi fæuiens communitas Gothorum & Suecorum combusserat arces, & qua ratione, aut necessitate id faceret, in historiis Suconum Gothorumq; clarè describit charissimus frater meus Io. Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in vita Regis Alberti, & Erici: quorum præfecti ferina rabie vbiq; fæuiebant in incolas earum regionum, & rursum tot iniuriis & violentiis prouocati incolæ, nullo humanitatis respectu vlti sunt in impios, & crudeles ipsos præfectos, exemplo ad posteros relicto, ne prouocent crabrones aculeata cauda concertantes. Non enim Aquilonares gentes aliter hostibus congrediuntur, quàm furiæ quædam ex inferis prouocatæ. Nec eo modo in campos, aut glaciem exeunt, vt spectrorum imagine territent inimicos, vt Liuius Deca. I. lib. IIII. de Fidenatibus refert: quorum portis erupit noua acies inaudita eo tempore, & inusitata. Ignibus nanq; armata ingens multitudo, facibusq; ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit, formaq; insolitæ pugnæ Romanos parumper exterruit. Tum Dictator, magistro equitum, equitibusq;, tum ex montibus Quintio accito, prælium ciens, ipse in sinistrum cornu, quod incendio similius, quàm prælio territum cesserat flammis, occurrit, claraq; voce, Fumone victi, inquit, velut examen apum loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguitis ignes? non faces has ipsas pro se quisq, si igni non telis pugnandum est, ereptas vltro inferetis? Agite nominis Romani, & virtutis patrum, vestræq; memores, vertite incendium hoc in hostium vrbem, & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos, vestrorumq; colonorum sanguis, vastatiq; fines monent. Igitur ad imperium Dictatoris mota cuncta acies, faces partim emissæ excipiuntur, partim vi eripiuntur, vtraq; acies armatur igni. Magister equitum & ipse nouat pugnam equestrem. Frenos vt detrahant equis imperat, & ipse princeps calcaribus subditis eurectus effreno equo, in medios ignes infertur, & alii concitati equi libero cursu ferunt equitem in hostem. Puluis elatus, mistusq; fumo, lucem ex oculis virorum, equorumq; abstulit. Ea quæ militem terruerat species, nil terruit equos. Ruinæ igitur similem stragem eques, quacunq; peruaserat, dedit. Tandem Fidenates victi, fugaq; pauidi cæduntur, ac obtruncantur, partimq; gurgitibus nando lassati suffocantur.

Furor Aquilonariũ incolarũ Liuius.

Acies inusitata.

Dictator.

Examen apum.

Exhortatio.

Imperiũ dictatoris.

Fumus elatus.

Fidenates victi

De ma-

De machinis glacialibus.

CAP. XVIII.

TVNTVR etiam Gothi, ac Sueci in aggrediendis, diripiendisue fortissimis arcibus, castellis, & vrbibus, machinis, seu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validissimè fabricatis: quas quidem machinas facilimo compendio super ipsam glaciem impetuosa manu admotas, mœnibus opponunt, earumq; præsidio muniti, omnem saxorum, trabiumq; iactum directè, vel supernè emissum, ne noceat, auertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel grauitatis impulsu, quantuncunq; violenter demissum fuerit, machinas ipsas propter earum obliquitatem infringere, vel dissoluere potest, imò nec ignibus immissis ab obsidione clausis comburi: quia continuè aquam in vehementi frigore desuper effusam, spissius congelari procurant, paulatimq; propinquius ad portas, & mœnia vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant, eadem ferè sub machinis, & castrensibus præsidiis vtentes commoditate, qua perfrui solent viatores in glacialibus casis (prout primo lib. dictum est) vbi pro frigoribus arcendis copiosa suppetunt ligna, itidem & commeatus sufficientes, ac stipendia liberaliter distribuenda: & ob id atrociorem obsessis inferunt difficultatem. Quo viso trepidum militare agmen obsidione clausum, intra muros, & mœnia acrius se tueri compellitur, dum nullus insidiarum locus pro conficiendo, vel abigendo hoste vndiq; attentatus occurrit. Non enim combustibilibus fomentis hostiles machinas propter circundantem glaciem comburere possunt, nec dolosis cuniculis ob terram saxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo saltem loco hostes conficere, vel sagittis, aut fundis deturbare, nec aperto congressu eisdem tutè resistere, nec arcibus relictis syluarum latebras ob asperrimum gelu fugiendo recipere. Constantibus tamen armis, & animis iidem inclusi sese defendunt, donec obsidentes formidine glaciei resoluendæ machinas ipsas aut sponte comburant, aut longè remotius in littora fugientes secum abducant. Neq; sic ab eorum atroci impugnatione securi redduntur obsessi. Machinas enim easdem subitò in latissimas rates conuersas, eodem loco super apertas aquas, quo aliàs in solida glacie steterunt, facilimè reponunt, aut sinunt eas maiori super inducta amplitudine in

Machinæ ligneæ altissimq.

Machinæ glaciantur.

Casæ glaciales.

Agmẽ militare conclusum superatur.

Modi crũpẽdi.

Glacies resoluta soluit obsidionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lębi et lyntres.

Vigiliæ noctur nę.

Varia obſeſſoꝝ miſeria.

Mors ardua victis.

ipſo gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lembis, ſeu lyntribus, alioq; nauigiorum genere, quo peritiſsimi ſagittarii rates huiuſmodi valeant defenſare, & nocturnas vigilias, ne quiſquam obſeſſorum euadat, diligenter obſeruare. Idemq; faciunt campeſtribus propugnaculis vbiq; præſidentes. Pari enim atrocitate perſequuntur obſeſſos, quorum impia crudelitate ad tãtum vindictæ ardorem diutius fuerant prouocati. Quo fit, vt pro maiori parte tam duris cuſtodiis conſtricti, ſæpe imaginantur an gladio, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo iugulo ſeipſos occidant, exemplo Romanorum, quos L. Florus ſecundo bello Punico vrgente Hannibale his verbis commemorat periiſſe: Interim iam nouem menſibus feſsi fame, machinis, ferro, & igne, verſa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum, tum deſuper ſe, ſuoſq; cum omnibus opibus ſuis ferro, & igne corrumpunt.

De vehiculis igniferis.

CAP. XIX.

Hoſtes Aquilonariũ incolarũ

Vehicula igniferа.

Equi ſylueſtres & indomiti.

Fuga ſimulata.

VM Gothis, ac Sueconibus glacialis pugna per equeſtres, vel pedeſtres turmas à Moſchouitis, Danis, Germanis, vel internis hoſtibus intentatur, iidemq; hoſtes diutius ad vim inferendam ſuas munitiones in faucibus montium, vel vallium collocare diſponunt, vnde irruptiones faciant in regnicolas, qui pro ſui defenſione ſimili propoſito in armis congregati, ne eiſdem hoſtibus tantillum digraſſandi ſpatium temporis, vel locum concedant, ingeniis & viribus vtuntur opportunis: tunc vehicula oblonga aridis farmentis, & cæteris combuſtibilibus materiis replent, vt atrerrimum ſumum, intolerabilemq; fœtorem igne (directorum audacia) accenſo, attractuq; equorum ſylueſtrium, & furioſorum inimicis opponant: idq; celerius committitur, quò collateraliter equi ligati ardore ignis retropoſiti ſtimulantur ad curſum, nec currere deſinũt, donec hoſtilem aciem turbauerint, vt vel eo loco, vel alibi à latere armatis incolis impetuoſiſsimè inſultantibus cedant, vel eoſdem fugam ſimulantes, quaſi certi victores inſequantur, vt ſic educti, diſperſiq; potius ſecretis glacierum voraginibus, quàm

quàm armatorum inſidiis interimantur. Hiſq; ex aliis ſyluarum anguſtiisſi opus fuerit) agminatim populus crumpens, balliſtis, & telis armato hoſtium certamini ſeſe immittit, & opponit, nec perſequi ceſſat, donec hoſtem abegerit ſeueriſsima vltione. Glaciales verò hę pugnæ, vbi fieri ſoleant, aut in quibus lacubus, aut locis, ſequentibus capitulis diffuſius oſtendetur.

Populus è latebris crumpit i bellum.

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XX.

IVIVS lib. II. deca. III. prędicto ſtratagemati non admodum diſsimile per Hannibalem contra Romanos excogitatum, ac commiſſum facinus meminit, idq; eo modo: Dum vrgeretur armis Romanorum intra ſaxa, arenas, & ſtagna perhorrida ſitu hybernare: nec eum fefellit ſuis ſe artibus peti, vt nec montes tranſcendere, nec hoſti rupibus incluſo congredi potuit. Ludibrium igitur oculorum ſpecie terribili, ad fruſtrandum hoſtem commentus, principio noctis furtim ſuccedere ad montes ſtatuit. Fallacis conſilii talis apparatus fuit: Faces vndiq; ex agris collectæ, faſceſq; virgarum, atq; arida farmenta præligantur cornibus boum, quos domitos indomitoſq; multos inter cæteram agreſtem prædam agebat. Ad duo millia ferme boum effecta, Haſdrubaliq; negotium datum, vt primis tenebris noctis id armentum accenſis cornibus ad montes ageret, maximè, ſi poſſet, ſuper ſaltus ab hoſte inſeſſos. Primis tenebris ſilentio mota caſtra, boues aliquantò ante ſigna acti: vbi ad radices montium, viaſq; anguſtas ventum eſt, ſignum extemplò datur, vt accenſis cornibus armenta in aduerſos concitentur montes, & metus ipſe relucentis flammæ ex capite, calorq; iam ad viuum, ad imaq; cornuum adueniens, velut ſtimulatos furore, agebat boues. Quo repentè diſcurſu, haud ſecus quàm ſyluis, montibuſq; accenſis, omnia circùm virgulta ardere, capitumq; inquietatio excitans flammam, hominum paſsim diſcurrentium ſpeciem præbebat. Qui ad ſaltus inſidendos locati erant, vbi in ſummis montibus ignes conſpexerunt, circumuentos ſe eſſe rati, præſidio exceſſere, qua ingens emicabat flamma, velut tutiſsimum iter, petentes ſumma montium iuga: vbi attoniti nouo miraculo, conſtitere. Deinde vt humana apparuit fraus, tum verò inſidias rati eſſe, cum multò maximoq; ſtrepitu concitant ſe in fugam. Hiſq; ludibriis Hannibal meliorem locum fortitus, opportunius pugnauit.

Hannibal cõtra Romanos.

Ludibrium oculorum.

Apparatus fictus.

Boum 2000.

Caſtra mota.

Boues igne ſtimulantur ad curſum.

Fraus humana. Hãnibal melio rè pugnãdi lo cũ fraude obtinuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De bombardis, ac globis euehendis, & modo sagittandi.

CAP. XXI.

Vehicula hyemalia.

AC imagine satis apertè ostenditur, quibus ingeniis & artibus Septentrionales populi in promouendis prælijs, siue super campos, siue glaciem, intrepidè aduersus inimicos iniuria vexati vti consueuerunt. Cernuntur hic vehicula (sic enim hyemalia, seu glacialia plaustra vocantur) oblonga antrorsum ob maiorem flexibilitatem, & agilitatem cuneata, seu incuruata: quorum tanta commoditas, & firmitas est, vt obiectos viarum gibbos, siue tumentes glacierum, aut niuium colliculos, vno vel pluribus equis trahentibus, plus q̄ oneris ponderisue sustineant, quàm quinque, vel sex rotati currus in itineribus complanatis, & communitis. Tamen vno potius vtuntur equo in lubrica glacie, tritaq̄ niue, quàm duobus, vt occurrentibus plaustris in viis strictis, parumper declinando cedere possint, immò propter altitudinem niuium totum vehiculum (lege pœnali constituta) & grauiora plaustra, euertere tentantur. In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit, nisi in certis rupturis glacierum, vehementia inferioris exhalationis, quasi vi tonitruorum, ob pinguedinem fundi causatis. Dico quasi vi tonitruorum, quia tantus sonus, tamq̄ horrendus mugitus subtus glaciem longo tractu veluti in lateribus densarum nubium hincinde auditur, vt necessarium sit quasi fulgurum vehementia generari scissuram vnius pedis, duorum, trium, vel sex in amplitudine exhalationis impellentis, & spiritus à fundo excitati.

Pondera maiora portantur in glacie.

Vnus equus curr plaustralis.

Lex viarum.

Sonus vehemēs in fundo aquarum genitus.

Adhuc

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum.

CAP. XXII.

QVAS quidem rupturas vt pertranseant viatores, subitò ex obliquo latere integras partes glacierum repertas, dolabris, & securibus adaptant, & reponunt, quasi petras redactas in pontes. Si verò iumentum non præuisa ruptura in vastis tenebris immersum fuerit, tunc illicò chordis, & lignis subtilibus, semper comportatis, assueta agilitate extrahitur viatoris. Si verò homines inter glacies (vt sæpius accidit) inciderint, mox eruti iucunda memoria prosequuntur adiutores. Nec terrorem exinde concipiunt, quòd illicò circunstante frigore glaciantur in veste: motu enim, cursuq̄ continuo causante, celerius restituitur calor. Igitur in his vehiculis tempore glacialis prælii commeatus, globi, pulueres, ac alia ad vsum præliorum necessaria, constituto laboris pretio ab incolis facilimè comportántur, quemadmodum æstate vsu nauigiorum in eodem maris, vel aquarum sinu, vel curribus rotatis, industria aurigarum, vel nautarum fieri solet: immò vehicula hæc in maximo numero multiplicata, veluti propugnacula, aut aggeres ipsis hostibus opponuntur (velut carri in Cimbricis bellis) sagittæq̄ arcuales, vel bombardales, ex iis in hostem facilimè excutiuntur, donec vel interposita pace, mutua concordia abeant, vel timore glaciei resoluendæ præpropere cedant, aut in pertinacia perseuerantes, velut plumbum in aquis vehementibus dimergantur.

Pōtes glaciales.

Modus extrahendi lapsos sub glaciem.

Instrumenta bel loꝝ portantur in glacie.

Plaustra loco ꝓpugnaculoꝝ habentur.

Vis naturę compellit ad pacē

De impedienda aquarum congelatione.

CAP. XXIII.

VNITISSIMAE ciuitates, & arces hyberno tempore dum omnia loca inuia, ac peruia glacie constricta sunt, arcta obsidione premuntur: quę aliàs æstiuo tempore quasi insuperabiles, & inaccessæ videntur. Quocirca monstratur hac tabula, quomodo se muniunt, qui talibus angustiis, & periculis sunt subiecti. Imminente igitur publica, vel priuata hostilitate, si loca sita sunt in mediis aquis fluuialibus, vel stagnatis, valde soliciti sunt inclusi, vt dolabris, ac ligonibus in modum circundantium fossa-

Ciuitates ī hyeme durius obsidentur.

Modus muniēdi loca in frigore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pinguedo vitulorũ marinorũ, phibet aquæ cõstrictionẽ.

Piguedo, phibꝫ congelationẽ.

Obsidentes suffocantur.

Glacies debilitat hoc modo

rum aperiant glaciem, ad minus spatio XXIIII. vel XXX. pedum glacialia fragmenta introrsum trahentes, vt super glaciem relicta, aucto gelu, & frigore in modum aggeris congelentur: eaq; apertura confecta, mox pinguedinem balenarum, phocarum, vel vitulorum marinorum infundunt, hastisq; sufficienti, & magna quantitate infusum commouent, & dilatant. Quo fit, vt aquæ sic congelatæ, hostibus spem adimant, ne propius accedentes diu cupita victoria potiantur: immó sæpius euenire consueuit, vt prius glacierum voragine temerario ausu, & accessu suffocati intereant, quàm conspiciant, vel accedant obsessos, vel obsidione claudendos: non quód glacies ipsa in profundo lacu, vel flumine debilis sit, sed eo forsan loco audax, & minax inimicus aggreditur, vbi labentibus è littore paludinoso riuulis, glacies ipsa subtus exesa sit, & debilitata.

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XXIIII.

Locus belli vnicè cauendus.

TA etiam L. Floro astipulante, Minutius Romanus in bello Thracico dicitur plurimos bellaces, & strenuos milites amisisse. Hoc tamen casu, seu euentu, de quo hic agitur, clarè monstratur, quanta diligentia, modo, & ingenio custodiendus sit locus, cui omnis afflictio, dissipatio, calamitas, cædes, rapina, & omnigena bellorum incommoditas præparari videtur. Ideoq; inclusi, vel includendi, nunquàm intermisso labore se mutuó iuuant. At ex aduersa parte, quem contemplantur inter aduersarios singulariter esse vestitum, præsertim candido, rubeo, vel glauco corporis tegumento, vel pluribus vallatum ministris, hunc exquisitis ingeniis, globis telisq; super vniuersos ac singulos infestant, validoq; clamore socios excitant, vt illi, vel huic sic vestito, equóue pallido, aut discolorato insidenti inferant manum, vel sagittam: quo signo aliàs M.D. XIX. in glacie ictu bombardæ Serenissimus Gothorum & Suconum Princeps Steno Sture iunior, aliàs Suantefon, omnium mœrore fortissimè pugnans dicitur periisse: idq; nulla glaciali fragilitate, sed proditione satellitis Danici, quem indiscretius, quàm cautius præ cæteris indigenis diligebat, & ornabat, exemplo ad posteros relicto, ne talibus se confidant custodibus, à quibus (teste Saxone Danorum historico) plurimi Reges clarissimi millenis fraudibus illusi, proditi, atq; crudeliter fuerant interempti: de quibus speciale & ingens volumen veraciter conscribi posset, si alicui fideli scriptori otium cum experientia foret, & vellet contra tam nequitiosos, & domesticos insidiatores, ac proditores extendere veritatem, prout superiori libro nonnihil est demonstratum. Boni tamen ductoris est strenuè semper agere, scilicet inter bellatores volitare, ac fortiter exhortari, vt acriter pugnent, & dimicent, aliósue segniter procedentes increpare, & forsitan castigare, vt properent, ne vno socorde, ac leuiter moto, fugamq; capiente, cæteri pecudum more in fugam lapsi victoriam, & vitam sibi ipsis, ac domino adimant in momento.

Vestitus suspectus.

Steno Sture periit in pallido equo 1519.

Principes, pditiõe nõ glacio plerunq; pẽüt

Volumen proditorum.

Officium boni ductoris.

Multi labuntur vno fugiente.

De mœ-

De mœniis glacialibus.

CAP. XXV.

Munitio glacialis.

ST præterea alius in obsidione glaciali seruatus, vel seruandus muniendi modus, is videlicet, vt cùm pertinax hostis equis dimissis, vel voragine aquarum perditis, aperturam aquæ fossæ pinguedine prædicta (ne congeletur) impletam, transilire velit, trabes longissimas supraposi-tis tabulis, seu asseribus in modum ampliatæ scalæ connexas, nocturno præsertim tempore, impetuosius quó poterit per aquas versus obsessos, vel obsidendos, vt marginem glacialem penetret, præcipiti seruato cursu intrudit, quasi solido ponte vsurus. Contra quem impetum vbi sagittarum, bombardarumq; resistentia præ nimia hostium festinatione ac ferocia non attenditur, tunc inclusi aquas super mœnia, atq; ad latus infundunt, quæ subitò magis magisq; adaucta, asperrimo gelu cooperante, longissimo vrbium tractu veluti specula conspiciuntur: quæ mœnia vti ab imbellibus fœminis, pueris, iuuenibusq;, multiplicatis & apportatis aquarum vrnis, hyeme & glacie constricta sunt: ita & frigore durante quemcunq; globorum iactum infracta fortitudine sustinere non horrent. Mulieres etiam subductæ supra genua vestibus, inter glaciatas aquas porrigunt vrnas aquarum plenas, ita in angustia inuentionis necessitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines huiusmodi stratagematibus inter se dimicant, finem tandem, quem Deus voluerit, vel vna, vel altera pars, etiam noua suborta difficultate, consequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot trophæis, quot funeribus inuicta cohorte bellicis cincta legionibus conquiri solet. Itaq; suspensis super glaciem machinis, tam foris quàm intus constituti, ad complusculos dies, septimanas, vel menses mutuo conflictu sese molestant, donec resoluenda glacies indomitos obsidentes (si propriam vitam seruare voluerint) celerius abire, quàm aliàs aduolauere, compellat. Dignum risu spectaculum, si cui in tali casu ridere vacaret, & alienum periculum, & turpitudinem spectare voluptati foret, præsertim vbi maius certamen contra aquas, quàm arma subeundum erit: quod etiam eó terribilius adesse, & vrgere dignoscitur,

Trabes longissimæ sunt pro ponte.

Mœnia glacialia.

Personæ ibelles laborant.

Mulieres porrigunt vrnas.

Necessitas omnia audet.

Victoria cruenta.

Machinæ glaciales.

Glacies resoluẽda accelerat pacem.

Certamen cõtra aquas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quò repentina ſuborta tempeſtate, & rupta glacie, quaſi in abyſſum dimergi videntur, vbi paucis anteà diebus inſtar triumphantium victorum aggredi; & ingredi continuò credebantur.

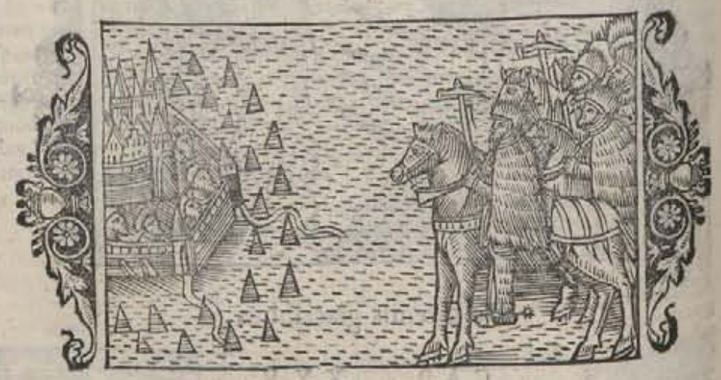

De glacialibus excubiis, & nocturnis.

CAP. XXVI.

Noctes 20. horarum.

Cuſtodes caſtrẽſes mutant in media nocte.

Teſſera militaris.

Loeſm.

ARCIVM, & ciuitatum, caſtrorumq; obſidionem Aquilonares armati milites, tam equeſtres, quàm pedeſtres, in campis, vel aquis ſolidiſsima glacie rigentibus, ſeruaturi, vigilias longiſsimę noctis XX. ferè horarum in medium diuiſę, diligenter attendunt, atq; cuſtodes mutant, non cornibus, aut campanulis, quaſi dormitare videantur perſonantes, ſed ſignis ſecretis retentis, vt nocte aliunde accedentes ex verbo reſponſionis vnde, & qui ſint, intelligere queant: quo verborum ſigno forſitan per obliuionem amiſſo, non ſecus ac proditor à Principe (ſi ius militare extendi debeat) in vita, vel bonis omnibus condemnari meretur: quod adeò rariſsimè euenit, vt pro portento reputandum veniet, ſi quiſpiam ea negligentia inculpetur. Vigilantiſsimos etenim ſemper oportet eſſe caſtrenſes cuſtodes, ob proditores, qui caligine periculoſius nocent, quàm quoduis aſperrimum frigus, quo ſunt aſſueti, non autem proditoribus, quos abominantur. Sed maior vis eſt in equorum impatientia, propter frigus, quo ſtridor pedum in colliſione glacierum, vnde ſonus excitatur altior, continuè cauſatur: vbi ſeſſores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant, licet hi per vigiles, exomneſq; cuſtodiunt commiſſam ſtationem: eoq; diligentius, & cautius, quò humanæ vires ſtupore, ſomnoq; grauiore ligantur: tunecq; inſidiatores omnium tem-

Proditores i caligine nocentiores.

Impatientia equorum.

Exõnes vigiles.

Inſidię maiores i aurora cauendę.

Gedeon in aurora vicit.

porum quaſi ex conſtitutis articulis ſunt attentiores. Quomodo verò fortiſsimus Gedeon ſæpius antelucano tempore tales ſuperarit, ex ſacris hiſtoriis relinquitur manifeſtum.

De for-

De fortunatioribus præliis matutinis.

CAP. XXVII.

Pugnatorũ impedimenta ſuperanda.

Pœna excedentium prælijs.

Pedeſtres.

Daci ſoboles Getharum.

Pœna contumelioſa.

Præmia victorũ Munificentia principis.

Medicina notanda.

MOS igitur fortiſsimorum militum eſt in diluculo obequitare, aut in claſſe naualiter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, niuium, frigorum, nec hoſtium expaueſcere iniuriam: & hoc non tantùm Principis charitate, ſed æmulatione fortium virorum dura quæq; pati, & iureiurando ſtatuere, ac firmare ſeſe nullo terrore locum deſerturos, pœna addita. Si eques diſceſſerit, nedum armis, & equo exuitur, ſed & legali fama, honore, ac fideli exiſtimatione priuatur, immo & circunſtantijs ponderatis, grauiſsima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aſpicientibus caſtigatur, pœna nihilominus perpetuę infamiæ penes vtroſq;, quaſi cicatrice indelebili, remanente. Ad hunc paſſum militaris pœnæ non incongruè Iuſtinus volumi. XXXII. inuitandus aſſerere poſsit in hunc modum: Daci quoq; ſoboles Getharum ſunt: qui vbi cum Orode Rege aduerſus Baſternas malè pugnaſſent, ob vltionem ſegnitiei capturi ſomnum, capita loco pedum ponere iuſſu Regis cogebantur, miniſteriaq; vxoribus, quæ ipſis fieri ſolebant, facere. Neq; hæc antè mutata ſunt, quàm hanc ignominiam bello acceptam virtute delerent. Hęc ille. Si verò fortiſsimè pugnando, vel conſtantiſsimè ſtationem ſeruando, adueſtione frigoris perpetuò debilitatus fuerit, tunc vnicuiq; iuxta qualitatem honoris, & generis, liberale ſubſidium, quo in reliquum tempus commodiſsimè viuat, more veteris militiæ deputatur a fiſco: quod & Principis munificentia fauorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen aduſti corporis in frigore, vtuntur medicina ſpeciali, cinere ſcilicet combuſtæ pellis leporinæ, quo optimè linitur infirmitas pedum applicato: de quo etiam aliquid de medicinis ſimplicioribus Aquilonarium gentium inſrà dicetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De exernis exemplis mollium virorum in frigore.

CAP. XXVIII.

L. Lucullus.

PLVTARCHVS in vita L. Luculli, asserit cum adeò magna victoria deuictis Parthis barbaris elatum fuisse, vt animum eleuaret ad subuertendum penitus reliquos barbaros, suo imperio rebellare, aut contradicere præsumentes. Sed autumnale tempus tunc erat, & æquinoctium, omnemq; illusa spe celerius frigidissima è cœlo frigora cecidere, omnia niue obruta, & si quando serenus aderat aër, tum gelu, tum pruina humana corpora perrigebant. Difficilimus erat equis ob extremam frigiditatem fluminum potus, difficilimus erat eorum transitus: quia concretis in glaciem aquis, glacies ipsa transeuntium grauitate confracta, asperitate sua equorum tibias, neruosq; cruciabat. Syluestria deinde, ac angusta itinera tellus humiditate abundans, cadentes è cœlo niues, & ipsa in madidissimis locis acerba pernoctatio, difficilimam, ac propè intolerabilem militiam faciebant. Quo factum est, vt milites ob asperitatem itineris licentiam abeundi petentes, & non obtinentes, murmurare, ducem crudelem insimulare, omniaq; infestissimis verbis, fœdoq; tumultu replere cœperunt, nec à Principe supplices petiti, à seditione cessare, etiam quòd coram eis collachrymabat. Verecundia tamen magis, quàm virtute, & fide eius rumam spectatum, pactis interpositis sequebantur. Similem etiam difficultatem Cæsar ipse sæpius sese expertum fuisse in hybernalibus bellis affirmat, vt cùm vltro clarissima victoria eius viribus, & ingenio arrisisset, nequaquàm milites ob frigora forsitan leuia, vt secum confoderent hostem, inducere prævalebat. Neq; in aquis semper ea strenuitate, vt frequenter voluit, inimicis congredi fas erat: quod & Procopius, ac Herodotus cum pleriscq; aliis attestantur, milites scilicet delicatulos dixisse, Nequaquàm oportere simul confligere cum hoste, & elementis, scilicet aquis, frigore, tempestate, & similibus. Quàm friuola, & effœminata querela hæc esset? si in Aquilonaribus regnis ex multis præmissis exemplis non illicò ob intensissima frigora corriperetur. Immò quantò acriora sunt frigora, tantò austeriora certamina geruntur, & continuantur.

Impedimenta bellorum perficiendorum.

Rebellio militaris.

Princeps collachrymabat.

Verecundia non virtute seruiũt multi.

Cæsar.

Milites ob frigora molles.

Milites delicatuli.

Aqlõaria bella frigoribus immensis alũtur.

De oppugnatione arcium in glacie munitarum.

CAP. XXIX.

EST & alius pugnandi modus super glaciem valde tritus, & vsitatus in Septentrione. Vbi çstatis tempore ob aquarum voragines, accessus hostilis intentari non possit, orto demum immenso frigore, glacieq; concreta, vltionem contra arces immanium prçfectorum assumere volentibus, in glacie lubricissima, castra seu munitiones imponere, facillimus offertur accessus: in quo non segnius in arcem, & hostem emittuntur sagittæ, quàm si in campo fortissimo firmata prçsidia forent. Vbi verò arx est insularis, admotis machinis quadrato agmine sine intermissione oppugnari videtur: eoq; acrius proficiunt obsidentes, quò magis vniti fuerint, & concordes, vnius scilicet gentis ritus, & mutuæ confortationis: quod exercitus ex diuersis hominum generibus collectus, sibinuicem nondum vel lingua, vel vsu viuendi notus, alter alteri diffidens, efficere sit ineptus: quoniam exinde discordia nascens, fictum aggressum, vel fugam aperiam, aut proditionem ostendit, maximè quia tales extranei milites (vt proximo cap. dictum est) frigoris impatientes, ita assueti non sunt, vt incedere, vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longè etenim alia ratio est in glacie, vel niuibus (vt alibi etiam ostenderur) quàm montibus, campis, syluis, vallibus, vel arena præliandi. Glacialis congressus fit in laneis calceis, non pellibus, aut coriis vnctis. Vis etenim frigoris, quodcunq; sit vnctuosum, cuestigiò conuerit in lubricitatem glacialem. Vsus tamen armatorum est, vt tribulis, siue triangularibus ferreis, seu triplicato stylo pro firmiori cursu, vel statione muniantur. Quidam verò præmeditato congressu, vel insultu, in medio noctis silentio cineres super glaciem latè dispergente, securissimam efficiunt præliandi stationem, aut cursum.

Hyems aditum concedit obsidioni.

Sagittæ tãquam imbres emittuntur.

Vnitas linguę et morum prę ualet.

Exercitus variæ linguę pleręq; ingloriùs abit

Ductor plioę hæc noter.

Ratio pugnandi var a.

Congressus glacialis.

Tribuloę vsus

Cinis glaciẽ firmat.

De oppugnandis nauibus inimicorum congelatis.

CAP. XXX.

ACCIDIT plerunq; in littoribus Gothici maris, vt inimicæ naues, tam rostratas falces, quàm harpagines, aliasq; terribiles munitiones, & noxia instrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatę, repentino gelu superueniente, quasi in muris intra angustias glaciales fortissimè concretę perstringantur, nec se eruere, neq; transmarina auxilia petere, aut expectare, aut assequi, neq; sociales naues eadem causa tempestatibus intercluſas, commeatum ferentes accipere possint. Quare difficultatibus his, vel similibus, præcipuè caristia lignorum in asperrima hyeme constricti, necessitate mortifera vrgente, se dedũt, vel præsentissimam mortem incurrent. Veruntamen sceleris immanitate (quia inter

Naues firmãtur i glacie vt muro.

Perplexitas mortifera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Glacies succisa dat exitum inimicis.

ci recumpositas gentes in cædibus, spoliis, & crudelitatibus vltra morem humanum sæuientes) obstante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, infatigabili labore in mediis tenebris glaciem confringere studeant, ne fortè succisa glacie interstitio quatuor, vel decem milliarium, vel plurium Germanicorum, ad apertum mare euadere possint. Interea tamen incolarum (ad debellandum, spoliandumq; eos) accedentium sagittis, quasi imbribus per aëra sublimius ad eorum nauigia directis, & cadentibus, in periculo occisionis velut desolati consistunt, immò frigoris horrore plerunq; mortui sociorum manu, dum terra sepeliri nequeunt, vna inclusi perforata glacie dimerguntur in aquas: vel si nobiles, aut alterius reputationis insignes viri sunt, sine horrore fœtoris, quasi ligna virentia saxea duritie congelati, sociis à periculo euadentibus, ad honestiorem tumulum, ne in hostili terra permaneant, reseruantur. Attamen petitis, & obtentis induciis, si cadauera sua humo sacra recondere poscunt, nunquàm eis denegatur, immò nobiles, & præstantiores terrarum incolæ adsunt in eorum honorabili sepultura: quod & in campestribus præliis hostilis terræ satis cærimoniosè seruatur: veluti recentius exemplum est de quodam potentissimo equite aurato D. Achone Hanson Vestrogotho anno M. D. X. in Schoningia haud satis feliciter pugnante, ac lancea veteris sui familiaris Dani transfosso: qui totius terræ nobilibus accurentibus, honestissimæ traditus est sepulturæ. Quòd homines moriantur gelu, nonnihil naturæ vim attestari videtur Vincen. in speculo hist. lib. XXVII. cap. CXXVII. & dicit: Mirabile non est, nec quòd speluncæ glaciales tam tristes aspectu, vt aspicientes in circumgelata naui terreant: sed mirabilius est, quòd potentissimæ naues triumphante natura deueniunt in prædam inermium rusticolarum, dum nullum supersit remedium, nisi fuga, quæ ob glaciem durissimè constrictam vbiq; denegatur: & forsitan, nisi iusto Dei iudicio ita permitteretur, omnia prædatoribus conculcarentur, ac occuparentur, dum in malis successibus victores dicaces, petulantes, & in omni sæuitia importabiles, & crudelissimi redderentur. Ideoq; tam acriter in omnibus aquis, & terris resistitur prædonibus illis, maximè ob sceleris immanitatem, quam vlciscitur ipsa natura: quæ etiam abhorret hanc crudelitatem nauigantium prædatorum, qui sæpius fame, & frigore, vbi nusquam perampli⸗ us comparère poterunt, moriuntur.

Sagittæ q; aëra emissę nocentiores.

Sepultura glacialis.

Cadauera sine fœtore.

Hostes mortui honorantur.

Acho Hãson eques auratus.

Natura triumphat.

Fuga denegat i mari glaciato.

Victores dicaces & petulantes.

Natura abhorret & punit scelerato.

Dœ pœna

De pœna infidelium seruitorum per aquam gelatam inflicta.

CAP. XXXI.

Paulus Iouius.

PAVLVS Iouius Episcopus Nucerinus exterarum regionum curiosus scrutator, & scriptor, furum latronumq;, & similium malefactorum grauissimam fore pœnam, quòd frigidis aquis guttatim super colla eorum dimissis, tanquam durioribus tormentis commissa flagitia conferentur. Ita enim in Sarmatia sua testatur: Fures, sicarios, latrones per quæstionem examinant Moschouitæ eo modo, quòd aquam gelidam super caput ex alto paulatim dimittant: hocq; habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed reuera vel ludibriosè bonus præsul à versuto Moschouitici principis nuntio, Demetrio dicto, tempore Clementis VII. informatus est Romæ, vel aliis rebus curiosioribus intentus, non integrè referentem patrios mores intellexit, hoc scilicet pro terribili tormento in ea durissima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix vt acta reuelet, tantillulum commouetur. Hos tamen Moschos in robore exuperant Sueones, & Gothi, qui Calendis Ianuarii solùm in rebelles, discolos, & insolentes has pœnas infligunt, ea præsertim causa, quòd qui principes, & dominos suos in sacris Christi natalitiis primùm nocte, demum die accedentes, secuti non fuerint, ac permanserint, immò etiam quicunq; in aliqua priuata æde, vel familia idem non fecerint, aut turpia verba, scandalosaq; facta commiserint, hos socii, testes, accusatores, & iudices sonoroso æris, tympanorumq; strepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibusq; innixos, nudato collo, & prono vultu in genua pressos, guttatim gelida aqua omnium applausu perfundunt. Quibus tamen compendiariam pœnam (promissa erratorum emenda) celeriter infligere decreuerint, ea gratia conceditur, vt simul & semel toto nudato capite, iustæ quantitatis, & mensuræ vrna totaliter perfundantur. Soli Aethiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horrescunt. Licet raró perueniunt ad Aquilonares regiones, veniunt tamen inter subsidiarios milites à Rege Galliarum, Regi Danorum ad impugnan⸗

Verba Iouii.

Demetri' Moschoę nuntius

Sueones & Gothi durissimi.

Aqua guttatim dimissa.

Vrna integra gĩo sè effunditur.

Aethiopes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sepultura Aethiopũ & Danorum.

dum Suetiam & Gothiam missos: quibus plerunq; Aethiopibus, pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, sed dura captiuitas, & incuriabilis sepultura.

De eisdem pœnis.

CAP. XXXII.

Pœna sub glacie.

EST & alius modus omni alio tempore hyberno consuetus & obstinatis à maioribus decretus, scilicet vt perforatis glacierum foraminibus XX. vel XXX. pedum ab inuicem distantibus, chorda sub brachiis ligati, quòd vno foramine subtus glaciem immissi, fune altero prætenso ad aliam pertrahuntur glacialem aperturam. Si celeriter id factum fuerit, gratiam referunt amicis, quòd festinanter, & fideliter expedierint eorum causam: sin autem protractius (sic fortè exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur se habuisse censores, & fautores rigorosos, quia in grauiculo fuit suffocationis. Quòd super glaciem instar speculi lubricam agiliter hæc fieri videntur, mirandum non est, quia triangularibus vncis ferreis sotularibus, aut calceis affixis, non tantùm ad hunc, sed quemlibet actum in glacie perficiendum, securè (prout superius de bellis, & infrà de piscaturis glacialibus dicendum erit) vtuntur. Moschouitis tamen schismaticis hęc aquarum submersio pro religionis cultu deputatur, quia sub glaciem perforatam infantulos suos immergentes, ritu suo baptizant: qui si rapido fluminis impetu sub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad superos illicò euolaturos.

Gĩa daĩ p pœna festinata.

Periculum suffocationis.

Remedia cõtra lubricitatem glacialem.

Ritus baptizãdi apud Moschos.

De scalis

De scalis super aquas in obsidione leuandis.

CAP. XXXIII.

LICET titulus cum sua imagine videatur magnam in se præmittere declarationem, tamen vt appareat explanatior, nonnihil adhuc videbitur superaddendum. Solent Septentrionales pugnatores, præcipuè Sueones & Gothi, in stagnalibus fossis, aquis, aut amnibus, quietiori silentio circa arces, & mœnia labentibus, rates, seu tabulas super longas abietinas trabes componere, scalasq; certis adhibitis funibus, et ferreis rotulis instar chalybeorum arcuum, furtiuo quasi tractu in densis tenebris, & pluribus locis decliuioribus erigere, atq; bona opportunitate silenter, & celerrimè defensore vllo non attendente, vel dormitante, ascendere, ac in tanto numero citissimè se coniungere, vt sociis hinc inde simili industria scalatim mœnia ascedentibus, & concurrentibus, in obuios quosq; faciant irruptionem, quatenus portas violenter aperiant, & teneant, donec omnis exercitus, vel robustior eius pars, impetu stringente valeat introire. Et licet præsumptuoso magis quàm prouido ausu idipsum impunè quandoq; fecerant, faciuntq; eadem seruata temeritate: tamen plerunq; falluntur in accessione portarum, dum super easdem è sublimiori loco simplex, vel gemina dependet ferrata, vel ferrea crates, vt hæc, vel illa facilimè ad casum soluta, præsumptuosos portarum perfractores pro parte, vel toto comminuat, aut interimendos manifesto ludibrio vulneribus laceratos excludat. Similiter & fieri solet in ascendentibus mœnia tabulata, vt cùm credant se (somnum simulante custodia) positos in tuta statione, ruptis infernis tenaculis, vigilum diligentia vno impetu decidunt interituri. Eoq; casu cùm sese reprimant à præmeditato insultu, sagittis post tergum emissis vel occiduntur, vel laceri, vulneratiq; in castra difficilimè relabuntur.

Scalæ ratibus ĩhærentes.

Ascensores scalarum.

Modus ĩuadendi arces.

Crates ferrea super portas dependens.

Mœnia tabulata.

De scalis, vel fundis igniuomis.

CAP. XXXIIII.

Multa libēt sed non licent.

SATIS terribile, atq; inusitatum videtur hoc bellicum instrumentum, horribiliusq; fieret, si quoduis eius secretum pro loco, tempore, quomodo, ac quando, & vbi applicandum foret, declararetur. Verùm cùm multa sint, quæ nequeant, aut congruant, vel expediant, etiam si liceant, manifestiari, volens hic prætereo malum interpretari, ne cuiquam perniciosum, aut noxium fiat: satis esse reputans, apud Gothos, & Sueones talia tormenta inuenire, quibus hostis crudelis accedens arceri poterit, aut ita humiliari, vt discat quietius domi viuere, quàm alienam infringere libertatem. Est & aliud tormenti genus bellicum, longè vetustius, inter duas sublimes, & eleuatas trabes per modum libræ in medio suspensum: cuius altera pars humi, vel deorsum ligata, bursam habet duabus, vel tribus bouinis cutibus, & chordis, instar proiectilis fundæ coriariæ adaptatam: quam putridis cadaueribus, equorum scilicet, vel canum, aut lapidibus, vel ferreis globis repletam, solutis tenaculis altera pars immensi ponderis alligati, vehementissimo impetu ad destinatum arcis, vel vrbis locum in obsidione per aëra fundit. Hocq; instrumentum vulgari Gothico Blida dicitur, quasi alacritatis nomen per contrarium, omnibus incutiens terrorem, & ruinam. Blid iucundus dicitur, sed minimè in hoc casu. Vetus relatio est, ante vrbem Calmarnēsem Meridionalis Gothiæ anum quandam pausandi gratia sese in huiusmodi bursam immisisse, atq; incautè baculo tenaculum resoluisse, etiam ob id per aëra iniectam fuisse, vt cadens in pyramidem recenter collecti fœni, in hostili vrbe reciperetur illæsa: demumq; pro miraculo cæteris eam intueri volentibus, per plures annos reseruata.

Tormēti genus

Cadauera putrida proiiciūtur in arces.

Blida.

Anus per aëra proiecta salua reperta est.

Sed de his igniuomis fundis superiori libro nonnihil diffusius est monstratum.

De cursu

De cursu equorum pro pallio, vel brauio.

CAP. XXXV.

Vehicula.

VID sibi titulus, & annexa figura velit, satis ostenditur sine vlteriori declaratione. Repletis enim vehiculis (sic enim gens hyemales rhedas, aut currus appellat) pluribus homi-nibus, vno tantum præmisso equo, cursum impetuosissimum ad V. vel VI. milliaria Italica intendunt homines, vt non currere, sed velocissimè volare videantur, maximè quia vncis acutissimis, & ferreis clauis in vngulis firmati sunt equi. Brauium verò (vt primo libro in simili cursu hominum monstratum est) vestis, siue equus victus, aut certa mensura salis, aut annona seminanda, illicò soluenda taxatur ad certum tempus quo nunquàm (nisi soluerit obligatus) habebitur liber.

Vehicula.

Cursus glacialis celerrimus.

Vngulæ equorū ferratæ.

De onagris, seu alcibus, in niuosa glacie currentibus.

CAP. XXXVI.

Onagrorum cursus.

NAGRORVM, siue alcium, vehementissimus etiam cursus in niuosa glacie est apud Sueones Septentrionales, maximè vltra regiam Holmensem versus superiores partes Aquilonis. Inferius verò ad plagam Meridionalem, etsi in magna multitudine vastoq; nemoq; sunt, ob Regum tamen edictum in vsu non habentur, ne scilicet eorum currendi celeritate (quę longè superat omnium equorum velocitatem) proditores vtantur in secretis regni, inimicis quàm occyssimè reuelandis. Famis etenim, ac sitis, laborisq; patientissima est hæc bestia, vt diem noctemq; immensa spatia ducentorum milliarium Italicorum currendo valeat perficere, priuata cibo. Cęteras eius animalis virtutes, infrà de animalibus liber hic monstrabit.

Edictũ regiũ ne cursu onagrorũ vtant viatores, & curt

De rangi-

De rangiferis in niue currentibus.

CAP. XXXVII.

AGNA etiam multitudo alterius generis rangiferoꝝ est in Septentrionalibus locis: quoꝝ vsus est nedum pro curribus trahendis (vt infra de animalibus ostendetur) sed etiam in onerariis vehiculis super cacumina niuium pertrahendis. Et hi quoq; rangiferi (à tractoriis instrumentis ita appellati) edicto regni prohibentur à ministerio, Meridionales partes inhabitantibus quouis modo exhibendo. Mirę etenim velocitatis, vt onagri, sunt in absoluendo breui tempore longum, ac difficile iter. Vehicula autem eorum ab aliorum formis differunt, quia antrorsum instar calceorum sunt cuneata, ad penetrandum niues, veluti marina nauigia ad diuidendum fluctus, & vndas.

Rangiferi domesticati.

Edictum simile superiori.

Forma vehiculorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De suffocatione hostium in vallibus niuosis.

CAP. XXXVIII.

Moles niuiũ in ſtar montium.

VM ſuperioribus primis libris abundè oſtenſum ſit, quàm immenſæ moles niuium tota hyeme, magnaq; parte veris & autumni, campos Septentrionalium regnorum occupant, vt & montes, & colles partim æquare videantur, & ob id præſentis figuræ ſeries facilius demonſtratur. Dum itaq; Sueci & Gothi hyemale certamen aduerſus Teutones, Danos, aut Moſchouitas, grauibus prouocati iniuriis, inſtaurare coguntur, modis omnibus hoſtilem exercitum, quanta equitiri, vel pedeſtri potentia præditus ſit, explorant: comperto q; quòd egregiis, ac grandibus equis, maiori parte cataphractis, numero & apparatu quaſi inuincibili accedunt, quæcunq; reſiſtentia ſuis viribus proſtraturi, in eorum occurſum non tam armati, quàm animati viritim incolæ exeunt, maximè vt horſtes tam atroces, virium atq; locorum congreſsibus attritos, iugulent, ac prædentur. Certa enim experientia norunt, talem hoſtem haud difficulter, aut trepidè ſuperãdum fore, qui plumbus grauis armaturæ impedimentis inter altas niues, opacas ſyluas, abdita præcipitia, & niuales glacialeſq; voragines irretitus, & illuſus, etiam ſi ſedulus aduerſarius aliquis patriæ defenſor non obſtaret, neceſſariò corruet vrgente natura: eoq; celerius idipſum eiſdem inimicis euenit, quò delicatius enutriti ſunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipſi Aquilonares populi, cœli terræq; iniurię aſſueti, per montes, & deuia in ipſa ſæua hyeme niuibus denſatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: vnde & bello imminente ſuperbos hoſtes ſimulata fuga, vel in loca niuoſa, vbi grauitate armorum velut in limoſa voragine immerſi, more ferarum retibus conſtrictarum, ab inermibus turicolis interimuntur, vel in paludes, ſtagna, lacus, & amnes, propter latentem ſub niuibus aquam, educunt, vt caſu continuo ruant ſubmergendi. Apparet quidem vix ſolida in ſuperficie, ſed ſubtus ſecreto fluminum eſu adeò infirma, vt vix lupum, minus hominem, & maximè armatum, ſufferre poſsit. Proſpiciat ergo hoſtis, quàm infeliciter cum elementis pugnare præſumit.

Certamen hyemale.

Armati & aïati icolę hoſtibus reſiſtunt.

Impedimenta equeſtrium.

Ignari locoꝝ celerius cadunt.

Fuga ſimulata.

Vorago niuoſa

Nix apparens ſolida periculum affert.

De globis

De globis niualibus equorum vngulis impreſſis.

CAP. XXXIX.

EST præterea equeſtribus inimicis aliud ſpectaculum, ſeu periculum, incuitabiliter formidandum, quòd vngulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem niui connexam, accedente inferius aqua, vel deſuper pruina, citò generantur niuei globi in forma pilarum, vſq; ad magnitudinem capitis pueriis, & ita rotundati, ac congelati adhærent, vt impoſsibile ſit quin eques à iumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captiuandus. Non enim quartum, aut ſextum ſaltum, ob globos niueos pedibus adhærentes, in rectum vel obliquum efficere poteſt, quin illicò cadet: quantoq; magis calcaribus equum ſtimulauerit, vt currat, aut ſaltet, tantò velocius fatum accelerat, vt ſubito lapſus, corporeq; fractus expiret, vel in aliam emigret miſeriam, nece forſitan deteriorem. Talis autem globorum congelatio omnibus indifferenter vbiq; in campis, & viis hyberno tempore accidere ſolet, quando ventus Auſtralis tepidiores reddit niues, vt citius iumentorum pedibus congelentur, & corruat eques. Qui verò pro defenſione patriæ militant, in ipſo certaminis aggreſſu equos ferramentis ſub pedibus totaliter denudant, vt niueis globis non adhærentibus expeditius irruant in hoſtem: qui hac commoditate, ac ſecuritatè non audet vti, quia refugium non habet, quemadmodum incolæ regni locum habent, & amicos. Neq; minus periculum hoſtibus eiſdem imminet, quando vallium montiumq; latera lubricis glacièbus, veluti ſpeculum micantibus, circumfuſa aſcendere, aut deſcendere conſtringuntur, quin adhuc maiorem colliſionem incurrent, quando præcipuè glacies huiuſmodi cooperitur tenuiſsima niue, vel ipſa vi ventorum coacta, fauces, & præcipitia claudit, voragineſq; & ſpecus profundas veluti campeſtrem planitiem coæquat: in quam Teutones, & Dani, vel Moſchouitæ locorum ignari, præcipiti curſu illapſi, pari calamitate ac nobilitate confœderantur: immò & quàm plurimi milites bellicoſiſſimi, qui cædibus, & flammis alibi concuſſerunt orbem, ibidem in niuibus facilimè conficiuntur. Adeò cœli rigore, & elementorum aſperitate, ſine indigenarum formidoloſo pauore ab armis vlterius inferendis arcentur. Eſt & alia inimicorum ruina in denſiſsimis ſyluis imminens, vbi caſu niuium à ramis arborum magna mole elabentium, in ſe, & iumentis infeſtantur, prout ſuperius dictum eſt, de exigua niuium mole paſſerculo ab alto monte mota: quæ opprimit augmento ſuo ſuppoſitam ciuitatem, aut villam.

Globi niuales ſub pedibus equoꝝ labẽtiũ

Eques cadit occidendus.

Equus ſtimulatus celerius cadit.

Congelatio globorum.

Equi non ſufferrati tutiores.

Periculum ſub glacie.

Milites fortiſsimi naturæ imperio ſupant.

Ruina inimicorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De diuisione spoliorum.

CAP. XL.

Genera bellor.

Spolia rerum.

Qualitas iuramentorum.

Interpretatio iuramentorum.

Distributio prædarum.

Sancti prepub.

Ductores.

Fugitiui exclusi.

Paritas pictor.

Tormēta bellica

Nullus violet captiuas illustres fœminas.

Lex contra stupratores.

Connubiū legale conceditur.

Placida Imperatoris filia,

ANDEM tot generibus bellorum in terra, mari, paludibus, glacie, nuibus (vt proximis capitulis visum est) quacunq; sorte deductis, maxima, hæcq; pretiosa quæsita spolia in omnium conspectu militari more ac lege distribuuntur. Sed vt iustius id faciant, super extenso arcu ballistæ, atq; iaculo apposito, & ante cor eorum tento, vt nulla re suppressa argui debeant, vitam, & mortem (vti superius dictum est) per acinacem, & ventum (quæ ita tormentis interpretantur) quòd nullum mendacium dicant, aut rem aliquam fallaciter seruent, iurant. Itaq; obseruari solet, vt stipendia militaria ante omnem prædarum distributionem iis reddantur, qui fortius, & expeditius victoriam peperere. Ita & saucijs, pro Republica incurabiliter vulneratis, præterei ductoribus, capitaneis, primipilis, vexilliferis, & tibicinibus fugitiuis & expulsis exclusis) multò plus quàm cæteris ex æquitate præstari solet. In reliquis, vbi par periculum, labor, vigilantia, & audacia, & similia reperiuntur, par erit distributio spoliorum. Bellica verò tormenta Regumq;, ac ducum ornamenta, ipsi Principi bellorumq; domino cedent, cum eorum conjugibus, & filiabus: de quarum pudicitia tuenda diligentior & honestior habetur cura, ne quis eis sub pœna capitis, & bonorum omnium confiscatione, vim inferat, aut conamen affectibus iniquis. In quo etiam casu Saxo Danicus asserit, Frothonem Regem constituisse legem in tali forma: Si quis virginis stuprum vi petere ausus esset, supplicia abscisis corporis partibus lueret, alioqui mille talentis concubitus iniuriam pensaturus. Si tamen Principi visum est captiuatæ virginis, ob vtiles & honestas rationes, inire legale connubium, antiquo ritu mitius quàm raptu quæsitum, vtiq; licebit ei, quemadmodum Athaulpho Gothorum Regi, qui Gallam Placidam Theodosij Imperatoris ex alia vxore filiam, Vrbe captiuam abduxit: quam tamen ob generis nobilitatem,

litatem, formæq; pulchritudinem, & castitatis integritatem, apud Forum Cornelii suo matrimonio copulauit, eiusq; prudenti consilio omnia modestissimè gubernabat. Nec prætereundus est Totilas, eius Regis antecessor: qui deuicta post biennalem obsidionem Neapoli, præcepto vetuit, ne quis suorum, sub pœna capitis, violaret pudicitiam virginum, aut matronarum, aut molestaret fugientes ad loca Deo dicata. De huiusmodi præcepto Totilę Regis Gothorum, ne pudicitia violaretur, videatur historia Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis fol. 425.

Cōsiliū prudentissimę mulieres.

De induciis, & pace constituenda.

CAP. XLI.

TSI belli administratio, & pacis constitutio, præ omnibus aliis ad Principem spectat, vt maturius, citiusq; de rebus arduis consultatio, ac executio fiat: tamen opera fidelium præfectorum, vt nunc cernitur, arduissima tam belli quàm pacis negotia, vtcunq; constituuntur: qui eò prudentiores, vtilioresq; tam dominis suis, quàm Reipublicæ iudicantur, quò promptiores fuerint ad inducias constituendas, vbi solida, ac longæua pax nequeat stabiliri, ne fortè seditiosis exclusis, talia præter spem reperiantur media, vnde vtriq; discordantium parti, & eorum posteris, ac subditis, amor & concordia dulcis generetur, ac roboretur. Nil enim vtilius, ac decentius, vel antiquius inter claros Principes est, quàm bella potius arcere, quàm promouere, odia claudere cum sepultis, irarum obliuisci, seditiosos abigere, tumultuosos ac insolentes corripere, vt concordiæ constituendæ aliquando (pessimis amotis consiliarijs) planissima sternatur via: in qua gloriosius, securiusq; semper regnabitur, vbi omnia fundantur in charitate. Cuius rei etsi innumera hic adduci possent exempla, vnum tamen cæteris recentius, & iucundius sufficiat hic afferre, quod supra LX. annos accidit in Suetia, inter Principem regni antiquum Stenonem Stur, & Iacobum Archiepiscopum Vpsalensem: qui seditiosis, & truculentis persuasionibus vtrobiq; deceptis, minus prouide ad acerrima bella, ob exiguas quasdam offensiunculas, proce-

Constitutio pacis ad principes spectat.

Præfecti boni.

Seditiosi nolūt pacem.

Acta principū clarissima.

Regna firmissima vbi & quando.

Exēplū velocissimę pacis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedentes, à Principe fortissimo milite cincto, Archiepus arctissimè obsidetur. Quo viso, etsi potentissima defensione non careret, nempe in arce insuperabili Almersteck dicta, viribus, & expensis, ac naturali munitione prouisa: tamen ipse Archiepiscopus, sciens Principem virum prudentissimum, ad omne salubre consilium valde propensum, eleuata galea ab alto muro, solitarium Principis colloquium obtinuit: quo obtento, mutuis rationibus, & totius regni periculis imminentibus examinatis, nedum in vna hora pacem mutuis amplexibus, vtriusq; castris intuentibus, soli confecere, sed ne verbum in contrarium ab vtraq; parte fieret, seueris simis pœnis prohibuere. Quo factum est, vt malis contristantibus, bonisq; exultantibus, amœnissima pax ei constituta: quæ & vtriusq; durante vita, indissolubili amicitia seruabatur. Si hac prudenti modestia erga iuniorem Stenonem Sture in ortis controuersiis, ob publicam patriæ suæ quietem vsus fuisset Gostauus Trolle, eiusdem Iacobi immediatus successor, infinita strages, & cædes auersa, tranquilliorem regni & Ecclesiæ causam reliquisset.

Pax fit in momento.

Amicitia indissolubilis.

Gostauus Trolle.

De obsessorum petenda pace.

CAP. XLII.

Causę petendæ pacis.

POSTQVAM pertinacibus armis, strenua defensione, morborum patientia, æris & frigoris duritia, vulnerum cruciatu & tolerantia, incessabili vigilia, inutili expectatione venturi præsidii, illusione continua, importabili stipendiorum caristia, omniq; pressurarum angustia, fame, & inedia, omniumq; pressurarum, ac stratagematum varietate, ac cunctarum necessariarum rerum penuria, arcibus inclusi nil amplius efficere, aut inimicis obsidentibus resistere queunt, galea è sublimiori loco propinquioris propugnaculi hostibus indicant pacis conditiones petere, ac suscipere velle, ne fortè de rebus suis iam prorsus desperatis, pactis interuenientibus, armis, & vestibus, vel ipsa vita retentis, in tuta recedant: quod forsitan ipsi obsidentes similibus angustiis, aut maioribus sub inclementia cœli solicq; vexati, non egrè concedunt. Sæpissimè etenim huiusmodi conditiones quæruntur, ac reperiuntur, vt nisi ab hostilibus incommodis vtriusq; partis abstineant, nedum ipsi fortè ob vilissimam alicuius despecti sermonis, vel turpis rei originem altercantes, sed & eorum amici, confœderati, ac soboles successuræ perpetuo odio contabescant. Itaq; ne patiantur, & hæc fiant, interuenientibus sanis consiliis, literis, sigillis, iuramentis pœnarum grauitate firmatis, sæpe in gratiam & concordiam redeunt, vt obsessi cum omnibus, quæ quisq; ferre possit, in tuta, quieta pace fruiturus abscedat. Quo casu ibi pax fida, tuta, stabilis, & perpetua erit, vbi voluntarii fuerant concordati: fallax autem non permanet diuturna.

Galea pro pace petenda eleuatur in hasta.

Conditiones.

Incõmoda obsidentium.

Causæ altercantium.

Firmamenta pacis.

Pax vera vel fallax.

De scele-

De sceleratis mediatoribus, & quæstoribus pecuniarum.

CAP. XLIII.

Cõsuetudo pessima est despicere veritatem Destructores vrbium.

SCELERATISSIMA ac pessima mediatorum consuetudo est, despicere vel intercipere velle veritatem. Qui enim sine lege rationeq; agere dispoſuerint, constat eos regna, populosq;, & vrbes citius destruere velle, quàm seruare: vbi melius esset, maximè inter bellorum initia, discordiarum radices reprimere, quàm priuata vltione publicam inducere calamitatem, & discrimen: & quid tandem discordantibus ad vltimum eueniet? nisi quòd auitos in manus vilissimorum hominum expendent thesauros: quos vel à negotiatoribus sub iniquo fœnore, vel ab amicis ficta dolositate mutuatos, vel forsitan ab Ecclesiis, & piis locis impia rapacitate extortos, vel à ruricolis contemplatione pacis procurandæ emunctos, vel theloneorum, seu gabellarum augmento quæsitos, vel victualium humano victui necessariorum intolerabili exactione corrasos, vel miserabili mancipiorum mercede congestos, vel à numero pecudum, eorundemq; membrorum taxatione contributos, in vaferrima crudelium consiliariorum astutia, quasi iusta conscientia gloriantur se congregasse. Sed reuera detestabilem memoriam, immo sempiternam infamiam in se, & stirpe, ac posteris suis, in eorum annalibus deprehendent se longè incautius, quàm prudentius thesaurisasse, omnemq; maledictionem accumulasse: quam patientissimus Iob dicit Regi euenire, qui meditatur bellum. Quod quanta incommoda habet, lib. III. cap. III. de seditiosis D. Brunus Germanus vir clarissimus, his verbis attestatur: Religio neglecta iacet, spretus Dei cultus, templorum direptiones fiunt, & sacrilegia, horrendæ audiuntur blasphemiæ, variæ eduntur cædes, rapinæ, populationes agrorum, deprædationes domorum, carceres, vincula, auulsi à sinu matrum filii, raptæ ad stuprum virgines, incendia pagorum, vrbium, &c. Arma etenim non seruant modum: non temperari facilè, nec reprimi potest stricti ensis ira: bella delectat cruor. Belluarum enim est iste furor, vnde bellum nomen accepit, inquit Festus. Veruntamen ob reprimendam violentiam, defensionem oppressorum &c. iustè suscipitur bellum, vt ibidem pulchrè diffusius narrat idem autor Brunus.

Modus iniquissimus fingendi exactiones.

Consiliarii crudeles.

Rex bellum meditãs infelicissimus.

Brunus in lib. de seditiosis.

Mala terribilia Arma non seruant modum.

Bellum à bellua ortum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De comitiis insularibus, & consiliariis.

CAP. XLIIII.

Pestis antiqua.

Stirps regia cõsumpta.

Malũ intestinũ

Seniores populi

Cõuentus insularis.

Paucorũ iudicia expeditoria.

Amnestię lex.

CCIDERAT præterea temporibus antiquis intantum prævaluisse mortalium luem in Septentrionalibus regnis, vt sublatis principibus, immò Regia stirpe, & potiore nobilium prosapia, longo temporum interuallo quasi acephalus populus coalescens, discordi regimine, atq; tumultuario gubernio disponeretur, vt penes nullum solida potestas lege vel autoritate roborata maneret: quinimmò eò sors infelix deuenerat, vt nemo alteri in concilio fideret, nemo obtemperaret, nemo attenderet, quid ex hac detestabili discordia exurgere posset, dum domi ruinam, & rapinam, foriscp contemptum, & infamiam incolę ampliarent. Quocirca seniores populi emeriti vestitu, & barba horridiore, ob experientiam, & naturæ bonitatem, citra vllam scientiam, & citra literas conuenientes, ne amplius totam regionem periclitari sinerent, consilia quæsituri in insulam aliquam sese transtulerunt, vt potius sub aperto cœlo quàm tectis, de concordi atq; vtili regimine prouiderent. Et ita fuisse commemorat antiquitas. Nam paucorum, & bonorum sagaci iudicio eó res perplexa deducta est, vt vni omnium consensu gubernandi traderetur autoritas, qua tanquam electus supremus Princeps subiecta dominia moderaretur, optimeq; diebus eorum, atq; subsequentium ętatum successiuis temporibus prouideretur: hac tamen lege amnestię, seu obliuionis relicta, vt nullus retroacti temporis iniurias, vel offensas vllo vnquam æuo reuocaret in vltionem. Eaq; lex pro tanto semper fuit habita vtilior, quò eius imitatio tenacior fuerit in executione.

De eis-

De eisdem euentibus, & procerum consiliis similibus.

CAP. XLV.

Consilia & conuētus ī insulis

VM vero proceres successiuè de simili calamitosa regionum ac incolarum reparanda vnitate, ac auertenda desolatione, coguntur inire consilia, simili prouidentia strictiori compendio in arcibus, vel angustis insulis omnibus à se nauigiis abductis inclusi, breuissimo temporum curriculo quæ salubriora videntur concludunt. Nec cuiquam instante quacunq; necessitate, excepta ęgritudine mortifera, inde exire permittitur, donec quid prudentius agendum sit, vnanimi sententia constituatur. Quo facto tempus affigitur, vt quisq; procerum in sua reuersus, constitutionem subiectis populis aperiat illicò exequendam. Nec segnius factum quàm dictum, vita & bonis oblatis deducitur ad effectum, scilicet quòd libertatis violatores, & hostes, vel capiantur, aut exturbentur à regno. Tandemq; potestas, & autoritas vt deinceps penes vnum caput, ad omnia iustè prudenterq; moderanda, remaneat, simili consensu stabilitur. Neq; hic modus in insulis consultandi contrarius illi est, qui Regiæ electioni deseruit in campis, duodecim circumpositis saxis, vt IX. lib. fuerat declaratum. In horum etenim medio super latum, & ingentem lapidem Rex electus stans, populi consensu fausta acclamantis, approbatur. Idq; fieri solet triplici via. Prima, ne dolo, blanditiis, aut insidiis: secunda, ne promissis, aut terroribus: tertia, ne minis, ac vi eligendus extorqueat suæ præsidentiæ, ac eminentiæ dignitatem.

Plebiscita dicuntur.

Pœna oppressoræ patrię.

Potestas penes vnum.

Cõditiones regiæ electionis triplices.

De fidelibus secretariis, & eorum vtilitate.

CAP. XLVI.

Officium secretariorum.

SECRETARIORVM, siue scribarum officium, securitas esse solet vniuersorum: quia ius omnium, eorum solicitudine & fide seruatur. Alios forsan depopulantur incendia, alios denudat furtiua surreptio, nonnullis negligentia perit, quod integra diligentia sit quesitum: sed de fide secretariorum fidelium facilimè reparatur, quicquid à priuatis perditum fuerat, aut malè probatum. Solent vigilantiores esse in alienis quàm propriis. Armarium enim eorum fortuna cunctorum est, & meritò refugium omnium esse censetur, vbi omnium securitas frequentius inquiritur, & habetur, ac quasi veritas incorrupta custoditur: quia nullum permittit in sua vtilitate fraudari. Præcipitur ergo, vt tanti officii sint fidi custodes, nec variari se finant in silentio, qui prouida censura abundare teneantur in lingua. Eis enim committitur antiqua fides, & quotidiana diligentia, vt dirimant iurgantium detestabiles lites, vincula rumpant, & adductis

Vigilātes secretarii.

Custodes veritatis.

Fides antiqua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

euidentioribus causis innocentes absoluant. Et hoc honorabile decus est, quando indisputabili testimonio vocem afferunt antiquarum chartarum, quibus improbi litigantes ratione conuicti, obedire cogentur. Ament ergo iustitiam (de qua nemo conqueri poterit) vt indissolubilem in omni obiecto & euentu, ac necessariam valeant firmare veritatem, qua publica tranquillitas inducitur: quæ omnibus exhibebit accommodam vtilitatem. Tales itaq; secretarios domini terrarum habeant, & diligant, non assentatores & adulatores, qui regna citius euertunt, & principes eneruant, quàm quiuis truculentissimus hostis.

Veritas firmãda

Assentatores euertunt regna.

De prudenti commissione Principum.

CAP. XLVII.

RECEPTVM est à maioribus, atq; rectè obseruatur ab omnibus, quòd illa dominia, seu regna, optimè gubernantur, quando Reges bene imperare didicissent, immò & tranquilliter, quando subditi fideliter obediant Regi iusta imperanti. Verùm vt prudentius, & securius vtrobiq; agatur, vtrunq; semper seruare necessarium est. Quis enim parere ei potest, qui imperia nescit, aut vnquam addiscere curat? Subiectorum quidem obedientia à Principis prudentia, atq; doctrina proficiscatur oportet. Itineris duces, qui recte antecedunt, ex suis vestigiis hoc præstant, vt qui eadem terunt, nunquam oberrant. Qui verò errabundi ducunt, & seipsos perditum eunt, & alios in præcipitium rapiunt. Atqui vt equestri munus militiæ habetur, mansuetum equum reddere, nec respuentem frena, nec duriore ceruice obluctantem, vt infrà de conditione bonorum equorum lib. XVII. cap. X. & XI. dicetur: sic Regium officium est, populum vltro obsequentem reddere, & gratia, beneuolentia, æqualitate, benignitateq; sic homines sibi deuincire, vt sponte sua parere studeant, nec imperata detrectent, aut iniquo animo obsequantur. Contrà autem videndum erit, ne facilitate Principis ciues in petulantiam, & fœuitiam (vt superius lib. VIII. cap. XXXI. dictum est) conuertantur. Sic qui mites ingenio principiò erant, cùm se contemni vident, acerbiores fiunt, & durius regnant. Principes enim, dum sibi ab insidiis subditorum cauere cogentur, clementiæ, misericordiæ, & beneuolentiæ obliuiscuntur, vt de

Reges bene ipe rãtes tutius regunt.

Obedictia subditorum.

Duces imperiti fallunt.

Virtus bonorũ equorum.

Officiũ regium

Principis facilitate fœuiunt subditi.

Obliuio clemẽtiæ quando.

vt de Alexandro Magno, & similibus plurima reddiuntur exempla. Cogitandum ergo erit, Regem quasi theatrum esse, in quo omnes virtutes præbeantur, vitia autem explodantur. Magna, præclaraq; res est, coram eo agere, penes quem præmii, pœnæq; arbitrium sit. Et ita videntur ante oculos Principum acriora fieri spectacula in quouis exercitio militari, vbicunq; fuerint intentanda. Iucundius quoq; est, Regem habere iudicem, quàm communitatem, quia non auro, argentóue, aut similibus corrumpitur, aut frangitur minis.

Rex vt theatrũ est.

Rex melior iudex quàm cõmunitas.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE STRVCTVRIS AQVILONARIBVS

LIBER XII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRAEFATIO.

TRANSCRIPTIS superioribus XI. libris de secretioribus naturæ effectibus, deorum inani cultura, minerarum opulentiis, Regum electionibus, armorum præparamentis, atq; campestribus, syluestribus, naualibus, & glacialibus bellis, sereno tandem fœdere compositis, atq; firma pace corroboratis, ordo necessarius exigit, vt ad ædes hostili furore consumptas, artificis industria properet, & restauret: quod eò facilius efficiat, quò materialia gratis inueniet bonitate naturæ, præsertim in saxisodinis, accommodata. Quales autem sint hæ partes ædificiorum componendorum, illicò primo capite sequenti dicetur. Nec desunt vires quin arduas ædificent ædes, licet ordine variato ab Italicis structuris, insigni magnificentia ac altis operibus elaboratis.

VErùm vt moderni temporis Aquilonares architecti, insigniores structuras prisci seculi latè per orbem diuisas, magis admirari, quàm imitari valeant, præstat intelligere, septem tantùm terris loco miraculi fabricas fuisse relictas,

1 Ephesi videlicet Dianæ templum,
2 Regis Mausoli pulcherrimum monumentum,
3 Rhodi Solis æneum signum,
4 Olympici Iouis simulachrum,
5 Cyri Medorum Regis domum,
6 Babilonię muros, quos Regina Semiramis latere cocto, sulphure, ferroq; constuxit, &
7 Pyramides Aegypti.

Sed quis illa vlterius putabit esse præcipuaʃ cùm in vna vrbe Roma IVLII III. PONT. MAX. pretiosum, & admirabile theatrum, atq; decorum fontem, pro publica cunctarum gentium salute, incomparabili naturæ & artis pulchritudine excogitatum, diuersicolorumq; lapidum concordi varietate conspexerit fabricatum: vt meritò totius orbis octauum spectaculum æternis laudibus asserat prosequendum, ac extollendum. Habuerunt honorem veteres fabricæ, quia tempore in rudi seculo præcesserunt, dum quicquid emergeret insolitum, ore omnium, & iure quidem, ferebatur eximium. Nunc autem eò clarior, ac excellentior æstimatur antiquitas, quò nouo vestita decore ornatum adauget, & vtilitatem: quæ vti longis ætatibus retroactis ignarę vetustati non patuit, ita nunc stupenda pulchritudine aquarum necessariam abundantiam, cunctis seculis clausam, gratis, & perenniter infinitis ætatibus, & creaturis administrat.

IN VI.

IN VINEAM IVLII III. PONT. MAX.

QVI maris & terræ grandi sub pondere pressam
Nauiculam, summi patris regit inclytus orbi,
Vt consurgentes valeat superare procellas
Iulius: hic rerum moderator maximus, omne
Extento vt possit pelagus decurrere linteo,
Sustineat curas, & tanta negotia, quorum
Maius onus non est humeris torquere carinam
Curarum: vt præstò valeat prudentibus vti
Consiliis, extruxit opus: cui mira salubri
Temperie, cœli loca præstant apta quieti,
Ad Flumentanam portam: cui copia rerum
Cunctarum, cedunt cui magna palatia Romæ.
Collibus hinc inde est pulcherrima vinea tanti
Pontificis, passim quocunq; in tempore cultu
Percelebris: sunt læta die, sunt omnia nocte
Grata, & amœnus ager secessibus vndiq; septus.
Perpetui fontes labuntur, celsa theatri
Atria marmoreis exurgunt plura columnis.
Vt valeant superare orbis miracula septem,
Quæ tot magnisonis buccis iactare Pelasgi
Non cessant, statuis circundata machina surgit
Antiquis, subeunt memoranda insignia viuis
Vultibus: inde latex latebris emanat abundè,
Exilit, & properat terras cùm Sirius vrit,
Vt defessa leui requiescant membra labore.
Parua cano, nam mira nimis spectacula cultu
Multiplici, atq; auium concentus ęthera pulsant,
Vt diuisa homines possint sua tempora vitæ
Pertrahere, assiduo populus stupet anxius ore.
Propter iter summa de mole hinc visitur ædes,
Marmore tum Pario erecta in fornice celso,
Andreę apostolica cum Petro puppe vocato.
Hoc testudineum templum radiantia templa
Insignita auro exuperat, pietate flagranti
Pontificis summi: loca, quę celebrare per ęuum
Sic merear, nunquàm excipiat mea lingua quietem.

Angelici vt proceres foueant sua vota salutis,
Atq; decus cumulent, feruentq; in honore perenni,
Culminis excelsi cœlorum exercitus omnis
Pontificem associent, fruiturum monte superno.

Et quoniam heroum sanctè sunt gesta canenda,
Hoc placuit nobis scribere mente pia.
Viuunt artifices sub tanto Principe egeni,
Quos facit assiduos res variata bene.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De muratoribus, ac varietate, & forma saxorum.

CAP. I.

Muri grossissimi.

VRATORES quidem sunt fideles, & ingenioſi pro conditione fortissime gentis, hoc est, quòd dentos ob firmitam materialium abundantiam, quasi in omni opere construunt muros: maiori tamen fortitudine, vt infra dicetur, quàm pulchritudine, cõtra quemuis impetum corroborantes. Sed nec excellentissimi artifices desunt, tam indigenæ quàm alienigenæ: qui ob ingentem mercedem eò aliunde proficiscuntur, quique vtrique & firmitati & decori satisfacere norunt, & possunt. Nam præter eorum manualem artem, reperiuntur in plerisque montibus Septentrionalium prouinciarum lapideæ moles, ita à natura in diuersitate figurarum, præcipuè quadratarum, & oblongarum formatę, vt vix aliquid præter politum splendorem ad ornatum pulchriorem eisdem superaddi possit, prout apparet in vasto quodam monte Amaberg dicto, non procul ab insigni monasterio Vastenensi, per Illustrissimam mulierem S. Birgittam (cuius corpus in celeberrima memoria, & filię eius beatę Catharinæ primę Abbatissę, ibidem requiescentis, habetur) ędificato, immò & alio quodam cœnobio diui Benedicti, Aluastra appellato: vbi lapides varii coloris, præsertim atri, ad quosuis ędificia incolarum gratis extrahuntur, ac ratibus, seu promontibus deportati, in pulcherrimum & commodissimum vsum à fundamentis fenestrarum interpositione ad culmina tectorum rediguntur, hoc opinabili relicto iudicio, quòd vel natura artem, vel ars ipsa naturam superare videatur. Dixi gratis, quia nec pretio, nec precibus emitur à possessoribus loci, ob inexhaustam huiusmodi saxorum abundantiam, vt deputentur ad publicam, & priuatam vtilitatem. Nec mons ille omni amœnitate plenissimus, latus & sublimis, à longè nauigantibus alitèr, quàm ciuitas aliqua turrita, mœnibusque cincta, apparet. Extant hodie plura ędificia prędicti cœnobii Aluastra, atque ciuitatis Lincopensis, eius generis saxorum vetusto tempore, quadrato opere satis polita, sicut & alibi fabricata. Sunt prętereà alii montes Ostrogothorum versus Orientaliora littora maris Gothici, lucidos lapides adamantinę speciei, forma hexagoni, instar crystallorum, longo ordine hinc inde producentes: è quibus (si

Artifices periti.

Lapides naturaliter apti.

Mõs Amaberg Monasterũ Vastenense.

Aluastra monasterium.

Saxa gratis extrahuntur.

Certamen artis & naturę.

Mons vt vasta ciuitas appet.

Lapides hexagoni.

superuacaneus luxus æstimatorem haberet) splendidi parietes, admiratione pleni formari possint. Prætereà apud Vestrogothos mons est eminentissimus Kindaberg dictus (de quo supra lib. II. cap. XXII. mentio facta est) in circuitu marmorea saxa adeò pulchro colore naturaliter variata habens, vt cuiuis structuræ applicata, plurimum decoris afferant, & vtilitatis. Demum in suppolaribus insulis magnetum montes reperiuntur, quorum fragmentis ligna fagina certo tempore applicata, in saxeam duritiem, & vim attractiuam conuertuntur. Deinde tam vtui campestres lapides diuersarum formarum, quàm cocti, in maxima quantitate, nedum pro tectis, sed & muris, vbiq; applicabiles reperiuntur.

Kindaberg.

Montes magnetum.

Ligna fagina fiunt lapides.

De domibus fabricandis, & earum varia forma.

CAP. II.

DIVERSITATES ædificiorum mirę, multæq; sunt in Septentrionalibus regnis, videlicet pyramidales, cuneatæ, arcuales, rotundæ, & quadratæ. Pyramidales scilicet ex solis hastis sursum connexis, deorsumq; ampliatis, idq; pro tempore æstiuo, ne fumo & flamma pariter cum solis ardore molestentur operarii manuales. Cuneatæ ędes ferè omnes in altum porrectæ sunt, vt densæ, oneroſæq; niues citius vento arceantur, ne deprimant tecta: quæ corticibus betulæ, vel tegulis, vel fissilibus scandulis è pino, ob innatam picem, vel abiete, vel quercu, vel fago confectis, diutùm verò tecta vel cupreis, vel æreis, aut plumbeis laminis, quemadmodum templorum, sunt coopertæ. Arcuales structuræ satis artificiosè contra vim ventorum, casumq; niuium, tam muro quàm lignis, ad varium & valde necessarium vsum fabricantur. Talesq; reperiuntur in ædibus magnatum pro supellectilibus domesticis, aut rusticanis conseruandis. Rotundæ, & hæ plurimum rarę, vt diuersi artifices pari luce è culmine reflexa, in exercitiis suis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores sunt, sed lignis grossissimis mira combinatione in angularibus iuncturis (quibus magistrale artificium ostenditur) coaptatæ: & hę quoq; fenestras habent plurimum in tectis elcuatas, vnde lux introrsum super quemlibet descendere possit. Muratę au-

Formæ ædificiorum variæ.

Oparii manuales.

Aedes cuneatæ, & quarę.

Tecta vnde fiãt

Tecta cuprea vel plumbea.

Structuræ arcuales.

Structuræ rotundę, & curę

Struc. quadratę.

Magisterium artificiale.

Fenestræ in tectis, & curę

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aedes muratę, tem ædes portas habent proportionatas, sed strictas fenestras, ob intensissimum frigus, & pruinosas niues. Nam si maiores, amplioresq; more Italico essent, confestim minutissimis niuibus vento valido (veluti puluerибus turbine) agitatis, ædes

Nix obruit ædes. ipsæ importabili mole illicò casuræ replerentur.

De fenestris in tectis.

CAP. III.

Fenestrę i tectis

FENESTRAE communiores Aquilonarium ædificiorum, præsertim in vaporariis, sunt in obliquis firmatæ tectis, per quæ purior lux é cœlo descendit. E vitro autem, vel tela picata, pro pluuia arcenda ponuntur. A latere verò in vrbibus, propter vicos angustiores, ferreas habentes craticulas, & clausuras, portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex industria strictæ, depressæq; sunt, ne prædonibus pateant, & inimicis. Immò vt eisdem & apertis hostibus sagittando resistant, parietibus vtuntur perforatis. Similiter & egestæ terræ secretis fossis, culmo, vel stipitibus frondosis, seu aridis contectis, ne fortè eo modo conficiant hostem. Sed hæc superioribus lib. VII. cap. XXI. de pœnis incendiariorum particularius enarrata videntur. Tecta verò trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & getminantibus terreis glebis, gemino ordine, interiecto pauco auenæ, vel hordei semine, combinantur: & hoc ne fulgure comburantur, immò verius vt supereffusa aqua tempore hostili pascua præbeant ouibus, & agnellis, prout superius reperitur ostensum. Quidam etiam in vrbibus eò constringunt loca ædium struendarum, vt mutuo sumptu, & consensu, coniunctis quinq; vel sex lateralibus ædificiis, constituunt vnum castellum, vnicuiq; portam ferream fortissimam præfigentes, vt etiam si hostis muros, & mœnia superârit (quemadmodum in regia Suetiæ Holmensi à culmine domorum vbiq; arcetur) resiliat ab incepto. Materiem autem ædificiis aptam & fidelem, ad vetustatem inducendam & conseruandam, periti architecti nouerunt inuenire, immò ab arboribus abstinere, quæ ædificiis impositæ, difficultatem parientibus ingerunt, & miseras mortes, vt Plinius etiam testatur lib. XIII. cap. XIX.

Portæ strictæ apud limitaneos incolas.

Parietes ,p mœnibus habẽtur

Insidiæ tectæ.

Tecta terrea.

Pascua in tectis lib. 9. cap. 38.

Domus incastel latę.

Holmia.

Aedificia noeiua.

De maxi-

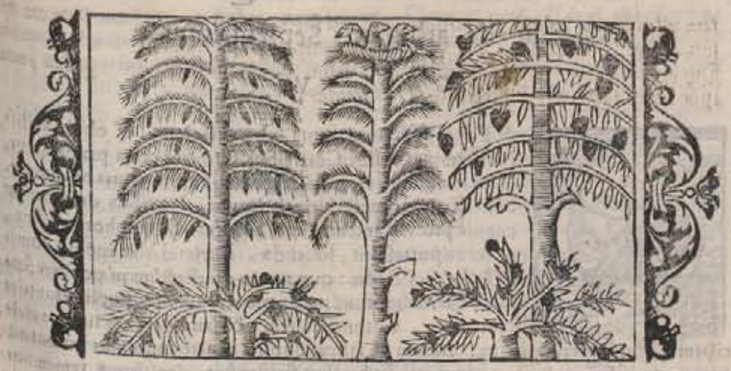

De maxima multitudine, & magnitudine arborum in Septentrionalibus terris.

CAP. IIII.

ABIETVM, & pinorum, ac iuniperi, laricisq; maxima abundantia est in Aquilonaribus syluis, tantæq; proceritatis, vt altis turribus æquari possint: & ob id quę mari sunt propinquiores, ad antennas, malosq; magnarum nauium adaptantur, & præcipuè pineæ arbores: quę ob cognatam resinam, & picem, sui natura imbribus, ne cito putrescant, sed diutius durent, resistere solent. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo vsu sunt, quemadmodum in Italicis oris, vnde voluptuosa medicina conflatur. Arbores pineę nauigiorum tabulatis operimentis serrarum sectione, dolabrisq; aptantur. Harum etiam dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præsertim Lappones, in principio æstatis recollectis, loco panis, vt Parthi palmis, vtuntur. Rami abietum pro vasorum circulis, immò & sepibus agrorum, ac arcubus ballistarum, sicuti & larices, quasi flexibiliores, coaptantur. Trabibus verò abietinis perpetuus honos attribuitur, quia tecta templorum durabili earum firmitate & leuitate teguntur, eoq; proceriores sunt, quò locus natiuus fabulosior inueniatur: mitero tamen corpore, quia arenosis fomentis haud nutriuntur, vnde pinguissimus succus resinam, seu picem emittens, connasci videtur. Præterea betulæ arboris copia maxima est in toto Septentrione: cuius hæc est virtus, vt incisa infra corticem & librum; lachrymas potabiles emittit, vti fructus eius tempore famis habentur pro pane, cortexq; tegumento. Similiter & iuniperi legumina, immò & radices eius, beatissimo Iob teste, lo o panis habentur, licet anxium accessum ob aculeos præbent: in quibus aculeis, seu spinis, prunæ viuaces, igniq; per annum durat: quem nisi restinguunt incolæ, suborto cœli turbine, ac tempestate, syluestre incendium excitatum quasi vagabundum, circumiacentes agros depopulatur.

Abundantia arborum.

Antennæ.

Resina.

Pix.

Medicina voluptuosa.

Pãis corticeus.

Honos arborũ pinearum.

Betula.

Lachrymę arborũ potabiles.

Radices iunipi

Ignis conseruabilis per annũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de arboribus Septentrionis.

CAP. V.

Quercus.

VERCVS incorrupta sub aquis durat, & ob id vtilissima nauium costis. Corticibus verò eius coria præparantur, & perficiuntur, vti infrà de glacialibus structuris ostendetur. Sunt & aliæ arbores durioris naturæ, è quibus detornantur annuli pro vsu antennarum, ac vtres, & amphoræ, resina, ne intus putrescant, liniendæ. Præterea aliæ ignoto nomine sponte nascentes: quæ tamen ob effectum in pondere, colore, duritia, rotunditate, proceritate, & fructibus vtiles æstimantur. Cotoneæ autem, & sambuci cum suis dulcissimis, ibidem reperiuntur. Itidem & salices duplici genere annotatæ: quibus ad premendam famem lepores vtuntur. Et hæ licet steriles sint, densissima tamen sobole excisis ramis, & plantatis renascuntur, vt reliquæ lignorum cæduæ syluæ germinantes, rursus à radice succisæ. Multæ etiam arbores inueniuntur, quæ quia altas, multasq; radices habent inextricabiles, nisi turbine, vel fulmine tangantur, continuè perseuerant: quarum facilis ratio non datur, dum aliæ, alibiq; nascantur. Hedera præterea veluti adulatrix adeò communis est, & onerosa, vt niuium fomento paulatim muros & mœnia, nisi extirpetur, absumat.

Resina phibet putrefactionē.

Qualitates arborum.

Salices duplices

Arbores renascuntur.

Hedera adulatrix.

De diuersitate arborum.

CAP. VI.

Arborū diuersitas.

VNT præterea multiplicis generis arbores in eisdem frigidis locis, & hæ præcipuè, præter superius dictas, vt populeæ, fraxineæ, & altarum iuniperorum, quę ob procritatem commodè propter annexum odorem quasi cypressinum, aptantur ad electas mansiones, & ignea fomenta, tam tempore pestis, quàm alio quotidiano vsu. Sponte enim huiusmodi arbores genitæ, perpetuitate stirpis indesinenter accrescunt, & inextirpabiles coalescunt, ita vt productæ ad robustam ætatem (vt iam dictum erat) sublimibus, & imis structuris,

Aedes odoriferæ.

Perpetuitas stirpis.

Sepes arboreę.

cturis, tanquam fortiores trabes, coaptantur. Quercus verò, & fagi, vltra septuagesimum elcuationis poli Arctici gradum, versus zonam frigidam non reperiuntur: immò paucæ reliqui generis, nisi betuleæ, veluti incuruati frutices in extremis Occani Scythici littoribus, ob frequentes tempestates. Verùm in terris versus Meridionalem plagam, maximus est prouentus arborum fructiferarum: quarum fructu, glandium scilicet, & corylium nucum, ac fagorum, tempore sterilitatis incolæ loco panis pariter cum cęteris animantibus vtuntur: quę tamen animantia, vt mures, glires, & aues, futuræ famis arcendæ vltra humanam sagacitatem hoc habent, vt hos fructus ad antra, cauernasq; comportant: vnde & prouidi terrarum incolæ imminere famem futuram cognoscentes, diligentius solito prospiciunt euentibus suis. Fagorum nuces triangulæ sunt, rubeo cortice munitę, subintrà barbatum calicem habentes: quarum esu, sicuti glandium, mirè impinguantur porci, sola inspecta differentia, quòd laridum his durius, illis verò mollius, seu fluidius reperiatur.

Fagi.

Zona frigida.

Arbores fructiferę.

Panis.

Bestiæ sagaces.

Fames futura notatur.

Nuces triāgulę.

Laridum.

De fructuum qualitate.

CAP. VII.

VCES corylinę adeò abundanter ibidem erescunt, vt indigenis, & aduenis sufficiant ad omnem optabilem vsum: quo fit, vt quæstus causa ac mercatorum lucro aliquot millia vasorum è Septentrione in Germaniam exportantur: etiam stipites corylini, quorum tortuosa flexibilitate ferè omnia vasa commodissimè colligantur. Poma verò, ac pyra diuersorum generum ibidem, vel seminata, vel transplantata, satis abundè crescunt: quorum etiam aliquod genus generosissimum est, vt (instar oliuæ, quæ nusquam in Aquilone crescit) in summo frigore maturescat: etiam syluestria poma, quę sibi ætatem à natura retinent propagatam, vt in Decembri primùm maturescant: & hæc vinosum saporem habent, ideoq; in potum musti nomine, torcularium pressura disponuntur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, vt aciem gladii succo suo perstringant: isq; loco aceti vtuntur. Quædam rotunditatem habent mali, quædam turbinationem pyri, quædam figuram ouatam: quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica sunt, & vltramarina, quia carnosiora, dulciorąq; iudicantur, pretio maiori æstimantur. Similiter & pyra, ac pruna sicca: non enim, nisi duo genera, in Aquilone nascuntur, alba scilicet, & nigra. Cerasa etiam in duplici genere, syluestria scilicet, & hortensia: quæ tamen nimia acerbitate edentibus generant stuporem, aceti loco deputata: & hoc, quia in opacis, vmbrosisq; locis sine solis attactu enascuntur. Quæ verò sole tanguntur, satis grato sapore placere solent. Sunt præterea quædam arbores ignotæ virtutis, quæ sine floribus producunt niuales fructus, vt Plinius lib. XIII. cap. V. opinatur. Fructiferæ tamen arbores gaudent mutatione, & dulcescunt. Syluestres verò ferinum habent saporem, fortè propter canos arborum villos, solis ardorem excludentes: alioquin aliqua possent blandiri suauitate vescentibus.

Nuces.

Flexibilitas tortuosa.

Poma & pyra frigore maturescunt.

Oliuę nullę in Aquilone crescunt.

Poma mēse decembri maturescunt.

Acies gladii perstringitur.

Figuræ variæ pomorum.

Vltramarina poma.

Poma hortēsia.

Arbores ignotę virtutis.

Sapor blandus.

De Gummi abietino, siue Resina, & origine Ambræ, seu Succini.

CAP. VIII.

Succinũ & ambra.

VIA maxima varietas in scriptoribus de origine, & natura, ac qualitate succini, seu ambræ reperitur, præcipuè Perotto referente, qui insigni diligentia concordare nisus est multorum opinionem singularem, vnde, & quomodo nascatur hic liquor gracilis, & mirandus: idcirco quid verisimilius est ex Aquilonarium sententia, hic veniet attendendum. Abietes, seu pineæ arbores, natura sua resinosæ, excelsa proceritate siue super littora maris, siue super riuos, vel alias syluarum decliuitates crescentes, succinum sudant, maximè dum maturis frugibus solis feruor (vt infrà præsenti lib. cap. XX. latiùs dicetur) torrentibus ipsis Iunio, Iulioq; mensibus incendiosior, Cancri atq; Leonis tetigerit metas, tum istę arbores æstu valido fissis corticibus, succinum sui liquoris in subiectos latices, seu fluuios, indurandum emittunt: ficq; stillando, quodcunq; obiectum corpus sui tenacitate tanquam glutinum inuoluit: quo fit, vt ranę, mures, culices, araneę, muscę, aristæ, legumina, & his similia, in relinoso hoc viscо (vt infrà lib. XVIII. cap. XII. patebit) rapta inuoluantur, ac indurentur, etiam si in arenam ceciderint continuatę gutę, quia imbre supereffuso ad riuos, inde flumina, & tandem in mare deferuntur: vbi instar aliarum arborum tantùm certo tempore indurantur, vt saxosa duritie coctum, dira tempestate per mare Gothicum, seu Finnonicum, ac Liuonicum euomatur in Prutenicum littus, scilicet Meridionale, directè oppositum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus vndę voluantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictum, nulli nisi deputati, & iurati laboratores, succinum huiusmodi colligere possunt.

Succinũ & ambra.

Origo verior succini.

Maturitas succini quando.

Ranæ.
Mures.
Culices.

Succinũ i mare defertur.

Durities saxosa

Prutenicum littus.

Edictum de succino.

De quæstu

De quæstu, & vsu Succini.

CAP. IX.

VIVS autem succini non exiguus quęstus est primùm Principi, in cuius littore ad plura millia vasorum quotannis colligitur, & mercatoribus in ipsa grossitie venundatur: qui politioni superinducta purgatione, in variis formis tum terrestri, tum marino itinere, sic splendidè purgatum, in longinquas deportant regiones, vt indurati liquoris splendorem admirantes, pulcherrimam raritatem appretientur. Vbi enim nascitur, ob assiduitatem parum voluptatis allicit, vel vilescit: vbi alienigenis in maxima auiditate seruatur. Adeò nulla voluptas est, quæ non assiduitate sui fastidium moralibus pariat, vbi raritate, & temperamento affectuum, ac vsuum, in maximo desiderio postulatur. Ex hoc succino gentilium superstitiosa vanitate, ob mirum splendorem, simulachra, immò & latę mensę fulcrum singulari artificio fabricantur. Ideò pretium eius per occasionem euentuum, ac vtentium variatur, & eò auidius, quò in se contineat omnium colorum diuersitatem, atq; formam, seu corpuscula animalium prędictorum minutorum, origine distillationis incorporata, veluti nonnulę arbores, quæ asperitate aquarum lapidescunt, prout alibi relinquitur enarratum. Sunt igitur artificum huius succini maximę societates, quę eo quęstu partim sub dominio Regis Poloniæ in opulentissimo oppido Gedanensi, partim sub Duce Prussiæ liberaliter viuunt, largumq; tributum principibus, ac magistratibus eorundem pendunt: & fortè opulentior fors eisdem artificibus prouenirет, si fragmentorum succinеorum fusoria conglutinatione minutias igneo feruore conflare scirent. Et licet hæc ars auidè satis desideratur, ibidem tamen adhuc, vt apparet, nondum adepta, & forsan vix vt fusilis, aut malleabilis fiat, adipiscetur. Pompeia Neronis vxor succinei coloris capillos incessanter nutriens, omnes fœminas habuit in ea voluptate sequaces.

Quęstus succini

Succinũ exportatur.

Voluptas nauseam habet.

Mensę succini.

Diuersitas colorum.

Arbores lapidescunt.

Rex Poloniæ

Dux Prussię.

Quęstus maior quomodo fit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

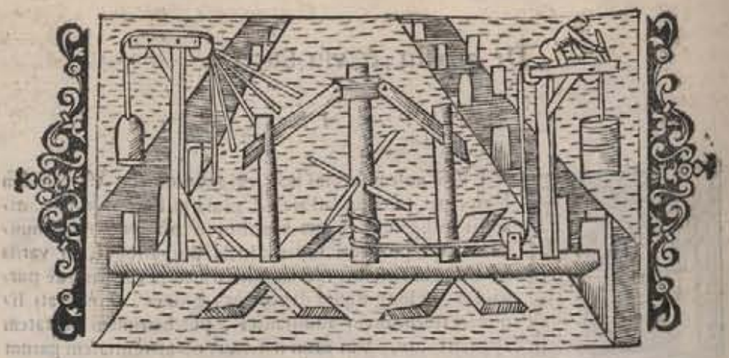

De palis intra glaciem firmandis.

CAP. X.

Glacialis fortitudo.

Pali firmantur.

MAXIMA præterea commoditas fundamentorum sub arcibus, turribus, aut muris firmandorum, præbet ipsa planities, & fortitudo glacialis, vbi rotulis, & funibus inter altas trabes dispositis, pali prædictorum lignorum ferreis cuspidibus muniti, violento casu grauissimi ponderis suspensi, ac artificum manu laxati, ad ima truduntur, longoq; situ & ordine, quomodo & quantum sufficere videtur, diligentissimè collocantur. Nec lubricitas glaciei laborantibus obstat, ne trabes, seu palos plurimum magnos, & ponderosos extollant in altum: quia plantis ferreis, triangulis sub pedibus alligatis, gressum vel regressum, iuxta exigentiam intensi laboris, moderantur: immò talibus suffulti ferreis stylis, tantum trahunt bini homines in glacie, quantum iumenta decem in plana tellure vix amouerent. Nec indiget probatione vis ista, dum homunculi quouis impulsu facilimè mouetur in aquis vastissima nauis. His igitur, & similibus palis innititur regia ciuitas Stocholmensis regni Suetiæ, in profundissimis aquis magnificentia, & sumptibus antiquorum in Meridionali latere ac littore fundata, & ita portubus, ac pontibus distincta, vt nullę naues, quantuncunq; in toto Oceano vastæ sint, velis laxatis illicò ad pontem sine anchoris solo sune ad omnem vsum mercium exponendarum, vel imponendarum firmari possint, prout superius de eius magnifico portu, & emporio est ostensum.

Modus calcãdi glaciem.

Nauis vastissima mouetur à puero.

Holmiæ fundamentum.

Portus apertissimus sine anchoris.

De congel

De congelatione aquarum impedienda.

CAP. XI.

NOctes longissimę.

NE autem longissimæ noctis gelu glacies contra palos intrudendos constringatur, aqua perfunditur viscosa pinguedine marinarum belluarum, qua supernatante omnis congelatio aquarum prohibetur, quemadmodum superius in libro de glacialibus bellis cap. XXIII. satis est ostensum. Super hos etiam palos taliter aquis fundoq; immersos, ædificantur domus ligneæ magnarum trabium, tabulisq; abietinis, vel pineis superpositis, populeis, siue betuleis corticibus, & subtilibus truncis rotundis conteguntur, maximè ad effectum mures, vermesq; arcendi, ne grana, vel alia esui necessaria corrodantur, vel igne domestico indiligenter custodito consumantur. Attamen domus illæ quandoq;, etsi super aquas firmatæ sint, tamen fulgure, vel hostilibus insidiis aliquando incenduntur, quemadmodum in mediis aquis Venetiis multoties fieri vidi, scilicet domestico foco malè sopito optimas, ac ornatissimas ædes concremari. Quòd si ignis non fecerit depopulationem, tunc vis ventorum adeò fæuire solet in plerisq; portubus marinis, præcipuè regiæ Holmensis in Suetia, vt maxima nauigia multigenis referta diuitiis, ad vela parata in vno momento submergantur. Nec plus ex eo naufragio, ob inscrutabilem profunditatem, conspici permittitur, quàm summitas mali maioris, seu antennæ, vel candidi veli. Creditur q; propterea diuersis temporibus eo in gurgite maiorem auri, argenti, æris, ferri, cusæq; monetæ thesaurum fore, quàm habeant pronunc ditissimę arces, & ciuitates: cuius euidens testimonium, & exemplum si quis admirari velit, videat historias charissimi fratris & antecessoris mei Io. Archiepiscopi Vpsalensis.

Domus sup aquas ędificantur, & quare?

Domus in mediis aquis cõburuntur.

Naues submerguntur.

Diuitiæ infinitę aquis inclusæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De fundamentis super glaciem constructis, vel construendis.

CAP. XII.

Tps obseruatur in structuris.

VOLENTES insuper architecti sagaces in aquis suppo-nere fundamenta, & erigere sublimes ædes, tempus obser-uant, quo stagna, vel flumina glacierum fortitudine vnius saltem palmi (cùm aliquando ad X. palmos, & vltrà) sunt constricta: tunć ligna vi aquarum imputrescibilia, saxis annexis gurgiti conuenienti ordine immergunt, omniać mensuratim adaptant, vt glacies solis ardore resoluta, super littora, vel remotiores aquas habeant fundamenta firmissimè collocata, ea prȩsertim causa, quòd tutius ab incendiis, ful-gure pleruncṕ suscitatis, meliores res suas valeant obseruare. Ligna autem eis-dem imposita fundamentis, alnus, fagus, pinus palustris, & quercus sunt: quæ tan-tum aquis immersa indurescunt, vt ferè in ferream duritiem conuertantur. Ideoć huiusmodi ligna, prȩsertim quercus supradictas, magno numero & quantitate aquis annuatim immersas, donec ædificandum sit, diligenter obseruant: immò etiam, vt apud Heluetios (Suecorum Gothorumć soboles, & aborigines) passim cernitur, ipsa quercina ligna vasta magnitudine & multitudine in aquis, tanquam hereditarius & dotalitius thesaurus, perpetuò custodiuntur: nec postea ab aquis ad vsum extracta, absć infu-sione aquarum terebrari, vel dolari valebunt.

Fundamenta fi-unt super gla-ciē dimergeda

Ligna apta pro fundamētis.

Quercus indu-rescunt aquis immersæ.

Ligna quercina

De eo-

De eodem.

CAP. XIII.

Ligna nō rimo sa.

AEDIFICIA verò lignea super aquas in altum eleuanda, ex trabibus fissilitatem rimarum non habentibus, commo-dius (ne obliquo imbrium, vel niuium casu, & impres-sione putrescant) construuntur. Quo autem tempore ex ne-moribus artificum industria secari, & extrahi debeant, bre-uiratis causa curiosum lectorem ad Plinium lib. XVI. cap. XXXIX. remittendum puto: qui & alibi lib. XXXVI. cap. XV. ædificia sine clauo & ferro fie-ri probat: quod in Septentrionalibus locis (minimè indi-gens probatione) fieri solet: vbi spatiosæ ædes sine ferrea compagine solidissimè fa-bricantur, præsertim in extremis terris Bothniæ, vel Septentrionis, vbi rarus est vsus ferramentorum, ob defectum eius metalli, & propter excellens artificum inge-nium, qui non secus ædes, quàm arcas bituminatas (vt ne aquarum guttula insili-let) perfectè construere norunt. Ab his autem lignis cauere coguntur, quæ intus lapides nutrierant tacitis incrementis, ne serris, & dolabris sint nocitura. Attamen vt pontibus in paludinosis voraginibus, vel calcibus coquendis inseruiant, diligen-ter aptantur. Sunt & certa lignorum genera, quæ forinsecus ad structuram ob sca-brosos cortices omnino videntur incommoda: sed duobus, vel tribus dig tis à cor-tice depositis, optima redduntur ad quemlibet artificis vsum: immò to-ta arbor ex incisione, vel fissione, quàm apta sit, architecto-rum experientia manifestatur, prout etiam toti fon-tes ex venula cognoscuntur, quemad-modum superius de scaturi-gine fontium est ostensum.

Plinii positio notanda.

Aedificia sine iunctura ferri.

Vsus ferri rarus sub polo arcti co.

Lapides arbori bus connati obstant serris.

Ligna intus ap tiora.

Experientia ar chitectorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De portubus expurgandis.

CAP. XIIII.

VIA littora, ac portus marini, vbi nauigia vel ingredi, vel egredi, aut in anchoris stationes habere solent, ventorum violentia, & arenarum egestione in graue damnum Reipub. sæpius obstruuntur, vel limo è fluminibus egesto eleuationes, & angustiores constringuntur, prouisum est veterum sagaci industria, vt modis hic depictis, vel aliis similibus remediis contra tam insignia damna publico stipendio occurratur, eo videlicet modo, quòd aliquot pertioribus, vel pluribus in populo operis magistris, ducenti, trecenti, vel plures, aut pauciores statò tempore deputantur laboratores, qui non segniter ordine & pretio constituto, exequantur imperata. Hi igitur per decades distincti, vt pars in littore, pars super aquas, ordinatè laborant: idq; per sarculum ferreum dentatum, siue vngulatum, qui inter duas nauiculas suspensus à littore educitur, ac inter disiunctas hastas in fundo fixas, recto descensu grauitate vrgente dimittitur in momento, sicq; dimissum arena, vel limo repletum, fune fortissimo eius caudæ alligato, per littorales laboratores magna violentia extrahitur, eò quòd plus molis in littus reducitur, quàm in curru trahentibus octo equis educi posset.

Violentia vētorum obstruuntur portus.

Modus purgandi portus.

Portus sarculo ferreo purgantur.

De fossis

De fossis, & canalibus repurgandis.

CAP. XV.

AETERVM stipendio publico, ac denario diurno plures homines, vt aqueas fossas, siue canalia distincto ordine, & loco purgent, cum nauiculis à præsidentibus conducuntur, hoc scilicet modo, vt vnusquisq; longum, siue protensum fossorium cauum, & curuatum habeat, idq; in fundum purgandum demissum, arenaq;, vel limo repletum extrahat, ac nauiculæ propriæ, qua more piscatorum vehitur, donec repleatur, immittat, sicq; repletum, ad locum præsidentium iussu ad iustam distantiam extra mœnia designatum, comportet: qui locus si palustris, & mollis est, longo & lato tractu ordinatis firmatur palis, diurnoq; aquarum fimo, & platearum luto repletur, & eleuatur, vt sole ventisq; desiccetur: tandem primùm oleribus, inde plantis, & fructiferis arboribus, postea solatiosis ædibus pro hominum conuictu distinctis plateis, siue regionibus adaptantur. Talesq; ædes regimine præsidum multiplici modo & iure, secundum prouidam obligationem eorum, qui ædes, & hortos huiusmodi inhabitandos suscipiunt, disponuntur. Plateæ verò, vel vici publici, eo ordine distinguuntur, vt decorum, vtilemq; aditum habeant ad principalem ciuitatem, vel castellum, cuius leges, & mensuras, ac onera comportare teneantur. Si verò arida, ac plana extra mœnia videntur loca, congestum nihilominus limum super ea componunt, donec foraminibus distinctis, apta sit pro defensoriis tormentis sustinendis. Mira itaq; industria soliciti sunt laboratores prędicti, vt aucto numero nauicularum, quibus fimum exportant, auctam recipiant mercedem, continuo labore cumulandam. Sed mirabilior, ac discretior præsidentium est industria, qui ciues indigentes eo compendio releuant, ciuitatem incolis habitandam amplificant, ac fiscum fine quoruncunq; iactura prouidè adaugent. Reliqua qui videre velit, in simili Reipublicæ bono multiplicando, Strabonem legat lib. primo in verbo Sarbonicus lacus: vbi plurima recensèt de inundatione, & decursione maris, lectu non indigna. Etiam Cassiodorum lib. I I. in epistola directa Senatui Vrbis, hoc modo: Theodericus Rex. Grata nobis est &c. Et sequenti: Iustitiq; ratio &c.

Modus purgandi fossas.

Locus palustris fimo firmatur.

Ordo faciendi hortos, ędes, & muros i palude, vel molli loco.

Distinctio platearum.

Industria fidelium præsidetiũ valde laudanda.

Fiscus sine iniuria augetur.

Sarbõicus lacus

Cassiodo. lib. 2

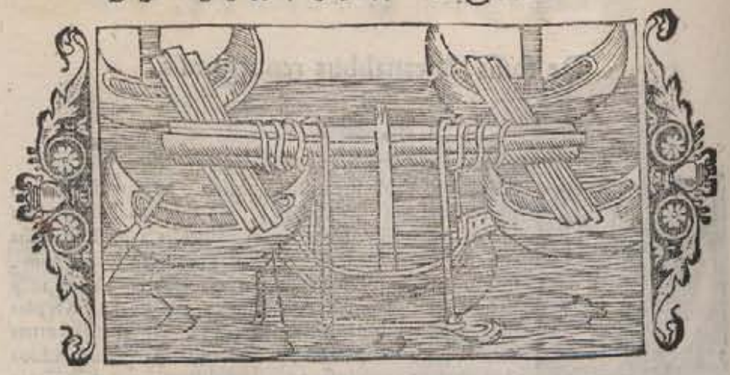

De nauibus extrahendis.

CAP. XVI.

Res desolata iuuatur.

ICET sola inspectione figura hæc videatur se, suamq; causam sine quouis vlteriori interprete manifestare: attamen nonnihil addendum erit, quo deprehendatur, humano ingenio desolatis admodum rebus succurri posse. Euenit enim aliquando, quòd tempestatum vi, vel alia quauis negligentia, etiam in sereno vento, & tuto portu, excelsa nauigia submergantur: quo casu duo, vel quatuor eximiæ naues aquis repletæ, trabibusq; desuper connexæ, in vtroq; latere adhiberi solent, vrinatorumq; ingenio fortissimis funibus subtus erigenda nauis colligari, ac desuper dextrorsum & sinistrorsum in trabibus firmari, & demum omnibus ritè dispositis, atq; aquis è nauibus exhaustis, paulatim suo ascensu exoneratis, submersum nauigium eleuatur. Si autem vicino littori submersa videtur nauis, funibus ac rotulis inter pelos, siue machinas ligneas affixis, virtute robustorum hominum (quorum numerus illic infinitus est) facilimè eleuatur, & educitur extra aquas. Nauium verò bellicatum, æneis ferreisq; bombardis, & tormentis, lapideisq; globis repletarum, inter multas quomodolibet submersas, vix vna saluatur: non quòd vires, sumptus, & ingenia pro eisdem extrahendis in Principe, & populo deesse videantur: sed quia inter cæcas (vt vocant) rupes, veluti turres, aut antra cauernosa, demersæ tenentur: eiusq; rei periculosus casus ferè continuis annis in Septentrionalibus aquis incidens, memoriam ad posteros mittit, ne putent se vel à tempestatibus, vel naufragiis, vel aliis horrendis incommodis, vel seuerâ Dei vltione securos, & immunes, quando tales res in nauibus portant, vnde offensus Deus vltionem emittit, sicuti sunt campanæ diuino obsequio dedicatæ, quæ sub colore defendendæ religionis, & patriæ, contemptibiliter vertuntur in bombardas. Nec negandum erit defensionem fieri debere: sed non cum iniuria diuini honoris, propter quem in Ecclesia Catholica ad excitandum populi deuotionem, campanæ sunt institutæ. Quid etiam Iucri Lubicenses, & eorum complices anno M.D.XXVI. ex talibus profanatis Ecclesiæ rebus habuerunt, eorum annales, sicuti & vicinarum regionum, vnde fuerunt violenter extractæ, quam de auro Tholosano occupato, nil profuturo, perpetuè atteſtantur.

Nauigia in portu submersa extrahuntur.

Nauis submersa leuatur.

Naues bellicę rarissimè leuãtur, & quare?

Antra cauernosa sub aquis.

Vltio diuina.

Cãpanæ in bõbardas transfusæ bellatorib' infortunatę.

Auro Tholosano oes depauperantur.

De trabis

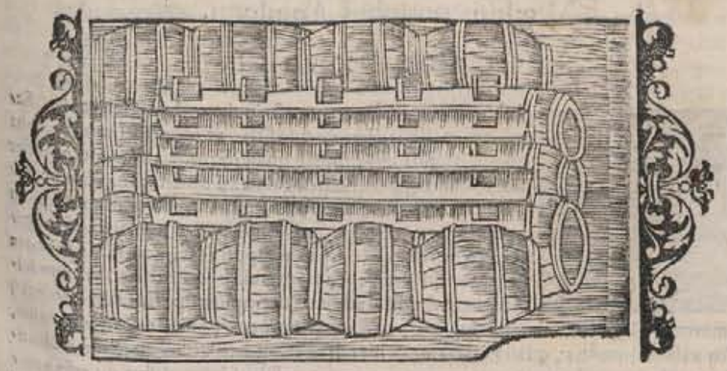

De trabibus, marinis fluctibus in littore opponendis.

CAP. XVII.

VAM vehemens, & tempestuosus ab Aquilonaribus spiraculis exurgit ventus, superioribus primis libris cap. de natura Tiphonis, ventiq; Circii, extitit demonstratum. Nunc autem quale commodum, vel damnum in portubus saluandarum nauium efficere soleat, paucissimis exemplis ostendetur. Extant in Occiduis littoribus Cęs. Maiest. Zelandiæ, Hollandiæ, ac vtriusq; Frisiæ, altissimi arenarum montes & colles, solummodò è visceribus profundi maris Germanici, dudum vi ventorum integro anno aut plus, à Septentrione perflantium, recollecti: qui nec herbam, nec fruticem, nec virens aliquod, ob solis adustionem, & continuam ventorum asperitatem, gignunt: attamen eminentissimo aspectu suo multis instanti naufragio perituris, indubiam spem afferunt, vt sinum vmbramq; eorum arripientes, salui fiant: hocq; solum commodum est, vt à longè hos montes prospicientes, & accedentes, directius inueniant portuum securitatem: & forsitan vno, aut altero monte infelices, ac trepidos nautas non excipiente, tunc ordine naturę sese alii montes offerunt, eosdem continuò in portu tuto recepturi. Neq; tamen turres in portubus melioribus ostendendis desunt, in montibus his fabricatæ, aut alia signa gibbosa montium, ne perclitentur nauigantes.

Tipho. Circius.

Montes arenosi vulgariter Sanddunen dicti

Montes ostendũt portus.

Montes quasi à natura ordiati

Turres portuũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De vehementia ventorum, & fluctuum in multis portubus Aquilonis.

CAP. XVIII.

Vis ventorũ vehemẽtissima.

VIS etiam ventorum tanta est in littoribus Germaniæ, Septentrionalibus regnis oppositis, vt robustissimos lapideos aggeres, lignis lapidibusq; quasi impenetrabiles muros instar montium cõgestos, fluxu & refluxu stridentibus cõtinuè vndis (veluti stupas) diuisos infringit, secumq; in profundum extrahit, ac demergit, nec vllum vestigium tam vasti aggeris, & fortissimę compaginis post se relinquit. Quocirca maritimi præfecti, seu portuum conseruatores, vrbium scilicet magistratus (ad quos depopulati portus cura pertinet) immensam lignorum struem craticulato, vel retiario opere connexam, vacuis doliis, seu vasis suppositis, quasi natantem, in locum exesi aggeris ardua manuum multitudine, & magnis sumptibus apportari procurant, infinitisq; lapidibus diuerso nauigiorum, præsertim promonum, vel dromonum genere, apportatis & impositis, ad ima dispositio ordine dimergunt, ferreisq; iuncturis multarum millium librarum ita connectere conantur, vt nulla vis humana vnquam credatur opus illud resoluturaꝫ: tamen ne rapax elementorum vis redeat, in continua formidine pendent. Vasa autem moli illi subiecta, vel alligata, funibus excisis, violentoq; pondere liberata, adeò repentè ab aquis in altum exiliunt, vt fulminis impetu videantur iecta.

Nil relinquit secum tempestas.

Strues lignorũ immensa.

Vsus prmonũ.

Rapax elementorum vis.

Vasa exiliẽtia.

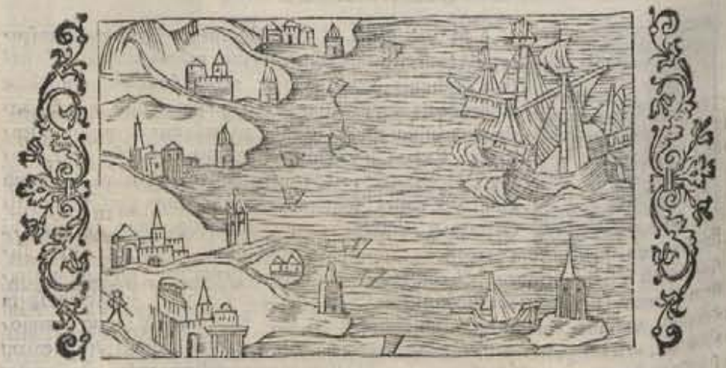

De portubus per signa littoralia petendis.

CAP. XIX.

TVRRIBVS altis in littore, & portu vrbium, ignis copiosus, maximè in latissimis lucernis multitudine candelarum, in loco eminentiori repositis, in autumno, hyemeq; in mari Germanico, Sarmatico, ac Gothico, sub continuis noctibus refouetur, vt nauigantes securius, commodiusq; optatos portus valeant inuenire: quia in nonnullis eiusdem maris littoribus importuosa loca, vel rupes sub aquis latitantes, vel arenosi colles vi tempestatum (vt prædictum est) coacti reperiuntur, vt naues

Ignis refouẽ in noctibus eminentiori loco.

Colles arenosi.

vt naues his obstantibus, nunquàm dirigi poterunt in tutas stationes, præsertim tempore densarum tenebrarum decrescentis autumni, & hyemis, quando negotiatores ob classes hostiles frequentius quàm commodius, causa ingentissimi quæstus & lucri nauigare consueuerunt: & ob hanc rationem communibus mercatorum expensis continuò hæc luminaria nautis intrare volentibus, super portuum turres incenduntur. Sed rursus cauere solent, ne nauis aliqua hostilis è sublimiori culmine mali, vel antennæ, pro insidiis instruendis ardentes habens lucernas, latitet obliquo latere dextrorsum, vel leuorsum extra communem viam. Verùm his, & similibus occurrentibus malis, periti fidelesq; nautæ ex industria, & experientia, virtute adhærentis arenæ, bolide in profundum dimissa, cognoscere possunt, an propè, vel procul petendus sit portus, vt aliorsum insidias fugiendo declinent. Præterea cernuntur ingentia dolia, intus & foris picata, ferreis catenis, & anchoris in profundo ligata, quæ diurno tempore, vel hyemali plenilunio trepidantibus nautis securum ingressum ostendere solent, quemadmodum in portubus Venetorum cuneatis lignorum, vel saxorum turriculis demonstratur. Veruntamen post sæuas tempestates nouos semper introitus anxiè scrutari coguntur, quemadmodum Romani in hostiis Tyberinis, vel portius aliunde adnauigantes, ne forte affluxus & refluxus maris, ac Tyberis ore obstructo, aliquando limo saxoq; congestis, vel innauigabilem, vel periculosum, aut flexuosum efficiat portum. Quomodo autem id fieri credatur, supraallegatus Strabo capite huius libri XV. in verbo Sarbonicus lacus, ostendit.

Nauigatio hyemalis lucrosa sed periculosa

Lucernæ continuę i turribus portuum.

Insidiæ piratarũ cauendæ.

Profunditas maris bolide iuestigatur.

Dolia picata nautantia introitũ monstrant.

Portus Venetorum.

Hostia Tyberia Romani notent periculũ, et cauent in tpe.

Adhuc de origine Succini, vel Ambræ, superius non notatum.

CAP. XX.

DE Succino, seu ambra, & eius origine, ac quæstuosa collectione, licet multi graues autores minimè conueniant, tamen eius naturam verius quàm alii, Cassiodorus lib. V. Epistolarum cap. 11. Hestis scribens, attigisse videtur. Ait enim: Hæc quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris succo defluens, vnde & Succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere: fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua, modò croceo colore rubens, modò flammea claritate pingueſcens, vt cùm in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, littoribus tradatur exposita. Hæc ille dicit, videlicet ex arboris succo, nimirum abietis, vel pini, vel vtriusq; succinum nasci, vt defluens viscosa tenacitate sibi quodcunq; obuium, vt sunt ranunculæ, aranęæ, vespæ, formicæ, vel vermes, sibi incorporet, atq; diuerso colore decoret. Immò eiusdem autoris opinioni superaddendum erit, apud pictores vix coloribus res ita depingi posse, sicuti natura colorem variauit in ambra, seu succino, arte peritorum artificum elaborato. Ex Sueticis, Finlandicis, ac Estonicis littoribus succinum indeficiens perpetuò venit in Prussiam, & inde in remotiores regiones effertur, sed præcipuè ex Prussiæ emporio Gedanensi. Talisq; ambra, seu succinum, omnium colorum capax est, & vermiculorum. Nec solùm in littore hoc marino post diras tempestates colligitur, sed & duobus, tribúsue milliaribus à mari in agris vomeribus exaratis. Sed hoc quod quasi atra flamma resplendet, semper ad ornatum plebeiarum fœminarum venundatur.

Natura & origo succini, seu ambræ.

Metallum sudatile.

Vermes diuersi succino incorporantur.

Color variatur in ambra.

Succinum vndę venit.

Prussiã.

Gedanum.

Succinũ à Prussia portatur in remotas regiones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De incendiis extinguendis.

CAP. XXI.

Ignis quasi perpetuus in Septentrionalibus regnis.

VM maiori parte totius anni ob intensum frigus homines Septentrionales perpetuum enutriant ignem, mirum non est, si illic grassentur incendia vsq; ad extremam omnium rerum depopulationem. Aliquando enim populis magnis laboribus & vigiliis fatigatis, aliquando potu somnoq; sepultis, aliquando hostilibus insidiis, aliquando coruscantibus tonitruis, aliquando secretis naturæ fomentis tempore nimii æstus, & continuatum balneorum, & clibanorum, quandoq; bombardalium puluerum incauté custoditorum, quandoq; etiam pistorum, cocorum, coctorumq; ceruisię, & fusorum metallicorum pigritia, vel alio quouis fortuito casu excitantur ignes, vel extincti tenuissima relicta scintilla, maioribus flammis erumpunt. Quo euentu quicquid occurrit, citius tamen res vilissimæ, quàm pretiosæ) turbata ratione saluatur: nec alio periculo magis, citiusq; ostenduntur affectus, aut passiones, quam in simili miseria, & repentina calamitate, vbi interuallum non admittitur consulendi peritos, vel expectare amicos. Prima tamen cura debilium parentum, imbecillium q; infantum, tanquam melioris substantiæ, periculo eruendorum adesse consueuit. Deinde supellectilium pretiosarum, atq; literarum, & iurium quarumlibet possessionum. Insuper thesauri: cuius amori perplexo, vel difficili extractioni plurimi intenti, cadentibus incendio tectis, parietibus, portisq;, & fenestris flamma præclusis, ibidem intereunt, vel parte infelicis pecuniæ, auri, & argenti humeris suspensa, præcipitio & grauitate sese saluare cupientes, vel illicó obeunt, vel membris contractis sempiterno dolore tabescunt.

Res vilissimę citius quàm bonæ saluantur.

Affectus ostendúntur in calamitate.

Cura prima liberandi parentes & infantes

Supellectilia, iura.

Thesauri.

Onusti pecunia eruęda crematur.

De fidelis

De fidelibus amicis tempore incendii probandis.

CAP. XXII.

Amici fideles.

VLTIS tamen prosunt fideles amici, qui subita præsentia tam homines, quàm thesauros, ac quicquid pretiosum fuerit, congregantes, ad omnimodam restitutionem seruant, eaq; omnia præter spem patronis saluata consignant. Sed neq; negandum erit, quin rapaces, & furtiuæ manus adsunt, quæ occasione quęsita, & inuenta, magnam partem diripiunt, & exportant: quos ideó recenter apprehensos, velut incendiarios non fortuitos, ignibus cremandos immittunt. Veruntamen subortis flammis, mox igno sonoq; prætorianæ campanæ, & si fortius vrget, maioris Ecclesiæ, eunęti excitati, ad incendia restinguenda harpaginibus, atq; coriariis vrnis arreptis, celerimè accurrunt. Statuto enim vrbico quisq; ciuis X. vel XX. XXX. aut amplius ad eum vsum reseruat vrnas: quia ab alto effusa aqua, illęsæ iactantur, & subitó repletæ redduntur. Mos erat fratribus religiosis, viris satis valentibus, primùm præ omnibus cęteris (quia vigiles sunt) ad reprimendum ignium incrementum concurrere, & sese extremis periculis alacriter pro ciuibus, quorum eleemosynis viuerent, exponere, vbi reliqui inspectores quasi otiosi astabant. Sed nunc vnius peditissimi fratris apostatæ Lutheri, tantum vbiq; incendium excitatum est, vt nec monachi, nec fratres vniuersi, vel ciues, vel magistratus, Duces, Reges, aut Imperatores, aut Summi pontifices totaliter illud ipsum extinguere possunt. Adeó voluptuosum est miseris apostatę sequacibus, ardenti rebellione ruere in ignes & flammas, quibus comburentur peccatores: quorum etiam conscientiæ vermis non extinguetur in sempiternum.

Manus furtiuæ adsunt.

Cãpanę pulsatę oēs excitãt ad extinctionē ignis.

Vrnæ coriariæ.

Harpagines.

Fres diuersorũ ordinũ extinguũt incẽdia.

Incẽdiũ Lutheri apostatę.

Vermis conscię

De naufragantibus, & naufragiis restituendis.

CAP. XXIII.

ED nec minor cura adhibenda est in naufragantibus consolandis, aut eorum bonis restituendis, omni iure, æquitate, & pietate id suadente, ac legum veneranda potestate sanciente. Dicit enim Iureconsultus l. qui leuandæ. ff. ad l. Rho. de iact. Qui leuandæ nauis gratia res aliquas proiiciunt, non hanc mentem habent, vt eas pro derelicto habeant: quippe si inuenerint eas ablaturos, & si suspicati fuerint, in quem locum iactę sunt, requisituros: vt perinde sit, ac si quis onere pressus in viam rem abiecerit, mox cum aliis reuersurus, vt eandem auferat. Præterea paragr. fi. Insti. de re. di. Alia sanè causa est earum rerum, quæ in tempestate maris, leuandæ nauis causa eiiciuntur Hęc enim dominorum permanent: quia palàm est, eas non eo animo eiici, quòd quis eas habere nollet: sed quò magis cum ipsa naui maris periculum effugiat. Constat ergo eos Principes in Aquilonaribus regnis, ne dicam latius per orbem, nimis impiè miseros naufragos, non solùm ademptione bonorum affligere, verùm aliquando etiam, vt eorum bonis potiantur, vita priuare. Quó autem illud celerius & opportunius admittant, speculas, seu limites, signaue littoralia, ad omne naufragium euitandum posita, abscindi, destrui, & auferri procurant. Nec tantum ingemiscędum est, multis retroactis temporibus hęc nequissima lucra talibus in-

Naufragis bona sua restituęda.

Res in via abiectę domini permanent.

Nauis leuandæ cã abiecta restitui debent.

Signa littoralia iniqissimè auferuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bona naufragantium plerunq; iniquè detinentur.

geniis quæsita fuisse: sed quod & abominabile, hoc infelicissimo seculo, etiam ab illis, qui istis in locis Christianos meliores se esse profitentur, omni iustitia, immò Dei timore posthabito, tales rapinas, quasi bono titulo quæsitas, summoperè sine formidine amplectuntur.

De pœnis bona naufragorum diripientium.

CAP. XXIIII.

Constitutio Friderici 2. de naufragiis.

HANC autem maleuolam præsumptionem, & execrabile factum, qualiter iura tam diuina quàm humana, sacratissimis constitutionibus detestentur & puniant, aut punire præcipiant, his verbis ostenditur: Naufragia enim (inquit Fridericus secundus in ti. De statu. & consue. & immuni. loc. relig.) quocunq; locorum peruenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram peruenerint, tam naufragia ipsa, quàm naufragantium bona illis integrè reseruentur, ad quos spectabant, antequàm naufragium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic aduersatur sanctioni: nisi talia sint naufragia, quæ piraticam exerceant prauitatem, aut sint nobis, vel Christiano nomini inimica. Transgressores verò huius nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur, & si res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum nostrum modis aliis compescatur. Insuper per textum in vers. fi. Instit. de re. di. hoc modo puniuntur: Qua de causa, si quis res fluctibus expulsas, vel etiam in ipso mari nactus, lucrandi animo abstulerit, furtum committit. Deinde l. si quis. ff. de incen. rui. nauf. ra. na. expug. taliter corripiuntur: Si quis ex naufragio, vel ex incendio, ruinaue seruatam rem, & alio loco positam subtraxerit, aut rapuerit, furti scilicet, aut aliàs bonorum raptorum iudicio tenetur, maximè si non intelligebat ex naufragio, vel incendio, ruinaue eam esse. Iacentem quoq; rem ex naufragio, quæ fluctibus expulsa sit, si quis abstulerit, pleriq; idem putant: quod ita verum est, si aliquod tempus post naufragium interceserit. Alioquin si in ipso naufragii tempore id acciderit, nihil interest, vtrum ex ipso mari quisq; rapiat, an ex naufragio, an ex littore.

Pœna raptorũ, bõa naufragorũ detinentiu.

Furti astringuntur qui naufragia rapiunt.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE AGRICVLTVRA ET HVMANO VICTV
LIBER XIII.

PRAEFATIO.

BONAE, & tranquillæ, ac securæ vitæ quantum præstat agriculturæ conditio, nemo ignorat, qui variis agitatus lucripetis quæstibus, nil præter inane fastidium reperiens, ad vltimum se contulerat securissimo exercitio agrorum colendorum: quale etiam nõrunt in Septentrionalibus terris, tempus alternantes secundum syderum, & hyemis qualitatem, prout inferius ostendetur. Quæritur, & inuenitur in Aquilone maxima opulentia ex metallis, in visceribus montium, & pretiosæ pelles ex verticibus arborum, ac pisces diuersorum generum in vasto gurgite: idq; coniunctim, vel diuisim summo discrimine exercetur. Sed ex facie terræ nil nisi tranquillum, & suaue rogatur, ac offertur. Producit enim incredibilem annonæ vtilitatem, cuius amore necessitas omnem pretiosam supellectilem, vires, vitamq; reparando profanat. Testatur hoc ipsum Cicero de Senec. Veniam, inquit, ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector: quæ nec vlla impediuntur senectute, & mihi ad sapientis vitam proximè videntur accedere. Habent enim rationem cum terra, quæ nusquam recusat imperium, nec vnquam sine vsura reddit, quod accepit: agroq; ornato, & bene culto, nihil potest esse vberius, nec specie ornatius. Præterea lib. I. Offici. Omnium autem rerum, ex quibus acquiritur aliquid, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Catonisq; sententia vir bonus ab optima agricultura dignè laudabatur, velut locuples à locis, id est, agris plenis: & econtrà probrosus ab agro malè culto, & deserto (quo nihil est damnosius) iudicabatur, etiam scriptura testante, quæ pigrum damnat, cuius agrum spinę, & vrticæ in superficie repleuerunt: quem doctus & impiger agricola, vt à dumosis sentibus purgare deberet. Laus enim excolentis est, si agreste solum dulcissimis fructibus amœnetur, eò quòd talibus (teste Saxone) vitæ subsidia iusto laboris commercio repetuntur: qualem nimirum quæstum non nossent, nisi quem susi sudoris impendio peperissent. Nec immeritò ruralis vitæ habitus, etiam excellentissimis opibus præferendus putatur, cuius integerrimi fructus inter splendidam, abiectamq; fortunam mediocritatis gremio orti, educatiq; viderentur. Hoc tamen consyderandum est, longè robustioris valetudinis iuuenes in agris fieri, quàm in vrbana vmbra: in

Conditio & cõmendatio agriculturę.

Aquilonares agricolę periti.

Quæstus varius

Vtilitas annonę

Cicero.

Terra reddit vsuram.

Cato.

Piger.

Saxo.

Milites robustiores ab agris

Vmbra vrbana

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua somno, & libidinibus indulgentes, imbecilles fiunt: quales in militia strenui duces rarissimè conscribere solent. In eorum enim numero computantur, qui superius lib. VII. cap. XIX. enumerantur.

De impinguatione agrorum.

CAP. I.

Agricolæ periti

Tempus & instrumenta.

Terra ipinguanda.

Vitis nulla fructifera i Aquilonaribus terris

Panis & potus ex granis.

Modus citò impinguandi agros.

Nix densa impinguat agros

VIX est gens in Europa, vel toto orbe, quæ diligentius & exactius agrariis officiis intendere solet, quàm Septentrionalis: quæ temporibus, & instrumentis adeò nouit proprietate quadam singula disponere, ac distinguere, vt nedum pro sulcanda arandaq; terra, sed & ea impinguanda, aptissimum modum obseruat: idq; eò magis, & attentius peragit, quòd vitem nullam in toto amplissimo orbe Aquilonari, ob asperrimum frigus, habet fructiferam. Quocirca necessarium erit incolis earum terrarum in plerisq; locis ab eodem semine potum quærere, quo panem acquirunt: qua difficultate si Italicæ nationes premerentur, certè magna felicitatis ope carerent. Volentes igitur compendiosè impinguare latissimos agros, statuto die circa geminum æquinoctium plurimos vicinos cum bobus, & equis, ac hyemalibus vehiculis, modo hic depicto conuocant, aceruumq; fimosæ pinguedinis exportandum demonstrant: quem illicò plaustris onustis per niuosos campos, aut lubricas argillas consormi labore dispergendum educunt super agros: in quibus quantò densior nix iacuerit, tantò fertilior, lętiorq; multiplicanda seges æstate resurgit. Experto etenim agricolarum vsu euenit, vt qui diligenti solicitudine, & sudore agros impinguando, præparando, seminandoq;, expectationem imbrium præueniunt, spe certa creduntur fructum susceptre vberiorem: ne parce colligant, aut metant, vbi parcè seminarunt.

De modo

De modo impinguandi.

CAP. II.

Varietas fimorũ

NEC ignorant quo fimo aptius in arenoso, lapidoso, atq; eminentiori loco vtendum sit: quia alio pro tritico & siligine, alio pro hordeo & auena, alio pro pisis & fabis, alio pro lino, & canapo, & excellentissimis rapis, iusta distributione vti norunt: satisq; proceris culmis, & aristis omne genus seminum, præter linum & canapum, eleuatur. Nec alia semina sunt in vsu Septentrionalium regionum, quam hic enumerata: quia nec spelta crescit, nec furgũ, nec milium, nec panicum, nec ciceres, nec fasceoli, nec cucumeres, aut melones, aut cardi, vel carcioffi: qui forsitan debilioribus stomachis pro nutrimento seruantur. Agros tamen prouidentius tempore autumnalis æquinoctii, quam vernalis impinguant, vt hostili imminente depopulatione, inter niues protectas fruges ex industria seminantis, resurgente calore vernali in segete & fructu, resurgat & semen. Impinguatis igitur agris, pro mercede diurni laboris aliud non exigitur, aut datur, nisi hilaris liberalisq; cœna, qua membra fatigata restaurentur. Vsus etenim ita ex antiquo suaui concordia seruatus est, vt mutuis laboribus alterutrius portando onera, sese inuicem consolentur. Idemq; fit in aliis subsidiariis laboribus, pro fœno, grano, aliaq; messe ab agris colligenda, & sub tecta diligentius inferenda.

Semina Aquilonaria.

Semina hæc in Aquilone non sunt.

Prouidentia agricolæ tempore hostili.

Pastus liberalis & mercede dat

Labores subsidiarii dulciores.

De præparatione agrorum.

CAP. III.

Cultura variat instrumentis.

QVALIBVS autem instrumentis vtuntur Septentrionales agricolæ, pro parte præsens figura demonstrat, licet in tam amplissimis regionibus facilè non sit omnium applicare imagines: quia aliter agri saxosi, aliter argillares, aliter palustres & molles, aliter montani vomeribus & ligonibus, alternatis etiam temporibus, sicuti & instrumentis, præparantur ad semen. Habent veteres agricolæ certa cœli signa in obseruatione seminum emittendorum, vtpote crispatas, & raras nubes, tanquam aratro diuisas. Præterea ex vepribus, & foliis crescentibus, siue

Signa cœlestia attenduntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Natura clemens

Terra inuitat agricolas.

Siligo.

Sex septimanis quoddã genus hordei matures cit.

Noualia.

Pigri prẽda excitantur.

casuris, vti astronomi fertilius ex stellarum inspectione seminari confidunt, quòd alibi tardius, alibi tempestiuius emissum semen emergat: & hoc quoq; clementis naturæ (quæ nihil occultum esse voluit) verisimum signum, quod secum affert, vt se, terramq; peti suadet, promittitq; quandam stercoris & pinguedinis vicem, præcipuè ex densitate niuium relictæ, & contra rigores terram, satacq; operiri à se nuntiat, & monet festinari. Siliginem tamen hyemalem seminant circa occasum Canicularæ, quam euoluto ferè anno colligunt fertilissima messe maturam. Vernali etiam tempore eandem in fine Tauri seminant, maturamq; colligunt in corde Leonis. Hoc idem de tritico, hordeoq; & auena seruatur: similiter & de fructibus antedictis, in campestribus agris. Alia etiam vis est in noualibus, vbi excisis dumetis, & syluis, pariterq; combustis, fructus copiosus ascendit: sepibusq; oblongis contra feras depopulantes munitur: atq; ob hanc causam rusticorum turba quandoque pigra, auiditate mira excitatur ad quæstum raptarum pellium feruarum.

Adhuc de vtilitate agriculturæ.

CAP. IIII.

Henricus eps Lincopensis.

XTANT in vulgari Gothico pauci rhythmi cuiusdam sancti Henrici Episcopi Lincopensis in commendationem agriculturę, satis compendiosè posteris pro memoria sempiterna relicti, his verbis:

Rhythmi Gothici.

Haued draeper maangen man,
Haa iorden brukar fael aer han.

Interpretatio.

Id est, mare multos occidit, vbi felix est, qui terram colit.

Fertilitas indefessa.

Et ita reuera compertum est, vt non tantum mare negotiatoribus fœneratur, quantum agrorum indefessa fertilitas cultoribus suis: qui eò securiores sunt in colligenda messe, quò diligentius arte & labore præparauerant agros. Adeò potentis naturæ beneficio excellentissimis opibus præferenda sunt lucra aruorum: quæ nemo nouit, nisi qui labore sudoreq; solatium hoc peperisset. Sed his, & similibus felicis agriculturæ laudibus, præceptis, & instrumentis, suis autoribus, Catoni Romano aliisq;, relictis, vnum annectendum hic erit, morem scilicet in populis Septentrionalibus fore, vt quotiescunq; ager, pratum, lacus, aut domus humani sanguinis effusione per homicidium polluitur, tunc illicò fusa communi oratione gentis, & sacerdotali reconciliatione vbertati pristinæ restituunt fertilitatem. Et insuper mos est populis illis, vt in vigilia diui Ioannis Baptistæ, tempore mediæ æstatis, circumeant agros florentes, eisdem certis precationibus adhibitis, frondes in modum crucis imponentes, vt diuini numinis virtute segetes sine fulgure, coruscatione, & tempestate perueniant ad maturitatem. De quibus inferius lib. XVI. in pluribus capitulis, præcipuè IX. (si lectori placet) extensius aliquid intueatur.

Lucra aruorũ.

Scriptores agriculturę.

Mos Christiãorũ agricolarũ.

Benedictio agrorũ & aliarũ rerum.

De cine-

De cinericiis, & sylvestribus agris.

CAP. V.

ETVSTO tempore vnicuiq; in funiculo distributionis ager proprius diuisus, & deputatus erat, censuq; descriptus, vt possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate soluendam. Attamen oborto per occasionem latiore terrarum spatio, & fertiliori, nulli violentiam faciens, quisq; contendit pro ingenio & viribus aliquid superaddere solo quæsito. Et hinc est, quòd virgulta noxia importunitate in vicinioribus syluis nascentia, euulsis cespitibus pro fertiliore agro formando, igne supposito conatur auferre, ne radicum quidem capilli, & syluestres asperitates paulatim surgentes, agrorum visceribus inserantur, & more viperino prolem sibi fœcunditate contraria nutriat, vnde se propago ventura corrumpat. Cineribus itaq; ex cespitum, virgarumq;, & sarmentorum combustione super faciem terræ relictis, mira fœcunditas exurgit, vt filigine præsertim, rapisq;, & papauere, lino, & canapo seminatis, multiplicatus enascitur fructus. Cauent tamen, ne sic solutus ignis, obuias populetur incendio syluas: & hoc circa rupes, & aquas: quarum obiectu, ne amplius coalescat, metas impermeabiles ponunt. Alioquin euenit, vt viritim singuli domos exeant à toto territorio, pro restinguendis flammis, veluti contra hostes, omnia incendiis & rapinis crudeliter deuastantes.

Agri distributi.

Augmẽta agrorum.

Virgulta cõburuntur.

Fœcũditas mira.

Fructus varii.

Bellum contra ignem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De fertilitate talium agrorum.

CAP. VI.

Agri cinericii.

AGRI igitur hi cinericii pro tanto cæteris sunt fertiliores, quòd siccitate supereueniente secretis humoribus sunt abundantiores, sparsaq; semina solari accedente calore coalescere faciunt, vt ex læta segete felicissimus fructus exurgat. In aliis verò campestribus agris communi more sulcatis, cùm compluuntur iacta in eos semina, fortius ligantur. Sed rursum, si agros illos pluuia immoderatius irrigat, in culmo

Seges læta.

pinguedinem frumenti, virtutemq; mutat. Sin verò iactatum semen post pluuiam gelu premitur, quò foris citius apparere repellitur, eo intus fœcundius radicatur: & quò magis vetatur progredi, cogitur multiplicari: quia cùm ab immaturo ortu restringitur, ex conceptionis suę tarditate laxatum, ad fructum vberius repletur, & ampliatur. Et hæc sint dicta pro seminibus hyemis, quando etiam ingruente hostilitate (vt superius dictum est) rusticolæ super faciem niuium seminant, suppositio agro præparato, vt sine læsione auium sensim vento Australi cooperante, descendat in terram. Habent præterea Aquilonares populi agros suos saxosis aggeribus, similiter & obeliscis, rupibus, aquis, amnibus, & perennibus venis scaturientibus, immò & carbonibus tilieninis impressis, vbiq; distinctos: & qui talibus signis diffiniri nequeunt, iudicio agrimensorum in hastis, aut pergulis, vel palsibus, aut funiculis, vel tugeribus cedunt: immò in colligendis messibus sese alacriter, & mutuò iuuant, lætoq; conuiuio litem (si qua orta videtur) pariterq; laborem absoluunt. Hacq;

Ratio seminandi, & vtilitas.

Ruricolæ seminant super niuē.

Agri distinguūtur.

Agrimensores.

Lis dirimit̄ conuiuio.

via concordię plures agri redduntur pacifici, & fertiliores: similiter & noualia virgultorum extirpatione ampliata redduntur: & inde tanquam ex optima terra, odor optimus exit, vt Plinio placet lib. XVII. cap. V.

De tritu

De trituratione per hyemem.

CAP. VII.

COLLECTA messe diuersarum frugum in amplissimis horreis, ad hoc specialiter fabricatis, aptiorem triturā omnem vsq; in profundam hyemem, quando longiores sunt noctes, reseruant. Tunc etenim pacto pretii, vel frumenti loco mercedis interueniente, duo, tres, quatuor, vel plures, grana super amplo afferum pauimento contabulato, manipulorum positione ac concussione, picea in medio horrei lucente flamma, excutiunt, triturant, & expurgant, tempus diligenter obseruantes, quo paleam à frugibus separaturi ventos habeant, qui puluercs seorsum deferant, ne vitalibus membris triturantium nocere possint. Puluis enim ille quasi imperceptibiliter sui subtilitate os ingrediens, adeò conglomeratur in sauceibus, vt nisi celeri remedio hauriendæ, seu bibendæ recentis ceruisiæ occursum fuerit, nil amplius, aut exiguum de frugibus trituratis edet: ne Platonis sententia frustra videatur assumpta, qua dicitur, Omnem agricolam suas habere contrarietates: quia etsi rutus videtur (vt supradictum est primo capite) habet tamen vlcera fortunæ, scilicet siccitatis, ardoris, pluuiæ, ac tempestatis: quibus interdum hostilis furor, ac depopulatio superadditur, vt inde pro horreorum defensione quandoque oriatur impacabile bellum. Quando enim rustici intuentur huiusmodi horrea sua ab hostibus in vsum equorum, & stationum armatorum violenter assumi, obseratis forinsecus ianuis, immisso igne, propria granaria, seu horrea, quasi hyemalia latibula inimicorum, repentina conflagratione absumi procurant. Si verò domestico furto è granorum acerno sic triturato, quocunq; modo vel ingenio aliquid ablatum fuerit, vix vlla emenda oblata fur ille, licet rarissimus (patria appellatione Drosagump dictus) sine graui supplicio absolui solet: quia furari nec licet, nec opus erit, quando tempore famis, vel agri seminandi, mediante pretio, pacto, vel pia subuentione, nunquàm subtrahitur indigentibus annona. Igitur in profundissima hyeme, sicut beneficio ignis tempore longæ noctis triturantibus geminatur quæstus, ita colonis vberiores accrescunt fructus, vt in omni rerum euentu multis succurrere possint. Iumentorum verò vsu & calcatione, quemadmodum in Italia modus est triturandi, nunquam in toto Septentrione dissoluuntur à spicis grana, sed priuatis horreis (vt dictum est) in longissima nocte.

Trituratio hyemalis.

Modus triturandi.

Flamma picea.

Ventus triturantibus necessarius.

Puluis frumēto rius noxius.

Agricola habet suas contrarietates.

Vlcera fortunæ.

Bellū ipacabile pro horreis.

Horrea propria cōburūt icolæ cum hostibus inclusis.

Fur granorum. Drosagump.

Annona cōcedi tur indigenti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Granaria ampla & longa. Horrea regis Theoderici.

Granaria etiam magna sunt, & multa in Septentrione, vicatim diuisa in maximis pagis, & villis, vbilibet in prouinciis separatis. Sed longitudinem, aut latitudinem horreorum Regis Theoderici, qualem in agro Rauennati habuit, nequaquam attingunt. Refert enim Procopius, ea fuisse trium milliarium Italicorum in longitudine, & amplitudine vnius milliaris continuata mensura.

De diuersitate messium colligendarum.

CAP. VIII.

Diuersitas agriculturæ.

ADMIRANDA naturæ dispensatio est, vt aliter, alioq; tempore, modo, & industria colatur terra Septentrionalis, vt dictum est: aliter Aethiopica, vel Afrorum: aliter etiam nouarum insularum. Quoad Aquilonares, hoc certum est, in plerisq; agris Vestrogothorum parte obiecta Meridionali plagæ, hordeum spatio XXXVI. dierum à semine proiecto maturum colligi, hoc est, à fine Iunii vsq; medium Augusti, & aliquando celerius. Ea nanq; maturitas ex soli natura, aerisq; clementia, ac humore lapillorum fouente radices, soleq; torrente, necessariò prouenit, vt ita nascatur, ac maturetur: taleisq; spicæ sex ordines in numero aristæ habent, aliis tamen communibus minores: quæ ceruisiæ coquendæ satis commodè adaptantur. Reliqua verò semina in principio Maii proiecta, circa medium Augusti mutua ope ruricolarum, non tam labore, quàm alacritate, & voluntario impetu colliguntur, ne superueniens frigidus flatus messem exuratte, & voluntario impetu colliguntur, ne superueniens frigidus flatus messem exurat. Nec aliam diurni laboris mercedem desiderant, quàm iucundam conuiuationem vespertinam: in qua iuuenes vtriusq; sexus, ob fideles agrorum labores, proauorum parentum iudicio, & assensu, ac promissione eliguntur futuro coniugio copulandi: non tamen ad delitiosa connubia, etiam si illustres sint, sed ad solicitudinem domesticæ honestatis, & vtilitatis, pro familia sagaciter, & suauiter dirigenda, quem admodum inferius de coniugio nobilium, & plebeiorum sequenti lib. cap. VIII. ostendetur. Hoc autem capitulo ostendisse sufficit, quomodo ruriculæ nórunt ex strenuo labore experientiam capere felicioris connubii suorum iuuenum, matrimonialiter coniungendorum: & demum quòd fortiter laborando, domesticam curam ad quemlibet honestissimum vsum valeant applicare.

Fruges sex hebdomadis maturescunt.

Causa repetitæ maturitatis.

Aristq; hexagonæ

Pretium laboriosi conuiuio soluitur.

Coniugia fiunt ad domesticã honestatẽ dirigedam &c.

Experientia matrimonialiter coniugẽdorũ.

De infan-

De infantulis tempore messis à serpentibus custodiendis.

CAP. IX.

Infantes custodiuntur à serpentibus.

VEDIO Iulii fœnum, tandemq; in Augusti medio messem collecturi Septentrionales agricolæ, secum lactentes infantulos ad vbera pendentes comportant: quos interim matres, dum laboribus intendunt, cunis impositos, fasciisq; ligatos, ad arboris fraxineę (dum haberi poterit) inclinatæ, seu reflexæ verticem, VII. vel X. palmis à terra leuatum, annectunt: hac potissimùm ratione, ne forte terra suauiter dormientium ora venenosi serpentes, aut noxii vermes (quorum magnus in Septentrione numerus reperitur) ingrediantur. Compertum enim est multorum indelebili memoria, ac dolore, quomodo serpentes, præsertim paruuli longitudine palmares, ac bipalmares, rubei, ceruleiq; coloris tantùm, se faucibus imbecillium infantium, humi dormientium, immersérant, vt caudæ difficulter extrahendæ tantummodò apparuerant extra ora. Quo casu mœstissimæ genitrices calido, molliq; panno leuiter admoto, caudam sic prominentem fricant, donec anguis se retrahat ab orificio, & gutture infantuli dormientis: deinde tyriacæ portiunculam (cuius copiam ad manus incessanter ab exoticis negotiatoribus emptam habent) ori immittunt, vt gutturi, præcordiisq; quantocyus pro toxici (si quod relictum est) expulsione iungatur. Quod verò noxii, ac venenosi serpentes in Aquilonaribus terris reperiuntur, infrà de eis ostendetur.

Vermes noxii.

Serpẽtes palmares.

Modus extrahendi serpẽtes ab ore infantium.

Tyriaca.

Serpentes Aquilonares noxii.

Universidad de Deusto
Biblioteca

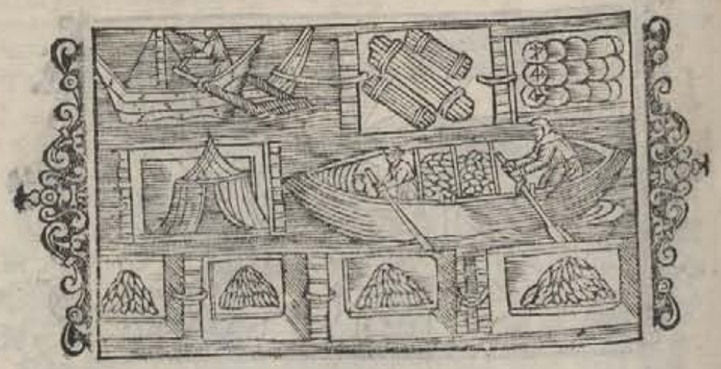

De frumentariis ratibus, & lembis.

CAP. X.

Nauigia diuersi generis.

NERARIAE rates, lembi, lyntres, scaphæ, dromones, & multiplex nauigiorum genus, veris ac æstatis tempore in fluminibus Aquilonarium terrarum ad portandum frumenta, frugesq; in emporia marina, conflatum, & hic depictum, maximo vsui ac lucro negotiatorum deputatur, præcipuè in opulentissima ciuitate Gedanensi, sita per littus Germanici maris Ducatus Prussiæ, dominio Regis Poloniæ subiecta: vbi inæstimabilis diuersarum frugum & annonæ copia, per nobiles ac mercatores huc apportata, aliquot centenis grossissimis nauibus vendita ac distracta, in regiones remotas, Portugalliam, Hispaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, ac Hollandiam & Brabantiam, vnà cum cæteris rebus opulentissimis maximis sumptibus, sed longè maiori bus lucris deferantur, eò quòd hæc Regia ciuitas inter potentes maritimas vrbes propter omnigenis mercibus distrahendis, continuarum habeat accessum, & recessum, etiam maximorum Principum priuilegiis, & immunitatibus præmunitum. Quo euentu (licet aliis emporiis recentiùs fit) in omni rerum affluentia, & multitudine ciuium, ac Senatorum (quorum supremus eminentiori gradu Burggrauius appellatur) adaucta, firmataq; videtur: auctioreq; continuò fiet, si concordiam seruauerit, & scripturæ præcepto mercatores eius non alta sapiant in abditis Ecclesiæ, & religionis sacramentis, prout anno M. D. XXV. repetiti sunt etiam.

Gedanum Prussiæ.

Grana portãtur in remotas regiones.

Ciuitas priuilegiata.

Nobile emporium.

De varietate

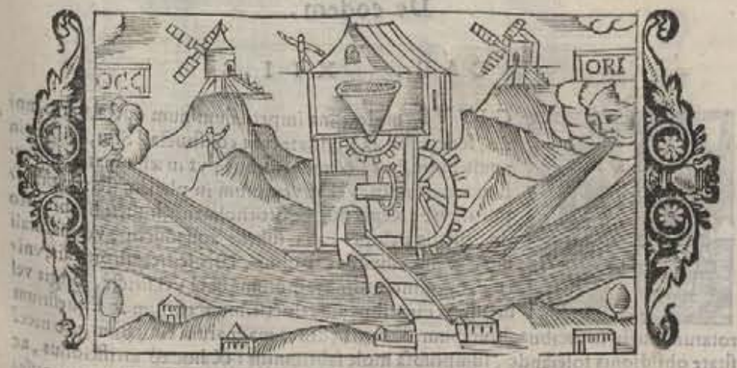

De varietate molendinorum.

CAP. XI.

VLTIPLICI præterea genere molendinorum vtuntur incolæ Aquilonares, videlicet variabili vi ventorum, decurrentium aquarum, equestrium rotarum ductu, manuum pedumq; quasi trusatilium attractu & impulsu, rotarumq; pondere & mensura, more grandium horologiorum, quę eleuatione depressionecp variata, motum continuant, & laborem. Quæ autem ventis agitantur, solito more situ sublimiore in collibus camporum, aut littoribus maris collocata, aut in planitie inter vastos montes, frequentissimis spiraculis è montium cauernis ob vehementes exhalationes suscitatis, reuoluuntur. Quædam super fossas insra maris aggeres, vt vi ventorum aquas tempestatibus insusas, super adaptata canalia eleuent, & in mare refundant, in maximo numero & ordine collocantur. Taliumq; molendinorum vsus nullibi frequentior, quàm in Hollandia prope insigne emporium Amstelredamense reperitur, eò quòd ventus Circius longissimo Oceani tractu vehementi impetu perflans, aquas & naues super altos aggeres in fossas immergit. Aquas quidem vi molarum (vt dictum est) exhaustas, in mare remittunt: sed naues minutim fractas, ad alios vsus exportant. Hæc vrbs Amstelredamensis, nisi tam horribili maris inundatione in tremulo fundo quateretur, tam magnifica templa, & palatia, ac ędes, ob innatam populi magnanimitatem, sumptuosè construeret, vt vix pares Europa teneret. Solida tamen vis legum exercetur in hoc loco, vt etiam Reges potentissimi impunè non præsumant eas in aliquo casu violare. Et hæc sufficiant incidenter è multis laudibus eius parcè aliquid tetigisse.

Genera diuersa molendinorũ.

Molendina vẽtorum.

Molẽdina Hollandica.

Naues super aggeres efferũtur

Magnificentia structurarum Hollandicarũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De eodem.

CAP. XII.

Molendina cõtrario flumine versantur.

GITVR molendina impetu fluminum ducta, vario modo, forma, situ, & agilitate sunt constructa. Situ, scilicet in aquis fluentibus, & refluentibus, vt in æstu maris antrorsum retrorsumq́, vel vi ventorum in plerisq́ fretis, præcipuè in vrbe Regia Suetiæ Stocholmensi, intueri licebit. Modo, vt alia desuper, alia subtus aqueductu, vel naturali flumine impelluntur. Forma, latis scilicet stipitibus, vnico vel gemino ordine radiorum, latè vel strictè, longis vel breuibus canalibus ad velocissimum cursum. Equestrium rotarum ductu in arcibus principum, & certis ędibus magnarum ciuitatum, pro necessitate obsidionis tolerandę, sumptuosa mole fabricantur: & hoc eò artificiosius, ac durabilius fieri videtur, quò hostilibus ingeniis naturales aquæ in scaturigine auferuntur. Manuales etiam molæ, ac pedales, siue trusatiles, vbiq́ frequentissimę in Septentrione, tanquam celeriora leuandæ necessitatis remedia, maximè in obsidione reperiuntur. Sunt & rotæ impulsu pedum vsu mirabili cum ponderibus, celeriorem habentes motum, in arcibus constructæ: sed huiusmodi molæ oculis subiectę, apertiorem fidem exhibent, quàm scripturæ. Pro molis autem, seu molendinis defendendis, prima solet esse cura in obsidionibus obfirmandis, & aquæductibus, atq́ secretis venis, ne auferantur. Nec exemplo caret, quale remedium Belisarius in Tyberi molis multiplicatis statuit, in obsessa Vrbe per Gothos, licet Cassiodorus XII. lib. dicat, Romanam magnitudinem cognoscendam fore ex vniuersitate molarum, quam specialiter contributam conflat ad victum. Hoc enim instrumentum (vt idem inquit) nisi fuerit vsuale, necessarium non habetur, quoniam nec ornatui potest proficere, nec parti alii conuenire.

Molendina equestria.

Molę manuales, pedales, & trusatiles.

Molæ rotatæ.

Certamẽ primũ hostile de molis auferendis.

Magnitudo romana cognoscitur multitudine molendinorum.

Refert Munsterus, diebus VII. in Papia centum millia hominum caruisse pane, ob molarum destructionem, donec manuales restaurarentur.

De pi-

De pistrinis, & decoctione panum.

CAP. XIII.

VIA receptum est apud veteres, quomodo Ceres frumenta inuenerit, & Pan conspersas fruges coxisse perhibetur: vnde & nomine eius panis est appellatus. Ita & illa prædicata est quòd reperit, & iste laudatus, qui decenter humanis vsibus applicauit. Ideoq́ videndum hic erit, quæ frugum genera ad hunc necessarium vsum afferuntur, & quibus hoc officium competit apud homines Septentrionales: qui vt in regiones multiplices tam situ, quàm moribus distincti differunt, & separati sunt: ita etiam terræ nascentia pro qualitate regionum, & climatum, variata videntur. Quantò igitur magis ad Aquilonem acceditur, tantò minor tritici vbertas, & maior ad Austrum vbilibet inuenitur. Suconibus tamen, siue Sueeis, immensa vis tritici, sed maior siliginis est concessa. Gothis verò tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, vtentibus hordeo & auena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio numine est largita. Omnium tamen harum frugum vtrobiq́ vsus est. Sed diligentior siliginis præparatio apud Sueones: quorum fœminæ ita nouerunt purgare siliginem, vt colore, sapore, ac sanitate exuperet frumenti bonitatem.

Ceres frumẽti inuentrix.

Panis à Pan.

Regiones separatæ

Triticũ vbi abũdat vel deficit

Abundãtia hordei ꝓ pane & potu.

Siligo redditur albissima.

De torrendis frugibus, duraturis.

CAP. XIIII.

IEBVS calidissimis feruente sole, pannos instar velorum naualium, siue ipsa vela, latè super faciem terrę, vel planos, ac nudos montes extendunt, ac desuper torrendam frugem diebus sex, vel pluribus, aut paucioribus, iuxta solis ardorem imponunt: deinde eam purgatam, in quercinis repositoriis collocant, vel in farinam redactam simili custodia seruant: multoscp in annos sic torrefacta, integritate salua perdurat. Attamen si molita farina non sit, sed fruges, expedit vt interim soli obiiciatur semel in anno retorrẽda: eoq́ modo noua fruges tosta, poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit, facilè cõficere. Farina autem in quercinis vasis, aut cupis forti ligneorum malleorum impulsu intrusa, loco q́ sicco reposita, sine quacũq́ vermium corrosione pluribus annis durare

Frumẽta torrentur.

Frumenta ꝓ seculà durant.

Farina.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arces cõseruandæ.

Constantia obsessorum.

solet: quod negotiatores ob quęstum, & domestici patroni ad escam, ac prędecti ad arces fame (in obsidione hostili) non premendas, diligenter obseruant: ne fame ob hanc causam, aut annua sterilitate inualescente, panes, aut fruges deficiant pro publico nutrimento, præsertim in arcibus obsessis, vbi deficiente pane potius se mutuò incluſi deuorant, quàm fidem dominis præstitam violant, aut hostium crudelitati se se tormentandos, & turpiter iugulandos permittunt, prout superius de obsidione fortissimè ferenda, dictum reperitur.

De Vestrogothorum frugibus, & fortitudine.

CAP. XV.

Mulieres generaliter panes coquunt.

Gens robustissima pane hordeaceo vtens.

GOTHORVM verò, præcipuè Occidentalium, vsus est, p maiori parte in hordeaceo pane, artificiosa mulierum (quæ solummodò in toto Septentrione panes conficiunt) industria decocto: ex cuius esu tantum roboris, ac virium obtinent, vt vix fortior gens reperiatur in omnibus Aquilonaribus terris, exceptis Finningis, siue Finnonibus, qui simili pane, & siligineo vescuntur. Auenę etiam farinæ vsus est in plerisq; locis illarum regionum: forsitan & spelta ibidem cum milio, & furgo cresceret, si aliquando seminaretur. Cernuntur prętereà in superiori imagine saltantes grylli, ea ratione insculpti, quòd in hyeme caminis inhærent, cantum importunissimum hospitibus præsertim, dum indigenæ his assueti non turbantur, inserentes. Vermes augurii sunt, vt quanto frequentius saltu luminaria mensis imposita impetunt, tanto maiores indubiè sequuntur niues, & tempestates.

Grylli saltantes

Vermes augurales.

De variis modis formandi panes.

CAP. XVI.

Modus varius formãdi panes

Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius seruatur.

Mulieres piter panes coquũt

HAC figura monstratur varius modus formandi panes: qui tempore genitę prolis formati, vsq; in diem sponsalitium suũ sine putrefactione reperiũtur sat integrè conseruati, dum tali modo decoquũtur, & conseruantur: Mulieres, præsertim regni Norvegiæ, littus Oceani, aut alios Sueticos, ac Gothicos montes regnorum Varmelandiæ, Daliæq; inhabitantes, clara luce diurna tempore veris, statò loco, ac numero, vt mutuò se releuent, congregatæ, rotundas, sed subtiles ferri

ferri laminas, magnitudine ac latitudine clypei militaris, in modum tripodum fabricatas, comportant: igneq; lento sub vnaquaq; lamina instructo, continueq; nutrito, paſsim è farina hordei, fabarum, vel pisorum rotundis fustibus, seu baculis, instar subtilissimæ papyri, ad capacitatem ferreæ laminæ seorsum in tabulis extensam, celerrima alternatione in gyro sedentes superimponunt, citissimeq; (instar chartarum in prelo) ob tenuitatem, excoctum panem, & ereptum, in ordine reponunt, certum cumulum in altum eleuatum grauitate saxorum deprimentes, vt vix ferro, minus dente corrosiui animalis cumulus ille infringi, vel conteri possit: siq; visum fuerit parentibus, modò sub tecto (ob imbrem, & niuem) permaneat, durare poterit ad XVI. XX. vel plures annos: idq; efficit frigida natura regionis, & aqua Martialis, seu vernalis: qua, arte fœminarum conficitur pasta, prout in simili assertius de confectione ceruisiæ peramplius ostendetur.

Modus formandi panes durabiliores.

Cumulus panũ

Panis durat 20 vel pluribus annis.

Adhuc de aliis modis.

CAP. XVII.

Farina siliginea

Panis vento indauratur vt saxum.

Panis citò molescit.

PRAETEREA in domibus magnatum Vestrogothorum mos est, è siliginea farina, quasi niue purgata, panem conficere orbiculari forma, sed latum, & minutum. Demum maiores instar clypei militaris, densos, & rotundos: quos laterali foramine relicto, in hasta, vt aëre indurescant, appendunt, palato fortium hominum plurimum gratos. In mollitiem tamen aqua respersi, atq; cammo parumper immissi, repentè mutantur. Similiq; ferè mos est omnibus Ostrogothis, qui tritici copia abundantius prouisi, panes latissimos croco linitos, in ampla, sed rotunda forma conficiunt, ac honoratis hospitibus apponunt, liberaliterq; eisdem itinerantibus, vt in vehiculis hyemalibus eos secum pro solatio deferant, velut munus pergratum elargiuntur. Ordinaria tamen tritici panis forma, est vtroq; fine cuneata: nunquam tamen panis pondere, sed æstimatione vendendus habetur. Est & alia forma rotunditate, densitate, & longitudine pueri quinquennalis: qui natalitiis Christi diebus dono omnibus, etiam ignotissimis hominibus, cum aliis deliciis gratis, & amore tantæ festiuitatis vbiq; communicatur. Est & alia mediocris forma, instar capitis pueruli, siliginex frugis, oboli vnius pretij: qui alibi vix asse quadruplici cõparari possit. Est prætereà panis melle & farina, adiuncto pipere confectus: quo viatores hyberno tempore frequentius vescuntur. Deinde alius panis lacte, butyro, ouis, atq; zinzibere confectus, languentibus (vix cognita morbi causa) præstari solet. Est & alius pro vsu nauarum, & longa obsidione clausorum, biscoctus panis: in quo vetustate imminente, albissimi vermes (non tamen noxii) passim generantur, maximè repositio in humido loco: de quo superius satis dictum est, de castrensi obsidione fortissimè obseruanda.

Panis sine pondere venditur.

Panis natalitius gratis datur.

Panis conditus

Biscoctus.

Vermes albissimi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De pane delicatissimo Illustrium fœminarum languentium in Septentrione, & forsan aliarum.

CAP. XVIII.

Pondera nulla vel rara.

Modus formandi panes delicatisimos.

Farina floris.

CVM nullus, vel rarus sit vsus librarum in Aquilonaribus terris, aut vnciarum in farina ponderanda, nec illarum terrarum mensura possit alibi comprehendi, nisi interpretatione facta in hoc casu communi librarum, aut vnciarum: quæ ferè inter se conueniunt in omni regione, exceptis minutiis aliquot addendis, vel subtrahendis. Recipiunt igitur mulieres (quibus solummodò, licet paucissimis, hæc ars est) XXV. libras triticeæ farinę ex prima cribratura, Flore dicta: demum sex oua recentia, duos cyathos Maluasię, (licet ratò ibidem reperiatur) vel loco eius tantundem de vino Hispanico, Bastart dicto: item vnam libram sacchari candidissimi, & vnum cyathum aquæ rosę: de quibus simul coniunctis, fit pasta, in qualicunq; forma placuerit ipsi pistrici: sed non densior grosso digito. Pasta ergo sic formata, ac in partes distincta, deponitur in patella ferrea, suppositis carbonibus viuis, interposita craticula, & super patellam cooperta ferrea, vel ærea: in qua etiam viui carbones positi, vt æqualiter torreant panes interius coquendos, sicuti infrà lento modo sunt positi carbones: & hoc faciendo, erit delicatissimus panis: qui solet languentibus secundum vsum (vt dictum est) illustrium fœminarum permitti: quæ etiam lacte, ouis, sacchar, cinnamomo, & pauco zinzibere solent obsonia facere, ad lentum & temperatum ignem, pro viribus restaurandis, non animaduertendo causam languoris, & dicte, cum cęteris regulis prudentum medicorum: qui rarissimè in toto Aquilone reperiuntur, prout infrà dicetur cap. de medicis, & medicinis.

Obsonia delicatissima & infirmis.

Medici nulli vel rarissimi i Aq lone.

De exotis

De exoticis vinis, cùm nulla vnquam crescant in Septentrione.

CAP. XIX.

Vina natiua nō sunt in Aqlōe

TSI regiones Septentrionales vino natiuo, ob extrema frigora, gaudere nequeant: tamen vinis exoticis, & domesticis ceruisiæ potibus diuersorum generum, admodum exhilarantur, prout aliæ nationes de suis delitiis, & rerum affluentiis in excellentissimis vinis, vt sunt Hispania, Italia, Gallia, & Germania, meritò gloriantur, immò insigniter ab omnibus cæteris prouinciis ob hoc commendantur. Siquidem vina sua cœli solicę vberrima fertilitate producta, nedum pro vsu domestico abundanter accipiunt, verùm etiam opulentissimo omnigenarum rerum commercio ad exoticas regiones emittunt. Inter quas cùm omnium remotissimæ sint Septentrionales, locus hic exigit, vt antequàm de ceruisiæ natura aliquid ostendatur, de vino, tanquam nobiliore hospite illarum frigidarum nationum, mentio fiat, cùm minimè à natura concessum sit, vt producantur in frigida terra. Vina igitur Hispanica, etsi Bastarda nomine, à negotiatoribus in Aquilonem delata, appellantur: tamen sapore, colore, & odore, ob excellentiam dulcedinis, ab omnibus legitima reputantur. Est enim suaue, pingue, molliter crassum, viuacitate firmissimum, nare violentum, colore quàm perspicuum: quod ita redolet ore ructatum, vt meritò illi excellentior aliqua æstimatio debeatur: viscera nanq; defecta constringit, vulnera madida deficcat, lapsum reficit pectus, & quod vix valet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat inuectus: immò alterius generis vina restaurat, quæ fulguris, tonitruumue tempestatibus sunt corrupta. Alterius autem generis hic appelluntur è Gallia, Romenia dicta, duri austericę saporis, allata. Ita & Rhenensia vina, è diuersis Germaniæ prouinciis longissimo maris tractu in Septentrionem lucroso mercatorum quæstu producta. Sed hæc vinariis tabernis soluta exigua gabella, omnibus honesto pretio vendenda inferuntur.

Vina natiua nō sunt in Aqlōe

Regiones Septentrionales remotiores.

Bastarda vina.

Vina legitima reputantur.

Qualitas vini, & eius medicina.

Vtilitas vini Hispanici.

Romenia.

Rhenensia.

Gabella leuis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De diuersitate vinorum adductorum.

CAP. XX.

Aqua vino non miscetur.

NEC exigua auiditate ob delicatum saporem emuntur, ac epotantur: sed ea sobrietate, vt nulla admixta aqua, aliquius excellentissimi, ac fortissimi vini deprauent, aut violent proprietatem: immò exorta Canicula stella, vinorum custodes diligentius attendunt, ne vina fulmine fœuiente, in fœpore mutentur, vel illicò corrumpantur: vnde pro remedio pellibus vitulorum marinorum cooperiunt vasa, quibus & ipsi cooperiuntur. Genera igitur vinorum in Septentrionales terras adducta, triplicia sunt, dulcia, austera, & tenuia.

Canicula vinis nocet.

Ictus tonitruũ auertitur.

Genera vinorũ triplicia.

Vina Hispãica

Prima, vt dictum est, ab Hispaniis, vbi olim Reges Gothorum, fortè XXXVIII. successiuè dominabantur, & vineas plantare iusserunt, afferuntur, solum suauem saporem soboli, vbi vitis penes matrem natiuam remanet, exhibentes. Italica autem vina, cùm ob sui excellentiam ad alias nationes non exportantur, certum est plurimos in Vrbem passim concurrere, vt ibidem voluptuosius ea bibant: nec amplius, ob vini bonitatem, exinde recedunt. Austera autem vina è loco Galliæ, Romenia forsan dicta, (quia durabiliora sunt, sic appellantur) frequentioribus vsibus sacrorum Ecclesię ministeriorũ deputantur. Tenuia etiam appellatione Gallię Peithia dicuntur, rubeum colorem habentia. Sed paululum, quia parua sunt, nisi tempore caloris æstimantur. Attamen nullum vinum maioris pretii est, quam Bastardum, ob dulcedinis nobilitatem, & inde Rhenensia: quæ generalius epotantur. Omnia tamen fisco plurimum tributum pendunt, eò quòd aundè sine aqua epotantur. Fœminis tamen nullus, aut rarissimus vinorum vsus est, nisi dulcissima, tenuissima licet quantitate.

Vina Italica.

Vina Gallica austera, Romenia dicta.

Vina Peithana

Vina Rhenẽsia.

Fœminę rarò bibunt vina.

De durabilitate vinorum.

CAP. XXI.

Vina Rhenẽsia durabiliora.

VNT & certa genera vinorum Rhenensium, quæ pro cuno hominis æstimantur pretiosa, prout vnicuiq; sapor placet: immo ductorũ annorũ, prout magnificus Senatus Imperialis ciuitatis Lubicensis gloriatur se ostendere Principibus, in eorum ditissimis cellariis: quę tamen longeuitate sua procedendo, conuertuntur in speciem asperi mellis, si Plinio credendum sit lib. XIIII. cap. IIII. Etenim natura hæc vinis in vetustate est, ne potari per se queant sine prouinciæ aqua, vsq; in amaritudinem carie indomita.

Senatus Lubicensis.

Vina vetustate redduntur idomita.

Quomodo autem falsificantur, eodem lib. Plinius cap. VI. & aliis declarat, multaq; de natura vinorum sequentibus subinfert, scitu non indigna, etiam de hydromeli: cuius frequentissimus vsus est in frigidis terris, prout mox ostendetur capite sequenti. Fiunt tamen factitia vina è pyris, pomis, mespilis, sorbis, per succi torcularem expressionem: quibus piper, zinziber, & gariophylli adduntur, pro temperamento agrestis saporis. Preterea vinis imponuntur, aliis saluia, aliis absynthium, aliis ruta, aliis lauendula: & inde nomina sortiuntur, vt cæteris omnibus in esu, tanquam potus salubris & medicinalis, præferantur.

Vina falsificant Hydromeli.

Vina factitia vnde.

Vinorum sapor varius.

De consi-

De conficiendo hydromeli, mulsa, vel medone, secundum modum Septentrionalium.

CAP. XXII.

Hydromelis confectio.

RECIPI solet vna pars boni mellis, & quatuor partes aquæ bullientis in caldari vltra teporem: deinde mediętas aquæ sic calefactæ, infunditur in aliquod vas ligneum, superius amplum, & latum, in quo mel crudum immiscetur: postea eadem aqua cum melle resoluto pariter imponatur ad caldare, suppositò bono igne, vt competenter bulliat, vsquequò appareat spuma: quæ lineo panno baculo longo alligato, vel cochleari perforato, paulatim deponetur. Hoc quoq; continuè fiet, donec coctura mellis & aquæ appareat depurata. Cumq; ista fiunt, coquantur seorsum eodem igne flores lupuli in sacco lineo, proportionata quantitate, in olla cooperta, vsq; ad decoctionem dimidiæ aquę, & amplius, vt appareat eius amaritudo: qua temperabitur maior, vel minor dulcedo decocti mellis, & aquę: ita tamen, quòd aqua cum melle taliter cocta, & despumata, prius infundatur ad prædictum vas ligneum, ac statim simul saccus lupuli imponatur, vt mutua virtute mellis, & aquę, ac coniuncti lupuli, temperamentum fiat. Quo facto, pannis densis cooperiatur vas, & stare permittatur, vsquequò calor in tepore penè resoluatur. Deinde capiatur fex ceruisię (de qua infrà dicetur) iuxta quantitatem decoctionis: quasi coagulum superponatur, & iterum vas cooperiatur, donec tota mixtura velut albissima spuma cooperiri videatur: vel fermentum panis, fece deficiente. Quo facto, sequenti die coletur hæc mixtura per pannum lineum, & in aliquod vas nudum, in quo reseruari debeat, infundatur, & seruetur clausum: dieq; octauo, vel prius necessitate vrgente, tutissimè bibi poterit: quantò tamen vetustior fuerit potus ille, tantò purior, melior, & sanior erit.

Spuma.

Flores lupuli.

Lupuli saccus.

Fex ceruisię vel fermentum.

Potus quò vetustior eò sanior.

De cautelis materialium.

CAP. XXIII.

Legumina myrti.

AT si flores lupuli deficiunt, tunc recipiuntur legumina myrti, instar iuniperorum: quæ maxima diligentia coquenda sunt, vsquequò purus sapor cum temperata amaritudine relinquatur. Adeò omnia indigent temperamentis: opus enim est semina hæc myrti fortissimè coqui. Si etiam fex ceruisiæ defuerit, capiatur fermentum pistorum, illudq; resoluatur in aqua calida, ac superinfundatur, & ferè similem operationem faciet, vti fex supradicta. Ad hoc hydromel, siue medonem, vel mulsam, vt delectabilior in sapore, & virtute fiat, poterit saeculus (adhærente lapillo) contriti zinziberis per filum (vt natando cum liquore semper descendat) interius in vase suspendi: mireq; proderit, præcipuè tempore hyemis, contra vim frigoris coercendi. Sed pro æstate seruentur quinq; partes aquæ, & vna pars mellis: vel vt magis tenuis fiat, sex partes aquæ, & vna mellis: quia vtraq; bona, & potabilis, & mirabilis erit in reprimenda siti, ac sanitate conseruanda. Sed hæc mixtura fidem vix meretur apud fortunatas gentes, quæ abundantiam vitium, & vinorum habent, nisi tempestatibus grandinum vineis eorum desolatis, ad supradictam mixturam, vel ceruisiæ de-

Tẽpamẽtis oĩa indigent.

Fermentum.

Hydromel.

Medo.

Mulsa.

Zinziber.

Aquæ ꝓtes qnq; et vna mell̃ ꝓ æstiuo potu

Vineis tẽpestate dẽstructis, vina factitia, vel hydromel fiet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Austria, Stiria, Carinthia.

coctionem (si siti periclitari non velint) sese totaliter conuertere compellantur, prout sæpius contingit in Austria, Stiria, Carinthia, & Germania, vbi prædictæ tempestates incolas vrgent ad hydromel, & ceruisiam conficiendam: quia vtraq; potio est sanissima, eoq; melior (aqua tamen Martiali cocta) quò maiorem habuerit vetustatem, vt inferius de eius virtute, & vtilitate ostendetur.

Potio sanissia.

Aqua martialis electa.

De modo coquendi medonem Polonico, vel Lithuanico more.

CAP. XXIIII.

Modus cõficiẽdi hydromelis, seu medõis

APIATVR certa quantitas boni mellis puri & integri, iuxta præmeditatam quantitatem conficientis, hoc sc. licet exemplo: Decem libræ mellis, & XL. libræ aquæ, aut plus aut minus, iuxta fortitudinem desideratam. Calefiat aqua in caldari, seu cacabo cupreo, vel æreo magno, melq; imponatur, vt bene coquatur, & despumetur. Coquatur etiam lupulus seorsum in vno sacculo (modo superius dicto) ad quantitatem vnius libræ, vel minus, iuxta quantitatem mellis, & aquæ: quo decocto, & aqua bullita, ac expumata, deponatur, vsquequò parum tepescat, & imponatur saccus lupuli cum aqua sue decoctionis, ac fex ceruisiæ (vel fermentum, vt supra) beneq; cooperiatur, vt flet per vnum diem, ac noctem: & demum hæc decoctio, siue mixtura, valde planè reponatur ad vas mundum, & erit delicatissimus, ac sanissimus potus, qui vel vino æquiparari poterit, vel in necessitate vineis destructis, commodissimè deseruire, immò dignitatem suam inter pretiosissimos quosq; liquores meritò obtinere. Omnem enim habet in suo genere colorem, saporem, odorem, & secretam sanandi vim, & fortificandi naturam in robustissima gente, qualem vix habet vinum in sua perfectissima æstimatione. Si verò quis remissiorem medonem, vel fortiorem habere voluerit, secundum hoc addat, vel subtrahat mel in appositione decoctionis. Et hæc veraciter relata sunt mihi Romæ M.D.XLIII. per venerabilem virum D. Martinum Polonum Pœnitentiarium Gnesnensem, qui & sua manu talem medonem gratissimo sapore, & bonitate confecit: atq; ita carissia vini surgente, in Roma commodissimè fieri poterit.

Lupulus seorsũ coquatur.

Fex ceruisiæ.

Potus sanissimus.

Color, odor, et sapor.

Modus rẽpãdi confectionem hydromelis.

Adhuc de cautelis hydromelis, vel medonis, siue mulsæ conficiendæ more Gothorum.

CAP. XXV.

Modus alius conficiendi medonis.

ACTVRI grandem quantitatem medonis, maximè ad quæstum & lucrum, Septentrionales populi, quandoq; capiunt mille libras, aut duo, vel tria millia librarum mellis purissimi cum aqua proportionata, & myrto: quæ instar granorum iuniperi in humili frutice, vlnæ vnius longitudinis in loco paludinoso crescit, & maturescit in Augusto: & sufficit apud prædictos populos loco lupuli, dummodò per integram horam & amplius, forti igne coquatur, prout alias lupulus: sed mixtura grandis mellis & aquæ, bullire solet ad diem, & noctem, & demum apposita fece ceruisiæ, vel fermento pistorum, quatuor, vel pluribus diebus dimitti in sua operatione, & coniunctione. Fit & apud

Myrtus.

Lupulus.

Quantitas magna.

& apud Gothos, præsertim Meridionales, quidam potus Mulsum appellatum, ex ceruisia, & melle, ac myrto: qui quarta parte in sua appositione assumitur, id est, quatuor partes ceruisiæ, & quarta pars myrti: & decoquitur hæc compositio igne forti, per vnam horam, vel duas, donec mel fuerit despumatum: & tandem superposita fece cooperitur, & cooperta manet vno integro & dimidio die, & exit potus fortissimus: qui sicuti antiquum hydromel, aut medo, crateri, aut cyatho impletus, præ fortitudine radios mittit scintillantes, velut candens ferrum. Eo liquore gens illa frequentius vtitur in nuptialibus festis, & honorabilium amicorum, ac hospitum receptione. Neq; in hoc solo potu, sed fortissima ceruisia semper abundant: licet mulsum hoc mellis adulteratione artificiosa sit excogitatum, prout & aliorum cura semper ascendit, vel serpit in diuersorum fructuum musto conficiendo: quod opus ingenii est, & non naturæ. Vinum tamen omnibus his præfero in sua natiua terra, vbi genti suæ redditur proportionatum &c.

Mulsum.

Potus fortissimus.

Radii guttatim præ nimia fortitudine ascendunt.

Vinum bonum eligibilius.

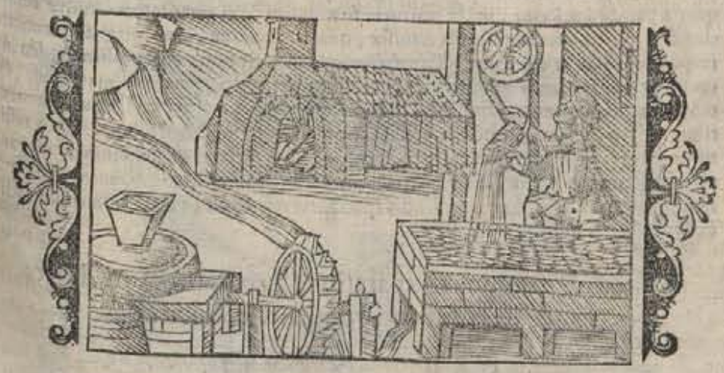

De præparatione hordei, & aliarum frugum, pro ceruisia decoquenda.

CAP. XXVI.

VIA inter præcipuos rerum naturalium scrutatores, & scriptores, maximè in his, quæ ad salubriorem hominis victum pertinent, Hippocrates videtur habere de hordaceo potu rationem, & censuram meliorem, prout in libris eius desuper confectis, clarissimè demonstratur: propterea magnam vim facit de natura hordei, & eius potione (cui multa, variaq; imponit nomina) quòd omnibus annonis, seu frugibus fanior, & vtilior sit, vbi eius vsus habetur pro optimo potu decoquendo. Nec tamen modum ob inexperientiam regionum exprimere potuit, qualis saltem generaliter in conficienda ceruisia reseruatur. Quocirca quibus placet, offeratur is modus Septentrionalium incolarum: qui decocturi ceruisiam, quantò electius hordeum inuenerint, & diligentius præparauerint, tantò fauiorem exinde potum non dubitant euenturum. Sicq; præparant, iuxta exigentiam familiæ maioris vel minoris, publicæ vel priuatæ domus: Eligunt pa-

Hippocratis cẽsura de bonitate hordeacei potus.

Modus Hippocrati ignotus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

timentum tabulatum, longum, & amplum: super quo impositum hordeum X. rugiorum, vel XXX. aut plurium modiorum, aqua sparsum continuè voluunt: vnde fit, vt vna nocte & die molleſcat, & intumeſcat: hocq; ſecundò & tertiò ſimili
Hordeũ germinare videtur. reuolutione verſum, quaſi radicibus emiſsis germinare videtur, vt conglobatis manipulatim granis, illicò cõcreſcere velit: triduoq; iam per pauimentum ampliatum,
Chibanus aptat. relinquitur exiccandum: quo viſo, chibanus adaptatur ſatis amplus: in cuius ampliore latitudine interpoſitis rarioribus pannis, ſuppoſitoq; lento igne, hordeum apportatur diſpergendum, ac detorrendum. Induit enim eò torrore miram ſuauitatem, vt mellis videatur habere ſaporem. Demum aquatili, ſeu truſatili, vel ventorum mola parumper attritum (vnde Braſium dicitur) aquæ calefactæ, atq; in amplum vas ligneum continua motione paulatim immiſſum, multò maiorem dulcedinem ſpargit, & rumorem: hacq; commixtione remiſsius deferuente, vaſculo pertuſo, quaſi cribro, vel craticulatis ſtraminibus, totus ille liquor fortiter coctus, exhauſtus, & depuratus alteri imponitur vaſi: in quo decoctio amari lupuli pro tertia, vel
Lupuli decoctio. quarta parte admiſcetur, iuxta maiorem ſuauitatem, vel amaritatem ceruiſiæ confi-
Fex vetuſtæ ceruiſiæ. ciendæ. Illicoq; fex vetuſtioris ceruiſiæ, quaſi fermentum, non magna quantitate
Hordei ſuauitas. impoſita, totalem formam, & perfectionem inducit: eaq; compoſitione, ſeu in-
Lupuli amaritudo. corporatione horum trium, ſcilicet ſuauis ſaporis hordei, amaritudinis lupuli, &
Fecis cõmixtio Buſka. coagulantis fecis, lentè feruentibus ſub coopertis ceruiſia maturatur. De qua commixtione ſi quis pectorali ſtrictura preſſus, bonum hauſtum biberit, omnimodè reſtitutus euadet. Illicq; liquor vulgari Gothico Buſka dicitur, quaſi hominem liberans
Frumentum. ab oppilationum ſyluis. Similis etiam præparatio fit in tritico, & auena: ſed rarò in ſiligine, quæ panibus excoquendis ſpecialiter reſeruatur, veluti frumentum delicatius omnium nutrimentum.

Adhuc de frugum præparatione pro ceruiſia in diuerſis, & diſtantibus prouinciis conficienda.

CAP. XXVII.

Modus alius in diuerſis regionibus.

NEQVE tamen modus omnibus prouinciis in frugibus præparandis idem eſt: quia aliter apud Normegianos in Occidente, aliter in Meridie apud Gothos, aliterq; in Oriente verſus Moſchos, & Finningos verſus Septentrionem: qui
Finni gens robuſtiſsima. etiam optimè præparant hordeum, & ex eo conficiunt fortiſsimum potum: vnde gens redditur robuſtiſsima, ad quodcunq; exercitiũ, vel arduum opus ſubeundũ, & perficiendũ.
Abſynthiũ cõtra vermes. Quidam enim fruges præparãt, vt ex iis decoquãt potionem maiorem, abſynthium addentes contra vermes, ſeu lumbricos: quidam, vt dulciorem faciant, ſcilicet ex induſtria non integrè coquentes,
Semicocta ceruiſia laxat. vt qui ex lactis eſu frequentius conſtipentur, ventris habeant liberiorem laxationem:
Acetum fit. quidam fruges parant, vt inde data opera conficiant maximam aceti quantitatem,
Ceruiſia i Martio cocta, durat 10. vel 20. annis. pro arcibus conſeruandis, ac curtis inſignium dominorum: quidam præparata anno nona in Martio, & Aprili, ceruiſiam decoquunt decem, vel XX. annis pro medicina duraturam. Aqua etenim illius temporis (hyemalis dicta) ad panem, vel potum conficiendum admixta, nunquàm aceſcere potum, vel putreſcere panem ſinit: haecq; prouidentia vſi Gedanẽſis ceruiſiæ pluſquàm ſexcenti coctores, ſeu braxatores,
...ſia Pruſſ... multa millia vaſeq; nobiliſsimæ ac ſanisſimę ceruiſiæ lucri cauſa, vel in ſuo portu honeſto pretio exoticis negotiatoribus vendunt, vel marino euentu ad exteras, & lõginquas terras Portugalliæ, & Indorum emittunt. Tantæq; virtutis eſt hic liquor, vt eo
...im ex... ...ima.

poto

poto ſanentur quicunq; corporis peſsimi humores. Ideoq; quocunq; hæc ceruiſia venerit, nunquàm ingrata, ſed veluti efficaciſsima medicina illicò comparatur: meritoq; palmam obtinet, vt in Septentrionalibus plagis omnibus cæteris præferatur. Non ita de quolibet genere vinorum, ſicuti Plinius lib. XIIII. cap. primo atteſtatur: quorum aliqua hominem in rabiem vertunt, & fœminas partu infœcundas, & quædam fœcundas faciunt: quæ diuerſitas formidanda non eſt in genere ceruiſiarum: nam in Finlandia adeò fœcundas facit mulieres, vt plerunq; gemellos pariant: è quibus, tanquam fortiſsima ſobole, Rex Suetiæ nouas prouincias dato felici principio inſtituere poſſet, vnde tributum fiſco, & robur regno non modicum accreſcere poſſet. Sed neſcio qua ſtupida cæcitate prouenit, vt fortiſsimæ puellæ in maximo numero quotannis ad oras Germaniæ alienis miſeris ſeruiturę exeant, vbi domi reſeruari poſſent ad vtilitatem regni. Vtq; improuidentia notetur maior, certum genus equorum in regno Regis edicto remanet: at fœcundæ virgines laxantur, vt in terris non ſatis amicis procreent inimicos. Domi deſolantur agri, & ædes, vbi regni ſoboles foris ædificant ciuitates, & augent tributa.

Gedanenſis ceruiſia.

Ceruiſia affert mulieribus miram fœcunditatem.

Præſides aperiant oculos.

De ceruiſiæ decoctione vario modo.

CAP. XXVIII.

PRAEPARATIS, vt premiſſum eſt, frugibus, diuerſę nationes proprium & peculiarem modum retinent, aliter et aliter ceruiſiam conficiendi: quidam celerius, quidam tardius, quidam maiori, quidam minori quantitate, vti etiam in vindemiantibus eſt vſitatum. In Aquilone caldaribus, & vaſis vtuntur ampliſsimis: vna tamen miranda conditione inſpecta, quòd ſolis mulieribus ceruiſiam paneſcq; coquendi, tanquam principalius officium, in toto Septentrione, exceptis curiis Principum, ac procerum, & magnorum conuentuum, eſt attributum. Fœminę enim adeò mundè fideliterq; ſingula negotia ſibi incumbentia tractant, vt nulla ſuſpicio oboriatur, quòd non omnia ſint bene facta, etiam in præparatione ciborum, vt nedum patronis offerantur in eſcam, ſed medicinalem præſeruationem. Magnam nanq; experientiam habent cum

Modus diuerſus conficiẽdi ceruiſiam.

Officiũ mulierũ

Mulieres mundiſsimè ſua officia tractant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cibi medicinales.

Lupulus nõ coctus perniciosus.

Probatio lupuli satis cocti.

arte coniunctam, quomodo hordeum sit præparandum, aut alię fruges, quemcp effectum & vim sit habiturum. Similiter & lupulus: qui nisi naturali calore suo per decoctionem sufficientem purgatus fuerit, non sanitatem generat, sed tormina ventris, & ægritudines neruis nocituras. Quando autem lupulus (hortensis dictus) sufficienter coctus creditur, tunc probatio capitur per exiguum manipulum culmorum: qui immissus in decoctionem, & extractus, secum viscositatem retinet cum amaritudine amarissima: & hinc emerget salubrius temperamentum in omnibus rebus dulcibus, humano potui profuturis.

De diuersitate ceruisiarum, & earum virtute medicinali.

CAP. XXIX.

Calculi remediũ delectabile.

ORDEACEA ceruisia quantò antiquior, tantò purior, & sanior: & hæc pota in castrensi obsidione, morbum intercutaneum tumore turgentem, atcp calculum mirè leuat, & sanat. Clausus ego in obsidione Regię ciuitatis Holmensis Suetiæ M.D.XX. bibens talem ceruisiam antiquissimam, lapillos sine lęsione, aut passione, singulo mane in vrinali expulsos vidi, & instar granorum milii, ciceris, & piperis, quantitati nucis similes erecti, nunquàm calculi speciem postea sentiens, aut morbum. Præterea butyro in bulitione coniuncta, & bibita, tussim tollit: immò in læsione costarum cum ouis, & zinzibere, ac saccharo per modum obsonii bullita, & ægro data, mirè prodest: etiam ad restaurandum vngulas morsu, vel ferro cum carne abscisas, pota iuuat, quemadmodum experientia comperitur apud Finlandenses in Aquilone, & VVratislauienses in ceruisia Suinicensi: quæ mirum effectum habet in sanatione læsorum intestinorum, prout ipse sum testis. Sunt & aliæ præclaræ vrbes Germaniç, suas peculiares dotes habentes in eo cereali liquore, veluti Turgenses, Friburgenses, & Suabaccenses apud Nurembergos laxans, & Mumma apud Brunsuicenses: quæ cùm recens sit, stranguriam vscp ad cruciatum excitat: quam vetus abstergit. Præterea Einbicensis: cui claritudinem simul & amaritudinem lupuli prædominans abundantia præbet: plurimum ęstati conueniens in restinguenda siti. Demum Hamburgensis tritica, admodum nutritiua, & oppilationum dissolutrix. Multa etiam genera ceruisiæ diuersarum ciuitatum alia nomina sortiuntur ex loco, euentu, operatione, terra, aquis, & syluis: veluti vina vetusta ratione loci, & ætatis, per Plinium lib. XIIII. enumerata: è quibus omnibus pauca nunc in vsu habentur. Ceruisiarum tamen genera nullibi diminuta sunt, sed indies arte & ingenio fiunt, hac relicta regula, quòd vti versus Meridiem sunt potiora vina, ita vergendo in plagas Septentrionales, fiunt ceruisiæ meliores. Et in summa dici potest, plures esse orbicolas latissimè per mundum dispersos, qui ceruisia communius vtuntur, quàm vino.

Tussis leuatur.

Fractio costarũ sanatur.

Vngulæ perditæ restaurãtur.

Vrbes Germaniæ clarissimę

Ceruisia noua & vetus cõtrarias habent naturas.

Nomina diuersa ceruisiarum vti vinorum.

Vina euanescũt non ceruisia.

Regula generalis vini & ceruisię.

De Aethio-

De Aethiopum, seu Indorum more ceruisiam conficiendi, ex instructione D. Ioannis Baptistæ Habasciani Indorum presbyteri.

CAP. XXX.

APIATVR farina cribro non excussa tritici communis, vel hordei: inde enim melior fit ceruisia. Fiat pasta, & ingeratur fermentum, veluti conficitur panis cibarius: maneat dicta pasta per decem dies, antequàm coquatur: sed quotidie bene misceatur, & inspergatur singulis diebus exigua farina vscp ad decimum diem, ita vt dicta pasta acescat. Post decimum diem fiat inde panis: coquatur in furno, & fiat biscoctus: cùm acuerit, frangatur in frusta, & ponatur in vrna, superponendo pauxillum hordei germinati: impleatur dicta vrna aqua: bene obturetur vscp in triduum. Post aperiatur, & manus ,ptendatur vscp ad fundum vrnæ, miscendo optimè, infringendo, & liquefaciendo biscoctum panem, qui non fuerit ab aqua liquefactus. Deinde statim ingeratur panis ex hordeo factus eodem die, incidendo in offas: & iterum immittatur hordeũ germinatum, plusquàm prius: sed tamen oportet diligenti vti mensura, & ordine, pro quantitate ceruisiæ: quod nisi factum fuerit, ceruisia fiet asperi, & amari saporis: si verò parcius immittatur fit insipida, et insulsa. Necesse est igitur vti prudentia, in qua est omnis vis. Et cùm omnia commixta fuerint, iterum obturanda est vrna, vscp ad quartum diem: inde aperienda, & paulatim solidanda per pannum lineum: cumcp bene fuerit expressa, & cum tere purgata, infunditur in aliud vas bene purum: & qui voluerit bibere eodem, hoc est quarto die, poterit, licet insipida sit vscp in vigesimum diem.

Modus Aethiopum ceruisiã conficiendi.

Hordeũ germinatum.

Panis hordeaceus.

Ceruisia quãdo insipida.

Transfusio ceruisiæ.

De eadem ceruisia alio modo conficienda.

CAP. XXXI.

RECIPIATVR panis biscoctus, & hordeum germinatum, & mittatur in vrnam grandem (vt suprà dictum est) vscp ad tertium diem: deinde capiatur olla magna, melle plena, vnà cum fauis, & cera: postea sumatur magnum vas, quod capiat quintuplicis liquoris plus, quàm ceperat olla mellis, & bene lauetur: dumcp adhuc humidum est, inuertitur ore inferius demisso, vt fumigetur aridis frondibus oliuarum: deinde infunditur totum mel prędictæ ollæ: eademcp olla bis impletur hordeo germinato, & pane biscocto molito, tantundem aquæ in illud vas, vbi mel positum fuit, immittendo, etiam hordei germinati tantum, quantum oportebit. Cumcp hæc omnia simul commixta fuerint in vase fumigato, cum melle, aqua scilicet, & ceruisia prædicta obturetur vehementer creta in triduum: deinde aperiatur, & despumata omni fece, quæ inuenitur in ore vasis, exprimatur, vt defluat, vt dictum est de superiore potione: panno nitido diuidatur in diuersa vascula pura, & speciosa: quæ bene obturentur. Et quoties volunt bibere, aperiunt vnum ex illis vasculis: quo exhausto, alia seriatim aperiuntur. Et hæc ceruisia longè melior est superiore: nam illa durat octo, vel decem dies: hæc verò viginti, vel triginta: hæcp fit in locis calidioribus: & vasa pannis calidis teguntur: immò arceri debent procul homines scelerati, fœminæ menstruosæ, virip, & fœminæ polluti proximo concubitu: quod obseruatur per totam

Pãis biscoctus.

Mel & fauus coquitur.

Mixtio.

Purgatio ceruisiæ.

Ceruisia melior

Fœminæ menstruosæ, & homicidæ & polluti arcentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aethiopiam. Illud autem, quod in superficie vasorum detrahitur, cùm voluerint vt defluat, ponunt ad solem, siccant, immittunt in ollam, siue ahenum, vt hulliat cum pauca aqua: deinde refrigerant, & remanet super aquam pulcherrima cera. Hordeum verò molliatur in aqua ad vnum diem, & noctem: hinc detrahatur, & mittatur in scyphum ligneum madefactum, superius & inferius compositis frondibus ficuum vel arundinum recentibus: & semper humectetur vsquequò germinet: & postquam germinauerit, bene siccetur in sole, & molatur mola trusatili: sed non ita tenuiter, veluti farina, sed tanquam far confractum in duo, vel tria frusta: sine quo bona ceruisia fieri nequit.

Hordei mollitio.

Mola trusatilis

De diuerso vsu ceruisiæ prouinciarum.

CAP. XXXII.

AEC supradicta instructio prædicti D. Ioannis presbyteri de Aethiopia, seu India, præsentibus inserta est, vt videatur, quanta sit horum hominum, ac nostrorum in ceruisia decoquenda diuersitas: ibi scilicet in summo calore, & apud Septentrionales in extremo frigore, atq; apud Germanos in optima temperie: vt meritò laudandus sit Deus vbiq; in benignissimis donis suis. De modo Anglorum, Britannorum, Scotorum, aut Hybernorum, puto ferè iudicandum fore sicuti Germanorum: qui ceruisiam optimo & compendiosissimo modo conficere norunt, multiplici sorte, tam principibus, quàm nobilibus, & plebeiis congruentem. Apud Noruegianos satis est prolixus modus ceruisiam conficiendi, vti vidi, & gustaui ante quinquaginta annos. Islandenses verò (de quorum moribus superius lib. III. fuerat enarratum) non tantum domestica, quantum peregrina, hacq; pinguj, & subfusca vtuntur ceruisia: quam & piscium, butyri, rerumq; aliarum commutationibus cæteris insularibus liberalius emercantur: idemq; fit apud Bergensem Norugiæ ciuitatem, nobilissimum Germanorum emporium: quibus tam ad quæstum, quàm domesticum vsum, multa millia vasorum ceruisiæ è Germanicis oris, Lubeco videlicet, Rostochio, Vismaria, & Brema, quotannis emittuntur. Quòd verò exotica ceruisia deportatur per mare à Germania ad Aquilonares terras, causa est, quia fortissimo lupulo (qui humulus dicitur, ibidem cocta, & marinis fluctibus mota, sapidior, potentiorq; redditur, ad maius robur, & conseruationem. Lupulus nanq;, siue humulus, in Aquilone crescens, propter multitudinem ferrearum minctarum, & rubiginem ex earum exhalatione causatam, in fine Iulii floribus expositus, ad imbecillitatem exhalat.

Diuersitas ceruisiæ coquendę.

Deus laudādus vbiq;.

Modus plixus Norueg anoꝝ Islandenſiũ ceruisia.

Bergis Noruegiæ.

Lubecum.

Lupulus Prutenicus fortior.

Causa notetur.

De volun-

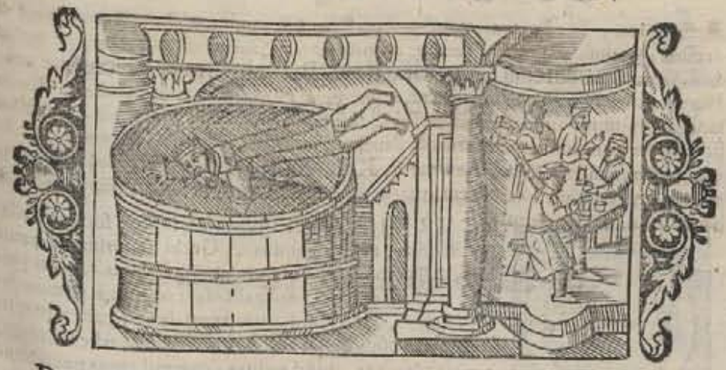

De voluntaria suffocatione Regis Hundingi in medone, vel hydromele. CAP. XXXIII.

PRAEMISSIS omnibus de vino, medone, hydromele, mulso, & ceruisia, in virtute ac commendatione adductis, nonnihil addendum occurrit, quod ostendere possit, quàm infelicissimi sunt numerandi, qui talibus Dei & naturæ concessis donis, legitimè non vtuntur. Quocirca adducendus est hic casus duorum Regum Aquilonarium, Suetię scilicet, & Daniæ: quorum pactis adeò inuiolabilis quondam pax firmata erat, vt in vltimum vsq; finem mutua amicitia pactum confirmarent: nec aures, aut animum illis accommodaturi essent, qui inter ipsos fœdera rumpere, odia serere, concordiam labefactare molirentur: sed alter alterius commoda, honorem, quietem, dignitatem, autoritatem defendere, & ampliare curaret, prout in historiis suis charissimus frater & antecessor meus, Io. Archiepiscopus Vpsalensis ostendit. Accidit tandem falsam famam circumferri, quòd Hadingus Daniæ Rex insidiis generi sui Gutthormi (cui pridem sororem suam Vlualdam matrimonio coniunxerat) impetitus corruisset. Qua fama allata, Hundingus statuit suam fidem Regiam ita declarare, vt omnis posteritas intellectura esset, plus ipsam valuisse, quàm vitam. Proinde conuocata totius regni nobilitate, coniuuium magnificum, tanquam mortuo amico parentaturus, instruxit: & ne quicquam Regiæ magnificentiæ deesse videretur, iussus à Rege promus condus dolium ingentis magnitudinis cereali, siue melleo potu repletum, aulæ in medio collocauit. Ipse Rex pincernæ officio pocula circumferens, pietatis ministerium implere putabatur: satagebat enim omnibus modis ostendere, quòd non tam propter amici casum, quàm ob seruandam præstitam fidem, lætus & gaudens in fata concederet. Igitur posquàm omnes ebrietate suffusos aduertisset, seipsum in dolij dulcissimi liquoris præcipitans, ostendere videbatur, illud mortis genus dulcius existimari debere, quod pro amicitia & fide susceptum, gloriam laudemq; mereretur immortalem. Quo cognito, Hadingus cogitabat quo genere mortis maiorem, vel parem fidelissimo amico gratiam referre posset, (quanquàm difficile crederet tam eximiam virtutem pari virtute, aut amicitia superari posse) non coram satrapis, & proceribus suis, sed toto populo inspectante, sese (ne perfidia notaretur) laqueo suspendi permisit: vt omnibus compertissimum fieret, ipsum plus promissam fidem, quàm caducam vitam, & tandem necessariò perituram existimasse. Affirmat Albertus Crantzius hanc duorum Regum mortem perquàm ridiculam fuisse: at ego eam parem puto præcipuę virtuti magnorum Græciæ, & Latii principum, qui voluntariam in mortem, ne fidem promissam violarent, se tradiderunt.

Reges duo insensati.

Lib. 2. cap. 14. Hadingus Rex Daniæ. Hundingus rex Suetiæ.

Promus cōdus. Ministeriū pietatis.

Rex dulciter mortuus.

Rex alter volūtariè suspēsus.

Mors ridicula.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De indiscreta familiaritate Principum erga contubernales, aut seruos.

CAP. XXXIIII.

Fliolmus rex. Virtutes paucę, vitia multa. Familiaritas nimia.

CCVRRIT deinde alius casus, iustiori forsitan censura ridendus, ac damnandus. Gothi in primæua patria Regem habebant, Fliolmum nomine: cuius virtutes paucæ, vitia verò multa numerabantur: inter quæ primum locum habuit nimia familiaritas apud suos seruos: propter quam Augustus Cæsar Iulium auunculum, teste Eutropio, acriter arguebat, quòd milites, commilitones nouo blandoq; more appellasset: quando enim affectabat charior fieri, autoritatem Principis emolliuit. Fliolmus verò milites suos indulgentius, quàm prudentius tractans, non solùm commilitones, sed combibulones suos effecit, quotidianoq; conuictu ad exemplum Saturnalium festorum (quæ seruos dominis in mensa coæquant) vnà cum eis comedere, & in longam noctem potare, vtile honestumq; putauit: quod nimirum sub termino vitę suę expertus est, vt honestate vacuum, ita neq; vllam vtilitatem afferre potuisse. Cùm enim solito, & turpi more noctem cum eis potando deduceret, ab ipsis ebrietate suffusis, in ingens dolium cereali liquore repletum, quod pro explenda bibacium gula, aulæ in medio collocatum erat, per ludibrium præcipitatus interiit, relicto ad posteros Principes exemplo, ac documento, quòd quamuis fideles seruos diligendi, tuitandi, promouendiq; sint: attamen à nimia familiaritate, quę contemptum parit) prudentius coercendi: ne vetus prouerbium, Ne quid nimis, frustra scriptum videatur. Quocirca Reges & Principes attendant, ne vlli se tam familiares vnquam præbeant, q̃ in posint, si opus fuerit, eis fine periculo adhibita ratione succensere, aut sine rerum mutatione, sua securitate gaudere: immò cum amicis, & familiaribus ita versandum fore, vt cogitemus eosdem aliquando inimicos nobis fieri posse. Præterea attendenda sententia est,

Combibulones Saturnalia festa.

Rex suffocatus interiit.

Nulli te facias nimis sodalem,
Gaudebis minus, & minus dolebis.

De diuers

De diuersitate, & forma vasorum.

CAP. XXXV.

VARIA vasorum genera, vt sunt æneæ, seu cupreæ amphoræ, satis iusta magnitudine & multitudine reperiuntur apud Aquilonares: quæ quidem vasa vt fortia sint oportet: tanta etenim ingentissimi frigoris, & durissimi tactus hominum vis est, vt nusquam mollia vasa, aut fragilia vitra infracta seruentur, vt infrà de ritu epulandi dicetur. Præterea pelues, æneæ ollæ, mortariola, ac lauachra diuersarum figuratum: demùm stannea vasa, & hæc plerunq; exotica, vt Anglicana: quæ negotiatores propter naturalem duritiem, & splendorem, nisi crimine falsi arcerentur, pro argento diuendere possent. Quòd autem æneæ, cupreæ, aut ferreæ sunt omnia, etiam aliæ rationes præter hyemis rigorem adsunt, nempe vt penes ignem pro liquoribus conficiendis, ne congelentur, pro tempore maneant, aut reponantur. Præterea quia cæteris durabiliora sunt, vt numero dotis computentur. Et demum, vt per sobolem ad hęredes, ac tempore belli in terra custodiri, & pro arcenda fame, ac comparandis frugibus agroæ feminandorum, distrahi valeant, tanquam argentea supellex, diligentius custodiuntur: immò nisi potentissimus hostis aliter repressus fuerit, argenti oblatione placatur. Vasa verò fictilia, quia liquore plena, glacieq; constricta, citissimè rumpuntur, in arte, aut vsu non sunt, nisi quæ per mare quæstus causa à Germania afferuntur: similiter & viridia vitra, cæteris fragilibus fortiora. Sed adhuc fatendum est, ollas reperiri lapideas apud Occidentales Gothos, & Meridionales Noruegos, quemadmodum Romæ videntur in Agone venales: quæ tantam vim ebullitionis ab igne super petram, vel frigidos cineres retinent, vt superuenienti inspectori appareant sine foco bullire: taliq; spe nonnulli Iuthones, seu Cimbri, decepti sunt: qui vt cibos sine lignis & igne decoquant, huiusmodi ollas hilariter comparare festinant, gens alioqui in fictionibus ingeniosa. Sunt & vasa instar Regii diadematis, seu coronę, ex crispatis arborum radicibus subtiliter elaborata: quæ voluptatis causa solennioribus conuiuiis ad bibendum applicantur, vulgariq; verbo Kosa dicuntur. Præterea aliud genus vasorum deauratis labris, & pedibus, è gryphonum vngulis bonam liquoris quantitatem tenentibus, fabricatum. Item scyphi, seu crateres argentei,

Figuræ vasorũ varię.

Vasa solidissima Aquilonaria.

Genera vasorę.

Stannum Anglicanum.

Causæ solidita-tis vasorum.

Argẽto redimit incendium.

Vasa vitrea inusitata.

Ollæ lapideæ.

Kosa Finnonica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Schala.

lata forma (qui Schala dicuntur) ad modum cranii humani: qualem Albouinus Rex Longobardorum de cranio Cunimundi Regis Gepidarum, teste Paulo Diacono, craterem multo auro distentum, fabrefieri iussit: quo & in splendidis festis vsus est: & demum Reginæ suæ insidiis interremptus, suum quoq; cranium forsitan tradidit pro poculo deaurandum.

De ritu veterum epulandi.

CAP. XXXVI.

Athenæus Græcus.
Posidonius.
Corn. Tacitus.
Forma epulãdi

VETVSTO tempore (vt superius lib. V. de pugilibus & gigantibus) qualem ritum epulandi habuere maiores, satis integrè videtur ostensum, ac insuper hoc loco nonnihil exactius ostendendum. Sed vltra autores ibi allegatos, etiam accedit clarissimus autor Græcus Athenæus: qui Aquilonaribus populis eo tempore, & loco vicinus, ac Posidonius, Cornelius Tacitus, & similes, qui de antiquorum epulandi ritu plurima meminere in hac forma: Apponebant, & graminibus prius sternebant ligneas mensas, paululum à terra eleuatas. Nutriebant autem modico pane, ac plurima carne in aqua elixata, ac carbonibus & verubus assata: quam quidem non fastidiosè apponebant, sed ambabus manibus eleuantes, membratim manducabant. Dum verò caro separatu difficilis fuerat, exili cultro eam discidebant: qui culter & cum vagina in propria lance circumferebatur. Pisces quoq; apponebant consuetos fluminibus marinis: quos sale, aceto, ac cymino assatos condiebant: quibus & ad potum vtebantur. Oleo verò non fruebantur, ob rarum eius vsum: nam ob desuetudinem, oleum eis iniucundum videbatur. Quando autem multi simul cœnabant, circuli instar consedebant: in medio verò coryphæus præstantissimus, quemadmodum coryphço conuenit: qui ab aliis differt, vel virtute belli, aut genere, aut diuitiis. Inde ex vtraq; parte, iuxta dignitatis ordinem & præstantiam, quam consecutus erat quilibet, sibi inuicem succedebant. Hi simul & clypeos armatos à tergo sustinebant. Satellites autem illorum è regione in modum circuli, quemadmodum & domini, conuiuabantur. Hęc Athenæus. Procedente verò tempore, vti cultus hominum redditus est ornatior, & ciuilior: ita & luxus in rebus, & abominatio in moribus cernitur introducta: & hac appellatione ciuilitatis incessanter ostenditur, vt nihil antiquæ, sed probatæ simplicitatis ad vitæ compendium videatur esse relictum. Nec opus est longa nomenclatura eos tortores, vel eorum instrumenta adducere, quibus angustissimus venter extenditur ad cruciatum. Olim Septentrionalibus populis, vti prædictum est, erat vna suauis, & amœna, ac secura in edendo, bibendoq; simplicitas: quę sanos, robustos, fortes, prudentes, & strenuos, in militaribus præsertim exercitiis, essiciebat: nunc autem peregrinis farcinatoribus, & coquis accitis, ea morum qualitas in ventrem introducta est, quæ adeò effrenem lasciuiam generat, vt sobrietate (quæ virtutum custos est) lacessita, nihil vtile, aut rectum corde cogitare poterit, aut inchoatum augere, vel manibus operari.

Luxus appellatione ciuilitatis itroductus
Tortores vĕtris
Simplicitas edẽdi fanissima.
Farcinatores peregrini.
Sobrietas virtutum mater est.

De ritu

De ritu bibendi Septentrionalium populorum.

CAP. XXXVII.

Modus absq; modo bibẽdi.

NEC displicet curiosis inspectoribus interpretationem admittere, qualis sit modus Septentrionalium gentium in bibendo. Inprimis, quòd religiosum sit standō pro reuerentia numinum, ac principum bibere, & quasi in agone per sudorem contendere, quis vno, vel altero, vel multiplicato hausto amphoram euacuet capitolinam, hoc est ingentem mensuram: qualem Imperator ille Gothus Maximinus, inter deuorandum LX. libras carnium, alacriter hausisse videtur, velut alter Vitellius, qui integram auium vel nationem, alterq; peponum latissimum campum vnico pastu absumpsit, & forsitan Milo aliquis, vnius bouis comestione satietatem non relinquens. Sed transeant illa tanquam sparsa in gurgite spatioso. Videntur itaq; in mensa (suprapositæ imaginis) quasi coronati sedere, ac tali forma vasis potare: quod forsan inexpertis generare posset admirationem. Sed mirabilius esset longo ordine intueri ministros, quasi cornutorum ceruorum pastores gregatim incedere, vt ea vasa cereali liquore repleta, propinent conuiuis. Sed neq; his contenti cerimoniis, etiam contendunt morigerare sobrietatem, vt vase tam alto, repletoq;, nudo capiti superpositō, choream gyrando reducant: similiter & alia vasa manibus vtrisq; allata, vino, ceruisia, medone, aut mulso, vel musto repleta, conuiuantibus ad æquales hausus exhibeant exportanda. Nec excusatio opponi solet, quòd in tali certamine prouocatus non exat victor: vt sententia Platonis lib. de legibus, bonus socius, & illustris appellari mereatur. Bonum socium Plato appellat, qui bibendo, & iudicando nouit euitare ebrietatem.

Maximinus Imp. Gothus Vitellius.
Milo.
Ordo portantium vasa.
Sobietas mẽtita
Chorizãtes vasa in capite gestant.
Plato bibulos vocat bonos socios.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de vasis diuersarum prouinciarum.

CAP. XXXVIII.

Vasa cornuta.
Kosa.

Radices crispatæ.

CORNVTA vasa supraposita, Finlandensium Aquilonarium artificiosa opificia sunt, Kosaq; (vt prius dictum est) appellantur. Nec eis naturæ, vel artis honor, & decus abest, cùm ex pulcherrimis abietis radicibus, itaq; crispatis, intus cauatis, ac foris figurarum varietate ornatis, formantur, immò & arte aureatum laminarum, siue aliis pretiosis coloribus depicta, sui decorem & affectum excitant, vt carius redimantur. Fiunt etiam ampla, sed rotunda vasa, ac oblonga pocula, è radicibus betulæ maculas discolores habentis, immò facies animalium, auium, atq; aliarum imaginum, in vna massa distinctas, miro naturæ artificio fabricatas: quibus vernisa linitis, valde delectabilis color, ob discurrentes venas, crispasq; lineas superadditur, vt aureo decori comparari videantur. Isq; mos est præcipuus apud certas prouincias Vestrogothorum, Kindia, ac Marchia dictas: vbi peritiores in opere tornatili artifices, quàm alibi in cunctis regionibus Aquilonis, reperiuntur. Eo nanq; quæstu pro maxima parte vtuntur, sicq; alterna æmulatione lignearum vasorum, pulchritudinis inuentione contendunt, quemadmodum vitrifices in Murano Venetiarum. Miraculo etiam deputatur, quando tabulæ radicum cupressini ligni, caudam pauonum distinctione colorum imitantes, voluptatis causa à Prælatis ex Italia redeuntibus, in Aquilonem comportantur. Vitrorum autem vel nullus, vel rarissimus vsus est in mensis illarum gentium, ob excessum ebriosorum: qui voluptatis loco ducerent, perfringere vitra: quorum fragmenta neruos incidentia, nedum brachio incurabilem defectum ingerunt, sed præsentissimam mortem. Non ita in poculis abietinis: quorum duas decadas vno ictu perfringere solent.

Facies aliàs naturaliter vasis insculptæ.
Vernisa.
Kindia.
Marchia.
Artifices.
Vitrifices Venetiis super arte contendunt.
Vsus vitrorum nullus vel rarissimus i Aquilone & quare.
Pocula duę decades vna manu frangũt

De pœna potatorum.

CAP. XXXIX.

Temulẽtia sibi ipsi pœna.

QVIA facilis huius tituli, figureq; appositæ interpretatio aspicientibus ostenditur, exigua interpretatione indigere videtur, cùm temulentus, teste Platone, bis puer sit: ipsaq; temulentia cæde non consequente, pœna est digna, quantò

quantò magis si ea consequatur? Et quia aliqua ratio non admittit, vt quis se inebriet, multominus in exercitu militari, vbi capite, & cerebro, immò ratione turbata, temulentus ignorat, quem armis inuadat, dominum proprium, vel imperterritum hostem: ideoq; hoc loco inusitata impalationis pœna, duobus Massagethis infligitur: quia hominem de ebrietate eos irridentem, interemerunt. Nam omnium maximè vino dediti Massagethæ sunt, manu ob id feroces, vt Parthi: nimio vino frequenter epoto, sunt ore fœtentes, Galli petulantes, Germani rixantes, Gothi rebellantes, ac Finni plorantes: & forsitan ebrius quisq; omnibus his vitiis deprehensus, vti turpissimus, & sordidissimus est, ita digna pœna meretur affligi. Sed hac in parte cùm ferió non agatur, quomodo puniri debeant ebrii, arces & mœnia seruaturi, ac Principem & totam Reipublicæ summam perditurі: verùm qualiter stupidi, ignaui, garruli, nugaces, qui noctem crapulando vertunt in diem, & econtrà, vt celerius compotationes expediant, sint corripiendi: ne cùm dormire, vel potare, vel silere, vel abire noluerint, ad rixas, & cædes, ac homicidia se conuerterint: tunc lege sociorum constituturum est, quòd illum, vel illos successiuè collocent super sedem cuneatam, vt fumibus in altum leuent, cornu bene magno in manibus ceruisia repleto, sedenti dato, vt celerius ebibat, vel anxiè resideat in ea acuata sede, atq; experiatur artem hanc constare legibus ordinatis, & quæ sequuntur in prodigio ventris, & gulæ. Aurea fuisset lex ista, si dudum in Latio tempore portentosorum voratorum, & potatorum ordinata, seruataq; fuisset.

Massagethæ duo ipalãtur.
Ebrii.
Galli.
Germani.
Gothi.
Finni.
Vitia ebriorum
Sedes cuneata potantis.
Ars bibendi legibus constat.

De externis exemplis.

CAP. XL.

ACCEDIT adhuc alius (teste Sabellico in vita Aureliani) insatiabilis, et portentosus orator Phagon: item Clodius, & Albinus autore Suetonio. Præterea Firmus, & Bonosus bibax: de quo (Paulo Vopisco teste) Aurelianus dixit, Bonosum natum, non vt viueret, sed vt biberet. Tandem suspensus, dicebatur non homo, sed amphora pendere: quod & Sabel. lib. VII. Enne. VII. pariter attestatur. Immò Volater. lib. XXXII. cum sequentibus complurima dicit, & ante eum Plin. lib. XIIII. cap. XXII. qui testes sunt, Gothos, Germanosq; reputari excellentiores potatores, & ideò frequentius cæteris gentibus inebriari. Sed nec Ouidius hæc ignorasse videtur, dum ait:

Ille mero somnoq; grauis, titubare videtur.

Et fortè eò vehementius, quò potus ipse calidioribus excitatur incrementis, vt zinziberе, cinnamomo, ac gariophyllis, cum admixtione butyri: quorum omnium infelicissimus venter expectat seditionem, & cruciatum, solo somno, vel abstinentia reparandum. Quid autem Beroaldus Commen. V. Tusc. Quæst. de ebrietate Gallorum commemorat, inter alia sat est vnum adduxisse, quod videlicet, sarti, ac sepulti Baccho, vinum nocturnum edormire non possint, nec orientem solem aliquando, nec occidentem contemplari. Et ita qui corpori seruiunt, nunquàm liberi erunt, donec è medio subtrahantur, quemadmodum iussu cuiusdam Regis Septentrionalis quidam orator illicò suspensus est, cùm diceret se Regibus, & Principibus pro spectaculo gratum fore, quod singulo die escam decem hominum deuorare posset, nec laborem honestum pro vno complere.

Phagon.
Clodius.
Albinus oratores.
Firmus & Bonosus bibax.
Amphora pendet.
Gothi & Germani excellentiores potatores.
Res contrariæ in vno ventre.
Remedium.
Ebrietas Gallorum.
Serui corporis.
Orator suspensus, quia solus multorum escas absumpsit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De turpiſsimis ſpeciebus ebrioſorum.

CAP. XLI.

Mala infinita ebriorum.

PER temulentiam quanta orbi mala illata ſunt, neq; hac exigua pagina, immò nec voluminibus grauium autorum vſquam ſufficienter exponi poteſt. Nec mirum: quia tanta ſolertia præter liberalem vini naturam reperta eſt, vt & arte mutato lătice, calidriſq; ſpeciebus adiunctis, excitetur in homine voluptas inſatiabilis in bibendo: quæ conſuetudinem adauget, & auiditatem, & illa neceſsitatem, vt quantò plus biberit, tantò plus ſitire cogatur, prout Scytharum legatis imputatur: licet Plinio atteſtante lib. XIIII cap. vltimo de Hiſpanis, Gallis, & Aethiopibus loquente) nulla mundi parte ceſſet ebrietas: quæ & has vbiq; ineptias, & operationes habet, quòd hominis mentem mutet, ac furorem gignat, vt nec ſui, nec alterius reſpectum habere poterit in inferendo grauiſsimo damno: quod ſobrietate gubernante, nunquàm attentaſſet. Præterea mille ſcelerum ſpecies, admiſſa ebrietate, immò deteſtanda malorum irritamenta, & turpior effectus, quàm impura imaginatio præmittit, excogitantur, & committuntur: inimica ſcilicet exercitatio, ſcurrilis improbitas, volutatio in cœno cum porcis, fœtidus anhelitus vt cadauerum: inſuper & vomitus cum canibus, viſuſq; vertiginoſus vt hircis. Demum vt verbis Plinii vtendum ſit, alius quantum alicæ quæſierit, tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur, tunc graui producitur marito, tunc animi ſecreta proferuntur: alii teſtamenta ſua nuncupant, alii mortifera loquuntur, redituraſq; per iugulum voces non continent, quam multis ita interemptis: vulgoq; veritas iam vino attributa eſt. Hinc pallor, & pendulæ genæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, effundentes plena vaſa, furiales ſomni & inquies nocturna, portentoſa libido, rerum omnium obliuio, morſq; memoriæ, & abbreuiatio vitæ. Attamen rapere ſe ita vitam prædicant, cùm priorem diem quotidie perdant, alii præſentem, & venturum, lege ſeruata non labaſſe ſermone, nec leuatum vomitione, aut alia corporis parte, optima fide bibiſſe, in hauriendo non reſpiraſſe, neq; expuiſſe, nihilq; ad elidendum in pauimentis ſummum ex vino reliquiſſe, ne fiat fallacia legi. De talibus etiam Plato lib. XXXIIII. pro leuanda turpitudine ebrioſorum, & ſtupidis ineptiis, plurima ſcribit. Præterea poſt eum plurimi clariſsimi viri, indignum putantes, hominem tam pernicioſa voluptate, vel ſordida arte in brutum verti. De arte bibendi extat cuiuſdam Germani Vincentii Obſopœi, opus elegantiſsimo carmine conſcriptum.

Voluptas inſatiabilis.

Ebrietas nulli bi in orbe ceſſat.

Ebrietatis vitia

Volutatio in luto cum porcis

Ebrietas perdit qd' alcæ quærit

Somni furiales.

Dies perduntur

Plato vehementer ebrios carpit.

Liber de arte bibendi.

De Perſo-

De Perſonatis, ſeu Maſcharis.

CAP. XLII.

NON breuis, aut exigua huius figuræ interpretatio fieret, ſi ſtultorum hominum laruas (Italicè Maſcharas appellatas) tempus, aut pudor, tanquam vaniſsimam curioſitatem admitteret extendendas: immò nec carri, nec nauigia ea volumina euehere poſſent, quę orbe condito in hac materia ad refrenandam hominum ſtultitiam iudicio ſapientum ſunt conſcripta, adeò q; ferè quęuis natio, Latina, Græca, & Barbara, ſicuti peculiaribus eſt obnoxia vitiis, & (vt dictum eſt) inebriari ſolet, ita & malorum vſuum fideles conſequitur increpatores. Cùm autem frequentius quàm vtilius, etiam à magnis hominibus ex me quæſitum fuerat, an maſcharis vtantur duriſsimi incolæ Septentrionis. Sed reſponſione habita, facilè norunt, ſtultorum eſſe infinitum numerum: ideoq; ibidem in ſuo genere & numero ſtultitiam fore ampliatam: & forſitan eò ſimplicior, ac purior, quò ſignis cœleſtibus Cynoſuræ, Caudæ bouis, & ſimilibus, in omni groſſo edendo ſpectaculo ſunt ſubiectiores, quemadmodum aliis maiori verſutia, & fatuitate præditis euenit, qui calidis regionibus ſunt viciniores. Igitur cùm depictæ, ſubtileſq; maſcharum facies, ob artificum inexperientiam, in Aquilone fieri nequeunt, nobiliores fatui atro ſerico faciem obnuptam variato corporis veſtitu, ſuperadditis aureis zonis, & argenteis cingulis, voce mutata, amicis ſcrutandam oſtendunt: eorumq; exemplo reliqua fatuorum turba diuerſitate formarum (Ouidiana Metamorphoſi deſcriptarum) furit & inſanit, præcipuè tempore Bacchanalium ſocietatum, quo vnicuiq; iuxta ſuam conditionem pulchrius fore videtur in ſuo genere inſaniendum: vt laniones in cornutis boum, caprarumq; capitibus, voce eorum ſimulata, vel ſuillo grunnitu: ita & piſcatores retibus extenſis, vt monſtrent piſces: & ſic de reliquis cunctorum ciuium exercitiis, alacriter fieri ſolet. Soloq; ſex dierum ſpatio ante initium quadrageſimæ de permiſsione magiſtratus hac vtuntur licentia, & libertate. Neq; genus hominum inter laruatos maſcharos eſt, quod petulantius turpitudine fœminearum imaginum ſe veſtit, quàm exotici pictores: qui etiam extra hoc tempus laſciuas mulierum formas turpitudine aperta depingentes, odio, & oſtentui habentur incolis: qui nunquàm hac inſpectione

Carri aut nauigia ſtultis non ſufficiunt euehendis.

Queſtio frequęs

Signa cœleſtia.

Imagines ſubtiles rarę.

Zonæ aureæ & argenteæ.

Laniones.

Maſchari ſex diebus inſanire ſolent.

Pictores exotica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cynica Diogenis secta odiosa.

Caro ꝓpria satis pores est in hois ꝯditõe.

letantur. Sunt enim pudore bono, & verecundia casta firmati, vt nunquàm hanc Diogenis Cynicam sectam sequantur. Miserrimi ergo arbitrandi sunt in aliis terris, qui supremam quasi voluptatem habent in inspectione nudarum imaginum fœminei sexus: quasi interior caro non sufficeret in deniciendo homine in mille tentationes, fragilitate sua tandem collapsuro, nisi & externæ augerentur prouocationes.

De diuersis modis coquendi salis.

CAP. XLIII.

Modus coquendi salis.

Norwegiani.

VAM varius, & inusitatus modus coquendi salis seruetur apud Septentrionales populos, sequentibus indicijs exponetur. Norwegiani littus Oceani inhabitantes, sal decoquunt, findunt cauantq; longissimas pinus, vel abietes, restibus fortissimis, quasi circulis eas iterum numero sufficienti resartientes: atq; saxis alligatis, illas in profundum, fora minibus in arborum extremitatibus, vt salsior aqua ingrediatur, relictis, immergunt, canale propius quò potuerint, iuxta littus pluribus officinis extructis ohfirmantes, vnde aqua è profundo ingesta, extrahi possit, atq; in caldare suppositio igne lento transfundi, decoqui, & in sal conuerti. Quod hyeme coquitur, firmius est æstiuo salequia hoc molle, & fluidum: aliud verò asperum reperitur. Et licet in hoc regno Norwegię tam ad domesticum vsum, quàm quæstuosum extrancorum lucrum conficitur, & emittitur: tamen ita insulsę sunt carnes, & pisces, vt vel opera data id fieri credatur, vel tanta inclementia cœli syderumq; videatur, vt nusquam non semiputres habeantur. Apud Sueones verò, siue Suecos, & Gothos, nulla fit decoctio salis: non quia è fundo maris extrahi non possit aqua salsa, sed quia gens aliis rebus abundans, facilius exoticum sal comparat, quàm superfluis expensis id decoquat in littore suo. Aduentu enim grandium nauigiorum Hollandię, ac Germaniæ ab Hispanicis, & Gallicis, ac Britannicis portubus, Vlysbonico præsertim & Hiouaso portu, sal acceptum iusto pretio venundatur. In Polonia verò montes prorfundissimi salis sunt, præsertim in Vielisca, & Bochna: vbi videndi causa M. D. XXVIII. quinta Ianuarii, transcensis I. scalis fui, & vidi in profundioribus locis laboratores nudos, ob calorem, ferreis instrumentis eruere opulentissimum thesaurum salis,

Aqua salsior in fundo maris.

Sal hy male firmus æstiuale mollius.

Carnes semiputres in Norwegia frequentius habentu.

Sal exoticum.

Montes salis.

Vielisca, & Bochna.

Loca ꝓfundissia

Minera salis opulenta.

salis, veluti aurum, & argentum ex mineris inexhaustis. Vidi etiam, & allocutus sum pulcherrimam ac prudentissimam virginem Heduigem, optimi Regis Sigismundi primi filiam, omnibus prædictis diuitiis meliorem, & sublimiori imperio digniorem. Aurum itaq;, argentum, & reliquas res pretiosas cuncti immensurabiliter arripere cupiunt: sed nemo est, qui non desiderat salem inuenire: & merito, quando isti debet omnis cibus, quòd poterit gratissimus æstimari.

Heduiges pulcherrima virgo.

Salis sapor necessarius cibis

De difficultate aduehendi salis in Aquilonaria regna.

CAP. XLIIII.

AT vbi inciderint maritima bella in Balthico mari, vt defectu salis videantur ab hostibus premi posse Septentrionalia regna, tunc arte quæsita domesticum sal conficiunt, ne ea penuria suam libertatem subiiciant inimicis. Vt tamen id expeditius, etiam ad perpetuum lucrum, continuè efficerent incolæ Norlandiæ, id est, Septentrionales, R. D. Io. Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, charissimus frater & antecessor meus, alias M D. XXIII. Hadriani VI. Pontificis legatus, & demum Electus, euolutis duobus inde annis, Vpsalensem diœcesim visitans, propriis suis sumptibus, emptis scilicet & datis instrumentis vbiq; sufficientibus, modum & artem ab expertis acceptam, ꝓcipuis in locis aptioribus incolis communicauit: quibus extunc, & in perpetuum necessario salis beneficio, quacunq; imminente hostilitate, liberè & facili labore vti possent, prout etiam in aliis eius voluminibus, & vita, ac actis, in Vpsalensi Metropoli ostendetur. Sed inexplebili auaritia quorundam mercatorum Regiæ ciuitatis Holmensis, eo compendio quæstum habentium, fusurris interpositis prævalente, subitò in publicam ruinam corruit, quod tam prudenti consilio, & paterna benignitate, ac insigni liberalitate, ad publicam vtilitatem synceriter fuerat institutum. Nec minor seditiosorum hæreticorum Lutheranorum liuor, & furor affuit: qui vt scelera propria, rapinasq;, & horrenda sacrilegia impunita committerent, & defenderent, omnibus modis suadebant, & prævalebant, vt pater patriæ pro bono opere vel lapidaretur, vel in exilium (prout factum est illicò) extruderetur: in quo XX. annis exactis, in æterna patria perpetuò consolandus, Romæ M. D XLIIII. moriens, ad superos est vocatus. Quocirca aliquando adhuc prouidendum erit, ne similes, vel fortè peiores ciues, in Deum contumeliosi, in Principem tacitè rebelles, & in publicam salutem & vtilitatem crudeles, sic propriis inhærent commodis, vt successiuis annorum curriculis regnicolas tantis naturæ donis & bonis, in propriis prouinciis & domibus priuent, & diuitias astuto commercio partas, ad regni hostes (prout sæpe compertum est) emittant.

Sal domesticũ fit tepore belli

Io. Magnus archiep. Vpsalensis, modum et auxiliu prę stitit salis conficiendi.

Auaritia destruit quod liberalitas præstat.

Io. Magnus Archiep. mortuus Romæ.

Ciues pernicioſi euertunt rẽpub.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De maxima copia butyri.

CAP. XLV.

Abundãtia butyri.

TRANSCVRRENDO singulas prouincias Septentrionalis plagæ à 52. vsq; ad 84. gradum eleuationis poli Arctici, vbiq; propter fertilissima terrarum pascua, & armentorum abundantissimos greges, maximam butyri copiam reperire licebit: non tamen æquali virtute, tum propter salis varietatem, tum etiam propter floridiores, ac tenuiores herbas, longè à seinuicem distantium prouinciam nutritiuas. Vbi enim pascua sunt grossiora saleq; butyrum conditum grossiore, eius efficaciæ non est, vt alterius condiri in pascuis herbarum minutarum. Modus tamen conformis est omnium regionum, vel sale grosso, vel tenerrimo & candido, multa magnorum vasorum millia negotiatoribus vltramarinis vel pretio, vel rerum commutationibus, nisi Regio edicto (instante, vel flagrante bello) prohibitum fuerit, distrahendi vel venundandi quemadmodum in annona, lardo, atq; aliis necessarijs nuttimentis, ne hostibus afferantur, cauere solet. Insula præterea est Meridionalis Gothiæ, Oelandia appellata, vbi aeris salubritas cum pinguis aruj fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas: quarum pastu vaccarum turba faginata, lactanta salubritate conficit, vt quibus multa medicorum auxilia vel consilia prodesse nescirent, solus videatur potus ille è butyro expressus, optabilem afferre sanitatem: hocq; butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus salubrius, appetatur.

Prouinciæ distantes.

Modus idẽ condiendi butyri

Butyræ venũdat infinita quantitate.

Oelãdia de qua supra 2. lib. cap 23 plura dicuntur.

Butyræ Oelãdẽse salubrius.

De magnitudine, & bonitate caseorum.

CAP. XLVI.

Longobardi è Scandiana pẽinsula ꝓfecti.

SI Parmensis, aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum de magnitudine, multitudine, ac vtilitate caseorum vbiq; commendari poterunt, profecto origini suæ natiuæ, scilicet Scandianæ peninsulæ, & præcipue regioni Vestrogothorum

Vestrogothi.

Vestrogothorum in regnis Septentrionalibus, gratias sunt actureæ. Hi enim Vestrogothi super omnes incolas Aquilonares maximam commendationem obtinent, quòd nulla gens illis similis est in confectione caseorum: quod prouenire videtur ex vberrimis pascuis: in quibus & militares equi fortes, alti, & robusti, boueſq; proceri innumerabili multitudine procreantur. Caseos itaq; tam magnos plerunq; conficiunt, vt duo valentes viri vix vnum ad breue spatium deferre possint. Virorum tamen manu & arte nunquàm fiunt, sed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adductâ lactis multitudine, ęstatis tempore in domo volentis caseos coagulare, confluentes, magnis caldaribus lac calefactum adhibito coagulo ligneæ formæ, quadrangulari præcipuè, imprimunt, caseoloſq; alias sole acreq; siccatos, in particulas comminutos, eidem lacti quasi feruenti imponunt, veluti fit in grandibus muris, qui lapillorum & cementi infusione compactiores exurgunt. Nec vir quispiam huic operi fœminarum interesse meretur, etiam si precibus hoc impetrare conaretur. Habent enim sortissimæ mulieres illæ diuisa exercitia domestica seorsum à maritis, in quibus illi sese nunquàm intromittunt, vt nere, texere, panes & ceruisiam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac vestire, lectoſq; & tegmina aptare, & agnellis, vitulis, aliisq; minutulis animalibus prouidere: vbi viris grauiores incumbunt labores, vt agros colere, messes triturare, equos domare (quod & fœminæ plerunq; faciunt) arma acuere, atq; sepes agrorum, aratraq;, & agros disponere. Ostrogothorum verò casei lacte pecorino in maxima multitudine formati, mira commendantur bonitate: ita & superioris Suetię, præterquàm apud Helsingos, & Noruegianos: qui caseos quasi putres habentes, vermium scaturigine, & repletione visa, lętantur in eorum bonitate: immò exesa interiori substantia, eorum corticibus loco clypei, instar indurati corii, vtuntur in bellis. Estq; caseorum laudatissimus sapor apud Finningos, qui conspicuos eos multorum millium pondo faciunt è lacte caprino: quibus laudem augent, & saporem, submisso paululum myrtino fumo, vt sine vermibus seruari valeant ad plures annos, præsertim in obsidionibus (vt prius dictum est) castrensibus tolerandis. Meminit Plin. lib. XI. cap. XLIII. Soroſtrem in desertis caseo vixisse viginti annis, ita temperato, vt vetustatem non sentiret. Apud Septentrionales scilicet Vestrogothos, naturæ beneficio ita temperati sunt, vt aromaticis speciebus ad senium vergentes, redoleant cum gratissimo sapore. Talibus etiam vtuntur nautę, dum tempestatibus, ne alia coquant, arcentur ab igne.

Magnitudo caseorum.

Casei conficiuntur manu et arte mulierum.

Modus formandi.

Exercitia mulierum & virorũ distincta.

Caseo Ostrogothorum.

Caseo putres.

Clypei ex caseorũ corticibus

Caseo Finnorũ optimi.

Remediũ ne caseo putrescant.

Soroſtres 20. annis temperato caseo in deserto vixit.

Cibus nautarũ in tempestate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ponderibus, & mensuris.

CAP. XLVII.

Gens plurima mesuras ignorat.

DICTVM est superius de ritu Bothnienſium, siue gentis Lapponum, quomodo syncera fide & æstimatione numeros, pondera, & mensuras ignorantes, in rerum commutationibus viuunt: hic verò Suconum, Gothorumq; modus ostendetur, quo tutius viuere, & iustius mercari videntur: & hoc quia vicinores sunt hominibus alienigenis, vt sunt Dani & Germani: qui ab Australioribus Hispanis, Gallis, Flandris, & Hollandis siue Batauis nimis acutam literaturam, & negotiandi astutiam (vtinam sine fraude) didicerunt. Rebus ergo communioribus distrahendis, numerus, mensura, & pondus deputantur: numero scilicet pelles pretioſę per modum decadum dimendendæ, sicut & species quorundam piscium, Stoefisck appellatorum: de quibus infrà de piscibus multa dicentur. Immò & numero vasa, last, & cast halecum comprehenduntur, vt etiam vorda mulorum marinorum, et lapidum coctorum, ac lignearum tabularum, & trabium pro ędificiis erigendis. Mensura plurimum vtuntur frumentaria, sed lege distincta, vt alia, eaq; minor sit ciuibus & oppidanis, ob lucrum quærendum pro solutione tributorum, & muris fortificandis: sed maior rusticis ad diuendendum: & hęc superessluens fit in omnium frugum venditione. Pondere autem in omnium metallorum emptione, vel venditione, vt est argentum, cuprum, ęs, ferrum internum, stannumq;, & plumbum aliunde allatum, vtuntur: & vtinam hoc infelici Lutheranorum hæreticorum tempore, versum non fit in statheram dolosam, & præcipuè in pondere florenorum, vt superius lib. VI. de falsis monetis est ostensum. Pecuniæ ipsæ quamuis vsu celeberrimo viles esse videantur, scrutandum tamen est (vt placet Cassiodoro lib. I. de sententia Theoderici Regis Gothorum quanta à veteribus ratione collectę sunt. Sex enim millia denariorum solidum esse voluerunt, scilicet vt radiantis metalli formata rotunditas ętatem mundi, quasi sol aureus, conuenienter includeret. Senarium verò, quem nō immeritò perfectū docta diffinuit antiqtas, Vnciq; qui mesurę primus gradus est, appellatione signauit,

Mercatura discretior i ponderibus & mẽsuris.

Numerus.
Pondus.
Mensura.
Pelles.
Stoefisck.
Muli marini.
Mensura ciuica minor in vendendo.
Pondus.
Argentum &c.

Pecuniæ examinandæ.

Solidus.

Vncia.

quoniam

quoniam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. Meritò ergo libra dicitur, quę tanta rerum est consyderatione trutinata. Ideò eam violans vt crudelis hostis, & veritatis oppressor, meritò est puniendus: quia cuncta turbantur, dum ponderis, & mensuræ integritas cum fraudibus admisceatur. Hęc ille. Quod verò congelatum est, vt in carnibus, piscibusq; deprehenditur, recta æstimatione vendentis & ementis, consensu bono acceptatur, ne pondere ematur glacies inclusa. Graue etenim scelus iudicatur, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis iustitiam non habere, aut pondus euanescens inter grauia computare: quia omni tempore & loco congruit, ne alter alterius lætetur incommodo.

Libra.

Violator põderũ vti crudelis hostis punitur

Res cõgelata çstimatione pẽsatur.

De Textoribus, & Pictoribus.

CAP. XLVIII.

EXTVRIS lineis laneisq;, Aquilonares fœminæ miro ingenio callentes, incumbunt, exceptis Lapponum mulieribus: quæ ex neruis animalium (vt alibi dictum est) confiiunt telas, & de pellibus diuersarum bestiarum accommodas vestes: quia in ea regione extrema, linum non crescit, neq; oues gignuntur. Vbi verò in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, vt opus in medio Latio ingeniosè contextum iudicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cœlestini coloris pulcherrimè elaboratum: quale demum Italiam, & Romam ingrediens, quasi vna manu reperi ad similitudinem illius omnimodè per texturam factum, & ordinatum, hoc solo discrimine viso, quòd vti Romanæ fœminę, vel potius viri, textores sunt ingenio viuaciores: ita & in opere manuum reperiuntur subtiliores: & fortè quia exemplaribus insignium pictorum vtuntur, vbi mulieres Aquilonares ex floribus, iridę, aut frondium vmbris super aquas sole splendente reflexis, excipiunt formas. Retiaria tamen intexta filorum opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facilimè reliquos orbis artifices videntur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio, etiam illustres personæ ad euitandum otium, quasi hæreditario decorum ornatui præcipua subtilitate intendunt. Aedes enim diurno vsui deputatas,

Officiũ fœminarum.

Vestes è neruis confectæ.

Similitudo texturarum.

Ingenia Italica cæteris viuaciora.

Retiariũ opus lini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Spraangning. candidissimo illo opere retiario, quod Spraangning vocant, totaliter, etiam sub tectis, perpetua communicq consuetudine exornant, exceptis proceribus, fericeis pannis ornantibus palatia sua: & hoc quoad thalamos, & ornatum illustrium fœminarum, ac nuptialium festiuitatum.

De ædibus magnatum diuersitate armorum exornatis.

CAP. XLIX.

Ornamenta armata.

INTER alios ædium ac palatiorum ornatus, nobiles ac illustres viri, distinctas à legitimis coniugibus suis mansiones habentes, parietes ferreis thoracibus, galeis, brachiariis, ac manicis micantibus longo ordine fulciunt, & exornant: etiam loricis, frameis, scutis, & arcubus chalybeis, haud remotè pendentibus à prædictis, præter vetera armorum genera, quæ ex Gellio clarissimus doctor Brunus VI. lib. De seditiosis cap. VII. adducit, sursum ad omnem defensionem, quoties opus fuerit, custodita: vt sunt hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, spari, rumigeri, faces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, cateiæ, rumpheæ, scorpius, scibones, flices, veruta, enses, sicæ, machæræ, spatæ, lingulq, pugiones, climaculæ. Verruntamen fatendum est, quòd ad omnem vel ædium, vel corporum ornatum ac vestitum pertinentes pretiosos pannos, tam laneos quàm fericeos, quæstu negotiatorum Germaniæ, interueniente pecunia, vel rerum commutatione, sortiuntur. Ast vbi grassantibus in mari vel terra acrioribus piratis, vel prælijs, pannos huiusmodi pretiosos non obtinent: tunc deaurato, argentato, & margaritarum ornatu splendidius, quàm fericeo incedunt. E patria enim lana, etsi pannus non ita subtiliter, vt exoticus à Flandria, vel Anglia importatus, conficitur: tamen illum non despiciunt fortissimi milites, ac nobiles viri, dum duro ferro frequentius, quàm molli & delicata lana corporale munimen attendunt. Nullum enim proditoribus ad illudendum principibus in certamine positis, aptius indicium est, quàm hostibus significare, quo vestitu, armis, vel equo colorato sint euecti, quemadmodum maximus Gothorum princeps Acho Hanson rubeo holoserico (morbo Gallico laborans, & pugnans) indutus, atq à veteri suo familiari Dano, Lassefrost dicto, proditus, & lancea transfossus interiit, ac plericq spectabiles duces eius familiares. Ita & Antonius Imperator, dum fericeis, Phœniceisq vestibus (despecto Romano panno) indutus, præliando incederet, infelicissimè commemoratur periisse.

Genera armorum.

Genera vestium

Lana Anglica. Flandrica.

Vestes singulares in prælio periculosæ.

1510. Antõinus Imp. periit indutus fericea veste.

Adhuc de Pictoribus Aquilonarium regionum.

CAP. L.

Pictores rari in Aquilone.

QVANTVM ad pictoriam artem attinet, rari sunt in toto Septentrione exquisiti, vel excellentes pictores: non quia ingenio carere credantur, sed quoniam ad artem non aptantur. Naturali tamen ingenio ita quidam pollent, vt pura simplicitate picturarum, quasi monstrando elucident apertissimam historiæ, vel rerum proprietatem: vti celebris, ac clara memoria adhuc habetur de quodam Augustino Vastenensi: qui tam deuota, quàm admiranda spectacula de passione CHRISTI, & sacris mysteriis circa annos Domini M. D. vbiq arte, & pietate florens, & moriens reliquit. Habeo tamen pro verisimili, quòd hac corrupta ætate sensati principes illarum regionum, vt in structuris sunt magnifici, ita & in hac arte, & honestis imaginibus inspiciendis, potiusquàm in turpibus admittendis, sunt animati, exemplum à gloriosis Regibus veteris æui trahentes: qui virtutibus heroicis, ac clarissimis rebus intenti, nusquam deprehenduntur nudas hominum imagines, præsertim mulierum, quacunq excellentia depictas, & suis aspectibus præsentatas admisisse, vel vt eorum subditis ostenderentur, sub pœna permisisse. Admirabili etenim verecundia populus earum frigidarum regionum, & castitatis obseruatione tenetur, vt ne signum quidem appareat, vnde excitari poterint ad brutalem lasciuiam, & commixtionem: qualem vt Lutherani hæretici omnium impurissimi statuerent, nudas, turpesq figuras connuente superiori potestate, sub excellentia picturarum, & admiratione artis introduxerunt: quæ licet plures honestas personas turbârunt, nunquàm tamen naturalem pudorem in gente castis moribus instituta, extinguere valuerunt, immò nec impio ferro, flamma, vel exquisitis torturis pudicitiam violare mulierum, aut oblatione munerum euertere castitatem, quemadmodum superius lib. V. in aliquot capitulis versus finem reperitur ostensum, & sequenti lib. cap. IIII.

Nudæ mulierũ imagines quasi infames pictureq habẽtur in Aquilone.

Impudicæ imagines constantes nõ turbant

De admirabili effectu excellentium picturarum.

CAP. LI.

CVM autem multa sint in disciplinis & artibus, quę nullis præceptis edoceri possunt, immò etiam vix ea propriis verbis exprimi, quæ magno ingenio sublimes viri, alta cogitatione, diurnoq vsu adepti sunt: ideoq recurrendum est ad intimum eximiorum pictorum opificium, qui animi affectus penicillo, vmbra, lumine, ac colorum varietate rectius exprimere, & tutius patefacere possunt. Non enim satis est, pictorem corporum tenus laborare, sed animi quoq sensus, vt exprimat omni cura, omniq diligentia innitatur oportet, quemadmodum plurimi (teste Plinio) aliiq artium inuentores, excellentes

Pictoq ars.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pictoꝝ diuersitas.

Picturæ vtilitas

Imagines B. virginis i Septentrione pulchrę

fuisse commemorantur, ita vt alii, quales foris apparerent homines: alii, quales intus viderentur, in affectu declararent: alii lineamenta membrorum: alii gratiam, vestitus: nullatenꝰ eisdem adhibuisse probantur. Immò alii tanta arte penicillorum agilitate imagines statuunt, vt nihil illis præter spiritum desit, prout bouem viuum ad aspectum pictæ bouis asseritur mugiisse, & pictis vuis nonnullos fuisse deceptos, a uescꝰ ad pictam speciem sui generis excitatas. Pictura quoꝙ gratiam, & delectationem habens, prꝰteritarum rerum memoriam seruat, rescꝰ gestas ante oculos prꝰfert. Quinetiam recordando picturas obliuiosi, bona deperdita recolligere solent. Verùm vt sacris rebus suus honos attribuatur, aliquot diuꝰ Virginis imagines adeò perfecta arte, partim depictas, partim sculptas in Gothicis oris adesse perhibeo, vt ad eas intuendas multi deuotissimi homines non grauentur XL. dietas, vel amplius, hilariter à Nidrosia Noruegiæ metropoli, ad Vastenum Ostrogothorum nobile oppidum, diuæ Birgittæ veterem mansionem, peregrinantes: vnde ad propria reuertentes, magnalia Dei enarrant, atꝙ ex visis imaginibus, quasi viuentibus, plurimos confortant bonos, & reuocant à via pessima malignantes.

LIBRI XIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE VARIIS CONDITIONIBVS AQVILONARIVM POPVLORVM.
LIBER XIIII.

PRÆFATIO.

Scandiana peninsula alter orbis æstimatur.

MIRARI quispiam non debet, in amplissimis Septentrionalium terris, præsertim peninsulæ Scandianæ (quam Plinius, ob incompertam magnitudinem, alterum orbem, & Iordanes, ac Paulus Diaconus vaginam, siue officinam gentium appellant) diuersitatem fore habituum, ac vestimentorum, pariter & morum, ac conditionum, circa incolarum conuictum, & cohabitationem aduentantium alienigenarum, ac iudicia vtriusꝙ, & quàm syncera tranquillitate veteribus institutis olim adhærentes, singuli concorditer viuere dicebantur, vbi nunc crescente discordia, pauciss imi sua sorte contenti videntur: in quo rursus mirandum non est, dum eò processit astuta hominum pernicies, vt quisꝙ suæ destructionis factus sit artifex ingeniosus, foris scilicet habitu discissus, & intus in mente corruptus: foris legibus parère simulans, & vbiꝙ disseminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad vltimum infamia plenus, & omnibus odiosus è vita discedet.

Cõcordia vetus

Pernicies astuta cuncta subuertit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De diuersitate habituum.

CAP. I.

Diuersitas habituum.

LONGE aliter olim vestitus in Septentrionalibus regnis, & populis, quàm nunc est, formatus erat, præsertim in exteriori, interioriq; ornatu mulierum. Exteriori inquam, quia vetusto tempore illustres fœminæ tunicis vtebantur, ad pectus & brachia strictissimis: sed in extensione fimbriarum monstrosa videbatur longitudo, adeò vt vix vna sufficeret ancilla in fimbriis huiusmodi comportandis: quæ etiam in hoc abusu aliqualiter dominæ suæ conformabatur. In capitibus verò subtilissimis pannis lineis, negotiatorum quæstu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, sub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretiosis intextas, secundum qualitates sturpis, & opulentiæ portabant: ad vmbilicum verò pro cingulo, vel zona, aureis filis contexta, vel fusa, extensaq; in longum aurea, aut argentea lamina, latitudine duorum digitorum, vtebantur. Reliquæ mulieres latissimas habebant manicas, sed has in medio cuneatas, ac argenteis, vel deauratis nodis quasi tenaculis clausas. Prætereà capitis ornamentum erat de panno rubeo superius strictum, ac cuneatum, similiter argenteis nodis claudendum, vel aperiendum: & hæ quoq; coronis deauratis sub lineis pannis, valde subtilibus, ornabantur: & vti earum togæ, præsertim nobilium, pariter & plebeiarum (excepto valore panni) erant strictissimæ, ac breuissimæ: ita vrbanarum longissimę, deauratas & quadratas in anteriori parte laminas, à collo vsq; pedes super fimbriis ex vtroq; latere dependentibus, habentes. Vestis autem scapularis, qua hic virgo induta conspicitur, ipsam pudicitiæ, castitatisq; obseruantiam designat.

Fimbriæ monstrosę.

Ornatus capitũ

Aureæ coronę.

Zona aurea.

Manicæ cuneatæ.

Tegumentũ capitis.

Togæ breuissimæ.

Togæ latissimę

De pudico

De pudico virginum ornatu.

CAP. II.

Habitus virginum pudicissimus.

VIRGINVM autem ornatus in pretiosis, & amplissimis aureis, vel deauratis coronis, in capitibus erat: & pro pudicitiæ custodia, à collo antrorsum retrorsumq; dependebat sericeum, vel lineum candidi coloris pallium: quale nunc religiosi Scapulare, vel Patientiam nuncupant: quo habitu, vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine incedendo, vel conuersando, cum admirabili modestia & verecundia (visu, vel colloquio virorum nusquam, nisi parentum licentia permisso, vtentes) dirigebant. Tantaq; inerat eis pudicitia, vt vix rogatæ virum publico in cœtu, donec coniugali vinculo stringerentur, raroq; tunc, inspicere vellent. Adeò casta celebritate oculos vbiq;, etiam à licitis, refrenabant. Surgente demum tempore spurcissimæ hæresis Lutheranæ, monstroso vitulo vaccæ partu in agro Vittembergensi, Ducatus Saxoniæ, edito, anno M. D. XVII. præsignatæ, qua vbiq;, & ferè in omni regione frena pudicitiæ laxabantur, mores corruptissimi exinde secuti, præsertim fœminei sexus in visu, lingua, habitu, gressu, tactu, & denicq; omnibus impudicitiæ signis: quibus ostendunt se lasciuas, garrulas, procaces, & nugaces, ita vt exigua differentia à lupanari reperiatur, & præsertim vbi materfamilias est corrupta: quam tota familia in omni scelere imitari consuetit. Olim glauci coloris vestitus, quasi portentosus in Aquilone videbatur: nunc verò & ille tanquam splendidior, & aliæ petulantes vestium scissuræ, exotica vanitate admissæ, signum infallibile scissæ castitatis & pudicitiæ ostendunt: quales superuacuę vestimentorum rimę, nunquàm, nisi ab infamibus mulierculis, originem & abusum susceperunt, & continuârunt. Quid obsecro Reginæ, Ducissæ, & ita de reliquis, vanissimus ille vestitus ad ostentationem, & impuritatem, ac perpetuam infamiam, à scurris, nebulonibus, ac meretricibus solicitè quæsitus, repertus, & continuatus, præter venturę senectutis lachrymas lasciui habitus, vt eternę gratiæ pulchritudo reparetur, desere posit?

Frenum virginale.

Oculorum cassa celebritas.

Vitulus monstrosus.

Mores corruptissimi fœminarum.

Materfamiliás

Color glaucus.

Inuentio vestiũ incisarum.

Lachrymæ senectutis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De nuptiis Illustrium, ac Nobilium personarum.

CAP. III.

Cõsyderatio parentũ erga conjugedos filios

Cõditiones notabiles.

Eruditio literæ perficit nobilitatem.

Literæ gloriosa notitia.

Qualitates optimæ.

Spõsæ virtutes.

Ornamenta matronarum.

Margaritæ in auribus nuquam

Reges Indorũ.

NVPTIAE illustrium, ac nobilium personarum, magnis, & claris, ac arduis conditionibus vetustissimo more gentis, & generis celebrari solent. Inprimis vt prouidi parentes vtrobiq; mores, & vitam ingeniosa charitate, & sagacitate consyderent coniungendorum, scilicet an sponsus tali claritudine & conspicuitate genitus sit, vel ad uitæ virtuti & strenuitati comparandus, aut optima opinione illustrior aliquando euasurus. Item an vir patiens sit in aduersis, moderatus in prosperis, & quod difficilimum potestatis genus est, olim rector sui. Prætereà an in eo sit eruditio literarum: quæ naturam laudabiliorem in eximia virtute reddit, quia per eam prudens inuenit, vnde sapientior fiat. Item bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: & inde Princeps accipit, quomodo populos sub æqualitate componat. Nec enim aliqua in mundo potest esse fortuna, quam non augeat literarum gloriosa notitia. Hinc rectè iudicare poterit, bonum sapere, diuina venerari, futura cogitare iudicia: hinc admonitio proprii, & alieni honoris eminet, vt iustè, & piè viuat, atq; hospitalitate promptus, & commiseratione benignus euadat: & ita de reliquis boni viri virtutibus ostensio fiet. Quæ etiam bona suo gradu in ipsa sponsa, tanquam eximiori ornatu, & coniugali consortio copulanda, requiruntur, vt quasi ex duobus luminibus vnus generetur, & seruetur aspectus, atq; honorabilius paritate morum valeant viuere, qui similitudine bonæ institutionis fuerint eruditi. Vera autem ornamenta matronarum, non vestes, sed pudicitia (Pythagora teste) æstimantur. Nec visum est vnquam in Septentrionalibus regnis, vt mulieres pendentibus margaritis in auribus ornarentur: quia ibi turpe in fœmina, turpius in milite, & turpissimum in Principe reputaretur. Insuper & fatuus diceretur, & esset, qui labiis gemmas, aut margaritas pro ornatu alligaret, prout Petrus Martyr in descriptione noui orbis meminit, videlicet quòd Reges, & magnates Indorum in populo talem ornatum certatim gestant in labiis suis.

De rigore

De rigore pudicitiæ, & armorum interpretatione.

CAP. IIII.

Custodia pudicitiæ.

Thira.

Dos datur à maritis.

Dos ad qd datt

Hasta.

Cõnubia prima ex raptu.

Hasta Iunõi cõsecrata.

Framea.

Scutum.

Hasta ꝓicitur extra fenestrã.

Euctus optimus coniugiorum.

Vna fœmia nubens infinitam strage auertit.

IRA etiam est, & pertinax Aquilonarium fœminarum fuę pudicitiæ custodia, vt etiam admisso honesto coniugio certis temporibus refrenent amplexus, ea scilicet constantia, vt in toro interpositione districti gladii mutuum sibi coarctent congressum, veluti Saxo de quadam Thira Regis Angliæ filia meminit, & insuper de singulari castitate multarum virginum illius æui, prout & superius in finalibus capitulis lib. V. declarabatur. Nuptę tamen à maritis obtinent dotem, veluti hæc Thira regnum Daniæ, teste eodem Saxone in vita Gormonis Impii. Sed quomodo hæc possessio exigui temporis fieri potuerit, ipse autor declarat. Dos quidem à marito offertur, sed non ad muliebres delicias, aut nuptæ nuptæ comptum, vel fastum: vt significatione interuenientium armorum in nuptiis declararetur, ꝙ (sicuti in hasta, quę signat prima veteę connubia olim fuisse violenta ex raptu) etiam vxores fortibus & bellicosis coniunctæ, seuerum & minimè effœminatum, sed virilem cultum magna operando probarent. Nam & hastam Iunoni consecratam esse veteres Romani existimabant, & eius statuæ vt plurimum hastæ innixæ cernuntur. Hasta etiam significat nuptias olim ferro diremptas: framea verò, & scutum, vt fœminę meminisse debeant ex illustri, seu nobili stirpe (vt eam communiter cum marito defendant) prodisse. Hisq; consummatis cum pactione dotis, hasta solẽni ritu eiicitur extra fenestram palatii nuptialis, in signum mutui fœderis, & perpetuæ cohabitationis. Forma deinde honesta, & mox probitate mulier, à viro diligitur, & virtute progrediens, amabilior retineturi quo plerunq; euenire solet, vt talium coniugali amore & consortio, inextricabiles bellorum lites, & liuores, rapinæ, cædes, & denicp infinita mala citius excidantur, atq; ad pacem redigantur, quàm si multorum millium strage dubio Marte, & certo incommodo decernerentur: & hinc emergit pax stabilis, pretiosior cunctis opibus, quemadmodum in noua historia Gothorum Sueonumq; charissimus frater & antecessor Io. Magnus Archiepiscopus Upsalensis, de S. Olao Rege Norvegię, & filia Olai Scotkonung Regis Gothorum & Sueonum, prouidè factum fuisse testatur.

De ritu Regalium nuptiarum.

CAP. V.

Regna Aglonaria distincta

Principes inuitantur ad nuptias.

Insignia regum

Præsumptio detestabilis hæreticorum.

Dauid vnctus ẽ

QVIBVS autem pompis, & ritibus Regales nuptię in Septentrionalibus regnis fieri soleant, cùm distincta sint regna, Daniæ scilicet, & Norvegiæ à Sueonibus, & Gothis, ne magnificentiæ cuiquam earum regionum honoris amplitudinem denegasse videar, satis solidè asseri potest, eas nuptias insigni celebritate per multos laudabilesq; ritus, ac inæstimabiles sumptus, inuitatis cunctis vtriusq; sexus suarum, vel vicinarum regionum principibus, solete fieri. Insuper ꝙ Rex, Reginaq;, si adsit, ab Archiepiscopo, & Episcopis sanctæ Sedis Apostolicæ communione habentibus, Dei inuocata benedictione, in singulis regnis prædictis præsenti communitate coronetur, atq; sceptro, pomo, & gladio insigniatur, quemadmodũ in Catholicis regnis, & Regibus, ab introducto Christianismo laudabiliter fuerat obseruatum, donec ab infamibus hæreticis, & Lutheranis aliter in Dania persuadebatur faciendum, maximè à Bugenhagio Pomerano, scilicet ꝙ æquè sanctum, & honestiũ esset, more rapaxum Regem inungi abdomine coquinario, veluti oleo benedictionis: quo Dei præcepto vnctus est mansuetissimus Dauid, & alii fortissimi ac excellentissimi viri, gloriosa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Viri heroici.

memoria, perennicp laude dignissimi, quemadmodum scriptura sacra in Ecclesiastico meminit de heroicis viris: quorum virtutes, & honores ardentius Reges imitari condecet, quàm crudelium hæreticorum, & apostatarum: qui vti degeneres, pusillanimes, ac spurci sunt: ita & in terra scripti perpetuâ merêtur cum sequacibus suis ignominiam, & confusionem: horæ etenim memoria sine honore manebit æuo sempiterno.

De benedictione Catholicorum Regum.

CAP. VI.

Benedictio Regis catholici.

CATHOLICO ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, vt Deo acceptior, & populo vtilior, ac sibiipsi securior fiat, repleri solet. Sed in primis sponte per sancta Dei Euangelia iurat, & coram Deo, & angelis eius promittit, vt legem, iustitiam, & pacem Ecclesiæ Dei, populocp sibi subiecto cum obseruatione iurium, & priuilegiorum, ac omnium bonorum custodiat: & hinc benedictionem Ecclesiæ postulat, & illi tribuitur, vt in donis gratiarum multiplicetur, dextera potentiæ Dei vbicp circundetur, & protegatur: vt

Virtutes sanctissimæ.

Abrahæ fidelitate, Mosis mansuetudine, Dauid humilitate, Salomonis sapientia decoratus, Deo in omnibus complaceat, iustè incedat, in hostes Crucis Christi fideliter triumphet, & optabilem pacem in omnibus seruet. Deinde visibili oleo, sanctissimis verbis benedicto, inungitur, vt dona inuisibilia percipere, & temporali regno iustis moderationibus executo, æternaliter cum Deo, Regum omnium Rege, glorietur.

Oleum.
Dona inuisibilia

Insuper orat Ecclesia, vt efficacia illius sacræ vnctionis principatus sit super humerum

Qualitates boni Regis.

eius atcp vt sit iustus, fortis, fidelis: pro viduis, & indefessus regni, & populi gubernator, infidelium expugnator, iustitiæ cultor, Ecclesiæ sanctæ, & fidei Christianæ defensor, ad decus & laudem glorioſi nominis Dei. Demum virtute Dei dato gladio ad

Gladius.

vindictam malorum, & laudem bonorum, vt in hoc æquitatem exerceat, iniquitatem destruat, & sanctam Dei Ecclesiam, eiuscp fideles propugnet, ac protegat, atcp falsos Christianos disperdat, viduas & pupillos clementer adiuuet, & defendat, desolata restauret, & ea conseruet, quatenus in hoc virtutum triumpho cum mundi saluatore, cuius typum gerit, sine fine regnare mereatur. Insuper corona capiti eius imposita: qua

Triumphus virtutum.
Corona.

gloria, & honor, ac opus fortitudinis intelligitur, vt participatione ministrorum Ecclesiæ Christi in omni aduersitate defensor adsistat, regnicp à Deo dati, & Pontificalis benedictionis vice Apostolorum, qui per fidem vicerunt regna, omniumcp Sanctorum

Athletæ glioſi.

eius regimini commissi, vtilis executor, perspicuuscp regnator semper appareat: vt inter glorioſos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio æternæ felicitatis coronatus, cum Christo sine fine glorietur. Deinde accepta virga, seu sceptro, intelliget se

Virga seu sceptrum.

obnoxium mulcere pios, terrere probos, errantes reducere, lapsis manum porrigere, superbos disperdere, & releuare humiles. Postea intronizato Regi in solio sedenti, dicet Archiepiscopus, qui eum assistentia Coëpiscoporum introduxit: Sta, & retine à

Forma intronizationis regiæ

modo locum tibi à Deo delegatũ, per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionem nostram, omnium scilicet Episcoporum, cæterorumcp Dei seruorum: & quantò cleri

Rex mediator cleri & populi

sacris altaribus ppinquiorem prospicis, tantò ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris: quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni solio confirmet, & secum regnare faciat Iesus Christus. Vltimò

Oro Archiepi super Regem.

Metropolitanus inter alia orationem super Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in prosperis sapientia, in ptectione clypeus sempiternus, et præsta, vt gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant charitatem, fugiant cupiditatem, loquantur iustitiam, custodiant veritatem, vt semper maneant tripudiantes, & in pace victores. Reginæ etiã mutatis mutandis, quæ sexui fœmineo congruunt, plurima ex supradictis à Deo reuerenter optantur &c.

Reginæ benedicuntur.

De Equitibus

De Equitibus auratis, & eorum iuramento.

CAP. VII.

ACTA igitur iuxta præmissas cærimonias (apud Deum & homines, omni æuo commendabiles) coronatione, ipse Rex secundum formam antiquarum legum regnorum suorum, noua priuilegia diuerso hominum statui, quatenus, & quibus opus sit, liberaliter concedit, vel pridem ab antecessoribus suis concessa restaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundanter distributis, cingulo, & ense, ac clypeo præstitis, tali tamen interueniente iuramento, in manibus alicuius Prælati assistentis facto, creat: Ego. N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac sanctum Ericum, quòd volo iuxta extremum meum posse per vitam, & bona mea defendere fidem Catholicam, & sanctum Euangelium, & tenere, ac protegere Ecclesiam, & eius ministros in sua libertate, & immunitate, & stare contra omne quod iniquum est, & confortare pacem, & iustitiam, & defendere pupillos & orphanos, virgines, viduas & pauperes, & fore fidelis & securus meo Regi, & regno, seu patriæ meæ, & iustè exhibere & exercere meum militarem statum ad honorem Dei, secundum vltimum posse meum. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti eius. Amen.

Priuilegia dant

Insignia militũ auratorum.

Iuramẽtum militis aurati.

Hoccp iuramentum adeò fideliter, & strictè obseruare solebant, vt audita proclamatione belli contra hostes fidei, maximè schismaticos Moschouitas in Orientali limite regni Suetiæ, & Finlandiæ, immò & à Summis pontificibus prædicata Cruciata contra Turcas, illicò propriis expensis, armata & valida manu alacriter præha Dominũ bellaturi sese in expeditionem contulerunt, vel ad terram sanctam peregrinantes, accepto ad sepulchrum Christi militiæ cingulo, se in numerum fidelium armatorum contra eosdem Turcas pro religione præliaturi, voluntariè immiscuere: quo plerunccp euenit, vt glorioſi victores reditent in terrenam patriam, & tandem coronam susceperi, in patriam cœlestem ac sempiternam. Estcp notatum in annalibus Germanicæ per Albertum Crantzium lib. VII. cap. IX. & sequentibus, contra Saracenos terram sanctam occupantes, geminum exitisse validissimum exercitum, equestrem pedestremue, & nauale, voluntaria militia pro maiori parte pugnaturum: & ij erant è Dania, Frisia, Hollandia, Zellandia, Flandria, Francia, Hispania, & Anglia: magnacp victoria feliciter peracta, pro maiori parte in sua quisq; commemorantur rediisse.

Iuramẽtũ strictissimè obseruandum.

Moschouitę schismatici.

Cingulum militiæ.

De nobilium nuptiis.

CAP. VIII.

Nuptię nobiliũ

Ius municipale

Cõiungẽdi matrimonialiter ãnulo & oſculo firmantur.

Exercitia coniugatorum.

Mulieres illuſtriſsimę, ſed laborioſiſsimę

Poloniæ reginæ manibus veſtes ſacrę cõfectæ.

Materfamiliãs. Princeps ipius.

NOBILIVM nuptię gradu & ordine ſuo, pręmiſſis tributis in forma Chriſtiani coniugii ſub ſacerdotali benedictione, & annuli impoſitione, ac dotalitio munere (ex municipali iure, quod volens hic ſileo) tam pro Regibus, quàm priuatis nobilibus, ac plebeiis conſtituto, celebrantur: ſcilicet vt matrimonialiter coniuncti, idem in pace, idem in bello, idemq; in proſperis, & aduerſis pariter viuant, prout vterq; in facie Eccleſiæ annulo, ac oſculo ſuſceptis, inquirenti ac benedicenti præsbytero, ſponte poſlicetur: tantaq; virtute, & mutua fide conſeruant, vt nedum claritudine bonorum morum, ſed & vtilium exercitiorum ſagacitate, aucta prole & familia, conuiuere videantur. Viris tamen præcipua delectatio eſt in venationibus, ac magnificis ſtructurarum ædificiis erigendis, & colonis, vt agros, & prata amplificent, inſtruendis, ac ſubditis pacificandis &c. Mulieres verò etiam illuſtriſsimę, nunquàm adeò vacant delitiis & otiis, quin manum ad aliquod honorificum opus, æterna memoria dignum, emittant (vt in vita CXX. interni Regis Ingonis Suetię, nouę Gothorũ hiſtorię, de B. Ragnildæ, Chriſtinæ, & Margareta, ac prius de Giutha declaratur) præcipuè pro ornatu Eccleſiarum, & miniſtrorum eius, quemadmodum in Septentrionalibus terris nedum magnifico exemplo oſtenditur, ſed & latè in Germania, ac Polonia: vbi in templo Regiæ arcis Cracouienſis tanto ſplendore, & pretioſo ſumptu M. D. XXVIII. vidi veſtes ſacras Reginarum, illuſtrium Dei ancillarum, manibus elaboratas, vt nullius excellentiſsimi artificis ingenio, etiam in medio Latio, vel Damaſco, illuſtrius fieri potuiſſent. Præterea in dirigenda domeſtica familia, muliebri præſertim, tanta ſagacitas eſt, vt nuſquam niſi ordinata, ac honeſta iudicanda videatur. Bona etenim materfamiliãs, quæ caſtitatem diligit, ancillas habet bonas, & pudicas: ſicuti princeps, qui libenter audit mendacia, omnes miniſtros habet impios, & crudeles.

De nup-

De nuptiis plebeiorum.

CAP. IX.

Cerimoniæ multiplices.

Diuortium.

Qualitates boni ſponſi.

Forma tradẽdi filiam coniungendam.

Pœna violãtis ſponſalia.

Directores nuptiarum.

Faculę ardẽtes.

Feſte dũch vulgare Goticum Alapę.

NOS eſt plebeiæ multitudinis apud Gothos, & Sueones, ſponſalia contrahere cupientis, pluribus vti cærimoniis; diuerſo tempore, modo, ordine, ac teſtimonio repetitis, præſertim hac ratione, vt ſtabiliores permaneant in mutua cohabitatione, vt nullo ſit opus diuortio, etiam à lege permiſſo. Parentes nanq; puellæ ad coniugium petendæ, cuius ſtirpis, honoris, famæ vel infamiæ, probitatis aut improbitatis, morum & induſtrię ſit procus, immo an legitimo toro procreatus, diligenter inquirunt: compertaq; virtute viri, præſentibus duobus ex paterna maternaq; linea teſtibus, pater præſentat filiam ſub his verbis aſtanti proco: Do tibi meam filiam ad honorem, & vxorem ad medium lectum, ad ianuas, & claues, & ad omnem tertiam pecuniam poſſidendam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne ius, quod ſuperior Suetia à S. Erico habet, & ipſe S. Ericus dedit. In nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti. Amen. Quam ſi quis alius poſtea violauerit, pace nunquàm recuperanda cum amiſsione bonorum omnium, niſi ſponſus illi indulſerit, aut moriens vindictam reliquerit, perpetuò eſt cariturus. Eoq; caſu ſponſalitia pacta vigorem ſuſcipiunt, & accelerata maturitate, melioribus ſuperadditis ſolennitatibus abſoluunt, talibus præſertim, vt affines, agnati, & conſanguinei ſub prudenti virorum ductore, ac honeſta mulierum ductrice, ſtatuta die in equeſtri pompa vndequaq; ornatius ad Eccleſiam conſluant parochialem: vbi ardentibus faculis mirificè factis, & incenſis, ſacerdotali benedictione coronata ſponſa producitur, atq; ante ſummum altare lateraliter cum ſponſo collocata, vtriuſq; ſolenniter requiſito cohabitationis in proſperis & aduerſis conſenſu, per annuli impoſitionem, & nuptialem benedictionem, omnes præmiſſæ cærimonię ratificantur. Nec ſilendum eſt, quòd ſub ipſa annuli impoſitione dorſotenus pugno ſeſe aſtantes impetunt, vt eadem ratione actum corroborent, vti alapæ impreſsione in ſacramento Confirmationis, & Aurati militis creatione, vt memor ſit, ſeruari ſolet. Moſchouitæ autem, Rutheni, Lithuani, Liuonienſes, præſertim Curetes, gentes his Septentrionalibus hominibus ferè conterminę, quos ritus, maximè plebeiæ conditionis, in nuptiis celebrandis obſeruent, quoniam matrimo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Curetes per raptũ virginũ matrimonia contrahunt.

nia absq; sponsalibus per raptum virginum saltem contrahunt, paucis hic ostenditur. Veluti enim Romanæ leges, Principumq; placita, has solas legitimas nuptias esse sanciunt, quæ per sponsalia, dotisq; interuentionem ritè celebrantur: sic hæ nationes legitima connubia fore, pro gentis consuetudine planè sibi persuasum habent, dum virgines insciis parentibus infelici auspicio, aut aliis parentum loco constitutis (haud aliter, quàm quondam apud Romanam gentem, cùm inter eos penuria mulierum hominis ętatem duratura magnitudo erat, connubiaq; à vicinis populis denegata essent, quemadmodum Liuio placet) rapiuntur. Quicunq; enim paganorum, siue rusticorum, filius suus vxorem vt ducat in animo habet, agnatos, cognatos, cæteros q; vicinos in vnum conuocat, illisq; talem isto in pago puellam nubilem versari, quam rapi, & suo filio in coniugem adduci proponit: hi commodùm ad hoc tempus expectantes, ac tunc armati, equites suo more vnius ad ædes conueniunt, posteaq; ad eam rapiendam proficiscuntur. Puella autem quoad matrimonii contractionem libera, ex insidiis opera exploratorum vbi moretur per eos deprehenditur, pluriumq; eiulando opem consanguineorum, amicorumq; ad se liberandam implorat: quòd si consanguinei, vicinique clamorem istum exaudierint, ipso momento armati adcurrunt, atq; pro ea liberanda prælium committunt, vt qui victores ista in pugna extiterint, his puella cedat.

Penuria mulierum apud Romanos.

Modus rapiẽdi virgines.

Puellæ apud Curetes quoad connubia liberæ.

De honestate copulæ coniugalis.

CAP. X.

Crimen immane.

NEC ante completam hanc celebritatem mutua carnali copula, pacto parentum interueniente, se commiscere solent coniungendi: quia immane cunctis gentibus crimen apparere dignoscitur, si ante sponsalia sacra stupri illecebris virgo temeratur: immò summoperè cauent puellæ, ne copulam anticipent, quia perpetuam cum prole sic susceptis infamiam luent, prout infrà de illegitimis ostendetur. Est & alia ratio continentiæ, quòd die desponsationis suæ coronata diademate imaginis diuæ Virginis (quod deno parochianorum pro tali effectu remanet) incedere valeat inuiolato pudore. Præterea spe bona ducuntur, vt quæcunq; sponsa tali diademate amicta fuerit, nunquàm à fide mariti fœcunditate prolis, & morum honestate confirmata discedet: immò vt hæc à Deo noui coniuges consequantur, doctrina parentum admoniti, per aliquot noctes & dies à carnalibus lasciuiis sese refrenant: hæcq; nuptialia festa vt plurimum circa æstiuale solstitium in ædibus frondosis, floribusq; dispersis, insigni alacritate, & tripudiis frequentius fieri consueuerunt. Nuptias enim exornant circunstantiæ celebriores, tempus scilicet anni iucundius, natiua soli cœliq; temperies, penè ad contrahendas nuptias nata. Hacq; ratione plures in amœnis insulis accessu nauicularum fiunt nuptiales festiuitates: quia tanta est elementorum clementia, vt sub aperto cœlo sine ægritudinis incursione dormire valeant æstiuo die, nulla existente nocte. Qui verò talibus adsunt nuptiis, vt agnati, cognati, affines, & amici, dona plurima, videlicet equos, boues, pecora, lectos, pannos, & fruges liberaliter offerunt: vt iis felicibus auspiciis incipiant, & perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen cærimoniis equus, ac bos, & securis traditur: vt sciant se venire ad eum laborem, periculorumq; societatem, qua idem nolle, & velle permanere debeat, donec vel diuortio, si lex vrserit, vel morte soluatur. Sunt & multæ cærimoniæ circa tori introitum, vt parochialis sacerdos, si adsit, vel clericus, canat hymnum Veni creator spiritus, cum inuocatione diuini auxilii, vt nouis coniugibus prospera cuncta desuper

Infamia perpetua.

Rõ cõtinentiæ.

Pudor inuiolatus.

Nupti se refrenant à lasciuia

Tps et loca spõsaliorũ iucundiora.

Clementia elementorum.

Dona porrigun tur nuptæ.

Societas indissolubilis.

Hymnus Veni creator spũs.

cta desuper elargiantur. Præterea mos est, vt aliquot delicatiora fercula in lecto sedentibus nuptis exhibeantur, vt iis cum astantibus breui mora vescantur: tandemq; valedicentibus amicis sua pace fruuntur. Sequenti tamen die noua nupta cribus absconsis, affabili incessu cõuiuis argenteos scyphos electiore liquore repletos, in signum quòd materfamiliàs effecta sit, liberaliter propinat, quemadmodum superius de proiectione hastæ nobilium, & exhibitione dotis dictum est: quam & plebeii in moneta, vel rebus obseruant.

Noua nupta cribus absconsis

De casibus incidenter euenientibus.

CAP. XI.

VENIT aliquando, vt mulier, noua scilicet nupta, à domo paterna per sponsum (vt præmittitur) exportata, antequàm habitationem viri attingat, in via moriatur: tunc eo casu illius corpus reduci solet ad domum paternam, vt ibi funeralia fiant, vbi nuptiæ, vel sponsalitia festa sunt celebrata. Hoc idem de viro in itinere moriente. Si verò cohabitatione stante maritus emoritur, mulieri incumbit cum consilio proximiorum propinquorum gubernatio infantum, donec fuerit in viduitate. Exinde altero suscepto viro, retinebit vestes meliores, ac lectisternia cum tertia parte mobilium rerum: è quibus duę partes cum patrimonio filiis relinquuntur. Similiter de rebus mobilibus, & immobilibus communiter emptis, diuisio fieri solet: at ea inuita nunquàm diuendere, vel alienare mulieris bona, sed meliorare licebit. Mortuo marito mulieri dantur decem menses, vt producto partu adeat hæreditatem cum filio, si ritu Christianorum fuerit baptizatus. Allegans abortum, probabit testimonio duarum mulierum, & iuramento XII. virorũ, & liberabitur à solutione spe partus distractorum. Verùm post decimum mensem natus, hęres secundum gentis rigorem minimè fiet: quod singulare videtur contra iura, quæ XI. XII. ac XIII. mense allegantur pro fauore parturientium mulierum. Si præterea per cognatos defuncti partus, mulieri obiectum fuerit, quòd peperit abortiuum: tunc ei alleganti fœtum fuisse viuum, & baptizatum, tanquam duorum virorum testimonio statur, & hæres prolis fiet. Mulier à viro per vim rapta, quadragesima hebdomada posteà pariens, proles illa suscipiet hęreditatem. Si vir, mulier, & filius in glaciali voragine pariter suffocati fuerint, proximi consanguinei eorum hæredes fient. Proscriptorum filii in proscriptione manentes, non hęreditabunt: proscriptione tamen concepti filii parentibus restitutis hęreditabunt. Ante proscriptionem conceptus filius, vbicunq; nascitur, hęreditabit. Fugitiuus maritus rediens domum, furtimq; generans prolem, hęc non hęreditabit patrem: qui si restitutus in patriam non fuerit, eius, & filiorum hęreditatem capient propinquiores in patria propria. Si occiditur fœmina à defuncti mariti consanguineis, propter vsurpandam hæreditatem, sepultaq; ea, rumor exit eam esse impręgnatam, aperto sepulchro & vtero, fœtuq; vel lineamentis humani corporis inuentis, fœtus hęreditabit patrem, & mater defuncta fœtum, vbi viui puniendi retruduntur: quia nulli licitum est alium occidere pro acquirenda hęreditate. Filii adulterini, incestuosi &c. in nullo hęreditabunt, etiam si Principis beneficio fuerint habilitati.

Euentus inopinati.

Cautelæ.

Diuisio bonorũ Menses 10. ad pbandũ prũ.

Iura fauorabilia.

Mulier habet testimoniũ.

Casus singulares.

Sepulchr̃ aperit̃ p testimonio.

Illicitum est.

Illegitimi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De differentia legitimorum, & illegitimorum filiorum.

CAP. XII.

Coniugium honorabile.

VM magna sit honestas, & securitas propagabilis sacramenti coniugalis, quod tam diuino quàm humano iure abomnibus, qui eo confœderati sunt, honoratur: ideoq; tot cærimoniis, testibus, & solennitatibus fit, præcipuè inter Septentrionales gentes, vt salua omnium aliarum nationum laudabili consuetudine, vix crediderim sacramentum hoc fortiori vinculo, quam in illis regionibus posse firmari. Non enim ignorant, quomodo inter cætera humani generis onera, coniugalis affectus curam præcipuam sibi vendicauit. Nec immerito: quia in honore esse meretur, vnde reparatio posteritatis acquiritur, omne facinus autores solos insequitur, error matris transit ad filios, & nouæ infelicitatis euentus, fit dedecus proprium, scelus alienum. Ideoq; (vt dictum est) iura nexum coniugii tanta cautela præcipiunt custodiri, vt crimen sit magnum conscientiæ, alienos affectus in reuerentia non habere. Nec parentes truculentiorem inimicum reputant, quàm omnem hominem illum, qui domesticę eorum pudicitię, & irreparabili honestati insidiatur. Ideoq; talem lege, & vltione persequi non dèsinunt, donec læso honori quomodolibet satisfieri possit. Cuncta quidem iura detestantur scelera, sed ea maximè execrantur, quę domesticam maculant gloriam, & excitant infamiam, nullo æuo, ordine, aut modo delendam. Horror est genti sentire fornicatores, horribilius illis conuersari: sed detestabilissimum omen sic genitę prolì euenire, vt nunquàm, vel rarissimè, etiam si filius Principis sit, aut cuiuscunq; nobilis, nisi illegitimus, & per hoc quasi infamis, ab omnibus meretur reputari. Nec illi ad ętatem maturam peruenienti militare fastigium creditur, nec iudicis officium exhibetur, aut testimonium deferendum permittitur, etiam si Principis autoritate ob heroica militaria gesta legitimitate donetur. Ideoq; de patre impio conqueruntur filii (vt Ecclesiastici cap. XLI. dicitur) quoniam propter illum sunt in opprobrio.

Cõiugia Aglonariũ firmissima.

Reparatio posteritatis.

Error mris transit ad filios.

Adulteri pestilentissimi.

Scelera detestãt

Horrorẽ cũctis ingerunt fornicatores.

Conditio grauissima.

De eodem.

De eodem.

CAP. XIII.

Pudor natiuus manet.

SEMPER natiuus pudor, & verecundia in facie, & corde remanent, vt extra legitimum matrimonium natus nunquàm putet se glorioſum futuꝝ, licet non suum, sed maternũ crimen sibi fuisse, & esse opprobrio agnoscat. Nec plus dictamine patrię legis in petenda hęreditate, quàm dimidium Hungaricalem florenum obtinere licebit, vbi reliqui legitimi fratres XX. millium florenorum, si adsint, acceperint hæreditatem. Et hoc præscientes puellæ, vel viduę, tam irreparabilem videlicet euenturam infamiam, & detestabile damnum, nunquàm, vel rarissimè ante solennè tempus (parentum reuerentiali iudicio moderandum) sese à quoquam, nisi vis fiat, tangi, vel contaminari permittunt: quæ vis si probata fuerit, vita priuabitur lædens, vel corruptam vinculo matrimoniali honestabit, vel ob disparem conditionem, dote sufficientissima data, eam alteri desideranti coniunget. Raro tamen beata stirps oritur, quia patri pudori sunt, non honori, vt Ambrosio placet, alleganti illud Sapientiæ III. Adulterorum filii in consummatione erunt, & ab iniquo toro semen exterminabitur. Asserit præterea idem Ambro. Sermo. LXV. de concubinariis, Vxorem non habeo, ideò mihi ancillam sociaui: ad quod respondet scriptura, Eiice ancillam &c. Præterea neq; adulteri, neq; fornicatores &c. possidebunt regnum Dei. Igitur tales filii testes sunt paternæ, maternæq; turpitudinis, & demum iudex conscientia pudorosa. Ad hanc quoq; materiam, referendam duxi historiam charissimi fratris & antecessoris mei, D. Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis, de Gothorum ac Sueonum Regibus, & gestis eorum nuper impressam, sequenti capitulo vniuersis hominibus insinuandam.

Constantia mulierum.

Vis vita punit.

Ambrosii allegatio.

Illegitimi filii testes sunt paternæ turpitudinis.

De internis exemplis.

CAP. XIIII.

Amundus Vilis Rex.

AMVNDVS à vilitate cognomen adeptus, post fata Amundi Annosi, aliàs Carbonarii, ad Regium sceptrum peruenit: cuius origo, quia contra leges erat, silentio suppressi consueuit: erat enim præmortui Amundi ex concubina filius: quod tunc adeò vile existimatum fuit, vt qui ea illegitima commixtione nati erant, perpetuo rubore suffusi, vix audebant inter honestos comparere, etiamsi Regum filii fuissent: quod etiam vsq; ad nostra tempora apud Gothos, & Sueos obseruatum fuisse didicimus. Nondum enim elapsi sunt LXX. anni à morte Caroli Sueonum, & Gothorum, ac Noruegianorum Regis: qui optimè spei adolescentem ex concubina procreauerat, eamq; in lecto extremę ęgritudinis agens, vt filium legitimum efficeret, desponsauerat: attamen idem filius non solùm paternis regnis, sed & omni alia hæreditate seclusus, infami conditione vixit, & consenuit. At presbyterorum filii in Gothia & Suetia, semper fuerant vilissimi æstimati, parentesq; eorum ob læsę honestatis infamiam, non minus contemptibiles effecti, quàm si è genere furciferorum procreati fuissent. Nec dissimili infamię subiecta contemnitur infelix mulier, si viseo, ceruſſa, fuco, aliisq; pig-

Filius ex concubina.

Rubor perpetuus in illegitimis.

Conditio infamis illegitimorum.

Filii presbyterorũ vilissimi.

Materialia faciei vngendæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Colores adulterini deficiunt.

Mala prouenientia ex vsu vnguentorum.

Labra miseri mariti viscãt.

mentis naturam violare videbitur, dum paululum posteà ablutis coloribus adulteris, ad formam pristinam redit, non sine irrisione omnium familiarum, & damno natiuæ venustatis. Ex illis nanq; venenis rugæ ante tempus faciem arant, oculi caligant, dentes obscuriores fiunt, anhelituscp pessimè olet. His commentitiis coloribus fœditatem aspectus, & contemptum sibi comparant, odiumcp viri, & præsertim cùm miseri viscantur labra mariti. Hæc tamen rarissimè accidunt in Aquilonaribus regnis.

De adulteris, & pœna eorum.

CAP. XV.

Statuæ virorũ illustrium.

VEMADMODVM præclaræ vrbes Italiæ, ob excellentissima hominum ingenia, vel facinora, pro eorum perpetuanda memoria, ingentes statuas posuere, vt Veronæ suis Plinii, Mantuæ Virgilii, Roma Herculi: ita & Germanicæ, ac Gothicæ ciuitates, ob heroica gesta, statuas virorum excellentium in locis publicis apponere non dubitarunt, vt Brema sui Rolandi, & Scheningia vetustissima vrbs Ostrogothorum sui Thuronis longi: qui duobus concatenatis saxis rationabili causa ad clauam in humeris dependentibus, pingitur: quia honestum, & iustum illi (vt altero Starchatero giganti, de quo superius lib. V. dicebatur) visum est, lege multare, vel ecquidem corripere, qui matrimonialem pudicitiam spurca oppressione defœdare præsumebant. Sed tractu temporis Lutheranorum impunita libidine hæc statua deleta est, ne vel signo, vel terrore, vel pœnæ metu à scelerato opere, vel proposito eius aspectu reuocarentur impuri. Nullibi tamen in toto Septentrione seuerius puniri solent diuersorum generum malefactores, maximè adulteri, (rarissimè licet reperti) quàm in hac vrbe: quia, vt Cassiodorus lib. IX. in edicto Alarici Regis Gothorum asserit, impium est iudices illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, creatorem vitæ relinquere, & sequi potius mortis autorem? Si quis igitur in alienos thalamos dolosa machinatione sceleris aliquid attentare præsumpserit, facultatum suarum media portione priuetur, statim fisci iuribus applicanda. Si verò prohibente pauperie in aliquorum substantia nequierit vindicari, pœna relegentur exilii: ne, quod dictu nefas est, ideò videantur iuris publici comminationem

Thuro lang.

Lutherani ppagatores oium sceleꝝ & impuritatum.

Adulteri puniti

Fatuitas.

Pœna mali affectus.

Exilium.

minationem euadere, quia vilissimę cognoscuntur subiacere fortunę. Sed hæc de solicitatoribus affectus alieni, pietas Regis prædicti decreuit. Cæterùm in adulteris omnium rerum amissionis censura procedit. Si superflua libidine etiam ingenua superinducta fuerit, iugo seruitutis cum filiis suis modis omnibus addicatur vxori, vt illi iustè subdatur, cui pollicitam libidinem credidit posse præponi. Si verò ancilla ad tale flagitium peruenerit, (excepta pœna sanguinis) matronali subiaceat vltioni, vt illam patiatur iudicem, quam formidare debuisset absentem.

Fortuna vilissima.

Amissio omnium bonorum.

Ingenua.

Ancilla.

Adhuc de eodem.

CAP. XVI.

VLIER adulterans testimonio sex virorum deprehensa, perdit dotem, & quicquid secum tulit in cohabitationem viri: qui ea suscipiet: immò vitæ vtriusq; potestatem habet, & hæreditatis eorundem vigore municipalium legum patriæ Gothorum, & Suconum. Si verò multa contentari velit, etiam eam ex eisdem municipalibus præscriptam habet: quam & volens hic pertranseo, licet Regi, Episcopo, & fisco ciuitatis pars eius debeatur, cuilibet separatim. Si pœnam pecuniariam dare nequierit adulter, tunc duo saxa superius dicta, mulieri humerotenus imponi debent, & ipsa virilibus adulteri funiculo ligatis, ipsum per plateas ciuitatis aspicientibus cunctis, pertrahere, ac demum abiurare ciuitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si vnus contugum simile scelus commiserit, eadem pœna partialiter fiat, altero innocuo declarato. Verùm ministro ciuitatis in talibus seruienti, speciale pecuniarium munus, siue præmium deputatur. Ne autem hoc solùm in gentibus his practicari videatur, simile apud Plutarchum Problemate centesimo quintodecimo de Cumæis, quomodo Onobotim, mulierem sic appellatam, in adulterio repertam, in forum deductam, & saxo impositam, omnibus spectandam proponebant: inde superasinum collocatam, & circa vrbem peruectam, in eundem locum restitui oportebat: vnde infamis reddita est: & ab eo tempore lapis tanquam impurus, & detestabilis vitabatur. Præterea legislatore Tuiscone, prioribus seculis inter alias scelestorum pœnas vna fuit leuior, vt adulteræ vxori maritus abscisis crinibus nudæ verbera iniiceret, vt refert Cornel. Tacitus. Crescente tandem portentosæ libidinis lasciuia, ne & statuas matrimonialis sub vaga libidine, & incerto hærede procederet, inuentæ seruatæq; sunt contra quoscunq; honesti tori transgressores, seueriss imæ constitutiones: quæ etiam iubent custodire iuuenes viduas, post recentem maritorum obitum, ne fortè ob adeundam hæreditatem, collusionem inueniant cum sceleratis. Quàm seueræ etiam, & horrendæ pœnæ contra oppressores virginum positæ sint, non est quòd congruat ad præsens diffusius manifestare. Leges enim apertæ sunt, si executioni demandarentur: quod sanctius & tutius esset, scilicet legibus, & iudiciis potius punire flagitium, quàm ferro, & cæde polluere manum. Lynceis tamen oculis circa coniugem, & filias custodiendas vtatur maritus, ne sic vxoris dissimulando turpitudinem, sit negligens, vt domi flagitia foueat, & foris incurrat vilissimam opinionem. Abutuntur enim fœminæ mariti patientia, donec visa impunitate peccandi, portentosæ libidinis suę multitudinem excipiant testem, & infame nomen. A Deo ergo suppliciter petere oportebit, ne cuiquam oppressio, & perpetua infamia fiat.

Adultera pdit dotem.

Multa Regi, Epo, & fisco debetur.

Adultera duo saxa collo portabit.

Munus pecũiarium.

Adultera asino imposita.

Lapis infamis.

Lex Tuiscon is.

Maritus verberat adulteram.

Vaga libido.

Viduæ iuuenes custodiendę.

De Iudicibus, & Iudiciis campestribus.

CAP. XVII.

Simplicitas antiqua.

CERTVM est primæua hominum ætate Septentrionalis terræ inhabitatores, sicuti cæteras gentes legum expertes, vsu, & commutatione rerum securius vixisse, quàm hisce temporibus anxiis, auaritia plenis, viuere dignoscuntur. Tractu nanq; annorum etsi ciuilioribus institutis, & legibus mutua commercia, ac consortia inciperent colere: tamen ætate ad malum prochiua, passim prænalente, in contrarium sic itum est, vt tantum securitatis in persona, bonisq; suis cernerent, quantum vis ipsa, vel potentia etiam noua quærendo defendere posset. Melioris tamen sensus, & rationis homines, etsi vltra mille annos sine scriptis legibus viuerent, tamen ea, quæ legis sunt, naturaliter impleuerunt, iudices inter se constituentes, qui iusta præmiarent, & iniqua punirent. Vnde, vt hoc securius, ordinatiusq; fieret, constituta sunt inter altas syluarum planities, apta tribunalia, (quæ & hodie rigorosè seruantur) vbi per longa terrarum territoria, infinitæ populorum turmæ certis anni temporibus, Regio præfecto, ac XII. viris electis præsidentibus, audiri & iudicari possint: qui etiam viri in suo legiferatu (id est, præscripta communitate, vbi iura dari solent) inquirunt principaliter, quæ causę ortę, vel prolatę sint in diminuenda Regia lege, vel publica pace: & ita assumendi iurabunt: Nos petimus Deum ita nos iuuare, & has Sanctorum reliquias, quas tenemus, quòd nullum est debemus reum dicere, qui reus non, nec reum excusare, qui reus est, secundum conscientiam, & rationem, quam Deus nobis fauit, & concesit: & hunc non dimittere propter consanguinitatem, affinitatem, vel timorem, amicitiam, vel fauorem &c. Quem autem hi XII. vel VII. ex his, saluant, vel condemnant, firmum erit secundum Regium iudicium in pœna amissionis manus, capitis, vitæ, bonorum, pecuniarum, Regio fisco, vel lęsę parti, aut legiferatui, seu communitati applicandarum.

Actas hominũ ad malu ꝓna.

Iudices constituti communitatis voto.

Tribunalia campestria.

Præfectus regius & 12. viri.

Iuramentum iudicum.

Pœna frangentium iura.

De iura-

De iuramentis diuersorum Iudicum.

CAP. XVIII.

Iuramentũ iudicis ꝓuincialis

EST & aliud iuramentum Legiferi, siue Iudicis prouincialis, à XII. viris electi, & à Rege, seu principe confirmati, tale in forma: Sic peto ego Deum mihi in adiutorem, & has Sanctorum reliquias, quas teneo, quòd debeam erga pauperes, & diuites in toto meo legiferatu, in omni iudicio iustitiam sequi, & non iniustitiam, secundum mensuram conscientię meæ, & cognitionem legum, & nunquàm fouere iniustitiam propter timorem, amicitiam, vel cupiditatem pecuniarum, nec propter inuidiam, vel odium, nec propter consanguinitatem, aut affinitatem, vel amicorum confœderationem. Sic mihi Deus propitius sit, sicut dico veritatem. Si verò hic, & illi deprehensi fuerint secus, quàm iurauerant (accipiendo scilicet munera) agere, graui pœna, vel multa puniuntur. Habent enim liberalem, & sufficientem mercedem pro laboribus iudiciorum suorum à communitate, ne iustitiam quocunq; colore vendant: vt ostendatur apud eos plus valere bonos mores, quàm apud alios multimodas, & intricatas leges. Et reuera sic est: eliguntur enim ad hoc opus pium, & iustum, ruricolę bonas possessiones in domibus, agris, & pascuis habentes, solius naturæ instinctu, bonitate, & ingenio, ac dotibus prædiți: qui citra vllam scientiam, ac literas, sagaciter iudicant, vt appareat ex homine natiuis bonis excellente, formari potius iudicia, & præcepta sapientiæ, quàm ex præceptis sapientiæ formari hominem excellentem. Ideoq; mirę libertatis, ac nemini, nisi iustitiæ, obnoxii existimantur. Ius dictant in casu perplexo, cum lege scripta, & eis lecta, vt quæuis eorum dicta per omnia imitantur æquitati: meritaq; constituunt pœnas, & eas, si opus fuerit, vita & sanguine (nisi lęsę parti satisfiat) vt executionem habeant, nulla attenta commiseratione, prosequuntur.

Pœna iniquè iudicantium.

Cõmunitas soluit iudicibus pro labore.

Naturali ętate rectissimũ iudicium fit.

Executio censuratum.

De qualitate pœnarum virorum nobilium, vel plebeiorum.

CAP. XIX.

Crimina lęsę maiestatis.

Pœna ꝓditoꝝ.

GRAVES tamen casus aliquando incidunt, vt non nisi Regio tribunali absolui debeant, aut possint: videlicet crimen lęsę maiestatis, violatio Regiæ securitatis, proditio in Rempub. & reliqua similia proditorum, ac transfugarum facinora: quos quadripartitos integros, vel diuisos rotis imponunt, aut gratiosa Principis permissione gladio truncant: quæ indulgentia solis nobilibus, ob magnificam originem & stirpem, plerunq; concedi solet: nisi tanta sit atrocitas sceleris, vt omnium acclamatione, & iuris rigore, sit suspensione plectendus: quo casu torque argenteo, vel sune sericeo, & frondoso ligno (ne etiam in mortifero cruciatu cęrimoniæ desint) suspenditur: vbi in arbore putrida, ac vermibus esa, ignominiosum eleuari, & consumi reputa-

Atrocitas sceleris.

Cęrimõię mortiferæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Genus regale puniendum.

retur. Genus tamen Regale, ob vim stupri, coniurationis in patriam, ac Principem, quando morti condemnatur, submissa purpura, id est, excellentissimo panno rubeo, qui vnquam reperiri poterit, gladio in eminenti loco tabulato detruncatur. Ita & Colonienſium mos videtur, quando sæuiunt in magistratum, prout recentiori eorum historia fertur. Polonorum nobiles in furto deprehensi, candidissima camisia, instar rochetti longa, in furca eleuantur. Moschouitarum etiam nobiles asuro, seu ceruleo, aut cœlestino colore suspenduntur, & Finlandenses eorum vicini in rubro panno. Genera tamen mortis extraordinaria, qualia sunt stellionatus, non inquirunt, nec à crudelibus edocti admittunt, satis credentes puniendis mortalibus ea sufficere omnia, quæ in suis municipalibus maiorum prudenti censura conscripta leguntur, & seruantur. Nec casus in toto corpore Iuris ciuilis insertus est, cuius compendiosam in eisdem suis municipalibus non habeant resolutionem. Mulieres morti adiudicatas, nunquàm suspendunt, sed viuas terra obruunt mortificandas, exceptis maleficis (quarum magnus in Aquilone numerus est, vt supra monstratum fuerat) flamma comburendis, aut ob aliud crimen lapidandis.

Patricii. Poloni. Moschouitæ. Finni.

Casus quasi omniũ legũ i municipalibus cõprehensus.

Mulieres nunq̃ suspendi solẽt

De temerariis Iudicibus, & eorum pœnis.

CAP. XX.

Iuramenta regũ & subditorũ.

QVIA Regum, & Principum corda in manu Dei sunt, nescit humana imbecillitas, diuina ope semper indiga, aliud sustinendi regiminis remedium inquirere, & inquisitum agnoscere, nisi quod à regentibus bene gubernaturis, verax iuramentum de seruanda iustitia exposcat: quale & ipsi subditi per obedientiam synceriſsimo animo præstiterunt, & præstitum seruant: vt cùm subditorum ob iniustum & crudele regimen, tumultum & rebellionem imminere non timeant, saltem Dei vlciscentis potentiam (quam

(quam euadere nequeunt) expauescant: quod quidem attendentes, optimè regunt, & iudicant. Quidam verò impotenti superbia in tantam crudelitatem, & iniustiam erumpunt, vt mitius feras, quàm subditos homines, alioqui obedientes, pertractent, nulla, vel leuissima causa audita, aut recto dictamine legis accepto: sed sui capitis furore subditis his quando, & quomodo volunt, sine quauis æquitate mortem infligunt. De quorum numero, etsi plures in Septentrione reperti sunt, & forsan adhuc reperiuntur: tamen vnum, aut alterum adiunxisse sat est, qui recentioribus annis horrendum spectaculum ad posteros, ne iniquè iudicent, aut opprimant innocentes, suo fato transmisere. Erat apud Vestrogothos vir eximius & illustris, D. Ioannes Turson nomine, pater D. Turonis Ienson equitis aurati, supremi legiferi, seu iudicis: qui seuerius, quàm æquius iusit quendam regnicolam capite plecti: qui genibus innixus, gladioq̃ truncandus, eidem domino dixit, En morior iniuste iudicatus, te voco hac hora ante tribunal Dei, vt respondeas cur me innocentem morti condemnes. Moxq̃ sublimis ille vir homine sub gladio, vel securi (vtroq̃ enim ferro plectuntur Aquilonares) cadente, etiam ipse corruit ab equo, socius fatus ante tribunal cœli, qui temerè & iniquè iudicauit in terra: tam subita morte perfossus, qui virum innocentissimum trucidare præcepit. Plura huius rei exempla si quis scire desiderat, & cauere, scrutetur scripturas, & cautior, ac æquior euadet: & interim quisq̃ bonus iudex cogitet, potius moriendum esse, quàm alicui præter iustitiam ob odium, vel vtilitatem, inferre mortem, aut violentiam irrogare, vel calumniatores legum admittere: qui non minus quàm pessimi medici, homines mortificantes, eurrunt causas innocentum. Quàm verò temerarium atq̃ peruersum iudicium, Moschouitarum gens inculta, hisce Aquilonaribus hominibus multum vicina, etiam hodie obseruet, paucis adiiciatur. Quando enim duo, controuersia inter eos orta, coram Magno Duce, aliisue istius terræ iudicibus actione aliqua expletur, ac eorum more semper inter Christianos execrabili, in iudicio processum fuerit, vni tandem parti causa adiudicatur: non tantam autoritatem iudices sibi attribuunt, neq̃ ipse Magnus Dux, sententia quamuis iuxta gentis consuetudinem prolata, vt rata habeatur: nisi etiam partes ipsam fortunam, summum illorum rebus finem imponentem, atq̃ omnem iustitiæ executionem in ea potissimùm consistere sibi persuadentes, duello committendo experti essent. Quemadmodum enim Latini Rutuliq̃, & ex aduerso Hetrusci ac Troiani, controuersiam eorum, si Aeneas, & Turnus, quorum causa bellum mouebatur, singulare certamen haud inirent, summamq̃ fortunam præliando experirentur, componi vllis rationibus posse, sibi persuasum habebant: ita etiam Moschouitæ aliquam sententiam, donec quorum interest, aut eorum pretio conductis militibus, supremam fortunam singulare certamen ineundo exploratam habeant, executioni minimè demandandam esse constanter affirmant. Quamobrem huic tandem res, de qua lis orta est, cedit, qui post dirum commissum prælium, aut eius nomine stipendiarius miles palmam pugnando obtinuerit, aduersariumq̃ aliquando vita priuarit, etiamsi per sententiam à iudicibus latam, alteri causa prius adiudicata fuerat. Atq̃ sic apud eos iudicia peraguntur, vt innocens plerunq̃ ab aliquo crudelissimo sicario interimatur: quæ nostris Christianis auribus horrenda auditu videntur, illi summis laudibus prosequuntur, maximisq̃ præconiis celebrant, ac suæ denique Reipublicæ (quanquàm minimè Respub. appellari possit) incolumitatem ita commodè saluam permanere firmiter asserunt.

Superbia ipotẽ.

Iudiciũ temerariũ pniciosũ.

Eques auratus potentissimus

Citatio morituri ad tribunal Dei.

Iudex ab equo cadẽs compariuit in iudicio

Officium boni iudicis.

Iudicia apud Moschouitas quo pagãtur.

Iustitiæ executio in duello ponitur.

Res illi cedit, q victoriam obtinuit.

Respub. Moschouitæ quo salua existat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ciuilibus Iudicibus, & bonis Aduocatis.

CAP. XXI.

Multitudo ad malũ ịclinata.

IN Aquilonaribus regnis, quemadmodum & in aliis prouinciis, ob infinitam multitudinem, quæ ad malum prona est, diligenter obseruatur, vt quandoq; prudentissima, seuerissima ac blandissima iudicia fiant. Dico prudentissima, quando in tumultuosis processibus ordine querelę, affectuum diuersitate cum inessabili clamore permixtæ, iudici fastidium, & horror generatur, vt quid & qualiter in tanta perplexitate dicere debeat aduocatus, & iudex moderatius iudicare, nesciat. Ideoq; in hoc agone nunquam satis laudari poterunt fideles aduocati, vel mediatores, qui sic prudentię inseruire solent, vt dolores alienos subitis remediis valeant salua æquitate alleniare. Arduum enim est trepidantium, sed grauius calumniantium dicta componere, eaq; coram peritissimo iudice posthabita formidine, vel obliuione referre. Si enim minus dixerint, illicò reputantur inimici: si magis, vel aliter, veritatis oppressores habentur: quo tamen casu, domino causæ (si præsens fuerit) patrocinio timoris licere videtur verba subiicere meliori veritati. Sed hæc exacta iudicia rarissimè fiunt in Aquilonaribus locis, quia vt plana fiant iudicia, & compendiosiora, (prout etiam Abbas de iudiciis suadet) recurritur ad arbitramentum, & demum quod iudex occurrat iniquitati per æquitatem: quia multa consistunt in intellectu agentis, cùm sit de sua conscientia, quæ per testes probari non possunt, sed per iuramentum: scilicet in causa dotis, hæreditatis, homicidiorum, & suspecta calculatione tributi prouincialium præfectorum.

Clamor in iudicio.

Aduocati fideles valde commendandi.

Cautela seruanda.

Iudicia exacta.

Iudex occurrat iniquitati per æquitatem.

De seuerissimis iudiciis.

CAP. XXII.

Iudicium seuerissimum.

IVNT etiam seuerissima iudicia quando agitur de crimine læsę maiestatis, proditione Principum & prouinciarum, publicis incendiariis, & falsificatione monetæ, atq; limitibus agrorum, & possessionum, ac virginum oppressione, & similibus causis, in municipalibus earum regionum (sub titulo vulgari gentis Edzoere dicto apertè contentis, ne inopia iustitiæ, & executionis eius, fugitiua tam atrocia maneant impunita. Habent municipalia huiusmodi Gothica, aut Suetica, suas leges, vsus, & consuetudines, satis compendioso volumine per libros XV. ac singulos eorum titulos, & capita, ac paragraphos æquissima ratione, & prudentia diligenter distinctas. In primis videlicet, quid Deo, religioni, & clero debeatur: quid deniq; Regi, principibus, & patronis: demum nuptiis, hæreditatibus, agris, & possessionibus, ac iudicibus, et reis &c. fieri debeat. Sed hoc partito ordine, et moderamine: communi tamen æquitate ꝓ iis, qui rurales ꝓuincias incolunt, ac ciuitas cõstituunt inhabitationes. Omnibus tamen gratũ, & vtile, immò necessariũ videtur, interpretationẽ difficiliorꝫ

Edzoere.

Municipalia Gothorꝫ & Sueonum.

Tituli distincti quid Deo & Regi &c.

Ciuiles leges.

difficiliorum suarum legum sumere à Romanorum Principum prudentissimis rescriptis, & legibus: licet Imperatores, Septentrionales Reges obedientiã eis exhibendo nõ agnoscunt, nisi pernicioſa discordia moti, stupido consilio auxilia petituri, sese incautius quàm vtilius alieno moderamini subdant. Summo tamen Pontifici Romano post acceptam ante sexcentos annos Anglorum prędicatione Catholicam fidem, obedientissimæ fuerant illæ nationes. Scriptum enim audierunt, In omnem terram exiuit sonus eorum &c. Sed non ita edictum Imperiale, quemadmodum Gregorius VII. VVladislaum Bohœmorum Ducem specialibus literis informauit, ne vllo modo diuina officia populis idiotis in vulgari lingua, propter arcana, ac inscrutabilia mysteria in eis contenta, traderentur.

Reges Aquilonares sui iuris videntur.

Christifideles obedientiã sũmo pontifici præstant.

Scriptura vulgari sermone nõ imprimenda.

De blandissimo iudicio occasionaliter præferendo.

CAP. XXIII.

EB austeritatem gentis, quæ procliuius alieno seducta errore exorbitat, quàm propria malitia, ratione addita delinquit, prudenter admodum, & blandè sapientes iudices legum seueritatem infringere solent. Melius enim modestia est, quàm vi agendum, maximè in re dubia, ardua, ac perplexa, vt potius suffragiis, quàm legibus terminetur: vel ad tam mites leges cuncta remittere, vt & actor, aut conquerens mereatur effectum. & reus nullam, vel tolerabilem sę correptionem queratur sustinuisse, & præcipuè in causis subditorum à Dominis in ius euocatorum, dum humana imbecillitas semper metuit potentiorem: quia plerunq; potentes armis, & pauperes rationibus sese defendere nituntur: immò quia in iudicio semper est suspecta potentia, dum velle creditur, quod posse iudicatur. Quocirca semper est verecunda pauperum querela, vel actio, ne videantur ex iniuria prouocare. Deputantur ergo illis mediatores, seu aduocati, viri prudentes, ac synceri: qui iustas eorum causas gratis defendentes, neq; ex patrociniis potentiorum fauores, neq; ex humiliorum, gloriam, aut pretium captant. Et hi quoq; non parua anxietate vexantur, quando nulli, aut pauci in populo iuri, sed amicitiæ fauent, & auaritiæ (quæ vitiorum parens, & magistra est) indulgent. Abolenda igitur erit talium suspecta in iudicio potentia, vt exemplo beatissimi Iob cum seruo suo, & ancilla iudicium subire non recusent: erat nanq; is potentior principibus, sed humilitate certaminis conseruis æqualis.

Simplex populus seducitur.

Leges mitigatæ populum conseruant.

Potẽtes armis, pauꝑes rationibus se tueri solent.

Potentia suspecta in iudicio

Arbitri prudentes & pij.

Auaritia vitiorum parens.

Iob potentior principib. sed humilitate cõseruus.

De conditione iusti Iudicis, & Iudicii.

CAP. XXIIII.

DEBET præterea Septentrionalis populi, sicuti & aliarum gentium, æquus iudex ad minus tres habere bonas conditiones: quarum vna est, quòd discretionem habeat inter iustum et iniquum, & velit quod iustum est, & nihil aliud ob quascunq; causas iudicare. Altera, quòd sciat, & velit hoc exequi toto animo, & opere adimplere. Tertia, q; sententiam rectè, & claré proferat, eiusq; iubeat fieri executionem. Demum daturus rectum iudicium, audiet æquanimiter actorem, reum, & testes: sed primò actorem, quid, & quomodo, an scilicet

Tres bonę conditiões iudicis

Discretio.

Executio.

Pronuntiatio.

Actor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reus.
Testis.

ex petulantia, vel necessitate alium accuset, & an reus friuolè prouocauerat actorem, & testes subornauerat munere, pretio, sanguine, metu, fauore, vel odio corruptos: nulli tamen testi (vt præmittitur) corrupto, fidem adhibebit. Neq; & ipse iudex idoneus est, qui aliquo præmissorum defectuum notatur, maximè odio, etiam si reus patrem iudicis occidisset, aut munere, aut opulentia totius mundi oblata, aut metu, illicò priuandus vita. Solet insuper prędici volentibus coram Iudice deferre iuramentum, vt valde caueant, ne periuri fiant. Circunstantiæ enim in eo actu concurrentes, plurimum ponderosæ sunt: quia iurans per librum tria facit. Primò, quasi diceret, Quæ scripta sunt in libro, mihi nunquàm proficiant, neq; lex noua, neq; vetus, si mentior in hoc iuramento. Secundò ponit manum super librum, quasi diceret, Nec bona opera, quæ feceram, proficiant mihi ante faciem Christi, nisi veritatem dico, quæ in Christo fundata est. Tertio osculatur librum, quasi diceret, Nunquàm orationes, neq; preces, quas per os meum dixi, mihi ad animæ salutem valeant, si falsitatem dico in hoc iuramento mihi appositio.

Reus iustè iudicãdus et si patre iudicis occidisset.

Iurans per libꝝ tria facit.

Osculum libri.

De defensione iuratoria.

CAP. XXV.

Defensio p̃ duodenas manus.

ALDE tritum, & vsitatum est apud Septentrionales gentes, vt orta suspicione alicuius commissi grauioris criminis, ipse suspectus, vel accusatus, debeat se defendere suo, & alieno iuramento: vtputa si alicui obiiciatur, quòd societatem spoliando, occidendo, comburendo, ac captiuando habuerat cum hostibus regni, aut maleficium, sortilegium, & sacrilegium, aut domino fraudem intulerat, & ita de aliis: tunc solet illi deferri defensio iuramenti duodena, vel duplata manu, pro sui purgatione, modo quo superius (per

Iuramentũ per libꝝ.

librum iurando) dictum est, faciendi: isq; modus adhuc, quoties opus fuerit, fideliter obseruatur, immò & vetusto tempore per Gothos in Italia manentes, diligentissimè obseruabatur, quemadmodum euidenter ostensum fuit in quadam pecorina, seu pergamenica charta, quam clarissimus vir trium linguarum peritus, Ioannes Albertus VVeidmestadius, alias Lucretius, anno Domini M. D. XXXVIII. ex antiquissimo libro in ciuitate Perusina reperto, vt notitia ignotorum characterum & scripturarum fieret, R. D. Ioanni Magno Gotho Archiepiscopo Vpsalensi, manualiter tradidit interpretandam: quæ quidem charta quadrata, hoc in summa habuit: Si patronus villicum, tanquam suspectum accusauerit, q̃ tempore messis fruges diuidendo, aliquid alicui mutuauerat in patroni damnum, tunc villicus ipse in iudicio duodecim legalium virorum iuramento se purgare tenetur, vel geminata manu duodecim similium hominum, id est, XXIIII. aut plurium pro qualitate criminum obiectorum. Et ita hodierna die in Gothicis regnis strictissimè obseruatur. Nec dubium est quin liber ille Perusiæ latens, eò deductus sit à regno Gothorum, dum ipsi dominium in Italia, ac Hispania, & aliis terris possiderent: argumento ad posteros relicto, Gothos ex ea terra originaliter exiisse, vbi tales leges, & characteres habentur, & in Perusia vrbe clarissima adhuc reperiuntur: & insuper in Italia, ac Hispania aliquot centena vocabula (de quibus inferius nonnulla dicentur) in vsu fore, quæ hodierno die in prædicto regno Gothorum perpetua hominum collocutione proferuntur.

Io. Lucretius.
Gothicæ leges Perusiæ reptæ in charta pecorina.
Tenor Gothicæ legis.

Gothi dominabantur ī Italia
Leges Gothorũ Perusię reptę, & p̃ Arepm Gothũ interp̃tatę, verificant originẽ esse ab Aquilone.

De castiꝫ

De castigatione insolentium puerorum.

CAP. XXVI.

TSI videtur quibusdam autoribus puerorum audaciam, nec laudandam fore, nec vituperandam: tamen infallibilis sententia manet, quòd prona sit hæc hominum ætas ad malum, licentiaq̃ accedente fiat deterior, & vnum ex quatuor difficilimis sit, explorare vestigia iuuentutis. Quapropter extremis ingeniis & modis intendendum erit, instar agri, qui dumosis sentibus, & tribulis, ac zizaniis extirpatis, abundantius fructificare debet, vt ætas puerilis ab illicitis aspectibus, & officiis arceri, & abesse cogatur. Immò more peritorum medicorum sæuioribus morbis accelerata remedia tribuuntur, vt inde curationis fiat initium, vbi maius noscitur imminere periculum. Pereant soli nocentes, in correptione multorum, quando & hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne iuuenescat augmentis: etiam receptatores sceleris, quales plagiarii dicuntur, seueriſsima lege puniendi: similiter & otiosi, ac torpentes, quales in vtribus Italiç tanquam omnium malorum artifices, sine numero & castigatione videntur. Nec dici poterit, quanta mala proueniunt ex otio, & alieno cibo. Ideoq̃ in ciuitatibus, oppidis, ac castellis, & maioribus pagis, ac villis, præsertim in sacris cœmiteriis, legali vsu cautum est, atq̃ diligenter obseruatum, vt quotiescunq̃ pueri, & iuuenes in chartis, taxillis, aut alia quauis arte pro pecunia ludunt, hos illi eò ministri præsidis per vim raptos, ac catenatos alligent statuis publicis, ad eorum insolentiam citius corripiendam fabricatis: quo fit, vt terra, nequitiosa stirpe liberata, pacem sibi, & peregrinis hominibus, ac vicinis amicis accommodet, ac adaugeat securitatem.

Quatuor difficilima.

Zizaniç extirpandę.

Remedia accelerata.

Genus pietatis.

Plagiarii.

Otiosi.

Mala multa ex otio & alieno cibo.

Pueri lusores ligantur ad statuas.

Conseruatio pacis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De mœstitia parentum leuanda.

CAP. XXVII.

Societas corrupta vitanda.

MAXIMA interim mœstities bonis parentibus accedit, dum filios suos in deploratam conditionem corrupta societate, vel noxia seditione intelligunt incurrisse, vbi pridem eosdem ad quæuis virtutum exercitia educârunt contineri, tamen ob sceleratam societatem à crimine non potuerunt eorundem insolentiam aliqua vel molli, vel seuera castigatione coercere. Attamen dum infantis vteri sui pii parentes obliuisci nequeunt, iudicis autoritate vel illicò virgis (semota infamiæ nota) eosdem pueros, & iuuenes corripi postulant, vel si contumaces remanserint, in carcere strictissimo cibo soluendos includi precantur, donec rationis & discretionis accessu rectius intelligant, nequaquàm honestum esse molestare parentes: qui demum eos tanquam de nouo semine paleis purgato productos, offerunt mansuetissimis præceptoribus educandos. Nec frustra id effecisse cognoscunt: hos enim, vt ferrum igne mollitum, aqua densari solidaricp consuetum, quouis genere voluptatum exutos, bonisçp moribus & disciplinis instructos, pijs mœstisçp parentibus restituere solent.

Pueri castigãdi

Similitudines seminis & ferri in pueris instruendis.

De bono modo educandi pueros.

CAP. XXVIII.

Puerorum educatio.

PRODEST plurimum in edocendis pueris (vt Episcopus Caietanus Patricius Senensis refert) laudata industria, obiurgata desidia, spes, metus, allusio, & dolus omnis bonus, qui in curanda eorum valetudine in medicis fieri solet, vt dulcedine decipiantur. Hoc quidem præclarè versibus exprimit T. Lucretius Carus in lib. suis de natura rerum:

Sed veluti pueris absynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoçp liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur,
Laborum tenus interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaçp non capiatur,
Sed potius tali tacturæ creata palescat.

Pueri laude excitandi.

Hoc optimo præcepto non modò corporibus, verùm & animis puerorum melioribus reddendis, prodesse videtur, scilicet præferantur æqualibus, & ab eis laudentur, à quibus instituuntur: vbi si bene gesserint, plurimum acuit pueros in omnibus studiis, vt etiam in addiscendo fiant ambitiosi: sed disputatione victi, victori laudes reddant, contendantçp, vt melioribus instructi disciplinis, victi resurgant.

LIBRI XIIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE DIVERSIS HOMINVM EXERCITIIS.
LIBER XV.

PRAEFATIO.

PARENTES puerorum ingenia experiri volentes, quorsum naturali instinctu ferantur, ad hanc, vel illam artem sepissimè prognosticando inuigilant, quibus exercitiis, & vtilibus officiis, innocentia dirigente, ad bonum Reipublicæ pueros illos applicent educandos. Vis etenim (teste Ciceronelib. V. de felicitate & miseria) humani ingenii à natura sic generata est, vt ad omnem virtutem percipiendam facta esse videatur: ob eamçp causam in tenera etiam ætate, pueri virtutum simulachris, quarum semina in se habent, sine doctrina mouentur: quocirca de eo, quod illis superest, aliis gratificari volunt: ideirco æqualibus elargiuntur: animaduertunt etiam quæ domi fiunt: curiosius eo nantur addiscere, & prouidè multa interroganti, etiam nomina eorum, cum quibus versantur, vt cum paribus decertantes, vel victores lætanter exultent, vel victi emendescant, vt apposita diligentia perfectius studendo resurgant. In quo certamine cùm pudor ingenuus potius, quàm pallor exanimis appareat, bonæ indolis est optimum signum. Quocirca prouidorum parentum cura est, vt natos interrogent, quibus artibus, aut studijs maluerint applicari, vt artis & naturæ foueatur ingenium, quò ciuis, vel alumnus aliquis emergat, qui diis, parentibus, & magistris sit optimè profuturus. Verùm in Aquilone, cum à maioribus pueri nil præter arma, aruacp tractari prospiciunt, communius spectaculum imitantur armorum, quàm literarum.

Inclinatio puerorum inspicienda

Vis naturæ potens.

Simulachra virtutum.

Exultatio victorum.

Pudor bonus.

Ingeniũ artis et naturę cõmendandum.

Proles sequitur patrem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De puerorum exercitiis.

CAP. I.

Exercitia pueroꝝ et iuuenũ

NE autem Gothorum pueri, & adoleſcentes ignauia, & otio torpeſcere permittantur, aut damnatis artibus primos annos tranſigant iuuentutis, pro conſuetudine ſempiterna ſeruatum eſt, vt diuerſis exercitiis inſtruatur exilis ætas, præcipuè militaribus exercitiis reſeruanda, in ſagittatoria arte, iuxta vniuſcuiuſq; ætatis capacitatem, vt ſedulo diligenter exerceant: eo videlicet modo, vt non panis quidem pueris exhibeatur, niſi ſagitta prius tetigerint metam, inſtructorum induſtria collocatam, prout in ſimili caſu Strabo meminit lib. III. de funditoribus Hiſpanorum. Hominibus verò grandioris ætatis nulla pœna infligitur, quia mutua æmulatione ſeipſos inuicem artis perfectione omnimodè ſuperare contendunt, maximè vt rapaces beſtias continuè apud eos ſæuientes, interimere poſſint, & patriæ, ſuamq; libertatem hac arte tueri. Reperiuntur itaq; pueri vix XII. annos egreſſi, tanta peritia ſagittandi inſtructi, vt iuſſi telo traiicere caput, pectus, pedeſq; minimarum auium, à longe poſitarum, infallibiliter tangant: nec minus ſenes oculorum aciem adhuc retinentes. Huius rei monſtruoſum exemplum Saxo Danorum hiſtoricus de quodam ſene adducit: cuius balliſta tam portentoſo cornu protendebatur, vt denos neruo calamos adaptaret: hi vegetiore iactu pariter in hoſtem detorti, totidem numero vulnera conſecerunt: quo facto in memoriam reuocatur Periclymenes Neleus, cui (vt inquit Ouidius) poſſe ſagittas,

Sumere quas vellet, rurſumq; reponere ſumptas,
Neptunus dederat, Nelei ſanguinis autor.

Panis nõ datur niſi tangenti metam.

Beſtiæ rapaces.

Peritia pueroꝝ

Balliſta.

Calami deni ſimul eiiciũtur ab arcu.

Ad idem.

CAP. II.

ADDVCIT etiam diligentiſsimus Germanicarum rerum ſcriptor Franciſcus Irenicus, populos Septentrionales ſagittariorum nomen æquius ab antiquiſsimo tempore meruiſſe, eoſq; ſolere ſpicula veneno tingere: quod & Iordanes aſſerit, atq; Silius:

Dacus in armiferis Gethicæ telluris in oris,
Spicula qui patrio gaudet acuiſſe veneno.

Ouidius etiam in Triſtibus idem habet:

Pars cadit hamatis miſerè confixa ſagittis.
Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.

Spicula veneno tincta.

Quod Ouidius de hamatis ſagittis dicit, teſtatur hoc ipſum modernus vſus, etiam quod Plutarchus in Mario exprimit, Cimbros videlicet tricuſpide telo vſos fuiſſe, prout ſuperius oſtenſum eſt latius cap. de diuerſis telorum generibus lib. VII. Prætereà Procopius lib. II. Gothos, ac Maſſagethas ſagittarios peritiſsimos aſſerit, eoſq; eminus validiorem ſemper ſeruare vim iaculandi, præſertim cùm ſagittas ſublimius ad æra tendunt, vt citato curſu, & ferrei teli grauitate deſcendendo nocentius lædant. Sed hoc ſpecialius proprio cap. ſuperius eſt oſtenſum: ſolum præſens capitulum de tyrocinio puerorum in hac arte inſtitutorum, nonnullis exemplis & exercitiis declaratur. Prætereà aduertendus eſt Nazarius Mamertinus ad Diocletianum aſſerens, Optimos ſagittarios Bohœmos eſſe: etiam quod hiſtoria Scotorum meminit de Rege Iacobo eius nominis primo, qui ſeueris legibus, & pœnis artem ſagittandi ſubditis ſuis M.CCCC.XXV. regnans, ſeruare præcepit. Refert etiam Suetonius Domitianum Imperatorem peritiſsimum fuiſſe ſagittatorem. Similiter (vt chariſsimus frater meus Io. Archiepiſcopus Vpſalenſis, in ſua hiſtoria refert) Rex Sueciæ Stenchillus peritiſsimus ſagittator erat.

Cimbri tricuſpi de telo vſi.

Gothi & Maſſagethę.

Tyrociniũ puerorum.

Bohœmi optimi ſagittarii.

Iacobus I. rex Scotorum.

Stenchillus.

De ſingularibus exemplis eius artis.

CAP. III.

EXPERIENTIA autem in prædicto Domitiano (eodem autore Suetonio) erat, vt nonnunquàm in pueri procul ſtantis, præbentiſq; pro ſcopo diſpanſam dextræ manus palmam, ſagittas tanta arte direxerit, quod omnes per interualla

Domitianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aſter. innocuæ euaderent. Nec minore artis excellentia commendatur Aſter ille oppidanus apud Solinum, qui Philippo patri Alexandri Magni, ſagitta oppido emiſſa oculum ademit dexterum. Erat etiam quidam Auo ſagittarius cognomento, promptiſsima ſagittandi opera vtens: dum videret in ſe arcum ſinuoſum per aduerſarium tendi, triplici ſagitta fretus, eius impetum præuenit: prima nanq; cordis ſumma trãxit, altera mediis digitis impacta ſucceſsit, tertiam in applicatam neruo ſagittam immiſit, in nullo cedens prædicto Domitiano. Ita tenſo arcu ſagittarum vſum noue-

Auo triplici ſagitta fretus.

Senex Biarmienſis. rat ad libitum moderari. Fuit & quidam Biarmienſis ſenex in vltima regione Arctico polo ſubiecta, adeò in hac arte peritus, vt tenſa fortiſsima balliſta, denos neruo calamos adaptaret, atq; in hoſtem, aut quem vellet, rectiſsimè dirigere poſſet.

Darius. Nec parua laus Darii ad poſteros relicta eſt, vt in epitaphio eius oſtenditur, quòd excellentiſsimus ſagittator fuerit, & venator.

Adhuc de aliis exemplis eiuſdem artis.

CAP. IIII.

Vſus teloꝝ acerrimus. VERAT quoq; Gothis telorum vſus ſemper acerrimus: nec alia gens potiore iaculandi peritia vnquam inſtructa eſt grandibus, & latis ſagittis: quarum duro acumine ira dimicant, vt clypeos iaculis tranſuerberent, galeaſq;, & loricas perinde ac inermia corpora penetrent: nec alia res horum Gothorum vnquam pernicioſior fuerat: quorum plu-

Vis ſagittarum

Pomum.

rimi adhuc præſenti æuo tam copioſo ſagittandi vſu calent, vt pomum quantumcunq; exiguum, baculo certa diſtantia ſuperpoſitum, prima ſpiculi directione feriant. Quod cùm quidam Tocho de ſe liberius, quàm ſecurius olim pollicereturHaraldi Regis improbitas filium eius loco baculi, impoſito capiti eius pomo, ſtatui imperauit: cui, niſi promiſsionis autor primo ſagittæ conatu pomum impoſitum excuſsiſſet, proprio capite inanis promiſsionis pœnas lueret. Itaq; Tocho in arcto poſitus, conſilium demendæ à filio formidinis circumſpiciens, vultum eius, ne viſo telo terreretur, auertit: monuitq;, vt æquis auribus, capiteq; indeflexo quàm patientiſsimè ſtrepitum iaculi venientis exciperet: ne leui corporis motu efficaciſsimę artis experientiam fruſtraretur. Tribus deinde ſagittis pharetra expoſitis, prima, quam neruo inſeruit, propoſitum obſtaculum incidit: cui ſi fortuna caput adoleſcentis obiecciſſet, haudduhiè in patris periculum nati pœna recidiſſet, ſpiculiq; error percuſſorem percuſsi exitio ſociaſſet. Interrogatus autem à Rege Tocho, cur plura pharetræ ſpicula detraxiſſet, cùm ſortunam arcus ſemel duntaxat experiri debuiſſet,

Vultus auerſus.

Sagittæ tres.

Reſponſio liberæ.

Vt in te, inquit, primi errorem reliquorum acumine vindicarem, ne mea forte innocentia pœnam, & tua violentia impunitatem experiretur.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

Enarus Norua-gicus. RADIT præterea Saxo, Enarum quendam Noruegianum magno corporis, artiſq; ſagittariæ robore præditum, tanto rigore cuiuſdam mirifici arcus tormentum intendere ſolitum, vt excuſſum ab eo iaculum nulla rerum duritia ſiſteret, quominus citato motu vniuerſum penetraret obſtaculum. In malum nauigii incidens, lignum violentia ſua

Vnus cęteris grauius impe-tit hoſtem. puium habuit. Eodem interiecto Regis clypeo, tabulę ratis illapſum, vix inter vndas impetus ſui finem reperit. Itaq; & adeò certo ictu deſtinata feriebat, vt quicquid impetebat, offenderet: quo euenit

Sueno Rex Da-niæ. vt Sueno Rex tormenti monſtro territus, plus metus in vno ſtipite, quàm tota hoſtium claſſe reponeret: cumq; ſolum in eius corruptione remedium animaduerteret, non tam ſagittarium, quàm artis ſagittariæ inſtrumentum, ab eius rei peritis impeti iubet, violata arcus fortuna tutius bellum gerere cupiens, in quo delectis certatim tela congerentibus, vnum ſortè arcui impactum artificem ingenio, hoſtem victoria ſpoliauit: cumq; latè ruptionis eius fragor obſtreperet, ſtupens Olaus, quidnam eſſet

Fragor arcus ſi-tenſi. comminutum, interrogat. Cui Enarus, Conuulſam, inquit, abs te Noruegiam pu-

Enarus. ta. Plus nanq; opis in arcu, quàm exercitu repoſitum iudicabat, futurum pugnæ exitum abſciſa reſponſi ſagacitate complexus. Nec ſecus, quàm prædixerat, euenit. Fractio nanq; arcus inſecutam Noruegianenſium cladem ominata eſt: & illicò Olaus armis onuſtus, præcipiti ſaltu profundum petit.

De ſublimioribus metis, ſagitta tangendis.

CAP. VI.

Ludus ſagitta-riorum. COMMVNIS apud Septentrionales, aliaſq; innumeras gentes, eis etiam vltramarino loco vicinas, viuendi ratio eſt, vt in principio ætatis omnes ſagittarii, tam vrbani, quàm campeſtres diebus feriatis, vel feſtis in planitie ſpeciaBombardæ & ferrei arcus. liter ad id ordinata, conuenientes, ſagittatoriæ artis omnimodam peritiam publico aſpectui æſtimandam oſtendant: idq; vel in æreis bombardis, vel balliſtis, vel ar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cubus est permissum : ea tamen lege, vt talibus tormentis, & globis in plano contingant signa. Fortissimis verò ballistis metam instar auis Papagalli, valde sublimi loco in hasta ferrea impositam, atq; versatilem, obtusis sagittis, vt excidat, dissoluunt. Quo facto, eius artis peritiorem magistratus insigni munere gratanter respicit, atq; inter optimos quosq; ciues singulari aliquo priuilegio concesso viuere sinit. Reliquos etiam secundum vniuscuiusq; artis excellentiam, decenti liberalitate collectos, conseruant : ea potissimùm ratione, vt eorum singulari ingenio, paucarum sagittarum emissione, obsidione ingruente, hostilem Principem interimant, atq; eo compendio patriæ rapinas, & seruitutem auertant, prout superiore capitulo Aster ille oppidanus Philippo oculum eruit dextrum. Eoq; exemplo plures apud Gothos, imò omnes alias orbis partes, sagittæ ictu olim in obsidionibus sublati sunt, recentiq; quidam solo capite, quidam dentibus euulsis, quidam oculis erutis, quidam gutture exciso, mox interiere, ita etiam, vt pueri artis peritia æreo tormento maximis principibus vitam ademerint, prout superioribus annis extra Holmiam in Suetia, atq; Groningam in Frista, recens memoria attestatur.

Remediũ obsidionis liberãdę

Aster oculũ patris Alexãdri eruit.

Stocholmia.

Groninga.

De externis exemplis.

CAP. VII.

Cõmod' Imp.

VANTVM verò Commodus Imperator sagittis in bello, vel spectaculis valuit, satis claret ex Herodiano lib. I. Asserit enim eum adeò certum fuisse manu, vt quodcunq; destinaret, iaculo sagittaue contingeret. Erantq; cum illo assiduè Parthorum sagittarii lectissimi, ac Numidæ iaculatores : quos ille tamen omnes longè artificio superabat. Publico igitur spectaculo ceruos, damas, & cornigera animalia, præter tauros, i paradromide currẽs, atq; insequẽs imperebat, ac præuenta fuga certissimis ictibus prosternebat. Leones verò, & pantheras, aliaq; id genus nobilissima animalia, iaculis confodiebat, sic vt nec telum quisquam secundum, nec vulnus viderit, nisi lethiferum, quo bestiæ conficerentur : adeò telum certa manu eius missum, nunquàm aberrauit. Idem aliquando sagittas limatæ cuspidis in Maurusias struthios intorquebat : quę & pedum celeritate, & alarum quasi velis ocyssimè ferebantur, sic vt summum contingerent collum : atq; ita capita amputaret, vt exectis ceruicibus (qui teli impetus fuerat) aliquandiu tamen viuentibus similem cursum continuarent. Quin & pantheram, quendam scilicet in arenam deductum laniaturam, ita opportuno vulnere confecutus est, vt interfecta belua hominem seruauerit, ac dentium quoq; aciem cuspide ipsa iaculi prœueniret. Leones item cauea centum eductos, totidem missilibus vniuersos occidit : ita suo ordine iacentibus corporibus, vt numerari facilimè singula possent, nullo scilicet superuacuo incidente telo. Sed hic Commodus, nulli commodus, ad vltimum veneno extinctus est.

Sagittarii Parthorum.

Paradromis.

Telum nõ errãs

Cursus cõtinuatus euulsis capitibus.

Leones 100. occidit.

Cõmodus veneno extinctus.

De ri

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æstatis.

CAP. VIII.

POSTQVAM Septentrionales populi communiter à principio Octobris ad finem Aprilis asperrimas hyemes, & longissimas noctes, fœuosq; flatus, pruinas, nines, caligines, tempestates, immensaq; frigora, & reliquas fœuientium elementorum mutationes, quasi concessa solatia alacriter transierant, mos est diuersus in gentibus illis remotissimè distantibus, nempe quòd recedentem solis splendorem singulari studio, præcipuè versus polum Arcticum habitantes, excipere soleant. Qui enim montosa sublimioraq; loca incolunt, mutuis conuiuiis gaudia multiplicantes exultant, eò quòd vberior redit venatio, atq; copiosior piscatura. Suecis autem Meridionalibus, & Gothis, longissimo prouinciarum spatio à polo remotis, alius ritus est, vt primo die Maii sole per Taurum agente cursum, duplices à magistratibus vrbium constituantur robustorum iuuenum, & virorum equestres turmæ, seu cohortes, tanquam ad durum aliquem conflictum progressuræ : quarum altera, sorte deputato duce dirigitur : qui hyemis titulo, & habitu, variis indutus pellibus, hastisq; focalibus armatus, globatas niues, & crustatas glacies spargens, vt frigora prolonget, obequitat victoriosus : eoq; duriorem se simulat, & efficit, quò ab vaporariis stiriæ glaciales dependere videntur. Rursumq; alterius equestris cohortis præfectus æstatis, Comes Florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, foliisq; & floribus (difficulter repertis) vestitus, æstiualibus indumentis parum securis, ex campo cum duce hyemali, licet separato loco, & ordine, ciuitates ingrediuntur, hastisq; edito spectaculo publico, quòd æstas hyemem exuperet, experiuntur.

Qualitas tẽporũ in Aquilõe

Sol rediens tripudiis excipitur.

Ritus Aquilonariũ hyemis fugandæ.

Dux hyemalis.

Dux æstiualis.

Comes Floralis.

Æstas victrix.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad idem.

CAP. IX.

Asperitas hyemis.

VNDE & acriter vtraq; parte triumphare cupiente, illa vehementius alteram vrget, quæ eo die ex aëris clementia, vel austeritate videtur mutuare vigorem. Si hyemis asperitas adhuc suum gelu spirat, depositis hastis cineres viuis ignium scintillis commixtos, vrnis vel saccis extractos, obequitando hyemis personæ, super aspicientes effundit. Similiter & hi, qui eodem cultu & habitu, quasi auxiliares turmæ adiuncti sunt, in equis igniuomos globos eiiciunt in aspicientes. Ne autem æstatis persona ob defectum ramorum

Factitii flores.

virentium, florumue, cum sua equestri cohorte priuetur honore cupito, longe antè betuleas frondes, seu tiliæ virgas vaporarii calore, & irrigatione artificiosè virentes, quasi è sylua productas, clanculò elatas, sed apertè reductas ostendit: quo

Natura defraudatur.

casu ob defraudatam naturam hyemis propugnatores infestius instant, ne dolo quæsita victoria emergat, aut fistat in placida pompa: quæ tamen fauorabili astantis populi, aspertimum hyemis dominium peramplius sufferre negantis, iudicio, digna

Hyems æstati cedit.

iustaq; sententia coniungitur, vt æstati pro publica letitia victoria cedat, victoriamq; partam splendido instructo conuiuio æqualibus perficiat, & corroboret haustibus: quam assequi vix potuit hastis. Ne autem ritus is externo exemplo carere videatur,

Herodotus lib. II. asserit Rhampsinitum quendam Aegypti Regem, ob sui memoriam perpetuandam, è regione vestibulorum templum Vulcani ab Occasu spectantium, duo simulachra quinûm & vicenûm cubitorum longitudinis reliquisse: quorum quod Aquilonem spectat, id Aestatem: quod Austrum, id Hyemem Aegyptii vocant, præposterè facientes.

Simulachra duo

De Maialibus festis.

CAP. X.

EMVM omnibus tam syluis, quàm pratis, & campis virescentibus, & florescentibus, sole per Cancrum transeunte, hoc est in Vigilia Natalitii ortus diui Ioannis Baptistæ, (quem diem miris festiuitatibus seruabat antiquitas, celebriq; cultu posteris seruandum docuit, & præcepit) populus omnis vtriusq; sexus & ætatis, turmatim in publicis plateis vrbium, aut planitie camporum, vbiq; copiosis accensis ignibus, pro choreis tripudiisq; exercendis, concurrere solitus, vetustorum heroum domi, foriscq; magnifica gesta vbilibet in orbe peracta, saltando decantat: etiam quid illustriores fœminæ pro æternis assequendis laudibus, amore seruandæ pudicitiæ perfecerunt. Præterea quid degeneres, ignauiq; nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminæ exclusa honestate fecerunt, patriis cantionibus, & rhythmis sonantibus citharis, ac tibiis alternatim adductis, exoluunt. Insuper puellæ matrum doctrina prçmonitæ, quot quantaq; mariti vitia, in lusibus alearum, rixa tabernarum, luxu vestium, societate scurrarum, & continua ebrietate, & crapula exerceant, psallendo resoluunt. Sed rursus ingeniosiores adolescentuli concinere nõrunt, quàm pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixosæ, garrulæ, nugaces, & infidæ sunt mulieres, ne sola querela maritos fugillent. Deinde quid perfidi ciues, versuti artifices, vagi negotiatores, sterentes nautæ, rusticiq; infideles, & astutissimi proditores, ac blandiloqui adulatores, & auari, crudelesq; terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & musicis instrumentis exponunt: ea potissimùm ratione permoti, vt tenera iuuentus agnoscat, quàm excelsa, ac splendida virtus sit, æterniq; laudibus digna, bonorum inhærere vestigiis, & à pessimis resilire, ac præcauere exemplis.

Aestas media die S. Io. Baptistæ.

Cantilenæ heroum canuntur.

Tyranni crudeles.

Vitia maritorũ.

Vitia mulierũ.

Vitia cõmunia.

Virtus splendida.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De turpibus cantilenis auertendis.

CAP. XI.

Turpes cantilenę phibẽtur, & gestus.

SOLENT tamen pii parentes pręcipuè cauere, ne proles eorum turpes addiscant cantilenas, aut turpes exhibere corporis gestus, neue innocentes mille scandalis lædant. Nec verò negandum erit, quin aliquis in tanta multitudine exiliens Hymenæus, velut Veneris Bacchięq filius, ex officio ad nuptias & thalamos psallere solitus, libidinosas & lasciuas excitet imaginationes, ac operationes. Sed

Mulieres nunq̃ nudo spectaculo se ostẽdũt

nunquam visum, nec auditum est, quòd ad turpitudinem populi applausu, vel abdito loco, aliqua mulier scipsam (contempta naturali verecundia) monstrauerit inspiciendam: quia ea Diogenis Cynica secta nusquam in Septẽtrionalibus populis repugnante pudore obtinuerat locum:

Secta Diogenis

quam B. Augustinus, aliiq̃ graues autores, gentilitate Romanorum, velut impurissimam & detestabilissimam, introductam fuisse attestantur: de qua etiam Perottus in Commentariis suis, nescio quàm cautè, legentibus plurima exempla producit. Non fuisset contemnenda Platonis censura lib. II. de legibus: vbi sub constituta pœna prohibet, ne turpes cantilenæ canantur, neq̃ infames picturæ monstrentur, prout superius cap. de Mascharis & personatis est enarratum. Vnum tamen in

Plato prohibet turpes cantus.

Picturæ ifames prohibẽtur.

æternam commendationem Regiæ ciuitatis Gedanensis, terræ Prussiæ versus Aquilonem, hic afferre licebit, quòd circa annos Domini M. D. XXX. quidam impurissimi mercatores, Lutherana licentia præsumptuosi facti, numero septem, cum tot meretricibus nudato sexu choream (quam Adæ Euæq̃ vocabant) præmissa turpissima saltatione instituere conantes, in ipso exordio iussu magistratus capti, & ad publicam statuam ignominiis plenam, vehementissimis chordis, ac aspernimis virgis cæsi, bonisq̃ omnibus priuati, extra dominia eorum, & portam ciuitatis ministerio tortorum educti, perpetuò sunt proscripti, domusq̃ solo æquata, sub lege annexa, ne quis eam vllo vnquam tempore inhabitaret. Fundus, & domus hęc cuidam famosissimo mercatori, Iacobo Campen nomine, attinebat: huncq̃ locum cum eo, sententiam prædicti magistratus approbante, aliquoties vidi.

Gedanensiũ cõmendabile iudicium.

Sexus nudus vtriusq̃ generis saltans, cædítur & proscribitur.

Iacobus Cãpa mercator Gedanensis.

De lusu

De lusu aleæ, & Schacorum.

CAP. XII.

VM nihil difficilius sit in humanis rebus, quàm mentes & affectus hominum, quo iudicio ferantur, intelligere, aut omnigenis voluptatibus, vel tristitiis immersos, quomodo passiones moderari valeant, perspicaciter intueri: mos est ergo apud illustriores Gothos, & Sueones, filias suas honesto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingeniis & passionibus examinare, pręsertim in ludo Latrunculorum, seu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaritia, socordia, ignauia, aliæq̃ plures dementiæ passiones, & animi motus, fortunæq̃ vires, & proprietates demonstrari solent: scilicet an procus agrestis animi sit, quod subitò triumphando indiscretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modestius auertere nõrit. Sed in potu pro secretioribus cordis arcanis, & corporum vitiis detegendis, nullam existimant hac experientia voluptatem commodiorem. Nam cùm biberit quis (quod & Plato de legibus attestatur) primò alacrior sit, quàm prius erat: deinde quò plus biberit, eò melior, maiori, ac fortiori spe, atq̃ insuper potentia pro sua opinione repletur: tandem quasi sapiens ea homo confidentia, libertate, audaciaq̃ tumescit, vt intrepidè & dicat, & faciat quicquid placet: & denicq̃ ea committit, quæ facilè futuræ vitæ progressum certionibus signis ostendant.

Scrutiniũ cordis humani difficilimum.

Mentes hominũ ludo schacorum explorantur.

Procorum probatio.

Potatorum gradus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De eodem.

CAP. XIII.

Auspicia iũgendoꝝ cõnubia.

HISQVE visis auspiciis, prouidi parentes charorum liberorum connubia discretius amplectenda, vel refutanda moderantur. Non enim fallitur suspicio, quin ex improbo ludo cuiuscunq; sit generis, siue Schacorum, siue aleæ, chartarum, & tesserarum, ad exhauriendam longi temporis quæsitam substantiam, & victum, etiam vsq; ad venditionem propriæ libertatis, intendatur via: prout Cornelius Tacitus, & Beroaldus de aleæ lusu meminerunt, quòd peruersissima pertinacia cum adiuncta blasphemia, & sexcentis maledictionibus exercetur. Nec sibi blandiantur Ecclesiasticæ personæ, quòd eisdem videatur Schacorum ludus esse permissus: quia ludendo deperditur nobilissimum tempus, melioribus incrementis pro scelerum expiatione, & pauperum consolatione, ac communi bono distribuendum. Contrarium facientes, etiam si Antistites sunt, sequantur consilium Vincentii in speculo hist. lib. XXV. cap. LII. de quòdam Archiepiscopo Florentino loquentis: cui propter ludum Schacorum persuasum fuit, vt eleemosynarum largitione, manibusq; abolere curaret, quod turpiter, & temerè (vt eodem cap. dicitur) polluerat manibus suis. Asserit præterea Valla, Regem Arragoniæ Ferdinandum, aleatores vt pestes habuisse exosos: nihil enim boni viri adesse existimatur in aleatoribus, & blasphemiis.

Mala ex ludis importunis.

Perditio tpis.

Archiepꝰ Florẽtinus pœnituit.

Ferdinãdus rex Arragõiç aleatores expulit.

De variis exercitiis iuuenum.

CAP. XIIII.

Otium militare pessimum.

Lusus hastarum cur fit?

CVM ex otio & torpore, præsertim in re militari, detestabilis incommoditas enascatur, prouisum fuerat à vetusto tempore, duratoq; in hunc diem, vt iuuenes freno militaris disciplinæ ad bella domandi, alii hastis, alii saxis, alii saltu, alii cursu, continuata agilitate exerceant vires suas. Hastis itaq; in primis, vt graues, densasq;, & sortes militares lanceas, intus non excauatas, in prælio ferant, & hostem duplici thorace armatum, si poterunt, transfigant. Siue enim grauis, siue leuis armaturæ suo tempore campum ingressuri sunt,

sunt, semper vtendum est grandibus, ac densis hastis, vt hostem gemino thorace, & lorica munitum penetrent aggressuri, prout superius de bellis fuerat enarratum. Lapides, seu saxa iactant, vt discant fortiori iactu obiecta admota repellere, vel tenere, quemadmodum vulneratis in conflictu accidere solet: qui sortium sociorum manu, ne corruant, tenti, vt celerius curentur, è prælio sint deferendi. Saltu quoq; se vehementer exercent, vt crescentis aruinæ, vel abdominis incommoda restringant: ne fortè obeso ventre laxato, sibi, aut aliis iumenta ascensuri, vel descensuri, fugiendo, vel aggrediendo non succurrere possint. Vnum tamen atq; alterum exemplum licet hic referre, Nobilem quendam ciuem fuisse Regiæ ciuitatis Holmensis in Suetia, natione Germanum, vel Cimbrum de Ditmersia, nomine Clauos Boya M.D.XX. qui cùm præcepto seueriss imi Regis Daniæ Christierni II. in carcerem, vt vitam amitteret, intrudendus esset, & ob nimiam pinguedinem, in carceris sublime ostiolum angustum nequaquàm intrudi posset, indignatione impiorum satellitum, ad aliorum torturam festinantium, seorsum ad angulum est eiectus, & denuò durante vita saluatus. Is ciuis nihilominus, vt aruinam olim peritorum medicorum consilio reprimeret, cymino, & anisо cum tosto pane vsus est: sed nihil in hoc naturæ conflictu poterat prævalere, quia in adolescentia absq; exercitiis fuerat educatus.

Iactatio lapidũ

Saltus.

Clauos Boya.

Morte afficiẽdꝰ ob pinguedinem dimissus.

Otium oi ætati nocet, pſertim adolescentiæ.

De externis exemplis.

CAP. XV.

Hiſtrio pinguis

PRAETEREA alius quidam malitiosus hiſtrio, ob nimiam pinguedinem, teste Alberto Crantzio, eò quòd singulo die decem hominum cibos deuorare soleret, ne vtilium laboratorum escas quasi publicus depopulator consumeret, iussu alterius Danorum Regis est suspensus. De saltu, & commodis eius dictum est, scilicet quòd dominis suis mira agilitate fossas transiliendo, fideles ministri perticas, seu hastas, quibus hostem à tergo persequentem euadant, administrare possint. Cursu etiam satis diligenter sese exercent Aquilonares, maximè vrgente asperrimo gelu, quo ludus conuertitur in necessitatem. Præterea multis aliis seriosis exercitiis successiuo tempore, vti olim Cæsaris milites, applicantur: scilicet aggeres componere, machinas trahere, naues reficere, agros demetere, frumenta succidere, remos ducere, dominum humeris portare, equos adaquare, syluas incidere, vixq; nocturnis temporibus à laboribus quiescere, quemadmodum militaris disciplina requirit: ne detestabili otio, luxu, torpore, ignauia, stupiditate, & reliquis portentosis erroribus, & vitiis, optima adolescentia, vel militia turpissimè corrumpatur, prout Iustinus atteſtatur, immò & Suetonius de Octauio Augusto: quòd scilicet filias suas noluerit vnquam inani otio lasciuire, vel perire.

Ludus cursorius.

Iulius Cæſar.

Exercitia diuersa.

Diſciplinę militaris ꝓpriũ.

Filiæ Octauii Cæsaris fila texerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De exercitiis gladiatoriis.

CAP. XVI.

Gladiatoꝝ exercitia.

Dimicatores.

Visus imobilis

Pugiles Olympici.

Ennii carmen.

Salmacida spolia.

Fortitudo athletica.

EMVM vt omnia alia, quæ ad seruandas, acuendasq; vires attinebant, assidua ingenii exercitatione tractabant antiqui Septentrionales: ita à gladiatoribus vitandi inferendiq; ictus consuetudinem, studioso exercitii genere contrahebant: quorum quidam insigni dimicationis arte callentes, aduersę frontis supercilio infallibili ictu ferire solebant: quo si quis recepto versilitate palpebræ timidius conniueret, mox aula erectus stipendiis defungebatur. Tantum enim virium animis eorum à natura, & visu insitum erat, vt etiam receptis in vultum ictibus, ne leues quidem superciliorum nutus ederent, atq; aduersus omne percussoris irritamentum in eodem habitu animum continerent, in nullo mollius se gerentes, quàm pugiles Olympici: de quibus grauissimi autores testantur, quòd durissimas plagas excipientes, & ęstibus contusi, nihil omnino ingemuerint. Enimuerò Aquilonaribus viris nullo vnquam tempore iure dici potuit Ennianum illud: Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres. Aut illud: Salmacida spolia sine sanguine & sudore. Sed tales erant, vt eis nullus labor insolitus, nullus locus asper, aut arduus erat: non armatus hostis formidolosus, non mors ipsa terrorem eis incutere valuit, adeò vt quandoq; in duello morientes, soluto in risum ore, per summam doloris dissimulationem spiritum reddiderint.

De eos

De eodem, ne precariò viuerent.

CAP. XVII.

Vsus precariæ vitæ vitatur.

AMQVE generoso animo fuerunt, vt bello intercepti, sæpe in libertatem restitui potuissent, si saltem preces quantulascunq; pro ipsa vita porrigere voluissent. Sed precariæ vitę vsum animi magnitudine floccipendentes, vitam perinde atq; paruulum aliquod beneficium respuerùt, mortis sententiam sua sponte complectentes. Adeò salutem dedecore, vel dedecoris specie mercari virtus ignorat. Enimuerò nullus vult laudis titulos, aut præmia captans, ignauo torpere metu: sed fortibus ire obuius, nec gelidum expauescere ferrum. Quòd autem contemptores mortis perhibentur, multiplici ratione consyderatur, cùm in Septentrione sana sit cœli influentia, & syderum bonitas: quæ robur his addunt, & mortis contemptionem pariunt, sicuti Ioannes Eschendensis in prima triplicitate sub Septentrione, & Occidentis angulo, vbi Iupiter & Mars imperia tenent, bellicosos, magnanimos, & fortes gigni, etiam cap. 5. distin. 8. ait: cui opinioni Lucanus lib. II. innititur, dicens:

Cõtemptores mortis.

Bellicosi & fortes in Aquilone gignũtur

Certè populos, quos despicit Arctos
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animęq; capaces
Mortis, & ignauum est redituræ parcere vitæ.

Aristoteles.

Præterea Aristoteles in problematibus asserit in locis calidis timidos esse, & in frigidis viriles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De hastiludiis, & torneamentis.

CAP. XVIII.

Ritus Septentrionalium.

ETVS apud Septentrionales Principes ritus semper obseruatus fuerat, qui & moderno tempore ardentissimis exercitiis, & continuis studiis obseruatur, vt in publicis conuentibus Regum, & Principum, aut nobilium, nuptialibus festis, aut equitibus auratis procreandis, aut bellicis triumphis confectis vel conficiendis, aut natalibus Principum diebus celebrandis, aut certa alia suadente ratione, vel voluptate, frequentius fieri soleāt diuersi generis hastiludia, ac torneamenta: quandoque integris armis præliaribus, & contis acutis, vel causa læsi honoris reintegrandi, aut amplificandi: quandoque sola galea in capite, & thorace in pectore tectis, ob placidum clarissimarum, ac illustrium virginum, & matronarum fauorem habitum, aut habendum: quandoque nudo brachio dextræ, vel sinistrę manus, fericeis fimbriis circumquaqp pendentibus, & expansis: idqp ob contentionem nobilium procoꝛ dirimendam. His & similibus causis multipliciter digladiantur, prout voluptate trahūtur, lege militari seueriſsima strenuè conseruata, ne quis præter decorem & honestatem, alteri posteà siue inermi, siue armato congrediatur, aut cadens membris ruptis insultet, aut fracta ceruice necis actionem transferat ad hæredes. Solent etiam equos & arma, auri & argenti non contemnendam summam mediocris nobilitatis aulici in præmium victoris reponere, præsertim quando ex prouocatione singulare certamen subeundum erit,

Hastiludia quãdo fiũt et quo Galea sola.

Lex militaris.

Arma integra victori cedũt.

Adhuc de eodem.

CAP. XIX.

ACCIDIT tempore Regum, Magni Gothorum ac Sueorum, & Erici Danorum, in publico Principum conuentu, apud Vestrogothos Scaris celebrato, quendam magnę nobilitatis virum, Magnum Dysauald nomine, in medium exilire, verbis potius quàm viribus abundantem: qui Sueonum nobiles totus iactabundus ad singulare certamen expostulare contendit. Leoninam fortitudinem præ se ferre visus, equum, & centum libras argenti puri in præmium certaminis reponebat, si victus pugna excessisset. Quem ex Sueonibus Erengislus Plata vir taciturnus, primo impetu, & facili negotio procul ab equo deijciens, superauit: equumqp, & argentum in victoriæ præmium reportans, documento Danis fuit, Sueones magis viribus quàm verbis instructos, ad prælia deuenire. Itaqp Dani viso occasu sui Achillis, à torneamentis, & verborum iactantia in longa tempora quieuerunt. Verùm vt interea sub publico Principum cõuentu in Regia vrbe Holmensi tempore Regis Christophori, insignius aliquod torneamentum ederetur, quidam Holsatus de genere Ransorum, excellentius quàm Dani Sueonum nobiles superare existimans, singulos magno fastu & contemptu ad singulare certamen prouocare non differens, exinde verecundius quàm credidit, insolentis sui clamoris inuenit pœnas. Sueci nanqp iactantiæ eius potius, quàm viribus satisfacere cogitantes, monachum quẽdam ordinis S. Dominici, alias veteranum equitem militia defunctum, Prioris sui conniuentia, equo valido armis ornatum, galeaqp tectum, ac hasta munitum, tubis concrepantibus loco vbi insignis iactator aderat, celerius fiffunt. Nec morę patiens Holsato congreditur, atqp eum ab equo deiecit: similiter & reliquos suæ insolentiæ sectatores, quotquot occurrere vidit, ab equis eiecit. Pluribus deinde restare non visis, priusquàm loco abiret, iussus pro honore suo ab astantibus sublimiori culmine illustribus fœminis vultum exhibere, quis esset, galea deposita, equoqp calcaribus citato, ad monasterium fugiens, cuius miles esset, monachali habitu & vita monstrauit,

Magnus Dysauald: de quo ĩ Histo. Gotho. fol. 636.

Prænium victoriæ.

Erengislus Plata.

Milites strenui viribus nõ verbis pugnant.

Iactantia.

Holsat' Rãson iactabundus.

Iactator à monacho superat

Monachus reuertitur in monasterium suũ

De torneamentis ſtrabonum, & luſcorum.

CAP. XX.

Spectaculũ pulchrius luſcorũ

VLCHRIVS tamen, & iucundius inter duos equites ſtrabones, ſeu luſcos, haſtis concurrere volentes, exoritur ſpectaculum. Illi enim vt obliquum (equis licet directè concurrentibus) viſum in ſe mutuò dirigunt: ita & vtrinq; lanceæ in obliquum directæ, impoſsibilem creduntur habituræ contactum. Sed ipſo equorum congreſſu cominus citato, facilimè monſtratur, haud difficile fore etiam ſtrabonibus concurrere contis, maximè in patenti certaminis loco, vbi nullus contemnendus eſt hoſtis, etiamſi fuerit ſimpliciter cæcus, vti Cicero clariſsimè recenſet de Appio Cæco, & ſimilibus aliis in Quæſtionibus Tuſculanis &c. In Aquilonaribus verò regnis, etſi rariſsimi ſtrabones, & luſci occurrunt: tamen vbi apparuerint, exercitatiq; fuerint, inſigniter ſuis hoſtibus congrediuntur; adeò corporis defectus tollere, & ſubleuare nititur ipſa virtus. Vbi verò in curiis principum ſatellites huiuſmodi, ob partam victoriam cæteris euaſerint inſolentiores, non niſi haſtiludiis, aut torneamentis, more militari diiudicant diſſenſionem: quæ quandoq; vnius, quandoq; amborum horribili morte determinatur, vel vnius fortunę, arma, equi, & quicquid militaris ornamenti in auro, argentoq; tempore congreſſus oſtenditur, mutuo conſenſu ipſi victori non interimenti redduntur.

Hoſtis nõ contemnendus.

Luſci rari i Aq̃lone.

Virtus.

Diſſenſio tollit haſtiludiis.

De con=

De confuſione ignauorum militum.

CAP. XXI.

Equeſtres garruli.

NEC diſsimile luſcorum ſpectaculis abeſſe ſolet, quod garrulis equeſtribus, importuna dicacitate à lingua mutuantibus ſpicula, & vires, tanquam improbis, rixoſis, & contentioſis, publica confuſione corripiendis, aliquid opponi ſolet, ea præcipuè vilipenſionis nota, quèd aliqua mulier cordata armis, galeaq;, ac haſta munita, vni alicui è prædictis garrulis haſtam frangendo concurrat. Neq; inuitè eiuſmodi gloriolam quærit hic ſexus, cùm ab incunte ætate ſolitus ſit equos domare feroces. Stato igitur loco & tempore, congreſsione facta, garrulus mulieris haſta ab equo deiicitur, qui epotandis calicibus inuentus eſt non agnouiſſe ſortiorem. Quo fit, vt alii ſatellites, ſeu equeſtres, nunquàm proni ſint ad inutiles proferendos garritus, more ſcurrarum, ac promimorum. Nihil enim adeò neceſſarium eſt ſortiſsimo militi, quàm abditum ſeruare ſilentium, & modeſtiſsimum pro tempore miſcere ſermonem, iuxta carmen vſtratum:

Mulier animoſa.

Sexus muliebris gloriabũdus.

Milites veri à garrulitate abſtinent.

Scire loqui decus eſt, decus eſt & ſcire tacere.
Hæc duo ſi poteris, ſæpe peritus eris.

Iactatio inanis.

Summæ nanq; leuitatis, & ignaui animi eſt, militarem virum, garrulum, nugacem, de exigua gloriola ſuſcipere inanem iactationem, & ſe extollere, quaſi fortunam ſub imperio ſuo haberet, certuſq; ſit, eam nunquàm in poſterum aduerſari ſibi poſſe: qua ex re omnibus irriſioni, & ludibriis erit. Nimis etiam, & ineptè ſe ipſum amat, qui geſta propria laudat, vmbram pro corpore venaturus, vbi glorioſior expectanda ſit laus, & commendatio aliena.

Gloria aliunde expectanda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De haſtiludiis nauticis, ſeu ſcaphariis.

CAP. XXII.

Haſtiludiũ nautarum.

EST & aliud nauticum genus torneamentorum, generali ſpectaculo ſepiſsimè intuendum: in quo ſcilicet clypeis, & haſtis muniti nauicleri, in puppi nauicularum ſtantes, ſociorum remigantium impetuoſiſsimo tractu ſe mutuò impingunt: ambo tamen ventrotenus laxato fune ligati ſeruantur, vt cadentes è gurgite, ne illicò ſuffocentur, educi poſsint: vbi pariter ceciderint ab vtraq; puppi, denuò repoſiti, pro inſtituta priori victoria pertinacius certent. Nec ceſſant, donec alteri eorum victoria cedat, vel pari caſu certamen (compoſita cauſa) diſſoluant. Cauſę verò huiuſmodi aquatici torneamenti hæc, aut ſimilis eſſe ſolet, vt vel exercitii gratia id faciant: vel pœnis naualibus adacti aquis puniantur, qui verbis, aut factis inſolentius in aquis exceſſerunt: vel etiam in portubus moroſo ſub anchoris vento nauigia retardante, vel Principis aſſantis aſpectu videantur, quàm fortes, experti, ac animoſi ſint nautæ in eorum torneamentis, atq; ſi opus fuerit, arte vrinatoria, vt aliquid marino fundo illapſum recipiant, exercitati. Hi tamen in eo congreſſu ſemper audaciores ſunt, quibus ars natandi quaſi à pueris connata eſt, vt neceſſe non ſit vti præſidio funiculi alligati.

Cadentes retrahuntur.

Cauſæ certaminis.

Ars vrinatoria hoc caſu vtilis

De chorea gladiatoria, vel armifera ſaltatione.

CAP. XXIII.

HABENT præterea Septentrionales Gothi, & Sueci, pro exercenda iuuentute alium ludum, quòd inter nudos enſes, & inſęſtos gladios, ſeu frameas, ſeſe exerceant ſaltu: idq; quodam gymnaſtico ritu, & diſciplina, ætate ſucceſſiua à peritis, & præſultore ſub cantu addiſcunt: & oſtendunt hunc ludum, præcipuè tempore carniſpriuii, Maſcharatum Italico verbo dicto. Ante etenim tempus eiuſdem carniſpriuii, octo diebus continua ſaltatione ſeſe adoleſcentes numeroſè exercent, eleuatis ſcilicet gladiis, ſed vagina reclusis, ad triplicem gyrum. Deinde euaginatis, itidemq; eleuatis enſibus, poſtmodum manuatim extenſis, modeſtius gyrando alterutrius cuſpidem capulumq; receptantes, ſeſe mutato ordine in modum figurę hexagoni fingendi ſubiiciunt: quam roſam dicunt: & illicò eam gladios retrahendo, eleuandoq; reſoluunt, vt ſuper vniuſcuiuſq; caput quadrata roſa reſultet: et tãdem vehemẽtiſsima gladiorum laterali colliſione, celerrimè retrograda ſaltatione determinant ludum: quem tibiis, vel cantilenis, aut vtriſq; ſimul, primùm per grauiorem, demum vehementiorem ſaltum, et vltimò impetuoſiſsimum moderantur. Sed hæc ſpeculatio ſine oculari inſpectione vix apprehenditur, quàm pulchra, honeſtaq; ſit, dum vnius parciſsimo præcepto, etiam armata multitudo quadam alacritate dirigitur ad certamen: eoq; ludo clericis ſeſe exercere, & immiſcere licet, quia totus deducitur honeſtiſsima ratione. Quòd autem armati chorizent, Strabo de Curetibus Aetoliam habitantibus lib. X. affirmat, quòd ab eis armifera ſaltatio (licet Perſis contemptui habita) ſit primùm introducta. Sed econtrà in ipſa pugna inuicti habiti, & admirationi, dum fortiores cæteris viderentur, qui verſatam in armis vitam haberent.

Chorea nudorũ enſium.

Tempus carniſpriuii.

Roſa gladiatoria.

Saltus cantu moderatus.

Armata multitudo parciſsimo præcepto dirigitur.

Armati chorizantes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De arcuali chorea.

CAP. XXIIII.

Lex choreę arcualis.

LIA etiam iuuenum exercitatio est, vt certa lege arcualem choream ducant, atq; reducant, aliis quidem instrumentis, sed eadem vt gladiatorum saltantium disciplina reducta. Arcubus enim, seu circulis inclusis, primùm modesto cantu, heroum gesta referente, vel tibiis, aut tympanis excitanti, gyrando incedunt, sęq; dirigentis (qui Rex dicitur) sola voce reducunt: tandem solutis arcubus aliquantulum celerius properantes, mutua inclinatione conficiunt (veluti alias per gladios rosam, vt formam sexāgularem efficere videantur. Vtq; id festiuius, sonorosiusq; fiat, tintinabula, seu æreas campanulas genutenus ligant. Est & alia quædam choreæ, seu ludi species, qua machina quadam lignea homines per æra rotarum more, & impulsu iactantur: vel alio modo agilitate corporum insignes ludunt: vt hastis, circa quas se voluunt: funibus etiam, supra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos se more piscium transmittunt: item tabulis, è quibus in æra pendunt, vno brachio se sustinentes: hicq; ludus Petauristicus appellatur, quòd iuuenes leuioribus saltibus mouentur. Sed neq; Cornelii Taciti sententia hic deerit: qui nudos iuuenes inter gladios se iactare veterum more testatur, minimè quæstus, aut mercedis causa, sed sola gloriola audacis lasciuiæ, pretium ponentis in speculo voluptatis. Pilarum etiam proiectilium, atq; fustium impulsu, aliarumq; infinitarum specierum ludi, secundum varietatem temporum ibidem currendo, luctando, saltando, pedibusq; sursum erectis super manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum saltationes, quæ clypeis, ac ensibus, tibicinis moderatione tardius, vel celerius variantur ad saltum. Qui verò plura ludorum genera videre delectatur, intueri poterit Commentaria Perotti, Plinium, & Liuium: qui vltra XL. genera eorum ponunt, quę minimè respondent, nec quadrant cum Aquilonaribus ludis &c. Habet & Herodotus lib. II: habet etiam beatus Ambrosius plurima de varietate ludorum, si cui otium fuerit in his, & similibus spectaculis perscrutandis.

Rex choreæ.

Tintinabula tibiis alligātur.

Genera ludorū varia.

Petauristicus ludus.

Iuuenes nudi.

Ludi variarum specierum.

Saltationes bellicrepæ.

Genera ludorū 40.

Ambrosius.

De chos

De chorea hormica.

CAP. XXV.

ALTATIONEM, seu choream simulem à vetustissimo instituto seruārunt, seruandamq; docuerunt antiqui: in qua adolescens ductor erat armatus, militarem exercens peritiam, qua posset in inuadendis hostibus vti posset. Sequebatur virgo modestia quadam insignis, quæ fœmineum saltum decenter agebat: quæ quidem chorea tunc, & nunc permissa, non dissimilis est illi, quam inuēnit Lycurgus, & Lucianus Hormū vocauit: volutq; ipsum ex duabus virtutibus, temperantia videlicet, & fortitudine constitui. Creditur mos ille olim ex Græcis in Septentrionales regiones translatus. Prisco enim seculo Gothi ethnici Græcis viciniores, sacerdotium & viuendi disciplinam ab eis, nō secus ac nostra secula à Latio Christianam doctrinam, acceptam didicerunt. Ita virtus temperantiæ, moderationis gratia, honesti cura, decoris consyderatio quæritur, & spectatur: cuius fundamentum est verecundia, & mentis placiditas proteruiam fugitans, sobrietatem diligens, honestatem souens, & omne decorum indicens, vt probatissimorum senum præeligantur tutiora consilia, licet adolescentium videantur esse dulciora. Vti etenim solertium, expertorumq; iudicio ignota loca penetrantur securius: ita ignauorum ductu arripiuntur infestius. Quærendum nanq; est in omni actu, quid personis, temporibus, & ætatibus conueniat, & singulorum ingeniis accommodum sit. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet: aliud iuueni aptum, aliud in prosperis, & aliud in aduersis.

Ductor choreæ armatus.

Chorea Lycurgi tēperātia & fortitudine exercetur.

Doctrina catholica à Latio petitur.

Verecúndia.

Cōsilia senū tutiora, iuuenū verò dulciora

Circūstantiæ tē poꝛ, locoꝛ, et hominum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De eodem.

CAP. XXVI.

Fortitudo in aduersis.

IN aduersis enim virtus fortitudinis excitatur in gloriosam mortem, et resistendo celerius eā aggreditur, quàm alteri cuicunq; assentiatur turpissimæ conditioni: quia à tergo mors sequitur, velut à fronte prudentius ipsa vita tuetur. In fortitudine bellica non mediocris honesti, ac decori forma est, q; mortem seruituti præferat, ac turpitudini. Prouida tamen futuri consyderatio habenda est, quid possit accidere, & quid agi debeat, ac in ardua perplexitate, si sic acciderit, discretius diffiniri. Fortitudinis ergo est, non dissimulare cùm aliquid immineat, sed in promptis habere, quod eligat, & perficiat: ne postea dicat, Non putabam hoc posse euenire. Denique nisi explorētur aduersa, citò occupātur, & subuertuntur prospera: vnde in bello improuisus hostis vix sustinetur, & si imparatos inueniat, facilè opprimit. Quod præterea superius dictum est de verecundia, maximè vt in adolescentulis, & iuuenibus seruetur, instandum erit: vt illa ætas, præcipuè quod deerat, attendat, & rectè conueniat, & quadret in ordine sequentis vitæ: de quo qui Ciceronem lib. I. Offic. de decoro legerit, facilè docebitur, si sequi velit: immò quod Pomp. Lyt. lib. II. ait, Felix qui victoriam consecutus, temperatum se gerere nouit. Hic præterea attendendum erit, quàm multos etiam fortissimos ab honore, gloria, & fortitudine, laxata verecundia discesserit in illecebras, & ex his (dato errori loco) in derisum, & contemptum.

Consyderatio futuri euētus.

Turpe ẽ dicere nō putabam.

Hostis improuisus.

Verecundia felicem facit.

De Pyrrhica saltatione.

CAP. XXVII.

Stridor ignis arbietini.

MOS est ante aulas Septentrionalium Regum & principum, tempore frigoris copiosos ignes, ex arboribus abietinis præcipuè, quarum ibidem copia est, instruere: quia ex earum combustione tantus enascitur sonus, & stridor, vt à longè non videntes, sed audientes existiment corruere trabes, & tecta. Ne autem fragor ille naturæ videatur otiosus, quasi tympanis excitati circumsedentes ignibus fortissimi quiq; viri, in gyrum, saltumq; se conuertunt, tantoq; impetu saltando constringunt, vt necessum sit postremum quenq;, quasi rupta fortissima caterna, in ignem illabi: moxq; exiliens saltantium applausu in sublimiori sede reponitur, vt illicò pro Regii ignis violatione, amphoram vnam atq; alteram, bene magnam, fortioris ceruisiæ epotet. Eo enim potu sanissimo, sobriè tamen exhausto, animam vireſq; resumens, celerrimè reuertitur ad suos congyrantes, & saltatores: qui similiter motu, igne, sitiq; agitati, non inuiti retrahuntur ad pœnas affixas, exceptis his, qui alias flammarum saltibus fuerant exercitati: quibus ars, & robur inest, vt amplius haud possint in ignem intrudi. Fortius nanq; tenendo, per experientiam didicere in tali spectaculo subsistere cautiores. Ideoq; maiori mensura bibendi honorantur, licet minimè deliquerint in Regium ignem. Reliqui verò succesiua alacritate etiam in profundam noctem saltum continuantes, quasi omnes alternatim præcipitantur in flammam: taliq; modo roboris firmitatem, varioq; agitationis genere tyrones militiæ plurimum consequuntur, vt constantissimos mores in igne, saltu, & duro tactu firment, quatenus seriosis instantibus bellorum congressibus, æquanimiter sufferre valeant turbationes vehementiores. Sortiuntur etiam taxillis adhibitis, quis ignem vestitus transiliat. Si verò quis ianuam Principis malitiosa præsumptione iocum excedens offenderit, vix ignem, quòd in eo non comburatur, euadet: prout Cæsar in fine primi libri de suo hospite Gallo lætatur, quòd ignibus haud necaretur. Qualis autem Tartarorum mos sit, oratores principum ad eorum dominos ducere per medios ignes, superius de Moschouiticis consiliariis fuerat enarratum. De supraposita tamen Pyrrhica saltatione, plurima, & hæc pulchra in vita Hadriani habentur. Similiter apud Herodianum de motu Pyrrhico, & numero currentium in orbem, multa narrantur.

Postremus in ignē ponitur.

Pœna delectabilis in potu.

Ignis regius.

Tyrones indurantur.

Ianua principis nō pulsanda.

Tartarorū mos.

Hadriani vita.

De miris citharœdis.

CAP. XXVIII.

QVANTA vis Musicæ apud Septentrionales olim in admirabili arte, & vsu fuerit, paucis ostendetur argumentis. Plurimi erant qui fistrò, barbito, lyraq;, & chely, omniumq; fidium modulatione ita callebant, vt ad quos cunq; volebant motus, variis modorum generibus humanos impellerent affectus: gaudio, mœstitia, commiseratione, vel odio mortales afficere nouerunt, auriumq; voluptate, aut horrore animos implicare sciebant: quinetiam tantas fidibus vires in-

Instrumēta musicæ artis.

Impulsus musicæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ericus rex cognomine Bonus.

Musica seuera.

Mollis.

Clamorosa.

Musica furentis alumna.

Rex pœnitens obiit.

esse monstrabant, vt perceptis earum modulationibus, astantes mente constare non possent. Quod cùm quidam Musicæ rationis peritus, de se apud Regem Ericum cognomento Bonum, pollicitus esset, tum precibus Regis, tum minis, vt operam fidibus daret, compulsus, inusitatæ seueritatis Musam edidit: cuius prima specie præsentes veluti mœstitia, ac stupore compleuit: qui postmodum ad petulantiorem mentis statum vegetioribus liræ sonis adducti, iocabundis corporum motibus gestiendo, dolorem plausu permutare cœperunt: postremò ad rabiem vsq; & temeritatem modis acrioribus incitati, captum amentiæ spiritum clamoribus prodiderunt. Ita animorum habitus modorum varietas inflectebat. Igitur nisi præstò affuissent, qui furentium vesaniæ valenter occurrissent, lymphantes dementia in rixam versa, mutuis seipsos viribus interemissent. Rex tamen, cuius eximias naturę vires etiam rabies cumulauerat, arrepto ense quatuor militum, continendi eius gratia propius accedentium, necem peregit, donec puluinarium mole, quæ vndiq; à satellitibus congerebantur, obrutus, magno cum omnium periculo comprehensus, & vix tandem menti restitutus est. Hierusalem expiandorum homicidiorum causa adiens, in Cypro defunctus est, atq; ibidem cum coniuge sepultus, vti Saxo Danorum historicus lib. XII. attestatur.

De externis exemplis similibus.

CAP. XXIX.

Symphonia.

AVD dissimilia scribuntur de Musica Liberi patris: quem cùm puerum Tyrrheni nauicularis transuecturi essent, & nymphis nutricibus redditurі, spe prædæ perdere voluissent, ipse hoc intelligens, iussit comitibus, vt symphonia canerent: quo cantu adeò oblectatos Tyrrhenos ferunt, vt saltare etiam cœperint, & nimis lasciuiendo sese in mare proiecerint. Neq; mirum est Musicam tantam vim habere in homines, si Arionem citharœdum tergo delphini per maria, ob dulcedinem symphoniæ, vectum memoratur.

Vin. in spe. his. lib. 9. cap. 6.

Natura, quæ videtur Musicam hominibus ad toleraudos facilius labores pro singulari munere dedisse, vt labores, ita de laborum solatio illis, qui sub laborioso Aquilone morantur, benignè prouidit. Inde prouenit, vt fidibus assueti, optimè

Assueti fidibus optimè ludũt Nero.

ludant, etiam qui à præceptoribus artem nunquàm suscepere: pro gloria, & artis perfectione, paulominus cum Nerone Imperatore certantes: cui ob huius artis peritiam à citharœdis, forsan mimis, scurris, & histrionibus, plures coronæ offerebantur. Sed

Gilmerus.

nec omittendum est Procopii testimonium lib. IIII. Gothici belli assertis, Gilmerum potentissimum Vandalorum Regem, obsidione arctissima clausum, solùm sibi pro solatio mitti petiuisse citharam, panem, & spongiam.

De tibicinibus.

De tibicinibus.

CAP. XXX.

Synonima.

SVNT quoq; tibicines, cornicines, liticines, lyricines passim in illis terris: etiam organa hydraulica, quibus amœnior sonus excitatur: quo et Neronem delectatum fuisse Suetonius affirmat. Peritiores tamen talium modulationum artifices, alienigenæ sunt: eoq; stipendia meriturі, Septentrionales terras ingrediuntur: quę & largâ suscipiunt, atq; hospitum more fauoribus incolarum recipiuntur, maximè à Principibus, vt in equestri expeditione acutiore tubarum sono homines, & equos ad hostiles insultus excitent: hominesq; tanquam horribili præconis monitu: & equos veluti naturæ instinctu ferociter prouocatos, quemadmodum Propertio placet:

Buccina cogebat priscos ad arma Quirites.

Et Virgilio:

Tyrrhenusq; tubę mugire per æthera clangor.

Tibicines exotici.

Hæc enim à Tyrrhenis prædonibus inuenta dicitur, cùm difficile per oras maritimas dispersi vento obstrepente ad prædam poterant conuocari. Hinc postea bellicis certaminibus adhibita est, ad denuntianda signa bellorum, vt vbi præco præ tumultu exaudiri non poterat, fonitus tubæ clangentis attingeret, teste Virgilio superius allegato: At tuba terribili sonitu. Cuius varius sonus editur, vt bella committantur, interdum vt insequantur fugientes, interdum vt canatur receptui. Cæterùm fistularum, aut chordarum lenocinium in hebetandis ferocibus animis virorum fortium, etiam in conuiuiis, parum efficax adhibetur. Adeò ponderosissimę seueritatis sunt, qui militiam amplectuntur, vt Marte non Musa, lorica non ludo pulchritus se delectari testentur, in omnibus æquè pertinacem animi rigorem obseruantes. Imò plerunq; accidit, vt tibicines, qui huiusmodi militares viros dulcedinibus sonis recreare gestiunt, ni moniti præcauerint, celeri eorum seueritate lædantur. Adeò obseratas aures muniunt, vt nulli penitus dulcisonę pateant voluptati. Facilè tamen in gratiam redeunt, dum dulces tibias horribiliore tubarum sono commutant, Tragica canentes. Quid autem bellicosissimus Gothorum Rex Vitiges de tubis omnibus Gothis scripserit, Cassiodorus his verbis fideliter lib. X. attestatur: Non enim in cubilis angustiis, sed in campis latè patentibus electum me esse nouerіtis: nec inter blandientiũ delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quęsitus: vt tali fremitu concitatus, desiderio virtutis ingenitę Regem sibi Martium Gothicus populus inueniret.

Buccina conuocãtur armati.

Directiones tubarum.

Scueri milites.

Tibicines ipotuni cædũtur.

Vitiges rex Gothorum.

Rex Martius bellator.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Histrionibus, & Protomimis.

CAP. XXXI.

Stultorum infinitus est numerus.

NEMO miretur quòd hac etiam pessima occupatione repleta sit hæc charta pusilla, nempe talibus hominum generibus, quorum numerus est infinitus, & tantæ reputationis in curiis, & mensis sublimium dominorum, vt ferè vel nullum, vel exiguum credatur adesse solatium, præter vnicum hoc, quod emanat ab infamibus his protomimis: qui & suos omnibus retroactis seculis meruere scriptores, vt puta Laberiũ mimorum scriptorem, qui decimo mense post Cæsarem obiit. Item Publium mimorum graphicum, natione Syrum. Item Suetonium, Isidorum lib. VIII. cap. VII. & lib. XVIII. cap. XLI. & XLIX. Item Volateranum, lib. XXVIII. de parasitis, ac aliis stultis. Item Laurentium Vallam in vita Ferdinandi, de quodam mimo, Borra cognomento, qui mimica arte, adhuc ętatem LXXXIIII. annorum agens, lucratus fuit centum millia aureorum: quem adhuc meretrix illa Rhodopis, Plinio teste, Regias opes accumulans, superasse videtur. Speciale tamen testimonium histrionum, eorumq; luxum, idem Plinius lib. IX. cap. XXXV. & LI. prosequitur. Refert etiam Trebellius, Galerum in tantum dilexisse scurras, & parasitos, & id genus infame hominum, vt poneret eos in secunda sua mensa. Si consilium Suetonii locum habuisset, tales mimi publico spectaculo virgis, & flagris cæsi, remotiusq; effugati fuissent: quod & Vincen. in spe. hist. lib. XXIX. cap. XLI. de Rege Galliæ Philippo attestatur: quem asserit dixisse, Histrionibus dare, est dæmonibus immolari: & reliqua ibidem notatu digna.

Solatium ab infamibus quæsitum.
Laberius mimorum scriptor.
Publius.
Sueto.
Isidorus.
Volateranus.
Valla.
Borra lucratus ẽ cẽtũ millia ducatorũ pro officio suo.
Rhodopis.
Galerus Imp.
Philippus Rex Gallorum.

De exotis

De exoticis parasitis, mimis, & scurris.

CAP. XXXII.

Exotici mimi.

QVIA nulli, vel admodum pauci naturali rationis vsu priuati, apud Septentrionales populos generantur fatui, qui simplicitatem originis superinducta malitia more mimorum offendere possint: propterea aliunde per mare è Germania quæstus causa, vel ob proditionis affectum faciendæ, eò conueniunt, aut cum aliis principibus simul accedunt, aut aliena mercede conducti. Vtcunq; sit, Martialis ille populus Aquilonis (vt superius de tibicinibus dictum est) nunquam insidiosis huiusmodi artificibus recreari solet: quia castra replent, non aciem belli, nec vtiles erunt: & præsertim quia illuc venientes vt plurimum scelerati, proscripti, ære grauati, infames, dominorum & terrarum proditores, viarum grassatores, parricidæ, fures, sacrilegi, hæretici, & id detestabile genus horrendum: qui simulata stultitia, vel mimicis præstigiis, furto, vel proditione commissa, opulentiis pleni exinde recedunt. Habuit ante XXXIII. annos Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, quendam protomimum nomine Suikart, id est, deceptorem, versutissima arte insidiosum, à Brema oriundum, candida vesse more clericorum semper indutum: cuius portentosis mendaciis in euertendis omnium honoribus, ac inferendis nocumentis, tanta fides adhibita fuit, vt eius nutu, metu, & relatione, vel spoliarentur innocui homines, præcipuè Danorum nobiles, aut necarentur: quo factum est, vt trepidi innocentes, præsertim Daniæ magnates, maximis muneribus datis, præsidio huius abiectissimi scurræ bona redimerent, ac vitam haberent precibus & pretio comparatam. Tandem eo Rege (bimestri spatio vix in factioso regimine completo) è Suetia, & Gothia in Daniam fugiente, callidus iste scurra Bremensis, satis prolixæ ætatis, muneribus opulentissimis repletus, etiam extra Regis castra per syluarum latebras fugere volens, à rusticis rebus omnibus spoliatus, & verberatus, vix viuus euasit.

Populus durus non æstimat histriones.
Qualitas histrionum.
Stultitia simulata.
Christiernus 2. rex Daniæ.
Suikart.
Nobiles Daniæ data pecunia p̃ salutẽ redemerũt vitam.
Scurra spoliatus.

De naturalibus fatuis, & Musica muta.

CAP. XXXIII.

Fatui quidã astutissimi.

BONO lectori fastidiosum non sit adhuc intueri diuersitatem fatuorum: quorum aliqui ita astuti sunt in thesauris aliorum iactura (vt suprà dictum est) colligendis, vt vix fiscus tantum in prompto ære habeat, quantum hi detestabili quæstu repositum seruant. Quidam verò, licet rarissimi, adeò applausibiles, ac frugi, vt dominis & principibus suis in mortifera perplexitate constitutis, Laconico more quædam verbula proferant, vnde vitam, patriam, ac totam secuturam stirpem secretius seruent. Ita duo illustrissimi viri, Steno, ac Suanto, in Suecicis regnis dudum à potenti Principe, mortem eis machinante, fatuo credentes immunes abierunt. Quidam signis, dum muti sunt, adulteria detegunt, quatuor ponentes calceamenta in scabello grabati vtriusq; sexus, vt rediens maritus eo mysterio videat infamem fore in sua absentia numerum quatuor calceorum ante lectum. Quidam proditores mutatione vestium ostendunt: quidam furta absconsione, vel extractione rerum demonstrant: & ita

Naturales fatui tolerandi.
Steno & Suanto principes Suetiæ.
Pedes 4. i lecto absẽte marito.
Proditores furum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præstigia.

de similibus multis. Quidam per signa composita quasi quibusdam literis edocent intuentis aspectum, incp manu leguntur apices rerum: & non scribendo facit, quod scriptura declarauit: & hæc pantomimis, ac mimis annexa sunt, qui Principes curis edacibus æstuantes, lætissimis signis, & gesticulationibus alacriores efficere solent. Hancp partem Musicæ disciplinæ, Mutam nominauere maiores, scilicet quę ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gestibus facit intelligi, quod vix narrante lingua (teste Cassiodoro lib. 1. Epistolarum) aut scripturæ textu, possit agnosci. Pro talibus tamen simplicibus fatuis, nulli fiunt sumptus, sed astutissimis, & scandalosis: quibus & pretiosæ vestes, aurei torques, ac splendidę gemmę à Principibus donantur, vt aliquot adulatorijs scriptis, vel potius infamibus rhythmis amplificent eorum acta: quæ multò præclarius à grauibus historicis paucioribus expensis, honestioribus exemplis, & verioribus censuris, cum fide & laude perpetuari possent in toto terrarum orbe.

Musica muta.

Principes effusis muneribus à mimis mercantur laudē.

Graues historici vix aspiciuntur.

De abiecta cõmendatione mimorum, & vtili laude prudentũ.

CAP. XXXIIII.

Studiũ histrionum.

ED nec ignotum vniuersis relinquitur, quanta ignominia Principibus sit, aut laudis cupidis, à talibus commendari; quorum præcipua professio est infamibus colludere, turpibusp colloquijs bonos mores corrumpere, eosp effœminatos efficere, ac libidinosos reddere, & luxuriosos: prętereà comœdiarum more adulteria, & stupra repręsentare, vel concinere, vnde spectandi enascatur voluptas, & consuetudo, ac turpissima quæp faciendi licentia perniciosa: et denicp ad omnium virorum grauium obmutescere rationem, & censuram. Cuius rei testis est illa Messalienſis meretrix, quæ in actu publico prostans, vestemcp deducens, graui Catone viso descendere in spectaculum, à gestu se statim continuit, & aliis mirantibus ait, Seuerum virum adesse: qua quidem voce ostendit, longè pluris esse vnius grauissimi viri aspectum, quàm totius populi applausum. Quocirca etsi cuncti, maximè Principes, laudari appetant: tamen intimè caueant, ne id procurent, vel admittant fieri ab histrionibus, & protomimis: nisi similes illis ęstimari, & forsan esse velint. Vera etenim laus haberi debet, quæ à laudato viro proficiscitur: quia à tali viro emanat, qui virtute prędituS cum laude viuit. Sed hæc peramplius verior esse iudicatur, quę ex rectè factis, & iustis meritis multitudinis etiam laude concurrente procedit: alioquin nihil aliud, nisi popularem auram, aut scurrarum fucum captant: quo nihil instabilius, aut detestabilius inueniri potest. Igitur attendendum erit vnicuicp, maximè Principi in sublimiori dignitate constituto, ne sic scurrarum, mimorum, histrionum, parasitorum, protomimorum breui tempore delectetur spectaculis, vt immemor salutis, perdito tempore, honore, laude, & bono nomine, in vno momento rapiatur ad ęterna tormęta: quę ab immundis spiritibus sorsitan in vmbra, & forma histrionum apparentibus, & flagellantibus importunius sustinebit: sentietcp perpetuò flendum esse cum Diabolis, sicuti in momentanea vita inconsyderatè risit cum stultis. Exclamandum hic meritò foret contra quosdam altiminis viros, in sublimitate constitutos, qui pro summa voluptate ducunt, scurras videre, & audire, nudas mulierum picturas intueri, & iis delectari, atcp aliis præbere videndas: quasi propria caro, mundus, & dęmonia non sufficerent ad infatuandum hominem, creatum ad imaginem Dei, ni & studiosè in suam irreparabilem damnationem excitarent tot importunissimos hostes, ignorantes verbum beati Gregorii dicentis, Talem te ostendis in corde diligere, qualem imaginem ante te geris in oculis.

Comœdię proprium.

Meretrix. Cato vir grauis

Sibitudo morũ. Laus vera.

Viri magni qd caueant.

De bal=

De balneis, & ventosis, ac phlebotomia.

CAP. XXXV.

VSVS balnearum etsi in plerisp locis mundi voluptatis causa, maximè in Italia, vt ruinæ sumptuosissimarum thermarum Romæ, & in Puteolanis terris testantur, maiori ex parte repertus sit: tamen nullibi in orbe adeò necessarius earum vsus est, velut in Septentrionalibus regnis: vbi tam priuatæ, quàm communes optimo ordine cum omnibus requisitis instrumentis dispositæ reperiuntur. Priuatæ quidem illustrium personarum prope fluenta, & hortos amœniores fabricatę: communes verò in vrbibus, ac pagis, quotquot opus fuerit, pro numero & qualitate personarum. Nulla tamen balnea naturæ ministerio, sulphureis scilicet venis scaturientibus, ibidem sunt: necp ad eorum vsum in quacunp necessitatis causa regnicolæ proficiscuntur, eò quòd ab expertis compertum habent, tales aquas tibiarum medullas dulciter penetrando consumere, & parum prodesse eorum domesticis morbis. Ideocp vtuntur balneis domesticis, & amplis, tabularum distinctione (licet sub eodem tecto) ob vtriusp sexus celandum pudorem, seperatis: non vt Poggius in epistola ad Leonardum Aretinum attestatur, quòd scilicet nudus sibi mutuò sexus obuiet sine suspicione inhonesti: nisi de superioribus Germanis, Badensibus videlicet, ad audacem lasciuiam pronis, intelligi velit: inter quos quidam honestatis prodigi, & effœminati reperiuntur, qui & potare, dormire, atcp reliquas ineptias in thermis ostendere, vel efficere solent. Si tamen huiusmodi petulantes homines in Aquilonaribus balneis delinquere viderentur, mox extracti hyemis tempore, quasi suffocandi, inter profundas niues proiicerentur, aut æstiuo tempore in frigidissimas aquas, aliquantisper cibo carituri, trudentur. Fatendum tamen est, balneas nuptiales ibidem in vsu percelebres fore, vt quotiescunp noua nupta tradenda sit viro, longo transitu, distinctionecp ætatum ante eam mansueto incessu transeunt virgines, ac honestæ matronæ.

Vsus balneorũ in Aquilone necessarius.

Balnea priuata.

Balnea naturalia nulla.

Aquæ calidæ sulphureę nocent medullis.

Poggius nimis lasciuè scripsit.

Prodigi honestatis.

Inuerecundi puniuntur.

Balneę nuptiales.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de ritu virginum ad balnea transeuntium.

CAP. XXXVI.

Portitores amphoræ præcedunt.

SED ante omnes magnarum amphorarum melioris ceruisiæ, vel vini portitores incedunt, vt æstu & ardore nimium prævalente, cinnamomo, saccharo, atq; tosto pane prælibato, repetant, & confortent lassatas vires: indeq; exeuntes serta, seu coronas è ruta confectas, in capitibus gestant: cœnantq; omnes, vel maior pars virginum, & dormiunt cum eadem sponsa, quasi superis iam virginitatem suam dedicatura. Vnguentis nullis omnino, vel in balneis, vel aliàs, aut alio loco vtuntur indigenæ mulieres, nisi paucæ adMos nuptarum

Vnguenta inusitata.

uenis coniunctæ maritis: quæ tamen quantò ornatius, festiuiusq; se putant inungere, tantò turpiores apparent, & ab omnibus velut monstra irridentur. Ventosis, seu phlebotomia, vterq; sexus pro scabie (ex frigore genita) & intercutaneo pruritu depellendo vtitur: sed frequentius phlebotomia: licet hac potius, & securius in ædibus barbitonsorum. Multis etiam pingues fœminę pro arcenda aruina vtuntur remediis, vtputa comestione anisi, cymini, & potu absynthiaco. Sed nunquàm, vt Pompeia Neronis coniunx: quę pro macerando corpore, & cute extenuanda, in balneo (teste Plinio lib. XI. cap. XL) vsa est lacte asinino, è quingentis asinabus diligenter collecto. Asini enim rarissimi, sed nunquàm asinę, vel mulæ in Septentrionalibus terris (ob longam distantiam, & frigoris asperitatem, qualem hę bestiæ tolerare nequeunt) conspiciuntur. Præterea hic annectendum puto pro bona cautela Paulum Diaconum Historiæ Longobar. lib. V. cap. XXX. asserentem, Grimoldum phlebotomia periisse in balneo: vbi & speciosæ puellæ (eodem autore teste cap. XXXVII.) spectantur. Item Thorismundus Vestrogothorum Rex à seruo, dum venam sibi aperiri fecit, occiditur.

Ventosę vsitatę
Phlebotomia.
Remedia arcendæ pinguedinis.

Asini.

Grimoaldus Rex Longob.
Thorismūdus à seruo occisus.

LIBRI XV. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ECCLESIASTICIS DISCIPLINIS.

LIBER XVI.

PRAEFATIO.

PRAEMISSIS Septentrionalium populorum diuersis exercitiis, tum ad acriora bellorum certamina, structuras, & mutuos coniectus, tum ad alacriores eorum triumphos spectantibus, quibus ea gens rigidioribus subiecta planetis, recreatur, fastosq; dies suos more cæterarum gentium annuo cursu transigere solet: nonnihil præclarius subiungendum erit de Ecclesiasticis disciplinis, quomodo Aquilonares illi, susceptо ante annos DC. baptismate, maximè à pueritia instituti sunt in moribus beatis, & optimis literis: in quibus à tenera iuuenta laudabiliter vixerunt, ad vltimam vitæ periodum, donec relicta boni nominis fama, & sanctis operibus, Catholica clauderentur sepultura. Contendebant enim docti præceptores, pro eo rudi seculo diuinitus dati, vt gentilium errorum sublatis superstitionibus, virtutum semina paulatim inducerent, & austeritatem in mansuetudinem contra quoscunq; deprauatos affectus commutarent, vel saltem in malis habitibus mitigarent: tantumq; hac sedulitate profecisse notati sunt, vt populus ille Aquilonaris vnitatem, & obedientiam Ecclesiæ seruans, nihil ageret in terra, mari, aut aliquo actu, sine benedictione suorum sacerdotum, prout inferius ostendetur etiam de gloria immortali bonorum principum, & sempiterna ignominia, & infamia sacrilegorum: qui se, suosq; hæredes Deo, & hominibus odibiles, ac contemptibiles, ob hanc crudelitatem (nisi pœnitentia purgati fuerant) reddiderunt.

Aquilonares baptizati.

Septura catholica.

Præceptores diuinitus dati.

Vnitas & obedientia grata.

Benedictionem oēs amplectebantur.

Sacrilegi infames.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De scholis, & educatione iuuentutis.

CAP. I.

Cura antiquorū de iuuenta bene instituenda

QVANTVM antiquis præceptoribus, præsertim Platoni, diligens & fidelis puerorum, ac iuuentutis educatio curæ fuerit, plurimis libris suarum legum euidentissimis rationibus attestatur: quos qui peruiderit, aut audierit, non satis admirari, sed nec imitari queat, quòd tam insigni prudentia præditus, sit solicitus ille homo pro ea ratione dirigenda, cuius vestigia difficillima (Sapiente teste) sint cognitu. Asserit etiam tales fieri magistratus in Republica, quales fuerint adolescentes in moribus educati. Quod dudum attendentes incolæ Septentrionales, Græcorum ingeniis, & gymnasiis iuuentutem suam, grata interueniente amicitia, mutuaq; opera, offerebant instituendam. Habebant nihilominus Gothi suos præceptores pro pueris partim educandis, partim pro Republica dirigenda doctissimos, Græcis non impares in quauis eruditione, priuatim vel publicè demonstranda: vt erant Zenta, Diceneus, Salmoxes Pythagoricus. Præterea habebant Zarobos, Tereos, Pileatosq; quibus Reges, & sacerdotes eligebantur: vt Ethespanta, Hauale, Fridigerni &c. de quibus in superioribus libris nonnihil est ostensum. Ex his igitur primi Gothi optimas hauserunt disciplinas, atq; continuo æuo, successiuisq; generationibus auidè obseruandas tradiderunt: arbitrantes ignauiam ab hominibus, & malignitatem arceri posse, vbi legitimi philosophi dominarentur, aut diuina quadam sorte philosopharentur. Philosophorum enim officium est, diuina nosse, & humana gubernare, primò per philosophiam contemplatiuam, deinde per actiuam. Et hæc quoq; duo requirit, vt quid humana natura sit, & quo pacto ad bonum dirigatur, & à malo removeatur, agnoscat: hoc fit per prudentiam, secundum quod affectus se cohibeat, vt ad bonum, quod sapientia inuenerat, & prudentia direxerat, facilè tendat. Aliqui tamen in agendo plus, quàm disputando, experti sunt.

Via inscrutabilis iuuenum.

Magistratus talis &c.

Præceptores gothicæ iuuentutis.

Noia præceptorū Gothorum

Legitimi philosophi arcēt stultitiam.

Officium philosophorum.

Expertiores agendo fiūt homines.

De eo-

De eodem.

CAP. II.

VIDETVR Platoni lib. de legibus, puerum omnium animalium bestiam fore intractabiliorem, eò quòd multis cæteris bruto sit inferior, nisi diuina prouidentia, atq; cognatione diuinum cultum, religionemq; susceperit. Ideoq; eodem autore teste, nulli rei fidelior cura adhibenda erit, quàm vt pueri, & iuuenes bene instruantur. Longè etiam magis, quàm medicinales plantæ irrigentur, pueri conseruentur: ne generosa virtus verbo, vel facto corrumpatur. Immò asserit, nil diuinius fore, quàm quærere de educatione filiorum: quibus etiam vultimponi pulchra nomina, atq; sæpius eosdè interrogari, an tales esse velint, scilicet sapientes: & ita naturali instinctu respondent fore velle: et deniq; de aliis artibus, & exercitiis vario modo, vt agricultura, nautica, medica, militari, donec ad statutum aliquod perueniatur: & ibi per exempla, & inductiones confirmandi sunt. Attamen qui scholis applicantur, ea intentione fit, vt omnino Dei auxilio concurrente, in cleri militiam ascribantur: constituunturq; in Aquilone ab Episcopo, vel præsidente locorum magistri, seu pædotribę, id est, exercitationum directores: qui tam per se, quàm suos substitutos, ducentos, trecentosq; diuersarum ætatum pueros et adolescentes, etiàm si filii principum sint, in variis bonarum disciplinarum rudimentis instituant, et adhibita virga & ferula, ni probi esse velint, corripiant, tanquam bestias flagris, & equos calcaribus ad cursum incitatos: vt ad virtutum auiditatem accedere, & permanere constringantur. Qui enim licentiosè pueros educat in vitiis, fures eosdem plectendos lugebit in patibulis. Hi tamen disciplinę scholasticę securiori spe deputantur, quibus à pueritia egregia indoles, eximium ingenium, atq; animus ad bonas artes, & scientias propensior esse probatur: etiam ad addiscendum peregrinas linguas, propter fideliorem interpretationem scripturarum, ne fortè bonorum librorum inæstimabilem sensum & fructum, ob inopiam & imperitiam irreparabilem, iacturam amissorum exemplorum, & consiliorum incurrant. Musicæ, ac Astronomicæ, & Arithmeticæ facultati, ac Geometricæ arti vehementer incumbunt. Audiunt enim à maioribus in vestibulo Platonicæ academiæ scriptum esse, Nemo huc Geometricæ expers ingrediatur: quod non solùm de literarum, sed etiam affectuum debita mensura idem Plato intelligi voluit.

Hō diuina prudentia dirigit

Iuuenes attētissimè educādi.

Noia pulchra.

Pueri sæpius interrogandi.

Pædotribę.

Filii principū sub ferula.

Adolescētes priores hi sunt

Vitiosi suspenduntur.

Iactura librorū amissorum.

Adolescētes his artibus incumbunt.

Mensura affectuum.

De paterna benedictione puerorum.

CAP. III.

CERNITVR in superiori figura veteranus homo, instruens paruulos ante se genuflexos: cuius sensum pius lector accipiat, in Aquilonaribus terris ab antiquissimis seculis inter laicos, & eorum sobolem fuisse vsitatum, videlicet quòd pueri puellæq; somnum, seu lectum petituri, ordine ætatum recitata Dominica oratione, & Angelica salutatione, paternam benedictionem accipiebant: atq; adhuc sanctissimum eum morem, vetusta deuotione susceptę fidei sic introductum, seruant. Maxima etenim cura parentum est, à maligna societate restringere filios, ne irreparabiliter corrumpantur.

Benedictio paterna.

Modus benedicendi & cōseruandi pueros à pessima societate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Amici fideles.

Fideles etiam amici non minus id præstant, quàm veri parentes, vt domi foris ue in bonis moribus, ac scientiis instituantur. Qualis autem benedictio hæc sit in forma, vel modo simili, laici discunt à prædicantibus Parochis, siue Plebanis, & Curatis suis, ex cap. Numeri VI. vbi dicitur: Sic benedicetis filiis Israël, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntq; nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis. Nec certè fallunt in hoc sanctissimo ritu, cùm ita obedientes maneant parentibus suis, vt nec vero bo, nec opere, aut signis contraire videantur paternis præceptis. Noui ego homines adhuc mea ætate, per patrem proprium ob insignem contumeliam, & rebellionem illatam, à paterna benedictione exclusos fuisse: & continuò omnem infelicitatem, inopiam, calamitatem, & infamiam sunt experti.

Forma benedictionis.

Benedictio Dei

Obedientes filii

Benedictio pris subtracta terribilis.

De præmio, seu mercede præceptorum.

CAP. IIII.

Præmia præceptorum vnde. Testamentũ plebanorum.

DE publico ærario, vt in præclarissimis aliarum regionum, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, & Germaniæ studiis, præceptorum præmia non erogantur in Aquilonaribus scholis, sed à decimis Ecclesiarum, & Episcopali mensa, ac testamentali portione decedentium Plebanorum, seu Curatorũ: qui tres, quatuórue marcas argenti, vel magis, aut minus, siue earum æquiualens pretium cistę studentium, sanctione Pontificum & Capitulorum, relinquit moriturus. Hæcq; portio velut debitum succedentibus agnatis, & hæredibus antefertur. Iuuat hic inserere generosam epistolam, vel aliquas partes eius, ab Alarico Rege Gothorum Senatui vrbis Romę per Cassiod. lib. IX. scriptam: Filiorum causas iure ad patrum cognoscimus remisisse personas, vt ipsi de eorum profectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neq; enim credendum est, vos inde posse minus esse solicitos, vnde & generi vestro crescit ornatus, & cœtui prouenit assidua lectione consilium. Nuper siquidem, vt est de vobis cura nostra solicita, quorundam susurratione cognouimus, doctores eloquentiæ Romanæ laboris sui constituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt scholarum magistris deputata summa videatur imminui. Quapropter cùm manifestum sit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adolescentum aliquid subtrahi: qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta prouocandi. Prima enim Grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum literarum, mater gloriosa facundiæ: quæ cogitare nouit ad laudem, loqui sine vitio. Hæc in cursu orationis sic errorem cognoscit absonum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. Si docilem parens filium cognouerit, & ingenii viribus præstantem, nulla eum auaritia cogere debet, vt tanta laude filium fraudare velit: adhibeat quamprimùm puero optimos præceptores, vt liberalibus artibus, ac disciplinis eruditur, ad quas natura ipsa aptiorem genuit. Nihil enim optabilius parentibus esse debet, quàm filios habere eruditos: à quibus quidem vinci, & omni laudum genere superari, non modò æquo animo perpeti debent, verùm filiorum gloriam victoriæ palmam sibi ipsis existimare. Cicero ad filium sæpenumerò ita loquitur, vt nihil magis cupere videatur, quàm ab eo literis, si fieri posset, superari. Pessima nanque est quorundam nostri temporis sententia, qui nullo pacto sapientia à filiis superari velle aiunt: rursus quàm detestabilis sit nimia parentum indulgentia erga

Præmiũ nutrit artes.

Grammatica.

Mores boni.

Auaritia desit i educatione filiorum.

Filius sapiens lętificat pĩem

Verbũ optimũ Ciceronis.

Sententia pessima.

Epistola Alarici regis Gothorum de educa. pueroꝝ.

erga filios, qua eos efficiunt torpentes, ignauos, & effœminatos, Plato ipse in Gorgia amplissimè execratur. Immò & horribile flagellum subditi sufferunt, quoties eis Princeps lasciuis, effœminatisq; moribus educatus, offertur habendus. Qualem enim iustitiam oppressis, qualem compassionem afflictis, quale denique virtutis exemplum aliis vnquam præbebit? qui prius imperium cum vitio sumpsit, quàm scire potuit, aut voluit, quàm ardua virtutis via principatus sit acquirendus, ac omni modestia manutenendus.

Indulgentia nimia pnicioſa.

Flagellum horribile.

De similitudine artium.

CAP. V.

NAM sicut Musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos, ita dispositis congruentibus accentibus, metrum nouit dictare Grammaticus. Est Grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimę lectionis, antiquoꝝ nos cognoscitur iuuare cõsiliis. Hac nõ vtuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoscitur singularis, arma enim & reliquę gentes habent: sola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc oratorum pugna Ciuilis iuris classicum canit: hinc cunctos proceres nobilissima distitudo commendat. Qua de re P. C. curam habeatis, vt scholę præceptores, tam Grammaticus quàm Orator, necnon Iuris ciuilis expositor, commoda sui officii percipiat sine diminutione. Et ne aliquid relinquatur incertum, mox vt sex menses exempti fuerint, statutę summę consequantur prędicti magistri mediam portionem: residua verò anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur, ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est, vel horarum aliquo vacasse momento &c. Nam si opes nostras scenicis pro populi collectione largimur, qui necessarii non sunt: quantò magis illis sine dilatione prębenda sunt? per quos & honesti mores proueniunt, & palatio nostro facunda nutriuntur ingenia. Hæc autem præsentibus literarum magistris venerando cœtui vestro præcipimus intimari, vt sicut nos agnoscunt de suis commodis esse solicitos, ita à se profectus adolescẽtium enixius nouerint nos exigendos: vt quandoque (referente Theoderico Rege II. lib.) prudentia præditi, publicis iudiciis, & legationibus, sapientiæ ministerio valeant inseruire. Magna etenim ars est, contra artifices loqui, & apud illos aliquid dicere, vel agere, qui se putant omnia præuidere. Reliqua moderniora, ac meliora circa vtilitatem scholarum, dignè videri, & æstimari possunt apud clarissimum virum D. Brunum de Hęreticis lib. VI. cap. V.

Grammatica. Reges barbari grãmatica nõ vtuntur.

Eloquentia Romanorum.

Tępus semestre soluẽdi magistris.

Afflictio pręceptorum.

Comœdię hic taxantur.

Ingenia facũda.

Ars magna contra artifices loqui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ritu diei Purificationis diuæ Virginis.

CAP. VI.

Remediũ iuuentutis educãdæ

RAETEREA interalia bene instituendæ adolescentiæ remedia, hoc quoq; à maioribus religiosa pietate inuentum est, & continuatum in Septentrionalibus regnis, videlicet vt quemadmodum pagana superstitione ignis in eorum delubris semper seruabatur ad honorem suorum numinum, ac dæmoniorum: ita populus Christianus à paganismo ante DC. annos conuersus, tam detestabili euacuato errore, pro

Ignis seruatus.

pro ritu suscepit, ac tenuit, vt die Purificationis diuę Virginis sanctę cereos accensos, orationibus sacerdotum benedictos,

Cerei benedicti

venerabili institutа processione per Ecclesias, & cœmiteria reuerenti deuotione, & humilitate gestarent. Is quoq; laudabilis mos adhuc extat hoc die, stabitq; posthac inuiolabili more in sempiternum æuum: licet audax, & temeraria quorundam

Lutherani.

nouatorum præsumptio, ob tenebrosam eorum viam, vitam, & visum, huius luminis splendorem irritantem habuerint odiosum, ne lumen fidei, & signa bonorum operum maneant in ardentibus lucernis, & eleemosynariis manibus Christianorum. Sed nec præualuerant vbiq; in impijs meditationibus suis, Christo (qui lumen

Christus seruat bona instituta

ad reuelationem gentium est) bona instituta conseruante, quin hęc introducta deuotio (quam etiam omnes fœminæ enixa prole, spatio XL. dierum purificandæ, in ostio Ecclesiæ lumen portantes exhibent sacerdoti) maneat immota in Ecclesia Catholicorum: quia tanto tempore ad conseruandum pacificum victum, nulli penitus iniurio-

Fœminę post partum.

sum, fuerat obseruata, vt crudelis meritò censeri debeat, qui tam honestę, & sanctę consuetudini obtemperare contemnit. Omnem enim bonum vsum quasi bonam possessionem, & mentem, scrutati sunt antiqui, ne euanescentes vmbras pro rebus so-

Antiqui solicíti de bõa possessione.

lidis amplecterentur, aut fumos ostenderent Christianam vitam accepturis. Exemplis tamen, & similitudinibus rerum, homines rudes pro obsequio fidei, ad virtutem capessendam, & proprium periculum cauendum, non autem inducendum alienum, informare satagebant.

Exempla bona prosunt.

De distri-

De distributione candelarum, seu cereorum benedictorum.

CAP. VII.

ACTA igitur solenni processione per templa, vel cœmiteria, cereus benedictus ad altare reponitur, vnicuiq; familiæ finito officio in particulas distribuendus: quibus susceptis domum quisq; regreditur, & sequenti die conuocatis omnibus liberis ieiunis, ac genuflexis, parens iuxta formam prædictam Nume. VI. cereis accensis impendit benedictionem: crematq; in modum Crucis extremitates capillorum capitis, ac ipsum cereum pro vnoquoq; benedicto filio extinguit: cuius fumus si ascenderit, veluti iusti Abel, signum bonæ obedientiæ parens adesse asserit: huicq; adolescenti, vel fœmellæ blanditur, exhortans, vt virtuosè viuat, quia ascensus fumi longam, & bonam vitam significat assuturam: quo viso alacriores effecti iuuenes, in optimis moribus, & obedientia perseuerant, & progrediuntur. Cuius verò fumus versus terram obliquatur, eidem timor incutitur, vt mores corrigat, & semper abstineat à pessima societate: haecq; via infiniti refrenantur à vitiis, & plurimi corroborantur in bono. Laudibus enim ducuntur ad religionem, mitibusq; minis deposita pertinaci audacia, auertunt rebellionem. Si quis tamen contra bonam consuetudinem hanc loquacius quàm prudentius dixerit, non tantùm ob violatę religionis culpã, sed exci tandi tumultus metum, vt ethnicus in sociorum consortio cuitatur, maximè in mensali conuictu, vbi verecundius talem effugere oportebit.

Templa & cœmiteria sunt loca refugii.

Parens benedicit filiis.

Fumus ascẽdẽs quid significat

Fumus obliquatus.

Via reuocandi liberos à pessima vita.

Cõtradicens religioni exturbatur.

De vsu benedictorum cereorum.

CAP. VIII.

TSI cereorum vsus multus, & magnus est in Aquilonaribus terris, maximè in veneratione templorum, ac visitatione Sanctorum, & susceptione sacramentorum: tamen cerei manu, & ore Pontificis (cuius speciale insigne est) benedicti, in alta reuerentia habentur apud eas gentes. Creduntur enim potenti virtute verbi diuini super eos effusi, vim habere fulgurum, ac coruscationum arcendarum, ad eum effectum tunc incensi. Præterea vbi aërem corruptum sentiunt, ne tempore pestis, aut tempestatis fœuiat, bonarum precum adiunctione incensos habent, vel processionibus ab Ecclesia institutis in manibus gestant, vt virtuti superefusæ benedictionis cedant elementa, alioquin asperrimè nocitura. Nec ista videantur absurda, cùm in ethnicis historiis dæmonum placatione per certa sacrificia, haud modo dissimili, vel altero reperiantur excogitata, ac vsitata, quemadmodũ Liuius IIII. deca. lib. X. asserit, ex Senatusconsulto Ro. ferias, & triduanas processiones per totam Italiam contra pestem, quæ vrbes euacuauerat, fuisse institutas. Immò refert de simili remedio aduersus eandem, vel aliam elementorum duritiam, dum ictos fulmine in prælijs equites armatos, & agros tempestatibus demolitos, ac pecudes, & armenta quassata cernerent, mox ad libros Sibyllinos, tanquã Aesculapii remedium quæsituri, diuerterunt. Ita & ante susceptam Catholicam fidem in gentibus Aquilonis factum memoratur, donec veri luminis splendore illustrati, benedictis cereis redimerent vrentes clades, & tandem animam efflaturi cereis vterentur eisdem.

Cereus insigne pontificum est

Virtus cereorũ benedictorum

Vsus gentilium T. Liuius de triduanis pcess. gentilium.

Libri Sibyllini

Splendor veri luminis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De benedictionibus cunctarum rerum Birgeri Archiepiscopi Vpsalensis.

CAP. IX.

Benedictio omnium rerum.

PVLCHRVM, & sanctum, immò necessarium arbitrantur eædem gentes, benedictionem siue sacerdotis, siue suæ inuocatione fundere super res omnes mortalium vsui applicandas, eò quòd Dei inuocato nomine vbicp sentiunt adesse, vel mox affuturam omnium rerum vbertatem. Audiunt enim à prædicatoribus suis ex cap. XXVIII. Deutero. allegato, quantis benedictionibus replentur seruantes mandata Dei, & rursus quàm infelices, & maledicti sunt, qui declinant ab eis. Habentur tamen communes cerimoniæ in benedicendis seminibus, & segetibus, & esculentis tempore Paschæ, & in medio Augusti, die beatissimæ Virgini dedicato, vt benedicantur omnigeni fructus: quorum si qui ad vsum domesticum deputati, maximè potus & cerealia, incidentibus venenatis & immundis animalibus corrupti videantur, mox adhibita sacerdotali benedictione sub hac verborum forma restituuntur: Deus, cuius immensæ pietatis est sordes abstergere, corrupta in priorem munditiam reuocare, & benedicendo sanctificare, te supplices exoramus, vt de hoc liquore quicquid in eo sordidum, aut immundum, siue noxium est, euacues, & admimicula, quę seruis tuis vtenda conferre dignatus es, solita miseratione tua, & sanctificando purifices, & purificando sanctifices: vt liquor iste ab omnibus inquinamentis emundatus, tua diuina benedictione sit sanctificatus, & omnibus ex eo gustantibus existat immaculatus. Est & alia forma benedictionis annonæ die S. Stephani: Omnipotens sempiterne Deus, creator omnium elementorum, & sanctificator, qui es trinitas & vnitas, precamur te Domine clementissime pater, vt annona ista per tuam misericordiam sit benedicta, & præsta per inuocationem tui sanctissimi nominis, vt animalia quæ ex ea gustauerint, accipiant recreationem, & sanitatem, ac fortitudinem: vt quæ ad vtilitatem nostram creasti, per tuam gratiam viuant ad nostrum adiutorium. Per D. N.

Seruantes mãdata benedicunt

Forma benedictionis potus.

Oratio in annonam.

Adhuc de benedictionibus peregrinantium eiusdem Birgeri Archiepiscopi.

CAP. X.

Vita hominis militia est super terram.

BSECRO memor esse velit omnis lector pius, qui hęc dignabitur semoto fastidio legere, vitam hominis militiam, & peregrinationem esse super terram: vt cogitet qualiter ab Aquilone (vnde omne malum pandetur) etiam vita emendata iter est ad cœlos. Vnde ex deuotione, vel voto volentibus peregrè proficisci ad Hierusalem, aut Compostellam, vel almam Vrbem, seu alia loca, prout multi Illustrissimi Reges, & fœminæ olim profecti sunt, Præsul, vel sacerdos super eos, & sacculum, ac baculum modo sequenti stans benedicit: Domine IESV Christe conditor mundi, & redemptor, qui beatis Apostolis tuis præcepisti, vt euntes in peregrinationem virgas tantùm sumerent, te supplici deuotione petimus, vt digneris hos sacculos, & fustes, seu baculos benedicere,

Reges & reginæ peregrinati sunt.

Forma benedictionis super peregrinantes.

dicere, quatenus hi, qui illos in signum peregrinationis, & sui corporis sustentationem receperint, tuæ cœlestis gratiæ recipiant plenitudinem, vt in eis munimen tuæ benedictionis percipere possint: vt quemadmodum virga Aaron in templo Domini florens, à rebellium Iudæorum numero ipsius stirpem distinxit: ita & hos signaculo S. Petri ornatos, ab omnibus peccatis absoluas, & in die iudicii ab impiis separati, in dextera parte sint collocandi. Per D. N. Veri. Aduenerunt nobis dies pœnitentiæ, ad redimenda peccata, ad saluandas animas. Commendemus nosmetipsos in multa patientia, per arma iustitiæ virtutis Dei. Vnde consignans peram dicit: In nomine Domini nostri Iesu Christi accipe sacculum, seu peram, in habitum peregrinationis tuæ, vt sanus peruenire mereatis ad limina Sanctorum, quò pergere cupis, & ad nos cum gaudio & exultatione reuerti incolumis. Deinde dans baculũ, dicit: In nomine Iesu Christi accipe & hunc baculum in sustentationem itineris, & laboris tui, vt deuincere valeas omnes inimici cateruas, & peruenire ad limina Sanctorum, quò peregrinari desideras: vt peracto obedientiæ cursu, ad nos quoq; sanus cum gaudio reuertaris, & incolumis. Vers. Saluos fac seruos tuos &c. Mitte eis auxilium de sancto, & de Sion &c. Omnipotens sempiterne Deus, humani generis reformator, & autor, qui Abrahæ puero tuo, vt exiret terram natiuitatis suæ, & veniret in terram repromissionis, quam ei te daturum esse promiseras, præcepisti: necnon & populum Israëliticum in deserto te adorandum multis prodigiis venire fecisti, hunc quæsumus ad Sanctorum limina pergentem, à periculis omnibus eruas, & à peccatorum nexibus absoluas, & tu qui es vera via, in te confidentibus iter bene dispone, vt inter omnes huius seculi perturbationes tuo protegatur auxilio. Mitte ei sanctum Angelum tuum, quem Tobiæ famulo tuo comitem dedisti, vt vbicunq; manserit, sit illi defensor contra insidias omnium inimicorum visibilium, & inuisibilium, quatenus lætus & incolumis ad nos iterum redire valeat. Per D.N.

Benedictio sacculorum & sustium.

Virga Aaron signum obediẽ.

Forma cõsignãdi sacculum.

Forma cõsignãdi baculum.

Oratio.

Raphaël Angelus.

De benedictionibus eleemosynarũ eiusdẽ Archiepiscopi, pro viuis & defunctis. CAP. XI.

ABSCONDITE eleemosynã in sinu pauperis, & ipsa oret pro vobis ad Dominum: quia sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatũ. Vers. Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus: quia beatus qui intelligit super egenũ et pauperem. De profundis vsq; ad finem, Kyrieeley. Xpee. Kyrieel. Pater n. Et ne nos. Saluos fac seruos tuos, et an cil. t. deus m. spe. in te. Mitte eis auxil. & de Sion t. eos. Esto eis d. tur. fortis à fa. ini. A porta inferi erue d. a. e. Credo vi. bo. do. in terra vi. Requiesc. in pace Domine exaudi. Dominus vobiscũ, & cũ s. t. Creator & conseruator generis humani, dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis, mitte spiritum tuũ super hanc eleemosynam pro aiabus famulorũ famularũq; tuarũ, vt armata virtute cœlestis defensionis, omnibus ex ea gustantiũ corporibus, atq; aiabus eorũ, pficiat ad æternã salutẽ, et pspe ritatẽ. Deinde dicit: Eleemosynã hãc sanctã facientibus retribue Domine in regno tuo, qui es remunerator oĩum bonorũ, & benedictus Deus per infinita secula seculorũ. Huius etiã sanctissimi Birgeri Archiepi Vpsalensis ordinatione, & consensu suorũ suffraganeorum, factũ est, vt penes singulas Parochiales ecclias, latè p regnũ extẽsas, essent domus refugii, p alendis egenis, p cõportatas eleemosynas parochianorũ. Præterea q decimæ Epales darent hospitalibus leprosorũ, & infirmorũ, atq; cũ his liberales eleemosynæ diligẽtia quęsitorũ, tam remoto q̃, ppinquo situ distãtibus, (determinato tamen modo) ab indigenis recollectæ. Est etiã talibus locis de magnis indulgentiis, & Principũ priuilegiis, vt melius cõseruentur, prouisum: attamen p.p. miseriã inopum, & gemitum paupẽrũ, aliquando exurget Dominus, vt vindicet in hæreticos omnem pietatem sua inexplebili auaritia destruentes.

Eleemosyna extinguit peccatum.

Forma benedictionis eleemosynarum

Oratio.

Ordinatio Archiepi Vpsal. sup domibus egenorem.

Decimæ epales Pauperes indulgẽtiis ecclię et priuilegiis principum consoluentur.

Vltio hęreticorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De hospitalitate Gothorum, ac aliorum Septentrionalium incolarum.

CAP. XII.

Homines mutuis subsidiis viuunt.

VM natura mortales inuitet ad hilarioris vitæ mutuũ subsidium (quod certè meritò facit, quia supra generis humani sortem est, vt solus quis sibi sufficiat, licet natura vniuersos ex æquo fouet, quos eiusdem formæ cõmunione complectitur eadem nimirum hominem etiã atq; etiam obseruare nititur, ne sic suis cõmodis obsecũdet, vt proximum (quem facilè iuuare poterit) angustiis obrui patiatur: immò detestabile est, susceptione hospitibus blandiri, & postea pretii enormitate terrere: quoniam prędoni similis est, qui sub ini-

Hospitibus blãdiri turpissimum est.

Officium humanitatis verum.

qua voluntate, & execrabili lucro demonstrat se iustitiam non habere. Id enim verum humanitatis, ac benignitatis officium est, quo quis sibi demit, & alteri porrigit: quod ipsum nunquàm tantum infert commodi, quantum refert: nam & beneficiorum vicissitudine pensatur, & ipsa benefacti conscientia, ac recordatio charitatis eorum, & beneuolentiæ, quibus benefeceris, plus voluptatis affert animi, quàm fuisset illa corporis, qua abstinuisti, præsertim quòd Deum ingẽti prẽmio opus piũm rependere non dubitatur. Quocirca ad eum effectum declarandum, suprapositа figura adducta est, ostendens quàm immensa benignitas admirabili Dei munere Gothicis, ac Sueticis gentibus in hospitum collectione, vltra omnes Septentrionis populos indita est, vt omnem illum diem infeliciter periisse existiment, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuisse.

Deus rependit vices.

Hospitalitas Gothorũ.

De externo testimonio eiusdem hospitalitatis.

CAP. XIII.

Verba Crantzii de hospitalitate Gothorum.

REFERT Albertus Crantzius insignis nationum & historiarũ scriptor, hu iusmodi verba: Quãuis omnes Hyperboreæ gentes hospitalitate sunt insignes, præcipui tamen sunt Sueones, & Gothi iis coniuncti: quibus est omni probro

probro grauius hospitium negare transeuntibus, ita vt sit certamẽ, quis aduenam hospitio suscipiat: cui gratuita liberalitate omnia exhibẽt hospitalitatis iura, quotquot diebus permanserit: egredientemq; commendant amicis in itinere, quod instituit, commorantibus. Hæc ille. Quinimmò & iumentorum vsum solicito viatori, quoũsq; voluerit, liberrimè præbent, ipsumq; per compita viarum alacriter ducũt: vtq; tali eorum beneficio vtatur, obsequiis & precibus vrgent: scientes plenum pietate opus esse, peregrinam gentem tali gratuito more consolari. Nec ignorant quantæ sint æstimationis reputandi fideles, & boni hospites, qui probos mores, vsus, consuetudines, & reliquas virtutes aliarum gentium (quas libenter audiunt) syncerius referre credũtur. Item & amicitias dolosa simulatione susurronũ violatas, in pristinum robur piis consiliis reducere, atq; pissimis exemplis, & experimentis solidare. Præterea qui de architecturis, & aliarum rerum naturis quęsiti, plurima per experientiam dicere norunt, quæ perpetuã vtilitatẽ actiuis ipsis hospitibus sint allatura. Quocirca non contemnenda donaria recessuris in pellibus pretiosis, aut argenteis vasis liberaliter elargiuntur: quo fit, vt beneficii memores, simili gratitudine quandocunq; opus fuerit, omne bonum polliceantur, & præstent.

Hospes egrediens cõmendatur amicis.

Opus plenũ pietate.

Vtilitas bonorum hospitũ.

Hospites boni reparant amicitias.

Dona dãtur hospitibus.

Memores beneficiorum.

De periculis hospitum ingratorum.

CAP. XIIII.

HABET tamen natura populi huius hanc iustam seueritatem, vt si hospites tanta benignitate suscepti, inhonesta cupidine ducti (quod rarò tamen accidit) consortem patroni domus, aut filiam, vel ancillam lasciuo ludibrio violare præsumpserint, aut vim intulerint, tunc illicò talem omni fœuitia adhibita, vsque ad mortem infatigabili conatu, & impacabili iracundia persequuntur. Vident enim eorum gratuita beneficia nefanda nequitia compensari. Neq; diu gratam stationem retinent hospites, qui graues odores secum in vestibus, aut sarcinis, veluti moschum deferunt: quia fœminæ abortiunt eo odore hausto: immò ob tales odores peregrinos, incolis suspecti fiunt, ne sint prodi-

Hospites ingrati plectuntur.

Hospites odoriferi insecuri.

tores regni: vnde plerunq; accidit odoriferos satellites, præcipuè collimitaneos Russos, seu Moschos, aut Danos, rusticorum ferocitate fustigari, quibus displicet ille odor. Præterea qui rixas, & odia, atque contumeliosam ebrietatem nimis prodigo ausu, & hausto, lege discretionis oblita, exaggerant, aliosq; feroci spiritu nimio potus calore inflammati prouocant, subitò ad intensissima frigora expelluntur: quo demum euenit, vt propriam agnoscentes insaniam, prudentius conuersentur in ædibus alienis, ne abutantur benignissima hospitalitate. Aestatis tamen tempore effugati, vt minus ab elementis vbiq; suauiter spirantibus, periculi sustinent: ita infamis eorum memoria meretur, & efficit, vt nullibi vel hospitio, vel sociętate bonorum hominum recipiantur, & foueantur.

Hospites rixosi expelluntur.

Hospites ingrati omni tempore inuisi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De bono & vtili moderamine erga hoſpites iniurioſos.

CAP. XV.

NON parum ad hoc propoſitum facit doctrina beati Ambroſij de Offi. lib. II. cap. XXI. vbi de inſigni hoſpitalitatis gratia & merito, plurima annotanda adducit: & inter cætera, q̃ decet hominem hoſpitalem eſſe, benignum, iuſtum, non alieni cupidum, immò de ſuo iure cedentem potius aliqua, ſi fuerit laceſſitus, quàm aliena iura pulſantem: fugitantem litium, abhorrentem à iurgiis, redimentem concordiam, & tranquillitatis gratiam. Siquidem de ſuo iure virum bonum aliquid relaxare, non ſolùm liberalitatis, ſed pleruq̃ etiã cõmoditatis eſt. Primùm diſpẽdio litis carere nõ mediocre eſt lucrum, demũ augere amicitiã: ex qua oriuntur plurimæ cõmoditates, quę ſuo tẽpore poſtea ꝓſunt. In hoſpitalibus autẽ omnibus officiis humanitas impartiẽda eſt: iuſtis tamen vberior honorificentia eſt deferenda, vt recipiẽs iuſtũ in nomine iuſti mercedẽ iuſti accipiat, & præmium calicis aquæ frigidæ &c. Suaue igitur eſt, non pecuniæ ſed gratiæ ſtudere. Verùm exurgens auaritia homines in eam ariditatem inducit, vt damnum putent, quicquid præter morem impenditur: licet ſcriptura aſſerat, Melior eſt hoſpitalitas cum oleribus, aut panis in ſuauitate cum pace. Non enim prodigos nos docet eſſe ſcriptura, ſed liberales. Liberale eſt hoſpitio ſuſcipere, nudum veſtire, redimere captiuos, non habentes ſumptum iuuare: prodigum eſt ſumptuoſis effluere conuiuiis, & vino plurimo: prodigum eſt popularis fauoris gratia eximiè nire proprias opes: quod faciunt inanibus ſpectaculis intenti. Pulchra liberalitas eſt menſuram tenere, vt pluribus iuxta neceſsitatem diſtribuatur. Quicquid tamen ex affectu ſyncero promitur, hoc eſt decorum: non ſuperfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere neceſſarias. Et maximè hoc ſacerdoti conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Dei reſplendeat: miſericordiã frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis: non ſuperflua, ne ſumptu pauperum alienam ſibi quærat gratiam, & reſtrictior fiat apud clerum. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum, ſi aut ſumptus deſit neceſsitati eorum, quos à ſordidis negotiationis aucupiis retrahere debeas, aut voluptati ſuperfluat. Et hæc allegata ſint pro maiori parte propter Aquilonares ſtudioſos: ad quos vix vnquam perlatus eſt beatiſſimus iſte autor Ambroſius: qui & III. lib. cap. VII. ait, tempore famis peregrinos ab vrbibus nequaquàm pellendos, exemplo ferarum, quæ nunquam expelliunt catulos: quæ conformem ſui generis adiuuant, vbi homo impugnat.

Canes ante menſam impaſtos non patimur, & homines extrudimus?
Quid illũ eiicis, qui te paſcit? Quid tam vtile, quàm cultores agrorum reſeruari, non interire plebem ruſticorum? Quod igitur indecorum eſt, etiam inutile eſt &c.

Virtus bonorũ hoſpitum.

Vir bonus iuri ſuo aliquantũlum cedit.

Humanitas impartienda.

Hoſpitalitas melior.

Liberale eſt.

Prodigum eſt.

Liberalitas pulchra.

Ornamentũ templorum.

Modus notabilis pro platis.

Peregrinine quaq̃ teporeſamis exturbandi.

Agricolas ſeruari vtile.

De ritu

De ritu Chriſtianorum conuiuiorum.

CAP. XVI.

VEMADMODVM lib. V. cap. III. de ſobrietate gigantum, & lib. XIII. cap. XXXVI. de ritu epulandi gentilium nõnihil oſtenſum eſt, qualẽ vſum, victumq̃ ſeruabãt antiqui, nunc inſuper accepta Catholica fide enarrare cõgruit, quomõ per Aquilonaria regna, Suetiã præſertim & Gothiam, relicto maiori ex parte paganiſmo, & idolorum cultu, vnanimes cœperint ambulare in domo Domini cum conſenſu, moresq̃ tam concordes benevola ſuarum rerum cõmunicatione ducere, vt præter talem bonorum participationem etiam ad ritum conuiuandi religioſum rationabili ſeruato ſtatuto, ſeſe certis anni temporibus conuertebant: ſicq̃ multo tẽpore quaſi ſub aurea ætate, vbiq̃ concupita, & adepta pace, alacriter conuiuebant. Attamen vt ordinatius id facerent, dictantibus Epiſcopis bonis, redactus eſt is conuictus ad tres dies Penteceſtales, atq̃ totidem ante caput Ieiunii quadrageſimalis Eccleſiæ præcepto inſtituti: in primis vt vndiq̃ ad ſingularem parochiam vniuſculuſq̃ territorii, ſiue diſtrictus, cibos iuxta facultatem ſuam quiſq̃ comportatos, in maxima æde penes Eccleſiam ad eum vſum fabricata, diſtincto menſarum ordine iuxta ſeriem ætatum, dignitatum, ac familiarum ordinarent, ac conuiuarentur, potu ceruiſiæ totius congregationis expenſis longè antea ad hunc vſum reſeruato.

Conſenſus gentis in fide.

Modus conuiuandi.

Tempus conuiuãdi & locus.

Potus cõmunis

De cauſis huiuſmodi congregationis.

CAP. XVII.

DVRANTE itaq̃ hoc triduo ante ciborum ſumptionem ſacra à Plebano, ſeu Curato audituri, Eccleſiamq̃ ingreſſi, (prout & nunc ingrediuntur) pro ſe, ſuiſq̃ charis parentibus, & amicis tam viuentibus, quàm defunctis, fideliter (copioſis oblationibus factis) Dominum orant, vt pacem, & ſanitatem, ac omnia vitæ neceſſaria, & eorum mortuis anteceſſoribus miſericordiam, & vitam

Vota & oratio nes populi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsset,& ne vnquam sinat eos incidere in corruptam societatem, & iracundiam dominorum, atq; hostium calamitates. Demum inde ad conuiuales mensas reuertentibus, mos talis institutus est, vt Senatoribus tantæ multitudinis per deputatos ministros stolis candidis indutos, ampla cornua electo potu repleta, pro summa memoria sanctæ Trinitatis more antiquorum ebibenda, successiuo ordine præsententur. Deinde eisdem cærimoniis in memoriam Deiparæ Virginis, & tertiò patroni, cuius inuocationi Parochialis ecclesia dedicata sit, cornua simili liquore plena, & præsentata ebibantur. Quibus ritè peractis, ex alto legi solent ad latus Senatoris statuta conuiuantium, quid sanctius & honestius, tam ibi quàm domi, pro omni statu, & tempore, ac ætate diligenter sit seruandum, quasi in vna compendiaria vita præsentis, & futuræ lætitiæ acquirendæ statuta hæc proponerentur. Sed neq; pœna trãsgressorum est excluſa, quin & illi obnoxii sint vt soluant, scilicet tot cereæ libras sacris altaribus deputandas: & ita memoria Sanctorum continua reuerentia præsentibus suo tempore conuiuis instauratur, & frequentatur.

Mos bibendi.

Cornua pro cyathis.

Statuta cõuiuiorum.

Pœna trãsgressorum.

De vtilitate conuiuantium.

CAP. XVIII.

REACTIS igitur iis mensalibus solatiis, pariter Ecclesias omnes vtriusq; sexus & ætatis homines, Deum & Sanctos eius pro sua incolumitate, ac parentum salute inuocaturi ingrediuntur: diebusq; aliquot in tam piissimo ministerio deducendis, valde soliciti sunt, vt si qui in medio eorum discordes sint, ad gratiam & amicitiam eosdem reducant. Si præterea immineant alicubi in limitibus regnorum hostiles insultus, vt stent paratissimi ad omnimodam defensionem. Si denicq; visis iuuenibus personis pro vinculo connubii coniungendis, eó quòd in cœtu hominum ob morum probitatem videntur idonei, tunc illico diem persuadent, & præfigunt parentibus vtriusq;, quo procus accedat pro votis sponsalibus inchoandis. Et hinc euenit, vt vnus fiat è pluribus: quoniam etsi plures amici sint, vnum tamen fiunt, in quibus vnus spiritus, & vna sententia est, vel coniugali copula iuncti vna caro. Præterea in tali conuictu, vel cœtu Ecclesiæ, teste Ambrosio lib. I. Offi. cap. XXXIII. fidei consortio, iniendi societate, percipiendæ gratiæ necessitudine, mysteriorum communione, amicitia, & beneuolentia augetur, & crescit. Hæc enim etiam appellationes necessitudinum, reuerentiam filiorum, autoritatem & pietatem patrum, germanitatem fratrum sibi vendicant. Multum igitur ad cumulandum spectat amicabilem conuictum necessitudo gratiæ. Adiuuant etiam parium studia virtutum: siquidem conuictus morum facit similitudinem. Sed nihil tam consociabile, quàm cum æquitate iustitia: quæ velut compar, & socia beneuolentiæ, facit vt eos quos pares nobis credimus, diligamus. Tantum igitur valet beneuolus is conuictus, vt plerunque pignora naturæ vincat.

Discordes rediguntur ad concordiam.

Vnus fit è pluribus.

Amicitia & beneuolẽtia quo modo crescũt

Cõuictus morũ facit similitudinẽ

De turs

De turbatione bonorum conuentuum Regnicolarum.

CAP. XIX.

SED heu dolor hic conuiuandi, aut congrediendi pacificus modus, sæpe inualescente peste, sæpius annonæ caristia, ac bello, & sæpissimè inuidia, & liuore falsorum Christianorum, et detestabili hæreticorum machinatione fuerat perturbatus: sed nunquàm in toto sublatus. Quia etsi tyrannorum suspicione (qua nihil frequentius est) à mutuis congressibus & commerciis multitudo, ne in vnum congrediatur, vbiq; restringitur: tamen vt violentum crudeleq; imperium, atq; intolerabile seruitutis iugum efficacioribus armis & consiliis quandoque excutiant, tempus aptum inueniunt, quo vel in campestri iudicio conueniant, vel nuptialibus festis, funeralibusq; pompis, vel nundinis interfint, aut publicis venationibus arcendarum noxalium bestiarum, præsidis præcepto, vel communi vrgente necessitate congregentur, vel hostes à littoribus amoueant: quo casu, & modo suscepto, dum nulla meliora superfint remedia, implacabili furore succensi, in apertam proruunt rebellionem, ac quicquid atrocitatis ex ea dependet, impigerrimo labore deducunt: nec à furiosa ferocia desinunt, donec turmatim adaucti, arces & fortalitia tyrannicæ potestatis æquauerint solo, prout superioribus libris in parte videtur expressum. Nolunt enim Gothi ac Sueci, seruili conditione nunquàm geniti, tanquam noxales bestiæ præter legem & æquitatem, iusto reddito, tributo ad insolita vel impossibilia coërceri, prout ex veterum immunitatibus illorum populorum licet intueri, quàm felices semper (æquitate defensa) fuerant, & præsides eorum miserrimi, qui magis feroci præsidentia timeri, quàm amari conabantur.

Conuictus impeditur.

Suspicio tyrannorum frequẽs

Modus conueniendi.

Gens prouocata idomabilis

Seruitus generis i Suetia et Gothia nulla.

Prĩcipes potius amari curẽt q̃ timeri.

De ritu orandi in Ecclesiis.

CAP. XX.

GENTES Septentrionales ex pagis remotissimis ad Parochias baptismales profecturæ, aliud genus armorum, præter ballistam, gladium, & securim, non ferunt. Ballistas inquam, propter feroces bestias, visos præ-

Genera armorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lupi quãdo fæuiores.

cipuè immanes, & insatiabiles lupos: qui tribus mensibus, Ianuario, Februario, & Martio plus solito ferociunt, quam reliquo anni tempore: ꝙ interimantur eo apud Deum præmisso voto, atque seruata fide, vt pelles ferę percussæ quasi pro sacrificio scabellis sacrorum altarium sub pedibus celebrantis offerantur. Et hinc est ortum, ꝙ maximo, ac horrendo vrgente frigore, super vrsinam pellem stant sacerdotes celebrant. Si verò lupina pellis, aut lyncea, vel vulpina, aut alterius generis reliquis excepta fuerit, pretium eius pro cereis Ecclesiæ fideliter adaptatur. Dixi præterea gladios, vt vim vi, si in insidijs occurrerit, repellant. Deinde secures, propter arbores diris tempestatibus per transuersam viam erectas, vt liberè transeant, excidendas, & amouendas, vel pontes subita inundatione perfractos celerius restaurent. Ferunt etiam lanceas loco baculi, ob aqueas fossas transiliendas. Habent nihilominus baculos annales, seu Calendarios, de quibus lib primo cap. XXXIIII. dictum est, prò gestamine manuum: quibus docent, disputant, interrogant, & concludunt lunares coniunctiones, & oppositiones, ac cursus, festa mobilia, ac fixa: pariter & signa dierum, infallibili experientia, quasi è libro declarata legerent, exponuntur & interpretantur.

Pelles vrsinę scabellis altarium offeruntur.

Cerei emũtur pellibus ad vsum ecclesiarũ

Gladij.

Secures.

Lanceæ.

Baculi annales

Kimsiaf dicti.

Expictia tpoꝛ

De secura positione armorum in atrio Ecclesiæ.

CAP. XXI.

Arma in atrio ecclię ponũt.

EMPLA, seu Ecclesias parochiales ingressuri ruricolæ Septentrionis, ante valuas, siue in atrio absque vlla suspicione prædicta arma, donec diuina absoluuntur, precipuè tempore pacis deponunt, rursusq; ad propria reuersuri resumunt. Lege enim maiorum grauissima pœna sacrilegi reperti puniri solent: nec eius horrendi sceleris reus inuctus, vlla immunitate gaudebit: immò grauioribus affligi tormentis debet, dum contra Ecclesiæ libertatem, securitatem, & priuilegia delinquit. Similiter & in via Ecclesiarum itinerantibus, insidias, aut vulnera inferentibus, singulari Principis lege infligitur pœna: quæ veluti grauioribus delictis annumerata, Regio tribunali castiganda seruatur, quemadmodum etiam sacri Canones sancrũt, & Imperiales leges. Satisq; huic immunitati congruit CXI. problema Plutarchi, quo dicit: Ita sacerdotes olim venerabantur, vt ante templa, vel aras positi, sacram effigiem, & diuinum simulachrum representarent: ad quod omnibus egenis, ac supplicibus tanquã ad aram confugere licebat: vnde nec terreri, nec arceri omnino poterant. Quo circa in ipso ianuæ vestibulo, ac limine eiusdem ponebantur lectiçæ. Qui verò per dibus huiusmodi sacerdotum se prouoluissent, eo die ab omnibus plagis, ac pœnis tuti erant: qui si prius vincti fuissent, ac ad eum accessissent, cuestigiò soluebantur. Vincula vero non per ianuam, sed per tectum sublata foras abiiciebantur. Nunc autem dolendum est impijs persecutoribus vincula, catenasq; non sufficere, quibus atrocius Dei sacerdotes mille contumelijs afflictos alligent, spolient, & occidant: per quorum deuotissimas preces misericordia diuinitus acquiri consueuit. Sed rursus attendant scriptum fore, Beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltauit mansuetos in salutem: in quorum manibus gladij ancipites sunt, ad faciendam vindictam, & ad alligandum Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, vt faciant in eis iudicium conscriptum. Et hæc est gloria omnibus Sanctis eius.

Sacrilegorũ gratis pœna.

Cano. sacri et leges imperiales cõtra sacrileg.

Verba Plutarchi.

Libertas maxia

Sacerdotes ipiè iam tractãtur.

Locus scripturę verax.

De misę-

De miseria, & infamia sacrilegorum.

CAP. XXII.

VIA nimium familiare sacrilegis mentibus est, audaci impietate quæq; mala imaginari, & ea contra diuinam reuerentiam, & eius ministros atrocius exequi: fit vt in primis vel cultum diuinum totaliter auferant, vel in tantum bona diripiendo impediant, vt tandem omnem substantiam Ecclesiæ, & clericorum occupent, ac vertant in commodum, & hæreditatem laicorum: ignorantes, vel scire non volentes, crudelius mortis genus fore, victu necessario sublato, hominem miserabili ac longo interitu fame occidere, quàm leui, licet duro compendio, fune, vel gladio, quocunq; solatio destitutum, & nudum mortificare: immò in tantum blandiendo sibi mentitur eorum iniquitas, vt asserè dicant, Non expellimus clericos ab Ecclesijs, vel monachos, aut moniales à claustris: sed bona eorum sub fiscum, & coronam mittimus, vt nihil amplius ab aliis exportandum relinquatur, sed his peraugendis noua eleemosyna distribuatur. Quod quàm execrabile, ac detestabile sit, ipsi viderint, qui hac scelerata malitia infamiam sibi comparant, & perpetuum cruciatum, ac stirpi, generationiq; suæ æternam egestatem; quæ in domo impij, vt lepra in leproso, hæreditaria lege manet. Constat etiam referente Theodorico Rege Gothorum de libertate cleri, quòd qui mendicitatem tollit à monasterijs, & claustris, eam inueniet in Principum aulis. Quod quàm verũ sit, secreta miseria plus edocet, quàm minuta hac pagina congruit enarrare. Verè possent hic præter mille alia testimonia ex nomine ostendi potentissimę Principum, ac nobilium familiæ: quæ vt olim sorte sua contentæ fine sacrilegio, & vestium, & epularum inani luxu liberaliter in splendida opulentia (abundè propria egenis tribuentes) vixerunt: ita postmodum manus rapaces, ad sacra præsertim æraria, prætextu fictæ necessitatis mittentes, inopia pressi, ad aratra, vt sudore victum quærerent, descenderunt: sub quo indies iam gemere, & inconsolabiliter plures viuere non ignoro. Aurum, & argentum pia manu collectum dum Ecclesia habuit, ne corruerent in abiectam conditionem, multis & magnis hominibus vel dando, vel mutuando succurrit. At postquàm inde sublatum est, nec reparari permittitur, quisque in maxima infelicitate experietur, quàm miserabile sit viuere absque mutua subuentione ne fidelium Christianorum.

Intentio sacrilegorum crudelissima.

Occidẽtes hominem fame.

Verbum hæreticorum.

Opus execrabile.

Mẽdicitas à monasterio ejecta reperit in aula

Sacrilegi semp egentes.

Nobiles ad aratra pressi.

Ecclesia semper subuenit angustiatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De nimia præsumptione sacrilegorum.

CAP. XXIII.

Diuinitas oculi mortalibus nō fallitur.

LXTANT apud Cassiodorum lib. XII. notabiles epistolæ: quarum vna sub titulo Edicti sic habet: Quid adhuc minimè audacia humana tentabis, si et ibi furta, ac sacrilegia porrigis, vbi te minimè laetre cognoscis? vt illudas oculis fortasse mortalibus: quamuis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio. Quanta verò cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod diuinitas non possit aduertere? Sed ne similis vlterius grassetur præsumptio, aut diuinam patientiam frequens prouocare possit excessus, edictali programmate definimus, vt qui in hac fuerit vlterius fraude versatus, & militia careat, & compendium propriæ facultatis amittat. Grauiore siquidem pœna plectendus, qui vsq; ad iniuriam diuinam, suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantum: possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in Regali largitate posita peruaditur? Possessio eius, stabile munus principis est. Quemadmodū præsumat subiectus contingere quod Deo respicit humilitate domi nantis offerre? Additur, quòd talibus non date tulisse est: & meritò, quando qui potest esurientibus subuenire, si non pascit, extinguit; Pudeat illis tollere quibus iubentur offerre. Vltra omnes crudelitates est, diuitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra, horreantur damnosa compendia, nullus audeat inde tollere, quod possit collecta dispergere: addendo perdit, qui retinendo collegerit, & paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

Edictum Theo. Regis Goth.

Paupes habeāt dona regnatiū

Esurientes occidit, qui quod pōt nō affert.

Crudelitas maior est.

Pauper fit.

De restitutione sacrorum vasorum S. Petri.

CAP. XXIIII.

Alaric' rex vasa sacra sacris locis restituit.

EFERT idem Cassiodorus eodem libro aliquot sequentibus capitibus, q̄ postq̄ Rex Gothorum Alaricus vrbis Romæ deprædatione satiatus, Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox vt rei causam habita interrogatione cognouit, sacris luminibus deportari manibus dirpientium imperauit: vt cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, deuotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum? si reuerendorum Sanctorum vasa diripere noluit, qui tanta se Vrbis (à Stilicone lacessitus) vastatione ditauit. Roma etenim, vt antecessor meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis lib. XV. historiarum suarum fo. 489. asserit, gentium domina, Christianæ fidei domicilium, omni ope destituta capitur à Vestrogotho Rege: qui etsi esset Arrianus, tamen longè mitius victoriam in deuictos hostes exercuit, quam complures nostri temporis Principes in subditos, & fideles ciues suam potentiam extendunt. Quamuis enim direpta fuerat Roma, tamen sacris ædibus, & omnibus in eas confugientibus, quadam incredibili pietate parcebatur: immò ipsi Gothi plerosq̄

Vasa Sanctorū.

Roma gentium domina.

Mitiores olim Arriani q̄ moderni Christiani.

plerosq̄ Romanorum suis humeris in templa portauerunt, ne in cæteros milites minus clementes incideret, prout S. Augustinus, & Orosius, hanc historiam iam sibi magis compertam tradiderunt. Ille enim in III. lib. de Ciuit. Dei cap. XXVIII. Gothis admirandam clementiam tribuens, inquit: Gothi tam multis Senatoribus pepercerunt, vt magis mirum sit, quòd aliquos peremerunt. Hic verò Orosius lib. VII. cap. XXVIII. miris exclamationibus in laudem Gothicæ gentis vtitur. Ibi enim videre licet, Gothos vehementer horruisse sacrilegia, & non solùm sacra vasa aurea, & argentea, magnitudine, & pondere, ac pulchritudine pretiosissima, in sacras ædes retulisse: verùm etiam omnes tam ethnicos, quam Christianos ad Sanctorum Basilicas confugere volentes, è medio interiectu Vrbis, exertis vndique ad defensionem gladiis, saluos & liberos deduxisse. Hæcq̄ contigerunt circa annos Domini CCCC. XIIII. teste Sigisberto.

Gothi portabāt debiles ad templa.

Augustinus & Orosius.

Gothi mīltis pepercerunt.

Sacrilegia Gothi horruere.

Anno Domini 414.

De sacrilegiis, & differentiis, ac pœnis eorundem.

CAP. XXV.

Sacrilegium fit.

NE autem quempiam lateat horrendi criminis huius sacrilegii, hæresis, ac schismatis execrabilis impietas, censendum est id fieri, quoties vel personis, vel locis sacris (vt D. Brunus lib. V. cap. vltimo de hæreticis integrè asserit) iniuria irrogatur, aut Ecclesiastica bona profanantur. Ac primùm quidem, vt varii sunt gradus, & dignitates sacrarum personarum: ita varia: quoq̄ pœnæ sunt sacrilegii, quod in personas Ecclesiasticas perpetratur. Si quidem alia pœna in eos statuta est, qui hostilem & sacrilegam manum in S. Ro. Ecclesiæ Cardinales iniecerint: alia in violatores Episcoporum: alia in eos, qui sacerdotes, & clericos violenter inuadunt: alia in raptores sacrarum virginum, & rerum Deo ac Ecclesijs dedicatarum. De quorum pœnis infligendis satis iusta, & seuera prouisio in municipalibus regnorum Aquilonarium legibus facta est, si alias iura vigorem, & executorem haberent, iuxta criminum excessum, & atrocitatem. De D. Cardinalium rarissimè illuc venientium, offensoribus, non minor pœna sumeretur, quàm si Regia maiestas læsa foret: hoc est, condemnatio ad truculentissimam mortem. Sed is casus nunquàm accidit in his terris, quin potius tam sublimibus personis omnis reuerentia, & obedientia exhiberetur, quæ summo Principi ostendi posset, & deberet, prout charissimo frater & antecessor meus D. Io. Magnus Gothus declarat in sua Metropoli Vpsalensi. Pariter & alijs S. Rom. Ecclesiæ, & Sedis Apostolicæ legatis, ingenti honore & liberalitate semper susceptis, Deoq̄ propitio suscipiendis. Violatores verò Episcoporum vti plures, & grauiores sunt, ita & legibus humanis difficulter arceri, vel iudicari possunt: nisi Deus, qui pro ipsis corripit Reges (quibus & præcepit, ne tangerent christos eius) suo iudicio per legitima tribunalia iudicium fieri præcipiat, vt proscribantur, deponantur, ac degradentur: quemadmodum & multi Imperatores, Reges, Duces, Comites, & Equites aurati pro enormibus delictis deponi, & puniri solent: ne alicuius effrenis impietas inulta linquatur, donec Deus arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Ideoq̄ nullus in sublimi potestate constitutus præsumat alienum iudicare seruum, qui domino suo stabit.

Pœnæ variæ sacrilegorum.

Municipalia iura Aquilonarium regionū.

Legati Apostolici semper humanissimè excepti in Aquilone.

Impietas nōmanet inulta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De portentosis sacrilegis, & eorum infami vita, & horrendo fine.

CAP. XXVI.

Pœnæ violatiũ sepulchra.

COGITENT ergo audaces sacrilegi non frustra summos Pontifices tam Canones, quam ipsos Imperatores leges aduersus violatores communium sepulchrorum seueriter statuisse: quantò magis in eos, qui tumbas sanctorum Martyrum desolare præsumunt? Propterea perpendant, ac reuoluant veteres, ac nouas historias, & nullibi inuenient sacrilegos aliter, quàm infami morte defecisse. Probat hoc sufficienter Trogus Pompeius, & eius abbreuiator Iustinus: ex quibus nonnullos adducere placuit, vt formident Christiani sacrilegia committere, quando tam infeliciter ea temeritas successerat, etiam illis, qui idola coluerunt. Cambyses (inquit Iustinus) Persarum Rex ad Ammonis templum expugnandum exercitum misit: qui tempestatibus, & arenarum molibus oppressus, interiit. Xerxes quoque Persa quatuor millia armatorum Delphos ad templum Appollinis diripiendum misit: quæ manus tota imbribus, & fulminibus deleta est. Philomenes Græcorum Phocensium dux, postquàm Apollinis templum spoliauerat, sequenti prælio primus inter confertissimos hostes dimicans cecidit, & sacrilegii pœnas impiissimo sanguine luit. Brennus Gallorum dux, quasi terrena spolia forderent, animum ad deorum templa conuertit, seuriliter iocatus, Locupletes deos largiri hominibus oportere. Sed idem postmodùm cùm dolorem vulnerum ferre non posset, pugione sibi & infamem, & crudelem mortem conciuit. Antiochus Syriæ Rex speculans se sub specie tributariæ necessitatis excusatius sacrilegia cõmissurum, adhibito exercitu noctu templum Dindymæi Iouis aggreditur: qua re prodita, concursu incolarum cum omni militia interficitur. Torrentis etiam ille Brenni exercitus (qui Tholosam reuersus est) comprehensus pestifera lue, non prius sanitatem recuperauit, quàm aurum argentumq; sacrilegijs quæsitum, in Tholosensem lacum mergeret: quod longo post tempore Cepio Romanus Consul abstulit: quodq; sacrilegium causa excidii Cæpioni, exercituiq; eius postea fuit. Romanos quoq; Cimbrici belli tumultus, velut vltor sacræ pecuniæ, insecutus est.

Sacrilegi morte infami pereũt.

Cambyses.

Xerxes.

Philomenes.

Brennus.

Antiochus.

Aurum Tholosanum.

Adhuc de similibus sacrilegis.

CAP. XXVII.

Alexander.

ALEXANDER Syriæ Rex, cùm militibus stipendia deessent, in templo Iouis solidum ex auro Victoriæ signum rolli iubet, sactis iocis sacrilegium circunscribens: nam victoriam commodatam sibi à Ioue esse dicebat. Interiectis deinde diebus in sacrilegio deprehensus est, & à suis desertus, à latronibus capitur, perductusq; ad hostem suum Gryphum, interficitur. Hi pauci ex tota multitudine sacrilegorum adducti, documento esse possunt, non semper verum esse, quod sacrilegus Dionysius Siculus iocando dixit,

Gryphus.

Dionysius.

Ecce

Ecce quàm securi nauigant sacrilegi. Profectò non omnes hactenus secura nauigarunt aura, præsertim in Suetia, & Gothia: de quibus mihi specialis sermo est: qui vel Ecclesiam oppressarant, vel auxiliares manus ab ea retraxerant. Nouimus enim aliquemex Principibus regni Gothorum, quingentos equites in quotidiana familia satis magnificè aluisse: cuius soror circa annum Domini M. D. XXXV. in ordinem plebeiæ multitudinis redacta, pœnam patitur, quòd maiores sui non satis pii fuissent in Ecclesiam, & Dei ministros: in quos ne prædium aliquod conferrent, voto pertinaci sese dudum astrinxerunt: quo casu multi à summo culmine nobilitatis ad vilissimam conditionem sunt detrusi. Iustum quippe est, vt ignobiles fiant, qui Deum, à quo est omnis nobilitas, in Ecclesiæ ministris contemnere non verentur. Neque opus est ad confirmandum hoc argumentum, exempla à diuinis literis petere: nam sacra historia vix aliquid frequentius, aut horribilius inculcat, quàm horrenda illorum tyrannorum, & sacrilegorum supplicia, qui ab initio institutæ Ecclesiæ, diuino sacerdotio iniurias, irreuerenti, & feroci ingenio irrogarunt.

Depositio potẽtum.

Ignobilesquare multi fiunt?

Scriptura sacra exhorret sacrilegos.

De plagis sacrilegorum &c.

CAP. XXVIII.

Acham fur.

NVM tamen hic ex Iosue VII. referre congruit de Acham: qui inter sexcenta millia pugnatorum, iussu Domini per tribus, familias, domos, & nomina quæsitus, repertus, & confessus est hoc modo: Vidi inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamq; auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & fossa humo absondi &c. Quæ omnia extracta, & proiecta ante Dominum, tulit Iosue, filios, filias, boues, oues, asinos, tabernaculum, & cunctam supellectilem ipsius Acham: quem & duxit ad vallem Achor, & ait illi: Quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac. Lapidauitq; eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt, lapidum aceruo id testante in hunc diem: locusq; vocatur Vallis Achor in sempiternum. Quo facto auersus est furor Domini ab Israël, vt denuò ad gratiam receptì, de inimicis triumpharent: paucicq; eorum percusserunt vno die XII. millia oppressæ ciuitatis, & Regem suspenderunt. Solq; & Luna, vt victores in cæteros hostes, quinque scilicet Reges potentissimos, fierent, stationem sui cursus annuerunt. Præterea cunctas gentes inimicas eis resistentes, in omnibus terris circumiacentibus, speciali numero Reges XXXI. gladio, furca, incendio, vel lapidibus deleuerunt. Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israël, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent. Domino enim, & Mosi seruo eius (prout nunc inconuertibiles sacrilegi, & hæretici) semper durissima ceruice restiterunt, & indies adhuc resistunt, donec similiter, aut grauius puniantur. Vnum tamen hic addendum veniet, quomodo durus ille persecutor populi Domini Adonibezech, fugiens è prælio, Israël comprehensus est, & cæsis summitatibus manuum eius, ac pedum, in squallore sedens dixerit: Septuaginta Reges amputatis manuum, ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus: ne fortè sacrilegi puniendis conscientiæ flagitium (fame Ecclesiasticas personas occidendo) cum Lamech

Sicius 20. oboios habet.

Vallis Achor.

Lapidatus ẽ fur

Victoria redit.

Reges 31. perire.

Sentẽtia Domini fuit.

Iudi. 1.

Reges 70.

Lamech.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicere cogantur, Occidi virum in vulnus meum, septuplum vltio dabitur de Cain, & de Lamech septuagies septies, quia millies audierant, & audiunt cauendum esse ab hoc nequissimo & crudelissimo facto: quia opprimit alium, vt ipsi oppresso res semper grauius torqueatur: prout video D. Ambrosium Politum Archiepiscopū Compsanum super quartum caput Gene. diligenter annotasse, videlicet inferentem alteri iniuriā, sibi primùm & maximè inferre. Possent quidem viri Ecclesiastici vim vi quandoq; repellendo, graues vlcisci violentias, aut duras auertere persecutiones: sed cùm in bono vincendum sit malum, scuto patientiæ aduersa grauissima venient toleranda: vt fortè eo genere pugnandi sese à mortifera vexatione, & proximum à malo proposito, & pessimo opere liberare possint, exemplo & consilio beati Gregorii: qui de seipso (vt prædictus D. Archiepiscopus Ambrosius cap. præallegato refert) testatus est, se potuisse Longobardorum tyrannidem debellare, ita vt ne vnus quidem in Italia remansisset: maluisse tamen cum cæteris iniquum sufferre iugum, quàm se Dei, & Christi Regis pacifici vicarium, sanguini admiscere. Verùntamen ea mensura & modo ferenda est iniuria, vt non conturbetur Reipublicæ tranquillitas, & commune bonum.

Ambrosius Politus.

Iniuriā inferens sibi primū nocet.

Scutum patientiæ.

Gregorius potuit, sed noluit se liberare de ꝓsecutione Lōgobardorum.

Modus ferendi iniuriam.

De remediis sacrilegiorum auertendorum.

CAP. XXIX.

CONSYDERATA prædicta Prælatorum indicibili patientia, vitæq; sanctitate, & horrore tam immensi sceleris, & infamia sobolis procreatæ, ac procreandæ, grauiq; Ecclesiastica censura, & multis ac infinitis malis, ex odio & discordia secuturis, sæpissimè Reges & Principes Aquilonares, offensos Episcopos & prælatos, ob vitæ sanctitatem & admirandam fidei constantiam, ne illatæ iniuriæ Deo vltore vindicentur, recipere solent ad gratiam & fauorem: quemadmodum potentissimus Rex Suetiæ Magnus cognomēto Ladalaas, cum sanctissimo Antistite Brynolpho Scarensi, seditiosis procurantibus pro hoste reputato, atq; pluries ad mortem quæsito, celerrimè cunctis admirantibus, & congratulantibus in gratiā venit. Die etenim Assumptionis beatissimæ Virgini dedicato, circa annū Domini M. CC. LXXXV. solēni missa Pontificis audita, depositisq; à se, & satellitibus suis omnibus armis, ante pedes altaris & Præsulis se prosternens, humilimè sceleratī ꝓpositi veniā sub Ecclesiæ disciplina petiuit, & accepit, Pontificem in arcem suam Regiam, honorificè, vt secum pranderet, adducens: indeq; secutum est, vt serenior conscientia Regis fieret, & Episcopo ac clero eius vbiq; daretur tranquillitas maior: quod exemplum necessitate per occasionem exorta, quantò magis & Reges, & Præsules (seclusis susurronibus) in mutuam gratiam redeuntes, secuti fuerint: tantò quietius, & amœnius vtriusq; gubernia solidantur, & crescunt. Dixi, Susurronibus seclusis: quia hi vt detractores clàm & secretè, immò & publicè ita innocentes plerunq; in moribus, vita, fama, & omni actione maculant, vt grauius ea malignitate feriant, quàm si eisdem in fronte & oculis infligerent vulnus. Magnam sortitus est laudem Serenissimus Princeps regni Suetiæ Suanto, qui tales artifices venenatæ linguæ nunquàm passus est altero absente aliquid enarrare: sed iussit hunc eo loco, quo loqui, vel detrahere coepit, donec pars altera responsura accederet, firmo pede manere. Idq; sine dubio

Horror sceleris reuocatà malo

Cōcordia restauratur.

Magnus Rex Brynolphus Episcopus. 1285.

Cōcordia beata

Natura pessima susurronum.

Suāto princeps

fundatum

fundatum sciuit in veteri lege Deute. XIX: Si steterit testis mendax contra hominem accusans eum præuaricationis, stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum, & iudicum, qui fuerint in diebus illis. Itaq; nec susurrones, nec detractores quis bonus Princeps audiat, si à sacrilega suspicione æstimari velit immunis. Verba enim susurronum penetrant ad intima cordis. Prouer. XXVI. Primùm omnium tales aduersus Ecclesiarum pastores, vt bona eorum auferantur, instanter insistunt.

Testis mendax Deut. 19.

De periculosa vexatione parentum, & exemplo resipiscendi.

CAP. XXX.

ORSITAN opportunè superioribus capitulis declarantibus, quàm impium sit violare patres spirituales, nonnihil eisdem superaddetur, quàm inhumanum etiam sit, dissolutis moribus bonos molestare parentes, eosq; vexare, quibus ipsa natura semper admonet obedire, quemadmodum in bestiis tigridum aspicitur, & ciconiarum: quæ eiusdem naturæ instinctu genitores suos nedùm cibis senecta instante refouent, sed excidentibus plumis à frigore tegunt. Affertur ideoq; exemplum non incongruum hoc loco, quomodo ab huiusmodi naturali lege erratur, & rursus conditore naturæ iuuante, reditur ad eam. Atq; inter alia magis pium adest de Rege Francię Dagoberto documentum: qui iram patris sui Lotharii Regis meritus, eò quòd consiliarium eius cæsum, & detonsum dehonestauerat, Parisios ad Ecclesiam S. Dionysii confugit: & quia inde nullo modo extrahi potuit, locum illum semper cordi habuit. Tandem patre mortuo, regimineq; suscepto, ad vltimum correxit vitam, prout sequens eius publica confessio attestatur: qualem pœnitentiam si oppressores Ecclesiarum tempore opportuno imitando prospicerent, forsitan & ipsi, & sirps, ac plebs eorum in amœniori quiete viuerent, & securiori conscientia vltimo surgente fato hinc emigrarent, prout in sequenti capitulo declaratur.

Natura tigridū & ciconiarū.

Dagoberti Regis Franc. facinus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De piisimo exemplo recompensationis domibus, & personis Ecclesiasticis iustissimè faciendæ.

CAP. XXXI.

Attestatio Dagoberti Regis Francorum.

DAGOBERTVS Magnus diuina clementia Rex Francorum. Omnibus regni sui primatibus, immò cūctis Christifidelibus præsentibus & futuris. Notum facimus, quòd patre meo Lothario defuncto, paterni regni curam susceppi: sed iuuenili ductus leuitate deceptus, Regalis officii debitum neglexi: & maximè inter alios excessus meos, Ecclesiarum Dei destructor, & dissipator esse cœperam, nec diuinæ maiestatis oculos, nec hominum veritus acclamationem. Tandem Dei benignitas obstinatæ mentis superbiam conterens, virga correctionis iniquitates meas correxit, & mihi castigato veniam non negauit &c. Quasi autem modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi spem plenæ posuit indulgentiæ, si ad honorem Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum sanctorum, quos magis offenderam, domum diuinis aptam seruitiis construerem &c. Igitur sub certa spe remissionis peccatorum nostrorum, reddentes alacri studio votum, quod fecimus, Ecclesiam in honorem sanctæ Trinitatis, & sanctæ Mariæ construximus: quam sublimare, & Regali munificentia ditare decreuimus &c. Datum in monasterio Vissenburgensi mense Maio, anno regni eius XXIII. & anno Domini DC. XXIII. Quod monasterium ordinis est diui Benedicti, VIII. milliaribus ab Argentina secundum Rheni cursum distans. Refert præterea Sigebertus in morte huius Dagoberti, de quo per visionem cuidam reuelatum est, quòd anima eius ad iudicium rapta sit, & multis Sanctis contra eam pro expoliatione suarum Ecclesiarum reclamantibus, cùm eam iam mali angeli vellent ad pœnas inferni rapere, interuentu sancti Martyris Parisiensis Dionysij, cui ipse maximè deuotus fuerat, à pœnis liberata est. Huius etiam filius Sigebertus à sancto Amando baptizatus, cunctis tunc tacentibus, infans XL. dierum, respondit Amen.

Deus pœnitentibus veniam præbet.

Monasteriū Vissenburg.

S. Dionysius liberauit aīam Dagoberti.

Infans 40 dierū baptizatus respōdit Amen.

De necessa-

De necessaria extirpatione errorum, & falsarum doctrinarum.

CAP. XXXII.

NEC minus pœnitendum erit, præsertim Principibus Aquilonarium regionum, quòd contempta maiorum pacifica doctrina, ac piissimus moribus, admiserint errorum magistros, auribus seruientes: qui propriæ prudentiæ ita ardenter inhærent, & assentiunt, vt nulla scripturæ veritas, aut ratio, æstimari, recipi, aut pro dogmate legenda tradi possit, vel debeat, nisi eam approbauerint facinorosi nouatores: quorum tamen ita discors opinio est, vt ne possint. Cuius erroris causa est ignorantia, vel deprauatio scripturarum, ac odium, quo feruntur in sapientes, veram religionem cum doctrina conformiter, & vbicp profitentes: eò quòd nulla religio (teste Lactantio) sine sapientia suscipienda est, nec vlla sine religione probanda sapientia. Et ita summi viri veritatem attigerunt, & bene tenuerunt, vbi aliqui per infucatam eius interpretationem falsa opinione illusi, retrorsum abierunt, & demum in profundum errorum descendentes, & agnitam veritatem impugnantes, omnem Christi fidelium vnitatem ad summam discordiam (in qua quotidie suspirant oppressi) attraxerunt: quasi verum prouerbium non esset, Vnus ædificans, alius destruens, minimè prosperabitur. Respiciant ergo cordati Principes, magnanimicp Duces, quàm confusissimum sit, & lubricosum, si ductores exercitus, alteri quàm proprio victoriam fauendo Principi, sunt discordes: & vt apertius prospiciant casum, diligenter consyderent, si in vno exercitu tot fuerint duces, quot legiones, quot cohortes, quot cunei, quot alæ: primùm nec iussu poterit acies (vnoquocp periculum recusante) faciliter dirigi, necp quòd suis propriis consiliis vtantur omnes, discretius temperari. Diuersitas enim affectuum parit inexitabilem perditionem. Auferantur ergo impiorum dogmata, & cessabunt surgia: extirpentur mores, & violentiæ hæreticorum nequissimæ, & vbique instar aureæ ætatis pax erit, & concordia dulcis.

Magistri errorū

Hæretici semp discordes.

Causa discordiæ.

Religio & sapientia coniuncta

Vnus ædificans & alter destruens, periclitāi.

Duces discordes.

Dogmata īpiorum auferenda

De optimo remedio discordias, hæreses, schismata, ac reliquos detestabiles abusus abrogandi.

CAP. XXXIII.

QVEMADMODVM annis superioribus nonnullis Lutheranæ impietatis professoribus, more seditiosorum studentium, è Viteberga oppido Germaniæ ad Aquilonaria regna reuertentibus, posthabita ratione legum, & Canonum, de rebus fidei coram laicis, pulchrum videbatur disputando veritatem opprimere, & errores inducere, atcp vi & metu trepidantes Catholicos, expresse tamen nunq̄ consentientes, obruere, & ad suas ineptias compellere, & coram simplici populo omnia sua vera esse, & seruanda præscri-

Studentes Vitebergenses seditiosi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Remedium efficacius.

bere: Ita & optimum, ac necessarium reducendæ securitatis erit remedium, vt autoritate Regum & principum, quæuis errata iuxta laudabilem veteris Ecclesiæ ritum, arbitrio & integritate bonorum hominum, quoad fieri poterit, obliterentur, & diligenter præcaueantur, ne amplius tam pernicioſæ & illicitæ disputationes, totti populo incessanter nocturæ, Principum constitutione permittantur, scilicet vt

Constitutio catholica.

nemo siue clericus, siue laicus, publicè vel priuatim (vt sanè D. Brunus vltimo cap. VI. lib. de hæreticis pro publico bono suadet) de fide Catholica propria autoritate disputet, & ea, quæ à sacris Conciliis semel diffinita sunt, denuò in dubium reuocet: ne nouæ nascantur hæreses, aut semel extinctæ, in grauius Ecclesiæ damnum

Grego. Nazianzenus.

reuocentur. Decet enim salubriter decreta, stabili firmitate perpetuò fore permansura. Non enim omnium est (teste Gregorio Nazianzeno publicè, & semper de Deo

Circūstantiæ necessariæ.

contendere, disputare, vel exquirere naturam: nec ita vilis est sacræ scripturæ sermo, vt vulgo indocili, & homunculis reptantibus adhuc pateat: immò nec semper, nec omnia, nec omnibus, nec ab omnibus sunt proferenda. Sed est & quando, & quibus, & inquantum, & eorum, qui ingenium, atque industriam sumpserant in disciplinis speculatiuis, atque eorum, qui nórunt, amotis corporalibus, incorporalia & spiritualia conspicari. Sed ante omnia illorum est, qui & anima, & corpore iam purgati sunt, vt minimum qui certè purgantur. Qui verò minus purus est,

Impurus nil rectum iudicat.

quomodo audet purum contingere? &c. Hæc autem post illa quoque proferenda sunt, in quibus delectati sunt, cantica, post ventris, & eorum, quæ sub ventre sunt, curam: à quibus etiam hoc delectationis loco ducitur, si de rebus diuinis contentio moueatur, vt in controuersiarum certamine delectentur. Virtus præterea, & capacitas est in auditore attendenda, quia diuina mysteria non nisi à puris, & per puros

Capacitas auditoris attēdēda

sunt tractanda, qui sceleribus & sacrilegiis non fuerint inquinati.

De temerariis disputatoribus prohibendis.

CAP. XXXIIII.

Temeritas disputantiū cohibenda.

LEGES igitur, quæ disputationes & tractatus, tam publicos quàm priuatos, de Deo & fide Catholica prohibent, non examinationem & doctrinam scripturarum interdicunt, sed eorum tantùm temeritatem coërcent, qui non verentur propria autoritate de dogmatibus fidei disputare: immò noua, & falsa dogmata pro veris asserere, & aliorum animis instillare, & quæ semel rectè diffinita sunt, in dubium reuocare, condemnare, & retractare, quasi ipsi solì sint Apostoli, soli prophetæ, soli magistri: non solùm

Errantes secum multos in errores ducunt.

errantes ipsi, sed multos etiam alios in barathrum errorum suorum præcipitantes. Ac talem quidem disputatorem ita alloquitur prædictus Nazianzenus, referente eodem Bruno: Esto tu excelsus, & excelsorum superior, & supra nubes ascende, si libet, & inuisibilia conspicare, & ineffabilia sermone complectere: supra Heliam assume

Temerarii & pertinaces hic taxantur.

re, & supra Mosen facie ad faciem vide, si potueris, Deum: supra Paulum quoque ad tertii cœli eleuare fastigia: cur & alios sub die vis plasmare? cur Theologos sub

Theologi facti in momento.

momento temporis facis? qui de diuina natura differant, cùm suæ sint vitæ adhuc penitus ignari, vt putes eos velut inspiratam à te magis, quàm elucubratam suscepisse doctrinam, & imperitorum verbis quamplurimos agis conuentus? vt quid araneis colligas infirmos, & contrahis, velut sapientiæ eis aliquid largiturus? vt quid exa-

Examē vespa-

men vesparum aduersus fidem concitas? vt quid dialectica religionem decorare se credit, vbi magis per dialecticam religio fœdatur? quasi gigantomachia aduersus Deum pugnatur in terra &c. Optima ergo lex Platonis est, ne quis iuuenum quæ-

Gigātomachia.

rere audeat, rectè ne an contrà, se leges habeant: sed vno omnium ore, vnaq; voce rectè, tanquam à diis compositas, concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quic quàm à iuuenibus cogitari. Senem autem, si quid excogitârit, principibus, nemine

Lex Platonis.

Senes principibus referat ex cogitata.

iuuenum audiente, referre. Hanc legem Platonis Eusebius lib. XII. Præparationis Euangelicæ, & Marsilius Ficinus in lib. De religione Christiana probat, adolescentes non temerè de religione iudicare debere. Nam & secundum August. de legibus temporalibus, cùm fuerint institutæ & firmatæ, iudici iudicare non licebit, sed secundum eas.

Adolescentes.

De forti constantia tempore hæresum, ac schismatum obseruanda.

CAP. XXXV.

PERSECVTIONEM, & exilium XXXIII. annis propter fidem sustinens, semper notaueram admirabilem Dei clementiam sperantibus in se misericorditer affuisse, & ita cùm tentatione dedisse prouentum, vt nullius hominis læsa fuerit constantia, qui firmo proposito, & opere perstiterat in sua suscepta, & iurata sanctissima religione. In

Exiliū 33. annorum.

quo tamen tentamine maiorem constantiam in sexu fragili, monialium scilicet, viderā, partimq; à fidedignis seruari perceperam, quàm in professis religiosis, aut sacerdotibus ordinatis: qui ad omnem venti motum nulla facta resistentia, post seculum & carnis desideria abeuntes, turpiter defecerant: & hi respersi luxurie luto, secum quoscunque malè persuasos detraxerant in perditionem, maximè quia Satanam præuenerunt in tentatione, periculis sese vltro exponentes, dum fragiles ipsæ personæ constantissimè seruando regulam, steterunt aduersus omnes impugnatores. Cuius rei vnum aut alterum è multis sufficiat adduxisse exemplū, præsertim in Imperiali ciuitate Lubicensi Germaniæ inferioris ostensum: vbi circa annū Domini M.D.XXV. moniales S. Annæ magno numero effossa humo noctis tempore, lignis & lateribus ianuas, & muros reparârunt: quos impurissimi Lutherani (nescio qua poresta conniuente) impunè de die perfregerunt. Item in Rostochio, ne per similes homines extrahi possent castissimæ virgines à monasterio, brachiorum manuumq; complexu more formicarum, immobiles sese reddiderunt. Item moniales S. Birgittæ in Suetia ad nobilium nuptias incessanter stimulatæ, mortem potius eligentes, quàm castitatem Deo consecratam contaminare, vllo modo consentirent. Ita & aliæ personę similes pluribus in locis constantissimè perseuerant, vbi plures viri turpissimè sunt collapsi: quia vt tempori se conforment, furem videntes, currunt cum eo, atq; cum adulteris ponunt portionem suam, donec Deus iam tacens arguat eos, & statuat pœnas contra faciem eorum: vt & hi, & alii hæc intelligant, qui obliuiscuntur Deum.

Sexus fragilis cōstantior repertus in persecutione Lutherana.

Moniales Lubicenses constantissimæ.

Rostochienses.

Vastenenses.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De eodem, quòd in opinionem hæreticorum non est descendendum.

CAP. XXXVI.

Temporisantes periculosi.

BLANDA admodum, & nimium pernicioſa licentia multos hoc infelici æuo decipit, vt tempori ſe conformantes, remiſſiuſq; agentes, non ita auſtere viuant, nec regulas obſeruent, vti olim à patribus fuerat inſtitutum: quia iam ſubtilior, inquiunt, eſt mundus, & grauiora tentamina fragilibus offeruntur: & ita de ſimilibus argumentis ſerpentinæ ſcholæ in paradiſo inſtitutæ: quaſi ſecuriores forent in omni optata proſperitate, quàm in tentatione, & flagellatione iuſtorum, in qua perficitur virtus: vel quaſi pacem ampliorem conſequantur in Republica, quando remiſsiori deuotione ſeruiunt in Eccleſia: prout præfectus Valentis blandè monere conatus eſt Magnum Baſilium, vt tempori parèret, & non tot Eccleſias propter prauam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur &c. Cui reſpondit: Adoleſcentibus, inquit, hæc verba congruunt: illi, & illorum ſimiles, talia promiſſa reſpiciunt. Qui autem diuinis innutriti ſunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus, nec vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his (ſi contingat) etiam omnes mortis ſpecies amplectuntur. Amicitiam autem Imperatoris magnam quidem cum pietate iudico ſine qua perniciem potius hanc appello. Cumq; præfectus fæuiret in eum, ſtultumq; vocaret, S. Baſilius ait: Hanc quidem ſtultitiam ſemper habere exopto. Prætereà Gelaſij Papæ doctrina eſt, quòd in his, quæ ad fidem pertinent, requiſiti, aut rogati, vt impiorum voluntati condeſcendamus, non ad inferiora deſcendendo deficiamus: ac propterea non condeſcendum his, qui ex ſuperiori loco à Catholica & Apoſtolica communione, ad inferiora quæq;, & ad hæreticam, damnatamq; confuſionem prolapſi ſunt. Fateor condeſcendendum eſſe infirmioribus: ſed ita, vt ab errore reuocentur ipſi, non vt nos eorum errori communicemus. Deſcendit Dominus de cœlo, vt hominem ab errore liberaret, non vt eius miſereretur errori. Sed & ipſe præmonuit, vt qui in tecto conſiſterent, non deſcenderent, nec ad ea, quæ in domo videntur eſſe tollenda. Rurſus Apoſtolus, qui abundantius omnibus laborauit, cùm de veritatis cuſtodia ageretur, clamat: Quibus nec ad horam ceſsimus ſubiectionis gratia, vt veritas Euangelii permaneret apud vos. Qui ergo hæreticis ita condeſcendunt, vt eorum erroribus conſentiant, hi non condeſcendunt ad ſubueniendum, ſed vt cum ipſis ad inferna demergantur. Quo pacto nullus Catholicus hæreticis condeſcendere debet, ſed mortem etiam prius pati, nedum corporis, bonorumq; periculum ſubire: quàm paternæ traditionis fidem ab omni præuaricatorum contagione diſcretam abroget, atq; relinquat.

Virtus ꝑficitur tentatione. Baſilius Mag.

Species omnes mortis ꝑ eloquiis diuinis ſuſtinendæ. Gelaſius papa.

Hæretici deſcendant corrigendi ad Chriſtianos.

Cõdeſcẽdentes hæreticis deſcendunt.

De Prin-

De Principum funeribus, ſepulturis, & teſtamentis.

CAP. XXXVII.

Mors vltima linea rerum.

TANDEM omnibus huius vitæ curſibus diuerſo viuendi genere conſummatis, reſtat videre nouiſsimum ſpectaculum, quod in Septentrionalibus terris erga Principum, ac nobilium funera, tam vetuſto quàm recenti tempore, ſolitum eſt obſeruari. Mos antiquorum erat, cadauera Principum in frondoſis arboribus, præſertim quercinis, tanquam ſacris locis numinibus conſecratis, ſuſpendere, aut flammis iuniperini ligni comburere, vel certis monticulis grandibus ſaxis, vel quadrato, vel rotundo ordine circũſeptis, humi cum gladio & claua reeludere, quemadmodum in primo huius operis libro de ſuperſtitioſo paganorum ſepulturæ ritu, deprehenditur vſitatum: prout etiam Saxo lib. VIII. de victo, & mortuo Danorũ Rege Haraldo meminit: cui victor Rex Suetiæ Ringo faſtuoſiſsimũ adhibuit funeris cultum. Hęc etenim pietatis cõditio eſt, vt victum victor inferiis proſequatur: & qui defuncto hoſti (teſte eodem Saxone lib. III.) iuſta perſoluerit, ſuperſtitis ſibi fauorẽ adſciſcit: viuumq; beneficio vincit, quiſquis extincto ſtudiũ humanitatis impendit. Longe tamen (Chriſtiana religione ſuſceptа) meliori modo vitę, ac morti, & famę, ac ſoboli nunc ꝓſpiciunt, q̃ vllo tranſacto æuo, hac potiſsimùm ratione, vt quæ ad animæ ſalutẽ, domus incolumitatem, ſubditorum pacem, & debitorũ ſolutionem pertinent, maturè diſponant. Sed prius Eccleſijs ſtabilia bona contribuunt, vnde eorum, hæredumq; memoria ad honorem Dei habeatur in æterna commemoratione. Sed heu dolor hac infelici tempeſtate prædia diuinis obſequiis multimodæ votorum, literarum, iuramentorum, ac ſigillorum firmitate exhibita, ac immemorabili æuo pacificè poſſeſſa, infami violentia rapiuntur ad humanos abuſus, & Deo, cui tradita ſunt, ſubtrahuntur, vt illis inſeruiant. Ideoq; ſacrilegi ſunt, qui opes ſuas, quasvel ipſi, vel maiores eorum ſemel Eccleſijs donauerunt, reuocant. Nam omne, quod Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, vel quicquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino, & ad ius pertinet ſacredotum. Ergo qui à Domino, & Eccleſia auferunt,

Saxo.

Conditio pietatis.

Diſpoſitio in monturis.

Bona Deo dicata profanãtur.

Sacrilegi.

Necatores egentium.

vastant, inuadunt, vel eripiunt, vt sacrilegi iudicantur: de quibus etiam Ambrosius c. sunt qui XVII. q. IIII. Tales Varense Concilium necatores egentium, & infideles appellat, ac ab Ecclesiis abiiciendos suadet. Ita & Concilium Agathense omnes condemnat, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas, retinere perstiterint, aut id, quod ipsi donauerint Ecclesiis, vel monasteriis, crediderint auferendum, velut necatores pauperum, quouscp reddant, ab Ecclesiis excludantur. Sed omnium pessimi sacrilegi sunt, qui res immobiles Catholicorum principum liberalitate sacrosanctis Ecclesiis collatas, ab iisdem auferunt: grauiuscp censebitur, si in hæreticos, & schismaticos transferantur: idcp sacrilegii genus iure Canonum excommunicatione, infamia, carcere, exilio, & multa pecuniaria coercetur.

Sacrilegi omniũ pessimi.

Pœna sacrilegorum.

De eodem.

CAP. XXXVIII.

Pœna eorũdem

Dãs & accipiẽs anathema sit,

Pœna perpetua

Infamia perpetua.

Pœna capitis.

Falsarii deportatione puniũtur.

OMNES Ecclesiæ raptores, eiusdemcp facultatum alienatores, à limine sanctæ matris Ecclesiæ anathematizãtur, & Apostolica autoritate pelluntur, damnantur, atque sacrilegi esse iudicantur. Item si quis oblata Deo, dederit alteri, vel acceperit (vt c. In canonibus XVI. q. I.) præter Episcopi, vel eius Vicarii consensum, ad dispensandam miserricordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit. Item qui res Ecclesiæ, iussu & largitione Principũ, vel quorũdam potentum, aut quadam inuasione, vel tyrannica potestate tenuerint, & filiis, vel hæredibus suis (vti iam factum videtur) quasi hæreditarias reliquerint, nisi citò res Dei admoniti ab Episcopo, agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Item valde iniquum est, vt quæcunq; pro remedio peccatorum, vel salute, ac requie animarum suarum vnusquisq; venerabili Ecclesiæ reliquerit, à Christianis, & Deum timentibus hominibus in aliud transferri, vel conuerti permittatur &c. Vrbanus Papa sacrilegos perpetua infamia, aut carcere, aut exilio perpetuæ deportationis damnat. Pecunia Ecclesiastica furto, & rapina subtracta, reddatur in quadruplum iure Canonum. Item si qui monasteria, & loca Deo dedicata infringunt, & deposita, vel alia exinde abstrahunt, damnum nouies componãt, & immunitatem tripliciter, & veluti sacrilegi canonicè subiugentur. De iure ciuili, qui publica sacra compilauerint, capite puniuntur. l. sacrilegi ff. ad l. Iul. pecul. Præterea qui veteres, aut autoritate sanctæ Ecclesiæ, aut Catholicorum Principum, pro temporum, locorum, & personarum ratione abrogatas leges rursus propria temeritate reuocant, & pro legibus citant, tanquam qui nullo autore habito, falsis constitutionibus vtuntur, veluti falsarii puniuntur: quorum pœna olim erat, aquæ & ignis interdictio: hodie verò deportatio. Et si seruus sit, qui admisit, vltimum supplicium.

De fal-

De falsis interpretationibus legum, & scripturarum.

CAP. XXXIX.

Falsi interpretes.

Similitudo pœnalis.

Interpretes falsi vt hæretici puniendi.

Greg. VII. VVladislao duci scripsit.

Taberna ceruisiaria.

Calumniatores.

Licentia mentiendi auferenda.

Res secularium principũ deteriorantur.

Nescire turpissima excusatio est.

ADEM etiam pœna tenentur, qui falsis interpretationibus leges dolo malo corrumpunt: cuiusmodi sunt, qui sacram scripturam Veteris & Noui testamenti, sacros Canones, & sanctorum Patrum scripta, de vna lingua in aliam falsò transtulerunt, vel his ipsis aliquid addunt, aut detrahunt. Si enim falsi pœna tenentur, qui edicta publicè proposita dolo malo corrumpunt, quantò grauius puniendi sunt, qui diuina mandata Spiritu sancto autore scripta, atcp omnibus fidelibus proposita, sacrilega mente deprauant, atcp corrumpunt. Sic & qui verba sacrarum scripturarum, & legum captant, & secundum propriam ingenii virtutem, vel intelligentiam ea legentes, vel docentes, in alium sensum, quàm spiritus veritatis exoptat, detorquent (si quidem id dolo faciunt) vt hæretici, & rei criminis falsi plectuntur. Ita Gregorius VII. VVladislao Bohœmorum Duci scripsit, ac prohibuit, ne (vt optauit) scriptura sacra verteretur in linguam vulgarem: quoniam tam secreta mateslas est in ea, vt diffi/culter translatæ, sensus secretorum Dei poterit in ea postmodum deprehendi: imò nunquàm deuotior fieret populus, quando sciens facilitatem in contemptum verteret, quod in reuerentia consueuerat admirari, & iam in ceruisiaria taberna irrisorie decantatur. Qui autem legumlatores, & earum iustos interpretes, aut alios quoscunq; Catholicos calumniantur, pro diuersitate criminum puniuntur: & qui innocentes accusat, eadem pœna plectatur, qua intendebat calumniosam actionem, ne mentiendi licentia permaneat impunita: quam pœnam dum principes, Aquilonares præcipuè (quos vellem hæc omnia sanè intelligere, & celerius auertere) secundũ municipalia sua iura prouidentius attenderẽt, pauciores essent Reipublicæ, & eorũdem principũ hostes, qui incessanter indigenas turbarent, Ecclesias destruerẽt, clerum spoliarent, & Regi mouerent contumeliosissimam rebellionem. Res enim secularium Principum semper in deterius lapsura cernitur, quando quod Deo dedicatum est, vel ipsi spoliant, vel qui cõniuendo vbi possunt, & tenentur, raptores non puniunt, donec & ipsis Principibus iusto Dei iudicio truculentior iniuria inferatur, & præsertim fingentibus se nescire, quod crudeliter exequendum dederant in mandatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc ,de incomparabili astutia , & malitia sacrilegorum.

CAP. XL.

Gene. 41. Spiritus effugiet fictum.

Væ duplici corde.

SED neq; tales Herodianæ vulpeculæ , aut Pharaonis macri boues , omnia pinguia & virentia deuorantes, & nullum saturitatis vestigium relinquentes , sine pœna euadent . Dicit enim scriptura , quòd Spiritus sanctus effugiet fictum . Immò terribilius adiicit: Væ duplici corde, & labiis sceleratis , manibus malefacientibus , & peccatori ingredienti terram duabus viis , quæ obliquè euntibus videntur rectę,sed celerius & periculosius gradientem, perducunt in laqueum , & perditionem . Vouent,& reddunt Ecclesiæ bona , sed simulato corde : vt ficta aliqua ratione ea repetant ad profanos vsus,& hæreditate possideant, ac distribuant in generationes . Quàm autem grande malum hoc sit , semel Deo , quod vouerit, aut retinere, aut repetere , vel mortifera præuaricatione vsurpare , exemplo sunt Ananias, & Sapphira : quos de pretio agri quandam partem infideliter subtrahentes , non solùm vox Apostolica , tanquam diuini iuris peruasores increpuit : sed etiam seueritas iustitiæ cœlestis occidit. Beatus denique Petrus non solùm fraudis vitio memoratum Ananiam dixit obnoxium , quin etiam cor eius à Satana pronuntiauit impletum , dicens : Anania cur impleuit Satanas cor tuum , mentiri te Spiritui sancto , vt fraudares de pretio agri ? nonne manens tibi manebat , & venundatum in tua erat potestate ? Qui vtique fecisti hoc , non hominibus mentitus es , sed Deo . Si quis igitur rem Domino iam deuotam,carnali victus illecebra , crediderit denuò reposcendam , non est legitimus rei suæ possessor , sed diuini iuris inuasor : & ideò qui furabatur, amplius non furetur : ne pro tantillula substantia (arguente , & prædicente conscientia) irrecuperabilem infamiam , & detestabile nomen (quod Gothico vulgari Kirkietiuf dicitur) incurrant , & demum apud inferos horrorem , & cruciatum : quem vtiq; effugiunt sceleratorum Principum filii , sacrilegam impietatem detestantes , & omnia probissimè agentes , euadere potuerint : tamen offensæ diuinitati , & læsæ Ecclesiæ necessariò erit satisfaciendum: vt rebus, & personis iuxta veterem religionis integritatem, legitimè restitutis, in se,& sobole secutura sint securiores: alioquin paterna rapacitas redundat in filios filiorum. Habet & Plato in prima epistola contra tyrannum hoc carmen :

Malum grande Ananias Sapphira occidũtur.

Verbũ beati Petri terribile.

Inuasor diuini iuris.

Filii emendent errata parentũ

Rapacitas paterna.

Heu miser hic perii , nullis suffultus amicis.

De dignis personis Ecclesiæ restituẽdis,& indignis repellẽdis.

CAP. XLI.

Restitutio bonorũ ministrorũ.

QVOD autem de personis dignis , & honestis Ecclesiæ restituendis , vel præficiendis , vnà cum ablatorum bonorum restitutione , dictum est, maximam habet annexam necessitatem : quia ex earum præsentia , veluti hominum assiduè Deum pro publica salute deprecantium , pax , & amicitia pariter, & omnium rerum abundantia reuertetur . Nec formidanda erit discordia fratrum Regiorum, aut filiorum nobilium , quando tales adsunt mediatores , qui eos in dulci concordia fouere velint , & poterint , ne mutuò se lacerent, velut bestiæ in solitudine congredientes: quèadmodum in Aquilonaribus regnis iam imminet : & nisi Deus placatus auerterit ,discordia hæc (ablatis regni thesauris) paritura videbitur irreparabilem perniciem , & confusionem . Tunc̃ in tormentis aperient oculos, & dicent, Meritò hæc patimur, dum nullam commiserationem cum conseruis nostris(bonis omnibus spoliatis, atq; eiectis) haberemus . Tunc etiam intelligent , quomodo irreligio , & violentia numinibus, ac sæuitia , & irrisio hominibus sit inusa, ac odiosa . Nec deerit huic rei exemplum in gente Longobardorum , Gothorum sobole : quæ vt Paul. Diaco. lib. V. cap. VI. refert, oraculo diuino contemptui habito,periit,dum diui Ioannis Baptistę Basilicam in Modicia constitutam , per viles personas ordinari permisit , ita vt indignis , & adulteris, non pro vitæ merito , sed prẽmiorum datione, iisdem locus venerabilis largiretur . Quid autem nunc fieret superbis contemptoribus, & Ecclesiarum impiis sacrilegis , si Deus vltionum eos , eorũq; apostatas , Ecclesiarum occupatores, disperderet , & puniret ? & vtiq; (nisi pœnituerint)puniet eos. Refert etiam antiquus,& fidelis autor Sigebertus, quòd Clodoueus Rex Franciæ,corpus sancti Dionysij Parisiensis discooperiens minus religiosè, licet auidè, os brachij eius fregit , & rapuit : moxq; in amentiam perpetuam incidit. Quid verò tam audacibus,& atrocibus religionis(nostri infelicissimi temporis) persecutoribus , & sacrilegis iusta Dei retributione eueniet, ab eo infallibiliter expectant,qui dixit : Nolo mortem peccatoris,sed vt conuertatur,& viuat . Caueantq; scriptum fore : Potentes potenter tormenta patientur &c. Et quòd horrendum sit incidere in manus viuentis Dei . Interim tamen dum aliena iniustè surripiunt, propriis spoliantur.

Mediatores idonei.

Prophetia.

Irreligio et violentia.

Metropolvpsalen.lib.5.in vita Olai archiepi hęc habet.

Clodoueus rex Franciæ amẽs factus ꝓpetuò

Admonitiones præuidendæ.

De pacifica gubernatione bonorum Principum, & periculo malignorum.

CAP. XLII.

Principes boni salus populi sunt.

ETSI nonnunquàm boni Principes ob demerita subditorum(quorum maximè intererit,vt diutius viuant) Deo permittente , è medio subtrahuntur, immò & filii eorum præmatura morte, vt parentes in alio seculo excipiant, rapiuntur : tamen ea felicitas Aquilonaribus indigenis obuenerat, vt gubernantibus piissimis Principibus(quod rarius profectò accideret) omnium securitas, atq; pacis, & rerum opulentia abundaret : idęq; obuenerat ob causas superius lib. VIII. cap. IIII. de qualitate boni Regis allegatas. Insuper hic additur, quòd

Præsidẽtia bonoꝝ principũ valde vtilis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõditiones bonorũ regum.

diutius,tranquillius,& securius multò præesse, ac prodesse solent, quando se (salua Regia honestate) amabiles, humanos, clementes, affabiles, largos, atq; munificos apud omnes,maximè desolatos, & quauis humana ope destitutos,exhibent: (vnde populi fauor,& Principis honor accrescet) quàm è contrario,quando omnibus sese minaces, & horrendo præbent. Seueritas nanq;,& austeritas,molestia, & subditorum multatio, & innocentum oppressio facit, vt Principes nimia elatione illusi, ad eam obstinatiam deueniãt,vt pace contempta,sanisq; consiliis spretis, fiant pertinaces in proposito,stupidi in iudicio,mente incorrigibiles,auaritia insatiabiles,tributis imponẽdis intolerabiles,alienæ quietis turbatores, duri,torui,immites,inflexibiles, inexorabiles, & omnigena vitiorum caterua repleti, neminem etiam animo ferentes. Tunc euenire solet,vt subditi ad libertatem respicientes,ea remedia,vel secreta, vel publica conspiratione cogitent,quæ nunquàm permittunt tam impium,& insolentem diutius gubernare. Cuius rei exempla,quia in recenti historia Gothorum & Sueonum, immò in aliis multis autoribus plurima, ac horrenda notata sunt, ex eis, si libet,requirantur:inueniturq;,quòd corripi merentur vt humani generis hostes.

Vitia principũ

Principes pertinaces periculosissimi.

Reductio libertatis.

De eodem ex literis sacris.

CAP. XLIII.

Deut. 28.

NEQVE incongruè huic loco testimonium afferunt sacræ literæ, præsertim Deute. XXVIII. super benedictionibus bonorum, & maledictionibus reproborum applicandæ. Ibi etenim Dominus legitimè certantibus, præter alia infinita bona pollicetur, & præstat victoriam contra hostes: vt cùm per vnam viam venerint, per septem fugient à facie persequentis. Demumq; bonis promittitur in eadem scriptura, quòd eos constituet in caput, & non in caudam: & erunt semper suprà, & non subter. Contra malos verò ingredientes & egredientes, mittet Dominus famem, & esuriem, & increpationem, donec conterat, & perdat eos velociter, propter adinuentiones suas pessimas, in quibus relinquunt Dominum: qui etiam adiunget eis pestilentiam, donec consumat eos. Præterea percutiet eos febri, frigore, ardore, & æstu, & aëre corrupto, ac rubigine, & persequetur, donec pereant &c. Tradet eos Dominus corruentes ante hostes suos: per vnam viam egredientur contra eos, & per septem fugient,& dispergẽtur,per oĩa regna terræ: eritq; cadauer eorũ in escam cunctis volatilibus cœli,& bestiis terræ,& non erit,qui abigat. Percutiet eos Dominus vlcere Aegypti,& partem corporis, per quam stercora digeruntur: scabie quoq;,& prurigine,ita vt curari nequeant. Percutiet eos Dominus amentia,& cæcitate,ac furore mentis,& palpabunt in meridie,sicut palpare solet cęcus in tenebris:omni tẽpore calũniam sufferent,& opprimentur violentia,& non erit,qui liberet eos &c. Præterea percutiet eos Dominus vlcere pessimo in genubus,& in suris,sanariq; non poterunt à planta pedis vsq; verticem capitis &c. Filios, & filias generabunt, & non fruentur eis,quoniam ducentur in captiuitatem &c. Aduena,qui cum eis versatur in terra,ascendet super eos, eritq; sublimior &c. Seruient inimico, quem mittet Dominus in fame,& siti,& nuditate, & omni penuria: & ponet iugum ferreum super ceruices eorum, donec eos conterat. Præterea post multa adiicitur: Insuper & vniuersos lãguores,& plagas,quæ nõ sunt scriptæ in volumine legis huius,inducet Dominus super eos,donec conterat eos: & remanebunt pauci numero, qui prius erant sicut astra cœli præ multitudine, quoniam nõ audierunt vocem Domini Dei sui &c.

Caput nõ cauda

Suprà et nõ subter.

Pœnę pessimarum adinuentionum.

Pœnę malorum principum.

Cadauer.

Pœnę terribiles

Filii et filię captiuæ ducentur.

Pœnæ non scriptæ.

Dispergen-

Dispergentur in terras alienas: habebunt cor pauidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore: timebunt nocte & die, & non credent vitæ suæ: vendentur inimicis suis in seruos, & ancillas, & non erit qui emat. Hæc, & similia terribilis, & glorioſi Dei verba, quisque aut Princeps, aut subditus, incessanter consyderet, euitet, paueat, & caueat, ne plagis his corripiatur, & hora qua non putat, ad iudicium perpetuò, nisi pœnitentia purgatus fuerit, condemnandus eripiatur.

Cor pauidum

Plagæ præcauendæ.

De turpi fuga, & ludibrio eorundem sacrilegorum.

CAP. XLIIII.

QVOCIRCA comminationibus huiusmodi diuino iure in sacrilegos, & alios Ecclesiæ persecutores obiectis, si à maligno proposito, & nefario opere (quia illicò non puniantur) cedere, aut ablata restituere noluerint, procul dubio experiri cogentur, ex talibus violentiis eorum principatum non posse subsistere, nec fastidita subditorum patientia fieri diuturniorem. Nam etsi oppressi coram aliquo terreno iudice (eodem forsan, vel fœdiori crimine conspersо) rectam sententiam,& executionem consequi nequierant: tamen clamore in cœlum porrecto multiplicatur supplicium, vt grauius puniatur oppressor. Interim eò miserior Rex, aut Princeps esse dinoscitur, quò ab omnibus habetur odiosior, & á nemine de præcauendo periculo informatur: immò quia crudeles armigeri, vel peregrini milites, bona ciuium & incolarum, iussu vel conniuentia Principis absq; pretio deuorant, fugientibus ipsis regnicolis in exilium, impius ipse Rex, aut Princeps auarus, murorum & vacuarum ædium, non hominum sentiat se Regem, & rectorem: tamq; horrendum, & ludibriosum experietur spectaculum, vt siue remaneat, siue post alios in exilium properet, semper quod aliis versuto ingenio, & feroci tormento præstiterat, longè amplius suæ personæ inferri videbit, maximè à militibus peregrinis, & falsis domesticis: qui non Principi tantùm,thesauroq; eius, mille hominum iniurijs quæsito, inſidiantur: verùetiam Regi inferunt mortem: cui maior succedet infamia, quàm nequitiosa præcesserat vita. Gaudium enim sacrilegi vti hypocritæ, instar puncti breuissimum erit: immò & stirps ipsa, ac soboles secutura (teste Plutarcho in libro De institutione puerorum) quando ad altum fulcrum, id est sublimem torum deuenerit, tunc humana varietate filii solent descendere ad infelicem sortem &c. Sed multò magis, quando scelus parentum punitur in filijs filiorum, & generatione: atq; interim de formidine, pudore, verecundia, atq; periculo infligendę sibi necis ab aliquo parentum suorum crudelitate oppresso, & spoliato, securi haud erunt. Quo casu quàm acriter multi sint vbiq; perempti, nil opus est peramplius ostendere.

Præcipatus vi olentus breuis.

Oppressores Dei iudicio relicti grauius puniuntur.

Rex murorum dicitur quado ciues fugantur

Rex quod aliis intulit, expectabit.

Extranei milites nedum Regi, sed thesauro eius insidiant.

Fulcrum nobilitatis tẽpore immutatur.

Scelus patris punitur in filijs filiorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De violatione cadauerum, & sepulchrorum.

CAP. XLV.

Violatio sepulchrorum infame nomen reddit.

QVIDAM etiam mortuorum sepulchra, vel ob odium defunctorum, vel spem reperiendi thesauri, vel salnitri coquendi, truculenta sæuitia violantes, impium & infame nomen, etiam ad posteros propagandum, hæreditare solent. De primo, scilicet ob odium & inimicitiam, nimis recens, & abominabilis memoria est de Rege Christierno eius nominis secundo: qui anno Domini M. D. XX. non contentus proditorum opera hostem suum Illustriss. Sueonum ac Gothorum Principem Stenonem iuniorem, vi cisse in prælio, nisi etiam cadauer eius cum posthumo (vt superius lib. VIII. cap. XXXIX. de crudelitate eiusdem Christierni dictum est) nimia insolentia exhumasset. Satis enim erat inimicum vincere: victo autem insultare, aut illudere, ab omni humanitate alienum erat: immò adhuc omni barbarie indignius, excisa membra, crura videlicet, et brachia ignibus semiusta hincinde in terrorem prouincialium, ob talem pœnam rebellantium, transmittere. Militari quidem laude, quia hostem vicisset, gloriari poterat: sed cùm illius cadauer more lanionum ita demembratum circumferri permitteret, nimis insolenter, ac turpiter æuo sempiterno sæuisse perhibetur. Ita & Sylla crudelitate sua fœdissima (cui non satis fuit viuis hostibus illudere, nisi mortuorum ossa è sepulchris canino more eruta, in flumen mergi iussisset) de Marii cadauere effecit, testamento cauens, vt ipse cremaretur, ne ab hostibus crudelius ludibrium pateretur. Ita Alexander Magnus non fecit: quia scuti bello fuit terribilis, ita parta victoria clementissimus semper extitit. Nam cùm vidisset Darium à propriis famulis interemptum, grauiter ingemuit, & Bessum illius percussorem crudeli supplicio affecit. Darii verò corpus dempta sibi ipsi Regia chlamyde, qua tunc indutus erat, ornauit, & ad illius matrem perferri iussit. Hannibal quoque Marcelli fortissimi hostis, cadauer splendidè ornatum cremari iussit, & reliquiis in argentea vrna positis, auream coronam imposuit, curauitq; vt ad filium mitteretur. Antonius cadauer Bruti, quem vicerat, purpureo paludamento suo inuolui iussit, & illius cineres ad Seruiliam eius matrem, & ad vxorem Portiam perferri curauit. Ita & Agesilaus Rex: qui sicut in bello fuit pugnator acerrimus, sic post mortem mitissimus est repertus: quod vtique huic, & omnibus similibus, laudem fortitudinis, & clementiæ gloriam peperit, & perpetuam famam longè amplius accumulauit.

Steno Stur iunior Princeps effossus comburitur.

Mẽbra mortui excisa hinc inde mittebãtur

Sylla tyrannus.

Alexander Magnus nunq; secuit in viros minus mortuos.

Funus mortui inimici, ppria chlamyd' texit

Hannibal.

Antonius.

Agesilaus Rex.

De eodem

De eodem, quòd propter thesaurum aperiuntur sepulchra.

CAP. XLVI.

Lib. 5. de instit. reipub. ti. 10.

REFERT Franciscus Patricius Senensis, Solonem inter præclaras leges suas statuisse, ne quis in defunctos maledicere auderet. Pium namq; esse dicebat, sanctos eos putare, qui è vita discesserunt: & eorum vrnas violare, inexpiabilis religionis arbitratus est. Vnde Alexander Magnus Darii victoria potitus, cùm in Persis veniisset, Polymachum virum nobilem, quòd Cyri sepulchrum demolitus esset, necari iussit, motus præsertim Epigrãmate Græcis literis hic inscripto: Quisque mortalium, & vnde veneris, te enim ademptum, scio hac lege, Cyrus sum, qui Persis imperium armis quæsiui: hoc quodcunq; est, humi est, in quo corpus meum regitur: noli me irridere. Hæc verba Alexandri mentem cõmouerunt, vt instabilitatem fortunæ cognosceret, & manibus defuncti Regis vltione violati sepulchri impio sanguine parentaret. Quanti etiam faciunda sunt monumenta sepulchrorum, placido Epigrammate Semiramis Regina animi excellentissimi docuit: quæ cùm sibi sepulchrum non admirandi sumptus constituisset, inscribi iussit hæc verba: Quicunquè Rex pecunias indiget, aperto monumento, quod voluerit, accipiat. Has literas cùm legisset Darius, opinatus thesaurum absconditum esse, sepulchri lapidem deleri iussit: quo reuoluto, literas alias vidit, ad hanc sententiam scriptas: Nisi Rex auarus esses, & pecuniæ insatiabilis, mortuorum monumenta non violasses. Vrbana quidem irrisione auaritiæ crimen carpsit fœmina excellentissima, & Epigrammatum sepulchrorumq; niniam diligentiam contempsit. Quid nunc dicerent patres, & aui in Septentrionalibus Ecclesijs ante secula sepulti? quorum cineres effossa humo, simili auaritiæ titulo sub specie salnitri coquendi, à nepotibus, & filijs commixti stercore pecorino, vel fœtida vrina rapiuntur ad ollas: quibus cinetibus ethnica barbaries, vt in terra permaneant, ignoscere solet. O caninam crudelitatem, ò rabidam amentiam & temeritatem, ò rem non visu modò, sed dictu quoque abhorrendam, è sacris locis sacros eruere cineres, vt rotulis, & globis adaptentur bombardarum. Meritò statueretur hic, qui Pompeiopoli Syriæ est, tumulus Strati poetæ: in cuius monumentum iacti lapides, cuestigiò in iacientem resiliunt, diuino potius miraculo, quàm naturali aliqua ratione. Anthei etiam LXX. cubitorum longitudine sepulchrum, Plutarcho referente, sacrum reputatur: cuius aliqua pars læsa nisi illicò reparetur, continua pluuia durat.

Lib. 5. de instit. reipub. ti. 10.

Violator sepulchri necatur.

Epigrãma Cyri

Noli irridere.

Epigrãma Semiramis Reginę.

Princeps insatiabilis hæc notet.

Sepulchra mortuorũ violant

Tumulus Strati poetæ & natura eius.

Sepulchrũ Anthei 70. cubitorum longitudine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De modo Illustrium, ac Nobilium virorum sepulturæ tradendorum.

CAP. XLVII.

Violenta inhumanitas.

VTCVNQVE autem erga Deum, & sanctam religionem se habeat hæc præsumptuosa impietas, & erga defunctos, immò super viuentes violenta crudelitas: cuncti tamen id facientes, grande obsequium autumant se præstare Deo, quando talem conscientiam sibimet (sacra lege contempta) assumunt, vt nullum se opinentur sacrilegium committere, dum omnia suis adinuentionibus instituūt, & arma ta manu defendunt. Pro more tamen antiquo hoc præsertim infelici tempore simulatè magis, quàm syncera religione, & cærimoniis Ecclesiasticis) hæredes, & agnati, volentes funera illustrium, & nobilium virorum tradere sepulturæ, virum totaliter armatum equo cataphracto impositum, longoq; Ecclesiasticarum personarum præmisso ordine, funus honestissimale ctica collocatum, præcedere iubent: cui & nudum ensem capulo versus cœlum leuato, in dextera manu, & clypeum, quo in præliis cum insignis vsus est; dorsotenus ferendum assignant. Hæcq; omnia sacro loco, quo tumulatur, libera donatione cum aliquot prædiis permittunt hæredes: licet equus, ensis, & arma, iusto interueniente pretio, illicò redimantur ab eisdem, solo remanente clypeo in ornatori loco Ecclesiarum: vt ostendatur talem, tamq; insignem virum clarissima stirpe fuisse productum, & pro honore Dei, ac iustitia fideliter pugnauisse, ac bona Ecclesiæ contributa, sua propria sponte, & liberalitate, diuinis seruitiis perpetuo iure possidenda fuisse, & esse oblata: ea etiam conditione, & causa, vt stirps inde nascitura clarum testimonium sortiatur à diuino loco, quàm illustris, & nobilis hæc familia fuerit, quæ post clarissima gesta sua funus, & insignia, ac memoriam commiserit Ecclesiasticæ custodiæ, & eius suffragiis sempiterno tempore duraturis.

Modus nobilium sepeliendorum.

Ensis et clypeus signa fidei & nobilitatis.

Clypei curin locis sacris remanent?

Suffragia perpetua.

De quali-

De qualitate sepulchrorum, & testimonio transactæ vitæ.

CAP. XLVIII.

Planctus pius.

PROVIDENDVM tamen erit Principibus, ac nobilibus funebri pompa ad tumulum efferendis, vt potius pro iustitia, clementia, & liberalitate vniuersali planctu, & assiduis precibus perpetuè victuri commendentur Deo: quàm pro sæuitia, rapina, & crudelitate, æternis supplicijs corripiendi, omnium execratione offerantur diuinæ vltioni. Nec vana ostentatione glorientur in excellentibus præparatis aut præparandis sepulturis: quia vitæ præcedentis acta, spoliorum & tyrannidis testimonia sunt, non autem virtutis, aut probitatis in quolibet heroico viro requisitæ. Dicent quidem prætereuntes, qui dolosis artibus sepultorum lucrati sunt opulentias pretiosas, quòd magnifica, sumptuosaq; sit hæc structura: sed rursus alios attestari audient, hanc cum iniuria pauperum, & mille innocentum oppressionibus fuisse, & esse elaboratam: ac non multo inde tempore vel hostili furore, vel temporum edacitate vidébitur defectura: vbi euidentibus doctorum hominum scripturis, quàm commoda, vel pernicioſa vita ibidem sepultorum fuerat, perpetuo exemplo ostendetur. Frustra quidem putat se quispiam sui nominis memoriam beneficio pretiosi lapidis, aut structuræ marmoreæ propagaturum, si nihil in vita, gloria, honore, & memoratu dignum gesserit, aut scripsit. Sunt etiam plerique non improuidi iudicij Reges & Principes: qui cùm glorioſe regnauerint, solent posteris suis hanc curam relinquere sepulchrorum condendorum, qui iure naturæ eiusmodi pietatis officia præstare teneantur. Satis enim eis, dum vixerint, suffeciſſe videtur, ea egisse, quæ secundum virtutem sunt, & perpetuam posteritatis laudem meruerunt. Nec incongruè huic loco annecti possit, quomodo anno Domini M.C. XCIII. referente Vincentio in speculi lib. XXIX. cap. LIIII. Salahadinus moriturus, vocato vexillifero dixit: Tu, qui soles ferre vexilla mea per bella, fer vexillum mortis meæ, scilicet pannículum vilem per totam Damascum super lancea, clamitando: Ecce Rex Orientis moriens non fert secum nisi hoc pallium vile. Et sic mortuus est.

Sepulchra tyrannorum abominabilia.

Testimoniū scriptorum durabile.

Sepulturæ inanes quæ sunt.

Opus pietatis.

Laus perpetua posteritatis.

Salahadin' Rex Orientis.

Vexillū mortis Damascus.

Pallium vile de toto imperio.

De quibusdam optimis Principibus, subditorum humeris ad sepulchra Regum deportatis.

CAP. XLIX.

ACCIDIT præterea nonnunquàm, vt Principes non culpa sua, sed populorum (quorum magis, vt diutius viuerent, intererat) ab æterno iudice immatura morte rapiantur. Illoq; casu eò luctuoſior eorum æstimatur interitus, quò floridiori ætate, & acriori imminente prælio cotripi videantur. Taliq; modo, vt vita eorum visa est benignior, ac æquior: ita & maioribus obsequiis, & longioribus terrarum spatiis eorum funera ad Regias sepulturas, seu monumenta, in humeris clarorum hominum, certatim ex diuer-

Culpa populi pricipes boni auferuntur.

Mors luctuosior quando.

Principes boni portantur ad sepulchra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fis prouinciis confluentium, deportantur: prout in historia sua meminit charissimus frater meus Io. Archiepiscopus Vpsalensis lib. XX. cap. IX. de Rege

Magnus Ladalaas Rex. Visingxœ.

Magno cognomento Ladalaas, quia omnia horrea fine clausura, sua iustitia, & pace tutatus est: quem subditi ab insula Visingiana itinere XII. dierum ad Stocholmiam ciuitatem Regiam publico patriæ luctu, præsertim eorum, qui innocenter

Pater erat amore.

viuere volebant, quorum ipse inexpugnabile scutum erat, portabant. Nec deerant magno numero proceres: qui tam memorabile funus prosecuti fatebantur, se patrem,

Brynto bertilsõ Mulier aiosa.

non Regem sepulturæ commendare. Eadem etiam fidelitas cuidam strenuo nobili, Bryntoni Bertelson dicto, M. D. X. ab animosa vxore exhibita fuit: quæ eum à prælio Schoningiano itinere VII. dierum in terram Vestrogothorum mortuum

Ferdinãdus rex Aragoniæ.

ab hostibus impetratum, tam opera filiorum, quàm subditorum reportari curauit. Ab hac quoque pietate non discrepat insignis historicus Laurentius Valla: qui in fine historiarum optimi Regis Aragoniæ Ferdinandi refert, (de cuius indicibili bo

Amator religionis.

nitate lib. VIII. cap. IIII. plura bona narrata sunt) quòd XXX. millibus passuum & amplius, ad locum sepulturæ portatus sit, atque in templo sanctæ Mariæ, quam intimè dilexit, sepultus: & hoc, quia catholicus, & religionis, ac om-

Statutũ Romanorũ contra sacrilegos.

nium honorum amator in vita fuit: alioquin proceres forsan minus pro eius funere soliciti fuissent tam insigniter honorando. Nouerunt enim Paulum Diaconum lib. VI. cap. XXXIIII. audacter, & rectè asserere, statuto Romanorum sem-

Gesta Principũ perpetuant in historiis potiq̃ sepulchris.

per obseruatum fuisse, quòd nec funus, nec arma, nec effigies, nec memoria alicuius hæretici in Ecclesia Dei haberi, aut tolerari debeat, vt superius eodem lib. cap. XXXVIII. reperitur inductum. Et esto quòd inuidia malignorum, statuæ,

Insolentia.

arma, & clypei bonorum Principum, non permittantur in Ecclesiis, vel publicis locis honorari, parum referre videtur: quia eorum virtutes, & præclara gesta, in

Anto. de Monte Cardi.

historias forsan redacta, nunquàm aboleri poterunt, aut coram Deo amittere remuneri tradendas affectus. Denique omnia opera sua in charitate inchoabat, & in sum-

Io. Gothus Archiepus Vpsalen. exul.

butionem. Nihil tamen turpius est, quàm insolentia victoriæ, euertere statuas heroum clarissimorum: quorum etiam subditi propter constantiã nequaquàm arguendi

Adiutorii D. Cardi. de Mõte.

sunt, sed commendandi. Sic & ego assidua meditatione animo repeto gloriosam memoriam Reuerendissimi ac Illustrissimi D. Antonii Fabiani de Monte, S. R. E.

Obitus D. Car.

Episcopi Card. Portuensis: qui vltimo ætatis suæ anno, mira benignitate fratrem meum Io. Magnum Gothum Archiepiscopum Vpsalensem, & me, pro fide Catholica ab hæreticis è patria expulsos, Romam venientes collegit, fouit, iuuit, atq;

Laus vera huius Cardinalis.

omni humanitatis officio consolatus est: vnde & intellecta causa nostri ad Vrbem accessus, nempe pro sola Orthodoxa fide, & vnitate S. Se. Ap. in partibus Aquilonis

Constantinus Magnus.

restauranda, dixit nobis: Vos estis boni viri, sed pauperes exules: ideò vos iuuabo in omni consolatione assequenda, vt nunquàm pœniteat hanc almam Vrbem in tam pia causa accessisse. Verùm dum hæc, & similia, nedum in nos, sed & in omnes afflictos misericordem gerens animum, meditaretur afferre: ecce cœlestis magister adest, & vocat eum de terrena legatione Vmbriæ, ad lucem claritatis æternæ: quam meruit splendore transactæ ætatis suæ: in qua multos eruditit in verbo, sicut & præfuit in exemplo. Nec mirum: quia Romanarum rerum fuit gnarus, & miris virtutum meritis insignitus, vir certè clarissimus genere, piissimus fide, tenacissimus iustitiæ, & largissimus pauperum alumnus, immò prudentia, sagacitate, & clementia nulli secundus: munificus in benemeritos, grauis in bilingues, feuerus in lasciuos, patiens aduersus inimicos, non sua, sed aliena suspicione excitatos: ideò nunquàm præceps in vindictam, sed ad iniurias generoso animo facilimè obliuioni

Ideoq̃

Ideoq̃ cum ab Vrbe in Montem aureum tumulandus efferretur, ab infinita turba (planctu, gemituq̃ plena) auditum est: Hic est vir misericordiæ, cuius iustitia obliuionem non accipiet. Hic fuit oculus cæco, & pes claudo, pater pauperum, & omnium mœrentium infatigabilis consolator: quia ab infantia miseratio creuit cum illo: cuius etiam ostium viatori patuit, & peregrino, prout & ego in veritate comperi. Quotiescunque enim in causis piis (præter quas nil vnquam petere habui) domum eius accessi, toties mirifica consolatione repletus abscessi, multiplices gratias Domino referens, quòd adiutorem bonæ mentis & operum, eius instinctu obtinere meruerim, præcipuè tantum virum, & magnum amicum Dei: in quo seliciss imo æuo, & gloria sempiterna posteritas lætetur.

Vir misericordiæ.

Testimoniũ autoris.

De Medicis, & Medicinis.

CAP. L.

AVDANTVR fideles causidici, & aduocati periti, cùm magna atque ardua negotia defenderint singulorum: sed multò gloriosiores habentur, qui artis excellentia nouerunt expellere, quod mortem videbatur inferre, & salutem reddere sub morbo periclitanti, de qua coactus fuerat vehementi cruciatu desperare. Ars hæc celebris est, quæ in homine plus inuenit, quàm in seipso cognoscit: periclitantia confirmat, quassata corroborat, & futurorum præscia dolorem extinguit, vel mitigat, ne causa succrescens incurabilius inueniat nutrimentum. Propterea inter vtilissimas artes, quas ad sustentandum humanæ fragilitatis domicilium, & indigentiam diuina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quàm quod potest auxiliaris medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit, ipsa contra dolores pro humana imbecillitate confligit, & ibi eam subleuare nititur, vbi nullæ diuitiæ, nulla dignitas poterit subuenire. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: vbi quicquid horum excreuerit, ad infirmitatem celeri

Aduocati boni laudantur.

Ars medicinæ celebris cõmendatur.

Medicina auxiliaris.

Temperies.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cibi apti bona medicina.

mutatio ne corpus adducit. Hinc est, quòd sicut aptis cibis valetudo fessa reficitur, sic venenum est, quod incompetenter accipitur. Non enim casu, vel vaga hominum voluptate ægris succurritur, sed certissimis regulis prudenti veterum examine approbatis: & his securius se credunt, qui cunctas ægritudinum rationes agnoscunt: quibus potius, certiusq; cura salutis, etiam suspectis credenda est, quàm trepidare in accessu præsentissimæ mortis. Immò medendi peritus inuitum frequenter sanat ægrotum, dum voluntas recta in grauibus passionibus non est, sed potius illud appetitur, quod salutis iudice grauare posse sentitur. Vnum tamen sine exceptione formidare videtur infelix æger, vt cùm semel à malo, & inexperto medico, vel potius circulatore deceptus sit, omnes putat etiam prudentissimos fore fallaces. Quo euenit, vt in Septentrionalibus regnis rarissimi medici, qui fidelem curam languidis adhibeant, reperiantur: non quòd de arte, vel experientia bene curandi addubitent, sed indisciplinato regimine curandorum: nec quòd herbæ Aquilonares (teste Plinio lib. XXVII. in fine) cæteris omnibus efficaciores ibi non crescat, sed si plures adhiberentur medici varietate consiliorũ, ac contrarietate medicinarum, periclitaretur infirmus. Etiam alia causa cæteris validior est, quòd aromata, seu medicæ res longo terrarum, mariumq; circuitu, antequàm in remotas illas regiones perferantur, naturalem efficaciam, & vigorem, vel perdunt, vel lucri causa à portitoribus falsificatæ corrumpuntur.

Consiliũ tutius in perplexitate morborum.

Trepidatio ægrotantis.

Circulatores arguendi.

Medici rarissimi i septẽtrio.

Herbæ aqlonares efficaciores

Aromata corrupta.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum.

CAP. LI.

Causę curpauci student in medicinis.

CVM in illis regionibus duræ sint qualitates elementorum, duræq; complexiones hominum, maximè nobilium & magnatum, qui facili offensa violant naturam, vt medici diligentia frustretur laude, & languidus ipsa sanitate: propterea rarissimi applicant se huic arti periculosæ: ne forte ob prædictos defectus, & dissolutum regimen, dum cupiant in alieno corpore curare languorem, in propria vita periclitari contingat. Et hæc phreneticorum gratitudo est, vt proprium curatorem interimant, sicuti viperini partus in dissolutione materni ventris. Morbi autem Aquilonarium peculiares hi sunt, Tussis, calculus, dentium oculorumq; dolor, tormina intestinorum, febris, pituita, scabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: pestis etiam quò rarius venit, có seuerius interimit homines, in crapula præsertim infatuatos. Est & alius morbus castrensis, qui vexat obsessos, & inclusos: talis scilicet, vt membra carnosa stupiditate quadam densata, & subcutaneo tabo, quasi cera liquescens digitorum impressioni cedant: dentesq; veluti casuros obstupescit: colores cutium candidos, ac cæruleos reddit: torporemq; inducit cum nausea capiendarũ medicinarum: vocaturq; vulgari lingua gentis Schoerbuch, Græcè Cachexia, forsitan à subcutanea mollitie putrescente: quæ videtur esu salsorum ciborum, nec digestorum nasci, & frigida murorum exhalatione foueri. Sed vim tantam non habebit, vbi muri interius tabulis quorumcunq; lignorum sunt cooperti. Insuper si diutius grassatur iste morbus, absynthiaco potu continuato illum arcere, sicuti & calculi radices, per decoctionem veteris ceruisiæ cum butyro epotę, tollere solent: quæ passiones huiusmodi

Gratitudo phreneticorum.

Partus viperinus.

Morbi Aquilonares.

Pestis rara.

Morbus castrensis, qui videtur dici cachexia: de quo supra li. 9. c. 38. dicitur

Remedium.

Pot' absynthii leuat calculũ.

huiusmodi calculi, & renum, totaliter auferre, vel in magna parte alleuiare solent. Illi autem medici laudem maiorem assequuntur, qui simplicioribus medicinis vtentes, frequentius languores curant. Nec ingrati sunt genti, quando physicis adductis rationibus persuadere nõrunt, ex coniugio senum virorum & puellarum, gigni masculos potius, quàm fœmellas. Item qui inducunt ægrotos verbis solatiosis, vt amœnitatem locorum virentium, & garritum auium, immò & ranarum eligant, pro restauratione sanitatis. Sunt præterea frequentissimi chirurgici in terris illis, eò quòd gens illa vix diem, vel horam sine conflictu præterire finit.

Medicię simplices gratiores.

Masculi generãtur ex sene & puella.

Verba solatiosa prosunt.

Chirurgici pĩes

De podagræ incommodis.

CAP. LII.

VIA hoc quoq; malum solos magnates in Aquilone eruciandos detinet, nec ante subeundum sepulchrum fatigatos relinquit, volui testimonium Cassiodori lib. X. Epistolarum ex verbis Theodahadi Gothorum Regis, adducere in hac forma: Hæc passio insanabilis, & sanitas passibilis, ligat solutos, contrahit neruos, & decrescere facit corpora, quæ nulla sunt mutilatione truncata. Constantibus membris proceritatis mensura perit, & minor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Subtrahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus viuum est, nec mouetur, & inter insensibilia redactum, iam non proprio voto, sed motu fertur alieno. Hæc viua mors supra omnia tormenta sana dicitur: & melius habere fertur, qui euasisse causas tanti periculi non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit reliquias fortiores, & nouo infelicitatis exemplo, passio videtur abscedere, & æger non desinit ægrotare. Appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando soluuntur. Ista autem vincula sunt, quæ cùm semel potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dissoluere. Infelicia signa relinquit abscedens, & more gentium barbararum hospitium corporis occupatum, suis iudiciis violenta defendit: ne vbi ferox ista cœpit succedere, aduersa illuc sanitas audeat fortassis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse contrarium, illis maximè, qui armorum exercitatione floruerũt: ne membra illa durissima languoris decoctione molescant: & qui ab hoste foris superari minimè potuerunt, ab interna potius contrarietate vincantur. Graue est ergo viro forti sic viuere, vt nec mortem possit implere. Vtantur ergo aquis primùm potu delinitoriis, deinde thermarum exhibitionibus siccatiuis: vbi meritò indomabilis ceruix illa passionis flectitur, quando interna plurima effusione mundantur, exteriora attractiua virtute libera fuerint, & velut duobus auxiliis congregatis in medium missa superantur. Amentur aquæ munera concessa diuinitus. Contra illam humani generis debellatricem, data sunt opportuna munimina lauachrorum: & quam non edomat iuge decennium, non mille potionum molliter introitus, voluptuosis aquarum remediis effugatur.

Aquas verò Bormias siccatiuas appellat hic autor, circa vrbem Ticinum scaturientes.

Descriptio podagræ.

Corpus viuum sine motu.

Mors viua.

Reliquiæ sortiores.

Mores barbarorum gentium.

Podagra amatriorexercitatis in armis.

Remedia exaquis.

Virtus interna & externa.

Munera aquæ concessa diuinitus.

Aquę Bormiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De singulari remedio podagræ mitigandæ.

CAP. LIII.

Suanto princeps Suetiæ & Gothiæ.

Remediũ podagræ salubrius.

NEQVE omittendum est hic inserere, quomodo potentissimus Princeps Suetiæ & Gothiæ, Suanto nomine, nimio cruciatu podagræ laborans, vndequaq; remedia quæsita adhibuit. Sed nullum inter alia simplicia salubrius inuentum est, quàm quod à solatioso colloquio optimorum hominum accepit: qui eò fidelius, syncериusq; ei adhærebant, atque omnia humanitatis officia exhibebant, quòd & ipse Princeps erat magnanimus, & liberalis, placidum vultum omnibus vocatis, vel casu occurrentibus ostendens. Is ad prælиandum profecturus, vbi equo vectus, licet podagra pressus, procederet, signa alacritatis ore, & manu cunctis exercitibus præbuit: tantumq; eis

Signa lętitiæ.

impressit animum, vt ne vnus quidem repertus esset, qui non illius heroicas, & Regias virtutes admiraretur, facilimè mortem, vel quodcunq; grauissimum discrimen morte amarius, subire paratas. Erat enim de tota patria optimè meritus, natusq;

Princeps magnanimus.

ad res præclaras, ac magnificas, vtpote qui animum excelsum, & Regium semper, & vbique præ se ferebat. Tota quoque eius familia splendida, & bonis moribus ornata: quippe quemadmodum ipse morum grauitate pollebat, ita nullos effœminatæ leuitatis homines in suam familiaritatem admittebat: sed audaces, fortes, validos, & ex aliorum procerum curijs electos. Erat enim publico prouerbio receptum, quòd nullus in familiam Suantonis ascriberetur, qui securi in faciem cæsus

Familiares effœminati nulli.

conniueret. Erat præterea in suos familiares adeò liberalis, vt sæpe vestes sibiipsi

Vestes è corpore dedit.

detraheret, & illis donaret. Plus enim in homines militares indulgens erat, quàm in seipsum: sæpeq; in largiendis stipendijs fiscum exinaniuit. Neque enim vllam diuitiarum curam habebat, sed virtutem, & gloriam sordidis diuitijs longè præ-

Suãto Princeps sacrilegus nunquã repertus.

rendo, potius fame perijsset, quàm ex incolarum iniurijs, aut Ecclesiarum, siue clericorum spolijs victitasset: rectè existimans, Suetiam adeò opulentum regnum esse, vt eius Princeps satis magnificè viuere possit, absque eo quod cogatur rapinis, & sacrilegijs vitam infelicem, atque infamem sustentare. Acerrimo etiam odio infectatus est detractores, & mendaces: quos ne quidem è loco abscedere permisit, donec altera pars vocata se defenderet, & causa subornata puniretur. Præterea rigidissimus in verbis fuit, sed clementissimus in actione. Cultor diuini honoris maximus inter Principes sui æui semper est inuentus.

LIBRI XVI. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS DOMESTICIS.
LIBER XVII.

PRAEFATIO.

ANIMALIVM genera vti multa, variaq; sunt in toto terrarum orbe, suis prouinciis, & naturis appropriata, ac distributa, vt elephantes, cameli, leopardi, leones, struthiones, tigrides, simeæ, & id genus reliqua, fine pilorum densitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus complures reperiuntur bestiæ, sed valde pilosæ, propter asperrinas hyemes exuperandas: vt sunt vrsi albi, vri nigri, alces alti, rangiferi proceri, lupi feroces, gulones voraces, lynces perspicaces, lutræ fallaces, castores medicinales, damulæ pauidæ, vulpeculæ astutæ, nigræ, & albæ, atque aliæ alibi inusitatæ naturæ, & nominis bestiæ, successiuis capitibus inferius per ordinem diligentius insinuandæ: ea potissimùm causa, vt pius inspector agnoscat, quàm admirabilis excelsi creatoris affectus, & amor est in omnibus creaturis suis, vbiq; terrarum suæ dispositioni subiectis, maximè in frigidissimo climate Septentrionalis plagæ (concessa naturali sagacitate) conseruandis: scilicet vt vndique concluſa niuibus, & gelu tellure, pastum prohibente, nedum viuere, sed & genus producere, atque alere possint, & inter asperrima elementa illæsæ manere. Sobriè tamen de vniuscuiusq; animantis genere, vbicunq; viuat, est sentiendum: quia inuariabilis naturæ lex ita statuit, vt nullibi melius, quàm vbi productum sit, persistere possit. Et ob id feruntur elephantes ad alienas terras producendi, non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu fuerint certificati. Quod nec mirum est (teste Plinio cap. I. octaui libri) quia dociles sunt, vt Regem adorent, genua submittant, coronas porrigant, atque horum mirabiliora naturæ præcepto mirantibus cunctis, siue sua natura, siue alieno motu cõmittant: viuuntq;, teste beato Ambrosio, communiter CCC. annis: & hoc, vt seruiant imperijs humanis, & homo ipsi benignissimo Deo.

Aialia calidarũ regionum.

Aialia frigidarum terrarum.

Cõseruatio animalium.

Lex naturæ inuariabilis.

Elephantum natura.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Arietibus, & Agnis.

CAP. I.

Gotlandia, de qua supra lib. 2. cap. 24.

INSVLA est in Gothico mari, regno Gothorum, seu Suetiæ subiecta, Gotlandia, id est bona terra, ab omnibus eam frequentantibus sic nominata, eò quòd inter Aquilonares insulas meritò felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc arietes, siue verueces, cæteris robustiores, & proceriores producit: quibus quaterna, vel octona cornua crescunt: tantumq; feroeiç à cornibus mutuant, vt tempore coitus, nisi serra, vel lima demantur, cæteris animantibus sint nocumento, ipsiq; pastori rebelles. Lanam habent longam, & mollem: quam aliquando Romæ exiguæ vestè resolutam, artifices birreta facientes, mirè commendárunt. Habet etiam tota Septentrionalis regio magnorum arietum, & ouium multitudines: in quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata: quod Homero, & Aristoteli videtur mirum: vbi Albertus in lib. De animalibus, de monstroso partu loquens, dicit se vidisse arietem quatuor magna cornua in capite geslantem, & duo longa in cruribus, instar cornuum caprinorum. Sunt & multa loca versus polum Arcticum, vbi nec arietes, nec oues cornua habent, neq; tauri, aut vaccæ. Ferocitas arietis cohibetur, si cornua iuxta aures terebrantur: aliàs in anfractum conuoluta, maiorem furiam excitant: famemq;, ne humili herba pascatur, citius administrant: quia arida loca saniorem herbam habent, quàm palustria: quæ morbos iuducunt. Aries albus fœtum generat alterius coloris. Fuscus verò, teste Columella, nunquàm generat album. Dicit etiam Albertus, arietis lanam, totam sequi generationem. Arcentur etiam arietes à coitu per biennium, vt facilè libidinem augeat dilatio voluptatis. Arietis vermem capiti insse, Albertus negat physica ratione. Dicit etiam, arietes naturaliter agnellos diligere. Aries dimidio anno super vnum latus, dimidioq; super alterum dormire dicitur. Cornua etiam arietum (teste Plinio lib. XI. cap. XXXVII.) cera feruenti tota quentur in plures ramos.

Arietes feroces.

Lana longa.

Albertus lib. 18 cap. 6.

Alalia sine cornibus.

Cornua deponenda.

Loca arida herbas habent saniores.

Aries diligit agnellos.

De Ouis

De Ouibus.

CAP. II.

VTilitates ouiũ multiplices.

OVES bestiæ notæ sunt, & mansuetæ, lac & lanam, tandemq; cutem, & carnem dominis suis pro modico pastu & cura exhibentes, immò fimum ipsum ad multorum morborum medicinam. Ouis etiam compatitur suæ speciei, vt cùm sana infirmam viderit æstu laborare, se ipsi obiicit, vt laboranti faciat vmbram. Igitur erubescat immitis homo, dum bestiæ benignam naturam desierit imitari. Solitarijs ouibus tonitrua abortum faciunt, non autem existentibus in cœtu. Flante frigido vento masculos concipiunt, calido verò fœmellas: vnde & in hyeme parti agni fiunt meliores. Lac nigrarum ouium melius est, & caprarum albarum: qui color magis abũdat in frigidis terris. Ouis inter omnia animalia diutius dat lac, respectu suæ quantitatis, videlicet per octo menses. Musicis sonis delectatæ, melius pascuntur: & hinc est, quòd pastores depingantur tibicines. Oues viuunt X. vel XIIII. annis. Vernali tempore pastæ melleo rore moriuntur: autumnali verò, nimia voracitate aristarum, maximè si illicò biberint: quia granorum tumore rumpuntur viscera. Contra alios tamen morbos Albertus dat remedium, vt sumatur venter arietis, & coquatur cum vino, & commisceatur cum aqua, deturq; ouibus in potum: & remouebitur morbus. Ouis è domo vix eiicitur, & electa recurrit, etiam si ardeat vehementer. Carnibus arietinis, & ouinis, veluti omnium ferè animalium sale maceratis, fumo vento; siccatis, crudis vescuntur homines Septentrionales toto anno, dummodó fuerint antiquæ. Decet enim fortes crudum manducare cibum: idq; siue in militia versantur, siue in agricultura, vel aliis locis.

Oues diutius dant lac.

Oues delectantur musica.

Remediũ ouiũ infirmantium.

Carnes crudę cõmeduntur.

De Agnis.

CAP. III.

VAMVIS & hęc, sicuti prędicta de arietibus ouibusq;, videantur vniuersis notissima, vt superfluum sit, iuxta Suetonii sententiam, de rebus mimmis facere mentionem: attamen Plinii suauior disciplina est, qui lib. XI. cap. II. dicit: In contemplatione naturæ nil potest esse superfluum, aut in natura rerum nihil incredibile existimari conceditur: æstimatio enim vnicuiq; salua sit. Solini etiam verbum est cap. XXXVII: Operæpretium est nihil omittere, in quo naturæ sit spectanda prouidentia, licet natura plerũq; fide carere videatur, vel plurimũ vilescere assiduitate spectaculorum. Agnorum itaq; maxima cura ob frigoris immensitatem habetur in Aquilone, etiam diligens custodia ob coruos immanes, vt superius lib. IIII. cap. XV. dictum est, & continuas insidias vulpecularum: quæ nedum assiduitate, sed importuna multitudine non exigua damna inferunt inquilinis: & rursus venationibus retiarijs, aut foueis, vel sagittis apprehensæ, pellium lucro restaurant damnum. Agnus in tota gregis multitudine matrem nosci balantem. Ideoq; ab agnoscendo dicitur agnus. Mater verò

Nil superfluum in natura.

Consueta vilescunt.

Dãnum restaurãtur pellibus raptorum.

Agnus dicit ab agnoscendo.

gnum odore posteriorum recognoscit. Citò crescunt eis cornua, propter abundantiam lactis, & nutrimentorum: & hinc est tritum carmen,

Et sunt in Libya longis cum cornibus agni.

Supposititii agni.

Euenit etiam, vt deficiente lacte ouino, agnos capris supponant enutriendos. Sed lanæ duritiem inde excipiunt, pauco vsui adaptandam. Rursus hoc ipsum euenit, si hœdos ouibus supponunt lactandos. Agni etiam, qui casu aliquo non à matre, sed ab aliqua alia oue aluntur, similitudinem aliquam à nutrice trahunt. Hos alio quoque nomine vocari Varro ait in lib. II. De agricultura ad Nigrum Turannium, his verbis: Subrumi appellantur agni, cùm mater parum habet lactis, & subiiciuntur sub alterius mammam. Mamma enim rumus antiquo vocabulo dicebatur: inde rumare suggerere significat. Si ex felle ouis inungatur locus corporis, vbi incidit cancer, confert manifestè. Cerebro ouis vncti oculi aquam patientes, iuuantur. Stercus ouis cum aceto emplastratum, tollit verrucas: permixtum ceræ liquefactæ cum oleo rosaceo, curat ignis combustionem. Congelatum sanguinem ex magna percussione, apposita cutis ouina statim corpore extracta, dissoluit. Ideoq; lictores flagellatis quandoque compatientes, cutem calidam cicatricibus imponunt: quæ curat per vnum diem, & noctem. Et hæc dici potest flagellatorum medicina.

Subrumi.

Māma rumus dicitur.

Medicinæ.

Remedium flagellatorum.

De Bobus, & Armentis.

CAP. IIII.

REGNA Aquilonaria, præsertim Vermelandia ac Dalia, propter pascua vberrima, boues habent electissimos, etiam prouinciæ Vestrogothorum: hiq; boues singulis annis non tam proceritate corporis, quàm numero magno multiplicantur. Habet & Noruegia, Suetia, & Finlandia similes, ad æstiualia, seu hyemalia plaustra, seu etiam agrorum vsum aptissimè dispositos: quibus, sicuti & equis, ad vomeres voluendos vtuntur. Sed nunquàm vaccæ plaustris trahendis, aut agris præparandis aptantur: immò nec vlli oneri, ob spem vitulorum gignendorum, subduntur. Sed hi adhuc tenerimi à matribus segregati, fæuiente frigoris horrore, in æstuariis ad hoc specialiter ordinatis, nutriri solent: hyemeq; productiore, asperioriq; inualescente, putaminibus

Multitudo boum.

Vaccæ nũq; plaustris subduntur

bus quercinis loco fœni, vel culmi, iumenta vescuntur. Aestate verò, in lucidissimis noctibus pascua sumunt sub cura pastorum, propter improbos vermes, & bruchos: quos ipsi custodes piceis fumis, vbiq; pinorum combustione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed non ex integro: quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibiq; hybernant, vt tempore vernali cutem exeant, ac hospitem vexent: veluti erucæ folia arborum depascètes, in quibus seminario folliculo hyemem inhærentes, transegerat quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiusmodi sunt infesti, è cœtu aliorum, quantum industria permittit, seorsum impinguandi, mactandiq; segregantur: tunc; dorsotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium sui diminuens aliena labe. In iis autem locis sanius conseruantur, celeriusq; impinguantur, vbi nec muscarum aculeis, nec bruchorum stimulis agitantur, & fatigantur, & herbarum virentium satietate non priuantur. Nec est inconueniens, vt tempore famis veteribus contusis piscibus, vento maceratis, dum campi niuibus repleti sunt, vescantur, vt superius lib. IX. cap. XLIIII. pro parte reperitur ostensum. Præterea ad hunc casum Plinius lib. XI. allegat Theophrastum dicentem, boues viuo pisce vesci. Immò & lupulo è ceruisia depurata proiecto, intantum vorando delectantur, vt saltum faciant more ebriosorum. Boum verò attritis vngulis in asperitate glacierum, saxorum, ac arenarum, aruina vngendo medentur agricolæ: etiam pice liquida vngendo pedes. Boum etiam, teste Isidoro, in socios eximia pietas est: nam alter alterum inquirit, cum quo aratra collo ducere solet, frequentiq; mugitu pium testatur affectum, si forte defecerit. Idemq; Ambrosius attestatur: Si mutetur bos compar, alius iugum trahere nescit.

Bruchi fugãtur fumo piceo.

Bruchi intrãt cutes boum hyematuri.

Pretium minuĩt aliena labe.

Boues piscibus vescuntur tempore famis.

Boues inebriati saltant.

Pietas boum.

De Canibus, & eorum diuersa natura.

CAP. V.

ETSI canum diuersitas, & mira proprietas in multis mundi partibus, quasi omnibus, vel plurimis nota sit: attamen Aquilonarium terrarum canes vti rigidiori cœlo, scilicet signo Cynosuræ subiecti sunt, ita & audaciorem ferocitatem præ cæteris habere videntur. Huiusq; rei exempla cùm superiori lib. V. cap. XII. nonnulla adducta sint, onerosum non æstimabitur, vt similia iungantur eisdem, videlicet homini data fuisse à diuino numine duo animalia pro solatio fidissima, canem videlicet, & equum: canem, vt cu-

Cynosura.

Alia duo hominibus pro solatio data.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Canis & equus

Esca equorum.

Canes fideles.

Massinissa rex.

Canes custodiũt homines.

Patroni ꝑdunt à canibus inuitis.

stodem, aduersus latronem latrando, & resistendo: equum pro defensore, vt habito sessore gaudeat exilire in hostem. Canis vilissimis cibis pascitur, vbi & equus facilimis escis enutritur, immò (vt infrà dicetur) piscibus tostis, carnibus vento siccatis, pane biscocto, atq; arborum fungis: & ita videtur homini benigniter à Deo consultum esse, vt equum laborum comitem dederit, canemq; socium, & custodem. Canis communiter pro domino aduersus latrones, sicarios, grassatores, homicidas, insidiatores, fures, & contra alias quascunq; feras fœuientes, pugnare dignoscitur, atque plures Reges eius beneficio fuisse saluatos, vbi custos homo repertus est pessimus occisor fuisse patroni. Massinissa Rex eo casu à multis citatur in euidens exemplum, quòd cùm hominibus custodiendum se non crederet, canum custodiæ se permisit: quorum latratu sæpe latentium inimicorum euasit insidias, & venientes in se aduersarios longè antè perdidicit, ac cauit, atque eorum beneficio pluries euasit victor. Quinimmò homines inter herbas dormientes, non raro canes, ne serpentes os ingrediantur, obseruant. Sed vnum infelicitatis genus eisdem canibus annexum est, vt quandoque patronum hostiles manus euadentem, secq; in densa sylua, profunda niue, vel glacie absconden tem, sua præsentia prodant, q̃ signo canis penes patronum immotè manentis, rapiantur in necem, vel captiuitatem. Cuius rei exempla, cùm plurima sint in Aquilonaribus regnis, ea volens hic transeo, dum horum similia cõplurima superius ostensa sint lib. XI. de glacialibus bellis.

Adhuc de eisdem.

CAP. VI.

Canes feroces.

Canes Islandenses candidi & villosi.

Molossi.

Cohortes canũ bellicorum.

Garamãtus rex expulsus ꝑ canes restitutus ẽ

Henricus 8. rex Angliæ.

URSVS Septentrionales prouincias polo Arctico propinquiores, canes reperiuntur horribiles, ac feroces: idq; Dei clementia factum agnoscitur, quòd bestiæ nocentiores reperiantur ibidem, vt inferius de luporũ ꝑuitia ostendetur. In Islandia tamen, terra scilicet glaciali, circundata Oceano, etsi canes diuersæ sortis cuiusuis generis reperiantur optabiles, tamen in delitiis illustriũ dominarum, & prælatorum sunt candidissimi canes, pilo densissimo, quasi massa inolutæ lanæ formati: quales ipse beatus Chrysostomus, catulos scilicet, Episcopis & prælatis pro solatio concedit, & non veltres, vel molossos, aut cerberianos: qui nunquàm recreant, sed turpissimo spectaculo infatuant suos inspectores: quibus pulchrum videtur canibus huiusmodi nec ad gesticulationes, nec ad lasciuos ludos, sed ad inanes hominum perditorum aspectus vti, more Epirotarum, qui tales Molossos appellant. Quod autem ad nomina, atq; virtutes canum attinet, cæteris scriptoribus naturalium rerum mira diligentius notat Plinius lib. VIII. cap. XL. vbi de Colophoniis non iniucunda recenset, quòd videlicet in magno studio canes rei bellicæ gratia instituebant, adeò, vt ex illis quasi cohortes quasdam instruerent, quæ in prima acie certarent mira quadam ferocitate, nec vnquam prælium detrectarent. Hi in nocturnis congressibus sæpe victoriam eis præbebant. Scribunt etiam veteres, Regem Garamantum per seditionem regno expulsum, à ducentis canibus, quos venationis gratia aluerat, fuisse restitutum, cùm mira ferocitate contra repugnantes fœuirent, iterq; per hostium cuneos patefacerent, donec eum tutum in Regiam aulam sisterent: & sic pulsis, cæsisq; hostibus, diutius regnauit: deinde regnum moriens posteritati suæ reliquit. Et forsitan hæc disciplina motus Rex Angliæ Henricus VIII. (iuxta epistolam ab eius nuntio, Regi Polo

niæ ex Spira M. D. XLIIII. missam) in suo exercitu, quem maximum ipsi Cæsari Carolo V. contra Regem Galliarum in auxilium misit, quadringentos homines, ac totidem canes more gentis torquibus ferreis armatos constituit, dubia relicta hominum opinione, an ad vigiliam exercitus id fieret, an ad aliquod insigne stratagema acquirendæ victoriæ simularetur. Quod factum qualecunq; fuit, certum est postea inter illos sublimissimos Principes nunquàm defuisse rixas, non à canibus his excitatas, sed truculentis consiliariis, & seditiosis susurronibus introductas, & confirmatas: vbi ipsi supremi Reges delitiæ hominum essent, si totius orbis applausu ad concordiam redirent, canes Turcicos debellaturi.

Canes 400.

Rixę regũ Frãciç & Angliç

De Canum memoria, fide, docilitate, odoratu, & ferocitate.

CAP. VII.

Memoria canũ

Iniurias veteres vlciscuntur canes.

Canes custodiebant cadauera dominoꝝ suorum.

Fides canũ igne se cõburẽtium

Canis portãs cibum ad os patroni defuncti

Virtutes canum

Canes generosi.

NVLLI certè animali pręter hominem maior est memoria. Itinera enim quantumuis longa, atq; inuia, canes diutius meminere, & hominibus ipsis memorant: veteres quoq; iniurias, post longum etiam tempus vlciscuntur: dominis antiquis post absentiam XX. annorum restituti applaudunt. In Cimbrico bello contra C. Marium pro dominis suis atrociter pugnauere canes, Cimbrorumq; cadauera custodientes, nunquàm abigi potuerunt, sed eadem mira sedulitate custodiebant: & vt tutius illa à feris, alitibusq; defenderent, plaustris illic passim relictis, inferebant: custodiasq; inter se partitas vicissim magna cum diligentia obseruabant. Canis latratu interfectorem domini sui in sylua occisi, in vrbem prosecutus, dentibus laniauit: isq; crimen confessus sub torturis, se, sociosq; sceleris prodidit, lege interimendos. Canis adhuc alius scribitur dominum suum longè distantibus famulis insidiosè petitum, vsquequò accurrerent, defendisse. Fides canum in hoc etiam notatur Lysimacho exhibita, quòd vnus eorum mortuo cadaueri comburendo, facto eiulatu & gemitu, cunctis spectantibus igni se immisit. Et idem feciſſe Hieronis Syracusanorum Regis canem, Plinius attestatur. Item canis mortuo domino se fame tandiu macerat, vt pariter cum eo moriatur. Canis etiam in Roma... historijs repertus est cibum portare ad os defuncti heri, eiusq; corpus in Tyberim proiectum adnatando sustinere voluisse. Et hæc Plinius. Docilitas canum hæc est, vt dominum cognoscant, atq; ei præteris applaudant, & odiẽtes eum infestent. Magna rursus eorum alacritas est in venando, vt narium sagacitate ventum, & auram captantes, odore longè venientem feram præsagiant, ostendant, lustrent vestigia, persequantur, latibula indicent, &c.

Caspij canes ferocissimi sunt, quorum fœuitia in hominesporius, quàm feras exercitatur: & hoc, quia hominum cadaueribus à iuuentute aluntur. Generosi canes, teste Plutarcho, non prius arreptam mordicus prædam interimunt, quàm fatigatam viribus deficere videant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Equorum bonitate cognoscenda, & defectibus euitandis.

CAP. VIII.

Eq. Norusgici.

Equi Suetici.

Equi Oelādici.

Equi Finonici.

ICET equorum maximam multitudinem Septentrionales terræ ad suum, externarumq; gentium optabilem vsum producant: non tamen æquè præstantes in singulis prouincijs gigni, foueriq; videntur. Norusgici equi statura mediocres, admirandæ fortitudinis, & pernicitatis sunt in montibus, ac viis saxosis penetrandis. Suetici verò ac Gothici, paludes & colles altos, profundosq; saltus indifferenter longiore dicta, magnaq; celeritate absoluunt. Oelandici, quia paruuli sunt, ludicro magis spectaculo, quàm labori deputantur: licet & in illis egregii, laborioſiq; distincto genere reperiantur. Equi etiam Finnonici bonæ qualitatis sunt: sed sequentibus signis hi, & omnes boni diuersorum autorum iudicio cognoscuntur.

Signa boni eq.

Iuba densa, capite breui.
Forti lumbo, & æqualibus testiculis.
Ceruice prona, non more aprino erecta.
Auribus proportione parui corporis ad cuneum protensis.
Pectus latum, venter modicus.
Lumbi pressi, spina duplex, vel minus non extans.
Cauda ampla, subcrispa.
Crura electa, æqualia genua.
Vngulæ firmæ, mediocres.
Visibiles venæ inter pilos.
Corpus validum, & robustum.
Altitudo robori correspondens.
Latera longa, clunes rotundi.
Corpus totum musculorum densitate, & plenitudine quasi nodosum.
Crura fortia æqualiter à genu ad pedē porrecta, sine nodositate, tumore, et mollitie
Pedes æquales & plani in superficie, non asperi, rotundi, vt cornu concauitate terram vndiq; tangant.
Vngulæ crassæ sint, neq; humiles, neq; valde erectæ more caprarum.
Tibiæ pingues ossibus, non carne.

Adhuc

Adhuc de aliis signis valentis Equi.

CAP. IX.

Signa boni eq.

APVT paruum, & siccum, quasi ossibus imminens.
Oculi grandes, velut ante caput iacentes.
Aures breues, & acutæ, antrorsum porrectæ.
Nares apertæ, profundius in aquas submergendæ.
Cauda longa, spissa, & rotunda.
Audax, & naribus sufflans.
Pedibus terram terens, ac circunspiciens.
Hinnitu membris tremens, quia fortis.
Facilè in quiete concitatus ad motum.
Facilè rursus à motu quiescens.
Se purgans, & volutans in puluere, vel niuibus.
Colore niger, rufus, balius, siue badius, spadicus, palmæ colore, vel castaneæ: quem Virg. in Georgi. commendat.
Aureus, roseus, myrteus, glaucus, vel oculis variis, quasi pictus.
Scutulatus, canus, guttatus, varius, ex nigro badioq; distinctus.
Cinerius, qui equis syluestribus conuenit, deterrimus est, vt Isidorus dicit: sed optimus, quando lata linea nigra in dorso notatur.
Candidus equus raro est bonus viatoribus, ob insultum latronum ex castris eminentioribus itinera contemplantium: quos periculosum est (tanquam lucerna in tenebris accensa) candidis equis ad spoliandum itinerantes prouocare.

Virg. in georg.

Equi cādidi periculosi.

Adhuc de aliis signis emendi Equi.

CAP. X.

Signa boni eq.

RAETEREA cautelæ in equo emendo hæ, & similes videntur diligentius attendendæ.
Si frenum recipiat.
Si fessorem excipiat.
Si exceptum excutiat.
Si dimissus aufugit, aut celeriter recipitur.
Si verbere torpens, vel excitatior fit.
Item de qua terra est, montana, vel palustri.
Cuius ætatis: quod difficile cognitu non est, quia annorum notæ cum corpore mutantur.
Dum bimus & sex mensium est, medii dentes superiores, & inferiores cadunt.
Cùm quartum annum agit, his, qui canini appellantur, dejectis, alios affert.
Intra sextum deinde annum molares superiores decidunt. Sexto anno, quos primos mutauerit, exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter: & ex eo cauatos gerit, nec postea quot annorum sit, facilè comprehendi potest.
Item decimo anno tempora cauari, & supercilia nonnunquàm canescere, dentesq; prominere, & albescere Plinius dicit, contra morem omnium animantium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Equorum ætas.

mantium. Item ætas longæua deprehenditur in equis Perſicis, Epiroticis, ac Siculis in annos quinquaginta: breuior autem Hiſpanicis, Numidicis, & Gallicis extendi. Sed nec deeſt Solinus, qui mentionem facit de equo LXX. annorum. Varro vtilem equum ad XVI. annum exiſtimat. Nec optandi ſunt equi longæui, quia nec in re bellica, nec in rhedis trahendis, nec admiſſuris valent: quia vltra XX. annum generare nequeunt, vt à doctiſsimis notatum eſt, qui de agricolatione ſcripſere: neq; equam vtiliter vltra decimum annum concipere poſſe iidem affirmant. Senectus equorum notari ſolet ex canis ſuperciliis, immò etiam ex caudarum certis nodis, & immerſis oculis, putredine plenis &c.

De Virgilii ſententia in bonis Equis eligendis.

CAP. XI.

Signa boni eq.

ONTINVO pecoris generoſi pullus, in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponto.
Nec vanos horret ſtrepitus: illi ardua ceruix,
Argutumq; caput, breuis aluus, obeſaq; terga.
Luxuriatq; toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glauciq; color deterrimus albis,
Et giluo. Tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus:
Collectumq; fremens voluit ſub naribus ignem.
Denſa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina, cauatq;
Tellurem, & ſolido ſonat ampliter vngula cornu.

Sed Columella lib. VII. de agricultura ſumma elegantia per ſingula quæq; membra eximiam equorum formam oſtendit, cui nihil adiici poteſt.

Adhuc alio modo capiuntur ſigna boni Equi.

Signa boni eq.

Auris acuta, breuis, caput exiguum, caro dura,
Et grandes oculi, ceruix cum robore forti,
Et nares mundæ, comedens bene, pes ſine verme,
Et curtæ coxæ, iuſti vngues, atq; rotundi,
Audax hinnitu, ſufflans, terram pede rumpens.
Iſtis quadrupedum ſignis cognoſce valorem.

Ad idem breuius.

Signa alia boni equi.

Lucius	videlicet latitudine capitis.
Anguilla	decora longitudine.
Serpens	erecta ceruice.
Leo	pectore lato.
Fœmina	rotundis clunibus.
Cattus	celeri curſu.

De domandis

De domandis, & conſeruandis Equorum pullis.

CAP. XII.

VLLI generoſis equabus alternatis annis geniti, & copioſo lacte nutriti, puriores ſunt, & maioris ſpei: nam parentum bonitatem plerunq; imitantur. Sed manu tangendi non ſunt: quia vt dicit Palladius lib. III. eos tactus lædit aſſiduus, etiam frigus: à quo ſummoperè ſunt cauendi. Dabit & hilaritas, & agilitas non fruſtrandæ ſpei bonum documentum. Poſt bimatum domandi ſunt vſque trimatum: nam poſtea ſemper difficilius inſtruuntur. Si pullus altis cruribus videtur, futuræ magnitudinis ſignum pollicetur: nam quadrupedum omnium magnitudo tibialis, tempore non valde creſcit. Ad huius igitur proportionem & reliquum corpus augeſcit. Pullus manſuetior, tractabiliorq; primùm reddetur, mediocri eſurie maceratus: deinde conuenienti cibo portionibus iuſtis refocillatus, directori ſit obtemperatior: vt potius blandimentis, & certis verbis quaſi virgis, & verberibus manſueſcat. Eſtq; diligenter curandus, vbi propria natura per ſeipſam defectum nequeat reſtaurare. Ducendus etiam eſt per turbam, omnibuſq; aſpectibus, & ſonitibus appropinquandus vt ſi quid expaueſcere videatur, ſine terrore placidum, planumq;, paulatim procedendo agnoſcat. Bellicis tumultibus educandus, inſtruatur foſſas tranſilire, primùm exiguas, inde ampliores: quod fit lorotenus antè præſiliendo. Itidem muros, & ſaxa, ac trabes tranſilire, prout mos eſt ſyluarum cultoribus in latrocinando, ac fugiendo: idq; à fronte, à tergo, à latere, agili curſu fieri oportebit. Pauidi ac ſuſpicantes, fugaces ac retrocedentes, omnino (niſi remediis iuuari poterint) ſunt reiiciendi.

Pulli equorum.

Tactus et frigus nocent pullis equorum.

Ducēdus equus pullus per turbam.

Mos latrocinantium in ſyluis

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Equorum defectibus sanandis.

CAP. XIII.

Frenũ caudale.

VGACIBVS succurritur extractione longiorum pilorum in palpebris, ac pilorum à fronte dependentium. Retrocedentibus tollitur abusus, si fune aspero è pilis equinis confecto, sub cauda immisso, sessor ambabus manibus huc illucq; more freni trahẽdo fricuerit equum: idq; caudale frenum dicitur, solummodò pro hoc defectu auertendo. Expedit etiam, vt ad natandum cum armato, vbi fortitudinis signa fugiendo, vel aggrediendo exercenda sint) diligentissimè instruatur, vt mos est Scythicas terras inhabitantibus, præsertim circa Tanaim, vbi vastissima sunt flumina, nulliq; pontes, ob instabilem aquarum cursum, seu inundationem ex niuibus resolutarum: de quibus Strabo lib. VIII. ad finem, & XI. plurima dicit, etiam lib. XVII. de magna celeritate, & agilitate equorum, quomodo instructi dominos sequuntur, vt canes. Sed ne ab externis oris multa citentur exempla, tritum est in Septentrionalibus terris, iuuenes equos etiam robustos, & bellicosos, ita instrui, ducíq; ad campum, vt sessorem cognoscant, & liberi sequantur, cùm stante stantes, ac currente currentes. Securitas tamen hæc loris moderatur, ne lupis subitò ex insidiis ruentibus, equo fugiente, domini sutripiantur in escam, vel in glacie aperta occurrentibus simile quid contingat.

Tanais.

Equi dominos vt canes sequuntur.

Securitas loris moderanda.

De conseruatione Equorum.

CAP. XIIII.

Equi podagra laborant.

TABVLI etiam pullorum pauimentum paruis, ac rotundis campestribus saxis stratum sit oportet, ne mollitie (quæ noxia equis generosis perhibetur) pedes, & vngulæ destruãtur: immò vt multa ægritudine, podagra præsertim, liberentur, capita lauanda sunt, non strigili tangenda: quia ossea materia constituũtur. Lauanda est iuba, quia loco scalę sessoribus eam natura concessit, vti procomium capiti, pro visus defensione, et cauda pro noxiis vermibus abigendis. Crura lauanda non sunt, neq; inspersio vngulis quotidiana facienda. Loca sub ventre non strigili, sed manibus diligenter purganda. Lotio tamen plurimum ad pullorum, equorumq; sanitatem conducit, & bonum habitum retinendum. Non à capite, vel cauda equitandus pullus, vel equus (ne nocèat) accedatur: fini strocq; latere frena ori proportionata vna manu aperto venient imponenda, altera lorum teneatur à dextris. Loro ducatur, non freno: ne fiat diuersitas maxillarum. Frenum strictum, stupidum reddit equum, & inobedientem, etiam rigidè tentum. Præceptum optimum, ad equum tractandum nunquàm cum ira accedere debere rectorem, sed blandum, & mollem ne generosus equi animus, terrore ad rebellionem concitetur. In vtranq; maxillam assuescat verti, & in conuersionibus sutè recipiatur; non subitò, sed paulatim è medio cursu frenum contrahendum.

Iuba.

Procomium.

Cauda.

Lotio valet pro eqs educãdis.

Equus loro nõ freno ducẽdus

Frenum strictũ.

Vtile

Vtile quandoq; fuerit, quiescentem statim impellere, & ex equis equos petere, & ex celeritate rursus in proximo quiescere, & ex quiete iterum irruere. Cum equo magnanimo nil per vim agendum: nimiam enim ferocitatem, non violentia, sed mansuetudine placida mitigare oportet. Pasta hordeaceæ farinæ equorum vlceribus imposita, eundẽ colorem, quem equus ante vulnus habebat, optimè redire facit. Generosos equos habuere Longobardi, vt dicit Pau. Diac. lib. II. cap. IX.

Equus magnanimus vi regi nõ vult.

Reparatio pilorum.

De peritia, aut ignauia inexperti Equitis.

CAP. XV.

DESCRIPTIS igitur generosis, ac magnanimis equis, iuxta præscriptam formam, aut meliorem: necesse est etiam, præcipuè in re bellica, talem inuenire, ac adhibere sessorem, qui ita sua prudentia fortitudinem equi temperet, vt ab vtriscp exercitium aliquod emanare videatur virtuosum. In pace quidem iucundum est, pro solatiis, & commodis, immò laboribus, vti fortissimis equis, & peritiam habere equitandi: sed in hostili conflictu, in quo tot circunstantię seruandæ occurrunt, vt vix in aliquo officio formidabilius negotium aggrediendum sit, & debitè terminandum, valde necessarium est fuscepisse peritiam singularem. Qui enim ineptè, & indecorè equo insidet, in primis ab aliis irridetur, deinde inutilis in pugna ad omnes bellicas actiones habetur: non aduersarii ictum sustinere, aut cauere potest: non hastam suam dirigere: non eam vlna, aut cubito compresso stringere: non equum flectere: non ex eo iaculari: non arcum tendere, aut quippiam vtiliter, aut decorè agere: sed paruo ictu, minimaq; succussione excutitur, adeò, vt ab omni equestri militia extrudendus sit, & præsertim nostris temporibus, quibus maxima ex parte equestri pugna certatur. Instruuntur enim cohortes cataphractorum equitum, qui cooperti sunt per omnes membrorum artus ferreis laminis: nulla ex parte vulneribus patent, tectiscp equis vehuntur, operimentis scorteis, siue ferreis: quorum quidem splendor adeò fulget, vt aciem oculorum occursantium perstringat. Equitandi itaque (vt superius lib. VIII. in multis capitulis dictum erat) ratio, à teneris annis percipienda est, antequàm corpus obdurescat, obstipúmue fiat, dum nerui sine rigore sunt, & membra facilè quoscunq; vsus accipiunt. Laudatur admodum Iulius Cæsar, quòd adeò agili corpore extitit, vt reflexis post terga manibus, equum saltibus, cursibuscp immotus ipse concitaret, & cuestigiò habenis regeret, statimcp in exiguum orbem circunflecteret, & à præcipiti cursu retineret: licet is equus tantæ celeritatis, ac ferocitatis esset, vt præter eum nullum pateretur sessorem. Ita & refertur de Alexandri Regis equo, qui à toruo aspectu, siue ab insigni taurini capitis, quod in armo inustum habebat, Bucephalus appellatus est. Magnæ admirationi omnibus fuit, sed maiori stupori equus Nicomedis Bithyniæ Regis, cunctis inspectantibus extitit: qui eo Rege interempto, ipse nullo admisso cibo, fame defecit. Flent & plurimi equi bellum ingressuri, tanquam præsagium cognoscentes, rem non bene succesturam sibi, vel patronis. Immò & quidam iter longum ingressuri, solito auidius comedunt, vt aliquando sum expertus. Equæ tamen fame macerantur, vnius diei inedia, vt sequenti die XXX. milliaria Germanica currant: etiam quia currendo vesicas leuant, quod equis haud est concessum,

Sessor equi prudens sit.

Circũstãtię multæ in bello seruandæ.

Equester iperitus inutilis.

Cohortes instruuntur.

Ratio equitãdi

Iulius Cæsar agilis eqtator.

Equus Iulii Cæsaris.

Equus Alexan. Magni.

Equus Nicomedis Regis.

Equi flent.

Equæ.

De Equis Sueticis, & Gothicis, cur cæteris præferuntur, & exportantur.

CAP. XVI.

Equi præliares.

SVETIA & Gothia quotannis plena nauigia equorum in Germanicis oris vendendorum, exportantur: quod eò lucrosius fieri cernitur, quò facili pretio, aut rerum commutatione (mediocris scilicet staturæ equi) emuntur, & deportantur: vbi Regio edicto nulli præliares equi ad exteras nationes euehi permittantur. Quòd autem cæteris equi prædicti æstimantur meliores, ac in quouis exercitio durabiliores, multiplex ratio assignari solet: quia ad trimatum ferè hyeme, & æstate, etiam in asperrimo gelu, in syluestribus pabulis cum matribus sunt educati, vt indurati, & quasi infatigabiles ad operam moti, persistere videantur: quia ramos, folia, frutices, & omne genus vilium escarum pro cibo non aspernantur.

Equi in syluis enutriti.

Esca equorum.

Conditiones equorum aquilonariũ bonç.

Quòd sibi, ferramenta (vt in plurimum) absq; calcitratione, & in quouis loco sub pedibus infigi sinunt.

Quòd non permittunt reliquos equos sua annona vesci.

Quòd pulchra varietate, & duro pilo sunt colorati.

Quòd biga, curru, rheda, vehiculisq; applicari solent.

Quòd acutius in tenebris viam intuentur, & sequuntur.

Quòd alacriter sessorem in aquis natando portant.

Quòd nulla glaciali asperitate, vel niuali inundatione tardantur.

Quòd sessorem calcitrando, mordendoq; adiuuant aduersus hostem.

Quòd caput cum freno bibituri vsq; oculos in aquis mergunt.

Quòd semper natura vrgente in quouis loco mingunt.

Quòd fossas celeri saltu cum sessore penetrant.

Quòd itinera lutosa, profunda, & paludinosa non abhorrent.

Quòd montes ascendendo, descendendoq; præcipitia cauent.

Quòd rarissimè ob naturalem duritiem, vel nunquàm infirmantur.

Quòd si infirmantur, facilimo remedio restituuntur.

Quòd sic empti in terra aliena, talem sobolem propagant.

Quòd

Quòd oneribus depositis, in arena, vel niue se inuoluunt, omnem quasi diurnam fatigationem eo motu alleuiantes, vt auidius comedant omnẽ escam.

Equi Oelandici dociles.

Est & aliud equorum genus, exile, sed valde viuax: quod mercatores ab insula Oelandiæ pro gesticulationibus addiscendis emptum, educunt. Mirè enim dociles sunt, vt per circulos more canum saltantes, sese mira agilitate in gyrum vertant. Dicit præterea B. Ambro. in Apolo. Dauid, equorum Græcorum hanc esse naturam, vt cùm vel in curuli certamine elisi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquàm se mouere consueuerunt, & quandam tenent quietis, & patientiæ disciplinam. His, si casus non nocuit, quies prodest, certè non acerbatur offensio. Immò & sono citharæ audito, more chorisantium saltationes sub leui sessore constituunt, primùm lentas, deinde celeres, & tandem celerrimas humano more: quales Volate. lib. XXV. Totularios mannos vocat, & à Britannia venire arbitratur.

Saltationes equorum.

De Equis præliaribus.

CAP. XVII.

Hippagogę, nę ues portãdo equorũ appellantur.

MAXIMI verò equi (vt parumper superius dictum est) quos Septentrio producit, præsertim in regno Vestrogothorum, nõ solùm publico edicto hippagogis educi prohibentur, sed vt militaribus exercitiis, & disciplinis ad omnem armorum vsum pro patria defensione enutriri, custoduri, & adaptari debeant, satis strictè iubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob connatum frigus assueti, hyemis patientes, animositate ac fortitudine armatum sessorem, quocunque direxerit, inoffenso accessu, ac valido cursu intrepidè comportant: & ob id omnibus generosis equis, quos Hispania, Neapolis, Gallia, vel Germania gignit, assimilari possunt, si præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate cursus non comparantur: hanc tamen velocitatem mira audacia, & fortitudine recompensantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis satisfacere deprehenduntur. Neq; fortunata prælia in Aquilone, ob præcipitia, voragines paludum, ac densitatem niuium, & perforatas glacies, etiam si quis volare vellet, conficere posset, vt superius lib. XI. in pluribus capitulis fuerat enarratum. Igitur ad veram sententiam generosi equi reuertendo, id certius teneri potest, quod Dominus ad Iob XXXIX. loquitur de forti equo. Ait enim: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Gloria narium eius terror, terram vngula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis, contemnit pauorem, nec cedit gladio, feruens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonatæ clangorem, vbi audierit buccinam. Dicit etiam Solinus cap. LVII. quòd equi in bellis fuæ partis inimicos nõrunt, adeò vt inter prælia hostes morsu petant. Præterea equorum infirmitates ab Alberto sic nominantur, Attractus, barbulæ, cancer, cornu, caro mortua, curua, focellæ, frenes, farcina, infundatura, lampiscus, prurigo, raduculus, sanguis corruptus, stiua, stranguria, scabies, super os, venarum incisio, vermis.

Bella hyemalia.

Eq; Suetici animosi.

Celeritas nimia plerũq; nocet.

Equi descriptio in lib. Iob.

Equi nõrũt hostes.

Infirmitates equorum.

De docilitate Equorum.

CAP. XVIII.

Docilitas equorum.

QVAM capaces disciplinarum Aquilonares equi sint, primo aspectu præsens imago demonstrat. Qui enim curiose student illustrium puellarum venari fauores, aut senum laguentia membra arte iuuare contendunt, vt in aperto campo scamnis deficientibus equos ascendere, vel descendere possint, modo quo sequitur, mediocres equos, & exiles, ad genuflexiones informant. Eligunt prodeunte natura aptioris virtutis iuuenes equos, post bimatum, & trima rum, vnius diei ciborum subtractione macerantes eosdem: deinde extrahuntur in locum mollem, vt ibidem ex fouea genu flectendo comedant fœnum, vel auenã, & pueros sustineãt in dorsum saltantes, ac descendentes: sæpiusq; id fieri solet, vt signo per virgã dato ad tibias, genua flectant patrono in sellam ascensuro. Quidam etiam in molliſſima niue hanc disciplinam docẽt equos, donec edocti dorsa sua ex consuetudine virginibus, & matronis genuflexionem faciendo, præbuerint insidenda. Aliquæ etiam plebeiæ sortis puellæ, equos ad hoc officium dispositos habent: vel aliter, maximè in nuptialibus festis (quæ equestrium pompa ruricolarum in pagis, tota generatione concurrente & tripudiante, fieri solent) nouis nuptis per pulchros equos concomitantes prouidetur. Immò & equi certo naturali instinctu symphonia audita, mouẽtur ad gesticulamenta: quod & Plinius lib. VIII. attestatur. Certum etiam est, equos naturali lege propagationem horrere in propinquiori sexu: contra quam qui errore decepti secus fecerant, seipsos præcipitando interemerunt. Sed illis dimissis, dum senibus in campo scabellum non est equos descendendi, vel ascendendi, tunc fideles serui dorsotenus se inclinant, vt domini ascendant pro aptiori commoditate: talesq; famuli ab omnibus pro tanta fide recipiunt laudem, immò & patroni filiam matrimoniali fœdere in consortem.

Informatio equorum vt genua flectant.

Modus alius.

Festa nuptialia plebeiorum equestria.

Equi symphonia audita mouẽtur ad saltũ

Equi horrent in cestũ congressum.

De Felibus

De Felibus, seu Cattis.

CAP. XIX.

FELES, seu catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, satis magni, frequentesq;, candidi præsertim coloris, in Septentrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanasq; habitationes, horrea, atque granaria, sed & agros ædibus vicinjores, mira sagacitate murium gliriumq; præda compurgant. Qui verò syluestres sunt, auibus, & minutulis animalibus insidiantes, vescuntur. Harumq; felium pelles vestibus subductæ, mirè prosunt aduersus hyemales asperitates. Sed periti incolæ cauent, ne ori dormientium hominum applicentur, cùm ferè eiusdem naturæ sint, vt lupinæ pelles: quæ agninis, ouinisq;, etiam mortuis, nocent. Domesticæ feles summè arcentur à cunabulis puerorum, immò hominum adultorum, ne ori dormientium anhelitum ingerant: quia eo attractu humidum radicale inficitur, vel consumitur, ne vita superfit. Necp à periculo se credat immunem, qui audet contra solam felem, etiam nudo ense, in eadem domo congredi, interimendam: eò quòd naturæ instinctu, gutur occisoris (nullo concesso effugio) inuadere solet. Fele tamen & anati ad ripas aquarum colligatis, mortale spectaculum imminere videtur. Vt enim anate terræ locus haud conuenit, ita feli nequaquam accessus in aquas congruere potest. Quocirca de dispari natura acerrimus generatur insultus. Quantæ autem veneratiõnis hæc bestia, felis, apud Aegyptios sit, nemo negat, qui mores eius gentis agnoscit. Aestimant enim hanc insigniter honorandam, quia pellibus illius clypei muniuntur militares, aut ignibus semper assistunt: eisq; propter hoc honorificas exhibent sepulturas: immò & sibi cum luctu numinis amissi radunt supercilia, vt corpore proprio, & sensu testentur ipsius habuisse culturam.

Feles candidæ plures in aquilone.

Feles syluestres

Feles domesticę arcentur à cunis infantum.

Feles sola & inclusa ad mortẽ non petenda. Spectaculũ naturæ.

Clypei militares muniuntur pelle felina.

Superstitiosa stultitia.

De Muribus, & Gliribus interimendis.

CAP. XX.

Mures domesti ci, vt hospites onerosi.

QVAM onerosi incolæ, aut hospites improbi in humanis ædibus sint mures, sorices, & glires, nemo qui eos audit, aut sustinere cogitur, ignorat: prout eadem querela fuerat ab antiquo æuo, & permanet in hoc die: magis tamen vetusto seculo, quàm præsenti: eò quòd ab his, & similibus despectis animalibus, & minutulis creaturis, veluti cunicu-

Aialia minuta nocentissima.

lis, talpis, ranis, locustis, serpentibus, scorpionibus, vel euersa sunt oppida, vel fugati incolæ, vel laceratæ prouinciæ, vel infeliciter annihilatæ. Nec defuere portenta pu-

Vrbes & insulę euersæ.

blica, quomodo arrosis clypeis, esis fasciis, atq; corrosis ferramentis in officinis metallorum, portendebant acerrima bella. Immò & in Aquilonaribus regnis huiusmodi ostenta fieri notata sunt. Quòd autem superius imago senis mures, seu glires

Ratti seu glires verborũ virtute suffocantur.

in foramen glaciale compellentis aspicitur, id præscriptis verbis, & signis quorundam hominum, licet paucorum, solet fieri: qui veluti hæreditaria virtute hoc retinent, vt inuocati patientibus bestiarum damna, lustrando domum succurrant: tumq; noxium agmen secum adducunt, atq; in apertam aquam suffocandum insilire coarctant. Vnde autem, & quomodo virtus hæc prodeat, vix aliter, seclusis præstigiis, & incantationibus) interpretari conceditur, quàm ex paterna benedictione in filios filiorum transfusa, vt fieri videtur per habentes, ac exercentes virtutem gratię

Gratia S. Pauli Psylli. Tetyricæ crocodilos ligant.

S. Pauli in serpentibus tractandis, aut aconitis (nulla subsequente læsione) comedendis. Meminit Strabo lib. XVII. Psyllos apud Cyrenaicam regionem, naturalem quandam vim habere contra serpentes, sicut & Tentyricæ contra crocodilos, vt nihil ab eis patiantur, sed intrepidè natent, vbi reliqui homines occiduntur à crocodilis: quibus imperant prædicti Tentyricæ, aliisq; emolumenti, seu quæstus causa, quoties opus erit, eosdem pro spectaculo innocuè monstrant.

De por-

De portentosa vltione Murium aduersus impios.

CAP. XXI.

REFERT Herodotus lib. II. quèd Aegyptio simulachrorum sacerdoti pro salute populi trepidanti, ac anxiè dormienti, numen per quietẽ auxiliarios contra impium Sanacharibum Assyriorum & Arabum Regẽ, eidem sacerdoti mortem, & Aegypto destructionem machinantem, mittere promisisset. Vnde sacerdos alacriter animatus, sumptis secum institoribus, operariis, & forensibus, dum nulli bellatores eum sequi vellent, castra in Pelusio (quà primùm inuaditur Aegyptus) posuit, vt hostem tam ferocem reprimere posset: eumq; nocte accedentem excepit. Et ecce affuere auxiliarii promissi, vis scilicet innumerabilis agrestiũ murium: qui inimicorũ tum pharetras, tum arcus, tum scutorũ habenas abederunt, vt postera die hostes armis exuti, fugam fecerint, amissis multis. Eoq; nunc iste Rex (inquit Herodotus) in templo Vulcani lapideus stat, manu murem tenens, atq; hæc per literas dicens: IN ME QVIS INTVENS PIVS ESTO. Huic etiam lapidi simile, vel forsan crudelius spectaculum, ostendit murium turris in Rheno flumine fundata, eò quòd in illa à muribus cõsumptus est Hatto Antistes Maguntinus, ob multorum pauperum oppressionem, tempore caristiæ truculentissimè perpetratam. Non attendebat infelix Pontifex ad dictum Sapientis Prouer. XI: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius, qui participat: prout optimè Ambrosius asserit lib. III. Officiorum cap. VI. & VII. vbi dicit, peregrinos, & pauperes tempore famis vrbe non arcendos.

Auxiliarii mures.

Aegyptus ĩ Pelusio primùm inuaditur.

Mures inumeri

Pius esto.

Turris murium in Rheno.

Benedictus qui participat.

Adhuc de fæua vltione Murium.

CAP. XXII.

PRAETEREA Munsterus in orbis descriptione effigiata, aliam murium turrim ponit, prædicta longè horribiliorẽ: in qua allegat quendam Poloniæ Regem, Popilium nomine, miserabiliter, modo quo sequitur, periisse. Conuiuia celebrantem, mero madentem, fertis coronatum, vnguentis delibutum, crapula & luxu resolutum, inuadunt mures, de cadauerib us patruorum, quos ipse, & vxor eius Regina veneno interfecerant, ingenti magnitudine egressi, & in conuiuantem tyrãnum, consortem eius, & filios rabidis morsibus insiliunt, militum caterua nequaquàm abigente, quoniam humano suffragio fatigato, mures insatigati perseuerabant, die noctuq;. Extruuntur ardẽtes foci, & in medio eorum locatur Popilius, coniunx, & filij: illuc autem & mures per flammas transeuntes, parricidam rodere non cessabant. Ad aliud tandem elementum ventum est. In nauibus abducitur occisor patruorum Popilius, cum suis in stagni altitudinem: mures tamen incessanter secuti abductos, & naues rodebant, intantum vt aqua perforatis rimis ingressa, submersionem minaretur. Ideò nautæ timentes præsocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus: vnde alia caterua murium occurrens,

Popilius Rex Poloniæ.

Mures è cadaueribus patruoꝝ

Mures insatigati

Præsidiũ in aq̃ inualidum.

Caterua muriũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Turris alta. Rex & Regina ac filii à muribus deuorati.

Arnolph' Imp. à pediculis cõsumptus.

iuncta prioribus acrius infestabat. His visis, defensores diuinam vltionem cognoscentes, omnes fugerunt. Popilius autem protectoribus nudatus, recepit se in turrim altiorem in Cruiuiczа: vbi mures rapido cursu ascendentes, consumpserunt & vorauerunt duos filios, vxorem, & facinorosum Popiliuni. Ecce non est potestas contra Dominum, aut consilium, vbi minuta animalia, & imbelles mures Popilium miserabiliter consumpserunt: quemadmodum pediculi, vermes minutiores muribus, Arnolphum Imperatorem pulpa, carnibus, ac visceribus exesis, medicis nequicquàm proficientibus, ad internicionem vsq; perduxerunt, solis cartilaginibus, & ossibus relictis.

De Hircis, & Capris.

CAP. XXIII.

Hircorũ maxia abundantia in terris aglonis.

HIRCORVM, & caprarum in Aquilonaribus tertis longè maior est abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana pascua, & pastorum caprariorum diligentissimam curam. Hirci itaq; ibidem sunt magno corpore, crassis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depressis, paruo capite, longo, spisso ac nitido collo, cornibus altis & latis, animosi, bellicosi, & robusti, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi sunt: ita & capræ, ac hœdi. Hyeme pascuntur pinearum arborum corticibus, atq; musco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigiis quæstus & lucri causa, decadumq; numero exportantur ad Germanicas oras: vbi rursus amplius disperguntur in orbem. Similiter & casei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, scilicet stupidæ ac ingrossatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, sole, sale, ventoq; siccatis, incolæ auidius vescuntur, quàm illicò mactatis: idq; tempore æstatis, & agriculturæ. Nautis in anchoris ventum conuenientem expectantibus, magnam securitatem locorum mutatione, in littoribus præstant pascentes capræ, eò quòd naturali instinctu, immò ad exonerandam vermium molestiam, vadant contra ventos: qui est austeri

Hirci ferè omnes albi.

Quæstus pelliũ

Carnes crudę caprarũ eduntur

Prognostica ex hircis.

austeri sunt, non tamen bestias has ad aborsum fœtus constringunt. Vis enim frigoris tolerandi maior est in animalibus Septentrionis, quàm reliquis mundi oris. Quòd autem superius cernitur anguis ante pedes hirci, signum est, hircos, caprasq; abidem persequi serpentes: qui alias incolis damna facturi, nimium multiplicarẽtur.

Frigora tolerãt animalia aquilonaria.

De Suibus, & Porcellis.

CAP. XXIIII.

Sues diuinitus concessi.

SVES, etsi cunctis hominibus in corpore, & natura non ignoti sunt, tamen quia à propitio numine ad solam hominum vtilitatem, & leuandum domesticum cibum concessi sunt, omnimoda gratitudine ab omnibus (exceptis Aegyptiis, & Iudæis eos execrantibus) acceptantur: licet nullum alium vsum hominibus præstare possunt, sicuti cæteræ animantes, quæ vel in cultibus agrorum adiuuant, vel plaustra collo trahunt, vel onera tergo gestant, vel indumenta exuuiis suis exhibent, vel copia lactis exuberant, vel custodiendis domibus inuigilant. Populis tamen Aquilonaribus mos est, nouę nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendisq; armentis, & domestica supellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atq; marito equinos pullos, canem, felem, & anserem. Varro grauis autor lib. II. cap. IIII. asserit à natura hominibus ad epulandum solummodò datum esse suem. A suillo quoque pecore immolandi initium sumptum esse veteres affirmant: & proinde in fœderibus faciundis porcus occidebatur: qui nostris temporibus longè securius, & honestius pro pace firmanda (saluo Christianorum bono ritu) mactaretur, quàm tot myriades hominum pro minima telluris angustia, tam impacabili odio trucidarentur. Atque ob id vel facetè, vel seriosè dictum Cæsaris Augusti attendendum erit, quo tempore Herodes Iudæorum Rex CHRISTO omnipotentis Dei filio nuper nato, mortem meditaretur. Nam cùm audiuisset inter pueros, quos in Syria Herodes intra bimatum iussisset interimi, filium quoq; eius occisum, ait: Melius arbitror, Herodis porcum esse, quàm filium. Et hoc ex Latinis scribit Macrobius II. lib. Saturna. cap. X. Sed nec Plinii doctrina lib. VIII. cap. LI. negligenda est: qua dicit,

Donationes pro nouis nuptis, & maritis.

Porcus pro fœdere mactatus

Myriades hominũ nunc occiduntur.

Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudæę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

furto abactos sues, audita suaui voce pastoris, submerso nauigio, quo vehebantur, inclinatione vnius lateris, ad propria suggrundia remeasse. Qua comparatione si Principes benignitate suos subditos ad pacem vocarent, aut cogerent, vtiq; porcum pro fœdere firmando minimè opus esset occidere, vel dilaniare: quod si subditi exhibitæ benignitati (spreta pace) contradicerent, vtique expauescere oporteret, ne in eos, tanquam rebelles porcos, spiritus discordiarum irruerent, non flumine sed sanguine suffocandos.

Suggrundia, propria amantur.

De vtilitate eorundem, & Porco Troiano.

CAP. XXV.

Varro cõmẽdat carnem suillã.

ASSERIT præterea præallegatus autor Varro, illum esse ignauum, atq; improuidum patremfamiliãs, qui succidiam in carnario suspenderit, à lanio potius emptam, quàm à domestico fundo. Suillam pleræq; nationes affectarunt, iuxta illud Iuuenalis satyra VI:

Iuuenalis.

Obseruant vbi festa mero pede sabbata Reges,
Et vetus indulget senibus clementia porcis.

Vtilitas carnis suillæ.

Est profectò suilla caro ad familiam bene alendam admodum necessaria: præbet enim firmissimum nutrimentum, & salubre corpus efficit, vbi modestè sumitur, maximè cùm iusculo sit præparata: idq; Cornelius Celsus attestatur, carnem magis alere iurulentam, quàm assam: & assam magis, quàm frixam. Bonæ igitur valetudini potius, quàm paruæ voluptati consulendum erit. Elixam frequentius apponere præstabit, cùm propter salubritatem, tum quia familiæ commodior erit. Sed iterum clamat Iuuenalis,

Caro iurulenta magis nutrit.

Notabile.

Quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter conuiuia natum.

Neque alio ex animali, Plinio teste lib. VIII. cap. LI, numerosior materia ganeæ: quinquaginta propè sapores cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, atq; sumptuaria edicta creuere, maximè quòd L. Titus abiecit tẽporibus suis, quòd porcum Troianum Romani ciues mensis inferrent: qui sic vocatus est, quòd inclusis aliis animalibus esset grauidus, velut Troianus ille equus armatis militibus plenus fuit. Sed hic porcus facilè cedit Aquilonaribus aulis: pro quibus maximi boues, tam volatilibus, quàm terrestribus animalibus cocorum peritia grauidi, & repleti ad copiosissimos ignes assantur, atq; centurionibus ordinatim sedentibus distribuuntur. Ita & apud Indos in vsu fore compertum est: nam in curia Pretiosi Principis eorum, bos ingens, vel aliud quoduis animal vastum, omnigenis animantium generibus fartum, compendiosè assatur, atq; esurientibus distributum offertur: porcusq; dicitur Indianus.

Sapores 50. ex solo porco.

Porcus Troianus.

Equus Troian⁹.

Boues infarti assantur.

De Rangis

De Rangiferis.

CAP. XXVI.

IN partibus Septentrionis vtriusq; Bothniæ (sic enim extremi Aquilonis terræ, quasi à fundo vasis, vocantur) & magnæ Lapponiæ, bestia tricornis est, de genere ceuorum, sed longè procerior, robustior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: vna, quòd in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quòd instrumenta cornibus, pectoricq;, quibus hyemalia plaustra trahit, imposita, Rancha & Locha patrio sermone vocantur: quorum cornuum duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus, habet: sed ramosiora, ac extensiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud verò in medio capitis, ramusculis circunstantibus cęteris breuioribus, situm est, caput vndiq; contra inimicas bestias, præcipuè lupos, armatum reddens, immò admirationis decus inter cætera monstra præsentans. Cibus huius bestiæ est, muscus montanus, candidus, præsertim in hyeme, niuibus in superficie soli coopertus: quas niues, licet densas, naturæ instinctu (quasi syluester equus) perforat, cibum quæsiturus. In æstate verò foliis, ac frondibus arborum, stando eundoq; melius, q̃ se inclinãdo floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorsum incuruata, vescitur: idq; laterali, & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas bisulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quòd eius transitus, aut cursus etiam admisso sessore, fit super altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condensatas. Quòd obliquis ceruicibus ob ramosa cornua pabulantur, absq; similitudine non contingit. Solinus enim cap. XLII. dicit, apud Garamantas Aethiopiæ gentes, armenta obliquis ceruicibus petere escas, ne prona in humum cornua figant. Verùm fragor, ac strepitus pedum, vngularumq; tantus est, vt æquè citò sonus audiatur, ac bestia concernatur: neq; cùm cursum intenderit, vlla bestia eius euadet celeritatem, præsertim in hyeme, quando robustior, atq; agilior est, vt vniuersæ syluestres feræ.

Bothnia duplex.

Rangifer.

Rancha. Locha.

Cornua 15. ramorum.

Cibus rangiferorum.

Collum habet iubatum.

Solinus.

Fragor pedum

Bestiæ omnes in hyeme fortiores.

De vtilitate huius animalis.

CAP. XXVII.

Vtilitas rangiferorum.

MANSVEFACTA hæc animalia, veluti armentarii greges, maximam præstant dominis suis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, ossibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem. Quidam terrarum incolæ possident X. XV. XXX. LXX. C. CCC. vel D. qui pastorum cura ad pascua ducuntur, & reducuntur, stabuliscp, ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) grassantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præsertim vltramarinas, ob cœli solicp mutationem, aut insolitam escam (nisi pastore consueto cibentur) non diu supersunt: quemadmodum olim Illustrissimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holsatiæ Friderico sex huiusmodi animalia misisse notatum est, duoscp, masculum & fœminam, Lapponicæ gentis coniuges, eisdem animalibus adiunxisse custodes: quibus è sua natiua terra translatis, atcp alienæ directioni subiectis, quia optata quies, viuendicp ratio subtracta erat, nec ipsi, nec bestiæ singulari cura destitutę, diutius in vita manserè. Similiter & à Rege Suetiæ Gostauo circa annos Domini M. D. XXXIII. positq; aliquot illustribus viris terrę Prussię, cùm ad spectaculum, tum ad generis propagationem, decem similes vtriusq sexus rangiferi emissi essent, syluestri libertate donati sunt: at nihil inde compertum erat, an ipsa mutatio loci profuerit stirpis propagationi.

Rangiferi 6. duci Holsatię dudum emissi.

Rãgiferi tò postea emissi.

De curulibus plaustris Rangiferorum.

CAP. XXVIII.

TAMETSI hæc figura seipsam declarare videtur, addenda tamen est eius interpretatio, nulli fastidiosa: scilicet vt agnoscatur, quibus adiutoriis, & solatiis dies suos expendant populi Aquilonares. Et ideò videndum est, duo esse genera rangiferorum, syluestrium videlicet, & domesticorum: qui vsibus humanis subdita mansuetudine fideliter inseruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in solitudine relicti, augmento generis se sociant, vt interim venatione præmantur. Qui domestici sunt, curulibus plaustris aptantur, optimecp grauissima plaustra per rura, camposcp deducunt, res scilicet pretiosarum pellium, pannoq;, piscescp diuersæ speciei cõtinentia: eò quòd pro maiori parte Lappones ichthyophagi sunt, inexhausta fertilium aquæ piscatura viuentes, vt & infrà de eorum diuersis exercitiis erit aperiendum. Iter itacp eorum est in vallibus planis, Noruegiam (ad quam frequentius proficiscuntur) respiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem, ac populi fidelioris amicitiæ seruandæ commodiorem. Qui verò his currubus præfecti sunt, vulgari gentis nomine Quenar appellantur, singulis diebus, si ita beneplacitum est, aut exigit necessitas, centum & quinquaginta millia passuum, id est triginta milliaria Gothica, siue Germanica, confidentes: currusq; eorum animalium non minoris grauitatis, quàm equorum reputantur. Nec in hoc loco omittendus est Fl. Vopiscus, qui asserit, Aurelianum Imperatorem quatuor iugalibus ceruis, currui deiecti Regis Gothorum Cannabæ applicatis, insedisse, atque Capitolium more triumphantium intrauisse: quos verius crediderim fuisse rangiferos, omnes ceruorum vires in fortitudine, & celeritate exuperantes.

Genera rangiferorum duo.

Rangiferi syluestres, & domestici.

Plaustra diuersarum rerum.

Ichthyophagi.

Iter vallium.

Quenar.

30 milliaria Gothica vno die conficiũtur.

Aurelian' Imp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.

CAP. XXIX.

Velocitas mira

YEMALIVM vehiculorum vſu miram commoditatem aſſequuntur prædicti Lappones, maximè quod lubricitate huiuſmodi vehiculorum cum niue conformi, longa pera gunt itinera, ad loca rerum commutationibus deputata, prout ſuperius lib. XI. cap. XXXVII. de forma eorum extitit declaratum, & edicto, ne extemis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò oſtenditur, quòd ea velocitas cauſatur ex pellibus tenerrimorum rangiferorum, vehiculis his hyemalibus ſubductis, hac præcipua arte, vt anterior pars pellis, antrorſum conſuatur ſub rheda: quo fit, vt pili foras euerſi, nedum lubricitatem generent progrediendi, ſed & reſiſtendi firmitatem, ne retrò labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquam haberetur, aut perficeretur optatum iter. Immò eo compendio viatores arcubus ſagittiſq; extenſis, ſylueſtres rangiferos venatu acquirere ſolent.

Edictum Principis.

Pelles ſub vehiculis.

Itinerantes venantur beſtias

De commoditate partium huius animalis.

CAP. XXX.

Vtilitates omnium partium rangiferi.

LAC deputatur ad vſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorum: immò equeſtrium ſellis, culleis, & ſollibus artificum diuerſorum aptatur: valde enim tenax, & fortis eſt, ac durans. Nerui locò lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum vſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius lib. IIII. cap. X. de colligatione nauium ferro deficiente fuerat interpretatum. Oſſa atq; cornua arcuum & balliſtarum artificibus, auidè ea pro rerum cõmutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis, mollificandiſq; ſellis equeſtribus, atq; puluinaribus pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimeda. Carnes eius animalis optimæ, & ſalubres ſunt, ſale ventoq; ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adiungere recentiores.

LIBRI XVII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS SYLVESTRIBVS.
LIBER XVIII.

De Alcibus, ſeu Onagris, & ſiti eorum.

CAP. I.

Alces.

PRAEMISSIS animalibus domeſticis, humano vſui familiarius inſeruientibus, ac etiam ſylueſtribus, in ſimili effectu idem facientibus: cum eiſdem ſolitudinum deinceps alias feras oportebit adducere, atque in primis alcem, vſitatiori modo ſylueſtrem onagrum apud omnes Aquilonares interpretes appellatum: de cuius natura, magnitudine, vſu, ac proprietate, cùm non exigua altercatio ſit inter ſcriptores naturales, prout Irenicus Germanicarum rerum diligens hiſtoricus & ſcriptor, lib. IVI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cap. XIIII. monſtrat: honeſtum æſtimabitur, vt opinionibus auditis, vagabundo alioquin animali certa tribuatur origo propaginis, vt ſit in Aquilone, vnde tot millia eius generis pellium magnis nauigiis exportantur vltra mare. Cæſar lib. VI. vt capras eſſe putat. Plinius lib. VIII. cap. XV. iumento, aut alii animali comparauit: ceruicis tamen, & aurium proceritate diſtingui à iumento. Has tamen in Hercinia Cæſar ponit, Solinus in Germania, Hermolaus Barbarus in Gallia Tranſalpina: & medium tenere inter cerui, & cameli magnitudinem, ait. Multa Iulius Capitolinus, & Pauſanias, Hermolaus alces inuentu raras eſſe ſcribit, quòd & Plinius nunquàm in hoc orbe viſas putat. Ad vltimum tamen eas in Scandinauia (id eſt extremis regionibus Aquilonis) ponit, atque ſomno arbore deciſa capi. Solinus propenſo labro ipſas ſcribit, vt niſi in poſteriora recederent, ali non poſſent. Hermolaus olfactu è longinquo venatorem eas ſentire æſtimat. Zacharias Lilius variis pellibus eas formauit, & magnitudine capras antecellere, crura earum ſine nodis rigere, vt cùm ceciderint, eleuari non poſſint. Recentiores autem conformius ſentiunt, vt alces ſint ab Aquilone, tanquam loco originis, multiplici ratione prodeuntes, vbi vulgariter Elg, aut Elgar appellantur.

Pelles alcium, ſeu onagrorũ.

Opiniones.

Alces paſcũtur retrocedendo.

Alces beſtiç ſũt Aquilonares.

Pulli autem venatorum induſtria capti, ita ſucceſſiuè manſueſcunt, vt naturali vrgente ſiti, epotent maximà ceruiſiæ vaſa, à diſcumbentibus eiſdem propinata. Qua autem lege id fieri ſoleat, reſpondeant ipſi inſatiabiles potatores.

Pulli alciũ domeſticantur.

De Alcium medicinis dexteri pedis, & captura earum.

CAP. II.

VNGVLA exterior dexteri lateris, pedis poſterioris, onagri maſculi, qui non genuit, abſciſa à viuo pede ſecuri, vel alio inſtrumento auulſa poſt medium Auguſti, ſpaſmum, aut morbum caducum patienti adhibita, continuò ſanat. Simile ſcribitur de pelle hippopotami, quòd è ſiniſtra parte frontis inguini alligata, venerem inhibet. Alces igitur inſtar ceruorum gregatim in vaſta ſolitudine vagantur, inſidiiſq; extenſorum telorum, induſtria venatorum ſæpiſſimè capiuntur, vel maximorum canum inſultu retruduntur in antra rupium, vt inde raro viuæ euadant: immò quieſcentes humi, vel erecti ſtantes onagri maximi, à minima quandoque muſtela guttur inſiliente mordentur, vt ſanguine decurrente, illicò deficiant morituri. Adeò inſatiabilis eſt hæc beſtiola in cruore ſugendo, vt vix ſimilem ſuæ quantitatis habeat in omnibus creaturis. Hæcq; beſtia cannis impoſita, chordaq; directa, quidam prædantur nidos hirundinum, columbarum, & gallinarum, vt earum extrahant pullos: quibus mirè inſidiatur, hoc ſolo inſtinctu, vt ſanguinem ſugat, quaſi ventrem haberet elephante maiorem. Sic & Plinio autore lib. VIII. cap. XXV. ichneumon per fauces, vt telum aliquod, illabitur in os crocodili, eiuſq; erodit aluum. Sic & etinacius verſum, & minimus ſerpens interemptorem, immò & ipſi delphini cultellato dorſo Nilum ingredientes, ſuum hoſtem interimunt crocodilũ: vbi alioquin impares viribus eſſent extra amnem. Callent enim in hoc cuncta animalia, ſciuntq; non modò ſua commoda, verùm & hoſtium aduerſa: nórunt ſua tela, nórunt occaſiones, parteſq; diſſidentium imbelleis. In ventre mollis, tenuiſq; cutis eſt crocodilo: ideò ſe vt territi immergunt delphini, ſubeunteſq; aluum, illam ſecant ſpina. Nec ſolæ beſtiæ aduerſantur crocodilo, ſed & gens Tentyricarum ferox, & puſilla: quæ (vt ſuprà cap. XX. lib. præcedenti dictum eſt) minaci vultu, & manu audet inire conflictum cum crocodilis; qui timidos fugant, & audacibus minimè reſiſtunt.

Medicia ex vngula alcis.

Modus venãdi alces.

Alces maximæ à beſtiola occiduntur.

Muſtela.

Crocodilus.

Erinacius.

Delphinus.

Animalia ſciũt arma hoſtium ſuorum.

Gens Tentyricarum.

De pugna Alcium, seu Onagrorum contra lupos.

CAP. III.

Bestiolæ contemptibiles.

Lupi montani cõtra alces pugnantes.

SED nec sufficit commodo, atque vtili animali homines sustinere venatores telis asperis, sagittisq; latis, millenis insidiis sese in vasta solitudine impetentes: immõ & bestiolas contemptibiles, mustelas scilicet præmissas, respectu tam proceræ altitudinis suæ: nisi & ferocissimos lupos, montanos præsertim, sufferat insidiatores: eo videlicet modo, vt cùm asperrimæ hyemes sint, densæq; niues, ipsi lupi fame pressi, heremi latebras vasto agmine circueuntes, expostulent prædam: lacubusq; congelatis onagros inesse speculantur: in quos irruentes, & vngulis, & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis est in ictu vngulæ, vt illicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod sæpius in canibus robustissimis venatores experiuntur: immõ elabente cane, opposita arbor illiditur, quasi fungus adesset. Onagri naturæ instinctu, vt proximo superiore cap. monstratum est, nõrunt apta certamini loca, scilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis sunt solidiores, vbi lupi quasi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas: atq; ita in conflictu manentes, non procul absunt venatores, qui fatigatam partem prælio excedentem, ad interitum vsq; subsequi solent, alieno periculo prædas opulentiores conquisituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri, seu alces, in tuta recedunt. Lupi procul dubio super congelatum niuium cacumen, tanquam leuius insultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui põdere niuibus immersę, lupis fierent esca. Ita prouidens natura (vt suprà dictum est) vnicuique animanti idoneum campum pro sui defensione distribuisse videtur.

Canis vno ictu excerebratur.

Arbor ictu pedis penetratur

Venatores insequuntur partẽ victam.

Natura, quidè succurrit.

De Ceruis, & Damulis.

CAP. IIII.

Frigora aquilonis asperrima.

LICET in Septentrionalibus terris plus, quàm in alia orbis vlla regione, videntur asperrima frigora prædominari: tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, vt partim dictum est, atq; peramplius ostendetur. Inter quæ ad esum humanum prædicti onagri, & hic dicendi cerui, damulæ, atque capreoli, nobiliorem sortiti sunt æstimationem: & ob id eorum venatio solis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt sunt hospitum receptores, & Ecclesiarum præsides, antiqua lege reperitur admissa: atque etiam ne auditate venatorum (quorum maximus ibi numerus est) solitudines euacuentur in sobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis, vtuntur occupatores: licet non facilius sit ea inuenire, quàm ceruas prospicere parturientes, aut onagrum liberum in tetra salsuginis rugientem. Singulis annis ceruos cornua veris tempore amittere Plin. lib. VIII. cap. XXXII. opinatur, & nouа reparare. Sed interim quasi mutili & inermes, locis abditis foliagi latent. Ceruorum venatio facilis est, quia inermes, & timidi, nullum habentes præsidium, nisi in celeritate fugæ. Proinde filios saltu, & cursu edocent, vt fugere possint. Mares ceruí cornibus inter arborum ramos manentibus, venatoribus cedunt. Sunt etiam cerui simplices admodum, vt nonnunquàm viso venatore stupeant, & omnia admirentur, viatoresq; eminus sequantur. Sæpe etiam vi canum vrgente, ad hominem confugiunt. Mulcentur etiam cantu puerorum, sed magis pastorali fistula delectantur: & præcipuè virginum, quibus iacentes se attrectari permittunt, & humuli, ac damulæ illas sequuntur blandioribus sonis allecti. Cerui fugiunt audito canum latratu, quem fallunt sequentes ventum. Erigunt aures, & acutè audiunt, deprimentes obtusi fiunt. Dictami Cretensis herbæ vsu venenatas sagittas eiicientes, vulnera propria sanant, centum annis viuentes. Præda venatione capta, nobilior est: insidiis, fastidiosa putatur. Ceruinæ carnes esæ, febres arcent, vt in aliquot illustribus fœminis actum esse Plinius lib. VIII. cap. XXXII. testatur.

Venationes nobilium et exẽptorum.

Cornua cedunt occupanti.

Cerua partura non videtur.

Venatio ceruorum facilis.

Cerui simplices stupent.

Cerui mulcetur fistula.

Dictami virtus

Præda nobilior quæ est

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Castoribus.

CAP. V.

Habitatio castorum.

Abũdãtia castorũ maxima in Septentrione.

Domus castoræ super aquas.

Ignaui castores laborare cogũtur.

Castor supinè tractus põdus portat.

Domus tricameralis.

Esca delicatissima.

Dentes acutissimi.

TSI Solinus Ponticas aquas tantummodò inhabitare, & genus propagare æstimat castores: tamen in Rheno, Danubio, atq; paludibus Morauiæ reperitur id genus in copia magna. Sed salua hac opinione, diuinæ prouidentiæ attribuendum est, quòd maxima horum animalium abundantia est in Septentrionalibus aquis, eò quòd quietiores sunt, quàm Rheni, vel Danubii: vbi strepitus est, & incessabilis nauigantium labor. In Aquilone infiniti fluuii sunt, & arbores aptissimæ, pro domibus ædificandis: quas & mira fabricant arte, docente magistra natura. Gregatim etenim ad cædenda ligna incedunt, dentibusq; ligna præscindunt, & præscissa ad sua latibula miro modo comportant. Nam vnum ex suo grege laboribus inutilem, desidem, aut ignauum, vel senio confectum, sed maximè alienæ societatis, & gregis profugum, pro vehiculo pedibus eleuatis supinum, in terram dorsotenus sternunt: inter coxas, & crura ligna ordinant, & componunt: & eum trahentes ad suas mansiunculas, à lignis exonerant: iterumq; exeunt, & redeunt, donec institutæ domunculæ fuerint elaboratæ, siru scilicet bicamerali, vel tricamerali, vt corpus ab aquis emineat, atq; cauda in eis quiescat: quæ, vt pedes posteriores, pro piscibus in escis habetur. Est enim cauda instar piscium squàmosa, coriaria, tum densitate suffulta, atque nodis latentibus mirè distincta, delicatissimam præbens escam, atq; medicinam iis, qui sauciis intestinis elanguent. Nec periti coci eius præparationem ignorant, siue pro cibo, siue pro medica resocillatione sit præparanda. Dentes habet acutissimos, vt arbores iuxta flumina, quasi ferrea nouacula cædat: quin & hominis, venatoris præsertim, parte comprehensa, non antè, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit.

De opi-

De opinione Solini circa Castoreum.

CAP. VI.

Testiculi nõ videntur abscisi in castoribus captis.

Prognostica ex ædificio castorum.

Fœminę leuius pariunt bibentes castoreum.

Pestis auertitur

Somnus prouocatur castoreo

Pelles delicatæ castorinæ.

QVOD autem Solinus dicit, castorem se castrare, ne captus hominibus prosit, in Septentrionalibus oris nulla videtur assertio veritati coniuncta, vt Plin. lib. XXXII. cap. III. testatur: quia à venatoribus captus, testiculos semper habet annexos, maiori vel minori quantitate, iuxta magnitudinem animalis: sed substrictos, & adhærentes spinæ, nec adimi posse sine vitæ iactura. Agricolæ ex eius structuris depressis vel eleuatis, agros sublimiori vel humiliori loco præparant, ob aquarum inundationem maiorem vel minorem. Pro compertissima etiam medicina fœminæ Septentrionales parturæ habent, quòd quantitate vnius auellanæ nucis huius castorei cum ceruisia pota, mirè alleuiat parturientem. Præterea tempore pestis odoratui suppositum omne toxicum arcet: quia odoris grauis, gustu amaro, & friabile est. Sternutamenta etiam olfactu mouet. Somnum conciliat cum rosaceo perũcto capite, & per se potum in aqua: & ob id phreneticis vtile est, cum similibus à Plinio XXXII. lib. cap. III. recitatis: vbi multa mira, & vtilia adducit. Pelles autẽ huius animalis, quasi plumæ molles sunt, & delicatæ, ac ideò pretiosæ, miram vim contra asperitatẽ frigoris expellendi retinentes: magnatum, & illustrium virorum vestitus est satis pretiosus.

De Gulonibus.

CAP. VII.

Gulo.

Ierff.

Vielefrass.

Rossomaka.

Descriptio gulonis.

INTER omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur insatiabilia, hoc animal præsenti figura expressum, in partibus Suetiæ Septentrionalis præcipuum susceperat nomen, vbi patrio sermone Ierff dicitur, & lingua Germanica Vielefrass, Sclauonicè Rossomaka à multa comestione: Latino verò non nisi fictitio, Gulo, videlicet à gulositate appellatur. Grossities eius, vt magni canis: aures, & facies, velut catti: pedes, & vngulæ asperrimæ: cor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pus villosum, & prolixorum pilorum subfuscotum: cauda vt vulpis, licet breuior, sed crinium densiorum: vnde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta.

Modus egerēdi

Hoc igitur animal voracissimū est. Reperto nanq; cadauere, tantum vorat, vt violēto cibo corpus instar tympani extendatur: inuentaq; angustia inter arbores, se stringit, vt violentius egerat: sicq; extenuatum, reuertitur ad cadauer, & ad summum vsque repletur: iterumq; se stringit angustia priore, repetitq; cadauer, donec eo consumpto, aliud solicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem horminum: qui vorando, bibendoq; vomunt, redeuntq; ad mensam, noctes & dies continuaturi, prout Mechouita in sua Sarmatia opinatur. Caro huius animalis omnino inutilis est ad humanam escam: sed pellis multum commoda, atque pretiosa.

Mechouita Polonorum historicus.

Pellis gulonina pretiosa.

Candet enim fuscata nigredine, instar panni Damascени, diuersis ornata figuris: atq; pulchrior in aspectu redditur, quò artificum diligentia & industria, colorum consormitate, in quocunque vestium genere fuerit coadunata: soli Principes, & magnates eo indumento tunicarum more confecto, hyemis tempore vtuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius seruat inductum: idq; nō solùm in Suetia, & Gothia, sed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem sortitur æstimationem, quàdo nauigiis vnà cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

Vestitus principum.

De honestandis hospitibus in harum pellium tegumentis.

CAP. VIII.

NEQVE incolæ terrarum quæstus causa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cùm & earum tegumentis tractent in hyeme hospites honorabiliores: argumentum ostendentes sufficiens, sese nihil amœnius, clariusq; ducere, quàm bonos hospites quouis tempore & ordine magnificare, etiam in vehementi frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretiosis pellibus stratos, eisdem exhibent præparatos, prout XVI. libro de hospitalitate gentis cap. XII. extitit declaratum. Sed neque silendum existimo, quòd dormientibus sub harum pellium tegumentis, euenire solent somnia, quasi eius animalis vitæ, naturæq; conformia, in insatiabilitate deuorandi, & bestiis insidiis faciendis, & præcauendis: quod forsan subratione ne fit, vt qui species calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur: & saccharum manducantes, aquis suffocari credantur, prout Plutarchus habet in Problematibus suis. Videtur & aliud subesse naturæ secretum, vt iis pellibus induti, bibendo & comedendo nullum saturitatis vestigium relinquant. Intestina huius animalis, citharœdorum opera ad vsum chordarum (voluptate gentium) formata, seu extensa, raucum generant sonum: qui temperamento chordarum dulcium citò soluitur in amœnitatem. Vngulæ in modum circuli vertiginosis capitibus, ac tinnientibus auriculis appensæ, celeriter recuperandæ sanitati prosunt. Sanguis eius aquæ calidæ admixtus, venatoribus est pro potu: immò etiam melle rarissimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Aruina, seu pinguedo eius, putridis vlceribus per modum vnctionis adhibita, celerrimè sanitati confert. Dentium vsus incantatoribus patrocinatur. Vngulæ prædictæ recenter extractæ, cattos, canesq; demonstratæ fugant, quemadmodum auiculæ viso vulture, vel erythrotaone.

Hospites honorificè tractātur

Somnia aīalibus similima.

Causæ somniorum.

Sonus raucus.

Vngulæ medicinales.

Sanguis.

Aruina.

Vsus dentium.

De modo

De modo venandi Gulones.

CAP. IX.

VENATORVM arte varia acquiritur hoc animal insidiosum (cuius facies partim catto, partim cani similis est) solo respectu pretiosæ pellis, hoc modo: Portatur in syluam cadauer recens, vbi frequentius hæ bestiæ vagari videntur, præsertim in niuibus altis: (æstate enim nil valent pelles) quo cognito per odorem, & apprehenso, vescitur, donec ventrem instar tympani extensum, inter arbores angustas, non sine cruciatu cogatur exonerare: sicq; occupatum, lata dimissa sagitta venator occidit. Est & alius modus huius bestiæ capiendæ, per trabes tenuissima chorda distinctas, vt eius leui motu, cadauer edendo stranguletur: vel etiam in effossas scrobes, seu cauernas obliquas, vt fame vrgente cadauere immisso vescatur, incidens capitur. Aliaq; via vix conceditur, vt à canibus apprehendatur, cùm vngulas, dentesq; adeò acutos habeat, vt eius cōgressum formident canes, qui in ferocissimos lupos vires suas extendere solent. Huic guloni in auibus magnis assimilantur harpyiæ, quæ in solitudine iuxta mare Ionicum morātur, tam rabidæ famis, vt ferè nullo cibo perhibeantur satiari. In marinis monstris ahunus cunctis aliis insatiabilior: cuius corpus extenditur, donec vomitu extenuet ventrem, prout Albertus & Vincentius attestantur. Ita & hippopotamus, fluuialis equus: qui naturali astutia inter arundines pedem vulnerando, saginam deponere nouit, impressaq; complanare vestigia, vt venatores fallat insequentes, prout Plinius & Solinus dicunt.

Descriptio gulonis.

Pelles æstate nil valent.

Modus occidēdi gulonem.

Canes expauescunt dētes gulonum.

Harpyiæ.

Hippopotamus equus fluuialis

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Leporibus.

CAP. X.

Multitudo leporum discolorum

VIA in frigidis nationibus Septentrionis maxima est leporum multitudo, volui paucis eorum naturam saltem in mira colorum mutatione declarare, cùm plurimi beatum Ambrosium lib. V. Hexam. cap. XXIII. allegent, quasi pro miraculo dicentem, eos hyeme albescere, & æstate in pristinum redire colorem: veluti vbique per orbem hoc creditur esse portentosum, aut mirum. Est igitur certissimum, omnes lepores Aquilonares post æquinoctium autumnale, primo præsertim niuium casu, candidum (dimisso griseo) induere pilum. Quæ autem mutationis ratio sit, satis diffusè pertractat Albertus lib. XIX. de animalibus cap. VIII. vbi summa varietas huiusmodi, aut ex infirmitate, aut colore cutis, aut ætate, aut situ cœli, & terrarum, aut temporum, (vt in hac instituta materia) fieri asseritur: quæ sicut accidit hominibus secundum ætates alteratio, ita & aliis animalibus ex temporum mutatione. Fortior nanque est diuersitas temporum, quàm ætatum. Amplius animalia vtentia multis cibi generibus, & edendi modis, efficiuntur plerunque diuersi coloris: & ideò color apum est vnus: color autem vesparum rubearum, & citrinarum, est diuersus: modi enim diuersi cibi, causæ sunt alterationis colorum. Rationabiliter autem hoc accidit, quòd ex diuerso cibo superfluitas diuersorum humorum generatur: ex quibus & cutis, pili, cortex, pluma, & pennæ in auibus proueniunt. Vidi & ego mures candidum saccharum continuè comedẽtes, album induisse colorem, atque itidem eundem exuisse, sacchari comestione subtracta. Autor libri rerũ naturaliũ dicit, hermineã bestiolam (quam alii hermelinam vocant) de genere mustelarum, totam præter caudam (quæ semper nigerrima est) mutare pellem, de subfusca scilicet in albam. Idemque parandrum facere ait in terra, & polypum, ac trebium in aqua. Quantùm verò ad escam leporum Septentrionalium regionum, certum est, eos (frigore, ac niuibus conclusa terra) vesci corticibus arborum pinei, quercini, tremulei, ac populei generis, & aliis sagacitate naturæ conquisitis, non autem niuibus, vt Plinius opinatur lib. VII. in mensibus hybernis. Somnumque capiunt sub densis abietum ramis, altitudine

Lepores cãdidi

Causa varietatis colorum.

Mutatio ciborũ causat colores

Mures candidi ex esu sacchari

Cauda hermelinorum semper nigra.

Cibus leporum

tudine niuium (fouea relicta) condensatis. Habet nanque hoc genus arborum maius frigoris tẽperamentum, ꝓpter densitatem ramorum, et latebras secretas in animalibus conseruandis, quàm quoduis aliud fruticum genus. Aestate verò in rupibus, & petris domicilium eligit securum, cùm se nouit naturali cooperante timiditate, omnibus animantibus datum in prædam: quam sola velocitate, & fuga vbi poterit, euadere meditatur: non autem quando ludit cum mustela: quia hæc etsi lusum ostendit (vt præsenti lib. cap. II. de alce, seu onagro dictum est) tamen collo eius in tantum premendo se astringit, vt illicò guttur leporis quantũcunque valide currentis, dentibus, vt sanguinem eliciat, confringat, & manducet. Ita dolo, non viribus bestiolæ superatur: etiam accipitris velocitate: contra quem, vt flexuoso cursu aduersus canem, vix, aut raro se reseruat immunem.

Temperamentũ frigoris.

Mustela lusum ostendit, sed mortem meditatur.

Vires superãtur dolis.

De Leporum varietate.

CAP. XI.

SVNT & duplices lepores, montani videlicet maiores, & campestres exiliores: in quorum genere cuniculi deprehenduntur: qui subito partu, & eo plerunque damnoso, nimium multiplicantur, vt Plin. lib. VIII. cap. XXIX. & Strabo lib. III. in verbo cuniculorum meminere. Sed hi nulli, aut rari sunt in Aquilone, ob terræ durissimam congelationem: quam hyeme nequaquàm penetrare valerent, vti in terris arenosis Germanicæ nationis, Hollandiæ, ac alibi &c. Leporum cibus valde cõmunis est, & vsitatus in Septentrione, maximè elixus cum iusculo atro pro more gentis, satis salubri, atque ejus generis carnibus assis. Vnam tamen infelicitatem pleræque mulieres vterum gerendo incurrunt, vt vel esu, vel saltu super caput leporis facto, generent infantulos oris leporini, inter os & nares diuisa labia perpetuò retinentes: nisi statim à principio affluant particulam pectoris tenerrimi pulli, illicò occisi, & sanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes imponũt iusculo leporis cocti, temperato calore relicto. Renes etiam leporini inueterati, pedibus alligati, podagram leuant. Contra dolorem pedum frigore adustorum (vt plerunque ibidem accidit) cineres pili combusti apponuntur, & prosunt. Pellium leporinarum, candidarum præsertim, maximus quæstus, & vsus est apud insitores Moschouitarum: qui plura millia vestium vel vendunt, vel pendunt Tartaris, vt redimant quietem, pace securiore fruituri.

Cuniculi in aquilone non sunt

Cibus leporina rũ carniũ atri coloris.

Os humanũ ꝙsi leporinum.

Remedium podagræ.

Remediũ adustoꝝ i frigore.

Vestes leporinę infinitæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Lyncibus, & pellibus eorundem.

CAP. XII.

Lynces aquilonares.

Lyncurium.

YNCES in Septentrionalibus syluis non adeò frequentes generantur, vt lupi, licet impares haud sint in auiditate prædarum. Quòd autem Plinius lib. VIII. cap. XXXVIII. asserit, eorum vrina gemmam lyncurium vocatam, instarq; carbunculi rutilantem, humi defossam generari, atque in succinum conuerti, verisimile non videtur, vt cùm hæc bestia aliis inuidens, vrinam suam arena, vel terra opertam, profundius claudat: quò nunquàm perueniunt muscæ, ranæ, araneæ, vermes, bruchi, culices, neque formicæ: quæ passim in succino omnium colore variato, ineluctæ videntur, prout superius lib. XII. cap. VIII. IX. ac XX. diffusius est ostensum. Nec lyncum transitus est prope riuos, vel aquas, sed campos, & syluas: vnde lyncurium, siue succinum inde generatum ad mare, & deinde vi tempestatum in tot millibus librarum, in littora Prutenica detrudi, & colligi posse, credibile non sit. Natura igitur Lyncis est, vt non respiciat retrò, sed continuo progressu, & saltu præcipitet cursum. Cibus illi syluestrium cattorum frequentior, aut suauior est: quia sicut illis libentius vescitur, ita & eorum latibulis, vt rapiat, insidiatur. Pelles eius mollioribus plumis, & pulchrioribus maculis præditæ, satis carè venduntur, præsertim in asperrima hyeme prædatæ: tunc enim in virtute, & colore sunt aptiores, vti æstate viliores, immò deteriores. Qualiter autem & hæ, & aliæ pelles falsificentur, videat qui velit, supradicto VI. lib. cap. vltimo.

Opinio succini generati refellitur.

Natura lyncis.

Pelles lyncinæ.

Pelles i frigore meliores.

De Lupis

De Lupis, & sæuitia eorundem.

CAP. XIII.

ICVT Africa, & Aegyptus inertes, paruosq; lupos gignunt: ita frigidus orbis, Septentrionis (teste Plinio lib. VIII. cap. XXII.) hos asperos, & truces emittit. Et verè sic esse, sæuitia & malitia eorum ostendit, præsertim tempore coitus, & frigoris immensi, quando viatores armatos incedere oportebit, vt se, iumentaq; sua illæsos conseruent, præcipuè mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis insidiantur. Ideoq; nulla fœmina sola permittitur itinerari, quin armatus custos illi assistat, prout suprapositta figura demonstrat. Euenit enim plerunq; mense Ianuario, vt hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab vtroq; latere accurrentes lupos, si viuere velint, arceant sagittis, & bombardis: vnde fit, vt non secus viatores ad priuata negotia, etiam Ecclesias rurales transituri, in armis prædictis sint prouisi, quàm ad publica certamina forent profecturi: immò in tantam sæpissimè ferociam, & rabiem vrgente fame, frigore, & naturali congressu incidunt, vt humanas habitationes intrantes, rapta iumenta ibidem celerius deuorent, vel secum in syluas lacerata deportent. Sed neq; impunè hoc faciunt: habent etenim & in his malis remedia ruricolæ, quòd falces ferreas alligato cadauere ponant in niuibus: vt lupi prædam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant, vel sagittis impetiti, illicò moriantur, vel subterraneis specubus auiditate prædæ immersi, fame macerentur. Immò & plures diuersi generis rapaces bestias, vt prædictos gulones, & vulpes in eandem specum cadentes, habebunt socios mortis: qui communi sæuitia cum eis omnia deprædabantur.

Lupi truces.

Lupi insidiãtur mulieribus im prægnatis.

Bellum contra lupos.

Viatores armati

Lupi irruunt in ædes humanas

Remedia occidendorũ lupo rum.

Specus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De incidenti causa expulsionis Regis Daniæ Christierni II.

CAP. XIIII.

Balliſtę Gothicę.

REX Christiernus non perpendens, aut scire contemnens, cur Gothica, & Suetica gens semper vteretur arcubus, & sagittis, præcipuè fortibus balliſtis: quasi pernicioſę ferę ibidem non essent, hominibus & armentis semper nociturę, edictum publicauit in principio sui regiminis (modico interuallo durantis) ne quis in regnis illis Aquilonaribus, huiusmodi armis vteretur, sed sub graui pœna illicò combureret ea, alioquin vt reus criminis læsæ maiestatis quisq; puniretur. Quo præcepto stante, plura millia balliſtarum vbiq; comburebantur: licet aliqui præuidentes rerum mutationem, aliquot millia arcuum meliorum in abditis syluis reseruârunt. Sed visa crudelitate sæuientium berluarum in hominibus, & iumentis rapiendis, vocatis vbique artificibus, auctoq; pretio, celerrimè loco cõbuſtarum balliſtarum multò plura millia recuperârunt: imò & de laricibus, quasi è cornibus conglutinatos arcus fabricârunt. Quod cùm Regni præfecti iuxta constitutam legem vindicare proponerent, agricolæ, quorum bona depopulabantur a beſtiis) dum causa necesitatis de arcendis beſtiis, per hæc arma nihil efficerent, allegata, quasi vir vnus numero XL. millium cum singulis balliſtis exeuntes, præfectos illos, & quotquot eorum complices statutorum Regiorum executores, inuenire poterant, cum Rege, & post eum per Smaalandicas syluas fugientes, è regno exturbârunt: documentum posteris præbentes, vt sic Regibus & Principibus obediant, ne se, atque proles, & iumenta sua beſtiis permitterent deuorandа. Caueant Principes à delatoribus, adulatoribus, & susurronibus: & de arcubus, ac sagittis non erit formidandum. Nero imperator dira crudelitate execrabilis, tantum delatoribus tribuit, vt falsa etiam, quæ deferebantur, pro liquidis ac compertis acciperet, & quàm primùm grauissimè, sæuissimeq; vleisceretur: & ex minimis causis malorum cumulum exaggerabat: & facta etiam dubia vi tormentorum vera videri adigebat: carnifex, vincula, & cruentæ quæstiones, sine discrimine vllo ætatis, vel dignitatis, semper præstò aderant, & calumniatorum funestas voces expectabant: quibus Principis aures intentæ erant, nec excusantibus, aut defendentibus vnquam patebant. Oportet ergo consilio Sapientis, iustum & humanum esse omnem hominem, maximè Principem multis imperantem.

Edictum Regis Christierni cassatum.

Incolæ Gothici regni fugãt regem Daniæ.

Adulatores pericul. noces. q. [illegible] sub dionem.

Exempla crudelissimi Neronis abhorreda

Prouerbium.

De multiplici genere Luporum.

CAP. XV.

Luporum genera plura.

SVNT montibus Doffrinis, Suetica ac Norwegiana dominia diuidentibus, lupi albicantis coloris, gregatim vt pecora partim in vallibus, partim in montibus euagantes: quorum esca sunt animalia imbecillia, vt mures, talpæ &c. Syluestres, & communes lupi sunt, qui armentis incolarum mira importunitate insidiantur, vt vaccis, vitulis, capris, ouibus &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica loco, die, & hora instituitur, vt retibus, canibus, ac reliquis insidiis interimantur.

Lupi syluestres

Non

Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quàm catulis, ne coalescant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis sic interceptis, etsi domestici fieri videantur in vinculis clausi, tamen fœuissimi generis non obliti, quibusuis aliis etiam volatilibus insidiantur. Fœtus tamen ex iis, & cane domestica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus insidiatur. Est & genus luporum Thoes dictum, cæteris longitudine procerius, sed breuitate crurum dissimile, velox saltu, venatu viuens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æstate nudum. Meminit Pau. Diaco lib. IIII. cap. XXXVIII. lupum demonstrasse viam errabundo: quod portentoso euentui veniet attribuendum, prout Vincen. lib. XXVII. cap. LXXXVII. asserit, in territorio Gebennensium lupum quendam magnitudine corporis, ferocitate aliis dissimilem, homines deuorasse, & plusquàm XXX. animas diuersi sexus, & ætatis vita priuasse. Etiam lib. XXIX. cap. XVI. luporum rabiem tantum sæuisse, vt filios ab vberibus matrum interceperint laniandos.

Thoes.

Lupus ostendit viã errabũdo.

Lupus deuorauit plures homines.

De Lutris, & earum diuersitate, ac pellium falsitate.

CAP. XVI.

VTRAE quadrato ore mordaces, vt castores: quibus similes in pellibus, triplo tamen longiores, & in Septentrionalibus aquis, præsertim superioris Suetiæ, Helsingiæ, Medelpadiæ, Angermanniæ, Iempthiæ, & Bothniæ vtriusq; reperiuntur: quarum pelles, sicut castorum, atq; aliorum animalium, mira multitudine versus Moschouitas, & exinde versus Tartaros exportantur: quia in iis locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potius, quàm nummis auidissimè comparantur. In Suetia autem apud quosdam magnates adeò cicurantur, seu domesticantur lutræ, vt signo dato per cocum, vadunt in piscinam, piscem magnitudine ab eo designata suscipientes, rursumq; alium & alium, donec sufficit imperatis satisfeciſſe. Caro eius solummodò valet pro beſtiis venatione apprehendendis. In ma-

Lutræ.

Nomina puinciarum Suetiæ

Pelles exportantur.

Lutræ cicuratæ piscantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fimbriç lutrinç

Pelles falsificanť

gno etiam vsu gentium Aquilonarium pelles earum sunt, ad fimbrias (propter cor-
rii tenacitatem) vestium ampliandas. Numero decadum, vt castorinæ, atq; vulpi-
næ, seu mardurinæ &c. diuenduntur: carbonibusq;, & piceo fumo falsificantur, vt
appareant nigredinem tenere resplendentem: sed mox linteo albo attritæ, colore reli-
cto sophisticationem ostendunt. Ita & luporum pelles carbone, ac creta pulueriſatæ,
linteo confricatæ, demonstrant falsificationem. Ita & sciurinæ (Dosse Italicè dictæ)
pelles, creta respersq; scipsas panno adhibito atro ostendunt, quis naturæ, vel artis co-
lor sit inueniendus, & æstimandus, vt supra lib. VI cap. fi. nonnihil est dictum.

De Sciuris.

CAP. XVII.

Sciuri inumerabiles in aquilone.

Regula notãda

Arbores humiles.

Regula.

Dentes præstigiosi.

HORVM animalium minutorum infinita est multitudo in Septentrionalibus syluis, pilorum denſitate & colore di-
stincta: vna adiecta infallibili regula, quòd quantò magis tractus terrarum vergit ad Septẽtrionem, tantò pulchriores, frigore causante colorem, sunt harum bestiarum pelles, sub eleuatione poli scilicet 77. graduum incipiendo versus supremum polum: in quo spatio venatores magis fatigantur, quàm satiantur, hac infinita præda vbiq; in arboribus, veluti grege piscium in aquis abundante, ea præsertim commoditate, quòd arbores non sunt sublimes, in quibus hæc animalia ludunt. Sed reflectendo ad Meridionalem regionis situm, quantò magis reditur ad Austrum, tantò deteriores, & magis fuscæ occurrunt pelles. Caro huius bestiolæ assa, venatoribus est pro esca suaui. Dentes verò præstigiatoribus seruiunt, vt iis detegant futuros euentus.

Adhuc

Adhuc de eodem animali præscio futurorum.

CAP. XVIII.

Cauda p velo

Bestia prouida.

Cibus sciurorũ

Lusus in niuib⁹

RANATAT hæc bestiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expansam: non enim ei natura alium concessit natandi modum, propter exiguum corpus, & nimiam pilorum denſitatem in cauda villosa: qua citò imbuta aqua, mergeretur in fundum. Neque pedes habet huic necessitati accommodatos: alioquin sagacissima est tempore caloris, vt cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos, vbi dormiendo, & quiescendo reposuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit iuxta flatuum asperitatem. Nuces autem corylinæ, & faginæ, siue pinei pampini, sunt cibus earum. Estq; alia carum species, quæ somno pascitur pro cibo. Miræ pernicitatis sunt in saliendo de vna arbore in aliam: caudaq; librant motum, & agilitate vngularum acutissimarum in ramis exultant, ludosq; pulcherrimo spectaculo super congelatas niues ostendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia, quasi ad totam Europam nauigiis institorum exportantur, pretii augmentum viarum longitudine, atq; voluptate eas concupiscentium, accumulantes. Senibus quidem vtilis, & honestus vestitus est: sed minimè deseruit armatis, aut fortibus viris: quibus congruit lupina pellis, vel gulonina, prout supra cap. VII. reperitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Marduris, & Zebellis, ac pellibus eorum.

CAP. XIX.

Marduri. Zebelli.

MARDVRI, ac zebelli, frigidarum regionum animalia sunt, vniuersis in nomine tantummodó nota: paucis tamen in proprietate virtutis: nisi ex qualitate pellium, quales bestiæ sint, agnosci possint. Id autem in eis deprehenditur, quód valde agiles sunt in cursu, & saltu prævalentes. Ferè etenim vt sciuri, cauda quasi pro temone vtentes, de arbore in arborem, ramos vngulis apprehendendo, saltant: sed morsu terribiles sunt, pro sui generis exilitate. Dentes enim natura eis quasi nouaculas dedit, & vngulas valde subtiles, & acutas. Sed vt caro ad nullum vsum valere dicitur, ita & pelles horum animalium sunt plurimum appretiatæ, apud remotas præcipuè nationes: quæ luxui magis intendunt, quàm commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quód mardurinæ grossioris pili sunt à vertice ad caudam, non autem econtrà cõtrectatę, pulchrum ordinẽ habentes: haud ita zebellinæ, quæ à cauda ad verticem cõtrectatæ, æqualẽ seruant decorẽ: quia villosiores sunt, & densiores pili: quæ ob id citius vermibus consumuntur, quàm reliquæ pelles, nisi sint in continuo motu, aut absynthii ramis interpositis conseruentur. Et si pelles zebellinæ ad apertũ solem fiecandæ appenduntur, plus vno die consumuntur, quàm tritæ, vel portatæ forent per vnum annum. Viuens enim bestia semper latitat in vmbroso saltu, ex insidioso quæstu auicularum quærens victum: libidinosissimum animal, & valde fœtidum in naturali congressu, vt infrà de muribus Ponticis, seu hermelinis ostenditur. Vtræq; tamen pelles, hæ scilicet & istæ, pilos habent in tactu blandiores, satis superuacaneum generantes luxum: qui vermibus tandem consumitur, ac moritur horis suis, postquàm tanti empta sit voluptas aliena. In extremis Moschouitarum syluis zebellus nascitur, & magno terrarum, mariumq; spatio deportatur ad alienigenas: quod vetusto gentis huius Moschouiticæ artificio prouenit: quæ mineras auri, aut argenti in terris suis (amnibus, & paludibus plenis) non obtinens, aurum solidum & argentum, putrescentibus iis commerciis, magno suo lucro, mercatorumq; miro quæstu pertrahere nouit. Sed rursus metalla hæc, veluti ad prælia pro ornatu corporis, & iumentorum, vel potius vitæ pretio hosti exhibenda comportat,

Cauda pro temone.

Dentes acutissimi.

Differentia pellium.

Pelles eorum puntur.

Sol pellib' obest.

Bestia latitãs in vmbris.

Animal fœtidũ

Luxus vermib' consumitur.

Metalla Moschi nõ habent

Ornatus hosti cedit.

tat, vt hæres nil habeat: ita ii, qui ad luxum emerunt pelles eas, vermibus consumendas citius, quàm hæredibus possidendas adseruant. Nec satis feliciter ignarę mulieres Italicæ odoratu subiiciunt has pelles zebellinas, ob rationes silentio potius premendas, quàm aperiendas: eó quód eis maiora vitia insunt, quàm bonæ virtutes, ne crebrioribus Senatusconsultis, propter inanes sumptus arcendos, opus fit, vbi rei malitia patet.

Pelles zebellinę vitiosæ.

De Hermelinis, quos secundum Plinium mures Ponticos opinor.

CAP. XX.

CONDVNTVR (vt Plinius lib. VIII. cap. XXXVII. scribit) in hyeme Pontici mures, & ii duntaxat albi: quod qualiter intelligi poterit, saluus sit sensus vnicuiq;, sine iniuria tamen naturæ philosophanti. Si hyeme clauderentur, & asperrimo gelu, nunquàm apparerent albissima pellis huius bestiolæ, quæ æstate subrufa videtur in fine Maii, quando deposita albedine, propagationi intendit inter nouas herbas, prout fateor me obiter inter equitandum vidisse apud Helsingos populos Septentrionales M. D. XVIII. ita vt in congressu propter nimiam coniunctionem, in cursu velocissimo cohærerent, atq; dentibus striderent, tantum fœtorem in magna parte syluæ diuersarum arborum (quia ibidem plures congrediebantur) relinquentes, vt vix meminerim me deteriorem sensisse vnquam. Asserit idem Plinius lib. X. cap. LXV. mures lambendo generari: quod in his animalibus simile vero haud videtur: quia more communi bestiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hæ autem bestiolæ singulo quoque triennio, vt in plurimum præ nimia comestione ad maximum luerum mercatorum ampliantur, ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Noruegia, sed & in prædicta Helsingia, atque vicinis prouinciis diœcesis Vpsalensis euenit, scilicet vt bestiolæ quadrupedes, Lemmar, vel Lemmus dictæ, magnitudine soricis, pelle varia, per tempestates & repentinos imbres è cœlo decidant: incompertum vnde, an ex remotioribus insulis, & huc vento de-

Pelles hermelinæ in hyeme albissimæ.

Fœtor pessim' in congressu.

Pelles amplian tur.

Lẽmar, vel Lemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

latæ, an ex nubibus feculentis temerè natę deferantur. Id tamen compertum est, statim atq; decidérint, reperiuntur in visceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more locustarum, in maximo examine cadentes, oia virentia destruùt, & quæ morsu tantùm attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hoc agmen, donec non gustauerit herbam renatam: conueniunt quoq; gregatim quasi hirundines euolaturæ, sed statotempore aut moriuntur aceruatim cum lue terræ: (ex quarum corruptione aër fit pestilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut his bestiis, dictis vulgariter Lekat, vel Hermelini, consumuntur: vnde iidem hermelini pinguescunt, & reddunt pellium mensuram longiorem. Et hæ quoque pelles decadum numero, præsertim X L. pelles in quolibet fasciculo, vt zebellinæ, mardurinæ, vulpinæ, castorinæ, ac sciurinæ, vel leporinæ, venundantur, atque nauigiis in regiones longinquas exportantur. Sophisticantur & illæ modo in lib. V I. cap. vltimo ostenso: quod attendant atris chirothecis eas tangendo, qui emere volunt. Et hæc fideliter scribo, ne dolosis artibus ob miserrimum lucellum intendant mercatores, qui putant impunè fallere Deum, vt hominem dolos & fraudes ignorantem.

Bestiolę stato tẽpore moriunt

Lekat Gothicè vel hermelini.

Pelles decadum numero venduntur.

Cautela.

De venatione huius animalis.

CAP. XXI.

QVALITER autem hermelini (vt vocabulo Italico, immò & Gothico vtar) à venatoribus capiantur, & ad quem vsum deputentur, paucis ostenditur, & in primis supradicta positione transuersorum lignorum subtilissima chorda adhibitorum: quę ingredientibus harmelinis tribus, quatuor, vel octo simul promota, repentè eos in sua pressura claudit: taliaq; ligna, ob nimiam multitudinem harũ bestiolarum, passim sunt extensa. Item sunt & soueæ, seu fossæ oblongæ, quibus supersternuntur subtilissima ligna, atq; super ea nix, vt quasi appareat continuus, atq; solidus campus: in quam fossam magno numero cadentes bestiæ, à patrono loci, vel eius substituto captæ, occiduntur. Item sunt & canes adeò celeres, & sagaces, vt eas comprehensas morsibus occidant, & cõportent, vel ante pedes patroni cumulando colligant. Item sagittarii inter adolescentes, plurimi adeò triti sunt, vt nec in sagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem huius animalis, propter esum vilium escarum, nihil valet: sed pellis sola: quæ propter candidissimum colorem in summis Principum vtriusq; sexus veneratur aulis. Licet ipsa bestiola sit luxuriosissima, vt prædictum est: in vno tamen admiranda, quòd ad finem Maii certis diebus operam præstet propagationi: & ita naturæ legibus est contenta. Illustres personæ vtriusq; sexus his pellibus continuo candore interpositis raris caudis nigris, vtuntur, maximè in amplissimis vestium fimbriis, antiqua honestate seruatis. Sed heu dolor eò iam pcesit ille modus, vt illo despecto vestes in mille partes discissæ, foris indicent, paruum intus adesse pudorem, aut integritatem, vel pudicitiæ securitatem in ea æde, quando totus paries foris, vel ruptus est, vel tot habet pro furibus intromittendis apertas fenestras, prout superius lib. X I I I. cap. I I. de pudico virginũ ornatu erat dictum. Nec aliud hic videtur expectandũ, nisi quòd Deus perdet omnes iniquè agentes superuacuè. Honestis tamen, ac legitimis personis, & coniugibus concessus est habitus, seu ornatus iste pellium hermelinarum, & cuiuscunq; generis nouis nuptis.

Hermelini capiuntur.

Modus alius capiendi hermelinos.

Canes venantur hermelinos.

Sagittarii.

Pelles pretioſę.

Vestit' illustriũ personarum.

Mores petulantissimi.

De natura

De natura Taxorum.

CAP. XXII.

VISI sunt superioribus capitulis fibri, siue castores, quomodo domos structuri in aquis, vnum videlicet alterius societatis profugum, vel alienigenam, in lignis comportãdis, ad terram supinum statuunt, ventriq; eius onus pedibus constringendum imponunt, ac demum eundem pertrahunt in locum destinatum. Ita præsenti cap. similis naturæ sagacitas apparet, in animalibus, quæ Taxi dicuntur. Hi enim, quia in specubus, ac subterraneis antris naturaliter habitant, mansionem mirabili modo confingunt, ita videlicet, vt vnum taxum constituant terræ pedibus suis effossæ vectorem: qui supinatus extensis cruribus, & erectis, supra ventrem suum terra effosa accumulatur, oneraturq; per pedes ab aliis exportatur: totiesq; hoc faciunt, quousq; mansionis latitudo habitatoribus sufficere possit. Sed habitationem huiusmodi tanto labore partam, non sine difficultate postea tuentur. Primam nãq; hostilitatem patiuntur ab insidiis vulpeculæ: quæ cùm domũ nunquàm fabricat, dolis confisa malignis & solitis, taxorum foueam ingreditur, ac fœtore stercoris tantùm inquinat, vt horrore suam domum relinquere cogantur, & securitatem. Attamen ne insidiosæ vulpis impunita perduret astutia, sæpissimè venatorum industria canum proditione comprehenditur, & excoriatur. Profectò æqua lex esset, vt alienæ possessionis inuasores partes, vulpium fierent, qui vulpium insidias, & mores malis artibus imitari conantur.

Castorũ natura.

Taxorũ natura.

Vulpeculæ insidiosæ.

Vulpeculę captæ excoriant.

Partes vulpium fient.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de eisdem.

CAP. XXIII.

Taxus.

EST igitur taxus animal agreste, magnitudine vulpis, licet staturæ humilioris: quia tibias habet curuas, pilosq; plures albos, quàm nigros, præsertim in dorso, & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album. Pili eius duri sunt, & spissa pellis, ac fortis: dentes acuti, ideoq; mordax. Vnde à canibus, vel aliis bestiis molestatus, seipsum resupinat, & dentibus pedibusq; repugnat, præcipuè contra vulpes: à quibus haud aliis armis, quàm fœtido stercore è propriis ædibus abiguntur. Duplex eorum genus est, domesticum videlicet, valde ludicrum: & syluestre, rigidioribus setis respersum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, vt canis: etiam porcinus, quia in duo findit vngulam, vti porcus, Videtur autor libri de nat. rerum dicere, taxum habere crura breuia, nec in vtroque latere æqualia, sed in sinistro breuiora: vnde fit, vt in vestigia rotæ, quæ attritione currus faciunt, positis pedibus dextri lateris, valenter currat, sicq; suos persecutores effugiat. Verùm hoc Alberto Magno nõ placet, cùm multos viderit sine eo defectu: egoq; in Septentrionalibus terris nunquàm eam pedum inæqualitatem vidi, nec ab aliis visam audiui. Ibi etiam vulpibus sunt maiores, pellem habentes villosam, & setis rigidam, atque tenacem: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatores, vt sagittas à pluuia, & niuibus illæsas conseruent. Fiunt & vestes integræ habitus virilis, prout & ex lupis, ex hac pelle, contra frigora, & omnem casum niuium sufferendum. Morsus eius fortissimus est, & exitialis, ac venenatus, propter nimium vermium reptilium, scarabeorum, & murium comestionem.

Mordax.

Supin' pugnat.

Genus taxorũ duplex.

Astutia euadẽdi

Pharetræ è taxorum pellibus.

Vestitus.

Morsus exitialis.

De Vrsis

De Vrsis piscantibus.

CAP. XXIIII.

VRSI albi maximi, & fortissimi, qui vnguibus glaciem rumpunt, & foramina multa faciunt, in Islandia sæpius prænominata, reperiuntur: per quæ glacialia foramina se in mare immergunt, & sub glacie pisces capientes, eos extrahunt, & ad littus deferentes, inde viuunt: idq; toties, quoties opus fuerit, reiterant, pro sua suorumq; catulorum sustentatione: quos etiam, vt similiter piscari debeant, naturali instinctu informant. Pelles horum vrsorum albæ, per venatores offerri solent summis altaribus Cathedralium, vel Parochialium Ecclesiarum, ne sacerdos celebrans in pedibus tempore horrendi frigoris gelu patiatur. In Ecclesia Nidrosiensi, idest Metropoli regni Norwegiæ, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorũ fideliter in omni præda raptæ, atque oblatæ: etiam pelles luporum, pro cereis emendis, atque ad reuerentiam Sanctorum combutendis. Quòd autem multitudo albarum vrsorum sit, & per quos successiuis temporibus appprehensi, annales historię Hispanorum in longa narratione ac probatione attestantur: ad quos curiosum lectorem, vbi occurrerit, & placuerit, breuitatis causa remittendum duxi.

Vrsi albi piscantur.

Pelles vrsorũ locis sacris offeruntur.

Nidrosia metropolis regni Norwegiæ.

Pelles luporum Annales Hispa. de talibus plura dicunt.

De Vrſis artificioſè interficiendis.

CAP. XXV.

Modus venandi vrſos.

DE nigris, ac ferocibus vrſis, in Aquilonaribus regnis capiendis, is ſeruari ſolet modus, vt, cùm in autumno maturis certis arborum rubeis fructibus, inſtar vuarum conglomeratis, arbores aſcendendo, vel humi ſtando, arbore ad terram tracta, veſcitur, ſagax venator balliſtis adaptatas lartas ſagittas, quæ pilos bene penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore, & vulnere, tantùm ſubitò concutitur, vt impetu quodam eſos fructus quaſi grandines, & lapillos per ſeceſſum emittat: & mox in occurrentem ſtatuam, inſtar hominis, vel ſpectri, ex induſtria collocatam irruit: atque in ea dilaniandâ laborat, donec aliam lethalem recipiat ſagittam ab ipſo venatore, poſt ſaxum, vel arborem ſeſe abſcondentem. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viſo ſanguine, quodcunque occurrens ferit, & maximè ipſa vrſa, quando catulos alit.

Vrſus nimium terretur.

Vrſa ſæuit raptis catulis.

De inſi-

De inſidioſa venatione Vrſorum.

CAP. XXVI.

ATTENDVNT quàm diligentiſsimè vrſi ceruorũ tranſitum, & maximè enixis catulis ipſa fœmina: quæ non tam fame vrgente, quàm raptu catulorum, in omne obiectum animal ſæuire conſueuit. Illa etenim huiuſmodi violentiis prouocata, vrſi fortitudinem, dolos, & inſidias, vt raptum vindicet, longè ſuperat & excellit. Latitat enim inter denſos arborum ramos, & virgulta: cui ſi ceruus cornuum gloria, aut narium virtute, vel curſus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eum irruit iugulandum: & ſi primam ſui defenſionem, triumphumq; in cornibus ponat, illorum tamen nodoſitate & pondere ſeſſus, vrſinaq; rabie agitatus, ad humum deprimitur, vt viribus & vita deſtitutus, illicò corruat deuorandus. Accedit deinde cornutum taurum, ſimili aſtutia vtens, ſe ſuper dorſum eius proiiciens: cumq; vrſam abigendo, cornibus ſe liberare nititur, ipſa cornua, ſcapulaſq; tenet vngulis, donec pondere fatigatus corruat moriturus. Deinde dorſo, velut ſarcina, impoſito tauro, bipes ſyluarum latebras ingreditur, vt eo veſcatur. Verùm cùm hyeme committitur hæc præda, canibus prodita, vel niualibus veſtigiis vrſa, non facilè euadet illicò venatores vndiq; concurrentes. A trigeſimo die conceptionis, quinos vt plurimum catulos, paulò muribus maiores, informes, & candidos carne, ſine oculis, ſine pilo, vnguibus tamen apparentibus, parere ſolet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quàm parientem videre vrſam. Ideò mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habent, ramorum fruticumq; congerie ædificant manſiones impenetrabiles imbribus, molliq; fronde, & muſco, conſtratas. Septenis diebus graui ſomno premuntur, vt vulneribus vix excitari queant: tuncq; mirè pinguescunt, ſuctu præſertim dextri pedis. Fœtus rigentes appri-mendo pectori fouent, idq; veluti volucres oua ſua.

Vrſa fortior vrſo.

Ceruus rapitur.

Taurus rapitur.

Catuli vrſini informes.

Specus vrſorũ.

Somn' grauiſſimus vrſorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Erinacii, & Vrſi conflictu. CAP. XXVII.

Erinacius, qui & echinus terrestris dicitur.

ICET erinacius pinnas habet cacumine aculeatas, quibus ſibi poma colligit ad victum, atque recondit in cauis arboribus, & vrſum in nido moleſtat: attamen mole opprimitur vrſi, ingenio adhibita, ea videlicet forma in imagine ſuperius, vel ſimili expreſſa, quando ſcilicet conuoluitur erinacius in formam pilæ, ne quid in eo præter aculeos comprehendi poſſit: quo tamen remedio, aut vrinæ aſperſione, contra vrſum vleiſcentem hoſpitium violatū, prævalere nequit: neq; vrſus eam prædam, licet miſeram, & inopem, quaſi ſpinoſam eſcam, vorare poteſt. Quocirca rediens in cauernam ſuam quieſcit, atque ſuctu vngulæ viuit, & impingueſcit: caſuq; quo caperetur, & caro eius aſſaretur, præter morem omnium carnium nigreſceret, licet nullum alimentum minimi humoris, in aluo eius inueniretur, neque circa cor, niſi exiguæ guttæ, nihilq; ſanguinis in reliquo corpore. Procedunt vernali tempore maires præpingues: cuius rei cauſa nō prompta eſt, quippe qui nec ſomno quidem ſagitentur præter XIIII. dies. Manifeſtum relinquit Ariſtoteles, vrſum agreſtē hyeme latere: ſed vtrum hoc faciat propter frigiditatem, an propter aliud, quæſtio eſt: quæ tamen videtur ſequētibus cauſis poſſe ſolui, videlicet quòd veſtigiis niuibus impreſſis, non rapiatur in prædam: quodq; naturæ inſtinctu hoc fit, ne luporum agmine, qui hyberno tempore plus ſæuiunt, lacerari poſsit: neue acuta glacie lædat pedū molliores plantas. Ideoq; propter frigiditatem latère vix creditur: quia adeò villoſus eſt, vt ne niuibus, pruina, vel glacie penetrari poſſit: immò omnes in aſpertima hyeme vtūtur vrſina cute, pro calore conſeruando, dum iter agunt per dies & noctes in vehiculis ſuis. Eſt etiam pugna vrſoꝝ cōtra apros, ſed rara victoria: quia plus præſidii habent in dētibus, quàm cerui, vel tauri in cornibus, aut celeritate. Equas grauidas dentibus, ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab vrſis. Pulli agilitate curſus ſe defendūt: attamē pauorem ſemper retinent, vt inutiles ſint ad bellum: in quo ſub ſtratagemate ſolet aliquis armatus occurrere in pelle vrſina, propter equos ab vrſis aliàs vexatos. Attamen id notandum erit, quòd ſæpe minores beſtiæ anguſtiatæ, maiores interimunt & fortiores, vt ſuperius de muſtela & alce, atq; hic de erinacio ſpinoſo & vrſo villoſo exemplificatur, vt loco cedat: immò fortiſſimis pugnatoribus euenit, vt pericula ab exiguo hoſte, non prævisa, aut contempta, pati cogantur.

Violator hoſpitioꝝ punitur.

Vrſus ſuctu vngulæ impingueſcit.

Vrſus villoſus. Pellis vrſina vtilis.

Pullus equinus ab vrſo fugatus nil valet in bello.

De Vrſis

De Vrſis prædantibus mella. CAP. XXVIII.

ICTVM eſt ſuperiori cap. XXVI. quomodo vrſa inſidians, plena fraudis fera, informes vtero partus edere ſoleat, ſed natos lingua fingere, atque in ſpeciem ſui ſimilitudinemq; lambendo formare, vt beatus Ambroſius in Hexame. ait. Hic verò oſtenditur, adultos educi catulos in antra ſauorum, vt in ſyluis, & campis inueniant paſtum, vbi vitæ ſumpſere principium, cùm guſtauerint mandragoræ mala. Sed eunt obuiam, ne malum in perniciem inualeſcat: & formicas deuorant, ad recuperandam ſanitatem. Sed nec mirum eſt, quòd mella deuorent, cùm Ariſtoteles lib. VIII. Nat. cap. V. vrſum vocet animal omniuorum, quippe qui & fructus arboris, quas conſcendit corpore lubrico, edat, & leguminibus, ac apibus, perfringens aluearia, cancriſq;, ac formicis veſcatur, & carne. Propter quam eſcam frequentius inſtituta publica venatione per totam ſyluam, ſub certa diſtantia loci, vbi damnum dederat, interfici ſolet, vt inferius cap. de venatione oſtendetur. Puncturas apum, propter mellis ſuauitatem, parum reputat, vt conuulneratum ab apibus os leuet, & ſanguinis grauedinem. In dominiis autem Regis Poloniæ, Podolia videlicet, & Valachia, reperiuntur terræ cauernoſæ infinitis apibus, & fauis plenæ: & hinc eſt, quòd ſot centena millia librarum optimæ ceræ nauigiis ab Orientalibus inſtitoribus lucri cauſa portantur ad Occiduas terras.

Vrſa plena fraudis.

Ambroſius.

Vrſi formicas deuorant.

Vrſus aīal omniuorum.

Podolia.

Valachia.

Opulentia ceræ

Universidad de Deusto
Biblioteca

De occisione Vrsorum per ferream clauam.

CAP. XXIX.

Podolia. Russia.

QVALITER apibus vrsi insidiantur in terris, iam visum est: ita quanta auiditas rapiendi mellis in altis arboribus e- tiam illis inest, præter præmissæ imaginis signum, paucis ostendetur. Cùm in Aquilonaribus terris, maximè Podolia, Russia, atque vicinis locis, ob infinitam apum multitudinem, domestica alucaria, arte fabricata, pro infinitis apum examinibus domi condendis non sufficiant: facilè terrarum incolæ sinunt, vt ad cauas arbores arte, ad eum vsum aptatas, vel à natura sic relictas, euolent, sirpem multiplicaturæ. Vr-

Arbores caue, p apibus.

sis igitur ad rapinam mellis assuetis, eo modo parantur mortiferæ insidiæ, vt cùm debilissimum caput habeant, vti leo fortissimum, quòd aliquando alapa accepta exanimentur: claua lignea, ferreis cuspidibus circundata, super foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel aliàs suspendatur: quæ impatientis vrsi, mella rapturi, capite reiecta, reuertens interimit rebellantem, vt vita priuatus carnem, & pellem domino exhibeat, pro exiguo melle. Carnes sale conditæ, quasi suillæ asseruari solent, sicuti & ceruinæ, alcinæ, vel rangiferinæ, pro castrensibus cibis: aruinaq; pro mendis vulneribus, quacunque occasione susceptis.

Caput debilissimum vrsi.

Vrsi claua occiduntur.

Carnes bonæ.

Aruinæ.

De raptu

De raptu puellæ, & generatione Vlfonis, astutissimi ac fortissimi viri.

CAP. XXX.

NISI Saxo Danorum scriptor, atq; reliqui post eum, tot circūstantiis recensserent puellæ raptum, parū referret huius historiæ meminisse. Attamen quia simile nonnihil apud alios autores ostenditur, indignum non erit, opus naturæ potius admirari, quàm temerè tantillulum in abditis eius rebus conuitiari, cùm & verecūdia matrimonii licitis subdatur legibus, non contenendis. Quantum igitur ad raptū puellæ attinet, sic vt sequitur, ex noua historia charissimi fratris & antecessoris mei, Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis lib. XVIII. ex relatione Saxonis accepta, diffusius manifestatur. Ait enim: Cuiusdam patrisfamilias in agro Suetico filiam, liberalis formæ, cùm ancillulis lusum egressam, eximiæ granditatis vrsus, deturbatis comitibus complexus rapuit: exceptamq; vnguibus præ se leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportauit: cuius egregios artus nouo genere cupiditatis aggressus, amplectendi magis, q̄ absumendi studium egit: petitamq; laniatui prædam, in vsum nefariæ libidinis vertit. Continuò enim ex raptore amator effectus, famem concubitu soluit, ardoremq; gulæ veneris satietate pensauit. Quoq; eam indulgentius aleret, crebris incursionibus vicinum acrius incessabat armentum: nec nisi lautioribus antè vesci solitam, sparsis sanguine dapibus assuefecit. Adeò enim captiuæ species efferatam raptoris sæuitiam fregit, vt quem sanguinis sui cupidum extimescebat, amoris auidum experiretur: pastumq; ab eo perciperet, cui fore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus, & retiariis circumuenta, ac venabulis occupata, confoditur. Vt ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarum deformitatem seminis aptitudine coloraret, generationis monstrum vsitato partu edidit, syluestremq; sanguinem humani corporis liniamentis excepit: natoq; filio paternum nomen à necessariis imponitur: qui tandem agnita suæ propaginis veritate, à patris interfectoribus funesta exegit supplicia: cuius filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute

Op*naturę potius admirādū q̄ coūitiandū.

Historia puellæ raptæ.

Amator ex raptore.

Vrsus capitur.

Filius natus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Origo magnorum regum.

deficiens, Vlfonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorum Regum ſtemmata, ceu quodam deriuata principio, longo ſucceſsionis ordine (teſte Saxone) profluxerunt. Quomodo autem ſimiles partus iudicabuntur, Auguſt. de Ciui. Dei pluſima dicit de ſimili propagine, vtri ſexui magis ſit attribuenda.

De raptu fiſtulantium Subulcorum.

CAP. XXXI.

Beſtiæ delectant muſicis ſonis.

ATIS tritum eſt vrſos, ſicuti & delphinos, ceruos, oues, atque vitulos, immò & agnos plurimum delectari muſicis melodiis, rurſuſq; certis horriſonis cornibus, ſeu tubis, adeò ab armentis arceri, vt ſono percepto, in longos ſyluarum receſſus abſcedant. Quod quia non ignorant pecorum paſtores, bicornibus fiſtulis ludentes, aliquando per vrſos rapti, continuè ſufflant, donec fame vrgente vrſus diſcedat alimoniam cõquiſiturus. Quocirca accepto caprino cornu, interdumq; vaccino, ſonum horridum excitant, vt territa fera, immunes ad armenta diſperſa recurrant. Quòd bicornem fiſtulam, vulgari gentis Seeckpipa dictam, ſecum ad paſcua ferant, ita naturæ vſus docuit, vt oues, & armenta auidius eſcam ſumant, atque compreſsius paſcantur in herbis: quod & Paulus Dia. lib. V. cap. XXXVII. meminit. Ita & Plinius de ouibus, atque agnis: de quibus infrà de auibus ſpecialiter dicendum erit.

Vrſi & lupi territi cornuum horrore fugãtur.

Seeckpipa.

De chorea

De chorea Vrſorum Lithuanicorum.

CAP. XXXII.

Albertus de docilitate brutorum.

VOMODO bruta animalia quadrupedia, volatilia, vel natatilia diſciplinantur, inter alios ſcribentes diffuſius tractat Albertus Magnus lib. XXI. de Animalibus: licet huic ſubiecto ſpectaculo vix congruat, vt inde ſuſcepta ſit hæc diſciplina. Ruſsi etenim, ac Lituani, gens fortis & bellicoſa, Sueonibus & Gothis in Orientalibus plagis viciniores, pro ſingulari voluptate ducunt, ferociſsimas beſtias ſemper ad manum habere domeſticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obtemperantes. Vnde vt id celeriùs fiat, in caueis, vel catenis eas recenter è ſyluis captas, præſertim vrſos, aliquantulum fame macerandas obſeruant, vnum, vel plures magiſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos deputantes, vt è cibis vſum, & luſum, ac tactum cum eis etiam ſoluti ingrediantur. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularum, quo plurimum gaudent, vt eos ſtudioſius, pelle etiam vrſina indutos, ad ludicros geſtus, & choreas aſſuefcant: ac tandem diſſona tubarum voce ad pedes erigẽdos, tanquam acriore ſigno inducant: & finaliter vt à choreæ inſpectoribus, matronis præſertim & virginibus, pileo anterioribus vngulis porrecto, bipedali ineeſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberalior viſa fuerit, directoris nutu murmurant, atque capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus, in exteris terris, vbi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſtutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quòd ſolùm eo exili quæſtu viuant ita proficiſcentes: quia ii vrſorũ ductores ſunt ad minus ſex, vel duodecim valentes viri: in quorum ſocietate quandoq; ſunt filii magnorum nobilium, & magnatum, vt remotas nationes, mores, locorum diſtantias, arma, concordiam, vel diſcordiam Principum iis ludicris artibus agnoſcant. Verùm cùm aliquando deprehenſi ſunt in Germania viatores ſpoliaſſe, atque vrſis obiecíſſe deuorandos, technis hijs oppoſitæ ſunt leges grauiſſimæ, ne à modo eò ingrediantur. Dicit præterea Volater. lib. XXV. Roxolanos, & Lithuanos, ingentes hodie vrſos venari: qui Principibus illorum ſunt in deliciis manſuefacti, maximè cuidam Suidergal, qui vrſam aluit è ſyiua venientem, manuq; ci-

Vſus obediunt.

Modus domeſticandi.

Nummus petit pro ſaltu.

Filii magnatũ vt vexentur emittuntur.

Roxolani.

Suidergal occaſus occaſiõe pul

Universidad de Deusto
Biblioteca

santis vrſæ. bum capientem, & mane oſtium cubiculi adeuntem, vnguliſq; pulſantem, donec intromitteretur: quæ res occaſionem poſtea hoſtibus ſuis tribuit, vt ſimulatione vrſæ eadem hora ſolita ingreſſi eum interemerint.

De agilitate Vrſorum.

CAP. XXXIII.

Vtilitas vrſorũ familiarium.

CCVRRIT & aliud ſpectaculum, quo vrſi capti de portantur in naui, atque in funibus aſcendendo, vel deſcendendo, ludicras exhibent exercitationes: aliquando etiam vtiles, pro rerum inopinato euentu. Nam accidiſſe meminere prouincialium hiſtoriæ, quendam à pirata æmulo ſuo liberatum fuiſſe, hac occaſione, quòd territus erat is pirata in acceſſu ſceleris perpetrandi, ex eo quòd à longe funibus vidit aſcendentes, & deſcendentes homines

Hoſtes terrẽtur illuſione.

(vt putabat) pro defenſione nauis, vt moris eſt, è ſublimiori malo nauis. Nec alia erant, quàm iuuenes vrſi, in funibus colludentes. Præterea amœnius eſt ſpectaculum, quòd eis ad aquas extra naues aſpicientibus, maxima multitudo marinorum

Vituli marini capiuntur.

vitulorum admirabunda occurrit, vt quaſi innumeri porci videantur hincinde circumnatare nauem: fitq;, vt haſtis longis, atque hamatis, affixa chorda capiantur à nautis. Similiter & cæteræ beſtiæ, quę captum vitulũ marinũ eiulantemq; more porcorum iuuare conantur: immò & ipſi vrſi ad natandum dimittuntur vt eos admirantes vituli capiantur, vel aliàs orta tempeſtate, cœloq; tonantes eminentes extrahantur, prout inferius lib. XX. de phocis, & vitulis marinis per amplius oſtendetur.

De Vrſis

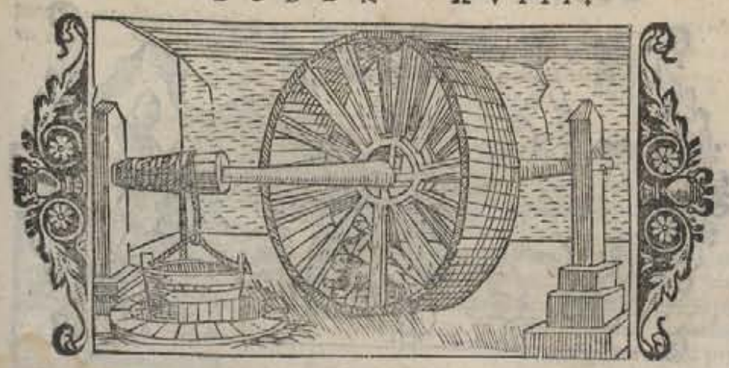

De Vrſis voluentibus rotas.

CAP. XXXIIII.

NE autem domeſticati vrſi eſcas, quaſi ſolis ſpectaculis reſeruati, inutiliter conſumant, rotis applicantur in curiis magnatum, vt vno vel duobus ſociis, aut pluribus annexis, pondera aquarum, vel alias res eleuent à puteis altis: idq; conuenientibus vinis magnæ quantitatis capacibus, ad hoc ſpecialiter ordinatis. Nec ſolùm in hoc iuuaminis genere, ſed & magnis plauſtris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis ineſt in brachiis, vnguis, & lumbis. Sed nec inuiſum eſt, vt in pedes erecti faccos, vel ligna ad locum deſignatum comportent, aut in portis magnatum pro cuſtodibus, ne noxiæ intrent beſtiæ, deputentur. Mirum tamen ludum, dum paruuli ſunt, cum pueris domeſticis impunè exercent. Adeſt etiam exemplum externum, quòd domiti leones trahebant currum M. Antonii, peracto Pharſalico bello Romæ triumphantis, vt ſuperius dictum eſt de iugalibus ceruis, vel rangiferis.

Vrſi eleuant põdera.

Mos autem Aquilonaribus eſt, non beſtiis, ſed armis monſtrare triumphos.

Vrſi ligna faccoſq; portãt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Vris, & eorum ferocitate.

CAP. XXXV.

Vrus.

ETSI ferocissimum hoc animal, videlicet vrum, Gothis, aut Suetis non habeat: tamen quia eius figura in Charta mea Gothica, siue Septentrionali descriptione, præcipuè in Lithuania, vnà cum aliis animalibus inserta est, volui eam huic loco imponere, vt vnicuique bestiæ assignari debeat originis suæ locus. Est igitur Vrus bos agrestis, adeó ferox, & fortis, vt armatum militem equo insidentem, cornibus eleuet, & prosternat. Neque enim homini, neque feræ, quam prospexerit, parcere nouit: idque crudelius plerunque euenit, quia maximæ velocitatis est, cornua antrorsum quasi directè mittens, velut bubali cornua retrorsum ad terga mittuntur. Hercinia Germaniæ maxima sylua, versus Indiam per mare Caspium protensa, hanc bestiam nutrit: cuius cornua in tantum protensa sunt, vt Isidorus & Solinus dicunt, quòd ob insignem capacitatem inter Regias mensas, potuum gerula fiant: immò auro argentoque circundari solent, atque inter amplissimas epulas tabulis Principum præsentari. Caro eius nihil differt à communi boum carne, nisi solennioribus præparamentis multarum specierum, vt viscositas eius totaliter elixetur. Vrorum autem genera multa sunt. Quidam habent cornua alta, & longa: quidam breuia, & spissa, ac fortissima: & hæc genera in saltibus Herciniæ syluę versus Lithuanos, & Russos procreantur. Horum similes plures aliàs vidi in viuariis Serenissimi Regis Poloniæ Sigismundi primi M. D. XXVIII. prope Regiam curiam Balestæ, viuente clarissimo viro domino Bonet. Et ii vri reseruabantur, dum videretur, ad vsum Regiæ coquinæ. Meminit etiam horum, Germanicarum rerum scriptor Franciscus Irenicus lib. VII. cap. XIII. his verbis: Sunt & vri taurorum maximi in Germania, penè omnem tauri speciem habentes, nisi quòd barbas longissimas nutriunt, ac cornibus breuiusculis apparent, alioqui pro tanta corporis mole. Cæsar, & Solinus ex eorum cornibus pocula fieri indicant. Virg lib. II. Geor.

Bubali retrorsũ cornua mittũt

Cornua vrorum auro argẽtoq; circũdantur.

Vrorum genera plura.

Sigismũdus rex Poloniæ.

Vri taurorum maximi.

Virgilius.

Syluestres vri assiduè capreæque sequaces
Illudunt. Et lib. III.
Quæsitas ad sacra boues Iunonis, & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Adhuc

Adhuc de eisdem Vris, & captura eorum.

CAP. XXXVI.

SVNT etiam deprehensi in partibus Prussiæ, & Russiæ, integros currus cornibus euertisse: quod tamen videtur minus esse, quàm robustissimum equum, & sessorem eius cum integris armis deiicere. Imperitum vulgus eos bubalos, teste Plinio & Solino, vocat, q; bubali penè ad cerninam faciem in Africa procreentur. Sed (vt dixi) vri antrorsum, & bubali (qui & buffali dicuntur) retrorsum cornua mittunt. Cæsar dicit eos capi in speluncis: sed prædictus Franciscus Irenicus modum adiicit eos capiendi: quem & didici verissimum esse: vt inter fortissimas trabes angustissimam faciant speluncam: quam ramusculis fœnoq; cooperiunt, vt per insidias irritata bestia, venatorum calliditate prouocetur: vbi vel fame, vel sagittis laceratur ad mortem. Nam si vires suas in patenti loco exercere valeret, nihil tam firmum foret, quod cornibus & calce non infringeret. Sed domesticari nec paruuli excepti possunt. Meminit etiam venationis harum bestiarum Volater. lib. VII. sub nomine bonasorum, quos venatores ob carnis dulcedinem venantur, periculo licet magno: quod vt euitent, hunc seruant modum: Locum, in quo versantur, sepiunt, vno tantum relicto aditu, qui in imam vallem deducat: vnde feræ per eum de industria perunctum ac lubricum, in vallem ruunt: sicq; capiuntur debilitati. Corium vrorum cum pilis balthei more scissum, corporiq; spasmum patientis circumligatum, illicò confert: vnde & mos genti est, vbi bestiæ hæ capiuntur, hospitibus gratis dono offerre cingula. Adhuc dicit Perottus, binas vrnas vnius capitis cornua tenere: & forsan de primo genere locutus est, quod alta, atq; longa cornua gerit.

Vrorum fortitudo.

Vri capiũtur in speluncis.

Vri domesticari nõ possunt etiam paruuli Bonasi capiunt

Corium vrorũ vtile.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Vulpibus, & earum dolis.

CAP. XXXVII.

Vulpiù colores varii.

VOD vulpes, ſicuti & lepores, infinita multitudine, atq; in colore mutabiles, in Septentrionalibus terris reperiantur, iam ſatis eſt dictum, vt & hoc mirabilis naturæ ſpectaculum conſyderetur. Sunt igitur in Septentrionalibus ſyluis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorſo, aliæq; cœleſtino colore reſperſæ: omnes tamen in eadem malitia, atq; aſtutia participantes. Nigræ pelles pretioſiores cæteris æſtimantur: quia Moſchouitarum Principes frequentius his vtũtur, vt ſuperius lib. XI. cap. X. de receptione oratorum alienigenarum declaratur. Deinde crucigeræ pelles, hoc eſt, quæ nigra cruce dorſotenus ſunt à natura ſignatæ, propter maiorem ornatum, & pellium magnitudinem: quam non niſi in maturiore ætate vulpes conſequitur. Hæq; pelles, vti nigræ, magno commercio, Moſchouitarum, & Ruſſorum, & Tartarorum appretiantur: quãuis nigræ annexam habẽt ſuſpicionem, quòd atro colore, ſumo videlicet picearum tedarum ſint adulteratæ, prout ſuperius lib. VI. cap. vltimo plura enarrata videntur, atq; hoc eodem lib. cap. XX. de pellibus mardurinis, zebellinis, ſeu zapherinis. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cœleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut vtilitati, mixtura diuerſarum pellium experimenta arcendi frigoris pro vſu dormientium conficiunt: quia magnum calorem citò inductum conſeruant, leueſq; ſunt, ſenioribus conuenientes. Rubeæ vulpes prædictis omnibus frequentiores, vbique reperiuntur, facileq; veſtigiis poſt ſe in niuibus relictis, venatorum ſagacitate, & canum celeritate capiuntur, prout & lepores, vrſi, cerui, lupi, lynces propriis veſtigiis ſe venatoribus produnt: æſtate verò odore canum.

Pelles nigræ.

Pelles crucigeræ

Veſtitus principum.

Pelles albæ.

Pelles rubeæ.

De diuerſa

De diuerſa natura carnium, pellium, & vtilitate beſtiarum.

CAP. XXXVIII.

Carnes imundę

SOLAE carnes vulpium, & luporum damnantur: quia eorum natura immunda eſt, & pluribus morbis ſubiecta, præſertim rabiei. Sed vulpes reſina, ſiue lachrymis pini eſis, morbos omnes expellit, vitamq; proſongat. Vnde & Ambroſius dicit: Vulpes eſt animal odio dignum propter rapinam, deſpectum propter infirmitatem, incautum ſuæ ſalutis, dum inſidiatur alienis. Sed reſina ſibi medetur: & tali remedio mortis imminentis ſpatia profert. Plinius lib. VIII. aſſerit quomodo in Thracia vulpes locis rigentibus (animal alioqui ſolerti auditu) gelatos amnes, lacuſq; non niſi ad paſtus ituræ, redituræq; tranſeunt. Itaque obſeruatum eſt, vulpem aure ad glaciem poſita coniectare gelu craſſitudinem. Verùm hæc naturalis coniectura in Aquilonaribus congelatis aquis, nunquam aut raro ſuccurreret illi, cùm glacies adeò ſpiſſa fortiſsimo ſuperueniente gelu, etiam repentino conſtringitur, atque caſu niuium condenſatur, vt prius fame conficeretur, quàm fractæ, vel frangendæ glaciei quærendo cognoſceret ſignum. Adhæc volubilitate pedum, & tortuoſo greſſu, atque curſu, fraudibus æquè ac eſcis intenta, agilitate canum facilimè circumuenitur, præſertim vulpes nigri, rubei, ac cœleſtini coloris: nam coloribus produntur, dum candidæ vulpes, aut lepores niuibus colore conformes, à canibus non videntur. Ita pauidis beſtiis mitigato remedio benigna natura ſuccurrit. Aeſtate autem alio modo capiuntur. Nam etſi ſubterraneas ſpecus, foueaſq; alieno labore paratas occupant, vt ſuperius cap. XXII. de taxis habetur: tamen rapina hac ſæpiſsimè periclitantur. Venatores enim, vbi eas delitеſcere nõrunt, canes induſtria aſſuetos, ſeu exercitatos, ad foueæ ſummitatem immittunt, vt latratu prodant inibi beſtias latitantes. Itaque ſine mora egeſta terra viuæ, vel mortuæ capiuntur. Vel etiam campeſtres foueas faciunt, quibus cadauera immittunt, funiculis & trabibus alligata, vt inſidioſo paſtu beſtias comprimant comedentes. Vel etiam validos arcus forti chorda extenſos, ſub cadauere in niuibus ponunt, tenuiq; filo confirmant, vt eo leuiter ſoluto, illicò capite, vel pede, vel alio membro quod occurrerit, rapiatur in prædam. Verùm cadauerilus illis longè lateq; tortuoſa veſtigia, velut aratro, niuibus imprimunt, vt deducantur ad inſidioſam eſcam. Et is frequentior modus eſt ſub fortiſsimo gelu.

Vulpes.

Coniectura vulpiù de glacie.

Vulpes volubilis in curſu.

Venatio vulpium.

De doloso ingenio Vulpium.

CAP. XXXIX.

Vulpes propriã domum nunq; faciunt.

CAPITVLO de taxis XXII. eiusdem lib. dictum est, quomodo vulpes propriam domunculam nunquàm faciens, fœtido suo stercore emisso taxorum foueas ingreditur, vt egestionis putore, fouea polluta vilescat. Ideoq; Aristoteles rectè vulpē animal in terrestribus dicit ingeniosum, & malarum operationum, inter volatilia solum coruum similem habens, auiculas deplumantem. Vulpes igitur pressa fame, frigore, & niuibus, accedendo ædes humanas, fingit latratum canis, vt confidentius domesticæ bestiæ eam accedant. Insuper fingit se mortuam, vt & beatus Hieronymus in Epistolis suis ostendit: ac resupina flatum attrahit, lingua porrecta. Tunc aues incautè descendentes, quasi cadauer comesturas aperto ore rapit, & vorat. Et ob id etiam Isidorus vulpem vocat animal insidiosum, & fraudulentum. Præterea quando esurit, nec inuenit quod manducet, rubea terra se inuoluit, vt appareat quasi cruenta: proiiciens se in terram, retinet flatum: quam videntes aues non spirantem, linguamq; ore erectam, mortuam putant. Sed mox vt descenderint, eas attractas deuorat. Præterea cùm videt non posse propter aculeos superare echinum, se resupinat, atq; ita mollem corporis partem lancinans enecat. Vesparum etiam quandoq; multitudinem, cauens simulatè se abscondit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoq; denso implicitas animaduertit, egreditur, atque ad saxum, siue arborem perfricando obterit, vt extinctas deinde pascatur. Eodem ferè commento cancris, & pisciculis insidiatur, ripam oberrans: caudaq; in aquam demersa, illi nouitati occurrunt, villisq; obuoluti illicò extrahuntur. Præterea cùm pulices habet, fasciculum mollis fœni ore accipit pilis inuolutum, seq; paulatim posterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus, vt pulices aquam fugientes, ad caput ascendant. Deinde caput immergit, vt in fœnum fugiant: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat.

Vulpes coruo assimilatur.

Vulpes fingit se mortuam.

Ingeniũ vndiq; fraudulentũ.

Vulpes piscaꝫ cancros.

Adhuc

Adhuc de dolis Vulpinis.

CAP. XL.

PRAETEREA cùm famem patitur, ludum simulat cum lepore: quem illicò rapit & deuorat, nisi fuga, vt frequentius fit, suam vitam conseruet. Canes etiam quandoque vulpes euadit latratu, se canem fingens: sed certius, dum ramo se suspendit, canes errare cogit, incerta vestigia insequentes. Solet etiam venatorem, & canes eludere, dum gregem caprarum intrans, vnam ex eis occupat, eius dorso insiliens, vt per cursum capræ fugientis, propter odiosum sessorem, citius euadat. Nam & aliæ capræ sequuntur: quas cùm venator turbari timet, canes reuocat, ne pereant plures. Capta quoque in pedica, quandoque morsu sibi pedem præscidit, vt vel sic euadat. Cùm verò fuga nulla patet, se mortuam simulat, vt à pedica extracta fugam arripiat. Præterea cùm canis eam insequitur, & assecutam apprehendere nititur, villosam caudam suam per insequentis ora trahit: sicq; canem eludit, donec syluarum latebras ingrediatur. Vidi & ego in scopulis Noruegiæ vulpem, inter rupes immissa cauda in aquas plures educere cancros, ac demum deuorare. Idq; non rarum est spectaculum, cùm nulli pisces, ita vt cancri, immissæ rei præsertim villosæ, adhærent: etiam aridis piscibus in aquas ad emolliendum emissis. Qui podagra vexantur, calida huius bestiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata sanantur. Adeps etiam eiusdem animalis, auribus & membris podagram patientis adhibita, prodest. Pinguedoeius torminosis, & omni dolori confert. Cerebrum eius infanti sæpius datum, nunquàm caducus erit. Et ita hæc, & similia pro simplicibus medicinis per experientiam obseruant Aquilonares.

Ludus insidiosus.

Canis reuocat, ne pereant capræ.

Spectaculũ cõmune.

Cãcri omnibus adhærent.

Medicinæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Venatoribus, & Venationibus.

CAP. XLI.

Venatores multi.

COMPERTVM omnibus relinquitur, multos esse venatores, atq; diuersa ingenia eorum in Aquilonaribus terris, qui tot ferocibus belliis sine suæ sanitatis iactura occurrere possunt. Cùm verò præmissum sit in aliquot capitulis, quàm sagaces sint venatores, iuxta animalium proprietates, in eorum captura facienda, vtilius videbitur exinde adducere, quales ibi sint venatores, aut reperiantur in aliis terris. Certum est eos nedum ibidem, sed vbique patienter in omnibus oportere tristissimos sufferre casus,

Venatores patientes sufferunt omnia.

vndecunq; subortos, maximè illis in locis, vbi non minus intractabilibus elementis, quàm sæuis animalibus erit congrediendum: & interim niues, & æstus ferre, famemq; prædæ auiditate equitando, currendo, prosiliendo, montesq; scandendo tolerare, atque cum feris dubio sub euentu pugnare, arteq; & viribus experiri, an ipsorum promptitudini, vel feræ victoria cedat: atque inde egregii milites, & experti-

Principes ex venatoribus fiùt

res quorũcunq; certaminum duces, immò & Principes ad publicum gubernium felicibus auspiciis educi solent, vt plures attestantur annales. Venatio etenim claris Principibus semper est grata, atque olim (otio non concesso, dum rigidè & non delicatè, vt nunc, Magnatum filii educabantur) gratissima fuit, quasi peculiaris quædam exercitatio. Nec quidem immeritò: speciem nanque non paruam fortitudinis præ se fert, & similitudinem quandam cum re bellica tenet: ducem præficit sibi ve-

Venatio ducem habet.

natio, cuius dicto omnes auscultant: hostem excursoribus prouocat: exploratores in speculis disponit: insidias abdit: apertum Martem simulat: diuortia, quæ ad fugam patent, obseruat: per saltus quidem, & arua pedites præmittit: loca plana, & aperta equitum alis præcingit: cornuum strepitu progressui, receptuiq; canit:

Simulachra præliorum.

dat signa prædæ, ac victoriæ: prædam aduenientem, aut euadentem significat: moueri castra indicat: adeò vt concludendum sit, venationem bello, ac pugnæ similimam esse. Vnde Virgilius poëta præmissis astipulatur, dicens:

Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant,

Flectere

Flectere laudis equos, & spicula tendere cornu.

Item Mantuanus de Germanis & Gothis:

Assueta per alpes
Frigora agens, certare vrsis, niue candida semper
Per iuga veloces cursu præuertere ceruos.

De externis exemplis Venatorum, ac Venationum.

CAP. XLII.

Gothi venationi assueti.

ETSI Gothi, teste Iordane, & Paulo Diacono, deditissimi asserantur venationibus, vt in iis cum Hunnis descenderent in discrimen, & inde in acerrimum bellum: tamen nulli, aut rari talium eorum exercitiorum nomina, tempora, vel gesta in scriptis exhibuere: immo satis parcè, & minutatim de præclarissimis eorum bellis scribunt, quę propter subiugandos oppressos, aut ampliãda dominia fecere vetustissimis

Causæ bellorũ.

æuis, quemadmodum Saxo in principio suarum historiarum conqueritur, & post eum antecessor meus D. Io. Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, causas negligentiæ satis arduas afferentes. Ergo pro solatio Aquilonarium populorum, aliunde venari congruit honestissima exempla, vt saltem agnoscant, maximos olim in orbe Principes nequaquam otio torpuisse, aut deditos fuisse turpissimæ vitæ. Alexander cognomento Magnus, vbi tantulum quieuit à præliis, assidua venatione oblectabat: vnde & leonem, velut æmulus

Alexander Magnus.

Herculis, fortissimũ interemit. Sed ad Penceſten vrsi morsu, & vnguibus laceratũ seripsit, q; si quis venatoꝝ eum in vrsi cõgressu destituerit, tãquã desertor debitas pœnas luat. Bellator maximus Rex Ponti Mithridates, XLVI. annis cum Romanis varia fortuna confligens, venationis studio venena euasit, & insidias. Annos enim circiter

Mithridates.

septem (vt superius lib. VIII. cap. XXXV. habetur) neq; vibis, neq; ruris tecto vsus est: sed inter syluas quasi errabundus vagabatur, atque in diuersis montibus pernoctabat, feraſq; insequebatur, ac milites indurauit. Cræsus Lydorum Rex (quem Solon super nimia felicitate gloriantem arguebat) filium perdidit in ve-

Cyrus.

natione. Darius Persarum Rex potentissimus, inter prima bellorum respiracula venationi intendebat. Epaminondas Thebarum princeps, venationibus du-

Darius. Epaminõdas.

rante vita semper operam dabat. Ferdinandus Aragonum Rex optimus, etsi venationi intentus esset, nunquàm tamen solus trucem bestiam est aggressus: quod & alii

Ferdinandus.

obseruabant. Gelonus Herculis filius, vestigia patris secutus, venator & bellator eximius fuit. Hadrianus Imperator Masorem Germanum quotidie secum in venatione habuit, quia peritissimus erat. Iason Regis Thessaliæ filius, pro vellere aureo venatus est. Caroli Magni venatorius gladius, auro circundatus, adhuc

Gelonis. Hadrianus. Iason. Carolus Magn.

visitur in Aquisgrano. Sed nec deessent in exemplis allegandi, qui venatorio exercitio frequentius vel verè, vel fictè instituto, patriam tyrannis interemptis liberati restituerunt: vt Pelopidas quidam Thebanus, qui ex venatore Dux factus est in

Pelopidas.

maximo principatu. Item Viriatus Lusitanus primus Hispaniarum magnus Dux, decem annis vario euentu contra Romanos acriter pugnans, cùm pastor esset, militarem disciplinam ex sola venatione didicit, cui quidem operam dedit: & à venatoribus Dux factus, cùm nulla generis, aut maiorum commendatione clarus esset,

Viriatus.

vniuersum Hispaniç exercitũ magna cũ laude diutius duxit. Et ita de pluribus aliis, quos Francis. Senensis Episcopus Caietanus de Regis institutione recenset.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De periculis Venationum in spectaculis.

CAP. XLIII.

Venatio periculis plena.

NE autem longius per vastas solitudines, & peregrinas allegationes euagetur hæc venatio, Mantuani verbum adhibendum est dicentis: Quis scelerum comprehendere formas? quis omnia pœnarum percurrere nomina possit? Quasi diceret, omnia periculorum plena in venatione, veluti expectatio vulnerum in atrocissimo bello. Et ob hoc non incōgruè inserta est huic loco epistola Theoderici Regis Gothorū, quam Maximo viro illustri (vt lib. V. apud Cassiodorū habetur) scripsit in hunc modū: Si Consulatem munificentiam prouocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur: si organo canentibus redditur vicissitudo præmiorum: si venit ad pretium delectabilis cantilena? quo munere venator explendus est? qui vt spectantibus placeat, suis mortibus elaborat. Voluptatem præstat sanguine suo, & infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat euadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat inuenire. Sola est ergo in fallendo præsumptio, vnicum in deceptione solatium. Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit inuenire. Adhuc superstite homine perit corpus, & antequàm cadauer efficiatur, truculenter absumitur. Captus esca fit hosti suo, & illum (proh dolor) satiat, quem se perimere posse suspirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, sed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ sanguinis effusione gaudebat. O miseræ deceptionis errorem, illam desiderasse colere, quæ hominum morte placabatur. Primùm sibi per lucos, & syluas agrestium populorum vota, & venationibus dedita, hanc triplicem deam falsa imaginatione finxerunt: ipsam scilicet in cœlo Lunam, ipsam in syluis Dianam, ipsam apud inferos Proserpinam esse, firmantes. Sed solum Herebi potentem, non improbè forsitan æstimarunt: quando tali falsitate decepti, in profundas viui tenebras cum suis erroribus intrauerunt. Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (vt ita dixerim) feritatem, Athenienses primùm ad ciuitatis suæ perduxere culturam, iustitia permittente diuina, vt ad illusionem spectaculi peruenirent, quod falsæ religionis ambitus inuenisset.

Actus detestabilis.

Captus esca fit hosti suo.

Sacrificium detestabile.

Triplex dea.

Luna.

Diana.

Proserpina.

Athenienses.

Hoc Titi potentia principalis diuitiarum profuso flumine cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuisset extolli.

De eodem

De eodem continuatio.

CAP. XLIIII.

Amphitheatrū.

ET cùm Theatrum, quod est hemisphærium, Græcè dicatur, Amphitheatrum, quasi in vnum iuncta duo visoria, rectè constat esse nominatum: qui speciem eius arena concludens, vt concurrentibus aptum daretur spatium, & spectātes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas vniuersa collegerat. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confisus, currit ad ora beluarum: & illud, quod cupit euadere, magno impetu videtur appetere. Pari in se cursu festinat & prædator, & præda: nec aliter tutus esse potest, nisi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre saltu corporis eleuato, quasi vestes leuissimæ supinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus supra beluam libratus, dum moras descendendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. Sic accidit, vt ille magis possit videri mitior, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi distributione compositis, rotabili facilitate præsumens, non discedendo fugit, non se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, vt ora vitet vrsorum: ille in tenuem regulam venire suspensus inuitat exitiabilem feram: & nisi periclitatus fuerit, nil vnde viuere possit, acquirit. Alter se gestabili muro cannarum, contra sæuissimum animal, ericii exemplo, receptatus includit: qui subitò in tergus suum refugiens, intra se collectus absconditur: & cùm nusquam discesserit, eius corpusculum non videtur. Nam sicut ille veniente contrario reuolutus in sphæram, naturalibus defensatur aculeis, sic iste consutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum. Alii tribus (vt ita dixerim) dispositis ostiolis paratam in se rabiem prouocare præsumunt, in patenti area cancellosis se postibus occulentes, modò facies, modò terga mōstrantes: vt mirum sit euadere, quos ita respicis per leonum vngues dentesq; volitare. Alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, vt periculis auferatur. Sic hæc machina ad insidi mundi formata qualitatem, istos sæpe resouet, illos timore discruciat, omnibus tamen vicissim, vt decipere possit, arridet.

Rotūditas prolixa.

Prædator, & p̄da citissimè cō currunt.

Illusus videtur mitior.

Ericius se recludit i sphæram.

Fragilitas cannarum.

Attamen his antiqua liberalitate constituta sunt præmia, vt miseris satiatis iustitia videatur habere vigorem. & illi pro intentato periculo, solatio non careant desiderato. Heu mundi error dolendus, si esset vllus æquitatis intuitus, tantæ diuitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

Spectaculū miserrimum.

Machina insidi mundi.

Liberalitas antiqua.

Error dolendus

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ferocia Hominum in Lupos conuersorum.

CAP. XLV.

Luporũ genus ex hominibus conuersum.

QVONIAM præsenti lib. cap. XV. de diuerso lupo-
rum genere dictum est, pretium operæ me facturum esse ar-
bitratus sum, si in fine huius lib. de animal. sylues. luporum
genus ex hominibus conuersum, quod Plinius lib. VIII.
cap. XXII. fabulosum, ac falsum confidenter existiman-
dum esse affirmat, tales in terris ad Septentrionem maximè
vergentibus, etiamnum magna in copia reperiri, adiicerem.
In Prussia, Liuonia, atque Lithuania, quamuis luporum
rapacitatem per totum penè annum incolæ haud exiguo
cum damno experiuntur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in syluis,
dummodò exiguo interuallo à grege aberrant, dilaniantur, ac consumuntur: tamen
hoc dispendium non adeò magnum ab illis reputatur, quàm quod ab hominibus in
lupos conuersis sustinere coguntur. In festo enim Natiuitatis CHRISTI sub
noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta luporum ex ho-
minibus diuersis in locis habitantibus conuersorum copia congregatur, quæ postea
eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ fe-
ram naturam non habent, sæuit, vt maius detrimentum ab his, ifiius regionis inha-
bitatores, quàm vnquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compe-
tum habetur, ædificia hominum in syluis existentium, mira cum atrocitate oppug-
nant, ipsasq; fores effringere conantur, quòd tam homines, quàm reliqua animantia
ibidem manentia consumant. Cellaria ceruisiarum ingrediuntur, ac illic aliquot cer-
uisiæ, aut medonis tonnas epotant, ipsaq; vasa vacua in medio cellarii vnum super
aliud eleuando collocant: in quo à natiuis ac genuinis lupis discrepant. Locum ve-
rò, vbi forsan illa nocte quieuerunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur:
quia si alicui in eo quid aduersi contigerit, veluti vehiculum obuertatur, atq; ipse
ruinibus iniiciatur, planè sibi persuasum habent, eum isto anno morte moriturum,
quèadmodum id à multis temporibus per experientiam explorarunt. Intra Lithua-
niam, Samogethiam, ac Curoniam est paries quidam, ex quodam castello diruto re-
liquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum cõueniunt, ac vniuscuiusq;
agilitatem in saltando explorant: qui hunc parietem transilire nequiuerint, vti pin-
guioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denicp constanter asse-
ritur, inter hanc multitudinem etiam istius terræ magnates, atque ex prima nobilitate
viros versari: qui quomodo ad eam vesaniam, ac metamorphosin longè terribilem,
quam deinde statis temporibus negligere haud possunt, plerunque perueniant, se-
quenti cap. docebitur.

Rapacitas lupo-
rũ vbi exercet

Dãnũ ab homi
nibus grauius
quàm à feris.

Luporũ ex ho-
minibus cõuer
sorum copia.

Lupi ædificia
hominum op
pugnant.

Lupi ceruisiam
bibunt.

Locus fatidicus

Lupi ex homi-
nibus cõuersi
parietẽ transi-
liunt.

Lupi flagellis
cæduntur.

Magnates inter
lupos versanẽ

De Meta-

De Metamorphosi hominum in Lupos.

CAP. XLVI.

PLINIVS inter eos, qui vnquam naturalis historiæ argumentum attigerunt, atque etiam tractandum susceperunt, facilè princeps, suprà citato loco refert, Euantem autorem Græcorum haud spretũ tradere, q; Arcades scribant, ex gente Antæi cuiusdam sorte electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestituq; in quercu suspenso tranare, atq; in deserta abire, transfiguratiq; in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reuerti ad idem stagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Hæc metamorphosis etsi Plinio vero similis haud videtur, ac impudens mendaciũ esse opinatur: tamen ad Euantis, Agriopæ, aliorumq; autorum sententiam saluandam, in allegatis oris talia in hunc vsq; diem accidere, aliquot exemplis declarabitur. Quandocunq; enim aliquis rerum nouarum præter diuinam institutionem cupidus, siue Germanus, siue indigena, in collegium istorum maledictorum hominum, qui in lupos, cùm eis integrum videbitur, conuertuntur, associari cupit, ita vt certis anni tẽporibus ad destinata loca, per oẽm vitam suam vna cum suis affectis conueniat, damnumq; ac mortẽ ipsam cæteris mortalibus, & pecoribus inferat: hanc mutandi rationem, ipsi naturæ maximè contrariam, à quodam huius veneficii perito, per poculum ceruisiæ propinando (dũmodò is, qui huic illicito consortio applicatur, illud acceptat) certis verbis adhibitis consequitur. Postea quando sibi consultum videbitur, hominis idæam, in cellarium aliquod, aut abditam syluam se conferendo, in lupi formam totaliter transmutare potest. Denique hanc iuxta placitum post aliquod tempus relinquere, atque illam vicissim assumere sibi integrum est.

Plin. nat. histo. princeps.

Euantes Græcus autor.

Homo in lupũ transfiguratur

Metamorpho-
sis hominis in
lupum.

Modus vt ho-
mo in lupum
conuertatur.

De exemplis, in quibus homines in Lupos conuersi sunt, & è contra.

CAP. XLVII.

AC vt ad exempla perueniamus. Cùm nobilis quidam longam per syluam iter faceret, aliquotq; seruilis conditionis rusticos, huius veneficii haud ignaros (quales plerunq; istis in oris reperiuntur) secum ducebat: dies ad vesperam tendebat: tum etiam in sylua pernoctandum erat, quia in proximo nullum hospitium fuit: denicp fame ac penuria premebantur. Tandem vnus eorum repentinum consilium proponit, cæteros debere esse quietos, nec vllum tumultum, si

Rustici in Liuo
nia seruilis cõ
ditionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid viderent, excitare: se à longinquo gregem ouium pasci conspicere, curaturum, vt absque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam, alioquin satis exiguam, haberent assandam. Statim deinde in opacam syluam, ne ab aliquo conspiciatur, se confert, ibiq; formam hominis in lupum transfiguravit: q; in nullo hæc metamorphosis distare visa est, ab illa Lycaonis (quamuis is propter scelera transmutatus) cuius in hunc modum Ouid. Metamorphos. I. meminit:

Homo in lupũ transformatur Lycaon i lupũ transmutatus. Ouidius.

Fruſtraq; loqui conatus: ab ipso
Colligit os rabiem, solitæq; cupidine cædis
Vtitur in pecudes: & nunc quoq; sanguine gaudet.
In villos abeunt vestes: in crura lacerti.
Fit lupus, & veteris seruat vestigia formæ.
Canities eadem est: eadem violentia vultus:
Iidem oculi lucent: eadem feritatis imago est.

Ouis à lupo ad currũ defertur

Posteà in ouium gregem haud aliter quàm magno impetu irruit, & vnam ex eis retrò in syluam fugiedo diripuit: quam aliquantò pòst in lupi forma ad curtum defert. Socii autem huius prædæ conscii, talem grato animo suscipiunt, & in curru clàm abscondunt: qui verò in lupum se transformauerat, ad syluam iterum reuertitur, humanamq; formam rursus assumit. Contigit quoq; in Liuonia haud multis ab annis, inter nobilis cuiusdam coniugem, atque seruum suum (quorum illic maiorem copiam, quàm in vlla alia Christianorum regione, habent) quòd altercarentur, homines in lupos mutari haud posse: demum ille prorumpit, extemplò eius rei exemplum velle ostendere, dummodò sibi facultas concederetur: ac cellarium solus ingreditur: vnde paulò post lupi forma indutus egrediens, à canibus per agrum ad syluam tendens effugatur: qui ei oculum (etsi satis acriter se defendebat) eruunt. Posteta autem die, ad dominam suam monoculus redit. Vnde Euantis opinio, quam Plinius citato loco refert, saluatur: quòd scilicet homo in lupum per annos IX. transfiguratus, cùm suam effigiem reciperet, ad pristinum habitum, atq; ætatem nouem annos addiderit. Certò etiam constat, si lupus ex homine transmutatus occisus, aut alicuius membri mutilationem passus fuerit, quòd statim quando hominis figuram reassumet, isto membro carebit. Sin verò à canibus, aut venatoribus interfectus, nunquàm talis homo amplius apparebit. Denique recenti adhuc memoria compertum relinquitur, quomodo Dux Prussiæ, tali veneficio parum fidei adhibens, quendam huius maleficii expertum, vinculis clausum coégit, vt in lupum se transformaret: quòd ita factum est. Hunc tamen, ne huiusmodi idololatria impunita maneret, igne posteà comburi mandauit.

Lupus humanã formã assumit

Seruorũ copia in Liuonia.

Homo cellariũ ingreditur, lupus exit.

Canes lupo oculum eruunt.

Homo in lupũ trãsmutatus occisus, posteà non apparet.

Hõ cogitur, vt in lupũ se trãsformet.

Talia enim flagitia tam diuinæ, quàm humanæ leges seueriſsimè puniunt.

Pœna in lupos se cõuertentiũ

LIBRI XVIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE AVIBVS.
LIBER XIX.

PRAEFATIO.

TSI plurima in Septentrionalibus terris, tam campestrium, quàm aquatilium auium genera sunt, cæteriſq; nationibus nota, vt superuacaneum sit de earum naturis aliquid adducere, maximè cùm à veteribus scriptoribus id argumentum copioſè fuerit tractatum: attamè in frigidiſsimis his terris & aquis, nõnihil peramplius offendi potest, quod optimum lectorẽ semoto fastidio recreare, aut lectum memini ſſe iuuare queat. Mirantur enim plurimi, nec fruſtra, quomodo rigentibus vndique campis, denſitate niuium, concretis vbiq; aquis ſolidiſsima glacie, longiſq; frigidis noctibus per multos menſes durantibus, nedum viuere, ſed & genus propagare probentur. Quocirca nemo præcipiti iudicio (hortante Platone in principio de legibus) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & æquius intelligat, atque perfectius diiudicet, quid artifex ipſa natura producere, productumq; ſuis legibus ſtatuere poſsit. Multa enim ſunt, quæ ſenſus humanos, etſi videantur, latere ſolent, atq; ſui admirationem potius, quàm notitiam ſcrutatoribus ingenerant. Nec niſi minutuli Philoſophi eiuſdem Platonis iudicio cenſendi ſunt, qui nihil niſi ſenſibus comprehenſum aſſerere, aut credere volunt. Quibus integer naturalium rerum terrarumq; ſcriptor Celtes, qui quinquè annis vniuerſam perluſtrauit Germaniam, ſatisfacere poſsit, vbi ait: De volucribus autem, vt apud grauiſsimos autores, nihil compertum habeo: multa enim deſiſſe, quæ hodie non ſunt, & multa renaſci in rerum natura, quæ olim non fuerũt, conſtat: quod noua cœleſtium corporum (ſi quid in mundo nouum amplius emergere poteſt) factum configuratione crediderim. Hæc Celtes. Cui etiam Plinius lib. X. cap. XV. ſuffragatur his verbis: Sunt præterea complura genera depicta, in Hetruſca diſciplina, ſeculis non viſa: quæ nunc deſeciſſe mirum eſt, cùm abundent etiam quæ gula humana populatur.

Nemo temerè damnet rem ignotam.

Infrà cap. vlt. lib. 22.

Artifex natura.

Philoſophi minutuli.

Celtes.

Nouum nil videtur.

Gula humana multa depopulatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De multiplici genere Auium, & earum distinctione.

CAP. I.

Distinctio auiũ

Differentia alia

Pfitaci rari & ĩportati in aquilone.

Corui albi & falcones.

Distinctio auiũ alia.

DISTINGVVNTVR itaq; in frigidis, sicuti & aliis nationibus aues, vt quædam carniuoræ sint, vt aquilæ: & quædam semine vtantur, vt anseres: quædam sortuito cibo, vt cornices: quædam vermibus, vt galli: quædam in aëre reflexo volatu nutriũtur, vt hirundines. Est etiam diuersitas in copula: qua carent, quæ rapinis intendunt, vt aquilæ, & accipitres. E contra verò grues, & columbæ societate gaudent. Aliæ aduentitiæ, vt ciconiæ, & hirundines: aliæ manibus subiectæ, quæ tactu mansuescunt, & mulcentur, vt accipitres, & monedulæ: aliæ cõmuni domicilio fruuntur cum hominibus, vt hirundines: aliæ deserta, vt turtures, frequentant, libertatis amore victum quærentes: aliæ obstrepunt, vt picæ: aliæ canunt, vt merula: aliæ noctu vlulant, vt bubones: aliæ die cantant, vt ferè omnes: aliæ æstate, vt cuculi: aliæ vtroq; vt passeres & aquilæ, tempore perennes: aliæ vocem humanam imitantes, vt psitaci, quibus veluti raris hospitibus importatis, gaudet regio Septentrionalis, nam & ibi loquentes secreta domestica reuelant: aliæ Regibus subiectæ, vt grues, & apes: quædam confricantur ad purgationem in cinere, vel arena, vt sturni: quædam semetipsas regunt, vt pici, & graculi: quædam rarius apparentes, vt corui albi, & falcones, picæ, & passeres. Magna quoq; differentia vocum, & morum: rapax aquila, lasciuus gallus, diligens pauo, libidinosa columba, dolosa perdix atque zelotypa, crudelis struthio, qui in Septentrione nunquàm videtur, sed eius natura suffertur: item garrula pica, monedula furax. Est & alia volucrum distinctio in pedibus, & rostris. Aut enim habent vngues aduncos, vt aquilę, & falcones: aut digitos palmipedes, vt anseres, & aquaticæ ferè omnes. Est & alia distinctio, vt quædam mutent colorem, vt turdi, & grues in senectute: quædam vocem, vt gallinæ: quædam colorem & vocem, vt merulæ, & luscinię: quædam senio canant, vt cygni, tunecp præcones sui fati: quædam in æstate dulciter, & in hyeme malè canunt: quædam diuersis vocibus quolibet die mutant vocem, vt kyces: quædam tacent in hyeme, vt turtures, & hirundines: quædam hyeme variant, & quædam æstate cantum.

Adhuc

Adhuc de earum distinctione.

CAP. II.

Aues rapaces.

VAEDAM etiam aues rapinis intentæ, vt superius dictum est, societatem horrent. Nam propter auiditatem prædandi, vel insidias explorandi, nec ipsæ conueniunt, nisi lege coniugii: refugit enim auaritia consortium plurimorum. Aues rapaces acuti visus sunt, quia indigent ex alto remotius, profundiusq; videre: quibus pennæ fluunt, & redeunt ad vigorem: nec nisi duos producunt pullos. Si plures, proiiciunt eos, vt aquilæ. Omnes aues prædatrices venantur prædam alterius generis, non de sua specie, contra naturam piscium. Solus nisus expers est pietatis huius. Aues prædatrices fugitiuæ loris reuocantur. Distinguuntur etiam aues in sumendis nutrimentis. Quædam enim carnes comedentes, incuruata rostra habent, vt eas teneant: quædam grana comedentes, subtilia habent rostra, atque lata, sicuti aquaticæ, vt è profundo victum rodant: quædam etiam rostra longiora habent, & hæ crura longiora: quædam colla recta. Vulturum rostrum in senectute arcuatur. Bubo à reliquis auibus deplumatur. Reliquæ aues perdunt plumas in pullificatione. Est & genus auium quoddam, præeminentes in medio capitis plumas instar galeæ habens. Vultur ea quæ venatur, vel cum quibus pugnat, stupefacit alis percutiendo. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant, prout superius dictum est, de pellibus luporum, & ouium: ita & cattorum, ac glirium. Est & alia differentia earum in alis, vngulisq; plurium, vel paucorum digitorum: quia plerecp quatuor digitos habent, tres anterius, & vnum posterius. Bubo tamen duos antè, & duos pòst.

Auaritiæ refugit consortium.

Nisus.

Aues p̃datrices

Bubo à reliquis deplumatur.

Pennę aquilarũ

Bubo.

Omnes autem aquaticæ pellem in digitis habentes, gregatim ambulant.

Picus marinus vncorum vnguium est, ideò semper in volatu. Nec aues terrestres vncos habent ad ambulandum, præsertim in petris, idoneos. Suntcp breuioris colli, & magnarum alarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Auium differentia, ex Caſsiodoro lib. VIII.

CAP. III.

Cõparatio pulchra bonæ ciuitatis.

OTHORVM Rex Athalaricus volens oſtendere pulchram eam fore ciuitatem, quæ populorum probatur habere conuentum, aſſerit, feris datum eſſe, agros ſyluaſq; quærere: hominibus autem focos patrios ſupra cuncta tueri. Aues ipſæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate miteſcunt. Canori turdi amant ſui generis denſitatem. Strepentes ſturni compares ſequuntur indefinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes: & quicquid ad ſimplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non reſutat. Contra, animoſi accipitres, aquilæ venatrices, & ſupra omnes alites acutius intuentes, volatus ſolitarios concupiſcunt: quia rapaces inſidiæ innoxia conuenticula non requirunt. Ambiunt enim aliquid ſoli agere, qui prædam cum altero non deſiderant inuenire. Sic mortalium voluntas plerũq; deteſtabilis eſt, quæ conſpectum hominum probatur effugere: de illo aliquid veraciter credi, cuius vitæ teſtis non poteſt inueniri. Hæc ille. Soliuagæ etenim aues, vt dictum eſt, & infrà dicetur, ſemper inſatiabiles ſunt, atque rapaces, etiam ſub marinis tempeſtatibus in litoribus aberrantes, vt piſces exquirant. Huic etiam propoſito non incongrua applicari poterit animantium diſtinctio, per diuum Ambroſium lib. V. Hexame. cap. XII. facta: tria videlicet eorum eſſe genera, terrenũ, volatile, & aquatile. Ante quam differentiam dicit, auium naturam eſſe, quòd cùm eunt cubitum, quaſi peracto ſ̃cto munere, æthera cantu mulcere ſolent: quod velut ſolenniter ſurgente & occidente die, inſtaurare conſuêrunt, vt decurſi, vel adorituri nocturni iuxtà ac diurni temporis laudes ſuo referant creatori. Et demum ad finem capitis precatur adeſſe luſciniam, vt dormientes excitet à ſomno: ea enim auis ſignificare ſolet diei ſurgentis exortum, & effuſiorem diluculo deferre lætitiam. Tamen ſi illarum ſuauitas deeſſet, ſunt gementes turtures, & raucæ columbæ, vt homo excitetur ad laudem altiſsimi creatoris.

Differẽtia auiũ.

Aquilæ acutius vident.

Volũtas hominum pleruq; deteſtabilis eſt

Aues ſoliuagæ inſatiabiles.

Tria genera animantium.

Aues canũt laudes creatori.

Turtures gemẽtes.

De Accis

De Accipitre, & diuerſis eius ſpeciebus.

CAP. IIII.

IN partibus Aquilonis huius auis natura generoſior, ac fortior, quàm in cæteris mundi partibus, eſſe cenſetur, maximè propter cœli ſoliq; rigorem, & abundantiſsimam eſcam volucrum, ſcilicet ſuæ naturæ conuenientium, pro ſolido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore earum auidius nutritur, magnamq; venandi audaciam, affectumq; ſumit: qui & naturali ſuperbia, ac tyrannide magis quandoq; quàm neceſsitate ſtimulatur ad raptum, & delectatur in illo. Sunt etiam, qui cor tantũmodò latere per roſtrum aperto deuorant: aliquando etiam cerebrum appetunt, reliqua parte corporis reiecta. Qui venatroni ſtudent per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quorum eſca mira ſatietate delectantur: auideq; volatilia venantur, vt gratam pro exquiſita eſca reſtituant prædam: idq; facilimè faciunt ob volatus agilitatem, quam ſupra reliqua volatilia habent, pennaſq; acutas, quæ ſingulis annis veteribus abiectis eis renouantur. Eſtq; huiuſmodi naturæ, quòd auem, quam veſperi prædatur, vngulis ſub pectore ob inducendum calorem ſeruat, maneq; liberaliter ſine iterata rapina abſoluit. Sunt igitur accipitrum genera multa: alii non niſi à terra rapiunt auem, alii circa arbores, alii in ſublimi ſedentem, alii in aperto volantem. Deniq; accipitrum genera XVI. inueniũtur. Ex his Circon altero pede claudũ. Triorchem à numero teſtiũ: hunc Romani Buteonem appellant. Aeſalona Græci vocant, qui ſolus omni tempore apparet. Eſt etiam nocturnus accipiter Cymindis vocatus, qui cum aquila pugnat: vngulisq; ei infixis pariter rapiuntur à venatore. Adhuc quidam ſylueſtres, quidam domeſtici dicuntur. Sylueſtris domeſticas aues rapit, & continuò vorat: idq; ſolet fieri aucupis adiutorio, qui citò impotenti audaciæ ſuccurrit.

Accipitres generoſi.

Superbia naturalis in accipitre.

Cancri danĩ accipitri.

Pẽnæ renouanĩ

Accipitrũ genera multa.

Aucepsadiuuat audaciam impotentem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adhuc de natura Accipitrum.

CAP. V.

Accipiter domesticus.

DOMESTICVS accipiter domino rapinam syluestrem porrigit: vnde cor, & inteſtina recipit in eſcam. Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiuſq; carne bouina, vel porcina impinguantur, vti gallinacea carne iuuene marceſcunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebroſis ſeruantur, vt alternis diebus producantur. Sed ante omnia cauendum, ne teneris infantulis exitio ſint. Nulla nanq; beſtia quantuncunque domeſtica, adeò graſſatur in infantulos, vt fimiæ, & magni accipitres: qui aduolant cunabula, vngulaſq; tam fortiter imprimunt oculis. & naribus prolium, vt vix euolaturi eximant. Hiq; ſunt corpore amplo, oculis variis ac perlucidis, vultu hilari, groſsis pedibus, longis vnguibus, delitioſe comedentes, cunctaſq; aues inuadentes: quia nullas timent aues, niſi pauonem, qui eos necat ſecundum Auguſtinum: immò & lepores, cuniculos, vulpeculas, porcellos, anſeres, grues, anates, & gallos ſyluestres venantur, præſertim fame & frigore vrgente, quando aduolant domos humanas: vbi ſubtilibus filis ala permotis, intra tanuam receſſi capiuntur: tandem longo ieiunio domeſticantur, ferè eodem modo quo falcones, vt infra dicetur. Eſt & aliud genus accipitrum in Septentrionalibus terris, quod domeſticis auibus inſidiatur, vt anſeculis, anatibus, & pullis: hyemeq; tempus ſuum cognoſcens, latitat in nidis: audax in paruis, & timidum in magnis. A niſo etiam fugatur, & gallo: tandemq; emoritur fame.

Accipitres et fimiæ inſidiantur infantulis.

Signa rapacitatis.

Accipitres capiuntur et domeſticantur.

Accipitres quida audaces in paruis.

Niſus rapax.

Niſus rapax, vltra omnium ferarum naturam ſæuiens in ſuum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequentius volat, ne in præda ſuſtineat ſodalem. Paſſeres, cæteraq; auiculæ eius inſidias fugientes, quàm celerrimè ſeſe recipiunt ad rubos ſpinoſos. Tardioreſq; rapiuntur in momento, vti ſæpius vidi: quia ſolum vitæ præſidium remanet inter ſpinas, vt columbarum in certa arbore Indiæ, ab inſidiante dracone.

Aucupium.

Auicula tardior in fuga rapit.

De Aquis

De Aquilarum natura, & differentia earundem.

CAP. VI.

Aquila ab acumine viſus dicta.

QVILAM auem nobilem & rapacem, ab acumine viſus, teſte Iſidoro, ſic dictam, omnibus notam relinquo. Veruntamen quia in Septentrione maxima eius generis multitudo propter ferarum abundantiam reperitur, aliquid de earum natura præmiſſa diſtinctione præſentibus interponam. Sex igitur ſunt genera aquilarum.

Aquilarum 6. genera.

Primum herodius, qui & girfalcus dicitur, auis inter omnes nobiliſsima, colore cæruleo, ad albedinem tendens, præterquam in pectore & alis, vbi cœleſtem colorem euidentius imitatur: adeò fortis, vt aquilam rapiat: etiam adeò animoſus, vt ſi in aere poſt quatuor vel quinque grues, vel alias aues dimiſſus fuerit, non deſinat à præda, donec omnes ad terram ſucceſsiuè deiiciat, cane ad hoc edocto rapiendas. Nec reuocatus herodius is præ indignatione deſcendit, donec rapiat elapſam. Nec plures generat, quàm vnum pullum, Alberto teſte.

Girfalcus.

Herodius.

Secundum genus poſt hos nobilius eſt, quod anſeres, cygnos, cuniculos, & lepores præcipuè rapit, quando pullos habet. Herodio quantitate minor, coloris varii, ex albis & cinereis pennis intermixtis, candidas pennas habens in breui ano.

II. genus.

Tertium, quod truncatis inſidet arboribus, vnde denominationem accipit: eſtq; cinerei coloris: anates, & anſeres venatur: duobus prædictis generibus in quantitate, & audacia minus.

III.

Quartum, quod accipit piſces, varium in ventre, album & nigrum in dorſo, & in ſtruma nigras habens maculas: vnum pedem habet anſerinum ad natandum, alium vngulis acutum ad rapiendum. Inſidet arboribus ſuper flumina piſcibus inſidians: quorum maxima eſt multitudo in Aquilonaribus aquis.

IIII.

Quintum genus paruum eſt, variiq; coloris, ſed ingenio pollens: nam oſſa in ſublimi portata, verſus ſaxum, vt rumpantur, ob medullam exugendam emittit.

V.

Sextum genus candidum, viuens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & ſimilium. Aquila tantùm pullos diligit, vt ſagittarum ictibus ſe pro illis interponat tanquam ſcutum.

VI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De proprietate Aquilarum, & cubatione.

CAP. VII.

Ouа souētur in pellib' vulpinis aut leporinis.

Vngulæ incuruantur.

OMNE autem genus earum hoc proprium habet, quòd pellibus vulpinis, & leporinis casu inuentis, vel ab eis extractis, oua souenda inuoluunt, nidisq; beneficio caloris solaris cubanda reponunt. Non enim continuò cubare possunt, manentes in nidis: quia vngulæ tantum curuantur, vt rebus prædandis ineptæ reddantur. Curam tamen erga pullos educãdos maximam gestant, pisces, aues, lepores eis in escam afferendo. Quod cùm consyderant

Venatorum industria.

sagaces venatores, nidos ascendunt, anosq; pullorum ligaculo stringunt, vt comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga sobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cœlo, terra, matiq; recepta, nidis important, vt diuerso medicamine, vno vel altero modo suscepto sanentur. Congeritur

Copia escarum.

in hanc rem maxima escarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntq;, vel vendunt. Nec sterili quæstu id accidere solet, cùm aliquando lepores, gallos syluestres, anseres, anates, lucios, & pisces magnos, plurium florenorum æstimatione inueniunt, inuentosq; domesticis cibis apponunt, vel magno pretio vendunt.

Lucrum duorũ pullorum.

Colligitur aucupem vnum quandoque plus duorum pullorum prouentu lucrari, quam colonum aliquem prædiis binis. Ne tamen pulli huiusmodi fame pereant, anum soluunt, animæq; in famelico corpore pendenti appositos cibos permittunt, iterumq; restringunt, quantò longius id natura concedit. Est nanq; aquila adeo generosi animi, vt pullos proprios nunquam dimittat, antequam sibiipsis enutriendis

Pulli non deseruntur à parentibus.

sufficiant: nec eis putridas escas apponit, sed recentes. Nobilitate naturæ aquila nedum aliis auibus secum permittit pastum, verùm eo deficiente, ex eis vnam rapit deuorandam: vnde & pennæ aquilæ in pharetris telis appositæ,

Pennæ aquilæ alia, cõsumũt

pennas alitum consumunt, præcipue anserinas. Item visa aquila cæteræ aues pro eo die tantum terrentur, vt vix famem pulsuræ exeant in prædam.

De Anate

De Anate, & genere eius.

CAP. VIII.

NAS ab assiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam syluestris quàm domestica, alioq; modo & genere diuisa, hic veniet annotanda, maximè quòd in Septentrionalibus aquis tanta earum, præsertim syluestrium, copia est, vt serè cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, nisi rarò: quia anatum carnes frigidæ sunt, & grossi nutrimenti: immò verius, quia longè meliores ex syluestri venatione, quàm aquatica, habent carnes. Et licet anates diuersi sint generis, tamen omnes conueniunt in forma rostri, seu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore secundum qualitatem regionis ab inuicem discrepantes. Domesticæ tamen propè candidæ sunt vniuersæ: sed syluestres non nisi in tepidis aquis morantur, quarum subterraneæ venæ calidam quasi sulphuream exhalationem continuè subministrant. Ne tamen glacie constringantur aquæ huiusmodi, naturæ instinctu circulariter, & obliquè natantes, eas aquas seruant apertas, tantumq; vociferantur, vt ad magnam viarum distantiam inde audiantur. Cùm verò vehementia frigoris fuerint superatæ, in sublime se eleuant, vastum mare velut vnicum præsidium pro securissima statione petentes.

Anas ĩ duplici genere est.

Anatum infinita multitudo ĩ aquilone.

Carnes syluestrium auium meliores.

Anates domesticæ fere omnes candidæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De mirabili generatione Anatum Scotiæ.

CAP. IX.

Rupes Bassensis

RAETEREA prope Glegornum (teste Scotorum recentiore historico) ad duas leucas est rupes Bassensis, in qua est arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum (quas Sollendas vocat) piscibus viuentium, est mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domesticis, non sunt eædem in specie specialissima: sed quia eis in colore, & figura persimiles sunt, nomine communi anatum congaudent. At discriminis causa Sollendæ vocantur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Bass quotannis veniunt, & rupem duobus, vel tribus diebus circumuolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æstate manent, ac piscibus viuunt: & incolæ rupis, piscibus ab illis captis parcuntur. Ascendunt enim illarum nidos, vt superius de pullis aquilæ dictum est, & ad libitum pisces acceptant. In capiendis autem piscibus mirabilis est huius auis industria. In fundo maris lynceis oculis piscem contemplatur: contra quem se præcipitat, sicuti contra ardeam nisus: quem protinus ore, & vngulis extrahit: etsi à rupe aliquo alio interuallo distet, alio pisce meliore viso priorem elabi permittit, quatenus posterius visum capiat: & sic semper recentissimos pisces habet, tota æstate rupem inhabitantes. Iuniores anates aut anserculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis, vel ter quis comederit, sapidissimæ apparebunt: aues enim istæ pinguissimæ sunt. Earumq; pinguedinem artificiosè extrahunt, quia in multis medicaminibus prodest: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circuuolant, & posteà agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme auolant, vt illic viuant in æstate: quia quando nobis est hyems, Meridionalibus est æstas. Diutissimè hæ anates viuunt: quod per quasdam signatas incolæ perpenderunt. Triginta, aut quadraginta in rupe bellatores harum auium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Præterea alius Scotorum scriptor, qui diligentius rerum secreta pertractat, dicit in Orchadibus ex quodam fructu arboris cadente in mare, generari anates: qui paulum susceptis alis euolant ad domesticas, vel syluestres.

Incolę rupis pascuntur piscibus raptis.

Modus rapiendi pisces.

Pinguedo anatũ medicinalis

Vicissitudo tẽporum.

Anates generantur ex fructu arboris in mare cadente.

De Anse

De Anseribus.

CAP. X.

YLVESTRIVM, domesticorumq; anserum mira est multitudo in Septentrionalibus regnis, & maximè tempore cubationis, quo syluestres redeunt à Meridionalibus plagis, idq; circa initium Aprilis: hiq; cinerei, nigriq; coloris, & rubei rostri ac pedum sunt, veluti domestici ferè omnes candidi, & magni reperiuntur. Syluestres sunt in multiplici differentia, videlicet in quãtitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim alius sunt maiores, vt cinerei coloris: quidam nigri, & cinerei, altè volantes: quidam candidi nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altissimè volant: quidam ex arboribus nascuntur, vt præcedẽti cap. de anatibus Scotię dictum est. Plinius etiam ponit vnum genus anseris, vocãs ipsum Comagene: cuius adipem proficere dicit in adiutorium præclarissimi medicaminis, quod Comagenum vocatur: & conficitur ex adipe huius anseris cum cinnamomo confecto, & in vase æreo sub nine recondito, donec frigore diu congelante maturetur, & maceretur. Vtuntur tamen homines Septentrionales adipe anserino domestico in cibis condiendis, loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, conuulsiones, cæcosq; dolores subitos. Hic adeps butyro coniunctus, sanguinem sistit: eoq; ignis sacer, carbunculus, vlcera linguæ, & labiorum, cutis in facie, & grauitas aurium sanatur. Anserino adipe vtuntur Aquilonares ad rimas labiorum, totiusq; vultus, ortas ex frigore. Isq; adeps melli coniunctus, & morsui canis rabidi adhibitus, ad celerem sanationẽ prodest. Carnibus anserinis sale conditis, ventoq; siccatis, tam coctis quàm crudis, post æstiuale solstitium, vti omnium aliorum animalium, vtuntur Aquilonares. Sed ante solstitium hyemale augurium sumunt ex osse pectoris anserini, quàm sæua, & quàm durabilis erit hyems, hoc scilicet modo: Si clarum est esis carnibus, hyems rigida apparebit. Si spissum, & opacum, nix plurima, hyemsq; tepida sequetur. Anser tædio longissimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus solito cantat: quia fame, & frigore concutitur, etiam in tantum, quòd albescit rostrum, & vngues: cuius vnicum remedium est, paleis vti substratis. Nec minus intentatis insi-

Anserũ infinita multitudo in Aquilone.

Anseres syluestres differunt

Lib. 10. cap. 22

Comagene.

Comagenũ medicamen.

Vsus adipis anserini.

Plin. lib. 29.

Medicinę ignis sacri.

Vsus carniũ anserinarum.

Augurium venturæ hyemis

Anser intempestiuè cantat.

Rostrũ albescit ob frigus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diis, aut orto incendio clamat, prout tritum exemplum est de anſere Capitolino: de quo tot & tanta ſcribuntur, maximè à S. Auguſt. de Ciuit. Dei.

Anſer Capitolinus.

De moralibus exemplis, ex Anſeris natura trahendis.

CAP. XI.

Diſciplina ſilentii apud principes ſeruãda.

ALLISTHENI Ariſtotelis diſcipulo imperatum fuit, vt ab Ariſtotele ad Alexandrum miſſus, hanc præcipuam ſeruaret diſciplinam, vt quàm rariſsimè, & iucundè admodum apud eum loqueretur, qui vitæ mortiſq; poteſtatem in acie linguæ haberet. Scribunt enim qui animalium naturam diligenter ſcrutati ſunt, aliqua animalia ratione carentia, ſalutem alto ſilentio tueri: veluti anſeres, qui linquentes præ nimio calore Orientalem plagam, Occidentalem, ſeu Aquilonarem petentes, cùm montem Tanrum aquilis abundantem præteruolare cœperunt, timentes rapaciſsimas illas volucres, roſtra lapillis obſtruunt, ne conſuetudinis, aut neceſsitatis vis vocem eis eliciat, qua aquilis proditæ periclitentur. Verùm poſtquàm verticem montis eius, colleſq; tali ſilentio deuolárunt, calculos reſpuunt, & ſecuriore nexu per aperta cœli ſtrepitu, ac clarioribus vocibus feruntur, Proinde cui in ſimili caſu onus legationis, vel aliud incumbit, anſeris exemplo cogitet tacere, & cum quibus loquetur, opportunitate prouida vti. Emiſſum nanque verbum (vt vulgò dicitur) nunquàm reuocari poteſt. Ideoq; anſerum more potius, quàm Calliſthenis vtatur. Illi enim paruo ſilentio vitam tutati ſunt, hic autem vel modica loquendi licentia eam amiſit, cùm nec dicto optimi præceptoris auſcultaſſet, nec ſanctam illam Pythagoræ taciturnitatem didiciſſet. Opportuni nanq; ſilentii maior eſt laus, quàm tempeſtiuæ orationis. Eſt & alia virtus huius animalis, quòd nutritores ſuos adeò amat, vt quaſi ſapere, & intelligere videatur. Eſt & anſer animal pauidum, & auditu acerrimo: quod ipſa natura præſcribit, vt quò timidiora animalia ſunt, eò diligentiora ad cuſtodiam habeantur, quandò metus optimus cuſtodiendi ſit artifex. Ita quoque anſer à beato Ambroſio lib. V. cap. XIII. in Hexameron commendatur. Ait enim: Nocturnas autem anſerum quis non miretur excubias? qui vigilias ſuas etiam cantus aſsiduitate teſtantur. Denique eo etiam Romana Capitolia à Gallo hoſte ſeruárunt. Meritò illis debes Roma, quòd regnas. Dii tui dormiebant, & vigilabant anſeres. Ideò illis diebus anſeri ſacrificas, non Ioui. Cedunt enim dii veſtri anſeribus, à quibus ſe ſciunt eſſe defenſos, ne & ipſi ab hoſte caperentur.

Plaga orientalis calida.

Tãtaurus mons

Exultatio poſt periculũ ſperanda.

Verbũ irreuocabile manet.

Pythagoricũ ſilentium.

Anſer amat nutritores.

Excubiæ anſerũ cõmendabiles

Dii Romani anſeribus ceſſere

De Gallis

De Gallis.

CAP. XII.

GALLI etiam præcisè in media nocte inchoant cantum, horiſq; (vt cunctis notum relinquitur) interpolatis continuant ad lucidũ diem: eoq; frequentius canunt, quò magis diei ſucceſſerit hora. Criſta pleruncp conſumitur gelu, pendetq; abſcindenda, vt ſtupida caro, ex albedine turpis, & pallida apparens. Tanta eſt Aquilonarium obſeruantia in gallorum nocturno cantu, vt nullam horologium eligatur rectius in noctium progreſſione, vel diſtinctione. Sciunt etiam gallum facilè ſentire aurę mutationes, ex motu ſolis contingentes: cumq; canit, ſe erigit, & alis percutit veluti nuntius (vt beato Ambroſio placet) vigilans, ad laborem ſolicitans dormientes: idq; iucundius auditur in pagis, cauatisq; montibus vicinis, vbi echo per ventus dupliſcat cantum: quo audito, tempeſtiuius tranſitur ad opus. Veteri etiam obſeruantia receptum eſt, & adhuc ſeruatur, vt poſt gallicinium noctis, ſecuriores à phantaſmatibus, dæmoniiſq; nocturnis, quàm antea, ſint viatores. Ideoq; prima cura eſt nouis inquilinis, ædes ingredientibus habitandas, vt rubei coloris potius habeant gallos, quàm alterius: (nam ferè omnes candidi ſunt) quia cæteris omnibus perhibentur ſagaciores. Canente gallo, latro fugatur, peregrinus & hoſpes ſolatur, & ægris incommodum alleuiatur. Parientibus ergo fœminis, ſummaq; ægritudine laborantibus, gallus non longè abeſt, ob ſelix omen, & temporis lapſum indicandum, vt probat Volater. lib. XXV: quos & dicit ſtrepitu ſuo bellum, & fauſtam partubus natiuitatem annũtiare. Vtq; tandem ad menſam conuiuantium meliores, craſſioreſq; offerantur, iuniperi baccis, ſeu leguminibus, in toto Aquilone abundantibus, ſicuti & aliæ ſylueſtres volucres, ſaginantur: vt elegantiores, ſaporeſq; carnes eorum reddantur.

Galli media nocte canunt.

Cantus gallorũ certior horologio.

Viatores ante galli cantũ nõ exeunt ędes.

Gallus adeſt fœminis ſyluris

Galli ſaginãtur iuniperi baccis

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Ciconiis.

CAP. XIII.

Ciconiæ nigræ.

Pulli in paludibus ꝓducunt.

Esca ciconiarũ.

Ciconia ꝓ pullis pugnat.

Signũ victoriæ in sono rostri.

Pietas eximia erga filios.

IN Septentrionali Gothia & Suetia grad. eleua. poli Arctici 56. in Meridionali situ, versus 90. gradũ ꝓcedendo, solũmodò ciconiæ rubeo rostro & pedibus, sed pennis nigris inueniuntur, verno tempore à calidis regionibus, aut à vastis et abditis paludibus, mitiori cœlo subiectis, vbi hyeme latuerant, reuertentes. Aduenæ nocturno volatu cum gruibus veniunt, veteraq; domicilia repetunt, eo scilicet naturæ instinctu, quòd potius in paludibus, quàm hominum domibus nidos, pullos producturæ ponant. Aues etenim hæ plus aquatiles sunt, quàm terrestres: vnde & lumbricis, ranis, muribus, piscibus, & carnibus, ac serpentibus vescuntur: sed busonibus nunquàm. Animal ad pastum conquisitum rostro comminuit, glutitq;, ac in struma retinet, donec mollificatum mittat ad stomachum: vnde reuicit ad pullos enutriendos. Hæc auis nigra est, fortissimi rostri: acerrimè pro nido & pullis, etiam ad mortem vsq; pugnat, alam vnam ante crus, quasi pro scuto opponens. Aquilas, & cæteras rapaces aues tempore pullorum insequitur: quas si sola exturbare, aut superare nequierit, alias conuocat, victoriam parem ex hostibus habituras: qua obtenta, rostri percussione alacritatem ostendit: etiam quando socia accesserit, vel pulli prosperantur in pastu: tunc; diu sonat, caput antè & retrò sæpius plicando. Nocturno autem concussa timore sonat, & sibilat, auxilium in noxias bestias petitura. Præterea vnum ex pullis, vel quia degener est, vel quia tædio pascendi ducitur, deplumatum nido deiicit, vulgi iudicio velut decimas pendens, aut domino fundi censum pro hospitio præbens. Eximia tamen illis circa filios est pietas. Nam adeò nidos impensè fouent, vt assiduo incubitu plumas exuant. Quantum autem tempus impenderunt in fœtibus educandis, tantum & ipsæ inuicem aluntur à pullis: nam frigida earum membra refouentes, eas in pastu procurant, donec redierit fortior ala ad parentum senectutem nutriendam. Tradit & Volateranus, & Aelianus, eas teste Alexandro Magno, ob pietatem deorum beneficio in quibusdam Oceani insulis in homines conuersi: quare eis nocere, omnibus locis ducitur impium, & indignum, maximè in Thessalia,

Thessalia, vbi serpentum immanis est copia: quos dum escandi gratia infectantur, incolas liberant à magno veneni malo. Quare ibidem ciconiis honor, & immunitas est concessa, vt capitale fuerat, occidisse ciconiam, vti hominem. Nec dubium, eas castitatis sectatrices esse, fœ dusq; coniugii adinuicem seruare.

Serpentes deuorãt ciconiæ in Thessalia.

De naturali pietate Ciconiarum, & Ardea.

CAP. XIIII.

Ciconiç veteres à iuuenib'nutriuntur.

Exhortatio b. Ambrosii ad pietatem.

Gauli.

Ciconiæ variæ in Germania.

Ardea cinerei coloris.

Stercus ardeę.

Sterc' bonafi.

Zubro.

Vrina lupi.

Ardea nuntiat tempestates.

LOQVITVR etiam de earum pietate & clementia beatus Ambrosius in Hexameron. Nam depositi patris artus, per longæuum senectutis plumis nudatos, circumstans soboles pennis propriis fouet: & quid dicam? collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa naturæ reparat dispendia, vt hinc inde senem subleuantes, fulcro alarum suarum ad volandum exerceant, & in pristinos vsus desueta membra reducant. Quis nostrum patrem ægrum non leuare fastidiat? quis fessum senem humeris suis imponat? At verò auibus graue non est, quod pietate plenum est: vnde & auis hæc Romanorum vsu Pia vocatur. Est & aliud genus, Isidoro teste, merops, siue gauli: qui parentes suos recondunt, & alunt, quando senescunt, deficiuntq; volare &c. In partibus verò inferioris Germaniæ omnes ciconiæ sunt variæ, culmina ædium humanarum inhabitantes, eiusdem naturæ cum nigris in Septentrione. Abituræ autem, vt dicit Perottus, in certo loco congregantur, ita vt nulla sui generis nisi captiua relinquatur. Domesticantur nigræ, & variæ: sed frigora intensa fortius tolerant nigræ. Est deinde alia auis palustris, Ardea dicta, in Septentrione vt in plurimum cinerei coloris, vnum intestinum sicuti ciconia habens; victum quærit in palustribus ripis, & aquis: præsenti capitulo iuncta, propter magnam vtriusq; concurrentem proprietatem. Ardea dicta est, quia ab arduo volatu nomen sumit: vnde altissimè volat duplici ratione, aut scilicet ob metum accipitris, aut imminentes tempestates. Si verò accipiter eam in sublimi molestat, stercore misso in pennas eius, eas putrescere facit: vbi Solinus scribit de Bonaso, qui spatio trium iugerum stercus post se mittit in venatorem, & maxima bestia Zubro secundum Albertum. Ita & lupus vrinam spargit in persequentem. Ardea, quæ paludibus inhæret, notas sedes deserit, imbresq; formidans supra nubes volat, vt procellas imbrium non sentiat. Ardea, Plinio teste, cùm in mediis arenis tristis extat, diras tempestates prænuntiat. Ardeæ verò albæ extra Aslogiam in Noruegia sunt in maxima copia, vt stercoris vredine destruant arbores, & frondes subiectas nidis. Ita & in Hedensoe, non longè ab oppido Sundensi in Pomerania.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Cygnis.

CAP. XV.

Cygnus mitis.

CYGNVS, siue olor (vt omnibus videtur notum) volucris mitis & mansueta, à canendo sic dictus, eò quòd sonum carminis dulcedine modulatis vocibus, propter longum collum & in flexum, fundit: quo necesse est eluctantem vocem reddi sonoram. Rarus tamen cæteris auibus cantat, nisi in productione pullorum, aut vrgente sorti frigore: idq; in Septentrionalibus aquis, vbi aues; istæ durante teporiditate, longiori se continent mora: & tandem frigoribus superatæ acerrimis, sese in sublime efferunt, & euolant ad

Cygni multi nimis in aquilonaribus aquis

calidas regiones: tunc; inter niues candidas, permixtas atris nubibus, sola voce prodeũte in magnis agminibus, ordine etiam literali pulcherrimo spectaculo per altissimas nubes euolare cernuntur, prognostico incolis terrarum relicto, quòd hyems validissima sit secutura. Sed hoc prognosticum quantò seuerius exinde visum fuerit, tantò lætius omen terrarum incolis administrat, prout superius lib. I. dictum est, & infrà dicetur. Habent enim incolæ multas commoditates ex eo asperrimo gelu. Tandem mitigato tempore redeunt ad veteres aquas. Verùm quia carnem suauem, mollesq; plumas tanquam merces pretiosas incolis portant, diu sine insidiis haud perseuerant. Nouere per experientiam venatores, eos suaui citharæ, tibiarumq; cantu naturaliter delectari: ideoq; mentita bouis, vel equi imagine, aut sub ipsa bestia viua ad littus in cithara canunt, donec appropinquanti cygno, dulciq; voci intento, ferreum hamum hasta infixum pectori immittant, chordaq; hastæ annexa ad littora trahant. Nec solicitus est cygnus superuiuens, aut plures: quia nõ formidãt iam captum littus adire, propter solitum pastum: sicq; cygnus sui fati præco, cithara deceptus incidit in fatum, quod aliis concinere solet. Aliás in senecta leuiter cum melodia, vita soluitur, penna capiti traiecta.

Cygni altissimè volãtes frigus asperitatẽ nuntiant.

Modus capiendi cygnos.

Cygnus præco sui fati.

Cantat enim, vt ait Plato, non ex tristitia, sed potius lætitia, propinquante fato.

Plato.

Adhuc

Adhuc de assertione plurimorum autorum de natura Cygnorum.

CAP. XVI.

AMBROSIVS dicit: Cygnea carmina sub graui terrore mortis imminentis delectant: naturales enim edunt modulos, quibus paludes resonant dulcissima suauitate. Iorath tamen dicit, olorem dulci modulatione minimè delectari: sed cùm suauissimè modulatur, tunc signat, quòd morti suæ magis vicinatur. Plinius lib. X cap. XXIII. olorum morte narrari cantum flebilem falsum arbitratur aliquot experimentis. Cygnus itaq;, vti plumas habet albas, ita carnes nigras, fortitudinem in alis habẽs: quod colericam signat complexionem. Ideoq; iracundus, oneris impatiens, nec libenter volat. In lacubus, & stagnis quiescit. Vno pede natat, altero dirigitur vt velo. Piscibus nutritur, & herbis. Penes aquas nidificat in arundineto. In pullis educandis solicitus: qui primùm cinereum, deinde candidum colorem habent. Auis hæc plena conuitiis fertur, vt ea clamante, reliquæ volucres omnes fileant: vnde & olor dictus, quasi alogos, quod Latinè dicitur iniuria. Est tamen nautis placida in prognostico visa, vt Aemilius dicit:

Modulatio dulcior morti vicinior apparet

Experimenta falsa.

Plumæ albæ & carnes nigræ.

Cygni descriptio.

Olor.

Auis placida nautis.

Cygnus in auspiciis semper lætissimus ales.
Hunc optant nautæ, quia non se mergit in vndis.

Non longè à Londino Regia ciuitate Angliæ, in flumine Tamesia reperiuntur plura millia cygnorum domesticorũ: etiam in lacu Scotiæ, Spina dicto. Olores, siue cygni, ad alia loca pabuli gratia migraturi, congregati cõmeant, tali ordine volandi, vt impetu rostrato ferãtur, quò facilius aëra findant, q̃ si recta fronte impellerẽt: à tergo dilatati, vt in cuneum porrigatur agmen, colla præcedentibus imponunt: fessoq; duce tergo illum recipiunt. Cygnus in capite percussus, facilè moritur: alioquin multas sustinet læsiones. Cassiodorus lib. I. dicit beluas ipsas sono hominum conformi plurimum delectari. Ita & Plinius dicit passim, quòd videlicet aues vt cygni, pisces vt delphini, terrenęq; bestiæ cantu mulcentur, somniq; dulcedine capiuntur, vt superius dictum est.

Volatus rostratus

Bestiæ cãtu mulcentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Columbarum genere, & colorum varietate.

CAP. XVII.

Colũbaria vel rara vel nulla sunt in septentrione.

VAMVIS in Aquilonaribus terris nullus, aut rarissimus sit vsus columbarjorum construendorum, atq; columbarum specialiter enutriendarũ: attamen quæ ad hanc artem attinent, pro informatione earundem terrarum, aliqua honesta compendia populis illis inspectione huius libri poterunt demonstrari: vt ex aliorum ingeniis commoda solatia assequi valeant, & quatenus opus fuerit, sine cuiusquis iniuria imitari. Vnde autore Palladio, columbarium accipere potest sublimis aliqua turricula in prætorio, vel alio excelso loco constituta, læuigatis & dealbatis parietibus, in qua columbæ recipiantur, ac nutriantur: cuius cellæ duo subiecta cubicula fiant, vnum breue, ac propè

Columbarium

Turdi.

obscurum, quo columbæ claudi possunt: (quas nutrire facilimum est) aliud verò turdos nutriat. In columbariis à quatuor partibus fenestrellæ breuissimæ fieri debent, vt columbas solas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi quoq; inferius figurentur. A mustelis tutæ fient, si inter eas vetus lini folliculus proiiciatur. Inducunt alias, si cymino assiduo pascantur, vel eis alarum extremitates melle inungantur. Rutæ ramulos plurimis locis oportet contra animalia inimica suspendere. Est etiam habenda auis tinnunculus, vel alia, quæ terrore suo accipitrem à columbario deturbet. Inducendæ sunt columbæ, vt aues huiusmodi ament. Fertur enim, si in quatuor angulis defodiantur in ollis nouis obtitis, non mutare sedem colũbas, multiuaga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri, & corrumpere alias, furtoq; comitatores reuerti. Verùm vt hoc ipsum fiat, pauci inter Septentrionales populos, quibus curiositas ista, non necessitas placet, præbent in pastum columbis pisa melle tincta, quatenus inter osculandum blandiendumq;, hac oris suauitate campestres columbæ mansuetas comitentur in antra: eoq; casu multæ capiuntur: quæ mox vt sunt ingressæ, certis repagulis antra huiusmodi clauduntur. Accipitris impulsu vastum mare ingrediuntur, ac se manibus hominum committunt pertractandas, prout & ego in mari Germanico constitutus vidi.

Nidi.

Modus inducẽdi extraneas columbas.

Tinnunculus.

Auis multiuaga columba.

Esca columbæ.

1527.

De pullis

De pullis Columbarum, & virtute medicinali eorum.

CAP. XVIII.

VPLICES in Septentrionalibus terris sunt species columbarum, syluestrium scilicet, & domesticarum. Quæ syluestres sunt, satis frequenter in escam hominum, arte & industria venatorum captæ deputantur: non autem vt ordinarius cibus, sed pro voluptate permissus. Harumq; columbarum pullos ex cauis arboribus, seu rupibus extractos, iuuenes heremi scrutatores sæpe quæsitos, ad ædes reportant: iisq; vescentes auidiores redduntur, vt eos deprædentur ex syluis. Domestici verò pulli verni reputantur meliores, ob sana nutrimenta: sed pinguiores in autumno, ob maturiorem pastum. Medici, licet rari sint in regionibus illis, pullos teneros ex syluis raptos, suadent dari phlegmaticis, sed non colericis, & calidis à natura. Item omni morsui columbam recenter occisam applicant, & sanatur. Item stercus columbarum doloribus apponunt, vt humores deficcentur. Item sanguine columbæ sanant podagram, vel mitiorem faciunt. Item sanguine columbæ leuant oculorum maculas: fluxumq; sanguinis eodem naribus instillato sistunt. Item stercore columbarum mixto melle verrucas tollunt. Item sanguine columbę ex ala dextera accepto, oculo infirmo medentur. Recenter enim eductus, acutus valde est, & dissolutiuus: & ideò eum congruere asserunt lippientibus oculis: quorum alioqui dolor frequentius generatur ex vehentissimis ventis frigidis: qui videntur magis foris vrere, quàm aliqua intrinseca causa.

Colũbarum species duplices.

Pulli domestici

Pulli syluestres pro medicinis dantur.

Medicinalia aquilonariũ ex columbis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Coruis syluestribus, & domesticis.

CAP. XIX.

VARTO libro cap. XV. huius voluminis, dictum erat de legibus coruorum necandoꝝ Islandiæ, atq; q̃ in ea terra glaciali sunt ferocissimi corui, etiam albi, ac vsi albi, atq; reliqua ob frigoris asperitatem in aliis regionibus Aquilonis animalia alba, prout proximè superiori libro de leporibus, ac vulpibus albis fuerat declaratum, & probatum. Nunc verò quia specialiter de auibus est agendum, coruus quoq; veniet in proprietate sua perstringendus. Illud satis arbitror dictum, q̃ siue syluestris sit, siue domesticatus, semper naturam sæuiendi, rapiendi, & furandi habet, vt necessum sit vbiq; eius arcere crudelitatem: in campo, ne deuoret agnos: in domo, ne infantulis in cunis vagientibus eruat oculos: & in loculis, ne subtrahat æra, vt Cicero Valerio Flacco de monedula visus est dicere: Non plus aurum tibi, q̃ monedulæ cõmittendũ est. Ait etiam Plinius monedulæ miram ineſſe suracitatem, præcipuè auri & argenti. Monedula dicta quasi monetam tollens, vocemq; iuuenis imbuitur humana, vt amplius noceat, & præsertim agris triticeis: à quibus non nisi per spectra agris impositа arcetur. Igitur vt de coruo candido videatur exemplum, Perottus asserit, quòd Alphonso Regi Siciliæ coruum candidissimum misit Rex Britannorum: alium etiam Rex Scytharum, aucupio mirabilẽ: quo reliquos coruos, & phasianos venari solebat. Rursum si Scythæ saltem Europiani agnoscere vellent, quanta docilitate polluerint Romani corui, intelligerent eosdẽ plus, videlicet quadraginta millia florenoꝝ meruisse, platis quatuor adulatoriis verbis, quàm forsitan multi Britannoꝝ Scytharumq; Reges toto æuo vniuersis canibus, aut coruis, vel etiam falconibus acquirere valuerunt. Idq; tali modo accidisse scribitur: Redeunti Cæsari Augusto in curru triumphali, gesticulatoris cuiusdam coruus singulariter institutus, hæc verba locutus est: Aue Cæsar, Victor, Imperator. Qui ob id viginti millibus nummorum aureorum emptus est. Sed multò pluris alius cuiusdam sutoris coruus, qui Cæsari dixit: Opera & impensa perdita. Vteunq; se habeant hæc trita adagia in Latio, certum est, omnes coruos totius Aquilonis nunquàm pro verbis, & vocibus suis recepisse mercedem, licet

Corui albi atq; cætera animalia alba.

Ferocitas coruorũ cõmunis

Aurũ monedulæ non cõmittendum.

Monedula.

Spectra agris ponenda.

Coruus candidissimus.

Corui Romani multa millia nũmoꝝ meruere, platis quatuor verbis.

Verba vnius corui.

Verba alterius.

licet LXIIII. voces formare dicantur: inter quas pessima quædam est, Cras cras, omnibus pollicitatoribus valde communis, & pluribus perniciosa. Præterea alia est vox, Erit erit: & nunquàm erit. Et ita de reliquis, quæ gattitu, singultu, latratu, crocitatione, vocis reforbitione, strangulatione, diras trucesq; tempestates, imbres, & euentus rerum vniuersis absq; nummis exponunt. Immò in ceruisiariis tabernis cicures corui retrò, velà latere clandestinæ furantur pecuniã ab inebriatis, certoq; loco reponunt, vt symposio soluendo per cõscium furti addatur aliquid pretii: & ita gratis bibere videntur, vbi coruus pro omnibus soluit.

Corui 64. voces formant.

Corui furantur in ceruisiariis tabernis.

De Coruis marinis.

CAP. XX.

EST & aliud genus coruorum, aquaticum, siue cornices anguillarum, appellatum. Hæ aues nigerrimæ sunt, præter pectus, & ventrem: quibus cinereum colorem natura præscripsit, & incomparabilem vorandi auiditatem. Venantur pisces, tardi sunt volatus, diuq; sub aquis manent, quando se immergunt. Habent rostra dentata, vt falces messorum: quibus retinent lubricos pisces, anguillas præsertim: quas adeò gulosè venantur, & vorant, vt eas per aluum, tanquam per canale egerant viuas. Sunt etiam hæ aues ingratissimæ naturæ, quia stercoribus egestis cortices, ac arborum ramos, vbi habitant, inficiunt, vt subitò arescant. Idq; ardea facit: quæ æque ac ille in altis arboribus nidum collocat prope piscosas aquas, vt ferè omnia genera auium aquaticarum. In vere producunt oua. Est & aliud genus coruorum, quod in principio hyemis septem diebus nidificat, & septem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cœli hyemem facit, cùm scilicet sol intrat Tropicum Capricorni hyemalem, vsque ad Arietem. Accedit etiam huic coruo, ingrato auium generi, alia auis aquatica, Morsex dicta, totaliter nigra: quæ ei insidiatur, rostrum habens ferratile, vngues fortes: quibus aquis immersa, grandes pisces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat iuxta aquas, pullos piscibus pascens. Relinquens nidos, si sentit se grauari, nouum cibum euomit, alioqui peritura. Hæc saturata, alas sole siccandas expandit, diuq; aquam cauda percutit, antequàm ad volatum eleuatur. Sortitur ergo aliud nomen, quòd Humusculus, vel Humidusculus dicatur. In omnibus littoribus Septentrionis tam æstate, q̃ hyeme hęc auis versatur.

Corui aquatici rapaces.

Aues ingratissimę.

Hyemis principium.

Morsex.

Pinguedo impedit volatum.

Humusculus.

De inimica aue huius Corui.

CAP. XXI.

AVIS est Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: quæ acerrimus vindex est auiũ se mari mergentium, vt piscibus vescantur. Ideoq; his insidiatur hoc modo: Aduolat eas, capitaq; mordet, & corripit, donec ad suũ vsum extorqueat prædam: quam mox dimittũt taliter lacessitæ. Hæc aliquando conchylibus se replens, cùm testis grauari se sentit, calore ventris semicoctas eiicit, conchyliaq;, & ostreum quod intus est, latè exugit & edit. Præterea inter pisces Oceani

Platea auis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Raia piſcis inimicus aui rapaci.

latos, & aculeatos, Raia dictus reperitur: qui hominem à canibus marinis natantem, ad deuorandum raptum, & ſuffocatum defendit, nec deſerit, donec viderit eum à periculo euaſiſſe: de cuius clementia, & aliorum crudelitate, plura inferius oſtendentur: vt ſaltem hinc humana temeritas ſeſe diſcat comprimere à ferina crudelitate, nulli inferenda, ſed innocentia vbicp defendenda. Hic piſcis coruum marinum ſub vndas ſe mergentem, ſæpiſſimè ad paſtum rapit, ne etiam in aquis careat vltore ſuæ rapacitatis.

Exēplū clementiæ ſequendū.

De Erythrotaone.

CAP. XXII.

Erythrotao.

HAEC auis nigerrimi coloris eſt, rubeam habens criſtam, fortem & altam, roſtrum aduncum, & vngulas acutas, de genere vulturum, aquila grandior: cui in odoratu præferatur, vt aquila cæteris in acumine viſus. Habitat in Aquilonaribus ſyluis, immò ſaltibus Tridentinis, vbi eam M. D. XLV. guſtaui. Dulciſſimi ſaporis eſt caro eius, ſiue aſſa fuerit, ſiue lixa. Nec vnquam facilius capitur, quàm ſub vmbra equorum: eo ſcilicet modo, vt eam ſagittare volens in arbore ſublimi (vbi ſemper quieſcit) neceſſe habeat ſecum ducere iumentum ad locum opportunum, vt ſupra dorſum eius ab extenta balliſta extrudat violentiſſimam ſagittam, latam ſcilicet in dente, vt pennas penetret nimis fortes, & condenſatas. Nec errante ſagitta ſtatim euolat: quia fragorem auditum exiſtimat à colliſione arborum (vt in ventis ſemper fit) exiiſſe, & non à ſagitta. Cùm verò in terram paſtus cauſa deſcenderit, aquilam à cadauere, cæteraſcp rapaces aues, etiam ſolo terrore perturbat, ſolis imbecillibus, & minutulis parcens. Venatur lepores, & vulpes, cæteraſcp minutulas beſtias vngulis exportandas, percuſſione alarum. Miro robore valet, ac viribus vngularum: vnde omnem prædam primo ictu ſtupefacit. Venatur & aquaticas aues, vt nec euolando, nec ſe ſubmergendo ab eius perſecutione ſint immunes, pondus obſeruans prædæ viuæ, vel mortuæ ſuſcipiendæ, vt eam non exportet in nidum, vel arborem altam, niſi conformis ſit vnguibus eius: & ita cibat pullos. Plurimam famē ſufferre poteſt: ſed eam

Modus venādi eam auem.

Pennæ fortes.

Auis hęc pareit exiguis.

Pondus prędæ attenditur.

mira

mira voracitate luporum more reſtituere nouit: eacp voracitatis ratione euenit, vt in pectore, vel inteſtinis cadaueris cor, & mollia vorando, reti vel laqueo tanquam caueis incluſus circundetur. Maiori tamen diſcrimini ſubmittitur, quando cum nocturnis alitibus ingreditur pugnam: de quorum numero otus eſt, de die nunquàm apparens: cui acriter congrediens, tantum mutuis vngularum impreſſionibus configitur, vt & ipſe, & aduerſarius orto die venatori fiant præda. Et hoc quoq; Albertus fatetur fieri inter VVormatiam, & Treuerim in Germania. Ne autem videatur hæc rapax auis in aquis ſimili compare carere, ecce auis Linachos occurrit: quæ tantæ rapacitatis eſt, vt cæteræ eam in mari videntes, ſe terrore eius ſubmergant, & pro tota ea die non niſi à longe emergant, eò quod illa obſeruat aquæ ſuperficiem, ne aliquæ eam euadant.

Aues pugnātes à venatore capiuntur.

Linachos.

De Falconibus, & eorum diſtinctione.

CAP. XXIII.

Falcones ornati

EX quo falconibus tanta reuerentia, honoſcp conceditur, quòd procerù manibus, gemmis, margaritiſcp adornati inſideant deportandi, vt ſuo raptu ſpectaculum aliquod geſtantibus ſe demonſtrent: neſas crederetur, huiuſmodi auium præfectos, ſeu bariſellos, præſentibus volucribus haud rectum attribuere locum. Aquilonares igitur montes hos generant valde feroces, ſed generoſos, etiam candidos: qui balliſtis incolarum, niſi omnimodam vim in rapiendo ſecerint, tanquam aues ſacræ non impetuntur: alioquin damna facientes, quantūcunq; nobiles, aut candidi ſint, ſagittas incolarum non euadent. Habitant tamen in rupibus quaſi inacceſſis, viuentes ex raptu piſcium: quos ob niſiam multitudinem diminuere nō ſufficiunt homines etiam innumerabiles, niſi concurrerit adiutorium rapacium beſtiarum. Adeò natura ludit in rebus abundantia, vel defectu ſagaciſſimè temperandis. Abundant etiam ibidem accipitres, & milui, ac corui, ob aquaticarum auium ſegnitiem, ac tardum volatum: quia nimium ſertilitate ſundi ſaginantur. Dicit etiam Albertus, quòd in animalibus Septentrio-

Falcones generoſi aglonares

Natura ludit in reb' tēperādis

Accipitres.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Falco subalbidus.

Falco lanarius.

Corpora nigra porosa.

Copa alba diu durant.

Nomina falconum.

nis multa est rapacitas, ferocia, ac audacia: quia corpora illa magna sunt, & multi spiritus, & ferocitatis. Volateranus Alberti sententiam sequens, inter septem falconum genera subalbidos ponit in Septentrione, propter frigus, humorem, & locum, in quo nascuntur. Ponitur etiam falco lanarius: qui stat in aëre contemplans prædam, vbi subalbidus vnguibus & rostro audacius aduolando ferit: non ita falcones nigri, qui tardiores sunt: quia corpora nigra, seu fusca, porosa sunt, de facili euaporantia spiritus, qui sunt vehicula virtutis: tuncq; lassantur, & debilitantur, quamuis sunt agilia per naturam. Econtra autem alba, frigida, consertas habent carnes: & quia sunt multi humidi, multorum sunt spirituum, & propter carnium consertionem non citò euaporantia: & ideò diu durant in labore. Genera tamen falconum ab aliquibus ponuntur VIII. vt Symmacho, & Theodotione: ab aliquibus X. vt Alberto, & sequacibus suis. Sed quoad nobiliores, primum sacrum, siue aelium, vel aëriphisum: secundum girofalconum: tertium montanum: quartum peregrinum: quintum gibbosum: sextum nigrum: septimum album à Suetia: octauum rubeum, quia maculas rubeas & nigras habet: nonum hyacinthini pedis: decimum minimum quantitate, quod vulgariter smerlin vocatur.

De curandis Falconibus, & aliis auibus venatoriis, more Aquilonarium.

CAP. XXIIII.

Infirmitates & medicinæ distinctę per ordinem.

QVANDO habet dolorem capitis claudendo oculos, & mouendo caput in diuersum, datur ei lardum cum puluere piperis, & caro pullina alternatim.

Quando aperit rostrum, & percutit pedem, habet malum humorem in capite: torquendus est stylo argenteo in naribus, vt exeat humor, & vngatur recenti butyro.

Quando sternutat proiiciens aquam de naribus, habet nimium humorem: & capiantur tria grana saxifragæ, cum totidem granis triti piperis cum aceto, & applicentur naribus cum lana bombacina, aut subtili stupa lini.

Quando collum inflatur, aperiatur vena auricularis, vt gutta exeat, & comedat ranam, & detur cibus pullinus.

Quando leuato pede percutit crus suum rostro, habet guttam salsam: aperiatur vena inter crus & coxam.

Quando habet pediculos, vngatur caput cum axungia veteri, admixto argento viuo, & misceatur sæpius.

Quando habet febres, scilicet quando ei calent pedes, & contremiscit, axungia gallinæ cum forti aceto admixto aloë, detur ei interpolatè, & deinde testudo limax dictę.

Quando cibum reproiicit, habet viscositatem in stomacho: dentur carnes passerinæ aspersæ cum trito gariophyllo alternis diebus, & rursus pipio alternatim: si reuerterit, sanabitur.

Quando non longè egerit, detur cor porcinum cum seta porcina minutim incisa, vsque in diem tertium, & liberabitur.

Quando habet lumbricos, detur limatura chalybis depurati, super carnem porcinam sparsa triduo, & proderit.

Quando

Quando tineæ comedunt pennas, detur vinum calidum, & piper tritum, & infundatur in gulam falconis, & teneat donec digeratur.

Quãdo podagrã patitur, id est, pedes sine extrinseca læsione tument, det oleũ oliuæ, & butyrũ, æqualiter, & aloe, recentis modo coacta, vnius vnciæ: quolibet die mi sceantur, pedesq; triduo vngantur: ponanturq; ad solem, & comedat carnem catti.

Quando habet pruritũ, hoc est, quãdo se pectit, & scalpit, et pennas trahit, detur sicus anseris, ouis, & aloe, æqualiter, forti aceto tẽperata: bulliatur ad solem triduo, vel igne lento in quo balneetur falco: edatq; carnem colũbinam cum melle, & piper: fit in loco obscuro diebus nouẽ, vsquequò apparuerit penna bona in cauda: tuncq; lauetur aqua rosacea, & sanabitur: iterum tamen sæpius lauetur.

Quando est vulneratus, albumen oui, & oleum oliuæ, vel butyrum recens, æqualiter mixta, & apposita prosunt. Purgetur vulnus lauando cum calido vino, non aqua, donec cutis texerit carnem.

De Garrulis, & Cornicibus, ac Graculis.

CAP. XXV.

GARRVLI syluestres domesticantur, ac voces articulatas addiscunt, vt suprà dictum est de imperialibus coruis. Sed garrulus à graculo natura, colorecq; distinguitur: nam graculus est totaliter niger, de genere cornicum, in Septentrione rarissimè apparens, sed frequens in Germania inferiore: garrulus autem diuerso colore, garritu, ac volatu lateraliter inter arbores garriendo peruolat: nec quisquam transire potest, contra quẽ non garriat importunè. Aliarum auium voces nõ delectationis, sed garritus causa imitatur.

Distinctio garrulorũ & graculorum.

Vnde garrulitati nimium intendens, à nisu rapitur in escam: exemplum ardelionibus præbens, ne aliena sic scrutentur, vt propria obliuiscantur. Habet & omnium volucrum colorem: & intantum furit, & insanit, nisu vel catto viso, vt in ramis arborum se suspendat. A iuuentute domesticatus, diutius garriendo mirè loquitur.

Nisus rapit garrientem.

Exemplum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Collecta anno na aliis cedit.

Cattum domesticum, tanquam hostem insidiantem, continuo garritu, vt auferatur prodit. Nuces, & glandes pro hyemali esca æstate recondit, lignum loci & rei custoditæ transitu nubium sumens: quo fit, vt stulta memoria illusa sibiipsi famem, aliisq; ei solicitudini non intentis escam exhibeat copiosam. Discant ergo ex eo pecuniosi & auari, ne damnata solicitudine congestos thesauros mittant ad hostes, & ingratos hæredes. Cornices sunt in Septentrionalibus terris mixtæ, coloris cinerei, & atri: vngulis & rostris plurimum potentes: carnibus, alioq; pabulo indifferenter, etiam nucibus alto casu confractis vtentes. In hyeme cibum cum porcis sumentes, ascendendo descendendoq; semper residentes super dorsa eorum, propter vngulas frigoribus non consumendas. Solicitæ genitrices sunt pro pullis educandis. Cornicem incubantem mas pascit more coruorum, teste Alberto. Vtraque auis in auspicatæ garrulitatis. Vterque parens fœtum secum volantem diu nutrit, pietatis amore. Discant ergo homines, hortante Ambrosio, amare filios ex vsu cornicum: quæ etiam volantes filios seduló prosequuntur, & solicitè, ne fortè teneri deficiant, cibum suggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non relinquunt.

Cornices cur sedẽt hyeme in dorsis porcoꝝ

Exemplũ pietatis erga filios.

De bona Auium natura attendenda.

CAP. XXVI.

Virtutes exemplo auium amplectendæ.

DISCANT homines ex auibus hospitalia iura seruare cum ciconiis. Item pericula sua communicare cum necessariis, vt cornices: & ab eisdem castitatem, quia inter se fidissimæ sunt. Mira etenim his castitatis & matrimonii cura, haud palàm coeuntibus: extincta consorte, alteri viduitas impolluta manet. Sunt etiam cornices in augurijs, & incantationibus aptæ, vt Alberto placet. Plin. dicit lib. XIX. cùm contra aquã (vt aliæ terrestres aues) clangorem dant, sesecꝫ persundunt, imbrem præsagiunt. Vero experimento etiam receptum est, vt sese in Septentrione niuibus persundant, vt turdus vel alauda arena, aut puluere gallus: tunecꝫ profundum casum niuium præmonstrant. Insidias etiam omnium rapacium volucrum improba voce, & volatu domesticis auibus demonstrant: immò & sola voce, vt Suetonio iocanti placet:

Auguria auiũ.

Nuper Tarpeii consedit garrula cornix.
Est bene: non potuit dicere, dixit Erit.

Pica quasi poetica dicta.

Pica insuper quasi poetica dicitur, eò quòd verba in discrimine vocis exprimere, & importuna garrulitate vocem imitatur humanam, colorem ex nigro & albo communiter habens: quanquàm in Septentrione totaliter candidæ sint, licet rarò reperiantur. Vidi ego in Polonia M. D. XXXVII. transiturus ad Concilium generale Mantuæ conuocatum, prope Gnesnam toto corpore candidam picam à nobilibus terræ, ad propagationem generis diligenter inquiri. Communis autem pica, frigore pressa, hominum ædibus se confidit, veluti & corui, cornices, & similia, vt facilimè capiantur, prout lib. I. cap. XIX. multis effectibus probatum est. Sustinet tamen hæc auis vltra cæteras immensum frigus: sed parcitur illi, ne capiatur: quia noxias bestias, lupos, vulpeculas, lutras domesticis animalibus insidiantes, plurimo garritu prodit. Lætiore etiam cantu lætos hospites insidiare videtur aduentutos. Alia de earum mira natura, refert Plinius lib. X. quomodo adamant

Pica prodit bestias noxias.

adamant verba, quæ loquuntur, cura atq; cogitatione intentionem non occultantes. Constat emori victas difficultate verbi, ac nisi subinde eadẽ audiant, memoria falli. Hilarantur verbum audientes sæpius repetitum.

De Gryphis, & aliis Auibus.

CAP. XXVII.

Gryphi forma qualis tandem est.

NEQVE Plinio, neq; Alberto physica ratione aliqui videntur gryphi esse in rerum natura, nisi secũdum traditiones historiarum. Dicunt enim eos antrorsum aquilæ formam effigurare in capite, rostro, alis, ac anterioribus pedibus, licet multò maiori quantitate: in posteriori verò parte, cauda, cruribus imitari leonem: & in aquilinis vnguibus longos habere vngues, in leoninis verò, breues & magnos: e quibus scyphi fiunt, vti ex ouis struthionum ad bibendum: & ideò quosdam longos, quosdam breues gryphorum vngues inueniri. Habitant in Hyperboreis montibus, infesti maximè equis, & hominibus: tantaq; fortitudine præditi, vt equum, & armatum sessorem rapiant. Isidorus tamen dicit, eos gryphos ea ratione vocari, quasi animalia quadrupedia, ac pennata: viuereq; in montibus prædictis, equis infestos, etiam vt hominem decerpant. In Asiatica Scythia terræ sunt locupletes, sed inhabitabiles, referente Solino. Nam cùm auro & gemmis affluant, gryphes vniuersa tenent, alites ferocissimæ, & vltra omnem rabiem sœuientes: quarum immanitate obsistente, aduenis rarus accessus est. Visos quippe decerpunt, velut geniti ad plectendam auaritiæ temeritatem. Arimaspi cum his pugnant, vt lapides, qui ibi sunt, intercipiant: ex quibus sunt smaragdus, cyaneus, & crystallus. Dicitur etiam lib. de nat. rerum, gryphes esse quadrupedes, capite & alis aquilæ similes, sed multò maiores. In nido suo lapidem agathen ponunt, nec dubium quin ad aliquid vtilem. Hi equis, & hominibus maximè infesti sunt, ita vt homines armatos præliando superent, & occidant. Dicuntur aurum effodere, et in effossi inspectione gaudere. Gryphem in India, teste Volaterano, quadrupedẽ esse aligerum tradunt, viribus potentem, leonis more recuruis vnguibus, dorso nigrum, priori parte purpureum, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis, captu haud facilem, nisi pullum. Præterea nidificare in altis

Scyphi ex vngulis gryphonũ, et ouis struthionum.

Gryphi.

Alites ferocissimæ.

Arimaspi.

Gryphes.

Aliger gryphes

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aurum effodit. montibus: & illi congredi nullum, nisi leonem, & elephantem, audere. Aurum insuper in desertis fodere, & accedentes arcere, ex coq; nidos texere ferunt: ad quod surripiendum sæpe venit mille, aut duûm millium hominum exercitus magno cum periculo, tum etiam quæstu. Tertio deinde, aut quarto redeunt anno ex Aeliano. Philostratus verò in vita Apollinis lib. III. scribit hanc auem, simul & phœnicem sacram esse soli, currumq; solis hisce gryphibus iungi: superare insuper elephantes, & dracones, omnia denicq; animalia, præter tigridem, quæ ob velocitatem ab eo aufugit: vultu quoq; non multũ ab humano differre. De animalibus autem bigeneribus, Vincen. in spec. nat. lib. XXII. plura dicit. Etiam Plin. lib. VIII. cap. XXI. vbi de equo pennato, & similibus multa dicuntur. Porphyrio est auis, contra modum aliarum vnum pedem habens latum ad natandum, alium verò fissum ad ambulandum: & id genus est in Balearibus insulis. Pegasus (de quo Plinius) est equus pennatus, cornutus, & armatus, quem Aethiopia gignit. Habet & alas, vt aquila: valde monstrosus. Struthio alta bestia est, per me visa in Concilio Vicentino M.D.XXXVIII. in pedibus fissis animal, & rostro auis: de quo in Iob plura dicuntur: & quomodo ferrum glutit, & digerit, alibi requiretur. Auriphrygius est auis, sic dicta, quasi auram phrygiam sequẽs. Habet vnum pedem cum vncis acutis ad prędandũ, alterum verò latum ad natandũ. Gyro multiplici vtitur in aere, nunc more ludentis, nunc more insidiantis, vsq; dum prædam in aquis cernens, impetuosè descendat, altero pede prædam rapiens, altero natante rapientem adiuuans.

Animalia bigenera.

Porphyrio auis.

Pegasus.

Struthio.

Auriphrygius.

De Gruibus, & vigilia militari.

CAP. XXVIII.

GRVES peregrino agmine cum ciconiis ab Australibus locis, veris tempore in Septentrionales terras venientes, satis, vel in maiori parte lib. II. cap. XI. demonstratæ sunt, & ex Solino cap. XV. quatenus lectori placuerit, adhuc in earum mirabili natura notari possunt, hoc referuato ad hunc passum, de auibus Septentrionis, quòd prænominatæ grues non conferunt in mutuam operationem, secundum Albertum, nisi vigilias, & volatum: quæ Liburnicarum more sostrato impetu, veluti & anseres

Volatus et vigiliæ gruibus cõmunes.

& anseres, feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm si recta fronte impellerent: à tergo sensim dilatante se cuneo, porrigitur agmen, largeq; impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, fessoq; duces ad terga recipiunt. Quæ autem domesticatæ sunt, mirè lasciuiunt, gyroq; quosdam indecoro cursu vel singulæ peragunt. Vigilias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes: qui lassatis somno decidens, indiligentiam sono coarguat. Cæteræ dormiunt, capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac periculum prædicit. Ex hac gruum vigilia, visus est Alexander accepisse exemplum vigilandi, dum non crederet exercitui fortunam suam dormiendo. Vnde ne à somno decipe-retur, æneа pelui suppositа, brachioq; extra cubile exerto, pilam in manu tenebat argenteam, vt cùm neruorum vigorem sopor laxaret, lapsæ pilæ tinnitus somnum rumperet. Hoc quidem documentum Regem illum excellentissimum à gruibus accepisse arbitrandum est, qui nocturnas excubias lapidis pondere semper exercent, ne à somno decipiantur. Qua diligentia si vsus fuisset Thrasybulus Atheniensis, restitutor oppressæ patriæ à XXX. tyrannis, nunquàm hostili irruptione noctu famulis suis dormitantibus interfectus fuisset: relicto exemplo, verissimum esse militare præceptum, Nihil in bello oportere contemni. Neq; sine causa dicitur, Matrem timidi non raro flere. Verùm qui videre velit de cauendis nocturnis insidiis, videat parum caput V. lib. X. & meliora speret.

Gruum vigiliæ

Alexander exẽplo gruũ vigilauit.

Thrasybulus.

Præceptum militare.

De Hirundinibus ab aquis extractis.

CAP. XXIX.

ITSI multarum naturalium rerum scriptores memoriæ prodiderunt, hirundines mutare stationes, hoc est, exurgente leui hyeme, repetere terras calidiores: attamen in Septentrionalibus aquis sæpius casu piscatoris extrahũtur hirundines, in modum conglomeratæ massæ: quæ ore ad os, & ala ad alam, & pede ad pedem post principium autumni sese inter cannas descensuræ colligârunt. Notatum enim est, eas eo tempore suauissimo completo cantu taliter descendere, & pacificè post principium veris inde euolare,

Hirundines cõdũt se hyeme in aquis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

atq; repetere vetustos nidos, vel nouos naturali solicitudine fabricare. Massa autem illa per imperitos adolescētes (nam antiqui, et experti piscatores eam remittūt) extracta, atque in æstuaria portata, caloris accessu hirundines resolutæ, volare quidem incipiunt, sed exiguo tempore durant: quia immatura acceleratione non liberæ, sed captiuæ sunt reductæ: documentum præbentes, abortiuum partum esse cauendum.

Partus immaturus cauendus.

Accidit etiam tempore verno, liberè reuertentes, nidosq; veteres intrantes, aut nouos construentes, superueniente horrida hyeme cum denso casu niuium, omnes pariter emori, vt nullæ in tectis, aut fluminum ripis tota ea æstate videantur, præter paucissimas, tardius à profundioribus aquis ascendentes, aut aliunde peregrinantes, quæ naturæ beneficio sobolem reparaturæ, hyeme penitus in Maio soluta, aduolare cernuntur. Agricolæ enim ex earum nidis sublimius, vel depressius ædificatis, prognosticum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel collibus (propter imbrium incrementum, vel decrementum) sint seminaturi. Immò nec bonum omen capiunt incolæ ex tectis, vbi hirundines habitare perhorrescunt: quia ea culmina cassura creduntur. Et cùm triplex hirundinum genus sit, istud primum est, quod cum hominibus habitat, scilicet candidum pectus habens, & caudam longiorem bifurcatam, gartienq; perpetuò in domesticis nidis. Secundum genus agreste & nigrum, in rupibus & saxis, ac ruinis murorū habitat: quod alto volatu siccitatem, & humili pluuiā præsagire videtur. Tertium genus ripale, ventre subrufum: & hæ hirundines statim non ædificant, cauando terram, propter fluminum inundationes.

Prognosticū semīandi.

Culmina tectorum cassura.

Signum pluuiæ vel serenitatis

Adhuc de Hirundinibus, & medicinis ex eis inuentis.

CAP. XXX.

IRVNDINEM, referente Ambrosio, accipiamus maternæ sedulitatis in filios grande documentum. Hirundo quidem minuscula est corpore, sed præsublimis pro affectu in nido constituendo tam sapiens est, vt hominum domiciliis pullos suos commendet, vbi nullus eos incurset. Ore festucas legit, & luto illinit, vt conglutinare possit: sed quæ lutum pedibus deferre nequit, aqua pennas infundit, vt eis puluis hæreat, & limus fiat, quo festucas sibi colligat

Sapientia hirūdinis.

colligat, & hærere faciat. Si qua verò eius pulli fuerint cæcitate perfusi, remedium habet, quo visum reformet. Volaterranus dicit eam quinos pullos producere, quibus ex ordine cibos administrat: & si quem debilem, & implumem viderit, molliores plumas adducit, & supponit. Ipsum quoq; nidum (vt Plinius refert) plumis mollibus, floccisq; consternunt tepefaciendis ouis, simul ne durus sit teneroribus pullis. In fœtu summa æquitate cibos alternant. Notabili munditia pullorum egerunt excrementa. Adultos etiam circumagi docent, & foras emittere fercus. Dicitur autem hirundo, eò quòd non fumat cibos residens, sed in aëre edat. Aliis auibus non impetitur, nec vnquam præda est: idcq; benigna naturæ prouidentia factum existimatur, cùm se, pullosq; suos tam sterili aëris quæstu cibare cogatur. Passeres tamē, dum nidos earum habitaturi ingrediūtur, cum exercitu venientes hirūdines, lutum ore ferentes, subitò claudunt, ac suffocant eos: documentum præbentes, alterius libertatem minimè esse violandam. Pulli earum combusti, conferunt morsui canis rabidi. Item puluis combustorum pullorum, morbos faucium curat, vulneraq; linguæ, & labiorum sanat. Item hirundo in mulso cocta, pectus optimè purgat: & cor eius puluerizatum, & bibitum idem facit. Maiores hirundines si combustæ fuerint, puluis earum melle mixtus, & inunctus, caligines oculorum detergit. Hæc etiam squinanticis prodest, & vuæ fauciumq; tumorem compescit: quod ignorārunt medici, curantes charissimum fratrem meum Io. Magnum Archiepiscopum Vpsalensem M. D. XLIIII. ex eo morbo Romæ mortuum. Pulli hirundinum, qui in Augusto sunt, lapidem chelidonium, aliquando in epate, aliquando in stomacho gestant: quem ego diuersicolorem inueni. Pulli autem conuersis ad se vultibus in nido, generosi sunt: posteriora verò vertentes, degeneres. Strabo lib. XVII. in verbo hirundines, asserit eas gigni septenum cubitorum, quæ gulam perforatam habent, atque per hanc respirant.

Hirūdo visum pulloq; reformat.

Cibi æqualiter distribuūtur inter pullos.

Hirundo vnde dicitur.

Perditio passerum.

Medicīę ex pullis hirūdinum

Io. Archiepūs Vpsal. obiit Romæ.

De Lago &c.

CAP. XXXI.

LAGVS est auis aquatica, moribus mergo contraria. Nam vt mergus tempestatem maris fugit, sic lagus in ea lætatur, & ludit. Viuit indifferenter in terra & mari, volans ac natans, prout animal lutra inter bestias syluestres & aquatiles. Lagus etiam lepus dicitur Latinè. In stagnalibus locis, vel petrosis nidum collocat, miro ingenio factum: sed sæpius in profundo manere delectatur. Larus est de genere milui, tam in aqua, quàm in aëre pro præda volitans, semperq; famelicus perseuerans. Mergus ab assiduitate mergendi & natandi dictus, demisso in profundum capite, aurarum signa sub fluctibus colligit, & cùm præuidet æquoris tempestatem, ad littora cum clamore tendit. Mergus, vt Plinius dicit, in arboribus vere nidificat, vltraq; ternos pullos non producit: estq; de genere insatiabiliū aialium, quibus à ventre protinus recto intestino cibi transeūt sicuti lupis ceruiariis: qui, vt cæteræ aues aquaticæ, pēnas rostro purgātes, aut maria & stagna fugientes, præsagiunt ventum. Plinius lib. XXX. dicit ossifrago vnum tantum esse intestinum, omnia deuorata conficiens: cuius extrema pars adalligata prodest contra colum. Est etiam quædam species mergorum cornuta, à re sic vocata, eò quòd rubeas plumas masculus, & fœmina varias, velut cornua in capite ge-

Lagus lætatur in tempestatibus maris.

Larus.

Mergus.

Genus insatiabile mergi.

Species mergorum cornuta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terrestres

Leo custos asini

Animal sereno aëre gaudet.

Nepa.

stant, contra omnium volucrum genus in cauda pedes habentes, ita vt stando in terra (quod rarius accidit) sicut homo gestu pectoris erigantur: quas aues beatus Martinus diuina virtute coëgit aquam contra naturam suam deserere, & arida loca, ac deserta petere, prout alibi habetur, quòd S. Hieronymus leonem asino custodem deputauit. Horum pulli statim vt oua exeunt, tanto vigore pollent, vt si matrem eos perdere contigerit, virtute propria viuant: hyemeq; pinguiores sunt, propter paucitatem motus: quia omne animal sereno aëre gaudet, & in eo plus vagatur: sed multò magis frigore vrgente, quando frequentissimos faciunt motus circulares, & quadratos, ne congeletur aqua, prout superius de anate dicebatur. Nepa est auis longi rostri, cinerei coloris, vt perdix in dorso, & in ventre vt nisus. Hæc susceptura cibum, in luto tantùm rostrum infigit, vt nisi pede illud extrahat, persecutoribus suis fiat præda: & ideò in die quiescit, & nocte ac aurora cibos quærendo vagatur, etiam currendo: & ita capitur retibus, propter carnis dulcedinem, præsertim quæ minor est, instar turturis hyeme latitans in cauernis. Aquatica verò maior, gemitu importuno indicat tempestates.

De Onocrotalo.

CAP. XXXII.

Onacrotal' aial inexplebile.

ONOCROTALVS in numero aquatilium, multas in ventre recondens escas, & postea extrahens, & manducans, habet similitudinẽ oloris: nec differre existimaretur, nisi faucibus inesset alterius vteri genus. Huc oia inexplebile animal congerit, mira capacitate, vt mox perfecta rapina sensim inde in os reddita, deferat in aluum ruminantis modo. Auis hæc rapax est, & longi ac serratilis rostri, instar oloris: quod in aquam, vel terræ lutum infigit, & quasi cornu sonans, horribilem sonum emittit. Suntq; duo genera, aquaticum, & syluestre: & vtrunq; inter aues splene caret. Folliculos magnos in gutture habet: quibus primò cibus mollificatur: deinde ventri, vt digeratur, transmittitur. Alia cibi receptacula non habet. Ideoq; in aquis potius viuit. Gallia etiam Septentrionalis hanc auem habet: cuius quoq; Hieronymus meminit, quòd fixo in puluere rostro horrendè clamat. In Oriente reperitur etiam hæc

Hieronymus de onocrotali natura loquitur.

auis

auis eiusdem naturæ & proprietatis: quippe cùm vocem edere voluerit, caput in aquis ponit, & illic instar rugitus clamorem emittit. In faucibus enim quosdam habet folliculos, quibus cibum primò concipit, & post horam in ventrem mittit, ibiq; eum digerit inexplebile animal. Plinius dicit, quòd multas simul escas recondit. Ideoq; Dominus per Esa. cap. XXXIIII. ciuitati desolãdæ cõminat his verbis: Non erit transiens per eam, & possidebunt eam onocrotalus, & ericius, & ibis, & coruus habitabunt in ea. Omnia hæc aialia diri portenti signa sunt. Nec dissimiles onocrotalis ossinæ aues perhibentur: quæ magnitudine cygnis comparatę, fluuios ac piscinas inhabitãt, rostrũ habentes magnũ, & à gutture vsq; ad pectus instar sacci receptaculum longum, & amplum: in quo magnã simul reponũt copiam piscium, vt scilicet paulatim digestis cibis, paratam escam reperiant, quò ingluuiem, licet insatiabilem, sedent. Neq; tales famelicæ bestiæ alibi, quàm in aquis, vbi copia piscium reperitur, grassari solent. Est etiam bestia Botaurus appellata, quæ simile onocrotalo naturam habet, vt Vincen. in spe. nat. lib. XVI. cap. XLIII. diffusius affirmat.

Onacrotal' Esa. 34. notatur.

Aialia diri portenti.

Ossinæ aues.

Famelicę bestię plures ĩ aquis

Botaurus.

De Auibus sub niue reclusis.

CAP. XXXIII.

Galli syluestres phasianis maiores, sed nigerrimi.

SVNT in Septentrionalibus terris galli syluestres, quantitate similes phasianis, licet multò breuiore cauda, & absoluta nigritia in toto corpore, & candentibus aliquot pennis in extremitate alarum, & caudarum. Mares rubea & eminenti crista, fœminæ verò humili ac lata, colore griseo decorantur. Hæ aues mirabili natura sustinent frigus immensum in nemoribus, vti anates in aquis, prout suprà dictum est cap. de anate. Verùm cùm niues instar collium terræ superficiem vbiq; cooperiunt, ramosq; arborum diutius deprimunt, & condensant, certos fructus betulæ arboris (Gatulo Italicè dictæ) in forma longi piperis vorant, & glutiunt indigestos: idq; tanta auiditate, ac quantitate, vt repletum guttur toto corpore maius appareat. Deinde partitis agminibus sese inter medios niuium colles immergunt, præsertim in Ianua-

Aues sub niuibus latitantes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Niues vt turbines cadunt.

rio, Februario, Martio, quando niues vt turbines, typhones, vel tempestates grauissimæ è nubibus descendunt, prout superius cap. de niuibus lib. primo est expressum. Cumq; cooperiæ sunt, penituscp vt nulla videatur conglobatæ, certis hebdomadis cibo in gutture collecto egesto, ac resumpto viuunt. Venatorum canibus non proditur: attamen sagacitate expertorum venatorum sæpius euenit, vt canibus in odore errantibus, ipsi signis deprehensis maximum numerum viuarum auium comprehendant, extrahantcp ad magnum lucrum. Sed id fieri oportebit celeriter: quia audito canum latratu, mox vigore alarum (non secus ac agmina apum) erumpunt, & se in sublime efferunt. Quòd si præsentiunt niuem imminere maiorem, præcepto fructu iterum deuorato, aliud domicilio captant, incp eo manent vscp ad finem Martii, vel celerioris resolutionis niuium, sole Arietem egrediente: tunc enim niue liquefacta, naturæ instinctu (vt multæ aliæ aues) à latebris surgunt, ouaq; pullosq; producturæ: & hoc in montibus, vbi vepres sunt, & arbores densæ. Mares & fœminæ vicissim oua cubant, & vterque pullos obseruat, & præsertim mas, ne ab aquila, vel vulpe rapiantur.

Sagacitas venatorum.

Aues sub niuibus iterum se recondunt.

Gallus syluester diligentius obseruat pullos.

De venatione earum extra niues.

CAP. XXXIIII.

Modus venãdi gallos syluestres.

AE aues in maxima turba congregatæ volant, atque in altis arboribus, præsertim betulinis, manent: nec descendunt, nisi propagationis causa, quia in earum arborum summitate habent sufficiens nutrimentum. Et eo viso, scilicet quòd sese dilatent per campos, etiam niue repletos, venatores siue rustici, ad quos rura spectant, baculis seu fustibus longitudine VI II. vel X. pedum, obliquo situ è terra supra niues erectis, è quorum summitate dependet laqueus ad omnem tactum mobilis, venantur huiusmodi aues: quia in congressu naturæ mirè saltant, vti perdices currunt: & ita incidunt in laqueos, atque pendentes manent. Cumcp vna funiculo videtur suspensa, aliæ eam liberaturæ aduolant, & similibus laqueis irretiuntur. Est etiam alius modus eas capiendi, videlicet sagittis sub vmbra equorum (prout superius dictum est de erythrotaone) vt minus insidias valeant præcauere. Tempore autem propagationis, incessabili garrulitate alterutrum se superare volentes canunt, mares præsertim, vt longo latocp spatio per omnes syluas audiantur: secp cantu frequentius predunt. Est etiam alia auium species, bonosa dicta, carnes habens exterius nigras, interius albas, satis delicatas & sapidas more perdicum, licet sint magnitudine phasianorum. Tempore coitus masculus hianti ore currit, donec spumet: tunc fœmina occurrens spumam recipit, indecp videtur concipere, & parere oua, atque educere pullos: quod Alberto non placet. Carnes verò supradictarum auium, syluestrium scilicet gallorum, sunt admodum dulces, & temperatæ, vt caponum: & ob id ingeniosè, vt dictum est, hyeme scilicet laqueis, & æstate sagittis capiuntur.

Aues mirè saltantes.

Aues cãtu se produnt.

Bonosa auis.

Modus propagationis.

De niualibus

De niualibus Auiculis.

CAP. XXXV.

EST præterea admiranda quarundam auium Aquilonarium natura, quòd in syluarum solitudine ita sese contineant, vt ibi genitæ humanis habitaculis nunquàm, vel raro appropinquent. Sturnorum magnitudinem, & colorem æstate habent: hyeme verò multiplicatis niuibus semper candidæ apparent, veluti cygni. Pedes earum rubei, vt nigrarum ciconiarum: sed rostrum croceo colore decorum, breue tamen & acutum. Cibus earum, vt cæterarum auium, vermiculi inter cortices rimosarum arborum latitantes, vel aridi pinorum, aut abietum, aut coryli fructus: quæ etiam sub asperrima hyeme vim nutrimenti non amittunt. Sed difficile capiuntur retibus, laqueis, arcubus, aut balistis, ob niuium profunditatem, cùm pulchriorem colorem habeant, quàm saporem. Vbi verò alites prædictæ concauitates niuium, veluti abditas specus fortitæ fuerint, eas ingrediuntur, sese balneantes, vti puluere gallus, vel sturnus arenam: deinde cacumina arborum niuibus oppressarum repetunt, tanquam locum naturę beneficio maiorem voluptatem administraturum: immò & necessitatem, vt eminentius præcaueant insidias importunas accipitrum: quibus visis se in medias niues intrudunt, vt passeres contra miluum inter spinas, & demum niuibus consumptis, inter arbores densas tempore veris. Quando ab albedine in cinereũ colorẽ naturali varietate transeunt, vitam degunt placidã, nullum inter rapaces alites accipitre minore sentientes hostem seueriorem. Quòd verò cernuntur arbores sub candidis illis auibus incuruatæ, maximam abundantiam niuium signat: quia proceræ arbores velut semicirculi, aut arcus in terram depressæ, per menses Decembrem, Ianuarium, & Februarium, aut amplius detinentur. Adhæret enim nix densa, lateribus ramis frigore congelata: augeturcp frequenti niuium casu, vt sæpius importabili onere vastæ arbores vel rumpantur, vel in partes diuidantur.

Aues niuales.

Cibus auium.

Aues nimib' se balneantes.

Accipiter auiũ hostis acerbior

Abundantia niuiũ anni fertilitatẽ pnũtiat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ponderosis Niuibus, & Culicibus hyemalibus.

CAP. XXXVI.

Nix diu durat in aquilone.

HAECQVE niuium magna pressura continuè durat, vsquequò solis ascensu, & Austrino vento consumitur. Deinde post tantum, tamq́ diuturnum naturæ certamen, rediuuo humore huiusmodi arbores incuruatæ, ad pristinam libertatem, & decorem resurgunt, eminentius in sublime tendentes, quò terra niuium humore resoluto, singulari fertilitate fuerit impinguata: quod & agricolis pro liberaliori commodo cedit. Resolutione enim niuium agri fœcundiores redduntur, citiusq́ germinant, quàm quius alii agri diligentissimo labore præparati, prout superius lib. XIII. in primis capitulis est enarratum. Similiter & prata, ac pascua tantùm luxuriant graminum vbertate, ac diuersitate, vt necessum sit inde arcere iumenta, ne nimio herbarum esu crepent, aut debilitentur: immó vbi prata sunt, falcibus sæpe truncare herbas. Accedit præterea aliud naturæ portentum versus Septentrionem, quomodo in plerisque locis penes terrarum calida spiracula minutuli culices generantur, Austroq́ flante modicum à terra eleuantur, & innumerabili agmine supra niues turbato volatu morientur: & sicut nulli sunt molesti, ita vnico flatu venti Borealis asperi, veluti hemerobii extinguũtur. Sed tamẽ rediens Auster nouos ꝓducit ex eisdẽ cauernis, & sidibus, vt plurima pars hyemis etiã culices videat in aere perstrepẽtes. Simile Strabo lib. XI. in verbo Vermiũ ostendit. Est etiam hic cõsyderandũ propter coloris similitudinem, quòd caladrius albus secũdum legem immundus, cuius interiora femoris curant caliginem oculorum, in ãtriis Regum inuenitur. Homini infirmo, morituro faciem auertit: sed victuro faciem intendit, ægritudines eius assumens, & dispergens eas: aliquando etiam ob hoc moritur ipsa auis. Licet autem flaccescant arbores niuium densitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atq́ plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen sub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant diuersæ bestiæ in maxima securitate. Sed nec silendum est, itinerantes sub his incuruatis arboribus, tanquam fornicibus, perficere vias suas:

leues tamen ictus casu niuium alii, quando sustinere.

Nix magis q̃ simus agros impinguat.

Prata vbertima

Culices minutuli in hyeme.

Caladrius albus

Auis mirum ꝓsagium.

Iter sub niuosis arboribus.

De Ouis insularibus diuersarum auium.

CAP. XXXVII.

OVIA aquatilibus auibus tutum minimè est, oua ponere in terra firma, aut pullos producere longè ab aquis, propter noxias bestias, vulpeculas scilicet, & mustelas: ideò naturæ instinctu in insulis (quarum infinitus in Aquilone numerus est) & rupibus fruticum germine denudatis, maximo agmine, ac numero diuersi generis cohabitant: nidosq́ earum aliquæ in nudo silice, aliquæ tortis aridisq́ stipulis, vel gramine sicco reponunt, ouaq́ innumera pariunt: quæ quiximа vasa colligant, & in forum vendenda comportent, aut sale (corticibus exuta) ad domesticum cibum, non ingratum, longo tempore seruent: bonicq́ saporis sunt, licet à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas, aut insulas educit pullos. Inter eas aues fulica aquatica est, nigri coloris, de genere mergorum, anate minor: quæ in mari, & circa stagna habitat, non vagabũda, sed permanens in loco suę generationis. Cadaueribus vescitur piscib̃ à rapacibus auibus dimissoꝝ: præter quos ipsa insidiosè inter rupes alios venat: e q̃bus viceuersa cæteris auibus magna liberalitate escam partitur. Tempestatibus gaudet, eõ quòd ludendo se submergit, & enatat. Matutino clangore tempestatem præsagit. Fulica, vt dicit Ambrosius, pullos aquilæ nido deiectos, reuerenda clementia cum pullis suis pascit ac nutrit: hominibus ratione vtentibus exemplum præbens, quanta debeant erga peregrinos, & pauperes, ac tribulatos pietate moueri? Item si fulica locum inuenerit, vbi pacem & pastum habet, inde non recedit. Nidum tamen in petris ponit prope ripas, & oua plurima parit: quæ à fluctibus minimè rumpuntur. Ouorum igitur tantam vim dicit Isido. lib. XIII. cap. VII. vt lignum perfusum ex eis non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur. Admixta quoque calce cum albumine oui, quo & succini fragmenta solidantur, conglutinant vitri fragmenta: immò id verum est, quando calx est viua: vel minio admixto, quando calx viua non occurrit. Generaliter oua omnium volatilium, tam syluestrium quàm domesticorum, vel aquaticorum, naturam eorum sapiunt, vnde genita sunt. Oua aquatilium auium pallida sunt, & varia, ac punctis distincta. Intus autem omne ouum volucrum bicolor. Aquaticis lutei

Insulæ innumeræ septẽtrionis

Differentia nidorum.

Oua innumera cedunt occupanti.

Oua anatum ꝓpe aquas.

Fulica in loco suo manet.

Tempestas pręscitur.

Clementia erga peregrinos habenda.

Oua à fluctibus non rũpuntur

Vis ouoꝝ glutinatiua.

Vitra & fictilia vasa.

Ouorum diuersi colores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Differentia ouorum in forma.

pluſq́ albi, idq́ ipſum magis luridum, quàm cæteris auibus. Oua volucrũ ex calore fragilia: aquatilium rotunda, reliqua ferè faſtigio cacuminata. Quæ oblonga ſunt oua, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus. Rotunda fœminam, reliqua marem gignunt. Omnibus ouis medio vitelli parua ineſt velut ſanguinea gutta: quod eſſe cor auium exiſtimatur. Optima fœtura ante vernum æquinoctium, videlicet in regionibus calidis, & temperatis: ſed in Septentrione ad finem veris, glacie vix reſoluta, quãdo redeunt aues, vt pullos in inſulis excludant. Plura de ouis ſi quis ſcrutari deſiderat, inter alios videat Albertum lib. XVII. per totum de ouis &c.

Adhuc de Ouis certarum auium.

CAP. XXXVIII.

Larus auis.

LARVS auis eſt de genere milui, tam in aëre, quàm in aqua prædam venans, ouaq́ inſtar gallinarum producens.

Carthates.

Eſt & carthates auis nigra de genere mergorum, plurimùm piſcibus nociua, quos è ſtationibus turbat, ac vorat.

Meãtę aues mea mea dicentes.

Meantæ aues anatibus maiores (Germanicè Meuen, ac Gothicè: Maäker dictæ) breui collo & pedibus, coloris cinerei, oculis glaucis, roſtro partim croceo, partim rubeo, ſemper clamantes Mea mea. Hæ veſci cupiunt cadaueribus hominum: vnde naufragis, & ſubmerſis in tempeſtatibus inſident deuorandis. Multa harum auium genera reperiuntur, quæ oua in nudis rupibus plurima ponunt. Sunt & merguli, tempeſtates præſagientes: auidè vorant, ac in littore ſe conſeruant. Sunt & aliæ, quæ longè lateq́ per agros, & loca campeſtria volando ſe ſubducunt, ne grandinibus ab æthere tempeſtuosè in mare cadentibus, infeſtius corripiantur, aut interimantur. In littoribus Noruagicis etiam ſunt innumerabiles inſulæ, vſq́ ad ſuppolares terras progredientes: in quibus vti plurimæ aues alibi nõ reperibiles ſunt, ita & oua pducunt innumera: quæ occupantibus cedunt. Sed vnum eſt cæteris ſpectaculis miſerabilius, quòd gallina ex anatum ouis, pariter & propriis pullos producens, proprio fœtu ſecum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigati: alterũ verò aquis ſe immergentem vocat ad eſcã, qui nec matrem agnoſcit etiã vociferãtem. Ita forſitan eſt de quouis ſuppoſititio partu, prout latius in ſequenti capitulo oſtendetur de pullis pauonum, qui contemnunt gallinam nutricem, vti & anatum pulli.

Merguli.

Inſulæ innumerabiles littoris Noruagici.

Partus ſuppoſititii.

De Pauo-

De Pauonibus.

CAP. XXXIX.

PAVONES in Aquilonaribus terris, vti rari reperiuntur, ita & chari habentur, præſertim ob pennarum decorem, & vtilitatem. Oua, pulloſq́ producunt ſemel in anno: licet in tenera ætate, ob immenſum frigus, pauci pulli coaleſcunt. Attamen in Oſtrogothia, & Veſtrogothia, ac Suetia plures generantur, & maxima diligentia educantur, ita vt primis diebus farina hordeacea in modum pillularum cõfecta veſcantur: poſtea caſeo recenti à lacte expreſſo, (nam ſerũ nocet) deinde XXXV. die euoluto, hordeo ſolido nutriunt: ac vltimò in apertis agris, & campis, vbi naturæ inſtinctu ſeipſos liberius ſuſtentare poſſunt, præcipuè vbi vulpes non habeãt ad eos acceſſum. Quòd autem cæteris auibus diligentius foueantur, cauſam præſtat vtilitas, & pulchritudo pennarum, quam pictores, et textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate diſtinguenda imitantur, cùm magnorum artificum picturæ raro, ob itineris prolixitatem, à remotis terris afferantur. Ruſticana ſimplicitas hos alites Angelico veſtitu cœlitus miſſos putaret, niſi horribili clamore, & ſerpentino capite ipſa natura refelleret opinionem. Nec mirum: quia Volateran. lib. XXV. dicit: Pauone primùm in India viſo, Alexandrum ferunt admiratum, prohibuiſſeq́ edicto, ne quis eam auem necaret. In Græciam demum delata, diu quæſtui fuit: primùm elegantibus tantùm mercede indicatus, deinde ad eorum ſpectaculum admiſſa multitudine. Maſculi (ſeorſum quinis fœminis ſufficientes) oua perquirunt, vt frangant ob libidinoſiſſimam ardorem: pulloſq́ ſuos veluti alienigenas perſequuntur, antequàm illis criſtarum inſigne naſcatur. Sed oua pauonum gallinis maioribus, & electioribus in cubando ſupponuntur: ſiccq́ ſuppoſita ſæpius manu vertere oportet, vt eò facilius fœtus educatur adulterinus: circa quem non minor gallinæ cura eſt, quàm aliàs de pullis anatum: qui aquis ſe immergentes, parientem natura vigente non ſequuntur vocantem. Pulli verò pauonum citius creſcentes, nutricem facilè contemnunt: & ita ſolicita gallina ſolatio productæ ſobolis vbiq́ defraudatur.

Pauones rari in Septentrione.

Eſca iuuenum pauonum.

Vulpes pauonibus inſidiantẽ.

Opinio vulgi de pauone.

Edictum Alexandri.

Pauones ob libidinẽ oua frãgunt.

Partus ſuppoſititius ingratus

Universidad de Deusto
Biblioteca

De mira natura Pauonis, & Psittacis.

CAP. XL.

Pauonis mira natura.

AVGVSTINVS lib. XXI. cap. IIII. de Ciuit. Dei de pauone loquēs ait: Quis, nisi Deus creator omnium, carni pauonis mortui dedit, vt non putresceret? Hoc vtiq; cùm auditum incredibile videretur, euenit, vt apud Carthaginem hæc auis cocta nobis apponeretur: de cuius pectore pulparum, quantum visum est, seruari iussimus: quod post tantum dierum spatium, quantum alia quęcunque caro putresceret, prolatum atque oblatum, nihil nostrum offendit olfactum. Item repositum post dies plusquàm XXX.

Caro 30. diebus non putrescēs

idem quod erat inuentum est: idemq; post annum, nisi quòd aliquantum corpulentiæ siccioris, & contractioris fuit. Idem in eodem cap. VII: Cùm ergo dicimus de multis rebus mirabilibus, quæ nobis in promptu sunt, ipsi de illis rationem reddant, vt de carne non putrescente pauonis, cùm putruerit & Platonis. Isidorus:

Caro pauonis dura.

Caro pauonis ita dura est, vt putredinem vix sentiat, nec facile coquatur. Hieronymus contra Iouinianum: Fimus pauonis seruorem podagræ dicitur mitigare: &

Fimus pauonis

ideò fimum suum, ne hominibus prosit, resorbent, vtilitatibus hominum inuidentes: vt superius de vrina lyncis dictum erat. Accedit præterea suprapositæ imagini pauonis, decorus et gratus Aquilonaris hospes psittacus, de Indicis oris per Sōga maris nauigia adductus in Septentrionem: qui cùm tanto ingenio polleat, vt voces proferat articulatas, dominū & reliquos eius domesticos salutando, in magna habetur æstimatione, cibaturq; sacchato aliunde per mare importato, ne naturali originis suæ, vt creditur, frustretur alimento. Idq; fieri solet per pueros, aut nobiles

Psittacus

puellas, quibus garrulitas inest ab ipsa natura. Item risum, pariter & gemitum, atq; alia gesticulamenta proferens, hominum excitat hilaritatem. Aspectu virginum

Psittacus risū, & gemitū profert.

delectatur, & tactu, atq; caput exhibet fricandum. Deluditur autem in propria forma speculum osculando. Cùm verò domestica secreta reuelare

Reuelans domestica secreta cōtemnitur.

cœperit, vilipenditur, vt alius quispiam afferens testimonium veritati, eam non amanti. Psittaco autem datum est in suo genere fortissimum caput, veluti vrso debilissimum. Pauo XX. annis, & vultur centum viuere dicitur.

De Perdi

De Perdicibus, & venatione earum.

CAP. XLI.

PERDIX, vt omnibus ferè notum relinquitur, est auis dolosa, & luxuriosa. Vnde masculis pro fœminis certantibus, victi calcantur coitu à victoribus. Ita sexum obliuiscitur libido præceps. De nocte conuersis posterioribus sedent perdices, & tempore libidinis, linguis adinuicem extensis desiderio coitus æstuant. Volantes sui iuris non sunt, quia in ipso aëre metas habent, quas transire non audent. In frigidis tamen locis maximè coalescunt. Perdix prope terram volat: quæ cùm in multis sit astuta, in hoc tamen decipitur, quòd ficubi posuit, caput abscondendo credat se totam latere: & cùm ipsa neminem videat, putat quoque neminem se videre. In hoc quoq; fatua est, quòd alienos pullos, vti adulteri filios putatiuos, fouet & nutrit, more domesticæ gallinæ, cùm eos citius sit amissura, quos nō peperit: quia loco eorum amissorū, vel derelictorum, damnum resarcit in alienis. Veruntamen, vt dicit Ambro. lib. VI. Hexam. fraudis suæ fructum habere non potest: quia cùm pullos suos eduxerit, eos amittit: vbi enim veræ genitricis vocem audierint, quæ oua generauit, relicta ea, ad illam se naturali quodam munere & amore conferunt, quam veram sibi matrem ouorum generatione cognouerint. Capiuntur multis modis, vno videlicet frequētiore in terris Aquilonaribus, vt venator serpat sub cute vaccina in terra: quem semina spargentem perdices accedunt securè, donec retibus inuoluant circūquaq; in circuitu ordinatis. Capiuntur & à fistulatore, qui extensis retibus domesticam vnam perdicem offert certamini aliarū: & ita accensæ rabida libidine accurrunt, & capiuntur. Capiuntur etiam retibus rubeo colore perunctis, cùm venator in frutice clausus eas fistula vocat. Frigoribus compressè volitant ad nemora vasta: sed neq; ibi à venatoribus sunt securæ, propter delicatam escam solidæ carnis earum. Ius perdicum recreat stomachum. Morbo etiam regio resistit cerebrū perdicis in tribus vini cyathis sumptū. Oculis contusis fel perdicis prodest cum æquo pondere mellis coctū, & datum. Fel contritum & appositum, valet ad oculorum claritatem restituendam. Oua perdicum æreo vase decocta cum melle, vlceribus oculoq;, & glaucomatis medētur, vt Plinius refert. Epar perdicis siccatum, diligenterq; tritum, ac bibitum, epilepticis prodest.

Perdix auis dolosa.

Multitudo maxima in aquilone.

Oua aliena cubat.

Modus venandi perdices.

Perdices fistula decipiuntur.

Medicinæ ex perdicibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De docilitate quarundam Auium.

CAP. XLII.

Aues instruunt ad cantum. Nomina auiū.

VLTRA prædictas aues, tam terrestres quàm aquaticas, maiori vel mediocri forma, ac proprietate descriptas, plurimæ minutulæ ibidem, etiam valde canoræ reperiuntur: quæ communiter in aliis regionibus suauissimè cantant. Atque vt magis articulatè id efficiant, à præceptoribus instruuntur, sicuti sunt sturni, merulæ, turdelæ, cardueles, & calandra. Sturni autem, etsi in niuibus saltantes præsagiunt imminere tempestates, tamen capti, atq; in cauea tenti, propter gracilem linguæ latitudinem, facilimè instruuntur ad cantum, vt Vincen. in specu. nat. lib. XVI. cap. CXL. attestatur.

Sturnus.

Auis est nigri, et cinerei coloris, cum quibusdā respersis maculis generata. Nisum insidiantē, & subtus volātem stercoribus opprimunt, atq; in arenis paludibusq; sedent.

Merula.

Merula, quæ IX. voces, quibus omnis cantilena componitur, quasi inimitabiles habet, gloriabunda in hominum præsentia canit, verno præsertim tempore, quia hyeme balbutit. Nigra, croceis pedibus, & ore, melior est, quàm alia cinerei coloris.

Candida.

In Achaiæ partibus candida inuenitur. In Septentrione ante glacierum recessum mirè cantat, à verno æquinoctio vsque post solstitium æstiuale. Diligit habitare in paludibus, ac vastis syluis.

Turdela.

Turdela magnitudinem, & ferè colorem turdi præferens, vere canit voce mira, & multiplici. Domesticatur veluti cæteræ aues, vt melancholiā leuet. Vincen. in spe. nat. lib. XVI. cap. CXLII.

Carduelis.

Carduelis ædiculis clausa, cornu suspensum rostro trahit, vt bibat, pedibus pro manibus vtens: sed post potum inordinatè cadere finit: in quo mirum videtur, quòd natura huiusmodi auibus eam astutiam concessit, quam nec boui, nec magnis animalibus voluit imparti-ri, vt vasculo in bibendo supponat pedem, ne cadat, & illicò rumpatur.

Calandra.

Calandra est auis parua, propè consimilis alaudæ, colore fusca, plumis despecta, sed mira modulatione vocis. Audientes lætificat, omniumq; auium voces expressè imitatur. Itaq; quando capta ergastulo includitur, ibi quoque captiuitatis, & calamitatis suæ oblita, vix vnam diei horam sine cantu præterit: adeoq; spatiari diuersis auium cantibus gaudet, vt nec de se solicita sit.

Adhuc

Adhuc de Auibus sonoris, quæ in extremis oris Aquilonis reperiuntur.

CAP. XLIII.

Philomela.

IN primis philomela occurrit, quæ, vt omnibus notum relinquitur, auis est parua, dulciter cantans, voce quàm corpore maior: potius vitam, quàm cātum victa deponit, multiplicem ædens sonum, inflexum, grauem, acutum, eleuatum, depressum, & circunflexum. Aduolat cantantem, vt tacitè edocta vincat eandem: secq; se inuicem prouocant, quasi in genere omnium musicorum instrumentorum. Breuiterq; (vt Plin. lib. X. cap. XXIX. asserit) omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: vt non sit dubium hanc suauitatem præmonstratam efficaci auspicio, cùm in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, & non iidem omnibus, sed sui cuiq;. Animoso certamine canunt. Meditantur aliæ iuniores, versusq; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna, & reddit, vicibusq; reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio. Refert eodem loco Plinius, candidam dono datam fuisse Agrippinæ Claudii Principis coniugi: iussas canere cœpisse, sæpe anteà visum. Habuit & turdum Agrippina sermones hominum imitantem: immò & Cæsares iuuenes sturnum Latini Græciq; sermonis docilem. Carduelis prædicta vescitur semine papaueris, rutæ, aut cannabi: quorum cortice extracta, puram medullam eligit in escam. Comedit & minimas nuces, eodem modo nucleos à pelle excorians. Multa sunt genera huius auiculæ: tria tamen præcipua in Borealibus terris. Quoddam enim genus dorso cinereum, lateribus croceum, capite anteriori rubeum. Quoddam paruum, & croceum. Tertium verò in pectore totum est rubeum, ac flammeum. Quartum genus cinereum in dorso, & in pectore croceum, residet in lino dulciter canens, aut arundine exili.

Differentiæ sonorum.

Cantus sunt diuersi.

Agrippina Claudii cōiunx.

Sturnus Græcè Latinēq; locutus.

Auium genera gregatim volantia.

Omnia hæc genera gregatim volant, facilimeq; per viscum virgis impressum ad hastam, vbi vlula (quam omnes persequuntur) sedet, capiuntur. Remanent semper in Aquilone, etiam sub asperrima hyeme: in qua non deerit eis victus. Deniq; sciendum est, q aues paruæ, præcipuè tempore coitus, sint cæteris loquaciores.

Vlula vexatur ab auibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De diuersis Auibus natura contrariis.

CAP. XLIIII.

Lãdzrygga syl ua sub polo Aues ignotæ.

REPERIVNTVR etiam plerique aues diuersæ speciei, magnitudinis, & coloris in vasta solitudine versus polum Landzrygga dicta, id est, ternæ dorsum: quarum præsentia solis aspectibus aucupium sine vlteriori naturæ notitia offertur. Peregrinæ sunt à vicinioribus Scythiæ desertis per terras & maria peruenientes, verno præsertim tempore, vt rupes hominibus inaccessas, sobolem productúræ inhabitent, atq; autumno recedant. Nec aliquæ nisi captiuę relinquuntur: inter quas quædam apparent discolores, è vertice emittentes antrorsum plumas albas, totum caput tegentes: acutissimasq; vngulas quantitate aquilæ habentes: ac ex serpentibus, & muribus victum quærunt. Videntur

Aues candidæ.

præterea aues candidæ toto corpore, præter caudam, quæ fusco est, & rubeo commixta colore, coruo maiores: quæ bufones, ranas, bestiasq; venenatas comedere

Vlulæ i die volantes.

visæ sunt: ideo aucupes ab illis abstinent intercipiendis. Præterea aliæ, vt vlulæ, sed luce volantes, in putridis arboribus habitantes apparent. Admiratur Plinius lib. X. cap. XXIX. miram naturæ differentiam: quia alia aliis locis negat, tanquam genera fruticum, frugumue, sic & animalium: non nasci, translatitium: inuecta emori, mirũ. Quid est illud vnius generis saluti (noctuæ videlicet in Creta aduersum? quæue est ista naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus

Rhodus aquilã non habet.

aquilam non habet. Transpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnum arbusto agro, ad quem ciconiæ non transmeant. Picus Martius in Tarentino agro negatur esse. Perdices non transuolant Bœotiæ fines in Attica: nec vlla auis Achillis sepulchrum infestat in Ponto. Nec Herculis ædem Romæ in foro Boario, muscæ, aut canes intrant. Non tamen hic negat Plinius inuectitias (teste Theophrasto) in Asia esse columbas, pauones, & coruos, sicuti superius dictum erat de psittacis, seu papagallis. Alia est etiam admiratio, quòd quædam mutant colorem &

Aues q̃dam mutãt colorẽ, vocem et mãsionem.

vocem certo tempore anni, ac repente fiunt aliæ, vt grues, quæ senectute nigrescunt. Merula ex nigra rubescit. Turdis color æstate circa cervicem varius, hyeme concolor. Sunt etiam aues anate maiores, versicolores, quæ canum latratus per om-

per omnia imitantur: item aliæ boum mugitum. Item aliæ, quæ equorum hinnitum faciunt, vt à pascuis abigant inimicum.

De Auibus ignoti nominis in Lacu albo.

CAP. XLV.

Lacus albus.

ACVS albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moschouitas versus polum Arcticum situs, dominiorum & gentium terminos habet, longus & latus, adeoq; piscosus, vt quibusuis piscatoribus, æstiuo præsertim tempore, exhibeat se sine sui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domesticam prouisionem ex eius abundantia facturæ per totum annum. In eo lacu, & penes eum habitant infinitæ species auium, continuum garritum ferè sex mensibus sub clarissima luce dierum ac noctium, vsq; ad graue fastidium emittentium. Quædamq; earum ignoti nominis sunt, & maximè mollium plumarum, vt incolæ eas venantes, exinde acquirant ingentem quæstum. Opus enim est in his regionibus frigidissimis, pro arcendo gelu vti plumis, & mollibus lectis, præcipuè pro aduenitiis viatoribus, qui talibus asperitatibus non sunt assueti. Cernuntur hic diuersorum hominum habitus, in nauibus (Strudzar, & Haapar dictis) Moschouitarum scilicet, Finnonum, & Scricfinnorum, quibus stante regionum pace, pacifica est compiscatio iucunda, vt nulli (quod mirum est) iniuria pro quæstu, seu captura piscium, aut auium irrogetur: nisi furto (quod raro accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falsificatum. Gens enim illa Moschouitica more Græcorum astuta est, & varia in verbis. Videntur etiam aues onocrotali, saccum sub gutture habentes, ne & deesse videatur inexplebilis auis: de qua suo loco, sicuti & coruo, & reliquis nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anseres reperiuntur.

Lacus inexhaustus piscibus.

Quæstus ex plumis.

Remedia arcendi frigoris.

Furta rara propter lucem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De auibus Alle alle dictis.

CAP. XLVI.

Aues Alle alle dictæ.

EST in hoc lacu quoddam auium genus admodum frequens, immò & in aliis finibus maris Bothnici, ac Suetici, quod tempore æstiuo nunquàm intermissa voce clamitat, Alle alle: vnde propter hoc vbiq; ab incolis aues illæ Alle alle appellantur. In eo nanque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus vndiq; scaturientes, multarum, ac magnarum volucrum (prout priori cap. dictum est) tanta multitudo reperitur, vt quasi spatiosa littora, & vasta flumina cooperire videantur, præcipuè corui marini, siue cornices aquatilium infinita. Hos igitur coruos, & reliquas inexplebiles aues, venatores facilius ob grauem tardumq; volatum, duobus vel quatuor cubitis super aquas eleuatas, capiunt: eo videlicet modo, quòd in arctis scopulis, velut insularum ianuis, in vtraq; ripa hastis atra retia, vel aqueo colore tincta appendunt: quæ trochleis sursum deorsumq; repentè mobilia redduntur, vt agmine magno aduolaturas aues depressis, subitoq; leuatis in obliquum casum retibus inuoluant: quod necessariò auibus illis euenit, ob grauem tardumq; volatum, quem recto & lineari motu seruant instítutum, ita vt paucæ periculum euadant. Etiam anates, aliæq; aues quandoque retibus huiusmodi subiiciuntur. Hæ igitur aues nigræ, & pigræ, siue natantes, siue volantes, semper Alle alle vociferantur, quod Latinè sonat Omnes omnes, etiam quando retibus sunt inclusæ: quam vocem irrisoriam solicitus auceps interpretatur, quòd nequaquàm omnes habeat in sua potestate, neq; vnquam per retia quòque fexe cenia sit habiturus. Sunt & hæ aues maxima multitudine in scopulis Suetiæ, & Gothiæ superioris, licet non tanta, vt in lacu prædicto, aliisq; fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aues in vasculis littoralium arborum, ramis per modum nidorum appensis: in quæ anates præcipuè sese recipiunt, ad producendum ova & pullos, propter vulpeculas, à quibus in terra infestationem patiuntur. Item capiuntur & visco, præsertim paruulæ.

Corui marini.

Modus venãdi aues atris retibus.

Volat' linearis.

Aues nigræ & pigræ.

Aues capiũtur i cophinis &c.

De Vpupis

De Vpupis, & aliis Auium generibus.

CAP. XLVII.

VPVPAE quando ad Septentrionales campos statò tempore è regionibus alienis aduenium, veris tempus accedere indicant. Auis gemitu plena, & clamore, ob ouorum, aut pullorum custodiam. Vulpes in herbis importuno clamore latitare indicat: ita & canes, ac cæteras bestias ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus, ac picis, & monedulis est. In paludum tuberibus oua ponit, & pullos educit. Domesticata venando muscas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluuiam gemitu indicat: quòd & nepæ campestres faciunt, cuculi equarum dictæ: quæ transuerso volatu, citatoq; forti sonitu, imbres illicò adesse præsagiunt. Item nepæ maiores longissimis rostris pluuiam adesse prædicunt: ita & pici arborum. Est etiam auis, quæ pluuialis dicitur, perdicis magnitudine, variis pennis ornata, croceo, albo, nigroq; distincta colore: hæc creditur solo aëre viuere (quod omnino Albertus negat) licet pinguis sit, & in ventre eius nihil inueniatur. Hanc grauibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam iactant, vt ita auem ad ima volantem, & fugientem acquirãt. Vincentius lib. XVI. cap. XXXIX. citato autore de nat. rerum, loquitur de auibus paradisi pulcherrimis, quòd nescitur vnde veniant, aut quò vadant: non enim origo earum, vel propagatio videtur, sed certis temporibus congregatæ, terras quas inhabitant, alio migraturæ relinquunt, ac iuxta Alber. de tempore in tempus loca mutant. Item auis est acanthis dicta, quæ equos edit, & persequitur. Similiter & alia Asalon dicta. Auis subis, apud Nigidium sic appellata, aquilarum oua frangit, vt refert Plin. lib. X. cap. XIIII. Sunt & apodes, quæ carent vsu pedum, multum volantes, de specie hirundinum. Nidificant in scopulis: & hæ toto mari cernuntur, continuoq; naues sequuntur à terra recedendo, atq; semper eas circũuolitant. Item è volucribus solæ hirundines inociles sunt, & è terrestribus animalibus mures nil addiscunt: cùm tamen leones auga subeant, ac onagri, seu alces, plaustra pertrahãt. Quędam aues nullam, nisi in nido retinent quietem: aut pendent, aut iacent. Et ingenia æquè varia, ad pastum maximè,

Vpupa auis gemebunda.

Vulpes prodit clamore.

Nepæ equarum cuculi dictę.

Auis pluuialis.

Modus aues venandi fustibus.

Aues paradisi.

Acanthis.

Asalon

Subis.

Apodes.

Hirundines inociles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Auibus nocturnis, & earum cibis.

CAP. XLVIII.

Bubo.

NON putaui fas esse, præterire nocturnas volucres, quia vt reliquæ supradictæ, ita & hæ ad decorē vniuersi à summo Creatore sunt productæ. Offertur autem in primis bubo Septentrionalium tenebrarum obseruator, auis diri ominis, vt Virgilius asserit:

Ignauus bubo dirum mortalibus omen Affert, &c.

Lunam tamen clarissimam intuetur, vt aquila solem. Sed quia visum in meridie habet debilissimum, coruos sustinet hostes atrociores: verùm sibiinuicem aduersantur in nidis. Nam vti coruus meridie comedit oua bubonis, ita bubo oua corui de nocte: necp sic decrescit generatio rapax. Cæteræ etiam aues bubonem deplumant, verum resupinus fortissimis vnguibus se defendit, maximè minoris generis bubo: maiores verò in rupibus, & desertis, & vmbrosis arboribus tempore præsertim æstiuali manent, cùm hyeme arcibus, ac turribus Ecclesiarum horrisonam semper ingerunt vocem. Visum habet flammeum, aures cuneatis plumis eleuatas, vngues acutissimos: nunquàm volans quò libet, sed transuersus aufertur. Otis est auis bubone minor, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus. Aliarum auium imitatrix, ac parasita reputatur, et saltatrix: & facilè capitur. Mures persequitur, quia cadaueribus, & carnibus viuit. Capiuntur hæc nocturna auium genera per lucernas accensas in horreis rusticorum: ibi enim congregantur, ob quæstum, & pastum murium latitantium. Mortua otis in stabulis super equos suspensa, creditur eos ab ægritudinibus præseruare. Vlula est auis à planctu luctuq; nominata: cùm enim clamat, fletum imitatur. Augurum iudicio ad dexteram volans, & tacens, prosperitatem significat: gemens tristitiam. Vespertiliones aues agrestes, pedes auium habent, cauda carentes, alas membranaceas è corio indistinctas: dentibus vt mures. Victum nocte quærunt. Pullos pariunt lacte nutriendos: quod nullis aliis volucribus est concessum. Vbera admouentes (teste Plin. lib. X. cap. LXI.) gemellos volitant amplexæ infantes, secumq; deportant. Culices gratus eis pastus. Caprimulgi nocturni fures sunt, interdiu visu carentes. Pastorum stabula intrant, caprarumq; vberibus aduolant propter suctū lactis: qua iniuria vber emoritur, capriscp cæcitas (quas ita mulsere) oboritur. De die manent in petris. Noctua glaucis oculorum pupillis tenebras non sentit, quia obscuriore nocte volatum habet crebriorem, & hunc inoffensum. Sole exorto visus eius hebetatur. Noctua contraria est apibus, vespis, crabronibus, & sanguisugis. Strix est auis nocturna, à sono sic dicta. Lucanus:

Quid trepidus bubo, quid strix nocturna queruntur.

Plura qui videre velit de auibus nocturnis, videat Volater. lib. XXV. & Plin. lib. X. cap. XVI.

Furtū alternatū Generatio rapax nō decrescit.

Descriptio bubonis.

Otis.

Aues nocturnæ lucernis capiuntur.

Vlula.

Vespertiliones.

Caprimulgi.

Noctua.

Strix.

De Vulturum differentia, & proprietate, quos Aristoteles & Plinius Aquilas appellant.

CAP. XLIX.

Aquilarū genera diuersa.

VANDOQVIDEM suprà eod. lib. aquilarum genera diuersa secundum Albertum, quæ frequentius in Septentrionalibus oris reperiuntur, demonstrata sunt: hic vulturum (quos Aristoteles et Plinius aquilas appellārunt) differentiā, ac proprietatem inserēdam esse duximus. Quòd autē ab his, alioquin primas tenētibus, in aliarum proprietatibus describēdis dissentimus, maximè autoritate Alberti Magni mouemur, cui ora Aquilonaria magis fuere cognita: qui etiam sibi aquilarum naturam apud nos cōmorantium intimius perspectam habens, in hunc modum lib. XXIII. de Animal. scribit: Scias quòd Aristoteles, & quidam Philosophi alii aquilam, & vulturem in idem genus auis ponunt, aquilam quidem ab acumine, vulturem autem à volando & capiendo nominantes: propter quod quidam dicunt nobilissimum auis genus esse vulturem. Hactenus ille. Vulturum igitur sex genera, videlicet pygargus, qui ab albicante cauda dicitur, ac si albicillum nomines. Hic gaudet planis, & lucis, & oppidis: hinularius etiam à nonnullis cognomine appellatus: monteſq;, ac syluas suis fretus viribus petit. Aliud genus magnitudine secūdum & viribus, plangus aut clangus nomine, saltus & conualles, & lacus incolere solitū, cognomine anatarius, & morphnos à macula pennę: hunc Homerus in exitu Priami percnon vocat. Est & tertium genus, colore nigricās, vnde nomen accepit, vt fuluius vocetur, Græcè melænaëtos. Hic magnitudine minimus, sed viribus omnium præstantissimus est. Colit montes, ac syluas: & leporarius, eò quòd propriè interficit lepores, cognominatur. Hic solus bono nutrimento fœtus suos alit, atq; educit: hic deniq; pernix, intrepidus, strenuus, quippe qui non clangat, aut murmuret, citoq; venetur. Aliud etiam est genus, ab alarum notis, quæ malæ sunt, percnopterus, aliàs oripelargus appellatum. Hic est capite albicante, corpore maiore, quàm cæteri adhuc dicti: sed breuioribus alis, cauda longiore. Huius quantitas, quasi aliorum vulturum medietas, vulturi nanque speciem plenè refert: subaquila, & montana ciconia cognominatur. Manet in locis multarum arborum. A coruo, cæteriscp alitibus capitur: grauis est enim, victuq; iners. Ex naturali malitia exanimata fert corpora: ieiunæ semper auiditatis, & querulę murmurationis. Porrò aliud genus vulturum est, quod haliætus, hoc est marinus vocatur, ceruice magna & crassa, alis curuantibus, cauda lata: moratur hic in littoribus & oris. Accidit etiam huic sæpius, vt cùm ferre quod ceperit nequeat, in gurgitem demergatur. Hunc etiam Plinius lib. X. cap. III. inter vulturum genera recenset, & ex eis vultures procreari affirmat. Denique aliud genus gnesium, id est

Aristot. aquilā, & vulturē, peadē aue posuit.

Vulturū 6. genera.

I. Pygargus.

II. Plāgus siue clāgus.

III. Melænaëtos.

IIII. Percnopterus, aliàs oripelargus.

V. Haliætus, siue marinus.

VI. Gnesium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verum, germanumq; appellant. Vnum hoc ex omni vulturum genere esse veri incorruptiq; ortus creditur: cætera enim genera & vulturum, & aquilarum, & accipitrum, & minutarum etiam auium, promiscua, adulterinaq; inuicem procreant. Maximus omnium vulturum hic est, quia cæteros vel sesquialtera portione excedit. Colore est rubeus, conspectu rarus, more eius, quem suprà cymindem intra accipitrum genera vocari diximus. Vnum par vulturum occupat magnam syluam: vnde fit, vt etiam pullos suos à nidis expellant, & longè fugent, æmulos scilicet rapinæ, ne vllo pacto vicinos habere patiantur. Demum senescentibus rostrum superius accrescit, incurvaturq; subinde magis magisq;, vt tandem fame intereant. Erythrotao Septentrionalis, vulturi haud dissimilis, grauis corpore & pondere, capitur in terra, vt refert Plinius lib. X. cap. XXII.

Vulturum par magnã syluã occupat.

Vultures senescẽtes fame intereunt.

Erythrotao quo mõ capitur.

Adhuc de Vulturum generatione, & pietate.

CAP. L.

Vulturum generatio.

TRADIT beatus Ambrosius in Hexameron lib. V. cap. XX. in generatione vulturum non interuenire concubitum, & forte coniugali minimè misceri, atq; ita sine vllo masculorum concipere semine, & sine coniunctione generare: natosq; ex his in multam ætatem longæ vitæ procedere, vt vsq; ad centum annos vitæ eorum series producatur, nec facilè eos angusti æui finis excipiat. Et ita generatio eorum suscipitur introducta. Pietas autem horum animalium ab alio graui autore Cassiodoro libro I I. Epistolarum sic adduci, & accipi potest, vt inde eliciatur excelsa illa virtus, quæ generosis hominibus, maximè supremis principibus, inesse probatur. Ait enim Rex Gothorum Theodericus, vulturum pietatem commendans, atq; detestans crudelitatẽ famulorum, qui dominum suum turpiter interemerunt, atq; inhumatum (omissa funeris reuerentia) indignè abiecerunt, vt seueriſſimè castigentur: quatenus qui exemplis prouocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor, pietas in auibus inuenitur, quæ ab humana cõditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadauer alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestum, sed magis accipitrem, vitam plumigerũm auium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoq; suo pondere periclitantibus nititur subuenire: & homines parcere nequeunt, cuius se genus esse cognoscunt. Ille non vult extinguere, quo poterat vesci: serui maluerunt occidere, qui eos superstes consueuerat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potius sepulchro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

Aetas vulturum C. annorum.

Pietas vulturũ.

Pietas ĩ auibus inuenitur.

Homines pcere nequeunt.

Serui dominos occidũt, à qb' enutriuntur.

De Cuculo

De Cuculo, & multiplici genere Picorum.

CAP. LI.

Cuculus.

IST etiam in Aquilonaribus syluis optatæ lætitiæ annuntiatrix auis omnibus nota, Cuculus appellata, circa principium Maii crumpens in vocem sonoram: quam ferè in finem mensis Iulii continuat. Sed hoc in vastis nemoribus, ob inimicas aues, naturali odio eam in omnibus molestantes, eò quòd & ipsa coccyx Græcè dicta) aliis sit insidiosa. Nidum enim proprium non facit, sed in alienis', palumbi scilicet, alaudæ, vel passeris solitarii, ponit sua oua cubanda, & alterius labore producit pullos: qui à testa exeuntes, pulchritudine, vt educentur, prouocãt nutricem: quæ specie & forma impinguescentis sobolis gaudens, fœtus suos damnat, atque absumi patitur, donec ab adulterino fœtu euolaturo interimatur: & demum ipse coccyx à suo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Nulla auium carnis dulcedine superat coccycem: quæ & frigidissimæ est naturæ, vt Aristo. lib. V I. de animal. cap. V I I. placet. Albertus dicit hanc auem minimè æstate colligere, quę sit hyeme comestura: sed latitat in concauitatibus arborum, aut cauernis terrarum, plumis spoliatã. Quandoque etiam autumno capta hæc auis, educatur in vaporariis, vt quasi species falconum, ad venandum aptari possit. Sed degeneris naturæ suæ non oblita, deuorat omnes occurrentes domesticos pullos: & ob hoc posteà occiditur. Alio autem tempore ponit vnum ouum in nido fulicæ, & eius oua fugit: illa verò futuri euentus ignara, sedulò fouet ouum, pulloq; producto ab eo necatur. Mirabile quoddam de cuculo refert Albertus lib. XXIII. quo quis loco primùm audiat alitem illam, si pes dexter circũscribatur, ac vestigium id effodiatur, hanc terram interimere pulices, vbicunq; aspergatur. Præterea picorum genera plurima sunt in Aquilone, magnitudine monedularum, asperrima hyeme in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi sunt, rubeam habentes cristam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore respersi, signa asperioris hyemis venturæ gemitu præuntiantes.

Coccyx.

Pulli ꝓducũt alieno labore.

Caro coccycis dulcissima.

Cuculus errore fouet, captus pro specie falconum.

Mater necatura pullo.

Picorũ genera varia.

De Prognostico diuersarum Auium.

CAP. LII.

Prognostica q̃ nã ex auibus cognoscenda.

LATISSIMO terrarum spatio incolis Septentrionalibus per maxima loca habitantibus, hæc suppetit ratio venturos euentus cognoscendi, præsertim in natura auium terrestrium, & aquaticarum more augurum, qui ex gestu, motu, volatu, voce, & garritu auium, futura prædicunt. Aues enim aquaticæ in terram volantes, procellam: & terrestres si ad irrigua, & loca palustria transuolant, serenitatem portendunt: de quibus in extenso Plinius loquitur lib. X V I I I. cap. vltimo.

Aues aquaticæ.

Alauda cantu imminentem auroram præuntiat.

Alauda.

Anser continuo clangore diras tẽpestates, pluuiamq; aqua se spargens prædicit. Pictore verò puro, & candido, postq̃ lixus vel assus est, significat immensum frigus.

Anser.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anates. Anates se sæpius balneantes, & mergentes pluuiam notant.

Ardea. Ardea nubes petens imbres, et procellas præsagit: dumq; mediis arenis tristis insidet, diras tempestates.

Bubo. Bubo noctis monstrum, in vrbe visus solitudinem imminere demonstrat.

Cornices. Cornices contra aquas clamantes, & aqua vel niue se perfundentes, copiosum imbrem præsagiunt, prout Isidorus aliegat: Tunc cornix plena, pluuiam vocat improba voce, insidias etiam bestiis, vel hominibus paratas, aliaq; plurima mutabilitate vocis ostendens.

Coccyx. Coccyx eiusdem naturæ est cum cornice, ferecp garritu idem designat.

Coruus. Coruus est citissimus mutationis aëris nuntius: & alia crocitationis voce prophetat, quia LXIIII. voces formare dicitur, teste Fulgentio: alia voce auram tranquillam, alia tempestuosam, alia niuem, alia densam nebulam monstrat.

Cygni. Cygni à terra auolaturi, sublimiori volatu incolis relinquunt horrendum frigus, aliàs æstate nautis bonum omen, vt Aemilius ait:

Cygnus in auspiciis semper lætissimus ales.
Hunc optant nautæ, quia non se mergit in vndis.

Ciconiæ. Ciconiæ horas diei crepitatione rostri diuidunt: quod & Iordanes de Attila Aquileiam obsidente, & vincente attestatur.

Dossrinæ aues. Dossrinæq; alpiũ Noruegiæ aues, vti variè & mirabiles sunt, ita incolis mira ostẽdũt.

Diomedeę aues Diomedeæ aues Græcis tantummodò adulantur.

Herciniæ aues. Herciniæ syluæ aues, lucentes frequentiori volatu, tenebras densiores signant.

Fulicæ. Fulicæ, seu suligines clangore tempestates præsagiunt.

Gallus. Gallus noctis horas cantu diuidit: eoq; frequentius reiterato, frigus præsagit.

Grues. Grues circulari volatu in sublimi aëre serenitatem, humili autem tempestatem, præsertim ad mediterranea tendentes, & clamore pluuiam præsagiunt.

Hirundo. Hirundo deferens culmina inhabitare, eorum casum portendit: volatu aquas percutiens, tempestates: altè nidificans, in montibus tutè seminandum: humiliter, in vallibus ruricolis signat.

Ispidæ pelles Ispidarum pelles & plumæ, parieti infixæ mutationem aëris, veluti coloris, ostentant: & Alberto teste, hæ aues custoditæ, thesaurum augere creduntur.

Lagus. Lagus ludens super aquas, tempestatem præsagit.

Mergus. Mergus à mari fugiens, grauissimam imminere tempestatem ostendit.

Meanta. Meanta tempestate imminente plus solito clamat, gaudetq; se præda submersorum posse satiari.

Noctua. Noctua in imbre garrula serenitatem, & in sereno tempestatem signat, voceq; importuna mortem imminere præsagit.

Nepa. Nepa gemebunda voce per aërem volans, nebulas densas, & pluuias signat.

Otis. Otis in culmine domus, vel turribus, ridenti similis cùm audiri, fortissimũ frigus ostẽdit.

Pica. Picam cõem continuato garritu, ętos aduentare hospites, vbiq; signare receptum est.

Querquedulæ. Querquedulæ ferè omnes aquaticæ, quarum quædam species quercus aridas inhabitant, pauco vel multo garritu aëris mutationem significant.

Sturnus. Sturnus aurora surgente nimium murmurans, pluuiam: parum verò garriens, serenitatem præsagit.

Turdi. Turdi niuibus se balneãtes tẽpestates, et niuiũ casus vehemẽtiores imminere pĩsagiũt.

Vlula. Vlula clamans tristitiam, silentio verò prosperitatem significat.

Vultures. Vultures agminatim volantes, strages hominum quò volant ostendunt.

Adducit etiam Volat. lib. XXV. plura alia volucrum signa, futuræ mutationis temporum, & elementorum, &c.

LIBRI XIX. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE PISCIBVS.
LIBER XX.

PRAEFATIO.

ABSOLVTIS præcedenti libro terrestribus atq; aquatilibus auibus, eò relaxatur rerum ordo, vt ad natatilia in gurgite, vel fluminibus viuentia descendatur, videaturq; quid in aquis Septentrionalibus producitur, quod præter vitæ spiraculum parum commune in forma, vel proprietate habeat cum cæteris bestiis aliarum aquarum, & regionum. Habent enim lacus & amnes Aquilonares, adeò multiplices piscium species, in figura, qualitate, & quantitate ab aliis distinctas, vt delectabilius esset vti eorum sapore, quàm altercari de nominum appellatione. Intuitus aliquando sum forum piscarium abundantissimum Venetorum: sed vix quatuor, aut quinque piscium genera, scilicet lucios, tenchas, anguillas, orches, ac squatinas reperi, quæ comparati poterunt Aquilonaribus piscibus multiplici varietate distinctis: quorum veriora nomina si Latino, vel Græco sermone elici, aut indicari nequeunt, veniam facilimè merentur sapore gratissimo, quando parum famelico stomacho de nominibus, vel æquiuocis (cuius nominis, vel generis sunt) ratiocinari proderit, vbi delicatius præparati, ac oblati iucundius exhilarent suos inquisitores. Nec fide carebunt, si insoliti sunt aut inusiti: quia in lib. De animal. consormi olim sententia dicitur, diuersa aialia sua propria sortiri loca, vt leones in Libya, & rangiferi in Suetia: ita & de auibus, pisciburq; veniet vbilibet existimandum. In contemplatione enim naturæ nihil potest esse superuacaneũ, nihilq; incredibile conceditur intelligendum, vt vnicuiq; existimatio sua salua sit, quando conformioribus causis & rationibus approbata fuerit, atq; rerum experientia corroborata. Cum Isidoro tamen animaduertendum est, quòd bestiis, & volatilibus prius (tanquam anteà visis) nomina imposita sint, quàm aquatilibus: & his, cognito eorum genere ex similitudine terrestrium animalium, aut ex ꝓpria specie, natura, moribus, coloribus, varietate, & sexu noia data: sibitudine, vt ranis, vitulis, leonibus marinis: ex moribus terrestrium, canibus, vulpibus, lupis, in aquis existentibus, eò quòd improba voracitate sua alios deuorant, vel persequuntur: ex colore, vt vmbris, auratis, aureisvellis: ex varietate, vt trutis, bocti-bus: ex figura, vt orchibus, rotis, serris: ex sexu, vt musculo, eò quòd sit ipsius balenæ masculus, cuius coitu concipit, producit, & lactat fœtum. Sed de his, & similibus particularius sequenti libro XXI. de piscibus monstrosis plurima succesiuè ostendentur, vt interim via aperiatur ad loca piscibus magis abundantia.

Piscium spẽs ĩ aquilone multiplices.

Pisces Venetorum multi, sed diuersi ab aquilonaribus.

Pisciũ sapores potius q̃ noia attendenda.

Aialia diuersa loca congrua sortiuntur.

Existimatio sua vnicuiq; salua

Universidad de Deusto
Biblioteca

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantissima eius piscatura.

CAP. I.

Bothnia', id est fundus vastis

BOTHNIA, quæ sinum Gothicum, siue Sueticum ad Septentrionem terminat, latissima est terra, diuisaũ tres magnas prouincias, Occidentalem, Aquilonarem, & Orientalem. Qui Aquilonarem incolunt, piscatu maximè viuunt: non quòd agrum sterilem habeant, sed quia tanta est his copia piscium optimorum, vt in omnium necessariarum rerum permutationẽ abundè sufficiat. Suntq; in omnibus rebus locupletes: siquidem ex Hispania, ac Lusitania optimum vinum, & sal: ex Anglia, & Flandria pretiosum pannum: ex Germaniæ ciuitatibus variam domorum supellectilem & ornatum, præter domesticum cultum: ex Suetia, & Gothia triticum, siliginem, hordeum, & omne genus necessarij leguminis illuc nauibus aduectum, comparant. Omne littus, insula, sinus, amnis, riuulus illic exuberantem piscium copiam toto anno, maximè tempore æstiuo, quo omnia ibi amœnissima sunt, præbet. Insulæ circa maris littora plurimæ sunt, & iucundissimæ: quæ herbis, arboribus, & gramiribus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus auium diuersi generis suauis concentus: piscium mira varietas, sese super vndas ludendo efferentium: piscatorum maximus in omni loco prouentus: nulla illic nociua belua in mari: nullum pernicioſum reptile, aut formidabile animal propè in terra: nullæ tenebræ tempore totius æstatis: nullus ardor solis: aër salubris, & temperatus: omnia ibi iucunda, quieta, & tranquilla. Verùm quod magis mirum est in tanta locorum, & temporum amœnitate, ac licentia, nullum turpis lasciuiæ lacinus admittitur: castus, & verecundus inter homines vtriusq; sexus conuictus: nec incestus, nec fornicatio, nec adulterium fit, aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud simplices illos populos, vt ipsorum castimoniæ multi in lege diuina doctissimi cedere videantur. Labitur ex montibus huius Aquilonaris Bothniæ (id est fundi maris) vndosus, & profundus amnis: qui duobus ostiis fertur in mare, relicto in medio breui spatio, in quo fundatum est oppidum, quod Thorna, id est turrita

Copia piscium maxima.

Merces exoticę

Merces internæ

Insulæ plurimę

Amœnitas singularis Bothniæ.

Turpitudo nulla in populo.

Ignorãtes vitia beatiores.

Thorna oppidum.

turrita insula dicitur: cuius latitudinis eleuatio est circiter 82. grad. longitu. 42. Est autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo situatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu suppolari, quàm est hæc Thorna. Ad ipsam enim confluunt Russi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienses, Finni, Sueci, Tauasti, Helsingi, & complures alii, ex partibus Norwegiæ, per altissimos montes, & vastas solitudines, ac Iempthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis nauiculis, incitatissimis fluuiorum casibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum instar ceruorum vtuntur, partim etiam pandis perticis, quibus consperſa niuibus iuga montium citò superant, celeriq; allapsu concurrunt, vti in principio huius voluminis explanatum reperitur.

Thorna emporium valde frequentatum.

Nomina gentiũ

De multitudine Piscium huius Emporii.

CAP. II.

COMPORTATI pisces diuersarum specierum ex piscaturis superiorum fluminum in hunc locum, mercatoribus longinquarum prouinciarum rerum commutatione venundantur: & hoc in colligatis fasciculis quingentarum grauium librarum, quod pondus illic est vsitatius: & præterea in maximis vasis sale conditi pisces, seu alio modo suauioris saporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc insulam frequentiorem nauigationem Holmenses, Aboënses, Raugmenses, & Eregrundenses, quotannis in maximo capiendo lucro instituunt, ac mercimonia non pecuniarum numeratione (eò quòd gens illa nummos non æstimat) sed commutatione rerum necessariarum, prout libro IIII. cap. V. fuit enarratum, distrahunt. Et id quidẽ fit, quia ad hoc emporium ob populi simplicitatem, ac credulitatem, plerũque à dolosis mercatoribus importata moneta, deprehensa fit falsa, vasto præsertim ingenio Moschouitarũ, qui illuc circa æstiuale solstitium (vti ego M. D. XIX. vidi) in magno numero, nauigia in humeris aliquãdo inter distantes aquas portantes, concurrere solent. Sed dolus eorum cùm detegitur, repentinã illicò recipit vltionem, prout superius lib. VI. cap. XIII. clarius patebit intuenti: vbi etiam de damnis viliſſimæ monetæ plura dicuntur.

Rerum cõmutatio vbi exercetur.

Piscium diuersitas.

Nomina locorũ

Nũmi quo in loco nõ æstimantur.

Moscouitarum gens astuta.

Dolus punitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

De piscatura Salmonum.

CAP. III.

Salmonũ piscatura vberrima

IX alicubi in tota Europa vberior salmonum piscatura reperitur, quàm in Bothnico mari versus Lappones, è quorum montibus & terris, vastissima flumina dulcium aquarũ descendunt: contra quæ pulcherrimo spectaculo, quasi milites micantibus armis, sub solari æstu ascendere videntur salmones, tanto præsertim agmine, vt superiores montium aquæ prædam reseruent piscatoribus suis. Dicitur nanque salmo à saltu: caudam enim ore replicat, & reflectit, firmiter eam ore tenens, donec saltus agilitate locum abruptum conscendat: ad quem tendens contra fluminis impetum, à proposito non desistit, quousq; dulcibus aquis (quas auidè desiderat) reficiatur: ac posteà viciſſim desiliendo, ad nota domicilia intra cauernosas rupes reuertitur. Gaudet enim alternatim salsis, & dulcibus aquis. Crescit hic piscis in longitudine VI. vel VII. pedum, magno prævalens robore, sed ponderosus & grauis: omnisq; quam habet agilitas, à potentia virtutis eius est potius, quàm à leuitate corporis. Hic, vt dicit Plin. lib. IX. cap. XVIII. olim præferebatur omnibus piscibus marinis, & maximè in Aquitania. Carnes eius rubeæ sunt: quæ licet dulces & gratæ sint, valde tamen satietatem citò manducantibus ingerunt: quod verum est recentes auidius sumptæ. Dum verò sale condiuntur, gratiores æstimantur, ita vt magno pretio ac multitudine emptæ, ad superioris Germaniæ partes vsq;, primùm nauigiis, & demum curribus aduehantur. Neque genus hoc piscium, quantũcunque capiatur, deficere videtur in loco natiuo suo. Vidi enim ego circa æstiuale solstitium in extremis Bothnicis littoribus circa Thornam, adeò magnam eorum multitudinem capi, atque in tanto numero extrahi, vt sortissima retia rumperentur. Nititur enim hic piscis, dum sentit se retibus pressum, omnibus viribus se liberare, caudam ad os applicando, vt circulari saltu exiliat: idq;, licet tardus sit, & piger ob suam pinguedinem, celerrimè ostendit. Cor eius extractum diutius omnium cordibus animalium mouetur. In Rheno, & Vistula, ac Duna, vel Dzuina prope Rigam in Liuonia, magno pretio comparantur salmones: hicq; fumo querno ad gratissimum saporem indurantur, prout

Salmo à saltu dictus.

Salmo 6. vel 7. pedum longitudine.

Carnes salmonis rubeæ.

Sapor salsus gratior,

Modus exilien di à retibus.

Salmonis cordi utissimè viuit Sal. Germanici

tur, prout & generaliter fieri solet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autem Ostrogothorũ ac Vestrogothoꝝ, etiam plurimi capiuntur. Flumina enim illic in plerisq; locis XX. vel XXX. pedum altitudine reperiuntur, maximè penes Vestrogothos in ꝓuincia VVermelandia dicta, quæ olim regio titulo decorabatur: vbi lacus dulcium aquarum, centum millibus passuum in longitudine, & XL. in latitudine patet, cui nomen Vener est: in quem XXIIII. magna flumina à montibus Noruegiæ illabuntur, vnum solum exitum versus Meridiem habentia: qui Trolhetta, id est, dæmonum caputium appellatur. In fluminibus illis recentibus in maxima copia salmones capiuntur: inq; genere suo maxima producunt oua, cicerculas, vel pisa in quantitate superantia, ac maculas nigras in cute respersas habentia cum magno decore. Maximus deniq; horum piscium, vbicunq; capiuntur, quæstus est, & adhibito ingenio capiendi maior indies excrescit.

Salmones Gothici.

Lacus C. millia passuum.

Flumina 24 fluunt in vnũ lacum, ac vnum exitum habẽt.

Salmonum oua

De piscatura Vitulorum marinorum.

CAP. IIII.

VIA in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorum marinorum, siue phocarum multitudo reperitur: ideirco naturam eius, & denum venandi modum, quem videram, paucis annectam. Vitulus marinus, qui & Helcus Latinè dicitur, à similitudine terrestris vituli sortitur nomen: habetq; corpus durum, & carnosum, ideoq; difficulter interficitur, nisi elisis temporibus capitis. Vox eius est vt tauri: quatuor habet pedes, non autem auriculas: quia regimen vitæ eius, & mansio est in aqua. Si enim auriculas haberet, multum humorem susciperet, natationemq; sibi in aqua prohiberet. Animal generat cõpletum: parit vt homo omni tempore, sed maximè cum primis capris. Vitulus marinus pilo vestitus, auerso coitu, vt canis, inuitus adhæret: parit animal in terra more pecudũ, nunquàm tamen plures geminis fœtus, licet autor de nat. rerum dicat, tres. Fœtum non ante XII. diem à partu in mare ꝓduxit, subinde assuefaciens. Ipsis in somno mugitus, vnde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam, voceq; pa-

Vituli marini.

Helcus.

Vox vt tauri.

Vituli marini partus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sõnus grauissimus.

riter & visu populum salutant, incondito fremitu: nomine vocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoq; pedum vice serpunt, sursum deorsumq; claudicantium more se mouentes.

Prognostica ex pellibus.

Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere traditur, semperq; æstu maris recedente inhorrescere. Dextera pinna vim soporiferam, somnosq; aliciendi capiti subdita habet. Pauidi fulminũ, tutissima putant tabernacula è pellibus vitulorum marinorum confecta, eò quòd solum hoc animal in æquore, vt aquila in æthere, à fulminis ictu immune est, & securum. Octauius Augustus, licet non minus seuerus, quàm facilis & clemens patronus, ac dominus esset, tonitrus fulguraq; paulo infirmius expauescebat, ita vt semper, & vbiq; pellem vituli marini pro remedio circunferret. Pellis enim hæc secundum Albertum lib. XXIIII. pilosa est, nigris albisq; maculis distincta. Hoc animal lactando, catulos mammis nutrit, duodecimo die in mare producens. In somno ita altè stertit, quòd somnus eius mugitus esse videatur, vt aliàs balena, rosmarus, siue morsus, & celetus in arena, vel monticulis eminentibus super aquas.

Octauius Augustus.

Vituli marini descriptio.

De modo piscandi eos, & eorum medicina.

CAP. V.

Mod' piscandi vitulos marinos.

ODVS verò piscandi eos, ex suprasculptis imaginibus facilimè deprehenditur. Piscator nanq; mentita pelle nigra, cum longa hasta ferro hamata, super glacie curuatus iacet, mugituq; vitulum vocat, qui mox accedit, putans nouam suscipere coniugem, propria interfecta: est enim (vt Albertus refert) super omnes beluas crudelior vxoricida, vt vnam alteri superinducat, donec ab aliqua earum in defensione fuerit interemptus: verùm non consortem, sed iaculum, non luxuriam, sed laqueum inuenit, vt occidatur. Nam spiculum per hastam immissum, manet in corpore, donec debilitata belua ex suscepto vulnere, per funem attrahatur. Capitur etiam dormiens, præsertim hamato mucrone, quia profundissimè dormit, vt & alii quidam pisces, de quibus infrà cap. de rosmaro sequenti lib. dicetur. In aquis dulcibus naturaliter non sunt vituli marini, secundum Albertum lib. XX. cap. III. nisi auiditate prædæ eò se conferant, vt infrà de captura halecum dicetur. Canicies vti homini, & equo, sic quoque vitulo marino accidit: senectutiq; reuerentiam iuniores semper habent. Vbi enim in scopulis XXX. vel XL. vel plures dormiendo iacent, tanquam pecorum greges, fideliter notatum est, senes pariter, & iuniores seorsum dormire: vnde & seniore in aquas descendente, nec vnus è toto grege in scopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante remanet, nisi pariendi causa. Huius animalis pili in corio detracto vbicunque fuerint, compositione, & erectione sua indicant fluxum, & refluxum maris, veluti aliorum animalium marinorum, quæ pilosa sunt. Nam si mare turbatum in fluctus surrexerit, & pilus similiter erectus exurgit: si verò mare pacificum fuerit, pilus in planum sternitur: sicq; maris status in re insensata, & mortua deprehenditur. Bothnici nautæ prognosticum suscipiunt ex vestitu proprio, de pellibus huiusmodi composito, an mare tranquillum, & prospera nauigatio sit speranda, vel periculum in mari subeundum. Tranquillus in vita Tiberii scribit, pellem hac ictum fulminis auertere, ne nocat. Et hoc quoq; repetit Volateranus lib. XXV.

Belua crudelis i cõiugis interfectione.

Modus alius capiendi vitulos marinos.

Canicies pisci, vti homini accidit.

Reuerẽtia senũ.

Fluxus & refluxus maris in pellibus apparet.

Tẽpus ex vestitu iudicatur.

Prætereà

Præterea Plin. lib. XXXII. asserit facies expauescentium morsum canis rabidi, perungi debere adipe vituli marini. Idem quoq; adeps lichenas, & lepras soluit. Coagulum eiusdẽ vituli comitiales bibunt cum equino lacte: eodemq; coagulo magi in lethargum vergẽtibus ad olfactum vtuntur. Coagulum phocarum etiam virtutem habet castoreo similem, & epilepticis prodest. Item pro præfocationibus matricis, mulieribus bibitum valet: verùm coagulum integrum in aqua manet, sophisticatum mox soluitur: quod attendant medici.

Medicinæ ex vitulo marino.

Adhuc de virtute huius bestiæ.

CAP. VI.

EL etiam horum vitulorum marinorum ad multa valet, si quis Dioscoridem quærierit. Item bestiæ hæ adeò animosæ sunt, vt audito tonitru, visoq; fulmine ac coruscatione, gaudentes ascendant planos monticulos, sicuti ranæ exultant accessu pluuiarum. Nauigaturi Bothnienses, seu Aquilonares nautæ, versus Germaniam in asperrima hyeme, pinguedine huius beluæ liniunt tabulas nauium, ne glacie congelentur ad nauis demersionem. Item pinguedo hæc, Seeltraän vulgariter dicta, plurimum valet ad inungendum diuersa genera coriorum, ac pellium, quas alutas appellant: vnde caligæ molliores conficiuntur: quemadmodum videtur, quomodo in Prussia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque distrahendi gratia in Flandriam, & tandem in Italiam, Galliam, ac Germaniam transportatur. Tergora etiam bouina, nisi vncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluuia, eò quòd arcet omnem humiditatem, & diutissimè conseruat eas: nec mures hac pinguedine calceos, vel ocreas vnctas rodunt, aut lora equorum ad præsepia ligatorum, sicuti alia, scilicet bouina, vel arietina pinguedine vncta. Immò hoc bonum naturaliter inest huic corio, vt fulmine non tangatur, vbicunq; fuerit alligatum. Item superius lib. XI. cap. XXIII. plura notata sunt de hac pinguedine, quomodo tempore obsidionis super aquas inter glaciem aperitas effusa, impedit congelationem.

Naues perũctæ pinguedine vituli marini nõ congelantur.

Pelles syluestriũ & domesticarum caprarum vnguntur pinguedie vituli.

Piguedo vituli marini ad multa vtilis.

De perplexitate comedentium carnes huius Vituli tempore Ieiunii.

CAP. VII.

VM hoc animal carnem habeat, & laridum, more domesticorum porcorum, nonnulli scrupulosè se torquent, ne his, scilicet interioribus carnibus, vescantur in Quadrageſima, ea securitate, sicuti lardum vel pinguedinem, quę foris est, & auulsa carnem retinet sibi coniunctã. Quocirca rectoribus Ecclesiasticis hęc causa discutienda cõmitti consueuit: dumq; in vnam, & alteram partem physicæ ratione multa adduci, probariq; solent, nec satis concorditer diffiniti, simplicioris ingenii viri, multis post-

Vituli marini pinguedo comedit diebus ieiuniorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

habitis causis, in vtrãq; partem prolatis; dicunt, & probant, ex ipso vitulo marino sumendam fore demonstrationem, hanc videlicet, vt cùm partum fecerit in littore, si ad syluas à venatore compulsa belua fugerit, abstinendum eius esu erit tempore prohibito: si verò ad aquas, securissimè ea vescendum erit. Et ita seruatur, vt infinitq; hominum multitudines hac pinguedine vtant in obsonijs suis, loco olei: atq; ob eã causam carnes in maxima quãtitate, veluti latera porcorũ, in vasa recluduntur. Pinguedo tamen huius vituli marini solidior, defertur ad amplam Germaniam. Solebat nihilominus esse valde vtilis, & delectabilis olei vsus in Aquilonaribus regnis, immò & lucrosus quæstus ipsis mercatoribus, donec ipsimet Lutherano dogmati petulanter adhærentes (quatenus omne ieiunium tollerent) dixerunt populo, quód Hispani lauarent suos leprosos in oleo, ideoq; nequaquàm eo vescendum. Illisq; creditum est, nec quisquam amplius oleum ab ingeniosis illis impostoribus emere in animum sibi induxit: & ita in hac parte bonum quæstum se perdidisse lugent, tum etiam in aliis rebus indiscretè diffamatis.

Vitulus ĩter pisces cõputat', rectè ĩ quadragesima mãducatur.

Lutheranoꝝ detestabilis impostura.

De Lupis, siue Luciis.

CAP. VIII.

VNT lacus dulcium aquarum in montanis Lapponiæ, CCCC. milliarium Italicorum longitudine, latitudine verò C. & amplius: in quibus tanta est luporum aquatilium (quamuis & aliorum piscium) copia, vt non solùm alendis hominibus, per quatuor amplissima Septentrionalia regna sufficiant, sed etiam latius sale, solecq; siccati nauigijs, velut lignorum magnæ strues, in amplam Germaniam vendendi exportentur. Itidem de lacubus Finlandiæ censendum erit. Est igitur lupus, piscis fluuiatilis, ore lato, dentibus acutissimis, minorum piscium deuorator: cui tamen perca squamis, & pinnis asperrimis armata resistit, vt sibi non præualeat: tamen ex insidijs transuersam percam, ore compressam lupus ipse minutim lacerat, & deglutit: adeò nullus, etiam armatus piscis, à voracitate eius permanet immunis. Vescitur lupus

Lacus maximi dulciũ aquarũ.

Lupus piscis, seu lucius vorax.

lupus, seu lucius, bestijs venenosis, vt busonibus, ranis, & huiusmodi: nihilominus ægrotantibus consilio medicoꝝ deputatur inter sanos cibos. Retibus inclusus facilimè euadit, si attrahendo retia piscatores lento vtuntur tractu: celerrimè etenim retia attracta non euadit. Lupus hic aquatilis nominatur, & si fluuiales aquas, eibumq; pro vita sufficientem habuerit, successu temporum ad longitudinem octo pedum euadet: piscemq; ferè ad sui magnitudinem vorat. Nam vbi victum subegerit, caput primùm ore comedit, quo digesto, paulatim sequentia, donec totum consumat. Pari quoq; generi suo parcere recusat, vel ob naturalem crudelitatem, vel quia auidus est cibi, rapinæq; impatiens. Præterea & propria semina persequitur, vbi induerint formam piscis: neque à spinas acutas, ac squamas aculeatas habentibus abstinet: stomachum nanq; habet ita gutturi continuatum, quòd aliquando eicit eum, auiditate glutiendi piscem.

Lup' piscis etiã venenosis bestijs vescitur.

Lup' caput piscis, & squamas aculeatas primò comedit.

De eiusdem Piscis captura.

CAP. IX.

FOEMINA huius piscis cùm oua spargit, multum à loco, vbi morari consueuit, abscedit, ibiq; oua parit, vt filij sui non sint sibi impedimento ad prædam capiendam: idq; fit vel naturali crudelitate, vel cibi, vel rapinæ inuidia. Capitur multis modis, hamo videlicet lato, ex auricalco, vel rutilante ære ad hoc fabricato, cui appositus est piscis cãdidi coloris. Item furca ferrea dẽtata sub tenebris, ad ignem piceis tedis accensum: quem cùm auidè miratur, ferro furcaq; percutitur. Insuper quãdo sub glacie ludit in fine Martij: tunc enim proijcit oua, tantumq; strepitum valido capitis motu aquæ ostendit, vt vltro piscantibus signum suæ capturæ demonstret. Domunculis etiam capitur, ex asserculis longis confectis, ac in arundine firmatis: quas ingressus grassatur in quoslibet pisces deuorandos. Proceres gulæ, qui hosce pisces in piscinis pro claris hospitibus excipiendis, præcipuè in Germania seruant, plus in eos singulo mense expendunt, quàm in equos ad equestrem militiam enutriendos. Sexaginta enim lupi magni mense vno plures pisces, quos carpiones vocant, aliunde quæsitos, pede humano longiores, piscinis immissos consumunt, quàm alijs equi decem in pabulo. Habent etiam nonnulli, nedum pro voluptate, sed domestico vsu fabricatas penes aquarum littora lacunas, vbi piscium agmen sub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentium, & hospitibus parat appetitum. Currunt auidi ad manus hominum, & antequàm cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas, & dum habet in potestate quod capiat, frequenter euenit vt repletus omnia derelinquat. Lupi autem sale conditi, longo tempore inter castrenses cibos seruantur. Sed siccati sole, sale, & vento, longè vtiliores sunt: quia crudi fuste, vel malleo contusi, escam exhibent conuenientem. Sale verò conditi viscositatem sibi annexam etiamnum retinent. Dentes luporum combusti mediocriter, & in puluerem redacti, rupturas equorum sub ephippio asperfi, atqua membrana cooperti, continuò sanant.

Cautela captandæ prædæ.

Lupus piscis capit vario mõ.

Lucius sub glacie ludit.

Proceres gulæ.

Lupi carius pascuntur q̃ equi

Lacunæ piscĩ.

Hõ pascit delicias suas.

Lucii sale cõditi, & siccati boni.

Luporum ossa sanant equorũ rupturam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Piſcatione per flammas.

CAP. X.

Inſtrumẽta piſcandi aptiſſima.

VIA ſuperiori cap. de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mentio facta eſt: ideò prima vitus eius erit hic oſtendenda: quia ea, ob plures hamos, fagaces piſcatores in captura luporum, ac anguillarum præcipuè vtuntur, maximumq; quæſtum facilitate talium inſtrumentorum aſſequuntur: eo tamen modo, quòd in ſingulis monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tedis alacriori, quoniam tenebræ ſunt, ſuſcitata flamma, videant lupos, & anguillas admirationis cauſa in magna multitudine accedentes, atque eos ferro hoc hamato transfoſſos, ad vſus ſuos retrahant. Quandoque etiam ſuppoſitis lignis groſſioribus, in natantibus cruſtis glacialibus extructo igne, ſimili ferro, quaſi in nauicula ſtarent, acquirunt piſces: qui ita ſtupidi redduntur, vt nullum adeſſe periculum putent. Similiter & frondibus in nauigio erectis capiuntur, quibus piſces quieſcendi gratia ſeſe ſubmittunt.

Piſces ſtupidi.

Anguillæ eleuãtur ad ſonum tonitru.

Sæpe etiam accidit, vt ſæuientibus tonitruis, anguillæ tanquam non ſecuræ in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus, vel hamis, vel caſſibus, ac ligneis ædificiis quadratis perforatiſq;, in maximo numero capiantur: & hinc eſt maior incolarum prouentus, quando tonante cœlo ab antris excitantur anguillæ, alias difficulter exituræ. Item appenſo ſufficientis ponderis ſaxo, cuneata vaſa lignea perforata, culmis piſcorum repleta, & ad fundum vſque demerſa, pro ingreſſuris piſcibus ſeruant. Nec fruſtra: alligatis enim funibus extrahuntur ad ſummum vſque repleta. Is modus eſt nouiter inuentus, & mirè lucroſus. In hyeme latent in limo profundo, vbi ſtagna non congelantur: quæ ſi totaliter glacie conſtricta fuerint, ſimul omnes reſpiraculum ab aere non habentes, pariter ſuffocati moriuntur, prout aliàs vidi, & infrà de glaciali piſcatura dicetur. Diu etiam, ſcilicet ſex diebus anguillæ extra aquas, præſertim Borea flante, in agris piſis conſitis viuere ſolent: ſed ſabulo, vel cinere ſparſo, inde egredi non poſſunt. Mirè delectantur ſub frumentariis molendinis, ob dulcedinem farinæ minutatim deſcendentis. Maxima anguillarum multitudo in Aquilonaribus terris reperitur, tam ſale conditarum, quàm fumo ſiccatarũ: & hæ crudæ comedũtur. Quomodo autem glomeratæ anguillæ mirabili

Modus nouus capiẽdi piſces

Anguillę 5. diebꝰ extra aquas viuunt.

Anguillę crudę comeduntur.

rabili multitudine voluuntur in lacu Benaco, in agro Veronenſi, menſe ferè Octobri, videatur Plinius lib. IX. cap. XXIII. vt in excipulis eius fluminis, ob hoc ipſum fabricatis, ſingulorum millium globi reperiantur.

Anguillæ glomeratę in lacu Benaco.

De æſtiua Piſcatione, & Aucupio.

CAP. XI.

Piſcatores duo obſeruare debent.

VO præcipuè obſeruare ſolent prouidi piſcatores, vt in aurora ante ſolis ortum, quando viſus piſcium maximè fallitur, gregatimq; cibaria quærunt, & cum magno ſilentio piſcari poſſint. Imago igitur ſuperioris hominis, duobus officiis, exercitiiſq; notatur, aucupis videlicet, & piſcatoris. Aucupis, ob maximam aquatilium auium multitudinem, anatum, fulicarum, & mergorum: quæ æquo euentu, laboreq; ſuper caput callidè rapiuntur, vt inferius piſces in aquis. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi fungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadoſas aquas proiiciuntur, vt vagantes aues ſint ſecuriores. Auceps autem magno fungo, vti galea, caput contectus, ac mentotenus ſtagnum ingreſſus, inſidias eis vt ſtruat, ad volucrum natantium agmen progreditur: hæ viſo fungo capiti aucupis impoſito, perſuaſum ſibi habentes, vnum eſſe ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipſius aucupis intercipiuntur: & ita ſucceſſiuè plures accedunt, ſimiliter interficiendæ. Nam auceps exerta ſenſim manu, volucrem incautam cæco raptu pedibus prehendit, & demerſam ſubtrahit in manticam ad id præparatam. Cæteræ volucres ſua ſponte ſubnataſſe comitem arbitratæ, quærendi victus cauſa (vti ſolent) nil ſolicitæ, omnes ſuum iter proſequuntur, vt ſic in aucupis & ipſæ manus cadant. Quòd autem altera manu amplo caſſe piſcatur, non fruſtra agit: quippe aqua pedibus eius turbata, piſcium oculos alioquin debiles, debiliſſimos facit, adeoq; incautos reddit, vt vltrò in retia tendant. Præterea hamo poſt tergum, brachiumq; longo funę dimiſſo, non importunè piſcatur. Vbiq; etenim tanta piſcium occurrit multitudo, vt quibuſcunq; piſcariis inſtrumentis, etiam ſingulis membris applicatis, ſa-

Aucupiũ, & piſcatura ſimul fiunt.

Volucres nõ fugiũt à capiẽte.

Piſciũ multitudo capitur variis inſtrumẽtis

Universidad de Deusto
Biblioteca

cilimè capiantur, maximè in sinibus maris, & fluminibus, quò magna societate se recipiunt pisces, vt tranquillius tempestatibus liberati ac securiores degant. Sed nullibi tuti, vbi humano ingenio poterunt deprehendi.

Adhuc de ingeniosa Piscatione.

CAP. XII.

Pisces cãpanæ sono capiunt.

EST & alius modus piscandi sonoris insidiis inuentus, cùm constet, plurimos pisces sensum auditus habere, vt soni dulcedine rapiantur. Retia tenduntur in longum aquæ, vel in transuersum, & ante retia super aquas instrumentum instar arcus, ita vt fluitet super vndas: in superiori autem huius arcus parte nola, seu campanula suspenditur: ob cuius sonum pisces gregatim adueniunt, tinnitum nolæ mirantes: vnde apertis insidiis capiuntur. Quidam pisces domestícantur, iuxta Alber. lib. XXI. cap. VI. vt campanæ sonum audientes, ad alimentum capiendum conueniant. Præterea naturalium scriptorum turba delphini insaniam, quanta soni dulcedine rapiatur, enarrat: præsertim Solinus cap. XXII. Nec pigeat vnum referre casum, quem vidi: citharœdum videlicet in aperto mari cithara acuto sono canentem, plurimos allexisse delphinos: qui postquàm spatio vnius horæ sonum in tranquillissimo mari (vbi nec festuca ventis mouebatur) audierant, flatu, caudaq; turbárunt aquas: cumq; abiere, signum grátitudinis fortè monstrantes, extemplò secutæ sunt tempestates tam horrendæ, tamq; sæuæ, vt vix vita ex adeò magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piscatores pisciculos filis alligant viuos, filaq; per longum & latum trahunt, vt maiores ob prædam, & voracitatem grassantes reti circumueniant. Quidam etiam fossas faciunt iuxta fluminis ripas, vt aqua ingrediatur, tabuliscp obstruunt, vt pisces quietem capturi, ibi delitescant: qui deinde per insidias rapiuntur: idq; frequentius autumno, quàm æstate contingit, propter sæuiores tempestates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneatasq; sepes, ex saxis ligniscp congestas in modum pyramidalem, ad medium fluminis vsq; : ne tamen vicinis publicus piscium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaq; regia huius gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atque sic in orificio pyramidali, vbi nassa depressa, ac extensa manet, conprehendantur.

Delphini citharę sono cõgregantur.

Delphini tẽpestates indicant

Modi diuersi capiendi pisces.

Vena regia piscium.

De glaciali Piscatura.

CAP. XIII.

HOC capitulum modum ostendit diuersum, qualiter sub glacie capiuntur pisces, Borbochæ dicti, seu Lake vulgari gentis idiomate appellati: quos piscatores sub tenui glacie visos, ictus grauis mallei stupefactos, subtus sistere cogunt, atq; supinato motu peruertere ventrem, vt glacie perforata, eos apprehendant semiuiuos. Et hic modus circa solstitium hyemale frequentius vsu venire solet. Est & alius modus piscandi sub glacie, cæteris comunior, per hamos: quibus piscículi alligati, maiores sui dulcedine inuitant ad rapinam, lupos præsertim, qui reliquis piscibus perhibentur magis insatiabiles. Mittitur subtilis funis L X. vel C. passuum, inter duo foramina longè directeq; distantia, per noctem integram, sub glacie cum hamis plurimis dependentibus permansurus: quem cùm piscatores sequenti die vicissim extrahunt, miram piscium multitudinem consequuntur: hiq; pisces de varia sorte sunt, & vt plurimum valde pingues, propter meliorem pastum, & tutiorem quietem, quam obtinent in frigidis locis, præsertim in lacubus degentes, & masculi, qui fœminis sunt pinguiores, præter halecem, vt in fine dicetur. Dicit etiam Aristoteles lib. VIII. cap. XIX. De animal. quòd aliquando per algorem accidere videtur, vt pisces moriantur: & propter hoc, cum alibi, tum in Nauplio agro terræ Argiuæ, in vadis, fluuiis, ac lacubus, multos cæcos captos esse, cùm hyems fuisset asperrima: præterea multos albos habentes oculos. Capitones maximè, ac mugiles per hyemem de facili exæcari, si modum aqua excesserit: oculosq; eorum albescere, & macilentos circa hoc tempus capi: deniq; per nimium frigus ad postremum interire. Quæ positio verissima est, scilicet quòd glacie inclusi moriantur, nisi rupturam, aut respiraculum aliquod habuerint, vnde auram sumant: præsertim anguillæ, quas VI. vel VIII. pedum longitudine, glacie resoluta, putridas aliquando extrahi vidi, reliquosq; pisces mortuos, & fœtentes: ac ob id possessores lacuũ, & stagnorum, sæpius aperturas faciũt glaciales: moxq; pisces ad aëris respiracula accurrẽtes, manibus capiuntur, atq; super glaciem disperguntur: vbi continuo frigore constricti, per to-

Borbochæ pisces.

Piscatura hamata.

Lupi insatiabiles.

Pisces varię speciei extrahunt

Pisces masculi pinguiores.

Pisces glacie inclusi moriunt.

Pisces manibus capiuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam hyemem recentes manent: & ita in remotas partes vendendi, vel rerum commutatione distrahendi gratia, ad publicam vtilitatem exportantur.

De modo reducendi congelatos Pisces ad molitiem, vt coquantur, & Piscatura in hyeme.

CAP. XIIII.

Modus expellẽdi gelu à piscibus cõgelatis.

CONGELATI pisces instar duri ligni, vel saxi, decoquendi, primùm ponantur in frigidissimam aquam, vt resoluantur squamæ, & mollescant: & nequaquàm in calida aqua: quia nedum squama resoluitur, sed noxiam etiam viscositatem inducit, & insipidum piscem reddit: quèadmodum et homines in pedibus, vngulis, aut digitis frigore adusti, aqua frigidissima sanari, quę calorem genuinũ paulatim iterum reducit, vbi calida aqua eum totaliter adimit, nec vnquam ad adustas partes redire permittit. Quare autem id fieri debeat, inter problemata Aristotelis, & Plutarchi, atq; alios naturalium rerũ indagatores, quatenus opus fuerit, rationes requirantur. Præterea alius modus, quàm suprà dicti, in hyeme piscandi seruatur, scilicet quòd piscatores foueam prope ripam faciant, atque canalem currentis aquæ largum constituant: quem in continuo motu, ne congeletur, obseruant: vt pisces recentem aërem capturi, eò se conferentes capiantur. Estq; notandum secundum Aristotelem loco suprà allegato, quòd omnis piscis naturaliter in capite lapidem habens, hyeme magis lædatur, quàm qui non habet: quia huius lapidis rigor efficit, vt per algorem huiusmodi pisces gelentur, & ob frigus ingruens profunda petant: de quorum genere sunt chromes, lupi, phagri, vmbræ, atque hi, qui vulgari Gothico Torsck, Batauorum verò vocabulo Cabbelau dicuntur: qui etiam totum ferè per annum longis hamis ex fundo maris trahuntur. Huius generis pisces Reuerendissimus ac Illustrissimus Elector, & Princeps Imperii, Dominus Adolphus Archiepiscopus Colonienſis, inter alios optimos adduci Tridentum M. D. L I. tempore Concilii generalis iussit. Pauci tamen Prælati Italicæ nationis hos pisces, licet delicatè præparatos, ob soliditatẽ quã in se continent, ausi sunt gustare: mihi verò gratissimi erant, ob connatum saporem, satis multis annis intermissum. Dicit insuper Plinius lib. I X. cap. L V I I. in Ponti regione apprehendi quosdam pisces in glacie, maximè gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum facientes. In his quidem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Demum corticibus tiliæ, palustribus iuncis, cannabi, ac lino omnes Septentrionales ad texenda piscibus retia vtuntur: piceq; liquida perungunt, salmonum præcipuè: denique sortissima sint, instar capiendorum vrsorum, summopere prouidere oportebit.

Lapis in capite piscium.

Torsck. Cabbelau.

Archiepſ. Colonienſis.

Gobiones.

Retia vnde fiũt

De glacia-

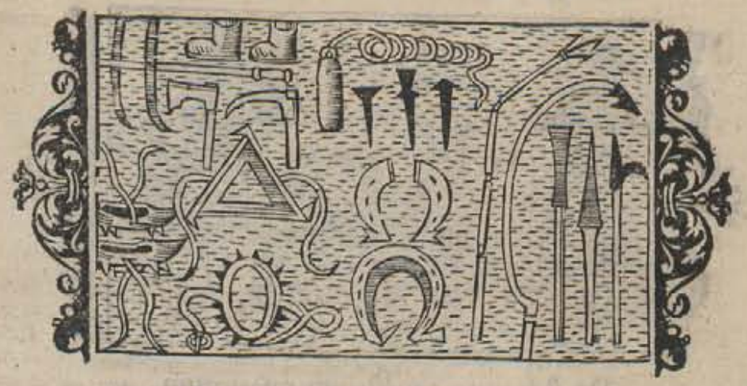

De glacialibus Instrumentis.

CAP. XV.

Instrumẽta rum pendæ glaciei necessaria.

HAEC imago multorum aliis nationibus inuisorum instrumentorum, glaciem calcandi, perforandiq; formam demonstrat: sine illis enim impossibile est tantam soliditatem penetrare, vt saxea illa duricies excauetur, pro foraminibus incidendis, diuidendis, ac piscibus extrahendis: vel in tanta lubricitate gressus, aut cursus intentandi, & producendi: quemadmodum superius lib. primo cap. XXVIII. specialius de quolibet instrumento, & causa eius reperitur expressum: immò latius in re militari, & glacialibus bellis, quàm necessaria sunt similia instrumenta, lib. X I. cap. X X I I I. & pluribus sequentibus demonstratum est: vbi etiam qualis sit vestitus militum armatorum in vehementissimo gelu, & longissima nocte, cum similibus ad bellum requisitis, satis copiosè enarratum. Hoc autem capite sufficiat hæc instrumenta monstrasse. Horum verò instrumentorum ad glaciei soliditatem effringendam excogitatorum, Herodianus quoq; lib. V I. meminit, dicens, Rhenum & Danubium hyemis tempore frigore obduci: ac equitibus patère campi instar, & adeò rigidos, vt qui hausturi ex illis aquam sint, non tam vrnas aut vasa secum, quàm secures & dolabras portare: cæsamq; inde aquam sine vllo vase veluti lapidem auferre posse.

Vestitus militaris qualis i hyeme.

Aqua tanq̃ lapis portatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

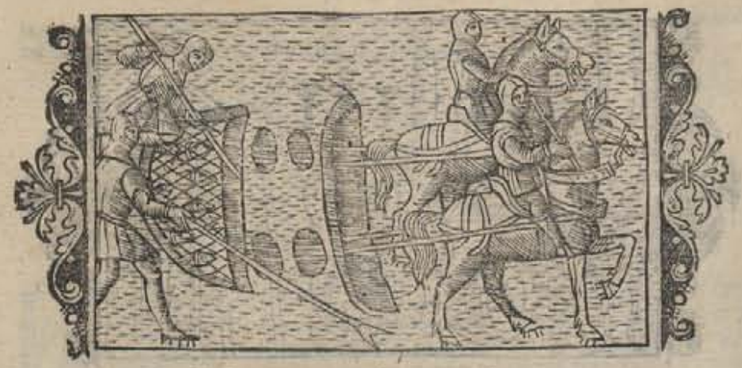

De Piſcatura equeſtrium piſcatorum.

CAP. XVI.

Ingeniũ capiendorũ piſcium varium.

Modus calcãdi glaciem.

Calcei vncti lubrici in glacie fiunt.

Caſus improuiſus in glacie.

Mod' piſcandi cũ equis ſub glacie.

Lupi ſuper oẽs piſces retia irrũpere conantẽ

Pi ces plauſtris non menſuris diuiduntur.

ODVS hic piſcandi ſupra glaciem, in magnis lacubus, & dulcibus aquis, ac ſinibus ſalſi maris, ſingulo quoq; anno à menſe Nouembri in finem Martii, & amplius, quoties opus fuerit, pro multitudine piſcium capiẽdorum obſeruatur. Siue enim glacies ſpiſſa, ſiue niue cooperta, ſiue clara, ſiue lubrica, aut prout frigore conſtricta ſit, apparuerit, aut quomodocunque natura eam produxerit, nunquàm deeſt ingenium, aut voluntas publicæ vtilitati in neceſſariis rebus fideliter inſeruiendi. Ita frigus & æſtum pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda verò glacie, calceis tabulatis vtriſque pedibus congruentibus, ferreæ cuſpides triangulares, æqualiter in glaciem lubricam cuſpidibus verſis alligantur: quo fit, vt ad omnem motum ſolidior figatur greſſus, quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adſit, nudis ſotularibus ſine cadendi formidine firmiter gradiuntur piſcatores. In calceis verò corii vncti, nequaquam ſtabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium huiuſmodi illicò induratum in glacialem lubricitatem conuertit: maximè ſi rara nix vnius noctis, aut mediæ ſuper glaciem ſit reſperſa: quia hæc improuiſum reddit caſum in momento: alta verò, ſiue ſpiſſa, veſtigiis ſolidiorem inceſſum et curſum permittit. Volentes igitur piſcari ſub glacie, duo magna foramina, latitudine VIII. vel X. pedum, centum & quinquaginta, vel CC. paſſibus, à ſeinuicem directò diſtantia, aperiunt: inter quæ XXX. vel XL. minora foramina, latitudine vnius pedis & ſemis, ab vtroq; latere diſtantia XXX. pedum, intermedia conſtituunt: tùm per ea à primo grandi foramine immiſſos funes haſtis longis ſub glacie dirigũt, directoſq; ad alterum magnum foramen, extremas horum funium partes ſeſſoribus equorum extrahendos committunt: iniunguntq;, vt eò velocius equos ad trahendum incitent, quò retia ad exitum properare videntur, ne piſces captos ſe ſentientes, maximè lupi, impetuoſo ſtrepitu retia frangant, & euadant. Et ſic extrahuntur plerunque pulcherrimo ſpectaculo, adeò grandi multitudine, & diuerſo genere piſces, vt non libra (cuius vſus ibi non eſt) ſed integris plauſtrorum, magnorumq; vaſorum menſuris diuidantur.

De curſu

De Curſu glaciali pro Piſcibus, vti aliâs pro pallio, & cur ſæpius Piſcatura inſtituitur.

CAP. XVII.

Curſus pro piſcib', vt aliàs pro pallio.

Cauſa piſcandi multiplex.

Piſces quidam ſocietatem ſequunt ob ova deuoranda.

Piſces longi, & lati diuerſis vẽtis ſpinguãtur

Lac' inſigniores

Vether lacus ſingularis naturæ

CCIDIT plerunque, vt in tanta multitudine piſcium, viri iuuenes pecuniam nõ habentes, à piſcatoribus gratiam & fauorem obtineant, quòd celeritate glacialis curſus, poſita meta longiſſima, in lubrica glacie aliquam piſcium quantitatem ſtadio completo, aſſequi ſua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honeſtè, vel laboribus meruerant, vel alia liberalitate eiſdem ſit vltrò concedendum. Communiter XX. vel XXX. magni piſces (qui fortè totidem florenos valerent Romæ) proponuntur eiſdem lucrandi. Ad hunc tamen curſum pro pallio, ſiue brauio, equorum & hominum, in ſimili caſu repetendum veniet cap. XXIIII. ac XXV. libri primi huius voluminis. Quòd autem tanto labore, & induſtria ſub glacie ſit piſcandum, multiplex ratio vrget, tempus ſcilicet propagationis piſcium, quorum plura genera in aſperrimo frigore ova emittunt: qui ſocietate plures piſces, non naturali amicitia ſibi coniunctos, ſed tanquam ſuorum ouorum deuoratores habent. Vtilitas etiam, & neceſſitas publica vrget, vt de abundãtia piſcium populo prouideatur: naturaq; piſcium exigit: qui niſi glacie perforata reſpiracula ſuſciperent, quotquot in flumine, vel ſtagno verſantur, ſubitò morerentur. Piſces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodum lati aura Meridionali. Neq; vno ſolo lacu, ſed ferè in omnibus tempore hyemis, fit hæc, vel ſimilis piſcatio glacialis, maximè in amplioribus ſtagnis, vt ſunt Meler, Vener, & Vether, lacus recentes: tempuſq; hi demonſtrant, naturali ſua proprietate, quo tutè in eis piſcatio fieri non poſſit. Vether autem præcipuè ſuam naturam hominibus, ne ob hoc graue aliquod periculum incurrant, ſignificat: tempore enim reſolutionis glacierum vehementiſſimo ſtrepitu incipit ebullire, & à fundo commoueri, magnaq; violentia rumpi in paruas rimas, vel ſciſſuras, quæ plerunq; fiunt in glacie: & has in modico temporis ſpatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in denſitate etiamnum plus, quàm palmas VI. vel VII. habeat: tamen cooperante ſuperiore impetu venti, tota in plures

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cognoscētes virtute huius lacus, fugiūt ad littus vitā saluaturi.

particulas diuiditur, ita vt multi pedestres, vel equestres super ipsam existentes, sæpius submergantur, si eius naturam ignorent, aut negligant, celerrimè fugiendo ad littus, seruare vitam: vel saltem audita, & visa horribili glacierum collisione, maiori particulæ natanti adhærere, quæ vi ventorum celerius iactatur ad littus. Inuocatione tamen Sanctorum, multi ab his periculis, vt in legendis eorum sæpissimè refertur, miraculosè liberantur.

De mirabili euentu huius glacialis stagni.

CAP. XVIII.

Euentus casualis, sed notabilis.

RVSTICOLA quidam plaustrum fœni ex aduersa parte huius lacus (Italicorum milliarium XVI. in latitudine, longitudine verò LX. habentis) in aliud littus transuecturus, audiuit crepitum fieri, atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam eius, citò viscerum inferiorum vrgente impetu, illam ruptum iri, ac fuga opus esse, vt quàm celerrimè suæ consuleret saluti: relicto plaustro fœni, equis citatis velocissimè festinauit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum constituti videntes, hunc celerrimè (quasi furem, aut latronem, propter eorum accessum præ nimio terrore fugientem) velocissimeq; insequuntur, atq; in littore apprehendunt: & causa intellecta, quòd ob crepitum glaciei mox resoluendæ, secundum experientiam eius, ac nullum maleficium, aufugisset, valde lætati sunt, se præter suam intentionem, tum etiam industriam à suffocatione liberatos fuisse. Vnde & rusticus ille eisdem in littore demonstrauit, plaustrum suum non in glacie, sed apertissima aqua natare: quod & illis periclitantibus (nisi quàm citissimè ausugissent) euenisset. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab Ostrogothis ad Vestrogothos, & è contra, solet fieri iter: sed nunquàm fortunatum equestribus turmis, qui terris illis hostilia arma meditantur inferre. Neq; etiam in vicino nemore amplissimo, Holueden vulgariter dicto, felicia auspicia senserunt, videlicet cùm Danica temeritas ibidē sæpius tentauerit vires suas demonstrare: quæ prima sepulchra eodem in loco inuenit, ne ad vlteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregario Danorū militi, Ostrogothorum exercitus prima stipendia ferro numerare consueuit.

Intētio diuersa fugiētium, sed vna salus.

Lacus felix hostilibus armis.

Holueden sylua

Stipendia ferro numerantur.

De Pisci-

De Piscibus Nigri fluminis ad Arcem nouam in Finlandia.

CAP. XIX.

ARX est in extremis terris Finlandiæ suppolaris, regno Suetiæ subiecta, Noua arx dicta, eò quòd miris ingeniis extructa, arte, naturaq; munita sit: nam in rotundo monte collocata est, vnicum habens introitum, & exitum versus Occidentalem partem: idq; per ratem grandibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore singulis diebus trochlearum beneficio, ob aquarum impetum, per noctem à custodibus Regis Suetiq; deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad vnam partem fluminis attrahitur. Hoc castrum præterlabitur vastissimus fluuius, inscrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, succedentes: à fundo nigri coloris efficitur, præsertim in circuitu huius arcis, vbi omnes pisces nigros habet, & generat, non tamen ingrato sapore existimatos, vt sunt salmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piscium. Producit etiam trebium piscem æstate nigrum, ac hyeme candidum, qui (vt Alberto libro XXIIII. placet) in Oceano efficitur macer, & cùm pedalis est, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ sale condita, aurum ex aquis, quamuis in profundissimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandem verò nigrum lacum efficit, transiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, vbi se exonerat. Solinus cap. XXXVII. etiam amnis atri coloris meminit, qui ab Atlante monte exit, atque se per intimas & exustas solitudines protendit: quæ torrente perpetuo, soleq; nimio, plus quàm igneo, nunquàm ab æstu vindicantur. Iordanes dicit Valamir Regem Ostrogothorum inter Scarniungam, & nigram aquã castra tenuisse. Dicit etiam Plin. lib. XXXI. cap. II. in Armenia fontem esse, ex quo nigri pisces illicò mortem afferant in cibis, donec veniatur ad fontem alueo oppositum, vbi finitur id genus piscium: quod in hoc flumine minimè formidandum erit. Petrus Martyr lib. IIII. Crediti continentis, adducit riuum nigrum, in cuius ripa populi ensibus ligneis, ac fudibus præustis, & hastis oblongis in bellis vtuntur, sed non sagittis.

Arx noua, corona terræ, vel domus S. Olai dicta.

Pons vnicus ferreis catenis firmatus.

Aquæ nigræ pisces nigros fouentes.

Genera molliū piscium.

Trebius piscis.

Viburgum.

Iordanes.

Valamir Ostrogoth. rex.

Pisces nigri in cibis mortem afferentes.

Enses lignei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De portentoso Citharœdo huius fluminis.

CAP. XX.

Citharœd' portentosus.

QVOD autem superius cernitur imago instar citharœdi modulantis in mediis vndis, portentum signat, videlicet, quòd arcis præfectus, vel capitaneus in fata subitò ruet, aut è sublimibus muris negligens, & somnolentus custos (castrensi lege) moribundus præcipitabitur. Intereà aqua hæc à spectris, ac monstris omni tempore apparentibus, haud est immunis, prout Solinus supradicto cap. meminit de Atlante monte, qui lucet nocturnis ignibus, ac choris Aegipanum vndiq; personatur. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum per oram maritimam, prout etiam superius allegatum est lib. III. cap. X. de fatalibus sororibus & nymphis: quòd etiam Plin. lib. IX. cap. V. ad similitudinem præsentis materiæ refert, cognitu non indignum. Dicit enim: Tiberio Principi nuntiauit Olysipponensium legatio ob id missa, visum auditumq; in quodam specu concha canentem Tritonem, qua noscitur forma: et Nereidum falsa opinio nō est, squamis modo hispido corpore, etiam in quo humanam effigiem habent. Nanq; hæc in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longè &c. Quæ etiam sit natura Sirenum in dulci modulatione, ad decipiendum nauigantes, Philosophi conscribunt, rationesq; pro euidentia rei plures adducunt: immò & sacræ scripturæ expositores verissima monstra eas dicunt: etiam quòd serpentes sint in partibus Arabiæ, equis cursu velociores: quorum quidam alas habent, vt volare possint: morsq;, antequam læsi dolorem sentiant, apparet. Præterea cunctanti Iulio Cæsari, ostentum tale factum est, Suetonio teste: Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo (scilicet littore fluminis Rubiconis) sedens, repentè apparuit arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interq; eos & æneatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar, Eatur (inquit) quò deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta est alea, inquit. Denicp Plin. lib. V. cap. I. dicit, prope montem Atlantem esse fluuium nigrum, qui per solitudines nigri puluueris, eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia feruore decurrit, quanquàm hyberno tempore illud per Suetonium Paulinum consulem Romanum expertum sit.

Atlas mons nocte lucet.

Triton in specu cōcha canit.

Sirenum natura

Serpentes Arabiæ volant.

Verbū Cęsaris, iacta est alea.

De mixtis

De mixtis Piscibus cum Hirundinibus.

CAP. XXI.

PROXIMO libro superiore XIX. cap. XXIX. introducta erat hæc imago, super hirundinibus hyemali tempore ab imperitis piscatoribus de aquis extractis, atque in ædes calidas importatis, & citò extinctis: nunc autem ostenditur hac figura, mixtos pisces cum hirundinibus capi, multotiesq; fine auibus illis hoc modo fieri glacialem piscaturam, ita vt retibus sub glaciem missis, tot pisces diuersi generis capiantur, quòd vix educentium vires sufficiant, nisi sociæ manus ad extrahendum accedant. Patroni enim lacuum aliquos sibi reseruant aquarum angulos, quasi priuilegiatos, vt ex eis, veluti ex pecorum stabulis infallibiliter pro voluptate eximant desiderabiles pisces. Mergunt sæpius dulces sabarum, pisorumq; frutices, & culmos ad istos angulos, quatenus semper ea loca pisces habeant pro pascuis vberioribus, & reperiantur frequentius, cùm opus sit, ibidem. Omnibus interim modis cauetur, ne viua calx ponatur prope aquas, quia omnium piscium pestis est irremediabilis. Cauetur etiam ne quis arbores semitruncatas demergat in fundo piscolento, ne retia rumpantur: insuper ne saxa ignita proiiciantur in piscinas, neque lapides quadrangulares.

Hirundines extrahūtur ab aquis.

Pisces cū hirundinibus mixti capiuntur.

Aquarū loca reseruata pro piscibus.

Pisces quomodo reseruātur.

Calx viua piscium pestis est.

Piscibus saxa ignita nocent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

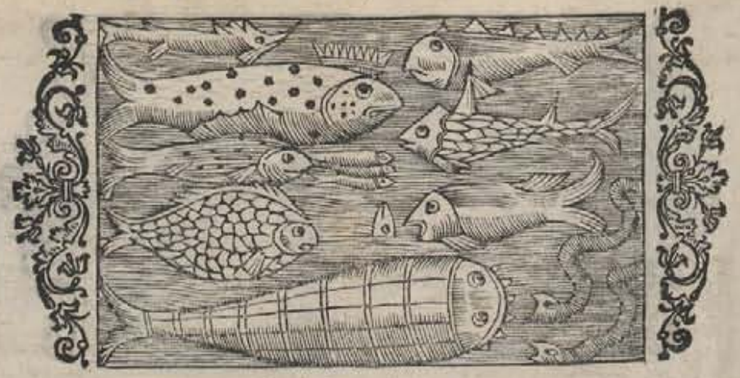

De Piſcibus diuerſorum generum.

CAP. XXII.

Piſces plurimi, generis ignoti

Piſces aculeati dorſi.

Piſces cornuti.

Piſces arcuatæ figuræ.

Araneus.

Aniger.

Praſmi.

Borbochæ lake Gothicè dicti

Glanis.

Mugil.

Vulpes marina

Capitatus.

VARIAE figuræ piſcium præſenti capitulo atque imagine deſignatæ, miram ac diuerſam eorum multudinem circunquaque per Aquilonaria littora inueniri oſtendunt, quorum vſus, nomina, naturæ, & proprietates, nec apud Philoſophos, nec alias nationes, vti in præfatione huius libri dictum eſt, reperiũtur: vt piſciculi forma, palmam longitudine non excedens, leporinam faciem, ac ſpicula in dorſo habens, qui quoslibet etiam magnos piſces ſolo aſpectu terret, & in fugam conuertit. Deinde piſces aculeati dorſi, inſtar ferræ, qui aſperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorſum (dum nocere intendunt) admotis, omnes offendunt: & hi duo tanquam aquarum, & piſcium latrones, vbi capiuntur, vti inutiles ob ſpinas, & aculeos, ac carnem inſipidam abiiciuntur. Sunt & piſces cornu in capite gerentes antrorſum, ſicuti roſtratæ, vel Liburnicæ naues, in ventre ora habentes, macilenti, & inſipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt alios piſces perſequendo. Piſces præterea arcuata figura, capitis bubalini, ac ſoleæ ferreæ ſimilitudinem habentes: in vſu eſcarum plurimum frequentes, cùm in grege electorum piſcium ad cibum capiuntur. Qui verò electiores ex vſitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi ſunt. Araneus piſcis, ſpicula in branchiis habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorſo ſpinas altas, ſimiliter nociuas. Aniger bonarum, & albarum earnium, rotundus, & longus eſt, dulciſq; ſaporis. Praſmi piſces pingues, ac lati, & longi vnius, vel duorum pedum. Borbochæ piſces fluuiatiles, & in lacubus degentes, breuiores anguillis, ſed magnis ventribus: profunda petentes, præterquàm in hyeme, quando ſub glacie (vt ſupradictum eſt) malleo ſtupefacti capiuntur. Carnem habent dulcem, pellem viſcoſam, non ſpiſſam, epar magnum, rotundum, & dulciſſimum. Euoluto duodecimo anno maximus euadit, mutatq; nomen, ac ſolaris vocatur. Glanis (teſte Plin. lib. IX. cap. XLIII.) piſcis, qui ab Alberto claucius, & clauis dicitur, tantæ eſt aſſutiæ, quòd auerſos mordeat hamos, nec deuoret, ſed eſca ſaltem ſpoliet, vti mugil, & vulpes marina: quod ſentiens piſcator, ſæpius hamũ ſubitò attrahit, vt hunc, & ſimiles ventre arripiat. Capitatus, quia caput ferè habet ad magnitudinem reliqui totius

totius corporis: & dicitur clauæ figura aſſimilari. Reor illum Gothico vulgari dici Simpa: niger, ſiue fuſcus eſt piſcis, ſub lapidibus delitеſcens, pedalis longitudinis, rubeum epar poſt coctura habens. Simpa Gothicè piſcẽ quẽdam deſignat.

Adhuc de diuerſis generibus Piſcium.

CAP. XXIII.

Carpiones.

CARPIONES aſtutum genus piſcium, caput in fundũ ne capiantur mittentes, in Septentrionalibus aquis non reperiuntur.

Gobio.

Gobio eſt piſciculus fluuiatilis, albus, ſed nigris maculis reſperſus, in Orientali Finlandia prope Viburgum pedalis longitudinis: idoneus cibus caſtrenſi rigori, dum ſole ſiccatus eſt.

Muræna.

Muræna piſcis notus, vtriuſq; ſexus, cum ſerpente (teſte Ambroſio) coit, ſibilo eius de aquis euocata: quod Alberto haud placet: extra aquam vt anguilla non viuit. Genus murænarum triplex eſt: vnum pedalis longitudinis: alterum bipedalis, quod oculata vocatur: tertium tripedalis, quod in coctura indiget ſpeciebus multis. De muræna Volateranus lib. XXV. ſatis pulchra dicit. Septem ſtellas aureis maculis viuæ dorſotenus habent.

Mugil.

Mugil piſcis notus, ſi pis lupo, cũ quo æſtate, vt ſocius, & hyeme vt hoſtis manet.

Mullus.

Mullus piſcis eſt lati capitis, longitudine VI. vel VIII. pedum, Suetiæ lacum, Meler dictum, inhabitans, Germanis VVelſs dictus.

Pungius.

Pungius omnium piſcium minimus, duas habet lanceolas, vnam hinc, & aliam inde in radicibus pinnarum ventris.

Tencha.

Tencha cubitalis longitudinis, in multis lacubus Septentrionis reperitur, licet in parua ſit æſtimatione, propter viſcoſam pellem, & eſcam putreſcentis terræ.

Piſces pegrini ſi grediunt mare Liuonicum

Præterea compertum eſt ſæpius mare Liuonicum, ſiue Finnonicum, ingredi piſces peregrinos maris Pontici, per vaſtiſſima flumina Moſchouiæ, ac Ruſſiæ deſcendentes, etiam à mari Caſpio, quod plures ſpecus, & ſubterraneos meatus habet, vt Strabo teſtatur. Sunt & alia genera piſcium

Piſces ignoti nominis, ſed non ſaporis.

ignoti nominis & naturæ, non autem ſaporis, quoniam ſæpius capta piſcantibus gratiſſimum comedendo ſaporem exhibuere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De electione viuorum Piſcium.

CAP. XXIIII.

Nauigia piſcibus plena.

IN multis ciuitatibus, & oppidis Aquilonarium regionum, ea commoditas, & nobile naturæ donum exiſtit, vt omni die nauigiis viuos piſces diuerſi generis, & ſaporis, etiam pro exiguo pretio habere poſſint: quos tamen non libra, propter multitudinem & abundantiam, ſed ſportulis ad æquam æſtimationem à piſcatoribus ciues emunt: & hoc præſertim circa pontem regiæ Holmenſis fieri conſueuit, vbi varia genera piſcium æſtate naiculis, & hyeme vehiculis oblongis ſuper glaciem, per equos in grandibus plauſtris, veluti ſaxa, vel ligna, in forum venundanda apportantur: qui etiam arbitrio, non pondere emuntur: quoniam ſi libra emerentur, æquitas minimè obſeruaretur, dum piſcis mollis, & viuus, idemq; congelatus variaret pondus, ab aliis gelu haud conſtrictis. A frigore tamen ad mollitiem tantùm aqua frigida reducuntur, non autem calida, vt ſuprà eodem lib. cap. XIIII. dictum eſt: quia calidum corrumpit, & frigidum reſoluit. Piſces igitur congelati branchiarum rubedine, & grauitate eliguntur, etiam ſi ante menſes quatuor, vel quinque extra glaciem fuerant, tamen in frigore ſine ſale conſeruati. Genera verò talium ſecundum virtutem locorum, vnde piſces extracti ſunt, & hominum voluptatem comparantur, vt ſunt magni, mediocres, & minores: macri, pingues, & odoriferi: ſquamoſi, viſcoſam pellem habentes, & pinnati. Ex piſcibus duram carnem habentibus, eligitur minor: ex mollibus maior, ad terminum aliquem: ex locis petroſis ferè omnes ſunt optimi: ex aquis dulcibus, præſertim fluminibus, eliguntur puriores. Et hoc eſt iudicium Auicennæ.

Piſces ſportulis non libra venduntur, ac ad æſtimationem.

Piſces vt ſaxa ferunt in plauſtris.

Piſces recentes 5. menſium.

Piſcium qualitates diuerſæ.

Piſcium electio notabilis.

Adhuc

Adhuc de electione Piſcium.

CAP. XXV.

MARINI piſces, vt Auicennæ placet, optimi ſunt in petroſis, & arenoſis locis habitantes, & qui contra flumina vagantur, cùm plurimis exercitiis agitati ſint: vnde ſapidiores, & ſaniores redduntur. Etiam electio eſt in illis ob eſcam, qua vel herbis, vel radicibus, vel ſordibus enutriuntur: adeò luctatur ventris neceſſitas cum luxuria gulæ, prout in ſimili Seneca meminit De naturalibus quæſti. lib. III. de mullo aſſerens: Incredibilia ſunt opera luxuriæ: in cubili natant piſces: & ſub ipſa menſa capitur, qui ſtatim in menſam transferatur: parum recens videtur, niſi qui conuiuæ manu moritur. Obſeruatur morientium color, quem in multas mutationes mors ipſa luctante ſpiritu vertit &c. Nolunt attingere, niſi eodem die captum: quò peruenere delitiæ? Ad hunc faſtum peruenere delicatorum ventres, vt guſtare non poſſint, niſi quem ipſo conuiuio natantem viderunt, oculos, antequàm gulam paſcentes. Ita quotidie ſubtilius, & elegantius aliquid excogitat luxuriæ furor, vſitata contemnens. Hi itaque non ſunt ad poma dentibus, ore, ventre contenti, ſed oculis quoque guloſi. Nec Plinii verba lib. IX. cap. XXXIIII. hoc loco omittenda ſunt. Dicit enim: Iam quidem ex tota rerum natura damnoſiſſimum ventri mare eſt, tot modis, tot menſis, tot ſaporibus piſcium, quibus pretia capientium periculo fiunt. Dicit etiam eodem lib. cap. XVII. mullum vnum VIII. millibus nummûm emptum, cocorumq; pretium plus, quàm militarium equorum aſcendere. Deinde: At nunc coci triumphorum pretiis parantur, & coquorũ piſces. Nulluſq; propè iam mortalis æſtimatur pluris, quàm qui peritiſſimè cenſum domini mergit. Verùtamen vti hæc veſania, prudentum conformi ſententia dudum damnata eſt, ita inſatiabili potentum, ac petulcorum gula, vt luxuriæ comes, immò parens, ad Sybariticas delicias indies magis ac magis inuitatur. Rariſſimè hac veſania vexantur principes Aquilonis, ob cœli rigorem, & animi ſortitudinem, ad arma, & bella propenſi. In ſumma tantum hic colligitur ex Plinio, & Seneca, quòd vnus piſciculus Echeneis detinere poteſt maximam nauim, & integer ſturio non poteſt ſatiare ventrem.

Piſces marini q̃nam optimi.

Piſces ob nutrimenta eorum eliguntur.

Luxuriæ opera incredibilia.

Piſces viui electiores.

Oculi paſcũtur ante ventrem.

Luxuriæ furor.

Mullus 8000. nummûm emptus.

Dilapidatores pecuniarũ pretioſi.

Gula luxuriæ parens.

Echeneis tenet maximam nauim, et maximus piſcis nõ ſatiat vnũ ventriculum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Piſcibus ſalſis, ſiccatis, & fumigatis.

CAP. XXVI.

Piſces ſicci, vt ſtrues lignorũ habentur.

CAPITVLVM hoc de multiplici genere ſalſorum, ſiccatorum, ac fumo induratorum piſcium tractat, ea præſertim ratione, quòd talibus cibis nutriuntur duriſsima illa corpora Septentrionalium populorum: in primis ſiccis piſcibus, vt lupis, mugilibus, praſmis, borbochis, & quos Gothicè Siick appellant: qui omnes vt ſtrues lignorum, tum menſura cannarum, ſeu cubitorum, tum ponderum maiorum, vt centenariorum, millenariorum, ac eorum quæ vulgari Gothico Schippunt appellantur, libramento cõmunius venundantur. Aptandi itaq; hi piſces eſui humano, biduo forti lixiuio, ac vno die pura aqua, vt ad gratam mollitiem redeant, reſoluuntur: deinde cocti, ac ſalſo butyro reſperſi, menſis etiam Principum, vt nutrimentum deſiderabile & voluptuoſum, imponuntur. Poſteà diuerſi generis recentes piſces cum ſiccis alternato ordine, & feſtiuitate, obſoniis interpoſitis eduntur, præſertim in eorum ſymposiis & ædibus, qui luxum & felicitatem in eſca reponunt. Reliqua hominum turba cœli rigore ſemper vrgetur, vt non quàm delicata, ſed quàm fortia comedat, curam habeat. Quidam piſces malleis ex robuſto ligno apparatis, ante decoctionem fuſtigantur: quidam etiam ſole, ſaleq; ſiccati, crudi tunduntur, ac manducantur: quos Siick vulgari ſermone vocant: ſuntq; genere duplici præſertim in mari Bothnico, in quod influunt maxima flumina ex altiſsimis montibus Noruegianis. Fumigati piſces non infimam ſortiuntur æſtimationem, vt ſalmones, praſmi, ſtick, halec, murænæ, mugiles, & boctes. Salmonum tamen genus cæteros omnes præcellit, eò quòd vices omnium eſcarum ſua bonitate ſupplet, tum quòd ante quemlibet potum eſus, gratum appetitum parat. Eſtq; viatoribus grata, & parata eſca: crudi enim optimum ſaporem habent. Idem de arengis paſſis, quas Germani Bucking appellant, ſentiendum eſt: quæ ſatis carè à Romanis emuntur, & auidiſſimè nullo generato faſtidio (præter morem aliorum piſcium) manducantur: nauigiis verò Flandrorum per portus Hiſpaniarum in Vrbem quotannis, niſi bella impediant, deferuntur. Sunt & boctes, ac orches piſces fumigati, qui in eſum genti Septentrionali conceduntur. Plin. lib. XXXII. cap. II, dicit: Salſamenta omnium generum

Modus præparandi ſiccatos piſces.

Cibi fortes mãducandi.

Piſces crudi cõmeduntur.

Piſces fumigati

Salmones fumigati.

Arengæ.

Bucking.

nerum in Italia Beneuenti recentia effici conſtat. Piſces marinos in vſu fuiſſe protinus à condita Roma, autor eſt Caſſius Hemina: cuius verba de ea re hic ſubiiciam: Numa conſtituit, vt piſces qui ſquamoſi non eſſent, ni pollucerent patrimonia, commentus vt conuiuia publica & priuata, cœnæq; ad pulmentaria facilius comparentur, ni qui ad polluctũ emerent, pretio minus parcerent, eaq; præmercarentur.

Edictũ Numæ de ſalſamentis

De Piſcibus ſale condîtis.

CAP. XXVII.

SALITIS piſcibus infinita gentium multitudo nutritur, vt ſuprà hoc lib. dictum eſt cap. de electione piſcium viuorum, & cap. præſenti dicetur. Iidem ferè omnes, qui vento ſiccantur, aut fumo macerantur, etiam ſale, vt longius diutiuſq; interni ſapores illæſi permaneant, condiuntur: ac æqua æſtimatione, non libra (vt dictum eſt) ſed numero decadum, & quantitate venundantur. Horum maximus, & neceſſarius vſus in caſtrorum obſidione, & claſſica pugna attendi ſolet, quales ſunt arengæ, anguillæ, praſmi, & quos in vulgari lingua Torſck appellamus, quemadmodum ſuperius dictum eſt lib. IX. cap. XIX. de neceſſariis rebus ad obſidionem tolerandam. Si quis verò huiuſmodi ſalitos piſces immiſcendo corruptos falſificauerit, aut vaſis putridis conſeruandos crediderit, grauiter à fiſco mulctatus reſtituet pretium acceptum: & tales piſces in aquam proiiciuntur, vel in publico foro comburuntur. In aquam autem perraro mittuntur, ne fortè reliqui piſces boni ſaniq;, ſame vrgente his veſcentes inficiantur. Integri verò piſces infinita multitudine ſigno magiſtratus appoſito validantur, vt in remotas terras pro lucroſo quæſtu in vaſis ad hoc fabricatis exportentur. Et vt omnia iuſtè rectèq; fiant, iurati officiales, ſicuti præfecti annonæ, ita & piſcium, pelliumq; ſcrutatores ac æſtimatores, ſunt deputati. Cætera de piſcibus petantur à Paulo Iouio, qui conſtanter aſſeritur eos amplo calamo deſcripſiſſe, ſed raro, vel nunquàm quoad ſaporem deguſtaſſe: verùm clarius ab Hippolyto medico Tiphernate, qui ad viuum omnia reſecando mira ſolicitudine, & fide bona, hoc tempore de diuerſis piſcium generibus ſcripſit, maximè de delicatioribus, huic regioni magis congruentibus, propter ſtomachorum imbecillitatem: mea autem ſcripta vt dura ſunt, ita & de duriſſima gente agunt.

Piſcium ſalſorũ genera multa.

Piſcium ſale cõditorũ vſus in caſtris neceſſarius.

Pœna falſificantium piſces.

Piſces integri ſigno magiſtratus emittũtur.

Officiales iurati Paulus Iouius.

Hippolytus Tiphernas.

Scripta autoris quare dura.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Halece, siue Arenga.

CAP. XXVIII.

HALEC in littoribus Meridionalis Gothiæ terræ Schoningiæ, veteri iure ad regnum Gothorum, cuius pars est (teste Saxone) spectantis, sub principio autumni in tanta multitudine plerũque capitur, & infinitis in vasis sale conditur, exportaturq́, vt sufficiat in salsamentorum genere maiori parti totius Europæ cibandæ. Congregantur enim illic super latas, longasq́ ripas in domiciliis, & tentoriis spatio duorum mensium, ex omnibus vicinis nationibus diuersæ sortis mercatores, pretio, vel rerum commutatione huiusmodi halecem ementes, vt nauigiis abducant. Euenit plerũque vt leuissimo pretio comparari queat, ex maximo eius accessu, quoniam tam vasta in multitudine littoribus offertur, quòd non solùm retia piscantium lacerentur, sed etiam in agmine illo bipennis, vel lancea militaris in medio piscium immissa firmetur: idq́ Regio fisco maximum in lucrum cedit. Lex enim grauibus vallata pœnis, mercatoribus huiusmodi imposita est, vt anteomnia vectigali Regio soluto, ad sua abeũtes saluum cõductum, siue testimonium à Regio præfecto accipiant: duas quidẽ ob causas, tum quòd licentia recedendi eis libera concessa sit, tum quòd ad propria reuertentes, apertis documentis demonstrare queant, nemini isto in loco, vbi tam piscaturam, quàm mercaturam exercuere, violentiam, iniuriam, vel damnum intulisse. Capitur & halec duobus, aut tribus milliaribus ab eo loco: sed degener est in sapore, & æstimatione, ac vilipenditur. Est etiam eodem tempore copiosissima halecis piscatura in littoribus Angliæ, & Scotiæ: quæ per piscatores Flandriæ instituitur: à quibus postea sortitur nomen, vt Romam ille piscis delatus, halec Flandrorum appelletur. Non tamen adeò pingue genus est pisciũ, licet longũ & crassum, ob sterilem fundum, & pastum minus vberem, ac vndarum conflictum, quemadmodum halec Septentrionale, quod propter gratum saporem vbiq́ in maiori pretio habetur. Non videtur ex puro elemento, scilicet aqua, semper viuere, vt Isidoro placet, veluti salamandra ex solo igne: sed pingui esca in maris fundo, ac scopulis reperta nutritur, maximè tempore, quo è mari littoribus appropinquat.

Halecis infinita multitudo.

Mercatores diuersarum regionum.

Lãcea militaris firmat in agmine arengarum

Piscatores Schoningiam relinquentes saluũ cõductum accipiunt.

Piscatores littoris Anglici.

Isidori opinio de nutrimẽto halecis.

De natura

De natura Halecis.

CAP. XXIX.

VISVM est autori in libro De naturis rerum asserere, quòd halec est piscis marinus, admodum paruus in Occiduo mari, quod mediterraneum est inter Britãniam & Germaniam. Cumq́ vnumquodque ferè genus piscium marinorum habeat suum tempus, quo sit bonum & delectabile, hoc ab Augusto ad finem Octobris copiam sui præbet: gratiq́ saporis tum temporis esse, cunctis qui eo vescuntur, notum relinquitur. Recenter captus, delicatior videtur: salsus autem in vsus hominum vltrà quàm alii pisces (præter salmones) integer durare potest. Omnium ferè piscium solus aqua viuit, quod Albertus lib. XXIIII. De animal. negat. Ductus extra aquam statim expirat, nulla mora inter aëris contactum & eius expirationem, quando aqua extrahitur, visa. Oculi eius instar luminis noctu lucent in mari: immò quod magis est, huius piscis maximo motu, & reflexu vasti sui agminis, quasi fulgura & coruscationes per æquora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Vbicunq́ super aquas in mari lumen videt, gregatim adnatat, & hoc astu ad retia statis temporibus allicitur, quasi paratus ad capiendum, vt iussu Dei (qui dat escam in tempore opportuno) ad vsum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad consuetum terminum, vsq́ dum capiatur, se abscondit. Appropinquat etiam littoribus propter contemplandos ignes copiosos, ante tentoria mercatorum accensos, veluti in militaribus castris. Est & halec longitudine vnius palmæ in mari Bothnico versus Thornam, quod non minus quàm antè dictum, gratissimi est saporis & nutrimenti: atque hoc ferè omni tempore capitur, maximè in æstate & autumno, ac hyeme sub glacie. Tanta etiam (referente Alberto in lib. De animal.) multitudine post æquinoctium autumnale capitur, quòd funes retium scindere oporteat. Hic piscis nõ habet intestinum nisi ieiunum, et ideò in ventre eius nihil inuenitur: tamen propter hoc sola aqua haud viuit, quemadmodum superius notatum est. In hoc genere piscium fœminæ vulgi æstimatione carius emuntur, quia oua earum stomachum satiant, dum flato tempore à piscibus veniet abstinendum: quod & similiter aliorum piscium oua, vt salmonum, & quos Gothi stick vocant, faciunt. Denique mas & fœmina eandem afferunt vtilitatem, sale, sole, & vento siccati, tanquam paratior esca ad præsentissimum vsum. De halece Schoningiæ Celtes loquitur:

Oceanum Codanumq́ videns, vbi Scandia diues
Haleces totum mittit piscosa per orbem.

Halec quo tempore bonum.

Sapor salsus durabilior.

Fulgura halecis

Halec accedit littora.

Halec paruum, sed grati saporis in Bothnico mari.

Fœminæ haleces carius comparantur.

Celtes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De lapsu Piscium, Ranarum, Murium, Vermium, & Lapidum.

CAP. XXX.

Cauſæ cauſarũ non repetẽdæ

VIA hæc materia phyſicis rationibus, & experientia demonſtratiua (quòd fieri ſoleat) comperta eſt, ſuperuacaneum eſt, quòd in ea probanda repetantur plures cauſę cauſarum, aut faſtidioſæ probationes. Sufficit enim hic indicaſſe, ſimilia etiam in Septentrionalibus oris contingere: & forſitan ſæpius ac frequentius ibi, quàm alibi, ob nubium viſcoſitatem, & incluſum fœtificum calorem à ſulphureis mineris (quæ ibidem infinitæ, & efficaces ſunt) aut aliis fœcundis exhalationibus excitatum. Quantum ad mures attinet, ſatis dictum eſt ſuperiori lib. XVIII. cap. XX. quomodo, & qualiter infinita murium multitudo de nubibus demiſſa, impinguat beſtiolas illas Hermelinas vulgariter appellatas. Ranæ ſimiliter, & vermes ſæpe è nubibus decidunt, ſicuti & piſces: immò & triticea, ac ſiliginea grana, quæ germinant vſque ad flores cœleſtini coloris, atque exinde emittunt fructum ſatis multiplicatum. Verùm de his raro contingentibus parua fit mentio in annalibus moderni temporis, vti aliàs maior videtur fuiſſe facta in hiſtoria effigiata, dudum Norinbergæ impreſſa, quoniam ille liber plenus eſt eiuſcemodi portentis, aut naturæ purgamentis. Meminit Plinius lib. II. cap. LVIII. Anaxagoram prædixiſſe apud Græcos, tali die caſurum ſaxum è ſole: quod ita euenit, atque pro maiori portento deinceps habitum. Et ipſe quoq; Plin. eodè cap. dicit ſe talem vidiſſe in Vocontiorum agro paulò antè delatum. Prioribus etiam capitulis plura adducit idem autor de vigore fulminum, ſed LVI. cap. de prodigioſis pluuiis, lacte, videlicet ſanguine, carne, ferro, lana, & lateribus coctis pluiſſe: atque ob id aruſpices cauenda præmonuerunt ſuperna vulnera: magni enim conſules occiſi ſunt.

Mures è nubibus cadunt.

Hermelini muribus impinguantur.

Triticea grana è cœlo pluunt.

Hiſtoria effigiata totius orbis Noribergę impreſſa, plena portentoſis ſignis.

Aruſpices docent cauenda prodigia.

De Piſcinis

De Piſcinis, & ſemine Piſcium.

CAP. XXXI.

Piſcinæ ſingularium piſciũ.

VNT etiam in Aquilonaribus terris, qui piſcinas pro ſingulari quorùdam piſcium quæſtu extructas habẽt: quas aliquando emiſſis aquis deſiccant, atque piſcibus euacuant, vt nullo penitus relicto, eaſdem pro alio genere imponendo euacuatas relinquant: vnde et reductis aquis, atq; piſcibus impoſitis nouis, ſimul exoriũtur ex ſemine priorum piſcium latete in limo, veteris ſpeciei piſces, atq; amplius cæteris immiſſis coaleſcere deprehenduntur, Agyptiacis Nili piſcibus non diſſimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo, & in limo recedẽte aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitudine reuiuiſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, vt tempore propagationis poſt vernale æquinoctiũ in aquas emittant. Verùm ſtatim in aquas haud proiiciunt, eò quòd à piſcibus famem patientibus, ob pigritiam quęrẽdi victus, illicò deuoraretur, prout plurimi tam malignæ naturæ ſunt, vt vel propter præmiſſam rationem, vel odium proprii germinis augendi, vel luxuriam (vt in terreſtribus animalibus dictum eſt) continuandã voluerint proprium ſemen. Hoc autem tam fertile genus, niſi in tam infinita multitudine inſtar grani papaueris, vel milii, infinito numero de vno piſce emitteretur, non poſſet coaleſcere in aquis ad ſuſtentandam humanam vitam. Cui optimè, ſed temperatè natura ſubuenit, vt vbi ſint homines voraciores, veluti in terris frigidis gelu citò vrẽte & conſumente) ibi prouidit de maioribus beluis marinis: vbi verò graciles morantur populi, piſces ordinauit tenuiores.

Piſces noui piſcinis imponuntur.

Piſciũ Nili natura.

Oua piſciũ certo tẽpore extra aquas ſeruãtur, vt rurſus immittãtur.

Piſces cur adeò augentur.

Piſciũ multitudo vel paucitas, vnde deſcendit.

De differentia multiplici Piſcium, ac Piſcibus venenatis.

CAP. XXXII.

Differentia piſciũ multiplex

VONIAM in hoc præſenti tractatu de vario ac multiplici genere piſcium, qui in Septentrionalibus oris maiori in copia, quàm alibi, propter frigus annexum occurrunt, egimus: antequàm monſtra marina adiungantur, etiamnum differentiã eorum longè diuerſiſſimam, quãquam ferè omnes in aquis degant, paucis inſerendam eſſe duximus. Ac primùm quidem quoddam monſtroſum genus piſcium eſt, in littoribus Noruagicis ſtupendæ magnitudinis, ſimilimũ illi, quo genere in ſequenti lib. latius agemus. Quædam genera piſcium differunt ſecũdum tegumenta. Alia enim corio & pilis teguntur, vt vituli marini, hippopotami, canes marini: alia corio tantùm, vt delphini: quædam viſcoſa pelle, vt anguillæ, borbochæ, capitati, tenchæ, quorum omnium ingens copia apud Septentrionales populos: quædam ſquamis, vt ſalmones, praſmi, & eius generis ſimiles, quos Plin. piſces vocat: alia aſpera cute, vt ſquatinæ (qua lignum & ebora poliuntur) paſſeres, raiæ, percæ: alia molli, vt murænæ, oculatæ, trutæ, & ſimiles. Eſtq; hæc differentia inter piſces, vt alii alibi principatum obtinẽat: coracinus in Aegypto: zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, & qui nuſquam

Piſciũ maximi

Piſciũ tegumẽta plura, ac eorũdẽ differẽtię

Piſces alii aliis in locis principatũ obtinẽt.

Salpa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Stockfisck.

pereoqui possit, nisi ferula verberatus. Huius vsus frequētissimus est in Septentrione, ac vulgari Gothico Stockfisck appellatur.

Piscium plano rum differētiæ

Differunt præterea pisces, quòd alii sunt plani, vt passeres, pectines, raiæ, rhombi, soleæ: alii longi, vt anguillæ congri, lampetræ, murænæ, oculatæ.

Pisces cartilagi neati.

Inter planos aliud est genus cartilaginem, non spinam habens, vt oculatæ, pastinacæ, squatinæ, raiæ, quæ in maxima multitudine in Septentrione vbiq; capiuntur: & huius generis sunt, quos Græcia bquis, lamiæ, aquilæ, ranæ nomimibus appellat.

Pisces qui colo rem mutant.

Tales etiam in Borysthene flumine Russiæ esse Pompo. Mela tradit. Pisces quidam pro diuersitate temporis mutant colorem, vt mænæ, quæ hyeme candidæ, & æstate nigriores existunt: phycis omni anni tempore candida, vere varia.

Pisces in aquis volantes.

Quidam in hoc à cæteris differunt, quòd in aquis volitant, vt hirundo, sanè perquàm similis volucri hirundini: item miluago, qui quoties extra aquam volitare cernitur, tempestates mutantur.

Pisces venenati

Trebius Niger tradit, soligines tanta multitudine ex aqua euolare, vt nauigia demergant. Piscium quoq; genus quoddam est venenosum, vt lepus marinus, colore tantùm lepori similis, qui in Indico mari etiam tactu pestilens, vomitum dissolutionemq; stomachi protinus creat: araneus æquè pestiferus: verùm hos duos longè superat venenosissimus radius, qui aliàs pastinaca appellatur, quoniam arbores infixus radici necat, arma vt telum perforat vi ferri, & veneni malo. Præterea stella marina adeò est venenosa, quòd omnia in mari contacta adurat, omnemq; cibum statim peragat.

Armenia.

Ctesias in Armenia scribit esse fontem, in quo (vt suprà eod. lib. relatum est) nigri pisces, qui in cibis illicò mortem afferunt.

Pisciū quidam viuipari, quidam ouipari.

Horum deniq; venenatorum piscium Seneca lib. I I I. nat. quæst. meminit. Insuper pisces differunt, quòd alii animal generant, qui viuipari ab Aristotele appellantur: alii oua pariunt, ac ouipari dicuntur. Animal, vt delphini, balenæ, & reliqua cetorum genera, quæ non branchias, sed fistulam habēt: quibus adduntur pristes, boues, ac vituli marini, quorum maximam copiam in sinu Gothico enumerauimus. Nullum ex his oua habere cernitur, sed statim fœtum, ex quo redacto in formam animal constat: quemadmodum homo & quadrupedes, quæ animal pariunt. Oua verò pariunt omnes, qui squamis teguntur, vt salmones, carpiones, prasmi, mugiles, lupi, & qui candidi appellantur, & qui leues, reliquaq; genera infinita: præterquàm anguillæ,

Piscium quidā lucent.

qui scopulis se atterunt: ea strigmenta viuiscunt, nec alia est earum secundum Plin. procreatio. Quidam pisces ab humanorum vnguium similitudine dactyli appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere concessit: & quantò maiorem humorem habent, tantò clarius in ore mandentium lucent: in manibus splendent, atque etiam in solo, ac veste decidentibus guttis.

Pisces alii amicitiam, alii inimicitiā fouēt.

Denique differunt inter se pisces, quòd alii mutuam amicitiam colunt, alii pro diuersitate temporis inimicitiam fouent. Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna caudas inter se prærodunt. Nigidius autor est, prærodere caudam mugili lupum, eosdemq; statis mensibus concordes esse. Amicitiam è contrario maximam balena & musculus inter se colunt, quando obrutis eius oculis prægraui superciliorum pondere, insistantia vada prænatans magnitudinem eorum demonstrat, oculorumq; vice fungitur.

Aristoteles. Plinius.

Plures piscium differentias qui videre velit, videat Aristotelem VI. VIII. & IX. lib. de animalibus, & Plin. lib. IX. ac de ingeniis & mansuetudine eorum lib. X X X I I. cap. I I. Hinc monstrorum in mari viuentium naturas prosequemur.

LIBRI X X. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE PISCIBVS MONSTROSIS.
LIBER XXI.

PRAEFATIO.

ADMIRABILE spectaculum vastus Oceanus in suo gurgite cunctis nationibus offert: diuersos partus ostendit, hosq; non tam magnitudine et comparatione syderum mirabiles, quàm forma minaces adducit, vt nec cœlo, nec terra, aut eius visceribus, aut domesticis instrumentis aliquid abscondi videatur, quod non adsit in sua profunditate retentum.

Mōstra marina mirabilia.

In eo nāque Oceano tam lato, supino, molli, ac fertili accremento accipiente semina genitalia, sublimi semperq; pariente natura, pleraq; esse monstrifica reperiuntur: quæ perplexis, & insemet aliter atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis, ex se ac aliis principiis generare formas videntur, vt quicquid nascatur in vlla parte naturæ, etiam in mari esse nobis persuasum habeamus, & perquàm multa alibi nusquam reperibilia, ibidem inueniri.

Aialia omnium figuraq; in Oceano.

Nec solùm animalium simulachra mari inesse licet intelligere intuentibus, sed vuam quoque in eo, gladium, serras, equorum capita in paruis cochleis eminere.

Piscīū varia nomina.

Præterea spongias, vrticas, stellas, lamias, miluos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, spondylos, mures, passeres, merulas, coruos, ranas, phorcos, boues, arietes, equos, asinos, canes, locustas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines, & similes.

Beluæ humana figura apparentes.

E quibus quædam beluæ in terram exeunt, pastæq; radices fruticum ac satorum remeant: quædam Australi, & quædam Aquilonari vento hausto impingue scunt.

Homines marini.

Sunt & beluæ in mari quasi hominis figuram imitantes, lugubres in cantu, vt nereides: etiam marini homines, toto corpore absoluta similitudine, qui ascendere nauigia nocturnis temporibus videntur: statimq; degrauari quas insederint partes compertum est, & si diutius permanent, etiam ipsæ naues mergūtur.

Lex piscatorū.

Immò per fidelem Norwagicorum piscatorū assertionē addo, nisi tales capti illicò dimissi fuerint, adeò sæua tēpestas exurgit cum horrido planctu eius generis hominum, ac nōnullorum aliorum monstrorum, vt cœlum ruere videatur: piscatoresq; vitæ suæ vix etiam summo labore succurrere, multò minus piscibus insidiari poterunt. Quocirca in tali casu piscaria lege cautum est, & obseruatur, vt monstrosi pisces taliter attracti, secundum figuræ varietatem illicò abscisis hamatis funibus dimittantur.

Atque his paucis à nobis adductis de variis piscium, ac monstrorum in mari existentium generibus non contenti, videant latius Plin. lib. X X X I I. cap. vltimo, & Ambros. lib. V. Hexamer.

Universidad de Deusto
Biblioteca

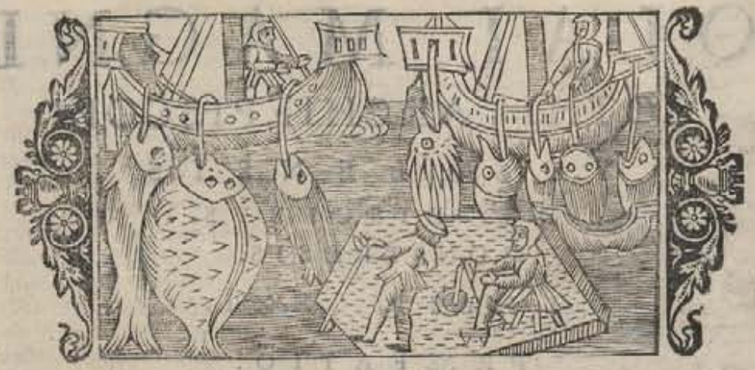

De Piſcatura periculoſa in Noruegiano Oceano.

CAP. I.

Cauſæ cur periculoſa piſcatura dicitur.

PERICVLOSA piſcatura in Noruegiano Oceano ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari longiſſimo tractu à littore cõmittitur. Diris tẽpeſtatibus ortis, celerrimè piſcatores fluctibus obruuntur: tum fluitante mole maxima glacierum diſpergũtur: balenarum monſtrorumq; pugna in diuerſa diuiduntur: deniq; horribili quorundam piſcium ſeu monſtrorum é gurgite extractorum forma, & attactu, in manibus eneruantur, ac niſi eos (prout ſupradictum eſt in præfatione) illicò dimiſerint, mota tempeſtate ſuffocantur. Si igitur quidam piſcatorũ temerarii certamine cõmiſſo cum belua, eam intra nauim (cucullati hominis formam habentis) induxerint, mox vlulatu & ſtrepitu ſocialium beſtiarum obruti, nec hamos ad captura piſcium proiicere, nec remis laborare, vixq; vela pro fuga arripienda, niſi monſtrum dimiſerint, expandere queunt. Hæc monſtra etſi æquè atque piſces electi (ſalpæ communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eiiciuntur, ſed electi in naui reſeruantur, magnoq; venduntur lucro. tum in loco vbi capiuntur, tum in vicinis regnis, ac vltimis Germaniæ oris. Plura millia piſcatorum in pagis extremæ regionis Noruegiæ habitant, Andanes, Trondanes, Duuanes, Gamblauick, Nyauick dictis, & aliis circũiacentibus terris apud VVardahus, ideſt caſtrum, ſiue domum præſidii totius regni. Menſe Februario, & Martio, immò & Ianuario, robuſtis nauibus horum locorum incolæ piſcandi gratia à littore in altum vadunt, quãtum ſcilicet intra biduũ nauigando conficere poſſunt, rebus neceſſariis ad victum XX. vel XXX. dierum ſpatio ſecum comportatis. Locus autem, vbi frequentius hanc piſcaturam exercere ſolent, inter Noruegiam & Islandiam ſitus eſt. Neq; hi piſcatores, dum tempeſtates ſæuiunt, in anchoris manent, ſed fluxu refluxuq; maris fluitando piſcantur, donec naues ſint vndiq; plenæ. Sola autem eis ſalus in repetendo littore indicio gnomonis nautici cõſiſtit: quia per hunc ortis ventis quò iter ſuum dirigant, agnoſcunt. Eſtq; notatum, quotieſcunq; extrahuntur à mari monſtroſi piſces leonina, vel humana facie, & ſimilibus, quòd ſemper diſcordiam, & bella in terris portendant.

Salpa vulgatiſſimus piſcis in oceano Noruagico.

Piſcatura plura millia.

Nomina locorũ vbi piſcatura exercetur.

VVardahuſſ. i. dom' præſidii

Piſcatoris fluitãt ſine anchoris.

Gnomonũ nauticorũ virtus.

Piſces portẽtoſi bella denotãt.

De pericu-

De periculo Piſcatorum, & qualitate Piſcium.

CAP. II.

Rhombi.

Squatinæ.

Piſcatores ligati trahunt piſces, ne ipſi retrahant ĩ mare

NEC leue periculum illis ipſis piſcatoribus imminet, quando hamis attrahunt maximæ fortitudinis, molis, ac XII. pedum longitudinis piſces, vt ſunt rhombi, ſquatinæ, & reliqui piſces alati: qui cùm apparuerint ab aquis extrahendi, ſæpe piſcatores in mare retrahunt, niſi ſe funibus firmati in naui antea præmuniant, aut mutua ope hoc in labore ſibi inuicem ſubueniant. Qui verò felici vento tantis maris periculis ſuperatis, nauibus piſcoſis ad littora propria appellunt, piſces extractos purgatoſq;, integros vel in partes diuiſos, ſalito liquore conſpergunt: ſole, flatibus aſperrimis, frigore, atque aëris rigore ad ſiccandum exponunt: tum in excelſas quaſi lignorum ſtrues componunt: quas in naues viciſſim collocant, atque ad celeberrimum totius Noruegiæ emporium, Bergen nuncupatum, pro rerum commutatione, aut pretio diſtrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piſcium Bergerfiſck vulgari gentis idiomate vocatur, & non Stockfiſck à ſuſte, vel baculo, vt mollior ad coquendum fiat pluries fuſtigatus. Non tamen vno eodemq; genere hic Bergenſis piſcis, ſed quãtitate, vel bonitate æſtimãt. Nam aliud eſt genus longioris quantitatis, aſellus dictus: cuius ventres in bicubitales ligulas inſtar funium abſciſos, & aëre deſiccatos, quaſi longè delicatiores cibos Aquilonares eligere, & vendere ſolent, Roedſcher dictos. Similiter et extremas caudas eorum piſcium in magnis vaſis ad quæſtum, ſiue delicatam eſcam reſeruant, quas Spore Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, ſed latiores aliis, valde pingues, quas incolæ Raff vocant: eiſq; pro pane & obſonio vtuntur. Fortibus enim hominibus iſte cibus conuenit, non delicatis: ferè eius ſaporis eſt, vt ſemen piſcium indouratum, Italicè Bottargi dictum: ſed illæ longè pinguiores. Capitibus horum piſcium loco lignorum pro cibis coquendis vtuntur incolæ Noruegiæ. Capitur etiam in littoribus Noruegiæ, præcipuè in ſcopulis Aſloënſibus, quidam piſcis in maxima multitudine, Makreel dictus, ſale ſufficienter conditus optimus, & ſine ſale peſſimus.

Bergen emporium Noruegiæ celeberrimum.

Bergerfiſck.

Aſellus piſcis.

Roedſcher pars piſcis.

Raff, rhombi piſcis pars.

Makreel piſcis

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Piſcibus Islandiæ.

CAP. III.

Piſciũ nomina

Marlucz.

Piſces vt ligna per ſtrues venduntur.

VVaagh maximum pondus.

Mercatores armati pro piſcibus cõparãdis nauigant.

Beluæ fugantur ſono tubæ.

EST & alia piſcium diſtinctio & qualitas, qui in Islandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori ſcilicet carne, & longitudine ab iſtis, quos in ſuperiori cap. introduximus, differentes. Præterea aſelli, rhombi, vituli marini, merluſia, Gothicè Torſck appellata: inter quos balenæ, priſtes, atque alia monſtra marina apparent: quorum indomabili immanitate mitæ aquarum turbationes excitantur. Piſces verò electiores ibi capti, ab Italis & Hiſpanis Marlucz, in Romam vſque etiam per Hiſpanos, aut Luſitanos delati, appellantur. Tempus capturæ eorum eſt in Februario, Martio, & Aprili: piſceſq; capti frigidis ventis exiccantur, ac demum in apertis campis, quaſi lignorum combuſtibilium ſtrues compoſiti, per menſuras longorum cubitorum, ſiue cannas Italica menſura, ad plura millia mercatoribus Germanicis diuenduntur, aut pro frumento, ceruiſia, panno, & ſimilibus in rerum commutatione diſtrahuntur. Si verò pondere vendendi ſunt, idipſum in centenario, ac millenario numero, & æſtimatione diſtincto fieri ſolet. Huiuſmodi pondus vernacula eorum lingua VVaagh dicitur, veluti apud Gothos, Suecos, & Germanos Schippunt communiter appellatum (CCC. maioribus libris conſtans) in ponderando obſeruatur. Gentis huius quaſi melior, & maior prouentus eſt in piſcibus, propter quos, vt ſuperiori lib. X. cap. XV. dictum eſt, fiunt maximæ nauales pugnæ inter diuerſarum nationum mercatores: quia ad hanc inſulam nauigaturi mercatores quæſtus cauſa, non aliter ſe inſtruunt, quàm aliquod atrox prælium ſubeundum foret, vt in prædallegato loco demõſtratum videtur. Præterea cùm humanus hoſtis ſufficere haud videatur, occurrunt vaſtiſſimæ beluæ inſtar montium in magna multitudine, nauigantibus, niſi proſpexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acutæ ſonantis tubæ ſuccurritur: cuius tinnitum eædem beluæ audiendo ſufferre minus valentes, ad gurgitem ac maris abyſſum viciſſim aufugiunt, prout infrà de phyſetere oſtendetur.

De mira

De mira abundantia Butyri Islandiæ.

CAP. IIII.

Butyri copia.

Capſæ ligneæ butyri 30. pedum.

Helgafiel abbatia.

Scalholdẽſis & Holenſis cathedrales eccl̃iæ.

Fontes cerealis liquoris ſaporem referentes

Choaſpes fluuius dulcis.

Eulæus flumen.

Potus regius.

Ichthyophagi.

Islandenſiũ arma ſemper, paraſa.

IN eadem præterea inſula Islandiæ tanta butyri ſaliti, ob pecudum multitudinẽ, & paſcuorum vbertatem, reperitur copia, vt non ſufficientibus vaſis aut tonnis, ciſtas vel capſas ex odorifero ligno confectas, XXX. vel XL. pedum longitudine, IIII. verò, vel V. altitudine, quot annis pluribus in locis repleant, atque in domeſticum vſum, immò & mercatorum commutationem conſeruent. Piſcibus enim toſtis, huiuſmodi butyro inunctis, loco panis frequentius vtuntur: vnde etiam Ichthyophagi appellati, prout inferius dicetur de ſtructuris ex oſſibus & coſtis marinarum beluarum. Capſæ autem huius abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia Helgafiel gentis idiomate appellata: quæ in butyro, & piſcibus ſiccis, quaſi melioribus theſauris, eſt fundata, quemadmodum & duæ Eccleſiç Cathedrales Scalholdenſis, et Holenſis, vnà cum nobilium manſionibus plurimis, habentibus ſimilem prouentum. Pro potu gens illa vtitur exotica ceruiſia, è ciuitatibus Germaniæ maritimis nauigio adducta. Præterea ſunt apud eas gentes, fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earum neceſſitati in bibendo, certa etiam cum delectatione, ac ſapore ſubueniunt, quemadmodum in ſimili refert Solinus cap. LI. de Choaſpi amne, inquiens: Choaſpes ita dulcis eſt, vt Perſici Reges, quamdiu intra ripas Perſidis fluit, ſolis ſibi ex eo pocula vendicárint, & cùm eundum foret peregrè, aquas eius ſecum vectitárint. Ac cap. XLVI. de Eulæo flumine, quòd ortum à Medis tam puro fluore inclytum habeat, vt inde omnes Reges non alias, quàm eius aquas bibant. De ichthyophagis ſimilibus plurima Strabo meminit, etiam Plinius, Solinus, ac alii hiſtoriam mundi deſcribentes. Hi autem Islandenſes ſani, iucundi, & liberales ſunt: diu ſine medicina, etiam ſupra centum annos viuunt: facili cauſa prouocantur ad arma, ac bella, quæ ſatis crudelia gerunt: denique tam ad pedeſtrem, quàm equeſtrem expeditionem in omni euentu cuncta diſpoſita habent, veluti ſuperius lib. X. cap. XV. ac aliis in locis extitit allegatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De horribilibus Monstris littorum Noruegiæ.

CAP. V.

Bestiæ horribiles in littore Noruegiæ.

SVNT monstrosi pisces in littoribus, seu mari Noruagico, inusitati nominis (licet reputentur de genere cetorum) qui immanitatem suam primo aspectu ostendunt, horroremq; intuentibus incutiunt, tum in formidinem diutius conspicientes pariter & stuporem vertunt. Horribilis etenim formæ sunt, capitibus quadratis, vndiq; spinosis, & acutis, ac longis cornibus circundatis, instar radicis arboris extirpatæ: decem, aut duodecim cubitorum longitudine, colore nigerrimo, prægrandibus oculis: quorum ambitus VIII. vel X. cubitos excedit: pupilla verò vnius cubiti, rubeum & flammeum colorem referens, qui à longè in tenebrosis temporibus inter vndas, veluti ignis accensus, piscantibus apparet: pilos, vt anserinas pennas, spissos & longos, in modum dependentis barbæ: reliquum verò corpus ad magnitudinem capitis (quod quadratum est) valde pusillum, cùm vltra XIIII. vel XV. cubitos in longitudine minimè habeat. Vna harum beluarum plures naues & grandes, fortissimis nautis confertas, facilimè subuertit, aut mergit. Huic admirandæ nouitati idoneum testimonium perhibet longa, ac clarissima epistola Erici Falchendorff, Armiepiscopi Nidrosiensis Ecclesiæ (quæ totius regni Noruegiæ metropolis est) Leoni X. circa annos salutis M. D. XX. transmissa: cui epistolæ annexum erat alterius cuiusdam monstri horrendum caput, sale conditum. Meminit etiam Plin. lib. IX. cap. XXXIII. pectinum vngues in tenebris etiam ore mandentium mirè lucere, & dactylorum: de quibus eodem lib. cap. LXI. Totum igitur caput huius beluæ, cornibus instar durissimi corii circùdatum, valde graue est, quia natura sic forte instituit vt citius mergatur: nec alibi maior naturæ lasciuia: lusit enim in cornibus ac armis animalium, vt Plin. lib. XI. cap. XXXVII. testatur, & Perottus in lib. quem Cornucopiæ intitulauit.

Piscium capita quadrata & spinosa.

Pupilla vnius oculi cubiti mẽsuram habet.

Pili grossi vt pẽnæ anserinæ.

Epistola Archiepi Nidrosiensis Erici Falchẽdorff, missa Leoni 10. cũ capite mõstroso beluæ.

Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur.

De Physe-

De Physetere, & eius in nautas crudelitate.

CAP. VI.

Physeter crudelis.

IN genere cetorum physeter, siue pristes, ducenùm cubitorum, seueram admodum consecutus est naturam: in perniciem enim nauigantium plerũq; vltra nauium antennas se extollit, haustoq; fistulis fluctus supra caput collectos itaeructat, vt nimbosa alluuie plerunq; naues fortissimas deprimat, aut maximo periculo nauigantes exponat. Nec mirum: pristes enim (teste Vincentio) est belua tantæ altitudinis, vt attollens se super fluctus, ingentis columnæ similitudinem referat: altiusq; veluti diluuium quoddam eructans, nautas pauefacit fluctuantes: cuius calamitosæ rei testimonium Strabo lib. XV. de illo magno Nearcho bellicæ classis Alexandri Magni præfecto, affert, dicitq;: Physeterum magnitudines fluctum maximũ, & accumulatum, & caliginem tantam reflationibus excitãrunt, vt quæ ante pedes erant, conspici non possent. Sed cùm nauigationis duces illis timentibus, & causam ignorantibus indicassent beluas esse, quæ facilè tubarum sonitu, & plausu exaudito discederent: (in quo Plinius concordat lib. IX. cap. III.) Nearchus naues in fluctum egit, quà maximè arcebatur, ac tubis beluas exterruit. Illæ vndas subeuntes, nauale certamen à puppi minabantur, verùm subitò cessauere. Quod & nunc in Indiam nauigantes asserunt, beluarum scilicet magnitudines, quæ nec gregatim, nec sæpius se offerant, sed discedant clamore, ac tubis repulsæ. Hæc Strabo. Meminit etiam Petrus Martyr lib. I. Crediti continentis, monstri, seu immanis cuiusdam piscis, qui circuiuit biremem, caudæq; ictu gubernaculum in frusta confregit. Idem asserit, monstrum marinum inter grum virum in littore dormientem ad mare rapuisse. Hircus, siue aries (teste Volaterrano lib. XXV.) rapacissima bestia est, quia homines & nauigia inuoluit, spiritu graui, & vehementi, quo sanè instrumento ad prædas vtitur. Idem aries marinus in mari (teste Plin. lib. IX. cap. XLIIII.) grassatur vt latro. Et nunc grandium nauium in salo stantium occultatus vmbra, si quem nandi voluptas inuitet, expectat: nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultusq; adnatans mergit.

Naues fortissimæ à beluis obruuntur.

Pristes.

Strabo.

Nearchus præfectus Alexãdri per beluas turbatus.

Tubæ clangor terret beluas.

Mõstrũ rapuit in littore virũ integrum.

Hircus seu aries belua rapax.

Cymbę piscatorum ab arietę merguntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De suffocatione nauium per monstrosos Pisces.

CAP. VII.

Physeteris os circulare.

Nauis vt minusculum vas euertitur.

Physeteris cauda bifurcata.

Nautæ à beluis tubæ sono, & vasis vacuis euadunt.

Physeteris globi bombardarũ parum nocent

Belua 30. stadiorũ extensa spatio.

Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. visæ.

Beluæ in Oceano nunquã apparentes.

Veneti quidam nunquã ciuitate exeunt.

SEtiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo escam vel aquam fugit, ponderecp suo in proram, vel puppim iniecto et impresso, nauim deprimit, & submergit: quandocp sola aqua (vt præmissum est) nocere non contenta, dorso, vel cauda nauim, vt minusculum aliquod vas, crudeliter euertit. Spissum, & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam bifurcatam latitudine XV. vel XX. pedum, qua circũuentas nauium partes vehementius stringit. Verùm malignitati eius remedio occurritur opportuno, tuba videlicet militari (vt dictum est superiori cap.) ob asperum acutumcp sonum, quem ferre haud potest: & magnis, ac immanibus vasis, seu doliis eiectis, cursum beluæ impedientibus, siue pro lusu ei oppositis: aut validis tormentis, seu bombardis, quarum sono magis, quàm ferreo, vel saxeo globo terretur, cùm globus huiusmodi vel aqua, vel pinguedine obstante vim perdit, vel paululum vulnerat vastissimum corpus, immensa pinguedine instar valli munitum. Paulus Orosius in vita Caligulæ asserit, anno imperii eius V. in Theram, aut Theramnem insulam de profundo emicuisse beluam triginta stadiorum extensam spatio. Quòd autem variæ sint beluæ vastæ, & immanes in Oceano, satis examinatum reliquit Plin. lib. IX. cap. V. inquiens: Tiberio Principe contra Lugdunensis prouinciæ littus in insula simul trecentas amplius beluas reciprocans Oceanus destituit; miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore. Immò & addendum erit, in Norueguiano littore frequentius, tum veteri, tum noua cerni monstra; maximè propter inscrutabilem aquarum profunditatem, vti superius lib. II. cap. XII. est expressum. In profundo etiam maris multa piscium genera sunt, quæ nunquàm, vel rarissimè hominum aspectibus præsentantur, quemadmodum præclari ciues Venetiis, qui in omni vita sua algam circũnatantem littori suo haud transierunt.

De inimi-

De inimicitiis, & amicitiis quorundam Piscium.

CAP. VIII.

Ratio quadruplex inimicitiæ beluarum.

SED neq; illa animalia aquatica à mutua infestatione sunt libera: & hoc propter quadruplicem rationem, videlicet naturalem superbiam, cibum, coitum, & fœtum, vt infrà dicetur de balena & orca, atque hic de mugili & lupo, qui mutuo flagrant odio. Lupus & muræna caudas suas mutuò prærodunt, alioquin statis mensibus sunt concordes. Polypum intantum locusta pauet, vt si iuxtà viderit, omnino moriatur. Locustam conger timet, rursus polypum congri lacerant. Omnes autem viuunt, etsicis caudæ amputentur. Seneca in lib. Naturalium quæst. plurima adducit de certamine beluarum marinarum: & Alber. lib. XXIIII. de animal. quomodo carabi ex genere cancrorum gregatim acie instructa, cum aliis aciebus generis sui pro pascuis, pullis, vel fœminis pugnant. Multis etiam generibus piscium conuenit amicitia naturalis, vt musculo cum balena: de quo Plin. lib. IX. cap. vltimo. Aliis in magna societate viuere, vt haleci. Quidam separantur per se, ac solitariè degunt. Multis impossibile est alios admittere socios. Quidam diligunt scinuicem, quidam non. Omnes autem piscium greges rectorem habent. Loligines pugnaturæ turmis se muniunt. De animalibus inter se semper mutuas inimicitias

Carabi pisces.

Pisciũ quorũdam amicitiæ

Piscium greges rectorẽ habent

fouentibus, Volaterran. lib. XXV. & alibi multa dicit. De multiplici etiam generatione piscium Vincen. lib. XVII. cap. CXLI. plurima annotat. Ponit & Volaterran. lib. XII. cap. De locis nuper repertis, quòd Oceani monstra speciem equorum, vitulorum, ac luporum præ se ferant, tum quòd aduentu nauarum in littus exiliant. Mitem autem multorum animalium interpretationem adducit beatus Ambrosius in Hexameron lib. V. vt vnicuique attribuat aliquid boni, quo homo se, suosq; mores emendet. Quòd verò in mari maiores bestiæ sunt terrestribus animalibus, facit humoris luxuria, & alta profunditas, in qua & abundantia victus est, & securitas euadendi pisces insidiantes.

Piscium variæ species.

Pisciũ virtute et exẽplo praui mores corrigi possunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De pugna Balenæ contra Orcam.

CAP. IX.

Balenarum magnitudo.

Orca minor balena sed crudelior.

BALENA, etsi quantitate maxima, centum scilicet, aut CCC. pedum longitudine, & vastissima corporis mole prædita, tamen orcam quantitate minorem, sed agilitate tam in saltu, quàm aggressu crudeliorem, sibi infestam habet. Est autem orca similitudine carinæ inuersæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburnicarum rostris secreta balenæ, ac vituli eius corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorso discurrit eam agitãdo, vt in vada littoraq; protrudat. Illa verò, scilicet balena, pondere vasti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandum astutiæ orcæ iners, in fuga vnicum præsidium collocat: licet ea fuga infirmior sit, eò quòd ignaua belua põdere suo onerata, ad vada periculaq; euitanda directore indigeat. Vnde fit, vt eam longissimus præcedat piscis, colore candidus, quem Isidorus masculum balenæ, & Plinius musculum vocat, qui ob naturalem amicitiam beneficium huiusmodi præstat. Dicit enim idem Plin. lib. IX. cap. vltimo: At è contrario amicitiæ exempla sunt, præter illos de quorum diximus societate, balena & musculus: quando prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis, infestantia magnitudinem vada prænatans demonstrat, oculorumq; vice fungitur. Ingreditur etiam arenam balena æstuante sole, ibiq; vti vitulus marinus profundè dormit, ita vt funibus alligata sæpius occupantibus cedat, vt idem Plin. eod. lib. cap. XIX. dicit de exocœto, marino mure, polypo et muræna. Celetus (de quo Alber. lib. XXIIII. de animal.) adeò graui somno opprimitur, vt manu dum dormit capi queat, quẽadmodum etiam de rosmaro, siue morso, inferius dicetur. Deniq; delphini, balenæ, & quæcunq; fistulam gerunt, quomodo edita per summa æquoris fistula dormiant, apud Aristotelem lib. IIII. cap. X. de animal. requiratur.

Fuga infirmior ob graue pondus.

Musculus balenæ masculus.

Balena in arena dormit.

Pisces q̃dã manu capiuntur dormientes.

De multi-

De multiplici genere Cetorum.

CAP. X.

MVLTIPLEX est genus cetorum, quidam enim hirsuti, & hi maximi (vt Alber. attestatur) quatuor iugerum magnitudine: (iugerum verò habet secundum Plin. lib. XVIII. cap. III. in longitudine pedes CCXL. in latitudine CXX.) quidam planæ pellis, hiq; sunt minores, atque in Occidentali, ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quòd quatuor iugerum sint, Plin. lib. IX. cap. III. & Solinus cap. LXV. asserit: sed lib. XXXII. cap. I. dicit Plin. cetos DC. pedum longitudinis, & CCCLX. latitudinis in flumen Arabiæ intrasse. Quidam rictum oris habent dentatum, ac longissimum, videlicet longitudinis XII. vel XIIII. pedum, ac dentes sex, vel octo, vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cæteris sunt longiores, subtus sicut cornu ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad manducandum: oculos adeò amplos, vt ambitus vniuscuiusq; XV. homines sedentes admittat, immò XX. vel amplius, secundum beluæ quantitatem. Cornua præterea longitudinis sex, vel septem pedum, CCL. super quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidam vel placidam, anteriorem vel posteriorem motionem, & ventilationem. Hæc simul cohærent ad oculorum protectionem tempore tempestuoso, aut cùm alia eum inuaserit belua inimica. Neque mirum, quòd tot cornua, licet satis molesta, habeat, cùm inter oculos in fronte spatium est XV. vel XX. aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis, aut longitudinis costæ, & ossa eius sint, aut in quem vsum reseruata prodesse queant, etiam pellis, caro, pinguedo, in sequentibus capitulis ostendetur. Similitudinem autem prædictæ orcæ, quæ lingua Noruagica Springhual dicitur, id est saltans, ab agilitate & celeritate, qua balenam vrget, & eius secreta petit, qui amplius videre velit, videat Solinum cap. XLV. de delphinis Nili, quorum dorsa serratas habent cristas. Hi delphines crocodilos studio eliciunt ad natandum, demersiq; astu fraudulento tenera ventrium subternatantes secant, & interimunt, vt astutia formidabilem beluam, scilicet crocodilum deleant, quam fortitudine nequeunt superare.

Ceti 4. iugerũ magnitudine.

Balenæ rictus oris 14. pedũ.

Oculi ambitus ceti 15. hominis capit.

Cornua cohærentia.

Balenæ frontis spatiũ 20. pedes habet.

Springhual.

Delphines Nili serrata dorsa habent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De crudelitate cuiusdam Ceti.

CAP. XI.

Totilas.

VM Procopius lib. III. belli Gothorum plurima de Totila, ac armis, & stragibus suo tempore in Italia perpetratis commemorat, volui etiam huic proposito hoc memorabile portentum accommodare: quod eadem tempestate, hybernoq; tempore, cum Byzantii, tum & in aliis locis terræmotus facti, asperiores quidam & maximi, noctuq; omnes, atque adeò, vt qui ea incolerent loca, ruinis iam iam suspicati oppressum se iri, ingenti formidine tenerentur, cùm aliàs nullo affecti sint malo: tunc item & fluuius Nilus vltra XVIII. cubitos supra alueum ipsum ita elatus excreuit, vt sua inundatione præter solitum vniuersam irrigârit Aegyptum, quod nullo anteriori seculo accidisset. Ideoq; hominibus stuporem, & animalibus exitiũ intulit admirandum. Per id tempus etiam cetus quidam marinus piscis (quem Porphyrium Byzantini vocant) mirificè capitur. Hic sane circa annum iam quinquagesimum, vt Byzantinis ipsis, ita & finitimorum locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla. Nam & nauigia pleraq; ad ima depresserat, multarumq; nauium vectores ac nautas turbando, & vim inferendo longius disturbârat: cuius beluæ capiendæ magnum Iustiniano Imperatori studium fuit: peragere tamen, quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc belua venerit, paucis ostendetur.

Terræmotus crebriores fiunt.

Nilus præter solitũ excrescit.

Cetus quidam capitur.

Cetus nauigia ad imum deprimit.

Iustinian' Imp.

De captura

De captura huius Ceti, & magnitudine eiusdem.

CAP. XII.

ERAT fortè in summa tranquillitate tunc mare, delphinorumq; grex ingens circa ostium Euxini ponti vno agmine confluebat: qui subitò ceto illo conspecto, quocunque licuit, perfugium habuere: pars tamen maxima ad Sagaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Cetus verò in eo tum primùm delphinorum aduentu, nonnullos ex his, sed improuidos equidem vorauit. Siue itaque fame tunc detineretur, siue id ex certamine ageret, continenter, & tam diu fugientes hos insectatur, quoad tandem in continentem ex incursu delatus, nec volens quidem, profundiori se limo immersit. Vnde quibusuis modis eruere se connitendo, nullo potuit pacto limoso è loco exolui, sed quò magis emitebatur, eò & actius limo se immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas passim est perlata, concursu vndique facto, in cetum mox irruunt, securibus vndequaque, & crebris ictibus præcidendo: neque hoc pacto conficere beluam potuere. Funibus demum præualidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plaustris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emensi, cubitis in longitudine XXX. in latitudine X. hanc esse comperibant: quam illi per cœtus partiti, vt cuiq; libuit, vel sibi sale conditam seruârunt, vel fortè depasti mox sunt. Byzantini verò, siue terremotu pauefacti, siue Nili inundatione insolita moti, siue ceti prodigio ducti, futura statim animo præsagire, quæ de se fortè quisque excogitârat mortalium more: qui dum præsentibus molestiis opprimuntur, temerè contemplando quædam futura prognosticantur, put cetum illum absumptum, à malis vindictam sumere prę-ferebant. Strabo asserit lib. primo, vix apud Græcos balena maiorem beluam inueniri: & illa plerunque à validiore voratur.

Modus capiendi cetum.

Sagaris fluuius.

Cetus delphinos vorat.

Cetus in limum se mergit.

Incolæ ad prædam cõfluunt.

Cetus funib' ligatus attrahitur

Cetimagnitudo

Byzãtini malè sibi præsagiũt

Balena in Græcia maxima belua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De monstroso Pisce in littore Septentrionalis Angliæ M. D. XXXII. reperto.

CAP. XIII.

Belua mõstrosa in Angliæ reperta.

ETSI hæc monstrosa belua pro portento ab incolis illius regionis habita sit, atque cum stupore ob insolitam magnitudinem conspecta: attamen littora Norvegiana inter Bergensium, ac Nidrosiensium ora, quasi continuum domesticumq; hospitem talem beluam habent. Ideoq; locum hic inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatione, qua verè descriptus erat à quodam nobili Anglicano, sub hac forma: Proiecit in arenam apud Thinemuthum, mare nostrum hoc mense Augusto M. D. XXXII. mortuam beluam molis, & magnitudinis ingentis, quæ iam magna ex parte discerpta est, remanet adhuc tamen, quantum centum fermè ingentia plaustra vix auehere poterũt. Aiunt, qui primùm beluam viderunt, & vti poterant diligenter perscripserũt, longitudinis illam fuisse XXX. vlnarum, hoc est pedum nonaginta: à ventre ad spinam dorsi (arenis immersam) spatium esse circiter octo, vel nouem vlnarum: certum non habetur. Nam XXVII. die Augusti ipse ibi affui, fœtente iam belua, vt vix ferri posset fœtor. Coniectant dorsum ipsius ad spatium trium vlnarum esse in arena immersum, quandoquidem quotidie alluitur, & operitur fluctibus arenosis. Rictus oris longitudo sex vlnarum, & dimidiæ: mandibulæ septem vlnas ac mediam continent: circuitûs alicubi vlnæ vnius & dimidiæ, alicubi minus: omnino sicut quercus grandis est. Triginta costas in lateribus habet, magna ex parte longitudinis XXI. pedum, circuitu vnius pedis & dimidii: tres ventres, veluti vastos specus: & triginta guttura, quorum quinque prægrandia sunt. Habet duas pinnas: vtraque quindecim pedum in longitudine: vix poterant decem boues alteram earum abstrahere. Palato adhærebant quasi laminæ corneæ, vna ex parte pilosæ, qualem iam vnam vides supra mille. Non est fabula Polidore, sed res verissima, quamuis non omnes vnius magnitudinis. Longitudo capitis à principio vsque ad rictum, septem vlnarum,

1532.

Beluæ lõgitudo 90. pedum.

Dorsi lõgitudo
Oris rictus.
Mandibulæ.
Costæ 30.
Ventres tres.
Guttura 30.
Pinnæ duæ.
Laminæ corneę innumeræ.
Capitis longitudo.

De lingua

De lingua variatur: maior pars censet septem vlnarum fuisse longitudine. Aiunt genitale ei fuisse prodigiosæ magnitudinis: membrum (inquam) masculinum vir quidam cùm dilaniaret, ferme submersus fuisset, in ventrem beluæ cadens, nisi costa arrepta se sustentasset. Spatium inter oculos sex vlnas tenebat: oculi, & nares tanto corpori valde impares, & quales bobus esse solent. Cauda bifurcata, & serrata, latitudine septem vlnarum. In capite duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam plurimam aquam, veluti per fistulas eiectasse. Nulli denique illi fuere dentes: vnde colligitur non fuisse balenam: nam balenis aiunt maximos esse dentes: exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius pisces erant.

Lingua 7. vlnarũ
Genitale immensum.
Oculi 6. vlnis ĩ vicẽ distabant
Cauda bifurcata
Branchiæ duæ.
Balena maxios dentes habet.

De Xiphia, Monocerote, & Serra.

CAP. XIIII.

Xiphiæ piscis descriptio.

QVIA & hæc belua versatur in Septentrionalibus aquis, meritò aliis monstrosis veniet adiungenda. Est enim xiphia, secundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal nulli alteri simile, nisi in aliqua proportione ceto. Caput habet horridum, vt bubo: os profundum valde, veluti barathrum immensum, quo terret, & fugat inspicientes: oculos horribiles: dorsum cuneatum, vel ad gladii formam eleuatum: rostrum mucronatum, quo naues per fossas, vt Plinius lib. XXXII. cap. II. asserit, in Oceano ad locum Mauritaniæ, qui Cotta vocatur, non procul Lixo flumine submergit: vbi quasi in primo originis loco diutius conseruatur. Littora verò Septentrionalia plerunque veluti latrunculi, ac noxii hospites damna semper occurrentibus nauigia persorando, ac submergendo illaturi ingrediuntur. Vocantur & xiphiæ gladii, Siciliam attingentes, qui venatione thynnorum, ac eorum commestione mirum in modum impinguescunt: capiunturq; hoc modo, vti refert Stra-

Xiphiæ dorsum cuneatum.

Gladii pisces.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Modus capiendi xiphias.

Galeota piscis.

Xiphiæ telo hamato capiuntur.

Remiges vulnerant à belua.

Monoceros piscis.

Monoceros belua ferox, sed tarda.

Serra piscis.

Orcarũ gladio nautæ vulnerantur.

bo lib. I. Manentibus in statione frequentibus duorum remorum scaphis, speculator quidam communis supernè instat: duos singulæ scaphæ tenent: alter remigat, alter hastam habens manet in prora. Cùm primùm verò speculator supereminentiam galeotæ signo indicat (beluæ verò supra mare pars tertia eminens fertur) scapha propius appellitur. Deinde iacto manu telo, vulnus incutit. Tum euulsa fine cuspide de corpore hasta, quod telum sanè est hamatum, vt educi facilè queat, aptecp infixo ei funiculo appenso, sauciata acclinat belua, donec agitata suffugiensqp lassetur. Tunc in terram subducunt, aut intra scapham accipiunt, nisi prorsus immensum corpus existat: quod si in mare telum exciderit, haud sanè perit. Est nanque vel è quercu, vel ex abiete compactum, adeò vt querna grauitate demersum, deinde in sublime relatum facilè possit apprehendi. Contingit autem interdum & remigem in scapha per magnum galeotarum gladium vulnerari: cùm instar apri beluæ vigeat impetus: asperrimè fit ipsa venatio. Hæc Strabo. Monoceros est monstrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare possit, ac destruere, & hominum multitudinem perdere. Sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox sit hæc belua, tarditas sua, quam habet maximam, præuisa, timentibus eius accessum fugam concedit. Serra belua similiter marina est, ingens corpore, caput habens cristatum, durum, sicut serra dentatum: subter nauibus natans secat eadem, vt intrante aqua mersis hominibus, eorum cadaueribus satietur. Est & aliud genus serræ, se erigens contra velificantes: quod mox XXX. vel XL. stadiis peractis, lassum descendit in mare. Orcarum gladio dorso tenus eleuato sæpe piscatores vulnerati, deficiunt: ita & soliginum tactu manum retrahunt stupefactam.

De modo

De modo piscandi Cetos, & Balenas.

CAP. XV.

VIA mira auiditate balena fertur in esum halecis, & vitulorum marinorum, tanquam piscium cæteris omnibus pinguiorum: idcircò sæpius periclitatur in scopulis arenosis, qui maris æstu, siue fluxu, atqp refluxu, quasi denudati ab aquis, immersæ beluæ exitum non concedunt, vt se recipiat ad gurgitem propinquiorem: vnde tãto cum impetu fortitudine caudæ laborat, quòd fossa amplissima relicta, veluti in nido ligata (obstantibus vndiqp arenis) enatare non possit. Hoc cùm piscatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, funibus atque anchoris fortissimis (ne æstus reditu eos euadat) intra rictum oris, atqp capitis spiracula, seu branchias, bestiam hanc ligant: magnaqp manu, multiplicatisqp viribus eam in littus attrahunt, vel ita constringunt, vt nulla etiam magna potentia in aquas resilire valeat. Eoqp casu feliciter arridente, diuisa præda, quisque regreditur ad alias domesticas occupationes, donec iterum occurrat similimus, vel alius optatior quæstus. Saneqp in tempestatibus contingit, vt aliqua immanis belua, vi inimicæ bestiæ vulnerata, vel fatigata, seu cunctis viribus destituta, ventorum vi ad littus proiiciatur, præda vt sit occupantibus eam. Verùm vbi dubitatur quòd illi redituræ sint vires, gladiolos, aut grãdes acutissimosqp tribulos sub latus quiescentis immittunt, vt sanguine impetuoso ferri motu effluente, vita destituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quòd beluam in arena ad obiectum solis profundissimè dormientem, funibus & anchoris ita firment, vt in præda venantibus cedat.

Balẽa arenis ob auiditatem vorãdi immersa capitur.

Piscatores congregantur ad prædam capiẽdam.

Beluę tẽpestatibus in littus agitantur.

Cautela ne p̃da ī mare euadat.

Balena ꝓfundè dormiẽs facilimè capitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De mira affectione Balenarum erga fœtum.

CAP. XVI.

Piſciũ diuerſa generatio.

Piſces qui oua generant.

Aqua blãda nutrix aiantium

Piſces q. fœtus emittunt.

Balenę fœtus in aluũ ob picula recipiunt.

Piſcium pietas i homine vix reperitur.

Balenę brãchias non habent.

Balenæ aãs ſpirãt ſuper catulos, ne arena impediantur.

Balenarũ catuli 10. ãnis creſcũt

BEATI Ambroſii in Hexamer. lib. V. cap. III. trita ſententia eſt, quòd ſicuti volatilium, terreſtrium, ita & aquatilium varia generatio reperiatur. Hinecp̃ receptum eſt, quòd piſcium alii oua generent, vt trutæ, lupi, & percæ: alii viuos fœtus de corpore ſuo edant, vt muſtelæ, caniculæ, ceti, delphini, phocæ, ſeu vituli marini. Qui oua generant, non nidos texunt vt aues, necp̃ cum moleſtia ſui nutriunt, ſed aquis oua fouenda committunt: ipſacp̃ aqua fœtus animat & creat, tanquam blanda quædam mater animantium. Cùm ergo ouum cadit, aqua quodam naturæ ſuæ gremio, quaſi blanda nutrix illud ſuſcipit, & animal celeri fotu reddit: continuo enim tactu parentis animatum ouum excidit, & piſcis exiuit. Qui autem viuos fœtus emittunt, cùm partus ediderint, ſi quid forte inſidiarum terroriſcp̃ præſenſerint circa catulos ſuos quẽquam moliri, quò tueantur eos, vel teneræ ætatis pauorem materno affectu comprimant, aperire ora, & fœtus ſuos innoxio dente ſuſpendere, interno quoq̃ recipere corpore, & genitali ſeruntur aluo abſcondere: atcp̃ iterum fotu quodam eos ſui caloris animare, & ſpiritu alere, duoſcp̃ in corpore vno viuere, donec aut in ſecuritatem deferant, aut corpore ſuo obiecto, natos ſuis defendant periculis. Qui humanus affectus hanc piſcium pietatem poſſit imitari? Ecce natura ſeruat in piſcibus, quod raro inuenitur in hominibus. Balenæ igitur branchias non habentes, fiſtulis ſpirant: quod in paucis animalibus inuenitur. Fœtus ſuos geſtant cùm infirmantur, & inualidi ſunt: & ſi parui ſunt, eos in ora ſuſcipiunt. Hoc idem imminente tempeſtate faciunt, & poſt tempeſtatem illos euomunt. Quando propter defectum aquę fœtus impediuntur, ne matrem ſequantur, mater aquam ore receptam, inſtar fluuii, ad eos eiicit, vt ſic inhærentes terræ (quemadmodum in ſuperiori imagine videtur) liberet. Adultos etiam diu comitatur. Adoleſcunt autem celeriter, & decem annis creſcunt.

Adhuc

Adhuc de aliorum Piſcium affectione erga ſuos fœtus, & pietate in ſuam ſpeciem.

CAP. XVII.

Abren piſcis.

Galalea belua marina.

Torpedo piſcis

Piſcis hominẽ diligens.

Piſcis hoiem interficiens.

Caſſiodorus.

Piſcium quorũdam pietas.

Lupi piſcis aſtus.

Scari piſcis ingenium.

Sauri piſcis pietas.

Opera mutua eſt pręſtãda.

PISCIS Abren dictus, tempore tempeſtatis maris natos ſuos in ventre ſaluat, & poſteà ſerenitate oborta euomit eos. Galalea, ſecundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal eſt marinum, quod fœtum in vtero viuere ſentiens extrahit, & lactat: ſin autem extractum immaturum comperitur, in vterum reponit, nutritcp̃, donec ad maturitatem formetur. Torpedo, iuxta Plin. lib. IX. cap. LI. octogenos fœtus habens inuenitur: eacp̃ intra ſe parit oua præmollia, in alium vteri locum transferens, atcp̃ ibi excludens: & circa æquinoctium parit. Eſt & piſcis teſtudineæ formæ, de quo Pet. Martyr VIII. lib. Crediti continentis deca. III. mira refert, quòd licet ſit monſtroſus, mirè diligat hominem, vt permittat ſe ab eo aliquoties capi. Rurſus aſſerit eodem lib. in principio, piſcem eſſe in mari Caſpio cani ſimilem, qui dente hominem ſecet, & deuoret. Ad hoc etiam propoſitum verba Caſſiodori in vltima epiſtola lib. XI. de pietate loquentis, non incongruè venient applicanda. Dicit enim quorũdam piſcium hanc eſſe naturam, vt ſe muniant ab inſidiis, & alios irretitos iuuent. Piſceus (inquit) lupus arenis ſe mollibus, vt plumbati lini inſidias euadat, immergit: qui vbi ſupradicta retia eius tergum fruſtra diraſerint, alacer in vndas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoſcit. Scarus eſca pellectus, cùm iuuenum carcerem cœperit introire, mox vt ad ſe exitium ſuum inuitatum fuiſſe cognouerit, in caudam labitur, paulatim ſe ab anguſto ſubducens. Quem ſi alter eiuſdem generis cognouerit irretitum, extrema eius mordicus trahit, vt qui ſibi captus non poteſt ſubuenire, alterius ſolatio probetur euadere. Sic & ſauri argutum piſcium genus, à velocitate nominati, cùm ſe in inſidias nexuoſas impulerint, quaſi quibuſdam funibus æquabiliter illigati, totis niſibus trahentes retrorſum, ſocios conantur liberare captiuos. Plura ſunt, ſi talia perquirantur. Omnia enim, quæ poſſunt habere contraria, facilis caſus abſumeret, ſi curam propriæ ſalutis non haberent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ſpermate Ceti, quod Ambra dicitur, & eius Medicinis.

CAP. XVIII.

Alber. lib. 24.

ETVS humanæ propagationis more cum balena congrediens, ob velocitatem coitus multum ſperma emittit, & reſoluit, atque ſic reſolutum vulua totaliter non admittit. Spargitur amplè per mare in diuerſis figuris, colorem cæruleum habentibus, magis tamen ad albedinem tendentibus, ſibiinuicem conglutinatis: atque à nautis ſolicitè (vt inter nauigandum in Oceano ſparſum vidi) colligitur, vt medicis purgandum vendant, qui purgatum ambram vocant: coq; (vt Iorath autor eſt) contra guttas, & paralyſin, tanquam præcipuo, & pretioſiſsimo vnguento vtuntur. Prætereà Platearius aſſerit, quòd ambra ſit ſperma ceti, id eſt balenæ, & quòd calida ſit & ſicca in ſecundo gradu. Eſt autem alba, & ſi inuenitur coloris gypſei, melior eſt. Sophiſticatur autem cum puluere ligni aloës, & ſtyrace, muſco, & quibuſdam aliis. Sed hoc agnoſcitur: quia ſophiſticata ad mollitiem facilè reducitur tanquam cera, ambra verò integra non ita liqueſcit. Habet virtutem confortandi, valetq; contra ſyncopin, & epilepſiam. Prætereà Conſtantius in lib. graduum dicit, quòd ambra de ventre cuiuſdam maximæ beſtiæ egrediatur. Quidam tamen dicunt, quòd in fundo maris naſcatur, calida & ſicca in ſecundo gradu exiſtens, & frigidas naturas confortans. Auicenna aſſerit: Ambra (vt æſtimo) eſt manatio fortis in mari, melior griſea quia fortis, deinde varia, poſt citrina. Et adulteratur cum gypſo, & cera, & ladano: nigra ſpecie mala eſt. Multoties autem aſſumitur ex ventre piſcis: qui ſi eam comedit, moritur. Eſt autem calida & ſicca, & videtur eſſe calida in ſecundo gradu, ſicca in primo. Confert autem decrepitis propter ſubtilitatem ſuæ calefactionis, tum etiam cerebro, ſenſibus, ac cordi.

Ceti ſperma paſſim ampliat i vndis.

Ceti ſperma à natis colligitur

Medicinæ ex ambra.

Ambra calida & ſicca.

Ambra quo ſophiſticetur.

Conſtantius.

Auicenna.

Modus adulterandi ambram

Ambræ variæ medicinæ.

De cauſa

De cauſa cur ſperma animantium non ſit nigrum, ſed album.

CAP. XIX.

Ambrę cum vnguento magna ſimilitudo.

QVOD ſperma multam ſimilitudinem cum vnguento habeat, vt ſuperius dictum eſt, inconueniens non videtur: quandoquidem Alber. lib. XVI. cap. IX. de Animalibus dicit, ſperma in multis conuenire cum ſubſtantia olei: tum etiam ſpiſſari calido in corpore animalis exiſtens, & ſolui frigido, quando ſub dio ſtat extra corpus animalis. Cauſas præterea ibidem ponit, quare ſperma animalium exit ſpiſſum & album à corpore generantis. Ex calore enim interiori generatur, & aduñatur in eo ſpiritus multum calidus, qui inſpiſſat & dealbat ſubſtantiam eius: cùm autem exierit, & infrigidatur, diſſoluitur calor, qui eſt in eo, & euolat cum calore ſpiritus: ſed hoc accidit ſpermati, quando infrigidatum incipit deficcari. Prætereà, quòd quidam dicunt ſperma elephantis eſſe nigrum, vt carbo, propter terreum in ipſo contentum, & per conſequens magna generari ex eo oſſa in corpore elephantis, &c. arguit Albertus eodem loco impoſsibile: ſed neceſſarium eſſe, quòd ſperma vnum ad naturam animalis ſit magis terreſtre, quàm aliud ſecundum diuerſitatem complexionis animalium. Sperma tamen animalis, cuius corpus eſt terreſtre, efficitur terreſtre, & album, & ſpiſſum, propter aëris admixtionem, ſicut & alia ſpermata. Neque Aethiopis ſperma nigrum eſt, cùm deprehenditur dentes eorum eſſe albiſsimos. Cauſa enim albedinis ſpermatis eſt ſpumoſitas ipſius, quæ ſpuma eſt albi coloris, præcipuè illa, cuius ſubſtantia eſt ex partibus paruis, ventoſis, & ampullis minutiſsimis latentibus. Similiter accidit mixtioni aquæ, & olei, fortiter factæ. Sperma autem eſſe bútyroſum & ſpumoſum, antiqui fabulantes non ignorabant: quandoquidem deam coitus Venerem, quæ cupidinem lactat, dixerunt natam eſſe de ſpuma teſticulorum. Qui autem hac ratione Alberti haud contentus, meliorem cum in his, tum in aliis (ſi poſsit) indagare voluerit, liberum ei relinquitur.

Sperma à corpore album exit.

Sperma elephãtis nigrum.

Spermatum color varius.

Spermatis albedo ſpumoſitas ipſius.

Sperma ſpumoſum.

Venus Cupidinem lactat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De pinguedine, carnibus, ossibus, & coriis Cetorum, ac similium animalium.

CAP. XX.

Cetorũ magna vtilitas.

CETIS, seu balenis è mari piscatorum arte, ingenio, & magno labore extractis, siue vi ventorum ac tempestatum, aut inimicorum piscium furia littoribus impulsis, incolæ prædam securibus, & ascciis partiuntur, ita vt ex vnius balenæ, siue ceti carne, pinguedine, & ossibus, CCL. vel CCC. plaustra repleri possint. Carnem & lardum in multis, & magnis vasis, inter cæteros immensos marinos pisces sale condiunt: eaq; pro commoditate, & esca domestica vtuntur, aliisq; ad eum vsum vendunt in remotas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps ceti, magna est in toto corpore, sed maxima in capite circa cerebri medullam: vnde quandoque XII. lagenæ, quarum quælibet vix ab vno homine portari potest, quãdoq; XXX. vel XL. huius pinguedinis plenæ (quælibet Barile Romanum magnitudine sua superans) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ extrahuntur, eliciunturq;. Vtilitas verò huius saginæ ea est, vt lampadibus infusa, & aucta semper, ad altaria, siue alia loca sacra, tam noctu, quàm interdiu continuò lumen administret: priuato etiam vsui, ac domestico, cùm in hyeme nulli ibidem dies sint, plurimum deseruiens. Ossa præterea eius minora defectu lignorum domestico foco adaptantur: immò & aliorum piscium capita, vti etiam Solinus cap. XXV. gentem Neurorum ponit, quæ ossibus adolet ignes focorum. Adest & assertio Volaterrani lib. XXV. qui pro miro adducit, Scythas animalia, & Tylenses loco lignorum pisces comburere: quod in Septentrione vltra Nidrosiam non est, quia ibi (lignis ob frequentes tempestates haud crescentibus) continuò comburunt ossa piscium in maxima multitudine (vt suprà dictum est) captorum. Ex corio deniq; balenæ fiunt balthea, loculi, tractorii funes pro vsu campanarum, diu durantes: immò partita pelle vnius beluæ, XL. homines ex ea vestiri queunt, quemadmodum Solinus cap. LXVII. refert de Chelonophagis, qui coriis

Currus 300. ex vno ceto replentur.

Ceti carnes & lardũ sale condiuntur.

Ceti pinguedo maxima.

Ceti pinguedinis vsus.

Ossa pro lignis comburuntur.

Pisces & alia loco lignorũ comburuntur.

Ceti corio 40. homines vestiuntur.

Chelonophagi

coriis piscium vestiuntur. Dicit & autor libri De nat. rerum, quòd in mari Occidentali pisces sunt, ex quorum pellibus homines ampla, & pulchra faciunt sibi vestimenta, prout suprà de multis generibus pellium est ostensum. Item Paulus Diaconus de corio bisontis meminit, quòd in eo XV. viri vnus iuxta alium cubare potuerint.

coriis piscium vestiuntur.

Coriũ bisontis 15. hoies capit

De multiplici vsu, & medicina pinguedinis Cetorum.

CAP. XXI.

Nauiũ tabulæ inungũtur, ne congelentur.

NAVTAE hac præcipuè vtuntur pinguedine ad nauium tabulas foris inungendas, ne in horrida, siue asperrima hyeme, glaciales aquæ nauibus submergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum constrictionem prohibet, prout superius lib. XI. cap. XXIII. & lib. XII. cap. XI. fuerat ostensum. Aurigæ etiam necessarium eius vsum sibi vendicant in rotis curruum perungendis; immò & pellium præparatores, vt etiam superius dictum est de pinguedine vitulorum marinorum. Nec Plin. lib. XXXII. cap. I. eius vsum Arabis deesse asserit, sicuti nec aliorum piscium adipis, in camelis perungendis, vt asili ab his fugentur odore. Pulmone marini pisces si fricetur lignum, ardere videbitur sicut oleum: vnde & ex quorundam pulmonibus oleum fieri consuetum est. Adeps marinorum, ac fluuiatilium piscium liquefactus, oleo, & melle admixto, oculorum claritati confert. Est & Auicennæ opinio, quòd adeps piscis confert aquæ oculi, ac acuit visum cum melle. Dioscorides asserit, quòd adeps piscium fluuiatilium melle mixto, solutus in sole, caligines oculorum detergat. Demum Plin. lib. XV. cap. VII. dicit ichthyophagos ex piscibus oleum factitium ad plurimam rerum vtilitatem exprimere.

Cetorum adipe aurigæ rotas vngunt.

Cameli adipe piscĩ perunguntur.

Piscium adeps prodest oculis

Oleum factitiũ ex piscibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De structuris ex ossibus Cetorum.

CAP. XXII.

ACTA mentione quàm maxima sint corpora cetorum, siue balenarum, in capite, dentibus, oculis, ore, cute, ossa locum exigunt, vt & suam inueniant declarationem: quæ talis est: Cùm vehementia frigorum in extremis partibus Septentrionis, & validæ tempestates ibidem haud sinant in altum crescere arbores, è quibus erigi possint necessariæ ædes: ideò prouida natura incolis prospexit, vt ex ingentissimis beluarum costis fabricare valeant domos, & reliqua necessaria in eisdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum bestiarum appulsis, quàm venatione hominum frequenti attractis, vt illic incolarum præda fiant, vel putredine consumantur, certum est ex eis relinqui talia, tamcp vasta ossa, quòd ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, fenestras, tecta, sedilia, tum etiam quoad mensas, confici queant. Hæ enim costæ X X. X X X. aut plurium pedum sunt: præterea spinæ, spondyli, atque vasti capitis bifurcata ossa haud paruam in se quantitatem habent: quæ omnia artificum industria ita serris & limis aptantur, vt faber lignarius adhibita ferrea iunctura compendiosius nihil extruere posset. Meminere similia Plin. lib. I X. cap. I I I. & Strabo lib. X V. qui in hunc modum hac de re loquitur: Ichthyophagorum regio in India secus mare est, & magna ex parte arboribus caret, raritas in ea palmarum. Deinde: Vescuntur piscibus, tum ipsi, tum eorum pecora: & aquas pluuiales, aut fossiles potant: pecorum carnes piscibus præbent: domicilia ex ossibus cetorum, & ostreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium, & sulcrorum vsum costæ præstant, portas maxillæ: ex vertebris fiunt mortaria, in quibus pisces subiguntur ad solem assati: postea ex his panem conficiunt frumenti paululum admiscentes. Hæc Strabo.

Arbores i extremis Septētrionis humiles.

Cetoꝝ ossa pro structuris ędiū valent.

Tecta ex ossib.

Sedilia ex ossibus

Ceti costaꝝ longitudo.

Spinę ceti quā titas.

Ichthyophagi Indiæ domicilia ex ossibus habent.

Portę ex maxillis cetorum.

Panes ex piscibus cōficiunt.

Adhuc

Adhuc de externis exemplis huiusmodi structurarum.

CAP. XXIII.

ASSERIT Plinius lib. IX. cap. III. dicens: Gedrosos, qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni classium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis beluarum facere, ossibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenùm cubitorum longitudinis reperta. Sunt etiam qui spinis dorsi huius beluæ, seu vertebris concauatis, velut mortariis, pro speciebus conterendis vtantur. Præterea Volaterranus lib. X X V. dicit se vidisse anno Domini M. CCCC. X C V I I I. apud vada Volaterrana repertam in littore extinctam, siue balenam, siue cetum, siue alterius generis beluam, magnitudine pedum centum, cuius dorsi vertebræ sexaginta fuere: septem ex eis Volaterras allatas: quarum quælibet equi ephippium æquabat. Sunt & testudines in Taprobana insula, quarum tanta est magnitudo (teste Solino cap. L X V I.) vt superficies earum domum faciat, & numerosam familiam non arctè receptet. Et idem cap. X L V I I. inquit: Ioppe oppidum antiquissimum orbe toto, vtpote ante inundationem terrarum conditum. Id oppidum saxum ostentat, quod vinculorum Andromadæ vestigia adhuc retinet: quam expositam beluæ non irritus rumor circumtulit: quippe ossa monstri illius M. Scaurus inter alia miracula in ædilitate sua Romæ publicauit. Annalibus nota res est. Mensuræ quoque veracibus libris continentur, scilicet quòd costarū longitudo excesserit pedes X L. & excelsitas elephantis fuerit Indicis eminentior. Porrò ventriculi spinæ ipsius, latitudine semipedem sunt supergressi. Hæc Solinus. Horum quoque ossium in eundem modum Plin. lib. I X. cap. V. meminit. Sunt denique maxima cetorum ossa in scopulis Islandiæ, & Noruegiæ, in quibus tanquam saxis naufragia fiunt.

Costę quadragenúm cubitoꝝ.

Belua marina vertebras dorsi 60. habuit.

Testudinū superficies domum faciunt.

Andromadæ vinculoꝝ vestigia M. Scaurus.

Costę 40. pedū

Cetorum i ossibus naufragia fiunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

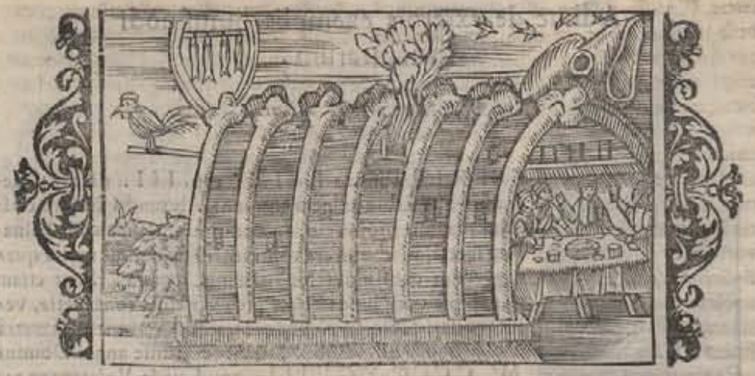

De Domibus ex erectione integrarum costarum.
CAP. XXIIII.

Ceti ossium cō pago pro domo erigitur.

EXESIS igitur, ac dissolutis carnibus, & intestinis huius vastissimæ beluæ, sola ossa remanent in modum magnæ carinæ: quæ demum imbribus, & aëre purgata, viribus hominum ad hoc vocatorum, instar domus erigitur: tum industria constituentis patroni, fenestris in culmine tecti, vel lateribus beluæ collocatis, in plures & cōmodas habitationes diuiditur: ianuęq; fiunt ex corio eiusdem beluę, longè prius ad eum, aliumq; vsum extracto, atq; vetorum asperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quasi domum erectam, distinguuntur cameræ pro porcis, & aliis animalibus, more aliarum ædium lignearum: relicto semper sub culmine huius structuræ loco, pro gallis quasi horologiis, vt homines nocte quæ ibidem hyeme continua est ad opus excitentur. Dormientes inter has costas non aliter somnia vident, quàm si continuè in fluctibus marinis laborarent, aut in tempestatibus ad naufragium vsq; periclitarentur, prout in simili superius lib. XVIII. cap. VIII. de gulonibus extitit declaratū. Refert etiam Plin. lib. XI. cap. XXXVII. maxima aialia aquatilia habere pectora carinata, atq; costas multas pulchro naturæ ordine distinctas, sicuti ī aliis animalibus terrenis: vt sunt homini octonæ, suibus denæ, cornigeris tredecim, & serpentibus triginta.

Ianuæ ex corio marinarum beluarum.

Cameræ ītra costas cetorum.

Ossea in domo quiescentium natura.

Aqtilia pectora carinata habēt

Costę quot homini, suibus, cornigeris, ac serpentibus.

De Anchoris dorso Ceti impositis.
CAP. XXV.

Balena creditur insula natans.

Anchorę demittuntur in dorsum ceti.

HABET etiam cetus super corium suum superficiem tanquam fabulum, quod est iuxta littus maris: vnde plerūq; eleuato dorso suo super vndas, à nauigantibus nihil aliud creditur esse, quàm insula. Itaq; nautę ad illum appellunt, & super eum descendunt, incp ipsum palos figunt, naues alligant, focos pro cibis coquendis accendunt: donec tandem cetus sentiens ignem sese in profundum mergat, atq; in eius dorso manentes, nisi funibus à naui protēsis se liberare queant, submergantur. Hic cetus (vt superius de phy-

setere

setere, & priste dictum est) aliquando fluctus haustos ita eructat, quòd alluuie nimbosa plerūq; classem nauigantium deprimat: & cùm in mari tempestas oritur, se super fluctus attollit, vt in his commotionibus, ac turbinibus naues mergat. Arenas aliquando dorso sustollit, in quibus ingruente tempestate (vt libro De nat. rerum habetur) nautæ, terram se inuenisse gaudentes, anchoris demissis salsa firmitate quiescunt, ac ignes accensos belua sentiens, subitò commota se in aquas mergit, hominesq; cum nauibus, nisi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit. Quòd verò nauigantibus terra appareat cetorum ac balenarum immensitas, Ambrosius in Hexame. lib. V. cap. XI. fidem facit. Dicit enim: Cetus est piscis infinitæ magnitudinis, qui si quando supernatat fluctibus, innatare insulam putes, montes altissimos summis ad cœlum verticibus eminere: qui non in actâ, nec in littoribus, sed in Atlantici maris profundo fertur videri, vt eius conspectu nautæ à nauigandi in illis locis præsumptione reuocētur, nec secreta elementorum adire supremæ terrore mortis vsurpent. Idem eod. lib. cap. X. Cete illa immensa genera piscium, æqualia montibus corpora. Et paulò antè: Vltra terminos orbis terrarum mare nōrunt, quod nullæ interpolent insulæ, nec terra aliqua interiaceat, vel vlterius sit posita. Illic igitur, vbi diffusum latè mare omnem spectandi vsum, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere se feruntur. Deinde: Habent suas regiones & habitacula distributa, manēt in his inoffenso vicinorum limite, nec vago transitu mutationes quærūt locorum, sed tanquam patrium solum diligūt. & in his immorari dulce arbitrantur. Hęc Ambrosius. Meminit & Strabo lib. XVI. in verbo Dracones magni, quòd super eorum dorso in Libya herba innascatur.

Cetus arenas in dorso souet.

Ignes in dorso ceti accendunt

Ambrosius.

Ceti vbi frequētius morantur

Cet' grādis mōtibus adęquat

Ceti patriū solum diligunt.

Herba in dorso draconum nascitur.

Adhuc de magnitudine eiusdem Ceti.
CAP. XXVI.

Cetus in dorso radices, frutices, & arbusta souet.

Hieronymus.

Brēdanus 7. annis in mari peregrinatus est.

Iason piscis ingens.

Pisces iussu Brē dani cantādo Deum laudāt.

Plato veneratī scripta sacrorū delubrorum.

Cetus piscis saltem glutit.

Strabo.

Cetus à mari ejectus 50. cubitorum.

Ceti lusus tēpestatē prędicit.

IN ceto (vt autor est Iorath) magis terrestris, quàm aquea dominatur natura: quando enim senescit, radices, frutices, & arbusta super se colligit, quæ crescunt super ipsum, & multiplicantur. Vnde beatus Hieronymus inquit, cetos & testudines tanta magnitudine eminere, vt nauigiis anchorarum stationem capiendis instar insularum sufficiant. Confirmat etiam hoc præsens propositum diui Brendani Britanniæ Pontificis marina peregrinatio in septennium vsq; deducta, atq; in catalogo Sanctorum commemorata, quòd videlicet ipse cum suis sociis piscem ingentem, nomine Iasonem, inuenerit: in quem, insulam eum esse sibi persuadentes, descenderunt, ignemq; accenderunt: dumq; piscē se mouere sentirent, ad nauim repentè fugiendo vix vitam illo se continuò mergente seruárunt. Præterea iussu Brendani pisces super vndas se leuárunt, vocecp tonante Deum laudauerunt. Verùm ne temerario iudicio cuiusuis talia tanquam vero haud similia reputentur, attendere ad Platonem oportet dicentem, Non esse à nobis calūniandā, quę libris sacrorum delubrorū conscripta referunt: prout Alber. lib. XXIII. de phœnice auc Arabiæ allegat. Cetus non comedit vt alii pisces, manducando scilicet, cibumq; dentibus comminuendo: sed tantūmodò glutiendo intra ventriculum pisces immittit. Habet enim oris meatus strictos ad pisces abglutiendos, quos odorifero anhelitu attractos deuorat, & in ventrem mittit. Habet insuper in gutture quādam pellem membranæ similem, quæ multis meatibus perforata, non finit quicquam, nisi minutum, ingredi ventrem. Meminit demū Strabo lib. XVI. Eratosthenem tradere, se vidisse cetum in littus de mari eiectum centum & quinquaginta cubitorum longitudine. Estq; notatum, quòd quando cetus, seu balena ludit super aquas, grauissimas indicat aduenire tempestates.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Porco monstroso Oceani Germanici.

CAP. XXVII.

Piscis mõstrosꝰ in littore Angliæ repertus.

DICTVM est superius eodem lib. cap. XIII. de monstroso pisce reperto in littoribus Angliæ, cum clara descriptione totius corporis, & singulorum membrorum eius, quòd scilicet M. D. XXXII. ibidem visus sit, & ab incolis in prædam raptus: nunc autem ad memoriam reducetur mõstrosus ille porcus, qui M. D. XXXVII. posteà anno, in eodem Germanico Oceano repertus est, totusq; in omnibus suis partibus portentosus visus. Habuit enim porcinum caput, quartam lunæ partem in occipite, quatuor pedes draconis, duos oculos ab vtroq; latere in lumbis, tertium in ventre ad vmbilicum inclinantem, atque in posterioribus caudam bifurcatam instar vsitati piscis. Facta est eo tempore in vrbe Roma interpretatio, & imprimendo publicata, quid singulæ illius bestiæ partes portenderent, videlicet hæreticos porcinam vitam plerunq; agere. Per lunam in occipite immutatio veritatis, quæ non in fronte, sed in occipitio porci existit, significatur. In lumbis ac ventre, oculi scandalis pleni sunt: ideoq; amputandi. Per pedes denicp draconis quatuor mortalium affectus, & operationes peruersissimæ indicantur, à quatuor angulis orbis terrarum malitiosè irrumpentes, incp pisce præcipuè tanquam curioso insidiatore apparentes. Vtcunq; igitur sit de hoc prodigioso porco, meritò hic infelicis huius æui impuris hominibus proponi poterit, vt per eius similitudinem mõstrosos mores horreant, virtutesq; ac benignitatem amplectantur. Certum est porcum marinum prædandi artem, & seuitiam multum truculentam probè nouisse: ferociorq; existit, quando vitulum marinum tanquam socium in omni præda aggredienda sibi adiunctum habet. Autor denicp libri De natura rerum concludit, quòd potentiores & validæ beluæ, semper imbecilliores & debiliores deuorent, vti in trito prouerbio Gothico fertur, Maiores fures minores plerunque suspendere.

Porcus mõstrosus.

Porci marini mẽbra monstrosa.

Porci marini membrorum interpretatio

Oculi in lũbis, & ventre.

Porcus marinus truculentus.

De Rosmaro

De Rosmaro, siue Morso Noruagico.

CAP. XXVIII.

ORVAGICVM littus versus loca ad Septentrionẽ magis vergentia, maximos ac grandes pisces elephantis magnitudine habet, qui morsi seu rosmari vocantur, forsitan ab asperitate mordendi sic appellati: quia si quem hominem in maris littore viderint, apprehendereq; poterint, in eum celerrimè insiliunt, ac dente lacerant, et in momento interimunt, veluti alius quidam truculentus piscis Tiburonus dictus, qui à profundis cauernis Caspii maris in Oceanum Scythicum discurrit, & post aliquantulum tempus ad id reuertitur, vt Pet. Martyr lib. VIII. Crediti continentis in principio refert. Rosmari itaq; hi pisces, siue morsi dicuntur, caput habentes bouinæ figuræ, hirsutam pellem, pilosq; spissitudine veluti culmos, vel calamos frumenti latè defluentes. Dentibus sese ad rupium cacumina vsq; tanquam per scalas eleuant, vt rorulento dulcis aquæ gramine vescantur, sesecp volutando mari vicissim exponant, nisi interea somno profundissimo oppressi, pendendo in rupibus dormierint: quoniam tunc piscatores appropinquantes quantocyus poterunt, pellem à lardo secundum caudam soluunt: & in hoc, quod solutum est, funes fortissimos mittunt, eosq; in scabrosis rupibus, vel propinquis arboribus firmant: saxis deinde funda ad caput, vt excitetur, proiectis, cum descendere cogunt, maiori parte pellis funibus firmatæ spoliatum: vnde debilitatus exanguis, ac semiuiuus redditur in opimam prædam, maximè propter dentes, qui pretiosi sunt apud Scythas, Moschos scilicet, et Ruthenos, ac Tartaros (vti ebur apud Indos) ob duritiam, candorem, & grauitatem: qua de causa etiam framearum manubriis artificum excellenti industria accedente adaptantur. Et hoc Miechouita quoque Poloniæ historicus in sua duplici Sarmatia attestatur, & Paulus Iouius post cum ex relatione cuiusdam Demetrii, à magno Duce Moschouitarum ad Clementem VII. missi.

Morsi siue rosmari pisces.

Morsi pisces homine dẽte interficiunt.

Rosmari piscis figura.

Rosmari dentibus loco scalarum vtuntur.

Rosmarus profundissimè dormiẽs capitur.

Dentes morsi pretiosi.

Miechouita historicus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De pelle eiusdem Rosmari.

CAP. XXIX.

Rosmari pelles vtiles.

PELLIS, siue corium huius animalis, vti nigrum & fortissimum est, ita bono pretio emptum ad maxima leuanda per trochleas, combinandaq; pondera reseruatur, præcipuè pro campanis altarum turrium: immò & huius pellis fortitudine grauissimæ campanę ad lignum, in quo vertuntur, ac machinæ bellicæ colligantur. Est & aliud marinum monstrum in Arcadia secundum Plin. lib. IX. cap. XIX. adonis, siue exocœtus, ab eo, quòd in siccum somni causa exeat, appellatum. Hoc per maris tranquillitatem in terram se confert, ac inter rupes prositatum altè soporatur. Aues aquatiles maximè exhorret. Dormit vt balena, & vitulus marinus, in arena, solis vehementi ardore ad grauem somnum excitatum. Quòd verò superius de vsu dentium dictum est, haud inconuenienter huic loco annecti poterunt duo illi dentes elephantis portentosæ longitudinis (decem enim pedes singuli continebant) de quibus Aurelianus Imp. sedem ꝓposuit Ioui summo ædificare, si plures eiusmodi magnitudinis inuenisset, ꝓut Sabellicus refert in vita Aureliani lib. VII. Ennead. VII. Morsorum, siue rosmarorum dentes valde artificiosè elaborantur in vsum ludi Latrunculorum, seu Schacorum, quo mirè & ingeniosè vtuntur omnes populi Septentrionales, maximè Principes & clarissimi viri: & hoc ob plures causas, quarum vna est cæteris honestior (vti superius lib. XV. cap. XII. dictum est) vt eo scilicet ludo parentes temperantiam, & modestiam procorum, qui veniunt ad nuptiale fœdus filias pertituri, explorent. Non enim eo in ludo se continere poterunt, quin suæ virtutis & patientiæ in casibus prosperis aduersisq; pro tempore, loco, & conditione fortiter tolerandis, aliquod specimen exhibeant. Dicit etiam Plato in lib. De legibus, vbi tractat gradus ebrietatis, quòd nullam habemus voluptatem commodiorem ea, quæ inter bibendum ludo mores examinat, si modò prudens quædam cautio adhibeatur: ibi enim probatur vtrum difficilis, aut agrestis animi sit, an venereus, an prodigus &c. Dentes autem pisces aliqui grandes, vt balena, & hic rosmarus siue morsus, exertosq; veluti aper habent: quidam serratos, vt raiæ: quidam serratos, sed pectinatim coëuntes, ne contrario occursu atterantur, vt lucii vel lupi: quidam continuos, vt carpiones, sicuti & homines. Et ita denticulata asperitas aliis conceditur, aliis verò mordacitas cultellata.

Exocœtus monstrum marinũ.

Dẽtes duo portentosæ longitudinis.

Ludi Latrunculorũ ex dentibus rosmari cõficiuntur.

Ludo Schacoꝝ virtus procoꝝ exploratur.

Dẽtium piscĩũ differentia.

De Pisci-

De Piscibus alatis.

CAP. XXX.

ETSI aliquorum sententia est non prodesse piscibus, habere quatuor alas & duos pedes, aut duas alas & duos pedes, aut aliud membrum omnino ambulationi deseruiens, cùm videatur otiosum: est tamen piscis quidam duas alas membranaceas habens, qui volat per spatium modicum, posteaq; desilit in maris profundum, quem & hirundinem Plin. lib. IX. cap. XXVI. vocat. Pedes eius sunt sicuti auis, sed cauda caret propter volatum, hirundini quæ in arena riparum nidificat, plurimum similis. Inuenitur etiam piscis in mari Germanico inter Angliam & Noruegiam, qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ mouentur flexæ ad inferiora ventris & pectoris sui, sicut aliarum auium alæ. Sunt autem duæ antè iuxta branchias, & duæ posterius ante caudam, suntq; alæ membranaceæ, spissæ quidem valde iuxta corpus in parte, quæ est loco adiutorii brachii, & tenuiores in parte anteriori alæ: & hanc dispositionem habent etiam alæ posteriores. Branchiæ autem istius piscis non habent fissuram versus ventrem, vel pectus pertingẽtem: sed hi pisces habent branchias, quæ terminantur super humeros alarum anteriorum, quatuor foraminibus quadratis, ita quòd duo sint propinquiora capiti, & duo propinquiora alæ dextræ, similiterq; disponuntur branchiæ in sinistro latere. Caput autem istius piscis, color, pellis, figura corporis, ac sapor carnis, est ferè sicut piscis, qui raia vocatur. Crura autem eius sunt cartilagines sine iunctura, & subtus in pedibus habet foueas, vt fortius figatur. Cauda autem eius non est vti raiæ, sed similis caudæ aliorum piscium, nisi quod est aliquantulò longior. Denicq; ante caudam in loco dorsi, vbi stringitur solida pars corporis, quæ est post concauum ventris, habet et pinnam more aliorum piscium, valde tamen magnam respectu sui corporis. Capitur hic piscis inter raias & squatinas, vt plurimum minus vtilis, propter steriles carnes, & exiguam pinguedinem: verùm difficilimè è profundo sunt et hamo, ob resistentiam alarum, eruitur &c. Pisces præterea quidam lati corporis sunt, qui quatuor pinnas habẽt, duas in ventre, & duas in dorso: & hæ pinnę, quibus vtuntur, alę vocãtur: quales per oia similes habẽt pisces lepores ma-

Piscis alas mẽbranaceas habens.

Hirundo piscis volans.

Piscis Oceani alatus.

Piscis alatus in cibo parũ vtilis.

Lepores marini

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ludolatra marinum animal

Miluago piscis

rini dicti: hi enim duas pinnas in ventre habent:, & duas directè super eas in latere versus dorsum. Est etiam de supradictorum genere ludolatra animal marinum, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorso, quibus magna velocitate fertur in omnem, quem elegerit volueritq; locum. Miluago piscis est secundum Plin. lib. XXXII. cap. II. super aquam volitans: qua lætitiæ nota tempestatum mutationem significat, contra morem aliarum beluarum, vt sunt ceti, vituli marini, delphini, & balenæ.

De Loligine, aliisqs alatis, ac serratis Piscibus.

CAP. XXXI.

Loligines naues obruunt.

Loliginum multitudo.

Loligines vltra biennium non viuunt.

Piscium multorum nomina.

Aries marinus.

Draco marinus

Pecticulus piscis.

OLIGINES beluæ pennatę longitudine quinûm cubitorum, vti sagittæ extra aquam se efferunt, etiam tanto in numero, quòd naues obuiantes demergant, prout testes sunt Isidorus, & Albertus lib. XXIIII. tum etiam Plinius lib. XXXII. cap. II. Dicit etiam Isidorus, in Oceano Mauritaniæ non procul à Lixo flumine, tantam multitudinem loliginum esse, vt obuias naues ab aquis euolantes nedum molestare, sed & mergere possint. Vnum hoc omnibus, qui ab his molestantur, plurimum prodest, quòd vltra biennium haud viuunt, quemadmodum Aristo. lib. V. De animal. cap. XVIII. tradit. Hoc tamen genus loliginum est de lacertorum genere, miramq; in magnitudinem crescit. Plin. lib. XXXII. cap. vltimo loliginem volitantem vocat. Præterea ibidem marinorum piscium multa, miraq; nomina, ac naturas refert, scilicet caniculas, dromones, cornutas, gladios, serras, acipenseres, auratas, aselos, acarnes, aphyas, alopeciades, araneos, boctes, bates, banchos, batrachos &c. Idem autor lib. IX. cap. XLIIII. de ariete marino loquês asserit: Grassatur aries vt latro: & nunc grandiũ nauium in salo stantium occultatus vmbra, si quem nandi voluptas inuitet, expectat: nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultusq; adnatans mergit. Idem eodem lib. cap. XXVII. Draco marinus captus, atq; immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Pectunculus sicuti loligo volat, immo & sagittæ modo festinat. Demum aculeato pisce digitus

digitus, vel manus tacta, illicò incurabiliter intumescit, cui solũmodò forte acetum succurrere videtur. Sed caniculæ marinæ morsus maximè periculosus est in ipso attractu, quo se eximere solet, atq; hominem secum attrahere in mare deuorandum.

Caniculę marię morsꝰ exitiał.

De periculis Nautarum, infestatione maximarum beluarum, auium, & minimorum pisciculorum,

CAP. XXXII.

Nautarũ pericula diuersa.

Remedia ad fugandas beluas marinas.

Coturnices quo modo à nauibus arcentur.

Echeneidis pisciculi potẽtia

Echeneis despicabile animal.

Superbia hominũ impotens à minusculis creaturis illuditꝰ.

ERNVNTVR in hac suprapositа imagine tria spectacula trepidantibus nauarchis satis formidolosa, infestatio scilicet nautarum à grandibus balenis eructantibus hausтas fistulis aquas in nauim, volucribus innumeris, ac minutissimis pisciculis retinentibus naues. Primo periculo subuenitur proiectione magnorum vasorum, vel aspersione lixiuii ab omni parte nauis ex castoreo confecti, vel alto clangore tubarum: secundum à coturnicibus auibus illatum, ardentibus faculis contra alitum alas extensis remouent: tertium, quia subtus in vndis latitat, nunquàm vel raro eius euitandi facultas datur, quòd minimum corpore, sed maximum naturæ potentia hostem, semipedalem scilicet pisciculũ, echeneidem, vel remoram dictũ superare nequeant: qui ex eo secundũ Isidorum nomen sumpsit, quòd nauem adhærendo retineat. Ruant licet venti, fœuiant procellæ, nauis tamen quasi radicata in mari stare videtur, nec moueri, non retinendo, sed tantũmodò adhærendo. Hunc Latini moram appellauerunt, eò quòd cogat stare ipsa nauigia. Dicit etiam Ambrosius lib. V. Hexamer. cap. IX. Echeneis est animal in mari exiguum, vile, & despicabile. Hic tamen cùm ventorum procellam præsenserit, calculum validum arripit, cumq; velut saburram vehit, & tanquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaq; non suis se librat viribus, sed alieno stabilit & regit pondere. Stabilimentum præterea dat aliis, quod sibiipsi præstare non potest: sibi enim à lapillis mendicat, quòd nauibus abundanter tribuit. Talibus itaque minusculis creaturis illuditur hominum impotens superbia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt Plin. lib. XXXII. cap. I. clarius asserit: Heu vanitas humana, cùm rostra illa nauium ære ferroq; ad ictus armata, semipedalis inhibere possit, ac tenere deuincta pisciculus. Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam nauim Antonii, properantis circuire, & exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoq; Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit & Caii Principis nauem ab Astura Antium remigantis, etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissimè tum in Vrbem reuersus ille Imperator, suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cùm è tota classe quinqueremis sola non proficeret, exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, ostenderuntq; Caio, indignanti hoc fuisse, quod se reuocaret, quadringẽtorumq; remigum obsequio contra se intercederet &c. Et hoc quidem adhæsione semipedalis pisciculi factum est, vt nauis CC. aut amplius pedum cum omnibus suis armamentis, ac ponderibus retineretur, nullã aliam ob causam mihi planè persuasum habeo, nisi quòd Deus mirabilis in creaturis suis glorificaretur. Pisciculus autem ille comedi non potest, quia infert mortem. Dicunt denicq; Solinus cap. XVIII. & Plin. lib. X. cap. XXIII. nautis infelix satis omen ex coturnicibus imminere: quippe noctu è transmarinis partibus in tanto sæpe agmine venire, ac velis insidere, vt nauigia mergant. Atque ita infertur, hominibus paratos esse hostes in æthere minusculas coturnices, in terra feroces bestias, in aqua permaximos cetos, & despicabiles semipedales pisciculos, potentissimas naues retardantes.

Echeneis 400. remiges supat

Deus in creaturis suis mirabilis.

Echeneis i cibo mortem infert

Hostes humano generi vbique imminent.

Adhuc de Echeneide ex testimonio Cassiodori libro primo.

CAP. XXXIII.

HEODERICVS Rex Gothorum arguens moram apportantium annonam in maxima tarditate, scribit Fausto præposito in hunc modum: Cùm siccitas præsentis anni, quæ localiter certis solet desæuire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis, abortiuos messium fœtus non tam edidit, quàm imperfecta vbertate proiecit: maiori nunc studio quærenda sunt, quæ etiam in abundantia expeti consueuerunt. Et ideò frumenta publica, quæ de Calabro, atque Apulo littoribus per cancellarium vestrum æstatis tempore consueuerant destinari, nec autumno venisse, modis omnibus permouemur: cùm solis reflexus Australia signa discurrens, naturæ ordine modificatus, tumultuosas procellas aëris permistione resuscitat: quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero imbrium futurorum competenter nomina susceperunt. Quæ ergo talis mora, vt in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint destinata nauigia? cùm stellarum non mergentium lucidum sydus tendi carbasa festinanter inuitet, & aëris sereni fides properantium nequeat vota terrere. Aut fortè incumbente Austro, remigiisq; iuuãtibus meatus nauium echeneis morsus inter vndas liquidas alligauit: aut Indici maris conchæ simili potentia labiis suis nauium dorsa fixerunt: quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quàm exagitata possint elementa complere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & cursum non habet, cui ventus arridet: sine anchoris figitur, sine rudentibus alligatur: & tam parua animalia plus resistunt, quàm tot auxilia prosperitatis impellunt. Ita cùm subiecta vnda præcipitet

Epistola Regis Gothorum de echeneide.

Menses ex numero imbriũ nomina susceperunt.

Echeneis morsu suo naues alligat.

Nauis stat pigra tumẽtibus velis.

præcipitet cursum, supra maris tergum nauigium stare constat infixum, miroq; modo natantia inconcussè retinentur, dum innumeris motibus vnda rapiatur. Sed vt dicamus aliam piscis naturam, fortè nautæ prædictarum nauium torpedinis tactu segnissimè torpuerunt: à qua tantum infigentium dextræ prægrauantur, vt per hastam, qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus viuæ substantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. Credo talia incurrerunt, qui se mouere non possunt. Sed echeneis illis impedimentosa venalitas est: concharum morsus, insatiata cupiditas: torpedo, fraudulenta simulatio. Ipsi enim studio prauo faciunt moras, vt occasiones incurrere videantur aduersas: quod magnitudo tua, cui specialiter conuenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione recorrigi: ne inopia non tam à sterilitate temporis, quàm à negligentia matre nata esse videatur.

Torpedinis tactus stuporem inducit.

Venalitas impedimentosa.

Mora fit studio prauo.

De Polypis.

CAP. XXXIIII.

IN littoribus Norueglæ polypus, siue multipes animal est, fistulam in dorso habens, qua mare transmittit, camq; modò in dexteram partem, modò in sinistram transfert. Cæterùm per brachia velut acetabulis dispersis, ac denticulatas forcipes, omne quod sibi appropinquat, inuoluit: 'animal cæsens sanguine'. Quicquid comedit, aggregat in cauernis vbi manet: deinde putamina esosa carne egerit, adnatantesq; pisciculos ad ea venatur: testas etiam & crustas cancrorum residuas eiicit. Mutatur color eius ex lapidis colore cui adhæret, maximè accedente timore ob aspectum congri inimici sui. Habet quatuor pedes medios magnos, & in totum octo: paruum corpus, quod pedum magnitudine compensatur: alios q; adumbratos pedes, strictos, qui vix percipi queunt. His se sustentat, mouetur, & tuetur, sumi etiam apprehendit quicquid à se fuerit remotum: supinusq; adhæret saxis, vt vix amoueri possit, nisi re aliqua fœtida admota. Polyporũ multa sunt genera: terreni maiores quàm pelagici: omnes brachiis, vt pedibus ac manibus (sicuti Plin. lib. IX. cap. XXIX. asserit) vtun-

Polypi descriptio.

Polypus mutabilis.

Polypi corpus paruũ magnitudine pedum compensatur.

Polypoꝝ genera multa,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Polypi quo tẽpore pariant.

tur. In hyeme & vere pariunt vnum ouum simile nuci, de quo solo innumeri pisces generantur, sed propter paruitatem plurimi corrumpuntur. Polypus fœmina secundum Aristotelem lib. V. cap. XVIII. de animal. modò incubat ouis, modò in ore sui cubilis assidens, brachium super ouis exporrectum tenet, excluditq; quinquagesimo die. Tempore coitus, vt ferè reliqua animalia, insipidas carnes habent, quia non pascuntur, neq; ob libidinem saturantur, & intantum vehementi coitu debilitantur, vt à paruis pisciculis deuorentur, & facilè à suis cubilibus detrahantur, cùm anteà nihil tale iis vsu eueniat: tum verò paruos, nouelloſq;, quamuis recens natos, nullo eiusmodi malo affici narrant: quinimmò validiores esse, quàm grandes, confirmant. Præterea extra coitum adeò magnam fortitudinem habent, vt hominem inuadant: quod notent Principes, ne effœminatos, vti prius dictum est, ad bella educant, quia nihil valent in prælio. Dicunt etiam Plin. & Alber. lib. XXIIII. de animal. quòd nullum atrocius animal in aquis ad conficiendum hominem naufragum, vrinantem, aut natãtem: sed si inuertatur, elanguescit vis. Reliqua autem huius beluæ exercitia videantur apud Plin. lib. IX. cap. XXX. & lib. XXXII. cap. vltimo. Similiter & apud Alber. lib. XIIII. de animal. tractatu I. cap. IIII. Huic etiam polypo testudo Indiana assimilatur: quæ cùm sit longitudine octo cubitorum, & latitudine quatuor, homines tres vel plures inuadere audet, sed resupinata super latum dorsum nil potest.

Polyp' ob coitum fit debilissimus.

Effœminati nihil in prælio valent.

Testudo piscis.

De crudelitate quorundam Piscium, & aliorum benignitate.

CAP. XXXV.

Boloma piscis, Haafisck.

Raia piscis homine liberat.

OMO apparet hic natans in aquis salsis, quem piscis de genere canicularum marinarum Boloma Italicè, & Haafisck Norwagicè dictus, adeò auidè turmatimq; ex insidiis adoritur, vt non tantùm morsu, sed pondere etiam in profundum demergat, deuoretq; teneriora membra, nates videlicet, digitos, & genitalia: donec superueniat raia, vt iniuriarum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis discurrit, ac quodam impetu demersi hominis grassatores abigit, eumq; vt enatet, pro viribus vrget: ea-

tenus

tenus quoq; eum custodit, quatenus spiritu penitus extincto post aliquot dies dum mare naturaliter se purgat, sursum feratur. Dicit Alber. lib. XXIIII. de animal. delphinos in aquam proiectum etiam mortuum, vel natantem hominem dorso suo susci pere, ac saluũ in littus portare, si odore talem hoiem carnes delphini deprehẽderint non comedisse: vbi verò hoc ab eo factũ exploratũ habuerint, si modo præsentes sint, mox deuoratur ab eis. Cernitur illud miserabile spectaculũ in Norwagicis oris, quãdo lauandi gratia homines, exotici videlicet nautæ periculoꝝ & insidiarum ignari, è nauibus in vndas exiliunt. Latitant enim caniculæ, siue bolomæ huiusmodi sub nauibus in anchoris manentibus, velut aquatici aretes (de quibus suprà dictum est) vt homines rapiant naturę malitia stimulante. Verũtamen hoc periculum vrinatores stylis præacutis lineis annexis euitant, quibus aretes marinos, & has caniculas interficiunt: quia nisi his perfossi fuerint, haud recedunt. Ita sub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnemq; candorem corporum hæ beluæ appetunt. Huius caniculæ cutis in asperitate ad expolienda ligna & ossa, eandem naturam cum cute raiarum habet. Vtroque pisce vescuntur homines, licet vnus crassiore carne sit altero, vt raia, quæ dentato ore, eoq; amplo sub collo, & horribilibus oculis, ore difformi & liuido, non sine piscatorum periculo capitur. Habet enim amplissimas alas, quas cùm hamo attrahitur, in transuersum mittit, sæpiusq; ob suam magnitudinem piscatorem è naui extrahit, ni sociorum auxilio adiutus fuerit, vel seipsum (quod frequentius fieri solet) fune confirmauerit, vti superius eodem lib. dictum est de periculo piscatorum cap. II.

Delphinus homine in dorsũ suum suscipit

Nautæ externi periculis subiiciuntur.

Vrinatores quibus armis i aquis se defendunt.

Caniculæ marinæ, & raiæ comeduntur.

Raiæ cũ periculo capiũtur.

De Spongiis, & Vrticis.

CAP. XXXVI.

Spõgia marina

Spongiæ marinarum differentiæ.

IGVRA hæc, quæ vt rosa cernitur, spongiæ marinæ & vrticæ formam ostendit: spongia autem valde multiplicata penes littora Norwegiæ, eius est naturæ, quòd conueniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & contractionis. Quædam verò earum immobiles sunt à saxis, & si abrumpantur à radicibus, recrescunt: quædam autem sunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis reperiuntur. Cibantur limo, pisciculis, & ostreis. Viuentibus idem qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

madentibus, nigricans color. Adhærent nec parte, nec totæ: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinę, per quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ, ſed ſupernè concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur.

Vrtica marina.

Viuere conſtat longo tempore. Vrticæ vis & natura eſt, ſecundum Plin. lib. IX. cap. XLV. vt ſit pruritu mordax, veluti vrtica terreſtris. Contrahit ergo ſe quàm maximè rigens, ac prænatante piſciculo frondem ſuam ſpargit, complectenſq; deuorat. Aliàs marcenti ſimilis, & iactari ſe paſſa fluctu algę vice, contactos piſces, attritu q; petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Deinde: Tacta vredinem mittit, paulumq; ſi fuit interualli, abſconditur. Ora ei in radice eſſe traduntur: excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi: quibus etiã ineſſe ſenſum Plin. eod. cap. arbitratur, quippe quod nec animalium, nec q fruticum, ſed tertiam quandam ex vtroq naturam habeant, vrticæ videlicet, & ſpongiæ. Ariſtoteles de ea lib. IIII. animalium cap. VI. ſic refert: Sentit, & manum admotam corripit, adhæreſcitq; perinde ac polypus ſuis brachiis, ita vt caro intumeſcat. Os medio in corpore continet, & de ſaxo quaſi de teſta viuit, & prænatantes piſciculos excipit, retinetq;, ſicut manu admota hominis agi dictum eſt, deuoratq; in hunc modum, quæcunq; nacta eſt, eſculenta. Eſt etiam genus quoddam vrticæ, quod & echinos, & pectunculos, in quos offenderit, corrodit. Reliquam eius, ac triplicem ſpongiarum naturam Ariſtoteles, Plinius, Albertus, ac alii tradunt.

Vrticæ, & ſpõgiæ à cæteris animalibus, et fruticibus tertiã quandã naturam habent.

Vrtica os medio in corpore habet.

De Stellis marinis, & Vermibus longiſsimis, CAP. XXXVII.

Stella marina.

TELLAM ſecundum Plin. lib. IX. cap. LX. in mari ſapientia claros autores mirari video: cuius figura hæc eſt, quòd parua admodum caro eius ſit intus, extrà duriore callo. Huic tam igneum feruorem eſſe tradunt, vt omnia in mari contacta adurat, omnem cibum ſtatim peragat. Carnes autem marinæ ſtellæ contra marini draconis ictus valent appoſitæ, vti refert idem lib. XXXII. cap. V. Stella verò iuxta Alber. lib. XXIIII. de animal. piſcis eſt in mari Occidentali, in figura ſtellæ formatus. De hoc dicitur, quòd igneum calorem in ſe habeat, quia quicquid deuoraue-rit, mox in ventre eius ita coctum inuenitur, ſicut biſcoctus panis. Hæc Albertus. Quibus ſit hoc cognitum (teſte Plin. loco ſuprà allegato) experimentis, haud facilè dixerim: multoq; memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occaſio eſt: adeò humana calamitas (nunquàm in admirandis, & inueſtigandis rebus ſatiabilis) cauſam multorum haud præſtat, vt cogatur his, quę oculis coràm conſpiciuntur, etiã abſq; aliqua ratione dare fidẽ. Sed hic quoq; piſcis inutilis hominibus eſt ad eſum.

Medicinæ marinæ ſtellæ.

Stella marina ignei caloris.

Homo inſatiabilis in rebus inquirendis.

Eſt præterea in littoribus Noruagicis vermis glauci coloris, lõgitudine XL. cubitorum, & amplius, vix ſpiſſitudine infantis brachii habens: lineæ modo, ita vt eius progreſſus difficulter percipi queat, per mare ſe tranſmittit, nemini noxius, niſi humanis manibus preſſus: vnde contactu tenerrimæ cutis eius tangentes digiti intumeſcunt. Vexatus, & detẽtus à cancris, tortuoſum curſum euadendi gratia attentat: ſed fruſtra. Cancer enim brachiis ſuis quaſi denticulatis forcipibus, tum etiam pedibus ita eum ſtringit, vt non ſecus ac nauis anchora demiſſa, firmetur. Hunc vermem ſæpius vidi, ab eius tactu nautarum informatione abſtinens. Volater tradit in vno flumine Aegypti vermes naſci ſeptenum cubitorum, craſſitudinem vix pueri decem annorũ habentes.

Vermis longiſſimus in mari.

Vermes ſeptenũ cubitorum.

habentes. Aureum vellus eſt animal marinum de ſpongiarum genere, ſed rarius, ac mollius ad modum lanæ. Lanugo eius in auri ſplendorem conuertitur: dilatatur & prolongatur ſicut vellus, moueturq; dum eſt in mari, motu dilatationis & contractionis, quemadmodum ſpongia: noctu lucet vt igneus globus. Sturicus animal eſt marinum, medium inter plantam & animal, ſicut ſtella, quinque angulos habens, rubei corii, & in medio rimas, quibus attrahit nutrimentum: nemoq; prouidus homo eo veſcitur. Maxima eius multitudo eſt in littoribus Noruegiæ.

Aureum vellus piſcis.

Sturicus piſcis.

De Piſce, quem Noruegiani Svvamfyſck appellant, maxima pinguedine eius, & aliis quibuſdam Monſtris marinis. CAP. XXXVIII.

ARIETAS horum piſcium, ſiue potius monſtrorum, hic inſerta eſt, ob eorum mirabilem formam, ac multifariam naturæ proprietatem, cùm littoribus Noruagicis inter alias beluas ſæpius appropinquant: capiunturq; ppter pinguedinem, quam habent copioſam, ac abundantem. Eam nãq; piſcatores, vt carnes, ſupra ignem coquẽdo expurgant, venduntq; ad vſum corii inungendi, aut cauſa luminis in lampadibus, cùm tenebræ continuæ fuerint, conſeruandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma monſtrum, Noruagico idiomate Svvamfyſck dictum, quod Albert. lib. XXIIII. de animal. Hahanc ſiue Ahunum appellat, cæteris omnibus marinis beluis animal guloſius: cõtinua etiã præda vix ſatiatur, ſtomachum diſtinctum nõ habere dicitur: vnde quicquid comedit, vertitur in ſui corporis craſſitudinem, vt nil aliud videri poſſit, quàm vna maſſa pinguedinis adunata. Dilatatur & extenditur ſupra modum: cumq; amplius extendi nequeat, piſces per os facilè eiicit, quoniam, vt cæteri piſces, collo caret. Os eius continuatum eſt ventri. Eſt autem adeò craſſum hoc animal, quòd vrgente periculo carnem, pinguedinem, & pellem ſuam, vti hericius, ſuper caput reduplicet, & contrahendo ſe caput abſcondat: neq; id ſine ſui detrimento facit, quia inimicas beſtias timens, fame vrgente ſe non aperit, ſed eſu carnium ſuarum ſuſtentatur, magis eligens in parte conſumi, quàm à beluis totaliter deprædandum vorari. Scrutatur tamen vt ſaluetur, ſi periculum eſt ſublatum. Ita hippopotamus piſcis Nili fluminis (teſte

Piſces plurimi etiã monſtroſi ob pinguedinẽ capiuntur.

Svvamfyſck aquatile valde guloſum.

Svvamfyſck piſces euomit.

Svvamfyſck ſe ipſum ob timorem cõſumit.

Hippopotam' pedes vulnerat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cahab monstrũ marinum.

Pedes cartilagineati.

Solino cap. XLV.) inter arundines vulnerat pedes, vt pfluuio sanguinis leuet fagi-nam. Est & aliud monstrũ marinũ secundũ Alber. lib. XXIIII. de animal. Cahab dictum, pedes paruos habens respectu magnitudinis corporis sui: vnũ tamen longũ, quo loco manus vtitur in oĩbus membris suis defendẽdis: & per ipsum ori suo cibũ porrigit, herbasq; eradicat. Habet autem pedes maximè cartilagineatos, & formatos ad modum pedis vaccæ, aut vituli. Hoc animal natans in aqua spirat, & cùm spiritum emittit, ad aërem redit, aquamq; eiicit in altum, vt delphini, et balenæ. Apparet etiam huic aliud simile monstrum Cychos, iuxta Alber. aut Cricos dictum, habens cutem testaceam, mollem, partim nigram, partim rubeam, fissuras duas in pede, quæ tres digitos efficiunt. Pes dexter huius animalis valde paruus, sinister verò magnus longusq;: & ideò dum ambulat, totum corpus fert super sinistrũ, & alium post se trahit: aëre sereno absolutum incedit, cõmoto autem vento, nubiloq; cœlo applicatur lapidibus, & immotum quiescit, ac fortiter adhæret, vt vix auelli queat. Natura hæc satis admiranda, quæ sereno tempore sana, tempestuoso infirma inuenitur.

Cychos, siue cricos belua marina.

Corp' sup. vno pede fertur.

De Vacca, Vitulo, Equo, Lepore, & Mure marino.

CAP. XXXIX.

Vacca marina similẽ sibi vitulum parit.

MARINA Vacca monstrum est magnum, robustum, iracundum, & iniuriosum, edens partum sibi similem, sed nõ supra geminum, vnum tamen sæpius, quem plurimum diligens solicitè secum ducit, quocunq; tandem se per mare transmittit, aut in terra gressus dirigit: decem mensibus imprægnatur: demum hoc animal aliquando CXXX. annis per caudæ ipsius amputationem probatũ est vixisse. Vitulus marinus superioribus capitulis pro parte naturæ suæ demonstratus est, hoc vno præsenti loco adiecto, quòd eo maior halecis deprædator inter aquatilia haud inueniatur. Accedit nãq; retia, in quibus halec secundum branchias, vel aliam partem corporis captũ retinetur, vnumq; post aliud deuorat, vt paucũ remaneat dependens. Equus marinus inter Britanniam, & Norwegiam sæpius videtur, caput habens equinum, & hinnitum emittens: pedes autem fissos cum vngulis ad similitudinem vaccæ, tam in mari, quàm in terra pastum quærens. Raró capitur, licet ad magnitudinem bouis deueniat. Caudam denique, vt piscis, bifurcatam habet. Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit, fœtumq; ad mare producit, primò cæcum, & deinde oculis illuminatum. Lepus marinus varii generis esse in Oceano deprehenditur, sed captus mox ob suspicionem veneni, quocunq; saltem in dicio lepori conueniat, dimittitur. Habet autem post caput quatuor pinnas, duas, quarum motus est secundũ longitudinem piscis, & illæ sunt longæ sicut aures leporis: & duas, quarum motus est à dorso secundum ventris piscis profunditatem, quibus grauitatem capitis sui eleuat. Hic lepus in mari formidabilis, in terra vti lepusculus pauidus, timidusq; reperitur. Habentur & longè plura piscium nomina, genera, & virtutes apud Plin. lib. XXXII. vbi diuersarum aquarum & marium enumerat pisces: inter quos satis multa genera ex libro Ouidii adducit, quem in Ponto supremis suis tẽporibus meditatus est, titulum eidem De piscibus imponens. Hic tamen ob iniuriam tẽporum haud reperitur, licet satis auidè à plurimis studiosis desideretur. Centum septuagintasex piscium genera, quæ in mari, ac fluminibus, lacubusq; degant, ponit Plin. lib. præallegato cap. vltimo. Rursus lib. IX. cap. XIIII. piscium species septuaginta quatuor ponit, præter crustis intecta, quæ sunt triginta.

Vacca marina 130. annis viuit.

Vitul' marinus depręd ator halecis.

Equus marinus magnitudine bouis habet.

Mus marinus.

Lepus marinus formidabilis.

Ouidius librũ de piscibus in senectute scripsit.

Piscium genera 176.

Piscium species 74. & 30.

De natura

De natura, tempore, & loco Piscium, quò se æstate conferunt.

CAP. XL.

NE autem prolixius insumatur augmentum in rebus forsitan omnibus haud obscuris, finaliter cum beato Ambrosio cap. X. lib. V. Hexamer. asserendum erit, vnumquodq; genus piscium præscripta sibi domicilia habere, quæ sui generis nullus excedat, non incurset alienus, ita vt hoc genus piscium in illo sinu maris alatur, & gignatur, illud in alio, nec confusum reperiatur, sed quod in vno loco abundet, alibi desit. Hic enim sinus maris cephalos alit, lupos ille: ille saxatiles, locustas alius. Non est libera vagandi potestas, nec tamen intercluſa montibus copia, aut fluuiis interlabentibus transitus impeditur: sed vsus naturæ impressus, tanquam patriæ finibus vnumquẽque se retinere, & vltra incolas prodire suspectum. Sed homines potentes, quibus mare non sufficit, diuidũt sibi elementa, faciunt viuaria atq; apothecas ostrearum, vt conuiuia escarum numero instruant, quando mare non possit implere. Sunt tamen aliqua genera piscium, qui non ingenti facilitate loca mutẽt, sed fouendi partus necessitate: quæ opportuno atq; legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerso sinu maris innumeri velut communi consilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud Septentrionalium mare partium quadã naturæ lege contendunt. Deinde: Quid autem rationabilius hoc piscium transitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, sed factis loquuntur? Pergunt enim æstatis tempore ad fretum Ponti, eò quòd reliquo maris sinu hic sinus dulcior sit. Postea: Quis autem ignorat, quòd etiam ea quæ marina sunt, aquis plerunq; dulcibus delectentur? Denicp dum flumina sequuntur, & ad superiora ascendunt, frequenter alieni generis pisces capiuntur in fluuiis. Cùm hæc igitur causa Pontum illis faciat gratiorem, vel quòd æstus temperet solennis illic flatus Aquilonis, tum opportuniorem cæteris iudicant, in quo generare, & partus possint proprios opportunius enutrire: quod teneri fœtus rigorem laboré habet textus alienæ regionis sufferre vix possint, quos illic fouet aëris blanda ac benigna clementia. Itaq; peracto munere, omnes simul eo, quo venerant, agmine reuertuntur. Huius enim Ponti sinus Boreæ obiecti amœnitate perfruiti, rursus hyemis aspera declinare contendunt, & Septentrionalis plagæ sæua fugientes, in reliquos se sinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior sit placiditas, aut solis soleat vernare temperies. Nouit igitur piscis pariendi tempus: nouit tempus eundi, atque redeundi: nouit tempus perfunctionis, & iactationis: & nouit vt non queat falli: quia non rationis æstimatione, & disputationis argumento vtitur, sed inspiratione naturæ, quæ vera est magistra pietatis. Hæc Ambrosius.

Piscium morandi loca diuersa.

Mare non sufficit potentibus Apothecę ostrearum.

Pisces cur in aquilonem sem per transeunt.

Pontieus sinus dulces aquas habet.

Pisces marini dulcib' aquis delectantur.

Aquilo æstus temperat.

Aëris clementia vbi.

Piscis nouit tps suum à natura certius, q̃. de eo disputãtes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De pulchra comparatione naturæ Piscium, & Hominum.

CAP. XLI.

Homo indiscretum tẽpus pariendi habet. Mulieres inclementer partus edunt.

DENIQVE (teste Ambrosio in suprà allegato cap.) omnes animantes præscripta habent pariendi tempora, homo solus indiscreta atq; confusa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres solæ partus suos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, vagam pariendi ætatem exhibet. Pisces tanta maria transmittunt, vt vtilitatem aliquã generi suo quęrant: nos quoq; diffusa æquora transfretamus. Sed quantò honestius quod successionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate suscipitur? Denicp illis ad pietatem, hominibus ad quæstum transmissio deputatur: illi sobolem præferunt omnibus mercibus charioremi, homines mercem longè imparem ad periculi vicem misera lucri cupidine reportant. Itaq; illi patriam repetunt, homines derelinquunt: illis natando incrementum generis acquiritur, hominibus minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitus illis insusum ingenium esse huiusmodi, atq; virtutem? cùm videat istos in Aquilonem tam solẽnem obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum validitatis assumere, vt maximas naues plenis currentes velis, in mediis fluctibus sistant: sicuti breuis pisciculus echeneis (de quo superius eodẽ lib. cap. XXXII. & XXXIII. dictum est) tanta facilitate memoratur nauem ingentem sistere, vt quasi radicatam mari hærere videas, nec moueri: aliquandiu enim immobilem seruat. An & huic quis putet sine creatoris munere tantum potuisse suppetere virtutis? Quid gladiis, serris, canibus marinis, et balenis tribuendum est? quarum magnitudo (vt idem Ambrosius hoc lib. cap. XI. testatur) tanta est, vt si quando supernatent fluctibus, insulæ annatare putentur, montesq; altissimi summis ad cœlum verticibus eminere. Hæ balenæ non in actâ, nec in littoribus, sed in Atlantici maris profundo feruntur videri, vt eorum conspectu nautæ à nauigandi in illis locis præsumptione reuocentur, nec secreta elementorum adire supremæ mortis terrore vsurpent, prout superioribus aliquot capitulis præsentis lib. XXI. fuerat declaratum.

Pisces patriã repetũt, q̃ hoies relinquunt.

Ingenium piscibus diuinitus insusam.

Echeneis ingẽtẽ nauim sistit.

Virtus oĩs creaturarũ ab optimo creatore procedit.

Nautæ beluas marinas timẽt

De clementia Piscium erga Homines.

CAP. XLII.

ETSI superioribus capitulis plurima ostensa sunt de magna pietate, quam beluæ, seu monstra marina demonstrant afflictis naufragantibus, ne pereant: tamen inclytę adhuc eorum virtutes reputantur, quibus ipsis hominibus in aquis prosunt, quando à terrarum incolis vel deseruntur, vel crudeliter moribundi eiiciuntur: prout euidens exemplum prędictus autor de Iona adducit, quem cetus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam: emendauit aqua, quem terrena deflexerant: psallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris.

Clemẽtia beluarum marinarũ.

Ionas ab hoĩe in aquã proiicitur, à pisce colligitur.

terris. Et vt vtriusq; redemptio non prætereatur elementi, terrarum salus in mari antè præcesserit, quia signum Filii hominis, signum Ionæ. Sicut iste in vtero ceti, sic IESVS in corde terræ. In vtroque remedium, maius tamen in mari pietatis exemplum: quoniam exceperunt pisces, quem homines resutârunt: & quem homines crucifixerunt, pisces seruauerunt. Petrus quoq; in mari titubabat, sed non labebatur: & confessus in fluctibus, negauit in terris. Itaq; illic quasi deuotus manu apprehenditur, hic quasi oblitus aspectu censorio conuenitur. Hæc Ambrosius. Qualis etiam clementia animalium terrestrium, auium, & aquatilium prædictorum erga homines exerceatur, in pluribus capitulis superius est relatum.

Salus i mari prius q̃ in terra.

Pietatis exẽplũ magnũ i mari

Petrus in mari Christum confessus, in terra negauit.

De magnitudine Noruagici Serpentis, & aliorum.

CAP. XLIII.

QVI naualibus exercitiis in littoribus Noruegiæ, vel mercaturæ, vel piscaturæ operam nauant, conformi testimonio stupendam sanè rem asserunt, serpentem videlicet vastæ molis, ducentorum pedum & amplius longitudine, ac viginti pedum spissitudine, in rupibus & cauernis penes oras maris Bergensium versari: qui vitulos, agnos, porcos voraturus, ab antris solùm lucido noctis tempore in æstate exit, vel polypos, locustas, & genera marinorum cancrorum vt deglutiat, maria transmittt. A collo deinceps dependentes pilos cubitalis longitudinis habet, squamasq; acutas, atro colore, & flammeos oculos rutilantes. Hic nauigia infestat, hominesq; se in sublime instar columnæ erigens rapit, ac deuorat: neq; id sine portentoso spectaculo regni, instante mutatione, euenire solet, nempe quòd Principes in fatum concedent, vel in exilium turbabuntur, aut bellicus tumultus eueſtigiò subsequetur. Est & alius miræ magnitudinis serpens in insula Moos dicta, diœcesis Hammerensis: qui vt cometa orbi reliquo, sic is regni Noruegiæ mutationem portendit, prout visus est anno M. D. XXII. altè super aquas se extollens, atq; in modum sphæræ conuoluens. Existimatus est hic serpens coniectura collecta ex longinquo visu quinquaginta fuisse cubitorum: quem expulsio Regis Christierni, atq; grauis Prælatorum persecutio secuta est: immò excidium patriæ demonstrauit, veluti Isidorus dicit de auibus Diomedis. De quibus re-

Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine.

Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis.

Serpẽs apparẽs regni mutatiõ portendit.

Moos insula.

1522.

Serpens 50. cubitorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diomedeę aues inter aduenas, ac incolas iudicant.

fert Solinus cap. VIII. quòd inter aduenas iudicent: si Græcus sit, propius accedant, & quantum intelligi datur, velut ciui blandius adulentur: si verò quis gentis alterius fuerit, inuolare eum, atq; impugnare. Quæ ob hoc feruntur Diomedis socii facti, quòd ædem sacram omni die huiusmodi studio celebrēt: Aquis imbuunt plumas, aliscp impendrò madefactis confluunt rorulentæ, ita ædem excusso humore purificant, tunc pennulis superplaudunt, inde discedunt quasi peracta religione. Hæc Solinus. Philosophatur præterea Albertus lib. XXV. de animal. in principio, de serpentibus asserens, falsam eorum esse opinionem, qui dicunt omnes serpentes esse frigidos per naturam suæ complexionis. Deinde ponit duas causas longitudinis, vel breuitatis eorum: quarum vna est naturalis habitudo, quæ in omni animali ex specie constituitur, eò quòd omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & naturalis augmenti. Alia verò est cibus & locus, calidus vel frigidus, minus vel maius extendens humidum viscosum, quod est materia generationis eorum. Ponit idem Alber. serpentem Haren, siue Aren dictum, similem serpenti, siue draconi, qui Caruen ab eo appellatur, longitudine sex cubitorum. Dicit etiam Plinius lib. VIII. cap. XIIII. de magnitudine serpentum in hunc modum: Nota est in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore balliſtis tormētisq; vt oppidum aliquod, expugnata serpens, centum viginti pedum longitudinis. Pellis eius, maxillæq; vsque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo: quod & Liuius, ac reliqui classici historici atteſtantur. Deinde eodem loco inquit, fidem his facere, quæ in Italia boæ appellantur: in tantam amplitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo aspectatus sit infans. Hæ primùm bubuli lactis succo aluntur: vnde etiam nomen traxere, quemadmodum & Isidorus refert.

Serpentū longitudinis vel breuitatis duæ causæ.

Haren siue aren serpens.

Bagrada flumē. Serpens 120. pedum.

Boa serpens occisa infantē in aluo habuit.

Adhuc de magnitudine Serpentum.

CAP. XLIIII.

Draco 30. cubitorum.

Lacerta 24. pedum longitudine.

ASSERIT etiam Alber. lib. XXV. dracones omnes corpore esse valde magnos, & vt plurimum triginta cubitorum, qui tamen libentius in frigore, quàm calore viuunt. Præterea asserit lacertā apud Indos longitudine XXIIII. pedum, quod & Plin. lib. VIII. cap. XXXIX. testatur: etiam in Hispania magnitudine cruris humani sub genu inueniri. Solinus etiam cap. LXV. tantam enormitatem serpentum adducit, vt ceruos, & animantium alia ad parem molem totā hauriant: quinetiam Oceanum Indicum, quantus est, penetrent, insulascp magno spatio à continenti separatas, pabulandi petant gratia. Idcp ipsum palàm est, potentia amplissimæ magnitudinis fieri, vt per tantam sali latitudinem ad loca permeent destinata. Etiam hydri secundum Plin. lib. VI. cap. XXIII. in mari longitudine vicenūm cubitorū. Volater. lib. XII. cap. De locis nuper repertis, allegat serpentes mille passuum longitudine, qui certo anni tempore armenta, & pastores ipsos totaliter deuorant. Strabo lib. XVI. allegat Possidonium scribere, in Macra campo fuisse visum serpentem mortuum iugeris longitudine, & crassitudine tanta, vt equites ex vtracp parte astantes, seinuicem intueri non possent: hiatū autem tanto, vt hominem equo insidentem reciperet: exuuiarum squamam quamlibet clypeo maiorem. Denicp S. Donatus Episcopus spuit in os draconis, eumcp interfecit, quem octo iuga boum ad cremandum vix trahere potuerunt.

Hydri vicenūm cubitorum.

Serpentes armēta, et pastores deuorant.

Serpens iugeris longitudine.

S. Donatus epūs

Serpens 8. iugis

potuerunt. Hic draco (teste Zozomeno) in via publica circa pontem iacebat, capraſcp, oues, equos, boues, & homines deuorabat.

boum duci haud potuit.

De diuersitate, ac colore vario Serpentum.

CAP. XLV.

Septentrio pessimos habet serpentes.

Serpētes seinuicem morsibus petunt.

Serpentes terrestres peiores aquaticis.

Malitię gradus

Serpētum colores diuersi.

Signa hominis veneno infecti

Theriaca remedium prestās cōtra serpentes.

Serpentes nigri

Berus serpens.

ARBITRANTVR plurimi in solis regionibus calidis habitare serpētes, ob connatam frigiditatem eisdem animalibus inhærentem, tum quòd calore magis multiplicentur, ac citius incrementum suscipiant: sed reuera frigida illa Europæ pars in Septentrione etiam pessimos habet, & enutrit serpentes, licet quoad naturam veneni debiliores, quàm sint Africani. Et quāuis constanter asserat Plin. in præfatione VII. lib. historiæ suæ, naturaliter serpentem in genus suū non sæuire: tamen in littoribus Aquilonarium fluuiorum haud rarum est spectaculum, cernere serpentes acerbissimè sese morsibus petentes: sicuti stelliones in Italia contra scorpiones, & enhydri iuxta Solinum cap. XLV. aduersus crocodilos Aegyptiacos, parū in naturali malitia à seinuicem diserepātes, continuò pugnant. Vtcunq; se habeat huiusmodi certamen, certum est plures, & noxios esse serpentes in frigidissima plaga Septentrionis, terrestres scilicet, qui acrius aquaticos persequūtur: & hi in terris manent, ac diuersis nutrimentis minutarum herbarū, in quibus acriorem veneni vim cognoscunt, auidius reficiuntur, maximè in locis montosis productarum: hicp deteriores sunt in lædendo homines veneno suo, quàm littorales, aut riparii. Serpentes autem ieiuni, satiatis sunt crudeliores: ita & irati, ac prouocati. Coloribus diuersis distinguuntur, nigro scilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis denicp distincto, de quorum genere est Sabrin, & similes: quorum morsus aperit omnes poros naturales aurium, oculorum, narium, è quibus sanguis emanat, & aquosa sanies pauca ex membro corporis læso surgit, dolor in stomacho, constringitur anhelitus, oritur difficultas reddendi lotium: quam subsequitur spasmus. Remediis verò contra hæc serpentum venena vtuntur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quæ cæteris omnibus præstantior reputari solet, ab exoticis mercatoribus in maxima quantitate ob quæstum terris illis importata. Nigri coloris serpentes, partim aquas, partim terras inhabitant, partim tubera in paludibus existentia, (Gothicè Tuuar dicta) partim rupes petrosas aquis contiguas. Hi serpentes de genere aquaticorum sunt, atcp noxii existūt: inter quos & Berus serpens aquaticus locum habet, astutus, nequitiosus, & lethifer. Dicitur hunc coire cum murena: quod videtur Alberto lib. XXV. fabulosum, licet beatus Ambro. lib. V. Hexam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Serpentes cinerei coloris pessimi.

Hæmorrhois.

Serpētes arenosi

Ammodites serpens.

Sabrin serpens.

cap. VII. coitum illum attribuat viperæ omnium adulterarum pessimæ. Cinerei coloris est aspis, & cerastalis secundum Alber. aliàs cristalis, de genere viperarū, longitudinis duorum cubitorum: qui morsu suo alienat sensum & rationem, caliginem oculis inducit, & spasmum mortificantem. Est & alius serpens cinerei coloris, Hæmorrhois dictus, vnius cubiti, hominem morsu suo per sanguinis fluxum interficiēs. Arenacei coloris serpentes sunt, de quorum genere est Ammodites, longitudine cubitalis, maculis nigris distinctus per corpus, supra dorsum habens vestigia linearum. Hic morsu suo vehementissimum dolorem cum tumore infert, vnde virus fluit, quod à tertio die in septimum vsq; hominem necat. Sabrin serpens iuxta Alber. etiam arenosi coloris, cum punctis albis & nigris corpus distinctum habens, longitudine vnius aut duorum cubitorum, naturamq; in morsu simulem cum ceraste, siue cornuta. Quomodo autem hominem interficiat, suprà hoc capite demonstrauimus.

Adhuc de colore, & nominibus Serpentum.

CAP. XLVI.

Serpētes cādidi

Fului.

Rubei pessimi.

Citrini.

Cenchris serpēs

ANDIDI ac varii, de quorum genere est sabrin iam descriptus, & Alfordius, siue Affordius, similem naturam cum sabrin habens. Fului, vt pareas, ore lato, morsu maligno, sed plurimum veloces, atq; in cauda semper ambulāt. Rubei omnibus aliis sunt peiores, vt in plurimum cubitalis longitudinis, immò & pedalis, ac semipedalis, vt Altinanti iuxta Alber. ex insidiis plus nocens. Citrini coloris est serpens cenchris, à colore milii sic dictus: eius morsus vti viperæ venenosus est. Serpentes aquas inhabitantes duri et asperi capitis sunt, multiplici specie distincti: de quorum numero est Berus suprà dictus. Item natrix à nando dictus, quòd in aqua quoq; venenum spargat, ciboſq; inficiat, vt si quis ex infectis quicquam gustauerit, illicò moriatur. Item coluber secundum Plin. lib. XXXII. cap. V. in aquis viuit. Serpentes in rupibus morantes plerūq; nigri sunt, quos vulgari gētis idiomate Snoek appellant, quāuis etiam ibidē varii in magna multitudine reperiātur. Hi mortalibus in rupibus versantibus, æstate præsertim, haud parum molesti sunt, cùm etiam veneno suo sæpe homines occidant. Antra incolentes lacertæ sunt, & hæ quoq; multiplices: sed non ita noxiæ, vt serpentes, attamen cauendę sunt. Terram & aquam indifferenter inhabitāt chelydrus & andrius. Chelydrus semper directus ambulat, quia si se multum torserit, dum currit, statim crepat. Andrius verò secundum Alber. in aquis, campis, & syluis habitat, aspide minor, sed latioris capitis, surdus, deterior & nocentior cæteris, quia morsus eius inducit vertiginem, et vomitum choleræ fœtidæ, ac debilitatē corporis, vt in hora moriatur læsus: & si tertiam horā superuixerit, ob fortem medicinam, & complexionē, tamen vlterior spes vitæ haud relinquitur. Scytale serpens est duplicis speciei: vnus admiratione suæ pulchritudinis detinet inspicientes, piger, paruus, & ignei veneni, ita etiam quòd ille quem lædit, statim moriatur: atq; Slaa Gothicè vocatur. Hic frigidissima hyeme pellem deponit, sicuti stupefaciēs aspis, quę pellem mutat. Hic etiam, veluti alii serpentes in hyeme latitantes, se recipit in viscera terræ, à solis videlicet ingressu in Libram, vsq; dum Arietis signum exeat: intra quem terminum si solis attractu antra exierit, atq; calore haud tempestiuo nimis diu delectatus fuerit, niue geluq; antrum constringente, moribundus extra illúd relinquitur, prout superius de hirundinibus est specificatum. Alius (teste Isidoro) amphisbæna dicitur, eò q; duo capita habeat, vnum in loco suo, alterū in cauda, currens ex vtroq; capite tractu corporis circulato. Hic solus serpentium frigori se committit, primus omnium procedens.

Scytale.

Slaa serpens.

Aspis stupefaciēs pellē hyeme mutat.

Amphisbæna.

De habita-

De habitatione ac mansione Serpentum.

CAP. XLVII.

IDETVR (licet raro) mirum spectaculum in Aquilone, quomodo profundè sub radicibus arboris betulinæ manent serpentes: quorum multitudo suo afflatu calorem in radicibus excitat, vt folia huius arboris semper durante hyeme viridia permaneant. Quocirca gens naturæ secreta ignorans, arborem sacrā putat, quasi magno numini consecratā. Nec multum dissimile afferere videtur Solinus cap. XL. in quadā Africæ gleba non sine miraculo lucum virere vndiq; secus agris arentibus. Hyeme tamē in cauatis arboribus, vel rupibus serpentes latent, pro cibo somno vtentes: aliàs in æstate cibus eorum herbæ, carnes, & aues sunt, quarum pennas & plumas posteà euomunt: demū si possunt, lac, & vinum (quod secūdum Plin. lib. X. cap. LXXII. præcipuè appetunt) vel modicam aquam bibunt. Sunt & plures serpentum species, vt (iuxta Solinum cap. præallegato) quantus nominum tantus mortium numerus, tot venena quot genera serpentum, tot pernicies quot species, tot dolores quot colores (vt Isidorus dicit) habeantur: sed nulla infestiora, quàm aspidum genera, & rubea rarius apparentia. Verūtamen omnia genera, aut species serpentum in Septentrione enumeratas, Africa in multitudine, ac serpentibus venenosis superat: de quibus Strabo lib. XV. multa & miranda dicit, & Solinus cap. iam citato. In Septentrione tempore veris frictione serpentes cutem exuunt inter saxa: quæ cutis inueterata adiuncta cera dentes celerrimè euellit. Plutarchus in lib. De aspidibus dicit Aegyptios pro deliciis vnà cum pueris aspides educare, tantumq; mansuescere, vt vocati mensis assistant, pultes farina & melle confectas deuorātes: eorum Reges diadema aspidū figura ob imperii firmitatē portant. Opimatum dicunt naturæ scrutatores, præcipuè Alber. lib. XXVI. de animal. vermem venenosum, qui cum serpente non viribus, sed audacia & astutia pugnat, atque eum adhærendo gutturi ipsius, mordendoq; fine intermissione vincit: vnde etiam auelli haud poterit, donec eum interficiat. Idem facit vermis, qui dicitur secundum Alber. spoliator colubri. Cornu ceruinum suffitum in abigendis serpentibus aptum, vt Volater. lib. XXV. de ceruis commentatur, & Plin. lib. XXVIII. cap. IX. Item euphorbia herba suo lacteo succo, quæ ob id miris laudibus celebratur, cōtra serpentes, & venena iuuat, vti idem Plin. lib. V. cap. primo in fine tradit. Quomodo deniq; locustæ, cùm libet, serpentes necent, ac occidant, faucibus eorum apprehensis mordicus, videatur prædictus autor lib. XI. cap. XXIX.

Arbores hyeme virentes.

Serpētibus hyeme somnus, p cibo.

Serpentū plura genera, & venena.

Africa cæteras regiones serpētibus superat.

Cutis serpentis dentes euellit.

Serpētes vocati mensis assistūt

Cibus serpentū

Diadema Regū in figura aspidis.

Opimat' vermis

Remedia cōtra venena.

Euphorbia herba.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De pugna pastorum contra Serpentes.

CAP. XLVIII.

Remedia aquilonaria contra venena.

VNT & aspides in partibus Aquilonaribus scabrosa cute, dura siccitate, cinereo colore, oculis scintillantibus, longitudine triũ vel quatuor cubitorum, veneni acumine hominẽ interficiẽtes ante horas quatuor, nisi remediis opportunis occurratur, theriaca scilicet Veneta, aut allio cum ceruisia antiqua bibito, aut succo fraxini expresso, & epoto, vti Plin. lib. XVI. cap. XIII. docet, aut furfure more emplastri appositio. His remediis pro se pastores, sed theriaca pro pecoribus inungendis cum sale in circuitu tumoris vtuntur. Nam hi serpentes eleuati super pectus ad medium cubitum incedũt, venenumq; in magna quantitate, diuersissimo colore in gutture collectum in resistẽtem aut obuium hominem expuunt, ac celerrimè sub antra & saxa fugiendo se recipiunt. Hoc autem ita esse meo ipsius exemplo comprobare queo, quia ante L. annos is casus in Arosiensibus pratis mihi accidit, dum more scholarium in medio Augusti collecturus eram grana iuniperorum, quæ tunc primùm in Aquilone matureſcunt. Sunt etiam serpentes, qui arcuato, seu rotato cursu velociter mouẽtur, decem pedes saltando: & insuper pugnãt, strepitum vehementem inter herbas sole siccatas facientes. Verùm benignitate naturæ factum est, vt sonitu prodantur, quando nocituri accurrunt. Venenum autem sic exputũ, in vestem occurrẽtis multiplici colore distinctum descendit, nec anguis posteaquam venenum expuẽdi in hominem sibi audaciam assumpsit, apparet. Sunt etiam domestici serpentes, vt penates in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ouino nutriti, cum infantibus sub tectis ludunt, & plerũq; in cunis, vt fidi custodes, dormire videntur: quos lædere pro piaculo existimatur. Sed hi ritus reliquiæ sunt veterum superstitionum, omnino susceptæ Catholica fide interdicti. Si verò fulgure, vel domestico incẽdio domus huiusmodi deletæ, aut peste grassante habitatoribus euacuatæ fuerint, remanent serpentes in antris exustæ domus, tantoq; agmine coaleſcũt, vt difficultatẽ nouo cultori pariant, quominus tutè cum ipsis cohabitare possit. Cernuntur etiã serpẽtes innumerabiles sub quercubus in æstatis initio, ducem (cui candida crista vt corona eminet) tanquam apes suum rectorem, sequentes. Credũtur veterum relatione lapidẽ flatu suo gignere, ex aliqua venenatæ particula eo in loco, vbi manent, inter folia producta, vel reperta. Talium serpentum con-

Serpentes eleuati venenũ euomunt.

Serpẽtes ꝑ pedes saltant.

Serpens emisso veneno fugit.

Serpẽtes domestici i aquilõe.

Superstitiones vanæ prohibitę.

Serpẽtes à veterib' antris vix amoueriqueũt

Serpẽtes ducem habent.

congregationem Solinus cap. LX. etiam meminit circa Caspias portas versari: qui vndiq; gentium conuenæ, à verno statim die illuc confluunt, maximo impendio viatorum, quibus omni tempore, præterquàm hyeme, accessum ad istos populos negant. Terra tamen Aquilonaris, vbi fraxinea arbore abundat, venenatis his bestiis caret: quod & Plin. loco suprà allegato testatur, quãuis idem autor eodem lib. cap. XXXIIII. hederam serpentium frigori esse amicam dicat. Fauorabile denicq; verbum Isidorus de natura serpentum profert, quòd hominem nudum & dormientem nunquàm lædant: idq; mihi in pueritia & adolescentia serpentibus sine læsione sæpissimè congredienti contigit.

Serpẽtes caspiarum portarum viatoribus nocent.

Serpẽtes dormientem et nudũ non lædunt.

De Theriaca, ac aliis remediis aduersus venena.

CAP. XLIX.

CERTVM itaque relinquitur, serpentes euomere virus exitiale, multiplici colore distinctum: quod eò nocentius est, quo grauius irritati per calorem illud eiiciunt. Nec percutiunt, cùm natura frigidi sunt, nisi quando calescunt. Nam quando frigidi sunt, nullùm tangunt. Percussus itaque serpentum veneno, primùm obstupescit: deinde vbi ipsum virus calefactum exarserit, statim hominem (nisi remediis efficacibus occurratur) extinguit. Tale autem remedium theriaca præstat, quæ est antidotum serpentinum, quo venena (ab eo quòd venas necent dicta) pelluntur, vt pestis peste soluatur. Verùm vt aliqua eius compositio Aquilonaribus incolis innotescat, operæpretium duxi verba Plinii lib. XX. cap. vltimo, præsentibus, donec aliud melius remedium contra venena occurrat, inferere hoc modo: Recipe aduersus venenata animalia serpilli dnũm denariorum pondus, opopanacis & milii tantùdem singulorum, trifolii pondus denarii, anethi & fœniculi seminis, & anisi, & ammii, & apii denariorũ senũm singulis generibus, erui farinæ duodecim. Hæc tusa cribrataq; vino quàm possit excellenti digeruntur in pastillos, victoriati pondere. Ex his singuli dantur ex vini mixti cyathis ternis. Hac theriaca magnus Antiochus Rex aduersus omnia venena vsus traditur. Hæc Plinius. Quatenus autem talis compositio aduersus venenum valeat, an verò ea præstantior, meliorq; esse possit, qua læsæ sanitati celerrimè subueniatur, ne toxico prævalẽte veneno infectus succumbat, artis mediçæ periti in eius cõpositione dubio procul experientur. In Aquilone tamen contra pestem (licet ratò grassantem) infallibile remediũ cuiusdam electuarii apud plurimos suę sanitatis custodes habetur, quo nedum tempore pestis, sed & in cunctis ægritudinum principiis vtuntur: atq; ita fieri solet: Recipiatur aloes hepaticæ, aliàs secoraricæ lotæ libra media, bene tusæ, cinnamomi electi vncia media, masticis vnc. med. corticum ceruini tosti vnc. med. centaureæ minoris vnc. med. gentianæ vnc. med. dictami albi Cretici vnc. med. lupini tosti, vt filiqua adimi queat, vnc. med. Hæc omnia seorsum in puluerem redigantur, & deinde simul cõmisceantur. Postea capiatur mel quinq; librarum: quod bene super ignem in patella ærea despumetur, atq; in eo, cùm à feruore tepuerit, prædicti puluores misceantur, inq; modũ pulmenti vndiq; voluantur. Hoc modo electuarium habebitur: quod in aurora cum bono vino, albo, ad quantitatem nucis auellanæ sumptum, omne venenum, & pestiferum ab humano corpore sine vlla violentia expellit. Habet hoc electuarium alias miras operationes auertendi multas ægritudines per facilimam purgationem, quocunq; tempore securissi-

Serpentũ venenum quando nocentius.

Venenũ in corpore calefactũ extinguit.

Theriaca remediũ contra venenã.

Venenum vnde dicatur.

Theriacæ secundum Plin. cõfectio.

Antiochus rex theriaca vsus.

Electuariũ aquilonarium contra pestem.

Electuarii aquilonaris contra pestẽ cõfectio

Electuarium variarũ virtutũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mè ſumptum. Scio multos homines, nullis adhibitis medicis, hoc ſolo electuario per continuos ſexaginta vel nonaginta annos, etiam in vltimam vſq; ſenectam, ſuam ſanitatem conſeruaſſe: inter quos diuæ memoriæ Iacobus Archiepiſcopus Vpſalenſis, qui ad centeſimum ætatis ſuæ annum peruenit, ac M. D. XXII. vita functus eſt.

Iacobus Archiepſ Vpſalen. 1522. obiit.

De Thriſſa piſce nuper etiam in Pruſsia reperto.

CAP. L.

ARISTOTELES inter naturalium rerum indagatores facilè principatum tenens, lib. VIII. de animal. cap. XIII. aſſerit, piſcibus hanc ferè ineſſe naturam, quòd præſcripta ſibi domicilia, vbi frequentius per naturalem quandam inclinationē morari ſoleant, non ſine aliqua graui cauſa tranſgrediātur: tamen diuerſa genera piſcium, diſtincta maria, lacus, atq; flumina, pro ratione temporis inhabitare, atq; illa, tum paſtus vberioris, tum vehementiæ caloris & frigoris, denicq; commodius fouendi fœtus gratia, prout ille à natura inditus affectus dictat, aliquando permutare concedit. Deinde diuerſa loca, tempora, atq; nutrimenta, diuerſos piſces producere, ita vt alii aliis in locis principatum obtineant, quemadmodum ſuperius lib. XX. cap. vltimo relatum eſt, conſtanter affirmat: vt apud Cretam inſulam gobiones piſces, omneq; ſaxatile genus plurimum pingueſcere: qui tamen aliis in locis aridi reperiūtur. Huic diui Ambroſii in V. lib. Hexamer. cap. X. ſententia, quæ hoc lib. cap. XL. inſerta eſt, aſtipulatur: tum etiam Plin. lib. IX. cap. XVIII. ad hunc locum pertinentia pulcherrima adducit. Quare etiam operæpretium me facturū eſſe iudicaui, ſi talem antehac inauditū caſum, præſertim iſtis in oris vbi contigit, qui mihi per literas à quodam fidedigno viro, cùm hic liber excuderetur, annuntiatus eſt, in fine huius libri, ad confirmandum horum ſummorum philoſophorum opinionem, quæ veriſſima eſt, adiungerem. Quandoquidem Itali in hunc vſque diem ſe ſolos frui deliciis piſcis cuiuſdam ſibi perſuaſum habēt, quem cōmuniter Thriſſam, noſtræ ætatis Græci corruptè Phriſſam, Romani Laccia appellant: quidam ex eo clupeam, cuius Plin. lib. IX. cap. XV. meminit, eſſe opinātur, quòd id genus piſcium Veneti etiamnū Chiepam nuncupent: talem etiam hoc anno in Pruſsia circa mare (vt vocant) recens, eo in loco, vbi in ſinum Balthicum, ſeu Codanum iuxta Celtem, ſe exonerat, videlicet circa caſtra Balge, & Lockſtede ad ducem Pruſsiæ pertinentia, in maxima multitudine captum eſſe compertum habetur. Nam horum piſcium, quos Pruteni Porpel appellant (nomen antèa incognitum) piſcator quidam duodecim millia et ſexcentos, ſeu quod idem eſt, ſexagenas (vti appellant) mille octingentas, menſe Maio intra quatuordecim dies, præter alios piſces, quorum etiam haud parua copia erat, cepit. Non eſt igitur, quòd in poſterum Italia de hoc piſce, tanquam ſibi ſoli à diuino numine conceſſo glorietur, cùm idem prorſus genus per Dei benignitatem aliis in oris quoq; repertum ſit. Vnde Ariſtotelis, Plinii, ac diui Ambroſii ſententia, piſces aliquando loca mutare, firma permanet. Verùm ad inſecta tranſeamus, quoniam hæc immenſæ ſubtilitatis animalia reſtant.

Piſces p̄ſcripta domicilia habent.

Piſces aliquando loca cōſueta mutant.

Piſces alii alibi præſtantiores.

Gobiones i Creta pingues.

Thriſſa piſcis.

Clupea piſcis.

Thriſſa 1594. in Pruſſia captus.

Porpel piſcis.

Thriſſa 12600 capta.

Italia de thriſſa piſce gloriat.

LIBRI XXI. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE INSECTIS ANIMALIBVS.
LIBER XXII.

PRAEFATIO.

ACCEDVNT & ſuperioribus figuris ac imaginibus aliquot minuta animalia, quibus naturæ inſcrutabilis ratio maiorem adiunxit admirationem, quòd nihil etiam in minimis otiosè productum videatur. Quomodo verò producuntur, aut ad quem finem ſeu effectum conſeruantur, ſtudioſis diligentius apud optimos autores (vbi ita viſum fuerit) indagandum, ac plenius conſyderandum relinquo: inter quos quantum Iſidorus XII. Etymolo. lib. cap. VIII. de minutis animalibus præcipuè volatilibus pulcherrimè tractās præſtiterit, haud ſatis enarrari poteſt. Quātum etiam in talibus ſpecialiter exprimendis dudum Sapiens laborauerit, Prouerb. XXX. cap. his verbis explicatur: Quatuor (inquit) ſunt minima terræ, & ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus: formicæ populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſibi: lepuſculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile ſuum: regem locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per turmas ſuas: ſtellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis. Quæ omnia animalia, licet parua corpore ſunt, habent tamen inſignē quandam innatam prudentiam: formicæ quidem ad ſedulitatem monent: lepuſculi ſuo exemplo veram quærendam ſecuritatem, quæ in petra (id eſt CHRISTO) eſt, informant: qui cùm in terra timidi, in mari formidabiles. Horum Ambroſius in hunc modum lib. V. Hexamer. cap. X. meminit: Lepuſculus quoque timidum animal in terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facilè poſſit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te creator nec in mari ſatis ab inſidiantibus eſſe ſecurum, vt propter pauca, quæ noceant, quaſi in excubiis poſitus, arma fidei ſemper, & ſcutum deuotionis accinctus, à Domino tuo debeas ſalutis ſperare præſidium. Hæc Ambroſius. Locuſtæ iuſtitiæ exemplum proponunt. Sine rege

Natura nihil otioſum produxit.

Iſidorus.

Animalia terræ minima, ſapiētiora ſapientibus.

Aialia parua ī natam prudentiam habent.

Lepuſculus in mari formidalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim sunt, attamen in volando suum ordinem tenent, & homines etiam sub magistratu in officio contineri nequeunt: araneus suo exemplo ad laborem inuitat. Insuper formicæ, quòd homo deposita pigritia pro euitanda inopia laborare debeat, euidens exemplum ostendunt. Lepusculus, herinaceus, & cuniculus, quia animalia naturaliter timida sunt, intra petras refugium quærunt. Locustæ obliquo volatu longinqua loca petentes, flatu rigido in mare sæpius suffocandæ proiiciuntur, vel messem corrodentes patria lege interimuntur: attamen more militari exploran-do, pugnandoq; prudentissimè diriguntur. Stellio de araneorum genere, quod viribus à natura non obtinet, solertia & industria palatijs Regum inhærens acquirit. Reliqua huc pertinentia Iob prosequitur cap. XII. de indiciis rerum naturalium, ad quid sunt institutæ.

Homo formicæ exemplo laborare debet.

Locustæ more militari diriguntur.

De Araneis.

CAP. I.

IN primis itaque araneorum occurrit multiplex genus, colore, magnitudine, & naturali instinctu diuersum, ac mirabile. Vnum quantitate nucis, continuò in lucidis noctibus & diebus, sub fenestris grandioribus deprędans muscas, quæ propter abundantiam ferculorum conuiuantibus sunt molestæ. Aliud genus, minus scilicet quantitate, sed suo veneno magis nociuũ, quod in foribus ędium vernatur, tantumq; cumulum muscarum retibus aggregat, vt afflatu exigui venti retia facilimè dissoluantur: quæ tamen cuestigiò ad nouam prædam capiendam reficit. Hoc etiam genus contra frigidum accessum ventorum telas villosas instar subtilissimæ cutis conficit: idq; non solum inter hominum habi-

Araneorum genus multiplex

Aranę telas villosas conficit.

tationes

tationes latas & altas, sed etiam inter arbores syluarum plurimum patulas, vt in his teneras lacertas, bruchosq;, & vespas capiat: fœmina telam producit, mas verò minuta animalia venatur. Huiusmodi tela humili vel sublimi loco posita, auguria agricolis præstat ad semina in collibus, vel vallibus proiicienda, vt superius de castiorum, seu fibrorum ædificijs est notatum. Præter hæc duo genera (vt præmissum est) etiamnum aranei differunt, quòd alij sunt magni, & quasi rotundi, alij oblongi sicut columna, alij parui, alij minutissimi, alij subtiles: quidam cinerei, quidam virides, quidam varij per totum corpus, & hi plures lineas in dorso albissimas habent: quidam longorum pedum, qui discurrunt in gramine, & humiditates fructuum, ac animalium mortuorum, si aliqua inueniunt, fugunt: quidam in foraminibus terræ sedent, & per saltum parua animalia, quæ transeunt, inuadunt, exuuntq; ea: quidam denique super aquas erectis cruribus discurrunt, Trixales Græcè dicti, piscículos prædantes, ac cyniphibus insidiantes. Coit araneus in fine veris, & cùm coire cupit, marem filo attrahit: oua autumno parit, & in principio veris fœtum producit. Araneus verò telam conficiens quinque obseruat: Materiam à superfluitate humidi ex cibo quotidiano assumpti, quo nimium euacuato tabescit: tempus, quia tota die ruptam telam mane retexit, vel veterem reficit, maximo tamen cum studio in aurora circa hanc laborat: situm telæ, quia in angulosis locis, penes parietes, vel arbores, in sublimi telam suam libenter suspendit: figuram, quoniam hanc in productione lineatum per fila sua rotundam, triangularem, vel oblongam efficit: denique modum operationis, quia magnus posteriori pede ab aluo filum, vnde rete suum contexere queat, extrahit: aliud autem genus de ore filum emittit, ex quo anteriori pede telam longè latèq; conficit. Quemadmodum enim Dominus mulieribus (teste Ambrosio lib. V. Hexam. cap. IX.) texturæ sapientiam dedit, sic etiam aranęum, qui tam subtiliter ac doctè laxos casses in foribus suspendit, sapientiæ immunem haud reliquit. Hic demum araneus secundum Plin. lib. XI. cap. XXIIII. orditur telas, tantiq; operis materiæ vterus ipsius sufficit: siue ita corrupta alui natura statò tempore, vt Democrito placet: siue est intus quędam lanigera fertilitas, tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit stamina, ipso se pondere vsus.

De telis araneorum etiam Paulus Diac. lib. VI. cap. IIII. pulchra meminit.

Araneorũ fœmina telas producit.

Mas venatur.

Araneorum variæ differentiæ

Araneus telam cõficiẽs 5. obseruat.

Araneus ex ore fila extrahit.

Mulieribus texturæ sapientia data est.

Araneus situs serilitatẽ lanigeram habet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Oestris, & Locustis.

CAP. II.

Oestrus siue asilus insectum.

ESTRVS animal est armentis aculeata punctura pernoctesum: dictio Græca, quæ Latinè asilus interpretatur: sed in Septentrionalibus terris vulgari gentis idiomate Hestabrymss appellatur. Quoad indicandum inimicorum insidias inter nemora, Gothi hac præcipuè bestiola vtûtur, culmum siue straminis festucam caudæ suæ infigendo, vt eò volare cogatur, vbi deponendi culmi adiutorem inueniat, quem naturæ instinctu hominem esse cognouit: vnde ejus vestibus insidet, donec à stramine, & homo ab insidiis intentatis liberetur, prout Saxo Danorum historicus lib. III. de quodam Amletho Regis filio ostendit. Quomodo autem animalia periclitantia apud homines remedia quærunt, Volater. lib. XXV. huius rei plurima exempla adducit. Sunt etiam rutili atque prægrandes scarabei, aridam terram fodientes, qui in Aquilone vulgari lingua Getingh appellantur: hi inter gramina situm molliorem habent, fauosq; paruæ ac fistulosæ modo spongiæ, medicato melle fingunt: quod à vulpibus studiosè quæsitum, plerunq; voratur &c. Sunt & locustæ arenosi coloris, magnitudine crabronum, quæ tanto cum agmine volant, vt solem obumbrent: arboribus teneris, præsertim quernis, insident, earumq; folia melleo rore conspersa, non solùm vorando depopulantur, sed & corticem ad solidum lignum vsque absumunt. Hæ autem densè volantes non aliter, quàm flamma & fumo piceorum tedarum, manibus discurrentium iuuenum obiectarum, abiguntur: qui etiam iuuenes perticas, siue longas hastas ferunt, atque in earum summitate picea ligna humani capitis magnitudine alligata, et comburentia, ac fumigantia seruant, vt discurrendo inter segetes, veluti pastores inter armenta, his bestiolis eas opponant, ne contactu suo pestifero segetibus noceant, aut morsu corrodant. Et hoc terrarum incolæ tanquam lege decreta, quoties pestis talis ingruerit (quod tamẽ singulis annis haud accidit) obseruant, veluti Plin. lib. XI. cap. XXIX. de Cyrenaica regione attestatur inquiens: In Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debellandi locustas, primo ouа obterendo, deinde fœtũ, postremò adultas, desertoris pœna in eum qui cessauerit constituta. Et in Lemno insula certa mẽsura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Deinde: Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum, prout superius lib. IIII. cap. XV. de lege coruorum necandorum, & similium dictum est. Meminit idem autor lib. X. cap. XXVII. quomodo hæ locustæ seleucidibus auibus pœnas luant, his verbis: Seleucides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Casii montis incolæ, fruges eorum locustis vastantibus. Nec vnde veniant, quóue abeant compertum, nunquàm conspectis, nisi cùm præsidio earum indigetur.

Animalia læsa ab hoinib' remedia quærunt.

Scarabei rutili.

Locustæ arenosi coloris.

Locustæ flãma & fumo abiguntur.

Lex debellãdi rum locustarũ

Locustæ magnũ malum i orbe ter rarum.

Sel eucides aues locustas delẽt.

De Scara-

De Scarabeis, Crabronibus, & duplicibus Vespis.

CAP. III.

TSI cerui volantes de genere scarabeorum habere originem existimantur, tamen eorum natura purior, & audacior est in pugna, & virtute medicinali: syluaticusq; scarabeus dicitur, non stercora comedens, sed folia arborum: cornua ceruorum cornibus in figura similia habet, quæ sunt mobilia in capite suo: etiam per ipsa apprehendit & tenet, vti Albertus lib. XII. tractatu tertio cap. VII. diffusius attestatur. Cornua igitur illa syluaticorum scarabeorum prælonga sunt, bisulcis dentata forcipibus, in cacumine, cùm libuit, ad morsum cocuntibus. Infantibus p amuleto ex ceruice suspenduntur: etiam in formam coronæ redacta, capitum tegumentis affiguntur, præsertim adolescentum, quibus præcipuè commissa est venatio cornutorum scarabeorum: frigore latitant in antris. Hos secundum Plin. lib. XI. cap. XXVIII. Lucanos Nigidius appellat. Aliud rursus eorum genus, qui è fimo ingentes pilas auersis pedibus volutant, paruoscp in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus sui nidulantur. Alii volitant magno cum murmure ac mugitu. Alii focos, & prata crebris foraminibus excauant, nocturno stridore vocales, maximè in pascuis Aquilonarium equorum. Sunt etiam in Septentrione oblongi crabrones, quos Plin. eodem lib. cap. XXI. vespas maiores vocat: in volatu & murmure non dissimiles scarabeis, sed aculeum nocentissimum habent. Sunt præterea duplices vespæ, minores & maiores: Minores scilicet, quæ vermes, muscas, ac aranеos grandiores venantur, habitantcp sub tectis, veluti in sacco corticato, quoniam è luto nidos faciunt, in quibus ceras reponere queant: piscatoribus valde infensæ, quia omnium piscium humorem, antequàm indurescant solis ardore, exugunt. Punctura earum rubeum apostema cum vehementi dolore inducit, sed id curatur folio maluæ appositо, vel potius succo.

Scarabeus syluaticus.

Scarabeus cornua oblonga habet.

Scarabeoꝝ cornua amuleta infantum.

Scarabei in stercore viuunt.

Crabrones.

Vespæ duplices, quę piscibus nocent.

Maluæ folium vesparũ puncturam sanat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De grandioribus Veſpis.

CAP. IIII.

Veſpæ grandiores ī quercub' degunt.

ALIAE præterea veſpæ ſunt grandiores, de genere potius crabronum, quæ in arborum cauernis, quercuum præcipuè, degunt & habitant, fœtuſq; producunt. Hyeme, vt cætera inſecta conduntur: colorem citrinum habent, plus ad glaucinum per lineas inſtar minorum veſparum tendentem: etiam aculeos peſtiferos, ita quòd veneno ſuo per aculeum animalibus immiſſo, pullos equinos, aut hominem incaute ſine cooperimento humi dormientem interficiant. Aliquando punctura earum ſpaſmum inducit, tibiarum dolorem, ac genuum debilitatem. Hæ autem veſpæ lingua Gothica Boöl getingh vocantur. Ex his etiam videtur tritum illud prouerbium, Ne prouoces crabrones, originem ſuam traxiſſe: quia vno prouocato, terribili agmine omnes ad vindictam ſumendam exeunt, prouocantemq;, niſi fuga ab his ſe liberauerit, aut cooperimento veſtium munierit, punctura venenata, aculeorumq; vulnere ſæpius repetito, vel extemplò de vita tollunt, vel grauiter debilitatum penitus in longum tempus inutilem reddunt. Auertere tamen earum à quercubus egreſſum, vel occludere foramen ne exeant volentes, betulaceos cortices cum piceo ligno in magna quantitate ardentes accipiunt, atque ad foraminis fauces ſuſpendunt: per quam flammam ac fumum, quandoquidem vnicum ſaltem à nido exitum habent, extinguuntur & ſuffocantur.

Pulli equini veſparū pūctura interficiuntur.

Crabrones prouocati ſeipſos vindicant.

Mod' abigēdi vel interficiendi veſpas.

In his verò noxiis inſectis obtruncandis, hi præcipuè ſtudium ſuum collocant, qui ingentem numerum equarū propagandæ ſobolis gratia in paſcuis habēt, ne equulei, de quibus opulentum expectant quæſtum, læſione talium veſparum interficiantur.

Spoliator colubri vermis.

Inſidiatur deniq; iſtis vermis quidam ſecundum Albertum ſpoliator colubri dictus, qui eſt coloris aurei, viridi colore interlucente. Currit enim in puluere viarum campeſtrium, ac alibi, has veſpas, ac ſcarabeos ad deuorandum, exugendumq; humorem perſequens: ab Auicēna etiā ſpoliator colubri appellatus, quia per cauda ad corpus colubri in ſole iacentis aſcendit, et primò caput colubri confricando demulcet, poſteà verò mordet, nec deſerit eum etiam fugientem, donec cerebrum penetret, & carnibus mortui (vt ſupradictum eſt) ſatietur.

Spoliator colubri à parentibus derelictus ſeipſm nutrit.

Hic vermis primò natus à parentibus cibatur, poſteà ſine cibo diu immobilis iacet, tandem ad curam ſui excitatur, atque ſeipſum nutrit.

De moleſ-

De moleſtiſſimis Culicibus extremi Aquilonis.

CAP. V.

VERSVS extremas Septentrionis terras et aquas, maxima eſt moleſtia grandiorum culicum, præſertim in punctura, & faſtidioſiſſimo ſono, quando in continua dierum ac noctium luce dormiendum eſt. Verùm ad euitandam horum moleſtiam Aquilonares abſynthio vtuntur, aceto perūcto, ac toſto, & fumigato, vt eo graui odore percepto aufugiant. Simili modo recedunt, quando caput, cæteraq; membra decoctione abſynthii aſperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, cùm haberi queunt: vel atramento ſutorio, permixto cum iunipero vſto, & fumigato. Dormientibus autem tentoriolum ex panno linteo, vel cortice confectum neceſſarium eſt, ſub quo tanquam velamento, contra iniuriam culicum tutò dormire liceat, ac nullus omnino ſonoris iſtis inſectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & faſtidioſo ſono quieſcentes moleſtentur. Huius culicis vim, atque inextricabilem perfectionem Plin. lib. X I. cap. I I. pulcherrimè his verbis enarrat: In magnis ſiquidem corporibus, aut certè maioribus facilis officina ſequaci materia fuit: in his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot ſenſus collocauit in culice natura? & ſunt alia dictu minora. Sed vbi viſum in eo prætendit? vbi guſtatum applicauit? vbi odoratum inſeruit? vbi verò truculentam illam, & portione maximam vocem ingenerauit? qua ſubtilitate pennas annexuit, prælongauit pedum crura? diſpoſuit ieiunā caucam vti aluū, auidam ſanguinis, & potiſſimùm humani, ſitim accendit? Telum verò perfodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio? Atq; vt in capaci cūm cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, vt fodiendo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet. Aculeum igitur in ore habet, à quo culex nomen accepit. Terebrat pellem animalium, vt ſanguinem bibat: ſed hoc longè auidiſsimè in meridiano ſolis æſtu perficit, quem tantum appetit, vt in ſolis feruore etiam aliquando ſeipſum aduſtione lædat: ad dulcia non aduolat, ſed acida petit. Aliud etiam culicum genus longè ſubtilius eſt, quod teneris inſidet quercubus, ac ramis ſub roſis exortis, aliiſq; recenter è terra productis: ſed hoc validis tempeſtatibus abigitur, aut aqua ſulphurata ſuper ramos aſperſa.

Culices in ſeptē trione moleſtiſsimi.

Remedia cōtra culices.

Tētoriolum obculices neceſſarium.

Culicum mira ſubtilitas atq; vis.

Culicis aculeus fiſtuloſus.

Culices dulcia fugiunt, & acida petunt.

Culices abigēdi remedium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De remediis fugandi Culices, & Cimices.

CAP. VI.

Culices & muscæ à pascuis fumo iunipe rorum fugant.

PRAETEREA vt iumenta in pascuis à culicum muscarúmue infestatione libera permaneant, iuniperorum rubos vbiq; tam in campis, quàm syluis abundãtes, vel pineas arbores, vbi greges pascuntur, penes radices pastores incẽdere solent, similiter & iuncos odoratos, ac aridas radices herbæ serpentariæ, quoniam horum omnium fumis mirè arcentur. Deinde ad effugandum culices, & cimices è domibus, fit suffitus cum minutissimis partibus pini, quæ dum serratur, in magna multitudine colliguntur: aut cum nigella: similiter cum myrto ficca, & cum sulphure, & bdellio, ac spina fœtida, tum etiam stercore vaccino. Item pro eodem malo abigendo aspergetur domus ex decoctione radicis lupinorum, vel nigellæ, vel absynthii, vel rutæ. Cimices grauis odor rubearum pellium, quæ à Germanis Reusch leder appellantur, mirificè tollit: hę autem à Moschouia per Bulgariam in Italiam, et Romam venales aduehuntur: ita & calx viua cum sulphure mixta eos interficit. Occidũtur præterea cimices mixtura ex oleo, argento viuo, sale, aceto, & amaro pomo facta, simulq; contrita, decocta, ac rimis lectorum bis vel ter immissa: sed simplicius & frequentius feruentissima aqua, quæ intimius penetrat, etiam semina vermium noxiorum corrumpente. Quòd verò culices tam multi, frequentesq; in suppolaribus illis terris vagantur, hanc præcipuè causam habet: quia nulli vespertiliones, qui hos similiaq; infecta noctu deprædari solent, propter continuam dierum & noctium lucem, ibidem manent, neq; aliæ luciſugæ seu nocturnæ aues: quãuis quædam à natura deputatæ, culices ac muscas in escam colligentes, reperiantur. Verum vt à putrescentibus celeriter incrementum accipere apparent, ita & aspero flatu euanescere citò consueuerunt: pastu nanq; deficiente, ad cognatam putredinem pascendi euolant, atque ibi tabescunt: quod & Plin. lib. XV. cap. XIX. innuere videtur. Meminit denicp idem Plin. lib. XIII. cap. VI. culices ex folliculis cuiusdam arboris nasci, etiam ex caprifico, quemadmodum lib. XI. cap. XXXV. atteſtatur: sed cuncti rigore ventorum Aquilonarium citò consumuntur.

Culices quibus à domib' pelluntur.

Cimices quomodo fugant, ac occiduntur

Culicũ multitudinis causa.

Culices vt citò generantur, ita & citò pereũt

De Sanguisugis, ac Vermium differentiis.

CAP. VII.

CERNITVR in hac imagine suprapositа homo pedibus immersis in aquam, atq; illis sanguisugæ adiunctę: similiter & equus talem bestiolam ad pedes habens adhærẽtem: quod hac ratione factum ostenditur, quia commune remedium est hominibus & iumentis, superfluum sanguinem, siue putridum, in Aquilonaribus tertis huiusmodi remedio tollere, licet illis ordinaria phlebotomia cum ventosis, aut corniculis inflãmatis haud desit, prout lib. XV. cap. XXXV. de balneis, & ventosis, ac phlebotomia reperiẽs expressum. Verùm vt opinio eorũ discutiatur, qui perpaucos maximè huius generis vermes in frigidissimis illis terris, ac aquis inesse posse autumãt, vbi terra subtus in saxeam duritiem ad quinq; vel septem pedes, similiter & aqua congelatur: annectendum hic erit de generatione, & natura diuersorum vermium, quomodo in tam arduis frigoribus incolumes seruari queant. Sunt autem vermes aut terræ, aut aquæ, aut aëris, aut frondium, aut lignorum, aut vestium, aut carnium, aut piscium, denicp caseorum. Terræ vermes, qui annulari contractu in directum partes corporis gradatim porrigendo mouentur, hyeme secũdum Aristo. lib. VIII. de animal. cap. XIIII. in ruinis, seu venis terræ, quò nullum penetrat frigus, præsertim sub niuibus altis, terram congelari prohibentibus, latitant, dormiunt, atque conduntur. Hæc etiam nix talpis viam liberam pro muribus, ac vermibus huiusmodi deuorãdis relinquit, quoniam mures sub alta niue inter paludum meatus, ac terræ cauernas discurrunt, atq; etiam fœtum producũt. Experimẽtum huius rei facilimè resoluta ostendit, quæ veluti retia perforata, vestigia ac nidos murium procreatorum indicat. Aquę vermes: de quorũ genere rana est, hyeme latens in riuis calidis, & aliquando in aquis sub terra, quæ hyeme sunt calidæ: in vere ad aquas procedit: aliquando in autumno frigore correpta habitationes humanas intrat, atq; in ignem, vel cineres, aut hominum sinus repit. Estq; sciendum, quòd ranæ tempore autumni, naturali silentio subiectę, vna tamen imperiosè vociferante, innumeræ in vicinis paludibus latitantes, ver-

Sanguisugæ vtiles.

Phlebotomiæ vsus est in aquilone.

Terra in saxeam duritiem congelatur.

Vermium varię differentiæ.

Vermes terræ.

Nix alta terram ne congeletur conseruat.

Murũ via sub niuibus.

Vermes aquę.

Ranæ in hyeme prodeunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hyemis tarditas significat.

luti tempore coitus respondent, & vicissim subitò silent: demum excitatæ importunius clamant, iterumq; silent: nec vlla eminet supra aquas, tardantem hyemem significans.

Adhuc de diuersitate Vermium.

CAP. III.

Vermes aëris.

ERIS vermes: de quibus superius eodem lib. cap. I. dictum est, quales sunt aranei semper in labore permanentes, qui etiam in hyeme tam inter homines, quàm in stabulis iumentorum telam suam suspendunt: vbi & papiliones Faedele Gothicè dicti, vermes multorum colorum rubei, candidi, hyacinthini, & varii, sub tectis latitant, qui asperrima in hyeme capti, ac calidis locis immissi, mox vt reliquæ muscæ volant. Frondium vermes: hi in sacculum instar testæ densissimæ se includunt, in quo per hyemem cum semine pendent, donec surgente calore verno vita priuentur, quam semini offerunt.

Faedele insecta

Vermes frõdiũ.

Vermes lignoꝝ

Lignorum vermes: de quotum genere est teredo, eò quòd terendo edat lignum: hunc Isidorus Latinè termetem vocari inquit: nascitur ex humore corrupto in ligno, et nascendo paulatim exedit lignum, consumiturq; humor naturalis. In tali autem ligno hic vermis procreatur, quod non est excisum in vltimis tribus diebus decrescentis lunæ: in aridis lignis Indiæ propter siccitatem non inuenitur: per Europam tamen in omnibus lignis plurimi reperiuntur, licet ratius in tilia, & quercu. Viuit hyeme in arida medulla quercus, & vastæ tiliæ. Vestium vermes: qualis est tinea, à tenẽdo dicta, quia eò vsq; lanæ, ac pilis insidet, quò erodat: de exhalatione corruptæ lanæ originem suam trahit, quam postea corrodit, maximè pilos zebellinos, & mardurinos. Carnium vermes & laridi: vt est tarmus, qui in larido porci nascitur quando putrescit, estq; hirsutus vermis, & quoq; in carne anserina inueterata procreatur. Vermis quidam candidus, nigro capite, qui nascitur in pane biscocto: hunc castrensi obsidione per biennium in regia ciuitate Holmensi clausus, cum aliis satis hilariter comedi. Vermis denique alius caseorum, saliens instar arcus in pinguibus caseis, qui nullo frigore interimitur. In his etiam vermes instar atomorum solis quasi corpora indiuisibilia, atque sensu imperceptibilia, quorum quidem motus in infinita multitudine, ac crassitudo aliqua eorum cernitur, sed vera forma difficilimè percipitur. Vermis verò propriè est, qui nascitur in carne putrefacta, tinea in vestimentis, eruca in olere, teredo in ligno, tarmus in larido. Ex medulla spinæ dorsi humanorum cadauerum nascitur (teste Pythagora) serpens, ex bobus apes, ex equis crabrones.

Vermes lunæ decrescẽtis effectus.

Vermes vestiũ.

Vermes camiũ.

Vermes biscocti panis.

Vermes caseoꝝ

Vermis quis ꝓpriè dicatur.

Serpẽtes ex medulla humana procreãtur.

De Apibus, & earum nutrimentis.

CAP. IX.

EGIONES Aquilonares vti in plurimis rebus tam necessariis, quàm etiam superfluis, in vsum cæterarum nationum communicandis, abundant: ita & singulari naturæ benignitate prouidente, maximam mellis copiam habent, magnamq; curam semper, & vbiq; circa apes adhibent, vt pura custodia seruentur, & coalescant. Cùm autem mella de aluearijs exempta sunt, mos est genti tantum nouellis apibus dimittere, quantum eis sufficere videtur ad hyemalem victum, scilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquàm flores apparent, ex melle, contritis ficis, et vuis passis alunde quæsitis maximè, viuunt. Sed quia res istæ exoticæ sunt, & raro inueniuntur, mel eis pro esca præcipuè relinquitur: quod etiam minoris, quàm prædicta, venditur: quãuis necessitate vrgente loco mellis contusis fabis, pisis, libis ex papauere confectis, triticea farina mulso humectata, etiam carnibus pullorum recenter occisorum, in minutissimas partes confractis nutriantur. Refert Plin. lib. XI. cap. XVI. quòd apes à bruma ad Arcturi exortum diebus sexaginta somno aluntur sine vllo cibo: ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu iam vigilant, sed etiam tunc alueo se continent, seruatosq; in id tempus cibos repetunt. Dicit tamen Aristo. lib. VIII. de animal. cap. XIIII. & XVII. quòd formica, mus, talpa, ac reliqua insecta, atque minuta animalia per hyemem in tabernaculis suis latitent: tum quòd apes in aluearijs quãdiu algor vehemens est condantur, nec cibum sibi præparatum gustare, & si quà erepserint, ciciunas spectari, ventre translucente: quãuis contrarium lib. IX. cap. XL. sentire videatur. Quiescere præterea eas ab occasu Vergiliarum, vsq; ad tempus vernum: quod in Septentrione saltem pro apum exitu principium, vel medium Maii intelligitur, quoniam tunc primùm arbores folia producere, florere, campi ad largiorem fructum, animaliumq; vberiorem pastum germinare incipiunt, apesq; mella in maiori copia colligunt. Pro noua tamen propagatione in Iunio examina surgunt, nouas mansiones quæsitura: circa solstitium æstiua-

Mel in aquilone abundat.

Apum cibus in hyeme.

Apes quibus in necessitate nutriuntur.

Apes 60. dieb' somno aluntur.

Aristotelis opinio quãdo apes se abscondant.

Ver floridumin Aquilone tardatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apũ examina quando custo dienda.

le agmina & principatus diuidunt: quo tempore patronis diligentior cura aërei gregis custodiendi incumbit, ne ab aspectu euolet, prout infrà dicetur. Est etiam notandum, quòd arescentibus floribus in campis, ob nimiam ac continuam aëris siccitatem, nutrimentum apibus mel, aut aliud æquiualens ex dulcibus quibusdam confectum præstet.

De modo quærendi Apes sublimius euolantes.

CAP. X.

Apes circa aq̃s clariores quærendæ.

VM verò sublimius volant, solicitum insequentis aspectum ingenio multiplici fallunt, ne vbi stationem habent, reperiantur. Quocirca qui domicilia earum indagare sibi proposuerunt, ad limpidas aquas progrediuntur, ad quas aquandi causa apes, cùm sobolem faciunt, in maxima multitudine conueniunt: vbi plures comprehensæ, candidoq̃ filo digiti longitudine cum pice signatæ, volatu continuo ad principalis agminis manentem locum, verum accessum patefaciunt: vel aliàs cum gypso, rubricáue molli circa fontes in dorso signantur: quo statio earum propinquior an remotior, per celerem aut tardum reditum consyderari solet: denique canum sagaci latratu (vt etiam Palladio lib. V. placet) apum examen in arboribus hærentium, per strepitum, quem satis magnum edunt, facilimè demonstratur. Posteà deprehensæ securi, vel serra leniter rami, aut frondes, quas insederint, ab altissimis arboribus, vt commodius alueis imponi queant, separantur. Inuestigantur autem matutino tempore, vt tota dies ad sequendum sufficiat: vesperi enim peracto opere ad aquas non reuertùtur. Vasa quibus apes recipientur, dulcibus ac odoriferis herbis, & melle interius liniuntur: quo euenit, vt multiplicatæ ad ea libentius reuertantur: vtq̃ id opportunius fiat, fumo à speluncis, vel arborum cauernis, quibus adhærere solent, exturbantur, & plausu, tinnitúue æris, ne aliò se conferant, quando forsan animum auolandi habent, sed mansionem in alueo ad hoc destinato retineant, conuocantur. Si hoc modo per triduum conseruantur, & respiraculis paruis cibus apponitur, posteà fugitiuæ minimè creduntur, præsertim si stercore primogeniti vituli orificia alueorum illinita fuerint: & hoc quoque Palladio lib. I. placet. Hic etiam lib. I I. asserit, quòd nouellæ apes vagantibus animis facilè, nisi seruentur, effugient: atq̃ eius euolationis signum esse, biduanum vel triduanum anteà præmissum murmur: cui tamen per solicitum custodem remedio opportuno facilè occurritur, vasis videlicet pauco melle liniti appositione, quodq̃ tenui puluere, aut aqua mulsa, aut lacte, nimio strepitu exeuntes conspergantur, vel fasciculi ex odorifera herba melissophyllo, siue melittena (cuius flores, vti Plin. lib. X X I. cap. X X. refert, plurimum appetunt) confecti alueorum orificiis admoueantur. Vbi autem stationem examen firmauerit, attendere solent insequentes domini, atq̃ in suam potestatem redigere, nisi atriis, aut turribus templorum adhærcat, quoniam tunc dictamine pietatis totum examen Ecclesiæ deputatur, vt inde cereos conficiat. Si verò super cunabula, aut dormientium infantum ora consederit, illi cedet: & expectatur euentus integerrimi ciuis futuri, vti idem Plinius lib. X I. cap. X V I I. de Platone affirmat, cuius os infantis existentis apum examen circundabat, suauitatem illam prædulcis eloquii portendens: quemadmodum etiam beati Am-

Apes canũ latratu inuestigant.

Apes mane vbi morantur indagandæ.

Apes alueis odoriferis imponendę.

Apes æris tinnitu conuocant.

Stercus primogẽiti vituli ad quid vtilis.

Apes nouellæ citò euolant.

Apes turribus Ecclesiarũ adhærentes Ecclesiæ cedunt.

Apes infantibus cedunt.

ati Ambrosii, vnde posteà quoque & melliflua effluxere eloquia, pro medicina omnium sitientium animarum.

De cautela in Apibus comparandis.

CAP. XI.

Apes quomodo emendi.

QVANTVM ad emptionem apum id seruatur, vt aluearia plena emantur: quæ plenitudo vel inspectione, vel murmure magno, vel frequentia commeantis examinis cognoscitur: etiam circa eas comparandas attenditur, quòd paruæ sint & variæ, tum in rotunditatem compactiles, atque constrictæ, quia diligentius laborant, & fauos ac mella subtilius formant. Ex vicina potius regione, quàm longinqua emuntur, ne ad inconsuetum aërem delatæ corrumpantur: maxima enim earum pestis est rigidus aër, & turbulentus. Per noctem in dorso ad longinqua loca aluearijs occlusis deportantur, sed melius in curribus vbi paluſtria, ac plana sunt loca, quandoquidem singulis curribus quindecim, vel viginti aluei simul, & hi quidem commodè impoſni queunt, prout mos est in terris Brabantiæ, & Flandriæ, vbi aluearia ad campestria pascua distinctis æstatis temporibus, nutrimenti causa deferuntur, ibiq̃ sine custodibus in maximo numero dimittuntur, grauissima pœna adiecta in quencunq̃ huiusmodi publici boni depopulatorem: qui licet testibus conuinci nequeat, seipsum tamen impertinentis rei venditione facilimè prodit.

Apes breues & rotundæ meliores.

Non enim circa parietem dominorum aluearia cum apibus custodiri possunt, neque etiam debent (vt Palladio lib. I. videtur) vbi infinito numero apum statim in exiguo terræ spatio idoneum nutrimentum deficeret.

Apibus aër rigidus obest.

Apes curribus vehuntur.

Apes i campis absq̃ custode dimittuntur.

Apes p pascuis magnum spatium requirũt

Universidad de Deusto
Biblioteca

De nocumentis Apum.

CAP. XII.

RO compertissimo in terris Aquilonaribus habetur, vt post resolutionem densarum niuium, campi & prata mira in varietate multiplices herbas, et diuersarum arborum suauissimos flores producant: quibus apes post longum ieiunium hyemale nimia voracitate abutentes, ægritudinem sæpius incurrunt, immò subitam mortem, prout etiam Palladius lib. IIII. his verbis testatur: Apibus nocet plerunq; felicitas sua, nam si nimiis floribus annus exuberat, dum solam curam generandi mellis exercent, de prole nihil cogitant: cuius omissa reparatione, populus idem labore confectus, totius extinguitur gentis exitio. Itaque idem Palladius remedium affert, vt interiectis trinis dietur gentis exitio. Itaque idem Palladius remedium affert, vt interiectis trinis dietur bus clauso foramine ad pascua non permittantur exire: quod ad generandum sobolem plurimum opinatur conferre. In hyeme circa apes singularem dispensationem esse adhibendam Aristoteles lib. IX. de animal. cap. XL. docet, vt secundum multitudinem eis prouideatur. Redduntur enim otiosiores, si in eximendis fauis plus mellis relinquatur: itaq; pro examinis numero relinquendum est. Agunt etiam anxius, si plus demetatur, quàm vt residuum cibo sufficiat: atque etiam si alueus iustò amplior sit, desidiosiores redduntur: ægrius enim, quasi desperent, operi incumbunt. Et Plin. lib. XI. cap. XVI. refert (quod ratio persuadet) pro hyeme duas partes mellationis apibus relinquendas esse: tum etiam in eximendo melle alueos expendere operæpretium, ne ob inopiam cibi desperent, effugiant, vel moriantur, aut contrà ob mellis copiam ignauæ fiant. Fures quoq;, lenones, ac mulieres menstrua patientes, accessu suo ad aluearia apibus plurimum nocent. Palladius lib. IIII. idem asserit de exercentibus rem veneream, cibos acres, ac odoris immundi, & omnia salsamenta comedentibus: cui Plin. eodem lib. cap. XVIII. his verbis astipulatur: Odere apes fœdos odores, proculq; fugiunt, sed & insectos. Itaq; vnguenta redolentes infestant, ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ.

Apibus nimia voracitas nocet.

Apes à cibo, ne pereãt, restringuntur.

Apibus ꝑ hyeme sufficiẽs cibus relinquendus.

Apes fures, lenones, menstruosas mulieres haud ferũt

Apes multis in iuriisobnoxiæ

De inimi-

De inimicis Apum.

CAP. XIII.

IMPVGNANT eas (teste Plin. præallegato lib. cap. XVIII.) naturæ eiusdem degeneres vespæ, atq; crabrones, & è culicum genere, qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Sed in fauo fucus exortus examinis apum morbus est: cuius tamen malitiam in vno natura repressit, quòd non habeat stimulum: terrestres verò fuci stimulo noxio vtuntur, ad senium defectuosum (morituri) citò vergentes: et hi malefici à Platone Dialogo VIII. in verbo Duo genera fucorum nominantur. Insidiantur apibus aquantibus ranæ, quæ maxima earum est operatio tum, cùm sobolem faciunt. Nec hæ tantum, quæ stagna riuosq; obsident, verùm & rubetę veniunt vltrò, adrepentesq; foribus per eas sufflant: ad hoc prouolant, confestimq; abripiuntur. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile se à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore si quis iuxtà coquat, exanimantur. Inimica & echo est resultanti sono, qui pauidas alterno pulsat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maximè hostiles, cùm præualuere, vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolitans, pestiferi nec vno modo. Nam & ipse ceras depascitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur, ceræ depopulatores: filis etiam araneosa, quacunq; incessit, alarum maximè lanugine obtexit. Hæc Plinius. Lacertæ deniq; apibus sunt infestæ, cùm inter herbas mella colligunt, etiam quando aluearia ingrediuntur, ad earum ingressum vigilant. Huic malo optimum remedium præstat minimum foramen ad quantitatem apis formatum, etiam stercus bouinum circũquaq; linitum: quod & contra vermes, frigus, ac ventum ad apum conseruationem mirè confert.

Apibus quę inimica.

Hirundines.

Fuci.

Ranæ.

Rubetæ.

Oues.

Cancri.

Echo.

Nebula.

Aranei.

Papilio.

Teredines.

Lacertæ.

Stercore bouĩo apũ foramina obliniuntur.

De aliis nocumentis Apum, & earum remediis.

CAP. XIIII.

VLTITVDO quoque muscarum negotia impedit apum, ac tempora pluuiosa. In aluearijs inuenitur vermis, qui in modum aranei telam facit, & dominatur super totum aluearium, mel putridum reddens: sed is (vt Palladius lib. IIII. in principio refert) suffitu aridi stercoris bouini, in vere collecti, sine apum læsione faciliùs ab alueis fugatur. Sunt & apes solitariæ quædam, & otiosæ, quæ volando per aërea loca, quasi exercentes se cum apibus operosis, intrant aluearia, & comedunt mel: sed apes operosæ eas interficiunt, ac extrahunt, maximè reges, quorum officium est rempublicam suam æquis legibus tueri, & gubernare. Si quis apes secundum Ambrosium lib. V. Hexamer. cap. XXII. oleo casu superfundat, properè necantur, eò quòd obstructis poris, aëreum spiramen illud haurire non possint: continuoq;

Muscæ apibus obsunt.

Vermis apibus nocẽs quomõ destruendus.

Apum reges ꝑ eos interficiũt

Oleo apes exanimantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lacertę quomodo ab alueis arcendæ.

si quis acetum his superfundat, illicò reuiuiscunt, eò quòd vis aceti citò illos poros, qui concretione olei (aliàs magis continuo olei humore) obstruuntur, humore acido feratur aperire. Contra lacertas, aliaq; insecta ab aluearijs arcenda, ponantur altius à terra, fimoq; bouino paruo relicto foramine, fores (vt dictum est) oblinian-
tur. Contra ventos, pruinas, & tempestates erigantur parietes, vel sepes altæ, frondibus & foliis arborum, vel herbarum condensatæ. Contra sordes, quas tempus hybernum contraxit, vel vermiculos, tineas, araneos, & papiliones, purgamentum fiat fimo bouino, tempore mensis Aprilis, vt à Palladio sæpius est notatum: qui & lib. V. dicit: Mense quoq; Aprili purganda sunt aluearia (quod in Aquilone in mense Maio intelligitur) à sordibus, & maximè papilionibus, qui tunc propter florentes maluas abundant. Qualiter autem vrsis resistatur appetentibus mella, superius lib. XVIII. cap. XXIX. est expressum, quòd scilicet arbores ascendentes ad deprædanda mella, claua aculeata ab arbore pendente, atque mota, ipsi in capite debilissimo læsi interimantur. Rimæ denique, seu fissuræ fructiferarum arborum vi tempestatum, aut alia violentia ortæ, nullo celeriori remedio, aut meliori medicina restaurari queunt, quàm recenti fimo bouino, per quem illicò quasi viseo, vel bitumine vicissim conglutinantur.

Fimus bouin' pcipuũ remediũ in apibus conseruandis.

Vrsi mella deprædaturi interimuntur.

Fimo bouino arbores rimę restaurantur.

De Apibus infestantibus ebriosos.

CAP. XV.

Apes ebriosum acerrimè pungunt.

Ebriosorum pericula.

ICET apes iniuria aliquorum animalium lacessitæ, stimulo seu aculeo, veluti vnico à natura concesso armorum genere, sese acerrimè vindicare nôrunt: nulla tamen aduersus violentum hostem acrior pugnandi causa existit, quàm hominem ebriosum fœtido anhelitu, quem maximè abhorrent, domiciliis earum appropinquantem, aculeis petere. Sæpius enim contingit, vt ob nimiam crapulam homines quasi mente capti, aut omni ratione priuati, non solùm nesciant aperta euitare pericula, sed quòd in ipsa etiã celerrimè ruant, ita vt pars præcipitio, pars aqua, pars suffocatione concluſi spiritus extinguatur.

Apũ pũgentiũ stigmata in facie ebriosorũ remanent.

Apũ punctura quo tollãtur.

Apes post ictũ moriuntur.

Apes cõtra extrahẽtes mella pugnant.

Apes destitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt.

Apũ rixa quando flores conuehunt.

De officiis Apum.

CAP. XVI.

APVM ignauia, vt prædictus autor eod. lib. cap. XVI. asserit, fumo crebriore excitatur ad opera, nam nisi incubauere, fauos liuidos faciunt: rursus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrimè sentiunt mella, vel minimo contactu roris accescentia. Hæc Plinius. Portas more castrensium seruant. Tempore matutino secundum Aristotelem loco supra allegato, omnes silent, donec vna gemino aut triplici bombo, velut buccina omnes excitet: tunc si dies mitis futurus est, vniuersæ ad opus prouolant. Ventos enim, hyemem, & imbres præsagiunt: cuius rei indicium est, quòd non auolant: & quando sereno tempore adhuc in alueo volutantur, apiarii hyemem expectant. Cùm autem redierint, atque aduesperascit, primùm item tumultuant, paulatimq; subinde minus strepunt, dum vna circũuolitando susurret, eodem quo incitauit bombo, & hoc castrorum more quasi dormiendum præcipiat: tum repentè omnes conticescunt. Cæterùm effecto penitus opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum solennem habent: spatiatæq; in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Earum etiam diuersa genera, & officia, Aristoteles eodem loco in hunc modum recitat: Singulis autem muneribus se distribuunt, vt aliæ flores conuehant, aliæ extruant, aliæ poliant fauos, & dirigant: aquam tunc portant, cùm prolem nutriunt. His prædispositis subitò opus, maximè sub tempore sereno, præparant. Cernuntur præterea iuxta beatũ Ambrosium lib. V. Hexame. cap. XXI. certare de munere, alias inuigilare quærendo victualia, alias solicitam castris adhibere custodiam, alias futuros explorare imbres, & speculari cursus nubium, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infusum floribus ore colligere: nul-

Apes pigræ fumo ad opus excitantur.

Apes p̃ præcones opera incipiunt.

Apes vẽtos prę sagiunt.

Apum solatia pfecto labore

Officia apũ distincta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lam tamen alienis insidiari laboribus, & rapto vita quærere, atque vtinam raptorum insidias non timerent. Hæc Ambrosius. Vna tamen huius mellis quod colligunt vtilitas, in superioribus libris, præsertim XVIII. vbi de vrsis & melle agitur, omissa est, aut lib. IX cap. XIX. quòd videlicet ad obsidionem diutius tolerandam, copiam mellis habere, ad potum saniorem conficiendum, quando deficit, plurimum præstat, maximè pro his, qui hausta aqua continuè infirmantur: quibus forsan vita functis, obsidio defectu consiliorum (quod sæpe contingit) sustineri non posset. Quomodo autem potus ille fortior, vel tenuior conficitur, lib. XIII. cap. XXIIII. & sequenti abundè monstratum est.

Mel necessariũ est, p toleranda obsidione.

De Apibus sub niue, & glacie seruandis.

CAP. XVII.

Homines supolares apes non habent.

SED neq; Aquilonares regiones ob asperrimas hyemes apibus, aut melle carent, præsertim homines Meridionalia & Orientalia loca inhabitantes, licet Iordanes verum dixerit, suppolarẽ oram Aquilonis incolẽtes, apum vsum non habere, cùm alioquin per totam penè Septentrionalem plagam in omnibus ferè locis sit maxima abundantia mellis, prout superius plurimis in capitulis est ostensum. Quòd autem in extremo climate polari apes nõ sint, cum vehementissimus ventus Circius, tum crabronum, vesparum, ac locustarum innumera multitudo in causa est, contra quas bestiolas nequaquàm solæ apes se opponere valent. Satis tamen ingeniosè Septentrionales eas sine morbo, et diminutione ab algore vehementi per hyemem custodire nõrunt, eo scilicet modo, quòd in medio mensis Septembris culmo siligineo, vel arundine, aluearia vndiq; cooperiant, primo veniente frigore aquam desuper spargentes, vt congelentur: deinde altam nitem super eundem culmum veluti longissimam cutem congerunt, vt nullo demum frigore quantũcunq; forti accedente, obtrunc̃ri queant: alioquin per negligentiam talis prouisionis faciendæ, multæ apes morerentur. Aliquæ etiam apes, spissis inclusæ lignis, pineoq; cortice coopertis, interden-

Circius ventus apes in extremis aquilonis non finit.

Modus custodiẽdi apes ne frigore pereãt

densas niues per hyemem ferè spatio octo mensium à frigore illæsæ permanent. Sic autem reconditæ secundũ Plin. lib. XI. cap. XVI. diebus sexaginta sine vllo cibo alãtur, postea in mensem Maii vsq; vigilant, sed ꝓpter frigus etiãnum imminens alueo se continent, atque cibos, quos æstiuo labore quæsiuerunt, in id tempus seruatos reperiunt. Hyeme denique peracta, tantò plus in reparando labore, & colligendo melle proficiunt, quantò in locis amœnioribus, ac magis floridis campis, hortisue sint collocatæ: taliaq; loca omni fertilitate repleta, in Aquilonaribus terris innumera reperiuntur.

Apes per 8. mẽses i alueis occluduntur.

Florũ maxima abundantia.

De immunitate Apum ob vtilitatem, ac regiminis ratione.

CAP. XVIII.

INCOLAE igitur terrarum videntes eas multiplici ratione super omnia insecta animalia habere principatum, effecq; solùm propter vsum hominum genitas, magna eas dem legum libertate conseruant, vt vbique locorum permaneant inoffensæ. Agricolis etiam venturam pluuiam è foribus aluearii dependentes, & ex eisdem celerrimè euolantes, redeuntésue præsagiunt, suoq; communi labore omnibus ordinem adhibent, quò cereas structuras vnanimi moderamine absoluant. Cùm verò secundum Aristotelem migrare in animo habent, vox solitaria & peculiaris quædam aliquot antè diebus intus mittitur, & biduo aut triduo paucæ circum alueum volant: an rex etiam inter eas sit, explorari haud potest, quoniam difficile cognitu est. Hic tamen magno cum agmine exit: satellites quidam, lictoresq;, tanquam assidui custodes auctoritatis sibi assistunt, pluresq; turmæ eum circũdant. In hunc modum collectæ apes, noua domicilia quæsituræ auolant: quæ possessoris visu per campos, & syluas diligentius obseruantur, vt eas in alienum fundum descendentes, ea scilicet seruata lege, quæ naturali æquitate in omnibus nationibus est communis, repetat. Apum seniores dulcius propter experientiam mellificant, quàm iuuenes: sed acrius pungunt. Rex eorum secundum Ambrosium lib. V. Hexamer. cap. XXI. formatur insignibus naturæ clarus, vt magnitudine corporis præstet, & specie, tum quod in rege præcipuum est, morum mansuetudine. Nam etsi aculeum habeat, tamen eo non vtitur ad vindicandum. Sunt enim leges naturæ non scriptæ literis, sed impressæ moribus, vt leniores sint ad puniendum, qui maxima potestate potiuntur. Sed & apes illæ, quæ legibus regis haud obtemperauerint, pœnitenti se multant condemnatione, vt immoriantur aculei sui vulneri. Denique ipsum regem suum summa protectione defendunt, & pro eo pulchrum perire putant: cui plus deuotionis, quàm Indi, vel populi Sarmatarum suis Regibus exhibent. Reges apum secundum Aristotelem loco iam suprà allegato, nunquàm foris visuntur, nisi cùm migratur, & tunc ita, vt reliquæ omnes circa ipsum principem suum glomerentur. Quandoquidem autem pluralitas Principum in omni imperio obest, ita quoque in apibus errorem, omniumq; mortem, ac perniciem inducit. Quamobrem cùm plures reges habent, per quos sigillatim diuiduntur, & si fortè paucæ prope multas consistunt, concedunt paucæ ipsæ ad plures, regesq; suos derelinquunt, ac ipsi qui pluribus præ-

Apes in septentrione inoffensæ manent.

Apum prognostica.

Apes migraturæ triduo antè murmur edũt.

Apes seniores dulciora mella conficiunt.

Apũ rex cęteras magnitudine antecellit.

Leges naturę sit missimæ.

Apũ reges exeunt toto agmine stipati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apes regē tyrannum occidunt

Apum rex aculeo caret.

Apum rex à labore immunis

est, adhærent: sin verò postea primus rex eas insequitur, ac insuper molestare cupit, cùm tyrannidem exercere in animo habeat, cum interimunt. Seneca lib. I. de Clementia dicit, naturam regi apum aculeum detraxisse, iramq; eius inermē reliquisse. Vnde magni Reges euidens sibi exemplum quærere possunt, quòd pudeat eos ab exiguis animalibus mores non trahere, cùm tantò moderatior animus hominum esse debeat, quanto vehementius nocet. Denique mira secundum Plin. lib. XI. cap. XVII. apum circa regem obedientia. Cùm procedit, vnà est totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq;, assidui custodes autoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Hæc Plinius.

De Melle, & eius probatione.

CAP. XIX.

Faui septentrionales 8. pedū longitudine.

MELLIS abundantia magna est in Septentrionalibus terris, vt in plerisq; locis paulò antè de apibus fuerat annotatum, præcipuè lib. XVIII. cap. XXVIII. & XXIX. Attestatur Plin. lib. XI. cap. XIIII. fauos Septentrionales cæteros magnitudine superare, ponitq; in exemplis octo pedum longitudinis visum fauum. Sed reuera adhuc longiores in Podoliæ terris Regi Poloniæ subiectis, reperiuntur: vbi apes propter pascuorum vbertatem, odorem suauem, florem abundantem, ac saporem iucundum; maximas siccarum terratum foueas fauis melle plenis replent, ita vt immanes vrsi in tales foueas cadentes, ob nimium mel deuoratum suffocentur. Et hinc est, quòd tot tantaq; nauigia Orientalium gentium, ceræ plena, per vniuersam Europæn dispergantur: ceram quidem ad finitimas oras emittunt, verùm mel pro infinito vsu, præcipuè omnigeno potu, vino deficiente, sibi in magna copia reseruant, prout superius lib. XIII. in plurimis capitulis satis superq; tractatum est. Post æstiuale igitur solstitium, vti optimum mel (etiam per excellentiam bonum) colligitur, ita & in illis terris sine fraude dolóue in sua puritate conseruatur: licet vltra mare translatum, insatiabili mercatorum auaritia adulteretur. Quomodo autem id fieri soleat, emendent hi, qui id flagitii committunt: & nemo deinceps addiscere sibi proponat, qualiter hæc execrabilis ars perficiatur. Mella enim, quæ post solstitia colliguntur, adeò salubria sunt, vt nedum pro sano cibo in pane, potu, & escarum condimentis vsurpentur, sed etiam pro electissimis medicinis diligenter custodiantur: quandoquidem in Aquilonaribus terris medici (vt lib. XVI. cap. L. dictum est) rarissimi sint, sed salubris aër, escarum sana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præstent. Hic quantò vetustior est à tempore suæ decoctionis (nempe sex, vel duodecim annorum) tantò efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur. De hoc denique melle æstiuo, quod à tempestiuitate præcipuè nomen habet, & quod præcipuè circa æstiuale solstitium colligitur, Plinius loco suprà allegato in hunc modum meminit: Immensa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est, nisi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Nanque ab exortum syderis cuiuscunque, sed nobilium maximè, aut cœlestis arcus, si non sequantur imbres, sed ros tepescat solis radiis, medicamenta non mella gignuntur, oculis, vlceribus, interniscq; visceribus dona cœlestia. Quòd si seruetur hoc Sirio (id est Canicula) exoriente, casuq; congruat in eundem diem (vt sæpe) Veneris, aut Iouis, Mercuriue exortus, non alia suauitas, visq; mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris fiat. Hæc Plinius. Mel ferè per seculum durat, obsidione clausis inæstimabile solatium, ad innumerabiles defectus subleuandos.

Vsi i melle suffocantur.

Mel extra aquilonaria loca adulteratur.

Medicinæ aquilonarium populorum.

Mel circa solstitiū collectum præstantissimum

Foueæ mellis plenæ.

Medicamētaex melle oculis gignuntur.

Mel necessariū in obsidione ferenda.

De Formicis.

CAP. XX.

Formicæ duplices in aquilōe

Vrsi nares ī ędibus formicarū fricant.

Formicæ regū exitus sua pugna portendunt.

Formicæ paruę magnas omine portentoso occidunt.

1521.

Formicæ rubeę venenatæ.

Formicarū vestigia in silice cernuntur.

Formica ī labore imitanda.

FORMICAS tam alatas, quàm sine alis in multiplici specie habent terræ Aquilonares: quæ maiores, & alatæ sunt, in solitudinibus ædes ex foliis capillatis pinorum, ac insectis pectinū modo abietū confectas, atq; magno altóue cumulo cōgestas inhabitāt. Has vrsi leuandi pruritus gratia in naribus impetuosè molestant, sed celeriter ab earum domibus recedūt, ne aliquas in suum nidum comportent, quæ quandoq; sobole multiplicata eos à propriis cauernis exturbare possent. Præterea in turribus altis Ecclesiarum, regiisq; pomariis sua domicilia collocant: vbi aliquando notatæ sunt euentū abbreuiandi imperii Regum portentoso omine præsagiuisse, quòd videlicet Reges à plebeia multitudine vel occisi, vel è regno expulsi sint. Quando autem tale aliquod portentum imminet, tunc tenuiores formicæ iniuria maiorum excitatæ, arborem, præsertim antiquam pyrum, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad iniuriam illatam vleiscendam ascendunt, prælium̄q; graue in ea committunt: quod nullo modo anteà dirimere, licet ab vtraq; parte plurimæ earum ab arboris frondibus moribundæ ruant, quàm maiores superārint, earum̄q; mansionibus potitæ sint, in animo habent. Hoc genus portenti binis in locis, Vpsaliæ scilicet, & Holmiæ M. D. XXI. notatum est contigisse, quando Rex Daniæ Christernus II. ab incolis Suætiæ è regnis Gothorum ac Sueonum expulsus est, atque omnibus fortunis spoliatus. Tales enim nullius æstimationis creaturæ per iniuriam illatam prouocatæ, inuictæ pro diuersis generibus detrimentorum acceptis, ad vindictam atrociter sumendam existunt: neque aliter, quàm iratorum numinum prodigiosi nuntii, nihil boni suis præliis annuntiantes, reputari queunt. Sunt præterea formicæ rubeę, paruæ, vrina sua valde noxium pruritum excitantes: atque hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verùm hoc genus formicarum ab aliis iam enumeratis in laborum assiduitate haud dissimile esse videtur, quoniam etiam vestigia cursus sui in duro silice relinquit, prout refert Plin. de eo, lib. XI. cap. XXX. in hunc modum: Silices itinere formicarum attritos videmus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque assiduitas. Hæc Plinius. Vnde meritò omnis piger ac desidiosus ex his, ne fame pereat, exemplum assumere debet: nec dubitet quantum sedulitas in re qualicunque erogata valeat. Studiosa formica in continuis laboribus suis summa cum diligentia versatur: ideoq; in disciplina, industria maxima, ac conuersa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione imitanda est. Non enim frustra piger à beato Ambrosio lib. VI. Hexamer. cap. IIII. ad formicam mittitur, vt eius assiduitate laborando se à frigore, & egestate tutum reddat.

De Margaritis, & earum generatione.

CAP. XXI.

Amnes gẽmiferi i Septẽtriõe Margaritę pallidæ.

NE autem margaritarum delicata materia post descriptionem piscium omissa, intacta relinquatur, in primis fatendum est, in Aquilonaribus terris quosdam esse amnes gemmiferos: quoniam hi conchas producunt, è quarum testis albicantes margaritæ, licet pallidæ propter aërem gelidum, extrahuntur. Aer enim iste rori admixtus, circa medium mensis Augusti in concham descendit, causamq; præstat, vt quantocyus margaritæ in ea contentæ maturescant. Hæ autem ita extractæ, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habentur, atque vbi debito ordine collocatæ fuerint, pulchritudinem micantem obtinent: quæ illustratione mangonum augetur. Et hi quoque splendidiores Orientis margaritas, seu vniones maximo numero, præsertim in vsum, vel potius abusum illustrium fœminarum, immò communis sortis mulierum, ad oras Aquilonarium apportant: quæ talibus tanquam rarioribus gaudent ornamentis, atque iis in coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitum denique tegumentis vtuntur. Nulla tamen mulier ibidem quantuncunque illustris, visa est vnquam margaritas, vniones, aut gemmas propter graue opprobrium euitandum, auribus apposuisse, quasi non vnicuique membro suum decorem & venustatem, absque alitunde à vermibus vilissimis mutuato splendore artifex ipsa natura attribuisset. Olim honestissimæ mulieres, Reginæ præsertim, & Ducissæ, gemmas margaritasq; vt superius lib. XIIII. cap. VIII. dictum est, maximo pretio emptas, propriis manibus laborando, ad vsum & ornatum sacrorum vestimentorum

Mãgones gemmas illustrant.

Mulierũ ornatus specialis.

Gemmæ vbi in auribus nõ habentur.

Reginę sacrave stimẽtalaborãt

torum ministrorum summi Dei deputárunt, cuius maiestati nunquàm satis dignum putabant se posse obsequium exhibere. Sed proh dolor eò processit ardens mulierecularum insania, atque æstuans luxuriæ pruritus, vt pilos capitis subtiliter pretiosis vnionibus & margaritis retorqueant, totum fortè thesaurum in hoc inani ornatu dilapidantes: quòd fortassis effœminati huiusmodi fallaci spectaculo magis, quàm ambigua pudicitia, quæ tot exoticis signis prostituta videtur, in earum amorem (plurimis venalem) allici queant. Et vbi fortefortuna inter tales personas connubium sequitur, quid maritus præter vnam conchamargaritis plenam, sed stupidam adipiscitur? Præterea neque ipse multum prouidus reputabitur, dum nihil excellentius in fœmina, quàm talem inanem fucum, & forsitan scissas vestes, odores, ac blandiloqua verba desiderauit, per quæ tandem etiam omnes suos sensus infatuatos experietur. Igitur amputando hac in re omnem perplexitatem, vir fortis consilio Sapientis Prouerb. cap. vltimo, ducat mulierem fortem, in qua confidat cor suum, & spoliis non indigebit. Denique notandum est, quòd Nero omnes scurras, & protomimos pretiosis margaritis ornauit, vt forsitan sibi similes essent.

Effœminati quibus in amorẽ alliciantur.

Amor puellis venalis.

Vestes scissæ signa lęsæ pudicitiæ.

Mulieris fortis ptium de vltimis finibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Conclusio huius Operis.

CAP. XXII.

Finis rebus imponendus.

TANDEM ab Aquilone rebus plurimis adductis, atq; in lucem editis, alibi per orbem minus (vt apparet) vsitatis, perplexo instituto, ne prolixius aut fastidiosius diuagetur, aliquando finis optabilis erit imponendus. Vereor autem ne occasione comperta has lucubrationes leuiter magis, quàm vtiliter iactare videamur, cùm exigua atq; sterilia de propriis nos assumpsisse, opulentiora verò ab alieno thesauro, quasi ornatiora vasa pro nobilioribus hospitibus, aut inspectoribus exhilarandis, mutuasse confitemur. Idq; aliorum more bona fiducia freti eò syncerius fecimus, quò veterum scripta atque dicta (tanquam vetus moneta, quæ purior existimatur) tutiora ad imitandum probantur: neq; aliquid censeri poterit proprium, quod antiquitas diligentissima millies ad posteros non trãsmiserat examinatum: quod etiam in hoc volumine, qualecunq; sit, si nihil aliud efficit, saltem varietate sua, atq; picturatum diuersitate fastidium legentium deprehenditur moderare. Atq; in hoc nostro proposito iudicando, aliquis non incongruè verbis diui Augustini lib. XI. de Ciui. Dei cap. XXII. inniti poterit, sic dicentis: Diuina prouidentia nos admonet non insipienter res vitupetare, sed vtilitatem rerum diligenter inquirere: & vbi nostrum ingenium, vel infirmitas deficit, ita credere occultam, sicut erant quædam, quæ vix potuimus inuenire: quia & ipsa vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio, cùm omnino natura nulla sit mala. Hæc ille. Nemo etiam præcipiti iudicio (hortante Platone in principio De legibus, vt superius in præfatione lib. XIX. citatum est) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & rectius intelligat, atque æquius diiudicet, quid artifex ipsa natura producere, productumq; suis legibus statuere possit &c. Qui autem præsentis voluminis collectanea fastidierit, aut minus vtilia putauerit, nostræ humilitatis consilium est, vt se conuertat ad amœnius studium, in quo quicquid inuestigatur est veritas, quicquid præcipitur bonitas, & quicquid promittitur felicitas. Ipse autem mediator Dei & hominum, IESVS CHRISTVS homo, veritas est sine fallacia, bonitas sine malitia, & æterna felicitas sine miseria: cui sit honor, & gloria ab Aquilone, mari, ac omni natione in æuum sempiternum.

Hospites honorandi.

Moneta vetus purior.

Antiquitas oia examinauit.

Varietas fastidium leuat.

Incognita non temerè contẽnenda.

Platonis dictũ, Nõ temerè de aliqua re iudicandum.

Consilium autoris salubre.

AMEN.

Iesus Christus in sempiternũ laudandus.

LIBRI XXII. FINIS.

APPENDIX QVORVNDAM VOCABVLORVM, AFFINITATEM CVM LATINO ET Italico sermone habentium.

QVM suprà lib. XIIII. cap. XXV. aliquot vocabula Gothica cum Italico idiomate concordantia, & sermones Gothorum ac Italorum in idem tendentes, sub finem huius voluminis adducere promisimus, tum quòd inde notum vnicuique relinqueretur, Gothos qui Italiam deuastárunt, ex Scandiana peninsula primam suam originem, non aliunde traxisse, tum etiam cunctis manifestum fieret, talia vocabula tam in Italia, quàm Gothia etiamnum in communi hominum sermone versari. Hæc igitur quisque iuxta infrascripta accipiat, ac certò apud se statuat, Gothos ex Septentrionalibus illis terris ad multas orbis partes debellandas descendisse, ac nequaquàm veritati consentaneum esse, quod alii asserunt, eos Scythas Asianos fuisse, quemadmodum illud latius in historia Gothorum in præfatione cap. VII. tractatum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONCORDANTIA VO-

CABVLORVM ITALICORVM

ac Gothorum.

Acciaio	ſtaal	Fiaſca	flaſcha
affinare	fina	flota	flotta
aggiuſtare	diuſta	fodera	foder
		fino	fyn
Boſco	buſche	folda	folla
balco	balck	freſcho	friſck, vel ferſck
bicchiere	bicher	fraſcha	fras
beccho	boch	fante	fanth
ballotta	ball	feltro	filth
balla		foderare	fodra
biretta	birreth		
boia	boya	Guanti	vantha
banchetto	banchet	gotho	gothe
bianco	blanch	giallo	gool
banco	banch	gelatina	geelrey
bandiera	baner	grattare	gratta
bau bau	bobba	guardare	varda
bando	band	gittare	giuta
benda	bindika	gabbare	gabba
buſto	buſt	gridare	grina
brando	brande	guadagnare	gangna
bruciare	bruſa	guadagno	gangnn
brauare	brauia		
		Hauere	haua
Ciarlare	ſoerla	haraldo	herolt
cacciare	kaſſen		
compagnio	compan	Lotto	loth
compagnia	compeny	laſciare	lata
canton	cant		
cappa	caapa	Marcho	merck
campo	camp	martore	marder
coſa	coſa	maniera	maner
compaſſo	compaſſ	mantello	mantel
calcina	kalch	manco	mynne
coſtare	coſtha	mancare	manka
corallo	koral		
coppa	cuppe	Nicolo	niels
capitano	capiten		
ciambelle	ſembla	Picca	pych
		panzera	panſer
Daga	daggar	parlamento	perlament
danſare	danſza	pelegrino	pelegrin
		puzza	puſz
Elmo	hielm	perla	perla
ermelini	hermelyn	puttana	puta

papagallo

papagallo	papagaia	ſtoppa	nuppa
piſſiare	pyſſa	ſtoppare	ſtuppa
paſſare	paſſa	ſputare	ſputta
puzzare	puza	ſcopare	ſcopa
		ſforzare	forſa
Quitantia	quitana	ſottile	ſuttil
quitare	quita	ſaccare	ſaccha
		ſalara	ſallat
Rizzarſi	ryſa	ſtalla	ſtal
roca	rok pro colo	ſchiumare	ſchiuma
rima	rym	ſchiuma	ſchum
rico	rick	ſcarſo	ſcarp
ribaldo	riball	ſtentare	ſtenya
roſſo	rodh	ſchiuare	ſchiua
ratti	rottha	ſmaltire	ſmelta
robare	roua,		
Raia	rock pro piſce	Taſcha	taſcha
		tagliere	taller
Spedone	ſpeth	toſa	toſa
ſuppa	ſuppa	toſo	toſe
ſtanga	ſtang	tina	thina
ſtrale	ſtral	tetta	titte
ſpione	ſpeyar	tagliare	telgia
ſtoppa	ſtop	toccare	taka
ſtiuali	ſteuel	trouare	treua
ſproni	ſpore	trottare	trotta
ſtracco	ſtracker	tatta	tate
ſaffrano	ſaffran		
ſapone	ſapa	Vernice	ferniſſa
ſchermo	ſcherm	voltare	velta
ſcharamucia	ſchermuſſ		
ſtrata	ſtrath	Zibellino	ſabel
ſchifo	ſchip	zoccoli	ſochar
ſpanna	ſpan		
ſtuffa	ſtuua		
ſpeſa	ſpyſſ		
ſparuiere	ſperuer		
ſoldato	ſollener		
ſuolo	ſoola		
ſemola	ſemla		
ſpada	ſpatha		
ſtropiato	ſtimper		
forci	forkar		
ſpiare	ſpeya		
ſguazare	ſuaſſa		
ſcaldare	ſcholla		
ſpaccare	ſpecchia		
ſtropiare	ſtrupa		
ſtudiare	ſtudera		
ſcampare	ſcampa		

Vocabula compoſita.

Breue del papa	pauens bref
laſſa me ſtare	laſ mich ſta
ſtudio di camera	camer ſtudium
tre miglia	tre milier

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VOCABVLA LATINA CVM

Vulgaribus Gothicis concordantia.

Abrotonum	abroth	cancellarius	canceller
ager	acher	canonicus	canich
ah	ay	campus	camp
alnus	all	cantilena	cantilen
angelus	angil	capella	capel
anglicus	angilſch	capellanus	capellan
andreas	anders	charta	carth
anchora	anker	cattus	cath
altare	alter	cacare	caccha
anguſtia	angſt	calx	calck
aniſum	anyſſ	calix	calch
archiepiſcopus	archebiſcop	clarificare	clara
arare	erya	clarus	clar
apoſtolus	apoſtel	claritas	clarhet
articulus	artichel	charus	keer
arca	arch	clauſtrum	cloſter
aſinus	aſne	capitaneus	capiten
auca	aucha	catena	cheda
amen	amen	capitulum	capitel
æuum	euig	cardinalis	cardinal
		caulis	choal
Bancus	banch	cellarium	cheller
barba	bard	cæſar	cheſar
bannum	ban	clericus	clerch
bannire	banna	clenodium	clenot
baltheus	belte	cuminum	cumyn
balſamum	balſama	circulus	circhel
baſilica	baſilica	ciſta	chiſta
bauarus	bayer	cocus	cock
beſtia	beeſth	copia	copi
benedictus	bencth	coquere	coka
blaueus	blaa	chorda	corde
boare	boela	chorus	chor
bohœmus	bem	corbis	corg
breue	breff	corona	crone
burgimagiſter	burgomeſter	coronare	crona
buxus	buxbom	coruus	corp
beguina	begghin	corpus	crop
		copula	copel
Cacabus	catel	copulare	copla
camera	cammer	cornu	horn
chamelus	cammel	chriſtianus	chriſten
chamomilla	camel	chriſma	chriſm
canella	canel	cryſtallus	criſtal
camelus cabel	pro fune nautico	coaxare	quaxa

chronica	cronich	forma	form
crux	cors	finno	finne
cuprum	coper	friſo	fryſſ
curtus	cort	francus	franzoſſ
curuus	croch	franciſcus	frans
cuculus	cuccuc	fructus	fruct
claua	clobba	fundus	fund
creatura	creatur	fundare	funda
		fremere	fremia
Danus	deen		
decanus	dechin	Gammarus	gammar
diabolus	diebel	gardianus	gardechin
dies	dach	gepidi	gepar
dictare	dicta	gleſſum	glas
dictatus	dictad	gloriari	gledas
diſcipulus	dicipel	gloſa	gloſa
diſcus	diſch	gothus	goethe
doctor	docter	grypho	grip
draco	drache	groſſus	groef
ducere	tucza	gramen	gras
ductor	tuczare	gulo ſus	gulog
ducatus	ducat	græcus	grech
damnare	doema		
domare	doma	Habere	haua
deuiare	vicha	habe	haff
		habitus	hauin
Edere	etha	heſſus	heſſe
eſus	ethin	hiſpanus	iſpan
elementum	element	hollandus	hollender
eſt	eſt	honeſtus	houiſch
es	er	hyſſopum	iſop
eleemoſyna	almoſa		
epiſcopus	byſcop	Iacobus	iacob
exemplum	exempel	intus	inne
extendere	tenya	ioannes	hans
emplaſtrum	plaſter	iudæus	iude
eiulare	hula		
eremita	ermete	Labes	libba
		lactuca	leticha
Falſus	falſcher	laus	loff
fallere	fella	laudare	loua
fallacia	falſchet	lappo	lapper
flandrus	flamſch	labium	lepa
falco	falche	lambere	laepia
fœdus	fred	laurus	larbertre
ferre	fœra	lauri bacca	larber
feneſtra	fenſter	lectio	lexe
flumen	floed	lenis	len
fluere	floeda	leuis	leth
floccus	floch	legatus	legat

Universidad de Deusto
Biblioteca

leo	leon	Nasus	nesa
linum	lyn	natura	natur
lilium	lylia	nardus	nardus
linea	linie	nicolaus	nyels
lineare	linia	noruegus	norsch
linire	lena	noruegia	norye
locus	loch	nodus	knode
longus	long	nomen	nampn
lucere	liusa	nominare	nampna
lux	liuff	nox	nat
lutra	vtter	nunc	nu
		nux	noth
Maiestas	maiestat		
mandatum	mandat	Oleum	olya
mamma	mamma	oculus	oga
martyr	martir	octo	otta
marmor	marmer	offertorium	offer
macula	machel	offerre	offra
maculare	macla	ora	orth
mas	mader, vel masse	ordo	ording
marca	march	organum	orgar
magister	mester	osgothus, vel ostrogothus	osgoethe
mentha	mynta	orisa	ryss
meta	meeth		
metiri	meta	Palma	palm
medium	medel	papa	paue
mediare	medla	palus	pall
mediator	medlare	pappa	pappa
milliare	myll	papyrus	paper
minorare	myndra	paradisus	paradyss
miraculum	mirachel	pascha	pascha
minium	mynia	pars	part
mhi	mich	partiri	parta
myrrha	mirram	pater	fater
misericordia	miscund	pœna	pyna
misereri	miseunda	penna	penne
missa	messa	pergamenũ	perment
mingere	myga	peregrinus	pelegrim
monachus	munk	persona	person
molere	mala	pecunia	pening
monere	mana	petrus	pedar
moneta	mynt	petroselinũ	peterfillia
mus	muss	pestilentia	pestilens
mulsa	mulscha	piper	peper
mustum	musth	pinnaculum	pynne
mulus	mule	pyrum	peron
murus	mur	piscis	fisch
murmurare	murra	pullegium	polleya
mutare	muta	polonus	pol

pomeranus	pommer	sallere	salta
pondus	pund	salsum	salsa
podagra	podagel	sacristia	sachersty
porta	port	saluus	seel
planus	plan	sapphirus	saphir
planare	plana	sanctus	sanctus
purus	pur	satur	sath
pupa	ducka	saturare	sethia
puluis	puluer	saxo	sasse
punire	pina	sedes	sethe
punctus	puncth	sedere	sethia
prior	pryere	sex	sex
presbyter	prester	sigillum	sigel
præpositus	prosth	sigillare	sigla
propheta	prophete	sigillator	siglare
plaga	plaga	sinapi	sinap
planeta	planet	signare	signa
planta	planta	sobrius	sober
plantare	planta	sol	sool
plantator	plantaere	soccus	sock
predicare	predica	somnus	sompn
prædicator	predikere	subtilis	subtil
prædicatio	predicam	summa	summa
probare	proua	summare	summa
princeps	prins	sutor	sutare
prutenus	prudz	sus	su vel svvin
psalmus	psalm	succula	sucka
psalterium	psaltere	scandalum	scham
premere	prema, vel prenta	scandalizare	schamma
pressor	prentare	scabies	scab
prouentus	prouenta	sucdus, velsuecus	suenscher
prælatus	prelath	scutella	scutel
Quarta	quarter	squatina	scata, p pisce
		stabulum	stall
Rabidus vel rabiosus	rasand	stabularius	stalsuen
radere	racha	saccharum	socher
rapere	reppa, hinc rapper	stabilire	stadgha
redditus	renta	statutum	stadge
rectus	reth	strabo	starblind
regula	regel	scribere	scriua
regulare	regla	scriba	scriuare
regimen	regement	scriptura	script
regere	regera	scriptum	script
rotundus	ronth	stare	sta
rosa	rosf	status	stat
ruga	rynchia	schola	schole
		studens	student
Saccus	sach	studium	studium
sal	salt	scotus	scotte
		scopare	scopa

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſmaragdus	ſmaragd	verſus	verſ
ſturio	ſtor	ventus	veder
ſtramen	ſtra	verna	terna
ſcriniũm	ſcrin	vincere	vinna
ſcorpius	ſcorpe	victor	vinnare
ſtillare	ſtilla	vicus	vich
ſtillicidium	ſtilling	vinum	vin
ſtylus	ſtil	vncia	vncz
ſcabellum	ſchem	vlmus	vlm
ſcurra	ſcorre	via	veg
ſpuma	ſpum	vitta	vitta
ſpumare	ſpuma	vrus	vr
ſpina	ſpina pro ſente	vngarus	vngerſch
ſpinoſus	ſpinogh	vimen	vidia
ſtatua	ſtod	vadum	vad
ſputum	ſpur	voluere	velta
ſputare	ſputta		
ſtruthio	ſtudz		
ſtrenuus	ſtreng		
ſqualidus	ſqualter		
ſqualere	ſqualz		

Tabula	tauel
tangere	tagha
tapetum	tacpethe
tectum	tach
tegere	tecchia
tegula	tegel
templum	tempel
textus	text
teſtamentum	teſtament
theodericus	dirich
tolerare	tola
tu	tu, vel du
turris	turn
tundere	tudza
tuſus	tuſad
trahere	draga
trudere	troſia
truſus	troſad
truſor	troſare
taurus	tiur

Vagari	vandra
vagator	vandrare
vallis	vall
vanus	van
vanitas	vanhet
velle	vylia
væh	ve
ver	vaar

Sermones Italici, ac Gothici in idem tendentes.

Laſſa me ſputare, laſſa my ſputta.
la toſa e nel boſco, toſa er in boſcho.
Jo ſpione ſcampa, ſpione ſcampa.
tre fiaſchi di vino, tre floſch vino.
tre panzere, tre panzer.
ſei ſtiuali, ſex ſtiual.
otto ſperoni, otta ſpura.
s'abbrufia la cappa, cappan bruſar.
il ribaldo braua, ribaldo brauar.
armellino bianco, blanc ermelin.
va á la tua ſtrada, paſſa tin ſtrata.
il zibellino è ſottile, zibelle er ſottil.
il bicchiere è compagno del tagliere, by-cher er tallers compan.
ſcopa la camera, ſcopa cameren.
il capitano riccho, tych capiteen.
el guardiano troua la taſcha, guardian treua taſchan.

FINIS.

ERRATA INSIGNIORA

inter legendum animaduerſa, ſic corrige.

Pagina 12. verſ. 28. tormentis, lege tormentatis. pa. 14. verſ. 6. quandoquidem bis poſitum, le. quandoque. pa 16. verſ. 16. principio noctis, le. fine noctis. pa. 23. verſ. 17. eo, le. ea. pa. 54. verſ. 4. habitatores, le. habitantes. pa. 79. verſ. 12. extracto, le. extructo. pa. 80. verſ. 23 maris, le. mare. pa. 86. verſ. fi. in aliquibus rma, le. firma. pa. 88. verſ. 14. ſcrineis, le. ſcriniis. pa. 110. verſ. 2. eos, le. eas. pa. 115. verſ. 15. viſi, le. vſi. pa. 124. verſ. 11. ſuperatum atque ligatum, adde, conſpiciant. pa. 128. verſ. 6. I I. cap. le. I I I. cap. pa. 153. verſ. 20. diuinæ maieſtati, le. diuina maieſtas. pa. 156. verſ. 19. perſtiterunt, le. præſtiterunt. pa. 162. verſ. 4. cubitalium, adde, membrorum. pa. 166. verſ. 8. inps, le. inops. pa. 179. verſ. 11. Aruadori, le. Aruarodi. eadem pagina verſ. 12. quos, le. quas. pa. 182. verſ. 19. carum, le. eorum. pa. 187. verſ. 21. adminiſtrationem, le. animi rationem. pa. 192. verſ. 4. & 5. nacuius, le. alicuius. virgiliis, le. virginis. pa. 194. verſ. 24. Aluilda proram inſiliente, le. Aluil dæ proram inſiliens. pa. 200. verſ. 10. Vbi le. Vrbi. pa. 204. verſ. 4. minarum, le. minerarum. pa. 205. verſ. 7. videbantur, le. videbatur. pa. 211. verſ. 16. ideò, le. adeò. pa. 214. verſ. 1. pugnaturus, adde, ſecutus. pa. 222. verſ. 22. quarum, le. quorum. ead. pa. verſ. 23. harum, le. horum. pa. 224. verſ. 19. longitudinem, le. longitudine. pa. 230. verſ. 3. factæ, le. tactæ. pa. 241. verſ. 2 lib. I I I. le. lib. I I. pa. 245. verſ. pen. peperunt, le. peperetunt. pag. 248. verſ. 15. am, le. eam. pa. 250. verſ. 5. gracilis, le. gratioſus. pa. 253. verſ. 17. pharetras, le. phaleras. pa. 259. verſ. 3. ago, le. ego. pa. 260. verſ. 34. nobilitas, le. mobilitas pa. 269. verſ. 22. tantis, le. tacitis. pa. 275. verſ. 34. X. le. X I. pa. 285. verſ. 24. arno in aliquib. le. armo. pa. 287. verſ. 17. alligatos, le. alligatas. pa. 288. verſ. 4. emittitur, le. emittatur. pa. 304. verſ. 4. quid, le. quod. ead. pa. verſ. 19. dimittuntur, le. dimittantur. pa 311. verſ. 37. chameleonis, le. chamæleontis. pa. 315. verſ. 5. ipſius vrbis, le. ipſi vrbi. pa. 321. verſ. 14. vt, le. &. pa. 322. verſ. 21. dominoꝝ, le. dominiorũ. pa. 323. verſ. 5. felicitas, le. infelicitas. pa. 324. verſ. 24. ad Erycem, adde, clauſos hoſtes. pa. 330. verſ. 10. reperabilia, le. reperibilia. ead. pa. verſ. 13. Habebãt, le. Habent. ead. pa. verſ. 18. ad quinquaginta, adde, ordines. pa. 331. verſ. 15. peregrinos, le. peregrinas. ead. pa. verſ. 25. aliquis, le. aliquid. pa. 334. verſ. 18. I X. le. V I I I. pa. 335. verſ. 10. nimis, le. minus. pa. 341. verſ. 23. cogun tur, naues effuſa, deme, naues. pa. 347. verſ. 24. aut habitu, adde, admonent. pa. 352. verſ. 20. humani, le. humanis, pa. 353. verſ. 8. cultum, le. altum ead. pa. verſ. 23 diffiſa, le. diffiſſa. pa. 354. verſ. fi. admouerent, le. admonerent. pa. 359. verſ. 22. exercitum, le. exercitu. eodem verſ. prædictamq́, le. prædictam. pa. 361. verſ. 22 accepta, le. acceptæ. pa. 364. verſ. 14. lib. V I I. le. V I. pa. 366. verſ. 28. munitos, le. munito. pa. 368. verſ. 27. idem Dux, le. idem Rex. pa. 373. verſ. 25. æquis cõditionibus, le. æquas conditiones. pa. 378. verſ. 9. equis trahentibus, adde, ſuperare poſſint. pa. 381. verſ. 12. adaucta, le. adauctæ. pa. 382. verſ. 17. per vigiles, le. peruigiles. pa. 385. verſ. 14. diſpergente, le. diſpergentes. pa. 394. verſ. 25. vix, le. nix. pa. 401. verſ. 16. I X. le. V I I I. pa. 412. verſ. 15. quarum, adde, euellendarum. pa. 416. verſ. 1. Maxima præterea commoditas, le. Maximam præterea commoditatem. ead. pa. verſ. antepe. firmari poſsint, le. nõ firmari poſsint. pa. 421. verſ. 8. repletũ, le. repletam ead. pa. verſ. 14. adaptãtur,

In apoſtillis marginalibus.

Pagina 22. uaſtantur, le. naſcuntur.
Pag. 27. drarii, le. denſi.
Pag. 55. ſydere le. ſydera.
Pag. 56. naucleri turbantur, le. naucleri nõ turbant.
Pag. 167. Bauel la, le. Brauella
Pa. 171. petita, le. petitæ.
Pa. 252. Scutũ abſcindit, le. Pedes equi abſcinduntur.
Pag. 311. Cameleonis, le. Chamæleontis.
Pa. 318. noctur nis, le. noctur nus.
Pa. 322. lecto le. tectorum.
Pa. 329. 1300. naucleros, le. 1000. armatos ac 300. naucleros.
Pa. 330. Nauta rum, le. Remigum.
Pa. 339. nautas le. caſtrorum cuſtodes.
Pa. 371. domini, le. dominũ pe nè.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pa.374.Fumus le.Puluis.
Pa.380. nō glacio,le. nō gladio.
Pa. 413.Poma, le.Cerasa
Pa. 564. viros minus mortuos, le. viros mortuos.
Pa.639. Cyrus le.Crœsus.
Pa.650. frigus le.frigoris.
Pa.730. Piscatura,le.Piscatorum.
Pa.790.inuestigant. le.inuestigantur.

le.adaptaſ.ead. pa.verſ.20.ſit,le.ſiat.pa.422.verſ.7.duo,le.duæ. pa.425.verſ. 32. tenacitate ſibi, deme, ſibi. pa.429.verſ. pen.viderentur, le.videntur. pa.433.verſ. 12. nutriat,le.nutriant. pa.440.verſ.4.vel vi ventorum,adde,vertantur,veluti. pa. 443.verſ. 30. in aliquibus venundari, le.comparari. pa.444.verſ.15. in aliquibus æqualiter terreant, le.vt æqualiter terreant.pa.445. verſ.22. in aliquibus hic appellantur,le huc appelluntur. pa.446.verſ.25.in aliquibus ducentis annis,le.ducentorum annorum. pa.447. verſ.14. ſaccus lupuli,adde,cum aqua ſuæ decoctionis. pa. 449 verſ.2.qui, le.quæ. pa.453.verſ.29.quintuplicis,le.quintuplo.pa.469.verſ. 27.Retiaria tamen intexta filorum opera, le.Retiariis tamen intextis filorum operibus. pa.471.verſ.fi.deme,aliiq; pa.486.verſ.11.ſuis, le.ſui.pa. 488.verſ.20. quòd nullum eſt debemus reum dicere, qui reus non, nec &c. le. quòd nullum debemus reū dicere,qui reus non eſt,nec &c.pa.502.verſ.15.in Friſia,adde,cōtigiſſe.pa.519. verſ.8.ipſum,le.ipſam.pa.526.verſ.2.facit, le.faciunt.pa. 529.verſ.penul. fuerant, le.fuerint.pa.536.verſ.12.ceruiſia,le.ceruiſiæ.pa.546.verſ.4.in aliquibus lacte,le. latère. pa.549.verſ.39. Iſrael,le.ab Iſrael.pa.553.verſ.19.fit,le.ſit. pa.559.verſ.16. translatæ,le.translata.pa.570.verſ.fi.ſolent: le.conſueuerunt: pa.575.verſ.15.in aliquibus mellio, le.melleo. pa.599.verſ.fi.IVI.le.VII. pa.602.verſ.13. adeſſet, le. eſſet.pa.608.verſ.fi.VII.le.VIII.pa 619.verſ.16.vt horrore,le.vt cum horrore pa.630.verſ.20.tonantes,le.tonante.pa.656.verſ.25.ſunt,le.ſint. pa.659.verſ.27. vbi,le.vti.pa.661.verſ. penul. ſomniq;,le.ſoniq;.pa.667.verſ.16. præfectos, ſeu bariſellos,le.præfectis, ſeu bariſellis.ead.pa.verſ.ſeq.attribuere,le.attribui.pa. 668. verſ.34.admixto,le.admixta.pa.680.in aliq. CAP.XXI.le. CAP.XXXVI. pa.691.verſ.22.edit.le.odit.pa.704.verſ.antepe.tamen,le.quàuis. pa.730.verſ.15. inutiles,le.inutilia. pa.737.verſ.5.lupus,le.conger. pa.775.verſ.31.quæ,le. qui. pa. 782.verſ.28.adlutas,le.adultas. pa.788. in aliq.CAP.III.le.CAP.VIII. pa. 796.verſ.1.vita,le.vitam.pa.798.verſ.fi.exortum,le.exortu.

Figura 1.lib.cap.14.appoſita eſt cap.15.& ſic èconuerſo.Eiuſdem lib.cap.28.appoſita eſt cap.27.& ſic èconuerſo.Lib.5.cap.17. appoſita eſt cap.18. & ſic èconuerſo.

CAETERA DISCRETVS LECTOR SVPPLEAT.

ELENCHVS REGNORVM, PROVINCIARVM, REGIONVM,

dominiorum, ac inſularum principaliorum, in Septentrione conſiſtentium, quarum in hoc opere frequentior paſſim facta eſt mentio.

Alandiæ inſulæ.
Angermannia olim regnum.
Biarmia olim regnum.
Blechingia.
Bothnia Occidentalis.
Bothnia Orientalis.
Bothnia Septentrionalis,in qua vltima Eccleſia S.Andreæ.
Carelia.
Curonia.
Dalacarlia.
Dalia.
Dania, ſiue Dacia regnum inſulare, & potens.
Eſthia.
Faroë inſula.
Finlandia olim regnum.
Finmarchia olim regnum.
Geſtricia.
Gislemarchia.
Gothia regnum fortiſſimum.
Gothlandia inſula.
Gronlandia, in qua olim IIII. Epiſcopatus,ſub Archiepiſcopo Nidroſienſi regni Norvegiæ.
Hallandia.
Helſingia olim regnum.
Hetlandia inſula.
Hetmarchia.
Hybernia regnum populoſum.
Iempthia olim regnum.
Islandia inſula.
Iuthia
Lapponia Occidentalis.
Lapponia Orientalis.
Liuonia.
Moringia.
Myddelpadia.
Nericia.
Norvegia regnum vaſtiſſimum.
Nylandia.
Oplandia.
Orcades inſulæ XXXIII. olim regnum ſub Norvegia.
Oſtrogothia.
Pruſſia.
Ruſſia alba.
Samogethia olim regnum Gepidarum.
Schoningia.
Scotia regnum ampliſſimum.
Scrickfinnia olim regnum.
Selandia.
Smaalandia.
Sudermannia.
Suetia regnum latiſſimum.
Taueſtia.
Tylemarchia.
Vermelandia olim regnum.
Veſtrogothia.
Vichia olim regnum.

Quorum regnorum & prouinciarum ſitum, locum & ordinem ſi quis cognoſcere voluerit, repetat Chartam ſiue Deſcriptionem Aquilonarem, per eundem autorem Venetijs anno M. D. XXXIX. editam. Sunt & aliæ regiones quàmplurimæ & latiſſimæ,è quibus tumultuariè V. X. XV. XX. millia ſagittariorum tempore hoſtili ingruente educi poſſunt: ſed earum nomina hic non ſunt expreſſa, partim quòd non occurrebant, partim quòd minimè neceſſe videbatur, ne videlicet lector ſuperflua nomenclatura obrueretur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

REGISTRVM:

A B C D E F G. a b c d e f g H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT VVV XXX YYY.

Omnes sunt terniones, præter a qui est duernio, & YYY quaternio.

IMPRESSVM

ROMAE APVD IOANNEM MARIAM
DE VIOTTIS PARMENSEM, IN AEDIBVS
Diuæ Birgittæ nationis Suecorũ & Gothorum,
anno à CHRISTO nato M. D. LV.
mense Ianuario, sedente IVLIO
III. Pont. Max. Pontifi-
catus verò eiusdem
anno quinto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca